BIOGRAFISKT
LEXIKON

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKE MÄN.

TREDJE BANDET.

NY REVIDERAD UPPLAGA.

STOCKHOLM 1875.
F. & G. BEIJERS FÖRLAG.

(Första upplagan utkom 1837—38.)

Stockholm, tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1875.

B.

BRAHE, PEHR d. ä. — BRAHE, ERIK — BRAHE, GUSTAF. — BRAHE, MAGNUS. — BRAHE, PEHR ABRAHAMSSON. — BRAHE, MAGNUS.

1. BRAHE, PEHR, d. ä.

Brahe, Pehr, den äldre, Grefve till Rydboholm, föddes på Lindholmen 1520, var son af Riks-Rådet och Riddaren *Joachim Brahe* och *Margareta Eriksdotter Wase*, K. Gustaf I:s syster*). Såsom barn blef han med sin moder bortförd i Dansk fångenskap, sedan hans fader fallit ett offer i Stockholms blodblad (d. 8 Nov. 1520), och han följde sin moder utomlands, då hon lemnade riket, jemte sin sednare man, Grefven af Hoya, hvilken adragit sig Konungens onåd. Pehr Brahe studerade i Tyskland, blef till Sverige inkallad af K. Gustaf I, utnämnd Ståthållare på Stockholms Slott 1540, Riks-Råd s. a., fick sig uppdragen vården om Kungl. Prinsarne, da K. Gustaf (1541) reste för att i Brömsebro möta K. Christian III, hade ett befäl under Dackefejden (1542), blef 1544 (?) Riddare, samma år Lagman i Upland och Norrland, 1561 (d. 26 Juni) Öfverste Secrete Råd och Riks-Hofmästare; vid K. Eriks kröning (d. 29 Juni s. å.) Grefve, med Visingsö till Grefskap, och Riddare af Salvators Orden, 1569 Riksdrots, Lagman och Ståthållare öfver Norrland, och derjemte Ståthållare på Stockholms Slott, död 1590 (icke 1591, sasom Örnevinge och Stjernman påstå; den förra tidsbestämningen grundar sig på E. Sparres anteckningar i Stadii Ephemerides för år 1590), pa Sundby Sätesgård i Öija socken i Södermanland. Sedan 1549 hade han varit gift med *Beata Stenbock*, syster till Catharina, K. Gustaf I:s Enkedrottning.

»Gamle Grefve Pehr jemte N. Gyllenstjerna, Sv. Sture, G. Roos, Gylta och Gererne voro af K. Gustafs uppfödingar både inom och utom lands, både i hans hof och utom; också blefvo de alle sedan ansedde som landets klokaste män i råd

*) Jfr det följande med Tillägg.

och dåd... När K. Gustaf kom till regementet, var föga vett och kunskaper uti hvad som hälst; derföre måste han anlita utlänningar... Efter K. Gustafs tid blef här i Sverige under flere generationer en grundelig lärdom hos enhvar». I hvad mån detta omdöme passar in på Grefve Pehr, blifva vi snart i tillfälle att visa; men han var ej endast en duglig, han var äfven en redlig man, som ville Wasarnes bästa, och som till och med under förföljelser, hvilka honom öfvergingo, ej var föremål för de misstankar, hvilka skuggade den öfriga adelns förmenta afsigter mot arfföreningen. »Med redligt tillstyrkande och medarbetande af några, mestadels de förnäma, var det som Konungen proponerade och vidtog steget att inskränka Hertigemakten; nemligen Herr Svante Sture och Herr Pehr Brahe, hvilken utförligt talte vid Ständerna härom; tvenne ärlige, gode Herrar, då de voro sig sjelfva lemnade;... varande det Brahen och Sten Eriksson, som Konungen mest rådgjorde med den första tiden af sin regering». På Arboga riksdag (1561) »handlade Per Brahe med den menige man uti närvaro af månge bland Adeln, om den Konungsliga arfsrätten, att den måtte insättas i Sveriges lag och att Furstarne måtte komma in i Riksens Råd, det den gemene man gerna samtyckte, och derom hade Herr Per Brahe samma dag en oration, och sedan han ute var, blefvo många artiklar af en Sekreterare uppläsne om samma handel, som Hr Per Brahe hvar för sig uttydde, och utaf Sveriges lag och andra goda skäl och exempler förklarade och beviste». Härolder och trumpetare utropade, att Konungen var sinnad vid sin kröning gifva P. Brahe och tvenne andra (Sv. Sture och G. Roos) Grefvenamn och stånd, hvilket äfven skedde. Konungens ynnest hos Adeln, som han vunnit genom att inskränka Hertigarnes rättigheter och sänka dem till Herrarne, förökades, »då hans Maj:t upprättade för sina närmare och fjermare fränder Grefve- och Friherre-dömen, och det vid kröningen med stor prakt, kronor och mantlar; dock af denne Konungen försigteligen med obetydlige Grefve- och Friherreskap, samt endast nästan som en titel för hvarje äldste af en så upphöjd ätt, så att sönerna buro titeln näst intill. Desse store Herrar, så väl som hela Rådet och de Riddare, som Konungen slog, betjente K. Erik XIV vid hans kröning (se ofvan) i likhet med det ceremoniel som Romerska Kejsaren brukar vid sin; och hvilket sedan allt stadigt så förblifvit hos oss. Grefvarne fingo sig vissa härader eller gods anslagne till Grefskap med jurisdiction deröfver, och rättighet att derur uppbära all Kunglig ränta, äfvensom att från besättningen undantaga trenne gårdar, upphofvet till Adelns

säterifrihet. Vid upphöjningen i Grefligt stånd tillgick så, att Konungen satte sjelf Grefliga kronor på deras hufvuden, rörde med rikssvärdet vid deras venstra axel och sade »strider manliga för Konung och fädernesland».

Kon. Erik tillvann sig adelns tillgifvenhet, genom det löfte han gaf, att de skulle få från Kronan inlösa de under K. Gustaf indragna gods, hvartill de kunde bevisa sin närmare rättighet. Hit hör ej, huru detta blef ett vapen mot Adeln, genom grundsatsens allmängörande, att undersöka närvarande innehafvares rättigheter. »Grefve Pehr kände Konungen för att älska egodelar, så att med honom kom ock Konungen fort; han var för öfrigt en frommer, tarfvelig och lärder man, som intet tyckte om flärd». — P. Brahe var en af dem som följde K. Erik XIV, då han (i Sept. 1561) från Elfsborg ville segla till England, och uppbar förebråelse af Konungen, för att tillika med Roos hafva gifvit befallning att styra hem med skeppet. Grefvarne åter påstodo, att Konungen sjelf det befallt, som ej tålte sjögången. Sedan (1562) afgick P. Brahe tillika med Carl de Mornay och Mårten Helsing till Skottland, medan Nils Gyllenstjerna ännu i England för K. Erik anhöll om Dr. Elisabeths hand. P. Brahe och Mornay hade dubbla uppdrag; det ena var offentligt och innehöll, att de skulle underhandla med Drottning Maria Stuart om fri lejd för K. Erik att komma till Skottland och der vistas, ifall han blef väderdrifven på resan till England. En annan punkt rörde ansökan om fri handel mellan Sverige och Skottland. På dessa punkter gafs välvilligt svar och goda löften. Den hemliga instructionen innehöll giftermålsförslag till Drottningen, men sändebuden skulle ej förr komma fram dermed, än de förspört ställningen i Skottland och tidender från England. Då de för Drottningen framställde detta uppdrag, blefvo de hänviste till hennes möderneslägt, Guiserna i Frankrike, att af dem bekomma svar. Sjelf kunde hon så hastigt ej gifva något, då hennes sorgetid efter K. Frans II i Frankrike ej ännu var förbi. Efter hemkomsten brukades Grefve Pehr i Danska kriget (1563); han drog genom Wermland in uppå Dal, att skärmytsla med Danskarne, och hindra dem från att tillfoga Sveriges undersåtar skada; med 400 man krigsfolk och en hop bönder bröt han in i Bohus län, brände Kongelf (Kongahell) och alla ställen, der hans väg gick fram; och underkastades då mest hela Bohus län Sveriges Krona. Grefve Pehr var ock bestämd att anföra den beskickning, som skulle afgå till ett möte i Lübeck, der tyska Kejsaren och flera andra makter erbjudit sig medla mellan Sverige

och Danmark; men då lejdbrefvet från Danska sidan fördröjdes, öfver den tid som för mötet var utsatt, och det dessutom innehöll så många »cauteler och exceptioner», att full säkerhet för Legaterna ej var att påräkna, blef resan inställd, och ursäkt för Svenska Sändebudens uteblifvande gjordes af Nils Gyllenstjerna i Rostock. Samma år (1564) afgick Gr. Pehr till Polen, att underhandla om fred, hvartill Polska Konungen förklarat sig benägen; men föga uträttades, emedan Polackarne fordrade Revel och andra orter i Lifland, som de Svenska innehade. År 1564 var han Fält-Öfverste i sin svärfaders, Gustaf Olofsson Stenbocks ställe, ledde 1565 belägringen af Bohus, som han ej kunde förmå knektarne att storma. K. Erik befalte honom under någon förevändning att landsätta knektar på den holme, der Slottet var beläget, och lemna dem utan lifsmedel, blottstälde för fästets kanoner, då de af förtviflan skulle tvingas att löpa storm. Brahe vägrade att hörsamma denna befallning; hvarför han föll i onåd och afsattes. Då K. Erik XIV under sin sinnessjukdom (1567) uppehöll sig på Svartsjö, beställde Grefve Pehr och Sten Lejonhufvud om regeringen, hvilken de erbjödo åt K. Erik, begärande »att han ville anamma riksens saker och dem, som tillförene, beställa», hvartill han svarade, att »alldenstund han ej hade den auctoritet och det anseende, som en Konung borde hafva, i det han hvarken hade lydno eller hörsamhet af sina dagliga tjenare uti det, som rätt och tillbörligt var, utan heldre med spott och försmädelse föraktades, och desslikes tribulerades med lögner, och honom likväl ej sades, hvarmed han sadant förskyllt; derför kunde han ej antaga sig nagra riksens handlingar och på det han måtte se, huru de mot honom voro sinnade begärde han att komma till handels med sin broder Her Johan, den högborne Furste, och hvar så skedde, ville ha uti riksens saker göra efter sin lägenhet». Riksens Rå sökte derför att bringa å bane en förlikning mellan Konun gen och Hertigen, hvarefter det bekanta mötet pa Svartsj följde (8 Okt. 1567). Hade Grefve Pehr verkligen haft de lust till Kronan, som man honom förebrår, skulle han svå ligen funnit ett mera passande tillfälle att genomdrifva sin afsigter, än den tid Konungen var döfvad af samvetsagg oc sinnessjukdom, Hertig Johan fängslad, Magnus svagsint oc Carl för sin ungdom obemärkt och mindre betydande. Inge hand grep efter Kronan; den förvarades samvetsgrannt sin rätta egare, och Svensk Riddersmanna-trohet förbl oförkränkt. Först sedan Hertigarne rest upprorsfanan, oc Catharina Månsdotters kröning (5 Juli 1568) kränkt de st

res stolthet, slöto sig dessa allmänt och med dem P. Brahe till Hertigarne. Likväl hade han förut stått fadder till den nyfödde Prins Gustaf, och vid Konungens kröning ledt bruden fram. Medan ännu K. Eriks regering fortfor, förde Grefve Pehr jemte Hogenskild Bjelke befälet vid Norbyhus (i Nov. 1567), der ingendera visade några fältherreegenskaper. Mera derom i den sednares biographi.

I fredliga ärender var P. Brahe brukad 1568, »da han jemte N. Gyllenstjerna, Gabr. Oxenstjerna och Gylta föredrog hos de Ryska sändebuden det ärende, för hvilket de hit blifvit afskickade, att begära Storfurstinnan Catharinas utlemnande. Svenska Sändebuden invände, att hvad som för K. Erik icke var lofligt att utbjuda, borde sändebuden ej fordra; ej skulle det lända Ryska Czaren till ära, om hans begäran beviljades. Ryssarne stodo styft deruppå, att Konungen borde halla hvad han lofvat, efter deras Czar med så stor bekostnad och på så lång väg affärdat sina sändebud derefter, och vidare förmälte de sig inga barn vara, till att en sa mödosam resa fåfängt göra.» Underhandlingen afbröts, utan att Sändebuden den gången kommo till något besked.

Berättelsen ilar framåt till de rörelser i det allmänna lifvet, hvarom en vink redan är gifven, Hertigarnes uppror, och kronans och bojornas vexling mellan bröderna. P. Brahe följde Hertigarne på vägen till Stockholm (Aug. och Sept. 1568), underhandlade med de Dalkarlar, som utgjorde besättningen pa Stockholms Slott, att de detsamma skulle uppgifva, hvilket de äfven gjorde, medan Konungen talade med Hertig Carl och följde honom till Storkyrkan. Visserligen berättar Tegel, att Konung Erik förbittrade många sinnen mot sig, när han återfordrade hvad han förut med slösande hand »förspridt och förskingrat af guld och sölf som hörde till rikets drätsel, da han af Gref Peder först anammade 500 Engelotter»; men huruvida Erik Jöransson är ett helt och hållet opartiskt vittne, ma lemnas oafgjordt.

Vid den rättegång, som (1567) anställdes med Jöran Persson, androgo mot honom P. Brahe, Gustaf Stenbock och Sten Lejonhufvud, att han dem hos Konungen anklagat, för att sig tillhopa hafva förbundit att »hindra Konungens giftermalssaker, så att hvar Högtb. K. M. ej ville taga någon af deras döttrar, voro de till sinnes att komma Högstb. K. M. fran den Konungsliga regering, lif och lefverne»; denna öfverenskommelse skulle vara träffad på Stenbocks gård, benämnd Ekeberg. Häremot protesterade Grefve Pehr och de andra Herrarne, och »hvar dem sådant kan blifva öfverbetygadt, hafva de sig undergifvit det tillbörliga straff, såsom

otrogne och orätttrådige böra lida. Men efter de i den måtto, vid Gud och sitt samvete, veta sig frie och oskyldige, såsom till bevisandes är, att ingen af de gode Herrar uppå förbemälte gård någon tid varit hafver, undantagandes Hr Gustaf Olofsson, derföre ställde de gode Herrar oss till betänkande, om Jöran Persson ock härutinnan ärligen och christligen handlat hafver». »Hvad den handel på Ekeberg belangar, hade Jöran Persson intet annat bevis, utan att han det hafver hört af Högstbem. K. M. dräng Göstaf Ribbing». Ribbings berättelse ansågs af rätten obevist, och de gode Herrar af Adeln dömdes frie och utan skuld och brott, de som för den handel varit anklagade och utropade. — Gref Pehr fick vid K. Johans köning (d. 10 Juli 1569) sitt Grefskap märkligt förbättradt. Han, jemte Hogenskild Bjelke och andre af adeln, underhandlade å Konungens vägnar med Hertigen om åtskilliga Kungliga rättigheter i Hertigdömet*). Med de öfriga Riks-Råden, Erik Sparre, Bjelkar och Banérer, föll P. Brahe (1588) i onåd hos K. Johan III, då denne ångrade att hafva låtit Sigismund fara till Polen. På ett sammanträde hos Gr. Pehr skulle Herrarnes plan blifvit utkastad, att jemte det de arbetade för att bringa Polska spiran i Wasaslägten, arbeta för egen upphöjelse och sitt stånds fördelar, genom en Polsk union, då en styrelseform, sådan som den Calmare stadgar innehöllo, skulle lägga makten i Rådets händer. Bevis för stämplingar mot arfföreningen äro aldrig lagde i dagen, och kunde svårligen förväntas, med den kännedom man har om nödvändigheten, att dylika afsigter och förhandlingar i tysthet förberedas. Man omtalar ett bref från Erik Sparre till P. Brahe, uti hvilket han yttrar hopp om arfrikets öfvergång till valrike. Sparre sjelf erkände sig endast hafva sagt, att ett valrike är så godt som ett arfrike, utan att denna åsigt innebar beslutet, att sätta någon ditåt syftande plan i verkställighet. Man skall äfven hafva förvarat ett och annat stolt ord af Grefve Pehr. Vi bedömma menniskor ej efter deras ord, utan deras handlingar; och då är P. Brahes historiskt kända bild i detta afseende fläckfri. Han blef ej heller sakförd. Att P. Brahe var i onåd, finner man deraf, att hans båda mågar, Erik och Johan, ej under hans sjukdom fingo besöka honom, och

*) Carl IX skrifver till Joh. de Mornay, att "Erik Sparre och Grefve Peder voro rätta orsaken till Eder faders död och förderf: om hvilket vore mycket till att skrifva, det vi dock låte denna gång beståå".

till hans begrafning fick den förre ej resa, och den sednare ej förr än han ställt borgen. Jordfästningen förbjöds, emedan Grefve Pehr skulle hafva författat en Chrönika om Gustaf I, som ej var till Wasarnes fördel (se nedan). Först efter längre tids förlopp tog Enke-Drottningen Catharina Stenbock, Grefve Pehrs Svägerska, mod till sig, och reste med Biskopen af Westerås till Rydboholm, dit så många af slägten, som kunde komma, samlades,och jordfästningen med vederbörlig högtidlighet förrättades. Att Gr. Pehr varit en ansedd man, visar K. Johans beslut att lemna honom i fred, ehuru det ej befriade hans minne från tillmälen af Konungen. E. Sparre skrifver till Th. Bjelke: »Uti brefvet till Enkedrottningen nämnes ingen ting särdeles hedrande om Hr Grefven, salig i åminnelse, ehuru han dock annorlunda hade förtjent». Att hans råd varit aktade, ses af ett bref från Svante Sture till K. Gustaf I (d. 30 Jan. 1560), der han ursäktar sitt dröjsmål att besvara Konungens skrifvelser dermed att han förväntat »her Pedher Braes titkumpst, da vi bättre kunnat om dessa artiklar tillkännagifva». Ett bref, egenhändigt från Gustaf Olofsson Stenbock till Hogenskild Bjelke, underrättar, att »Hr Clemett skulle gifva Grefve Pehr vårt betänkande tillkänna om denna lägenhet, sedan han först ombesörjt sin moders begrafning». »Om så vore, att en af de gode Herrar, Hr Sten, eller Hr Gustaf Banér, ville hafva det omak att draga ditut, och gifva honom edert och allas vårt betänkande tillkänna, och höra hans goda råd i saken: ty det är icke godt att vi gå honom förbi dermed, som är högre och nemer K. M. Råd än vi andre. Gud gifve att jag förmådde vara ute i vädret, så ville jag gerna göriit» Detta skref P. Brahes svärfader.

P. Brahe har författat »Oeconomia, eller hushållsbok för ungt Adelsfolk», tryckt på Visingsborg 1677*). Detta arbete utgafs, efter hvad deruti förmäles, emedan vårt modersmål ännu saknade, hvad de flesta språk egde, en anvisning, »hurulunda Herremäns barn med god tukt och lärdom väl skola kunna blifva uppfödde, intill dess de komma till laga ar, och huru man sedan skall kunna stå hus och hemman före». — P. Brahe klagar öfver »det ogagn, som varit hafver, att uti så lång tid månge unge adelssöner hafva derigenom (genom saknad af en dylik anvisning) blifvit illa försummade och måst stå tillbaka, som eljest hade väl kom-

---

*) Titeln förkortad lyder: Gamble Grefwe Peer Brahes - - - Oeconomia Eller Hussholdz-Book, För ungt Adelsfolck. Skrifwin Anno 1581. (Qvart 128 sidor).

mit fram till myndighet och stort anseende»; »derföre är detta verk enfaldeligen och stackot begripit, att de som vele vetat och dock icke lust hafva mycket till att läsa, måge snart kunna löpat igenom och dess bättre behållat. — Förbättrat ho som vill och kan». Han följer derpå den unge Adelsmannen i dess uppfostran och på resor, till hofs och uti stats- och krigs-saker, slutligen till brudstolen och i det husliga regementet. Sina sederegler hämtar han mest ur Bibeln och från de gamle Romare; sina hushållsråd ur ordspråk och regler, som ännu äro gängse i den Svenska bondens mun. Man ser den forntida Svenska Herremannen midt ibland sitt husfolk, sina underhafvande, sina åkrar och ängar, sina olika bestyr efter årets olika tider, ja sin dagliga sysselsättning från Måndagen, då han sjelf håller räfst och borgstämma i sin sal, förhör saker och klagomål och gifver befallning om veckans arbeten, till Sabbathen, då han hör messa och predikan, läser i Bibeln och lärer sitt husfolk tukt och goda seder. »Det är en vördnadsvärd, sedlig bok, full af Patriarkalisk enfald». (Se Geijer, Sv. Folkets Hist.). Man förnimmer der en suck öfver Unionstidens flydda herrlighet. »Hvad friheter Ridderskapet och Adeln fordom här i riket haft, det veta nu fast få att säga af. Få äro de, som minnas den tiden, då hvar och en gjorde rusttjensten efter sin vilja och beqvämlighet, och man fick god tid och dag att reda sig till tag, och det ändå aldrig bar längre än till riksgränsen, hvarefter Kronan ersatte den skada, som träffat häst och karl: då Riksens Råd och andre förnämlige män hade stort underhåll i land och län af Kronan, och ända derutöfver fritt Lagmans- och Häradshöfdingedömen. I sextio år hafva vi varit sådana friheter förlustige»... »K. Johans Adliga privilegier skulle svarligen kunna hindra ståndets förfall, sedan den prakt och pral, som i den Tyrannen Konung Eriks tid inkom i landet, gjort all hoftjenst dyrare. Derefter skola klädningarna vara af silke och sammet både till hand och fot, fruntimren kostligare beprydde, och bordet besatt med främmande drycker, frukter och kräselige mange rätter: dertill skall man hafva tjenare med kläder och lön efter Tyskt sätt, oansedt våra Svenska lägenheter deremot föga svara; hvarföre, i synnerhet då godsen gå bland flera arfvingar till skiftes, det är omöjligt, att ståndet kan förblifva vid sin makt i längden».

Dessa tänkespråk och grundsatser med roten djupt fästade i den tid, då Adelsvälde något betydde i menskligheteus utvecklingshistoria och sammanväxte med begreppet af Adels-

ärde, utkräfva vördnad af en hvar, som ej blundar för det ›erligaste i någon följd af historiska tidsbilder, äfven om ör dem gafs en annan lifskälla, än den, från hvilken kraften strömmar i nutidens statsformer och folklif. Det förflutna ommer emellertid aldrig åter; men ej utan vördnad närmar ig vandraren en minnesvård, öfver hvilken gräs i tre århundraden vuxit, och hvarutur en ande ännu lifligt talar om n kär forntid. Sådan är i litteraturens verld gamle Grefve 'ehrs Oeconomia.

Öfver P. Brahes bearbetning af Rasmus Ludvigssons 'hrönika om K. Gustaf I yttras i "Sveriges sköna Litteraur", att "under P. Brahes hand får annalen charakter af ›emoire. De ställen, vi deraf känna, bära dragen af en ›rklig mästarhand, och kan arbetet med mycket skäl som tt eget och sjelfständigt betraktas, fast Ludvigssons annal tgör ledtraden. Hvem nekar den författare förmåga af lefande framställning, hvilken så kan porträttera?" (Se Tillägg.)

f Grefve Pehrs testamente intaga vi här följande: "Han ifver till Präster, Skolor och de fattiga tusende mark ortuer." Mellan sina barn har han redan skiftat "deras möernes lösören uti guld och klenodier, på det de måge hafva esto större sämja och kärlek sinsemellan inbördes." Af de ista egendomarna bestämmer han åt äldsta sonen, Grefve rik, Lindholmen med Möreby, åt Gustaf Sundholm med atinge rättarelag, åt Magnus Rönboo, åt Abraham elfva sätesgården Rydboholm. Äfven döttrarna få hvarera en egendom med underlydande rättare-lag och gårdar. f Grefskapet, som Erik erhåller, skall ersättning i underdande gods lemnas åt de yngre barnen, som ej bekommit igot motsvarande den summa, hvilken den förre till sin ländska resa erhållit; hvarjemte äfven i beräkningen inr. "att de sätesgårdar, som dem (de yngre barnen) äro lidelta, alla obygda äro". Att hvar och en får sin anpart, a mycket billigare, som i donations-brefvet (af Grefskatet) beröres, att "Grefven eger betänkia sina bröder med nan hjelp . . att rusta sig upp med uti Kungliga och Furstea hof; skall ock försörja sina systrar med en ärlig brudatt." "Mitt stora hus här i staden (Stockholm [se Tillägg]) age mina barn vara alla om, när det så kommer, att de aste besökia denna Kungl. hufvudstad." Det "Spethal" efven byggt på Wisingsö och "Sjukestufvorna" vid Rydboom "må vid makt blifva". För sig sjelf önskar Grefven . ärlig, och slätt och ödmjuklig jordefärd och begrafning, an allt prang uti Ryds kyrka". Med anledning af föreelsen för Catholicism, som gjordes Grefve Pehr, yttrar en

Författare, under det han sammanställer denna anklagelse m vissa punkter i Grefvens testamente: "att i dessa finnes i gen Catholicism, att Grefvens gåfvor till Skolor och Sjukh hvilket ej blifvit en stående formulär i vår tids testamente böra ursäktas." "Han hade sjungit i Walborgs visa, "h gal till Kyrkor och skolor väl", och funnit dylika heder skänkder skänkare, än vår tid så benämner, och åt hvil vår upplysning ofta ger de största testamenten." (De Gagliessas Arch. IV. s. 172—182.)

I sammanhang med det ofvananförda må likväl nämn Jesuiternas yttrande om Grefven i bref från Stockholm t Rom; han kallas der "vir ad Catholicam religionem val propensus". Äfven stod han i brefvexling med Cardin Hosius, och biföll, att Sigismund erhöll en Catholsk up fostran. Hans söner äro nämnda och de trenne äldsta sk också nedanföre upptagas.

C—M.

2. BRAHE, ERIK.

Den föregåendes äldsta son, född 1552 d. 4 Sept. Rik Råd och Ståthållare på Stockholms Slott 1594; död i Danz d. 16 April 1614. Han var (1587) ett af sändebuden i Pol på den riksdag, då Sigismund der valdes till Konung, m ådrogick K. Johans onåd, för att instructionen, genom löft om Estlands afträdande till Polen, öfverträddes. Grefve Er hade med svårighet gått in på denna punkt, som andra sänd buden, Erik Sparre, hans svåger, föreställde honom nödvä digheten af, i fall de önskade Polens krona på Sigismun hufvud. Sparre var sin svåger i snille och diplomatisk kon öfverlägsen, och uppbar äfven ensam Konung Johans förtr ende. Bröderna Erik och Gustaf Brahe stodo till Wasahuse till K. Sigismund och den sednare äfven till Prinsessan Anna i ett närmare och mera vänskapligt förhållande än de öfri Riks-Råden. Grefve Erik föreställde Konungens person, c Hertig Carl lät döpa sin dotter 1594, och hade jemte Ca ncelen Fogelwetter ett hemligt meddelande från Konungen t Hertigen, som rörde Sigismunds förbindelse att åt Polen a träda Estland, hvarjemte Hertigen varnades för de öfri Riks-Råden.* "Oaktadt Sigismuud lofvat, att ingen Påfvedy kare till rikseus embeten komma skulle, . . . höll han det ic längre, än emellan Upsala och Stockholm; ty straxt han t Stockholm kom (1594), satte han Grefve Erik der till Stå

*) Här syftas synbarligen på Sigismunds syster, men det v Enkedrottning Anna i Polen, syster till Kon. Johans första gem som önskade och befordrade Sigismunds val till Konung i Pole Namnlikheten har förmodligen föranledt denna förvexling.

hållare, som icke det ringaste embete i Sverige var", skrifver den store Gustaf Adolph. Grefve Erik åtnjöt som Ståthållare ringa aktning och hörsamhet af det "gemena borgerskapet i Stockholm". De underläto att tillföra Konungens flotta behöflig proviant, oaktadt Ståthållaren lät röra trumman och å Konungens vägnar dem detta anbefalla. Polackarne voro ... stade och i sina härbergen dåliga betalare. Äfven uppre... des Stadsboarne genom det nit Grefve Erik drog för Catholska gudstjensten, då messa hölls både i Slottskyrkan och Papisternas nya hus i staden. Den 29 Nov. (1594) upp... de borgerskapet Grefven på Rådhuset all hörsamhet, efter Hertigens hemliga uppmaning, och 4 dagar sednare blef den ... skiljd från detta embete på grund af Upsala mötes beslut. Brodern Gustaf, som skulle understödja Grefvens em... befattningar, var med honom oense. Båda reste de till ...len, kommo tillbaka med Sigismund, och Grefve Erik var ... af Konungens underhandlare efter Stångebroslaget (d. 25 Sept. 1598). Hertigen sade då till honom: "Eder Gr. Erik ... er jag ingen ovänskap till; ty J ägen samma tro som Konungen, och hafven handlat efter samvetet. Men icke så ... andre fem; och vill Konungen icke godvilligt utlemna dem, ... finnas här de män, som nog skola hämta ut fädernеslan... ... fiender och förrädare midt utur Konungens hop." Här... ... pekade han på en skara beväpnade bönder. Grefve ... blef med Hertigen försonad, bevistade (1599) Calmare ... ägring, vägrade att deltaga i stormningen, emedan Adeln ... pligtig att tjena till häst, men ej till fots, och i storm... ... brukades endast fotfolk. Ett rykte gick, att Hertigen ... våga en storm, för att få Svenska Adeln helt och hållet ... stad. Genom en förbindelse, utgifven 1599 d. 10 Febr., ... ade Grefven Hertigen och hans ätt sin tjenst och lydno, ... det att honom tillåtes hafva sin religion fri, och att med ... och underhåll af Cronone försörjd blifva, eftersom de alla ... kunna, att jag med rättrådighet mot mitt k. fäder... ... land väl förtjena kan." Grefven satt i rätten öfver de an... ... ade Riks-Råden (1600), reste sedan till Polen, af afsky ... Hertig Carl, och dog uti Danzig. Han blef 1582 förmäld ... Furstinnan *Elisabeth* af Braunschweig-Lüneburg (f. ...3 † 1619), om hvilken det berättas, att hennes rikt för... ... garderob föranledde att i Sverige praktbegäret tog öf... ... hand bland de stora, då ingen ville vara sämre än den ... ... mande Furstinnan. Grefve Erik hade med henne en ... *Beata Margareta*, som blef gift med Riks-Rådet Gustaf ... ... ock. (Jfr denna biografi med Tillägg.)

C--M.

3. BRAHE, GUSTAF.

Gustaf Brahe, son af Gr. Pehr Brahe, (se förut), föddes d. 8 Mars 1558 och dog ogift i Polen d. 10 Jan. 1615. Han var Konung Sigismunds Legat i Sverige år 1593 och hade i uppdrag att från sjöstäderna bereda tillförsel åt Kungl. flottan och med grannstaterna underhandla om fred och vänskap. Brahe reste med flit långsamt, för att ej komma till Sverige, innan flottan under Cl. Flemming var segelfärdig, emedan han misstänkte Hertigens afsigt att taga i anspråk hans (Brahes) inflytande som Kunglig Legat, och af detta understödd förekomma flottans utlöpande. Den försäkring om religionsfrihet, som Brahe från Konungen medförde, ansågs otillräcklig. Han vände åter till Polen och var sedan Konungen till Sverige följaktig, då han mellan denne och Stockholms Borgmästare medlade vid en folkrörelse i anledning a Lutherska Presternas förfördelande (i Nov. 1593). Denna gång var Brahe Kammarherre och på förra resan Hof-junkare Under Sigismunds härtåg till Sverige (1598) hade Brahe uppdrag att fängsla alla de af Hertigens anhängare, som ha kunde öfverkomma. Mest känd är Gustaf Brahe för sit förhållande till Prinsessan Anna (Sigismunds syster), me hvilken han var uppfostrad och som han sedan ofta råkad hos sin syster Ebba Sparre, der Gustaf Brahe för Prinsessa spelade på luta, ett instrument, i hvars behandling han va mästare. Rykten, förklenliga för Prinsessans qvinliga ära voro i omlopp, och sjelfva Hertig Carl skonade henne ej sin Rim-Chrönika:

"De plägade ofta vara platt allene,
Det månde Fröken honom icke mene,
Att vara den käraste, säger jag försann,
Ändock Göstaf Bragde hade deraf gagn,
Förty Frökens sed plägade vara,
Att älska den ene och den andre spara.
Hon hade ock en Polack god,
En dugtig karl och unger blod,
Han var hennes Sekreterare fullgod

. . . .

Han månde Adam Possmoschi hete" . . .

Anständigheten förbjuder att anföra de smädliga rims ten af Hertigen, hvars förbittring förklaras af hvad han rättar om Aristokratiska partiets afsigt att gifva Prinses Drottningenamn, förmäla henne med Gustaf Brahe, och tillskansa sig högsta makten. Af hvad art Brahes förh

lande till Prinsessan varit, kan ej nu afgöras, utan att man derför behöfver anse Hertigens tillmäle för annat än ett giftigt rykte, som hans hatfulla misstänksamhet upptog för trovärdigt. Hos K. Sigismund anhöll G. Brahe 1589 om Prinsessans hand, och fick ej afslag. Men giftermålet blef aldrig af, antingen krigsoroligheterna det hindrade, eller Prinsessan ändrade tycke. I Polsk tjenst blef Brahe Fältmarskalk, och var af K. Sigismund (efter hvad ett Latinskt pergamentsbref förmäler) en gång utskickad för att i Polen uppsöka bergverk. Han hade med Anna Reibnitz från Schlesien en naturlig son, *Johan Gustafsson*, adlad under namn af *Örnevinge*, och upptagen i det adelsbref, som utfärdades för Erik Brahes naturlige son, Gustaf Eriksson Örnevinge. Johan Örnevinge befordrades till Assessor i Götha Hofrätt, och utgaf 1647 "Genealogia Brahea". (Jfr denna biografi med Tillägg.)

(Källor för Pehr, Erik och Gustaf Brahes Biographier: Tegels, Girs och Werwings Krönikor. — Karl IX:s Rim-Chrön. — Loenboms Hist. Märkvärdigh. — Fryxells Berätt. — De la Gardieska Archivet, 4:de del. — Skand. Sällsk. Handl. 3:e och 8:de d. — Geijer. Sv. Folkets Hist. — Wieselgren, Sveriges Sköna Litt. — Stjernmans Höfd.-Minne. — Sv. Rikes Annaler IV: 179. — Stjernman. Bibl.)

C—M.

4. BRAHE, MAGNUS.

En broder till de föregående. Han var född på Tynnelsö d. 25 Sept. 1564, åtföljde 1582 en beskickning till England och Skottland, fick af Hertig Carl befallningen öfver Arboga stad, öfver Kungsör, Norreskoga och Lindes Bergslag 1597, blef Riks-Råd 1602, Marsk. s. å.(?), Drots 1611, Landshöfding öfver Småland 1612, förste President i Svea Hofrätt 1614, slogs till Riddare 1617; dog d. 3 Mars 1633. Var gift 1) 1594 med *Brita Lejonhufvud* och hade med henne dottern *Ebba;* 2) 1618 med *Helena Bjelke.*

Magnus Brahe var en af K. Carl IX:s trognaste anhängare och af honom mycket gynnad. Han var Hertigens underhandlare hos Sigismund efter Stångebro slag (1598), satt i Commissionen öfver de anklagade Rådsherrarne 1600, följde Hertigen till Estland samma år, för att med sina råd honom understödja, fick bekräftelse på Visingsborg, hvartill hans båda äldre bröder, genom att omfatta Sigismunds sak, förlorade all rätt. Grefve Magnus skulle likväl åt sina andra syskon lemna vederlag. Till brodern Abraham betalte han ensam 700 Rdr; uppbyggde likafullt södra delen af slottet

jemte kyrkan. År 1605 under Konungens Liffländska fälttåg satt Gr. Magnus i den tillförordnade Regeringen, var (1606) en af Erke-Bisk. Abr. Angermanni domare, bar vid kröningen 1607 svärdet framför Konungen, afgick 1608 som Caput Legationis till Polen, för att underhandla om fred, men erhöll från Konungen befallning att vända hem och afbryta underhandlingarna. Då Konungen (1609) gjorde sin Eriksgata, mottogs han vid Holveden af Drotset och Småländska Ridderskapet, som ledsagade honom till Jönköping. På Lyckås, Drotsets egendom, blef Konungen och hans följe med prakt emottagen och undfägnad, och stannade der qvar öfver natten. På Riksdagen 1610 försvarade Grefve Magnus Konungen mot de beskyllningar, att han föranledt Danska kriget; var efter K. Carl IX:s död en af de Kungliga förmyndarne, hade under det alltjemt fortfarande kriget med Danmark sig anförtrodd ledningen af fästningsarbetet vid Jönköping, och inlemnade till K. Gustaf Adolph berättelse om fiendens rörelser till sjös och lands. Förde 1614 befäl i Stockholm under Konungens frånvaro (i ryska kriget), och fick till belöning derför Riddareslaget (vid Kon:s kröning 1617). Han, jemte brodern Abraham, ledde in Kon. Gustaf Adolph vid bilägers-högtidligheten (1620). Grefve Magnus hade de sista åren af Konung Gustaf Adolphs regering lefvat på sina gods, skiljd från de allmänna ärendena. Likväl deltog han i de öfverläggningar, som höllos om Tyska kriget, innan Sverige deruti tog del. Grefve Magni råd i ministeriella och andra mål pröfvades "mogna". I anteckningarna öfver K. Gustaf Adolph kallas Magn. Brahe "den gamle hedersmannen och allvarsamma Riksdrotset". Öfver honom slogs en Skådepenning med omskrift: *Si te fata trahunt, aliter non.* (Jfr denna biografi med Tillägg.)

(Källor: Berchs Lefnadsbeskr. — Skand. Sällsk. Handlingar. Personalia af Joh. Rudbeckius, Arosiæ 1636.)

C—M.

5. BRAHE, PEHR ABRAHAMSSON.

Grefve till Visingsborg, Friherre till Cajana, Herre till Rydboholm, Lindholm, Brahelina och Bogesund. Son af Riks-Råd. *Abraham Brahe* (se sid. 9) och *Elsa Gyllenstjerna**). Han föddes på Rydboholm d. 18 Febr. 1602, blef 1626 Kammarherre, 1628 Öfverste för Småländska Regimentet till häst,

*) Jfr det följande med Tillägg. Om fadern Abraham B., se B. Lex. Ny följd II: 246.

1629 och 1630 Landt-Marskalk, s. å. Riks-Råd och Lagman öfver Westmanland, Bergslagen och Dalarne, skickades 1634 till Tyskland, att i egenskap af fullmyndig Legat biträda Ax. Oxenstjerna vid fredsverkets förberedande och underhandlingarna på Riksdagen i Frankfurt. Samma år var P. Brahe Caput Legationis, då en beskickning afgick för att underhandla med Polen. 1635 General-Guvernör öfver Preussen, 1637—40 Gen.-Guvernör öfver Finland, 1641 Riksdrots och President uti Svea Hofrätt, 1642 (1641?) en af de Kungliga Förmyndarne och medlem i Regeringen, 1643 uppdrogs honom gränsförsvaret mot Danmark, 1648—54 å nyo Gen.-Guvernör öfver Finland, 1657 anförtroddes honom befälet öfver hela den inländska krigshären och vården om landets försvar (jfr Tillägg), 1660 åter en af de Kgl. Förmyndarne. Död d. 12 Sept. 1680. — Gift 1) 1628 med *Christina Cath. Stenbock*, † 1650; 2) 1653 med *Beata De la Gardie*, dotter af Riks-Råd. Frih. Johan Pontusson De la Gardie och Enka efter Lennart Torstensson, † 1680 i Oktober. (Jfr Anrep.)

Pehr Brahe skrifver i sin Tänkebok: »Jag blef i min ungdom mest på Rydboholm af mina föräldrar och enskildta Præceptorer uppfostrad i Gudsfruktan och andra Christliga och lofliga öfningar»; var med vid Norrköpings Herredag 1604 och vid K. Carls Kröning 1607. »I stora högtider och Kungliga banqueter var jag i Stockholm alltid tillstädes; blef af K. Carl och Dr. Christina mycket afhållen; umgicks ofta med de Kungliga barnen, Hertig Carl och Fröken Maria. Var oftast med min Fru Moder hos Dr. Christina på Drottningholm och en god tid på Strömsholm år 1609.» Bland anmärkningsvärda tilldragelser från barndomstiden förmäler Grefve Pehr om sin resa med modern från Rydboholm till Stockholm 1611, »då Juten kom för Waxholmen i sista Danska fejden», vidare att 1614 hotades Rydboholm af 100 man Skottar och annat främmande krigsfolk, »hvilka lägrade sig på ängen vid kyrkan, och stängdes huset till med redskap till värns för deras röfveri skull.» Det motstånd de befarade afböjde ett fiendtligt anfall mot sjelfva herresätet; »i stället brände de opp Fröö gård och drefvo illvilja på bönderna.» Sedan omtalas resor, på hvilka den unge Grefven följde sin fader, 1616, då han besåg Salaberget, »der K. Gustaf Adolph hade allt Riksens Råd tillhopa»; 1617, då han var med fadern på Örebro Riksdag, och under »en mäkta slät vinter och djupa vägar» reste till Wisingsö att helsa på Farbrodern, Grefve Magnus. 1617 om hösten såg han kröningen i Upsala, följde 1618 sin fader till Dalarne, der denne skulle »afhandla om Knekte-nämningen». Här förbigås flera andra färder,

som han gjorde i föräldrarnes sällskap dessa åren. 1618 (i Oct.) reste han med sin Præceptor, M:r Israel Bringius (se dess biografi) till Tyskland att der fullfölja sina studier, öfver Köpenhamn till Rostock, Wismar, Lübeck, Lüneburg, Brunswig och Cassel och vidare till Giessen, der han vid Akademien vistades 2 år och 3 månader. 1619 bevistade han K. Ferdinand II:s kröning i Frankfurt am Main; blef i Giessen bjuden till gäst hos Landtgrefven Ludvig, »hos hvilken var ock till måltids Churfursten af Cöln, den mig mycket väl fägnade, och böd mig till sig till Bonn i stiftet Cöln, men jag drog icke dit». P. Brahe var åtskilliga gånger i Frankfurts marknader, äfven i Würzburg i Franken, »der jag blef väl tracterad i ett kloster, i Nürnberg, der mig skänktes vin af Rådet, och bad jag der en fånge lös»; »reste villse mellan Augsburg och München, kommandes alldeles ifrån sällskapet, en hel natt igenom, med stor farlighet för bönderna i den krigstiden.» Under vistandet i Giessen öfvade han sig i dansande och fäktande, lade sig på Hebreiska och Franska språken, och »Mentzerus, Feurbornius och Hunnius hade jag mig mest tillhanda». — Han reste från München till Strassburg, var der bjuden till Pfalzgrefve Johan Casimir, och vidare for han till Frankrike, och besökte städerna på vägen till Paris, der han vistades 4 veckor och derunder gjorde utfarter till St. Denis, St. Germain och Fontainebleau. Från Paris reste han till Rouen, Dieppe, derifrån till England, der han i Greenwich var hos Konung Jacob; seglade från London till Veer i Zeeland, besökte flera nederländska städer, hvarefter han anträdde hemresan (1621). Besökte följande vinter Kopparberget och »gick i sorgstaden» vid Enkedrottning Catharina Stenbocks begrafning i Upsala; 1623 (i Jan.) begaf han sig pa sin andra utländska resa; tog vägen öfver Köpenhamn till Rostock, och »var i stor fara för is»; f… vidare till Cassel, och var blottställd för en annan fara, krigsfolkets röfveri, »som honom i synnerhet uppassade», undgick allt lyckligt. I Giessen uppehöll han sig en månad, besökte marknaden i Frankfurt och logerade der hos en Präst i S… Catharinæ kloster; for nedför Mayn till Metz, derifrån t… Oppenheim, Worms, Manheim, m. fl. orter, »i all som störst fara genom alla Spanska garnisoner okänd»; anlände t… Strassburg, der han studerade och lärde fäkta och rida. »Mai… terade ofta bland mycket folk fäktskolan.» Derifrån stä… des resan öfver Lucernersjön till Altorf, och derifran gi… han för fara och osäkerhets skull en morgon bittida till f… med tjenaren Julius och en Fransk soldat öfver St. Go… hards berg till Mailand. I Bologna blef han inmatriculer…

I Neapel kom han oförmodadt »i en demelé med en Adelsman i Aquila negra värdshus, men Gud gaf lyckan, att han fick många hugg». Under den resa i norra Italien, som sedan anträddes, blef Grefven i Padua inmatriculerad; han reste öfver Tyrolen till Tyskland, måste, för att tjenaren Julius brutit sitt ben, ligga stilla i Günsburg uti Burgau. »Då lefde gamla Markgrefvinnan, och var jag med hennes Jägmästare några ganger på jagt». Efter fyra veckors vistande derstädes drog Br. genom Schwarzwald, blottställd för fara af Kejserligt krigsfolk, anlände till Strassburg och stannade der qvar till d. 9 Sept. 1625, att fullfölja sina studier och exercitier. Hemresan skedde öfver Rhenströmmen till Hamburg, der han fäktade med en Holsteinare, som tillika med sina stallbröder, Mansfeldska krigare, i härberget öfverföll Grefven; oaktadt denne ej hade någon mera än sin dräng hos sig, »bar Holsteinaren upp så många torra hugg, han orkade bära». Grefven blef sårad i venstra foten, dock utan stor skada. Holsteinaren fick äfven ett stygn; hvarefter de skildes åt. 1626 for Grefven hem till fäderneslandet öfver Köpenhamn, erbjöd i Upsala Konungen sin tjenst och utnämndes d. 21 Maj till Kammarherre.

Vid öfverblicken af en historisk persons lefnad och öden, öfver hvars namn hvilar äran af en så vidsträckt och mångsidig verksamhet, som Grefve Pehr Brahes, söker berättelsen sina hvilopunkter uti den anordning, som de olika slagen af denna verksamhet bestämma. Vi följa honom först på den krigiska banan. Der uppträder han på härtåget till Preussen 1626, drog inåt landet med några Konungens Drabanter, hade (d. 10 Aug.) vid Wormdit förvakten, då Svenska lägret under natten angreps af fienden. »Kom i blå mörkret in på fienden, men der straxt på mig en salva gaf, som dock Gud ske lof! ingen skada gjorde, efter mörkret var på, och han sköt öfver; ...g ock straxt flykten och skingrades. Andra dagen grep ...an stand i Guttstadt, men våre drefvo honom derut. Jag ...gade honom alla hans trossvagnar af med några få Ryttare.» ...id Bürgerwald slog han sig med ett stort parti genom fienden, som på alla sidor honom omringat med sin hela makt; Grefve Pehr brukades flera gånger att underhandla med Polackarne; i Oct. följde han Konungen hem till Sverige, och ...a Konungen hade skälfvesot, »fäktade han dubbelt i matsa... och slog så, att skälfvan släppte honom». Följde Konungen nästa år (1627 i Maj) till Preussen, samt var hos ...nom i samma båt, då anfallet skedde på Danziger Werde (d. 23 Maj) och då Konungen sårades. »9 skott gingo ige-

nom båten midt emellan Konungen och mig. Jag var obeväpnad, hade allenast en pott (kask) på hufvudet, hvilken Kon. satte uppå mig; men efter Kon:s hjelm litet efter föll i Weichselströmmen, gaf jag Kon. min igen. När Kon. blef råkad, satte han sig neder och släppte styret, hvilket jag tog mycket sorgse och illa tillfreds för den goda Konungens skull, hvilken befallte sig Gud, och sade sig icke mer vilja hafva med verlden att göra, befallte mig straxt att styra tillbaka igen. Vi voro på ett halft stenkast nära fienden, som löpte ut i vattnet och sköt på oss.» Då Konungen (d. 8 Juli 1627) blef sårad vid Dirschau, höll Grefven straxt derhos, och hämtade fältskären till honom. År 1628 erhöll Brahe Småländska Regimentet till häst, som bestod af 8 compagnier och 1000 hästar, »och ställde mig sjelf före Regimentet på fältet utanför Dirschau». Uti lägret vid Dirschau insjuknade Gr. Pehr, en följd af den sumpiga ort, der han låg, hvarest under ett oupphörligt regnande »vattnet stod midt upp på sängstolparna». Uti krigen tog Brahe endast så mycken del, som en ättstor börd och kraftfull ålder kunde förpligta honom till, under det han synes hafva hyst den önskan, att lägga i dagen sitt mod och sin förmåga äfven på en högre plats inom militärbefälet.

Hans mera lysande verkningskrets vidtager sedan såsom skapare af vilda och förstörda provinsers odling och lycka äfvensom vid öfverläggningarna inom den rådskammare, der han ensam nära motvägde Svenska Senatens pelare, den store Axel Oxenstjerna, som före Pehr Brahes inträde i Rådet lyckats förskaffa sina meningar en sällan bestridd öfvervigt. Innan vi för läsaren framlägga den ställning Grefve Pehr såsom Riks-Råd och Drots intog, och de segrar, de fredliga landvinningar han i vilda, obanade och nära nog obesökta nejder beredde åt en stigande odling, innan dess skänke vi ett flyktigt ögonkast åt de tjenster han egnade fäderneslandet på krigets fält, såsom ledare af försvarsverket hemma i Sverige. Han höll 1629 utskrifningar och mönstringar, var först bestämd att 1630 med sitt regimente stöta till Svenska hären i Tyskland, och sedermera att, såsom sändebud, med bref afgå till Tyska Kejsaren; men att utföra båda uppdragen hindrades han af motsatta ordres, som innan des anlände. Sjelf var Grefven öfver på Tysk botten år 1630 men vände hem efter sin broder Joachims dödsfall (hvilket inträffade d. 18 Sept. s. å.); for ut igen 1631 (i Aug.), d han vid Erfurt träffade Konungen, var med vid Würzburg öfvergång (d. 8 Oct.), »hade i slottet tva gånger så nära om kommit, i det jag med våld försvarade Canzliet, efter K

Konungens befallning. Förmentes derinne vara en stor skatt, hvilket likväl icke så var. I Würzburgs stad gaf Konungen mig mitt afsked till Sverige, och att jag ville gå i Rådet samt bisitta Hofrätten. Så efterkom jag Konungens vilja, tackade af utur fältet och gaf Fr. Stenbock befälet öfver regementet ute på fältet vid staden Würzburg; drog så hem och kom till Göteborg i December 1631.»

Berättelsen skyndar framom ett tiotal år, då Grefve Pehrs idrotter äro af den art, som smyckas med eklöfskransen. Förut må dock i största korthet nämnas om de åtgärder Gr. Pehr under Christina och Carl X Gustaf såsom Riksdrots vidare vidtog för tryggandet af landsgränsens säkerhet. År 1643 förrättade Brahe utskrifningar och talade med allmogen, för att göra den villig till de bördor, som kriget erfordrade, beordrade L. Kagg mot Hisingen, på hvilken ö tvenne skansar af fienden utrymdes, hvarefter denne drog sig till Bohus, af detta slotts höga och fasta belägenhet skyddad för ett anfall. Det var Gr. Pehr, som vid underrättelsen om att den af De Geer utrustade flottan låg i Kattegat, begaf sig ditut, och uträttade, att flottan styrde genom Öresund och förenade sig med den Svenska. Den skyndsamhet, hvarmed föreningen mellan flottorna verkställdes, är det, som här åberopas såsom en Drotsets förtjenst. Under Carl X Gustaf var han (1657) Directör öfver Militien mot Danmark och Norige, ledde till en början från Wisingsborg försvarsanstalterna, men då Hallands invånare misstänktes för devotion för Danska Kronan, uppehöll han sig i denna landsort, under det han vidtog anstalter, för att mot fienden trygga Småland och Westergötland. Högqvarteret stod till en början i Laholm, hvarifrån han företog ett infall i Skåne, och nedergjorde större delen af de tvenne compagnier Snapphanar, som partigängaren Sven Påfvelsson anförde. Ett tåg mot fiendens förskansningar vid Engelholm blef utan resultat, emedan artilleriet ej i sådan hast, som uppbrottet fordrade, kunnat medföras, och att längre dröja förbjöd bristen på fourage. Svenska lägret flyttades först till Skottarp, sedan till Halmstad, och derifrån företogs ett tåg mot Laholms slott, som blifvit af Danskarne intaget. Uti ett slag vid Laga-ån hade Svenskarne öfverhand; men Westergötland, som hotades af en från Norige inryckt militärstyrka, påkallade Grefvens hjelp och närvaro. Så snart han blott visade sig, aftågade Danskarne till Hisingen. År 1657 anbefalltes han, att efter möjligheten vaka öfver skeppsflottans liga utrustande, »militiens tarfvor», och hvad vidare hörde »fäderneslandets tarfvor».

Efter freden i Roskild (d. 26 Febr. 1658) reste Gr. Pehr till Halmstad, för att råka Konungen, och blef af honom utanför staden »på det kärligaste omfamnad», och efter aflemnad redogörelse betackad för sin visligen förda direction. Han fick löfte om en belöning i penningar, och tills dessa kunde utfalla, lemnades underpant af kronogods i Bohus län. På nästa Riksdag i Göteborg gjorde Grefven propositionen till Ständerna och framställde konungens tankar. Under det å nyo (1659) upplågande Danska kriget sörjde han för vestra riksgränsens försvar, och sträckte sin verksamhet till offensiven. Från Konungen erhöll han underrättelse om alla hans företag, och Grefvens råd infordrades ofta. För att lättare kunna vara i tillfälle att af dem göra bruk, kallade honom Carl Gustaf till sig på Seeland, der han insjuknade, hvarefter han lät föra sig till Helsingborg. Återställd till helsan, följde han Konungen till Göteborg, der han insjuknade å nyo, och besöktes af Konungen, men då Grefven blifvi frisk, lades Konungen på sjuksängen och kort derefter grafven.

Nu följa vi Grefve P. Brahe på de beskickningar, som honom uppdrogos. Efter slaget vid Lützen kommo till Stock holm först tidningar, att allt gått lyckligt; men dagen der efter (d. 8 Dec. 1632) kallades Grefve Pehr från Hofrätten der han satt uti lilla Räknekammaren, och »när jag kom in skrifver han, »såg jag alla af Rådet mäkta bedröfvade. Som lige torkade ögonen, somlige vredo händerna. Pfaltz-Grefve kom mot mig i dörren och veklagade. Jag blef illa till mod visste intet hvad på färde var, då jag straxt med sorg fö nam hvad då händt hade». Alla förtviflade om ställninge men Rådet fattade det beslut att till fäderneslandets vä lefva och dö med hvarandra, hemma i landet med eni het upprätthålla sakerna och fullfölja kriget. Grefve Pe uppdrogs att resa till Tyskland, condolera Enkedrottning på Riksens Råds vägnar, och med Riks-Cancelleren öfve lägga om sättet, huru Tyska kriget borde föras. Han träffa Drottningen i Wolgast, der äfven Konungens lik stod, vidare till Berlin och hade tillika med Riks-Cancelleren sa mankomster med Churfursten af Brandenburg. Efter f rättade ärenden anlände han hem (d. 3 Mars), då riksdag var begynd 1633. I Rådskammaren gjorde han relation sin resa, »att han fann Drottningen i största gråt, dock hagade H. M:t väl, att man hade sändt honom ut, att c dolera H. M:t». År 1634 fick P. Brahe fullmakt att v Riks-Cancelleren till hjelp och assistence i Riksconventet, i fall något skulle den sednare vidkomma eller han nödga

resa hem, var han förordnad att i dess ställe vara Legat, och att i Tyskland hafva directionen å Sveriges Kronas vägnar. På resan blef han i Erfurt af Magistraten »förärad». Han anlände (d. 29 Mars) till Frankfurt och råkade Ständerna ofta på Römeren, der han var med Riks-Cancellern. »Handlades om förbund, inbördes hjelp och contribution Ständerna emellan, att alla dragas skulle till Svenska Directorium, huruleeda fredstractaten med Kejsaren skulle fortsättas, om Sveriges Kronas satisfaction, om Frankrikes uppsåt och intention, och huruvida det skulle dragas med uti kriget. Många af Ständerna sågo ej gerna dess progress, disputerade om man skulle Philipsburg detsamma leverera. Vidare om K:s i Danmark interposition, Konungens i England medhjelp, samt många andra ärenden. Ständerna höllo fritt prål och brask: många lefde i dagligt sus, bekymrade sig litet om allmänna bästa, voro afundsjuke på Sveriges lycka, missunte Directorium. Churfursten i Sachsen blåste under, och slog omkull hvad andra uppbyggde: Churfursten af Brandenburg såg allena på Pommern, Calvinisterna på K. af England; Hertig Bernhard af Weimar på sin höghet, och att han allena måtte få råda och af ingen dependera. Hert. af Brunswig och Lüneburg hade emulation med Landgrefven af Cassel: hvar sökte sitt interesse: Fransyska penningar förförde hög och låg, Frankfurt sådde ogräs, Ridderskapet och städerna trätte om säten, intet förtroende, den ene afundades på den andre, Furstar, Grefvar och Herrar voro som barn, följde hvad deras Doctorer och Jurister dem förepredikade, hvilka i alla conventer stodo bak ryggen på deras herrar, talte och svarade som för dummar, quantum degeneraverint a pristina virtute! Hvar ville lefva för sig och agera både Konung och General, icke betraktandes att de alla voro allena membra corporis sub uno capite: hvaraf följde, dum singuli pugnant, universi vincuntur. De förde afvog sköld mot deras Herre, Kejsaren, hvilken de så kallade; ty så länge de kallade honom deras Herre och drogo svärd emot honom, kunde deras krig intet annat heta, än rebellion. Ehvad argument man brukade, halp det intet: de ville aldrig förklara Kejsaren fiende, mycket mindre ovärdig Romerska kronan; spelade och lekte med krigsväsendet och statu publico et privato. Riks-Cancellern såsom Sveriges Legat och Director af Evangeliska förbundet ärade de mycket och gjorde honom så väl som mig mycken vördning; men när Riks-Cancelleren mente med dem bäst, uttydde de det värst; och i sanning hos dem till rättsinnighet och eget bästa gällde hvarken skäl eller råd. Det dröjdes och

disputerades, och fåfängt förnöttes tiden, tilldess den olyckliga slagtningen vid Nördlingen skedde. Derefter sent omsider blef då en ända och slut gjord på denna riksdag».

In consilio formato inträdde Gr. Pehr d. 5 April 1634. stod sedan på Drottningens vägnar fadder till Administratorns barn af Heidelberg, tracterades väl hos Land-Grefve Jöran af Darmstadt; reste derpå till Mainz, Swalbach och Wiesbaden. Utnämndes s. å. till Caput Legationis för Preussiska (Polska?) tractaten, besökte på vägen Churfursten af Brandenburg, som honom recommenderade sitt interesse, vidare Furstarne af Mecklenburg-Schwerin och Güstrow, besökte ock alla besättningar och var i Stettin Hertigens gäst på Slottet. I staden Holland sammanträdde Commissarierna i Slottskyrkan (första gången d. 14 Jan. 1635), handtogos på golfvet i choret, och satte sig vid hvar sin sida om altaret, Svenskarne på den högra. Första mötet upplöstes, utan att något hafva uträttat. emedan Polackarne ej ville uppvisa fullmakterna, utan dröja dermed, till dess tractaten nått fullbordan. Svenskarne bestredo detta, för att få frågan om titulaturen afgjord. Man påminne sig, att Uladislaus tillade sig titel af Sveriges Konung. »I Kyrkan var öfvermåttan mycket folk och facklor. Hade när blifvit allarm, i det en af våra Musköterare sköt af sitt gevär oförvarandes i Kyrkan». Polackarnes prakt svarade ej mot Svenskarnes. »Vi hade med oss öfver 20 vagnar, hvar à 6 hästar, några hundrade slädor, 12 Drabanter hos min vagn, ett compagnie Cuirassierer, ett comp. idelige Officerare, ett comp. fotfolk, klädt uti livré (uniform), sex trumpetare med härpukor för trumpetarne af hvarje comp., eljest otaligt mycket främmande folk. Vid färden öfver sjön Drussen »i en mäkta stark vinter — — syntes öfver solen, som var uppgången, en skön regnbåge med alla sina färger, som delte sig i två delar, och en spira midt emellan i anseende som silfver, varade nära en half timma»; och hölls det för ett godt tecken. En Fransk Legat Comte d'Avaux anlände och tog del i tractaten. Svenska sändebuden lågo på slottet i Marienburg. och Riksmarsken, som ankommit med »en temmelig krigsmakt», hade lägrat sig utanför staden. I Stumsdorf höllos mötena. Franska Legaten yrkade på religionsfrihet för de Katholska i Liffland, och då detta vägrades, retade han Polackarne till ovilja mot Svenskarne, liksom de ensamma åstundade kriget. »I det vi å begge sidor läto blåsa till häst, och rörde härpukorna, begynte Polackerna allarm. Begge parternas tält voro nära tillhopa slagna; redo ock folket ömsom om hvar-

andra, drogo ut svärd och pistoler, höggo och sköto på hvarandra.» Pehr Brahe steg till häst i spetsen för Upländska Ryttare och red mot Polska Husarerna, som hotade att fälla sina lansar och förstärkte sig med några hundra Kosacker och andra frivilliga; men innan något anfall blef af, under det båda tropparna stodo midtemot hvarandra i en hälfväg, red Brahe fram till Polackarne, »visade dem deras oskäl och att de skulle af oss mötte blifva, på hvad sätt de begärde, pekandes på den tropp jag hade bakefter mig». Deras Commissarier hjelpte till att bilägga missförståndet. I Marienburg gick ett rykte om »parlamentet» med det tilllägg, att Brahe var ihjälslagen och (Fältmarskalken) Wrangel fangen. Detta förmådde Marsken, att med allt krigsfolket rycka ut på fältet. Franska Legaten, som bidragit att rubba det goda förståndet, var dock angelägen att få det återstäldt. »Dagen före fredsslutet voro begge Fältherrarne och alla Commissarier tillhopa i en stor pavillon, möttes med stor prakt i all värdighet». Svenska Sändebuden måste afstå Preussiska hamnarna, hvilket var dem af Regeringen föreskrifvet, i fall ej pa andra vilkor kriget kunde förebyggas. Helst hade Sverige velat behålla det eröfrade Preussen, eller åtminstone några hamnar och beqväma platser, så vida ej skadestånd i penningar gafs. Bland öfriga vilkor må nämnas, att åt Sveriges anhängare lofvades amnesti, att Elbing behöll sina rättigheter med undantag af dem, som Gustaf Adolph skänkt staden, att handeln de båda rikena emellan och den på Düna frigafs, och att under loppet af 3 år hvar och en skulle ega att flytta ut och sälja sin egendom. Polska Konungens vägran att afstå Svenska Konungatiteln förorsakade, att i stället för fred endast stillestånd på 26 år ingicks (d. 2 Sept. 1635). Axel Oxenstjerna yttrade om stilleståndet i Stumsdorf, »att ändock det intet är det bästa, och lärer skilja oss vid många våra commoditeter och säkerheter, så måste man dock brukat . . till vårt närvarande väsens afhjelpande».

Till Grefve Pehrs verksamhet såsom underhandlare och Legat knyter sig närmast en öfverblick af de meddelanden öfver den yttre Europeiska politiken, som han från flere Svenska sändebud erhöll. Salunda insinuerade hos honom Salvius behofvet af Westfaliska freden, och nödvändigheten för Sverige att antaga de då (1646 i Oct.) erbjudna vilkoren. »Beder jag Eders Grefl. Nåde, skrifver Salvius, på det hörsammaste, att det icke måtte längre med K. M. extreme resolutioner fördröjas, helst mora tractatuum kastas nu eljest pa oss. Att Salvius vände sig till Brahe med denna enträgna anhållan an-

tyder, att denne sednare tillhörde fredspartiet i Svenska Rådet, och denna förmodan rimmar sig väl med hvad Baaz berättade för Pfalzgrefven Joh. Casimir, att »Riks-Drotset och Riks-Cancelleren städse i Rådet controvertera». Då en giftermålsförbindelse påtänktes mellan Johan Oxenstjerna och Gr. P. Brahes syster, väckte detta hos många den farhåga, att dessa båda mäktiga hus skulle sluta sig till hvarandra, i stället för att hittills bådas hufvudmän varit »si non divisez d'affection, au moins de differens avis», och i följd af denna omständighet kunde förut de Rådsmedlemmar, som ej sjelfva dristade motsäga Riks-Cancelleren, vara förvissade om att i Drotset finna en försvarare af deras med Riks-Cancelleren stridiga meningar. Förbundo sig de båda mäktige, kunde ingen dem motsäga.

I teckningen af P. Brahes politiska tänkesätt ingår en berättelse af Franska Residenten Piques om ett samtal han med Grefven haft. Den förre hade underrättat Brahe (1651 i Oct.), att Franska Konungen vore fullmyndig, med tillägg att Frankrike skulle snart repa sig efter sina inbördes krig och att dess bundsförvandter kunde göra sig räkning på samma fördelar, som de förut åtnjutit. Då Piques särskildt för Riks-Drotset förklarat den affection, som Hans Franska Maj:t för denne hyste, lyssnade härtill Drotset med nöje. I hans ansigte, tillägger Piques, framlyste en inre glädje; ty han tyckte om att smickras, och hörde gerna, att man högaktade och värderade honom. Han försäkrade tillbaka om sitt nit för Franska interesset, tillstod att på ett godt förstånd mellan Frankrike och Sverige berodde varaktigheten af båda Kronornas eröfringar i Tyskland, och slöt med att yrka på ett närmare förbund. Hvad Drotset vid Piques afskedstagande skulle hafva sagt om sig sjelf, att han till födseln var Svensk, men till hjertat Fransos, må gälla för en af de fina vändningar och vackra artighetsbetygelser, hvilka ej kunde misstydas, då de yttrades af en man, som med rätta räknas till en af sin samtids varmaste fosterlandsvänner. Detta stadfästas ytterligare af det förtroende, som K. Carl X Gustaf, ehuru icke Frankrike benägen, nästan odeladt lemnade Drotset, både hvad krigshändelserna och den yttre politiken beträffade. Han tillställde den sednare afskrifter af de underhandlingar som fördes med Protectorn af England. De Svenska sändebud, som efter K. Carl Gustafs död hade uppdraget att med Danmark afsluta fred, ställde till Drotset sina skrifvelser om underhandlingarnas fortgång och om de hinder som dessa mötte; hvarjemte de sluta med att

begära förhållningsordres. Dylika bref erhöll Drotset från Schering Rosenhane och Clas Tott; och häraf får man begrepp om vidden af Brahes befattning, och det inflytande han egde genom ålder, mogna råd, kraftfull vilja och skarp blick.

Då år 1668 fråga uppstod om utländska förbund, som kunde inleda Sverige i krig, yrkade Brahe: »om necessiteten så fordrar, kunna vi väl begynna krig», trodde, att R. Canc. (M. G. De la Gardies) discurs var god, och att vi ej borde engagera oss till krig, kunde det ej heller inconsultis ordinibus regni, men till defensivum fœdus hafva vi makt nog». Afstyrker att taga penningar af Gallia. Förenade sig med pluraliteten om Björnklous förslag att gå i engagement med Basserode, emedan Frankrike eftersträfvar en universell makt. Skälen mot ett förbund med Frankrike voro i hans tanke. 1) att Gallia tracterat med Danmark till vår prejudice, 2) handlat i Polen mot det allmänna interesset, 3) illa tracterat de Evangeliska, 4) opprimerat Erfurt och städerna i Elsas, 5) styfvat Holland, då Sverige sista gång med det tracterade. — Af P. Brahe finnes en försvarsskrift för Regeringens förhållande, då krig med Brandenburg beslutades. Den början sålunda: »man talar mycket så allmänt som enskilt, och mest de af gemena och andra som minst förstå, och slätt kunskap hafva om hvad som förelupit i fordna och närvarande tider, så om det Fransyska förbundet, som kriget, läggandes skulden så på den ena, så på den andre, hvem som till sådant rådt hafver, intet förgätandes dem, som vapnen olyckligen fört hafva: men våra stora grofva synder äro orsaken, att Gud nu intet, som förr, hafver välsignat vart verk». Franska förbundet är rättfärdigadt af äldre tractater mellan denna makt och Sverige. Till kriget med Brandenburg har Konungen såsom fullmyndig Konung ej utan stora skäl sig resolverat.

»I Maj 1674 begärde K. M:t allern. skriftligen mitt inradande, det jag gaf vid handen, ... lydandes intet till något krig att begynna, utan allenast att fästa sig vid aliancen och få ansenliga subsidier, att stärka sig med vapen, ... stå sålunda i författning, och icke förhasta sig i något fredsbrott, utan insistera i förra consilier, att H. K. M:t står en mäktig mediator». »I den tanken, att alla allianser voro förlängde, folket och præparatorier till kriget utsändt till Pommern, ... och K. M:t gifvit Frankrike sin parole att bryta, ... pousserade mig H. K. M. icke utan skäl och viktiga motiver så sjelf, som genom Canc. R. Örnstedt. . . . Mitt ringa consilium galt intet då, och andras vota vunno

contrarium». Riks-Drotset synes hafva ansett fördelaktigt, att oférdröjligen anfalla den af sina förluster i kriget med Fr. försvagade Churfursten, som ännu ej genom någon vidsträcktare alliance blifvit understödd och som sjelf stod i Schwaben och Franken. Men sedan beslöts: att Fältherren skulle agera par raison de guerre och bryta löst. »Jag var borta.... hade jag varit tillstädes, hade min röst annorlunda blifvit beskaffad».

I hänseende till Grefve Pehrs kända öfverlägsenhet såg honom Oxenstjerna ej gerna såsom Riks-Drots, utan afböjde denna utnämning, då Grefve Pehr dertill var i fråga efter farbrodern, Grefve Magnus (1633). I stället fick han Finland till Ståthållaredöme (1637), utstyrdes med en ansenlig hofstat, Hofjunkare, Trumpetare och annan prakt. Efter hvad ryktet berättade, hade Grefvens oförskräckta inkast mot Riks-Cancelleren, när han ej delade dennes öfvertygelse, vållat denna, under förevändning af befordran, hederliga landsflykt. Då Grefve Gabriel Oxenstjerna dog (i Nov. 1640) och en ny Drots i hans ställe skulle utnämnas, utföllo rösterna jemt delade mellan Riks-Skattmästaren, en Oxenstjerna och Grefve P. Brahe. Drottningen lät lotten afgöra och, då man första gången drog, utföll den för Grefve Pehr; likväl måste Drottningen »på enträgen begäran andra resan taga lotten utur Axel Banérs mössa,... då H. M. åter uttog sedeln, på hvilken mitt namn stod». Cancelleren önskade då lycka i ett tal å allas vägnar. »Jag svarade hvad mig anstod». Baaz skrifver: »Accepterade H. Grefl. Nåde ornata quidem oratione munus suum justitiæ, och en mäkta lång ed honom af R. Cancellario förestafvades». Hugo Grotius var en bland de många, som lyckönskade Grefve Pehr till sin nya värdighet (1641).

Det är förut nämndt, att Grefve Brahe och Riks-Cancelleren ofta varit af stridiga meningar. Baaz skrifver vid ett tillfälle, då Riks-Canc. reste bort, att man visste ej, »om missförstånd är med någon in regimine, särdeles Drotzen, med hvilken han plägar ibland controvertera».

Grefve Pehr var en vän af Pfalziska huset, utan att derför önska Carl Gustafs thronupphöjelse. Då det 1648 var fråga om att Carl Gustaf skulle beklädas med öfverbefälet, voro Drotset, Cancelleren och Fältherren ense om, »att så framt H. M. icke tänkte taga Hertigen (Pfaltz-Gr.), så skulle man för höga och stora orsaker skull icke råda till samma utresa, och sålunda på ovisshet lefverera honom en armée i händerna». Då Drottningen 1654 förklarade »sig vilja afdanka från regementet,... och ingen af Rådet härtill

svarade, steg jag upp, hållandes H. M. oppositum med allvar och på bästa sätt jag kunde, sägande, att hon stridde mot Gud, sin ed och naturen, mot sitt majestät och folksens rätt, och den som rådt H. M. dertill, han gjorde som en skälm och icke som en ärlig man. H. M. svarade, att det vore mycket sagdt, det torde vara mången förnäm nog,... som torde icke allenast säga ja till hennes resignation, utan ock understödja den.»... Grefven inföll sedan: »Det går oss och riket an, och icke E. M. allena. H. M. vore född af en sådan fader och förfäder, som annat af oss hade förtjent, än sa i obilliga saker att assistera H. M. H. M. vore ock utkorad, hyllad och pa många riksdagar confirmerad, hade vid sin kröning lofvat ... att regera oss efter lag och icke afstanka. Vi hade i 12 år fört regeringen under H. M:s omyndiga år,... och annat förtjent, än blifva sålunda af H. M. förlatna, hade med våra flitiga och trogna tjenster så gått H. M. tillhanda i sitt varande regemente,... att H. M. icke hade orsak att beklaga sig ... Drottningen genmälte sig vara en qvinnspersou och kunde intet krig föra. Jag svarade, att i H. M:s tid vore krig nog förda, att verlden visste deraf säga ... Det vore ingen redlig man, som H. M:s proposition bejakade. H. M. sade, att hon hoppades se min hand derunder. Jag svarade: det sker aldrig förrän H. M. mig och alla andra Svenskar först förlåter, sedan kan jag intet ändra; hvilket ock så skedde». Då frågan väcktes om Drottningens underhållsländer, gjorde Rådet svårigheter vid att afsta Pommern, Ösel och hvad i andras händer vore och förtjente män genom Drottn:s egen donation innehade. Drotset gjorde äfven sin flit, att Drottn. måtte derifrån afstå; »men vrånga menniskor fingo rådrum. Det var ondt att tala; ty (ehuru ärlige män det icke skötte) det sades på ort och ställe strax igen». Drottningens förra tillgifvenhet för De la Gardie missbilligade Grefve Pehr, och sade henne, att hon ej borde sätta sitt hela förtroende till en ung Adelsman och en Prest (Biskop Johannes Matthiæ), att hon borde inskränka sina utgifter, och icke tillstädja Fransoserna för mycken frihet vid sitt hof. Med anledning af reductionen skrifver Br.: »1654 omtalades de ringare ståndens besvär mot Adlen och om godsens restitution, men att de gingo makligt om dermed, emedan då icke tid var. Och var högligen att tacka Gud, att allt så aflopp emot allt anseende, ... emot våra fienders och illvilligas mening; ty det förmentes visst, »att vi skulle hafva råkat hvarandra i håret» ... Sedan öfversåg Drotset statens och riksens medel, hvilka

temmeligen slätt befunnos. Allt sade vi måste botas med sparsam hand, negotiation af bättre medel och förnuftig administration. Sera in fundo parcimonia, tamen non desperandum: Deus providebit». I fråga om beskattningen sade Drotset 1671 (d. 1 Mars) i rådet, »att alla våra förslag hafva varit derigerade antingen på de Betjentes löningars indragande, eller ock på de fattigas förtryck. Quorum neutrum valet. Utan det afseende måste man hafva vid imposters påläggande, att de porportioneras efter hvars och ens förmögenhet, och träffa dem, som bäst orka draga dem, och minst känna till dem. Till ex. Råg- och Riksdalers-hjelpen är en utlaga, som trycker mycket landet, och förslår ringa till Kronan». Hvarför R.Dr. sade sig mycket bifalla Riks-Canc:s förslag (att lägga 1 R. tull på hvarje sk:d stångjern, som utskeppades). »Oansedt somlige grina litet härvid, så hjelper det dock intet; nöden är stor, och man måste bruka alla de utvägar man kan». Vid ett annat tillfälle yttrade Riks-Drotset, att »H. K. M. skulle uti sina bref intet nämna adeln under det namnet af undersåtare; efter det 1) är servile; 2) æquiparerar ett Furstendöme med ett Konungarike, som likväl är så mycket högre. 3) Ju högre herren är, ju högre äro tjenarne, exempli af den Römersche Kejsaren i respect af Chur-Furstarne, som äro under honom. 4) Exemplo af K. i Spanien, Portugal och Pohland, som kalla dem Vasallos och Ständer; utan meute heldre skulle nämnas Våre Ständer, Adeln och Ridderskapet». Då under en öfverläggning i Rådet Oxenstjerna arbetade för friskjutsningens afskaffande, sade Gr. P. Brahe: »Det är det considerablaste, att Riksens Råd hafva alltid ridit fri skjutshäst. Så gerna vill jag ingen häst hafva, som jag får allenast 3 hästar, när jag reser». Han yrkade i anseende till mångas af Adeln bortovaro att uppskjuta frågan till en annan Riksdag, och emellertid »i ett mandat förbjuda, att utan Regeringens pass taga häst». Blef ingen förändring gjord med skjutsfärderna. Då rangordningen förehades i Rådet, förklarade drotset, att han höll R. Skattmästarens skäl (för en rangordning efter tjenst och icke efter börd) för goda, om det alltid vore en likhet mellan ett rike och en rempublicam. Men i detta fall vore en stor olikhet; »sedan Sverige blifvit hæreditarium, så hafva alltid Konungar sökt till att göra det något så när likt med andra riken, och till den ändan K. Erik gjort åtskilliga stånd, så som Grefvar och Friherrar, väl vetande, han så väl som hans successores, hvad det importerar att hafva stånd uti rike, hvilka göra det, att alle intet äro som svinefötter

utan att den ene derigenom eminerar öfver den andre. Sådant gifver en Konung icke allenast auctoritet, utan är ock bruklígt hos andra välbeställda riken, Spanien, Frankrike, ja ock i Italien och Polen, hvarest man ser Furstar, Grefvar Wojwoder framför andra hedras och respecteras. Skulle nu Sverige afsöndra sig från verlden i detta, så blefve man icke heller respecterad mera, än in casa sua. Följer alltså deraf, att merita intet så noga kunde considereras, eljest skulle gamla familier ligga under, eller ock nedstötas, hvilket vore svårt, väl vetandes, att de personer som Konungar till äro upphöjt, deras största reguard hafva haft på deras efterkommande, och icke så mycket på lön, eller andra beneficia; . . . skulle det annorlunda här i vårt fädernesland ske, så vore vi värre considererade än Turkar och Hedningar . . . Stånd och rang kan intet betagas, utan af en Konung, och således intet af en regering . . . Intet står det till att upprätta ett ceremoniale öfver ett helt rike, som i ett Kungl. hof, något Collegio, eller små städer . . Medel torde finnas att förekomma dessa competentier och jalousier i rang; särdeles der de många måltider och solenna samqvämer afskaffades, hvilka i Sverige mera brukades, än någorstädes i verlden . . . Contesterade sist, att han talade detta pro tranquillitate regni och Konungens höghet, ex officio, utan någon privat passion.» Öfver Stockholm yttrade sig Gr. P. Brahe: »Jag ser fuller, att Stockholm är en important ort, men intet huru den kan taga till, efter som staden på några år hafver bekommit herrliga privilegier men intet förkofrat, utan förvärrat sig; Borgarnes öfvermåttan girighet och skinneri, samt de skrån hafva mera bragt dem på huken.» Då Ständerna på Riksdagen 1642 yrkade att ej så mycket Kronogods skulle försäljas, svarade Cancell. allmogen: »att de skulle förnimma frälsemän i landet vara, men Drotset hafver Cancelleren svarat, ej så hårdt allmogen tractera, vetandes dem ock till en fri Riksdag komne vara.»

Såsom General-Guvernör öfver Finland förvärfvade sig Pehr Brahe odödliga förtjenster af samtid och efterverld. Han beklädde detta höga embete två gånger; gjorde under sin första tjenstebefattning trenne resor genom provinsen: »Mönstrade krigsfolket, besåg landets läge, och stadgade hvad jag ansåg för detsamma vara nyttigt. Fann för mig mycken oreda i alla saker, och botade hvad jag kunde: inlemnade till Regeringen en skriftlig berättelse, som ligger i Cancelliet.» Han förmådde Savolaxboarne att underkasta sig utskrifning så att 6 gårdar lemnade en knekt, bragte i ordning landets

militie, afsände flere tusen man, att förstärka Svenska tropparna i Tyskland och Lifland; utfärdade goda politiestadgar, funderade nya staden i Helsingfors, bragte Åbo och Wiborg i bättre vilkor, anlade den lilla jordvallen och stengården kring Åbo stad och förnyade upp dess slott». Han ställde i ordning lilla tullen, uträttade hos Dr. Christina, att Gymnasium i Åbo blef förvandladt i en Akademi (1640), och hugnadt med privilegier; Trivialskolor inrättades i Helsingfors. Ny-Carleby och Uleå; smärre skolor i Tavastehus, Nyslott och Kexholm, och i Wiborg grundlades ett Gymnasium. Sjelf blef Grefven utnämd till Canceller för Åbo Akademi (1646). Han drog försorg om en Finsk Bibelöfversättning. om en bättre Kyrkodisciplin i Wiborgs och Kexholms län. och om uppbyggandet af ett större antal kyrkor, då de vidsträcktare församlingarna delades i flera smärre. Till Åbo Domkyrka skänkte han en större summa penningar. — På den långa resa han 1639 gjorde i det inre Finland, »var mera att betrakta, än någon kan tro; ty ingen synnerligt har gjort denna resa om sommaren. Jag sände en till Hvita Hafvet. som med fara igenkom, och besåg både landet och hafsstranden. samt Ryssarnes saltsjuderier i Kemi-Kowda och Candalax». Grefven reste äfven till Åland, »beställandes om landets saker Sköt då två elgar». Innan Grefven första gången skildes från Finland, skrifver han: »Jag var med landet, och landet med mig väl tillfreds». Andra gången Drotset var General-Guvernör öfver Finland, Österbotten och Åland (1648—54). anställde han i Åbo en Juridisk promotion, och till J. U. Doct. promoverade han Michaël Wexionius. Genom hans Grefvinnas död kände Grefven en tomhet i den aflägsna landsorten, hvarjemte Drottningens kröning, som påkallade Drotsets närvaro, föranledde hans afresa från Finland 1650. Berch berättar, att till minne af Grefvens förvaltning infördes i Finland först det talesätt: »han kommer i Grefvens tid». hvarmed man ville beteckna, att allt var i bästa författning. Grefven återvände till Finland 1651. Hans befattning som Ståthållare upphörde först (i Jan.) 1654, då detta embete indrogs i följd af de dermed förenade kostnader.

Äfven inom sitt Grefskap verkade Brahe för ungdomens uppfostran och en allmännare bildning. På Visingsö anlade han Trivial-Skola och Gymnasium, och anskaffade dessutom ett Boktryckeri (1666), der bland andra arbeten äfven hans farfaders Oeconomia utgifvits. I förläning erhöll Grefven (1645) 4 socknar i Småland, som lades under Grefskapet. Han fick en del

strögods, som lågo under, men utom Grefskapet, förvandlade till Frälsegods, mot det andra Frälsegods iklädde sig länegods natur, hvilka sednare behöllos under Grefskapet. Efter kröningen (1650) fick Grefven af Kronan Cajaneborg och Cajana Socken jemte Kuopio och Idensalmi sig anslagne till ett Friherreskap. Alla i dessa socknar bortskänkta gårdar fick han exspectans-rätt till. Städerna Cajana och Christinestad, Brahestad och Brahelinna anlade han. Tawasteborg var bestämdt till att blifva en stad. Cajaneborgs fästning, som han på egen bekostnad uppförde, ansågs i K. Carl XI:s tid kunna uthärda en månads belägring. Grefve Pehr och efter honom alla arfvingar till Wisingsö fingo af Dr. Christina (d. 4 Mars) 1654 fullkomlig frihet för alla pålagor, under hvad namn som helst. Äfven tillerkändes dem absolut halsrätt öfver sina landtbönder på ön, utan att detta likväl sträckte sig till hela Grefskapet. Dessa privilegier bekräftades af K. Carl X Gustaf 1655. Cajana och Brahestad förunnades 1662 skattefrihet på fem år, och sedan utsträcktes denna immunitet till Konungens myndiga år. Samma frihet förunnades Brahe-Grenna. K. Carl XI förlängde denna befrielse från skatt för hela Grefve Pehrs lifstid, i anseende till Grefvens trogna tjenster och äfven derför att han af öde bygd skapat de två första städerna. Lena i Westergöthland hade P. Brahe bestämt till stad. Hans död och reductionen kom emellan, och det nu så kallade Kongs-Lena blef Öfverste-boställe för Skaraborgs Regemente.

Fem Medaljer (6, enligt Hildebrand) förvara åt efterverlden Grefve Pehr Brahes bild, och en af dem antyder hans fasta likformighet genom denna kring en Cub ristade omskrift: *Cubum utcunque volvas stat.* Slutligen må nämnas, att Pehr Brahe och Axel Oxenstjerna hade af Dr. Christina anbud att bli Hertigar, men att de undanbådo sig denna utmärkelse. — Pehr Brahe var Aristokrat i detta ords stora och ädla mening, och hvarje omdöme öfver en enskild person kan ej utfalla skildt från tiden, som denne tillhört, från dess bildning och tänkesätt. Och bland de till reduction eller revolution frambrytande jäsningselementerna i hans tid såg man ingen skugga häftas vid det rena och fosterländska i Grefve Pehrs syftning och tänkesätt, om än de medel, som af honom ansågos bereda det allmänna bästa, voro underkastade skiftningen af olika tankar. K. Carl X Gustaf missgilligade Gyldenstolpes Politica, der skilnad göres mellan subditi och mere subditi, och till sitt misshag bestämd af bokens politiska ledning i allmänhet »slängde han arbetet i elden, då han läste det af Grefve P. Brahe berömda stället,..

sägande sedan till Drotset: I hafven i Gyldenstolpe en Eder välmenande man, men icke oss så synnerligen». Slutomdömet öfver Grefven, som bära pregel af sanning och opartiskhet, må här intagas: »Grefve Pehr Brahe hade goda kunskaper, var arbetsam, skref väl, och var de lärdas stöd, i synnerhet för den Svenska Historien; varande en gammaldags äkta Svensk med ett redigt hufvud». Uti Bondes Anecdoter står: »Grefve Pehr, gammal, from, gudfruktig, klok, efter gamla Svenska verlden och redligheten, icke intagen af nya seder; god hushållare, men derföre icke nidsk; var Svärfader åt Hertig Adolph, som gerna ville ärfva honom medan han lefde». Uti anteckningar, rörande K. Gustaf Adolph den Store, yttras om Brahe, att »ingen höll G. A. så mycket af att vara med, som Gr. P. Br., hvilken ock förtjente detta förtroende, ärlig och redlig sinnad, som alltid lade godt till för hvar och en af undersåtarne, talande icke illa om någon. En Herre af ett godt, rättrådigt och medlidsamt sinne och hjertelag och allmänt älskad; derjemte lärd, boksynt och rasker pilt i krig ... Vi hafva sett honom som en gammal hedersgubbe ibland oss, sade Kongl. Rådet Lindsköld om honom; väl något karger, men som mycket i sin välmening och som god Svensk riktat vårt fäderneslands Antiquitetshistoria och Litteraturen i allmänhet». ...

(Källor: Grefve P. Brahes Tänkiebok. — Chanuts Mem. Anecdotes de Suède. — Berchs Lefv. Beskrifn. — Loenboms Handl. till Carl XI:s Hist. — Skandin. Sällsk. Handl. — Rühs, Finland, bearbetad af Arwidsson.)

C—M.

6. BRAHE, MAGNUS. (se vid Bokstafvens slut.)

BRANDT, GEORG.

Född d. 26 Juni (n. st.) 1694 i Westmanland, Skinnskattebergs Socken och på Riddarhytte gård, hvilken egdes af hans föräldrar, *Georg Brandt* och *Cath. Hysing.* Fadern hade förut varit egare till ett apothek i Stockholm och kom således ofta att sysselsätta sig med chemiska försök, och derigenom fick sonen tidigt lust för denna vetenskap. I Upsala var han en flitig åhörare af Prof. Duhre, ingick som Cancellist i Bergscollegii Advocat-Fisk.-Contor 1714; Auscultant 1715, men tog afsked 1718, för att få med så mycket mer ledighet egna sig åt naturvetenskaperna; företog 1721, understödd af ett stipendium å 900 dlr kppm:t, som disponerades af detta Collegium, en utrikes resa, studerade i 3 år i Leiden

under Boerhaves ledning både medicin och chemi; reste sedan till Rheims, der han 1726 promoverades till Medic. Doctor. Efter hemkomsten till Sverige, 1727, inlemnade han en berättelse om Harziska bergverken till K. Bergs-Collegium, som åter upptog honom i sin tjenst och uppdrog honom uppsigten öfver dess Chemiska Laboratorium, hvilket han sedan till sin död förestod. Blef 1730 Myntgardien; E. o. Assessor och Myntvärdie 1747; Bergsråd 1757 d. 29 Febr. med tour fr. d. 14 Dec. 1756. Var en af sin samtids förste Chemister, aktad både in- och utrikes: utom Chemien, hvari han gjorde flera upptäckter, sysselsatte han sig äfven stundom med Alchemien, men på ett förnuftigt sätt. Led. af K. Vet. Sällsk. i Upsala, samt af K. Vet. Akad. redan vid dess första instiftelse. Äfven blef han 1750, utan ansökning, uppförd på förslag till den då nyligen i Upsala inrättade Chemiska professionen. S. å. uppdrogs åt honom och Bergsrådet Swab att förbättra smältprocessen vid Salberget, hvilket äfven så lyckades, att silfret med vida större besparing kunde frambringas. 1756 förordnades han till ledamot i den Comité som skulle undersöka skiljaktigheterna angående myntväsendet, mellan K. Kammar-Collegium och Kammarrådet Adlerstedt. Ehuru han såsom practicus icke idkade läkare-konsten, blef han dock kallad till K. Fredrik under dess sista sjukdom, i samråd med andre berömde läkare. Konungen bevisade honom utmärkt förtroende och högaktade honom för dess trygghet och allvarsamhet i umgänget. Då denne furste på slutet af sin lefnad sällan mera erinrade sig personers namn, utan benämnde dem efter någon särskild, dem utmärkande egenskap, plägade han kalla Br. »den ärlige mannen». Br. dog d. 29 April 1768 i sina kläder, sedan han dagen förut arbetat i sitt laboratorium, der elden då ännu icke hunnit slockna. — Gift 1735 med *Anna Maria Norn*, en köpmansdotter från Säter. — Dottern, *Catharina Elisabeth*, blef gift med Bergsrådet Sandel, sedermera adlad Sandels.

Skrifter: En grundelig Anledning till Mathesin univers. och Algebram, efter Hr A. G. Duhres hållne Prælect. Stockh. 1718. — Om Metallernas värde sig emellan. Sthm 1760. (anon.) — Om Myntväsendet och Svenska Silfverpenningars värde emot hvarandra. Sthm 1761 (anon.) — Flera Rön och Upptäckter i Ups. Vet. Societ. Handl. Vol. III, IV, V. samt i K. Vet. Akad. Handl. åren 1741, 43—49, 51—54, 56, 64. — Tal vid Præs. nedlägg. i K. Vet. Akad. — Han skref ock en Svensk Chemie, men Msc. fanns ej igen efter hans död.

(Källor: Åminnelsetal, af Th. Bergman i K. Vet. Akad. 1769. — Adelung, Gel. Lex. — Gezelii Biogr. Lex. — Sackléns Läk. Hist. — Post-Tidn. 1757. — Elers Stockholm.)

BRASK, HANS.

Föddes 1464 i Linköping, der fadern var Borgmästare studerade först i Sverige, sedan i Greifswald, och blef de Magister; besökte sedan flera utländska Akademier och äfven Påfliga hofvet i Rom. I Linköping blef han Canonicus och 1505 Domprost (se Tillägg). De förtjenster B. förvärfvade sig af Linköpings Stifts förvaltning under Biskopsledigheten efter Hemming Gadds uteslutande från denna andliga värdighet, gåfvo honom anspråk på stiftets tacksamhet, och vid val till ny Biskop erhöll han Dom-Capitlets och stiftets röster; hvarpå sedan följde Påfvens bekräftelse, mot det att Brask med en ansenlig penningsumma höll en Cardinal Jacob skadeslös, som före honom fått confirmation på Biskopsvärdigheten. Invigdes 1513 af Biskoparne Vincentius i Skara, Matthias i Strengnäs, Otto i Westerås och Ingemar i Wägsjö.

Med rätta intager Biskop B. ett rum bland utmärkta historiska charakterer, och med skildringen af reformations-striden i Sverige har hans namn öfvergått till en efterverld, inför hvars opartiska domstol denna stolta och kraftfulla kyrkans furste, sedd från den synpunkt, ur hvilken rättvisan fordrar att man betraktar en katholsk Prelat, uppträder så som en i många hänseenden minnesvärd man, och såsom den enda kraftfulla försvararen af den gamla tron, från hvilken han ansåg fäderneslandets sanna väl oskiljaktigt. Man får ej glömma de förbindelser, som den presterliga eden och ... Canonicum pålade en Romersk Biskop, och hvilken ställning till samhället och en ny sakernas ordning, som deraf nödvändigt föranleddes; ej heller förbise, hvilken makt enskild öfvertygelse, styrkt och bekräftad genom den tidigare barndoms-bildningen och genom sednare lärda studier, för att ej nämna verldsliga förmåner och ståndsinteresset, nödvändigt måste ega öfver en man af gamla tiden, som tillegnat sig dennas grundsatser, och som, genom sin frivilliga landsflykt och förmåga af sjelfuppoffring, visat sig vara en förkämpe värdig en bättre sak, än den förderfvade papism, för hvilken B. lemnade fäderneslandet och den höga värdighet han i det innehade. — Brasks deltagande i offentliga förhandlingar vittnade om en förening af slug beräkning, när det gällde den närmaste framtiden, med stolt oböjlighet, så snart vigti...

ändsinteressen hotades. I förra afseendet påminna vi om ns förhållande vid domen öfver Erkebiskop Gustaf Trolle 517), hvaraf B. anade sorgliga följder, efter hvad man ser dennes under vax-sigillet fästade protest: »härtill är jag dd och tvungen». Protesten räddade äfven honom, när i ockholms blodbad de öfriga domarnes hufvuden föllo. När ustaf Wasa reste hela Sverige mot Christian II:s tyranni, f Biskop B. sittande stilla på sitt befästade slott Munkeda (Norsholm), vid Roxen. Af honom berodde mycket; man trodde, att hela Östergötland skulle omfatta det rti, till hvilket Biskopen slöt sig. Gustafs kloka betänkshet afböjde derför Arvid Westgötes öfverilade förslag, använda våld, såsom man ser af dennes yttrande: »Det var blott en dagsresa till Munkeboda, så skall väl den ten göras god.» Gustaf tillskref i stället Biskopen om rits tillstånd, begärde få veta hans tänkesätt, och endast i Biskopen dröjde med sin förklaring, hotade Riksföreåndaren honom med, att han hade gäster att förvänta. I rkinds prästgård möttes B. och Gustaf Wasa, då den e svor Riksföreståndaren trohet och lydnad, lemnade i s tjenst en del af sina manhaftige män, och följde honom an till herredagen i Linköping. Under K. Gustaf I:s reing vittnade de råd och föreställningar, som B. öfver allänna angelägenheter aflät, om den skarpa blick, hvarmed uppfattat Sveriges ställning till sina grannar och äfven llmänhet folkets önskningar och behof. Merendels, när råd i statsärenden (vi tala ej om de kyrkliga) följ, befunnos de vara gagnande. B. afrådde Konungen (1523), svara till de från Danmark skickade sändebuden, hvilka de anhålla om Sveriges hjelp till eröfringen af Malmö. skref, att sändebuden kommit, för att återfå Bleking Viken med fagra ord, såsom ofta tillförene skett, eller af fruktan för att K. Gustaf, sedan Finland var återet, skulle vilja bemäktiga sig Skåne. Han rådde Koen att ej af dem låta sig narra, utan begagna tillfället; oviast är, när en annan tid kunde vara sådant tillfälle komma Kronan till sitt land igen, som nu vore, om det fördröjdes». Att Gottland blefve lagdt under Svenska an, dertill sökte B. genom ständiga påminnelser förmå ngen. Strax efter Konungavalet i Strengnäs ber B. ngen »betänka om Gottland; ty Norrby var der 6 à 700 stark, och vore att befara, att om Christiern sände nåmakt från Danmark, blef Gottland så bemannadt och adt, att det sedan blef värre att återtaga, än det nu ». På mötet i Wadstena (Jan. 1524) upptog B. samma

förslag åter och understödde lifligt Lübska sändebudets fran ställning till Konungen i detta hänseende. Utom den sil verskatt, som till Gottlands-tåget utskrefs i hela Sverig anbefalldes Biskop B., som i synnerhet gifvit det råd, a tåget skulle företagas, »att som krigshjelp lemna 100 du liga karlar med full rustning, hvarjemte han ur sitt St skulle samla 2 à 300 mark i silfver, såsom krigs-contrib tion, emedan Linköpings stift af Gottlands återtagande ha lika stor fördel och gagn som Kronan» *). Öfver valet Berendt von Mehlen till anförare för den till denna ös åte eröfring afsända hären yttrade Prelaten sitt missnöje i br till Thure Jönsson: »Nu är för ögonen huru örliget gick på Gottland; ty hvad som gömmes under snön, går u med tön. Mången var, som fruktade denna utgång, o hade heldre sett en Svensk höfvidsman.» Sveriges nesli förhållande till Hanseaterna uppfattades af honom förr af någon annan, eller åtminstone var han den förste, s mot dessas handelsförtryck vågade höja en fri röst, öfv tygad, att en brytning var oundviklig och bättre först sist. Före afslutandet af det fördrag, som på en riksdag Strengnäs 1523, der B. ej var närvarande, med Lübecka ingicks, och hvarigenom Sveriges in- och utländska han med tillagd tullfrihet helt och hållet öfverläts som monop lium åt Lübeck, och med anledning af förslaget till de förbund, yttrade B., att man borde »öfverse de gamla tr tater riket afslutat med England, Flandern och Holland, nan några ytterligare beseglades, vår Höfvidsman och allom till nesa i tillkommande tid». Han afstyrkte att falla Lübeckarnes för Sverige skadliga påståenden: »ty den första vreden bättre än den sista; dock må de u derför sörja, som det utdricka skola.» Rikets oförmåga betala skulden till Lübeck, som var alternativet, om ej s dens fordringar tillfredställdes, gjorde, att B:s råd ej ku annat än varna för en fara, som det ej mäktade föreby

*) B. uttryckte sitt missnöje i den förklaring han gaf Konun "att ingen inländsk eller utländsk Konung begärt sådan hjel hans Biskopsstol, icke heller hade någon hans företrädare i köping det gjort, ändå att Gottland och stundom hela riket i främmande manna händer". Konungen misstänkte att allmo missnöje öfver silfvergärden härrörde af Biskopens uppvigla Gärden förklarades för frivillig, och endast i bref till Bisk framträda Konungens misstankar. I brefvet tillägges: "Tillä tyrs hafven J sökt få ursäkt, att ingen synnerlig undsättning oss af Biskopsstolen."

)et hafver alltid och långliga, skrifver han, varit Svenska anna skada, att de hafva varit snara till att lofva det en sedan ångrat hafver.» Öfver det spioneri, som tillåteln för Lübeckarne, att i Sverige hafva sina utliggare, kunde ta till, yttrar han sig i bref till Thure Jönsson: »de Tyska ta allt det här talas och göres, förrän vi vetat sjelfva.»

Bland allmänt nyttiga och patriotiska företag, genom ilka B. gjort sig förtjent, må nämnas, att från honom allra rst utgick förslaget till Götha Canal. Efter att hafva tryckt sin önskan, att Lödöse vore befästadt, skrifver n *): »sker det så, då skall vara vårt fulla råd, att upp all skäras mellan Wettern och Wenern för forlön och pmansgods skull. Sedan blifver Sverige väl vid makt näst ads hjelp, så att Öresund och de Wendiska städer kunna i icke tränga.» Det är för biographen en ej ringa anledng till stolthet och tillfredsställelse, att hos den person, m skildras, upptäcka en blick, hvilken i skärpa och förseende var flera århundraden framom sin tid, och som först ter trenne sekler skulle i samma sin plans fullföljande se den mest hedrande minnesvård rest åt en djupt seende okhet och skarp urskillning. Andra företag, som vittna n drift och verksamhetsbegär, voro de saltpannor han lät fva, i hvilkas grannskap förbrytare hade en fristad, det ppersbruk han i Linköping (?) lät anlägga, och det boktckeri han upprättade i Söderköping. Detta sednare mår nedläggas i följd af Konungens förbud 1526, att det ej ngre skulle få blifva i Söderköping (se Tillägg). Domkyrkan Linköping lät Biskopen täcka med koppar, och ett nytt pelverk anskaffade han. För öfrigt ådagalades hans nit r Stiftet i de trägna och noggranna visitationer han i Kyrr och Kloster höll, då allt, som var förfallet, sattes i and; vidare i de utvidgade besittningar af gods och gårr. han genom köp, byte och på andra sätt förvärfvade åt nköpings Domkyrka och Biskopsbord. Det säges, att »han g emot Stiftet med karlahänder, som då väl behöfdes». ll bevis, huru mäktig och rik Biskop Brask, ej mindre hans företrädare på Linköpings Biskopsstol, varit, må anas, att han hade 12 så kallade Biskopliga hofhåll, af lka under ett lydde 60, under ett annat 100 hemman gårdar o. s. v. Af alla underlydande bönder hade Bispen lydno och skatt, och Påfven hade, under hotelse af andlysning, förbjudit verldslig Öfverhet att dessa Prelaters

*) Till Thure Jönsson, från Linköping, d. 16 Juli 1526. Se a Gustaf den Förstes Registratur, Sthm 1865, III: 407.

landtbönder med skatter betunga, eller dem något befall
utan voro de Biskopens omedelbara undersåtar. »Vid all
hofhåll hade han ladugårds- och ridefogdar, samt mång
andra betjenter, såsom bryggare, mältare, bagare, mjölnar
fiskare, tegelslagare, sågmästare, humblemän, dikesvenne
trädgårds- och svinegårdskarlar, skyttar och oxekarlar; me
vid Linköpings gård och på Munkeboda, på hvilka begg
ställen Biskopen merendels residerade, voro, utom dessa upp
räknade, långt flera, icke allenast förnämare, såsom »Can
cellarius, Capellanus, Scholaris Capellæ, Camerarius, Köke
Källar- och Stallmästare, med Höfvidsman och Fodermarsk
utan ock månge ringare, enkaunerligen hofbetjenter, såso
Kock, Skänk, Bissare, Redare, Spelmän, Småsvenner, Stal
svenner, Dörrsvenner, Portnärer, Slädsvenner, Pulfverm
stare, Murmästare, Bergsfogdar, Väpnare, Bysseskyttar, Sty
män, Båtsmän, Svenne-tjenare, Barberare, Smeder och a
dra flera, som alla hade löner och sina föreskrifna syssl
Sedan tillägges, att i denna Biskopens hofstat var allena
tvenne qvinnfolk, »fatebursqvinnan och mjölkdejan». Hv
som vidare berättas, att i Biskopens tjenst »trädde ridda
och förnäma herrars söner, så att han var starkare på f
och hofmän, än sjelfva Riksföreståndaren», gäller endast
vida, att unga män af adel kunnat hos honom hafva
stridt vapentjenst; men svårligen har någon riddare hon
uppvaktat, då man besinnar, att riddarvärdigheten skänk
det högsta anseende och endast förläntes åt Rikseus R
och deras vederlikar. Möjligen har misstaget härrört der
att ordet Milites varit brukadt, hvilket både betecknа
riddare och krigsmän i allmänhet. — Biskop B:s ansee
och makt egde dessutom ett stöd i de genom ståndsinteres
med honom nära förbundne, och genom sin rikedom
plats i samhället i och för sig sjelfva betydande Capit
herrar och Canonici, som under honom vårdade Linköpi
stiftsangelägenheter. Hvartill kommer, att »han sjelf bod
som en Furste i härlighet, på det af Biskop Henri
Linköping uppbyggda Biskopliga palats, och i säkerhet
slottet Munkeboda, som var utantill med vallar, grafvar
murar väl förvaradt, och innantill med besättning, arch
stycken och andra gevär så försedt, att det icke stod
att eröfra, utan med svår och långsam belägring». Huru
tänkte sig förhållandet till underhafvande, af hvilka
hade många, lära oss yttranden, som dessa: »Låter den
tige karlen ej lida. Lagen säger, att ingen mans gods
sköflas, utan han är förvunnen, och dom föregången,
lag tillsäger . . . Varer ej sträng. Deraf följer ovilja

llmogen. Ett godt rykte är bättre än fett byte.» En grun-
lad anledning till Brasks nitiska försvar af Kyrkan och dess
ttigheter ligger i denna hans öfvertygelse, »att vår rikes
rihet hängier på kyrkian och ridderskapet».

Han var äfven angelägen att känna den frihet, som
yrkan, Ridderskapet och öfriga stånd egde i andra Euro-
eiska länder; och för detta ändamål utskickade han till
om Caniken P. Benedicti. Af Spanska Chrönikor kände
: huru i Spanien förhållandet var. En reformation satte
. sig emot, både af den öfvertygelse han hyste om Luther-
ta lärans skadlighet, i hvilken han såg alla kätterier för-
ade, och äfven derför att andliga ståndets rättigheter skulle
rminskas eller upphäfvas; de bemödanden han använde,
r att förekomma Lutherska lärans spridande i Sverige,
ro förbud mot läsningen af Luthers skrifter i hans stift
h allmängörandet af ett Kejserligt edict mot den nya lä-
n, så väl som flera mot denna författade stridskrifter.
essa åtgärder, som vidtogos sedan Kon. ej, på Biskopens
istyrkande, ville motarbeta de protestantiska lärorna, må-
e i följd af ett Konungens förbud inställas. Det var Bi-
op B. som, under Konungens frånvaro på mötet i Malmö,
rmådde Erkebiskopen Johannes Magnus att bannlysa brö-
rna Petri (1524). Sjelf bannlyste han en vid namn Olof
ytte och hans hustru, emedan denna varit klosterjungfru,
h, sedan hon flytt ur klostret, trädt i äktenskap. Kon-
gen befallte, att bannlysningen skulle nedläggas, tilldess
ett allmänt möte så väl denna som andra frågor hunno
: afgöras. Prelatens afstyrkande af det föreslagna mötet
i det råd han gaf Konungen, att ej blanda sig i de and-
as strid, så framt han ej efter Henrik VIII:s exempel
le försvara kyrkan, tjente endast till att uppreta Kon-
gen. — I bref till Thure Jönsson Roos skrifver B.: »Dan-
r och Norrske voro förr Christne, än vi, så att vi äro de
asta i trona bland dessa 3 riken, och vore det oss till
to större blygd, om vi skulle vara de första, som falla
ifrån.» I bref till Wadstena kloster talar han »om den
therska villa, som många tyvärr tillfalla, helst de der
ka gudstjensten vara förmycken, och hafva begär till an-
t mans gods, ej aktande med hvad skäl, och hafva all
lekamens lust först här och sedan i den andra verld, om
kunde så tillräckia». På ett annat ställe i bref till
ure Jönsson: »Gud förlåte dem af vårt klerkeri, som all
 ovilja bryggt hafva med deras nya Evangelium, som
ther hafver dragit under bänken efter Hertig Jörans ord.»
Till djeknar från Upland, som på Biskopens tillfrågan,

hvad Lutheranerna predikade, hade för honom berättat, att Påfven kallas Anti-Christ och Prelaterna Anti-Christs anhang, gaf han detta till svar: »Det är ej längesedan då Riksföreståndaren Sten Sture d. y. förde mig på sin högra sida, och nu skall jag utropas för Anti-Christ.» Då dječknarne vidare förmälte, att de nya predikanterna »stödde sin lära på Pauli satser», skall Biskopen under ifvern, resande sig från sitt säte, hafva yttrat: »bättre hade varit Paulus blifvit bränder, än att han skulle vara af hvar man känder.» Detta hafva våra historieskrifvare hämtat ur Rasmi Ludovici handskrifna Chrönika. — Biskop B. satte sig mot hvarje möte, der lärosatserna skulle skärskådas och pröfvas, och skref till Erkebiskop Johannes Magnus, »att deras tro hade aldrig bort ställas under skärskådan och dom. Erkebiskopen kunde det aldrig försvara för den hel. Fadren». Kon. blef påmint af B. att det var stridande mot hans ed, att fordra tionden eller lägga krigsfolk i klostren i borgläger, hvarjemte Biskopen erinrade, att klostren icke här som utomlands funderats af Kronans län, utan af enskildas gods och räntor. I fråga om tionden och andlig ränta erinrade han om den tillbörliga domstol Kyrkan egde anspråk på, och slöt sitt bref med dessa ord: »Gören det bästa och betrakten att jag och Linköpings kyrka kunna vara Eders Nåde till bistånd och tjenst.» Då Konungen 1526 fordrat $^2/_3$ af tionden till utländska skuldens afbetalning och derjemte pålagt presterskapet rusttjenst och en hjelpgärd af 15,000 mark yttrade B. till sine embetsbröder: »Nu sen J frukten af eder efterlåtenhet . . Konungen har utan ert tilltal tagit det ena steget efter det andra till lärans omkullkastande. Han har Lutherska präster i sitt hof, det predikas dagligen om vår störtande, och J hafven dertill tegat.» Han tillägger, att klostren förstöras, Coelibatet upphäfves, läran granskas och löningarna fråntagas de andliga. »J hafven låtit Konungen hindra eder från att hos Påfven anhålla om invigelse i eder embete, och besinnen ej, att så länge Chorkåpan felas eder, ären J icke Biskopar. Märken att äfven derunder ligger en orm förborgad.» Mindre bekant är troligen det, hvad B. 152 i bref till Electus i Skara förmäler, att hans Cleresi, som va missnöjdt öfver de dem pålagda gärder, och hälldre än att betala dem, ville afstå sina förläningar (beneficia), i anseende till redan iråkad skuldsättning, det oaktadt genom Biskopens och andras undervisande och ledning bragtes derhän, att Biskopen hoppades, det Konungen och hans Råd skulle i denna väg se sin önskan gå i fullbordan. Men då Konungens fo

dringar stegrades, växte Prelatens motståndskraft. På Westerås riksdag (1527), då Biskoparne vid ett gästabud hos Konungen fått sina platser nedanom Riksens Råd och de förnämste af adeln, fattade de förra Konungens afsigt att genom prelaternas förödmjukelse bereda mängdens sinnen på den storm, som stundade. Biskoparne samlade sig uti Egidii kyrka inom lyckta dörrar, och då Biskoparne i Strengnäs och Westerås voro böjde för efter gift, inföll B.: »Vill K. Gustaf taga något från oss, tage han det med våld, men aldrig med vårt samtycke. Tage sig hvar och en tillvara, att han icke gifver sig från Påfven. Många Konungar och Furstar hafva i forna dagar sådant företagit, som nu denne vill, men de hafva blifvit brände af den helige Faderns tunderslag. Vike vi från Påfven, som är vår yttersta tillflykt, vårt lifsankar och försvar, så hafva vi eldar på alla sidor och blifva sedan här af Konungen föga bättre hållne, än som trälar, ej fördristande oss svara ett ord för kyrkans friheter och privilegier». Den skriftliga försäkran, att ej i något stycke gifva vika, som Prelaterna uppsatte, vågade de likväl ej öppet framlägga, utan nedgräfde den under golfvet i stadens domkyrka, der den efter 15 års förlopp återfanns. På Konungens riksdagsframställning svarade Biskop B. endast i korthet, hvaraf innehållet var detta, att den ed, som de andliga gifvit till den helige fadern, Påfven i Rom, förbjöd dem att utan hans samtycke tillåta ändring i lärdomen, eller andra andliga saker. Deras ed till Konungen kunde endast vara förbindande, så vida den ej stred mot andliga stadgar. »Af kyrkans egodelar kunna vi ingen ting resignera. Men de missbruk och oordentligheter, präster och munkar tillåta sig, må gerna aflysas.» Man känner förloppet vid riksdagen. Här må allenast nämnas, att Biskoparne måste till Konungen afstå sina slott, och då B. gjorde svårighet att lemna Munkeboda och Thure Jönsson derjemte bad, att Biskopen i anseende till sin ålder och värdighet måtte sin återstående lifstid få behålla detta slott, väcktes hos Konungen misstankar, och åtta af Riksens Råd måste afgifva borgen för B., att han ej skulle stämpla något mot Konungen eller riket. Fyrtio af Biskopens hofmän, som följt honom till riksmötet, måste efter Konungens befallning träda ur Biskopens i Konungens tjenst. Och ej förr än Munkeboda blifvit öfverlemnadt till dem, som af Konungen blifvit utskickade, för att taga det i besittning, ej förr tilläts Biskopen resa hem till sitt stift. Då K. Gustaf sedan efter riksdagen besökte Östergötland, undfägnades han af Biskopen med ett stort gästabud, under hvilket denne sednare begagnade de ögonblick, då Konungen

var särdeles upprymd, för att begära befrielse från den borgen han nödgats ställa. Detta lofvade honom Konungen med handslag, och derjemte, att det framfarna skulle vara glömdt, och Biskopen och hans kyrka åtnjuta Konungens synnerliga beskydd. Äfven utverkade sig B. Konungens samtycke till en resa, som han föregaf sig i visitations-väg vilja till Gottland anträda, för att åtminstone den andliga jurisdictionen ej skulle fråntagas Sverige. Med all sin redbara egendom om bord, seglade han till Gottland, och då han lemnade ön, yttrade han den önskan, att hvilket väder som heldst måtte nu blåsa upp, endast ej det, som förde till Sverige. Han styrde till Danzig, och efter sin ankomst dit, skref han (d. 9 Sept. 1527) till Konungen, fordrade Munkeboda tillbaka, och att Westerås recess, såsom olaglig, skulle förklaras ogiltig (se Tillägg). K. Gustaf skref ett skarpt bref till svar härpå, hvari han bland annat yttrar, »att många stycken stå i Sveriges lagbok, som icke med så välbetänkt och moget råd och allmännelig belefning sammansatt är, som med denne recess gjord är». Konungen skref ock bref till magistraten i Danzig, och lofvade Biskopen säker lejd, om han vände till sitt stift tillbaka och inför Ständerna framlade sina klagomål; men härtill svarade Magistraten, att Biskopen, sedan Konungens bref blifvit honom meddeladt, besvärat sig öfver de honom gjorda beskyllningar, hvarjemte i följd af ett skyddsbref, som Biskopen af Polska Konungen erhållit, honom ej kunde förvägras att vistas i Danzig. Från Danzig skref B. Michaëli dag 1533 till alla honom älsklige Dannemän, både andliga och verldsliga i hans biskopsdöme, förmanande dem till att, efter hans dem förut gifna förmaningar, »stadligen blifva vid den rätta christliga tro, som förfäderna från christendomens begynnelse hållit hade, och ingalunda vika derifrån med Luthersk lärdom». I samma bref försvarade han sig för beskyllningen, att han ville anstifta uppror, och lofvade efter väl förrättade saker att komma till sitt stift tillbaka. Efter Polska historieskrifvaren Cromors berättelse skulle Biskop B. och Erkebiskop Johannes Magnus, hvilka båda i Danzig råkades, hafva erbjudit Sigismund Sveriges krona*).

---

*) Uti en såsom "unausgefertigte Urkunde" uti Antwerpen uppsatt skrifvelse hyllas Christian II som Konung af G. Trolle, Brask, Magnus Haraldi, Thure Jönsson och Johan Thuresson. Denna skrifvelse, som Prof. Fryxell sett i München, var troligen endast ett förslag af några bland dem som detta underskrifvit, och bevisar således hvarken Brasks stämplingar eller hans vistande i Antwerpen. En annan fråga är, om hans verkliga underskrift finnes.

Till Sverige kom B. aldrig mera. Då Johannes Magnus skildes från honom och for till Italien, uppehöll sig B. någon tid i Oliva kloster, begaf sig sedan till Landa kloster i Posen, der han någon tid vistades och år 1538 afled. Efter en uppgift i företalet till Prof. Fryxells ur utländska Archiv samlade handlingar till Sveriges historia (I: 37) dog Biskop Brask d. 30 Juli 1539 (se Tillägg).

Det är en allmän berättelse, att då B. drog från Sverige, förde han med sig allt hvad han af guld, silfver och andra dyrbarheter kunde i hast samla af domkyrkans och klostrens gods. Äfven skall han hafva tagit med sig många af Sveriges vigtigaste handlingar. Uti Gahmska samlingarna i Upsala finnes en berättelse af Spegel, att Messenius i sin ungdom förskaffat sig uti Oliva en afskrift af B:s historiska handlingar och till Sverige fört den med sig. Denna berättelse anses likväl af inre grunder för otillförlitlig. Ett bland ändamålen för Prof. Fryxells utländska resa år 1834 var, att skaffa upplysning om de historiska samlingar, som de under K. Gustaf I landsflyktige Prelaterna fört med sig ur landet; men det lyckades ej att upptäcka ens något spår efter B:s vistande i Danzig och Oliva. Orsaken var troligen den, att alla Oliva klosters angelägnaste papper blifvit förstörda 1577, då klostret af Danzig-soldater plundrades och uppbrändes. Hvarken Carmeliter- eller Birgittiner-klostret i Danzig eller stadens archiv egde den ringaste upplysning om B. att meddela. Landa är förvandladt till ett tukthus och dess samlingar förda till Ryssland. Ännu 1791 fanns i Landa Biskop B:s grafskrift och porträtt, så väl som hans namn uti förteckningen öfver de märkligaste i klostret döda personer.

Skrifter: Vetutissimæ Nobilitatis Genealogiæ, omkring år 1530 (se Tillägg).

(Källor: Spegel, Biskops-Chr. — Rhyzelii Episc. — Scheff. Suec. Litt. — Moll. Hypomn. — Stjernmans Cent. — Jöchers Gel. Lex. m. m.) C—M.

BRASK, SAMUEL. — BRASK, PETRUS.

1. BRASK, SAMUEL PETRI.

Född i Wreta Socken i Östergötland d. 22 Maj 1613. (Föräldrar: Comministern *Petrus Johannis*, sedermera Pastor i Nykyrka, och *Elsa Larsdotter*). Student i Upsala 1633. Eloqu. & Poës. Lector i Linköping 1644. Kyrkoh. i Ekeby och Rinna 1649. Riksdagsman 1654, 1660. Kyrkoh. i S. Clara Församling i Stockholm 1663. Död derst. d. 12 Juni 1668.

B. var af samma gamla Östgöta-slägt, som den bekante Biskopen i Linköping: namnet tecknas stundom i gamla Handlingar äfven *Brasck* eller *Braske*. Han erhöll först undervisning i Linköpings Skola, och Gymnasium, i början enskildt handledd af sin Farbror Ericus Nicolai Brask. Vid Akademien beredde han sig sina lärares förtroende genom flit och goda framsteg, särdeles i Theologi, Philosophi, Språk och Vitterhet, och antogs tid efter annan till Informator i åtskilliga hus. Med Otto och Carl Skeding, hvilka han i flera år hade handledt i Upsala, begaf han sig d. 24 Juni 1641 på en utrikes resa. Från Amsterdam skyndade han till Leyden, der han dröjde i 15 månader, och fullgjorde alla lärdomsprof för Juris Doctorsgraden. I Personalierna kallas han Magister, och det berättas af flera, att han utrikes erhållit Philosophiska graden; men när och hvarest, är icke uppgifvet. 1642 begaf han sig till Frankrike, uppehöll sig någon tid i Paris, besökte Orleans, Blois, Tours, och dröjde några månader i Saumur. 1643 fortsattes resan genom Nantes och Rochelle till Bordeaux och Toulouse, samt till Spanien. Från Barcelona öfverfor han sjöledes till Provence, såg Marseille, begaf sig derifrån genom Avignon till Dauphiné, vidare till Genève, derifrån till Lyon samt genom Orleans och Saumur till Paris. Hemresan skedde genom Holland och Tyskland, och han anlände lyckligt till Calmar d. 9 Febr. 1644.

Redan under sin resa hade B. erhållit kallelse till Eloqu. Lectionen vid Stockholms Gymnasium, men på Biskopens i Linköping begäran stadnade han efter återkomsten vid Läroverket i födelseorten. Han undanbad sig tvänne stora Pastorat i Stiftet, nämligen Risinge 1646 och Säby 1648. Det berättas ock, att 1654, då Herredagen och Kongl. kröningen anstod i Upsala, Biskop Prytz med flera ville öfvertala honom att blifva K. Carl X Gustafs Hofpredikant, i synnerhet emedan Konungen sjelf hade honom dertill nämnt; »dertill han dock icke kunde sig resolvera, för särdeles infall»*).

*) I Hof-Cler. Hist., som åberopar Assess. Braad, förmäles, att K. Carl Gustaf vid ett besök på Stegeborg hos sin broder, Hertig Adolf Johan, hört omtalas Brasks stora predikogåfvor, befallt honom predika i sin närvaro och utnämnt honom till sin Hofpredikant 1654; att B. då undanbedt sig denna nåd, men några år derefter på förnyad kallelse emottagit densamma, ehuru han, i anseende till Konungens snart inträffade död, ej kom till ordinarie tjenstgöring, utan blott en och annan gång predikade. — I De la Gard. Arch. IX: 26 berättas, att B. 1663 skar ned och begrafde sin piga, som hade hängt sig, och att han af bödeln anklagades för det han fallit honom i embetet.

1659 kallades han till kyrkoherde i Norrköping, »hvilket dock icke, för sine särdeles inkastade hinder, succederade». (Efter Personalierna.)

För att gifva ett begrepp om B:s dramatiska försök, vilja vi kasta en blick på hans »Comoedia om den förlorade Sonen».

Efter en Prologus, som framställer hela styckets innehåll, uppträder Actista I och gör reda för 1 Actens innehåll. Sådana Actistæ öppna äfven de följande Acterna. — Act. 1. Pelargus öfverlägger med sin granne Eubulus, om han skall låta sin son få penningar och resa till främmande land. Eubulus tillstyrker:

"Mig tycker så, emädan han
Vill resa i främmande land,
Lyd honom efter, lät honom fara,
Hvart hans sinne och hug må vara.
Ty då först finner han hvad det är,
Att lyda sin Föräldrar kär;
När han ifrå theras försvar
Kommer, tro mig, tå blir han var.
Ty sådanne så länge the hemma
Få rasa, slösa, slemma och demma,
Annat sinne the aldrig få,
Mena så stå i tusend år;
Men så snart i fremmande land
Nöden them häftigt griper an,
Lära the veta hvad thet kostar
Svelta, betla, hungra och torsta.
Sådant är annat än utan sorg
Sittia hemma vid moders brödkorg."

Pelargus följer hans råd, och affärdar Sonen Acolastus, hvarvid han förmanar honom:

"Akta grant allt hvad som tig skader;
Vakta tig för ondt selskap väl,
Om tu vilt vara häl och säll.
Ingen smickrande tunga tro,
Tu vest ej hvad i hjertat bor.
Se och hör mycket, litet tal,
Så flyr tu visserlig allt qval.
Län ej gerna penningar bort,
Att tu ej kommer allt till kort.
I kläder halt tig måtelig,
Var ej i seder lättferdig.

Undfly sköker och löst parti,
Som slätt intet godt bor uti.
I en summa, tu vandra så,
Att tu Guds nåde hafva må,
Och vara slägt och föräldrom
Till hugnat, glädie och stor mon.“

Väl utrustad, åtföljd af tre tjenare, reser Acolastus med en Holländsk Skeppare, som låter väl betala sig. — Act. 2. I Amsterdam blir Acolastus narrad på en vexel, tyranniserar sina tjenare, håller för godt

“Att läsa exercitier,
Fäkta, dantsa och annat mer:
Som rida, språk, juristeri,
Att jag igen kommer till by
Väl öfvat, som tjenar mitt stand,
Om jag vill hetas Adelsman.“

Han gifver penningar på handen åt sina Mästare, men ledsnar snart vid att läsa, att störas i sin morgonsömn och vara så träget sysselsatt. — Act. 3. I Frankrike råkar han ut för en värd, som vill preja honom, men afspisar honom med stryk; blir af röfvare utplundrad; kommer till Paris, der han har en vexel; förstör sina penningar på spel och dobbel, och då hans tjenare påminna honom faderns förmaningar, behandlar han dem så illa, att de öfvergifva honom. — Act. 4. Acolastus lockas af en Jesuit att öfvergå till Papismen och försvärja hvad han förr har lärt; antastas af Skomakare, Skräddare och Bållmästare, som han ej kan betala, men med tillhjelp af sina utsväfvande stallbröder drifver han dem bort; han besöker ett tillhåll för liderliga qvinnor, blifver bestulen, mister kläderna och drifves bort. — Act. 5. Acolastus är bragt till tiggarstafven, kommer till en Bonde och vaktar hans svin; när maten tryter, äter han af svinadrafvet; börjar betänka sig, och begifver sig hem till sin Fader, afbeder sin synd och emottages, såsom Evangelium förmäler. Acolastus, sedan han i Faderns hus blifvit omklädd, återkommer och talar till åskådarne:

“Se hvad för Fader thetta är,
Som sig så snart förbarmar,
Annat hade jag förtjänt här,
Hugg, slag, ogunst och bannor.
Likväl annammar han mig väl,
Och gör mitt villkor lustigt,
Derför är jag af hjertat säll,

Att min Far är så gunstig.
Gångom nu hem, det bjuder jag,
Hvar man i huse sinne,
Och drickom lustigt thenne dag
Förlorade Sonsens Minne."

Epilogus innehåller tillämpningar, dels om Guds faderliga nåd emot botfärdiga syndare, dels om vådan af oförfarna ynglingars resor i främmande land. Den slutar:

"Och skall ingen nu tänkia här,
Att vandra olofligit är;
Ty ther af kan man visst bekomma
Tusend nyttor, fröjder och fromma:
Theraf läres förfarenhet,
Samt seder, språk och höflighet.
Men then som vandrar, grant akta skall,
Att han ej kommer i nöd och qval.
Ingen snarare förföras kan,
Än en oförfaren vandringsman.
Dock när han Gud för ögonen har,
Han någon tid aldrig illa far.
Nu vill jag er tillsammans alla
I Guds beskydd och nåd befalla,
Bidjandes att J väl upptage
Thetta vårt spel, och thet behage."

Det långa Skådespelet uppfördes i Linköping, vid Pedersmesso Marknad 1645, af 49 Gymnasister. Enligt Hammarskölds uppgift är det en imitation af Guilielmi Gnaphei »Acolastus»*).

B. var gift 1) 1644 med *Helena Eriksdotter*, † 1647, enka efter Mag. Daniel Kylander; 2) 1648 med *Anna Pedersdotter*, hvars fader Peter Larsson var Vice Lagman öfver Östergötland, Calmare Län och Öland. Af förra giftet var intet Barn; af det sednare Sonen Petrus, som nedanföre nämnes, och tre Döttrar.

B. blef begrafven i Clara Sacristia; men hans efterlefvande fru hade för sig utsett en plats på kyrkogården och begärt, att hennes mans ben måtte vid något tillfälle läggas i samma graf; detta skedde vid en reparation 1721.

---

*) Om B:s dram. arb., se Klemming, Sv. Dram. Litt. s. 28, 31, 32 och Ljunggren, Sv. Dramat s. 468—96.

Skrifter: Oratio in obitum M. Jonæ Petri, Episc. Lincop. Lincopiæ 1645. 4:o. — Filius Prodigus s. Imperitus Peregrinans, Thet är, Een Comoedia om then förlorade Sonen eller een oförfaren Vandringzman. Linköping 1645. 4:o. — Acta et Martyria Apostolorum. Thet är Een Tragico-Comoedia om Apostlarnars Gärningar och jämmerliga Marterningar. Linköp. 1648. 4:o. — Mars Germanicus victus. Thet är: Comoedia om thet vålendade Tydske kriget. Link. 1650. 4:o. — Likpredikan öfver R. R. Johan Rosenhane. Stockh. 1662. 4:o. — Parentatio in obitum Andreæ Gyllenklou (carmine heroico). Holmiæ 1665. 4:o. — I handskrift, till tryckning färdiga: Oratio de virtutibus boni Præceptoris (vid tillträdet af Lectionen i Linköp.1644), Josephus venditus, Comoedia (på Svenska), 1644; Oratio Synodalis de Persona & Officio Christi (hållen i Linköping 1648); Disp. Synodalis de Ecclesia (Linköp. 1655); Förklaring öfver Evangel. på alla Sön- och Högtidsdagar; Brevis Tractatio de Arte dicendi.

2. BRASK, PETRUS.

Son af den föregående, för öfrigt till sina lefnadsomständigheter okänd. Han lärer varit född i Linköping*). Hans Psalmer, öfversatta från flera Tyska författare, blefvo först utgifna under titel: »Ehn Helig og Hiärtelig Sånglust». I 1695 års Psalmbok äro 11 af dem införda under N:r 139, 170, 186, 243, 264, 265, 272, 294, 319, 338, 374; och i 1819 års Psalmbok äro 11 bibehållna under N:r 109. 137, 192, 230, 253, 254, 389, 413, 441, 455, 457. Har förf. 198. Många fromma Christna hafva af dem haft uppbyggelse och tröst.

Skrifter: De la Serres Tankar om Evigheten. Öfvers. Stockh. 1677, 12:o. — Joh. Olearii Christ. Nattvardsbok. Öfvers. Stockh. 1679. 12:o. — S. Pufendorfs Inledn. til Svenska Historien, med dertil fogad ökning stäld emot en Fransos, Ant. Varillas benämd; under Auctoris egen Censur uttolkad af Petro Brask, Lincop. Gotho. Stockh. (1680). 4:o. — 1688. 8:o. — Een Andeligh Watukälla (förbättrad upl. af Ausii öfvers. efter Förtsch) 1682. — J. Baptistæ Betraktelser om själenes -- evighet. Sthm 1685. 12:o. — De la Serres Söte Dödstankar. Öfvers. Sthm 1686. 12:o. — Ehn Helig og Hiärtelig Sånglust, 1690.

(Källor: N. Rudbeckii Likpredikan. Stockh. 1668. 4:o. — Schefferi Svec. Lit. — Molleri Hypomn. s. 407. — Nordbergs Claræ

*) 1649 och sannolikt död före d. 23 Maj 1695, enl. uppgift af Hanselli, i hvars saml. af Vitterhetsarb. VII B:s psalmer äro tryckta 1867.

Minne. — Högmarks Psalmopoegr. — Rüdlings Stockholm s. 152. — Strickers Homil. Bibl. s. 19. — Lidéns Hist. Poet. Svec. s. 16. — Gezelii Biogr. Lex. — Adelungs Lexic. — Sv. K. Hof-Cler. Hist. — Hammarsköld, Sv. Vitterh. — Wieselgren, Sv. Sköna Litter. 1 D. — Ups. Bibl. Cat. — [Beckmans Psalmhistoria. — K. Bibl. Cat. Msc.])

P. A. S.

BRAUNER, JOHAN.

Föddes d. 5 Nov. 1668. Fadern, *Nils Brodersson Brun*, ar Prost i Madesjö; Modern hette *Christina Walleria*, hvars roder Daniel blef Biskop i Göteborg, och hvars fader Proten Lars Wallerius i Högsby vid Calmar var gift med Lainska Skalden, Superintendenten Sylvester Phrygii dotter 'atharina, hvilkens morfar var Biskopen Petrus Bened. Oeındus i Linköping. Johan B. blef Student i Upsala 1685; este 1699 första gången till utländska Universiteter. Redan 700 kallades han af den högst competente bedömaren af lomersk vitterhet, L. Normannus, i dennes parentation öfver 'rofessor Spole: »Nova Siren latina». 1704, då han återommit från en ny utländsk resa, derunder han besökt de ornämsta Europeiska hof och länder, blef han v. Bibliothearie i Upsala med Kunglig fullmakt. Förbigången vid en 'rofessors-utnämning, begaf han sig till Stockholm, der han gick i K. Cansliet, och, säger S. L. Gahm (i sina handkrifna Anteckningar), »då fingo ej spioner, skökor, comoeianter, versmakare och rimsmidare utdela statens embeten», varför B. hastigt uppsteg på tjenstebanan, blifvande 1707 'roto-Notarie i Justitié-Exped.; 1708 Secretarius referens i . Cansliet och Finska Expeditionen; 1710 Protocolls-Secreerare i K. Just. Revisionen. S. å. dog K. Biblioth. och 'ensor Libror. Gust. Peringer Liljeblad, hvilken B. 1711 fterträdde och blef 1712 uppförd på Hof-Staten, men K. 'arl flyttade honom genom bref, dat. Timurtasch d. 28 Oct. 713, på Cansli-Collegii stat. Man förundrar sig öfver, att en nye Hof-Bibliothekarien kunde då, »marte furente», skaffa lligångar för att genom betydliga inköp öka Bibliothekets lrråd, men katalogerna vittna derom, och Riks-Historiogr. L. v. Celse meddelar honom beröm derför 1751 i Historia L. Biblioth. Stockholmensis. 1714 blef B. Cansli-Råd, men ibehöll 1715—16 Censorstjensten, den Konungen förklarat för mycket angelägen». Adlades 1715. 1719 Interims Statsecreterare vid Krigs-Expeditionen, och Led. i Commissionen

öfver Görtz, jemte Sten Sture, C. Cronstedt, G. Stjerncrona Modin och Hyltén, under P. Ribbings ordförandeskap. 172 Landshöfding öfver Kronobergs län, då Landshöfd. Bar. Ja Cronstedt blifvit Riks-Råd. 1729 derifrån befordrad ti Landshöfding öfver Upsala län, när Bar. M. Cronberg blifvi General-Fälttygmästare. 1731 blef B. upphöjd i Friherrlig stånd, men tog aldrig emot det underskrifna och contrasig nerade Diplomet. Detta var annars ett vitterhetsprof, gansk vidlöftigt. Bland andra förtjenster, som med diplomet belö nas, anföres, att han varit Student i 14 år. Konungen säge sig hafva flyttat B. till Landshöfdinge-Embetet i Upsala » anseende till dess grundliga lärdom och besynnerliga kärle för studiers flor och tillvext i vårt rike», och vill nu belön honom »så väl för provinsens nyttiga och försigtiga styrse som ock för dess vård om Akademien och den studerand Ungdomens välstånd och bästa». Han dog (d. 10 Juli) 174 och ligger begrafven i Östuna kyrka. Gift med *Margaret Törnstjerna.*

B. var en grundligt lärd man, synnerligen i classisk litteraturen, inom hvilken en hel fornverlds bildning dock ä concentrerad. En hans loftalare säger: »Landshöfdingen va en summa af flere Professorers lärdom.» Såsom Landshöfdin i Wexiö sågs han helt förnöjd, då hans vän Lector Odeli (i Gez. Biogr. Lex. står Brelin) uppkom på Cansliet, me hvilken han språkade, när dagens sysslor sådant tillläto, oc talte de, för att ej störa betjeningen i sin skrifning, på Gre kiska. Enligt hvad den 81:årige Slottsfogden Hellvik berätta för Prof. Matth. Floderus, var Landshöfdingen B. åtminston på ålderdomen föga road af de prosaiska embetsgöromåler och tog gerna sin Grekiska eller Latinska Auctor med si upp på Cansliet. Han tålte samma smak hos sina under ordnade. Erkebiskop v. Troil anför i sitt tal vid nämnd Hellviks graf, huru Landshöfdingen funnit denne med Hora tius i handen på tjensterummet, då han bad Slottsfogde explicera för sig Lib. II. Od. X. Dylika uppträden torde n mer vara sällsporda. Embetssysslorna voro då ej flera, ä att slika tidsfördrif väl kunde medhinnas. B. hade svår vid att uppsätta en expedition vederbörligen torr. En gån hade en dylik blifvit så poetisk, att han sjelf fann det opas sande. Han omgicks mest med Eth. o. Polit. Prof. And Grönvall, som fått — Lagmans afsked, och »gick med ludn vantar om sommaren». Med skäl var Landshöfdingen (seda 1728) medlem af Societ. Litt. & Scientt. i Upsala.

Man har uti »Loenboms Histor. Märkvärdigheter» D. flera bref, vexlade under nestens rasande i Stockhol

710, 11 mellan Protocolls-Sekret. B., hvilken jemte Kungl. ...staten och Cansli-Exped. var i Arboga, samt en hög Herre ...d hofvet, som uppehöll sig vid Salberget. De röra öfver ...afund de utländske Missionerna. Som författare af latinsk ...en har han annars vunnit ett utbredt rykte. Ett hans ...em trycktes i Paris, der B. då som resande studerande ...uppehöll sig. Det var en Gratulation till latinska Skalden ... Hermelin, då denne blifvit Stats-Secreterare. Börjas:

Plaudite ter trinæ Parnassia turba sorores,
Numina Cyrrhæis plaudite nota jugis.

... Sverige hade han dock förut utgifvit en »Oratio metrica ... natalem undecimam Principis hæred. Caroli». I allmän-...et synas hans Poemata mera utmärkta genom versificatio-...ens än ideernas förtjenster. Vackrast anse vi hans Min-...essång öfver en 24-årig, tidigt död broder, sannolikt skrif-...en under hans utländska resa. Om ynglingens bekantskap ...ed classiska och moderna litteraturen heter det: (»Ille ego ...ui jaceo» införes talande)

Nil Latium antiquo, nil Græcia protulit orbi,
Quod non perlectum bisve semelve mihi.
Virgilius puero, puero pernotus Homerus,
Nota poetarum cætera tota cohors.
Sequana nec civem me dedignata fuisset,
Cui veneres cessit Gallica lingua suas.

...oemet slutar:

In cineres abeat quod erat mortale; licebit!
Mens tamen in coelo nescia mortis agit.

...krift: Panegyricus in natalem XI Principis hæred. Caroli carmine ...elegiaco habitus. Ups. 1692. — Ett stort antal carmina vid åtsk. tillfällen.

(Källor: Stjernmans Matr. — Celsii Hist. Bibl. Stockh. — Holmia Litt. auct. — Gezelii Biogr. Lex. — Gahms Samlingar. — Stöver, Frihetstiden s. 21. — Stiernman, Höfd.-minne. — [Låstbom, Höfdingaminne I: 31, 63, 255. — Slägttaflan på Riddarhuset.])

— N.

BREDA, CARL FREDRIK VON.

Född i Stockholm d. 16 Aug. 1759. (Föräldrar: Dispa-...tcheuren *Lucas von Breda* och *Johanna Cornelia Piper*. Ti-...digt visade sig hans fallenhet för Målarekonsten: han erhöll ...undervisning af den skicklige Porträttmålaren L. Pasch, och ...studerade flitigt de mönster, som i Fadrens dyrbara samling ...voro för honom att tillgå, särdeles ur Flamandska Skolan. ...Snart egnade han sig åt Historiemålningen, och täflade, jemte

Ahlberg och Åkerström, 1786, om det af K. Målare-Akademien utsatta stora priset, åtföljdt af en res-pension. Åkerström vann detsamma blott med en rösts pluralitet, och mången trodde, att det var en cabal, som förorsakade denna utgång *). Lyckligtvis kunde Breda, oberoende af det offentliga understödet och utan hinder af det villkor, som dervid var fästadt, besöka främmande länder. Han begaf sig 1787, icke till Italien, utan till England, ditlockad af Josua Reynolds stora namn. Dennes aktning och tillgifvenhet vann Breda både genom sin personlighet och genom sina konstnärs-anlag; han bestämde sig nu nästan helt och hållet för Porträtt-målningen, och blef snart i detta slag en utmärkt konstnär. Kongl. Målare-Akademien kallade honom frånvarande till sin Agréé och d. 15 Mars 1791 till Ledamot hvarmed följde namn och heder af Kongl. Hofmålare. Han aflemnade såsom receptionsstycke Reynolds porträtt.

Sedan B. hade tillbragt åtta år i England och ett p[...] resor i Frankrike och Holland, återkom han till fäderneslandet 1796, då K. Målare-Akademien enhälligt valde honom till Professor i Teckningen. Han utnämndes till Riddare a[f] Wasa O. d. 28 Juni 1807 och blef adlad d. 6 Apr. 181[...] Han bivistade Riksdagarna 1815 och 1818.

B:s porträtter, likasom Sergells medaljonger, hafva ic[ke] blott den förtjensten, som vanligen i dylika arbeten främ[st] berömmes, att hafva träffat anletsdragen; de äro tillika charaktersmålningar, der det yttre är en afbild af personens själ. Bland hans många mästerstycken förtjena i synnerh[et] att nämnas hans porträtter af de fyra Talemännen vid Rik[s]dagen i Örebro 1810. Åskådaren öfverraskas af den tr[äf]fande likhet, med hvilken Flemings, Lindbloms, Wegelius o[ch] Lars Olssons anletsdrag äro återgifna; men är snart benäg[en] att glömma den, för att endast se de sköna taflorna af R[e]presentanter för Rikets fyra Stånd. De äro af något mera [...] kroppsstorlek och finnas på Kongl. Slottet i Stockholm **

Man har äfven med synnerligt beröm omtalat en hist[o]rierad familjetafla, föreställande f. d. Drottningen, Fredri[ka] Dorothea Wilhelmina, omgifven af tre sina barn. Den lä[r] nu mera pryda någon samling i Ryssland.

B. erhöll af f. d. K. Gustaf Adolf det uppdrag, att m[å]hans Kröning, och kallades derför till Norrköping 18[...]

---

*) Enligt en uppsats af Thure Wennberg, i Nya Posten 1[...] N:r 63, 64.

**) Genom Kon. Carl XV:s testamente hafva de tillfallit sta[ten] och äro numera på Rosersberg, dock endast tills vidare.

trist på utrymme vållade uppskof, och genom Revolutionen 1809 förföll detta förslag helt och hållet. K. Carl XIII hade honom med ett lika uppdrag, men samma hinder förorsakade äfven nu ett längre dröjsmål. Efter Sergels död erhöll B. tillåtelse att begagna dennes atelier och boningsrum; arbetet började och fortgick med en utomordentlig inspiration och ihärdighet; men oförmodadt hemkom 1816 från Italien Prof. Byström, som lärer haft ett äldre löfte på den åt B. upplåtna localen; B. måste flytta derifrån, taflan blef hoprullad och inpackad i en lår, under afvaktan af någon lägenhet till arbetets fortsättande. Detta inträffade aldrig. Oron häröfver, hans fina grannlagenhet, som aldrig ville tillfoga någon ett obehag, och som derför så lätt sårades af hvad man tillfogade honom, tärde på hans helsa. Härtill kom ännu en fortsättning af dessa obehag. Den esquisse till taflan, som han gjort, var gillad af K. Carl XIII, men Konungens underskrift var ej bekräftad genom någon contrasignation. Efter Monarchens död, som inträffade föga mer än ett år efter B:s flyttning, ville man ej göra något afseende på denna sanction, och Målaren hotades sålunda med tvänne kännbara missöden: att ej få fullfölja ett arbete, hvarvid han fästat hela sin hog och sina tankar, och att aldrig erhålla någon lön för sin möda, i händelse det fullbordades. För att afhjelpa dessa svårigheter, företog sig en af hans vänner, Bibliothekarien Hammarsköld, med mera välmening än försigtig beräkning, att vid 1818 års Riksdag väcka ett förslag på Riddarhuset om ett Statsanslag af 25,000 Rdr. för taflans fullbordande. Motionen, hvartill en tjenlig tidpunkt icke var vald, och som utfördes med talarens olyckliga föredrag, understöddes icke *), motverkades kanske i tysthet **), och afslogs. Dessa förenade ledsamheter utmattade B:s redan förut aftynade krafter, och ett nervslag lade honom i grafven d. 1 Dec. 1818».

---

*) Hammarsköld, som författat Nekrologen i Sv. Lit. Tidn. 1819, uppger att hans motion understöddes af H. Exc. Grefve Fleming, Generalen Skjöldebrand, Archiatern D. v. Schulzenheim, o. a.

**) I Svenskt Pantheon, hvarur denna citation är hemtad, tillägges här: "af de ofvannämnda anledningarna". Enligt denne författares berättelse hade man nämligen sökt att göra B:s Lördags-soiréer misstänkta, emedan dessa stodo öppna för alla konstälskare och litteratörer, utan afseende på deras politiska tänkesätt, och det troddes, att dessa misstankar bidrogo till att föranleda den omtörtade flyttningen, som för B. medförde så många olägenheter och hos alla hans vänner gjorde ett så obehagligt intryck.

»Taflan, som blifvit inpackad, innan färgerna hunni torka och antaga consistens, hade legat så länge samman viken, att duken förmultnat, hvarigenom hände, att, då de slutligen upptogs, befanns den helt och hållet förvandlad otydliga fragmenter, hvaraf intet enda kunnat räddas. Denn förstörelse hade i synnerhet hemsökt de få grupper, som va rit nära fulländade, framför allt den, som föreställde Konun gen med sin närmaste omgifning. Endast några hufvud voro så vida i behåll, att man ännu derpå förmådde igenkänn mästarehanden; men icke heller dessa kunde bibehållas. D vänner af konsten och den aflidne, som dels sett dessa lem ningar, dels haft tillfälle att se taflan, medan hon ännu va under arbete, kunna icke nog beklaga dess öde».

I Boyes Målare-Lexicon yttras om denne konstnär fö jande omdöme: »B. målade i en stor stil; en viss grandio sitet rådde öfverallt i hans compositioner, hans färgton ä hänförande, och han förstod att genom en förträfflig bak grund gifva åt det hela en förtrollande belysning, med e sannt konstnärssnille».

B. förtjenar att minnas icke blott såsom en af Sverig ypperste Konstnärer, utan ock såsom Lärare vid Akademie »Jemte Masrelier och Sergell var han en af de mäktigas befordrare af den högre anda och renare smak, som und de sednare åren hos oss börjat röja sig. Och kanske ve kade han mer än de båda andra, genom sina liberala åsigte sitt vänliga sätt att umgås med ungdomen och den tillgån han öppnade för hvarje konstvän att se de herrligaste mö ster i sin präktiga och dyrbara samling af taflor och and konststycken, öfver hvilken han under de sednare åren u arbetade en resonerande Katalog». (Hammarsköld.)

B. var alltid tillgänglig och förekommande för kons närer och andra personer af bildning, som ville besöka hono Lördagsaftnarne samlades de i synnerhet i hans galle Stockholm har hvarken förut eller efteråt haft en såd sällskapskrets som denna. B. egde afundsmän, men vis ingen ovän. Hans väsende var sådant, att det borde inta alla. »Hans lefnadssätt och hans seder voro lika älskvär som hans pensel».

Fogelberg har i en medaljong förvarat B:s anletsdrag

B. gifte sig 1781 (?) med *Inga Christina Enqvist*, d ter af Landtbrukaren Abraham Enqvist och Margareta Olo dotter. — Barn: 1) *Adolf Fredrik*, f. i Stockh. d. 17 O 1785, Capiten vid Östgöta Landtvärn 1808, Under-Lieu nant vid Fältmätnings-Corpsen 1810, bivistade fälttåget m Napoleon 1813, 1814, erhöll afsked samt Capitens namn o

värdighet 1815, blef sedermera Conductör vid Kongl. Museum, och dog d. 27 Sept. 1832. — 2) *Johan Fredrik*, född i London d. 19 Dec. 1788, Agréé vid K. Mål.-Akad. 1812, död i Stockholm d. 27 Sept. 1835. Egde äfven utmärkta anlag för målare-konsten, men försummade deras utbildning. — 3) *Jenny Elisabeth Charlotta*, f. i London 1795, gift 1823 med Majoren, R. S. O. Per And. Blom. — 4) En dotter, f. i Stockh. 1799, död derst. 1800.

(Källor: Nekrolog i Sv. Lit. Tidning 1819 Bih. N:r I. — Svenskt Pantheon 19 H. — Slägttaflan på Riddarhuset. — Notices sur la Litterature et les Beaux Arts en Suède, par Marianne d'Ehrenström. — Boyes Målare-Lexicon. — Sv. Arch. I. 383. — [Anrep.])

— E —

BRELIN, NILS.

Född i Grums socken i Wermland (1690) 1697. (Föräldrar: Arrendatorn *Johan Nilsson* och *Margareta Verneria*.) Student i Upsala 1717. Notarie vid Rådhusrätten i Carlstad 1718. Reste utrikes 1720. Återvände hem 1721 och studerade s. å. i Lund, i Upsala 1723. Phil. Mag. i Upsala 1725. Prest 1726. Collega Scholæ i Carlstad 1727. Consist. Notarius derstädes (1730) 1732. Lemnade, af nedan uppgifven anledning, sysslan och begaf sig utomlands 1736. Återkom 1739. Led. af Vetensk. Akad. d. 11 Aug. s. å. Kyrkoherde i Bolstad, Carlstads stift, 1743. Reste ånyo utrikes 1748 och blef Theol. Licentiat i Wittenberg 1749. Utnämndes till Theol. Doctor af Kon. Fredrik I 1750. Död. d. 5 Juli 1753. (Se Tillägg.)

Gift med *Anna Maria Kyronia*, dotter af Prosten i Björklinge Nils Kyronius; hade med henne flera barn.

Med knappa tillgångar genomgick B. Carlstads undervisningsverk, och kom vid (25) 20 års ålder till Akademien. Här egnade han sig först åt Lagfarenheten, och åtföljde sedermera Lagman Fehman på hans ämbetsförrättningar. Detta var dock ej hans rätta väg. Sedan han något öfver ett år varit Notarie vid Rådstufvan i Carlstad, lemnade han sin syssla, för att se sig omkring i verlden. Knappt hade han börjat sin vandring i främmande land, då han blef uppsnappad af en fiendtlig svärm och tvingad till soldat-tjenst vid ett Preussiskt Garnisons-Regimente. Af en reslig växt och ett muntert sinne, var han såsom soldat omtyckt och afhållen, men hade äfven derför föga hopp att bli frigifven. Han vågade derför att fly, och kom lyckligt in i de Sachsiska länderna.

B. anlände till Wittenberg 1720. Der stannade han en liten tid, blef nära bekant med en Tysk Adelsman, Schoubert (von Schubert?), och åtföljde honom till Italien. Schoubert dog dock snart, i Ferrara, och B. ensam, utan understöd, måste tänka på återvägen. Ett hurtigt sinne, lätta fötter och en arbetsam hand voro hans hjelpmedel. Han vandrade merendels till fot; när han på vägen råkade en berömd mästare eller en konstig verkstad, arbetade han, för att förtjena sig födan och en liten respenning. Han hade utan mycken undervisning, mest genom egen öfning, lärt sig att förfärdiga musikaliska instrumenter, hvartill han hade en synnerlig böjelse, och det var merendels med sådant arbete, som han uppehöll sig under sin resa. Sålunda gick han genom Schweitz, Lothringen, en del af Frankrike, genom Flandern, till Amsterdam, der han dröjde några månader.

På ett köpmansfartyg begaf sig B. om våren 1721, för att återvända till fäderneslandet. Under en häftig storm, som hotade att begrafva skeppet i böljorna, gjorde han det löftet, att, om Försynen frälste honom ur denna fara, helga sina mesta stunder till Guds tjenst och blifva en trogen arbetare i Herrans vingård. Skeppet gick öfverända; och B. stadnade på ett vrak, hvarpå han i tvenne dygn flöt omkring, till dess han kom i land på Fyen. Han var länge i en sinnets dvala, utan rediga tankar, till dess det lyckades en skicklig läkare i Odensee att återställa honom.

Till följd af sitt löfte återtog han nu med allvar sina akademiska studier, blef Magister och Prest. Sedan han några år varit Consistorii-Notarie i Carlstad, sökte han vid Gymnasium en syssla, hvartill han genom en lärd disputation, om de Österländska Språkens ursprung och öden, visat sig vara skicklig; den lärer en gång varit honom lofvad, men gick honom likväl ur händerna. Man känner ej närmare alla omständigheter; visst är, att detta blef ett trätofrö, hvaraf, mellan Consistorium och honom, mycken oreda, ett långsamt missnöje och en förtretlig rättegång föddes *). Konungens utslag var så vida tillfredsställande för B., att det innehöll, det han lidit hvad han ej förtjenat; men han, utledsen och uppbragt af denna motgång, lemnade sin syssla, ehuru han redan hade hustru och flera barn, och begaf sig (1736) till Köpenhamn. Derifrån skyndade han genom Tyskland till Italien, såg Vesuvius, och dröjde någon tid i Rom, der han sökte fullkomna sig i konsten att göra musikaliska instrumenter. Under en vandring öfver Alperna öfverfallen, plundrad och nära att dödas af stråt-

*) För bevakande af sin rätt begaf han sig 1735 till Stockholm.

röfvare, frälstes han genom ett starkt åskslag, som förskräckte bofvarne och gaf honom tillfälle att undkomma. Under denna resa, hvilken, likasom den förra, till större delen skedde till fots och med de tillgångar hans arbete beredde honom, fäste han äfven sin uppmärksamhet på utmärkta konstverk och uppehöll sig någon tid i Wittenberg, för att studera Theologi.

Efter återkomsten till fäderneslandet 1739 fann han i Stockholm ett allmänt deltagande, så väl i anseende till sin skicklighet i arbeten, som sina utståndna mödor. Blef Led. af Vetensk.-Akad. s. å., och Konungens föreskrift öppnade honom sedermera ett rum på förslaget till Bolstads pastorat; han fick vid valet enhällig kallelse och erhöll Konungens fullmakt.

För att begagna varma bad i Böhmen, nödgades han 1748 göra en resa. Han begagnade detta tillfälle, att för tredje gången besöka Wittenberg, der han undergick Theologiskt förhör, samt utgaf och försvarade ett lärdt arbete. Detta rörde en fråga, om hvilken någon stridighet hade uppkommit emellan honom och hans Consistorium och hvaröfver han trodde sig få yttra sina tankar med större frihet på en främmande ort*).

B. var såsom Prest och Pastor oförvitlig, och hans aflagda prof vittna, att han äfven i lärdom öfverträffade många af sina samtida embetsbröder. Naturen synes dock hafva ämnat honom till technolog; och om hans studier allt ifrån ungdomen hade fått en dermed öfverensstämmande riktning, skulle han troligen vunnit ett stort namn. Han var i synnerhet fallen för att förfärdiga musikaliska instrumenter, och ade deri en ovanlig skicklighet. Kort efter sin första resa gjorde han i Lund en Clavecin, som väckte Konung Fredriks uppmärksamhet och förskaffade honom ett dubbelt stipendium. Efter återkomsten från sin andra resa förfärdigade han en upprätt stående Clavecin, som så behagade Ständerna, att den blef uppställd på Kongl. Slottet, och B. försäkrades om ett årligt underhåll af 600 Dal. S:mt: ett anslag, som han dock ej kom att åtnjuta, i anseende till sin befordran till Pastorat. Mot slutet af sin lefnad började han arbeta på ett instrument, som skulle blifva en *vox humana;* men döden emellankom och hindrade dess fullbordan.

För öfrigt har B. gjort sig känd för hvarjehanda nyttiga ??n och försök. Således har han uppgifvit, huru sprickor i

*) Då B. blef Theol. Licent. i Wittenberg, erbjöds honom ock att blifva Th. Doktor, men han afslog det i hopp att erhålla denna värdighet i Sverige, hvilket ock uppfyldes.

byggningstimmer skola förekommas; uppfunnit ett slags kakelugnar, till besparing af bränsle, äfvensom förbättrade kölnor och badstugor, brygginrättningar, hackelsemaschin, väderqvarn, handqvarn m. m. I synnerhet bör nämnas hans nya bakugn, hvarest brödet skulle gräddas genom den hetta, som i ugnen indrifves utur sådana eldrum, som utanför densamma äro anlagda. Han utfann medel att i vanliga källare förvara dricka för syra; uppfann ett stenlim, som ej upplöses i vattnet, mindre dyra och dock varaktigare blåsbälgar, flyttbara bakugnar, beqvämligare skottspol-fjädrar m. m. Den sista dag, då han ännu gick uppe, arbetade han med egna händer och lät andra arbeta på mechaniska försök. Ofta blef han påmint, att något mera tänka på sig sjelf, ty han tog sig ej alltid en nödvändig hvila, och äfven på de sina, för hvilka han nog måste spara utgifterna, att kunna fullborda sina påbegynta försök; men det allmännas förmon var honom kärare än hans enskilda fördel. För sin möda begärde han ej mer, än rättsinta landsmäns vitsord efter sin död; det skulle ock för hans efterlemnade blifva den käraste arfvedel. Detta blef ock deras enda arf.

B. hade godt minne och redigt begrepp; en vacker och reslig växt, goda kroppskrafter: han var munter och tilltagsen, aldrig rådlös. Han fann öfverallt vänner, äfven i obekanta land. »Rom gynnade honom; Italien älskade honom: större delen af Europa understödde honom, och Påfven sjelf fägnade honom med en äreskänk».

Skrifter: 2 Dissertationer, Upsala 1724, 25. — Beskrifning öfver en uppfunnen Handqvarn och Brygge-Inrättning. Stockh. 1742. — Beskrifning om en Bakugn på Kopparplåtar, hvaruti med ständig lågeld bröd gräddas på Sand. Stockh. 1742. — Diss. Gr. Th. de libertate Pastoris in ἐπανορθώσει nominali. Wittebergæ 1748. — Oratio de impuritate Gnosticorum aliorumque Hæreticorum antiqu. in Herrnhutianos rediviva. Ibid. 1748. — 9 Rön i K. Vet. Ak. Handl.

(Källor: Åminnelse-Tal i K. Vet. Ak., af J. H. Mörk. Stockh. 1754. 8:o. — Adelung, Gel. Lex. — N. Beytr. der Gelehrs. i Schweden, 2:s H. — Gezelii Biogr. Lex.)

P. A. S.

BRENNER.

Denna Slägt härstammar ifrån *Matheus Brenner*, Bond i Kalax by, Nerpis socken, i Österbotten. — Hans Son *Martinus Brennerus*, född 1516, Kyrkoherde i Mustasaari i Österbotten 1540, sedermera Prost öfver Österbotten, dog 1595. —

Dennes Son *Henricus Brennerus*, född 1552, Kyrkoh. i Mustasaari redan under Fadrens lifstid, sedermera Prost öfver Österbotten, död i Wasa (hvilken stad under tiden blifvit anlagd i Mustasaari socken) den 10 Mars 1616, hade 7 Barn, ibland hvilka: 1) *Knut Hindersson* eller *Henriksson*, född 1587, Rådman och Handelsman i Stockholm, död d. 7 Dec. 1641; 2) *Isaac Brennerus*, född i Wasa d. 1 Jan. 1603, Prost och Kyrkoh. i Storkyro i Österbotten, död d. 31 Juli 1670; 3) *Gabriel Brenner*, född 1605, Kyrkoh. i Nerpis i Österbotten, död d. 28 Mars 1694; hade 4 barn, bland hvilka Sonen *Johan Brenner*, äfven Kyrkoh. i Nerpis; 4) *Jacobus Brenner*, född 1607, Prost och Kyrkoh. i Kronoby i Österbotten, död d. 13 Jan. 1685.

Detta utdrag ur Brennerska Slägttaflorna på Riddarhuset må tjena att rätta eller förklara de misstag eller tvetydigheter i anseende till slägtledningen, hvilka hos åtskilliga författare förekomma.

BRENNER, MÅRTEN. — ELIAS, och SOPHIA ELISABETH, född WEBER. — HENRIK. — PETER.

1. BRENNER, MÅRTEN.

Född i Stockholm d. 18 Maj 1626. (Föräldrar: Råd- och Handelsmannen *Knut Henriksson Brenner* och *Carin Mårtensdotter*). På nittonde året sändes han till Upsala, der han i synnerhet handleddes af Jonas Magni Wexionensis och af sin Svåger, Gr. L. Professorn Ausius, samt gjorde goda framsteg, särdeles i Grekiska och Latinska Språken. År 1651 blef han Informator för Grefve Nils Brahe (sedermera Riks-Råd och Riks-Amiral), och följande året företog han, med samme Herre, en utländsk resa. Han besökte Danmark, Tyskland, Holland, England, Frankrike, Spanien, gjorde en öfverfart ifrån Gibraltar till Ceuta och derifrån till Lisabon, samt återkom 1656. Han intog då sitt rum såsom Assessor i K. Svea Hofrätt, hvartill han 1655 blifvit utnämnd. Adlades 1664, med bibehållande af sitt förra namn. Revisions-Secreterare 1665. Död i Stockholm d. 31 Mars 1673, och begrafven i S. Nicolai kyrka d. 22 Juni s. å.

Br. var utmärkt både såsom Lärd och såsom Embetsman. Lucidor säger i sin Grafskrift öfver honom:

"Latin var honom så som modersmåle; Välska,
Det jemt' Fransöskan han utöfver måttan älska,
Och hvad för tal ännu språkfarne hålla kär,
Var honom bättre känd, än mig min Svenska är."

Gift 1664 med *Regina Elisabet von Beijer*, f. 1645, d. 1679, dotter af Hofrådet och General-Directören öfver Postväsendet Johan von Beijer och Margareta Wejler. De hade 5 Döttrar och Sonen *Knut Johan Brenner*, f. 1666, d. 1692, Lieutenant, med hvilken ätten *Brenner* N:r 762 på manssidan utslocknade.

Skrifter: Oratio succincta, ebrietatis incommoda continens, quam d. 7 Id. Junii A:o 1643 in Acad. Gust. ex memoria publice pronuntiavit. Upsaliæ. 4:o (på Grekiska).

(Källor: Slägttaflan på Riddarhuset. — Gezelii Biogr. Lex. 4 D. s. 65. — E. M. Fant, Historiola Litt. Græcæ in Svecia s. 121.)

P. A. S.

2. BRENNER, ELIAS.

Född i Storkyro Prestgård i Österbotten d. 8 (18 n. st.) Apr. 1647. (Föräldrar: Prosten och Kyrkoh. *Isaacus Henrici Brennerus* och *Susanna Werenberg*.) Student i Upsala 1663. Antagen till Ritare af K. Antiqu.-Collegium 1668. Hofminiaturmålare. Assessor i K. Antiqu.-Collegium 1693. Adlad, med bibehållande af sitt namn, 1712. Död i Stockholm d. 16 Jan. 1717.

Vid sju års ålder sändes Br. till Nya Carleby Skola och fyra år sednare till Björneborgs; men under ferierna roade honom Fadren med fäderneslandets urkunder, dem han sjelf hade inhämtat af den i grannskapet fängslade Johan Messenius. På sextonde året sändes han till Upsala, der han, i anseende till sina ovanliga framsteg i tecknings-konsten och i Svenska häfderna, af det då nyligen inrättade Antiquitets-Collegium antogs till Ritare, med de villkor, att han skulle åtnjuta ett dubbelt akademiskt stipendium, erhålla ersättning för resekostnader och framdeles årlig lön, när han hade användt flit och möda på forntida minnesmärkens aftecknande. Han började med Upsala Domkyrkas, ibland hvilka må nämnas en tafla, som satt öfver S. Eriks silfverskrin, och Birger Perssons, S. Birgittas faders, grafvård; den sednare, stucken i koppar, infördes i Svecia antiqua et hodierna äfvensom i Monumenta Ullerakerensia. År 1669 sändes han till Östergötland och Westergötland, och afritade der en mängd af ålderdomslemningar, särdeles i Vadstena, Skeninge, Bjelbo i

Grefve M. De la Gardies Grefskap, i Skara, Gudhem, Linköping, Slaka och Wreta Kloster*). Följande året erhöll han Collegii befallning och instruction att åter resa till Östergötland och afteckna runstenar, gamla grafvårdar öfver Konungar och andra namnkunniga män, gamla mynt och märkvärdiga sigiller; och då Konungen ankom till Vadstena, blef Br. tillkallad och framlade sina ritningar, särdeles öfver den stadens märkvärdigheter. Samma år om hösten gjorde han på befallning en resa till Finland, och kom 1672 tillbaka med ett rikt byte af ritningar, handskrifter och permebref. Men emedan han såsom Antiquitets-Collegii Ritare i längden icke kunde hafva sin utkomst, tog han nu afsked derifrån och sysselsatte sig förnämligast med Miniaturmålning. På Grefve M. G. De la Gardies kallelse gjorde dock Brenner ännu en antiquarisk resa, om den så kan kallas, i K. Carl XI:s följe, då denne 1673 gjorde sin eriksgata. Han afteknade flera minnesmärken i Varnhems kyrka och annorstädes i Vestergötland, Halland och Skåne. Med Gust. De la Gardie och Nils Bjelke, som af Konungen från Malmö sändes till Köpenhamn att helsa K. Christian V, följde han och fick tillfälle att se Danmarks hufvudstad. Efter återkomsten till Stockholm sökte väl flere förmå honom att återtaga sin förra befattning vid Antiquitets-Collegium, men han stod fast i sin föresats att vidblifva penseln, som, jemte en angenäm sysselsättning, gaf honom tillräcklig utkomst, och sina antiquariska studier inskränkte han sedermera till Myntkunskapen och Heraldiken.

Br. utnämndes 1677 att efterträda den gamle Hofminiaturmålaren Pierre Signaque (Signac?), och förordnades att genast såsom Vapenmålare gå det Kongl. Cansliet till handa, i hvilken egenskap han sedermera förfärdigade omkring 500 Grefliga, Friherrliga och Adeliga sköldemärken. Efter Signaque's död tillträdde han 1684 sin befattning såsom Miniaturmålare vid K. Hofvet, och var den förste inföding i denna tjenst. Utom andra arbeten af samma slag, målade han de flesta Kungl. porträtter, som till främmande Furstar och Ministrar blefvo bortskänkta. Såsom exempel på hans sällsynta skicklighet i denna konst berättas det, att han ur minnet träffat Erik Palmskölds anletsdrag flera år efter dennes död, utan biträde af något förut befintligt porträtt. Med en synnerlig nåd omfattades han af K. Carl XI:s Gemål Ulrika Eleonora, som äfven sjelf icke var utan talent i por-

*) Om B. som ritare, se De la Gard. Arch. VI: 174, 207. — I IX: 23—25 omtalas en Antiquarie Brenner, som 1662 var sändebud till Moskwa (?).

trättmålning. Konungen i Frankrike, som med nöje sett några af Br:s miniatur-målningar och teckningar af mynt, sökte på goda vilkor förmå honom att inträda i sin tjenst; Gr. De la Gardies död och andra omständigheter syntes väl hindra honom att på egen bekostnad fullborda sitt verk om Svenska Mynt; men han föredrog dock att, med en ringare inkomst, qvarstanna i fäderneslandet.

Br:s *Thesaurus Nummorum Sveo-Gothicorum* emottogs med bifall, äfven af lärde i främmande länder; den ansågs en tid värdig att användas till en Kunglig skänk, och sjelfva Schahen i Persien begåfvades med densamma af Ludvig Fabricius, som förklarade emblemerna och sålunda gjorde Monarchen bekant med den Svenska historien. Konung Carl XI förklarade i ett Bref d. 31 Dec. 1692 deröfver sitt välbehag: och alldenstund detta verk vore ganska nyttigt, nödvändigt och vackert, samt, derest det ytterligare fullkomnades, skulle lända hela Riket och Fäderneslandet till heder, och bidraga till upplysning af häfderna, såsom ock af andra saker, hvilka tiden och mångfaldiga förändringar öfverhöljt med glömska, mörker och ovisshet, fördenskull ville Konungen, i kraft af samma Bref, nådigst anförtro och befalla honom, att ytterligare lägga handen vid samma arbete och bringa det till fullkomlighet, på det sätt som han sjelf ansåge mest tjenligt; lofvade honom understöd för de kostnader, som dertill kunde erfordras, och tillade honom, såsom belöning för hvad han redan gjort, en årlig inkomst af 600 Dal. Silfvermynt, till dess någon syssla med lika lön blefve ledig vid Antiquitetsverket, hvilket följande året inträffade. Af Konungen erhöll han nu det uppdrag att för sitt verk afteckna alla medaljer, som öfver Svenska Konungar äfven utomlands blifvit slagna, och han utsträckte sjelf planen för sina samlingar till de forna i Spanien och Italien regerande Göthernas, till Danskarnes och Norrmännens mynt samt medaljer öfver namnkunniga personer inom fäderneslandet. Genom flitig brefvexling med de förnämsta myntkännare i Europa, genom Joh. Sparfvenfelts och andra stora Samlares biträde, förvärfvade Br. småningom ett betydligt Myntcabinett, hvilket han årligen förökte, äfven sedan det långa kriget hade tillintetgjort hoppet om bidrag af allmänna medel till en ny upplaga af Br:s verk.

Vid början af 1700-talet förordnades Br. af K. Cansli-Collegium, att jemte Nic. Keder uppgifva förslag till skådepenningar öfver K. Carl XII:s bedrifter, äfvensom att jemte Elias Palmsköld ombesörja gravyrerna till Dahlbergs bekanta verk. — Efter Konungens återkomst ifrån Turkiet vågade Br.

i en särskild skrift göra Konungen uppmärksam på de vådor, som myntförsämringen skulle medföra. Han hade, utom andra, K. Johan III:s exempel för ögonen, med hvars mynt han just då var sysselsatt, och han ansåg de af Görtz företagna operationer mera förstörande än upprättande. Till den sinnesoro, som hos honom underhölls genom fäderneslandets olyckor, tillstötte en sjukdom, som d. 31 Dec. 1716 lade honom på sängen. Läkemedel uträttade föga; men hans Frus samtal lättade sinnet. Under sexton dagar aftynade han mer och mer, slutligen syntes han liksom qvickna opp; då hans Fru tillsporde honom, huru han mådde, svarade han: Väl, och afsomnade i detsamma.

Br:s utmärkta talent såsom Miniaturmålare är allmänt erkänd. Han var äfven en skicklig Gravör, och hans förtjenster såsom fornforskare kunna icke bestridas. I Myntkunskapen fördunklades han snart af C. R. Berch och andra; men det torde ej kunna nekas, att han var den förste, som i Sverige med omsorg bearbetade denna kunskapsgren och banade vägen för lyckligare efterföljare*).

Br. var, i konst likasom i seder, noggrann och behaglig; till sinnet from och rätt fram; försigtig och betänksam i handlingssätt; enkel och öppen i umgänge; sparsam i mat och dryck; klädde sig snyggt, utan prål. Han hade en mer än medelmåttig kroppsstorlek, fasta lemmar, fylligt ansigte, stora och skarpa ögon.

Han var gift 1) d. 24 Aug. 1676 med *Ehrengerd Stamm*, † d. 1679, dotter af K. Hofbildhuggaren Johan Wendel Stamm och Hedvig, Gottschalk Karstens dotter. 2) d. 25 Oct. 1680**) med *Sophia Elisabet Weber*, hvilken såsom Skaldinna vunnit en namnkunnighet, som påkallar en teckning äfven af hennes lefnadslopp.

SOPHIA ELIS. WEBER var född i Stockholm d. 29 Apr. 1659, dotter af Handelsmannen *Niclas Weber* och

---

*) Otillbörligt har Br. blifvit klandrad af Hr de Mechel, derför att han i sin Thesaurus ej nämnt Hedlinger; Hedlinger kom ej till Sverige förr än efter Br:s död. Se Lidéns not i E. Benzelii och G. Benzelstjernas Brefvexling s. 281. Om Thesaurus, se derst. tal. registr.

**) Så har Slägttaflan, och Dal öfverensstämmer i anseende till årtalet. Något misstag måtte hafva insmugit sig i Fru Brenners sjelfbiographi, enligt hvilken hon var född 1659 och gift vid 23 års ålder.

Christina Spoor. På fjerde året sattes hon i en enskild skola, för att läsa Tyska, det språk som vanligen talades i föräldrarnes hus. Jemte henne undervistes sex eller sju gossar af samma Lärare. Hon sysselsattes förnämligast med stafning, och hade god tid öfrig att höra på gossarne, när de upplä- ste sina Latinska glosor. Till denna uppmärksamhet drefs hon i synnerhet af medlidande för en af gossarne, hvilken var icke mycket öfver ett år äldre än hon, gerna lekte med henne och derför var af henne synnerligen afhållen, men hade en trög fattningsgåfva och ofta måste utstå bannor och aga. För att förekomma detta, beflitade hon sig att lägga på minnet så mycket som möjligt af hans medlärjungars lexor, när de upplästes, för att hjelpa honom fram, när han skulle förhöras. Läraren, som snart märkte det, öfvertalade hennes fader att låta henne äfven läsa Latin, emedan det vore tafatt, att fruntimmer måste hoppa öfver Latinska ord, som i Tyska böcker förekomma, emedan de icke kunde läsa dem. Nu kunde hon bättre hjelpa den stackars gossen; men det varade ej länge: hon sattes i en annan skola, för att lära sig skrifva, och der blef ej mera fråga om Latin. Sedermera, då hennes far, för henne och två systrar, tog en särskild Lärare i sitt hus och tillät denne att för bättre utkomst emottaga äfven andra lärjungar, satt Sophia vid sitt skrifbord och gaf akt på gossarne, hvilka, uppställda i en krets, ur en tabell skulle lära sig utantill de Latinska Declinationerna och Conjugationerna. Hon förundrade sig öfver deras svårighet att fatta hvad som syntes henne vara idel lekverk, och då en af gossarne mente, att hon skulle tala annorlunda, om hon skulle göra försök dermed, ställde hon sig strax framför tabellen, att lära sig en och annan declination. Detta väckte Lärarens uppmärksamhet, och när han fann flickan hugad att lära Latin, utverkade han fadrens samtycke dertill. I sitt tionde år började Sophia med den Latinska Grammatican, och gjorde inom kort sådana framsteg, att hon kunde explicera och skrifva sitt thema så väl som någon ibland sina medlärjungar, af hvilka flere dagligen läste Terentius och andra classiska Auctorer, hvaremot hennes läsning var inskränkt till Gerhardi Meditationes och Exercitium Pietatis jemte några Sententier. Detta förtröt henne icke litet, i synnerhet då hon hörde Läraren säga: »Om hon skulle läsa Terentius, så skullen I alle få krypa i vrån». Hon, som icke visste af hvad skäl det icke tillåts henne, tänkte för sig sjelf: »Gud förlåte dig att du undanhåller denne för mig!» — Efter tre års förlopp bortflyttade denne Lärare; hon

kunde då temligen hjelpa sig på egen hand, men erhöll likväl enskild undervisning af en annan Lärare ännu ett år. Således kom hon att lära Latin, af en tillfällighet, icke till följd af någon bestämd plan för hennes uppfostran.

Sedan hon blef gift med Brenner, erhöll hon utan svårighet tillfälle att tillfredsställa sin vettgirighet. Hennes man såg gerna hennes poetiska försök, skaffade henne de bästa Latinska och Tyska poeter, samt var henne behjelplig att lära Italienska, Franska och Holländska. I samma mon som hennes hushåll årligen tilltog, måste hon dock inskränka sina litterära sysselsättningar, emedan hon aldrig ville för sitt nöje åsidosätta sin pligt.

»När jag säger — så yttrar hon sjelf — att af 15 lefvande barn, hvilka jag framfödt, jag sjelf har ammat de tem första, och icke heller skulle hafva underlåtit att göra de öfriga samma tjenst, i fall jag längre hade förmått det; när jag i min hushållning (såsom man plägar säga) har varit kock och kökmästare, skrifvare och bokhållare, läro- och tuktomästare, ja äfven skräddare tillika, hvilket nu knappast något enda, minst ett adeligt fruntimmer, torde kunna berömma sig af, skall man nödgas tillstå, att helt föga tid måste varit öfrig till att studera, och ändå har jag temligen sett mig omkring i böcker, så att man icke med skäl kan säga, att så vidt från hvarandra åtskilda göromål omöjligen kunna stå tillsammans eller på en gång skötas. Sannt är det att jag kanske noga indelat tiden, föga varit på promenader eller i sällskap, icke tillbragt tiden med spel eller andra onyttiga saker; att teckning och musik, hvartill jag såsom ogift icke saknat fallenhet och hvarpå jag redan låtit se och höra goda prof, för annat blifvit satt å sido, emedan öfningen deri fordrade för mycken tid, hvaremot jag fortsatt mitt mediterande äfven vid spiseln och vaggan, ehuru synnerligen höga tankar eller djupsinniga uppfinningar vid en så beskaffad ledighet knappt äro att vänta. Men hvad ligt ligger på qvinnors skarpsinnighet? Verlden skall ändå väl kunna bestå; och om jag stundom har gjort en och annan vers, har det skett hufvudsakligen derföre, att min gode och vänlige Man hade deraf ett synnerligt nöje, och utan hans enträgna begäran hade väl aldrig en enda kommit i dagsljuset».

I företalet till sina Dikter beder hon Läsaren »icke fara för strängt och utan skonsmål sakfälla en Qvinsperson, som tagit sig hugfält att göra vers, förr än hon rättsligen förstått, huru mycket der till hörer att heta Poet och göra till

»Jag tillstår» — fortf
af mina poesier varit skrefne, i
sökt, hurudan lycklig planetern
ing, hvad segersam, rolig och all
regementstid, huru ädelsinte, my
och milde gynnare och befordra
en rättskaffens, en i allt fullkom
kommas till väga, så att ibland v
sin kos, innan alla dessa omtal
tid sammandrabba. — Aldrig h
kunnog eller fåfäng, att jag ämn
som både Naturen och Lyckan s
åner tilldelt, att de, med allas e
länder fått kallas de främste i Po
såväl jag aldrig gerna velat vara i r
lig ibland de Svenska; ty fast j
vissa tillfällen försökt att göra n
språken, af hvilka jag kunnat h
allenast skedt som till ett prof; –
har alltid varit att skrifva på mi
oskönt mina rim icke kunna räkna
vigt eller nytta, det förmodar ja
här efter hos oss mer lärer beflit
varsgoda Svenska rim, när man läre
fruntimmer skrifvit på vers och inte skri
som både känd och okänd ofta vela

hon af sina samtida öfverhopades me
den andra Sappho, till och med så
gudinnan. Sednare författare hafva
till en motsatt ytterlighet. Leopold sä
på flere språk lika väl, eller rättare, lik
hittit upprepadt af Blom**), som no
sina läsare på hennes bekostnad, och Ham
hvilken Blom annars var så illa anskrif
dragit i betänkande att tillegna sig et
henne. Man torde dömma rättvist, om
tillerkänna henne något rum ibland Skalder
som äro ibland de bästa ifrån den ti
i allmänhet rent och versificationen bättre

Stockh. 1833. s. 428.
s. 344.
2 Uppl. s. 146.

än de flestas. Samtiden hade fullt skäl att berömma henne: många verser, som undfalla vår uppmärksamhet, öfverraskade då genom ett sinnrikt eller naivt uttryck. Ett och annat litet stycke torde ännu kunna anses läsbart, t. ex. en Uppmuntring till tacksambet emot Gud efter öfverstånden sjukdom, der hon slutar sålunda:

»Så länge då som blodet i mig röres
Och af och an i sina ådrar föres,
Så länge puls och hjerta hos mig slår
Och jag ännu om någon tanka rår:

Så skall min själ in till min vandrings ända,
Tills hon till den, som henne gaf, skall lända,
Till Herrans pris uppoffra sång och ljud,
Och här ifrån gå sjungandes till Gud".

Eller hennes Epitaphium öfver Svärfadern:

"Hoc cubat in tumulo *Brenneri* corpus *Isaci*,
Sanguine qui præstans et probitate fuit:
Qui servire Dei studuit super omnia laudi,
Commissumque sibi rite docere gregem.
Ut docuit, vixit. Mores atque integra vita
Conformes monitis usque fuere piis".

Fru Br. dog i Stockholm d. 14 Sept. 1730 och blef d. 17 Sept. begrafven i Riddarholmskyrkan, der hennes Mans stoft förut hvilade. Hon var icke stor till växten, icke vacker, men hennes seder vittnade om en ovanlig bildning, hela hennes lefnad om fromhet och dygd.

Både Br:s och Fru Br:s anletsdrag äro genom flera porträtter och medaljer (se Hildebrand) förvarade. De finnas bägge på den minnesvård, som Br. 1693 i Vasa kyrka upprättat åt sina Stamfäder och meddelat allmänheten genom en gravyr, bifogad Fru Brenners Dikter. Fru Br:s åminnelse är äfven bibehållen i Bachini Giornale de' Literati 1692.

Br. hade i förra giftet 2 Barn, i det sednare 15. En af Sönerna, *Carl*, född 1696, Lagman i Vestmanland, död 1765, kallade sig *de Brenner;* blef gift 1736 med *Hedvig Eleonora König*, och hade 19 Barn, ibland hvilka några Döttrar blefvo genom gifte införlifvade med ansedda prestslägter: *Höijer*, *Stenhammar*, *Fahlcrantz*, *Strangh.*

El. Br:s Skrifter: Nomenclatura trilinguis, genuina specimina colorum simplicium exhibens, quibus artifices miniatæ picturæ utuntur. Holmiæ 1680. fol. — Thesaurus Nummorum Sveo-Gothic. 1:a Boken. Holm. 1691. 2:a Boken 1690. 4:o. — ibid. 1731. 4:o.

(Edidit N. Keder.) — Ordines Equestres in Suecia olim usitati. Holmiæ. fol. — Danorum aliquot ac Norvegorum Nummi vetusti. 1696. fol. — Bref till Prof. Ol. Rudbeck d. ä., d. 16 Mars 1699 (i Sv. Mercur. 1757 Nov. s. 567). — Kort Förteckning uppå de namnkunnigaste Pestilentstider i Sverige. 1711 (i Sv. Archivum T. I. s. 113). — En kort Berättelse om våra fordna Sveriges Konungars Mynt, m. m. i K. Lag-Commissionen uppvist 1698 (i Sv. Arch. T. 3). — Flera Otryckta. Se vidare Warmholtz 1555, 7568, 7577, 9064, 9286, 9350 och Holmia Lit.

Fru *Br:s* Skrifter: Poetiske Dikter. Stockh. 1709. 4:o. — Poetiske Dikter af henne sjelf å nyo öfversedde, samt med dertil hörige Kopparstycken förökte. Stockh. 1713. 4:o (Åtföljda af Testimoniorum Fasciculus utg. genom Urban Hiärne, Sthm s. å. [1713].) — 2 D. af S. E. Brenners Poet. Dikter, efter dess död i ljuset framtedde. Stockh. 1732. 4:o. — Vitterhetsarbeten, ånyo utg. af Hanselli, Ups. 1873. — Vårs Herres och Frälsares Jesu Christi alldrahel. Pijnos Historia, rijmvijs betraktad. Stockh. utan tr.år (1727) 4:o. — Stockh. 1752. 8:o. — Öfver Fru M. Hjärne m. fl. (se Sondéns Boksaml. s. 3 och Manderströms Boksaml. s. 100.)

(Källor: Stjernmans Matr. s. 1083. — Slägttaflan på Riddarhuset. N. Dal, Spec. Biogr. de Antiquariis Sveciæ. — Schefferi Svec. Lit. — Molleri Hypomn. — Holmia Lit. Auct. p. 6, 110. — Rüdlings Stockholm, Suppl. s. 129. — Jöchers Gel. Lex. — Nettelblads Schwed. Bibl. — Gezelii Biogr. Lex. Del. I. — Hammarsköld, de Bild. Konsternas Hist. — Fru Brenners Poet. Dikter. — Acta Lit. et Scient. Sveciæ 1731. — Hammarsköld, Sv. Vitterh. 2 uppl. — Buréns Årem. öfver De Geer s. 340.)

P. A. S.

3. BRENNER, HENRIK.

Född i Kronoby socken i Österbotten d. 13 Sept. 1669. (Föräldrar: Kyrkoh. *Jacobus Henrici Brenner* och hans andra Hustru *Brita Mårtensdotter Gammal.*) Studerade i Upsala, disputerade derst. pro Gr. 1691 och blef sedermera Magister. Titulerad Assessor i K. Antiqu.-Collegium 17.. K. Bibliothekarie 1724. Död i Stockholm d. 29 Aug. 1732 och begrafven på S. Olofs Kyrkogård. Ogift.

Br. blef 1697 antagen till följeslagare åt Ludv. Fabricius, hvilken såsom Svenskt Sändebud afgick till Persien. Resan blef svår, i synnerhet genom den stränga kölden, under hvilken de färdades ifrån Casan till Astrakan i Febr. 1698 och måste stundom ligga på bara marken.' Br. gjorde sig underrättad om Tscheremisserna, Kalmuckerna och flera folkslag, hvilka han under vägen träffade; ännu mera väl-

kommet för honom var det ypperliga tillfälle han hade i Persien att grundligt studera de Österländska språken. Han qvarlemnades der, för att följa den Persiske Legaten Sarug Chan-Beg, som skulle göra en resa till Sverige. På hemvägen besöktes Armenien, Dagestanska Tartariet, en del af Georgien och Tscherkassien; men då de bägge resande ankommo till Ryssland 1700, var ofreden med Sverige redan början, och Br., som förmodades medföra politiska hemligheter, blef i Moskwa qvarhållen i en sträng fångenskap, som varade till freden i Nystad. Han återkom till Fäderneslandet 1722. Under hans korta tjenstetid ökades K. Bibliotheket med mer än 30 Voll. af Manuscripter rörande Svenska Kyrkohistorien. Hans långvariga och svåra fångenskap i Ryssland hade så medtagit hans lifskrafter, att han sedermera aldrig var fullkomligt frisk.

Han hade utmärkta insigter i Orientaliska språken, särdeles Arabiskan, och hade förskaffat sig sällsynta handskrifter i Armeniska, Persiska och Georgianska Historien, hvilka till en del blifvit utgifna i Latinsk öfversättning. Af hans Bref till Elias Brenner, Gripenhjelm, Gavelius, Benzelius och Liljenstedt är ett och annat tryckt. Hans arbete öfver förbundet emellan Sverige och Persien, jemte anteckningar under resan till och ifrån Persien, torde hafva gått förloradt. Hans till K. Cansli-Collegium öfverlemnade Exposition öfver orsakerna till Czar Peter I:s Expedition emot Persianerne infördes, med beröm, i Justus Rabners Historia om Peter I, under förmodan att Pet. Schönström var författare dertill. I samma Exposition lofvade Br. att utgifva »en accurat afritning öfver Caspiska Hafvet och floden Darja, hos Tatarerna Nezetzu, den han förmente vara densamma som de gamles Jaxartes»: denna Charta uppdrog han äfven, men lemnade den till några vänner att afritas, äfven till Utgifvaren af Memorabilia Orientalis Partis Asiæ, hvilken sedermera bifogade den till sitt verk, utan att nämna Br. såsom den rätte författaren. (Se Benzelii Brefväxling s. 12—14).

Skrifter: Epitome Commentariorum Moysis Armeni de origine et regibus Armenorum et Parthorum, Holmiæ 1723. 4:o. — Notæ in Commentariolum de Origine Armenorum. — Epistola ad Er. Benzelium de præsenti statu quarundam gentium Orientalium. — Utdrag af ett Bref till Elias Brenner, dat. Astracan d. 3 Maj 1698 (i Sv. Merc. Nov. 1757 s. 568). — Exposition öfver orsakerne till Czar Peter I:s Expedition emot Persianerne. — Charta öfve Caspiska Hafvet m. m.

(Källor: Slägttaflan på Riddarhuset. — Sv. Merc. l. c. — Celsii Hist. Bibl. Stockh. — Hydrén Lit. Or. — Stjernman, Cent. Anon. 2. p. 69. — Gezelii Biogr. Lex. 4 D. — Adelungs Lex.)

P. A. S.

4. BRENNER, PETER JOHANSSON.

Född 1677, son af Kyrkoherden i Nerpis i Österbotten *Johan Brenner.* Disputerade i Pernau 1699, och lärer äfven blifvit Magister. Bataljonsprest vid Öfverste Rembert von Funckens Regimente i Riga 1701. Garnisons-Pastor i Narva 1703, men vid stadens öfvergång fången och förd till Moskwa. Kyrkoherde för de Evangel. Församlingarna i Asow och Taganrok 1705, dem han förestod i 4 år, hvarefter han på Czar Peters befallning återkallades till Moskwa och kastades i ett svårt fängelse; kom dock någon tid derefter lös och förordnades att förrätta gudstjensten vid den äldre Lutherska Församlingen i Moskwa. Efter Rigas öfvergång 1710 kallad till Kyrkoherde derst. vid S. Jacobi Församling; begaf sig derifrån till Stade, och vardt Garnisons-Pastor för den der liggande besättning. Sedermera vistades han en tid i Bender hos K. Carl XII; huru länge eller i hvilken befattning, är obekant. Han hade börjat att förrätta gudstjensten d. 1 Febr. 1713 och uppläst Evangelium om när Jesus sof i skeppet, då Turkarne och Tatarerne kommo, anlöpande till storm, och den bekanta calabaliken afbröt predikan. Ennes kallar honom Hofpredikant; under detta namn förekommer likväl Br. icke hos någon känd samtida författare, ej heller i Hof-Clericiets Historia. Han förordnades genom Kongl. fullmakt 1712 till Kyrkoherde och Prost i Wasa, och den af Rådet 1709 till samma Pastorat befordrade Sarcovius, som ej erhöll Konungens confirmation, måste 1714 lemna sysslan åt Brenner; denne hann dock aldrig att tillträda församlingen. Efter hemkomsten från Turkiet uppehöll han sig i Sverige, mest i Stockholm, var åtminstone der åren 1716—19. Han blef halshuggen utom Skanstull utanför Stockholm d. 4 Juli 1720.

Ennes har af Fants korta; till en del mindre vigtiga eller mindre tydliga uppgifter, men i synnerhet genom en anonym stridskrift i Nya Posten blifvit förledd att anse Br. såsom ett statsoffer, hvars »egentliga förseelse var den trohet han bar till sin Konung och nitet att upplysa Konungen om de faror, som omgåfvo honom». Det var ursäktligt att han förlitade sig på de få källor, som för honom voro att tillgå, ehuru det synes nog vågadt, då Br. sjelf i sitt sista tal erkänt sig, »med skäl [illegible] sig i Sveriges an-

gna lag», rätteligen vara dömd till döden, att, såsom En-
es gjort, fälla det omdöme, att »hämnden styrde actionen
mot Br., och han dömdes till döden som förrädare af dem
om sjelfve fört förrädisk brefvexling med rikets fiender mot
in Konung». — Det är tid, att sanningen utkräfver sin rätt
ch gifver hvar och en hvad honom tillhörer.

För att undvika oreda, bör man särskildt fästa sin upp-
märksamhet vid trenne handlingar af Br.: hans angifvelse
os Konungen, hans angifvelse hos Grefve von Dernath, och
et brott, för hvilket han dömdes till döden. De stå icke
något synbart sammanhang med hvarandra.

Angående den första saken förmäler Fant, att »Br. kom
ill Medevi till Grefve Mörner, som der drack brunn, och
erättade honom åtskilliga hemliga underhandlingar, som
agre förnäme Herrar haft med Sveriges fiender. Han be-
ärte, att Grefven skulle anmäla det hos Hans Maj:t; men
et sade Grefven sig icke kunna göra, om han icke ville
ppsätta det skriftligen. Br. gjorde samma anhållan förgäf-
es hos Arfprinsen, som ock var der. Reste så till Norrby
id Norrska gränsen, der Konungen stod med arméen, och
ifverlemnade sitt Memorial till Hans Maj:t sjelf. Konun-
gen lemnade det till Grefve Mörner, när han kom dit ifrån
runn, och bad honom se på de originalbrefven, som voro
honom tillställde af Br., och befallte honom gifva dem till-
baka, sägande det ej vara än tider att röra deruti, men så-
lant bör sparas till fredstider. Grefve Mörner såg dem och
ände igen hvars och ens hand, gifvande sedan hela packan
ill Br. tillbaka, med befallning på Hans Maj:ts vägnar, att
han skulle med första laga sig derifrån».

Detta tilldrog sig sannolikt år 1716*) — Om Br. genom
vederbörandes oförsigtighet åtkommit dessa bref eller försåt-
ligt uppsnappat dem; om han frambar dem för att fullgöra
in undersåtliga pligt eller för att bereda sin enskilda fördel:
derom tilltro vi oss icke att dömma. Möjligt vore, att både
rena och orena driffjädrar verkat gemensamt. Säkert är, att
Br:s vandel hvarken före eller efter denna tilldragelse var så
obefläckad, att han kan anses upphöjd öfver alla misstankar.
Konungens död gjorde, att angifvelsen blef utan påföljd**).

Vid Riksdagen (som började den 20 Jan.) 1719 infann
sig Br., försedd med Consistorii fullmakt, för att inträda i
Preste-Ståndet, men blef af Årkebiskopen, som fått veta,

*) Enl. uppgift af ett "åsyna vittne", i Handl. rör. Skand. Hist.
VII: 243, bör det heta: om sommaren 1718.

**) Om Br:s förrädiska förbindelser med Ryssland 1719, se De
la Gard. Arch. XV: 25.

»att han vore för någon felaktighet noterad», antydd att afhålla sig ifrån Riksdagen. Den Commission, som var nedsatt öfver Görtz, hade nämligen ibland hans papper funnit ett bref ifrån Grefve von Dernath (van der Nath?) af d. 1 Dec. 1718, der det berättades, att en mordanläggning emot Görtz vore på färde, och några personer, som sades deri vara delaktige, nämndes; att i landet arbetades på en revolt; det vore ovisst, om man dertill begagnade presterna, eller om de af sig sjelfva verkade för något sådant, men alla deras predikningar syftade något ditåt; han förmodade, att detta kunde förekommas, om vederbörande auctoriteter gjorde sin skyldighet, och framför alla Rådet, Cansli-Collegium och Hof-Rätten voro uppmärksamma på de oordningar som rådde i hufvudstaden*). Grefven uppmanade Görtz att vara på sin vakt, men öfverlemnade helt och hållet åt honom att efter eget godtfinnande vidtaga tjenliga åtgärder eller afvakta närmare underrättelser. — På tillfrågan om sin sagesman, hade Grefven på sin själs salighet bedyrat, »att Prosten Br. varit densamme, som allt sådant angifvit». — Vid första förhöret den 20 Jan. (1719) nekade Br.; uppgaf, att han sökt Secreteraren Eklef, för att skaffa flyktingarna salt och annat ur Deputationen; att Eklef hade frågat honom en gång, om han kände en viss Kapare-Capiten, benämnd Löfving, som skulle hafva något före emot Görtz' person, och då han dertill svarat nej, hade Eklef bedt honom skaffa sig efterrättelse derom; att Gr. v. Dernath äfven talat med honom om Löfving o. s. v. På föreställning att v. D. och Eklef angifvit Br. såsom sin sagesman, svarade han: »De ljuga som skälmar och tjufvar», och tillade slutligen »sig hafva lidit nog förtret i Turkiet af Görtz och dess anhang, och att derföre så mycket mindre bör tros, det han nu skulle hafva haft något mascopie med det folket». — Vid förhöret d. 28 Apr. berättade Grefve v. D., att i de tvänne senare åren, han varit vid Deputationsverket, Br. på allt sätt »gått efter honom», att komma och vara med honom

*) Om innehållet af detta bref har de la Motraye misstagit sig då han s. 405 säger, att angifvelsen var riktad mot **Presterna** såsom fiendtligt sinnade mot Baron v. Görtz. Fant begår samma misstag, och derjemte det, att han säger Brenner blifvit **anklagad** för **några bref ifrån honom**, funna i Baron Görtzes papper. — Det är dock möjligt, att ryktet framställde innehållet af v. Dernaths bref så, som de la Motraye uppgifvit, och att detta hos presterna förorsakade en så stor förbittring emot Grefven som samme författare omförmäler.

i conversation och bekantskap, men Grefven hade »för vissa och mångom bekanta orsaker» undflytt Br:s sällskap, till dess denne, under sken af ett ärende i Deputationen, kommit med Grefven i tal. Br. hade der yttrat, att han hade att tala med Grefven allena om vigtiga saker, och Grefven svarat, att dertill vore alltid tillfälle hemma hos honom, emellan kl. 6 och 8 f. m. Sedan Br. hade gått ut, hade Grefven sagt till Stats-Secret. v. Höpken: »Jag har så länge aktat mig för Prosten Br.; jag längtar nu få se, hvem som af oss bägge lärer blifva bedragen». Kort derefter hade Br. infunnit sig hos Grefven och omtalat hvad Grefven sedermera skrifvit till Görtz, dock »i mycket hårdare och farligare termer» o. s. v. — Br., confronterad med Grefven, vidhöll i början sina förra utsagor, men blef sedermera förlägen, och lofvade slutligen att göra sin bekännelse, men begärde, att det ej måtte ske i Doct. Molins och Kyrkoh. Aurivillii närvaro. Sedan desse afträdt, yttrade Br.: »Jag beder den Kongl. Commissionen allraödmjukast om förlåtelse, att jag härtills sökt att undandölja sanningen och af fruktan gjort en osannfärdig berättelse. Jag beder äfvenledes H:r Grefven v. D. ödmjukeligen, att han täcktes tillgifva mig, hvad jag uti detta mål mig emot honom hafver förbrutit, hafvandes jag intet tänkt saken skolat vara af den consequence, som den nu är, och att H:r Grefven så mycket derför skolat komma att lida. Jag kom hit och hade en assignation på 300 ducater, hvilken jag i många år ej kunnat få betalt. Jag sökte för den skull på allt sätt vinna H:r Grefvens och Secret. Eklefs gunst, till att dermedelst komma till min betalning; och som jag dessutan hade att söka hos H:r Grefven för några flyktingar att få varor i Deputationen, ty uppdiktade jag allt detta, hvad som om conspirationen är vordet sagdt; jag kom om morgonen bittida till H:r Grefven och gaf honom vid handen, att en conspiration vore på färde, och då fingerade jag mig desse namn, allt till den ända, på det jag skulle hafva access hos H:r Grefven; hvilken bad mig att skaffa honom en af desse karlar, som det för mig utsagt, det jag också lofvade göra, och kom andra dagen igen till Grefven, säjandes, att jag hade en af desse karlar med mig, som dock icke var sant. H:r Grefven begärte, att karlen skulle komma upp. Jag gick alltså väl neder, mig ställandes att vilja hämta honom upp med mig, men jag kom tillbakars och föregaf, att karlen, i fruktan att blifva genast tagen i arrest, ej ville komma upp till H:r Grefven. Hvarpå jag proponerade Grefven, att låta komma någon annan med mig på

det tredje stället, att höra karlens deposition, som jag skulle hafva med mig, hvartill H:r Grefven också samtyckte. Emellertid talte jag med en Notarius från Wasa, Hansstrangius benämnd, och bad honom att skaffa mig en karl, till visa den samma pro forma åt Eklef och narra honom. Jag fick också en gemen karl, Matthias benämnd, hemma uti Gamla Carleby; den samma följde mig till Castenhof, hvarest jag stämt möte med Eklef, karlen talte der Finska, så att Eklef det icke rätt förstod; men jag, som skulle för Eklef tolka karlens utsager, berättade honom hvad mig tyckte bäst vara till att bringa honom till att tro, det en sådan conspiration var på färde».

Br. tillstod, att Eklef varnat honom för att bedraga Gr. v. D. igenom en sådan deposition; »ursäktade sig dermed, att han ej hade tänkt att saken skulle hafva någon skadelig påföljd för androm, emedan han stod sjelf sin hazard och ingen kunde tilltalas, förr än han sjelf vore tilltalt; itererade derjemte sin deprecation emot Kongl. Commissionen och Grefve v. D., bad också att, i anseende till sine olyckelige fata och sitt eländige tillstånd, blifva förskont för vidare tilltal».

Br. var dock genast färdig med en ny osanning. I Preste-Ståndet föredrogs d. 28 April, huruledes Prosten Br., som varit misstänkt att hålla med Görtz och hans parti, begärt Presterskapets recommendation eller promotorial till Hennes Maj:t, om tillstånd att få resa ut ur Riket; föregifvande sig uti Kongl. Commissionen, som suttit öfver denna sak, vara alldeles frikänd». Doctor Molin upplyste då om rätta förhållandet. »I anledning häraf tycktes Br., snarare än att släppas ut ur Riket, böra i häkte inmanas; hvilket dock ännu ej kunnat ske, emedan hans brott icke kunnat anses såsom ett crimen publicum. Imellertid tycktes vara nödigt att förbjuda honom predika här i staden».

Kongl. Commissionen, som ansåg detta målet ej höra till sitt afgörande, meddelade alla dithörande Handlingar d. 2 Maj åt Årkebiskopen, »som lärer pröfva, huruledes detta Prosten Br:s förhållande anses bör». Br. förekallades inför Stockholms Stads Consistorium d. 21 Maj. Der inlemnade han en skrift, uppfylld med lärda citater; der han klagade öfver kärlekslösa menniskor, hvilka utan orsak hatade honom, förtalade honom och fägnade sig öfver hans olycka m. m. Årkebiskopen (Matth. Steuchius) utlät sig, »att han icke annat förnummit, än att en hvar af H:rr Consistorialibus tagit sig del uti medlidande öfver hans obestånd, och voro till önskande, att Br.

e icke allenast rätt besinna saksens svårhet och dess äfven-
. utan ock innehålla med sine ursäkter deröfver». — Br.
nodade, »att målet icke vore så ganska svårt». — Ärke-
t. svarade: »Sådan är hans sak, att det vore ganska väl,
hon aldrig kommit uti något Protokoll, ja hon är ful och
ig och har kunnat ega en vederstygglig och Gudi missha-
g consequence; Br. må ju tänka, att han angifvit både
ngl. Senaten och äfven Presterskapet jemte flere, hvad
lle väl häraf kunnat tima? Hesselgreens*) exempel är ju
friskt minne, som för blotta beskyllningar blef kastad uti
svårt och grufsamt fängelse». — Br. befarade, att han
le den sig förtalade, och förmodade, att de, som min-
gynnsamt bedömde honom, icke hade skäl dertill. —
and Consistorii Ledamöter befunno sig då Göran Nordberg
Magnus Aurivillius: bägge hade nästan lika tidigt, som
, börjat att tjenstgöra vid arméen och sedermera i Hof-
Fält-Consistorium: efter slaget vid Pultava hade Nordberg
om fången qvarstadnat i Ryssland, der han ordnade de ec-
siastika ärendena för de talrika Svenska fångarna, och
rivillius hade åtföljt K. Carl XII till Turkiet, der han vi-
ides intill dess de öfriga dit flyktade Svenskarne återkommo
n. Desse kunde således hafva sig väl bekant Br:s förhål-
ide under en stor del af de förflutna åren. Aurivillius frå-
de nu Br., »om han icke kan erinra sig hvad skedt är med
tom uti Bender, huru han på en dag har måst göra fyra
nger afbön vid Krigsrätt och tillstå, att han såsom en äre-
kndare utan grund angripit åtskillige vackre män»; och
rdberg föreböll honom, »att han rymt ifrån de Svenske som
öfverlöpare, ja ock, som bevisligit är, att han stulit på den
orten och farit sedan öfver till den andra; sådant allt är
icke vackert för en Prestman, och skulle i följe häraf icke
e tala så väl om Br., så äro de icke dertill så högt oblige-
de, helst de som känna honom grannt.» — Br. beklagade,
t, »i det stället han förmodade upprättelse, fann han ett
rdt tal». — Nordberg svarade: »Upprättelsen bör på sådant
tt ske, att man först förehåller honom hans fauter, dem
n borde vidkännas, och icke göra sig så helig och oskyl-
g». — Nordberg och Aurivillius »provocerade till Br:s eget

*) Se berättelse om Öfver-Inspectorns vid K. Landtmäteri-
ntoret Brynolph Hesselgrens Oskyldiga Lidande Åren 1716, 17
18, samt derpå följande Upprättelse, författad af Sonen D. Erik
selgren, utg. af C. C. Gjörwell. Ny tillökad Uppl. Stockh.
. 8:o.

samvete, att de oftast troligen, ja ock med tårar förmant h
nom, att han skulle afstå med sine ledsambeter och underli
samt oanständige upptåg, men huru litet de hos honom uträ
tat, det vet han sjelf, det veta ock andra, som med dem va
rit ute i fält». — Consistorium, som af Br. underrättades, a
saken vore i Hofrätten upptagen till pröfning och fann Kyrk
lagen likmätigt, att hvar och en står vid sitt ämbete till de
dom går i saken, »kunde ad interim med ärendet sig icke b
fatta, utan skulle Br. allvarligen påminnas att blifva vid sa
ningen». Detta beslut blef honom tillkännagifvet, och melle
tid vardt honom förbudet att befatta sig med några presterli
sysslor i Stockholm, »hvarest han ock ingen anförtrodd fö
samling hade».

Det nekades Br. att resa ur Riket; men om denna sa
genom något utslag blef afslutad, derom saknas underrättelse
Det är möjligt, att den, i anseende till Br:s sedermera förö
vade brott, blef lagd å sido; det är möjligt, att Br., af fru
tan för svårare följder af denna sak, och i tanke att rädd
sig från en öfverhängande fara, vidtog det sista steget, hvar
genom han rågade måttet och botade ondt med dubbelt värre*

Br. rymde nämligen, i Febr. 1720, försedd med e
falskt, af honom sjelf förfärdigadt pass, till Köpenhamn, d
han med Ryska och Danska Ministrar hade åtskilliga conf
rencer, meddelade underrättelser om Sveriges och i synnerh
Svenska krigsmaktens tillstånd, lofvade att genom förräde
bringa Landskrona fästning i fiendens våld o. s. v. Förse
med penningar och pass af Ryska Ministern, begaf han s
derifrån med åtskilliga uppdrag till Petersburg, men blef d
Mars i Hamburg, på begäran af den dervarande Svenska R
sidenten, häktad och i bojor afsänd till Stockholm, der h
blef insatt i samma fängelse, som året förut hade hyst Bar
Görtz. Vid det första förhöret visade han sig ganska förhä
dad, och angaf många oskyldiga personer såsom medbrott
liga; men sedermera, när undersökningen af hans sak blif
öfverlemnad åt en särskild Commission af Riksens Ständer**
återkallade han detta, och tillstod frivilligt allt, hvarför h
enligt sina bref och concepter blifvit anklagad. Närmare up
lysningar inhämtas af Domen, så lydande:

*) Till detta steg bidrog ock måhända medvetandet om,
han 1720 diktat en "komplott som skulle vilja Hert. af Holstein
thronen", enl. Handl. rör. Skand. Hist. VII: 245.

**) Icke samma Commission, som ransakade och dömde Gö
året förut, hvilket Ennes har föreställt sig, förledd af Fants otydli
och ofullständiga berättelse.

»Uti den af Kongl. Maj:t vår Allernådigste Konung till Riksens Ständers Secrete Utskott remitterade, samt af Riks. Ständer till denna förordnade Commissionens ransakning och dom hemskutne criminal sak emot f. d. Prosten i Wasa Peter Johansson Brenner, angående dess hemliga bortrymmande till Dannemark och der med Riksens fiender plägade förrädeliga skrift- och munteliga conferencer samt yttrade högtförgripelige råd och anslag till dess rätta fosterlands förtryck och förderfvande, jemte flere dess grofva brott och förgripelser, är detta Ständernas Commissions Dom, afsagd i Stockholm d. 1 Junii 1720.

»Ständernas Commission hafver så väl af de vid denna ter Johanssons förarresterande i Hamburg hos honom bendne skrifter, bref och concepter, som af den öfver honom anställte ransakning och dess egen der vid gjorde frivillige agu och bekännelse, nogsamt inhämtat, huruledes han uti bruarii månad i innevarande år 1720 hemligen och utan ss har begifvit sig härifrån och med list practiserat sig öfver l Köpenhamn, derest han skrifvit för sig ett falskt resepass i Consistorii Aboensis namn samt låtit göra sig lika sigill d det som bemälte Consistorium brukar, att dermed, efter it utlåtande, skaffa sig vidare fort. Men särdeles har han r sammastädes af förbittradt uppsåt emot sitt fädernesland, n han sjelf inför Protokollet utsagt, slagit sig till Riksens nder, och så väl med den i Köpenhamn varande Ryska nistren Cnez Dolgoruki, som med en och annan af de nske Kongl. Ministrer hållit öfver vårt rikes närvarande ltånd och krigsconjuncturer åtskillige högst förgripelige ntal och conferencer, dermed han icke allenast, efter egit ktående, lemnat bemälte Danska Ministrer lista och uppsats alla regementer af Riksens Krigsmagt, samt gifvit det pp. att Landscrona fästning kunde genom förräderi bringas der Dannemark, der om han ock berättar sig pro forma ifvit ett bref till en viss qvinnoperson i Landscrona, men et svar bekommit, utan ock, då han (efter sin utsagu) skall fvit af bemälte Danska Ministrer anmodad att skrifteligen ra sina tankar, har han uppsatt en högtförgripelig skrift l H. M. Konungen af Dannemark, hvilken skrift ibland dess pper för handen är, der utinnan han gjort allahanda bedräiga föreställningar om Riksens tillstånd, samt gifvit förrädea råd och anslag till dess förderf och försvagande, der ute inlåtit sig så vida med den förberörde Ryska Ministern,

att han, efter en viss betingad penningesumma samt försäk
om Czarens nåd, låtit gifva sig af bemälte Minister så
penningar som resepass under namn af köpman att gå
till Czaren i Petersburg, och till den ändan emottagit tv
Ministrens bref att föra med sig, det ena till Czaren och
andra till Generalen Repnin, jemte flere, efter dess berätt
af fienden honom gifne commissioner; Så finnes ock
väl, ibland de medsände skrifter, så hans egit concept
Czaren, som dess original bref till de Ryske och Danske M
nistrerne i Köpenhamn uppsatt, hvilka han dock föregifver
genom den emellan komne arresten i Hamburg blifvit hindr
till att afsända. Alla desse straffbare missgerningar har de
Peter Johansson, sedan han under arrest hit öfverförd blifv
ännu der igenom förökt och aggraverat, att han af argbet o
vanart sig underståtts hos H. Kongl. Maj:t med falska och lög
aktiga skrifteliga berättelser inkomma samt derutinnan åtski
liga höga och förnäma Riksens trogne Män och redelige unde
såtare utan all grund och sanning falskeligen att angripa o
beljuga, samt uti dess förrädeliga handel att inveckla *), hv
ket dock icke allenast han sjelf under ransakningen återkall
utan Commissionen jemväl klarligen befunnit alltsammans va
osant och af honom sjelf uppdiktadt; och hafver Commission
för det öfriga nu så mycket mindre kunnat reflectera på
beskyllningar han utom dess till sin exculpation emot vis
förnäme och hederlige Män gjort, att vara af dem förle
och instigerad till de hos Kongl. Maj:t gjorde falska berätt
ser, som han der till ej något bevis kunnat andraga».

»Och alldenstund berörde Peter Johansson icke allena
igenom dess öfverlöpande till Riksens fiender och der anlag
förrädeliga stämplingar emot Fäderneslandet med brefvom, r
dom och gerningom har skändeligen afklädt sig all undersåt
lig pligt, trohet och lydna emot sin rätta Herre och Öfverh

---

*) Sannolikt är det dessa falska berättelser till K. Fredrik, s
Fant menar, då han säger s. 170: "Nu hade han (Brenner) skrif
till Konungen och nämnt Grefve Cronhjelm, Grefve Horn, Lan
höfd. Bonde, Landshöfd. Cederbjelm, Stats-Secr. von Höpken m.
såsom emot Hans Maj:t mindre välsinnade". — Ennes har förm
dat, att här menades Brenners angifvelse hos K. Carl XII, och f
ändrat Fants berättelse sålunda: "Nu föregafs, att han ha
skrifvit till Kon. Carl XII och nämnt" m. m. Sålunda hafva s
skilda angifvelser blifvit sammanblandade, och ett bestyrkt fact
förvandladt till ett blott angifvande.

samt all skyldig välvilja, huldhet och kärlek emot sitt egit fosterland, uti hvilken uppenbara gerning han fången och öfvertygad är, utan ock sedermera med grofva tillmälen, på sätt som ofvan förmäldt är, en och annan högst straffbarligen angripit; Alltfördenskull varder han Peter Johansson, såsom en landsförrädare och äreskändare, sig sjelf till välförtjent straff och androm till varnagel, här med, till följe af det 8:de Cap. Högm. B. och 9 Cap. Kong. B. L. L. dömd från ära, lif och gods, att halshuggas och sedan i galgebacken nedergrafvas. Detta allt med rätta. Actum ut supra.

Uppå Riksens Ständers Commissions vägnar

ERNST JOHAN CREUTZ.

JACOB MONTHELL."

När Br. hade fått del af domen, påstod han i början hårdnackadt, utan betygande af någon ånger, att han icke förtjent dödsstraffet. Hans sinnesstämning under denna tid röjer sig i följande tankar, hvilka han sjelf synes hafva uppsatt*):

"Testamentum.

Cœlum animam recipiet,
Svecia cadaver habebit,
Sepulchrum nævos et crimina condat,
Invidia beatum exitum & famam meritorum auscultet;
Inimici sangvinem & contritionem hæreditabunt,
Amici memoria conversationis delectentur,
Nomen vel crudele fatum vel vis ingenii
posteritati transmittat,
Mors impavidum inveniet animum".

"Personalia.

Brenner vivus fuit ludibrium iniquioris fortunæ,
Mortuus erit fabula trium regnorum;

---

*) Domen ofvanföre är meddelad efter en i K. Hofpred. och Kyrkoh. Doctor J. A. A. Lüdekes Samlingar befintlig handskrift på 1 ark i 4:o. Vid densamma är häftadt ett halfark i 4:o, som innehåller de här införda strödda tankarne. Det är ej skrifvet med samma hand som Domen, ej heller af Br. egenhändigt, och ingen rubrik eller bifogad underrättelse tillkännagifver Br. såsom författare, hvilket likväl i anseende till skriftens innehåll, jemte andra skäl, är ganska sannolikt.

Sed jam ridet omnia,
Ovat quippe inter cœlites".

"Epitaphium.

Den afund, lögn, förtryck ur Svea Rike drifvet,
Måst der för andras fel våldsamligt mista lifvet;
Dock går han gerna bort utur ett sådant land,
Der en Ægypter ej den andra lika kan".

"Morale.

Die Cron, das Schwert, das Buch, der Stab
Auf gleiche Weis marchiren ab.

Eller:

Kronan, Svärdet, Boken, Stafven
Förs på lika sätt till grafven.

"Explicatio.

Med Kronan menas K. Carl Stuart,
Svärdet, Gen. Lieut. Paikull,
Boken, Brenner,
Stafven, Baron Goertz,
hvilka alla blefvo halshuggne."

"Brenner erit Phœnix, cujus tot sangvine surgunt
Ultores, quot non Svecia fœta timet."

Detta öfvermod lemnade dock snart rum för ångest och qval, hvarunder Br. »en lång tid klagade och ropade såsom desperat sig vara ett vredenes käril och förtappelsens barn». Sedermera lindrades denna ängslan, och han yttrade sig då städse i trona och förtröstan på sin Frälsares Jesu förtjenst vara viss om Guds nåd och alltså nöjd till att dö ju förr ju heller. »Men dock har jag alla dagar intill denna stunden, på hvilken jag kom från honom, arbetat med honom att bringa honom till att erkänna en och annan svår synd, som han hittills ej erkänt, och ännu ej så alldeles erkänner, som han bör» — säger Herm. Schröder i ett bref (skrifvet omkr. 13—16 Juni 1720). — På Consistorii vägnar uppsatte dess Præses, Doct. Cameen, efter inhämtadt förslag af Herm. Schröder, en Bön, som upplästes »om Store Bönedagen (förmodligen Fredagen d. 17 Juni) i Högmässan och äfven om Lögerdags morgon i Bönestunden», så lydande:

»Thenna Christeliga Guds Församling behagade fälla till Gud en innerlig bön för en syndare, som nu snart skall utgå och lida thet straff som hans gerningar värde äro, att then nådige och barmhertige Guden, som genom sin anda och ordet har rört hans hjerta så till ångest öfver syndena som till förtröstan på Guds nåd i Christo Jesu, täcktes än vidare i hans hjerta uppväcka så väl syndenes käntslo och uppriktiga bekännelse, som tro och förtröstan på nådena i Christo; att verld och djefvul ingen makt mera uti honom måga hafva, utan han mer och mer må beredas till att saligen dö. Gud, som rik är af nåd och intet vill att någon skall förtappad varda, han vise ock på thenne arma syndare sin nåd och barmhertighet för Jesu Christi skull. Amen!»

Br:s sista Tal är icke utan märkvärdighet. Visserligen är det uppblandadt med några profana berättelser, latinska phraser och mindre värdiga liknelser; men öfverser man med dessa smärre brister, som kunna tillskrifvas tidens smak, så måste man tillstå, att Talet i det hela är kraftigt och beverkande. Det vittnar om en stor sinnesstyrka, att kunna under beredelsen till en neslig död utarbeta och sedermera på sjelfva afrättsplatsen hålla ett långt tal *), som alltjemt väcker och underhåller uppmärksamheten. Några prof må anföras.

»Mången ibland eder lärer förundra sig och tänka: Huru är det möjeligit, att en man, som befinner sig i ett för verlden så olycksaligt och förskräckeligt tillstånd, kan för ångest öppna sin mun och tala? — Nihil sentit crus in nervo, cum cor in cœlo et cœlum in corde.» —

»Sedan jag efter en svår kamp någorlunda igenom Guds nåde har lärt den nödvändiga christendomens lexa, som består i försakandet af oss sjelfva: sedan jag resignerat samt öfvergifvit mig helt och hållet Gudi: så är min vilja alldeles fördränkt och uppsvulgen i hans vilja: jag vill hvad han vill, ty jag är försäkrader, att han som min Fader och min Gud vill mig icke illa; jag vet, allt hvad mig händer, det kommer af Gud; kommer det af Gud, som är godhetens källa, så måste det vara godt; är det godt, så kan jag intet annat än glädja mig deröfver. Och der hören J orsaken, hvarföre jag med Apostelen säger: s å s o m b e d r ö f v a d e r, m e n a l l t i d g l a d e r.»

»Femton år har jag utom detta Rikets gräntsor följt krigsäfventyr, varit sluten i jern och bojor, fången under

*) Det upptager 26 tryckta octavsidor.

fiender, Ryssar och Turkar, och utstått de farligheter, som dylika svåra händelser med sig gemenligen föra; dock hafva desse plågor icke så mycket ängslat och qvält mitt sinne, att icke de mångfaldige grufvelige lögner af giftige mordtungor fastmera gjort mitt hjerta blödande; jag har med en David fått känna, hvad den falska tungan kan göra och hvad hon kan uträtta; hon har varit mig såsom en väldigs skarpe pilar, som eld i enebärsträ, Ps. 120. Jag är i fiendeland blefven huggen ore gladii, med svärdets mun, och det har gjort sveda i kroppen; men jag är slagen gladio oris, med munnens svärd, af inländske, och det har på ett mycket emfindligare sätt sårat själen. Jag bekänner mig för Gud vara en ibland de förnämligaste och störste syndare; jag har med en Manasse mycket illa gjort och stor förargelse åstadkommit: jag tillstår ock för verlden, att jag har haft många felaktigheter och brister; den qvicka eld, som i födslostunden af arfsyndens lusta upptändes i min själ, har ofta sedan i den tilltagande åldern, med mitt egit missnöje, slagit ut i förderfliga flammor och lågor. Men detta säger jag nu likväl på mitt yttersta: hade en christelig kärlek, i stället för hat och afund, mitt väsende uttydt, aldrig hade man ansett skarnet eller grandet för bjelken, att tala af Evangelio, mycket mindre hade man utspridt så förskräckelige lögner om min person, hvilka verldenes domare en gång till mitt försvar skall uppenbara, att de aldrig varit sanne; då skall man få se, om icke mången med flit har sökt svärta, beljuga och calumniera mig, på det han för egne begångne skälmstycken (dem jag icke kunnat tiga med) skulle sätta sig i större trygghet. Jag säger nu som en sanning, med hvilken jag går in i evigheten: ehuruväl jag erkänner mig, med skäl som grunda sig i Sveriges antagna Lag, rätteligen vara dömder till döden, så vet dock Gud, att det så är: nämligen hade lögn, hat och afund mig icke så mycket plågat och tungat, hade jag aldrig i dag stått på detta stället: ty det har blifvit min själ långt att bo när dem som friden hata.»

Derefter talade han med värma öfver Phil. 2: 12 och slutade med afskedshelsningar till Konungen och Drottningen, till Sverige och Stockholm i synnerhet, till Vänner och Ovänner, till Presterna som följt honom till döden, samt till sina öfriga Åhörare.

Den som läser detta Tal, utan att känna något vidare om Br., frestas lätt att anse honom mindre brottslig. Kände man hans inre lefnadshistoria, så är det möjligt, att den

kunde förmildra de svarta skuggor, som hvila öfver den yttre, och visa honom mera beklagansvärd, mindre afskyvärd. Om han hade medbrottsliga, som nyttjade honom till redskap och sedermera lemnade honom i sticket, kan det ej aftvå hans skuld.

Br. var gift, och hans Hustru lefde ännu 1719, men hennes namn är obekant, äfvensom huruvida de haft några Barn.

Skrifter: Diss. an Poësis sit utilis Philosopho. Pernauiæ 1699. 4:o. (Omtalas i Slägttaflan, men finnes hvarken i Marklins, af K. Bibl. i Stockholm inköpta samling, ej heller är den antecknad bland de "Disputt. Svecorum extra Patriam", hvilka äro upptagna på Cederhamns Catalog, nämnd i Företalet till Lidéns Catal. Disp. Sect. 3. och för det närvarande förvarad i Doct. Lüdekes rika Samlingar. Sannolikt blef denna Disp. väl ventilerad, men aldrig tryckt.) — Likpredikan öfver Jungf. Anna Jul. Valentin. Stockh. 1717. 4:o. — Peter Brenners Sidsta Taal, då han genom Stockholms Stadz Södre Port fördes vt til en Våldsam Död den 4 Julii Åhr 1720. Stockh. 1720, 1728, 1827. 8:o. Fahlun 1787. 8:o. Gefle, utan årtal, 8:o. På Tyska, jemte Domen, Halle 1720, 4:o, och Eisenach 1721, 4:o. Det lärer ock blifvit öfversatt på flera andra språk. — 2 Pred. och ett Tröstebref.

(Källor: Adel. Genealogien N:r 762 på Riddarhuset. — Stockholms Stads Consist. Protok. 1719 och Acta 1719, 1720. — Riksdagen i Stockholm 1719. Stockh. 1825, 8:o, s. 394, 439, 442, 445; Bihang, Stockh. 1826, s. 214, 220. — Brenners Sista Tal. — Domen öfver Brenner m. m. MS. i Doct. Lüdekes Samlingar. — Voyages du Sr. A. de la Motraye en Europe, Asie et Afrique. T. 2. A la Haye 1727. fol. s. 405, 440. — Hist. u. Geogr. Lex. Supplem. 2 Th. Basel 1742. fol. — Adelungs Lex. — Rüdlings Stockholm, Suppl. — Åbo Tidn. 12 Årg. Bih. s. 52. — Kort Berättelse, huru det tillgick vid Calabaliquen uti Turkiet m. m. (af Axel Roos); införd i Gjörwells Svenska Biblioth., 1 D. Stockh. 1757, s. 370. — Stricker s. 20. — E. M. Fants Föreläsn. öfver Svenska Hist. 5 St. Stockh. 1804. 8:o. s. 89, 111, 169. — Mindre pålitliga: Nya Posten 1811 N:r 46, 47, 48. — Ennes, K. Carl XII:s Krigare, 2 B. s. 116—121.)

P. A. S.

BRING, se LAGERBRING.

BRING, ERLAND SAMUEL. — BRING, EBBE SAMUEL.

1. BRING, ERLAND SAMUEL.

Född d. 19 Aug. 1736. (Föräldrar: Kyrkoh. i Ausås och Ströfvelstorp, Mag. *Jöns Bring* och *Christ. Elis. Lager-*

löf.) Student i Lund 1750; tog 1757 Juris Examen och blef Auscultant i både Svea och Göta Hofrätt; återkom till Akademien och blef 1762 Docens i Jurid. Facult.; 1765 Akad. Notarie; 1766 Phil. Mag.; bestred 1770 de Historiska Föreläsningarna i stället för sin Farbroder, Canc.-Rådet Lagerbring; E. O. Phil. Adjunct s. å.; Ord. Hist. Adj. 1778, samt Hist. Prof. 1779. Promotor 1784; Akad. Rect. 1790. Död d. 20 Maj 1798. Gift 1791 med *Ingrid Cath. Ringberg*, dotter af Kyrkoh. i Wäsby Nils Ringberg. Barnlös.

Mathematiken var Prof. Brings favoritvetenskap. Af hans oförtrutna forskningar i denna väg hafva endast få bevis i tryckta arbeten bland allmänheten utgått; men på Akademiska Bibl. i Lund förvaras 8 handskrifna volumer, innehållande uppsatser i Mathematikens särskilda delar, Anmärkningar till Euler, Wolf, Palmqvist, Hospital, m. fl., och äfven egna bearbetningar i lägre Mathematik, i Geometri och Algebra, och i Differential- och Integral-Calculen; äfven gjorde han uträkningar med hänseende till Chronologi och Astronomi. I lösningen af högre Æquationer begagnade Br. Tschirnhausens method att eliminera alla medeltermer. För öfrigt behandlade han theorien om homogena functioner och polynomer m. m. Om hans förtjenster i denna vetenskap anföre vi brorsonens Prof. Ebbe Sam. Brings yttrande i Programet vid Prof. Hills inauguration: »Quod si summis nostr. temporum Mathematicis fides habenda est, fatendum videtur, E. S. Bring in Æquationibus quinti gradus solvendis eo usque processisse, ut ultra progredi non liceat. Ostendit enim hujusmodi æquationem ad tres perduci posse terminos, quod sine dubio maximum est, cum probatum sit, ad duos terminos non posse illam redigi. Fortasse etiam quædam Prof. Bring Commentationes algebraicæ ejusmodi sunt, ut summis nostræ etiam ætatis Mathematicis, licet hi in plerisque breviorem sequi viam didicerint, non displicerent. Sed hoc Mathematicorum sit judicium»....

Skrifter: 39 Disputt. enl. Ups. Bibl. Cat. — Minne öfver Biskopen, D:r And. Rydelius, hvarför han 1782 erhöll den af Uppfostr.-Sällsk. utfästade belöningen.

(Källor: Sommelii Lex. Erud. Scan. — Parentation på latin, hållen af Canc.-Råd., Prof. D:r M. Norberg. — Ståhls Biogr. Underr. om Lunds Prof.)

C—M.

2. BRING, EBBE SAMUEL.

Föddes i Össjö Prestgård i norra delen af Skåne, den 24 Juli 1785. (Föräldrar: Kyrkoherden, sedermera Prosten,

Mag. *Olof Bring* och *Anna Sophia Hallström.*) Sin första undervisning erhöll han i föräldrarnes hus, till dess han vid 13 års ålder (1798) sändes till Universitetet i Lund, der hans farbror, Histor. Professorn Erl. Sam. Bring, kort före sin död, åt honom och dess äldre broder utsett en förträfflig lärare, Magnus Lagerlöf (sedermera Prost och Kyrkoherde i Ny Ed uti Carlstads Stift), hvars undervisning han ett år åtnjöt. Sedermera studerade han på egen hand, och afhörde flitigast Lundblad, Norberg och Fremling. I anseende till föräldrarnes ringa förmögenhets-omständigheter måste han dock redan vid 17 års ålder begynna att conditionera, och fortfor dermed dels vid Akademien, dels på andra ställen i Skåne, med få afbrott ända till dess han vid öfver 36 års ålder blef utnämnd till Professor. Sedan han år 1808 blifvit promoverad till Phil. Magister, började han, som ifrån ungdomen varit besvärad af ohelsa och fallenhet för lungsot, att studera medicinen och fortfor dermed i 2:ne år, då han i synnerhet vinnlade sig om Anatomien och Physiologien. Men tvifvel om hans fallenhet för Läkarekonstens utöfning började hos honom yppas, under det han i sällskap med en erfaren Läkare hade tillfälle att vid sjuksängarna ofta se det menskliga eländet på nära håll, helst denna erfarenhet verkade högst ofördelaktigt på hans lynne och helsa. Vid dess faders död, som inträffade 1811, uppkom hos honom en bestämd motvilja för det medicinska studium. Ty fadern, som ända till ålderdomens början haft en stark helsa, hyste alls intet förtroende för läkare-konsten (chirurgien undantagen) och kunde, äfven då han var sjuk, aldrig förmås att anlita någon läkare; hvarför han ock tidigt afrådde sina söner (som voro fem, ibland hvilka Ebbe Samuel var den andra) från att studera denna vetenskap. Emellertid hade E. S. Br. 1809 blifvit utnämnd till Docens i Historia Litteraria, och begynte, sedan han öfvergifvit medicinen, att studera theologien och philosophien, i synnerhet den Schellingska, i sällskap med Fab. Wilh. Ekenstam (sedermera Professor och utnämnd Kyrkoherde i Stora Tuna). Om våren 1812 företog han sig att företrädesvis sysselsätta sig med Rätts-vetenskapen, först den Romerska och sedan den Svenska; tog år 1815 Juris candidat-examen, då han af enda Examinatorn, Prof. Holmbergsson, erhöll vitsordet: egregie laudatur, och utnämndes s. å. till E. O. Adjunct i Romerska och Nordiska Criminal-Lagfarenheten. Då nyssnämnde Professor året derpå var Academiens Rector, förestod Br. Juris Patrii Professionen, och sedermera flera gånger, ehuru på kortare ti-

der, enligt förordnande, de offentliga föreläsningarna i Lagfarenheten.

Emellertid hade hans helsa småningom blifvit förbättrad, hvartill flerårig brunnsdrickning vid Ramlösa och begagnandet af saltsjöbaden vid Helsingborg jemte åtskilliga sommarresor i det öfra Sverige mycket bidrogo, så att han efter sitt 30:de år merendels hade en jemn helsa. Innan han d. 1 Sept. 1819 utnämndes till Ord. Juris Adjunct, hade han en längre tid, derigenom att han biträdde Domare vid Häradstingen, sökt inhemta kännedom af praxis juris, och satt 1820 i Lagmansrätt. Efter förordnande af Justitiæ Cancelleren var han äfven 1820 och 1821 Actor uti flera mål inför Consistorium Academicum. År 1820 erhöll han rum å förslaget till Eloqu. et Poës. Professionen efter D:r Lundblad, och året derpå rum å 2:ne förslag, näml. till Akad. Secreterare-sysslan och till den genom Prof. Fremlings död ledigblifna Philos. Theoret. Professionen, hvilken sistnämnda han ock 1821 erhöll. Det var i synnerhet sedan denna tid, som han uti sina offentliga föreläsningar erkände, att han uti Schellingska philosophien, såsom, oaktadt dess upphofsmans genialitet, utgående ifrån en blott förment intellectuel åskådning och ofta rörande sig uti ihåliga formler, icke fann någon tillfredsställelse, utan ansåg Criticismen böra vidare utbildas. Men då han ifrån sina yngre år, följande sin faders och flere sina fädernefränders efterdöme, städse med förkärlek studerat historien och dess subsidier, ibland hvilka han äfven räknar Lagfarenheten, så sökte han och erhöll år 1828 flyttning till Historiarum Professionen, och således till en lärostol, som innehafts af dess farfaders broder, Sven Bring (Lagerbring) och dess farbroder Erland Sam. Bring, hvilka begge äfven studerat Lagfarenheten. Förut, näml. i Decemb. 1826, hade han speciminerat för Prest- och Pastoral-examen. Han blef Ledamot af Physiogr. Sällsk. i Lund 1823 och af The American Philosoph. Soc. i Philadelphia 1832. Det torde äfven böra nämnas, att Br., som efter sina föräldrar ingenting ärft, och aldrig haft något annat Stipendium än ett af de allra minsta (Regala) och detta endast på en kort tid, erhöll icke en gång Adjuncts-lön, förr än han längre tid varit Ord. Professor, att han först 1823 fick ett årligt gratial af 400 R:dr b:co, hvilket år 1826 ökades till 600, och att han först vid 45 års ålder erhöll 250 tunnor spannemål såsom Professors-lön. Ofta hände sig ock, att han af sina jemnåriga, som blifvit befordrade till lönande beställningar utom Akademien, tillfrågades hvarför han ville stanna qvar vid ett verk, der han hade ingen

lia och knappt någon utsigt dertill; hvartill han svarade, att det kom af hans envishet. Under sin Akademiska bana har han till 1835 års slut utgifvit och försvarat 117 Disputationum Partes. De forskningar, som i de senare åren sysselsatt honom, hafva mest åsyftat kännedomen af äldre och nyare tiders, i synnerhet de Germaniska folkens Statsförfattningar. Också har han för afsigt, att snart utgifva »Svenska Statsförfattningens historia, bearbetad efter källorna». Ett grundligt studium af den philosophiska Statsläran och i allmänhet af Hegels skrifter har han under sina senaste forskningar funnit mer och mer både oumbärligt och tacksamt. (Se B. Lex. Ny följd II: 392 och Lunds stifts Herdaminne.)

Gift 1826 med *Anna Maria Leche*, dotter af Prosten och Kyrkoh. i Kyrkhedinge och Esarp, Wilhelm Julius Leche.

Skrifter: Grunderna till Svenska Civil-Lagfarenheten uti systematisk ordning. Lund 1817. — Svar på en Skrift kallad: Anmärkningar vid Juris Adj. E. S. Brings utgifne grunder till Sv. Civil-Lagfarenheten, 1818. — De veterum Suecorum et Gothorum præcipuis, quæ rempublicam spectant, institutis. 4:o. 1826. (Förut utgifven i 22 disputationer.) — Exercitationes Antiquariæ, cum V tabb. æri incisis, 1829. (Förut utgifna i 9 disputt.) — Om Valfarterna och Korstågen ifrån Skandinavien till Heliga Landet. 1827. (Förut utgifven såsom disput.) — Bref och Handlingar hörande till Drottning Christinas historia, efter Originalerna utgifne. 1832. (Förut utgifna i 15 disputt.) — Om Stat, Statsförfattning och Representation med afseende på Sverige, Lund 1834. — Flere Disputatt. utom de nämnda, i Lagfarenhet, Historia, Antiquiteter, Statsekonomi m. m. — 3:ne Programmer. (Skrifterna efter 1830 uppräknas i Sv. Boklexikon. Jfr Lunds Universitets Matrikel 1846 och Lunds Stifts Matrikel 1854.)

— N.

BRINGIUS, ISRAEL NICOLAI.

Denne på sin tid högt aktade man föddes 1588 i Bringetofta af Västra Härad (det gamla Njudungen) i Småland. Fadren, Herr *Nils*, var Härads-Prost. Gahm yttrar i Archiv. Smol. sin förmodan, att »Hr Prosten hade ett vördigt skägg och eget hår, men ej Spaa-lockar och Spaa-kragar, såsom vår tids högfärdiga Prester». Modren hette *Helena*, hvilken enligt samme märklige Häfdatecknare »lär endast brukat bindmössa, men ej fåfäng och fransk hufvudbona». I Smålands Beskrifn. af Ruda och Rogberg uppgifves Herr Nils hafva dött 1580 — således 8 år före sonens födelse, hvarigenom åter ett fel uppspanas, utom de hundratals, som Prof.

och Bibl. Sommelius i handskrifna anteckningar på Lunds Bibl. anmärkt i bemälte arbete. Ätten uppgifves af v. Stiernman vara gammal och ansedd. En af dess medlemmar skall hafva blifvit adlad i K. Erik XIV:s tid.

Den unge Israel intogs tidigt i Wexiö Skola, »denne equus Trojanus, ex quo tot tantique viri egressi sunt» — enligt Lagman Gahm, som rimligtvis sjelf utgått derifrån. En Ungius var då Collega derstädes. Ynglingen lemnade läroverket på samma gång som Jonas Magni Wexion, hvilken sedan blef Biskop i Skara och, hvad än mer är, Philosoph med namn i vår Lärdomshistoria. Om tvenne år återkommo de från sin utrikes resa. Hr Israel, som af Bringetofta kallade sig Bringius, fick nu anbud af Rectorssysslan vid Wexiö skola, men då slägt och vänner hopskjutit 500 R:dr, for han åter till Tyskland. I Tübingen bodde han hos Prof. Hunnius; var, bland 51 Candidater, Primus vid Magister-Promotionen 1615, sedan han pro Gradu disputerat *De uno transcendentali*, under Prof. Zieglerus. Ingen Svensk hade förut varit Primus vid något Utländskt Universitet. Detta väckte den uppmärksamhet på den unga mannen, att han vid hemkomsten strax kallades till Philos. Adj. i Upsala. Men ej blott de lärde bemärkte honom. Äfven Riks-Rådet Gr. Abr. Brahe, som nu ville utsända sin son Pehr till utländska högskolor, kallade Adjunkten Br. att blifva dess Mentor och fullborda dess lärda bildning. 1618 (jfr s. 16 h. o.) anträdde han således sin tredje utländska valfart och återkom först 1628 med en Lärjunge, hvars insigt i och kärlek för grundlig lärdom bland de lärde och sann bildning hos folket burit för Sverige de herrligaste frukter. Hvem skulle ej vörda den, som bildat Riks-Drotset P. Brahe, anläggaren af städer, skolor, tryckerier m. m.? Året efter sin återkomst blef Bringius Ethices et Politices Professor i Upsala, verkande från denna plats i tjuge år med outtröttligt nit. 1648 blef han transporterad till Juris Professionen. Var under sin Professur 5 gånger Rector; Promotor i Philos. Fac. 1647. Han utgaf en mängd Dissertationer, som länge aktades, i hvilka han utvecklade synnerligen de politiska begrepp, som den tidens sansade frihetssinne hyllade, samt de förberedande studier, som erfordrades för att reda dem. 1662 d. 29 Jan. kl. 9 f. m. mötte honom, vid sin gång upp i Consistorium, på en gata i Upsala skenande hästar, hvilka sprungo omkull honom. Den 74:årige Gubben hembars och dog kl. 10 om qvällen. Programmet till begrafningen utgafs af Olof Rudbeck. Sedan parenterades öfver honom af en Petrus Humbla, Smol., då Prof. Sundel utgifvit Pro-

gram. Han berömmes för gudsfruktan, lärdom, höflighet och välgörenhet. Hvilar i Upsala Domkyrka.

Gift med Pastor Augustini dotter i Lena. Deras ena dotter, *Brita*, blef gift med Adjuncten vid Antiqu.-Collegium, sländaren Jonas Rugman.

Af Bringii syskon äro följande bekante. 1) *Nils*, hvilken lärer efterträdt fadren i Bringetofta, och sedan från 1621 till 1642 varit Pastor i Fröderyd. Dennes son *Erik*, f. 1619, blef 1654 adlad under namnet *Gyldenbring*, och var Häradshöfding i Sollentuna m. m., 1672 E. O. Assessor i Svea Hofrätt, † 1672. Ätten utdog med sonsonen Major Erik Gyldenbring 1731. — 2) *Magnus*, Pastor i Morlunda. — 3) . . , gift med *Tiderus*, den lärde Pastorn i Weckelsång (hvem känner ej Tideri Donatus?).

(Källor: Rudbeckii Program, omtryckt i Stjernmans Bibl. Sviog. Schefferi Suec. Litt. — Molleri Hypomn. — Adelungs Lex.)

—N.

BRINKMAN, GUSTAF VON. (Se vid Bokstafvens slut.)

BROCMAN, NILS REINHOLD.

Föddes i Norrköping 1731. Fadren var Tobaksfabrikören *Adam Reinh. Brocman*, och modren *Christina Corylander*. Hans fader var yngste sonen till Tyska Pastorn derstädes, Prosten Reinerus Brocman*), bekant för de många tagande arbeten han från eget tryckeri utgifvit. Vår Br:s fader dog, då sonen var på sitt tredje år, och för den undervisning, denne sedan erhöll, hade han sin styffaders omsorger att tacka. Med drift och framgång idkade Br. vid Lunds Akademi sina studier, blef 1751 Phil. Mag. 1752 och de följande åren, till slutet af år 1754, åtföljde han Danska Etats-Rådet Langebek på dennes resa kring Östersjön, som hade till ändamål att samla och afrita Nordiska monumenter. Nyårstiden 1755 återkom Br. till Lund efter en resa, på hvilken han samlat många interessanta och vigtiga upptäckningar och anmärkningar till de ämnen, hvilkas redande ingick i planen för resan. År 1758 sökte han och documenterade sin skicklighet till en ledig varande Juris Adjunctur; men förbigången, och då »han såg, att den Akademiska vägen till lycka skulle blifva honom alltför lång, uppoffrade han sin hog helt och hållet åt det historiske studium». Langebek lärer, att dömma af brefvet 1760 d. 14 Maj, hafva tjensten af, att Br. erhöll en plats i Antiqu.-Archivet, der

*) Hans biografi finnes i B. Lex. Ny följd II: 305.

han 1760 såsom Cancellist började göra tjenst; hvarefter h
1762 blef hedrad med titel af Assessor och af K. Biblio
karie, samma gång han förordnades att vara Translat
gamla Nordiska språket. Till denna sednare utnämning
drog utan tvifvel Langebeks förord i bref d. 29 Junii 17
Han skrifver till Br., att han gjort sig all möda, för
efter Hans Exc. Gr. Bondes önskan anskaffa en »Islænd
som J gode herrer deroppe kunde være tienet med»; men
fleste lägga sig på Theologie och Jura, eller Philosophie
Hist. Natur. och få hafva i Antiquiteterna och de gam
skrifter och språk någon insigt. »Eller tykkes mig, at si
Herr Assessoren selv besidder saa meget Kundskab i d
gamle Nordiske Sprog, at en Islænder kunde undværes,
gode herrer da gjorde best, att tillegge Herr Assessoren
liden lön, og lade hannem derfor arbeide saa meget i
gamle Sager som hans Tid kunde tillade». Langebek döm
riktigt, då han önskade Brocman anställd vid Antiquitets
Archivum, der denne genom många historiskt och archæolo
giskt vigtiga samlingar visade sig förtjent af den uppmuntr
han åtnjöt. »1000 Plåter mener jeg ere værde (skrifver L
d. 20 Dec. 1763), at blive ved sine forretinger for, og 1
Plåter for Translat. Island. ere ogsaa gode at tage med
Att Br. varit i fråga till en Profession i Åbo, ser man af e
senare bref från Langebek, hvaruti denne tillstyrker hono
att qvarstanna vid Archivet. Likaledes yttras i br. d. 2
Nov. 1769: »Jeg seer at min Ven faaet en Concept till ford
for Palmskiöldske Archivum, men ... jeg kan ikke negte, a
jeg jo har et slags præjudice for Kongl. Archivo i Stockhol
og vilde gierne unde det, hvad M. H. vilde regalere Public
med, dog ikke at jeg har det allermindste imod det and
thi Archivum selv kan ikke for, at der löbe modbydelig
Omstændigheder ind, man viser sig mest heroisk in advers
og naar man viser taknæmlighed imod utaknæmlighed». U
Allmänhetens händer finnas få tryckta bevis på den flit oc
möda, som Assessor Br. egnat åt Nordiska historie
upplysande; »men uti K. Antiqu.-Archivet förvarades i Geza
tid vidlyftiga och interessanta samlingar, som derom bär
vittnesbörd». Af tryckta saker må nämnas, att Br. utgifv
»Ingvar Vidfarnes Saga 1762 i 4:o» med svensk öfversättni
»og en vigtig Afhandling om de Svenske Runestenes Æld
Han söger att forsvare Sagaens Ægthed, dog meest kun
Mulighedsgrunde, og under Forudsætningen at det var vi
kelige Vidner, der blefve anförte. Tvende Afskrifter af Kiö
benhavnske Codices laae til grund for Br:s Utgave, et so
Graf Bonde havde erholdt fra Etats-Raad Gram, og et ande

giferen havde bekommet af Justits-Raad Langebek». (Bi-
ɪp Müllers ord uti Saga-Bibliotheks 3:dje del, sidd. 175—
) Ett annat af Br:s tryckta arbeten är hans Beskrifning
er Norrköping, som på det fördelaktigaste bedömmes af
ngebek, efter hvad vi nedanföre skola visa. Frukten af en
a, som Br. 1763 gjorde till Helsingland, var granskningen
åtskilliga gamla minnesmärken. I tryck har intet utkommit,
n Langebek (i brefvet af d. 9 Martii 1764) säger sig vara
eget forbunden for de gode Underretninger om Observatis
i Reisen»; och ytterligare (d. 16 Juni 1764): »Jeg længes
ɪr at see Hr Assessorens Helsingiske Reise, og tvivler ikke
a, han jo derudi giver oss endeel gode decouverter. Det
riis af Saxo Gram. for Helsinglands Navnes Ælde maa meget
somt antages, og Omstændighederne vel overveies. Men jeg
r ikke heller, at man blindt hen bör fölge Snorre Sturle-
. Landets Situation og andre Beskaffenheder vil kanske
re det beste». Att många af Br:s arbeten ligga outgifna,
till finner man lätt orsaken i en medellös vetenskapsmans
llning, och i den ringa uppmuntran som allmänheten lät en
tjent mans bemödanden vederfaras. Langebek skrifver (1767
31 Oct.): »Om mit Raad faaer gielde noget, da vilde jeg,
M. H. ikke vovede sig og sin Velfært alt for yderlig for
blicum, thi Publicum skiönner lidet derpaa, og den Belön-
g, man kan vænte af Publico, svarer neppe til bekostnin-
, end sige til Möden. Men hvad som kan skee ved god
lighed, og uden Ruin enten for sin pung, eller helbred, det
ı man giöre effter den patriotisme man besidder». Till Br:s
yckta samlingar höra bidrag till Danske (förmodl. den gamle
inska) Laghistorien. L. skrifver med anledning af Br:s vack-
de helsotillstånd i bref d. 7 Oct. 1769: »Skulde samme
erre sig, som Gud forbyde, da haaber jeg, det gamle
te og Vænskab bliver ihukommet, og at min Væn giör den
rdning, at jeg bliver Arving til hans Collectanea i den
nske Lov-historie, og hvad han ellers finder tjenligt at unde
; af sine samlede Papirer, men jeg önsker allerheldst, at
ns helsens fuldkomne restitution maa længe endnu udsætte
tanken af en saadan Beskikning». Dessa Collectanea lära
Br. blifvit bestämda för Antiqu:s-Archivet, att sluta af föl-
de Langebeks br. (d. 28 Oct. 1769): »Hvad den anden om-
rmte Artikel angaaer, da tvivler jeg ikke paa, Hr Assesso-
jo troer om mig, at jeg ikke har skrevet derom i andet
eende, end at hans beste og rareste Papirer og Pièces
ide, om ham noget menneskeligt tilslog, falde i gode og

vel undte hænder, dog ikke anderledes at forstaae, end at j gierne vilde betale, hvad mig deraf mangler, til hvad pris h endog derpaa behagede at sette, heller end de ved Auction skulde distraheres. Men siden jeg seer, han har fattet s godt et forsæt for Antiqu.-Archivum, kan jeg ei andet e samme i större maade rose og bifalde». Langebek ursäkt sin gjorda anhållan med ett löfte, som Br. förr i denna väg h nom gifvit: »Nu med anledning af hans svaghed, randt den såg mig paa ny i tanke, og jeg troede, det var intet ha samling om den Skaanske og de andre gamle, Danske Lo dog ikke de excerpta som Hr Assessoren her nede fra hav faaet, men allene hvad han kunde have excerperet og udskr vet af Codices deroppe hos dem selv, og hans egne Reflexi ner og Anmærkninger derover, hvormed jeg mener, at skul kunne giöre min Væn vel saa udödlig Ære, *som at de s blive henlagte til ævig forglemmelse*, saasom uinteresseren Svenske historien». — En man, hvars ädla och rastlösa ver samhet är så undangömd som Br:s, eger anspråk på, att b graphien hänvisar till de spridda spår efter okända arbeten o samlingar, hvilka vi endast genom enskilda otryckta bref ko mit till kunskap om; och detta anspråk är så mycket giltiga som Vetenskapsmannens lif består uti, eller förrinner un lärda vakor, hvilka sällan af interessanta händelser och up träden ur yttre verlden afbrytas, eller med dessa omvex Så mycket billigare är det, att denna gärd egnas åt Br., hans förtjenster synas hafva varit lemnade utan uppmärksa het, hvartill orsaken ej kan bestämdt uppgifvas. Troligen v det sjelfva arten af dessa forskningar, som genom sin kritis behandling af rent vetenskapliga ämnen ej egde någon allmä het att påräkna; hvartill möjligen kom, att hans plats i sa hället ej var nog upphöjd, eller hans förbindelser med de mä tiga nog nära knutna, för att bereda uppmuntran och hylln åt förtjenster vida öfver en vanlig medelmåtta. Vi inrycka u drag ur Langebeks bref, som ytterligare upplysa Br:s litterä företag och derjemte det fastknutna vänskapsbandet, som fö enade båda dessa vetenskapsmän. »De sidste Blade af Tit. B skrivelse om Norköping har jeg læst med samme fornöjel som de foregaaende, og vilde önske, at i havde om alle By i Norden saa meget og saa godt». Öfver Br:s om Runor yttrade tankar säges, »at de i mange maader komme overe med mine»; erinrar om att Langebek haft »liden credit Runernes höie Alder og deres Brug for Christendomen, jeg frygter, at jeg selv er skyld udi, at min Herre er blev

sa stor Kætter, som han nu ær». Ingvars Saga längtade Langebek mycket att se i tryck, och yttrar, att han med största baade Nöie og Nytte har læst Foretalet, som jeg holder for t være saa væl og grundig skreven, at jeg aldeles ikke ved noget betydeligt enten at tilsætte, eller at fratage». . . Iblaud de smaae Anmærkninger, som jeg deraf gjorde, var enne att M. H. erkiender Hialmars Saga for gammel og gtig, da man ellers holde den for en nyere tiders fiction og ijernespind. I almindelighed giör jeg denne liden erindring, t ligesom M. H. saa meget har bemödet sig at verificere igvars Saga, og derudi været lykkelig, saa vilde det og behage læseren, om han paa noget stæd vilde i et kort uddrag ise nytten af denne Saga og hvad den lærer till Oplysning nogen part af den Nordiske historie, hvilket enhver læser il ikke indseer». »Jag vil nu önske, at man snart faar see et sidste af det Skrift, og at Hr Secretereren maatte blive opmuntret til at give os flere nyttige Pröve af sin Flit og Landskap». Derefter yttrar samme häfdeforskare sin förhodan, att Suhm och Br. skulle, ifall de träffas, »blive rocilierade i deres historisk-antiqvariske Undersögninger». Vidare: »Det kommer meget an paa at være raisonneble og ike hugse paa hvad Landsmand man er, naar man skriver aget i vor gamle historie. M. H. bliver hær allerede tillagt mne Roos, framfor de fleste sine Landsmænd».

Ömsesidigt förbindande tjenster å Langebeks och Br:s sida idrogo till att ännu fastare knyta det band af tillgifvenhet ch vänskap, som inga nationalfördomar, eller de små olämheter, hvilka dessa tyckas hafva beredt Br., förmådde att ubba eller upplösa. Br. gjorde ständiga uppköp af sällsynta öcker och curiosa åt Langebek, tog till hans tjenst afskrifr af diplomer och smärre Archivaliska samlingar och hade erjemte uppdrag att under sina resor i Sverige meddela hom trogna afteckningar af märkvärdiga monumenter, såsom t vid Kivik, vid Runamo, m. fl. Langebek synes hafva frikostigt försträckt Br. med de för detta ändamål erforderliga enningbidrag, och derjemte inbjuder han honom att under ns vistande i Köpenhamn bo hos sig. Men för att detta an svårighet kan låta sig göra, önskar L. att Br. ville somartiden göra resan, då L. egde till sitt fria begagnande många m, som vintertiden beboddes af hyresgäster; men sommaren vistades dessa på landet. — Flera af de Crönikor, hvilka i Script. Rerum Danicarum fingo plats, voro anskaffade

af Br. Likaledes erhöll han genom Br. ett breviarium Otto-niense från 1230:talet, Hamsfort m. fl. Dessutom samlade B varianter till den edition af Speculum regale, som Erich i Sorö utgaf; åt L. hade han i uppdrag att skaffa ga codices, och af tryckta saker böcker från reformationstid utom mynt och sigiller. Man kan, af ett L:s bref af 1761 22 Juli, förmoda, att Br. önskat blifva anställd i Dansk tjen »Hvad den anden Sag angaaer, som Hr Secretereren prop nerer, da, omendskiöndt det ikke skulde fattes paa min Vi at giöre dertil hvad jeg kunde, jeg og meget vel kiender m Herres merita in rem litter. septentrionis nostri, seer j forud, at det paa nærværende tid neppe skulde lade sig giö man prætenderer hos os, foruden andre bevægende Aarsag et hos publicum mere bekiendt Navn og Merita, mere ansee charge, formue til at udföre standen. Alt dette kommer m med tiden, da man tillige bör passe paa den beleilige Ti Men spörsmaal, om ogsaa Sagen i fremtiden blev giörlig, o den da kunde bringe nogen nytte med sig, om den ikke s rere skulde have skadelige fölger? Min Væn kiender vel s Verden, dens Ondskap og Mistanker, som jeg holder for, klogt Menneske, saa vidt mueligt, maae flye, eller i det mind ikke paadrage sig, för man er i stand til at vise sine giern gers gode grund».

Hvad national-fördom och småsinne gjorde, för att va ställa det af en ädel, vetenskaplig humanitet härledda vä skapsförhållandet mellan dessa båda fornforskare, skönjes L:s br. (d. 14 Maj 1760): »Hr Magistern kan ikke troe, hv ondt det giör mig, at det Vænskab, som er imellem os, sk være hannem en Anstödssteen hos en og anden af hans Land mænd. Man skulde neppe troe, at fornuftige folk og de, so har erfarenhed i den polerede og lærde Verden, skulde e saa nedrige sentimens. Hos os giör man sig ingen betænkni at befordre dem, som har forskaffet sig fremmendes Vensk og particuliere Bekantskap, naar de alene har derved evertu ret sig, og giort sig værdige til det, de söge om». Bland B förluster må räknas, att han (1767) i Jönköping tappade der anhängig sak, om hvilken intet vidare är bekant, än Br. derigenom hindrades från en till Danmark tillämnad re (se Tillägg). L. skrifver: »Jeg maa tillstaae, at han (B er giort til at lide, men han har derfor ikke förloret sin R og det kan kanske endnu blive godt. Bedre er det, at ta end at vinde ved corruption».

Innan dess hade Br. 1764 gjort en resa till Danmark, för att samla de Svenska handlingar, som funnos i Köpenhamn, hvilka efter löfte i Roskildska freden 1658 skulle tillställas Sverige, men ej ännu det blifvit. I en enskild angelägenhet reste Br. mot slutet af samma år till Sverige tillbaka, och hade sedan flere gånger ämnat sig åter till Danmark i samma ärende, för hvilket han första gången resta; men då han 1770 gjorde sig redo, kom döden emellan och ändade hans dagar d. 25 Maj 1770 (se Tillägg). Att någon förkänsla deraf erfarits, derom underrättas vi af ett L:s bref d. 25 Nov. 1769: »Omendskiönt det er godt altid at være beredt til en salig henfart, bör man dog ikke kiære sig efter enhver Spaamands röst, som vil unde os et enten kortere, eller længere Liv. Gud raader altid best, og giör alle daarlige Spaadome til intet. Jeg begynder at troe med et slags Vished, at skal samles, inden vi döe. Skulde jeg have döet, ligesom jeg enten selv, eller mange andre har troet og sagt om mig, da havde Verden for meget længe siden ikke haft mig. Men endnu lever jeg og troer, att jeg kan leve længe efter Guds forsyn, omendskiönt jeg nu snart har 60 aar og en maadelig helbred. Men hvad er Hr Assessorens Alder mod min? Ungdomen skal giöre meget, jævnlig motion og ei formeget at sidde stille, et let sind og ei at ærge sig over den rasende Verden, en god diæt .... bruge de tjenligste midler, dog med maade, og for det öfrige overlade sig til den Almægtige, saa kan alting blive got».

Skrifter: se ofvanföre. (Jfr Ups. Bibl. Cat. och Warmholtz 446, 2455, 2615.)

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. jemte ofvan angifna källor.)

C—M.

BROMAN, LARS. — BROMAN CARL och ERLAND.

1. BROMAN, LARS.

Född i Örebro 1615. (Föräldrar: Prosten *Petrus Matthiæ Helsingius* och *Elisabet Tideman*, hvars fader var Domprost i Strengnäs). Studerade i Upsala; reste utrikes; efter hemkomsten 1645 Syndicus i Göteborg; 1650 President derst.; 1653 Häradshöfding; s. ä. adlad, med bibehållande af sitt namn; 1658 tillika Burggrefve i Malmö och Assistens-Råd vid Skånska General-Gouvernementet; 166 . Canonicus i Lund; död 1667 i Malmö, barnlös. Gift med *Maria Norenia* (ej *Noréen*), dotter af Prosten Erland Gudmundi i Noor i Vermland. (Se Tillägg.)

Skrift: Under sitt vistande utrikes utgaf han följande sällsy bok: Epistolæ virorum, principum illustriumque ævi cujusvis argumenti, in Venetorum urbe olim editæ, sed diu vel ign vel desideratæ. Amstel. 1664. 12:o.

(Källor: Stjernmans Matr. — Gezel. Biogr. Lex.)

2—3. BROMAN, CARL och ERLAND.

Nyssnämnda Maria Norenia, Assistens-Rådet Brom hustru, egde i förra giftet Prosten i Kilen i Wermland S *Brunius*, och fick med honom sonen *Erland*, som upp stjuffadrens namn, och dog 1693 såsom Superintende Carlstad. Hans barn adlades 1689. En af denne Er Bromans söner med *Elisabeth Hogg* hette *Carl*. Född 16 Han studerade i Upsala, reste i många år utrikes, blef gister i Leipzig, efter hemkomsten 1714 Fält-Sekreter 1718 Lagman i Ångermanland. Dog 1722, efterlemnade högt aktadt namn. Gift med *Eva Hök*, dotter af Kro Befalln. och Brukspatron Anders Hök, samt enka efter Co missarien Henr. Insenstjerna. Deras andre son, *Erland Br man*, f. 1704, Friherre 1747, Ridd. af K. Seraph.-Or 1748, President i K. Commerce-Collegium 1747, afled 17 Han åtnjöt i en utmärkt grad K. Fredriks nåd och förtroe Gift 1) med *Eva Joh. Drakenhjelm;* 2) med *Wilh. M Taube*, dotter af Riks-R. Grefve Evert Didrik Taube. Friherrliga ätten utslocknade 1763 med andre sonen Fre Erland. (Se Tillägg och Biogr. Lex. Ny följd II: 300, 39

(Källor: Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex.)

BROMELIUS, OLOF. — BROMELL, MAGNUS v

1. BROMELIUS, OLOF.

Född i Örebro d. 24 Maj 1639. (Föräldrar: Handelsm nen och Kämnären *Olof Gunnarson Bromelius* och *Inge Krok*). Sedan han i Upsala studerat Medicinen och äf börjat utöfva den under en 1665 der gängse svår Fläckfe (Student-döden kallad), flyttade han 1669 till Stockh och blef följ. året af Öfver-Ståthåll. Gr. Tott förordnad Uppsyningsman öfver Apotheken och till Stadens Herbo d. v. s. att lära Apothekare o. a. känna landets inhemska ter. År 1672 åtföljde han såsom läkare Ambassadörerne ron P. Sparre och E. Ehrensten till England och Holland;

ell 1673 Doctorsgraden i Leyden; följde sedan nämnde Mi-
strar till Aachen och derifrån till Cöln, der han en tid be-
ente den tredje Svenska Ambassadören, Gr. Cl. Tott, till
ss denne, efter erhållet tillstånd, 1674, återvände till fä-
rneslandet. Blef året derefter Led. i Collegium Medico-
m, samt praktiserade i 17 år i Stockholm, under hvilken
d han från 1676 äfven var Led. i Commissionen öfver
rollväsendet, så länge den varade. Kallades 1691 till
ads-Physicus och Provincial-Medicus i Göteborg; afled
5 Febr. 1705 af en sårnad i blåshalsen, af hvilken han
nge varit plågad. I anseende till hans kunskaper i Natu-
l-historien är ett örtslägte efter honom kalladt *Bromelia*.
Br. hade varit förlofvad med Domprosten Fogdonii i
trengnäs dotter, med hvilken han ock egde en son *Olof*,
m blef legitimerad och dog som Krigs-Commissarie vid Gr.
tenbocks General-Krigs-Commissariat, ogift, i Hamburg
706. Br. gifte sig sedan med *Agneta Svinhufvud*, dotter
f Öfverste Christian Svinhufvud till Rosendal. Deras Son:
nedanföre.

krifter: En Disput. Upsala 1667. — Disputatio medica, inaugu-
ralis de lumbricis terrestribus... Lugd. Batav. 1673. 4:o. — Lu-
pulogia, eller en liten Tractat om Humlegårdars plantering och
anvisning. Stockh. 1687. Förökt utg. 1740, 1770. — Chloris Go-
thica, s. Catalogus Stirpium circa Gothoburgum nascentium.
Goth. 1694. — Cat. gen. s. Prodrom. indicis specialioris rerum
curiosarum et naturalium in Pinotheca. Götheb. 1698. 4:o. — I
handskrift efterlemnade han utom andra arbeten Ornithologia
Sviogothica. Se Wieselgren III: 292.

(Källor: Bergii Tal Stockholm för 200 år sedan. — Gezel. Biogr.
Lex. — Sackléns Läk. Hist. — Ups. Bibl. Cat. — Kgl. Bibl. Cat.
— Salanders Gårdsfogde. — Warmh. 9299.)

2. BROMELL, MAGNUS VON.

Född i Stockholm d. 26 Maj (Slägttaflan å Riddarh.
26 Mars) 1679. (Föräldrar: se förut.) Sedan han i
eborg lagt grunden till sin bildning, lät fadern honom
egen hand 1697 företaga en utländsk resa. Studerade
Leyden under Boerhave, i Paris under Petit och Tourne-
. Disputerade 2:ne gånger i Leyden och vann Doctors-
ten i Rheims 1703. Efter hemkomsten 1704 yttrade
gistraten i Göteborg den önskan, att han måtte stadna
r såsom sin ålderstigne och sjuklige faders biträde; men
han dertill icke hade någon lust, reste han till Stock-
m och blef 1705 Led. i Coll. Med., höll Anatomiska före-

läsningar och uppfördes på Professors-förslag både i Lund och Abo. S. å. skulle han till Danzig åtfölja en Fröken Gyllenkrona, hvilken der skulle gifta sig med hans halfbror, Krigs-Commissarien Olof Bromell (se ofvanf.), men då hon af fruktan för hafvet ej vågade sig åstad, reste han ensam, och njöt af brodern åtskilligt understöd. När denne kort derefter dog och lemnade åt honom ett arf af 16,000 R:dr, kom Br. i den belägenhet, att han icke mer behöfde prakticera, utan roade sig derefter i stället mest att föröka den Naturalie-samling han ärft efter sin fader, hvilken slutligen så tillväxte, att den fyllde 12 cabinetter, hvaribland äfven funnos mynt och medaljer. Mellertid blef han 1709 Syndicus i Coll. Med.; följde såsom läkare 1710 under pesttiden de Kongl. Collegierna till Vesterås; erhöll 1713 fullmakt att vara Med. Adjunct i Upsala. Kallades 1716 till Med. Professor, men förordnades i stället af Konungen s. å. till Anatomiæ Prof. i Stockholm, hvilken befattning dock snart upphörde. Emottog 1719 K. Bergs-Collegii Laboratorium, såsom Vicarie för D:r Urban Hjärne. Utnämndes 1720 till Assessor i samma Collegium samt till Directör öfver Lappska Bergverken, med bibehållande af säte och stämma i Coll. Med.; 1724 dess Præses samt Archiater; 1726 adlad; 1727 Led. af K. Vet. Soc. i Upsala. Afled d. 26 Mars 1731, sedan han länge varit plågad af hjertklappning, gikt och stenpassion. Han var till lynnet gladlynt och uppriktig, vid sjuksängar särdeles försigtig, till växten ogement liten, ej öfver 2¼ alnar lång, med mycket små händer och qvicka ögon. Skänkte 1707 till Anatomi-salen i Upsala åtskilliga Curiosa; år 1736 erbjöds hans Myntsamling åt samma Akademi för 36,000 dl. kppm:t, hvilket dock icke antogs. (Se Tillägg.)

Gift 1707 med *Anna Beata Enhjelm*, † 1752, dotter af Kamerer. Samuel Enhjelm och Brita Rogberg. Hade med henne många barn. Med den yngsta sonen, *Jacob*, död 1791 såsom Major, utdog ätten.

Skrifter: Underrättelse huruledes man sig skall förvara för Pestilentien, Vesterås 1711. — Lithographiæ Suecanæ Spec. 1:m et 2:m, calculos humanos variaque animalium concreta lapidea exhibens. Ups. 1726, 27. (Infördt i Acta Lit. Sueciæ; och i några få exempl. särskildt tryckt, hvarför boken är mycket rar). — Inledning till nödig kunskap att igenkänna och uppfinna allehanda Bergarter, Metaller och Fossilier m. m. Stockh. 1730, 39. Öfvers. på tyska af Klein, Leipz. 1740. — Bref om Brunkeberg, tryckt i Jon. Bångs Disp. de Monte Brunconis. Ups. 1732. — 4 Afhandl. i Act. Lit. et Scient. Suec. — I handskrift efterlemnat några numismatiska afhandl. samt en Sciagraphia Regni Mineralis. (Se Warmholtz 5962, 7218.)

(Källor: Acta Litt. et Scient. Suec. 1736. — Bergii Tal om Stockholm. — Gezelii Biogr. Lex. — Bussers Beskr. om Ups. — Sacklén, Läk.-Hist. — Warmholtz n. 984, 1021.)

BROVALLIUS, JOHAN.

Född 1707 i Vesterås, hvarest hans fader, *Magnus Anders Br.*, då var Lector, sedan Kyrkoh. i Vestmanland. Modren hette *Catharina Sigtunia*, dotter af Prosten Johan Sigtunius i Arboga. Redan då den unge Br. 1720 ankom till Upsala, befanns han ega en för sin ålder ovanlig underbyggnad. Också blef han med heder Magister, prestvigdes 1731, reste till Stockholm och förestod flera prestsysslor, samt antog tillika condition hos Landshöfd. Baron Reuterholm. Genom läsning af Baco Verulam fick han smak för Naturalhistorien, och hade den fägnaden att afhöra ett Collegium i Naturalhistorien, som Linné på särskild anmodan höll för de unga Baronerna Reuterholm i Fahlun. Med en af sina Disciplar gjorde han 1735 en resa i Norige. Kort derefter befordrades han till Hist. Nat. Professor i Åbo, och fick 1739 Pikis såsom præbende. Nu lärde han sig Finska, så att han snart från Predikstolen kunde tilltala sina åhörare på deras språk. 1740 Theol. Doctor jemte Professorerna Wallerius och Fellenius. 1746 Theol. Prof., och sedermera Förste Theol. Prof. samt Domprost; 1749 Biskop i Åbo. Detta embete skötte han med största nit och drift samt nedlade största flit på en ny Finsk Öfversättning af Bibeln. Ledam. af K. Vet. Akad. 1740. Hans skrifter, ehuru han knappt upphann en ålder af 48 år, äro många och rika på innehåll. Dog 1755. Gift 1737 med *Elisabeth Ehrenholm*. (Se Tillägg.)

Skrifter: Den philosoph. Mercurius. N:r 1—15. Sthm 1734. (anon.) — Den Svenske Patrioten. N:r 1—17. Sthm 1735. (anon.) — Tankar öfver Hist. Nat. nytta vid ungdomens upfostran. Ups. 1737. På latin utgifven af Linné i Leiden s. å. — Tankar om Naturkunnighet, och huru den bör drifvas vid en Academie. Sthm 1737. — Holbergs Metamorphosis eller Förvandlingar af Hans Michelsen, öfvers. med anm. Sthm 1744. — Betänkande om Vattuminskningen. Sthm 1755, öfvers. på tyska af Klein, ib. 1756. — 49 Disputt. — Flera Rön i K. Vet. Akad. Handl. — Predikn. m. m. (Se Tillägg.)

(Källor: Åminnelse-Tal i K. Vet. Akad. — Parent. hållen 1755. — Rhyzelii Episc. — Sv. Mercur. 1758 s. 753).

BRUNIUS, CARL GEORG.

Föddes i Tanums prestgård i Bohus län d. 23 Mars 1792. Fadren var Prosten öfver Vikornas Contract och Kyrkoh. i Tanum och Lur., L. N. O., D:r *Gomer Brunius*; modren

Mariana Rodhe. Som barn visade han redan fallenhet för ritning och handaslöjd, samt förnötte alla sina lofstunder, der fadrens arbetare voro sysselsatte, med qvarn- eller murarbete, byggnader o. d. Fadren lät gossens anlag fritt utvecklas och derigenom var han en skicklig ledare af alla byggnadsföretag, förrän han säkert kunde explicera ett capitel i Cornelius Nepos. Modren var dermed mindre belåten och hotade gossen, att om han ej ville med allvar läsa, skulle han insättas i murarlära hos en viss murmästare i Uddevalla, och blef ej litet häpen, då den 11:årige Prostsonen deröfver högeligen fägnades. Då hotet mellertid ej verkställdes och modren i sällskap afmålade denne sin son såsom den okunnigaste bland sina barn, alldeles oskicklig att lära ett ord latin, förtröt det honom så, att han med den ihärdigaste flit slöt sig inne i studerkammaren. Om ett år läste han, till Fadrens stora förnöjelse, Cæsar, Justinus och en del af Ciceros orationer cursivt. Uppmuntrad af framgången kastade ynglingen sig på Roms skalder, som ej blott förtjuste honom, utan ock väckte hans lust till sjelfproduction. Fadren bortlade dock hans första latinska poëm med den anmärkningen, att blott en Lundblad hade på detta fält vunnit ett namn, och att man på tacksammare studier kunde använda sin tid. Nedslagen häraf, valde Br. sjelf Juridiken och begaf sig med detta studium i hugen till Lund. Men då Faderns gamle vän Lundblad fått se hans latinska verser, uppmuntrade han ynglingen att gå lärda vägen, med hvilket råd han återkom efter en tid till sin Far. Denne lemnade sonen i allt sin frihet och såg honom utan någon lärare börja studera Grekiska. Detta studium lyckades honom så, att han följ. höst fick i Cand.-ex. högsta betyget af d. v. Prof. Tegnér. Till Magister promoverades han 1814 och blef Docens i Grek. Litteraturen 1815, sedan han Promotionsåret om hösten utgifvit Apollonii Rhodii Argonaut. Lib. II. öfversatt på latinsk vers. Vid försvaret hörde man för första gången, troligen efter ett århundrades tystnad, Grekiska talas i Carolinas salar. Brunius sysselsatte sig dock ej endast med classisk litteratur; 1815, 1816 och 1817 anställde han sommartiderna antiqvariska undersökningar bland Wikens gamla monumenter. Deraf finnas många prof. *Nordiska Fornlemningar utgifne af J. G. Liljegren och C. G. Brunius*, Stockh. 1823. Ensamt författade Br. en *Hällristningslära*, som 1818 genom H. E. Hr Gr. L. v. Engeströms föranstaltande blef öfversatt på Franska, ehuru den ej ännu kunnat få en förläggare i anseende till den mängd plancher som, med största noggrannhet aftagna, borde bifogas samma

arbete. 1816 befordrades han till E. O. Gr. Lit. Adj., bevisande sin skicklighet i detta hänseende genom en öfversättning på Latinsk elegisk vers af Tyrtæi *Πολεμιστήρια*; Tyrtæi lefverne, som förutskickades, är af Br. författadt på Grekiska och försvarades på samma språk. Från och med 1818 har Br. tillbragt mycket af sin tid i Stockholm, i sin d. v. Patrons, numera Svärfars, Fabrikör Tillanders hus. Blef Ord. Gr. Litt. Adj. 1820, tillika Adj. i Romerska Vältaligheten och Poesien 1821. Prestvigdes 1823, för att söka Ecclesiastik befordran; men blef 1824 Ord. Græc. Linguæ Prof. i Lund, sedan D:r Tegnér kallats till Wexiö Stifts Biskop. Br. hade emellertid 1822 utgifvit i Stockholm Nordens Theogoni, enligt Eddorna, behandlad i 6 böcker på Latinsk vers, kallad *De Diis Arctois Libri Sex*; det största latinska poem af Svensk författare*); esomoftast utgifvande smärre latinska poemer, såsom vid Erke-B. Lindbloms död, vid Reformationsfestens firande i Lund 1817, vid dess Faders död 1820, vid D.D. K.K. H.H. Kronprinsens och Kronprinsessans förmälning 1823, på Oscarsdagen 1824, vid Arfprins Carls födelse 1826, vid Cansli-Rådet Norbergs död 1826, vid Prins Oscars födelse 1828 m. m. Äfven har derunder hans sångmö någon gång talat på Svenskt tungomål, såsom *öfver Förmälningen* 1823, infördt i Stockholmsposten, *I anledning af den åternedsatte Erkebiskopen i Lunds Domkyrka*, Lunds Veckoblad N:r 23 år 1834 m. m. 1832 kallad till Ledamot i *Comitén till granskning af Rikets Elementar-Läroverk*, och af K. Maj:t i nåder förordnad till Vice Ordförande i densamma, har han till Protocollet afgifvit en särskild reservation, hvaruti han visat, att Rikets Hög-Skolor borde, om de framdeles skola kunna mäta sig med andra länders, få ett annat revisionssätt än det, som af Läroverks-Comitén blifvit föreslaget.

Såsom Akademiens Rector och Ordförande i Lunds Domkyrkoråd kom Prof. Br. i tillfälle, att vid Nordens äldsta Metropolitankyrka begagna de insigter, som han, vägledd af sin barndomskärlek för denna konst, hunnit inhämta såsom Professor i en litteratur, hvilken med skäl kan kallas den sköna konstens.

*) I svar på en recension häröfver, infördt i Stockholmsposten 1823, n:r 107—113, har Br. sökt vindicera fornclassisk sångkonst en odödlighet, som trotsar den moderna culturen, då denna vill förneka dess ännu fortfarande lif, men annars broderligt sluter sig till densamma. Striden tystnade derefter.

Prof. Br. invaldes 1835 till Ordin. Ledamot i K. Oldskriftselskabet i Köpenhamn. Gift 1829 med *Maria Charl. Tillander*. (B. dog i Lund d. 12 Nov. 1869. Se B. Lex. Ny följd II: 392 och Ny Ill. Tidn. 1869 n:r 48.)

Skrifter: se förut. — Vidare: Beskrifning öfver Lunds Domkyrka, med pl. Lund 1836. (Se Sv. Boklexikon.)

(Källor: Prof. Cederschölds Program vid hans Introduct. — Lunds Stifts-Matr. — Ståhls Biogr. Underr. — Muntliga uppgifter.)

—N.

BRUZELIUS, MAGNUS.

Född d. 10 Aug. 1786 i Tommerup, der fadern var Kyrkoherde och Häradsprost. Inskrefs såsom Student 1799, och blef derst. Phil. Mag. 1805. Sedan han presiderat för en Disputation, utnämndes han till Docens 1808, befordrades derefter till Collega Sch. i Lund 1810, vidare till E. O. Adjunct i Phil. Facult. 1817, prestvigdes 1819, aflade Præsidii-prof för undergående af Pastoral-examen s. å., och befordrades till Kyrkoherde öfver Löderup och Hörup, belägne 2 mil från Ystad. Prost 1826. Gift s. å. med *Sophia Wilh. Johansson*. Fadren Coopvardie-Capitén i Stockholm. (Jfr B. L. ny följd II: 318.)

Skrifter: 2:ne Disput. — Sveriges Historia för Ungdom. 2:ne Del. Lund 1817; 2:a Uppl. 1821; 3:e Uppl. 1830; 4:e 1833 (ej 1834). — Några Historiska och Antiqu. Afhandl. i Tidskriften Iduna.

(Källa: Lunds Stifts-Matr. af Ekdahl.)

BRÖMS, SVEN.

Född 1612 i Gestrikland. (Fadren: *Johan Bröms* i Ugglebo och *Catharina Krook*.) Sedan han intill sitt 30:de år i Upsala under Prof. Frank studerat medicinen, reste han, med understöd af ett stipendium å 50 R., utrikes, först till Leyden, sedan till Italien. I Padua uppehöll han sig 7 hela år, hvarest han i synnerhet studerade Anatomien, och tog der Doctors-graden 1651. Under tiden besökte han Rom tvenne gånger (sednare gången Jubelåret) samt Neapel; hade på båda ställen stor praktik och anlitades jemväl af flere furstliga personer. I Neapel erbjöds honom en Anatomiæ Profession, hvilken han dock icke emottog. På hemresan träffade han i Wien Svenska Ministern, sedermera Riks-R. Björnklou, lidande af en långsam sjukdom, hvilken det lyckades honom att curera. Efter hemkomsten 1652 blef han genast E. O. Lifmedicus hos Drottningen samt fick fullmakt

att vara Med. Pract. Prof. i Upsala. I fullmakten hette det, »att han ej behöfver vara addict till Cathedern, mer än han sjelf finner godt, mindre förbunden alla Capitels dagar gå upp i Consistorium». A samma syssla hade Prof. Stenius redan fyra år förut fått fullmakt, och var just Akademiens Rector, då Br. så oförmodadt infann sig. Consistorium yrkade, att Br., som mestadels uppehöll sig i hufvudstaden, antingen skulle flytta till Universitetet eller ock afstå lönen, på hvilken egentligen Br. gjorde anspråk och som utgjorde 450 dal. s:mt. Han flyttade också 1659 till Upsala och var året derpå Rector, men ledsen öfver den iråkade tvisten och processen, hvilken äfven sedermera afgjordes till Stenii fördel, lemnade han snart Akademien, samt återflyttade till Stockholm, der han strax utnämndes till Drottningens Archiater. Såsom Konungens Lifmedicus åtföljde han 1655 K. Carl X Gustaf till Lifland och andra länder. Vid hemkomsten 1659 fann han sin hustru och sina barn döda af pesten 1657. Han gifte sig då ånyo, och fick en stor praktik. De efter honom så kallade Brömsens droppar voro ända i senare tider mycket berömda. I Theologien var han annars stark. Omsider trött vid hof-lifvet och stora verlden, begaf han sig i ro till sin gård Åckelbo i Gestrikland, hvarifrån han slutligen flyttade till sin måg, Biskop Carlsson i Vesterås; der dog han 1693. År 1680 skänkte han åtskilliga böcker till Bibl. i Upsala. I Prof. Robergs anteckningar skildras han såsom »en liten hurtig gubbe, med rakt svart hår, som hängde honom ned till axlarne, kalott, pipskägg, svart sammetsrock, liten silf-värja med förgyldt fäste; log och såg mild ut; svor aldrig; brukade aldrig tobak; slöt hvar vecka sin räkning i litet eller stort han hade utgifvit; arbetade på ett inländskt Svenskt apothek».

Gift: 1) 1653 med *Catharina Emporagria*, dotter af Biskopen i Strengnäs D:r Er. Gabr. Emporagrius, † 1657. 2) 1663 med *Catharina Helleday*, dotter af Handelsman Hans Helleday i Stockholm. Barn: *Catharina*, gift: 1. med Kammereraren öfver Dr. Christinas Domäner, Assessor Joh. Silfverkloo; 2. med Biskopen D:r Carl Carlsson i Vesterås.

Skrifter: Kort och enfaldigh Förklaringh öfver dhen mindre Doct. M. Lutheri Catechismum. Stockh. 1681. 12:o. (anon.)

(**Källor:** Petr. Hagelberg, Progr. Aros. 1693. — Collectanea Roberg. (MS. skänkt af Archiat. v. Afzelius till Ups. Univ. Bibl.). — Stiernm. Cent. Anonym. — Bergii Tal om Stockholm. — Alrot, de Gestricia. — Gezelii Biogr. Lex.)

P.

BRÖMS, INGEMUND.

Född 1669 på Penningeby i Roslagen, der Fadren, *Ol Bröms*, då vistades såsom Huspredikant hos Gr. Ande Torstensson, men hvilken sedermera blef Kyrkoherde Björkvik i Södermanland. Modren hette *Catharina Hägg**) Promoverades 1697 i Upsala till Phil. Mag., sedan han ko förut fått fullmakt på Grekiska Lectionen i Strengnäs. U nämndes 1703 till Gr. L. Prof. vid Akad. i Pernau, dit h ock begaf sig, sedan han likväl förut anträdt en utländ resa och derunder besökt flere utländska universiteter. Oxford gjorde han stort uppseende genom sin stora färdi het i Grekiskan, särdeles i Patres, och på de der varan Lärdes förord undfick han af Drottn. Anna en summa pe ningar till rese-understöd. Befordrad 1707 till Theol. Pr i Pernau**). Vid denna tid började den Pietistiska sekt att utsprida sig i Lifland, hvarför Consistorium i Pern anmodade Br. att resa till Stockholm, för att med regeri gen öfverlägga om tjenliga medel till denna sekts hämman Men snart hemsöktes detta land af ännu farligare fiend än Pietister, — Ryssarne. I följd deraf utnämndes Br. 17 till förste Theol. Prof. i Åbo, men derifrån 1713 fördrifv af fienden, reste han öfver till Sverige, der han vistades Strengnäs till 1718, då han tillträdde Superintendent-emb tet i Carlstad. Blef 1719 Theol. Doctor i Upsala och d 1722. Han var en man af stor lärdom, och ifrigt nitä skande för Evangeliska lärans renhet; också stridde h manhaftigt emot Pietister och andre den tidens svärmare. Gift med *Elisabeth Wetzler*. Barnen adlades under namn *Lilljestråle*. (Jfr Anrep II: 749.)

Skrifter: Fischlini Pietismus detectus, öfvers. Stockh. 1714. — Ett kort tillskott till Fischlini Pietismus detectus eller det Pietistiska svärmeriet. Ibid. 1715. — (Se Warmholtz 1394, 9225.)

(Källor: Rhyzelii Episc. — Stjernman, Bibl. Sv.-Goth. — Gezelii Biogr. Lex. — Fant, Litt. Græc. Sect. 2. — Adelung, Gel. Lex. — Millers Russ. Gesch. IX Bd s. 223. — Gadebusch Livländ. Bibl. 1:r Th. s. 129. — Fernows Beskr. om Werml. s. 740.)

P.

---

*) Christina Hägg, enl. Rhyzelius, Strengnäs Herdam. och Fernow.

**) Om studentuppträden under B:s rektorat 1708, se Sv. Fatburen II: 105; IV: 76.

BURE, ANDERS.

Född i Säbrå 1571. (Fadern, *Engelbertus Laurentii*, Kyrkoherde i Själevad.) Slägten härstammar af Thord Bure i Byr, som lefde i Erik Erikssons och Olof Skötkonungs tid. Dennes afkomling i 7:de led var Fale Bure hin Unge i Byrestad, som på sina armar bar K. Erik Knutson undan för K. Sverkers mordiska hand, samt begynte att med biträde af Norrska män åt honom intaga norra delen af riket, hvarför han af denne Konung 1212 i förläning erhöll hela Medelpad, Jemtland samt ett stycke af Ångermanland, jemte tillåtelsen att bära en väpnad Arm i skölden samt på hjelmen 2 Norrska vapenyxor (Jfr Tillägg). Anders Bures broder *Olof* adlades 1621. (Denne blef utomlands Med. Doctor, derefter Lif-Medicus hos Hertig Johan af Östergötland och sedan hos Konungen, derefter Borgmästare i Stockholm, och 1633 Vice-President i Åbo Hofrätt). — De båda bröderna, *Anders* och *Jonas*, hvilka då voro Kongl. Sekreterare, adlades 1624. (Den sistnämnde var 1627 Resident i Danmark, sedan Custos Archivi, utgifvare af Stads- och Landslagen 1618, och författare af Genealog. Tabb. öfver Svenska ätter, som förvaras i Riks-Archivet.) Ännu mer namnkunnig gjorde sig brodern, Anders, såsom den, hvilken utgaf de första, någorlunda pålitliga chartor öfver Skandinavien utom special-chartor öfver Norrland, Helsingland, Lappland och Finland (jfr Tillägg). Var 1634 Abgesandt till Ryssland; 1640 Assessor i Krigs-Collegium. Var äfven Öfverste-Architekt och General-Mathematicus. Afled 1646. Gift med *Kirstin Krabbe*. (Se Tillägg och B. Lex. Ny följd II: 327 f.)

Chartor och Skrifter: Lapponiæ, Bothniæ, Cajaniæqvè, Regni Sueciæ Provinciarvm Septentrionalivm Nova Delineatio. Sculpta anno domini 1611. Liten folio. — Orbis Arctoi imprimisqz amplissimi Regni Sveciæ Tabula. Stucken af Trautman och utg. 1626. 6 blad fol. pat. Till denna charta utgafs s. å. text med titel: Orbis Arctoi imprim. Regni Sveciæ nova et accurata Descriptio. Fol. och äfven en uppl. i 12:o. Utg. i Wittenberg 1631, 24:o, och i Leyden 1631 och 1633, 12:o. Tabula, continens observationes in Lingu. Suionicam et Fennicam.

(Källor: Stjernmans Matr. — Ejusd. Biblioth. Svio-Goth. T. II. — Scheff. Suec. Litt. — Moll. Hypomn. — Gezelii Biogr. Lex. — Adelungs Gel. Lex. — [Se Tillägg.])

P.

BUREUS, JOHAN.

Född d. 15 Mars 1568 i Åkerby, der Fadren *Thomas Matthiae*, gift med Prosten *Andreæ* dotter, *Magdalena*, i

Skellefteå var Kyrkoherde. Oaktadt en tidig förlust af sina föräldrar, först af Fadern, då han ännu icke fyllt 2:ne år, och sedan vid 12 års ålder af Modren, som, sjelf i torftiga omständigheter, under de 3:ne sista åren underhållit honom vid Skolan i Upsala, och vid sitt frånfälle lemnat honom i största fattigdom, hade han likväl genom deltagande menniskors bistånd, ovanlig flit och lyckliga naturanlag hunnit samla sig det kunskapsförråd, att han redan 1590 blef anställd i Kongl. Cansliet och såsom en särskild utmärkelse 3 år derefter (»post biennium» i Vita Palmsk. p. 48; jfr Wieselgren I: 208 och Loenbom om Bibelöfvers. s. 46) hedrades med uppdrag att föra correkturet vid tryckningen af Bibeln och Augsburgiska Bekännelsen. Kallad till Akademie-Sekreterare i Upsala, hvilken tjenst han dock (»*ob injuriam temporum*») icke kom att tillträda, började han med sådant allvar och den framgång studera Nordens Antiqviteter, att han derigenom ådrog sig K. Carl IX:s uppmärksamhet och såsom följd häraf erhöll det lika ärofulla som vigtiga förtroendet, att jemte Johan Skytte vara den unge Gustaf Adolfs Lärare. Deltog sedermera på Konungens befallning uti de flera fredsunderhandlingar, som började med Danmark, samt åtföljde icke utan lifsfara den beskickning, som, sedan kriget 1611 utbrustit, affärdades till bemälda rike. Öfvervar i egenskap af Notarie Upsala möte, detta för Fäderneslandet och hela Europa så följdrika concilium, äfvensom det samtal, hvilket 1608 med den reformerte Forbes på samma ställe egde rum.

Efter så skiljaktiga befattningar vändes hans hog på Theologien, i afsigt att ingå i Prestembetet, hvarifrån dock Erke-Biskoparne Abrahamus Angerm. och Ol. Martini »icke utan skäl», såsom det heter, afstyrkte honom. Innehade någon tid en Språklektion i Strengnäs, hvilken befattning likväl icke lärer hafva öfverensstämt med hans böjelse; ty vi finna honom snart så helt och hållet och så ifrigt sysselsatt med Mathematikens och Architekturens studerande, att Konungen hade i sinnet låta honom göra en resa till Italien, för att der vidare i dessa vetenskaper utvidga sina kunskaper och utbilda sina talenter. Af förekommande hinder kom denna föresats icke till verkställighet. Efter att med skicklighet och samvetsgrannhet samt till K. Carls nöje hafva uträttat åtskilliga andra uppdrag af vigt, befordrades han mot slutet af dennes regering till Riks-Archivarie, med hvilken befattning K. Gustaf II Adolf förenade vården öfver rikets Antiqviteter samt K. Bibliotheket, hvars förste föreståndare eller Bibliothekarie B. sålunda blef (Se Tillägg).

Hvad Burei lif i öfrigt beträffar, så var det helt och
let egnadt åt vetenskapernas tjenst. Få hafva också hunnit
omvandra dessas omätliga fält i så många riktningar. Re-
såsom yngling hade han med förkärlek och ovanlig fram-
g studerat de gamla språken, hvari han till en början
tit undervisning af den för K. Johans misshandlingar blott-
lde Rectorn i Stockholm Mäster Erik Skeppare (Scheppe-
). Han ansågs såsom en af sin tids störste Theologer och
bevandrad i Geometri, Astronomi, Mechanik och Archi-
tur. Vi hafva redan antydt, att han studerat fädernes-
lets Antiquiteter och derför skördat stort bifall. Af den
gd afhandlingar han dels utgifvit, dels i handskrifter lem-
efter sig, kan man döma till hans vidsträckta beläsenhet
med hvad skäl han på sin tid säges uti kännedomen
af hafva varit »nästan oförliknelig», liksom i Chemi, Poesi
Oriental-språk haft få sina likar. Såsom ett lika aktadt
varaktigt minne af hans kunskaper i vårt gamla språk
ra vi den förträffliga Afhandlingen, »Konungastyrelse, el-
Styrilse Konunga och Höfdinga», hvilken B. visserligen
författat, men hvars förtjenst det var, att densamma
rit utgifven och med nödiga upplysningar försedd. Såsom
följd af den åsigt, som på den tiden och sedan länge
de sig gällande hos Sveriges historici, att alla forntidens
nesmärken skulle förläggas på svensk botten, råkade B.
en hetsig litterär tvist med den lärde Dansken Ol. Worm
Runornas fäderneslaud m. m. B., hvars parti togs af
lärde landsmän Wexionius, Verelius och Rudbeck, på-
l, att runa hvarken var »gotisk eller getisk, hvarken
sk eller Dacisk eller Davisk», ja, att »W. ingen rättighet
att tillegna sig namn af Vindex et restaurator littera-
runicae». W. beskylles till och med att hafva »plöjt
Burei kalf». Följden blef, såsom vanligt af sådana lit-
ra tvister, en ömsesidig bitterhet, hvilken lifslefvande 15
derefter uppenbarar sig i W:s företal till den nya upp-
a af Iris-äplet, *Literatura Danica.* Till Burei försvar
dock nämnas, att Uno v. Troil vid citationen af Monu-
ta Danica lemnar honom det vitsord, att han »varias a
mio vel male explicatas vel non intellectas inscriptiones
citer explicat».

Ofvan intagna omdömen öfver Burei vidsträckta lärdom
stora talenter hafva vi af hans samtid. För vår framstå
s skrifter, särdeles från hans mera framskridna ålder, icke
mma glans. Genom en öfverhandtagande böjelse för kab-
stiska griller har han i spetsfundigheternas omätliga laby-
h så fördjupat sig, att flera hans arbeten, särdeles de phi-

servat. & exemplis explicata et illustrata. Ups. 1599. 2 ark pat. — 2) Någre Påveske Stemplingar, huru thesse tri riken Sverige, Danmark och Norige skola kunna komma under Påvedömet igen: nyligen på latin - - af en Ditmarscher Jon. Hinrich aff Meldorp benemd och nu åter alle rättsinnige Svenske til varnelse och förvarning, efter ... [Hertig] Carls - - befallning. Stockh. 1604 o. 1656. 8:o. — 3) Een varning som en Påvens Secreterare hvilken Gud hafver hulpit ifrå Påvens vilfarelse och til sins saliggörande ords sanne kännedom, hafver stält til alle Evangeliske Konunger, Förster och Potentater. Afsat af latinen uppå Svenska efter... [Hertig] Carls - - befallning - - alle trogne och rättsinnige Svenske til en varnagel. Stockh. 1604. 4:o. — 4) Brudlopz-Skänck till Hertig Gustaf Adolphs Informator Johan Skytte och hans brud Maria Näffwe (på vers). Sth. 1606. Fol. — 5) Runa ABC-boken I. T. A. B. (Joh. Thomae Agrivill. Bureus) Prentat Stockh. uthi framl. A. Gutterwitzes werkstadh alraförst årom efter Christi byrd 1611. 1 ark 8:o. (Runorna stå gent emot Svenskan och intaga hvar sin sida.) — 6) Den Svenska ABC-boken på thet enfalligeste så stält, at de vanlige bokstavarne lämpas efter runorne, och bådhe sämias med vår vanlighe pronunciation. Ups. 1624. 1 ark 8:o. (Ny förbättr. uppl. af den förra och har till motto:

Visdoms början san är vist Gudz alvara fruchtan:
Vis mig visare man, den i yngskone ratade tuchtan.)

— 7) Prima juventutis christ. institutio literaria. Lingua et characteribus Lat. et Gothicis s. Runicis. Holm. 1612. 1 ark 8:o. — 8) Fama e Scantzia redux s. buccina Jubilæi ultimi, Ecae hyperboreæ prænunciata. 1616. — 9) Clangor buccinæ reducis Eliae ultimi Jubilæi e. a. — 10) Ara foederis Teraphici, assertioni fraternitatis R. C., quam Rosae Crucis vocant, Carm. eleg. e. a. — 11) Monumenta Helsingica a Throne in Angedal ante aliquot Centurias annorum posita. (Med löfte om belöning till den, som kunde upptäcka dess läsning.) Stockh. 1624. Fol. pat. Utg. af Prof. Hallner. — 12) Konunga-Styrelse l. Styrilse Konunga ok Höfdinga (med företal, ordbok och reg.; efter Manuskr. fr. Skytteska Bibliotheket). Sth. 1634. 4:o (ej folio). — 13) Specimen primariae linguae Scanzianae, cont. declin. ut et syntax. Sth. 1636. — 14) Runa Redux. Dän Danske K. Waldemars prophetia om Runas hemflycht funnen i Danmark, uti en Norsk bok, Skalda benemd, vtaf den Häglärde (!) och widfrägde Herren, D. Olao Worm, D. Medic. uti Köpmannehamns Acad. Prof. publ. och af honom där sammestädes latit af prentet utgå år 1636 Vnder däd namnet Lit. Danic. Sthm s. å. 1½ ark 8:o. Utkom ant. 1638 eller 1643. — 15) Nymäne Wijsor (till antalet 12). Ups. 1637. 8:o. — 16) Smaragdina tabula chronologiae cherubinicae, hactenus sigillatae, pro assertione v

ntatis Evangelicae ex unguibus bestiæ in confirmat. fidel. Ups. 1639. Fol. pat. — 17) Hebræorum philosophia antiqvissima. Ib. 1641. Fol. pat. — 18) Kerubinista l. Kerubinska tidräkningen om Vår Frälsares J. C. flera riken. Ib. 1644. — 19 Nordlanda Leyonæns Rytande, som af Kopparaltarsens mätning uppenbarar Skriftennes Tijda Räkning. Ib. 1644. 8:o. — 20) Monumenta Vett. Sueonum et Gothor. in patria proprias eorumdem literas exprimentia &c. Stockh. — 21) Monumenta Danica, certiori lectioni restituta. Utan tryck-ort och årtal. Tr. efter 1643, sannolikt i Sthm. Fol. 8 sid. — Dessutom flera Mscptr.

(Källor: Stenii Progr. funebre. — Palmsköldske Saml. (Thuns Vita p. 147). — Schefferi Su. Litt. — Molleri Hypomn. — Stjernm. Cent. 2. Anon. — Hydrén, Fata Litt. Orient. p. 9. — Adelungs Lex. — Celsii Hist. Bibl. — Lidéns Hist. Poët. Suec. — Sv. Mercur. 1764. — Archenholtz, Mem. de Christine. — Gezelii Biogr. Lex.)

PQ.

BURENSKÖLD, NILS.

Biskopen i Strengnäs *Jakob Sebrozynthius* (Se Zebrozynthius) af Bure-ätten (se ofvan Anders Bure med Tillägg) efterlemnade trenne söner, som alla blefvo Professorer i Upsala, näml. 1. *Johan*, Student 1629, Math. Prof. 1650, Assessor i Svea Hofr. 1664, död 1672; 2. *Lars*, Stud. 1640, Hist. Prof. 1658, Antiqu. Regni 1660, Sekret. i K. Cancelli ..., död 1665; och 3. *Nils*, född i Stockholm 1625; kom i Upsala 1634 och blef Student 1640; reste 1650 utrikes och besökte de förnämsta Academier och hof i Tyskland samt såg äfven Frankrike, England och Holland; kom hem 1652; blef E. O. Juris Prof. i Upsala s. å. eller 1653; Sekret. i Svea Hof-Rätt s. å. eller 1654; E. O. Assessor derst. och adlad 1654 då han antog namnet *Burensköld;* President i Trondhiems län, då det genom freden i Roskilde 1658 öfvergick till svenskarna; när det sedan återtogs af danskarna, blef fången, men snart utbytt; Häradshöfding i Färentuna och Hallentuna härader 1660; Burggrefve i Norrköping 1664; sist. Presid. derst. 1669 (1664 enl. Norrk. Minne); död i Norrköping 1681 och begrafven i St. Olai kyrka derst. Gift med *Eva Ulfvenklou.* (Om sonen Jakob, f. 1655, se Biogr. Lex. Ny följd II: 333 och jfr Stjernmans Höfd. Minne.)

(Källor: Peringsköld, Monum. Ullerak. — Stjernmans Matrikel. — Frondins Cat. Prof. Upsal. mscpt. — [Norrköpings Minne s. 466 och Anrep I: 352, 357.])

P.

BUSCHOVIUS, DANIEL.

Fadern hette *Johan Birgeri Moræus*, Pastor i Elfdalen. Om honom berättas följande. En skräddare i Orsa socken,

vid namn Daker, hade tillställt ett uppror, och kom tågand med en talrik bondhop till Elfdals prestgård, begärande att få ringa i klockorna till allmogens sammankallande. Under förevändning att med dem öfverlägga, narrade Pastorn dem allesammans i en stor stuga, der han så ymnigt undfägnade dem med öl, att de blefvo druckne och somnade, då utanlås sattes för dörren och budkafle afskickades till Landshöfdingen som gaf befallning att gripa dem. Moræus erhöll för detta sitt välförhållande af K. Gustaf Adolph (1627) ett donationsbref på 15 t:r spannmål. — Sonen *Daniel* föddes 1599 och var Capellan i Elfdalen, då 1644 under kriget med Danmark Landshöfd. Kruse befallte allmogen att skicka manskap till Norska gränsen. Dalkarlarne läto svara: »få vi vårom Daniel med oss, så fare vi gladom åstad». Detta beviljades B. erhöll skriftlig fullmakt (af d. 14 Mars) att till Särna och Bygdelagen aftåga med 200 beväpnade män af Elfvedals Venjans och Mora socknar. Tåget skedde på skidor öfver berg och dalar. Vid ankomsten d. 22 Mars kringrände de fienden och förmådde genom föreställningar hela Särna socken att gifva sig under Sveriges krona. Söndagen derpå predikade den manhaftige Capellanen, utdelte sakramentet och döpte flera barn, af hvilka några voro så till ålder komne att de kunde strida med presten om Handboken, hvadan och på ett sönderrifvet blad i denna bok följande antecknades »dette blad blef sönderrifvet i Särna Capell d. 25 Marti 1644 af de barnen, som då döptes och voro till ålder komne christnade af Hr Daniel Buschovius, som orten intog». Efter återkomsten afgaf B. hos Landshöfdingen på Ornäs berättelse om förrättningen, medförande tre Dannemän från Särna hvilka på hela Bygdelagets vägnar aflade trohetsed. För denna sin hjeltedat erhöll anföraren en årlig donation af 1[illegible] t:r spannmål, samt befordrades 1653 till Kumla pastorat der han dog 1677. Öfver grafven i Kyrkan författade Columbus en latinsk minnesskrift. (Berättelse om Dalkarlståget mot danskarna 1644, med dithör. handl., är tr. i Den Sv Fatburen IV: 49, 57, 71. Jfr Warmh. 4187 och Sv. Hist Saml:r [1843] s. 10.)

(Källor: Hülphers Resa i Dalarna. — Grau's Beskr. öfver Vestmanland. -- Gezel. Biogr. Lex.)

P.

BUSKAGRIUS, JOHAN.

Född i Stora Tuna d. 24 Aug. 1629. Fadern var en Tysk ifrån Rostock, *Peter Jurgens*, hvilken såsom Handlande nedsatt sig i Fahlun och var gift med *Margareta Holger*[illegible] Redan 1651 som Student disputerade han på Hebreiska, D[illegible]

;atura Masoræ; år 1655 anträdde han en utländsk resa, som uräckte sig till en stor del af Europa, hvarunder han gjorde ekantskap med samtidens berömdaste Orientalister. Den leidelbergska Theologen Hottinger yttrade uti sin Dissert. le Translationibus Bibliorum in linguas vernaculas», att han mom B:i biträde vid Syriska bibelversionens collationerande nnit ganska mycket uti accuratessen. Efter hemkomsten . O. Prof. i Upsala 1660, Phil. Adjunct 1661, Ord. L.L. O. Prof. s. å (1669?) Men ödet hade beslutat, att den rda verlden icke skulle hämta någon vidare nytta af denne ans utmärkta orientaliska kunskaper; ty någon tid derefter rföll han i en svår sinnessjukdom och blef oskicklig till allt bete. I Consist. Prot. 1671 d. 4 Febr. förekommer i andning deraf följande: »Taltes om D:no Buskagrio, som af:ager sig in totum sitt Embete och sitter i enslighet och elancholie, hvarföre fanns nödigt, att han admoneras först ' Facultate Philos., sedan af Prorectore». — Genom K. refvet d. 28 Aug. 1685 »lemnades Cancelleren fria händer t således disponera emellan honom och Prof. Peringer, att in blifver understödd i dess beklageliga tillstånd och Perinr förnöjd», och i anseende till hans ständigt fortfarande uklighet anslogs honom genom K. Br. af d. 22 Juni och Sept. en årlig gratification af 400 d:lr s:mt. Afled d. 18 pr. 1698. Gift med *Christina Simonia.* (Om B:i beforingar m. m., se De la Gard. Arch. VIII: 22, 23.)

:rifter: Åtskilliga Disput., se Lidéns Cat.

(Källor: G. Peringer, Liljeblads Progr. Exequ. — Schefferi Su. Litt. — Hydrén Lit. Orient. — Adelungs Gel. Lex. — Gezelii Biogr. Lex.)

P.

BUSSER, JOHAN BENEDICT.

Född i Rumskulla socken i Östergötland d. 8 (9?) Apr. '29. (Föräldrar: Lieutenanten vid Östgöta Infanteri *An-*ri *Buss*, sedermera Capiten, och *Elisabet Duværa.*) Sen han genomgått Linköpings Skola och Gymnasium, blef han udent i Upsala 1752, Magister 1758, Docens i Historien '62. Vice Lector i Carlskrona 1767; i förordnandet dertill iades han *Busser*, hvilket namn han sedermera bibehöll; rut hette han *Buss*, och skref dopnamnet *Jahan.* När Lector Sotberg 1770 erhöll ständig lön vid Hofvet, blef B. Ordinarie Lector i Carlskrona, och utnämndes d. 19 Dec. 1770 i Hist. och Moral. Lector i Linköping. Prestvigd 1773. heol. Doctor 1779. Andre Theol. Lector 1791, tillika Pa-

stor i Skeda 1792 och Prost s. å. Förste Theol. Lector 179[illegible] Död 1799.

Gift d. 22 Apr. 1772 med *Hedvig Catharina Brunvall*, dotter af Kyrkoherden i Hägerstad Peter Brunvall. Ho[illegible] var utmärkt för en ovanlig skönhet, liksom mannen för e[illegible] ovanlig fulhet.

B:s Verser och Tal hafva sannolikt aldrig väckt synnerli[illegible] uppmärksamhet; de flesta af hans historiska och statistisk[illegible] Skrifter hafva längesedan blifvit bortglömda, sedan både yn[illegible]nigare källor och bättre compendier blifvit att tillgå. Att ha[illegible] såsom författare af sina samtida var aktad, bevisar dock de[illegible] hedrande uppdrag han erhöll af Preseståndet, att utarbeta e[illegible] Lärobok i Moralen till Gymnasiernas tjenst. Detta Compen[illegible]dium, försedt med Kongl. privilegium och utgifvet både p[illegible] Latin och Svenska, ådrog B. en olycklig namnkunnighet; de[illegible] granskades skarpt i Upsala Tidningar 1775 af J. Fr. Neikte[illegible] som visade det vara en eländig compilation.

Deremot förtjenar B:s Beskrifning om Upsala att ihog[illegible]kommas såsom ett verk af värde. Afsättningen lärer dock e[illegible] varit så stark, att den utlofvade Tredje Delen kunnat utgif[illegible]vas. Har den varit färdig i Manuscript eller åtminstone be[illegible]tydliga Samlingar dertill gjorda, hvilket är troligt, så må ma[illegible] beklaga, att dessa papper, oaktadt flera efterforskningar, ick[illegible] kunnat igenfinnas. Att några andra B:s skrifter, hvilka Braa[illegible] omförmäler, icke blifvit tryckta, är sannolikt för allmänhete[illegible] en ringa förlust.

Skrifter: 3 Disput. Se Lidéns Catal. Sect. I. p. 148, 202, 89. - Sveriges Sällhet m. m., i et Tal på H. K. M. Kon. Adolph Fri[illegible]drichs Födelsedag d. 14 Maji 1739. Ups. 4:o (på Svensk vers[illegible] — Vettenskapernas lyckliga Tidehvarf i Sverige, då Kron-P[illegible] Gustaf behagade emottaga Cancellariatet vid Ups. Acad. 176[illegible] fol. (på Sv. vers.) — Utkast til Föreläsningar öfver Sedoläran t[illegible] Cadet Corpsens tjänst. Carlscrona 1768. 8:o. — Utkast til B[illegible]skrifning om Upsala. 2 D. Upsala 1769 o. 1773. 8:o (med [illegible] Tabb.). — General-Tabell öfver Theologien, som i hast vis[illegible] Theologiens förnämsta fördelningar m. m. Stockh. 1770. 1 ar[illegible] pat. (anon.) — General-Tabell öfver de til Philosophien hörand[illegible] Vettenskaper, m. m. Stockh. 1770. 1 ark, pat. (anon.) — Anvi[illegible]ning til hela Stats-Historien, af H. J. Voltemat, tilökt och fo[illegible]satt. Stockh. 1770. 8:o. — Europäiska Stats-Kunskapen ur D[illegible] A. F. Büschings N. Erdbeschr. sammandragen. 1 B. Sth. 17[illegible] 8:o. (2 B., innehållande Svenska Statskunskapen, utkom ick[illegible] — Genväg til de förnämsta Staters Historia, författad af H. [illegible] Voltemat. Stockh. 1771. 8:o. — Den namnkunniga Ryska Ke[illegible]

Elisabeths Historia. Ups. 1771. 8:o. (anon.) — Historisk Berättelse om alla Kongl. Kröningar uti Sverige. Stockh. 1771. 8:o. (anon.) — Samtal emellan en Ekesjö Borgare och en Bonde ifrån Säby, om närvarande tider. Stockh. 1771. 4:o. Omtryckt i Norrköping s. å. (anon.) — Samtal emellan en Präst och en Bonde, om K. Adolph Friedrichs bisättning och begrafning, med Historisk beskrifning deröfver. Stockh. 1771. 4:o. (anon.) — Berättelse om K. Hofpr. Thenstedts Schola i Stockholm. Stockh. 4:o. ½ ark. (anon.) — Öfver Kon. Adolph Friedrich, Sorgetal, hållit d. 19 Sept. 1771. Linköp. 1773. 4:o (på vers, med historiska anmärkn.). — Disp. Historico-Moralis Usum Historiarum moralem leviter adumbrans. Linc. 1773. 8:o — Compendium Philosophiæ Moralis. Linc. 1774. 8:o. — Moralen eller Sedoläran. Linköp. 1774. 8:o. — Baron v. Goertz Bedrifter, såsom Svensk Premier Minister, öfversatte från Frans. Ups. 1768. 8:o. (Anon. — Det är dock ovisst, om Busser öfversatt eller blott utgifvit detta arbete.) — Handlingar som närmare uplysa et Befordringsmål til Moralium Lections förvaltande vid K. Cadet Corpsen i Carlscrona. Stockh. 1769. 4:o. (anon.) — Åtskilliga Svenska Verser i Götheb. Magasin 1761. — En kort Geogr. och Historisk Tabell til minneshjelp för begynnare. Linköp. 1780. pat. (anon.) — Tabell öfver Konungarne i Sverige, för begynnare utdragen af Canc.-R. Lagerbrings Historia. Linköping 1780. pat. (anon.)

(Källor: Sommelii Lexic. Erud. Scanens. — C. H. Braads Ostrogothia Lit. MS på K. Gymn. Bibl. i Linköping. — Linköp. Stifts Matr. 1793. — L. Hammarskölds Hist. Anteckn. rör. Philos. Studium i Sverige, s. 201, 537.)

—E—

BYSTRÖM, JOHAN NIKLAS.

Född d. 18 Dec. 1783 i Philipstad. I följd af sin faders vilja ingick han först i handeln, men, efter dennes död, lemnade han detta yrke och begaf sig, vid 20 års ålder, till Stockholm, för att, under Sergells och Mazreliers ledning, kunna egna sig åt bildhuggarkonsten, hvars studium redan länge hade varit ett hemligt föremål för hans önskningar. År 1809 erhöll han af de Fria Konsternas Akademi Stora Priset, åtföljdt af ett rese-stipendium, hvarefter han 1810 anträdde sin första Rom-resa. Det första arbete han der i marmor utförde, och hvilket han sedermera flere gånger repeterade, var »den druckna Bacchanten», sedermera af Corbonneau i Paris gjuten i brons. Detta konstverk ankom till Sverige före Sergells död och grundlade, i följd af det bifall det vann af

denne store mästare, den unge konstnärens anseende i fäder-
neslandet. B. hemkom först 1816 och medförde flera marmor-
arbeten, som till en del köptes af den Kongliga Familjen
Redan s. å. reste han tillbaka till Rom, för att der utför
åtskilliga beställningar af H. K. H. dåvarande Kron-Prinse
samt andra enskilda personer; han återkom 1821, men bega
sig redan året derefter tillbaka till Rom, der han vistade
till 1829. Sedermera lefde han flera år i Stockholm, hvares
han bland annat fullbordade en Altardecoration för Linkö-
pings Domkyrka, föreställande Frälsaren jemte Tron, Hoppe
och Kärleken, hvilka statuer äro 11 fot höga. Derefter ut-
reste han återigen till Italien, hvarest han för närvarand
uppehåller sig.

B. är en af samtidens fruktsammaste bildhuggare. Intil
år 1832 hade ur hans atelier utgått ej mindre än tre colos-
sala marmor-arbeten af 10 till 12 fots höjd, två af nio fot
höjd, 11 Grupper samt 30 Statuer i kroppsstorlek, fler
mindre, samt dessutom åtskilliga Buster och Basreliefs. Blan
dessa arbeten äro, utom de redan nämnde, följande de mes
bekanta: »de tre Carlarne», colossala, hvaraf Carl XII, i si
egen costum, är förträffligt utförd; »Linné», i morgondrägt, sit-
tande och läsande i en bok, förfärdigad på den Studerand
Ungdomens i Upsala bekostnad samt uppställd i den Botani-
ska Trägårdens Museum; »Juno med Hercules vid bröstet», et
ypperligt konststycke, hvaraf tre exemplar blefvo huggna, oc
hvaraf ett utgör en prydnad för lustslottet Rosersberg; »Venu
och Amor»; »Harmonien», jemte »Hymen och Amor», hvilke
arbete eges af Frih. Ridderstolpe i Stockholm; »två badand
Jungfrur», hvardera särskildt utförd, af hvilka den ena ege
af Lord Normanton, den andra af H. Exc. Grefve Brahe
»Victoria», som eges af H. M. Konungen. Om denna konst-
närs stil har man yttrat följande omdöme: »B. arbetar me
äfven så mycken lätthet som flit. I framställningen af sinn-
lig yppighet, gratiös formskönhet och kraftfull lefnadsfriskhe
torde han af få öfverträffas, och derför hafva hans qvinno
och barn-figurer blifvit i synnerhet lofordade, hvaremot ma
önskat mera djuphet och en högre idealisk uppfattning i
hans hjeltegestalter. För grupperingen har han mycket sinne
draperingen är ofta ny, men ändock alltid behaglig, stile
ren och utförandet correct och högst prydligt». (Se Tilläg
och B. Lex. Ny följd II: 393.)

(Källa: Convers.-Lex. d. neuest. Zeit. u. Litter. Leipz. 1832.)

BÅLD, ANDERS. — BÅLD, ANDERS, sonen.

1. BÅLD, ANDERS.

Denne man intar bland Svenska kyrkans homileter ett utmärkt rum. Han lefde på en tid, då man icke predikade, att Tron är »en gerning, uppvuxen på sedlighetens grund»; hans öredrag är en evangelisk predikares. Född 1679 i Öregrund, ler Fadren, af samma namn, då var Kyrkoherde, sedermera Kyrkoh. i Löfsta, f. 1643, † 1707. Kom till Upsala 1689, lef Magister 1707, under en utrikes resa, den han 1706 öretagit till Tyskland, England och Holland*). Riktad med unskapsskatter, dem han samlat på transbaltisk botten, likt ndra sin tids ynglingar, hemkom han 1708, prestvigdes och örestod först sin afl. faders Pastorat, blef 1710 Adjunkt i Stockholm, derpå V. Pastor i Wingåker. 1716 kallades han ill Comminister vid Storkyrkan. Sedan han der arbetat med ık framgång bland talrika åhörare till 1729, utnämndes han ill Prost och Kyrkoherde öfver Vermdö. Kallades derifrån nyo till Stockholm 1747, såsom Pastor i Catharina, der an qvarstannade till sin död 1751. Han undfick flere kalelser, dem han ej mottog. Dessa bevittna det anseende han jöt, liksom hans Postilla m. fl. ännu vitsordar, att detta nseende var välförtjent. Hans stil eger sin tids hela kärnnlihet. Den är lika rik på ande som på tankar, har ett isst syskontycke med Nohrborgs, ehuru mindre bevisande än enne, samma orthodoxa stränghet, samma gedigenhet, samma larhet. Det var en Prest af gamla skolan, men hvars skrifer bibehålla sig, så länge sann Christendom lefver i Sverige. Da han 1747 insattes i Directionen öfver Ecclesiastik-verket Lappmarken, skref han, Mannen af Sancta Catharina, till ervarande mission ett herdebref, hvars skönhet till innehåll nu är oöfverträffad, och hvars skönhet till uttryck endast kulle öfverträffas af honom, som i våra dagar kallats från ancta Clara till de Lappars Biskop. Om hans sätt att anända sin vidsträckta beläsenhet, vittna i synnerhet Pasionspredikningarna. I Sv. Sk. Litt. I del. anföres, att bland 36 förff. citeras t. ex. Chemnitius 42 gånger; men att här räffas ej blott Ælianus, Andronicus, Cicero, Homerus, Suidas, eneca, utan Theologernas ypperste, och bland desse ej blott echt, Calovius, utan Spener (9 gånger), Scriver (28 gånger), rancke och dylika.

Gift med *Ingrid Elisabeth Ljung*.

*) "Slöt sina Akad. göromål med en märkvärdig Disp. i 2 elar, de Fatis Religionis in Scandia", heter det om B. hos Alander.

Skrifter: Christ. Betraktelser öfv. Sön- och Högtidsdagars Evangelier. Stockh. 1761. 4:o. — Betrakt. öfver Årl. Sön- och Högtidsdagars Epistlar, ibid. 1767. 4:o. — Handpostilla öfv. både Evang. och Epistlar. Del. 1—2. ib. 1769. 8:o. (Enl. Alnanders omdöme "en af de bästa i sitt slag".) — Predikn. om den korsfäste Christus (i 40 Passions-predikn.) ib. 1758 o. 1785. (Alla utgifna af Sonen, som deruti äfven upptagit åtskilligt af sina egna arbeten. Se Lärda Tidn. 1758 n:r 22.)

(Källor: Sonens Företal till ofvann. Passionspredikn. — Sv. Mercurius. Mars 1758. — Gezelii B. Lex. — Adelungs Lex. — Alnanders Theol. Bibl. VIII: 28 m. fl. st. — Thomæi Theologer.)

— F F.

2. BÅLD, ANDERS, sonen.

Född i Stockholm d. 20 Nov. 1720. (Föräldrar: de föregående.) Sändes, under enskild handledning, 1729 till Upsala, att der inskrifvas som Student; lemnade 1739 sin enskilde Lärare, och blef Philos. Magister 1746. Tillbragte ännu trenne år i Upsala, förnämligast sysselsatt med Theologiska studier, och prestvigdes 1749 till Adjunct hos Domprosten i Upsala D:r Olof Celsius. Under ett besök i Stockholm 1751 höll han en predikan för K. Fredrik, som kort derefter utnämnde honom till Hofpredikant; men Konungens död hindrade expeditionen af fullmakten. Följande året uppdrog Erkebisk. Henr. Benzelius åt honom, att deltaga i Öfversättningen af *Büchners Concordans*. Båld blef Vice Pastor vid Domkyrkan i Upsala 1755, E. O. K. Hofpredikant 1756, Ord. K. Hofpred. med säte och stämma i K. Hof-Consistorio 1759, Kyrkoh. i Enköping 1762, i Mariæ Magdalenæ Församling i Stockholm 1766. Led. af Samf. Pro Fide et Christ. vid dess stiftelse 1771. Th. Doctor 1772. Led. i K. Commiss. öfver Eccles.-verket i Lappmarkerna 1773. Han hade merendels en god helsa, men 1778 d. 12 Nov. anfölls han under ett husförhör häftigt af slag, hade sedermera en vacklande helsa, och afled d. 7 Juni 1780.

Gift med *Margareta Dorothea von Andersson*, dotter af Capitenen *Marcus Fredrik von Andersson*.

Doct. Båld förtjenar att ihogkommas såsom en af de grundligare Homileterna på sin tid.

Skrifter: Biblisk Concordans af Gottfr. Büchner, öfversatt. Stockh. o. Ups. 1754. 4:o. (Båld utarbetade Bokstäfverna M, O, R, U, W och Tillökningen.) — Afskeds-Predikan i Upsala Domkyrka 1 Sönd. e. Tref. 1756. Stockh. 1757. 4:o. — Högmesso-Predikan för K. Hofvet, Söndagen Sexagesima 1760. Stockh. 1761. 4:o. — Högmesso-Predikan i Mariæ Magd. Kyrka 13 Sönd. e. Tref.

1771. Stockh. 1771. 4:o. — K. Synodi i Rendsburg Välmenta o. hjerteliga Föreställning o. Påminnelse till samtelige Lärarena uti Hertigdömen Schleswig och Holstein. Öfversättn. Stockh. 1772. 8:o. — Jesu Namns Bekännelse, hvilken en Christen aflägger, förnämligast genom den Högv. Nattvardens värdiga nyttjande och bruk. Stockh. 1776. 8:o. (De bägge sista utg. af Samf. Pro Fide et Christ.) — (Se Schwed. Gelehrs. Archiv enl. Reg.)

(Källor: K. Sv. Hof-Cler. Hist. I, 3. s. 377. — Alnanders Theol. Bibl. 8. s. 28, 29. — Strickers Homil. Bibl. s. 23. — Samf. Pro Fide et Christ. Matrikel.)

P. A. S.

BÅÅT, SEVED.

Ätten är urgammal, äfven om den icke, såsom D:r Hallman sökt bevisa, skulle i rätt nedstigande led härstamma från Odin och Frigga. Seved Bååts Föräldrar voro Assessorn i Svea Hofrätt *Bo Gustafsson*, Herre till Fållenäs, och *Anna Ribbing*, dotter af Riks-Skattmäst. Frih. Seved Ribbing. Född d. 1 Jan. 1615. Var först Kammarråd, befordrades 1645 till Riks-Råd. Upphöjdes 1650 till Friherre, då han till Friherreskap fick tre socknar i Småland, näml. Härlunda, Thorsåker och Skatelöf, tillika med sin broder *Nils*, då Öfverste, 1657 General-Major, 1659 Guvernör i Riga, der han kort derefter dog barnlös). Blef vidare 1652 President i General Bergs-Amtet, och s. å. Assessor i Svea Hofrätt. Satt 1657 i den Commission, som uppå Arnold Messenii anklagelser nedsattes öfver Riks-Rådet Bengt Skytte. S. å. General-Guvernör öfver Dr. Christinas domäner, hos hvilken Drottning han stod i största nåd, såsom ses af flere bref i Archenholtz Memoirer. 1659 Hofrätts-Råd. 1660 President i K. Commerce-Coll.; 1661 President i K. Svea Hofrätt; 1663 Lagman öfver Carelen; 1668 Riks-Skattmästare och Canceller vid Akademien i Dorpt. President i Kammar-Coll. Vid K. Carl X:s begrafning bars i processionen den unge K. Carl XI på armarna af honom och Schering Rosenhane. Under Kon:s minderårighet slogs öfver B. en stor guldmedalj (se Hildebrand). Äfven finnes efter honom ett Porträtt i fol. Död i Stockholm d. 19 Aug. 1669. Gift med *Magdalena Stenbock*, dotter af Riks-Rådet och Ståthållaren, Frih. Gustaf Eriksson Stenbock och Beata Margareta Brahe. Den Friherrliga Bååt-ätten utgick med Seveds son, *Carl Gabriel*, f. 1650, död 1698; han var Cancellie-Råd och Vice Landshöfd. öfver Stockholms och Upsala Län.

(Källor: Hallmans Båta-Ätt. — Stjernmans Matr. och Höfdingeminne. — Berchs Skådepenn. — Gezelii B. Lex. — Sjöborg, Sk. Palteboken s. 327. — [Ugglas Rådslängd. — Anrep.] — Rosenhane, De fem höga Riks-Ämb.)

BÄCK, ABRAHAM.

Född i Söderhamn i Oct. 1713. (Föräldrar: Handels-mannen *Carl Olsson Bäck* och *Margareta Broo.)* Studen i Upsala 1730. Med. Doctor 1740. Led. af K. Vet. Akad. Stockholm 1743, af K. Vet. Soc. i Upsala s. å. Assessor K. Collegio Med. 1745. K. Vet. Akademiens Ordförand 1746, 1764, 1793. Led. af Acad. Imper. Natur. Curios 1748. K. Hofmedicus s. å. K. Lifmedicus 1749. Förste Läkare vid K. Seraph.-Ordens Lazarettet vid dess inrättning 1752. Archiater och Præses i K. Colleg. Med. s. å. Led. i K. Tabellcommissionen 1763. Medlem af Vet. Soc. i Trondhiem 1770, af Samf. Pro Fide et Christ. vid dess stiftelse 1771. R. N. O. 1773; Led. af K. Patriotiska Sällskapet 1782, af Uppfostrings-Sällskapet 1786. Död i Stockholm d. 15 Mars 1795.

Gift 1755 med *Anna Charlotta Adlerberg,* dotter af Kammarherren Olof Adlerberg och Grefvinnan Anna Sophia Gyllenborg. Endast 2 Döttrar öfverlefde honom.

B. förlorade vid 7 års ålder sin Fader, och genom Ryssarnes härjningar i Norrländska Skärgården 1721 förstördes Modrens förmögenhet och hans eget arf. Han erhöll dock en Stjuffader, Handelsmannen Halfvar Hedenberg, som drog försorg för hans uppfostran och underlättade hans behof; och sedermera blef han genom testamente af en rik Morbroder, Handelsmannen Abraham Broo, försatt i en oberoende ställning. Hans studier grundlades vid Skolan och Gymnasium i Gefle. De voro länge, äfven efter ankomsten till Akademien förnämligast riktade på Theologien; en anatomisk undersökning vände hans hog till Läkarekonsten. B. blef en af Roséns (von Rosensteins) första Lärjungar.

Nyss promoverad, begaf sig B. i Juni 1740 genom Danmark till Holland, uppehöll sig i Leiden ett år, besökte London på tre månader, vistades i Paris tvenne år, och återvände genom Tyskland till fäderneslandet 1745.

»Att i K. Fredrik I:s Hof inträda på Läkarebanan var äfvenså mödosamt som hedrande, äfvenså farligt som lönande denne höge Herre, plågad af många krämpor, känd med många Läkare, ömtålig och otålig, nådig och frikostig, krafde och erhöll allt det läkarebiträde, som mennisko-kunskap och förmåga kunde åstadkomma». Tjenstgöringen hos K. Adolf Fredrik och hans Gemål var mindre brydsam; efter K. Gustaf III:s upphöjelse på Thronen valde hans Gemål B. till sin egentliga Läkare.

B. delade med Acrel förtjensten att hafva väckt uppmärksamheten på behofvet af ett Lazarett i Hufvudstaden. Han var en utmärkt arbetsam, lärd och upplyst Läkare; i tillämpningen af vetenskapen nog försigtig och rädd. Under hans långa embetstid blef Collegium Medicum mera regleradt, Provincial-läkare tillsattes på många ställen och fingo förbättrade löner, och hvarjehanda nyttiga läroanstalter i hufvudstaden inrättades eller förbättrades, hvartill B. i sin mon bidrog. Gerna gick han unga Läkare till handa med uppmuntringar och råd; understödde dem äfven, särdeles om de studerade Naturalhistorien, hvilken han mycket älskade.

Linné har efter honom kallat ett örtslag *Bäckea;* K. Vet.-Akad. har 1797 hedrat honom med en medalj (jfr Hildebrand). Hans porträtt, måladt af Lundberg, graveradt af Fr. Akrel, finnes äfven lithographieradt i Svenskt Pantheon. (Se Supplementen till Sackléns Läk. Hist. af S. sjelf och Wistrand.)

Skrifter: Tal vid Præsidii nedläggande i K. Vet. Akad: 1) om nyttan och vetenskapens förmon af ett Lazarett i Stockholm, 1746; 2) om Farsoter, som mest härja bland Rikets Allmoge, 1764; 3) om Dieten, 1793. — Åminnelsetal i K. Vet. Akad.: 1) öfver H. D. Spöring, 1749; 2) öfver Fredr. Hasselqvist, 1758; 3) öfver Ol. Celsius, 1758; 4) öfver C. v. Linné, 1778; 5) öfver Z. Strandberg, 1793. — Nytt Koppympningssätt af Thom. Dimsdale. Öfversättn. Stockh. 1769. 8:o. — Se vidare Sacklén.

(Källor: Åminnelsetal, af J. L. Odhelius, i K. Vet. Ak. 1795. — Sacklén, Sv. Läkare-Hist. I. s. 43. — Svenskt Pantheon 14 H.)

P. A. S.

BÆLTER, SVEN.

Född i Söderhamn d. 24 Juli (4 Aug. n. st.) 1713. (Föräldrar: Råd- och Handelsmannen *Erik Larsson Bælter* och *Brigitta Berg*.) Student i Upsala 1730. Prest 1738, och Adjunct vid Domkyrkan i Upsala 1739. Magister med första hedersrummet 1740. E. O. K. Hofpredikant 1744. Ord. K. Hofpred. s. å. Domprost i Wexiö 1750. Tillika Kyrkoherde i Bergunda och Öja Patronela Pastorat 1751. Contractsprost s. å. Riksdagsman 1751. Th. D:r 1752. Præses vid Prestmötet 1753. Död i Wexiö d. 19 Nov. 1760.

Stamfadern till denna Slägt, *Lars Larsson*, var en ibland de första, som fingo borgarerätt i Söderhamn vid stadens anläggande 1620 el. 1621. Flere af slägten voro *Bältare*: så kallades de som förfärdigade bandler och patrontaskor m. m. till soldaternas förnödenhet. Detta skrå eller handt-

verk upphörde sedermera, men till åminnelse af det yrke, som fäderna drifvit, antogs tillnamnet *Bælter* af Handelsmannen *Lars Michaelsson*, Lars Larssons sonson och vår B:s farfar.

B:s far, som i ungdomen hade måst afbryta sina studier vid Gefle Skola för att biträda sin fader i handeln, var tidigt betänkt att skaffa sin son en god undervisning. Men då Ryssarne d. 21 Maj 1721 hade uppbränt Söderhamn, och B:s föräldrar, med förlust af hus och all sin egendom, måste i aflägse skogar rädda sitt och sina barns lif, var föga utsigt för sonen att kunna fortgå på lärdomsbanan. Han sattes derför hos en Köpman i Gefle att lära handeln; men han fann snart, att han här icke var på sitt rätta ställe. Med tårar bad han sin far att få fortfara i bokliga konster, och denne samtyckte. Att messa och predika hade under barnaåren varit hans nöjsammaste lek, och gossen såg det framför sig såsom sin egentliga kallelse. Sedan han enskildt blifvit handledd af sin äldre Broder *Lars Bælter* (sedermera Prost och Kyrkoherde i Jerfsö i Helsingland) ifrån år 1722 till 1726, intogs han på Gymnasium i Gefle.

Genom sjukdom och medellöshet fördröjdes hans promotion vid Akademien. Under tiden kom han 1735 i Gen.-Lieutenanten m. m. Frih. Jacob Grundels hus och underviste dennes sonson i trenne år dels hemma dels vid Akademien; han blef sedermera denne Herres Måg*). När han inträdde i Prestembetet, var hans tanke att blifva Adjunct i Hudiksvall. Domprosten Doct. Olof Celsius förekom detta, då han kallade honom till sin medhjelpare. Sällan har någon Predikant haft den vidsträckta inflytelse, som Bælter i Upsala. Han hördes gerna af lärda likasom af olärda: flere Academici, som länge försummat Gudstjensten, besökte den, först af nyfikenhet, att höra hvad B. hade att säga, sedermera för att vinna uppbyggelse, sedan de funnit, att äfven de kunde lära något af hans predikningar. Han hade nämligen icke blott en sällsynt förmåga att skrifva, han kunde äfven tala. Infann sig ibland hans åhörare någon, hvilken han kände såsom villfarande eller vacklande i afseende på Christendomens läror eller dess utöfning, kunde Bælter, antingen genom muntliga tillägg eller genom valet af ett annat ämne efter tillfället, så ställa sitt tal, att den ifrågavarande personen, utan att vara utpekad, måste känna igen sig och lägga på hjertat hvad han hade hört. — I det hänseendet, att en braf prest vid en Domkyrka, allra-

*) Allt ifrån 1736, då han föll i en svår frossa, var hans helsa obeständig (Thomæus).

nerligast vid Akademierna, verkar på hela Landets Ung-, kan man antaga, att framl. Domprosten B. gjorde allra-första nyttan, då han var Adjunct i Upsala. Det var i beställningen han utspridde till Studerande från hela ket första känslan för den rena stil och det jemna föreställningssätt, hvarpå han sjelf i sina predikningar gaf så mönster, och hvilket medförde en fast allmän predikoförbättring i hela Riket». Så dömde Olof Wallqvist (Handbok öfver Eccl. Befordringsmål 2 Uppl. s. 26).

B:s stora embetsgåfvor blefvo ej obemärkta. Han kallades 1741 att aflägga prof till en Comministratur vid Maria Magdalena i Stockholm; och sedermera erhöll han tvenne särskilda kallelser till Patronela Pastorat: Danderyd, 1741, och Lidingö samt Fasta och Esterna. Magistraten och Borgerskapet i Upsala sände till honom 10 Deputerade, med anhållan att han ville qvarstanna i Upsala, och med försäkran att de ville efter yttersta förmåga förbättra hans vilkor. Vid det första besök, som Kronprinsen Adolf Fredrik gjorde i Upsala, hörde han på Fastlags-Söndagen 1744 B. predika, lät strax efter gudstjenstens slut genom sin Kammarherre förklara honom sitt välbehag och befallte samma dag att fullmakt skulle för honom uppsättas att vara E. O. K. Hofpredikant med 300 Dal. S:mts lön. B. blef kort derefter Ord. K. Hofpredikant och förordnades till Legationspredikant vid den stora beskickning, med hvilken Riks-Rådet Grefve Herman Cedercreutz samma år afgick till Ryssland. Här begagnade han tillfället att äfven besöka Moskwa, der han gjorde bekantskap med Ryska Patriarchen, af hvilken han emottogs med mycken högaktning, och med hvilken han hade många märkvärdiga samtal. Frukten af hans lärdom och flit under denna resa kom dock ej det allmänna till godo. Han yttrar derom sjelf i ett bref till C. C. Gjörwell (Wexiö d. 20 Dec. 1756): »När M. H. nämner min Ryska Resebeskrifning, så måste jag beklaga dess vidriga öden. Med mycken omkostnad gjorde jag stora samlingar, att dermed kunna tjena mitt Fädernesland, men blef af Sal. H. Exc. Hr Grefve Carl Gyllenborg alldeles afrådd att skrifva något om Ryska sakerna. Således skingrade jag allt hvad jag samlat. Allt, hvad som rör Litteraturen, inlöstes af Kongl. Bibliotheket i Stockholm: Archiater Linnæus bekom alla rara frön och de växter, som jag hemförde: Hans Kongl. Maj:t lemnade jag i underdånighet, hvad som angick Cadett-Corpsen, och af Anteckningar, beträffande Arméen till sjös och lands, fick nuvarande Lagmannen Voltemat behörig del: och hvad jag hade öfrigit om Landets Hushållning, Com-

merce, Manufacturer, mynt, Riddare-Orden, Religion, Slägter m. m., såg jag sedermera till större delen vara infördt uti Pet. von Havens Efterretninger om det Russiske Rige, som utkommo i Köpenhamn 1747. Hvad har jag då haft för all min möda, annat än med ledsamhet se den gå i vatn, utan att dermed gagna det ringaste? Alla Geographiska Chartor och Perspectiver jag kunde öfverkomma, af hvilka en del äro rätt rara, finnas inbundne uti H. Exc. Hr Grefve Tessins Bibliothek». (Gjörwells Brefvexl. 1 B. s. 89.)

Nyårsdagen 1745, under det Bælter predikade för Kongl. Ambassaden, inkom Preussiske Ambassadören oväntad. Predikanten, ehuru oberedd, tillade vid slutet en rörande lyckönskan öfver Preussiska Konungahuset, i anledning af dess nya förbindelse med det Svenska, äfvensom öfver Ryska Kejsarinnan. Efter predikan reste Preussiske Ministern upp på Hofvet och berättade för Kejsarinnan, »med hvad heder och behaglighet Svenske Legationspresten i sina lyckönskningstal sig uppfört». Bælter uppkallades genast på Hofvet, fick en nådig tacksägelse och hedrades med en anständig nyårsgåfva.

Efter hemkomsten till Fäderneslandet d. 13 Sept. 1745 höll han fjerde Bönedagen sin Inträdespredikan hos Deras Kongl. Högheter: kallades 1746 till Kyrkoherde i Sköfde, men fick befallning att ännu fortfara med sin tjenstgöring vid Fursteliga Hofvet: vann äfven K. Fredriks förtroende och var en ibland de Kongl. Hofpredikanter, som under Hans sista sjukdom hos honom tjenstgjorde. När han omsider blifvit utnämnd till Domprost i Wexiö, utverkade han, att den honom tillbudna lönen för år 1750 blef anslagen till den afbrända Domprostegårdens*) återupprättande; och på hans föreställning om den skada, som äfven Domkyrkan genom branden hade lidit, skänkte Konungen till densamma en präktig Altartafla.

Om B. såsom Riksdagsman yttrar Rogberg: »Det måste sjelfva afunden medgifva, att vår vördade B. aldrig var någon enfaldig jabroder, utan stod på egen botn; tänkte djupt, talade redigt och skref bindande. Ett prof häruppå har jag hört af en i vårt allmänna betydande man, som satt tillika med honom i Secreta Deputationen, hvarest en vigtig fråga uppkom, i Krigsvetenskapen, hvarom de i konsten förfarnaste yttrade vidlyftigt sine tankar mot och med. Vår B. teg. Men följande dagen ingaf han sitt skrifteliga

---

*) Enligt Westén: Domkyrkans; men Rogberg, hvars uppgift ofvanföre är följd, bör bättre hafva känt denna omständighet.

betänkande, upptog och förklarade allas skäl, med sin egen tanka, hvilken var så öfvertygande, att den vann hela Deputationens bifall, och hade ej bättre kunnat gifvas af den störste och förfarnaste i Krigskonsten».

Vid ett tillfälle yttrade B. i Preste-Ståndet: »Jag vore en ovärdig och känslolös medborgare i Svea Rike, i fall jag icke skulle vara ju så angelägen som någon annan om Rikets ro, frid och säkerhet. Men jag räknar ock för mindre anständigt af ett independent och sjelfständigt rike, att uti alla sina oskyldiga rådslag först inhämta hvad grannarne tänka, förr än man dristar sig fatta något beslut. Skulle vi vid alla tillfällen lämpa oss efter våra grannars tänkesätt, så skulle ock vår rätt och frihet blifva qväfd vid alla rådplägningar. Jag lemnar till Herrarnes eget vittnesbörd, om icke sådana obehagliga nyheter äfven vid förra Riksdagar blifvit utspridde, till att lägga hinder i vägen för det, som då varit under händer. Gud vet, om icke vi måst sakna vår nyttiga alliance med Preussen och flere andra helsosamma författningar, i fall vi varit så klenmodiga och lätit oss af våra grannars hotande förskräckas.»

Såsom Consistorialis »älskade han vett, sanning och rättvisa. Lagen var dess ledstjerna, och ett obefläckadt samvete dess tolk. — Han var nöjd med sin del och ville ej samla åt sina arfvingar orätt gods uti iholugan pung. Han hade afsky för envälde ibland frie medborgare, då han af Gud och Öfverheten var satt för deras, men icke de för hans skull. Han egde här (i Wexiö Stift) ingen annan slägt eller gunstlingar, än dem han ansåg för dygdens vänner och rätte snillebragders idkare». (Rogberg.)

Predikoämbetet var dock B:s rätta element. Djup lärdom, okonstlad vältalighet och intagande talegåfva voro hos honom i hög grad förenade. Derom vittnar den Postilla, som efter hans concepter blifvit utgifven; men ännu mera de strödda Predikningar, som han sjelf tid efter annan lät trycka. Ordning vid den offentliga gudstjensten och laggrann kyrkotukt lågo honom mycket om hjertat.

Genom en Synodal-Disputation ådagalade han, att han med lika heder kunnat pryda en akademisk katheder, som sin predikstol.

B:s helsa blef genom träget arbete och predikande tidigt försvagad. Hans krämpor tilltogo slutligen så, att han efter sista Bönedagen 1755 icke mera kunde predika. Den ledighet, som plågorna lemnade honom, använde han nu att författa åtskilliga skrifter, ibland hvilka det mesta af Jesu

Christi Historia och Historiska anmärkningar om Kyrl Ceremonierna. Den förra, af samtida med rätta högt sk tad, torde ej locka Läsare, som helst söka arbeten i tids smak, men skall alltid med nytta begagnas af Christ som söka uppbyggelse. De senare äro ännu inom vår L teratur ett hufvudverk i sitt slag*).

I Testamente d. 27 Febr. 1756 förordnade B.: »T att betyga någon erkänsla emot den ort, hvarest jag dessa sista åren varit tjenstgörande, men för infallande lå varig sjukdom skull icke förmått visa den flit och drift mitt ämbete, som jag gerna åstundat, vill jag, efter kärl samråd med min k. Hustru, härmedelst testamentera o förära min lilla Boksamling till Wexiö Gymnasii-Bibliothe sedan min k. Hustru undantagit de böcker, som henne tje kunna, samt hos sig behåller mine skrefne Predikningar o andre Manuscripter, de der icke böra komma i främman händer». — Rogberg, som å Dom-Capitlets och Gymna vägnar i sitt tal hembär en tacksamhetsgärd åt B. och ha Fru, yttrar ibland annat: »Få exempel lära af alle fran farne och närvarande tideböcker kunna framföras, af ädelt tänkesätt och renhjertad frikostighet, emot en från mande ort, hvarest han knappast 10 år fått, ofta med n sinnesoro och bekymmer, uppskära frukten af sitt vigti embete: likväl gagnat vår Domkyrka och Öfningshus öfv 7000 Dal. S:mt åtminstone».

Somrarna drack B. getmjölk och befann sig någorlund väl: vårtiden 1759 upphostade han »stora stenar, så stor som ärter, under tiden större och smärre, af olika figur» följande året i Juli, under ett svårt och långvarigt regnvä der, aftog han märkbart. Omsider infann sig feber, so varade 47 dagar, hvarunder han tvenne gånger begick de Hel. Nattvarden; »med sundt förnuft, talande tunga, mycke andans och trons frimodighet, ett ganska stilla, gladt oc förnöjdt sinne, lemnade han sin själ i sin Frälsares hand» — Han hade till text vid sin begrafning sjelf utvalt Simeons Sång, Luc. 2: 29—32.

»Hans största glädje var att sitta i sin bok-kammare ifrån kl. 5 om morgonen intill middagen, och ifrån kl. 4 eftermiddagen intill sena aftonen. Han ansåg sine utvalde

*) Han hade kort före sin död börjat arbeta på en Historia öfver Apostlarnes Lefnad, till förklaring öfver Apostla-Gerningarna.

böcker, såsom sine förtroligaste vänner. Dock under allt detta sitt trägna arbete var han alltid nöjd, alltid munter, alltid glad. Han emottog alle inkommande med så gladt ansigte, som han suttit uti förnöjdaste sällskap, utan minsta oro eller omtanka. Intet var honom kärare, än hålla lärda samtal, höra andras tankar uti vigtiga mål. Fann han deras skäl öfverväga sin redan i pennan affattade mening, var han straxt färdig, med tacksägelse, att ändra sin. Sanningen var det han af all ting högst älskade som en utstrålande kraft af den eviga visheten, och osanning var hans leda. Han var nitfull för all slags Lärdom och Vetenskaper, äfven för dem, honom intet rörde. Han var ock de fattigas fader och ömmaste förespråkare. — I hans dagliga umgänge framlyste alla behagligheter i sin höjd. Vid all slags anständig ro var han glädtig och nöjsam. Aldrig trumpen, aldrig förbehållen: aldrig följde honom då en påfvisk myndighet eller högt lärdoms-anseende. Han egde konsten att åtskilja ett verkligt och personligt, från ett påstämpladt, värde. Han ansåg den, som ingen dygd eller förtjenst egde, vara gemen, fastän han sväfvade i siden och sammet samt rördes af nedrig rangsjuka». (Se Wieselgren, Sv. Sk. Litt. I: 334.)

B. blef gift d. 10 Nov. 1747 med *Ulrica Altea Grundel*, dotter af General-Lieutenanten och Landshöfdingen Frih. Jakob Grundel och Catharina Beata De Besche. Deras ende son lefde blott några månader. Hon blef sedermera omgift med Biskopen i Wexiö Doct. Olof Osander.

B:s Porträtt, graveradt af J. B. Berndes, är bifogadt 2:a uppl. af hans Predikningar, Stockh. 1826.

Skrifter: Diss. de Helsingia. P. 1, 2. Ups. 1735, 1737. 4:o — Disp. Synodalis de Religione. Wexioniæ 1753. 4:o — Många Predikningar, särskildt utgifna, sedermera af Bokhandl. Svederus samlade och omtryckta under titel: Samling af Heliga Tal, hållna öfver åtskilliga Evang. Texter, af Sven Bælter. 1—3 B. Stockh. 1774, 1775, 1778. 8:o — Vårs Herres och Frälsares Jesu Christi Historia ifrån Hans Födelse till Hans Himmelsfärd, uti Sex Böcker författad. 1 Bok. Wexiö 1755, 8:o. — 2, 3, 4 B. ders. 1757. 5, 6 B. Stockh. 1758, 1760. 1—3 B. omtryckta, Stockh. 1762. Af hela verket utgafs 2 Uppl. Stockh. 1770, 4:o, med Företal, inneh. Bælters Lefvernesbeskrifning af Sigfr. L. Gahm. 3 Uppl. Stockh. 1785. 4:o. — Historiska Anmärkningar om Kyrko-Ceremonierna, så väl vid den offentliga Gudstjensten, som andra tillfällen hos de första Christna och i Svea Rike. Stockh. 1762, 2 Uppl.

1783 8:o. — Nåden i Christo, föreställd uti Predikningar öfv de Årlige Sön- och Högtidsdagars Evang. (med Företal af Sa Lemchen). Stockh. 1767. 2 Uppl. (med Bælters porträtt) Stock 1826. 4:o. — Se vidare Strickers Homil. Bibl. och Hof-Cler. Hi (Senare upplagor upptagas i Sv. Boklex.)

(Källor: Ol. Monteens Likpred., med Person., öfver Rådm. E Larsson Bælter. 1748. 4:o — J. Hjelmeri Likpred. med Perso öfver Sven Bælter 1760, och J. Rogbergs Åminnelsetal öfver S Bælter 1760. Wexiö 1762. 4:o. — Sv. Mercur. 1757, Febr. 561; Dec. s. 675; 1760, Dec. s. 415. — Företal till Bælters Predi ningar, Stockh. 1767. — Företal till 2 Uppl. af Jesu Chris Historia, Stockh. 1770. — Alnanders Theol. Bibl. 2 D. s. 24 5 D. s. 41; 8 D. s. 85. — Strickers Homil. Bibl. s. 24. — Ro berga Beskrifn. om Småland s. 63. — Gezelii B. Lex. D. 1 4. — Adelungs Lexic. — Sv. Hof-Cler. Hist. 1, 3. s. 309. — S. P. Bexell, Bidrag till Sv. Kyrkans o. Riksd. Hist. s. 333. — Muntliga underrättelser. — Thomæus.)

P. A. S.

BÖRJESSON, JOHAN.

Född d. 22 Mars 1790, i Göteborgs Stift och Tanums socken, af Bonde-föräldrar. Student i Upsala 1808; vann 1814 högsta Priset i Göteb. Vetensk. och Vitterh.-Samhället. Philos. Mag. i Upsala 1815. Prestvigdes 1816, och blef, efter 1818 erhållen Indigenats-rättighet i Erke-Stiftet, Adjunct hos Domprosten D:r Winbom, samt vann ett högt anseende för sina utmärkta Predikningar, hvilka understöddes af ett hänförande föredrag. Blef 1820 Syssloman vid Upsala Domkyrka; på hans förslag blefvo åtskilliga förbättringar och förskönningar vidtagna så i Domkyrkan, som på den nya Begrafningsplatsen. Undergick Pastoral-examen 1821, erhöll Kongl. Hof-Predikants fullmakt s. ä. och utnämndes 1828 till Pastor i Weckholms, Kungs-Husby och Thorsvi regala Pastorat. Sedan 1822 Led. af K. Vet. o. Vitterh.-Samh. i Göteborg. — Gift (1823 enl. Anrep) med *Fredrika Fock*, dotter af Landshöfd., C. N. O., R. S. O. (sedermera Presidenten och tillf. Öfver-Post-Direct.) Frih. Berndt Wilh. Fock, † 1837. (Se Tillägg och B. Lex. Ny följd II: 394.)

Skrifter: Jubel-Predikan. Ups. 1817. — Skapelsen i Sånger. 1820. — Åtskilliga Poemer i Poet. Kalender samt Recensioner i Sv. Lit. Tidning.

(Källor: Årke-Stiftets Matrikel af Winbom. — Särskilda uppgifter.)

BÖTTIGER, CARL WILHELM.

Född den 15 Maj 1807 i Westerås. (Föräldrar: Provincial-Apothekaren derstädes *Carl Fredrik Böttiger* och Modern *Sophia Wilhelmina Hülphers.* Slägten är på fädernet och mödernet ursprungligen Tysk. Farfadern inflyttade till Sverige mot slutet af K. Fredriks regering). Efter att hafva genomgått Westerås Skola och Gymnasium, blef han 1825 Student i Upsala, der han 1828 af Sv. Akad. utnämndes till Gustaviansk Stipendiat. Phil. Mag. 1833. S. å. utnämnd till E. O. Amanuens vid Akad. Bibliotheket, och 1835 till Docens i Praktiska Philosophien. Redan 1830 hade han utgifvit en samling af Poësier (»Ungdomsminnen från Sångens Stunder»), som inom få veckor påkallade en ny upplaga och snart äfvèn en tredje. Utom en mängd bidrag till de under dessa åren utkommande poëtiska kalendrarna »Psyche, Hebe, Vinterblommor» m. m. utgaf han 1833 en ny samling af Dikter (»Nyare Sånger, jämte Öfversättningar af Uhlands Romanser»). Höll höstterminen samma år, på uppdrag af sina Promotionskamrater, ett minnestal öfver den unge Skalden El. Wilh. Ruda. Vann s. å. Svenska Akademiens Pris i Skaldekonsten för ett Poëm: »Gustaf Adolph vid Lützen» och följande året samma Akademies Heders-accessit, med samma heder som åtföljer Stora priset, för ett Skaldestycke: »Mötet på Odins Hög». Höll Vårterminen 1835 på Gustavianska lärosalen ett offentligt Tal öfver Kon. Gustaf III. Anträdde kort derefter en utrikes resa genom Tyskland, Österrike, Frankrike, Italien, Schweiz och Holland. Blef under sin utrikes vistelse, 1836, uppförd på förslag till Professionen i Theoret. Philosophien. Uppfördes, efter återkomsten till fäderneslandet, 1837 i andra rummet på förslag till Adjunkturen i Theoret. och Pract. Philosophien. — Flera af hans Skaldestycken äro i Tysk öfversättning utgifna, äfvensom hans i Sv. Litt.-För. Tidning för år 1835 införda afhandling: »Ett Holländskt bidrag till Sveriges Historia och Litterat.», blifvit på Holländska öfversatt. (Se B. Lex. Ny följd II: 354 och Tillägg.)

Skrifter: Acad. Disp. — Ungdomsminnen från Sångens Stunder. Upsala 1830. — 2:a Uppl. Stockh. 1830. — 3:e Uppl. Ups. 1834. 8:o. — Nyare Sånger. Jämte Öfversättningar af några Uhlands Romanser m. m. Stockh. 1833. 8:o. — Minnestal öfver Philos. Mag. Elias Wilh. Ruda, hållet inför en krets af den aflednes Promotionskamrater och vänner. Upsala 1833. 12:o. — Mötet på

Odins Hög och Gustaf Adolph vid Lützen, Tvenne Skaldestyck belönte af Svenska Akademien. Stockh. 1835. 8:o. — Sånger v invigningen af Vestmanlands och Dala Nations byggnad. U 1831. 8:o. — Derjemte Poëmer vid åtskilliga Akademiska Hög der, Promotioner m. m. — Bidrag både på vers och prosa i flera Journaler och Tidskrifter, såsom Heimdall, Sv. Littera För. Tidning, Upsala Corresp. m. fl.

(Källor: Hammarsköld, Sv. Vitterheten. Särskilda meddelande

BJÖRNSTJERNA, MAGNUS FREDRIK FERDINAN

Född i Dresden d. 10 Oct. 1779 (ej 1780). (Föräldra Commissions-Secreteraren vid Chur-Sachsiska Hofvet *Magn Olof Björnstjerna,* sedermera Envoyé E. O. samt andre Pl nipot. Minister till Tyska Riksförsamlingen i Regensburg, o Friherrinnan *Wilhelmina von Hagen.)* Kom 1793 till Sv rige, och blef s. å. Fändrik vid Lif-Reg. Brigadens värfva Infanteri. Lieutenant 1796. Anträdde 1800 en resa t Tyskland, Schweitz, Frankrike och Spanien, hvarifrån ha återkom vid slutet af följande året. Commenderades 180 med Regimentet, som var utnämndt till Finskt Garde, ti Garnisonstjenst på Sveaborg och i Borgå. Gjorde 1804 e resa till St. Petersburg, samt vistades sedan någon tid vi Åbo Akademi. Stabs-Capiten vid Finska Gardet 1805. Bi vistade fälttåget mot Ryssland 1808, först såsom Stabs-Ad jutant och sedan såsom Öfver-Adjutant vid Finska Arméen Generalstab, och derunder, i April, affären vid Pyhäjocki, de han erhöll en contusion. Vid Sikajocki d. 18 Apr. forcerad han, med en bataljon af Tavastehus Regimente, den af fien den starkt besatta Kyrkobyn, och blef derför d. 28 Apr. ut nämnd till R. S. O. I slaget vid Lappo d. 14 Juli into han, i spetsen för Björneborgs Regimentes Jägare, en by som af fienden innehades. Major d. 29 Juli. Bivistade der efter landstigningen på Kimito, då han commenderade Avant gardet, hvarvid Ryska Generalen Grefve von Buxhöfden, me större delen af Generalitetet vid Ryska Arméen i Finland af honom blef innesluten och nära att tillfångatagas. Öfver-Adjutant hos Konungen d. 29 Juli. Bivistade den häftig drabbningen vid Orawais, der han, sedan Öfverste v. Plate blef blesserad, commenderade förposterna, och forcerade Ry-ska Arméens center. Åtföljde sedan Arméen på reträtte till Uleåborg. Underhandlade med Ryska Befälhafvaren oc afslöt d. 19 Nov. conventionen i Oikjocki, som gaf Arméen tid att concentrera sig och samla krafter. Major vid Vest-manlands Regimente d. 19 Dec [illegible] han commenderade

under Regementsförändringen. I Apr. 1809 afsänd i en hemlig beskickning till Kejsar Napoleon, som träffades i Donauwerth, dagen före bataljen vid Eckmühl, hvarefter han någon tid åtföljde Franska Högqvarteret, innan han återvände till Sverige. Öfverste-Lieutenant i Arméen d. 1 Maj. Öfverste-Lieutenant vid Calmare Reg. 1810. Chef för H. Exc. Fältmarsk. Gr. v. Essens Generalstab vid Kust-Arméen 1811; gjorde derefter tjenst såsom Chef för General-Krigs-Commissarie-Departementet i K. Krigs-Collegium. Öfverste 1812. Chef för Fältm. Gr. v. Essens Generalstab vid den emot Norrige sammandragna Arméen, i Sept. s. å.; och i October afsänd till England, för att underhandla angående Norrige och Guadeloupes afträdande. Afgick 1813 med sitt Regemente till Tyskland, och commenderades i Apr. till Hamburgs undsättning och försvaret af öarne Vierlanden. Bivistade derefter fälttåget med Norra Tyska Arméen, slaget vid Gross-Beeren d. 23 Aug. och Dennewitz d. 6 Sept. Vid Arméens framryckande mot Elbe var han den förste, som med ett detachement af Cavalleri, Infanteri och Jägare verkställde öfvergången öfver denna flod d. 20 Sept. och fattade stånd vid Wörlitz, hvarifrån ströftåg och tvenne recognosceringar verkställdes. Vid den första öfverrumplades broskansen, och Franska fältvakten togs till fånga; vid den andra anfölls sjelfva broskansen. Dagen efter blef han anfallen vid Wörlitz, då han verkställde återgången öfver Elben i fiendens syn, på endast tvenne färjor, utan någon förlust. Erhöll d. 27 Sept. ordres att recognoscera och, i händelse af mindre motstånd, intaga Dessau, som, ehuru fiendens Infanteri starkt besatte stadens ringmurar och barricaderat dess portar, försökte att stormas, då Björnstjerna erhöll en svår contusion af en kanonkula och fick tvenne hästar dödskjutna och en blesserad under sig. Kort derefter Ridd. af Preussiska Orden Pour le Merite. S. å. General-Adjutant och Chef för H. Exc. Fältm. Gr. v. Stedingks General-Stab. Bivistade fältslagen vid Leipzig d. 18 och 19 Oct., och var närvarande, då byn Schönfeld med storm intogs af Langerons Corps. Bivistade tåget genom Hannover till Holstein, samt afslutade med Gen. Lallemand om Lübecks capitulation; och med Prinsen af Hessen om vapenstilleståndet för Danska corpsen i Rendsburg. Bivistade anfallet på Fredriksort och underhandlade om denna fästnings capitulation. General-Major 1814, och begåfvad med en Pommersk Dotation. Bivistade tåget från Holstein till Brabant samt fälttåget på andra sidan Rhenströmmen, då han underhandlade med Commendan-

ten i Maestricht om fästningens uppgifvande. Återvände, efter intagandet af Paris, med Svenska Arméen, till fäderneslandet. R. S. O. St. K. 2 Cl. s. å. General-Adjutant för yttre Ärendena vid Arméen i Norrige s. å. Recognoscerade Fredriksstadt och Fredrikshall samt förde befälet i affären vid Glemminge. Afslöt d. 14 Aug., med Prins Christian Fredrik och Norrska Stats-Rådet, Conventionen i Moss, hvarigenom föreningen emellan Sverige och Norrige grundlades. Afsändes under stilleståndstiden, såsom Commissarie hos Norrska Regeringen, till dess Storthinget samlades. Friherre 1815. Konungens General-Adjutant för Arméen s. å. Erhöll s. å. af Konungen en hedersvärja. C. S. O. och Ridd. af Ryska St. Georgs O. 4 Cl. s. å. Commend. af S. O. m. St. K. 1817. Chef för General-Staben. General-Lieutenant 1820. T. f. Artilleri-Inspektör 1821. Gen.-Adjut. 1824—28. Grefve 1826. S. å. förordnad att förvalta Öfverstyrelsen vid Stuterierna i Riket. Envoyé E..O. och Minister Plenip. vid Stor-Britanniska Hofvet 1828. Led. af Vet. Akad. 1834.

Gift d. 10 Oct. 1815 med *Elisabet Charlotta von Stedingk*, dotter af H. Exc. Fältmarskalken m. m. Grefve Curt Bogislaus Ludvig Christopher von Stedingk och Ulrika Fredrika Ekström. (Se Biogr. Lex. Ny följd II: 387, Posthumus, Mina Samtida II: 71—74, 219—21, äfvensom Brinkmanska Arch. I: 315, Carlsson Sv. Kyrk. i London 122 f. Jfr Anrep.)

Skrifter: 1) Om tillämpning af Fond- eller Stocks-Systemet på Sverige, samt om nödvändigheten deraf för Realisationens bestånd, Landets förkofran och Landets försvar. Stockh. 1829 (och 1842). 8:o. — 2) Om Beskattningens Grunder i Sverige, af M. Björnstjerna. Stockh. 1832. 8:o. Andra Uppl. Stockh. 1833. 8:o. — 3) Engelska Statsskulden, dess Inflytande och Förvaltning, betraktade ur en Olika Synpunkt med Sir Henry Parnell, i hans Arbete om Finansreform. Af M. B. Öfversättning. Med ett Företal om Statsskulds-Systemets Allmänna Grunder, af C. A. A. (Agardh). Stockh. 1833. 8:o. (recens. i Sv. Lit. Tidn. 1833. N:r 37—41 af H. J[ärta].) — 4) Förslag till Jury i Tryckfrihetsmål, inlemnadt till Constitutions-Utskottet, Stockh. 1835. 8:o. — Grunder för Representationens möjliga ombyggnad och förenkling. Stockh. 1835 (och 1839). 8:o. (Jfr Sv. Boklexikon, der dock saknas: Om Fond- och Stocksystemets tillämpning i Sverige. Sthm 1844, uppt. under N:r 6329 i Manderströms Boksamling, der äfven under N:r 7440—43 finnas uppt. Stedingks af B. utgifna Mem. med ett dithörande, i följd af indragning, endast i 8 ex. befintligt fragment.)

(**Källor:** Slägttaflan på Riddarhuset. — Chronol. Handb.)

TILLÄGG.

BJÖRKMAN, FREDRIK ADOLPH.

Född i Sigtuna d. 17 Apr. 1753. (Föräldrar: Rådm. och Handelsm. med Borgmästar-charakter, *Carl Gust. Björkman* och *Christina Lilja.)* Efter privat undervisning i föräldrarnas hus blef han Sponsions-Student 1760. Understödd af ett Kongl. Stipendium, begagnade han sedan Upsala Cathedral-skola till 1769. Under hans sista Latinska scriptum derstädes tecknade Rector Casström: »Egregii et ad præclara quævis nati Adolescentis B. ingenium, indolem et mores publice laudo». Efter faderns oförmodade död 1771 beslöt han efterträda honom i handeln i Sigtuna, och förestod äfven någon tid denna rörelse. Men hans tidigt vaknade varmare religionskänsla, i förening med fortfarande kärlek till litterära sysselsättningar, förmådde honom redan hösten 1772 att återvända till Upsala. Understödd af Stip. Zedritzianum, fortsatte han nu med outtröttlig ifver sina philologiska studier och disputerade pro Ex.: men emedan han ingen fallenhet egde för de Mathemat. vetenskaperna, öfvergaf han sin föresats att söka Magister-graden, och blef, efter en 1776 under Prof. Solanders præsid. utgifven och försvarad juridisk Disputation, s. å. antagen såsom Auscultant vid K. Svea Hofrätt. År 1777 E. O. Notarie; 1779 Vice Notarie. Genom träget stillasittande försvagad till helsan, och under idkeligt sträfvande att närma sig till menniskor med utmärktare religiositet, flyttade han hösten 1779 till Quartermästaren Handlanden Johan Bladh på Bendviks hemman vid Kaskö i Österbotten, för att, under en från barndomen älskad sysselsättning, trädgårdsskötsel, återvinna sina förlorade kroppskrafter. Här gjorde han bekantskap med *Anna Magd. Solfström*, Borgaredotter från Wasa, med hvilken han, såsom antagen Auscultant i K. Wasa Hofrätt, ingick äktenskap år 1782. Magistrats-Sekret. i Wasa 1784. Kämnerspræses 1786. Borgmästare 1789. Numera förbättrad till helsan och försäkrad om sin nödtorftiga utkomst, återgick han med varmaste nit till sina för en tid åsidosatta philologiska studier. Den Hel. Skrift, som städse varit hans dyrbaraste skatt, blef nu och allt framgent hufvudföremålet för hans litterära verksamhet. Alla österländska språk, som kunde bidraga till Bibelns rätta tolkning, kyrkofädernas skrifter och äldre Bibelversioner blefvo i synnerhet hans förnämsta studium.

Med biträde af de flesta till den tiden utkomna bästa exegetiska arbeten, hvilka icke utan största svårighet kunde anskaffas på denna ort, började han snart sina Bibelöfversättningar, hvilka innan hans död sträckte sig i mscpt till nära hela den Hel. Skrift. Att bokstafligt återgifva urskriftens ordaförstånd med bibehållandet af alla för Svenska språket möjliga urtextens egenheter var hans öfversättnings princip. Svenska Proföfversättningen af 1774—1788 ansåg han vara för mycket ofullkomlig och modern. Alla för behöfliga ansedda förklaringar och upplysningar framställde han i bifogade vidlyftiga noter. Af nyare theologiska systemer fann han Doederleinii Institut. Theol. Chr., mest öfverensstämma med sina strängt supranaturalistiska åsigter, och författade sjelf deraf ett sammandrag med egna tillägg och fullständigt utförda Dicta probantia m. m. Näst dessa på Bibeln och theologien riktade studier voro Roms och Greklands författare hans käraste föremål. Trött vid en tjenstbefattning, som han städse skötte med största samvetsgrannhet, men som så föga öfverensstämde med hans förkärlek till litteraturen, och längtande tillbaka till fosterlandet, tog han 1803 afsked från sin syssla och återflyttade med sin familj till sin födelsebygd, der han sedan 1795 egde en genom arf förvärfvad mindre landtegendom nära Upsala. För att draga ännu större nytta af Upsala litterära skatter samt derjemte personligen tillse en yngre sons uppfostran, och för att vårda sin aftynande helsa, inflyttade han hösten 1806 till Upsala, der han afled d. 28 Nov. 1807.

Ännu efterlefvande barn: 1 *Anna Christina*, född 1784. gift med Kyrkoherden i Wiksta C. G. Björkman; 2. *Carl Fredrik*, f. 1788, Theol. Doct., Contr.-Prost och Kyrkoh. i Roslags-Bro.

Skrifter: Underrättelse om Trädplantering. Wasa 1782. — Försök till Öfversättning af Pauli Bref till Hebreerne. Ups. 1798 (Strängt recenserad i Wexiö Stifts Tidn. s. å.). — D:o af de senare sex Cap. utaf Daniels Prophetia. Stockh. 1798. — D:o utaf Pauli Bref till Galaterne. Stockh. 1801. — D:o af Pauli begge Bref till Timotheus och till the Thessalonicenser. Ups. 1802. — D:o af Michæ Prophetia. Ups. 1803. — D:o af Pauli Bref till Epheserne, Titus och Philemon. Ups. 1806. — Flera manuscripter.

(Källor: egenhändiga Anteckningar, samt årligen förda Latinska dagböcker.)

C. F. B.

BORG, PER ARON.

Föddes d. 4 Juli 1776 i Avestad. (Föräldrar: Rector Scholæ, sedermera Hist. och Moral. Lectorn i Vesterås, Prof. D:r *E. G. Borg* och *Johanna Didron*, dotter af Öfversten vid Dalregimentet *Didron*).

Från barndomen bestämd till Preste-ståndet, genomgick han, derjemte enskildt handledd af sin fader, Skolan och Gymnasium i Vesterås, och blef 1796 Student i Upsala. Anländ dit, tyckte han sig vara inkommen uti en vetenskaplig labyrinth, der han upptäckte, att han uti de kunskapsgrenar som voro honom nödvändigast för dess bestämda lefnadsyrke, näml. Philosophien och Theologien, ej allenast kände precist ingenting, utan det föreföll honom äfven, som skulle han under loppet af hela sin tillryggalagda undervisnings-bana hafva blifvit fullkomligen missledd. — Kantiska systemet hade uppsatt det rena förnuftet såsom den enväldigt gällande principen för all philosophi, och samma rena förnuft såsom den enda och sannt thronande Gudomligheten i Religionens rymder. — Striderna mellan de lärde väckte vankelmod hos dem, som behöfde läras och ledas — och nu, i den ålder då beredelsen till och valet af det blifvande lefnadsyrket af ynglingen nödvändigt måste bestämmas, stod han rådvill, fruktande och obeslutsam i sitt val. Hans medfödda välvilja för andra, och i synnerhet för lidande likar, intalade honom att söka Läkarens framtida mödor och belöning, och nu, då läkarekonsten syntes bringad till sitt zenith under en Acrells, Afzelii och Murrays säkra ledning, beslöt han välja detta yrke, och började dess studium. Men ödet ville annorlunda. En Akademisk condition blef honom 1798 erbjuden från Stockholm hos en vördnadsvärd embetsman och slägting, Cancelli-Rådet och R. N. O. J. Forslund. Denne nye gynnare ingaf honom en mera leende och inbjudande åsigt af embetsmannabanan, såsom snarast ledande till befordran och sjelfbestånd. Valet var nu stadgadt: innan slutet af nämnde år tog han sin Cansli-Examen, och inskrefs kort derefter såsom E. O. Canslist i Kongl. Cansli-Collegium. Mellertid vistades han med sin discipel under terminerna i Upsala ända till år 1800, hvarefter han lemnade sin condition, och sökte sedan sin utkomst medelst lectioners gifvande i Sång, Piano och Harpa, i en Stärkelse-, Puder- och Parfymeri-Fabriks arrenderande, unge Pensionärers emottagande till undervisning, yngre tjenstemäns kosthållning och inspection, samt slutligen musikalisk bokhandel.

1801 upplöstes Cansli-Collegium, och B. var nu, liksom dess öfriga kamrater, utan bestämd emploj, likväl försedd

med transport-resolution, att, med beräknandet af tjensteår, söka sig in på hvad annan Expedition af Konungens Cansli som helst önskades; detta verkställdes också 1802, då han började tjenstgöra såsom E. O. Canslist uti den så kallade Inrikes Civil-Expeditionen af Konungens Cansli, der han 1803 blef förordnad till Copist; 1805 till Canslist och 1809 till Protocolls-Sekreterare. Härvid slutades också efter 10 års tjenste-uppvaktning (utan att hafva hunnit till någon lön, eller ens något hopp derom förr än i aflägsnare tider) hans arbete i Statens tjenst; icke till följd af begärdt eller erhållet afsked, utan för att ledigare kunna utveckla och gagna i den befattning, han redan någon tid förut i menslighetens tjenst sig sjelf ålagt.

Icke långt efter sitt inträdande på tjenstemanna-stråten fann han, åtminstone på den väg han gick, sysselsättning nog, men ingen för sitt hjerta, ingen heller för sitt studiibegär, och var på vägen att återvända till lärdomens högsäte, för att der vinna sig vetenskapernas lager och Läkarens sköna verksamhetsförmåga; men han gick en afton, att fördrifva sin grubblande ledsnad, på spectaklet. Dramen »Abbé de l'Epée», som då uppfördes, gjorde på honom det djupaste intryck och verkade den bestämdaste föresats, att han från denna stund icke skulle arbeta på eller för något annat än att också blifva en de l'Epée. Men huru skulle han träffa källor, derur han kunde hemta de kunskaper som dertill fordrades? Ingen af dem han rådfrågade kände något om eller uti denna interessanta afdelning af menniskobildningen. Hans trängtan stadnade länge ouppfylld uti vidsträckta forskningar. Slutligen lyckades det honom att uti Upsala Akademies bibliothek finna en disputation, som vidrörde detta ämne och som äfven gaf anvisningar på några utländske lärde, hvilka behandlat detta ämne. Han skyndade att förskaffa sig dem, och nu fördjupade han sig i detta studium och begrundande. Efter någon tid tyckte han sig något när känna hufvudprinciperna för den intellectuella Döfstumme-undervisningen och uppgjorde, efter sammanställningen af flere auctorers uppgifter, slutligen det system, som han trodde bäst kunna lämpas på Svenska språkets genius och lättast vara verkställbart i vårt land, tilläggande äfven härtill Elevernes techniska eller slöjd-utbildning, hvarmedelst de, jemte förståndets odling och hjertats ädlare daning, på en gång skulle bana sig utväg för framtida utkomst och sjelfbestånd. En idée, som väl ej var antagen i främmande länder, men som han ansåg lämpligast i ett af naturen icke gyn-

sadt land, der handelns idoghet för den behöfvande leder ill dess säkraste välstånd. Han uppgjorde således ett technico-intellectuelt bildningssystem för döfstumma, hvilket äfven med framgång fortgått ända från Institutets stiftelse till närvarande tid, trots andras många försök till reform. Han åtrade endast nu efter ett föremål, hvarpå han praktiskt unde försöka sin förvärfvade theori, ty han sjelf kände inen, och hade till och med aldrig sett någon döfstum.

Men en besynnerlig och angenäm intermezzo afbröt för n tid dessa studier. Uti en fruntimmerspension, der han af musikaliska lectioner, upptäckte han en dag ett ungt lindt fruntimmer, nyss kommet från landsbygden för att pereras, hvilket dock misslyckats, som framställde de omissänneligaste prof på medfödda anlag till musik, sång och oësi. Hon spelade då guitarre och sjöng dertill efter gehör. Ien hon yttrade ett bestämdt begär att inhemta musikens heori och att sjelf kunna lära sig hvad musikaliskt stycke on behagade; äfvensom att skrifva, för att finna ett trogare sällskap i sin mörka enslighet och ett säkrare förvar af hennes poetiska produkter. Beroende af andras välvilja ch icke egande ett eget hem, erbjöd B. henne sitt hus, ty an var då redan gift, och började genast 1806 upptänka tt machineri för blindskrifning, rörliga noter, siffror och okstäfver, äfvensom i relief skurna geogr. chartor och musikystemer, för att med fingertouchen ersätta hvad synens förnst nekade henne. Efter 2:ne års rastlöst arbete lyckades detta företag öfver all förväntan, så att vid en år 1808 d. 8 Maj inför flere af rikets högsta män och fruntimmer samt andra ansedda personer anstäld examen, hon företedde de ötjaktigaste framsteg uti stilskrifning, musik, harpspelning och sång efter noter, Tyska och Franska språken, samt lättet att i bunden stil författa samt skriftligen framställa åtskilliga små egna compositioner, hvarförutan hon framvisade åtskilliga af henne förfärdigade handarbeten af spinning, strumpstickning och slätsöm*). Vid detta tillfälle nämnde väl B. att hans afsigt och innerliga önskan vore att utom för flere Blinda äfven för Döfstummas uppfostran kunna utsträcka sin verksamhet; men åtnöjde sig för närvarande med att hafva utrönt huru hans bemödanden i denna väg kunnat lyckas och af tänkaren upptagas, äfvensom för att utbedja

*) Se Inrikes Tidn. 1809. N:r 32, 38, 39. Betyget är undertecknadt af J. G. Oxenstierna, Cl. Fleming, G. Adlerbeth, S. af Ugglas, S. Rosenhane, N. v. Rosenstein.

sig de närvarande lofsägandes gällande förord och hjelp, i händelse han skulle kunna bringa sin önskan i verket och få samla flere dylika vanlottade barn omkring sig.

Snart nog behöfdes också detta förord och denna hjelp, och händelserna tycktes nu likasom sjelfva påskynda utvecklingen af den önskade Stiftelsen. Ett missöde, som träffat några kamrater, som genom belletristiska och musikaliska talanger måste söka sitt underhåll, emedan de i befordringsväg ej voro särdeles gynnade af sin chef, föranledde B., att vid en dylik med honom sjelf nyligen timad händelse, hos besagde man framställa den frågan, huruvida han kunde ega att hoppas någon framtida befordran inom Cansliet, hvarpå han fick ett betviflande och nästan afgjordt nekande svar, med anvisning att söka någon Organist- eller klockare-plats, då man skulle söka att verka hvad man kunde. Beslutet blef då taget, att han hädanefter sjelf ville besörja om sin egen framkomst. Nu ingick B. till Konungen med anmälan om sin afsigt att inrätta ett Institut för Blinda och Döfstumma, samt utbad sig något understöd. På förord af höga Vittnen, som öfvervarit ofvannämnda examen samt i följd af K. Canslers-Gillets ampla tillstyrkande, blef denna ansökning gillad, och B. fick, genom Kongl. Resol. d. 19 Juli 1808, sig tillslaget ett årligt arvode af 450 R:dr banco.

Egnande sig helt och hållet åt utvecklingen af den blindas framsteg, lyckades det honom icke långt härefter att finna en fattig döfstum gosse, den han, likasom den blinda, tog i sitt hus och på honom tillämpade sin theori. Ryktet förde snart flere Blinda och Döfstumma till honom; välgörandet hastade att bispringa dels med de mest fattiges underhåll och beklädnad, dels med nödiga apparaters, böckers, skrifmaterialiers och verktygs anskaffande. Vid början af nästa år eller 1809 anställdes åter en Examen, och det visade sig då, att 14 olyckliga redan blifvit anmälda och att bland dem 2 Blinda och 6 Döfstumma med samma lyckliga resultat som förra året blifvit undervisade. (Se den tryckta Berättelsen.)

Riks. Ständer kommo tillsammans samma år 1809. Inför dem blef angelägenheten af en sådan stiftelse föredragen. B. anställde en Praktisk Examen med sina Elever uti Ständernas, Hofvets och flere hundra andra personers öfvervaro d. 5 Jul. på Stora Börs-Salen*). Plan och förslag för en sådan Inrättnings tillvarelse och behof inlemnades till Rikets Ständer, och resultatet blef ett årligt Statsanslag för de Blinda

*) Se berättelsen härom i Gjörwells Brefväxl. VI: 143—46.

ch Döfstummas Institut, stort 3,333 R:dr b:co, för att lo-
era och vidmakthålla Inrättningen samt för att dervid med
läder och föda fritt hålla 13 fattiga barn, ett från hvarje
tift*). Och ifrån denna stund kan inrättningen räkna sin
erkliga tillvaro och sitt orubbade bestånd.

Men emedan allt nytt i ett land vanligen mötes af be-
ydliga hinder, så uppstod också för Institutet flera, och
land dem en oförklarlig svårighet, att utbekomma veder-
örliga ordres till Stats-Contoret, att utbetala de medel, som
f Ständer och Konung dertill voro anslagna. Nästan ett
r måste B. upplåna medel till boning, underhåll och be-
klädnad åt de nyvalde elever, som redan till fullt antål voro
ppsände från Landsorterna, samt löna deras lärare och be-
ening. På riksdagen i Örebro 1810 måste han infinna sig
ch frambära sin Inrättnings både öde och angelägenheter.
ikens Ständers beslut i anledning häraf under d. 11 Nov.
ppförde väl Institutets tillgångar på ordinarie stat, men
ndock erhölls den Kongl. expeditionen derpå först d. 8
Juli 1812; och detta endast i följd af Institutets höga Be-
kyddarinnas och den nyvalde Kronprinsens personliga mel-
ankomst.

Från åtskilliga håll underrättades B., att flerfaldiga fal-
ka och till en del dåraktiga berättelser och fördomar voro
gängse bland allmänheten, angående institutet och barnens
behandling derstädes. Följande prof kunna gifva ett begrepp
m arten af dessa rykten. Från en aflägsen församling**)
uppsändes till B. en officiel skrifvelse från Presterskapet, af
innehåll, att föräldrarna till en döfstum gosse, som af Consi-
torium enligt inrättningens reglemente blifvit utsedd att uti
nstitutet anställas såsom elev, mot inga vilkor, uppmuntrin-
gar, förmaningar, hot, löften om fri resekostnad och belö-
ningar, ville till inrättningen uppsända sin son, emedan de
med säkerhet visste, att B. brände sådana barn till pulver
för att dermed curera obotliga sjukdomar». Från andra orter
vägrade sig äfvenledes flere föräldrar förmånen att begagna
den gratist-lott, som fallit på deras barn. Att förekomma
och skingra sådana enfaldiga fördomar, äfvensom för att visa
huru eleverna behandlades, hvad de lärde och redan hade
lärt, samt huru innerligt förhållandet var emellan Läraren

*) Se Besvärs- och Oeconomie-Utskottets Betänkande, särskildt
tryckt 1809.

**) Skepparslöf i Lunds Stift.

och barnen, föresatte sig B. att med sin hustru, såsom ba
nens fostermoder, sin medlärare (Lieutenant Modéer), sa
alla de då uti institutet varande döfstumma, anställa
resa till fots genom flera rikets provinser. Denna re
verkställdes också sommaren 1811; sextio mil genomtågade
och valdes dervid så väl allmänt som mindre besökta väg
för att i olika bygder för dessas invånare framställa der
förut olyckliga barns, anhörigas eller sockneboars närvaran
lyckligare lott och förvärfvade framsteg. Detta företag ly
kades till den grad, att sedan hundratals föräldrar inkom
med ansökningar att få sina vanlottade barn antagna i den
uppfostrings-anstalt.

Inrättningen hade ännu 1812, eller på 4:de året efter s
tillvarelse, icke någon egen lokal för boningsrum och ver
städer. Ingen fond förefanns härtill, Staten hade nyss me
gifvit en årlig inkomst till 13 barns underhåll och uppfostr
— och denna likväl oundgängliga vehikel för en sådan i
rättnings utvidgande, sjelfbestånd och trefnad syntes såled
endast i en aflägsen framtid kunna vinnas. B. inköpte då
egen risk den romantiskt sköna, fastän då med förfalln
otillräckliga och med ett för vintervistande icke beräkna
boningshus försedda, lägenheten Manilla å Kongl. Djurgårde
flyttade Institutet dit våren 1812, började genast med s
medlärare, den skicklige Technologen Modéer, att inöfva ba
nen uti flerfaldiga byggnadsyrken, gick jemte honom i spe
sen för Eleverna, deltog äfven sjelf i de gröfsta och tyngs
arbeten, och inom årets slut stod der en rymlig boning f
elever, lärare och verkstäder, med ett ord, för allt hvad so
då för en dylik inrättning behöfdes.

Ett allmänt talämne började spridas, som ock bestyrk
tes af till B. aflåtna skrifvelser från vetenskapligen trovärdi
män, huruledes näml. Porla helsokällas vatten egde den vä
görande kraft, att ej allenast åt lomhörde och stendöfva, uta
äfven åt döffödda och således döfstumma subjecter, återgifv
hörselförmågan. B. utvalde då Tolf Elever af olika döfhets
grad, ålder och kön, reste med dem år 1814 om sommare
på egen bekostnad till Porla och begagnade vattnet efter före
skrift. Resultatet häraf blef: 1:o att detta vatten på hörsel
organen icke egde någon annan återställande kraft än så vid
hörseln genom allmän nervsjukdom, scrofulösa åkommor elle
förkylningar blifvit förslappad eller förstörd, eller också om
örats canaler genom osunda vätskors stockningar blifvit ob
struerade; 2:o att de döf-födde, som der började tala, öfva
des dertill genom det ofta förnyade besvär, som flera ömsint

rumsgäster gjorde sig med att ställa dem framför sig och
utsäga åtskilliga ord, som väl också hade den verkan, att de
lärde sig mechaniskt frambringa sådana ord, hvilka innehöllo
labiala consonanter; men alla nasala och i synnerhet gutturala
förblefvo för dem oefterhärmliga; och att alla, hvilkas döfhet
icke var en följd af ofvannämnda orsak, icke der återvunno
mera hörselförmåga än de förut egt; 3:o att således Porla
källa icke kunde återställa mer än högst få döfstummas hör-
och tale-förmåga, emedan orsaken till döfstumheten är subjec-
tiv och således nästan lika mångfaldig, som de döfva, helst
hörsel-organen är den mest componerade, och antalet af dess
beståndsdelar, som kunna læderas, äro de rikaste, finaste och
ännu minst upptäckta af alla organiska vehikler för men-
niskans intellectuella bildning och utveckling; och slutligen
4:o att ingen af de medföljande döfstumma återfingo hörseln,
som är enda vilkoret för taleförmågan.

I flere år fortgick nu inrättningen till sin vidgning och
ändamålsenlighet. Donationer ökades år från år, Manilla blef
inlöst för inrättningens egna medel; elevernas antal växte och
allt syntes lofva en glad orubbad framgång. Så var likväl
ännu icke bestämdt. Olika tankar mellan stiftaren och stif-
telsens dåvarande styrelse uppstodo rörande institutets vidare
utveckling och handhafvande, hvilket hade till slutlig följd,
att B., som icke ville ingå uti de nya ordningar och det för-
ändrade system, som äfven i undervisningen ville åläggas ho-
nom, hos Konungen år 1816 anhöll om entledigande från all
befattning vid Allmänna Institutet. Man lät då en Dansk
lärare inkomma, som förordnades till chef derstädes. Manilla
såldes, Institutet flyttades till Hufvudstaden, en Egendom
inköptes, och det allmänna etablissementet för döfstumma
anlades der. B. uppbyggde Manhem å Kongl. Djurgården, i
trots af förvånande och förut ohörda försök att hindra och
nedrifva det*), till vidd och inrymme vida större än Manilla,
och anlade derstädes utom nödiga boningslägenheter, lärosalar
och arbetsrum, 16 särskilta fabriker och verkstäder**),
mottog det gamla Institutets lärare och snällaste elever i sin
nya boning, uppsatte der alla af honom uppfunna machiner,

*) Se Protocollerna i Riksmarskalks-Embetet för 1816, om Man-
hems nedrifvande.

**) Se deputerades af R:s Ständer Berättelse om det nya Insti-
tutet i Manhem d. 22 Junii 1818.

föreläsningstablåer och undervisningsapparater för så väl blinda som döfstumma, lönade lärare och betjening samt underhöll 8 à 10 medellöse elever genom sin egen försorg. Alla sjelfbetalande lärjungar öfverlemnades af deras anhörige till B:s Institut. Det fanns således nu tvenne sådana Uppfostringsanstalter i Sverige: näml. Stam-Institutet på Kongl. Djurgården, anfördt af Borg, och det Allmänna i staden, handledt af främlingar. Två och ett halft år förblef det i denna ställning. Mot slutet började likväl vid den Allmänna Inrättningen yppa sig åtskilliga upplösningsämnen, som hotade med full undergång. B. hördes häröfver och frågades, huruvida han ville återtaga ledningen deraf; projecter till Institutens förening vexlades och uppgjordes, och år 1819 flyttades det Allmänna Institutet åter till Djurgården, förenades med B:s i hans nybygda lägenhet Manhem, och har allt sedan under växande statsanslag, donationer och ständigt ökad personal, verksamhet och trefnad der förblifvit till närvarande tid*).

Genom den i Stockholm residerande Portugisiska Chargé d'affairen, Hr J. J. Torlade D'Azambuja, inbjuden år 1822 af Cortes, och af den följande året genom en ny statshvälfning åter blifne enväldiga Monarchen Kon. Johan VI:s Ombud, Hr Gomez d'Oliveira, kallad att i Lisabon stifta ett med det Svenska likställigt Institut för Blinda och Döfstumma, företog B. hösten 1823 resan dit, likväl mot vilkor att han på Portug. Regeringens bekostnad skulle få genomresa flera länder i Europa så väl i bort- som hemvägen, för att göra sig bekant med alla kända Inrättningar, så väl i afseende på Blindas och Döfstummas undervisning, som sinnessjukas behandling och öfriga fromma Stiftelsers för fattigvård och uppfostran organisation. Vägen togs öfver Danmark, Norra delen af Tyskland, Holland, Belgien, Frankrike och England. Efter hans ankomst till Portugal utnämnde Konungen sin äldsta dotter, sedermera Regentinnan Isabella Maria, till det nyblifvande Institutets Protectrice. Det goda ändamålets vinnande började väl under lyckliga auspicier, men, oaktadt Konungens gränslösa ynnest och Prinsessans deltagande godhet för saken, förmådde likväl Jesuiteri, fanatism, fördomar och intriger, att nästan under ett års tid hindra Inrättningens utveckling och bestämda tillgångar; och var under denna

---

*) Jfr Riksens Ständers Revisorers berättelse i Officiella Bladen för alla år.

äntnings- och stridsperiod den stiftande främlingen dessutom fta utsatt för smädeliga rykten, gäckande hänvisningar från Auctoritet till Auctoritet, polemiska anfall i tidningar, och äfven några gånger för försåtliga anfall å sjelfva lifvet. Slutligen, efter detta problematiska års tålmodiga besegrande, emnades B. af Portugals Konung ur dess egen cassa tillräckliga medel till etablissement för 12 vanlottade barn och försäkrades Inrättningen om ett bestämdt årligt anslag af omkring 8,000 R:dr b:co. — Blinda och döfstumma elever intogos nu och undervisades efter samma system och methoder, som vid Institutet uti Sverige. En ung Portugisisk Literatör J. C. da Cunha inöfvades i denna undervisningsgren, och inom trenne år var Inrättningen organiserad, ej allenast uti intellectuelt afseende, utan äfven försedd med nödiga slöjdinrättningar och verkstäder, mäktig att framvisa lyckliga, af Regeringen högt gillade resultater*), och orubbadt, trots Johan VI:s tyranniska efterträdares, Dom Miguels, skräcksystem och förstöring af alla nyttiga Inrättningar, fortsätter det sin verksamhet ända intill närvarande stund.

Svenska Institutets vård och angelägenheter yrkade år 1828 B:s återkomst till fäderneslandet. B:s broder, Capiten J. H. Borg, hvilken medföljt till Portugal och från ungdomen inöfvats i döfstummas uppfostran, blef qvar och förordnades till Institutets chef, och den unge Portugisern blef dess Adjunct, hvilken också, sedan Capiten B. under det brodertvisten mellan Dom Pedro och Dom Miguel som blodigast utfördes, blef massacrerad, inträdde såsom Stiftelsens föreståndare.

Under sitt vistande i Lisabon blef B. 1825 genom ett derstädes också vistande diplomatiskt ombud från Brasilien, af Kejsar Dom Pedro inbjuden att, emot hvad vilkor han ville uppgifva, uti Rio Janeiro ordna en med den i Lisabon nyss organiserade likartad uppfostringsanstalt. Men kärleken till hemlandet och känslan att icke vilja på så långt afstånd och tid lemna den unga stiftelsen i Portugal, samt slutligen längtan att snart få återkomma till sin förstfödda inrättning i Sverige, som också började lida af dess frånvaro, förmådde dock honom att frånsäga sig detta smickrande och lönande uppdrag.

Sedan han passerat ett år i Portugal, öfverkom honom den för Nordiska infödingar der nästan oundvikliga hemsjukan, i förening med en högst farlig pleuritico-bilieuse feber,

---

*) Hvilket af en för B. smickrande skrifvelse från Kongl. Rådet m. m. Torlade d'Azambuja d. 18 Juni 1828 kan inhemtas.

hvilken uppkommer af ovanan vid de täta och skarpa atmospheriska omvexlingarna mellan hettan från den af solen uppglödgade jorden och afkylningsvindarne från Oceanen, äfvensom af ovanan vid det af vulcaniska ämnen bemängda drickvattnet och i synnerhet vid spisinrättningen derstädes. Den gode Konungen, underrättad härom, anordnade strax nödiga medel för att från Sverige, öfver England, låta ankomma dess hustru och yngsta son till Portugal, der de förblefvo till hans hemfärd. Och åt hans dotter Elisabeth Maria, som i Portugal framföddes, täcktes Konungen och Prinsessan, Skyddarinnan, låta inbjuda sig som Faddrar.

År 1827 kallades B. till Ledamot uti Sociedade Promotora da Industria Nacional i Lisabon.

Vid återresan till Sverige, på hösten 1828, togs vägen genom Spanien, Frankrike, Nederländerna, Hamburg och Danmark; och besöktes då med ännu ytterligare granskning de för döfstumma, blinda, sinnessjuka, olyckliga och värnlösa i dessa länder inrättade fromma stiftelser och uppfostringsanstalter.

Hemkommen till fäderneslandet rönte han sedan den stora tillfredsställelsen, att ej allenast se sin Stiftelses fond af Riksens Ständer tvenne gånger förökad med ett appointement för 13 elever hvarje gång, och af välgörenheten esomoftast ihogkommen med donationer och testamenten, utan och under dess ömma Skyddarinnas, H. M. Drottningens nitiska omvårdnad och med en för saken varm Styrelses, i full harmoni med honom samverkande kraft, finna den med hvarje dag stiga så väl i tillväxt som allmän gagnelighet.

År 1831 införde han vid Institutet Söndags-Gudstjenster för Döfstumma, bestående deruti, att dagens Evangelium, framställdt genom en för mindre upplysta sinnen lättfattlig utveckling och med tillämpade lärdomar för inträffande förhållanden eller missöden i lifvet, jemte böner, först upplästes för alla närvarande hörande personer, och sedan genom teckenspråket, helst af en Döfstum, efter papperet för de öfriga Döfstumma tydas och förklaras. Ett företag, som han icke fann vid något utländskt Institut, men som han vid danandet af moralité och religiöst sinne hos barnen, liksom med deras teckenböngöring morgon och afton samt vid hvarje spisning, funnit verka de vackraste resultater.

År 1834 egde han den lyckan, att i den höga Skyddarinnans och Riks:s Ständers närvaro fira stiftelsens silfverfest, eller minnet af den dag, då han för 25 år sedan på Börsen gjorde den första Examen i enahanda höga och betydande

··lken sistnämnde fest han
: eleverna fick tillfälle att
g och nytta denna uppfost-
·let förflutna fjerdedels seklet*).
: med särdeles uppmärksamhet
·niatrien eller läran att till förut
·nde själar, en annan men beslägt
praktiska Psychologien, den han, för
· ies obildade själar eller de döfstumma,
: nomtränga; och då han vid återkomsten
·ifsekels långt, denna vetenskap och om-
·ge sinnessjuka stodo efter i fäderneslandet,
·· ·s väcka sina landsmäns behjertande och upp-
·· ·pa**), dels ock att sjelf grunda en ändamåls-
·· · derför. På sin egen lägenhet, Manillaholm å
·garden, emottog han således, 1832, åtskilliga arter
··siuka till curerande. Lyckliga resultat uppkommo
·vittnade af en stor del bland hufvudstadens beröm-
· läkare***). Försedd med detta betyg, nedlade han nu
·al i Konungens som Philanthropens händer en förbön och
·maning att med sina biträden bringa en sådan Inrättning
· utveckling, allmänt gagn och fullkomlighet. Kongl. Maj:t
·nnade genast härtill ur egen Cassa en grundpenning af
!000 R:dr och H. K. H. Kronprinsen 400 R:dr banco, och
beviljades en Stambok öfver hela riket; menniskovän-
·es räckte äfven fram sin hjertliga skärf. En tomt, den B.
i Kongl. Djurgården till detta ändamål för egna medel in-
köpt, gifvit namn af Fridhemsparken, förskönat och till be-
byggande apterat, inlöstes nu, och några byggnader uppfördes
·derpå; men den af Konungen tillförordnade Stamboksmed-
·ems Förvaltning, kallande sig Inrättningens Styrelse, förkla-
rade, någon tid efter dess ordförandes †) död 1835, att B.
med denna, såsom det benämndes, nya inrättning, icke hade
något att sig befatta, utan att det vore denna förvaltnings
ledamöter, som nu skulle utföra den af Regeringen Stam-

---

*) Se berättelsen härom införd i Allmänna Journalen för d. 6 Aug. 1834.

**) Se en uppmaning, som i alla orter utdelades och i de flesta Tidningar samma år infördes.

***) Se ett tryckt betyg infördt i Tidningarna jemte en ny uppmaning 1833.

†) Herr Medicinal-Rådet och Ridd. Trafvenfelt.

boksförmedlade, af B. stiftade Inrättning, till sitt ändamål. — B. upphörde naturligtvis då genast med all åtgärd dervid; och anförde klagomål hos Konungen, men hvarpå ännu intet utslag fallit. Stamboks-medlens förvaltning har ännu ej emottagit och kan ej på långliga tider emottaga för att uti sin inrättning sköta några patienter, utan blifva sådana för närvarande af B. enskildt vårdade och curerade på hans egendom Manilla holme, i enlighet med hvad redan i 5 år af honom blifvit praktiseradt.

År 1810 utnämnd till R. W. O. — Medlem af flera Philantropiska och Artistiska samfund inom fäderneslandet, samt af ofvannämnda Patriotiska Societet i Portugal; för öfrigt hafva några dylika Samfund från honom räknat sin uppkomst, plan och första reglering; ibland hvilka Sällskapet Polymnia, hvars Ordförande han flera år varit. (Död d. 22 April 1839, enl. B. Lex. Ny följd II: 391.)

Gift: 1) med *Christina Ulrica Marschell*, dotter af Assessorn i Götha Hofrätt J. Marschell, † 1809; — 2) med *Charlotta Petron. Sadelin*, dotter af Proto-Notarien i Wasa Hofrätt Abrah. Sadelin, † 1813. Med henne 5 barn, af hvilka 4 aflidne och den ännu lefvande sonen *Ossian Edmund*, född 1812, Med. Phil. Cand. 1836 (förut dertill bestämd, blef han sedermera faderns efterträdare uti dess Stiftelser); — 3) med *Maria Dufva*, dotter af Hofrätts-Rådet i Svea Hofrätt J. Fr. Dufva, † 1830. Med henne 8 barn (af hvilka 1837 endast 2 lefde); — 4) med *Christina Magd. Ekman*, dotter af Öfverfältläkaren, Prof. Olof Jacob Ekman, utan barn.

Skrifter: Plan för Blindas och Döfstummas undervisning samt berättelser öfver Svenska Institutets stiftelse, utveckling och framsteg. Stockholm 1809; samt sedan esomoftast införda berättelser derom i allm. Blad. — O Estado actual do Real Instituto dos Surdos mudos e Cegos em Portugal, com o Compendio de Instruccaõ dos Surdos mudos e Cegos. Lisboa 1828. — Plan för inrättandet af en ändamålsenlig Inrättning för sinnessjukas behandlande. Stockh. 1833. — Prolog, då, till firande af Leopolds minne, Tragedien Virginia i närvaro af H. M. Drottningen, D.D. K.K. H.H. Kronprinsen och Kronprinsessan, Hofvets och Svenska Akademiens Ledamöter uppfördes i Sällskapet Polymnia d. 2 April 1830. Stockh. 1830. — Fragmenter af Borgs öfversättning från ett portugisiskt poem, Cartas de Echo e Narciso; införde uti Psyche för år 1831. — Dessutom åtskilliga Manuscripter, som vid Institutet förvaras.

(Källor: Offentl. Handlingar. — Särsk. meddelanden.)

BRAHE, ERIK.

Född i Stockholm d. 25 Juni 1722. (Föräldrar: Capitenen vid K. Lifgardet Grefve *Nils Abrahamson Brahe*, död d. 5 Sept. 1722 och Grefvinnan *Fredrika Wilhelmina Stenbock*, död d. 6 Febr. 1723). Redan i den späda åldern beröfvad sina föräldrars omvårdnad, uppfostrades han först hos Gr. Pontus De la Gardies Grefvinna, sedan hos sin Farfar, Gr. Abrah. Brahe, derefter hos sin Faster Ulrika Juliana Brahe. Begaf sig 1732 till Upsala, der han uppöfvade sig i språk och vetenskaper, samt höll 1739 en Oration *de Gustavo I Suecorum Rege a summa miseria turpissimaque servitute patriam suam liberante*. Gjorde 1740, i sällskap med Majoren Stjernmark, en resa ikring Sverige. Ryttare vid Norra Skånska Cavalleriet 1741; Corporal s. å.; Cornett s. å.; Lieutenant 1743. Åtföljde 1744, såsom Cavalier, den beskickning, som afgick till Berlin, för att till Sverige öfverföra Prinsessan Lovisa Ulrika. Ryttmästare 1745. Major 1747. Major vid Lifreg. till häst 1749; Öfverste-Lieuten. 1750. Förestod vid 1752 års riksdag, såsom äldste Grefven, under Landtmarskalkens nästan beständiga opasslighet, hans embete. Öfverste vid Lifgardet till häst 1752. Hade vid 1755 års Riksdag 414 röster emot 591 till Landtmarskalk. Blef för delaktighet i en anläggning, som äsyftade att utvidga Konungens makt, efter Riksens Ständers dom, halshuggen på Riddarholmen i Stockholm d. 23 Juli 1756 och begrafven i Östra Ryds kyrka.

Det berättas, att Grefvinnan Brahe, hvars belägenhet var så mycket mera ömmande, som hon bar en kärlekspant under sitt hjerta, med tårar, böner och knäfall sökt hos den mäktige Grefve Fersen utverka sin mans räddning, och att det var i samma hus, der Gr. Fersen med köld afvisade den bedjande makan och modern, som sonen, Gr. Axel Fersen, 1810 undan folkets raseri förgäfves sökte en tillflykt. Beriktigande af denna uppgift finnes i Fersens Hist. Skrifter II: 126.)

Brahe författade kort före sin död en Instruktion för sin son*), der det ibland annat heter: »om du eljest kan föda dig, gå icke uti tjenst, och tag ej brödet bort för den fattigare, utan lef af ditt egit. Var mon om friheten och lagens bestånd. Ära Konungen, men sök icke öfverhetens

*) Warmholtz (6374) lemnar derhän, huruvida denna skrift är authentik; Gjörwell (Sv. Mercur. Juli 1756 s. 47 ff.) sätter det icke i fråga.

förtroende, och kom i hog, att din Fader varit den enda af hela ätten, som, med allt menskligt förakt för favoritskap, likväl till sin olycka stött sig på hoftrappornas falska halka, endast deraf att han glömt Guds styrkande hand, och förlitat sig derpå, att, förr än något ondt skulle ske, så kunde han väl hålla tillbakars; men ej kommit i hog, att andra kunde göra hvad han icke ville hafva gjort. Märker du i framtiden oenighet kunna blifva inom Kongl. Huset, det Gud afvände, håll dig alltid ifrån att vara någons rådgifvare; följ hvad lagen säger, och lef hederligen med alla». — »Skulle din öfverhet fråga dig något råd i Dess företagande, så visa dem med underdånighet till dem, som detta embetet beklåda, och gå icke obuden till rådgifvare. Du torde väl tro, att det är hvar undersåtares pligt att råda sin öfverhet; men frågas dig något olagligit, så påminn dig hvad lagen säger att ej derutinnan ingå: sker det annan gång, gif det vederbörligen tillkänna. Frågas dig åter något lagligit, så vis ifrån dig på dem som råda skola. Skulle fåfängan förleda dig att tjena, och du sjelf blefve Rådsperson, så gif ej andra råd i Cabinettet eller Kammaren än som kunna stå i Rådsprotokollet». (Se Tillägg.)

Gift: 1) 1745 med *Eva Catharina Sack*. Död d. 9 Jan. 1753, dotter af Cansli-Rådet Frih. Joh. Gabr. Sack och Grefvinnan Eva Bjelke; 2) 1754 med *Christina Charlotta Piper*, dotter af Presidenten m. m. Gr. Carl Fredrik Piper och Ulrika Chr. Mörner. Hon blef sedermera omgift med Riks-Rådet m. m. Frih. Ulr. Scheffer.

Barn af förra giftet: *Per Brahe* född d. 19 Nov. 1746, Capiten vid Lätta Dragonerna, död ogift d. 27 Maj 1771; samt dessutom 2 söner och 2 döttrar, döda före fadren; — af senare giftet: en dotter, död före fadren, och *Magnus Fredrik Brahe*, född d. 15 Oct. 1756. En af Rikets Herrar, R. o. C. af K. M. O.; R. af K. Carl XIII:s O., död d. 12 Dec. 1826.

Skrifter: Oratio panegyr. de Gustavo I etc. (se ofvan). — För detta Öfversten, Gr. Erik Brahes Instruktion för dess unga Son Gr. Pehr Brahe. Stockh. (1756), 1 ark 4:o. Öfversatt på tyska.

(Källor: Slägttaflan på Riddarhuset. — Utdrag ur Riks. Ständers Commissions-Protocoll, af d. 25 Juni 1756 m. m. (Riksdags-Tidn. 1756 N:r 17.) — Riks. Högl. Ständers Commissions Dom, öfver f. d. Öfversten Gr. Eric Brahe m. fl. Stockh. 1756. 4:o. — Prosten Magni Troilii Berättelse om E. Brahes Beredelse till döden 1756 m. m. Stockh. 1769. 4:o.)

— e —

BRAHE, MAGNUS.

Född på Rydboholm d. 2 Sept. 1790. (Föräldrar: H. Exc. m. m. Grefve *Magnus Fredrik Brahe* och hans Grefvinna af förra giftet *Ulrika Catharina Koskull.*) Student 1807. Efter i Upsala fulländade studier och utrikes resor Cornett vid Lifreg. Brigad. Husarcorps d. 13 April 1809. Reste s. å. som Ambassad-Cavalier till Frankrike. Cornett vid K. Lifgardet till häst och Cabinetts-Kammarherre s. å. Lieutenant d. 10 Apr. 1810. Ridd. af Ryska St Annæ Ord. 2:a Class s. å. Följde sin fader till Frankrike 1811. Ryttmästare i Arméen d. 17 Nov. 1812 och vid Lifgardet 1813. Åtföljde H. K. H. Kronprinsen under tyska fälttåget 1813—14. Major i Arméen samt Ridd. af Svärds-Orden och Preussiska Merit-Ord. 1814. Förste Hofstallmästare i Survivance och Öfverste-Lieutenant i Arméen 1817. Förste Hofstallmästare 1818. Major vid Lifgardet d. 19 Jan. och Öfverste i Arméen d. 24 Juni 1820. General-Adjutant d. 9 Oct. 1821. Förste Major vid Lifgardet d. 5 Febr. och Secund-Chef derst. d. 19 Febr. samt C. S. O. d. 29 Apr. 1822. Arb. Ledamot i Tactiska fördelningen af Krigs-Vet.-Akad. 1823. General-Major d. 14 Mars 1824 och s. å. Chef för H. M. Kon:s tjenstgörande Adjutants- och Ordonnance-Officers-Corps. S. å. eller 1825 Led. af Samf. för utg. af Handl. rör. Skandin. Historia. — Ordf. i samma Samfund 1833, 1834, Styresman derst. 1835, 1836. — Öfver-Hofstallmästare d. 28 Febr. 1826. C. m. st. K. af S. O. i Mars s. å., i hvilken månad han afsändes till Petersburg, att complimentera Kejsar Nicolaus till dess uppstigande på thronen. Ridd. af Ryska St. Annæ Ord. 1:a Class s. å. Seraphimer-Ridd. d. 4 Juli 1827 och s. å. d. 23 Juli t. f. Riks-Marskalk. Gen.-Adjutant för Arméen och Chef för General-Staben d. 10 April 1828 och s. å. arb. Hedersled. af Krigs-Vet.-Akad. Ridd. af Carl XIII:s Ord. d. 15 Febr. 1829. Gen.-Lieutenant d. 19 Juni 1830. Följde H. K. H. Kronprinsen till Petersburg och blef Ridd. af Polska Hvita Örns Ord. s. å. T. f. Riks-Marskalk fr. d. 1 Juni till d. 1 Oct. s. å. och d. 31 Maj 1831 förordnad att fortfara. En af Rikets Herrar d. 26 Jan. 1831. Styresman för Krigs-Vet.-Akad. d. 29 Sept. 1831; äfven 1834. Ordf. för Arméens Fullmäktige 1833. Hedersled. i Vitt.- Hist.- och Ant.-Akad. d. 25 Febr. 1834 och d. 2 Nov. s. å. Riksmarskalk. Hedersled. i Akad. för de Fria Konsterna 1835; — i Landtbruks-Akad. 18..; — i Ve-

tensk.-Societ. i Upsala 1836. Led. af Vetensk.-Akad. d. 8 Febr. 1837 och s. å. d. 12 Maj t. f. Cansler vid Krigs-Akad. samt d. 8 Juni Led. af Seraph.-Ordens-Gillet. (S. B. Lex. Ny följd II: 391 och Tillägg.)

(Källa: Slägttaflan på Riddarhuset [m. fl., se Tillägg].)

—E—

BRINCKMAN (BRINKMAN), CARL GUSTAF, VON

Född på Nacka, i Brännkyrka Socken och Södertörn d. 24 Febr. 1764. (Föräldrar: Secreteraren *Hans Gustaf von Brinckman* och Grefvinnan *Beata Christina Lejonstedt.*) Bivistade såsom barn, med sin Informator, i trenne terminer Upsala Akademi. Uppfostrades från år 1775 till 1782 i Niesky, ett af Evangeliska Brödra-Församlingens Gymnasier i Sachsen; studerade ifrån 1782 till 1785 i Brödra-Församlingens Seminarium i Barby. Reste 1786 på ett besök till Sverige, men återvände i början af 1787 till Tyskland. Studerade derpå 3 år i Halle Philosophi, Jus Publicum, diplomatik, Statshistoria och Statistik. Tillbragte sedan 3 år på resor genom Tyskland, och vistades förnämligast i Leipzig, Dresden, Weimar, Jena och Berlin. Återvände 1791 till Sverige, och blef, efter undergången Cansliexamen, d. 19 Maj Andre Secreterare i Konungens Cabinett för utrikes Brefvexlingen. Åtföljde den 4 Jan. 1792 Landshöfd. Grefve Fredr. Ad. Cronstedt på en särskild Commission till Pommern, hvarifrån han i Maj återkom. Förordnades 1792 till Legations-Secreterare i Berlin och förestod, efter Envoyéns död 1794, såsom Chargé d'Affaires, beskickningen derstädes, till den nye Envoyéns ankomst, mot slutet af 1796. Förordnad i Nov. 1797 till Ambassad-Secreterare i Paris; Chargé d'Affaires 1798, men måste på Förste Consulns befallning lemna denna post. Återvände i Febr. 1800 till Sverige. Legations-Secreterare i Berlin 1801. Förestod beskickningen derstädes såsom Chargé d'Affaires, från Sept. 1803 till Maj 1805, då han qvarstannade i Norra Tyskland, till underhållande af en ministeriel brefvexling. Regerings-Råd 1805. Tillbragté vintern derpå flera veckor i Konungens Högqvarter i Stralsund, men återvände mot årets slut till Berlin, för att underhålla en politisk brefvexling med Konungen under hans vistande i Norra Tyskland. Återkom 1806 i Maj till Konungens Högqvarter i Greifswald, och nyttjades då vid förefallande Landtdags-göromål, till början af September, samt qvarstannade sedermera i

Stralsund, till biträde uti General-Guvernören Frih. von Essens Cansli under kriget i Pommern. R. N. O. s. å. Afsändes i Maj 1807 af Gen.-Guvernören till Konungen i Malmö, och förordnades derstädes till Envoyé E. O. och Ministre Plenipotentiaire vid Preussiska Hofvet, åtföljde Konungen vid hans öfverresa till Pommern, samt afgick derifrån i början af Juni till Memel. Följde med Preussiska Högqvarteret efter slaget vid Friedland till fredens undertecknande i Tilsit, i början af Juli s. å., och qvarstannade sedermera, såsom Konungens Minister vid Preussiska Hofvet, i Memel och Königsberg, till 1808 i April, då han på Konungens befallning till Sverige återkom och kallades i Aug. till Konungens högqvarter på Åland. Envoyé E. O. och Minist. Plenip. vid Stor-Britanniska Hofvet i Sept. s. å. Adlad 1808 d. 5 Oct., hvilket af K. Carl XIII d. 4 Oct. 1809 bekräftades, utan inskränkning för hans afkomma. Kongl. Kammarherre 1810. Ledamot i Uppfostrings-Comitéen 1812. Förestod tidtals Hof-Canslers-Embetet 1812, 1813. Ledamot i Rikets Allm. Ärenders Beredning 1813. Ledamot af Vitterhets-, Hist.- och Ant.-Akad. d. 8 Febr. 1814. C. N. O. 1815. Led. af K. Samf. för utgifvande af Handl. hörande till Skand. Hist. 1816. En af de aderton i Sv. Akademien d. 11 Febr. 1828, der han 1821 vunnit högsta priset (se nedan). Friherre 1835. Led. af Vetensk. Akad. d. 10 Febr. 1836. Har till Upsala Akademiska Bibliotek utfärdat gåfvobref å sin ansenliga och dyrbara boksamling, som i synnerhet är rik på classiska författare, skrifter i svenska historien samt på tysk vitterhet, öfver hvilken gåfva H. M. Konungen i en nådig skrifvelse betygat honom sitt höga bifall.

Tillägg i denna upplaga.

Enl. Biogr. Lex. Ny följd II: 392, hvartill hänvisas, dog B. d. 25 Dec. 1847, ogift. Under sitt vistande i Tyskland lät B. i periodiska skrifter, deribland i Wielands »Deutscher Merkur», införa uppsatser på vers och prosa, undertecknade *Selmar* eller *R.* I v. Brinkmanska Archivet eller den handskrift-samling, som genom testamente tillföll H. Exc. grefve H. G. Trolle-Wachtmeister och som förvaras på Trolle-Ljungby i Skåne, finnes en stor mängd bref från och till B. Dessutom innehåller denna samling bref, växlade imellan många framstående personer, äfvensom äldre och nyare handlingar, hvaraf ett urval är tryckt i Örebro i 2 band 1859, 1865, under titel: Handlingar ur v. Brinkmanska archivet på Trolle-Ljungby, utg. af Gust. Andersson. I företalet

till denna interessanta samling redogör utg. för B:ska Archivets innehåll, och närmare underrättelser derom meddelas i en af Phil. Cand. grefve H. G. Wachtmeister 1871 utgifven, i Lund tryckt Akad. Afhandl. med titel: Bidrag till Carl Gustaf von Brinkmans biografi och karakteristik. I denna afhandling samt i Crusenstolpes Karakteristiker (1851) och Tolls Biografi D. 2 äro bref af B. tryckta. — I Tegnérs Efterlemnade skrifter D. 1 äro intagna 78 bref från T. till B. — Om B. ochDeléen, se Crusenstolpes: »1720, 1772, 1809» och jfr Ställn. och Förh. 16 Brefvet s. 139 f.; i 12 Brefvet s. 13—17 har Crusenstolpe skrifvit vackra minnesord öfver B. I öfrigt hänvisas till B:s biografi af Beskow i Vet.-Akad. Handl. för 1847 (tr. 1849) och Börjessons inträdestal (öfver B.) i Sv. Akad. 1861 (Sv. Akad. Handl. 33). — I Nordstjernan (1848) finnes B:s porträtt och poem af honom.

Skrifter: (Ny förteckning.) Gedichte von Selmar. Bdchen 1, 2. Leipzig 1789. Liten 8:o. — Elegien. Abdruck für Freunde. Paris 1799. 12:o. — Gedichte von Carl Gustaf von Brinckmann. Erstes Bändchen. Berlin 1804. 8:o. — Philosophische Ansichten. Erster Band. Berlin 1806. 8:o. — Snillets Verld. Skaldestycke i tvänne sånger. Belönt med högsta priset i Sv. Akad. 1821. (I Sv. Akad. Handl. fr. 1796, Del. 10.) — Diktens öar. Belönt med Sv. Akad. mindre pris 1826. (Se Sv. Akad. Handl. Del 12 s. 136, der poemet nämnes, men ej är intaget. Det tr. sedan i Witterhets-Försök.) — Inträdestal hållet i Svenska Akademien d. 3 Nov. 1828. Aftryck för vänner. Sthm 1828. 8:o. (Utgör åminnelsetal öfver Bisk. Dr. J. A. Tingstadius.) — Tal hållit (!) på Sv. Akad:s Högtidsdag, d. 20 Dec. 1828. Aftryck för vänner. Sthm 1830. 8:o. (Båda äro tr. i 13 Del. af Akad. Handl. 1830.) — Tankebilder. Aftryck för vänner. Ups. 1831. 8:o. (Ur Tidskr. Svea 14 B. s. å.) — Vitterhets-Försök. Aftryck för vänner och bekanta. 2 Delar. Sthm 1842. 8:o. — Tal af (Vetenskaps-) Akademiens Præses -- Den 31 Mars 1843. Sthm 1843. 8:o. — Bref m. m., se ofvan.

(Källor: (I 1:a uppl.) Slägttaflan på Riddarhuset. — Convers. Lexikon, hvarest dock finnas flera oriktiga uppgifter. — (I denna uppl.) Sv. Archivum I: 255, 367 samt V. H. o. A. Akad., Vet. Akad. och Sv. Akad. tryckta uppgifter på ledamöter m. m., samt i öfrigt ofvan i tillägget nämnda skrifter.)

C.

CALONIUS, MATTHIAS.

Hufvuddragen af denne oförliknelige Lagforskares lefadsteckning finnas på latin meddelade genom Utgifv. af hans)pera Omnia. Öfvertygade om pålitligheten häraf, införa i dem här i svensk öfversättning, hvarefter sedan några illägg och anmärkningar skola meddelas.

»M. Calonius, som utan all tvekan kan sättas främstland Sveriges Lagkunnige [1]), var född i en hederlig, ehuru j lysande ätt. Fadern af samma namn var Kyrkoherde Saarajärvi Socken i gamla Vestra Tavastland. Moderns iamn *Elisabeth Selander*. I nämnda socken föddes Calonius l. 7 Jan. 1738 (27 Dec. 1737 g. stilen). Sedan han i fälernehuset blifvit undervisad uti Litteraturens första elementer, kom han i Febr. 1750 till Borgo Gymnasium, vardt [2]) Academisk medborgare [i Åbo] d. 9 Mars 1757, och inskriften i Wiborgska nationen, för hvilken han 1759 valdes till Curator. Såsom Respondens försvarade han 1762 första Delen af dåvarande Docenten H. Hylléns »Exercit. Acad. de Juribus civium concessis et reservatis». Antogs året derefter såsom Amanuens vid Consist. Acad. Den akademiska lagerkransen sökte han aldrig; men så stort var hans loford för snille och vidtomfattande lärdom, att dåvarande Akademie-Cancelleren Grefve Clas Ekeblad icke drog i betänkande, att, emot hvad förut någonsin skett, meddela honom tillåtelse att utan Præses och Respondens få försvara en Dissertation »de nova facie orbis Europæi, circa sæculum Reformationis exorta», hvilken han d. 20 Juni 1764 underkastade offentlig granskning; hvarefter han erhöll tillåtelse att docera i Ekonomien[3]) och blef året derpå antagen till Secreterare hos »Riks. Ständers till undersökning om Kongsgårdarna och Schäferierna i Storhertigdömet Finland utsedde Deputerade. År 1771 utnämndes han till Åbo Academies Secreterare.

Sedan C. någon tid såsom Vicarius bestridt den Jurid ska Professionen, blef han 1778 utnämnd till Ord. Profess i samma vetenskap [4]) och året derefter vald till Inspect för Wiborgska Nationen, hvilket embete han till ungdomen stora båtnad, och alltid af densamma älskad, förestod till 181·

Denne för sin utomordentliga insigt i Juridiska veten skapen, äfvensom för sin rättskaffenhet, öfver hela Rike välkände man erhöll ock ett rum bland Högsta Domstolen Ledamöter i Stockholm [5]), hvilket han med heder innehad från Maj månad 1793 till samma tid 1800.

Under denna tid var han Ledamot i den Comité, son hade sig uppdraget att utarbeta en Förordning om Skogarna [6])

Såsom bevis på Konungens nåd blef Nordstjerne-orde honom tilldelad den 28 April 1795.

Sedan Finland var blifvet Rysk provins, pryddes han 1809 med Ryska St. Annæ Ordens hederstecken af 2:dra classen, och blef den 18 Augusti samma år förordnad att med bibehållande af Professoratet, och med Titel af Stats-Råd, vara Procurator i Kejs. Regerings-Conseillen, sedermera Senaten, för Finland. År 1814 utnämndes han till Ledamot i Commissionen för Reglering af allmänna undervisningsanstalterna i samma land.

Ändtligen af ålder och mångfaldigt arbete till krafterna försvagad, erhöll den vördnadsvärde mannen efter derom gjord ansökning tjenstledighet på det nådiga sätt, att han d. 12 Febr. 1816 tillstaddes afträda procurators-ärendena, likväl derjemte hedrad med värdighet af verkligt Stats-Råd.

Trött af år, men rikt beprydd med hedersposter och belöningar, bortgick till ett annat lif, den 13 September 1817, denne vidtfräjdade och högt ansedde man, hvars stora förtjenster Fäderneslandet, Vetenskaps-republiken och Finska universitetet alltid skola i tacksamt minne förvara.

Flere Lärda Samfund tillegnade sig hans namn, näml. Uppfostrings-Sällskapet i Stockholm 1783; Krigsmanna-Sällskapet, sedermera Krigsvetenskaps-Akademien i Stockholm 1797; Finska Hushållnings-Sällskapet i Åbo s. å.; Samfundet pro Fide et Christ. 1798; Patriotiska Sällskapet 1799 och slutligen Vitt.-Hist.- och Antiqu.-Akademien i Stockholm d. 18 Sept. s. å.

Utmärkt för skarpt omdöme, sanningsspanande snille, fasthållande minne och vidsträckt lärdom, var denne Lagforskare icke mindre utrustad med en ständaktighet och ett mod, som hvarken svigtade för de Regerandes ynnest, eller kunde brytas af fiendens vapen. Också var han af naturen begåfvad med ett muntert lynne, fastän höljdt under sträfvare

ıletsdrag. Det framlyste ock endast i vänners umgänge. ıngdomen älskade honom; af mannaåldern var han vördad :h af Regenterne högt värderad.

Vid denna öfversatta biographi tillåta vi oss följande llsatser.

1) En Klooth, en Stjernhöök, en Nehrman (Ehrenrile), Solander, Berch d. ä., Colling, König Råımb, Fick*) m. fl. hafva ock obestridligen före och några ll en del under Calonii tid gjort sig förtjente om Lagfarenhten. — Ol. Rabenius och Botin torde dock ibland C:i ıregångare vara de, som med honom både i skarpsinnighet :h sannings-spejande snille närmast kunna jemföras. Men i fseende på omfattningen af utgifna arbeten och den vinst ır Lagfarenhet deraf kunnat hämta, är C. ojemförlig. Af labenius var mycket gjordt och än mer att vänta; men det ar ej oss af Försynen förunnadt att länge få behålla honom. ıärorika äro äfven Rabenii arbeten. Ingen borde tilltro sig ırtjena namn af lagfaren, som ej läst, studerat och redigt ppfattat båda dessa mäns skrifter**).

2) Sju år tillbragta på ett Gymnasium är något i vår ıd, åtminstone i det egentliga Sverige, ovanligt. Här gäller et gamla: »Invia virtuti nulla est via».

3) Biographen har här satt dubbelt utropstecken. Man iger väl, att denna Docentur tillbjöds honom egentligen derör, att den var »den först ledigblefna», och att mannen för ıvad pris som heldst borde vid Akademien fästas. Men att ıan icke heller var i Privata Ekonomien obevandrad, torde

---

*) Ännu ett stort juridiskt namn borde tilläggas, ifall ej denna ıographi vore tecknad af den, hvars namn här saknas. Red. Anm. (Se art. Holmbergsson i detta Lex., der åtskilligt om Calonius örekommer.)

**) Ett enda undantaget, nämligen det "om Klander i Jordaing", af hvilket dock, oaktadt Rabenii hufvudsakliga missgrepp i esultatet, åtskilligt är att lära i laginstitutets historia. Och sjelfva missgreppet är ojemförligt mindre tadelvärdt, än det man sedermera tillåtit sig. Nekas kan ej, att 1734 års lagstiftare kunna hafva pttänkt att sätta lagaståndstiden i den förra 3:åra prescriptionens ställe. Men då de likväl icke uttryckligen det gjort, får man ej behandla allmänheten efter lagprinciper, hvarom blott de lärde endast förmoda, att de kunna af lagstiftaren varit ämnade att uttalas.

kunna slutas af hans antagande till Secreterare i en mité, hvars föremål var lika mycket enskildt som all ekonomiskt. För öfrigt äro åtskilliga privat-ekonomiska skaper för den Lagkloke alldeles oumbärliga, och att C. sett detta och äfven för sin hufvudsaks skull om sådan kä dom vinnlagt sig, derom vittna en del af hans arbeten.

4) Här var nu C. på sin rätta plats. Men hur kan sådant i dylika ärenden i sanning sägas? Obemärkt härvid icke lemnas den Akademie-Cancellers stora förtj som förstod att värdera denne ynglings snille och kun per, och samme Herres verksamhet, att äfven på oba vägar framhjelpa honom till den plats hans talanger utvi såsom hans. Klandre derför ingen här det ovanliga i fordringsvägen! Här var ej fråga om att skaffa bröd åt delmåttan, eller en hederspost åt fåfängan, eller att staten löna någon för privattjenster. I Ekeblads Mæce krona blifver Calonii utomordentliga befordrån en vara ädelsten.

5) Gerna ville national-äran underskrifva hvad den tinske Biographen här antydt såsom anledning till de oförliknelige mans inkallande från hinsidan hafvet. förutsätter ett här, såsom i månget annat land, befin lärdt juridiskt publicum, och att ett sådant publicum I egde i Sverige dylikt anseende och inflytande som anno des, så att den inom detsamma rådande tonen också m blifva de förnämare kretsarnas samt hofvets, och på så väg framtränga till thronen. Men låt ock vara, att ry denna gång gjort ett luftsprång öfver hafvet från Åbo fram till den, som i sin ungdom varit C:i discipel och här egde högt förtroende. Då har man att tacka Försyn som så styrt, att en sådan discipel nu stod på en så plats, och derigenom blef ett verktyg för Sveriges skyd ängel, som, då Försynens vishet kräfde att en tuktan sk öfvergå oss genom förlusten af Finland, likväl hade tillät att förut här tända ett ljus, som sedermera skulle uppvä andra snillen, hvilkas arbeten och embetsnit en gång sk blifva af nästan lika stor vigt som ett Landskap. Dett nya kall, hvilket C. äfven visat sig i alla afseenden vuxe har egentligen gjort honom bland oss känd, och att sinn för en säkrare och djupare lagfarenhet sedermera här blif vit väckt, har uppenbarat sig äfven genom subscriptione och afsättning på hans tryckta arbeten. Och hafva vi vi allt för mycket orätt, om vi tro oss igenkänna C:i anda i de riktning Lagfarenhetens historiska studium nu fått, likasom en del af vår nuvarande Lag-Comités arbeten, och i ett elle

ıat yttrande inom Högsta Domstolen, som Juridiskt Archiv igen gjort allmänt kändt? Att detta ljus ej fick i dåvade Högsta Domstol lysa längre tid, än den som dess veke le tillbragt på Gymnasium i Borgo, och att samma ljus ille blifva en af den lyckliga fiendens tropheer, våge vi beklaga. Finland är ej heller i Försynens öga stjufbarn, ı efter öfvergången under en främmande styrelse hade ına provins ofelbart största behof af en så rättskaffens, ınig och oförfärad förespråkare och Procurator.

Det är en stor vinst för vår Lagfarenhet, att äfven C:i randen i Högsta Domstolen blifvit genom Hr Arwidssons sorg framlagda för allmänhetens ögon. Der visar sig, för ı af routinen oförvillade, lärdomen ögonskenligen såsom ıservativ emot de fördomar, som en otyglad vana eljest er hand fastställer såsom axiomer. Visserligen kan en sjelfindigt tänkande och med rent rättssinne utrustad, äfven ın stor erudition, hålla vanans fjättrar ifrån sig, hvarpå empel icke heller bland oss saknats. Men farlig är dock n ställning, att ej omkring sig höra annat än skefva ommen, och inemot lika smittsam, som för en begynnande agare att ej höra annat än missljud. Mot smittan af ıridikens missljud erbjuder eruditionen ett preservativ genom ı redigare och grundligare omdömen, hvilka der kunna inımtas och hvilka lemna anledning till nogare undersökning h pröfning af hvad man af routiniererne får höra.

Öfver allt visar sig i C:i yttranden i Högsta Domstolen, ıru noggrannt han åtskiljde Domarens kall, att vara den fna lagens organ, ifrån Lagstiftarens, som kan handla rätt, ven då han för framtiden ändrar den förut gällande eller fårdar en alldeles ny Lag. De på C:i domare-tid hos oss llande Lagars brister kunde han likså säkert, ja säkrare ı mången annan, bedömma. Men då han i domstol yttrade g om lagens tillämpning på gifna fall och personer, bortred han ej den gifna lagens mening till en sådan, som han jelf kunde önskat att deri finna, utan sorgfälligt följde han en, som Lagens Stiftare måtte sjelf hafva haft. Sådan gel synes han ock hafva följt i det votum som finnes sidd. 75, 176 i 3:dje Vol. af hans Opera Omnia, hvilket väl af ı för skarpsinnighet och djup lärdom utmärkt man finnes ıandradt, men på sådana skäl som synas oss mera ställda mot sjelfva lagen, än mot den tillämpning C. deraf gjort på ht fall, som då var i fråga. Det hörer ej hit att bedömma jelfva det då ifrågavarande lagrums consequens eller rimlig-

het. Men då följden af C:i yttrande om rösternas beräkni och jemnkning var, att hans eget i hufvudsaken förut utta lade yttrande skulle falla; vörda vi äfven deri, fastän i e mindre scala, samma sjelfbeherrskning och princip-fasthe som sjelfva den öfverlägsne fienden sedermera måste respe tera, då, efter det att alla andra embetsmannacorpser i Fin land svurit den fiendtliga Öfverheten trohets-ed, Consistoriu Acad. i Åbo, anfördt af C., ensamt vågade omgifvet af fien dens härar afslå tillbudet, så länge icke den Svenska Öfver heten genom ett fredsslut afstått provinsen*).

Mera såsom tolk än såsom domare, har C., i anlednin af en från Svea Hof-Rätt gjord underd. hemställan, ansett me ningen af det stadgande, som constituerar Svea Hof-Rätt til Domare i mål som röra Riksgälds-Contoret, ej kunna hän tydas till växel- och sjörättsmål, samt tvister om flyttnin i och ur hus, hvarom VI. 1. RB. stadgar att de böra »Rådstugu-Rätt afgöras, ehvad Domstol de eljest höra unde som tvista; men deremot förklarat RGS-Contorets privi legium fori hos nämnde Hof-Rätt böra gälla i tvist om inteckning å RGS-Contorets eget hus, dock så att inteck ningen väl kunde af Rådstugu-Rätten meddelas, men tvis derom, såsom på det närmaste rörande RGS-Contorets cre dit och säkerhet, böra hos Hof-Rätten omedelbarligen ut föras. Uti en i Juridiskt archiv influten recension be farar Referenten åtskilliga svårigheter, som vid tillämpnin gen skulle ega rum, derest en annan Domstol än den, som inteckningen meddelar, skulle afdömma huruvida intecknin gen må kunna meddelas. Svårigheterna torde dock finna af föga betydenhet, då man besinnar den af C. ej otydlig antydda åtskillnad emellan ett af gäldenären obestridt lem nadt intecknings-meddelande, och en derom uppkommen tvist. Det förra, som icke innebär någon egentlig domareåt gärd, förrättar Rådstugu-Rätten, enligt C:i mening utan Hof Rättens mellankomst. Men skulle inteckningen af Riksgälds Contoret bestridas, hvilket i alla fall skulle ske inför Rådstugu Rätten, der inteckningen blifvit äskad; så har C:i mening om tvistens hänvisande till Hof-Rätten icke heller betydlig svårig het med sig, då Svea Hof-Rätt alltid är i samma stad som Rådstugu-Rätten. Ty i alla fall måste ju Borgenärens ansökan

*) Hans svar till den, som gjorde anbudet, säges hafva bland annat innehållit: Hans Kejserl. Maj:t vore ej belåten med sådana undersåtar, som vore färdige att svärja en annan Öfverhet trohets-ed, så snart en fiendtlig armée tagit provinsen i besittning.

n Inteckning, tillika med Intecknings-documentet, allra först protocolleras hos Rådstugu-Rätten. Om då Hof-R. sedermera resolverar att Inteckningen skall gälla, så är, då sådan Resolution blir hos Rådstugu-Rätten ingifven och i dess Intecknings-protocoll intagen, saken alldeles enahanda som om ka Resolution vore gifven af Rådstugu-Rätten, utom det att Resolutionen i förra fallet kom några få dagar senare, hvilket ingen olägenhet medför, då det redan skedda intecknandet i båda fallen gäller ifrån den dag det i Rådstugu-Rätten sktes och i sjelfva verket skedde. Skulle åter Hof-Rätten gilla ansökan, så har äfven det lika verkan, som om sådant eslut varit gifvet af Rådstugu-Rätten, näml. att Inteckningen ingen verkan kommer att medföra, d. v. s. anses så, om om den aldrig hade skett.

Förmodligen skulle någon påminnelse emot detta yttrande ej egt rum, om icke hos Ref. samma missförstånd i emlighet insmygt sig, hvilket tämmeligen allmänt är rådande id begreppet om Inteckning, som i sjelfva verket ej är annat än en offentligen gjord inprotocollering. Sker den å lagligt sätt, och ega de af lagen fordrade vilkor dervid um, så uppkommer derigenom en emot äfven 3:dje man gällande panträtt, utan att denna rätt egentligen beror af domarens dervid uttalade stadfästelse. Saknas åter nämnda ilkor, så är, utan afseende på hvad Domaren sagt, inteckandet, d. ä. inprotocollerandet, utan all verkan på 3:dje mans rätt. Meddela inteckning är derför i sjelfva verket ej annat än inteckna d. ä. inprotocollera. Resolvera öfver den tvisten, om inteckning må meddelas, ej annat än, såsom Domare emellan borgenär och gäldenär, utlåta ig om den redan skedda inteckningen skall medföra panträtt eller ej. Hade Ref. besinnat detta, så hade han väl medgått att i C:i yttrande finna ett slags inre motsägelse mellan att meddela inteckning och afgöra om inteckningen skall meddelas.

Samma vördnad för gällande Lag igenkänne vi ock i andra yttranden, der fråga blott varit om ren, men mera populär lagtolkning, såsom angående »utbekommande af omtetnings-protocoll», hvarvid en misstolkning af tryckfrihetsagen hade börjat vid Domstolarna vilja göra sig gällande. (Op. Omn. 3 vol.). — Likaså det om »bevisningen för hemmans afgärda egenskap», deri lika mycken detalj-kännedom som fasthet i grundsatser visar sig.

6) Frukten af detta Ledamotskap var »Kongl. Förordningen om skogarne i Riket af år 1793». Jemte det att inne-

hållet utmärker sig genom en sträng aktning för rätt o[...] billighet i allmänhet, upptäcker man äfven i denna Föro[...] ning ett sträfvande, att, så vidt ställningen medgifvit, sät[...] någon gräns för Embetsmäns och betjenings godtycke; hva[...] till i synnerhet hörer det anbefallda 6 års Förslaget, hva[...] genom, derest det rätt efterlefves, åtminstone blir för Ko[...] Befallningshafvande möjligt att veta, huru mycket utan sk[...] gens utödande årligen kan af allmänningarna till utsyni[...] beviljas. Att sätta gräns för skogs- och jägare-betjening[...] ynnest-bevisningar, ligger väl utom en förordnings förmåg[...] der betjeningen näppligen har att befara någon angifvar[...] och sådant har visserligen C. förstått. Men omständighe[...] terna tillåta ej alltid att uträtta allt det goda, man förstå[...] och önskar. Framför sina föregångare utmärker sig i all[...] fall' denna skogsförordning genom den systematiska forme[...] hvarigenom ej allenast de eljest oundvikliga repetitionerna undvikas och författningen blir, genom lättheten att finn[...] det man söker, i tillämpningen mera beqväm, utan ock d[...] brister, som i dåvarande ställning varit oundvikliga, rediga[...] kunna inses, när en gång ställningen medgifver att på re[...] allvar afskaffa missbruken i deras innersta rot. Vi våga e[...] säga, att någon sådan rot blifvit, genom den 12 år derefter tillökta Skogsförordningen, bortskuren. Men den förmån ha[...] man likväl dervid haft af de systematiskt ordnade rubrikerna, att de rum, der tillsatserna skulle stå, redan voro genom 1793 års F. anvisade: hvadan ock 1805 års Skogsordning skulle fått jemnt lika många §§ som den föregående, derest det icke fallit vederbörande in att låta ett ärende i Författningen inflyta, som en läsare utom Jägeristaten icke lätt väntar att finna deri, så länge Förordningens hufvudrubrik blott tyckes antyda att den angår Rikets Skogar, hvilka väl ej bestå af de likså väl på öppna fält som i skogen kringstrykande odjur, utan blott af stillastående eller nerliggande träd. Nu har dock 1805 års Skogsordning en § mera, näml. den om »Odjurs utödande», utan tvifvel på den naiva grund, att Jägeristaten, som skall hafva tillsyn deröfver att vissa skogar »icke utödas», tillika åligger att lofligen, lagligen och »verkligen utöda» skadedjur, hvar de helst finnas. Att man i C:i sällskap icke på det sättet systematiserade, torde för den redigt tänkande icke vara särdeles förvånande. För ett tryckfel anse vi ordet hemman i 20 § af denna 1793 års Förordning, hvilket ock står qvar i 1805 års Skogs-Förordning. Sammanhanget visar dock, att i st. bör stå Byar. Deremot bör ej heller obemärkt lemnas, att genom 36 § i 1793 års F. den orätt är häfven, som genom bok-

tafliga tillämpningen af 2 M. 5 § i K. F. 1789 om Skatteöp m. m. skulle uppkomma, i afseende på från krono till rälse före 1789 utbytta hemman.

Den af C. författade »Anvisningen till de allmännaste runderna för krigslagar» recommenderar sig genom den lyckga föreningen af grundlighet och popularitet; och af densamma kan man ännu tydligare än af 1793 års utförda lagiftning ana värdet af den skatt, hvaraf Försynen låtit oss 7 års tid vara i besittning, och finna huru väl det varit, m denne grundlige Lagkloke blifvit längre bibehållen — synnerhet under den snart efter hans bortgång inträffade gförklarings- och lagstiftningsvurms-perioden.

C:i Recensioner (Se nedanf. i skriftförteckn.) föranleda j till någon erinran. I afseende på uppsatsen om »Prescription» ı. m. kunna vi ej neka oss att anföra vårt anspråkslösa mdöme. Man ser att detta Betänkande varit på privat and påkalladt af någon högtförnäm man, som synes för sin el ansett annan prescription, än den i 15:de Cap. JB. beämda urminneshäfden, för oss behöflig. Sin charakter och nigt trogen, uttalar C. i detta sitt betänkande, med värdiget och anständighet, men tillika utan omsvep, sin motsatta fvertygelse, och det länder hans förnäma correspondent till eder, att denna så kallade pro memoria icke dess mindre blef en dåvarande Lagcommissionen meddelad. »Det går lätt», iger der C., »att med ett maktspråk döda allt, äfven det ittmätigaste, klander. Men hvad uträttas dermed? Icke annat, än att emot sakens natur Lagens hägn vändes från itta ägaren och uppå dem, som haft nog dristighet att sälja ch att köpa hans egendom honom ovetande». Han tillägger idare: »Utan tvifvel skulle det bättre höfvas en upplyst och älgörande Lagstiftning att sätta allt Jordafång på den fot, tt svek dervid aldrig, åtminstone sällan, och icke heller då ed möjlighet att, under förebärande af god tro, kunna emantlas, må finna rum».

Huru detta senare skulle kunna utföras genom en sådan nrättning af Lagfarts-institutet, »hvarigenom alla utvägar kulle öppnas för köparen att med lätthet kunna förskaffa ig tillförlitlig visshet om säljarens behörighet att till honom öfverlåta den jord, som kan vara kommen i handel», detta var C. också tämmeligen omständigt.

Detta oaktadt, och fastän hans förnäme Correspondent, åtminstone i puncten om Lagfarts-institutet, synes hafva tänkt lika med honom, aktades i Lag-Commissionen lika litet på nämnda förbättringsförslag, som på C:i omdöme om maktsprå-

ket. Det var näml. i November 1804, som detta visa Betänkande (Dat. Abo d. 29 October) anlände till Sverige; och inom 7:de månaden derefter såg detta Land en Kungörelse, under namn af »Förklaring, om Lagens rätta förstånd» m. m., hvari den af C. omtalade lättheten att genom ett maktspråk döda allt äfven det rättmätigaste klander visade sig i verkligheten. Att rörande detta ärende redan i vår lag vore tillfinnandes någon annan prescription, än 15:de Capitlets præscr. immemorialis, hade väl aldrig C. förmodat. Men i den delen fick han taga lection af vår dåvarande Lag-Commission, som väl lärer trott sig hafva i denna Författnings vidlyftigt loverande inledning bevisat, att hvad nu sanctionerades om prescription ej var annat än en verklig lagtolkning. Vi äro ej bekante med de Förordningar, som efter Finlands öfvergång utkommit under C:i Procuratorsbefattning. Men tryggt kunne vi antaga, att någon sådan, som 1805 års prescriptionsplacat, der icke blifvit synlig och troligen aldrig blir det, oaktadt maktspråk torde tros ännu lättare kunna der utfärdas, än i det constitutionella Sverige. Allra minst skulle så beskaffade prescriptioner kunnat der påtänkas som de af sistnämnda år, af hvilka den ena, der det talas om »en klandrares skyldighet att inom ett års tid genom stämning fullföljas», endast genom gissning kan begripas, och den andra, eller den tjuguåriga, kan, i anseende till terminus a quo, den ena gången ganska litet öfverstiga tjugu år, och en annan gång sträcka sig bakom sjelfva urminnes häfden. Bestraffande C:i tillstyrkan af ett förbättradt Lagfartsinstitut, lärer man trott sig hafva gjort nog, då man i slutet af placatet påmint Domaren, »att vid Lagfarts beviljande noga tillse att uppå olaga åtkomst uppbud ej varder meddeldt», och genom den föreskrift att »när lagfart sökes, de handlingar som styrka förre egarens åtkomst, ovilkorligen böra förevisas»; hvarvid man synes antaga möjligheten af en säker Domstolspröfning, i ett ärende, der sällan någon sökandens vederpart plägar infinna sig eller ens kunna inkallas. För att sätta C:i idée i verkställighet, hade man behöft ej blott hans ljusa insigt och regelbundna erfarenhet, utan ock hans arbetshåg och ståndaktighet. Men fastän båda delarne här saknades, tänktes ej på att än en gång inkalla honom eller vidare äska hans råd för det speciella utförandet. Sannolikt blef härvid den inre rösten om både riktigheten af hans råd och behofvet af hans biträde nedtystad af dylika betänkligheter, som ännu i våra dagar blifvit uttalade uti en i Jurid. Archiv införd recension af C:i tryckta arbetens tredje del. De der yttrade betänkligheter

öra sig omkring befarad »tillökning» af »kostnader» och »bevän» vid förvärfvandet af fast egendom, och en likaledes efarad »tillökning i Domstolarnes göromål», betänkligheter om ofelbart skulle synts Ref. mindre stora, om han gjort ig den mödan att se dem på närmare håll, då man ock i lla fall torde kommit att förstå, att de genom de syftesenliga nstalterna minskade eller förkortade rättegångar om klander i rdafång ojemförligt skulle på det hållet lindra domarens öromål, emot den obetydliga tillökning som i lagfartsärendet kulle uppkomma.

Utan att mycket misstaga sig, torde man kunna anse 805 års så kallade Förklarings Rubrik, Innehåll, Stil och den id allt detta visade vårdslöshet, för likaså många ojäfaktiga ch sammanstämmande vittnen om det factum, att då C. mnade det egentliga Sverige, flyktade ock hans ande med onom till andra sidan hafvet.

Lyckligtvis kan man nu mera börja hoppas att denne nde åter närmar sig våra kuster och fält. C:i idée om lagartsärendet har i det närmaste blifvit af vår Lag-Comité ppfattad och uttalad i dess Förslag till Civil-Lag. Möjligeten af dess utförande har ock visat sig genom sjelfva verkigheten i flere andra Staters hypotheksordningar, till och med er vida större svårigheter varit för utförandet att öfvervinna, synnerhet i Bayern, der man nästan i hvarje särskildt district ade olika bruk och inrättningar, som måste förlikas till ett emensamt institut, utan att genom maktspråk ingripa i relan på god tro förvärfvade rättigheter.

Vi hafve haft en Calonius. Finland har haft honom. Saknad är han på båda ställen. Måtte hans ande hädanefter sväfva välgörande öfver båda dessa Land. Fred hvile öfver hans stoft; välsignelse öfver hans arbeten!

J. H—N.

(Se Svea Rikes Rådslängd, 9:de Afd. s. 52 och der anförda Källor.)

Skrifter: Matthiæ Calonii Opera Omnia. Denuo edidit Ad. Ivar Arwidsson. Holmiæ 1829—36. Vol. I—VI. Innehåll: Vol. I. 1) De nova facie Orbis europæi circa sæculum Reformationis exorta. 2) De Prisco in Patria Servorum Fato [Om de forna Trälars Rätt i Sverige. Öfvers. Jönköp. 1836]. 3) De Poena Homicidii Adtentati. — Vol. II. 1) De Pactis Antenupt. [Om äktenskapsförord. Öfvers. Lund 1834.]. 2) De Delictis circa Depositum. 3) De eo quod circa Res Inventas justum est. 4) De Præscriptione Criminum [Om prescription i brottmål. Öfvers. Lund 1836]. 5) De Hypotheca. 6) De Delinquentium ad publicam Igno-

miniam expositione. 7) De elicienda in Foro Crimine Reorum Confessione. 8) De Exceptione non numeratæ Pecuniæ. Programmata. — Vol. III. Svenska arbeten. Smärre afhandlingar: 1) En korrt Anvisning till de allmännaste grunderna för krigslagar. 2) Om rättigheten att utbekomma Omröstningsprotocoller vid Domstolar. 3) Om Afgärda hemman. 4) Om Præscription för klander i Jordafång. 5) Recensioner: a) Anmärkningar till Sveriges Sjö-Lag m. m. utgifne af J. A. Flintberg. Ny upplaga. b) Utdrag ur alla utkomne publike Handlingar, Placater, Förordningar m. m. Trettonde Delen från 1783 till 1786 års slut. Stockh. 1803. c) Korrt anvisning till Länskammarverket, författadt af M. Selling. — Yttranden i Högsta Domstolen. — Vol. IV, V. Yttranden etc. (Forts. Register dertill af D. utg. i Ups. 1837, 4 sid. 8:o.) — (Vol. VI utg. i Helsingfors 1870). Se vidare Elmgren, Öfversigt af Finlands Litt. (Hgfs 1865) s. 7, 38 och Lagus, Fört. öfver anon. förf. i äldre årg. af Åbo Tidn. (Hgfs 1870).

CAMOENIUS, SVEN. — CAMÉEN, SVEN.

1. CAMOENIUS, SVENO BENEDICTI (*Elfdalius*).

Född i Elfdalen i Vermland 1588. (Föräldrar: *Benedictus Erici*, Capellan, sedermera Kyrkoherde i Elfdalen, och *Magdalena Svensdotter Brunia.*) Student i Upsala 1606. Begaf sig 1614 till Helmstädt, der han 1617 disputerade under Nicol. Gran (Grau?) de Vero et Bono eorumque oppositis. Mag. i Greifswald 1618. Efter hemkomsten 1619 strax Rector Scholæ i Carlstad och Pastor i Hammarö Præbendeförsamling. Kyrkoh. i Fryksdalen 1626. Contractsprost 1632. Superintendent i Carlstad 1647. Bivistade Riksdagarne i Stockholm 1638, 1649, 1650, 1651, 1654, 1655, i Göteborg 1658. Död d. 26 Aug. 1666.

Sveno Benedicti är det namn, som han sjelf vanligen brukat; efter födelseorten kallades han *Elfdalius*. I Upsala, der han var en trogen lärjunge och anhängare af Joh. Messenius, fick han för sitt ovanliga snille af honom namnet *Camoenius*, hvilket han sjelf icke nyttjade förr, än sedan han blifvit Superintendent; ja, till och med då förekommer namnet *Camoenius*, i Preste-Ståndets Protocoller, endast år 1655. Ibland efterkommande har det blifvit så mycket mera frejdadt.

När Vermländska Allmogen 1638 vid Landttullarnes inrättande hade ofredat Tullbetjeningen och en K. Commission

Carlstad var nedsatt för att ransaka deröfver, sökte Camoe-
nius ådagalägga, att målet ej vore att anse såsom uppror.

M. Sveno blef af Consistorio et Clero Mariestadensi i
första rummet föreslagen till Superintendent och erhöll i
Presteståndet d. 30 Januari 1647 flera röster. Han reste
till Stockholm, för att undanbedja sig denna befordran, i an-
seende till sin ålder; men då det icke lyckades, utverkade
han, att Superintendentens säte blef flyttadt ifrån Mariestad
till Carlstad. Han erhöll Kihls Pastorat till Prebende 1650,
och 1658 vid Riksdagen i Göteborg skedde med Stiftet den
förändring, att Wadsbo och Walla Härader återlades till
Skara Stift, men Dalsland och Norra Bohus län lades under
Carlstads.

I ett Prestmöte vid Eriksmessan 1647 gjorde han sitt
inträde med ett Latinskt tal, deri han beklagade sitt hårda
öde: »Han hade ro; men sådan oro kom honom oförmodeli-
gen öfver. De Romare gjorde sina sextieåra gubbar frie
från alla sysslor; men honom gafs ingen hvila, utan arbetet
ökades och bekymret fördubblades». — Han skötte dock
sedermera sitt kall med förstånd och drift, och var i synner-
het sorgfällig om Läroverket. Han lät uppbygga ett nytt
Skolhus af sten, i stället för det gamla, som var af trä,
både förfallet och trångt. Han skaffade en Theologiæ Lector
till Carlstads Skola 1651 och reglerade lönerna emellan Lä-
rarne, samt satte Skolan i det skick, att den i det närmaste
motsvarade ett Gymnasium. Huru nitisk han varit för den
studerande ungdomens förkofran, kan äfven slutas deraf, att
han, när de studerande Wermländingarne 1655 för pestens
skull måste begifva sig ifrån Upsala, kallade till sig den ny-
ligen från utrikes orter hemkomne M. Jordan Edenius, som
ock ett helt år i Superintendentens hus för de hemmavarande
Studenterna höll akademiska föreläsningar.

C. hade under hela sin lefnad en god helsa; han pre-
dikade hvarje helgedag hela året om; men d. 12 Aug. 1666
sände han bud till Eloqu. Lectorn Gyllenius med begäran, att
han ville den dagen predika, emedan han om natten blifvit
hastigt sjuk. Fjorton dagar derefter höll Gyllenius tacksä-
gelse efter honom, till en stor sorg för många i Församlingen
och i Stiftet.

Gift 1) d. 4 Juli 1619 med *Sara Norenia*, död d. 15
Maj 1651, dotter af Prosten i Nor Erlandus Gudmundi och
hans senare Hustru Anna Eriksdotter Kax. De hade 9
Söner, 4 Döttrar. 2) 1653 med *Maria Roman*, död d. 28
Januari 1681, dotter af Lands-Kamereraren Arvid Persson
(Roman) till Westervik och hans första Hustru Anna Jöns-

dotter. De hade 2 Söner, 2 Döttrar. (Jfr Anrep om denna slägt.)

C. fick d. 11 Maj 1658 Bref på adelig frihet samt rättighet att densamma transferera på sina lifsarfvingar, men uttog ej något sköldebref. — Ibland hans Barn märkas:

1. *Daniel Camoenius*, som sedermera kallade sig *Caméen*, född i Carlstad 1625 (1624 enl. Fernow och Stjernman), Student i Upsala 1644, Magister 1652. Blef efter utländska resor Skånska Adelns Commissarie 1661, efter något vistande vid Skånska General-Guvernementet. Rådman i Stockholm 1667; tillika Commissarius i Banken 1668; Stockholms Stads Secreterare 1674, då han tog afsked ur Banken. Ledamot i Ständernas Commission angående redogörelsen för förvaltningen under Minderårigheten, 1675. Handels-Borgmästare i Stockholm 1681. Dömdes s. å. att deltaga i ersättningen till Banken, för Cassören Schomeri balance. Borgare-Ståndets Talman 1862. Justitie-Borgmästare i Stockholm 1683. Borgare-Ståndets Talman 1686, då han var vittne till Prins Carl Gustafs Döpelseact, äfvensom år 1687. Adlad 1687, med bibehållande af namnet Caméen. Han inrättade Auctionskammaren i Stockholm, och erhöll för sig och arfvingar K. Privilegium på Directörskapet, med viss procent. Död i Stockholm d. 14 Apr. 1692. (Lidéns Catal. Disp. Sect. I. p. 302, 486.)

2. *Erland Camoenius*, sedermera *Caméen*, född d. 14 Januari 1631, Student 1645, Secreterare i Götha Hofrätt, död d. 20 Januari 1670. (Lidéns Catal. Disp. Sect. p. 198.)

3. *Erik Caméen*, Student 1655, Rådman i Stockholm och Banco-Commissarius, död d. 5 April 1696.

4. *Benedictus Svenonis Camenius*, se nästa Artikel.

5. *Carl*, Student 1655, Capiten, död i Hamburg.

6. *Sven Caméen*, född i Carlstad 1658, Student i Upsala 1672, reste utrikes och blef Magister. Histor. Professor i Dorpt 1689; utfärdade såsom Rector 1699 en Kungörelse om Akademiens flyttning till Pernau, och nedlade sitt Rectorat vid invigningen af Akademien i Pernau. Med bibehållande af Professorssysslan, Akademiens Räntmästare 1700. Vid Ryssarnes och Sachsarnes infall i Ryssland s. å. blef han allena qvar och sökte sammanhålla studenterna samt förvaltade Rectoratet 1701, hvarför han 1701 d. 16 Oct. blef Landt-Richter på Ösel och s. å. d. 7 Nov. Adlad, med namnet *Caménhjelm*. Han lärer äfven någon tid varit Vice Landshöfding på Ösel. Icke desto mindre förblef han sedermera Professor i Pernau, var det åtminstone ännu d. 21 Juni 1704. Han var gift d. 31 Januari 1706 med *Catharina Åkerhjelm*, dotter af Stats-Secret. o. Öfverpostdirektören Samuel Agri-

conius (Åkerhjelm) och Catharina Mollsdorff (Moksdorff enl. Fernow s. 790, Moxdorff enl. Nat. Matr.) Han hade blott en dotter, född efter hans död, som inträffade d. 22 Juni 1708. — Han har utgifvit flera Disputationer, Orationer, en Parentation öfver Kammarherren Grefve Carl Casper Wrede, och Actus inauguralis Academiæ Gustavo-Carolinæ habitus Pernaviæ d. 28 Aug. 1699.

(Källor: Rhyzelii Episcoposcopia 2 D. s. 93. — Fernows Beskrifn. om Wermeland s. 736, 748, 786. — Ahlquist o. Bexell, Bidrag till Sv. Kyrkans o. Riksd. Hist. — Slägttaflor på Riddarhuset. — Gadebuschs Livl. Biblioth. 1 Th. s. 139. — Stjernm. Matr. — Nations-Matr.)

P. A. S.

CAMENIUS, BENEDICTUS SVENONIS.

Född i Fryksdalen d. 5 Maj 1635. (Föräldrar: Prosten och Kyrkoherden *Sveno Benedicti Camoenius*, sedermera Superintendent i Carlstad, och *Sara Norenia.*) Erhöll undervisning dels enskildt, dels i Carlstads Skola, och blef Student i Upsala d. 14 Sept. 1655. Begaf sig till Tyskland 1657 och blef Magister primus i Leipzig 1660. Efter hemkomsten prestvigd af sin Fader, biträdde han honom vid Församlingarna i Staden och på Landet i 4 år. Kyrkoherde i Kölen (Köla) 1664. Prost öfver Jösse Härad 1682. Superintendent i Carlstad 1693. Bivistade Riksdagen s. å. Död d. 5 Sept. 1704.

Vid en kyrkobyggnad i Jernskog hade länge varit en träta inom församlingen om platsen, der kyrkan skulle stå. Slutligen hölls en Sockenstämma, der saken lemnades till Prosten Camenii afgörande. — Ären J dermed tillfrids utan vidare klander? frågade han. — Ja! utropade alle med en mun. — Då skall kyrkan stå der jag nu stöter min käpp i backen, sade Prosten, ty jag är nu eder Biskop. — Han hade nyss fått Konungens fullmakt.

Han förvaltade sitt ämbete, säger Rhyzelius, »med sådan flit och nit, allvar och klokhet, att han intill döden hade en synnerlig hög nåd hos sin Öfverhet, och af hela Stiktet kärlek och vördnad; hvilket ock deraf slutas kan, att knappt någon Superintendent i hela Riket är efter döden beklagad med flera grafskrifter på hvarjehanda språk».

Gift 1663 med *Christina Carlberg*, född 1644, död 1715, dotter af Borgmästaren i Carlstad Johan Börjesson och Christina Olofsdotter Spak. De hade 4 Söner, 5 Döttrar, ibland hvilka märkas:

1. *Sven Caméen*, f. 1667, Biskop i Westerås; se fö jande Artikel.

2. *Erland Caméen*, född i Kölens Prestgård d. 17 Oc 1670, Student i Upsala 1688, antagen i K. Cansliet 169 Reste utrikes 1703; Commissarius i Commerce-Collegiu 1710; Assessor derstädes 1714; återkom till Stockholm s. å Commerce-Råd 1720. Adlad, med namnet *von Caméen*, s. å Död ogift i Stockholm d. 11 Nov. 1729. Han skall hafv varit Schmedeman behjelplig vid samlandet och renskrifvan det af dennes Justitiæverk.

(Källor: Rhyzelii Episc. — Fernows Beskrifning öfv. Wermel. — Slägttaflan på Riddarhuset. — Nat. Matr. — Stjernm. Matr.)

P. A. S.

2. CAMÉEN, SVEN.

Född i Kölens (Köla) Prestgård i Wermland d. 11 Jul 1667. (Föräldrar: Kyrkoherden Mag. *Benedictus Svenoni Camenius*, sedermera Superintendent i Carlstad, och *Christina Carlberg*.) Intagen på Gymnasium i Carlstad 1678. Student i Upsala 1686. Phil. Magister 1691. Prestvigd 1698 til Vice Pastor vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. E. O Kongl. Hofpredikant 1700. Pastor vid Drabantcorpsen 1701 Ord. Hofpred. s. å. Pastor vid K. Lifgardet 1703. Vice Öfverhofpredikant och Fältsuperintendent s. å. Kyrkoherde vid S. Catharinæ Församling i Stockholm 1704. Pastor Primarius och Præses Consistorii 1718. Theol. Doctor 1719. Biskop i Westerås 1725. Död i Westerås d. 6 Juli 1729.

C. gjorde 1695 en utrikes resa: begaf sig i Aug. genom Greifswald till Berlin, der han lärde känna Doct. Spener och vistades ½ år; i Apr. 1696 till Dresden, Leipzig, Jena, Nürnberg, Altdorf, der han vistades ett år; i Juni 1697 genom Frankfurt am Mayn, Giessen m. fl. städer till Holland, hvarifrån han genom Hamburg, Lübeck och Köpenhamn återkom till Sverige i slutet af s. å.

Åren 1701—1704 följde han med Högqvarteret under Polska kriget; var vid slutet af denna tid Konungens Biktfader, och ordinerade såsom Fält-Superintendent flera till Prester. Utnämnd till Kyrkoherde i Catharina, skyndade han hem till sin döende Fader och emottog hans välsignelse.

Enligt en skriftlig anteckning i ett exemplar af Rhyzelii Episcoposcopia fick C. i synnerhet och Consistorium Holmense i allmänhet d. 25 Nov. 1720 en stark skrapa ifrån Konungen och Rådet för flera olagligheter, hvilka han och Consistoriales

egått i äktenskapstvisten emellan Gen.-Majoren Frih. Philip Bogislaus von Schwerin och Baronessan Françoise von der Horst. Af Consistorii Protokoller synes, att målet ofta der varit ventileradt, att Consistorium sökt skjuta det ifrån sig, men genom K. Br. d. 5 Dec. 1719 fått befallning, »att med denna saken efter dess egenteliga beskaffenhet, som Kyrkolagen och Kongl. Förordningar medgifva, förfara»; att stämning blifvit utfärdad och Baronessan von der Horst meddelad, och att Consistorium, sedan prescriptionstiden var tilländalupen, utan att Baronessan inställt sig, d. 15 Juni 1720, i förmågo af Kyrkolagen 16 Cap. 8 § tillåtit Gen.-Maj. von Schwerin skillnad ifrån Baronessan von der Horst samt lemnat honom tillstånd till annat giftermål. Åtskilliga Handlingar i målet förvaras ibland Consistorii Acter 1720, men med den anmärkning, att de öfriga Handlingarna blifvit öfverlemnade till Hofrätten och derifrån icke återbekomna. I Protokollet d. 14 Dec. 1720 är antecknadt, att K. Maj:ts Bref angående General-Majoren Schwerin upplästes; men detta Bref, som torde innehållit skrapan, finnes icke ibland Handlingarna.

C. uppfördes på förslag till Superintendent i Carlstad 1723, »så framt han denna transport sjelf skulle åstunda». Han var för sin del dertill icke obenägen; men Doct. J. Steuchius blef i stället utnämnd. C. befordrades sedermera till Biskop i Westerås, och då han före sin flyttning i Maj 1726 höll afskedspredikan i Storkyrkan, voro både han och åhörarne så rörda, att han ofta måste uppehålla flera minuter och hans tal knappast hördes för åhörarnes gråt. Kort före afresan öfverlemnades honom af Församlingens Ledamöter, till åminnelse, en ansenlig och dyrbar skänk af arbetadt silfver.

C. bivistade Riksdagarna 1710, 1719, 1720, 1723 och 1726. Gift 1705 med *Helena Cederström*, dotter af Biskopen i Westerås Doct. Carl Carlsson och hans senare Fru Catharina Ströms. De hade, utom en i barndomen afliden dotter, tvenne barn, adlade 1726 med namnet *Caménskjöld:* 1. *Catharina Christina*, född 1707, död 1765; 2. *Carl Bengt*, född 1709, Student i Upsala v. t. 1722, Lieutenant, genom hvars död 1741 ätten utgick. (Om honom, se Fant V. 236 och Bonde, Sverige under Ulrika etc. s. 110.)

Skrifter: 2 Disputt. Lidéns Catal. Sect. I. p. 296, 373. — Caméen står ock som Respondent på titeln till Joh. Bilbergs Disp. de Theologia Christiana, Ups. 1691. 8:o; men denna afhandling, författad af Prof. Schütz, blef aldrig ventilerad.

(Källor: Likpred. af And. Kalsenius; Program till Jac. Svedb Parentation, och Parentationen. Stockh. 1730. 4:o. — Rhyzel Episc. 1 D. s. 279. — Sv. Hof-Cler. Hist. 1. 2. s. 652. — Benz Bidrag till Sv. Kyrkans o. Riksd. Hist. — Slägttaflan på Ridda huset. — Nat. Matr. — Fernow s. 758. — [Jfr Anrep och Westes Stifts Herdaminne I: 47.])

P. A. S.

CARLBERG, JOHAN OCH BIRGER.

1. CARLBERG, JOHAN.

Född i Carlstad d. 22 (28?) Sept. 1638. (Föräldra Brukspatronen och Borgmästaren *Johan Börjesson* och *Chr stina Olofsdotter Spak*.) Antog namnet *Carlberg* efter fö delsestaden. Hans föräldrar voro rika och sparade ingen kost nad för hans uppfostran. Han åtnjöt undervisning först en skildt, sedermera vid Skolan i Carlstad, och blef Student Upsala 1655. Lärer blifvit Prestvigd 1662. Begaf sig i Au s. å. till Holland, der han besökte Leyden och flera märkvär diga orter; vidare till Leipzig, der han blef Phil. Mag. 166 (1667 enl. Fernow s. 755), och till Giessen, der han vistade i många år och blef Th. Doctor 1677. Efter hemkomste till fäderneslandet 1678 uppehöll han sig någon tid på födelse orten, utan någon viss tjenst, men blef, tvenne gånger kalla af Magistraten och Borgerskapet i Göteborg, utnämnd ti Domprost derst. 1679. Drottning Ulrica Eleonoras Öfver hofpredik. 1687. Biskop i Göteborg 1689. Led. i Bibel Commissionen 1696. Död d. 15 (5?) Juli 1701.

Carlberg blef såsom Domprost snart känd för sina ut märkta ämbetsgåfvor och sitt rena nit. Han fick befallnin att predika för Deras Kongl. Majestäter: den fromma Drott ningen, — som med mycken samvetsgrannhet gick till väga då hon valde sig själasörjare, och icke lät den första rörel sen, som hon erfor vid afhörandet af en uppbygglig predikan bestämma sitt beslut, utan inneslöt sig i sin kammare unde bön till Gud, att betänka saken, — kallade Carlberg till si Öfverhofpredikant. Han ville heldst qvarblifva i Göteborg och yttrade: »Johannes tjenar intet väl att predika i Kong ligt Hof». — Drottningen svarade: »Johannes tjenar mycke väl att predika här; ty här är hvarken Herodias eller Hero des». — För ett sådant Hof var en sådan Predikant på sit rätta ställe. »Drottningen befallte både sina Prester och flera som dagligen uppvaktade henne, att gifva noga akt på henne:

förhållande, och, när de märkte henne något fela, strax derom påminna och alltid säga henne sanningen. När man derifrån sökte sig ursäkta, föreställde hon, att den christliga kärleken fordrade sådana inbördes rättelser, och att hon kunde derpå bäst känna sina uppriktigaste vänner. Hon sökte derför alltid umgänge med rensinnade personer. De Predikanter, som utan afsigt straffade synden och lärde rätta salighetsvägen, valde H. Maj:t framför andra. Hon gaf dem ofta sjelf texter till så mycket lämpeligare utläggning för alla; men i synnerhet till uppmuntran för de Kongl. Barnen, och särdeles Prins Carl. Hon förbjöd uttryckligen sitt Hofpresterskap, att på något sätt röra Konungens gerningar eller Regimentssakèr, som dem icke angingo, och lände således ingen till uppbyggelse». — Likväl då flera, som under Reductionen blifvit mycket lidande, hade anhållit om Drottningens förord hos Konungen och hennes Maj:t fann, att hon sjelf intet skulle kunna uträtta, tillsade hon Carlberg, att han i sin predikan skulle föreställa Konungen en så hård medfart. Carlberg lydde, och gick nog skarpt till väga. Efter predikan sade Konungen med ifver till honom: »Ni predikar bara uppror i mina undersåtares hjertan». — Carlberg svarade: »Nej, E. M., vare långt ifrån mig sådant, utan mitt ändamål har varit att predika uppror i E. K. M:ts hjerta». — Konungen hämtade sig och sade: »Den Prest, som predikar uppror i ett hårdt och syndigt hjerta, han predikar som en rätt Prest», hvarpå Konungen tog Carlberg i handen och tackade. Hofherrarne sökte stundom upphetsa Konungen mot den nitiske Hofpresten, men fingo merendels detta svar: »När Predikanten tager sina bestraffningar ur Propheternas och Apostlarnas skrifter, så måste Vi dermed låta oss nöja. Vi upptage det icke som hans, utan som Guds röst till oss». — Samme Konung befordrade C. till Biskop, »såsom den der icke allenast de mesta röster i Stiftet vunnit, utan ock genom sin grundeliga lärdom, upplysta förstånd, berömliga och exemplariska lefverne samt vid Prediko-ämbetet både här och i Göteborg ertedda ifver och mödosamma arbete, hafver gjort sig denna och annan Vår Kongl. nåd väl värdig och förtjent». Drottningen öfverlemnade honom med egen hand fullmakten och yttrade: »Vi lyckönske eder, ehuru vi gerna åstundat eder i Vår tjenst längre tid. Vi sakne eder, som en rättskaffens själasörjare. Gud belöne eder derför».

Då C. gjorde sin afskedsuppvaktning hos Drottningen, lemnade hon honom en stor gåfva i guld af hvarjehanda nipper och medaljer, och skickade sedermera till honom ljussta-

kar, skålar och kannor af silfver. Vanligen var det gen C., som den välgörande Drottningen lät utdela randeliga a mosor till de fattiga.

Kort före sin död sammankallade C. Stiftets Prestersk till ett allmänt Prestmöte, och tog af dem ett ömt afsk Föraktande allt fåfängt prål, förordnade han, att hans begr ning skulle ske utan all ståt och i all stillhet. I Örgr kyrka, nära Göteborg, blef han jordfäst af Comministern stället, Peter Aurelius.

C. blef gift d. 25 Aug. 1680 med *Elisabet Agnes Str hin*, dotter af Majoren och Tygmästaren vid Art. i Hesse Darmstadt Johan Eberhard Stroh. Hade 14 Barn, ibla hvilka följande efterlefde honom: 1) *Johan Carlberg*, Kyrk herde i Marstrand, död 1724. 2) *Johan Eberhard Carlber* Capiten och Stads-Ingeniör i Stockholm. 3) *Börje Carlber* Fändrik vid Artilleriet, död 1703. 4) *Bengt Wilhelm Ca berg*, General-Qvartermästare, Lieutenant vid Fortificatione Chef för Göteborgs och Bohus Läns Fortifications-Brigad, S. O. 5) *Gerhard Carlberg*, död ogift. 6) *Christina Car berg*, gift med Pastorn vid Tyska Församl. i Göteborg Joh Georg Margraff. (Se Tillägg.)

Skrifter: Disp. de Actu et Potestate. Præs. Ol. Un. Gavelio. Ups 1662. 4:o. — Disp. pro summis in Theologia honoribus de Perfectione Scripturæ materiali et finali. Præs. Kiliano Rudrauffio Giessæ Hassor. 1677. 4:o.

(Källor: Rhyzelii Episcop. 2 D. s. 66. — Sv. Hof-Cler. Hist. 1. 2 s. 529, der flera källor anföras [bl. a. Göteborgska Magasinet 1769 N:r 30, men hvilket b. v. 1759 N:r 40]. — Bexell, Göteb Stifts Historia 1 D. s. 16. — Wieselgren, Sver. Sköna Litt. 1 D.)

P. A. S.

CARLBERG, BIRGER.

En yngre Broder till den föregående. Han disputerade i Upsala 1664, och lärer äfven blifvit Phil. Mag. Sin presterliga tjenstgöring började han såsom Hofpredikant hos Riks-Cancelleren Gr. Magnus Gabr. De la Gardie. (Se B. Lex. IX: 185 och Ny följd III: 139 samt Tillägg.)

I Hof-Clericiets Historia anföres en berättelse, enligt hvilken C. på något sätt skall hafva varit vållande, att den öfver 80 år gamle Prosten Muræus blifvit stött ifrån Christinehamns Pastorat, hvilket C. sedan bekommit. Då Muræus sista gån-

n gick ur kyrkan, vid hvilket tillfälle C. skall hafva prediat, hade han gråtande och öfverljudt ropat: »Herren banne g, du yngling!» Man hade ifrån denna förbannelse velat irleda det missöde, som sedermera träffade C.

Denna berättelse synes mindre grundad. Åtminstone är s förhållande till Muræus rättfärdigadt genom de Handlinr, som blifvit framdragna ur De la Gardieska Archivet.

Enligt dessa Handlingar hade Stephan Muræus blifvit kald att göra sin profpredikan i Christinehamn, då Pastor Nilaus Matthiæ i Warnum var lepra infectus och mycket svag, t han ej församlingen kunde förestå. Genom K. Bref d. 1 ug. 1646 tillades Muræus halfva Varnums kyrkotionde, emeen staden var så nyligen funderad, att den ej en Pastor unde försörja; 1648 fick han all den behållna Kyrkotionden ch frihet för all taxa och gärd till Kronan; 1654 d. 24 Maj onfirmerades detta allt med löfte om förbättring. Ölmehärad ardt dock per malam narrationem skildt ifrån Christinehamn, ch innan ledighet inträffade, blef Muræus gammal och orka. I K. Bref d. 29 Apr. 1670 befalltes Superintendenten i Carlstad göra en skälig förordning mellan den gamle Muræus ch C., som till Vice Pastor och blifvande Successor kunde förordnas, »så att Muræus finge sitt nödige underhåll, ehuru C. lärer mest få förestå ämbetet». Der upprepades, att Muræus både för sin ålderdoms svag- och bräckligheter, såsom ck andra besvär och klagomål, som församlingen hafver mot onom, ej kunde fullgöra med någon frukt den tjenst mot enigheten och den tillväxande ungdomen, han pligtig är, varemot Birg. C., en man af lärdom, skicklighet och goda åfvor bekant, kunde församlingen i predikande och informaion betjena. — Carlberg kallades d. 26 Nov. 1671 af Gustavus Persson (till Haga, af ätten Natt och Dag, Krigsråd), å Ölme härads församlings vägnar, »för sin lärdom, närklige gåfvor och berömlige förhållande samt i predikoämbetet redan erviste gode capacitet och skicklighet», att vara Pastor derstädes, jemte det pastorat, som Kongl. Maj:t honom i Christinehamn och Warnums socken år 1670 uppdragit, på let sätt att han Kyrkoherden derstädes till bistånd i hans ålderdom men framdeles till successor efter hans död kallad var. Han introducerades, efter Superintendentens och Consistorii befallning, till Pastor i Ölmehärad 1673. Vid derpå hållet Prosteting befanns att kyrkans saker voro i ordning, men i Pastoratet (prestgården) var ej ett hus med tak, väggar och skälig innanreda behållet, utan allt drypande och genomblåsande, gärdesgårdar alle ogille och förlagde, åkern

kommen i stor missbruk, hvilket futuro Pastori icke rin olämpa tillfogandes varder».

Sedermera (år 1675) efter Muræi död, inlemnades Supplik till Kongl. Maj:t af Borgmästare och Råd med sam lige gemene man i Christinehamn, att Christinehamn och Ö mehärad åter måtte förenas, således Pastor i Ölmehärad B. confirmeras vid Stadspastoratet tillika. De betacka Kon Maj:t, derför att han, efter intagen kunskap om deras f. Pastoris, nu sal. Hr Stephani Muræi oförmåga att denna fö samling med någon frukt förestå kunna, till dess conservatio interim och tills ord. Pastoris dödliga frånfälle, dit föror nat Mag. B. C., att förestå församlingen, alla »tryggelig betygande, att B. C. allt som en ärlig Prestman förrätt hafver, alltid låtit sig vårda om Församlingens välfärd, att med alla saker ordentligt och skickligt tillgått, lemnand sina åhörare genom sitt gudelige, rolige och renlige lefver goda exempel». Ingendera församlingen kunde särskildt lön Pastor. Pastores hade efter fördelningen lefvat i störst fattigdom. Muræus i staden, oaktadt han hade personal be neficium på Kungstionden af Warnums socken, dessutom gård under Norrköpings beslut, hade ändå ej haft sin berg ning och lemnade hustru och barn i största armod och eländ Sal. Magnus Erici, förra Pastor i Ölmehärad, hade ej lemna efter sig något annat än skulder, hvilka ej betalas kunde, s att C. måst taga enkan till sig och försörja till döddag. — Härvid bifogades äfven ett intyg, dat. d. 5 Juli 1675, Astenius Haquine, V. D. Comminister i Ölmehärad, hvilke tillika är en supplik, att Pastoraten måtte förenas. Magnu Erici hade förhöjt hans arbete och nedsatt hans lön. Sist årets lön (9 Tr. 3 Kpr. ren spannmål) hade han ej kunna utbekomma, och i 3 år och 4 månader fått fungera vicib Pastoris utan ett öres ersättning. Deremot hade B. C., de tid han innehaft pastoratet, väl bemött den gamle tjenare och skulle visst förhöja lönen, om han sjelf finge båda pasto raten återförenade. — Konungen lemnade härtill sitt bifall

Häraf är klart, att Muræus, då C. förordnades till han Vicarius, var oförmögen att sjelf sköta tjensten. Om Muræu ogerna emottog ett sådant biträde, om han till och med lå undfalla sig det ochristliga och opresterliga yttrande, som man berättat, hvilket synes tvifvelaktigt, så bevisar det icke att C. hade gått några olofliga vägar.

Deremot kan man svårligen ursäkta den öfverilning, som sedermera bragte C. i olycka. — Crispin Flygge, General-Inspector öfver Småtullarne i Sverige, Finland och under-

gande herradömen, afled i Stockholm d. 19 Juli 1673. Han var då barnlös, men hans efterlemnade Enka Sigrid Ekehjelm födde, 7 månader derefter, i Febr. 1674 en Son, som kallades Crispin. Om detta barn väcktes 1681 rättegång af Fru Flygges Svågrar samt deras Mågar och Barn, Borgmästaren i Christinehamn Olof Persson, Kyrkoh. Birger Carlberg m. fl. De påstodo, att hennes barn var falskt och köpt af en Enka, att Fru Flygge borde bevisa, att detta efter Fadrens död tillkomna barn verkligen var af hennes lif till verlden på lagligt vis födt. De kunde dock icke leda i bevis sin beskyllning; hvadan C. jemte tvänne andra dömdes att mista äran och lifvet, men benådades på det villkor, att han skulle plikta 2000 dal. s:mt — och vara landsflyktig, såsom en annan berättelse tillägger. C. insattes i fängelse (i Stockholm?), men uthärdade ej länge. Af sorg sjuknade han kort derefter och dog i Göteborg 1683.

Genom några höga Herrars bemedling fick C. äran åter, men det K. Brefvet derom anlände ej till Göteborg förr än efter hans död, likväl före begrafningen. Doctor Carlberg jordfäste honom derför med dessa ord: »Af jord äst du, min ärlige Broder, kommen; till jord skall du, min ärlige Broder, blifva igen; Jesus Christus skall dig, min ärlige Broder, uppväcka på den yttersta dagen».

I sitt fängelse författade C. den rörande Psalmen:

"Den vedervärdighet, som mig eländan trycker" m. m.

C. var gift med ...... *Nordberg*, dotter af Prosten och Kyrkoherden i Gillberga Gudmundus Noræenius och Elisabet Flygge, äldre halfsyster till den förstnämnde Crispin Flygge. Genom Sonen *Gudmund Carlberg*, född i Ölmehärad 1678, Contractsprost och Kyrkoherde i Kalf, död 1744, har äfven denna gren af slägten blifvit utspridd i Göteborgs Stift. (Likpred. öfver honom hölls af Jac. Benzelius).

Skrifter: Diss. de S. S. Integritate et Sufficientia. Ups. 1664. 4:o. — Psalmen N:r 293 i 1695 års Psalmbok (N:r 238 i den Nya).

(Källor: Högmarcks Psalmopoeogr. s. 156. — Lidén, Cat. Disp. Sect. I. p. 131. — Sv. Hof-Cler. Hist. 1. 2. s. 529. — Wieselgren, Sv. Sköna Litt. 1 D. — Ders., De la Gard. Arch. 3 D. s. 185; 6 D. s. 34. — Bexell, Göteb. Stifts Hist. 2 D. s. 42. — Stamtaflor på Riddarhuset öfver ätterna Flygge, Ekehjelm, Löwenhjelm).

P. A. S.

CARLESON, CARL OCH EDVARD.

1. CARLESON, CARL.

Född i Stockholm d. 11 Maj 1703. (Föräldrar, Gross-handlaren och Skeppsredaren *Carl Ivarsson* och *Brita Sund-man.*) Student i Upsala 1718. Ingick i K. Cansli-Colleg. 1725; Secret. derstädes 1746. Tillika Secret. hos Upsala Acad. Cansler, R.R. Grefve Carl Gyllenborg. Adlad 1743 med namnet *Carleson* (förut *Carlsson*). Lagman i Calmar Län 1747, hvarifrån han flyttades till Södermanlands Lagsag. 1750. Stats-Secreterare vid Krigsärendena 1757 (d. 9 okt. 1758 enl. Låstbom). R. N. O. 1758. Led. af K. Vet. Akad. 1755; dess Præses 1759. Död i Stockholm d. 22 Mars 1761.

Gift d. 3 Juni 1744 med *Maria Regina Ehrenkrook*, dotter af Cansli-Rådet Olof Ehrenkrook, och Catharina Charlotta Silfvercrantz. Hade 7 Söner och 3 Döttrar, af hvilka 3 Söner och 2 Döttrar öfverlefde Fadern.

C:s Föräldrar afledo, bägge på en dag, i pesten, år 1710, tillika med ena Dottern. Den sjuårige *Carl* var äfven angripen af smittan, men gick lyckligt igenom. Samma dag Föräldrarna afsomnade, blef deras hus så godt som plundradt, hvilket i den bistra pesttiden ej var ovanligt. Carl Ivarsson hade dock förvärfvat sig vänner. Primarie-Kämnären Montin tog barnen i sitt hus och drog faderlig försorg för deras uppfostran. Kyrkoherden i S. Catharina, sedermera Biskopen, Doct. Cameen, och Borgmästaren Joh. Salan, åtogo sig frivilligt förmynderskapet och uppseendet öfver Gossarnes studier.

Sju år tillbragte C. vid Akademien, under hvilken tid han utgaf och försvarade en dissertation. »Romerska och Grekiska Vältaligheten, Skaldekonsten, Politiska och Lärda Historien, Sedoläran, Lagfarenheten, och framför allt Himlaläran, sysselsatte honom på en gång, utan att han ändock tycktes vara mycket sysslosatt: och han gjorde i hvardera större framsteg, än mången, som gjort sin ensak af endera».

På författarebanan inträdde han, jemte sin Broder, med sin »Sedolärande Mercurius», en Veckoskrift, som lärer varit den första i sitt slag i Sverige. Den innehöll i början strödda uppsatser i Sedoläran, men upptog sedermera äfven ämnen i allmänna och enskilda Hushållningen och sökte i synnerhet ådagalägga Manufacturers angelägenhet och nytta. I den »Svenske Argus» var C. i början medarbetare, men »sedan han märkte, i huru goda händer pennan råkat, meddelade han

rnast då och då något stycke, såsom Bref till Argus, och og i öfrigt försorg om correspondencen, tryckningen och nato. På egen hand utgaf han »Hushålls-Råd, en Månadsskrift, som går ut på Handel och Sjöfart samt Städers litie och Hushållning», der han, ibland annat, påyrkat ättningen af ett Brandförsäkrings-Contor, af Enke- och pill-Cassor; föreslagit medel till de fattigas försörjande h tiggeriers hämmande, med mera, som sedermera till en r del blifvit verkstäldt.

C. älskade Vitterhet och i synnerhet Skaldekonsten så gt, att han, för att kunna läsa Homerus och andra Greska Skalder på deras modersmål, upparbetade sig till en sällsynt färdighet i detta språk. Läsning af Skalder var ns vederqvickelse vid lediga stunder, och han har sjelf fattat åtskilliga tillfällighetspoemer, som kunna räknas and de bättre på hans tid. Mest har han dock gagnat enska Vitterheten genom den Samling han utgifvit af ödda Skaldestycken, förut dels otryckta, dels särskildt gifna. Om en läsare af dessa »Skaldeflockar» nu för tin icke, såsom Wargentin, »tycker sig vara kommen i de sperisk̦a örtegårdar», bör man dock medgifva, att C. valt d urskillning och att han, till tjenst för forskare i Svena Vitterheten, bevarat många stycken, som annars torde fva gått förlorade. Han har kallat sin samling »Försök l Svenska Skaldekonstens upphjelpande», och i enlighet d sitt syfte har han sökt förbättra de skaldestycken, m han utgifvit. Detta visar sig lätt, om man jemför n första upplagan af Eurelii Kunga-Skald med C:s rertion, eller Triewalds stycken hos C. med Triewalds Läpan och de deraf föranledda Anmärkningar i Sahlstedts tiska Samlingar. Med skäl fordrar man nu af en utgifre en större noggrannhet.

Bland flera ekonomiska skrifter, som han sedermera utf, bör man företrädesvis nämna hans »Hushålls-Lexikon», mmandraget ur de bästa inhemska och utländska källor. Bibeln var hans käraste Bok, den han otaliga gånger gemläste: han öfversatte »Boyles Tankar om den Hel. Skrift». ns sista arbete var ett »Försök att visa Fritänkares förnda slutkonst». »Märkvärdigt är, att sista stycket af berde Försök handlar helt och hållet, och på ett rörande tt, om den frimodighet i döden, som en rätt christelig visst och förtröstan gifver. Ej många dagar derefter blef han rmodligen anfallen af en ganska svår och obotlig sjukm: då fick han sjelf röna riktigheten af sin grundsats,

och gick den långsamt annalkande men oundvikliga död med christeligt och uppbyggeligt hjeltemod under ögonen».

C. var »en upplyst och redlig embetsman, hvilken ic ens sjelfva illviljan kunnat beskylla för väld och egennytt hvarför honom ock ofta anförtroddes att presidera ell vara Ledamot i laggranna och ömma Urtima-Rätter».

»Under en manlig och stark kroppställning och beh geligt anseende, hade han ett ädelt, menniskokärt och me lidande hjerta, ett gladt, nöjdt och muntert sinne. Han eg den gåfvan att med oskyldigt skämt och qvicka infall kun upplifva det trumpnaste sällskap. Sjelf en ärlig och påli lig vän, som uttydde allas göromål till det bästa och gen tjente alla, i hvad mål han kunde, egde han många vänn och var älskad af alla, som närmare kände honom».

Skrifter: Diss. super Dicto cujus meminit Cicero L. I. Offic. c. 1 Summum Jus Summa Injuria. Ups. 1724. 4:o. — Sedolärand Mercurius. Stockh. 1730, 1731. 4:o. — Artiklar i den Svens Argus. Stockh. 1733, 1734, 4:o. — Hushålls-Råd, Månadsskri Stockh. 1734, 1735 (Aug.). — Försök til Svänska Skaldekonste upphjelpande, eller: Samling af utvalda Svänske Rim och Dikt 1 Skalde-Flock. 1—3 Afdeln. 2 Skalde-Flock. 1—3 Afdel Stockh. 1737, 38. 4:o. — Kort och tydelig Undervisning, hu man skall förstå och bruka Runstafven. Upsala 1742. — 2 Up Ups. 1743. 12:o. — 3 Uppl., tillökt med Anmärkn. och Kopparstick, utgafs af Mårt. Strömer, Ups. 1748. 12:o. — Cicer Tankar om Ålderdomen. Öfversättning. Stockh. 1743. — (K bels) Undersökning om rätta orsaken till jordmåners fruktbarh Öfversättning. Stockh. 1745. — Hushålls-Lexicon. Stockh. 17 8:o. 2 Uppl. Nyköp. 1769. 8:o. — Tal om Spanmålsbristens hjelpande, vid Præs. nedläggande i K. Vet.-Akad. 1759. — Åm nelse-Tal i K. Vet.-Ak. öfver Joh. Brovallius 1756. — Öfver R. Gr. Carl Ehrenpreus 1760. — Tal vid R.-R. Grefve Carl Ehre preus' Graf, då vapnet krossades 1760. — Robert Boyles Tank om den Hel. Skrift och dess skrifart. Öfvers. Stockh. 1759. Försök at visa Fritänkares förvända slutkonst. 1—6 St. Stock 1760. 8:o.

(Källor: Åminnelse-Tal öfv. C. Carleson i K. Vet. Akad. af Wargentin 1762. Stockh. 1763. 8:o. — Sv. Mercurius Mart. 17 s. 189. — Gjörwells Biogr. Sv. Goth. 1 D. s. 39. — Lefvan och Utslocknade Sverige. 2 B. — Gezelii Lexic. 1 D. s. 1 — Hammarsköld, Sv. Vitterh. 2 Uppl. s. 296. — Slägttafl på Riddarhuset. — Ups. Bibl. Cat. — [Se Låstbom, Sv. och Höfd. Minne II, der flera källor anföras.].)

P. A. S.

2. CARLESON, EDVARD.

Född i Stockholm d. 7/18 Nov. 1704. (Föräldrar: Grosshandlaren *Carl Ivarsson* och *Brita Sundman.*) Student i Upsala 1718. Auscultant i K. Commerce-Colleg. 1725; Vice Notarius derst. 1730; Correspondance-Commissarius 1732. Chargé d'affaires i Constantinopel 1734. Cansli-Råd(s titel) och Envoyé E. O. vid samma Hof 1738. Adlad d. 19 Sept. 1743, med namnet *Carleson* (förut *Carlsson*). Envoyé Extra-Ord. vid Brit. hofvet 1748. R. N. O. 1751. Ord. Cansli-Råd 1752. Erhöll Stats-Secreterare namn och heder 1756. Stats-Secreterare vid Utrikes Expeditionen 1757. C. N. O. s. å. Hof-Cansler 1758. President i K. Commerce-Colleg. 1762. Led. af K. Vet.-Akad. 1746; dess Præses 1749. Död d. 26 Febr. 1767.

Gift i Constantinopel d. 11/22 Sept. 1740 med *Clara Leytstar*, dotter af Tresorieren för Holländska Nationen Peter Leytstar och Maria de la Fontaine. Hade 1 Son och 7 Döttrar, af hvilka 2 Döttrar före Fadern ingingo i ett annat lif.

C:s första lefnadsöden äro i näst föregående artikel omförmälda. Hans bana skilde sig ifrån den äldre Broderns, först då de lemnat Akademien och ingingo i olika ämbetsverk. Edvard företog 1726 en utrikes resa, å egen kostnad, i synnerhet för att inhämta kunskap om de författningar och anstalter, som andra Stater vidtagit, för att upphjelpa Handel och Näringar. Genom det långvariga kriget hade dessa i Sverige sjunkit i yttersta vanmakt; till och med skoremmar infördes utifrån. C. gjorde sig först noga underrättad, hvad inom Riket till handelns och näringarnas utvidgande redan var tillgjordt, besåg de verkstäder, som funnos i Riket, särdeles Alströmers inrättningar i Alingsås, och begaf sig derefter genom Danmark och flera Tyska orter till Holland. I November skyndade han till England, der han gjorde flera resor; kom i April 1727 till Paris; begaf sig i Aug. s. å. till Languedoc, för att samla underrättelser om de stora silkesfabrikerna i denna landsort; besökte sedan de flesta stora handelsstäder i Frankrike. Med uppmärksamhet gaf han akt på allt, som hörde till hans syfte, och insände flitigt till K. Commerce-Collegium berättelser om hvad han anmärkt.

Efter hemkomsten 1730 deltog han i Broderns Veckoskrift den »Sedolärande Mercurius», särdeles med uppsatser i allmänna Hushållningen. Frågan om Manufacturers inrättning var då ett tvisteämne i Riket. Icke endast af okunnighet eller egennytta stridde många emot sådana inrättningar i landet; äfven af en öfverdrifven försigtighet yttrades

farhogor, och man ville till och med i anstalter för manufacturerna se ett intrång i Handelns frihet. C. vederlade alla inkast i en särskild Skrift: »Möjligheten att i Sverige inrätta Fabriker och Manufacturer».

Af K. Commerce-Collegium utsändes C., jemte Frih. Carl Fredr. von Höpken, för att inhämta nödiga upplysningar rörande Handeln, särdeles den Levantiska. Resan skedde 1732 genom Tyskland, Holland och Frankrike till Italien. I Apr. 1733 fortsattes resan till Cypern, hvarunder de lade an vid de förnämsta handelsstäder i Venetianska viken, i Albanien och på kusten af Morea. Från Cypern förfogade de sig till Seide, St. Jean d'Acre och Jaffa, hvarifrån en utfart gjordes till Jerusalem; vidare till Egypten. De ankommo till Cairo d. 15 Aug. 1733. Utan att förlora sitt egentliga mål ur sigte, fäste de äfven uppmärksamhet på sådant, som framför allt sökes af lärdomsidkare. På resan till Suez vinnlade de sig att gifva akt på Israeliternes väg igenom dessa orter, när de gingo ur Egypten, och reste derför beständigt med Bibeln i den ena handen och Landchartorna i den andra. R.R. Grefve Gust. Bonde gingo de till handa med åtskilliga upplysningar rörande Österländska Språken och Historien. För att undvika åtskilliga förtretligheter, mera af andra handlande christna folkslag än af Mahomedanerna, måste de i Cairo och annorstädes dölja rätta ändamålet med sin resa, och visa sig såsom samlare af fornsaker, såsom resande endast för sitt nöje. De beskågo Egyptens uråldriga minnesmärken och gjorde en utfart till Sinai, under hvilken de kommo i skärmytsling med en annan karavan. Från Egypten ställdes resan till Smirna och de förnämsta handelsstäder i denna nejd, sedermera till Constantinopel, och derifrån genom Servien, Bosnien och Dalmatien till Venedig. Här inträffade, i slutet af år 1734, Konungens befallning och fullmakt af d. 16 Aug. för dem, att som Chargés d'affaires bevaka Svenska kronans angelägenheter vid Turkiska Hofvet. De begåfvo sig tillbaka till Constantinopel, dit de anlände i Apr. 1735. De afslutade d. 10 Januari 1737 en förmånlig Handels- och Navigationstractat emellan Sverige och Ottomanniska Porten, och utverkade äfven Turkiska Hofvets kraftiga åtgärd till afhandlings slutande med Tunis och Tripolis. Bägge förordnades till Cansli-Råd och Envoyés E. O. d. 17 Aug. 1738. De visade en synnerlig omtanka att genom den Levantiska handeln förskaffa rudimaterier för Svenska Fabrikerna, och sände 1740, ensamt från Constantinopel, till Sverige 5000 L℔ ull, hvarförutan Yllemanufacturerna, i anseende till de

gröfre tillverkningarna och deribland Arméens beklädning, skulle varit i ännu mera förlägenhet, på en tid då fåren utomlands efter en kall vinter till en stor del utdött och priset på ull ansenligen stigit. Det lyckades dem äfven att bringa till slut liquiden af K. Carl XII:s skulder i Turkiet på förmånliga vilkor, och att afsluta ett defensivt förbund emellan Sverige och Turkiska Hofvet. En Evangelisk-Luthersk Församling inrättades i Constantinopel, i dessa Ministrars hus, och försågs med Lärare ifrån Sverige.

Frih. von Höpken lemnade denna Beskickning 1742, hvarefter C. förestod den ensam. På begäran erhöll han d. 29 Apr. 1745 tillåtelse att återvända till fäderneslandet, ombesörjde ännu åtskilliga angelägenheter i Constantinopel, begaf sig derifrån d. $\frac{14}{25}$ Juni 1746 och återkom genom Polen till Sverige i Sept. 1746. — Samma år på Riddarhuset introducerad, bivistade han denna och följande Riksdagar, och hade flera gånger, i Secreta-Utskottet och andra Deputationer, tillfälle att deltaga i de vigtigaste öfverläggningar.

Efter sin hemkomst erhöll han (1747) säte och stämma i K. Cansli-Collegium, såsom Cansli-Råd. Han förglömde dock icke de Svenska Näringarna, utan uppmuntrade dem vid flera tillfällen och deltog äfven i några, hvilka, såsom i vårt land nya, mest behöfde understöd. Han lät icke afskräcka sig af den förlust, som allestädes varit nya näringsgrenars öde i början. Outtröttligt var hans bemödande att upphjelpa våra större Hafsfiskerier i Nordsjön, fastän han med Hrr Arfvedssöner måste dela den förlust, som det af dem upprättade Fiskeri-Compagniet, i början af denna närings införande i Fäderneslandet, måste vidkännas. — I K. Vet. Ak:s Handl. lemnade han en beskrifning om det Orientaliska Tröskningssättet, och införskref till Sverige en Bonde ifrån Bulgarien, till att införa detta Tröskningssätt, som fordrar mindre tid och dagsverken än det här vanliga; saken stannade dock vid några försök, som Vet. Akad. lät anställa.

C. hade flera lärda bekantskaper utom Riket och underhöll med åtskilliga brefväxling om lärda och för näringarna gagneliga ämnen. (En del af denna Brefsamling är tryckt i Nya Svenska Biblioth. 1 B. 1 D. 6 St.) I de högre ämbeten, till hvilka han uppsteg, begagnade han alla tillfällen att gynna vetenskapsidkare. Hasselqvist erhöll till sin Österländska resa betydligt understöd af C., som både var frikostig af egna medel och öfvertalade andra att sammanskjuta dertill.

C. har sjelf ej fått tid att samla och ordna sina Anteckningar under vistandet på utrikes orter. Strödda delar

deraf hafva blifvit utgifna, till det mesta genom andra. I sitt åminnelsetal öfver Henr. Benzelius har han, vid berättelsen om dennes resa i Österländerna, meddelat åtskilligt af hvad han sjelf der iakttagit.

Utom sina egentliga göromål, hade han tid efter annan åtskilliga förrättningar, som vittnade om förtroende. Således förordnades han 1749 till Fullmäktig i R. St:s Bank, hvilken befattning han nedlade vid Riksdagen 1765. Under åren 1756—1762 var han Ordförande i R. St:s Barnhus- och Hospitals-Deputation. Han var äfven Ordförande i K. Commissionen öfver Tabellverket; Ledamot af K. Politie- och Brand-Commissionen i Stockholm, äfvensom af K. Commissionen öfver Uppfostringsverket.

En slagfluss, förorsakad af en snufva, ändade hans lif. — Han hade ett vackert utseende och ett angenämt lefnadssätt. Hans många vigtiga och trägna ämbetsgöromål gjorde honom stundom något tankspridd och lemnade honom sällan någon ledighet; men då han gaf sig den, var hans umgänge lärorikt och förtroligt.

Skrifter: Artiklar i Sedolärande Mercurius. 1730, 1731. — Möjligheten att i Sverige inrätta Fabriker och Manufacturer, af E. C. Stockh. 1731. — Uppmuntringar till Fiskeri-inrättningar i Sverige, vid Præs. nedläggande i K. Vet.-Ak. 1749. — Beskrifning om Oriental. Tröskningssättet, i K. Vet.-Ak. Handl. 1751, 1 Qv. s. 49. — Åminnelse-Tal i K. Vet.-Ak. öfver Theod. Ankarcrona, 1750; — öfver Thomas Plomgren 1754; — öfver Henr. Benzelius 1758; — öfver Gr. Thure Gabr. Bjelke 1763. — Beskrifning om Ön Cypern, uppsatt 1733. (Sv. Mercur. 1761, Maj s. 689—702.) — Stycken, hörande till Presidentens m. m. Frih. von Höpkens och Hof-Cancell. m. m. Hr Carlesons Österländska Resa, åren 1733 och följande. (Sv. Bibl. 4 D. s. 1—37.) Utförlig Berättelse om Kammarh. Baron C. F. von Höpkens och Correspondence-Commissarien Hr Edv. Carlssons*), först hos Kaimåkan, som nu företräder Stor-Vizirens ställe, d. 6 Dec. 1736 och sedermera hos Store Sultan hafde publike Audiencer. (Höppners Förteckning s. 365, 366.) — Relation om Cancelli-Rådens och E. O. Envoyéernes Hr Baron C. F. v. Höpkens och Hr Edv. Carlesons publika Audience hos Turkiska Kejsaren d. 27 Febr. 1739. (Omtr. i Modées Samling af Tractater s. 221—226.) — Relation om Hrr Envoyés och Canc.-Rådens Baron v. Höpkens och Carlssons hafda Audience vid Ottoman. Porten d. $\frac{8}{19}$ Juli 1740. (Omtr. hos Modée s. 235—239.) — Tvänne Stora Svenska Herrars Rese-Beskrifning ifrån Cypern till Asien och Jerusalem m. m. Stockh. 1768. 8:o.

*) Då resan egde rum hette han ännu Carlsson, hvilket dock icke iakttagits i Sv. Bibl. m. fl. st.

(Utgifven, nog incorrect, af Lars Rebrén.) Å nyo upplagd, Stockh. 1783. 3 Uppl. Örebro 1787.

(Källor: Åminnelsetal, i K. Vet.-Ak., af A. Schönberg, 1767. — Gjörwells Biogr. Sveo-Goth. 1 D. s. 32. — Gezelii Lexic. — Slägttaflan på Riddarhuset. — [Lefv. och Utslockn. Sverige II: 16. — Rehbinder, Hof-Canzelerer etc. — Rosenhane, Vet. Akad. Hist. och Afh. om 5 Höga Riks-Åmb. — Anrep. — Björnståhls Resa III: 88—94.].) P. A. S.

CARLSSON, CARL.

Född i Calmar d. 24 Nov. 1642. (Föräldrar: Råd- och landelsmannen *Carl Jönsson* och *Catharina Gertsdotter von ilaen.*) Efter undervisning i Calmar Skola och enskildt af ess dåvarande Rector Olaus Svebilius, Student i Upsala 659. Magister 1664. Theol. Lic. i Jena 1667. Ord. K. lofpred. 1672; tillika Pastor i Danderyd 1673. Kyrkoherde id Mariæ Magdal. Förs. i Stockholm 1674; vid Storkyrkoörsamlingen 1678. Led. i Ständernas stora Commission 675. Bivistade Riksdagarna i Halmstad 1678; i Stockolm 1680, 1682, 1686, 1693, 1697. Preste-Ståndets Fullläktig i Riksens Ständers Bank 1678. Biskop i Westerås 680. Th. Doctor 1693. Död på sin gård Gillberga i Dingnna Socken natten mellan den 13 och 14 Apr. 1708 (g. st.) ch begrafven i Westerås Domkyrka Midsommardagen s. å.

I Juni 1664 begaf sig C. till Tyskland, besökte Helmtädt, Leipzig och Wittenberg, samt uppehöll sig i Jena åra tre år. Sedan han der författat och under Doct. Musæi præsidium försvarat en Theologisk Disputation, erbjöds onom af Theol. Faculteten Doctorsgraden, hvilken han ock försakade. Efter flera smärre resor ankom han d. 3 uli 1667 till Strasburg, der han fortsatte sina theologiska tudier och vistades till d. 8 Juli följande året. Här utags han af Öfversten Nils Kagg till handledare åt hans on Didrik Kagg, i hvars sällskap han gjorde resor utföre thenströmmen till Frankfurt a. M.; till Nürnberg, Prag och Vien, der de blefvo Kejsaren förestållde; vidare till Italien, ch anlände till Rom d. 8 Juni 1669. Efter en kort resa ill Neapel och Vesuvius med Grefve De la Gardie, uppaktade de Drottning Christina och Påfven; lemnade Rom i April, och reste derifrån till Frankrike. Sedan de uppeällit sig ett halft år i Lyon och kringliggande orter, anommo de till Paris i slutet af October. Här erhöll C. unerrättelse om sin Fars död; begaf sig till London, der han dröjde längre än han tänkte, besökte äfven Oxford; reste i

Juni 1670 öfver till Holland, der han vistades några månader; dröjde några veckor i Hamburg, och återvände genom Köpenhamn hem till Calmar i Jan. 1671.

Under dessa resor hade han icke blott förvärfvat sig många lärda bekantskaper, utan äfven en stor färdighet i de lefvande språken. Han talade med lätthet Italienska, Franska, Engelska och Holländska. Vid hemkomsten anmälde han sig hos Riks-Cancell. Gr. M. G. De la Gardie att vinna befordran vid Akademien, men då ingen syssla der var ledig, infördes han på en annan bana, med den ovanliga framgång, att han begynte sin presterliga tjenstgöring såsom Konungens Ordin. Hofpredikant och hade, innan många år förflutit, uppstigit till Biskop.

C. anbefalldes d. 5 Apr. 1681 att biträda Ärkebisk. J. Baazius vid Kyrko-Ordningens förbättrande. Efter Baazii död kort derefter förordnades han att i Ärkebiskopens ställe vara Consistorii Præses i den stridighet, som var uppkommen emellan Doctor Oldenkopf, Biskopen i Strengnäs Doctor Lithman och Generalen Sjöblad. Kyrko-Ordningen öfversågs och förbättrades, hvari C. hade en betydlig del; den var redan 1686 färdig och af Konungen stadfästad. Följande året var han Ledamot i en Commission angående Kyrkornas räkenskaper och Presternas inkomster, hvarvid han noga vårdade Ståndets rättigheter: och ännu följes i Westerås Stift den i Nora 1687 emellan Presterna och Församlingarna upprättade Convention angående Löningssättet.

C. var »lärd och mycket förfaren, vis och försigtig, aktsam och myndig, vänlig och from, ljuflig och behaglig», säger Rhyzelius. Han stod länge i utmärkt nåd hos K. Carl XI*) och ännu d. 28 Mars 1688 skref Konungen till Landshöfdingen i Westerås Baron Baltzar Gyllenhoff: »Helsa Bisk. C., om jag är den tiden ved Kongsör enär Docterinnan begrafves, så vill jag mig gerna der med infinna och samma begrafning bevista». Anledningar till missnöje yppades dock sedermera. Biskopen beskylldes för någon benägenhet att befordra Prester, som valde sig hustrur ibland hans domestiker: ryktet derom utspriddes äfven genom en Visa, »om Biskop Carin, Domprost Lisa och Gubben sjelf» m. m. och föranledde Biskopen att af sitt Dom-Capitel begära ett betyg, hvilket d. 11 Januari 1693 blef afgifvet, så lydande

*) En sägen har varit, att Biskop Carlsson var son af Konung Carl X Gustaf. "Att han var af Kongl. härkomst, är ingen den minsta anledning", försäkrar dock S. Rosenhane i Företalet till Svea Rikes Konungalängd. Stockholm 1789. 4:o.

»Såsom vår Högvyrdige Hr Biskop Carl Carlsson här i Consistorio beklagat sig af omilda menniskor vara så utförd, som den der för giftermål skull med sin slägt och anhörige åtskillige personer till Lectorater och tjenster skall förhulpit hafva; begärandes det Consistorium ville gifva honom i detta mål ett sannfärdigt attestatum, om ock sådant med någon sanning utspridt är. Alltså kan Consistorium för rättvisan skull intet undraga sig att gifva härpå sitt välmente svar och sannfärdige vittnesbyrd, att ingen af oss vet något exempel skedt vara uppå hela denna tiden som välbemälte Herr Biskopen här varit, att han någon Lector eller någon annan Prestman eller Betjent i Församlingarne igenom giftermål i sitt hus eller i anseende dertill befordrat hafver till lägenheter, hvarföre vi så mycket mera förundre att sådant osannfärdigt spargement skall vara utfördt, som ingen grund eller liknelse till varit, det vi med våre namns egenhändiga underskrift härmed betyge och bekräfte».

Om ock detta betyg, för att aftvå den ifrågavarande beskyllningen, är tillfyllestgörande; så är det dock säkert, att C. äfven sedermera ådragit sig Konungens onåd för ett egenmäktigt förfarande, hvarigenom Konungen ansåg sin rätt vara förnärmad. Var icke afsigten att gynna dem som sökte förbindelser i hans hus, så torde någon herrsklystnad, någon ifrå att ensam råda i Stiftet, hafva ledt Biskopens steg. — Till svar på Bisk. C:s Förklaring angående Gagnefs Pastorats besättande sände K. CARL XI till honom följande Bref, dat. Stockholm d. 10 Febr. 1696:

»Vi kunne intet annat döma af de månge lame och ogrundade förklaringar, hvarmed J hos oss inkomme om Gangnäfs Pastorat, än måsten J anten derutinnan taga plaisir och lust, att J af Oss till eder undfå månge hårde och onådige bref, eller att J för efterkommanderne vilje visa, det J understått eder att disputera med Oss, anten vår eller eder vilja skall gå för sig, vettandes att alla bref uti Registraturer blifva inskrefne, eller att J på en kort tid måste vara mycket minneslös blefven, intet kunnandes påminna eder hvad i saken är passeradt. Det första kunne intet Vi inbilla Oss, emedan J derutaf intet kunne draga någon vinst eller fördel, den J eljest äre begifne att mäkta eftersträfva. Det andra se vi icke heller kunna eder gagna, emedan J då hade bordt afse den tiden, att J kunnat få en god sak att förfäkta. Det sista måste alltså vara rätta orsaken, och torde på det sättet falla eder för svårt längre ett sådant besvärligt och angeläget embete att företräda, som eder är anförtrodt.

»J berättaden Oss uti eder förra förklaring att orsaken hvarföre Consistorium i dess skrifvelse till Oss af d. 24 Jan. icke hade admitterat till examen flere personer än bägge Brovallios, vore den, att Vi uti Vår Skrifvelse till Consistorium af d. 21 Dec. 1695 intet hade berört om flere än dem bägge jemte Rytingen; nu uti eder senare förklaring af d. 7 hujus, som i går med posten ankom, ställe J eder helt främmande, som J aldrig visste af något bref till Oss af bemälte innehåld, förebärandes att Consistorium intet sedan d. 21 Junii 1694 hade låtit till Oss afgå i den saken något bref, hvarutinnan de sig dock intet utlåta om flere än begge Brovallierne, icke en gång nämnandes Rytingen, hvarpå Vi af den 29 ejusdem Oss månde förklara, det alldenstund för Rytingen allareda vore resolveradt, ty kunde dermed ingen ändring tillåtas, innan han hade undergått behörig examen. Af hvad sanning nu detta förberörde består, kunne J klarligen finna, då J genomläse edert eget till Oss utan dato afgångne skrifvelse, med Gangnäfs Församlings derutinnan inneslutne Supplik att få Mag. Georgium Brovallium till Själesörjare, hvaruppå Vårt Bref af d. 21 Dec. 1695 är ett svar, hafvandes Vi funnit betänkeligt, att låta svaret derå in specie afgå till eder, medan vi mycket väl kände edre konstige grep af det som tillförende förlopp med Björkstads Pastorat, (till att förtiga alle andre mål); utan funne vi bättre och säkrare vara, svaret att inrätta till hela Consistorium, och ehuruväl detta allt intet gör till sjelfva hufvudsaken, nemligen vår muntelige till eder skedde befallning om Tilæi examen, jemte Brovallierne, utan är inkast af eder att förmörka saken och förleda oss att befordra eder vilja till sin framgång, och dermed sättja Vår Förordning tillbakars: Så hafve vi dock intet underlåta velat jemväl derutinnan solklart att ställa eder under ögonen, huru ogrundade alle edre invändningar äre, och huru djerfveligen J ändå understå eder förfäkta en orättfärdig sak. Sedan J 2:ne resor derutinnan af Oss hafve undfått så hårde och onådige bref, hvad skole Vi väl förmoda Oss af eder, der J kunde få bättre tillfälle att contrecarrera Vårt behag och interesse?

»Vi läre intet underlåta att sättja sådant på räkning tillika med det förra, när Vi se att Våre åtvarningar intet verka hos eder någon bättring, och lärer slikt falla eder svårt att försvara i längden. Fördenskull J göre mycket bättre, att J med allt konstlande och intriger afstå, och redeligen söken eder så uti det ene som andre att förhålla, hvilket har det längste bestånd. Vi vele sätta, att allt detta, som J till eder exculpation så konstigt uti bägge edre inkomne för-

aringar andragen, sig i sanning så förhöllo, käre, hvad hjelpreda kunde J deraf hafva? Sedan vi före Eder till innes, att Vår munteliga befallning till eder var, der (det) så väl Tilæum som Brovallierne skulle admittera till examen, hafvandes resolverat för den förre, att han med Gangifs Pastorat skulle blifva accommoderad, så framt han kunde stå sig in examine, innan vi något hade hört om Brovallierne, men dock sedermera, sådant oaktadt, velat draga den flexion på eder intercession för dem, att Vi satt dem i väl mte Tilæum, så vida de kunde befinnas vara af lika capacitet och lärdom med honom.

»Huru förhölle J eder deremot? Rätt otillbörligen och anständigt. J utesluten alldeles Tilæum och dragen fram rovallierne: är icke det sökja eder vilja fram och Vår tillaka; hvilket intet tillhör en lydig och devot undersåte, och mycket mindre står att ursäkta hos en man, sittjande i et ämbete och värde, som eder är anförtrodt, som vi Oss rmode af dem, att de på rätta vägen skole med sine allarsamme förmaningar föra dem, som de finna fara vilse ch träda af vägen, sättjandes å sido den lydno och vyrdad de äro skyldige deras af Gud dem tillförordnade Öfverhet.

»Vi slute härmed, viljandes eder derhos hafva nådeligen ormant, att rätta edert conduite, och är Oss okärt att det om J härutinnan fört, skall föranlåta Oss till att bruka de xpressioner som härutinnan ske; men hafven J att skylla der sjelfve».

Carlsson var det sista året af sin lefnad mycket bräckg, dock ej svagare, än att han förmådde gå uppe. För att ga mera beqvämlighet och en sundare luft, vistades han mest på landet. Dagen före sin död ämnade han att den öljande resa in till Westerås och hålla Consistorium. Han fled, sittande i sin länstol, så omärkligt, att hans fru, som då var inne hos honom, icke trodde annat än att han sof.

Biskop Carlsson var gift: 1) 1675 med *Margareta Adrberg*, död 1688, dotter af Ärkebiskopen Doct. Olaus Svebilius och Elisabet Gyllenadler; 2) 1688 med *Catharina Bröms*, dotter af K. Archiatern Doct. Sven Bröms och hans enare hustru *Catharina Margareta Helleday*, samt Enka efter Ståthållaren på Ösel Johan Silfverklou. — Han hade förra giftet 4 Söner, 5 Döttrar, i det senare 1 Son, 2 Döttrar. Barnen adlades 1684, med namnet *Cederström*. Ibland dem må märkas: 1. *Elisabet Cederström*, född 1677, död 1759; gift 1) 1693 med K. Hofpredik. Mag. Olaus Berelius, 2) 1703 med Landshöfd. m. m. Urban Hiærne. 2. *Olof Cederström*, född 1679, Friherre, Riks-Råd m. m., död

1745. 3. *Margareta Cederström*, född 1684, död 174 gift 1702 med Superintendenten i Hernösand Doct. Nicolai Sternell. 4. *Helena Cederström*, född 1690, död 1753; gi 1705 med Biskopen i Westerås Doct. Sven Cameen. 5. *Sv Cederström;* född 1691, Hofmarskalk, R. S. O., död 176 (Se Westerås Stifts och Årkestiftets Herdaminnen.)

Skrifter: 2 Disputationer och 7 Likpredikningar. (Se Hof-Cle Hist. 2. s. 329.)

(Källor: Rhyzelii Episcoposc. — Gezelii Lexic. — Sv. Hof-Cle Hist. I. 2. s. 318. — Bergii Nytt Förråd af Handl. i Sv. His 2 St. sid. 111. — Loenboms Upplysn. i Sv. Hist. 2 Del. s 12—17. — Cederströmska slägttaflan på Riddarhuset.)

P. A. S.

CARLSSON, GUSTAF.

Född i Stockholm 1647; Son af Konung Carl X Gusta och *Brita Allertz* (enligt andra uppgifter *Allerts* eller *Elers*) Uppfostrades först i Riks-R. och Riks-Amiralen Grefve Ca Carlsson Gyllenhjelms hus, och sedan hos Biskopen i Lin köping Sam. Enander; erhöll 1658 till Informator den lärd Erik Lindeman (sedermera Kongl. Rådet Grefve Lindsköld) och 1659 till hofmästare den namnkunnige Hiobus Ludol phus, hvilken skulle vara honom följaktig på hans utländ ska resor. Huru vida detta skett, är osäkert; men visst är att Lindeman följde honom under hans resor, ifrån år 165 till 1668, genom Tyskland, Holland, England, Frankrike oc Italien. Till årligt underhåll och tractamente åt Carlsso anslogos de tvenne godsen Byringe (Börringe) och Lindholm Kloster i Skåne, med tillhörigheter af afvel och inventarier samt alla underliggande bönder, appartinentier och lägenhe ter. Efter K. Carl Gustafs död åtog sig Drottning Hedvi Eleonora hans välfärd: »till en kärlig ihogkommelse af si salig Herre», och förordnade 1661 till hans förmyndar Riks-R. Frih. Göran Fleming och Hof-Cansleren Matthia Björenclou. Under sina resor förvärfvade han sig mycke insigt och färdighet i Latinet, de flesta Europeiska språk oc politiska vetenskaper, och åtnjöt, i anseende till sin börd mycken heder, särdeles vid Churpfaltziska Hofvet. Seder mera bivistade han med mycket loford krigen emellan Frank rike, England och Holland, till dess han frånvarande d. 1 Nov. 1673 af K. Carl XI befordrades till Öfverste vid Up lands Regimente till fot. Blef Grefve 1674, och erhöll By ringe (Börringe) och Lindholms Kloster till Grefskap, son dock sedermera reducerades. Då kriget utbrast 1675, gic Carlsson till Svenska arméen i Pomern, och bevisade si der vid flera tillfällen såsom en tapper och försigtig Officer

Han blef 1678 (?) Öfverste för ett värfvadt Infanteri-Regimente. Följande året, när han begaf sig ifrån Danzig för att möta Fältmarskalken Bengt Horn, blef han på vägen af en Brandenburgisk Cornett igenkänd och tillfångatagen. Kom 1680 till Sverige, men reste missnöjd bort igen, emedan han ej strax erhöll Riks-Rådsembetet, som han åstundade*). Blef General-Lieutenant i Förenta Nederländernas tjenst. Biträdde 1688 Prinsens af Oranien, sedermera Konung Wilhelms expedition till England, och gjorde med honom hans första fälttåg i Irland. Bodde sedermera i Bedhun i Frisland ej långt ifrån Leeuwarden. Sin öfriga lifstid använde han på studier och vetenskaper, och lemnade efter sig ett kostbart Bibliothek. Han dog barnlös på Slottet Ter Hoorne i Frisland d. 1 Januari 1708, och slöt således sin ätt. (Se Tillägg.)

Gift 1685 med Friherrinnan *Sophia Amalia von Schwartzenberg.*

(Källor: Mercure Historique de l'an 1708 p. 119, 233. — v. Stjernemans Företal till K. Johan III:s Historia af Girs. — Rosenhanes Konungalängd s. 72. — Slägttaflan på Riddarhuset.)

— E —

CARLSSON, JOHAN GUSTAF von.

Född i Wårdinge Socken i Södermanland d. 15 Nov. 1743. (Föräldrar: Kammarherren *Johan von Carlsson* och Friherrinnan *Maria Lovisin*). Studerade i Upsala. E. O. Canslist vid Krigs-Expeditionen 1762, Copist 1764, Canslist 1765, Andre Protokolls-Secreterare 1772, Andre Expeditions-Secreterare 1773, och s. å. benådad med lika heder och värdighet med Förste Expeditions-Secreterare i Konungens Cansli. Archivarius vid Kongl. Maj:ts Orden 1776. Stats-Secreterare vid K. Krigs-Expeditionen 1781. R. N. O. 1782. Ledamot af K. Vetenskaps-Akad. 1787. C. N. O. s. å. Vid Krigs-Exped:s delning i trenne d. 26 Oct. 1790 blef han Stats-Sekr. för arméns Befordringsärenden. President i Wasa Hofrätt 1792, hvarifrån han på begäran erhöll afsked 1794, utan att hafva tillträdt embetet. Bivistade åtskilliga Riksdagar, och var under Ryska kriget Ledamot i Utrednings-Commissionen. Dog ogift i Stockholm d. 10 Dec. 1801. (Om hans fader och farfar, se Norrköpings Minne s. 467, 275 och om C. sjelf se Döds-Längd för Dec. 1801.)

*) Ogrundad är den uppgiften, att Carlsson, för att icke förgås i fattigdom och elände; måste söka sin utkomst i främmande land. Han köpte af egna medel godset Ter Hoorne i Frisland och lefde der med en mot sin börd svarande värdighet.

Han egde en ibland de största samlingar af väl u stoppade foglar i Sverige hvilka han testamenterade till Vetenskaps-Akademien. Afbildningar af de sällsyntaste han i kopparstick utgifva.

(C:s hemliga rapporter till K. Gustaf III under den utrikes resa 1783—84 äro 1851 tr. i Karakteristiker af C senstolpe s. 68—114.)

Skrifter: Museum Carlsonianum. Fasc. I—IV. Holmiæ 1786- Af Fasc. V finnas några få plancher utförda. — Tal innehåll Strödda Anmärkningar öfver Foglarnes seder och hushåll vid Præsidii nedläggande i Vet. Akad. 1789. — Tal med ut till Falkslägtets, i synnerhet de Svenske Arternes, Indelning Beskrifning, vid Præsidii nedläggande i Vet. Ak. 1798.

(Källor: Slägttaflan på Riddarhuset. — Rosenhanes Anteckn. u Vet. Ak:s Hist. s. 348. — [Dens. Afh. om de 5 höga Riks-Äm s. 46, 212. — Gjörwells Brefväxl. IV. (Bilaga) Döds-Längd.])

— E —

CASSTRÖM, SAMUEL NICLAS.

Född i Upsala d. 4 Dec. 1763. (Föräldrar: Rector vid Cathedralskolan Mag. *Nils Casström* och *Anna Christin Wallrave*). Han förlorade tidigt (1769) sin far; men erhö en sorgfällig enskild undervisning, till dess han såsom Stu dent inskrefs vid Upsala Akademi. Föräldrarnes skyldska med Archiater von Linné öppnade för honom dennes um gängeskrets och bidrog att väcka hans hog för naturalhisto rien. Han åtföljde den yngre Linné på botaniska excursio ner och försvarade 1781 under Prof. Thunberg »Dissertat Entomologica, novas Insectorum Species sistens. P. 1.» Fle af de figurer, som äro bilagde Thunbergs äldre dissertati ner, äro af Casström tecknade. Han aflade flera förbere dande prof till Medicinska graden, till och med den medic philosophiska examen, och bivistade föreläsningarna i Med cinska Faculteten; men ett missförstånd med Anatomi Professorn, just då han skulle anmäla sig till Medicinæ Cand datexamen, förmådde honom att välja en annan väg. Ha undergick nu de föreskrifna profven till att vinna inträde Konungens Cansli, blef E. O. Canslist i Cansli-Collegii Ex pedition, sedermera Copist och 1786 Canslist.

Vid denna tid sysselsatte han sig äfven med vitt arbeten: erhöll 1784 Accessit af Sällskapet Utile Du för ett Skaldestycke, Natten, 1786 Accessit af Svenska Ak demien för ett »Äreminne öfver Lennart Torstenson», 1787 af samma Akad. Stora priset för en Ode, »Försyn Af hans arbeten i detta slag har endast det sistnämnda b

vit allmännare kändt. Det tyckes visa att han icke egnat sig åt vitterheten såsom en hufvudsak, utan snarare låtit sig lockas antingen af tidens rådande smak, eller af skaldekonstens i synnerhet för ynglingasinnet hänförande behag, att sjelf försöka sina krafter. Såsom dilettant förtjenar han visserligen ett rum ibland de utmärktaste. Hammarsköld erkänner, att hans Ode en tid allmänt gällde för ett mästerstycke, men förmodar, att få torde hafva stått ut med att genomläsa densamma; detta är så mycket mindre grundadt, som man känner med visshet, att samma Ode äfven genom många afskrifter blifvit kringspridd*).

Casström utnämndes 1789 till Commissions-Secreterare i Warschau, der han vistades till Polens delning 1795**). »Så vigtiga tilldragelser, som under denna tidpunkt sysselsatte politiken, lemnades icke af Casström oanmärkta. Men hvarest dessa och flera hans anteckningar, diplomatiska rapporter, embetsmemorialer och förslag, äfvensom hans vidsträckta brefvexling med in- och utländska naturhistorici, och många poetiska arbeten i manuscript, finnas förvarade, är, till förlust för fullständigheten af hans biographi, icke bekant, åtminstone icke för hans närskylda». — Ifrån Warschau flyttades han såsom Legations-Secreterare till Berlin, och sedermera till London, Haag och Dresden, der han slutligen förestod Svenska Beskickningen såsom Chargé d'affaires. »Under den tid han vistades i Polen, der Baron Toll var Svensk Minister, hade förhållanden till denne hans förman uppstått, af den beskaffenhet att de många år derefter, eller 1821, ådrogo Casström beskyllningar, som gåfvo anledning till stridskrifter i offentliga bladen med den förres slägtingar. Af Casströms försvar och upplysningar i ämnet, synes som denna strid åtminstone varit öfverflödig». (Jfr Tolls biografi i detta Lex. XVII: 201 och Toll, biogr. teckning, tr. 1849, 50).

Återkommen till fäderneslandet, erhöll han en sparsam lön på exspektans-stat, till dess han utnämndes till Commerce-Råd d. 31 Mars 1808. Inom Commerce-Collegium anförtroddes honom föredragningen af de Consulerna och utrikes handeln rörande ärenden, hvilka han bäst kände, dels till följd af de befattningar han förut innehaft, dels genom sin framgent underhållna brefvexling med Svenska Consuler i alla verldsdelar, för hans naturhistoriska och geogra-

*) I Stockholms-Posten 1782 o. f. förekomma bidrag undert. —l—s—C—m, antagligen af C. begagnad signatur.

**) C. var Chargé d'affaires i Warschau från d. 28 Sept. 1791, då Engeström afreste för att vara borta under vintern. (Sv. Archiv. I: 33

phiska forskningar. Han blef Ledamot i Sjöförsäkrings-Öfver-rätten; och 1816 utsågs han att såsom Ombud eller Vexel-Controllör följa vexelhandelns gång, under hvilken befattning han var betänkt på utarbetandet af förslag till en Vexelstadga*). R. N. O. 1816. Ledamot af K. Vet. Ak. 1812; dess Ordförande 1816; Inspector vid Botaniska Museum 1820. Ledamot af Patriotiska Sällskapet och af dess Ekonomiska Utskott.

Under sitt vistande utrikes hade han egnat en synnerlig uppmärksamhet åt Geographiens studium. Han biträddes dervid med många upplysningar af den Franska Generalen Andreossy. »Växt-geographien, föga upparbetad i hans yngre år, fanns likväl anad af hans forskningsbegär: och han studerade naturens stora charta, icke blott folkslagens enskiften derpå». Hans stora Chartsamling, länge qvarhållen på utrikes ort, återfick han genom Konungens nådiga anstalter; den inlöstes 1815 af Regeringen för en summa af 6,000 Rd., och förvaras i Kongl. Krigs-Archivet.

Under vistandet i London köpte C. på auction en stor del af ett Herbarium, samladt i Guyana för Kejsarinnan Josephine och Fransyska institutet och uppbragt af en Engelsk Kapare. Efter återkomsten till fäderneslandet egnade han en synnerlig omsorg åt förökandet af sin växtsamling. För sitt Svenska Herbarium erhöll han bidrag af de flesta af våra Botanister och lemnade penningeunderstöd åt flera till botaniska resor inom landet. Genom köp blef han egare af Doct. Solanders växtsamling, qvarlemnad i Sverige efter dennes bortresa, med många namn-bestämningar egenhändigt tecknade af Linné; en del af den yngre Linnés; Lifmed. Gröndahls, från Isle de France, Cap och China; Prof. Sparrmans, från Senegal, Cap och Australöarna; Prosten Forsströms, från Antillerna och Azoriska öarna. Genom Svenska Consuler, flere resande och många utländska Botanister skaffade han sig betydliga bidrag.

Casström förärade sin växtsamling, uppgående till 10,000 arter, förvarad i 36 skåp, åt Kongl. Vet. Akademien, som äfven, enligt hans förordnande, erhöll ur hans boksamling alla botaniska verk, som saknades i hennes eget Bibliothek (106 volumer, ibland hvilka åtskilliga praktverk), hvartill brodern, Prosten Doct. Casström, sedermera tillade de zoologiska verk, hvilka Akademien förut ej egde. Samma Akademi erhöll äfven efter C. mindre samlingar af Mineralier, Snäckor, Insecter, Amphibier och Fiskar. Hans Svenska Örtsamling testamenterades till Uplands Nation i Upsala. Näst efter Vet. Akademien

*) Se B. L. Ny följd III: 140.

de Upsala Universitets-Bibliothek att utvälja de botaniska rifter, som icke funnos der, hvarefter återstoden tillföll Upnds Nation. Åtskilliga verk tillföllo K. Bibliotheket i Stocklm; och den historiska Boksamlingen emottog hans bror-n, Mag. Casström. Tre år före sin död förärade Commerce-ådet 1000 Rd. B:co till Upsala Stad, med vilkor att rän-n deraf skulle årligen tilldelas tvenne gesäller, som utmärkt g genom de bäst utförda arbeten i sin slöjd.

»Sålunda förordnade C. Vetenskaperna, för hvilka han fvat och verkat, till arftagare af sin dyrbaraste qvarlåten-ap». Han dog ogift i Stockholm d. 15 Dec. 1827 och blef grafven på Mariæ Magdalenæ kyrkogård.

krifter: Natten, Skaldestycke, belönt med Accessit i Utile Dulci 1784. (Otryckt?) — Åreminne öfver Lennart Torstensson, belönt med Accessit i Svenska Akademien 1786. (Otryckt.) — Försynen, Ode, belönt med Stora Priset i Svenska Akad. 1787. (Handl. fr. 1786 D. 2.) — En Blick öfver Geographiens Tillstånd i äldre och nyare tider. Tal vid Præsidii nedläggande i K. Vet. Akad. d. 15 Febr. 1817. Stockh. 8:o. Öfvers. på italienska och tr. i Pisa 1824.

(Källor: Biographi öfver S. N. Casström, af M. af Pontin, i K. Vet. Ak. Handl. 1830. — Hammarsköld, Sv. Vitterh. 2 Uppl. s. 380.)

— E —

CASTOVIUS, ERIK.

Var en af sin tid ansedd Moral. Professor i Upsala, ännu ärkvärdig i den fria yttrande-rättens historia i Sverige, ödd i Karlstorp i Småland 1655 i det största armod. Faern omkom i Polska Kriget, der han var Pastor vid Småands Cavalleri. Modern hette *Catharina Florenia* (dotter af n i Series Pastorum uti Smål. Beskrifning förgäten Pastor Karlstorp, Florenius) lärde sjelf sin under enkesorgen födde on läsa och skrifva, ända tills hon 1668 sände den 13-årige il Wexiö fjerran aflägsna skola, hvilken denne gående måte uppsöka. Vid skolan födde han sig medelst kustning (af Castos), d. å. han uppfyllde sina mindre fattiga kamraters ysslor vid skolan för den mat, de derför täcktes beskära onom. Han högg deras ved, eldade deras rum, ringde Gymasii-klockan kl. 5 om morgnarna o. d. Under sina sockne-gångar såg man honom med en säck på ryggen, deri han amlade sina brödstycken för studietidens behof, sjungande antilener till bondhustrurnas uppbyggelse. Under dylika

vandringar hade han blifvit känd af Pastor Dryander i Åsed (ej Alsheda), hvilken blef hans välgörare. 1680 ankom C till Upsala med ett vackert betyg, bland annat om en »a pröfningen förädlad charakter».

I en tid då ofrälse personer sällan kunde blifva använd der, hvarest deras verksamhet liksom påtvingade sig samti dens och sedan ej lätt kunnat undgå efterverldens uppmärk samhet, se vi ofta de lärdas värde förnämligast i deras i börden gynnade lärjungar. Kongl. Rådet Grefve Jac. Gy lenborg valde den berömde Studenten till lärare och bilda af sina söner Olof och Carl, begge namnkunnige i både vi terhetens och statens häfder, den senare en stjerna af först storleken på sin tids firmament. 1688 vann C. lagern me stor utmärkelse. Men den nye Magistern trodde ej, enli Prof. J. Upmarks yttrande i parentationen, »att lagern häng på Herculis stoder». Vetande sig ännu fjerran från måle fortsatte han sina studier med ökad flit och försvarade soa en dissertation i Philos. Faculteten: »de statu naturali & ad ventitio», i hvilken han bland de den tiden i alla dylik undersökningar vanligen förekommande loci communes yttra att »vid lagstiftning fordrades folkets bifall». I K. Carl XI envåldstid var detta en mer än tillräcklig anledning till myc ket buller. En lycksökare bland Professorerna uppsteg un der ventilationen och varnade så väl Præses och Responden som hela den studerande ungdomen för en så felaktig sat Men hvarken Facultet eller Consistorium eller Cansler fä stade dervid någon uppmärksamhet. Den samvetsgrann Professorn hade dock lättat sitt samvete med att oroa K M:t härmed, som utan någons hörande utfärdade till Aka Cansler Grefve B. Oxenstjerna d. 26 Oct. 1691 ett bre contrasigneradt af J. Bergenhjelm (f. d. Hist. Prof. Berg, som i Pufendorfs K. Carl X:s historia såsom Censor uttog e ställe, der Konungen berömdes derför att han aktat en rät telse af sina rådgifvare). Konungen försäkrar strax i börja af brefvet, att det var hans afsigt att uppehålla Akademien och att han der ville uppfostra sina undersåtares barn, me att han högligen förargades deröfver, att en part der upp spinna onödiga nyheter, nya åtminstone till ordasätten. E disputation (Castovii namn anföres ej) hade utkommit, s beskaffad att en Professor funnit sig föranlåten att und ventileringen uppstå och varna för deri förekommande st tryck; det var godt, men ej nog. Papperet var ju till änn der nyheterna kunde läsas så in- som utomlands, hvarigenom Akademien kan komma i misscredit. »Det är fördensku

ır nådiga vilja och befallning, att J detta alltså Professorer m den stud. ungdomen vid merberörde vår Akademi allrligen förehållen, hafvandes de det samma sig till hörsam h underdånig rättelse alldeles att ställa, så kärt dem är ır nåde såsom lydige Undersåtare att åtnjuta och det straff h näpst, som dem ohörsamom ofelbart öfvergåendes varder, ıdvika, efter som de, hvilka med sådan nyfikenhet och adlig upptåg förnimmas att umgå, förutan annan vår onåde, ltt ingen befordring hvarken i det andliga eller verldsliga åndet skola hafva att förvänta, utan såsom de, hvilka ire bud intet stånda, utmärkte och vid allehanda förefalnde lägenheter förskjutne blifva».

Grefve B. Oxenstjerna uppförde sig dervid på ett sätt, ım genast utmärker en stor och upphöjd charakter. Han ınde Konungens Bref till Consist. Academicum, skrifvande ›rvid ett bref fullt af foglighet och vishet. Han gör väl ıdren uppmärksamma på den faderliga ömhet, som dikterat onungens bref, och begär deras råd, hvad härvid vore att ›ra, men ger emellertid ganska välbetänkta råd till dem. Jag ville gerna, skrifver han, att J samtlige gode Herrar ıätten träda till samman och öfverlägga och mig edra tanar tillkännagifva. I gemen ser jag intet, huru man väl kan fskaffa errores, förrän de blifva specialiter utnämnde och tmärkta». Han råder dock, »att examinera den antydda isputationen och bifoga hvar sin skriftliga mening, att höga ifverheten deröfver må kunna dömma, efter som det ej elr vore väl gjordt, att en eller annan skulle angifva hos I. Öfverheten att Akademien eller någon dess ledamot vore ırfallen till farliga errores och hæreses, med mindre de amme också kunde visas och bevisas sådane att vara. Hvarppå sedan följa måste, att den, som förlustar sig af irriga yktens uppspinnande, måste vända igen dermed, eller ock, tt den, som kallar det ondt och förargerligt vara, som dock odt och gagneligt är, måtte också återvända med ett onöigt tadlande. Jag påminner mig eljest nogsamt, att för en id sedan uppkom en tvist om den Cartesianska philosophien, nen såsom den blef bilagd och viss modus föreskrifven, varefter man sig skicka skulle, så kan jag ej förmoda, att ågon skall hafva förgripit sig deremot. Men om sådant vore skedt, borde det specificeras och tillkännagifvas. De ılander, som inföllo på Bilbergs disputation de Theologia Christiana, blefvo skjutne till Erkebiskopen och Fac. Theol. Mig är ej annat veterligt, än att saken är vorden jemnkaler och alla anstötligheter ur vägen röjde. Öfver en qvæstion circa originem majestatis blef jag ej rådfrågader, förr

än man hade skridit till offentliga edicter och publicationer hvaruppå jag ock hafver svarat och saken till närmare be- traktande tillbakaskjutit, men hafver sedermera ej förnum- mit, att deraf någon farlig eldslåge skall vara utbrusten. A någon annan ny oro hafver jag ingen kunskap fått, förr ä nu denna disputation de statu nat. & adv. är vorden ho K. M:t angifven. Efter Akad. Constitutionen och andr Kongl. förordningar hade man ej bort gå mig förbi, uta strax gifvit mig tillkänna derom. Men jag vill nu sätta de afsides». &c. &c. Dermed aftystnade saken, så vidt oss ä bekant. Upmark anmärker dervid väl: multum interest, i quæ tempora cujusque doctrina inciderit. Theologerna had intet att anmärka mot den unga philosophen. Man vittna tvärtom att han i sina forskningar öfver rättsbegreppen

Clavum affixus & hærens
Nusquam amittebat oculosque sub astra tenebat.

Emellertid var C. i helsa af svält och arbete försvaga hans lynne af jemna motgångar dystert, och med skäl, då ha vid nära 40 år var både utan befordran och bannlyst genom en kunglig bulla från allt hopp om dylik. Under slika ausp cier utvecklas ej snillet till hvad det kunde blifva.

Ryktet om hans skicklighet och lärdom hade dock hun nit ända till Dorpt, och vänner arbetade att der förskaff honom en profession. Han afböjde det sjelf, men emott Akademiska Secreteriatet. Ehuru här på en plats, visseri gen ej afmätt efter hans förmåga af högre art, tillvann ha sig allmänna högaktningen, hvaraf K. Carl XII säkerlig vägleddes, då han återkallade honom till Upsala såsom M ralium Professor efter Reftelius. Hans befordran i Upsa väckte en allmän glädje. De studerande ropade högljud »bene nobis! bene illi! bene reipublicæ litterariæ!» Den n Professorn, som ändtligen tyckte att hans himmel hade lju nat, gifte sig med *Alethea Elis. Ehrenhielm*, dotter af Rev Secr. J. Ehrenhielm: men »af thalamus vardt tumulus Han insjuknade två månader derefter, och oaktadt »Machao (O. Rudbeck) vårdade honom, dog han d. 4 Dec. 170 året efter sin Professors-utnämning. Man liknade sorg öfver hans bortgång med sorgen öfver de nyss förut bor gångne O. Rudbeck och L. Norrmannus. Smålands Nati bestod tryckningskostnaden för Prof. Upmarks parentatio som utkom 1704.

(Källor: Joh. Upmarks Orat. funebr., Ups. 1704, och dess Progr dertill, omtr. i Nettelbl. Memor. erud. Svec. — Alnander, H Libr. prohibit. — Jöchers Gel. Lex.) — N.

CEDERBORGH, FREDRIK.

Född d. 17 Juni 1784 på Stjernfors bruk i Lindesbergs rgslag. (Föräldrar: Assessorn och Brukspatronen *Erik Ce-rborgh* och *Maria Sophia Victorin.*) Student i Upsala '94. Ingick i K. Cansliet 1803. Protokolls-Secreterare 810. Erhöll på begäran afsked 1811. Sedermera Boktryckare Stockholm. Slutligen Bruksegare i Westmanland. Död på alkarlshyttan nära Lindesberg d. 19 Januari 1835.

Gift d. 28 Nov. 1823 med *Carolina Christina Rosen-ärd*, född d. 1 Aug. 1786, dotter af Öfversten Carl Rein-old Rosensvärd och Lovisa Eleonora Rabbe.

C. framträdde såsom författare på en tid, »då den ena inståsigten var utlefvad, och den andra ännu låg i moder-fvet». Under en liten tids ledighet 1809 uppsatte han några rktiga utkast, dem dåvarande Boktryckaren i Strengnäs, ector Segerstedt, sedermera händelsevis fick se och erhöll llåtelse att utgifva, under titel af »Uno von Trasenberg». Allmänhetens bifall framlockade fortsättning, äfvensom »Ot-ur Tralling», och åtskilliga smärre skrifter. En hel litteratur, f bättre och sämre slag, upplockades af denna framgång; enom efterapares, synnerligast Walbergs, råa och talent-lösa alster förgrymmades kritiken mot sjelfva upphofsman-en och, i stället att leda honom på rätta vägen, misskände flera delar hans sannskyldiga förtjenst.

C:s författarskap synes i allmänhet hafva varit mera lek n allvar. Hans förnämsta skrifter, Trasenberg och Tralling, etraktade hvar för sig såsom något helt, lemna granskaren nledning till många anmärkningar. Ser man dem åter så-om en samling af taflor, hämtade ur hvardagslifvet, finner an många af dem i sitt slag förträffliga. Han hade en ällsynt gåfva att berätta. »Tilldragelserna voro väl sällan era öfverraskande, än att en hvar kunnat upplefva dylika; en få äro de, som i ett mötande föremål se det charak-teristiska; och än färre de, som veta att framlocka physio-nomien, och på ett rätt lefvande sätt framställa det i tinget ller hos personen inneboende skaplynnet, eller den i hän-delsen förborgade anden. C. egde denna dubbla konst, och gde den, så att säga, medfödd. Jemte förmågan att både pptäcka och i bild träffa det komiska, hade han ett öga för et goda och ett hjerta för naturens skönhet. Det är hos honom, i det burleska, lika väl som det sentimentala, någon-ting godt, älskvärdt, trefligt; åtminstone i de lyckligare ögon-blicken. — Hans största förtjenst synes ligga i framställ-ningen af sjelfva scenerna. Mindre till äfventyrs i uppfinnin-

gen af dem, än i deras modellering och anordning*). N
de varit af den art, att de lemnat ämne till ett rätt trä
fande skilderi, så har han gifvit dem med ledighet och sa
ning, ofta med djerfhet, ofta med behag; ej mindre i d
idylliska och erotiska, än i det komiska. Mer än utka
blifva sällan hans alstringar; men dessa äro uttrycksfull
icke just eldiga, men ändå varma; alltid klara, merende
underhållande. Qvickheten, om den stundom hugger i st
nen, skjuter deremot någon gång på målet rätt hvassa o
blänkande pilar: naiveteten, om den väl nog ofta erbjud
en allt för grotesk naturlighet, visar sig emellertid då och
i en lätt och angenäm negligé, öfverraskande genom sin e
kelhet, intagande genom sitt täcka löje. I allt detta uppe
barar sig en egen ton, ett eget sätt, någonting riktigt ori
nelt». (Se vidare Sv. Litt. Fören. Tidn. 1834 N:r 41, 4

En af hans föräldrar yttrad önskan, att han ville sna
gifta sig, lärer haft den verkan, att han skyndade till Stoc
holm, blef Boktryckare, roade sina föräldrar med åtskilli
skrifter, som tillsändes dem, och förebar sina litterära sy
selsättningar såsom hinder att tills vidare tänka på gifte
mål. Den, som berättat denna anekdot, tillägger att m
knappt kan uppgifva annat skäl till detta förhållande,
en nyck eller ett infall. Han älskade högeligen sina förä
drar, och det var visst icke hans sak att sätta sig em
deras vilja; han älskade äfven den ifrågavarande flicka
några ekonomiska hinder förefunnos icke. Sedan han i n
gra år utgifvit Tidningen »Anmärkaren», hvilken, enligt
Biographs yttrande, »hade den besynnerliga egenheten
vara det egentliga upphofvet till de Svenska Opposition
Tidningarna, under det att dess Utgifvare var en person
det fridsammaste lynne och den, som mest af alla ville lef
i endrägt med hvarje menniska», — öfverlemnade han h
stigt tillsynen öfver Tryckeriet och Tidningen åt en anna
begaf sig på landet och förenade sig med den älskade, so
han långt förut kunnat ega.

Anmärkaren blef ett par gånger indragen (näml. i Ja
1820 och i Sept. 1821), men C. erhöll, på hemställan o
sin oskyldighet i afseende på de artiklar, hvilka anse
förgripliga, tillåtelse att åter fortsätta densamma. Svår
heten att på så långt afstånd ifrån tryckningsorten ansva

*) En af C:s närmare bekanta har försäkrat, att de flesta händ
ser och situationer i hans skrifter icke äro af honom uppfunna, ut
att han merendels hämtade sådana ur sin egen eller andras erfarenh

ir en Tidning, må hända äfven obehaget af collisionen med ınmärkarne, gjorde dock att han dermed upphörde, sedan an redan en tid förut sålt sitt tryckeri. (Se Tillägg.)

Kort före sin död utgaf han en samling af sina mest inda skrifter. under titel af »Ungdoms Tidsfördrif». Huru in sjelf ansett sitt författarskap, visar denna titel och ännu idare det »Bref till en Ungdomsbekant», som öppnar den redje Delen. Det är charakteristiskt.

»Att jag samlat och låtit trycka en del af min ungdoms irdslösa lekverk, förefaller dig helt säkert oväntadt, helst n du påminner dig din fråga och mitt svar, en höstafton 316, hvilket samtal sedermera, till fyllnadsartikel i en tidng, i hast rimmades, nämligen:

Fr. Hvarför samlar du ej hvad du skrifver?
Månget stycke kanske bortglömdt blifver.
Sv. Duger det, så tar det sjelft sig fram,
Hvarom icke, göms det till min skam.

»Händelsen är dock nu den att, sedan upplagorna af de sta, af mig utlemnade ströskrifter utgått, en Bokhandlare mält sig till en ytterligare upplagas utgifvande. Att neka tta inser jag intet skäl, så framt han anade möjligheten t derå erhålla någon gemensam vinst, och dessutom då iga ej var om andra skrifter än redan tryckta och tillrne kända, ej endast till innehåll, utan äfven, oaktadt la blifvit anonymt eller under diktade namn tryckta, gem Journaler angifne såsom författade af mig.

»Jag utbad mig derför endast rättigheten att öfverse ad jag ansåg mig, utan särdeles ånger, kunna läta omrcka i mitt namn, i tanke att derur utstryka det mest ngliga, och något litet mer än tillförene vårda språket, ilket så mycket mer behöfdes, som jag sällan renskrifvit mnuscripterna, utan lemnat utkasten, snart sagdt oöfverdda, ifrån mig. En långvarig och allvarsam sjuklighet r dock hindrat mig att, efter önskan, göra behöfliga rätser; dock har den tillåtit min hand att med sneda streck pläna en och annan rad.

»Anledningen till mitt skrifveri och inledande på förfatrebanan har, som du känner, endast varit tidsfördrif och lfällighet. År 1809, under ett par månaders permission h vistande i mitt fädernehem, hade jag, utan plan och in afsigt, sammanskrifvit några utkast, dem jag benämnde so von Trasenberg. En bekant Boktryckare erhöll dessa,

med rättighet att utge en upplaga och, om någon behållning derå kunde bli, tillgodonjuta den. Pjesen fick en lätt afsättning. Boktryckaren utbad sig derför bidrag till en ytterligare del. Denna hade samma åtgång som den föregående. Han begärde slutligen manuscript till en tredje del, och äfven till detta ändamål lemnade jag åtskilliga i hast skrifna ark. Efter några månaders förlopp anhöll samma Boktryckare om rättighet att få utge en ny upplaga, hvilket af mig bifölls. Kort derefter en tredje, hvilket ej heller vägrades. Ett par år derefter utkom hos en annan Boktryckare, mig ohörd, den fjerde upplagan, hvarmed jag väl ej var särdeles nöjd, så väl derför, att jag ej fått tillfälle att rätta de många vårdslösheter jag tid efter annan anmärkt; som och, i anseende till den, enligt min åsigt, bristande grannlagenheten att, under förebärande det förlaget vore inköpt af tredje man, ej förr underrätta Författaren om denna ovanliga handel, än sedan boken, med små sjelftillåtna förändringar, var nära färdigtryckt.

»Imellertid uppmuntrades jag af denna, ehuru ej med ringaste vinst för mig förenade, afgång, att vid lediga stunder sammanskrifva ett nytt opus, det jag kallade Ottar Tralling. Äfven detta blef, till en del, bortskänkt; dock har, för en upplaga deraf, en Bokhandlare erbjudit mig och jag emottagit tacksamhetsbevis. De öfriga bitarna i mina Ungdoms Tidsfördrif, hvilken benämning är den sanningsenligaste, ty de äro inga arbeten, ha äfven oftast blifvit bortskänkta eller tryckta i tidningar, med undantag af det visserligen minst vårdade stycket, John Hall, det jag, i utbyte mot några vetenskapliga böcker, oändligt mera värda än manuscriptet, bestämdt afstått till en Boktryckare, med rättighet till uppläggande och utgifvande deraf. Min pekuniär vinst på mina skrifter har således varit ganska ringa; men jag har ansett den stor nog.

»De stränga recensioner, egentligen ifrån Upsala, mina som jag tyckte, oskyldiga och likgiltiga försök tid efter annan undergingo, ända derhän att de med det djupaste förakt an sågos, kunde jag ej annorlunda förklara än såsom recensenternas grundade omdöme, helst jag, som aldrig vågat anse mig för litteratör (ty mina kunskaper äro ganska inskränkta särdeles i de gamla språken och deras litteratur), således svårligen kunde räknas till något litterärt parti, kanske klarast ådagalagdt derigenom, att jag lika ofta och frimodigt vågat gyckla med en fras af Leopold, den jag ansett ofattlig eller alltför stel, som med ett uttryck af Hammarsköld. Dock lär

des jag af dessa allvarsamma granskningar, särdeles den rakt mördande öfver Riddare-Kandidaten (i Svensk Lit. Tidn. 1816), att i tid upphöra med alla skämtsamma originalförsök för pressen; och i den tidning, jag under samma tid utgaf i Stockholm, sökte jag vara så ledsam som möjligt; men äfven denna utväg misslyckades, och bladet, oaktadt det hedrades af ett ovanligt antal prenumeranter, förklarades för det uslaste, som någonsin blifvit utgifvet. Sanningen häraf vill jag dock nästan medge, ty tidningen saknade bestämdt någon gifven charakter.

»Det hårda ödet, att såsom författare alldeles nedtryckas ifrån Upsala, motvägdes väl något genom ett och annat uppmuntrande ord och den milda skonsamhet, hvarmed jag behandlades af Allmänna Journalen och några andra Stockholmska tidningar. Dock var jag redan fullkomligt likgiltig för mina ströskrifter. Detta har ock gått så långt att, då den nu utgående samlingen skulle tryckas och jag ville öfverse den, fanns i mitt hus ej ett enda af mig författadt tryckt stycke, oberäknadt en dram, benämnd Toni, den ingen menniska velat läsa eller bortsnappa. Jag nödgades derföre uppköpa hvad jag i den vägen kunde öfverkomma. Om derföre ett och annat af det gamla skulle saknas, kan du vara öfvertygad att dermed ej skett någon förlust, hvarken för samtid eller efterverld.

»Att jag nu låter utgifva tredje bandet är kanske orätt, då föga nöje deraf lärer hämtas, och visserligen ingen nytta, om ej någon yngling, till geographisk upplysning, jemte chartan, vill roa sig att följa den äfventyrande resandes vandringar genom Europa. Att ej en mängd af mina många dåliga vers tryckas är naturligt, då nu för tiden snart sagdt alla, som kunna skrifva, äfven kunna rimma, och det med större känsla än jag, hvaraf följer att de icke heller hålla på sina snillefoster, hvilket skönjes af de små, med lagerkrönt lyra på titelbladet utsirade häften, hvaraf bokhandeln oftast ser sig riktad. Hvem som bekröner dem alla är mig obekant, och jag vet sannerligen ej hvart jag skulle vända mig, för att finna ett sådant document på dugligheten af mina skaldeförsök».

De förändringar, som C. vid samlingen af sina Ungdoms Tidsfördrif vidtagit, äro icke så obetydliga, som man af det skämtande Brefvet kunde sluta. Många äro verkliga förbättringar, särdeles i afseende på formen. Genom utbyte af några hänsyftningar hafva deremot flera taflor till en del förlorat sitt historiska värde, såsom skildringar af de tycken,

lefnadsvanor och föreställningssätt, som en viss tid voro här i landet rådande. — Måhända förtjente samlingen att tillökas med åtskilliga smärre skrifter, t. ex. med »Herr Öfver-Direktören C. A. Grewesmöhlens Porträtt», som var en af de qvickaste skrifterna emot Grewesmöhlen och föranledde en rättegång, af hvilken handlingarna trycktes under titel af »Rättvisan i Skönhetstvisten emellan Grewesmöhlen och hans Porträtt».

Vid afskedstagandet ur Konungens Cansli tillbjöds honom en högre charaktersfullmakt, den han likväl försakade. Han egde utmärkta anlag till målare, och ej blott ett öppet sinne för naturalhistorien, utan ock mer än vanliga insigter deri. Han gjorde samlingar, men blott för sin egen njutning, och upptecknade ej sina rön och upptäckter på detta fält. — »Godsint, fryntlig, fördragsam, vänlig, nästan ur stånd att vredgas, fullkomligt obekant med flärd, skryt, svek och osanning; benägen att hjelpa hvar han kunde, obenägen att begära andras hjelp, aldrig fordrande någon återtjenst, glömsk af oförrätter och otacksamhet, hvaraf han skördade en verkligen mindre vanlig äring inom den lägre verksamhetsspher, hvari han vistades; i umgänget treflig och behaglig, roande utan att vilja roa, framför allt utan anspråk derpå, sådan kändes han af hvar och en, som kände honom. Han kunde ej förvärfva fiender, och man skulle nästan kunna säga, att han ej egde några sådana. Af en och annan var han dock måhända misskänd, och detta var åter en följd af denna lyckliga natur, som gaf honom allt hvad han behöfde för sin egen trefnad. Han syntes nämligen för den ytliga betraktaren svag och oordentlig. Han var det likväl i sjelfva verket icke. När man såg honom undvika alla allvarliga discussioner, förstummas i disputer, och öfvergå på motståndarens sida, eller lemna honom rätt, äfven då frågan var af verklig politisk eller moralisk vigt; så skulle man lätt kunna tro, att honom felades sinne för det stora och ädla, bestämda grundsatser och egen öfvertygelse. Så var det likväl icke. Ingen har haft ett renare sinne, en djupare vördnad för allt sannt och heligt; men detta sinne yttrade sig i hans lefnad mer än i hans ord, och han undvek att tvista derom, emedan tvisten ej kunde verka något, och han för en onyttig strid icke ville uppoffra den fred han så högt värderade. När man såg honom under sitt vistande i hufvudstaden utan egentlig sysselsättning, och likväl till utseendet ständigt sysselsatt, vandra omkring dess gator, någon gång från den ena källaren till den andra, stundom i sällskap med personer,

vida under honom både i bildningsgrad och sedligt värde, skulle man lätt kunnat förledas att tänka illa om hans egna seder. Och likväl hafva få menniskor haft dem renare och fläckfriare. Men hans själ, som behöfde verksamhet, älskade att se och observera, icke för att combinera föremålen till ett helt, men för att samla ett förråd af många sådana. Han tänkte icke alls på, att han behöfde undvika någon class af menniskor, emedan han älskade dem alla, och visste, att ingen smitta kunde fästa sig vid honom, eller som han icke åtminstone kunde afskudda sig. Han hade i detta hänseende aflagt prof på en styrka, för hvilka de flesta andras krafter skulle svigtat. Sålunda hade spelets onda demon lyckats att bemäktiga sig hans sinne i ungdomen, och han hade åt dess tjenst offrat icke obetydliga summor. Men en gång efter en sådan förlust fattade han det beslut, ej att icke mer spela, att aldrig vidröra korten, men det vida svårare, att aldrig spela högt, att aldrig blottställa sig för någon förlust af detta slag, som kunde bli kännbar för honom eller hans familj — och denna föresats förblef han obrottsligen trogen. Från det kringvandrande, planlösa lefnadssättet i hufvudstaden slet han sig stundom lös, reste hem till sina föräldrar, och den oordentliga Stockholmsbon var här den lugnaste och ordentligaste landtman, utan skymt af den stora stadens vanor. Oförmodadt afbröt han för alltid sin Stockholmslefnad, och återtog den icke allenast aldrig, utan, hvad som är sällsammare, kände icke en gång någonsin begäret dertill, samt var i sitt nya förhållande såsom make och husfader den mest exemplariskt fridsamme, treflige och regelbundne, man kan föreställa sig». (Lithogr. Panorama).

C. hade, ända till en ålder af några och fyratio år, en jemn och stark helsa. Mot slutet af hans lefnad aftogo småningom hans krafter, utan egentlig sjuklighet. Liggande på sin soffa, afbidade han i flera månader, med lugn och utan otålighet, den annalkande dödsstunden. Då han ändtligen kände, att hon var inne, vinkade han åt sina anhörige, att lemna honom ensam med läkaren, och hviskade sakta till denne: »Jag tror ej, att det kan vara till någon nytta, att de nu äro närvarande; det går snart öfver». Han dog lika mildt och fridsamt, som han hade lefvat.

C:s porträtt finnes i Lithographiskt Panorama.

Skrifter: Uno von Trasenberg. Berättelse af Friherre Dolk. 1—3 D. Strengnäs, Segerstedt, 1809, 1810. 8:o. 4 Uppl. Strengnäs, Ekmarck, 1814, 12:o. — Ottar Trallings Lefnadsmålning. Ur Enkeprostinnan Skarps gömmor benäget meddeladt. 1—4 D. Stockh.

1810, 1814, 1818. 8:o. 1, 2 D. 3 Uppl. 1814. 8:o. — Samlar Vitter Ströskrift. 1—3 H. Stockh. 1814, 1815. 8:o. (I föreni med J. M. Stjernstolpe. Se Tillägg.) — H. Öfver-Direkt. C. Grewesmöhlens Porträtt. Stockh. 1815. 8:o. — Rättvisan i Skö hets-Tvisten emellan Öfver-Dir. C. A. Grewesmöhlen och ha Porträtt. Stockh. 1815. 8:o. — Något litet om Grefve Jaqu Pancrace von Himmel och Jord. En timmas skämt af Författ ren till Uno von Trasenberg. 2 Uppl. Stockh. 1819. 8:o. (1 uppl. i Tidn. Anmärkaren.) — Riddare-Kandidaten, eller Orden band köpas ej så lätt, men ingen är säker för Repet. Fars i t Akter. Stockh. 1816. 8:o. — Toni. Dram i 3 Akter. Stockh. 181 8:o. — Anmärkaren. Stockh. 1816—1829. 4:o. — Ungdoms Tid fördrif. Af Fr. Cederborgh. 1—3 B. Stockh. 1834. 8:o. — (S B. L. Ny följd III: 140 och jfr Sv. Boklexikon.)

(Källor: Hammarsköld, Sv. Vitterh. 2 Uppl. s. 561. — Lithog Panorama. 1 D. Stockh. 1835. — Rosensvärdska Stamtaflan p Riddarhuset. — Muntliga underrättelser. — [Klemming, Sv. Dram. Litt. s. 214.].) P. A. S.

CEDERCRANTZ, JOHAN.

Född i Strengnäs d. 23 Juli 1646. Hans Fader var Theol. Lectorn i Strengnäs Mag. *Nicolaus Malmenius* Suderm., och Modern Borgmästarens dotter derst. *Helena Wick.* (I slägttaflan på Riddarh. kallas hon Fick). Sonen började efter slutade studier, dels i skolan uti födelsestaden, dels vid Upsala Akademi, sin tjenstemannabana 1663 som Cancellist vid Liffländska General-Guvernementet i Riga, dervid han outom andra under händer hafda förrättningar tillika uppvaktat 1666 såsom Sekreterare på Ryska legationen till Plyss och tre år derefter i samma egenskap åtföljt ambassaden till Polen*). Blef 1670 Guvernements-Sekreterare på Gottland och 1673 General-Guvernementsfiskal öfver alla Dr. Christinas underhållsländer. S. å. vice Lagman öfver Gottland och Öland, samt följande året Hauptman på förstnämnda ö. 1677 befordrades han till Sekreterare vid Amiralitets-, Kammar- och Reduktions-Collegierna, i hvilken befattning han 1678 i Febr.**) upphöjdes i adligt stånd med namnet *Ceder-*

*) Jfr Bref och Handlingar hörande till Dr. Christinas Historia, utg. af E. S. Bring. Lund 1832, s. 90.

**) Uti ett Konungens bref af den 13 i samma månad kallas han ännu Malmenius. Bring anf. st. — I förra uppl. af denna del af B. Lex. anfördes i slutet åtskilliga hithörande rättelser efter Stjernmans Höfd.-Minne, men dessa äro icke nu upptagna, emedan 2:a uppl. af Höfd.-Minnets 1:a D. i fråga om C. öfverensstämmer med denna biografi.

crantz, samt skref sig sedermera till Wägholm (Wegeholm) och Rögla (tvenne herregods i Skåne). Introducerades 1680. — Kallades 1677 till Drottn. Christinas Sekreterare i Rom, och året derpå (d. 16 Maj) till Ståthållare öfver Gottland och Öland, i hvilket embete han i anseende till en långvarig, trogen och oförtruten tjenst af Konungen icke blott stadfästades (d. 27 Nov. 1679), utan förordnades äfven att tillika vara Dess Ståthållare öfver berörde provinser jemte dithörande Stad och Slott mot en årlig lön af 1200 daler s. m:t, utom andra fördelar. 1690 Ord. Lagman öfver nyssnämnda öar.

C., som gjort sig känd och aktad för embetsmannaduglighet samt vi flera tillfällen ådagalagd trohet, egde alltjemt under sin tjenstetid Konungens förtroende. Hans anställning i Dr. Christinas tjenst kunde således för Konungen icke vara annat än ganska behaglig. I början lyckades det honom äfven att tillvinna sig Drottningens fulla förtroende, så att han redan 1678 benådades med åtskilliga fördelar, bestående bland annat uti fri disposition öfver tvenne ladugårdar på Gottland under sin och sin hustrus lifstid äfvensom öfver flera hemman på Öland. Honom anförtroddes äfven ganska vigtiga uppdrag, såsom att bevaka Christinas intresse vid Svenska och Franska Hofven samt vid fredsunderhandlingarna i Nimwegen, särdeles under den tid, då dessa tagit en för Sverige så ogynnsam riktning, att fråga var om ingenting mindre än att derifrån skilja alla dess Tyska provinser*). Men redan 1680 hade han ådragit sig Drottningens högsta missnöje. Vi kunna icke bestämma, om Konungens här ofvan omnämnda Ståthållare-fullmakt eller uppdraget, att förmå Drottningen mot en årlig pension afträda alla sina underhållsländer**), varit orsak till denna förändring i hennes tänkesätt. Sjelf nämner hon en commission, hvarigenom C. skulle åtagit sig att på Gottland verkställa några för hennes

*) Det är bekant, att Christina arbetade på att vända sig till godo denna sinnesstämning hos de allierade makterna, i det hon fordrade berörde provinsers afstående till sig. Det kan ock, vid betraktande af Sveriges dåvarande betänkliga ställning, vara förlåtligt, om hon, såsom hon uttrycker sig i bref till Cedercrantz, lika fast trodde på omöjligheten för Sverige att kunna rädda dessa provinser som "på Evangelium". Se Archenholtz, Mémoires de Christine T. II. pag. 171.

**) För att lyckas, lofvar Konungen honom använda 2- à 3000 R:dr på sådana personer, som hos Drottningen kunde något uträtta. Bring s. 96.

intressen skadliga order. Emellertid erhöll hennes Envoyé extraord. Marchesen del Monte befallning att entlediga honom från all befattning i hennes tjenst. Slutet af Drottningens bref: »obéissez sans replique, si vous ne voulez vous rendre encore plus criminel par votre desobéissance», visar graden af hennes förtrytelse. — Afled i Strengnäs d. 21 Dec. 1699. — Hans broder, *Lars*, blef 1693 adlad under namnet *Söderhjelm* och dog såsom Häradshöfding på Gottland.

Gift 1. 1680 i Malmö med Friherrinnan *Brita Catharina Johansdotter* (Leijonberg); 2. med *Maria Euphrosina Cronström*, med hvilken han hade sonen *Isak*, som såsom Volontär i Holländsk tjenst jemte sin morbroder, Brigadieren Isak Cronström, deltog i slaget vid Malplaquet 1709, der båda blefvo sårade. Hugnad af K. Fredrik I, under hvars ögon C. i Nederländerna aflagt månget tapperhetsprof, med Öfverste charakter, dog han på Wegeholm 1754.

(Källor: Personal. vid M. Steuchii Likpred. 1700, omtr. i Lund 1733. — Gezel. Lex. — De i noterna anförda källor. Stjernmans Matr.) P—Q—

CEDERCREUTZ, HERMAN.

Född d. 13 Febr. 1684. Föräldrar: Brukspatronen *Reinhold Tersmeden* och *Christina Börstell*, sedermera omgift med Landshöfdingen i Vestmanland, *Jonas Folkern*, adlad 1711 under namnet *Cedercreutz*, då Lagman i Nerike, och 1719 Friherre, i hvilka båda befordringar hans stjufsöner *Herman* och *Reinhold* fingo deltaga. Redan 1701 inträdde Herman såsom Auscultant i K. Svea Hofrätt, åtföljde 1704 (b. v. 1703) extraord. Envoyéen Grefve Leijonstedt till hofvet i Berlin, och tjenstgjorde sedan såsom Cavalier d'ambassade hos Svenska Ambassadören vid samma hof, Baron Rosenhane. År 1707 infann sig C. i Konungens högqvarter i Alt-Ranstadt, samt blef någon tid derefter anställd hos Polska Prinsen Alex. Sobieski, för att biträda denne i dess correspondence med Svenska Hofvet. År 1709 affärdade honom K. Stanislaus, som då uppehöll sig i Stralsund, till Bender, för att meddela K. Carl underrättelse om sin belägenhet och Europas närvarande tillstånd. Efter ankomsten till Turkiet ingick C. i K. Fält-Cancelliet och förrättade der General-Auditörs tjensten, samt blef 1711 i vigtiga ärenden afsänd till Storvisiren Baltadschi Mehemed, samt en annan gång till Adrianopel; under båda dessa resor måste han bland Turkarne utstå många faror, samt långa tider sitta i fångenskap, innan det ändtligen tilläts honom, att återvända till sin Konung. På en resa mellan Stralsund och Sverige var

an 1715 i stor lifsfara. Efter Konungens död befordrades han 718 till K. Sekreterare, 1719 upphöjd i Friherrligt stånd ch befordrad till Krigs-Råd hos då varande H. K. H. Generalissimus. 1720 Cansli-Råd; 1722 afsänd såsom Envoyé extraord. till Ryska Hofvet, hvarest han (1725) framför alla ndra sändebud utmärktes med St. Alexander Newski-Orden. 727 Stats-Sekreterare för utrikes ärendena, 1736 President Kammar-Revisionen, 1742 Riks-Råd. S. å. befullmäktigades an att (i Åbo) afsluta freden med Ryssland, öfver hvilket ärfs lyckliga utförande (1743) Konungen och Ständerna betygade honom sitt fullkomliga nöje. Äfven Ryska Kejsarinnan omfattade honom med en sådan nåd, att hon, då han kort efter fredsslutet såsom Envoyé extraord. ankom till St. Petersburg, tilldelade honom St. Andreæ orden. 1748 d. 16/27 April C. N. O. och dagen derefter, vid Svenska Seraphimer-Ordens instiftelse eller så kallade återupplifvande, en af dess första Riddare. 1751 Grefve (ej introd.). Död d. 24 Nov. 754; med honom utgick den Grefliga ätten. — Hans bild i koppar är utgifven i fol. af Geringius. (Jfr denna biografi med Tillägg.)

Gift 1. med Grefvinnan *Märta Beata Posse*, dotter af K. Rådet och Öfverståth. Gr. Knut Posse och Christina Natt och Dag. 2. med *Maria Campbell*, dotter af en Handelsman i Stockholm, härstammande från en gammal Skottsk ätt. — Hermans yngre broder, *Reinhold*, Kammarherre, gift med en dotter af Erke-Bisk. Steuch, dog barnlös, och med honom utdog den Friherrliga linien.

(Källor: Åminnelsetal d. 29 Nov. 1754. Stockh. 1755. 8:o. — Gez. Biogr. Lex.)

CEDERHJELM, GERMUND. — CEDERHJELM, JOSIAS. — CEDERHJELM, CARL GUSTAF.

1. CEDERHJELM, GERMUND.

Friherre till Säby och Cedersberg, Herre till Charlottenborg, Säbylund m. m. Ätten härstammar från en Bonde från Norra Jutland, hvilken 1615 inkom i Sverige. Dennes son, *Johan Olofsson*, blef Borgmästare i Sala, och egde i andra giftet Superintend. Jonæ Palmas dotter. Deras son, *Germund*, f. i Sala 1635, † 1719, antog moderns namn *Palm*, adlades 1686 såsom Assessor i Svea Hofrätt, blef sedan Lagman först i Blekinge, derefter i Vestergötland, och slutligen 1712 Landshöfding öfver Skaraborgs län. Friherre 1718. Han var gift med *Maria Stenqvist*, dotter af Kyrkoherden Christopherus Siggonis (Siggesson) i Forss och Eskilstuna.

Af dessa föräldrar föddes 1661 *Germund* d. y. Sedan han fulländat sina akademiska studier, ingick han i K. Svea Hofrätt; blef 1681 Häradshöfding (i 5 härader) i Östergötland och kallade sig då Palmstedt; 1692 fick han nåd. befallning att upptaga och afgöra en redan 200 år gammal och vid många domstolar anhängig tvist om gränsskilnaden mellan Vester-Dalarne och Stora Kopparbergs Län, och blef hans utslag af K. M:t för evärdliga tider stadfästadt; 1699 Assessor i K. Svea Hofrätt; 1702 tillika Bisittare i K. Lag-Commissionen; 1704 Lagman i Nerike och 1711 i Östergötland. Under tiden 1706 kallad att, jemte sina båda öfriga befattningars bibehållande, åtaga sig Hertig Carl Fredriks af Holstein undervisning, hvilken beställning han innehade till 1716, då Hertigen blef myndig förklarad. Då s. å. hans fader begärde afsked från Landshöfdinge-Embetet öfver Skaraborgs län, erhöll sonen fullmakt derpå, men flyttades strax derefter till Södermanland. 1723 President i K. Göta Hofrätt. S. å blef han förordnad att föra presidium uti en af Riks. Ständer anbefald Commission, som skulle ransaka öfver några som beskyldes hafva handlat mot Rikets grundlagar. S. å uppdrogs honom ordförandeskapet i en annan Commission som var nedsatt att undersöka åtskilliga Finska landskaps lidanden under det senast slutade kriget och bestämma billiga ersättningar för enskilda innevånare. Detta arbete sysselsatte C. tvenne år och slutades till allmän belåtenhet. Också var han i allmänhet berömd för lagvett, rättvisa, drift och arbetsamhet. Dog på sin gård Charlottenborg 1741 nära 80 år gammal. (Se Tillägg.)

Gift 1) 1683 med *Anna Marg. Nyman*, systerdotter till K. Rådet Gr. Erik Lindskjöld; 2) 1719 med *Anna Maria Lewenhaupt*, dotter af Riks-Råd. Gr. Adam Ludv. Lewenhaupt.

(Källor: Frölings Likpred. och Personal. Linköp. 1742. — Stjernmans Matr. och Dens:s. Höfd. Minne. — Odencrantz Götha Hofr. Pres. — Aurelii Södermanl. Herdaminne. — [Se ock Handl. rör. Skand. Hist. enl. Regist. samt De la Gard. Arch. XII: 21—24.])

2. CEDERHJELM, JOSIAS.

Född 1673. Den föregåendes broder. Var 1702 Kongl. Sekreterare, då han erhöll befallning att hålla en conferenc med fältherren Sapieha och hans broder Skattmästaren; s. å afsändes han med svar till Polska Ambassaden, som hos Konungen begärt företräde. Utväxlade 1703 en traktat mellan Sverige och Preussen. Bevistade 1706 fredstraktaten med K. August i Polen, efter hvars afslutande han afgick till K. Stanislaus, för att gifva honom del om dess för denne monarc så angenäma innehåll; året derefter erhöll han befallning o

:nna fredstraktats exsecution. Han bevistade sedermera ıget vid Pultava, blef fången men frigifven på sin revers, t inom högst 4 månader återvända. Han reste då till ockholm, för att underrätta Regeringen om att Konungen ckligen undkommit fienden vid Dnieper-strömmen, samt för t framgifva åtskilliga propositioner från Czaren (Norbergs ist. Del. II. sid. 34). Från Riga skref han d. 20 Aug. 709 till K. Carl XII ett Bref, som vi ännu ega qvar, uppsande den nästan mera för syns skull än på allvar föreıfda fredsunderhandlingen med Ryssland efter sistnämnda yckliga slag. Efter detta återvände han till sin fångenιap, hvaruti han förblef till freden 1721. Derefter befordes han till Stats-Sekreterare och 1723 till Riks-Råd. r 1725 afgick han som Ambassadör till Ryssland; efter terkomsten 1626 gjordes honom åtskilliga beskyllningar, hvarr han (1727) tog afsked ur Rådet. Denna händelse, säger agerbring, gaf anledning till mycket missnöje för framtiden, ch den tanken var nog allmän, att både R. R. C:s och R. R. refve Maur. Wellingks processer hade sitt ursprung minre från något fel, som kunde dem tillvitas, än derför, tt dessa herrar voro emot den Hannoverska Accessionen. og 1729. Gift med *Anna Akerhjelm.* (Se Tillägg.)

(Källor: Gjörwells Sv. Bibl. 1 Del. s. 274. — Norbergs Carl XII:s Hist. Del. 1. o. 2. — Gezel. Lex. Del. 1 o. 4.)

3. CEDERHJELM, CARL GUSTAF.

Född på Säby gård i Östergötland 1694. Son af Preidenten *Germund C.**) och dess första hustru (se förut). edan han i Upsala slutat sina studier, blef han Cancellich Hofjunkare och fick slutligen titeln af Kammarherre. en emedan fadern varit Guvernör för Hertig Carl Fredrik f Holstein, trädde han i Holsteinsk**) tjenst, och gick såom detta hofs minister till Paris. Der råkade han genom issbushållning i så stor gäld, att han 1723 eller 1724 blef ysatt på Châtelet, der han måste tillbringa hela sin öfriga fnad, som ännu varade sexton (eller 20) år. Likväl inkränkte icke C. sin yppiga lefnad på minsta vis, ehuru inm visste på hvad sätt han erhöll medel; endast i postpenngar utgaf han årligen 4000 livres. Också ansågs han, huru innesluten inom sina tjocka murar, veta allt hemligt, m förehades i de Europeiska hofvens cabinetter, och blef,

*) Hos Gezelius heter han här *Tormund*, men kallas i sin egen ographi (I. Del. s. 176) Germund.

**) Gezelius: Holländsk, hvilket är tryckfel.

såsom det berättas, af de största statsmän rådfrågad såsom ett orakel. (Se B. Lex. Ny följd III: 140.)

C. väckte äfven uppmärksamhet genom sina qvicka och satiriska verser, hvilka han med lika lätthet författade, ömsom på svenska, ömsom på franska. Hans epigrammer öfver Franska Hofvet och andra enskilda personer, vanligen författade på melodier i vår svenska psalmbok (t. ex. In dulci jubilo. — Så skön lyser den morgonstjern), voro högst pikanta och gingo den tiden i afskrifter öfver Frankrike och Sverige. Han glömde icke heller sitt eget hof, minst K. Fredrik I, för hvilken han, såsom Holsteinskt sinnad, hyste mindre benägenhet. Öfver denne Furstes Kröning skref han t. ex. följande quadrain:

> Hvad i sin period den högsta punkten sett,
> Plär åter straxt derpå sitt förra intet röna.
> Kung Carl vi nyss begrof, Kung Fredrik vi nu kröna:
> Så har vårt Svenska ur nu gått från tolf till ett.

Följande anekdot gör C. heder. C. hade råkat i tvist med en resande och namnkunnig svensk adelsman, och man öfverenskom att saken skulle afgöras med pistoler. Mötesplatsen utsattes i Schweitz, hos en gammal officerare, som tjent under Carl XII, dock skulle den utmanade först göra sin tillämnade resa genom Italien. C. infann sig någon tid förut och öfvade sig dagligen i officerarens trägård att skjuta till måls, hvarigenom han förvärfvade sig en stor färdighet. Hans vederdeloman infinner sig på sagdan dag; C. fäster en hvit styfver på en tafla, och sedan han genomskjutit den, förklarade han, att han, i hänseende till sin vunna öfverlägsenhet, villigt afsade sig alla anspråk på reparation. Hans fiende, rörd utaf detta ädelmod, omfamnade honom, och båda blefvo från detta ögonblick de varmaste vänner. C. dog 1740 (i slägttaflan på Riddarhuset står, sannolikare, 1744).

Skrifter: Regerings- och Sedo-Anmärkningar öfver the Rom. Kejsares bedrifter af J. B. Comazzi, öfversatte och förökte på spanskan af Diego Bravo af Villasante, och därutur försvenskade Stockh. [1732? Anon.] 8:o. — Kærleks Balck, skrefwen på Fransoeska af Herr V***. Och dær utur oefwersatt. Tryckt uti Paris åhr 1740. 4:o. (Anon.) Deraf hafva blott få ex. kommit till Sverige. Ånyo tr. i qvart 1759, i Stockholm. — Brefvexling på svensk vers med O. v. Dalin, om Kärleken till Gud, tryckt i Dalins Vitterhets Arbet. III: 427 f. — Ett märkvärdigt bref till Erke-B. D:r Joh. Steuchius, rörande flere Svenskes öfvergång till den Romerska Kyrkan. Tryckt i Sv. Mercur. 1760 Juni. Dessutôm flera Mscpt.

(Källor: Gez. Biogr. Lex. Del 4 (biographien är uppsatt af Lagman Apelblad.)

CEDERSCHIÖLD, PEHR. — CEDERSCHIÖLD, FREDRIK JOHAN. — CEDERSCHIÖLD, PEHR GUSTAF.

1. CEDERSCHIÖLD, PEHR.

Född d. 3 Sept. 1625 i Gefle, der Fadern, *Elias Gavelius*, var Just.-Borgmästare. Modern hette *Christina Nilsdotter*. Student 1640. Med hvad flit och framgång han i ungdomen idkat sina studier torde äfven deraf kunna inhemtas, att Philosophiska Faculteten i Upsala, der han studerade, erbjöd honom vid 19 års ålder lagerkransen, en utmärkelse lika ovanlig som den blygsamhet, i öfverensstämmelse med hvilken han undanbad sig denna hedersbetygelse. Likväl var den unge Gavelius en väldig Disputations-hjelte. En dag 1659(?) opponerade han på en af Prof. Scheffer utgifven Disputation de Vita Romuli med mycken stränghet. Tvisten stadnade icke dervid, utan fortsattes inför Consistorium, Senaten och Konungen, under hvilken rättegång C. beskyllde Schefferus att inplanta laster hos ungdomen under sken af dygd, och lärde dem konunga-mord, våldtägt m. m. Saken slöts så, att C. måste göra Schefferus afbön inför consistorium*). Tidigt hade C. bestämt sig för juridiken och utgaf såsom prof på sitt rika och väl ordnade kunskapsförråd i denna vetenskap, redan innan han lemnade lärosätet, tvenne afhandlingar för Doctorsgraden. Under en utländsk resa, som strax härefter företogs genom Tyskland, Holland, England, Frankrike och Danmark, fick han tillfälle att än ytterligare öka sina juridiska kunskaper och utnämndes på grund af dessa vid sin hemkomst till fäderneslandet till E. O. Juris Professor 1655; men blef först åtta år derefter (1663) Ordinarie, med 500 dal. s:mt lön: i fullmakten befalltes han »proponera Jus publicum, ungefär efter den methad som H. Grotius samma jus hafver utfört». Kallad 1665 till Assessor i Götha Hofrätt, hvilket förtroende han dock undanbad sig, men s. å. antogs han till General-Inspector uti Kongl. Cansliet »med förbindelse, att hafva inseende öfver alla Fiskaler i riket, och att efterse, huru Kongl. Förordningar efterlefdes». Men då detta vigtiga embete, som nu förvaltas af Justitiæ Cansleren, 1675 indrogs, blef han satt i nödvändighet att emottaga den förut i Götha Hofrätt

*) Schefferi Disp. är af 1656 (Se Lidén). Om denna tvist finnes en Disp. af 1798 (pr. Er. M. Fant, se Marklin).

erbjudna Assessorsbeställningen, hvilken han bibehöll till sin död d. 15 Nov. 1697. (Begrafven i Jönköping d. 27 Febr. 1698.) Känd för »stor lärdom, ovanlig arbetsamhet, ära och dygd», upphöjdes han den 6 Sept. 1687 i adligt stånd med namnet *Cederschiöld* och introducerades under N:r 1117 tvenne år derefter. Skref sig sedermera till Liboholm, Thorlax och Munkeberg.

Gift 1 g. 1670 med *Elisabeth Örnecrantz*, enka efter Guvern. Kamer. Joh. Örnecrantz (adlad 1664, förut Forssmann); 2 g. 1692 med *Christina Jernsköld*, dotter af Öfverste Lieut. Wilh. Jernsköld (adlad 1688, förut Keldunck).

Denna C. har i anseende till namnens likhet af flere skriftställare, bland annat H. Witte (Diarium biograph. T 2. p. 57.), blifvit förblandad med Farbrodern Peder Gavelius, som var Juris Utr. Doctor och Borgmästare i Stockholm samt blef stamfader för familjen Cronstedt. Från Gavelierna härstamma dessutom flera adliga slägter såsom Lagerstedt, Lagercrantz &c.

Skrifter: 2:ne Disput. Ups. 1658, 59; Stockh. 1664. — Kort sammandrag af Grotii Afhandling de jure belli & pacis, hvaraf dock endast Prolegomena äro tryckta i Ups. 1658. — De Jure legationum. 1654. Kongl. Laga Stadgar, Recesser och Beslut. (Mscpt förvaras i Riksarchivet.) — Kort inledning till Lagfarenheten (Mscpt?).

(Källor: Stjernmans Matr. — Gjörwells Sv. Bibl. — Schefferi Suec Litt. — Alroth, de Gestricia. — Fant, Minne af Schefferus p. 15 o 16. — Gezelii B. Lex. Del. 4. — Likpred. af Dryselius d. 27 Febr 1698, tr. s. å. — Odencrantz, Götha Hofrätts Presid. etc. s. 48.)

2. CEDERSCHIÖLD, FREDRIK JOHAN.

Född på stamgodset Liboholm i Kronobergs län d. 25 Mars 1774. Fadern var Qvartermästaren vid Adelsfanan *Stephan Casper Cederschiöld* och Modern *Anna Plantina Laurell.* Sin första undervisning erhöll han i Föräldrarnes hus, hvarefter han på sin Farbroder, Capiten Nath. Håk. C:s bekostnad genomgick Wexiö Läroverk. Student i Lund 1793, blef han, efter undergången Candidat-examen, 1795 förordnad till E. O. Amanuens vid Akademiska Bibliotheket, samt året derpå Philosophiæ Magister. Befordrades 1797 till Ord. Amanuens, 1800 till Docens i Theoret. Philosophien, 1803 till Phil. Adjunct, 1807 till Lektor i Wexiö och 1808 till Juris & Phil. Pract. Professor vid Lunds Universitet med bibehållande af Lektors-lönen vid Wexiö Gymnasium under

2 års tid*). Sålunda kom C. att i Lund bekläda samma embete, som hans stamfader fordom innehaft i Upsala (se ofvan). Utnämnd till Kyrkoherde vid Hardeberga och Sandby Församlingars prebende-pastorat 1821 och s. å. prestvigd, förflyttades han derifrån till Stäfwie och Lackalänga 1824. S. å. Prost öfver dessa församlingar. Våren 1836 stod han i ordning att för 3:dje gången emottaga Rektorsembetet, en omständighet, som icke ofta inträffar vid Lunds Universitet, emedan Rektorsembetet der innehafves ett helt år: men hans helsa var redan så vacklande, att han kände behofvet af ledighet, den han ock i nåder erhöll. L. N. O. 1837. Njuter (1837) tjenstledighet tills vidare.

Med en öppen och ren charakter har Prof. C. förenat samvetsgrannhet och frimodighet uti omdöme och handling, och hela hans embetsmannalif har varit en fortsatt tillämpning af den grundsats, han såsom Moralist antagit och föredragit**). Såsom Lärare och Skriftställare har han, kanske utan fog, ansetts offra nog mycket åt populariteten, hvarigenom hans skrifter, i synnerhet de senare, fått utseende af mindre grundlighet och skarpsinne, samt blifvit vidlyftigare än behöfligt varit. Deremot kan icke förnekas, att den strängaste consequens genomgår dem alla, äfvensom att han eger en outtömlig grufva af försvarsmedel.

Gift d. 1 Oct. 1808 med *Eleonora Fredrika Widegren*, dotter af Borgmästaren i Malmö, Lagmannen Juris Doct., R. W. O. Carl Fredrik Widegren och Maria Christina Rosenblad; uti hvilket äktenskap han haft 8 barn. (Död d. 4 April 1846 se B. Lex. Ny följd III: 141.)

Skrifter: Allmän inledning till Apriorisk eller Rationel Pligtlära 1821. — Menniskors Aprioriska eller Rationela Pligtlära, 2:ne delar, af hvilka den förra, tryckt 1828, innefattar den absoluta, och den senare, utgifven 1829, den hypothetiska Pligtläran. — Stats-Aprioriska pligtlärans Propädevtik 1831. — 22 Dissertationer, oberäknadt de, för hvilka, af Respond. författade, han presiderat. (Se vidare Lunds Univ. Matr. Lund 1846 och jfr Sv. Boklexikon.)

(Källor: Ståhls Biogr. Underr. — Wexiö Stiftsmatriklar; — Särsk. Underrätt. — [Jfr Lunds Univ. Matr. 1846.])

P—Q —

*) C. hade sökt lektionen i Historien och Moralen vid berörde Gymnasium, men blifvit vid utnämningen förbigången af Consistorium. Dervid förekom den egna omständigheten, att den Lektor, transport till ifrågavarande beställning, och äfven der- istorium utnämndes, nyss förut blifvit transporterad till de Lektion just ifrån den ifrågavarande. Kongl. derför utnämningen och nämnde i stället C., som densamma. lse“.

3. CEDERSCHIÖLD, PEHR GUSTAF.

Den förres broder, född på Liboholm d. 4 Sept. 1782. Efter grundlagda elementar-studier dels i fädernehuset, dels i Wexiö Skola, inskrefs han bland de Studerandes antal vid K. Akad. i Lund d. 3 Oct. 1798. Undergick, efter aflagda förberedande examina, philosophisk Candidat-examen 1806 och antogs 1808 till tjenstgöring såsom extra Läkare vid Södra Arméens högqvarter i Lund. Undergick s. å. både Med. Cand. och Licentiat-examen samt disputerade pr. Gr. under förste Lifmed. Prof. Engelhart. Förordnades samma å. att vara Sjukhus-Läkare vid K. Södra Arméens allmänna Sjukhus i Lund och erhöll 1809 inseende öfver nämnda Arméens båda Brigadsjukhus i Malmö med speciel sjukskötsel på det ena. Erhöll s. å. af Med. Facult. i Lund Med. Doctors diplom. Vistades för Vetenskapens skull en del af åren 1810 och 1811 i Köpenhamn samt tjenstgjorde nära 7 månader på Barnsängshuset derst. Befordrades 1811 till Anatomiæ Prosector i Lund. Chir. Mag. i Stockholm 1812 och s. å. Lärare i Pastoral-Medicinen vid Lunds Akademi. Erhöll, på derom gjord begäran, afsked från sin innehafvande lärare-beställning vid nämnde Universitet 1813, och flyttade till Hufvudstaden. Anträdde 1816, sedan han förut med särdeles ifver sökt öfvertyga sig om animala magnetismens användbarhet såsom läkemedel emot sjukdomar, med Kongl. understöd en resa till Berlin, för att inhämta fullständig kännedom om densamma och i synnerhet om Mesmerska methoden, som der i stort af Prof. Wolfart användes. Efter att hafva begagnat alla de tillfällen, som här erbjödo sig, att utröna magnetismens nytta, och besökt de allmänna sjukhus-inrättningarna, begaf han sig på återresan och tog i samma afsigt vägen öfver Köpenhamn. Anländ till hufvudstaden, aflemnade han genast till Kongl. Maj:t om förloppet af resan en underdånig berättelse, tillika beledsagad af en hemställan om nedsättandet af en Comité, för att undersöka animala magnetismen, hvartill Kongl. Maj:t på Sundhets-Collegii tillstyrkan 1817 täcktes lemna sitt nådiga bifall*). S. å. utnämnd och förordnad till E. O. Artis Obstetr. Professor vid K. Carolinska Institutet i Stockholm samt Adjunkt vid allm. Barnbördshuset derst. Erhöll 1822 fullmakt att vara ord. Art. Obstetr. Prof. samt Director vid detsamma. — 1826 R. W. O. och 1836 R. N. O.

*) Se Journal för Anim. Magnet. af P. G. C. B. 1. h. 4, 5. Företalet s. 1—38.

Ledamot af Sällskapet Pro Patria 1815, Corresp. Led. Société du Magnetisme i Paris 1818, af Soc. Med.-Chirurg. Berlin 1823, af K. Vet. Akad. i Stockholm 1830, samt Vet.- och Vitt.-Samh. i Göteborg. Deltog i Talmans-›nclaverna vid Riksd. 1834—35.

Gift 1812 med Friherrinnan *Cordelia Charlotta von* ›ye, dotter af framl. Cansleren m. m. i Schleswig Baron Boye. Sonen *Fredrik August* föddes 1813.

Såsom sin ätts representant (i sin äldre Broders ställe) ır Prof. C. bevistat alla Riksdagarne ifrån och med 1815 mt med patriotisk ifver och en värdig sjelfständighet del-git i dess förhandlingar och åtnjutit flerfaldiga prof af med-ırgerliga förtroenden, hvarunder han erfarit den sällsynta tt, att vara aktad och älskad af alla Opinioner. Så har ın 1825, 26 och 28 varit Revisor i Banko-Diskonten, de ida senare gångerna i egenskap af Ordförande. — 1826— ' på Götha Canal-Bolags vägnar deltagit i revisionen af ınalverkets räkenskaper och inspectionen af dess arbeten. — 326 Principal af Stockh. stads Sparbank. — 1832 Ledamot ' Riks. Ständers revision af Stats-, Banko- och Riksgälds-ırken. — 1833 Led. i Revisionen öfver Konungens Hospital. - S. å. Led. i Revisionen öfver Sparbanken. — 1834 haft 'verinseendet öfver Cholera-sjukhuset vid Sabbatsberg. — 335 Suppleant bland Riks. St. Fullmäktige i Banken. — 1836 ›damot af Comitéen för inrättandet af ett sjukhus för Ben-ıгs-patienter.

Såsom kanhända det märkligaste i C:s offentliga lif torde ːra nämnas, att han var den förste, som redan vid 1815 ıs Riksdag sökte visa nödvändigheten af en realisation af ınkens Myntrepresentativer och uppgaf plan dertill; äfven-›m att han 1824 gjorde motion hos K. Sundhets-Collegium ı tillåtelse för utmärkta Barnmorskor från landsbygden, att ı lära den instrumentala förlossningskonsten. Båda dessa ›otioner rönte först ett allmänt motstånd, men blefvo om-ıder antagna, den senare efter 5, och den förra efter 20 ıs förlopp: och nyttan af båda erkännes nu allmänt.

Såsom författare har Prof. C. med framgång bearbetat ›rfaldiga vetenskapliga och praktiska ämnen, ej allenast så-ına som falla inom hans vetenskaps område, utan äfven åt-ılliga inom politikens och statshushållningens. Öfver dessa ırifter fälles i Tyska tidskriften Hermes, 1823 N. XX sid. 15 (i Kritisch-hist. Uebersicht des Zustandes der schwed. ıtteratur vom Jahre 1810 bis 1822) ett ganska fördelaktigt ıtlåtande. (Död d. 12 Febr. 1848. Se Wistrands Suppl. ıl Sacklén och B. Lex. Ny följd III: 141.)

Skrifter: 3:ne Disput. 1810—12. — Inledn. till närmare kännedom om de s. k. Veneriske sjukdomarna och deras fordom brukliga behandling medelst Svältkur. Stockh. 1814. — Journal för Animala Magnetismen. Bd. I. o. Bd. II. häft 1. Stockh. 1815—21. — Berättelse om det så mycket omtalta fruntimrets i Stockholms Polisgränd sjukdom och kur. Stockh. 1821. — Svar på den i Allm. Journal. N:o 256 o. f. införda Recension öfver föregående Skrift. Stockh. 1822. — Register öfver Sveriges samtliga nu gällande grundlagar. Stockh. 1822. — Handbok för Riksdagsmän. Stockh. 1822. 2:a uppl. 1834. — Riksdagen i Stockholm år 1719, med ett Bihang innehå. Protocoller och Handlingar hörande till Actionen mot Baron v. Görtz. 2 Band. Stockh. 1826. — Om sundhetstillståndet i Stockholm, och medlen till dess förbättrande. Stockh. 1827. — Försök att bringa Sveriges Grundlagar i system. Stockh. 1828. — Register öfver Sveriges samtliga nu gällande Grundlagar, samt öfver Riksakten. Stockh. 1828. — Handbok för Barnmorskor. Stockh. 182. 2:dra omarbetade upplagan. Stockh. 1829. — Utkast till Handbok i den instrumentala Barnförlossnings-konsten. Stockh. 1830. — En vink om Barnskötsel, isynnerhet för menige man. Stockh. 1832. — Till Kongl. Maj:t i underd. afgifne anmärkningar vid Comitéens till Öfverseende af Rikets allmänna Undervisningsverk Betänkande. Stockh. 1832. — Anmärkningar vid Lag-Comitéens förslag till Criminal-Lag. Stockh. 1832. — Ett par uppsatser om Choleran. — Lärobok i vården om Qvinnans slägtlif, i synnerhet dess fortplantnings förrättning, eller förlossningskonsten. 1:a o. 2:a Bandet med Tab. Stockh. 1836, 37. — — En Uppsats i K. Vet. Akad. Handl. 1820. — 3:ne Rön i Sv. Läkar-Sällsk. Handl. Bd. I, III, IV, VII. — Åtskilliga uppsatser i allmänna Tidningar. (Se ofvan anf. Skrifter och Sv. Boklexikon. — C. säges vara utgifvare af Hist. om Sv. Adel, 1822 års uppl.)

(Källor: Sacklens Sv. Läkar-Hist. Bd. I och Suppl. — Särskilda Underrätt.)

P—Q—

CEDERSTRÖM, OLOF. — CEDERSTRÖM, RUDOLF. — CEDERSTRÖM, GUSTAF ALBREKT.

1. CEDERSTRÖM, OLOF.

Född i Stockholm 1679. (Föräldrar: Pastor Primarius, sedermera Biskopen i Vesterås, D:r *Carl Carlsson* och *Mary Adlerberg*, Erkebiskopen D:r O. Swebilii dotter). Sedan han slutat sina Akad. studier, företog han en vidlöftig utrikes resa, som varade i 6 år. Efter hemkomsten 1705 E. O. Cancellist i Utrikes Expeditionen, 1710 Ord. Cancell., 1711 förflyttad till samma beställning vid Inrikes Civil-Expeditionen. Reste d. 5

Juni 1712 på Carl XII:s befallning till Bender, för att göra tjenst i Cansli-ärenden. Han blef (1713) fången i den namnkunniga Kalabaliken och med Konungen i sex dagar innesluten uti samma kammare. Sedermera reste han med Konungen till Adrianopel. 1714 Registrator; åtföljde s. å. Konungen till Stralsund, var med i den hårda belägringen och kom slutligen undan till Skåne. 1716 Sekret. vid Inrikes Exped. Under Ombuds-Rådets (sedermera President.) Frih. Fahlströms sjukligheet förrättade han i tvenne år Ombuds-Råds-embetet. 1721 Extra Ord. Cansli-Råd, och s. å. Ledamot i K. Upphandl.-Commissionen. 1727 ord. Cansli-Råd. 1728 Stats-Sekret. vid Inr. Exp.; 1731 Friherre; 1739 Riks-Råd och Cansler för Åbo Akad. 1741—43 Præses uti den öfver Kammarverket nedsatta Commissionen, samt från 1743 till sin död i Commissionen öfver Finlands upphjelpande, äfvensom i den öfver Jernhandeln. Pres. i Lag-Commiss. 1742. Äfven vid Riksdagarne deltog han i flera vigtiga och hemliga öfverläggningar. Afled i Stockholm d. 20 Mars 1745 och blef vid begrafningen, i Solna Kyrka, buren af sina tolf söner. — Gift 1) 1705 med *Christina Marg. Silfverklou*, dotter af Kamreraren Joh. Silfverklou och Cathar. Bröms, dotter af Archiater Bröms; 2) 1719 med *Maria Charl. Rålamb*, dotter af Landshöfd. öfver Östergöthland, Frih. Bror Rålamb samt Joh. Maria Calwardt (Calyvard?) från Brüssel. Denna senare Fru blef också vid sin begrafning 1768 af sina stjufsöner och söner i sin graf nedsatt. (Se Tillägg.)

(Källor: Stjernmans Matrikel. — Gezelii Biogr. Lex. Del. 4 (af Frih. Rehbinder.)

2. CEDERSTRÖM, RUDOLF.

Född d. 8 Febr. 1764 i Landskrona; Föräldrarne voro *Claes Cederström*, Öfverste-Lieut. vid Uplands Reg:te, och *Margareta Elisabeth Mevius*, född i Pomern. Student vid Upsala Akademi, från 1776 till 1779. Sistnämnda år Archli-Mästare vid Amiralitetet. Vid ankomsten till Carlskrona Extra Cadett i 4:de Classen af dervarande Cadett-Skola, och blef 1780 commenderad på linieskeppet Prins Fredrik Adolf med Öfverste-Lieutenant Modée, i Öfverste Wagenfeldts eskader, på en kryssnings-expedition i Nordsjön under den så kallade beväpnade Neutraliteten. 1781 efter undergången Officers-examen constituerad Fändrik; under sommaren commenderad på linieskeppet Gustaf den III med Öfverste-Lieut. Castanie i Amiral Grubbes eskader, uti samma ändamål som föregående år. Vid hemkomsten blef C. Fändrik på Stat.

— 1782 commenderad på fregatten Illerim med Major Kli under en Convoy-Expedition till Spanska Sjön; samt följ. på örlogs-skeppet Wasa, fördt af Capiten Gyllenskepp, på exercice-expedition. Ytterligare 1784 commenderad på fr gatten Sprengtporten, förd af Capiten Puke, till ön S:t Ba thelemy; blef der förordnad till Hamn-Capiten; plicktade o afritade hamnarne och redderna å nämnda ö, samt återgi det följ. år till Sverige på ett Engelskt skepp; öfverlemna till K. Maj:t en beskrifning öfver Ön, blef befordrad t Lieutenant vid Amiralitetet och erhöll derjemte en gulddo — 1786 commenderad på fregatten Diana, förd af Capit Puke, under en profseglings-expedition i Östersjön; sed mera, då Major Christiernin fick befäl öfver samma frega commenderad med honom till Medelhafvet, hvarifrån h hemkom sommaren 1787. — Året derpå commenderad Second på fregatten Minerva under Major Nauckhoffs befäl, då kriget emot Ryssland utbröt. Var med i linien under bataljen vid Hogland. Derefter befordrad till Capiten vid Amiralitetet. — Om hösten fick C. befäl öfver en Brännare-eskader, som var ernad att förstöra Ryska eskadern vid Hangö. — Expeditionen blef dock contramanderad och C. fick befäl på fregatten Hector, som öfvervintrade i Finska skärgården. — 1789 om våren stationerad i Korpo-ström, att försvara det passet; i Juni förenade han sig med Flottan i Carlskrona. — Beordrad att kryssa omkring Gottland, observera Ryssarne samt skaffa underrättelser om deras företag och rörelser. Gjorde en mängd prisfartyg, men hvilka alla, ehuru dömde till priser, af Konungen frikändes. Bibehöll denna station tills bataljen under Öland emellan Svenska och Ryska Flottan, hvilken, ehuru den i början syntes blifva lycklig och ärofull för Svenska vapnet, genom Amiral Liljehorns skamliga manöver blef utan ändamål. Svenska flottan ingick till Carlskrona efter Ryssarnes förening med den eskader som de hade i Danmark.

C. emottog derefter befälet på fregatten Camilla, var med i Öfverste Feust's eskader, ernad att anfalla Ryssarne vid Porkala. — De hunno blifva förstärkta, och vår expedition misslyckades. — Kryssade i Östersjön till Nov. slut och gjorde flera priser; men alla hade samma öde, som de förutnämnda; de frikändes af Konungen. — 1790 emottog befälet å 2:ne små fregatter och två Briggar, för att gå till Rogervik och förstöra en skärgårds-flotta, som det sades att Ryssarne derstädes låtit bygga — briggarne blefvo af storm hindrade att följa med; expeditionen utfördes med fregatterna; och ehuru hela viken var tillfrusen, då C. den 17:de

's kom dit, ankrades utanför isen under fästningen. Folk
lsattes och verken stormades; garnisonen, 450 man, ca-
ierade; 49 st. tjugefyrapundiga kanoner, som utgjorde
ningens artilleri, förnaglades; 4 spannemåls-magasiner, 3
med beklädnads-effecter, furu- och ekevirkes-förråd m.
uppbrändes, samt staden brandskattades. Allt samladt
e till den ernade skärgårds-flottan förstördes. Derefter
vände C. till Carlskrona, blef för denna affär utnämnd
Major vid Amiralitetet samt R. S. O. — I April s. å.
isade han med 2:ne fregatter och 1 brigg i Finska Vi-
för att observera fienden. Han bibehöll denna station
i Mars, då Svenska flottan kom dit upp. Var med vid
illet på Revel, som misslyckades. På den under hans
l varande fregatten förlorades mycket folk. Vidare hjelp-
skeppet Manligheten utaf grund, utanför inloppet till
nda stad; hvarefter C. stationerades utanför Cronstad,
t skaffade lotsar från öarne till Svenska Flottan. — I
i, då Svenska Flottan kom dit upp, tog han befälet öf-
lätta eskadern, bestående af 8 fregatter och 5 mindre
yg. Under de 3:ne bataljer, som föreföllo på dessa höj-
hade han vid ett tillfälle den glädjen att rädda skep-
Finland från fienden och bistå skeppet Götha-Lejon un-
en hel affär, då det befann sig i trångmål. — Vid ut-
gen från Viborg fick fregatten mycken skada till skrof
tackling, men förlorade endast 20 man. Derefter beor-
les han med 2:ne fregatter att befästa och försvara Por-
, der han låg tills freden blef afslutad. — C. erhöll då
Konungen en Tapperhets-värja, för visad mandom mot
ets fiender. Efter campagnens slut öfverförde C. till Stock-
n H. K. H. Hertigen af Södermanland, som då var Stor-
iral. — Vid ankomsten till Stockholm förärade honom
K. H. Dess egen silfver-ropare, hvilken han under krigs-
i brukat. — 1793—94 commenderades C. att på en Con-
-expedition utgå till Medelhafvet. Vid återkomsten blef
Öfverste-Lieut. och Ledamot af Stor Amir.-embetet. —
5 Öfverste vid Amiralitetet. — 1796 commenderad som
isions-Chef under Amiral Nordenskölds befäl med Svenska
dern till Köpenhamns redd; sedermera detacherad med
fregatter och kryssade i 2:ne månader i Nordsjön, för
skydda Nordiska handeln mot Engelska kaperier. — 1797
menderad på den eskader, som öfverförde f. d. Drott-
gen från Rügen till Carlskrona. — 1798 utgick C. ånyo
l en fregatt-eskader från Marstrand, att beskydda en stor
voy mot Engelska kryssare. Sedan C. fört densamma ge-
n Nordsjön, norr om Skottland, detacherade han en fre-

gatt att följa den till Medelhafvet, hvarefter han återvä med eskadern till Göteborg. 1799 förordnades han Varfs- och Artilleri-Chef i Carlskrona samt utnämndes C. S. O. — 1801 Contre-Amiral, och utnämnd till Chef en eskader af 7 linieskepp och 3 fregatter, utrustad e Engelsmännen. Han gick till segels med eskadern, men höll under Bornholm Konungens order att återvända Carlskrona, hvilket verkställdes. En besynnerlig händelse orsakade eskaderns frälsning; samma dag han lopp ut Carlskrona, lyfte Amiralerna Parker och Nelson ank Kiöge Bugt och seglade inåt Östersjön med 35 rangsk och 14 fregatter och briggar, men föllo i stiltie utanför Ys hvilken varade i 4 dygn, under det C., på andra sidan Bornholm, med Svenska eskadern hade frisk kultje af vind och måste kryssa sig upp emot Sandhammar, der nungens ordres mötte honom. Det var ej förrän på a dygnet efter hans återkomst till Carlskrona som Enge Flottan kom derutanför. De funno då C:s ställning em båda fästningarna så stark, att de beslöto endast blo hamnen med en del af flottan; den återstående delen uppåt Finska viken. Efter slutad fred med Engelsmä emottog C. befälet öfver en eskader af 5 fregatter o briggar, för att tukta Tripolitanska sjöröfrarne och bi tvistigheter med de öfriga Barbareskerna. — Efter 20 naders campagne slöts fred med Tripoli, och osämjan b des med de öfrige.

C. återkom 1803 till Sverige med eskadern och utnä des till C. S. O. med st. K. — Året derefter blokerade med en fregatt-eskader alla Preussiska hamnar, bringade en mängd af denna nations fartyg; i Oktober blef allt lagdt och alla priser återgifna. — 1808 commenderades att med en eskader betäcka Svenska kusten emot Fr och Dansk landstigning samt återtog Gottland, som Ryss bemäktigat sig. — Den 1 Juli lemnade han befälet åt A ral Nauckhoff och återgick till Carlskrona. — Utnäm 1809 till Chef för den delen af stora och lilla flottan. stationerades i Gisslinge, Furusund och Ålands Haf, fö betäcka Svenska kusten mot Ryssarne. S. å. Vice Am — 1810—11 Vice Landshöfding på Gottland samt Mi Befälhafvare derstädes för att försvara ön emot ett bef anfall af Engelsmännen; han upprättade derstädes en tional-Beväring af 6000 man, som alla blefvo beväpnade exercerade. Då fred blef slutad med Engelsmännen, gick han till Carlskrona om hösten 1811.

År 1812 utnämndes C. till Chef för en landstigni

pedition, som ifrån Göteborg skulle afgå emot Danskarne, en som contramanderades i October månad samma år. — lef 1813 General-Befälhafvare öfver hela Svenska sjöstyrin, som var utrustad emot Franska allierade och Danmark. - Svenska arméen öfverfördes till Tyskland; Danska hamrne blokerades och Svenska samt våra allierades handelsrtyg skyddades och convoyerades till årets slut. — 1814 nämnd till General-Guvernör på ön Guadeloupe, men då n reste ut för att i Holland och England ordna angelänheterna rörande colonien, blef fred slutad och colonien afidd, hvarför han återvände till Sverige, då han erhöll en ders-sabel af H. K. H. Kronprinsen.

Sedermera samma år utnämnd till General-Befälhafvare ver Sjöstyrkan emot Norrige, i hvilken egenskap han gjorde rberedelserna till anfall på Vaktværne och Fredriksstadt, rarefter General-Amiralen Grefve Puke, och slutligen Hans aj:t Konungen sjelf, öfvertogo och förde befälet vid dessa grepp, och voro någon tid på flottan. Efter föreningen f båda rikena, återvände C. till Carlskrona i medlet af Nov. h utnämndes till R. S. O. med st. Korset i 2:a Classen, h fick till present af H. K. H. Kronprinsen en briljanterad ulddosa med dess porträtt.

1815 kallad till Stats-Råd och utnämnd till General-djutant för Flottan. Var under Riksdagen Ordförande i onstitutions-utskottet. — 1816 R. af Seraphimer-Orden. — 316—18 tillförordnad Öfver-Ståthållare i Stockholm, Caner för Krigs-Akademien och General-Adjutant för Stockolms Garnison. 1818 Amiral samt Chef för Flottornas eneral-stab, Constructions- och Mechaniska Corpser. Grefve 319. Öfver-Amiral 1820. 1821 En af Rikets Herrar och xcellens. — 1823 kallad till Chef för en expedition, som fverförde H. Maj:t Drottningen och H. K. H. Kronprinsesn från Lübeck till Stockholm, hvarvid han utsågs till Comissarie, som skulle Hennes Kongl. Höghet emottaga.

1824 utarbetade han och föredrog för K. Maj:t en ny rganisation af Svenska Sjöväsendet, som hittills utgjorde renne flottor, men som derefter förentes till en enda, uner namn af K. Maj:ts Flotta. Utnämndes s. å. till Genel-Amiral och Chef för denna Flotta med alla underlydande orpser. — 1825 R. af K. Carl XIII:s Orden.

Mot slutet af Grefve C:s embetsmanna-bana föreföll den ekanta Skeppshandeln, en regeringsåtgärd, som under en tid af år varit ett föremål för riksdagstalares och publiisters klander. Den deraf missledda allmänheten har fätat en viss impopularitet vid Gr. C:s namn, hvilken vid

detta köp var en hufvudman, men emedan denna transa
varit mera utropad än riktigt känd, så torde en oväldig
tillförlitliga samt till en del för allmänheten icke tillgäng
källor hämtad historia om förloppet af denna handel
vara på sitt ställe.

Sedan Kongl. Maj:t, efter derom gjord anhållan af H
delshuset Michaëlsson och Benedicks, bifallit att fem g
skepp af Svenska flottan skulle få försäljas till faststä
köpeskillingar, så uppdrogs verkställigheten häraf åt H.
Grefve C. Köpe-Contract upprättades först angående li
skeppet Tapperheten och fregatten Chapman, som äfven
nast derefter afgingo till behörig ort. Men innan de
återstående skeppen hunnit afgå, yrkades af en främma
Makt (Ryssland), att handeln måtte återgå med dessa
skepp, hvilket ock skedde. Detta hade utan tvifvel kun
förekommas, om denna för staten fördelaktiga handel blif
af Vederbörande i Carlskrona omfattad med nit, i stället
att skeppen onödigtvis fördröjdes i trenne veckor under fö
gifven brist på besättning, som dock lätteligen kunnat
hållas af sådant folk, hvilket fäderneslandet häldre sk
saknat än fortfarit att äga. Köparen fordrade till följd hä
och på grund af köpe-contractet, att Kronan skulle ersä
honom alla kostnader han haft i och för handeln. Fråg
härom öfverlemnades till en Compromiss-Rätt, samman
af Expedit.-Sekret. Richert, Prosten Grefve Schwerin sa
tvänne andra utmärkta män, hvilka ansågo ersättningens
lopp fullkomligt oberoende af den skiljaktighet, som förefan
emellan det exemplar af contractet, hvilket innehades
Svenska Kronan och det som köparen emottagit, och hv
ken skiljaktighet bestod deruti, att i det ena exempla
fanns stadgadt, att köparen skulle i händelse af hande
återgång njuta ersättning för alla kostnader i och f
skeppens utredning, hvilka sistnämnda ord icke funn
i det andra exemplaret. Compromiss-Rätten förklarade allt
att ersättningssumman till köparen skulle blifva densamm
ehvad man för dess bestämmande följde det ena eller and
exemplaret af contractet. Riks. Ständer deremot voro af
annan mening och funno den befintliga olikheten af den v
sentliga och tvetydiga beskaffenhet, att Grefve C. derf
borde lagligen tilltalas. Genom en felaktig expedition fr
vederbörande Utskott, uteblef likväl det tillernade åtal
hvarigenom Grefve C. förlorade tillfället att inför rätta up
lysa, det han icke hade sträckt försigtigheten derhän, a
sjelf läsa och jemföra båda exemplaren af contractet, ut
att han hade öfverlemnat denna omsorg till sin första A

tant. Vidare beslöto Riks. Ständer vid 1828 års Riks-
g, att rättegång skulle anställas mot vederbörande, till
bekommande af skillnaden emellan de summor, som blifvit
l Svenska kronan erlagda och de uti contractet bestämda
r skeppen Tapperheten och Chapman. I afseende på denna
ikhet äro vi i tillfälle att kunna upplysa, det Grefve C.,
d anmälan inför Kongl. Maj:t, det köparens ombud for-
ade fem proc. commissionsprovision af Svenska Kronan
som säljare, erhöll Nådig befallning att afsluta handeln så,
t Svenska Kronan erhölle oafkortade de köpesummor, Kongl.
aj:t fastställt för de båda skeppen, näml. 171,000 R:dr
amb. B:co för linieskeppet och 19,000 pund Sterling för
egatten. Köparens ombud, som likväl icke ville afstå från
n påräknade provision, föreslog då, att köpeskillingarne
ulle höjas så mycket, att ombudet derigenom bekomme af
n hufvudman hvad han fordrat af Kronan. Till den än-
n skrefs köpesumman för linieskeppet på 180,000 R. Hamb.
co och fregatten på 20,000 pund St., hvilket förhållande
s Kongl. Maj:t af Grefve C. anmäldes. — Häraf är uppen-
rt, att den ende, som kunnat ega skäl att tala på köpe-
mmornas förhöjande uti contractet emot hvad Kongl. Maj:t
slutat att för skeppen skulle betalas, var köparen, men
ke säljaren eller Svenska Kronan, som icke skäligen kunde
rdra större köpeskilling än den Kongl. Maj:t fastställt.
f okända skäl uteblef äfven det beslutade åtalet rörande
nna fråga, och derigenom undgick man skandalen af en
ttegång, anlagd i Statens namn, för att erhålla en högre
peskilling för såld vara, än den som blifvit aftalad contra-
nterna emellan.

I stället för dessa tvenne gamla skepp hafva 2:ne linie-
epp om 76 kanoner samt 3:ne fregatter blifvit byggda, och
gör hela kostnaden för ett af skeppen samt en fregatt i
mplett skick icke mer än 540,000 R:dr B:co, då deremot
n för de sålda 2:ne skeppen erhållna köpesumman stiger
l 784,000 R:dr samma mynt. Hvilket närmare upplyses
nedanstående, ur säkra källor hämtade detalj-uppgifter:

Influtna medel.

r Linieskeppet *Tapperheten* om 74 kanoner R. Hamb. B:co	171,000.	
r Fregatten *Chapman* om 42 d:o P. St.	19,000.	
görande i Svenskt mynt tillsammans	784,000	R:dr B:co.

Af dessa medel användes omkr. 200,000 R:dr till ersätt-
ng åt köparen för återgången af handeln rörande de trenne
nämnda skeppen, hvilken afbränning icke kan läggas C.

till last. För återstoden inköptes ek-virke samt andra mate-
rialier till byggande af följande fartyg:

					har redan kostat.	felande
Liniesk.	*Gustaf d. Store*	om 76	kanoner	Rd.	300,000,	60,000
»	*Skandinavien*	om 76	d:o	»	160,000,	200,000
Fregatten	*Chapman*	om 36	d:o	»	180,000,	——
»	*Desirée*	om 60	d:o	»	100,000,	190,000
»	*Josephine*	om 40	d:o	»	50,000,	140,000

(Om skeppshandeln, se B. Lex. Ny följd III: 141, Linde-
bergs Bidrag I: 193 och Schinkels Minnen XI m. fl.)

Hans Exc. Grefve C. afled d. 1 Juni år 1833 på si
egendom Löfsta i Upland. Kort efter hans död har en akta
och utmärkt Sjö-officer i ett enskildt bref om den aflidn
sålunda yttrat sig: »Så väl på det verkliga hafvet som p
händelsernas ocean var Grefve C. en verklig sjöman. Genom
arbete och skicklighet kom han högt upp i vinden, och då
den ihärdiga stormen tvang honom att hålla utaf, gick ha
med oskadad tackling till ett lugnare farvatten, och slutligen
till den hamn, hvarifrån alla resor begynnas och der alla slut
Samtidens nyfikna blickar, som sällan genomtränga händelse-
nas yta och alltid fika efter nya föremål, kunna troligen ic
hafva uppfattat hans manöver, synnerligen som man kan säga
att han ofta seglade med förseglade ordres, men efterverlde
skall uppskatta den; och de, som närmare kände honom, sko
göra rättvisa åt den välvilliga godhet, med hvilken han om
fattade hvarje tillfälle att hjelpa, samt det behag hans glä
tiga lynne spridde inom sällskaps-kretsen». (Om C:s spe
penningar, se Hildebrand s. 252.)

Gift med *Charlotta Wrangel*, dotter af Hans Exc. För
ste Amiralen, Grefve A. J. Wrangel. — Barn, 1. Grefve *Cla*
Anton, Öfv. Lieut. och förste Major vid Smålands Hus.
Margareta Charlotta, gift med Contre-Amiralen, C. S.
m. st. K., Grefve *Claes Cronstedt*. 3. *Gustaf Adolf*, Rytt
vid Sk. Husarr. 4. *Rudolf*, Öfv.-L. och Major vid Lifg. t
Häst; 5. *Carl Eman.*, Premier-L. vid K. Maj:ts Flotta.
Thure, Under-Lieut. vid Flottan.

Skrift: Åminnelse-Tal öfver F. H. af Chapman, i Krigsvet.-Ak
1816.

(**Källor:** Offentliga Handlingar. — Enskilda meddelanden). — [J
Låstboms Råds-Längd 9 Afd. och Höfd. Minne D. 1, 2. samt
st. i detta Lex. enl. General-registret.])

3. CEDERSTRÖM, GUSTAF ALBREKT BROR.

Född d. 21 Sept. 1780 på Signildsbergs egendom, bel
gen i Håtuna Socken i Upland. Fadern var Presidenten

Krigs-Collegium, General-Lieutenanten, R. och C. af K. O., Frih. *Bror Cederström* och Modern *Catharina Maria oltemat.* Redan år 1784 d. 24 April blef han befordrad till adrik vid Lifgardet och erhöll d. 24 Jan. 1788 af K. Gustaf survivance på det Hof-Marskalks-embete, som hans fader innehade, och hvarpå han d. 12 Febr. 1792 (1793 ?) undk fullmakt. Befordrad år 1790 till Second-Adjutant, ungick han Officers-examen 1792 och utnämndes till Lieutent vid Lifgardet 1795. S. å. Stabs-Adjutant hos Konungen ı Capiten i Arméen. 1796 transporterad till Ryttmästare l Mörnerska Hussar-Regimentet. 1798 Stabs-Ryttmästare i samma Regimente. 1800 Öfver-Adjutant hos Kongl. Maj:t ı Major i Arméen. 1801 Second-Major vid Mörnerska ıssar-Regimentet, och kort derefter Premier-Major. 1802 verste-Lieutenant och sedermera General-Adjutant af Flyn hos Kongl. Maj:t. 1807 R. S. O. 1809 Öfverste i Arméen. 12 (1811 ?) General-Adjutant. 1813 General-Major. 1814 S. O. med st. K. 2:dra Classen. 1815 C. S. O. 1816 Chef det värfvade Hussar-Regimente, som nu (1837) kallas onprinsens, samt Brigad-General och Chef för 2:dra Caleri-Brigaden. 1819 förordnad att vara tjenstförrättande neral-Befälhafvare i Skåne. S. å. C. af S. O. med st. K. 24 Inspectör för 2:dra Cavalleri-Inspectionen. 1826 Gene--Lieutenant och 1833 General-Befälhafvare i 1:sta Militärstriktet.

Under en (till 1837) mer än fyrtiårig tjenstetid har C. it använd i många och olika befattningar. Från år 1782 1796 gjorde han tjenst vid Svea Lifgarde i Stockholm, istade under samma tid lägret i Skåne 1795, såsom Adınt hos tjenstgörande General-Adjutanten för Arméen, och ick 1796 såsom kurir till Pomern, efter återkomsten hvarın han förrättade Adjutants-tjenst hos General en Chef i ine. Ifrån år 1797 till år 1817 gjorde han tjenst vid rnerska Hussar-Regimentet, med undantag af den tid, som togs af särskilda commenderingar. Till dessa hörer, att ı 1799 förrättade Adjutants-tjenst hos vice General-Gunören i Pomern; 1800 Stabs-Adjutants-tjenst hos Kongl. j:t under dess resa i Pomern och vid Strömsholms läger; ıl under kriget med England var han Chef för Generalvernörens i Skåne Stab; 1802 bestridde han Öfver-Adjuts-tjenst hos Kongl. Maj:t under lägret vid Stockholm och f samma år anställd såsom tjenstgörande hos Inspectören Cavalleriet och Ridande Artilleriet; 1804 anförde fyra uadroner af Regimentet, som i Pomern fingo sin station;

1805 bevistade han lägret i Skåne såsom Chef för Fördelnings-Generalen Friherre Tolls Stab; 1805—1807 bevistade cam-pagnerna i Mecklenburg, Lauenburg och Pomern, då ha 1806 hade befäl öfver en del af förposterna emot Preussarn 1807 d. 29 Januari commenderade han högra flygelns förpost under reträtten från Pomerska gränsen till Stralsund; d. Febr. samma år förde befäl öfver en del af de till recogno-scering från fästningen utcommenderade troppar; d. 14 Ma s. å. under Öfversten och Ridd. Cardells befäl bevistade u fallet utom Knieperport och under skarp träffning med fie den betäckte venstra flygeln samt hufvud-corpsens reträt d. 30 Mars s. å. förrättade under General-Lieutenanten m. Friherre Armfelts befäl en recognoscering utom Knieperpo till Pütte; d. 1 och 2 Apr. vid utfallet från Stralsund com-menderade högra colonnens Avantgarde; d. 3 Apr. detach rades med en särskild corps, hvilken passerade Peenefloe vid Leutz, och posterades på vägen till Anclam, för att b täcka förenämnda colonns venstra flanque, vid hvilket tillfä han med 40 hussarer vid byn Krukow i Preussiska Pom högg in på en fiendtlig infanteri-trupp och dervid tillfångat 2 Officerare, 4 Underofficerare, 2 Trumslagare och 208 b värade Franska Soldater med en del tross. D. 12 April s. afgick han med särskild corps, för att besätta öfvergångar öfver Tollense-floden och Landtgraben; d. 16, 17, 18 Ap retirerade han enligt order från den innehafda positionen t Stralsund, och d. 13, 14 Juli bevistade han reträtten fr Pomerska gränsen till Stralsund, dels såsom förpost-befä hafvare, dels såsom cavalleri-chef. Vid återkomsten fr Rügen till Sverige erhöll han uppdrag att vara debarquering chef i Ystad, intill dess alla trupper öfverkommit.

Åren 1808 och 1809 har C. såsom Commendant i He singborg bevistat Södra Arméens defensiva operationer un kriget med Danmark och fick 1810 uppdrag att i Köpenha öppna en reclamations-underhandling med Danska regering kort efter sin återkomst derifrån blef han commenderad afgå till Pomern såsom Chef för Militär-Befälhafvarens St

Under fälttåget i Tyskland 1813 anförde han Mörners Hussar-Regimentet och bevistade d. 23 Aug. på nära håll b taljen vid Gross-Beeren, der han commenderade en del Svenska Arméens förposter, hvarefter han d. 27 Aug. n särskild corps detacherad under Ryska Generalen Wintz gerodes befäl jämte Ryska cavalleriet förrättade en stö recognoscering emot fienden, som anträffades vid Kroppst Den 6 Sept. bevistade han med Svenska Arméen slaget Dennewitz; d. 18 och 19 Oct. det stora slaget vid Leipz

›n 6 derpå följande Dec. förföljde han den från Lübeck tirerande garnisonen samt tog några fångar och efterlemde kanoner. Följande dagen, då förföljandet fortsattes 'verföll han vid Bornhöft, under General Sköldebrands be l, med framgång fienden, hvaraf 600 man togos till fånga, en der han sjelf blef sårad i högra armen (se Posthumusina Samtida XI: 126). Under General Sköldebrands frånuro commenderade han år 1814 Cavalleri-divisionen. S. å. rordnades han att vara General-Adjutant för yttre ärenna vid den armée-corps, som under Fält-Marskalken m. m. refve Essens befäl inbröt i Norrige, och under den activa len af campagnen anförde han en särskild corps, hvilken ccessivt anföll fienden vid Issewerk, Tröndborg, Mysen och omarken, samt nödgade den att draga sig tillbaka från sina nehafda positioner. Slutligen bevistade han i förening med eneral Vegesacks corps affärerna vid Langenäs och Trögstad.

Efter freden har C. tjenstgjort dels såsom Brigad-Genel, dels såsom Inspectör; är för närvarande General-Befälfvare i 1:sta Militär-Districtet, hvartill höra alla Skånska gimenten. Ledamot af K. Krigs-Vetenskaps-Akademien 05. (Se B. Lex. Ny följd III: 141, der dock årtalet 1841 r. 1840. Jfr Låstbom, Råds-Längd. 9 Afd. s. 40 och Anrep.)

Gift 1815 med *Christina Hilda Wachtmeister*, dotter af af Rikets Herrar, Amiralen m. m. Grefve Claes Wachtister, och genom detta äktenskap fader till 2:ne söner och döttrar.

P—Q—

CELSE, MAGNUS VON.

Född i Upsala d. 6 Jan. 1709. Son af Domprosten D:r of *Celsius* (se nedanf.). Sedan han 1728 (se Warmholtz 16) utgifvit ett akad. specimen »om Skokloster» (Pr. E. strin), blef han 1729 E. O. Aman. vid K. Bibliotheket; 31 E. O. Cancellist vid K. Inrikes Civil-Expeditionen af Cansliet. 1740 Ord. Aman. vid K. Bibliotheket. Genomte 1741—42 en del af Holland, Frankrike och Tyskland. 50 Kongl. Bibliothekarie, hvarjemte han i flera år förestod onprinsens, sedermera K. Gustaf III:s enskilda bibliothek. lad 1756. 1760 Riks-Historiograph; undfick 1762 Canslids fullmakt. Dog i Upsala 1784. — Sedan 1759 Led. af tensk. Samhället derstädes. — Gift d. 16 Dec. 1756 med na *Eleon. Georgii*, dotter af Enke-Drottn. Hedvig Eleoas Hof-Apothekare Pet. Eberh. Georgii, bördig från Hamg, samt af Brita Eleon. Ziervogel, dotter af Hof-Apoth. sp. Ziervogel, och brorsdotter till Lifmedicus Johan Mar-

tin Ziervogel, som 1698 adlades under namnet Rothlöben (Se Tillägg.)

Skrifter: Historia Biblioth. Reg. Stockholm. Ibid. 1751. — Apparatu ad Hist. Suiogoth. Sect. 1. (Bullarii Romano-Sueogothici recen sionem sistens.) Ibid. 1782. — I Acta Soc. Ups. Vol. III. 17 utgifvit ett fragment af Smålands-Lagen med version och anmärkn

(Källa: Rehbinders Matrikel.)

CELSING, GUSTAF.

Född i Stockholm 1679. Son af Sterbhus-Kamererare *Peter Celsing* och *Elisabeth Du Rées*. Auscalterade i d yngre åren i Lagcommissionen; 1702 Extra-Ordinarius vi Kammar-Collegii Fiskals-Contor; 1704 Auditör vid Öfverst Hjelms Dragoner, hvarefter han följde Svenska arméen geno Polen och Ukraine till Bender, hvarest han 1709 blef Cansli vid Tyska Expeditionen. Afskickad till Constantinopel, fö att lära sig Turkiska språket och göra sig underrättad o ställningen vid detta hof; i hvilken egenskap han kort de efter erhöll titel af Commissions-Sekreterare. Tvenne å derefter, 1711, uppsatte C. på Turkiska af egen drift e omständlig berättelse om Stor-Visiren Mahmud Baltadschi förräderi vid Pruthströmmen, hvilken skrift han var dje nog att vilja öfverlemna i Sultanens egna händer. I den afsigt klädde han sig en morgon i Turkisk drägt och ställ sig bland Janitschar-vakten, innan Kejsaren skulle begif sig till den vanliga fredagsbönen i Sophia-moskeen. När Sultanen kom ridandes, framräckte C. sin skrift, hvilken bl emottagen af en Pascha; men i samma ögonblick blef h kringränd och lemnad åt Sultanens Oschellad eller skarprättar Dock blef han efter några dagar frigifven, med befallning hålla sig stilla. — 1712 sändes han med 900 pungar, so från Turkiska skattkammaren skulle för Svenska Konungs räkning utbetalas till Envoyéen Funck. Vid kalabaliken Bender var C. äfven närvarande, sedan han förut frambu Konungens svar och afslag till Janitscharerna, hvilka erbju K. Carl sin tjenst och sitt försvar. 1714 Registrator v Andra Utr. Exped. i K. Cansliet. 1718 Justitiarie vid Am ralitetet; s. å. adlad; 1719 åter igen Registrator; 1720 Sekreterare; 1728 Cansli-Råd; 1739 Stats-Sekreterare v Utr. Exp. Fick 1743 Hof-Canslers afsked och dog (d. eller 17 Dec.) samma år. — Gift med *Helena Wallra* dotter af Räntmästaren Herman Wallrawe, adlad 1720. (O sönerna Gustaf och Ulrik, se B. Lex. Ny följd III: 102, 1 Jfr Rehb. Matr. af 1794 och Allm. Tidn. 1782 s. 725.)

(**Källor**: Stjernmans Matr. — Norberg, Carl XII:s Hist. Del II. sidd. 208, 288. — Gezel. Biogr. Lex. — [Jfr Rehb:s första Matr. s. 183 och Anrep I: 440 samt en mindre trolig uppgift i Isers Geneal. o. Biogr. Ant. s. 70.])

CELSIUS, MAGNUS. — CELSIUS, NILS. — CELSIUS, OLOF d. ä. — CELSIUS, ANDERS. — CELSIUS, OLOF d. y.

1. CELSIUS, MAGNUS.

Född d. 16 Jan. 1621 i Alfta Socken i Helsingland. Fadern skref sig *Nicolaus Magni Travillagæus*, bondson från Ydre i Östergötland, slutligen Pastor i Alfta och Ofvanåker; gift med *Sigrid Unonius*. Han hade varit medarbetare i Gamla Sv. Psalmboken. Sonen kallade sig i början *Magnus Nicolai Helsingus*, sedan *Metagrius*, och antog slutligen, då han blef Magister, namnet *Celsius*, till hvilket namn namnet på Ofvanåkers prestgård, Högen, gifvit anledning. Kom 1641 till Upsala och tog 1649 lagerkransen, sedan han tre gånger disputerat. 1656 Rector Scholæ i Upsala *) och blef tillika 1663 (enl. andra 1654) utnämnd till Phil. Adjunct. 1665 E. O. Professor; 1666 fick han fullmakt att vara Assessor i K. Antiqu. Coll.; 1668 Mathes. Professor; prestvigd 1677 i Strengnäs och s. å. Kyrkoherde i Gamla Upsala. Död 1679 af indigestion. — Gift med *Sara Figrelia*, Prostdotter från Rappestad i Östergötland och syster till Riks-Rådet och Canc.-Rådet Gripenhjelm, Friherre till Örneholm och Kexholm. Söner: *Nils* och *Olof*, se nedanf.

Denne grundläggaren af det Celsiska namnets lärda ryktbarhet var en på sin tid utmärkt mathematicus, äfven skicklig i mechaniken, så att han sjelf gjorde många instrumenter och maschiner, t. ex. Astrolabier, Mån- och Planet-visare af ny uppfinning. Derjemte sysselsatte han sig med måleri, bildhuggeri och bildskärarkonst, ja han ansågs äfven af sin samtid för en lycklig skald. Dessutom var han en vän af antiquariska forskningar, och hans upptäckt af Helsinge-runorna gjorde honom namnkunnig både ut- och inomlands. — »Han var en skarper man, liksom han haft lungsoten», yttrar sig om honom Roberg i sina otryckta Collectaneer, »i hänseende till hans utseende». Han efterlemnade sin familj i knappa omständigheter.

Skrifter: Almanachor för åren 1658—61. Ups. — Computus ecclesiast. Ups. 1664—73; ånyo utg. af sonen Nils 1689. — 15 Dissertat

*) Gezelius har olika uppgift. I Ärkestiftets Herdaminne, III: 392, står 1657. Der uppgifves ock, att C. blef Kyrkoherde i G. Upsala 1676 och prestvigd 1677. Se vidare i Tillägg.

1671—78. — De Runis Helsingicis. Ups. 1677. (Deraf utkommo blott 24 sidd.) Fol. — De Runis Hels. Oratio hab. 1675. (Utgifven af sonen Olof.) Ups. 1707. — Oreades Helsingicæ. (Utgifne af sonen med tillökn.) Ups. 1710. — Gratul. till Pastor Holmius i Hedesunda (vers), 1655.

(Källor: Gartmans Progr. ad exsequ. — Schefferi Su. Lit. — Moll. Hypomn. — Wåhlbergs Poët. Lat. — Rehbinders Matr. p. 343. — Gezel. Biogr. Lex. — [Björnstjernas fört. på Sv. Calend. — Ärkestiftets Herdaminne.])

2. CELSIUS, NILS.

Son af den föregående, f. d. 15 Apr. 1658. Tog Phil. graden 1685 och var vid sin promotion ultimus. S. å. Math. Lector i Göteborg. Con.-Rector Scholæ i Ups. 1687. Phil. Adjunct 1689. Rector Scholæ 1697. Math. sup. Prof. 1719. Död d. 21 Mars 1724. Gift med *Gunila Maria Spole.* Son: *Anders*, se nedanf.

Skrifter: 24 Dissert. Ups. 1688—1722. — Computus eccles. ad formam utriusque Calendarii. Ibid. 1689. (En något förkortad uppl. af faderns skrift.) — Almanachor för 1679, 80, 94—1700, 1704—24. Götheb., Stockh. o. Ups. — Luctus Musarum Ups. in fun. Regis Caroli XII. Ups. 1719.

(Källor: Joh. Malmströms Progr. funebr. — Wåhlbergs Poët. Lat. — Adelungs Gel. Lex. — [Björnstjernas fört. på Calend.])

3. CELSIUS, OLOF, d. ä.

Den föregåendes broder, född d. 19 Juli 1670. Inskrefs som Student vid 8 års ålder och blef i sitt 24:de, 1694, Phil. Mag. och Ultimus. Då han en dag besökte K. Biblio-theket, träffade han der K. Carl XI, som med honom inlät sig i ett samtal, hvarmed Konungen var så väl tillfreds, att han åt honom anslog ett stipendium af 1000 R:dr, för att å utrikes ort förkofra sig i Theologien och Oriental-språken, samt att, om möjligt vore, äfven besöka Arabien. Resan, som anträddes 1696 och varade till Aug. 1698, sträckte sig dock icke längre än till Italien. C. drog all möjlig lärd fördel af detta sitt utrikes vistande och försummade också icke att samla Arabiska handskrifter. Efter hemkomsten Phil. Adjunkt 1699, Akad. Sekret. d. 9 Maj 1703, men två månader derefter utnämnd till Græcæ Linguæ Prof., hvilken syssla han 1715 utbytte emot L. L. O. O. Professionen, efter Eneman, hvilken derå i Bender fått K. Carls löfte, under det att C. nästan vid samma tid hade undfått fullmakt derå af K. Senaten. Under tiden hade han (1706) låtit

restviga sig och blef 1707 Pastor i Börje. Vid Dr. Ulrika leonoras kröning blef han Theol. Doctor; 1727 Theol. Prof. ch Pastor i Waksala; 1736 Domprost. Död midsommarigen 1756, sedan han lefvat nära 86 år, varit Akademisk ärare i 57 år och Akademiens Rector 6 gånger. Inrättade förening med Erke-Biskop Er. Benzelius och Ol. Rudbeck en yngre Vet. Soc. i Upsala; äfven var han sedan 1739 edam. af K. Vet. Akad. i Stockholm. Han hade en gång ifvit kallad till Superintendentian i Carlstad och trenne nger till Erke-Biskopsstolen. — Gift 1700 med *Margareta ulander*, som dog 1743, dotter af Banko-Commiss. Bernh. sulander. Med henne hade han sönerna *Olof* (se nedanf.) h *Magnus* (se ofvanf. *Celse*), som båda blefvo adlade.

Domprosten C. var en fridsam man, i umgänget angem, liflig och munter. En god helsa gynnade hans meddda flit och arbetsamhet; blott på de sista åren besväras han af bråck. Också förvärfvade han en ganska vidräckt lärdom, så att få vetenskaper voro honom främmande. an skref en ren latin, var stark i grekiskan, äfvensom i ebreiskan och dess syskonspråk. Af sin fader hade han ft kärleken till fosterländska forskningen och företrädesvis unläran. På en resa, som han med sin brorson, Anders, retog till Helsingland 1724, upptäckte han en Helsingema, hvilken för hans fader varit obekant. Hans förklaring runstenarna jemte hans bevisning, att de flesta af dessa innesmärken voro yngre än Christendomens införande i Svege, voro en stor stötesten för den eldfängde Antiquarien jörners (se dennes biogr.) fanatiska fosterlandskärlek, hvilet gaf anledning till flere stridskrifter emellan dessa båda rde män. — C:i kärlek för örtkunskapen var äfven ett arf än hans fader, som hade roat sig med att i sin trädgårdsppa odla allahanda sällsynta växter. Denna blef nu af förökad; han genomreste Upland i alla riktningar, samde Svenska mossor åt D:r Dillenius för hans präktiga Hioria Muscorum, skref en afhandling om vildt växande örr kring Upsala (i Upsala Vet. Soc. Handl.), samt inrättade erbarier, hvaraf han skänkte ett, i fem tomer, åt Dr. Ulka, som skänkte honom till gengåfva en stor guld-medalj. å den unge Linné 1728, fattig, medellös och okänd, »såm en diamant i grus och i ett svart, föraktadt skal», annde till Upsala, upptog C. honom i sitt hus, gaf honom en ats vid sitt bord, öppnade för honom sina bokskatter, inrde honom hos Archiater Rudbeck och förskaffade honom, ed denne senares biträde, respenningar till Lappland. edan länge hade C. varit omtänkt på att använda sin

skarpsinnighet och lärdom till tolkning af de örter, hvilk
i bibeln omtalas, om hvilket ämne före hans tid den störst
okunnighet hade rådt. Ett sådant arbete förutsatte tvenn
förenade egenskaper, som C. egde, men som ingen anna
före honom i samma grad egt, djup orientalisk språkkunska
i förening med botaniska insigter. För detta ändamål had
han under hela sitt lif gjort vidsträckta studier, anlagt vid
löftiga samlingar och utarbetat flera monographier. Me
då dessa senare voro utarbetade efter en vidlöftigare pla
än att han den i sin helhet kunde utföra, samt han des
utom icke hade hopp att till ett så vidlöftigt verk finna för
läggare, började han vid sjuttio år göra ett utdrag af sin
vidlöftiga samlingar. Detta verk blef Hierobotanicon
som gjorde sin författares namn frejdadt öfver hela Europ
och ännu för alla bibeltolkare är oumbärligt. På förlag
kostnaden deraf förlorade han icke dess mindre en ej obe
tydlig summa. — Deremot visade honom de naturkunnig
sin aktning, genom att efter honom uppkalla örtgenus *Cels*
och *Bryum Celsii*, samt insekten *Bombyx Celsii*. — Han
porträtt, som skall vara väl träffadt, är graveradt af Gill
berg. (Se Tillägg.)

Skrifter: 136 Dissert. — Epistola de Runis Helsingicis ad An
Mogliabechium. Romæ 1698. — Incerti Scriptoris Sveci Chronico
primorum in Eccles. Ups. Archiepiscoporum, notis illustr. et
Ups. 1705. — Incerti Scriptoris Sveci Chronicon Rerum Svec
Gothicorum ab A. C. 1160 ad 1320 gestarum et notis illustratum
Upsaliæ 1705. — Catalogus Centuriæ Librorum . . . qua Biblio
thecam Acad. Ups. auxit J. G. Sparfvenfelt. Ups. 1706. (Jfr. E
Benzelius.) — Diss. Synod. de Peccato in genere. Ups. 1717. -
Synopsis Chaldaica Joh. Leusdeni. Ups. 1719. — Abbatichim, si
Melones Ægypti. Lugduni Bat. 1726. — Runæ Medelpadicæ a
importuna crisi nuper vindicatæ. Ups. 1726. — De monumenti
quibusdam runicis, Epistola ad amicum. Ups. 1727. — Oratio i
memoriam Archiepisc. M. Steuchii. Stockh. 1730. — Hierobotanico
s. de Plantis Sacræ Scripturæ. T. 1, 2. Ups. 1745—47. — Monu
menta quædam Sveo-Gothica suis temporibus reddita. (Se Act
Liter. Svec. 1726—1734.) — Disquisitio de Olao Trätelja. (S
Chr. Nettelbladt, Schwed. Bibl. St. 5. s. 59—66.) — Ett Rön i K
Vet. Ak. Handl. — 12 i de Upsal. Acterna. — Äfven samlade ha
första Bokstäfverna till en Svensk Ordbok. (Se Ödmanns Åmin
Tal öfv. Bisk. Doct. Ol. C. i Vet. Ak. 1796 s. 24.)

(Källor: Likpred. af M. Asp d. 15 Juli 1756, med Personali
och med Joh. Ihres Orat. funebr. Ups. 1762. — Vita, in N
Acta Soc. Scient. Ups. Vol. II. — Åminnelsetal i K. Vet. Akad

af Abr. Bäck. 1758. — Stjernmans Cent. Anonym. och Bibl. Suio-Goth. — N. Acta Hist. Eccl. T. XXXV. — Sv. Mercur. Maj 1758. — Rehbinders Matr. — Gezel. Lex. — Fant, Suppl. ad Hist. Lit. Gr. — Adelungs Lex. — Upsala Tidn. 1777 sid. 65 f. — [Rosenhanes Ant. — Ups. Bibl. Cat.])

4. CELSIUS, ANDERS.

Född d. 27 Nov. 1701 (enl. Gezelius 1705), son af Prof. Nils Celsius och Gunila M. Spole (se ofvan). Han var ett födt mathematiskt snille: redan som barn roade han sig med geometriska figurer, att inskrifva polygoner i cirklar, sammansätta polyedrer och göra solvisare. Ännu icke tolf år, läste och förstod han Bilbergs Geometri, ett arbete, som den tiden allmänt följdes vid föreläsningar, men som, i anseende till sina ofullkomligheter, mera behöfde än förtjente förklaringar. Likväl använde hans välmenande anhörige alla föreställningar, att förmå honom studera lagfarenheten, som sannolikt skulle tillskynda honom en snarare lycka och bättre utkomst, än mathematiken beredt hans fader; ynglingen lät också beqväma sig att afhöra Castovii föreläsningar och processöfningar, men emedan han dervid fann föga uppbyggelse, återvände han snart till sitt rätta yrke och begagnade sin faders och Prof. Burmans undervisning. Hogen ledde honom i synnerhet till Astronomien, men hans lärares kunskaper i denna vetenskap voro snart ej mer tillräckliga för den vetgirige ynglingen. Han tog den Phil. graden 1728, blef Math. Docens 1729 och efter Burmans död befordrad till Astron. Professor (1730), och intog sålunda en lärostol, som före honom blifvit beklädd af hans farfader Magnus Celsius, af hans morfader Anders Spole och af hans morbroder Peter Elvius. Två år derefter företog den unge Professorn en lärd resa, som varade i fem år (se Tillägg). Hufvudändamålet var att riktigt lära känna väl inrättade observatorier, hvaraf den tiden icke fanns ett enda i Sverige, samt lära känna mathematiska instrumenter, hvaraf man hemma egde få och ofullkomliga. Utomlands väckte han först uppseende genom sina i Nürnberg utgifna Observationer öfver Norrskenet. I Bologna såg han Cassinis middagslinea, hvarpå, genom ett hål uti St. Petronii kyrkans hvalf, solen dagligen kastade sitt sken och visade sin skapnad. Med tillhjelp af denna linea bevisade C., jemte Manfredi, huru solen småningom drar sig ur Ecliptican. I Rom anställde han försök öfver ljuset, hvartill Påfven upplät honom sitt stora galleri på Monte Cavallo, och utrönte bland annat, att månens sken i nedan är 8 gånger svagare än i fullmånen, solens sken 320,000

gånger starkare än månens, och vid middagstiden (-linien?) 130 gånger starkare än vid horisonten. Då han anlände till Paris, fann han de lärde i den envisaste tvist om Jordens figur: somlige trodde, såsom Newton, att hon vore platt vid polerna, andre åter tänkte sig henne, i enlighet med Cassini d. yngres mening, såsom en spheroid. C. föreställde dessa herrar, att denna äfven praktiskt vigtiga fråga endast kunde afgöras genom gradmätningar, en under æquatorn, en i grannskapet af polen. Förslaget vann bifall: han sjelf anmodades att jemte Maupertuis och fyra andra Franska lärde företaga mätningen vid Torneå. C. reste öfver till London, för att hos Graham i London beställa instrumenter, mötte sina lärda reskamrater i Dünkirchen, hvarifrån de begåfvo sig till Sverige och derifrån till Lappland, 1736. Resultatet af mätningen blef det, att en grad der verkligen var längre än der Picard afmätt i Frankrike, och att Newtons mening, i stället för en blott gissning, numera blef en afgjord sanning. Cassini, hvilken sålunda fick orätt, sökte likväl väcka tvifvelsmål om tillförlitligheten af denna mening, men dessa vederlades af C. i en försvarsskrift. Konungen af Frankrike anslog honom en årlig pension af 1000 livres och skänkte honom den vid Torneå nyttjade quadranten. Men vid återkomsten till Upsala saknade C. ett Observatorium, utan hvilket han icke kunde trifvas: han uppbygger i sin trädgård ett sådant, men arbetet går långsamt; han ligger under bar himmel; sköter vetenskapen och glömmer en annan, ej mindre angelägen skötsel, nämligen den vård en svag helsa fordrar vid en kall och genomträngande luft. Ändtligen blir detta lilla stjernkikeri färdigt; men C. var dermed icke nöjd: det var för trångt och otillräckligt. Han behöfde ett bättre och föreställde nödvändigheten deraf i en särskild af trycket utgifven skrift. Förslaget blef gilladt: medel blefvo anslagna och Upsala Observatorium färdigt 1740. Med förnöjelse kunde nu C. öfverlemna sig åt sina observationer, igenom hvilka han spridde nytt ljus öfver planeternas gång, kometerna, stjernornas aberration, ljusbrytningen m. m. Om magnetens missvisning anställde han öfver 6000 rön och meddelade ifrån 1729 en kedja af meteorologiska observationer; i förening med Graham anställde han jemväl rön om tyngdens olikhet under särskilda breddgrader, hvarigenom blef afgjordt att 10,000 skepp:d jern, förda från Stockholm till London förlora under vägen i sin verkliga vigt 6 skepp:d, hvilket dock icke märkes, emedan vigterna förlora af sin tyngd i samma proportion. Det var på C:i föreställning, som K. Maj:ts skrifvelse af d. 30 Jan. 1739 utkom om Calend

bättring. Han var också en af dem, som bevisade vatten-
nskningen, och lofvade Sverige en noga uträknad, årlig
d-tillökning. Länge var det dock icke C. förunnadt att
dja den lärda verlden med sådana forskningar; redan i
e år hade han inom sitt bröst burit frön till en lungsot,
n slutade hans lif d. 25 Apr. 1744. Han dog ogift. Leda-
t var han af Vet.-Akad. i Berlin, i Wien och (1739) i Stock-
m, af Vet.-Soc. i Upsala, (efter Burman blef han också
s Sekreterare), af Liter.-Soc. i London och Instit. Scient.
Bologna. — Hans porträtt åtföljer v. Zachs Geogr. Ephe-
riden. (Se Tillägg.)

rifter: **Arithmetica eller Räkenkonst. Upsala 1727. Stockh.
741. Ånyo utg., med Fredr. Palmqvists Anmärkn., 1754. — För-
laring öfver Helgedagarnes märken på Runstafven. 1728. Äfven
hans Almanach för det året. — Cogit. Philosoph. den. Consilio
aturæ. Ups. 1729. — Nova Methodus distantiam Solis a terra
eterminandi. Ups. 1730. — Oratio de mutationibus generaliori-
as, quæ in superficie corporum cælestium contingunt (vid till-
ädet af Astron. lärostolen i Upsala 1730). Lugd. Bat. 1744. —
CCXVI Observat. de Lumine Boreali ab anno 1716—1732 in Suecia
abitæ. Norimb. 1733. — Tankar om Cometernes igenkomst.
tockh. 1735. — Bref om Jordens figur. Stockh. 1736. — Memo-
al om rätta tiden till Distingens begående. 1738. Äfv. tr. i Ol.
jorters Almanach för år 1741. — Mem. om Calendarii förbätt-
ande, hvad Påskens rätta firande angår. 1738. Äfv. tr. i Ol.
jorters Almanach för år 1741. — Disqu. de observat. pro figura
lluris determinanda in Gallia habitis. Ups. 1738. — Nyttan af
t Observatorium i Sverige. Ups. 1739. — Underrättelse huru
an efter Solens allmänna rörelse bör rätt ställa ett urverk. Norr-
ping, utan årtal. — Bref om Cometen. Stockh. 1744. 2 Upl.
a. — Almanachor för åren 1728—37, 1740, 1741, 1743—45 och
särsk. tr. Sjöcalender. 1743. Stockh. — Gravesandes Instit.
tronomiæ. Utg. af A. C. Ups. 1738. — Theodosii Tripolitæ
hæric. Libri III. Utg. i Latinsk Öfvers. Ups. 1730. — 20 Rön
Vet. Akad. Handl.; 19 i Vet.-Societ. i Upsala. — 34 Disputat.**

**ällor: A. J. v. Höpkens Åminn.-Tal i Vet.-Akad. 1745. — Ro-
enhanes Anteckn. s. 181. — Vita, i Acta Soc. Ups. 1744. —
Adelungs Gel. Lex. — [Ups. Bibl. Cat. — Björnstjernas Fört. på
v. Cal. — Nordins Minnest. i Sv. Akad. H. — Hammarström,
om Kopparberget.])**

5. CELSIUS, OLOF, d. y.

Född i Upsala d. 15 Dec. g. st. 1716. (Föräldrar:
prosten och Theol. Prof. *Olof Celsius* d. ä. och *Marg.
lander*.) Phil. Mag. i Upsala 1740, Docens i Historia

litteraria 1742, Vice-Bibliothek. 1744, Medlem af Vet.-Ak
d. 23 Oct. 1746, Histor. Professor i Upsala 1747, Prestv
1751, Theol. Doct. 1752 (?), Kyrkoherde i Kungsholme
Stockholm 1753, erhöll personelt Solna såsom annex 1755 (
upphöjd 1756 uti adligt stånd tillika med den äldre brode
Magnus (se v. Celse), Kyrkoherde i Jacobs och Johan
församlingar i hufvudstaden 1760, Medlem af Vet. Samf
Trondhiem 1769, Pastor Primarius 1774, Medlem af Säll
Pro Fide et Christ. 1775, Biskop och Procansler i Lund 17
Riksdagsman vid flere Riksdagar under vistandet i Stockho
och sedermera såsom Biskop. Led. af Physiograph. Säll
i Lund 1778 (?); s. å. d. 10 Nov. vittne till den nyfö
Kronprinsens döpelseakt, och erhöll till vedermäle deraf f
dermedaillonen att bära i en dubbel guldkedja. Promo
vid en Theolog. Doctors-Promotion i Lund 1782. Medl
af Uppfostrings-Sällsk. d. 1 Nov. 1782, af Upsala Vet. Sa
d. 25 Oct. 1784. En af de Aderton i Sv. Akad. och C.
O. 1786. Dessutom Led. af Patriot. Sällsk., af Sällsk. P
Patria och d. 15 Jan. 1788 af Vitterh. Hist. och Ant. Ak
Vid förslag till Erkebiskop 1786 hade han i Upsala S
andra rummet med 184 röster. Afled d. 15 Febr. 1794,
år gammal, sedan han de 6 sista varit ständigt sjuklig.
Gift 1. 1744 med *Cath. Charlotta Chyronia*, dotter af Bo
mästaren N. Chyronius, och hade med henne 8 barn, af hv
3 dogo i späda åldern. De öfverlefvande voro 1. Öfver
Lieut. *Olof von Celse*, 2. *Catharina Charlotta*, gift med P
sten Breding i Söderköping, 3. *Elisabeth Ulrika*, gift m
Prosten Borg i Vestra Karup, 4. *Margareta Fredrika*, fö
gift med Prosten Westman och sedan med Prosten Ins
och 5. *Ingrid Lovisa*, gift med Biskop Weidman. C. in
1766 andra gången äktenskap med Fröken *Andréetta Ca*
rina v. Stjernman, dotter af Cansli-Råd. R. N. O. And. A
v. Stjernman, † 1818 (1815?). Med henne hade han en s
Magnus Anton von Celse, Häradshöfding. (Se Tillägg.)

Efter att hafva erhållit Akademiska graden, syssels
sig C. företrädesvis med fäderneslandets historia, med Ro
ska vältaligheten och med lärdoms-historien. Både som D
cens i sistnämnda vetenskap och innan han ännu dertill
hållit kallelse, hade han under Vice Bibliothek. Burm
sjuklighet förestått denna syssla, och då Burman begärt
sked, blef C. hans efterträdare. 1739 skref han Vita Urb
Hierne, som blef införd i Acta litter. Sueciæ, och 1742 ut
han »Tidningar om the lärdas arbeten», det första försö
att på modersmålet granska Litteraturens alster. L. Salv
och sedan Gjörwell fullföljde de journalistiska försök,

ilkas utgifvande C. tröttnade i följd af det obehag, som erära strider väckte. »En man, som gifvit det Svenska allnna en ny Roman och deruti nyttjat en alldeles onaturlig ı olidelig Svenska, blef med mycken lämpa och återhåll ensarad, men fann dervid sin egenkärlek och inbillade förflighet sårad, skref mot utgifvaren och ledsnade honom»*). t intyg om C:i verksamhet som Bibliothekarie var hans bl. Ups. Historia, som utkom 1745 och ådrog författaren den lärde, men stridslystne Biblioth. Norrelius en mera ång än rättvis kritik i dennes Stricturæ. Såsom Histor. ofessor gjorde C. en resa till Köpenhamn (1749), bland ars samlingar han sökte bidrag till den äldre Nordiska storien. Under resan dit gjorde han bekantskap med Lagerng, och från vistandet i Köpenhamn härledde sig en sedan d Langebeck oafbrutet fortsatt historisk brefvexling. hm och Wöldicke voro bland de lärda vänner, hvilka C. der förvärfvade. Med historiens studium omvexlade det ologiska, hvilket senare var förberedt genom C:i hog för rkohistorien och hans läsning i Patristiken, hvarpå han ınade ett intyg i den för prest-examen år 1751 utgifna putationen »de auctoritate patrum». Att C. utbytte den enskapliga verksamheten mot en presterlig, eger sitt förır i den inre kallelse ej mindre för den senare, än den förra, n han onekligen hade. Men närmare anledningen dertill : sökts i behofvet af en plats, der C. ostörd af näringsymmer kunde lefva med familj och derjemte öka sitt bokråd. Såsom Hist. Prof. hade C. ingen annan lön, än den ı uppbar för Bibliothekarie-tjensten. Den nåd, hvarmed ı af K. Adolph Fredrik omfattades, kunde äfven möjligen anleda den senares önskan att hafva honom i sitt grannıp. Såsom Kyrkoherde i Kungsholmen fick C. Solna landsamling sig till annex anslagen. Förflyttningen till tvenne lra presterliga lägenheter i hufvudstaden ökade med innsterna äfven göromålen, i synnerhet som förtroende-poster nteblefvo, till hvilka vi räkna Fullmäktigskapet i Banken Commissionen i Ständernas Manufactur-Contor. Fördeligt vitsordas det sätt, hvarpå C. uppfyllde sina andliga gter, genom den omsorg han bar för stadens undervisningsk, genom de bemödanden han använde att förebygga sedernas fall och otrons framsteg, utan att derför med en oförgsamhet, som låg utom gränserna af hans kall, störa kefriheten.

*) Här syftas på Adalriks och Göthildas äfventyr af Mörk, 1 utg. 1742.

Under det C. var Kyrkoherde i Jacobs och Johannis för samlingar, dref han med kraft på kyrkans iståndsättande men genom sin allt för trägna tillsyn dervid, och derigenom att han vintertiden höll predikningar i det otorkade hvalfvet ådrog han sig en svår sjukdom, som 1772 utbröt och med e mindre stark natur svårligen öfvervunnits. — Den tid C tjenstgjorde i Stockholm som Pastor, utarbetade han fler lärda arbeten, såsom Svea Rikes Kyrkohistoria 1767 (s Tillägg), Gustaf Wasa, hjeltedikt uti sju sånger, 1774; Gusta I:s Historia 1746—53 och Erik XIV:s Historia 1774. Utom dessa större arbeten skref han flera tal, hållna i Vetensk Akademien.

C. dyrkade de Svenska Sånggudinnorna, men då han e fick odeladt egna sig åt deras tjenst, var föga hopp om d lysande prof på deras ynnest, som skänkas åt ett ringa anta af högt begåfvade naturer. C. hvarken förvärfvade eller behöfde skaldens ära, för att bland samtida fosterländska författare intaga ett bland de första rummen; en plats, som den rättvisa efterverlden honom tillerkänner vid en blick på hvad han såsom prosaisk skriftställare åstadkommit, hvilket var något stort, äfven utan att taga i betraktande de svårigheter han hade att besegra i ett föga böjligt, outbildadt språk, och utan vägledningen af en historisk kritik, som bland Svenskarne ännu ej utvecklat sig ur en omogen barndom. C grundade sig ett namn genom Gustaf Wasas historia, ett verk, som med trohet och grundlighet i den historiska undersökningen förenade en liflig och målande stil. Väl tillfredsställer författaren ej helt och hållet vår fordran på sträng objectivitet i framställningen, när han åt berättelsen lånar sina betraktelser öfver de personer och det ämne han skildrar. Men det sätt, hvarpå författarens åsigt sammansmälter med det historiska ämnet, röjer en naturlig, skenbart konstlös lätthet, som innebär förmågan af verklig konst, ett lyckadt bemödande, att från sin frändskap med ämnet och ej från författaren härleda de af denne yttrade föreställningar och omdömen. Gustaf III yttrade om C., då denne blef inkallad i Svenska Akad.: »Gustaf Eriksons häfdatecknare har i en tid, då historien var förvandlad till krönika, med manligt skrifsätt upptecknat Gustaf Erikssons förtjenster och rättfärdigat sonen från många orättvisa beskyllningar». Kellgren i sitt svar på C:i inträdestal i samma Akad. bestrider med analogien, hemtad från mångfalden i naturens productioner, den redan i hans tid yrkade fordran på en uteslutande stil, såsom den enda rätta. Han tillägger, att ämnets och författarens skaplynne böra bestämma stilen: »En författare bör lemnas samma rätt [illegible] om sitt ansigte, att med

egna drag skilja sig från andra, fast ej från det menskliga, vara sig och ingen annan, med ett ord, att vara snille». . . . C:i förmåga att lämpa sin skrifart efter ämnet vitsordas. »Olik var storheten af de tvenne förste Wasarnes tänkesätt och gerningar. Olik blef ock stilen, som författat deras lefverne. Derför i båda fall hvad han borde vara». En Fransos Freron recenserade uti Année litteraire, a. 1777, C:i historiska verk öfver Gustaf I och yttrade der bland annat om författaren: »Il a composé la vie de Gustave Vasa, et l'historien n'a point paru au dessous de son héros» ... Öfver historien om Erik XIV, som han tillägger förtjensten att vara utarbetad efter de tillförlitligaste källor: »On reprochera peut-être à M. C. un peu de sécheresse, des longueurs, l'exposition minutieuse des petites circonstances, le manque de grands traits, de tableaux pathétiques, un air de dissertation, qui ralentit la marche du stile et des événemens. Nous autres François, gatés par les productions brillantes des historiens de notre siecle, nous dedaignons l'austerité primitive de ce genre de litterature, et nous exigeons, qu'il ait le colorit de nos romans». För att i sin rätta dag framställa en historisk person (Erik XIV), som varit orättvist bedömd, fordrades en noggrannhet i det enskilda, en opartiskhet och trohet, hvilka egenskaper »valent bien, je crois, les défauts seduisants de nos romanciers à la mode». Detta försvar har endast här blifvit inryckt för att visa, huru olika en historieskrifvare blifvit bedömd i olika tidehvarf, af hvilka det ena funnit honom allt för envist vidhänga specialforskningens detaljer, under det en senare tids lärda kritik möjligen med mera grund förebrår honom felet, att stundom förfalla i declamation. Sistnämnda omdöme tål likväl mycken inskränkning. Man förebrår honom äfven att något ensidigt hafva dröjt vid de lysande yttre egenskaperna hos den olycklige Erik XIV och gifvit dennes historia formen af en apologi. K. Gustaf I:s Historia öfversattes af en okänd på Tyska, och den öfver K. Erik XIV på samma språk af Hist. Prof. J. P. Möller i Greifswald, och på Franska af en Mr. Genet. Till båda dessa senare bearbetningar fogades genom författarens omsorg flera otryckta acta öfver giftermålsunderhandlingarna med Dr. Elisabeth, hvarjemte berättelsen om Mornays sammansvärjning erhållit flera ändringar.

På Kyrkohistorien använde C. sin största omsorg och egde för utarbetandet deraf icke obetydliga samlingar. Efter de mindre fullkomliga försöken af en Baazius, Bång, Örnhjelm och Spegel framträdde han med ett arbete, som förenade förtjensterna af vidsträckt källstudium med en hittills ovanlig skärpa och mognad i kritiken. Man beklagar endast, att

förf:s död afbröt fortsättningen. Att den speciella granskningen kan hafva något att anmärka vid så väl detta, som föregående historiska verk af samma förf., förefaller mindre sällsamt, då man besinnar de svårigheter, som den skriftställare måste besegra, hvilken med ringa stöd i sina föregångare har till uppgift att lemna en för de förre främmande kritisk behandling. Hjelpmedel, som en senare tid förvärfvar i noggrannare detalj-undersökningar, i kritikens större säkerhet och de rikare källor, som öppnas, dessa hjelpmedel erbjöde sig vida mindre för C., än för vår tid. Hans förtjenst blir det onekligen, att lika mycket hafva undvikit äldre fornforskares vidunderliga drömmar om vår Nords högre historiska ålder och deras tomma förslagsmeningar och hugskott, som att hafva tagit sig till vara för en senare ytlighets flärdfulla och lösa behandling. C. var tvärtom mera böjd för historisk scepsis än öfvertro, värderade mindre legenderna än Isländska sagorna, der dessa lemnade enskilda beröringspunkter, och såg för öfrigt såsom protestantisk Prest med lika mycket misshag ned på hedendomens vildhet som på katholicismens vidskepelse och förderf. Hans afsmak för den senare papismen kom honom likväl ej att helt och hållet förbise den ädla sjelfuppoffringen i Nordens omvändelsehistoria.

Såsom talare bröt C. den fördomen, att modersmålet endast i bunden stil egnade sig för Universitets-tal. De han sjelf höll dels i Upsala, dels i Vetenskaps-Akademien, »utmärka alla en tänkande författare, som hade något mera att säga, än blott phraser, och som sade det i en diction utmärkt af kraft, jemnhet och vigt i periodtakten». Hans försök i skaldekonsten visa mera bemödande än verklig förmåga. Tragedien Ingeborg torde genom en väl anlagd plan och sträfvande efter dramatisk effekt utmärka sig framför alla samtidiga i vår litteratur, men genom sin ojemna stil och den »stela härmningen af det Fransyska maneret» visa sig som ett misslyckadt försök. Hjeltedikten Gustaf Wasa förråder brist på phantasi, hvilket ej ersättes af en vårdad stil. Voltaires Henriade igenkännes såsom förebilden. Äfven förekommer der Sanningen och Agget med flera allegoriska personer. Hans öfversättningsförsök af Æneidens första bok och af Homerus äro i det paraphraserande maneret i alexandrinska versformen. Hans Psalmer tillerkännas ett ringare värde, än Svedbergs och Spegels. Deremot berömmas C:i försök i Romersk skaldekonst ej mindre för språket än verklig antik anda. Efter denna öfversigt af C:i litterära sträfvande återstår att betrakta hans verksamhet såsom styresman af ett stift.

Såsom sådan visade C. sig högst nitisk för uppfyllandet af embetets pligter, men bar mindre omsorg att dölja den myndighet, han utöfvade. Hans från Stockholm utfärdade Herdabref, vid tillträdet, innehöllo många kraftiga sanningar och förmaningar, hvilka senare dock togos för förebråelser, så att många af presterskapet ämnade utbedja sig förklaring öfver anledningen till detta Circulär. Men då, vid Prestmötet 1780, den nya Biskopen uppträdde ej blott med värdighet, utan ock med en mindre väntad förekommande godhet, afväpnade han missnöjet, och ingen förklaring blef äskad. Sina embetsskyldigheter uppfyllde för öfrigt Biskop C. med en sorgfällighet och drift, som tycktes vittna om större krafter, än dem en genom ovarsam läkarevård bruten helsa lemnat åt den redan ålderstigne. Han höll ständiga och noggranna biskops-visitationer, så länge hans helsa och ålder medgåfvo, och hvarest han sjelf var hindrad att komma, derifrån infordrade han acterna öfver Prost-visitationerna, för hvilka han meddelat de sorgfälligaste föreskrifter. I stället för att Consistorium Ecclesiasticum förut haft sessionsrum och archiv i ett gammalt och förfallet, med Domkyrkan sammanbygdt stenhus, utverkade C. K. Gustaf III:s bifall och stadfästelse å ritning till uppförande af ett nytt stenhus, som dock i denne Biskopens tid ej hann att uppföras, hvilket sedan skedde på annat ställe. 1785 emottog han Konungens befallning att föranstalta om iståndsättandet af Domkyrkans Crypta, hvaruti en mängd materialier förvarades efter en föregående kyrkoreparation. Den konungskhet (royalism), som Celsius omfattade med hela sin tillgifvenhet, lemnade spår efter sig i flera circulär.

Undersåtlig tillgifvenhet förmådde C. att i hög ålder och med en ytterst vacklande helsa resa till hufvudstaden år 1790, för att till H. Maj:t personligen öfverlemna en skådepenning, som Lunds Stifts Presterskap låtit slå öfver freden och Konungens återkomst. Företräde gafs d. 20 Dec., »då jag under mycken svaghet och vedermöda lät bära mig uppföre slottstrapporna, men egde likväl af höjden den nåd, att jag förmådde stå inför Konungen, under det jag i K. M:s händer öfverlemnade guldmedaljen». Vanmakt hindrade Biskopen att inställa sig hos Drottningen och den öfriga Kongl. Familjen, utan måste han vid hemkomsten till sin boning intaga sängen, hvilket fortfor, tills efter tre dagar han anträdde hemresan. På denna dröjde han en månad »för iråkad sjukdom och flera olägenheter, dem min höga och bräckliga ålderdom får vidkännas». Förkylningen lade honom på sjuksängen på Alvastra gästgifvaregård, och han var der

nära döden. Hemkommen, redogjorde han för sitt uppdrag och slutar circuläret med följande ord: »Följen mig, värde ledamöter af detta stifts presterskap, med eder vänskap och tillgifvenhet de få och mödosamma dagar jag ännu får räkna. Den allvetande Guden känner allena, huru många de blifva. Innesluten mig då i edra förböner, det den milderike Guden täckes göra ett snart och nådigt slut på min vedermöda, och glömmen icke den kärlek, aktning och tillgifvenhet med hvilken jag förblifver» &c. (d. 2 Febr. 1791).

För att fullända teckningen af Celsius, såsom Biskop och Pro-Canceller, må här nämnas, att han nitälskade för de Classiska studierna och erhöll af K. Gustaf III särskildt förordnande att deröfver vaka, jemte nådigt bifall till de omsorger han derför burit. Sin vördnad för antikens mönster uttrycker Celsius i sitt tal uti Sv. Akad., och det på ett sätt, som befriar från förebråelse för hvarje ensidighet. »Svenska Akademien känner de gamles skrifter så väl, som våra medtäflare, och vill med dem dricka ur samma Aganipp, hellre än efter dem ur rännilen. Hvi skulle man kasta bort nycklarna till dessa helgedomar, eller döda de så kallade döda språken på nytt, som sker, när de så allmänneligen föraktas som nu och vid våra lärosäten räknas bland skräpet, om icke ur dem efter handen fördrifvas, till en obotelig skada för rättskaffens smak i Svensk vältalighet och skaldekonst. . . . Läsom de nye, men lemnom icke de gamle; de förra till tidsfördrif, de senare till förkofran, och dragen honung ur begge». Vid Universitets-examina var C. ofta närvarande och sökte med uppmuntran och med sitt loford belöna och till förökad flit lifva dem, hvilkas framsteg berättigade till förhoppningar. För öfningar i Romersk skaldekonst utsatte han sjelf ett pris. I valet af lärare vid de lägre undervisningsverken gjorde han mindre afseende på ålder än skicklighet. De prester han vigde fingo i tal, rika på erfarenhet och lifvade af christlig anda, mottaga den åldrige Biskopens råd och varningar. I anledning af det sista bland dessa tal, som C. höll några veckor före sin död, yttras: »Han tycktes sluta sitt embete, eller åtminstone nedlägga sina stora gåfvor som talare, med samma bifall och beundran, som då de första gången hördes». Man har berömt ej mindre den skarpsinnighet, hvarmed han upplöste invecklade frågor, än den redighet och klarhet, med hvilka han såsom Præses föredrog dem. Ett charaktersdrag var hans rena oegennytta. »Att samla rikedom, blef icke en mans lott, hvilken . . . okänd gjorde fattiga och faderlösa godt, och hvilken som styresman för stiftet icke lät sig betala för gö-

romål, som tillhörde hans embeten. Hvad här blifvit anfördt, och som ytterligare bekräftas af de män, hvilkas embetsförrättningar satte dem i närmaste beröring med den framlidne biskopen, befriar hans minne från den misstanke, som illviljan framsmög mot den lefvande, i anledning af det obestånd, hvaruti Presteståndets enkekassa råkade. C. hade afgifvit en fördelaktig berättelse om denna ställning, och ej länge derefter befanns förhållandet vara ett motsatt. Hans fel var att ej förstå sig på siffran, och ett för långt drifvet förtroende till öfriga Revisorers större insigt i ämnet och till redligheten hos tjenstemännen vid denna inrättning föranledde misstaget i ett ogrundadt, fördelaktigt vitsord. I ett anförande, som C. inlemnade till en Prestförening i Lund, pröfvar han de grunder, hvarpå den redan medellösa institutionen hvilade, och finner, att den ej kan tillräknas någon skuld, men tillägger, i anledning deraf att räkenskaperna ej voro afslutade: »det behöfves snart ej mera bevis dertill, att hela skulden stadnar på närvarande direction». Han skildras för öfrigt af sina minnes-talare på sätt som följer: »En lycklig förening af goda naturgåfvor, af manlig växt, starkt uttal, lätt fattning, redigt och träffande omdöme, samt verksamt snille hade skapat C. att vara styresman för andra... Hans umgänge var muntert, fritt, men lärorikt, och hans tunga frambar så bifall som missnöje, med åsidosättande af all förbehållsamhet.... Hans vandel var en eftersyn, under mannaårens styrka af verksamhet, under ålderns plågor af ståndaktighet.... Hans hus var ett mönster af ordning och mättlighet, och hans tid delad, icke emellan pligter och nöjen, utan blott emellan pligter, den sanna förtjenstens enda nöjen». — Han var egare af ett Bibliothek, som var ett af de största enskilda på sin tid; det skingrades 1795 genom auktion, men 347 Voll. Manuscr. skänktes till Upsala Akademi. En del af dessa handskrifter hade han med mycken omsorg samlat, en annan del hade tillhört hans svärfader, Cancelli-Rådet Stjernman. — Biskop C:i Porträtt är in 8:o graveradt af Bergqvist.

Skrifter: 40 Dissert. Ups. 1737—1753. — Ingeborg Tragoedia (Upsala 1737?) 4:o. Ånyo tr. med titel: Ingeborg Tragoedia af fem Acter. Föreståld uti Upsala Åhr 1739. Sthm 1739. 4:o. — Svenska Nitet N:o 1—32. Stockholm och Upsala 1738. 4:o. Omtr. 1741. (Utg. af Celsius och And. Hesselius). — Vita Urbani Hjerne. (I Acta Litt & Sc. Svec. 1739. p. 548). — Lärde Svenske. 24 sidor. Afbrutet arbete: innehåller endast Erik Göransson Tegels och Georg Stjernhjelms Biographier, den senare ofulländad (Sällsynt). — Åminnelse-Tal, öfver Dr. Ulrika Eleonora (på vers), hållet i

Upsala 1742. 4:o. Anon. — Tidningar om the Lärdas arbeten (Jan.-Dec.) år 1742. Stockh. (1742.) 8:o. (Fortsattes af Salvius och Gjörwell). — Bibliothecæ Ups. Historia. Upsaliæ 1745. 8:o. (Emot denna afhandling utgaf Bibliothekarien A. Norelius sina Stricturer 1746, 8:o. Celsius svarade i Lärda Tidn. 1746, N:o 24.) — Kort berättelse om Upsala Slotts Begynnelse och Öden, öfverlemnad till H. K. H. (Adolf Fredrik) d. 14 Sept. 1745. Ups. (1745.) 8:o. (Få exemplar tryoktes; Skriften är rar.) — Tal vid H. K. H. Prins Gustafs Födelse, hållit i Ups. Akademie d. 21 Jan. 1746. Stockh. 1746. 8:o. 2 Uppl. Stockh. (ut. tr.-år) 8:o. — K. Gustaf I:s Historia, efter gamla och ostridiga Handlingar sammanskrifven. 1, 2 D. Stockholm 1746, 1753. 8:o. 2 Uppl. Stockh. 1775. 8:o. 3 Uppl. 1, 2 D. Lund 1792. 8:o. (Öfversatt på Tyska. Se Warmholtz 3051.) — Åminnelse-Tal öfver R. R., Presid. och Akad. Canc. Gr. Carl Gyllenborg, hållit i Upsala d. 4 Mart. 1747. Stockh. 1748. 8:o. — Utkast till Föreläsn. öfver Stats-kunskapen. Stockh. 1747. 24 sidor 8:o. I Bref till Lars Salvius (Lärda Tidn. 1747 N:o 40) säger Celsius, att han blott öfversatt Everardi Ottonis Notitia Statuum med en el. annan ändring eller tilläggning. Denna del handlar om Frankrike; fortsättning saknas. — Utkast till Föreläsn. öfver Svenska Statskunskapen. Upsala 1748, 8 sidor. — Tal till minne af den dagen, då H. K. H. Prins Adolph Friedrich täcktes emottaga Cancellers-Ämbetet vid K. Akademien i Upsala, hållit d. 27 Febr. 1749. Stockh. 1749. 8:o. — Åminnelse-Tal öfver Secret. vid K. Vet Akad. i Stockholm Herr Pehr Elvius, hållit i Upsala d. 13 Oct. 1749. Stockh. 1750. 8:o. — Utkast till ett Collegium öfver den Europ. Stats-Historien. Upsala 1750. 64 sidor. — Svea Inbyggares Bedröfvelse vid H. K. M. Konung Fredrich I:s Dödsstund, föreställd uti Högmässo-Predikan på Klage-Dagen d. 2 Juli år 1751, uti Upsala Domkyrkjo. Stockh. (utan tr.-år) 4:o. — Lyckönskan öfver DD. KK. MM:rs Inträde i det nya Kongl. Slottet, d. 7 Dec. 1754 (Lärda Tidn. 1754 N:o 96). — Grafskrift öfver Herr Daniel Ekström. (Lärda Tidn. 1755 N:o 86). — Hela Mythologien föreställd i en Guda-Ballet och upplyst med tillräckeliga anmärkn. Stockh. 1761. (Af Celsius enl. Rosenhane; enl. Ups. Bibl. Catalog, af Bengt Wettersten). — Virgilii Aeneis. I Bok. Öfversatt af O. Celsius (på Svensk vers). Stockh. 1762. 8:o. — In Numum Gustavo, optimo Principi, a Regni Svio-Gothici Ordinibus, die natali anno 1761 decretum, et oblatum eodem die 1762. (Lärda Tidn. 1762 N:o 7.) Öfversatt på Svenska af Nils Jak. Nyman, sedermera Nymansson. (Lärda Tidn. 1762 N:o 8.) — Psalmerna N:o 1, 3, 6, 27, 32, 41, 52, 84, 95, 316 i Svenska Prof-Psalmboken. Stockh. 1765, 1767. („Celsius var Ordförande i den Commission, åt hvilken detta ärende år 1763 anförtroddes.“ Ödm.) — Svea Rikes Kyrkohistoria. 1 D. Stockh. 1767. 4:o.

(Går blott till år 865.) Se Warmholtz 1655. En tillökt och fortsatt upplaga är utgifven under titel: Svea Rikes Kyrko-Historia, ifrån år 828 till år 1000. Lund 1785. 8:o. Den Svenska Kyrko-Historien, ifrån år 1000 till 1022. Lund 1792. 8:o. — Elegia in Discordem Patriam. Stockh. 1771. — Tal till Stockholms Presterskap vid Hyllnings-Edens afläggande d. 2 Juni 1772. (Se Gjörwells Allm. Tidn. 1772.) — Gustaf Wasa, Hjelte-Dikt uti Sju Sånger. Stockh, 1774. 4:o. Anon. (Se Warmholtz 2976.) — Konung Erik XIV:s Historia. Stockholm 1774. 8:o. 2 Uppl. Lund 1795. 8:o. På Tyska öfvers. af Professor J. G. P. Möller, Flensburg u. Leipzig 1777. 8:o. På Franska öfversatt af Abbé Genet, under namn af Continuation de l'Histoire des Revolutions de Suède. Paris 1777, 8:o. Begge dessa öfversättningar innehålla tillägg, meddelade af Förf. (Se Warmholtz 3164.) — Memorial om Religionsfrihet. Inlemnadt till Högv. Preste-Ståndet. Stockh. 1779. 4:o. — Handlingar rörande en donation af Handskrifter till Univers. Bibl. i Upsala. (Allm. Tidn. 1789. D. 1 N:o 26.) — Inträdes-Tal i K. Vet. Ak. d. 6 Dec. 1746. Stockh. 1746. 8:o. — Tal om Smak uti den Svenska så bundna som obundna Vältaligheten; vid Præsidii nedläggande i K. Vet. Akad. 1768. Stockh. 8:o. (Gaf anledning till flera Stridskrifter: 1) Anmärkningar öfver... Doct. Celsii Tal etc. Stockh. 1768 [af Manderström]; 2) Erinringar vid Anmärkningarne öfver... Doct. Celsii Tal etc. Stockh. 1768; 3) Påminnelser vid Anmärkningarne &c. Stockh. 1768. De äro anonyma, och Rosenhane [Anteckn. till K. Vet. Ak. Hist. s. 233] säger sig ej kunna tro Celsius vara författare till N:o 2. (Jfr Warmholtz 9052.) — Åminnelse-Tal öfver Cancelli-R. m. m. Baron Salomon von Otter, i K. Vet. Ak. 1747. Stockh. 8:o. — D:o öfver Hof-Intendenten Friedrich Sparre, derst. 1748. Stockh. 1749. 8:o. — D:o öfver Landsh., Bergs-R. m. m. Lars Benzelstjerna, derst. 1758. Stockh. 8:o. — D:o öfver Hof-Cancell. m. m. O. von Dalin, derst. 1764. Stockh. 8:o. (Emot detta Tal utkom en Anmärkning m. m., dat. Biskopshammar d. 22 Maj 1765 och undertecknad: K. D. L. N.) — Åminnelse-Tal öfver Canc.-R. C. R. Berch, derst. 1781. Stockh. 8:o. — Inträdes-Tal i Svenska Akademien d. 27 Maj 1786. (Handl. ifr. 1786. D. I. s. 123. Förut särskildt tr.) — Flera Latinska Poemer, dels tryckta, dels i handskrift. (Ödmann s. 25. Sommelius V. 2. s. 49.) — Stycken af Homeros, öfversatta och upplästa i Sv. Akad. — K. Johan III:s Historia. Fanns i Mscript vid Förf:s död. (Se Tingstadii Intr.-Tal i Sv. Akad.).

(Källor: Personalierna. — Rehbinders Matr. — Gjödings Kongsholms Minne. — Tingstadii Inträdestal i Sv. Akad. — Rosenhanes Anteckn. s. 230, 459. — Åminnelsetal öfver O. Celsius hållet för K. Vet. Akad. af Sam. Ödmann. — Memoria Olavi Cel-

sii auctore M. Norberg. — Svenska Vitterheten, af L. Hamm skôld. — Sommelii Lexicon erudit. Scanensium. — Biskop C sii Circulairer, dels i handskrift, dels tryckta, benäget medd lade af Herr Biskopen m. m. D:r Faxe. — [Ups. Bibl. Cat. Warmholtz. — Klemming, Sv. Dram. Litt.])

C—M.

CHAPMAN, FREDRIK HENRIK AF.

Ätten härstammar från Yorkshire i England. Fader *Thomas Chapman*, f. 1679 i England, kom 1715 till Stra sund och blef af K. Carl XII antagen till Capiten vid Ör logsflottan, sedan Major vid Eskadern i Göteborg, der ha dog 1770. Gift med *Susanna Colson*, Skeppsbyggmästar dotter från London. Af desse föräldrar föddes Fredrik Hen rik Chapman i Göteborg, d. 9 Sept. 1721. Begaf sig til Stockholm 1736, för att öfva sig i Skeppsbyggeri, återkon till Göteborg 1738. Reste till England 1741; återkom 1744 Besökte England, Frankrike och Holland 1752—1756. Un der-Skeppsbyggmästare i Carlskrona d. 9 Dec. 1757, Skepps byggmästare 1760. Skeppsbyggmästare vid Arméens Flotta Finska Eskader 1761. Öfver-Skeppsbyggmästare 1764. R S. O. 1772. Adlad s. å. Öfv.-Lieut. 1776. Öfverste o Ledamot af K. Amiralitets-Collegium s. å. (1777?). Ch för Skepps-Varfvet i Carlskrona 1781(?). Contre-Amir och Varfs-Amiral 1783. C. W. O. 1786. Vice-Amir d. 24 Jan. 1791. C. W. O. med St. K. d. 26 Nov. 179 Led. af K. Vet. Akad. sedan d. 21 Jan. 1767, och af Krig Vet.-Akad. samt Heders-Led. af Målare- och Bildh.-Aka Död d. 19 Aug. 1808. — Under Konungens vistande i Carl krona 1793 beslöts att åt Ch. uppresa ett Monument, so ock 1800 blef upprest i Modell-salen i Carlskrona. Brös bilden i Medaillon är förfärdigad i Italien efter Sergells m dell. År 1801 hugnades han äfven med H. Maj:t Konu gens porträtt i bröstbild. — Ch. var aldrig gift, men ado terade d. 24 Oct. 1787, med nådigt tillstånd, under sitt na och sitt nummer, *Gustaf Adolf Neuendorff*, son af Skepp byggmästaren Neuendorff. (Se Tillägg.)

Ch. har gjort sitt namn odödligt genom nya förbättri gar i sitt af Fadern ärfda yrke, hvilka småningom blif antagna af alla Europeiska nationer och ännu ligga till gru för den nuvarande skeppsbyggnadskonsten. Dessa inventio

ler behagade dock icke den dåvarande Skeppsbyggmäst. Sheldon; för att skilja den mellan dem båda uppkomna tvist illäts dem att efter sitt sätt bygga hvar sin fregatt, då, vid anställd profsegling, det befanns att Ch:s skepp var en vida starkare seglare, ehuru det ej vände med lika hastighet. Förmåga att lätt lyda rodret kunde Ch. äfven framgent icke fullkomligt förena med sitt nya constructionssätt, utan har den motsatta svårigheten först genom nya uppfinningar blifvit öfvervunnen. Från denna tid hade han hufvudinseendet öfver varfvet i Carlskrona, hvarvid han verksamt biträddes af sin högst skickliga och mera vetenskapligt bildade systerson, Lars Bogman, adlad 1809 under namnet Nordenbjelke, † 1814, hvilken äfven hjelpte honom med calkyler och ritningar. Så byggdes efter Ch:s modeller endast från 1781 till 1790 linieskeppen Gustaf Adolf, Fäderneslandet, Äran, Dygden, Ömheten, Rättvisan, Försigtigheten, Tapperheten, Manligheten och Dristigheten, samt Fregatterna Bellona, Minerva, Euridice, Thetis, Galathée, Venus, Fröja, Camilla, Iphigenie och Diana, samt Repeter-Fregatten Ulla Fersen, Kuttrarna Örn och Falk, Jakterna Amadis och Esplendian, en gondol för Konungen, utom åtskilliga mindre Fartyg.

Skrifter: Architectura Navalis Mercatoria, navium varii generis Mercatoriarum, Capulicarum, Cursoriarum, etc. Holmiæ 1768. 62 Taflor i Atlas-Format (ritade af systersonen Bogman). — Tractat om Skeppsbyggeriet, tillika med Förklaring och Bevis öfver Architect. Navalis Mercatoria. Stockh. 1775. 4:o. (Öfversatt på Franska: Traité de la Construction des Vaisseaux &c. Paris 1779, fol.; — par M. Vial du Clairbois, Brest et Paris, 1781, 4:o. Den senare Öfvers. har bifogat egna anmärkningar, hvilka särskildt blifvit utgifna på Svenska af M. A. Norberg, Stockh. 1782. 4:o.) — K. Maj:ts Nådiga Reglemente, hvarefter Skeppsmätare vid förefallande mätningar af Handelsskepp och Fartyg sig hafva i underd. att rätta; gifvit Stockholms Slott d. 11 Martii 1778; m. m. Stockh. 1778. 4:o. — Brand-Reglemente för Carlscrona, gilladt och stadfäst af Kongl. Maj:t d. 17 Febr. 1786. Carlskrona 1786. 4:o. — Afhandling om rätta sättet att finna Segel-arean till Linieskepp. Carlskrona 1791. (Öfversatt på Engelska, London 1794.) — Physiska rön om det motstånd Kroppar lida, som föras rätt fram genom vattnet, anställde år 1794. Stockh. 1795. — Grunder till kännedom af Linieskepp. För den Stud. Ungdomen vid Krigs-Akad. Stockh. 1795. — Försök till en theor. Afhandling att gifva åt Linieskepp deras rätta storlek och form, likaledes för Fregatter och mindre brukbara Fartyg. (Med Ta-

beller). Carlskrona 1804. — Tal om de förändringar, som Ö logsskepp undergått, sedan kanoner började på dem nyttjas; v Præs. nedlägg. i K. Vet. Akad. 1770. — 7 Rön i Vet. Akad. Handl. 3 Afhandl. i K. Vet. Ak. Handl. 1768 Qu. 1 och 4; 1787.Qu. 1. N:o

(Källor: Rehbinders Matr. s. 431. — d:o Nya Matr. fr. 1782 133. — Rothliebs Matr. sid. 368. — Nya d:o s. 287. — Minne Fr. H. Chapman, uppsatt af N. Hallström [enligt en af Ch. sje dicterad Promem., se Sv. Litt. Tidn. 1821 sid. 432]. Carlskr. 181 Sv. Archiv. I: 159. — Post-Tidn. 1783 N:r 12. — Upf. Sällsl Tidn. 1788. — Franzéns minne i Sv. Akad. Handl. VIII.)

CHENON, PASCHILIUS DIONYSIUS.

Härstammade af en Fransk adelig ätt, som fört tv blåa dufvor i vapnet. I anseende till religionsförföljelsern i hans fädernesland, flydde han mot slutet af 1500-talet ti Sverige och nedsatte sig på Wermlands berg i nejden a det nuvarande Philipstad. Under sitt vistande i denna bergs lag insåg han snart, huru ofullkomligt jernhandteringen de tiden bedrefs, i synnerhet af brist på skickliga arbetare Han erbjöd sig derför att utrikes ifrån inskaffa sådan och fick dertill K. Carl IX:s pass, dat. Nyköping i Juli 1600 hvarmed han begaf sig bort under det antagna namnet *Paschilius* och lyckades, icke utan stora äfventyr och faror att värfva åtskilliga hammarsmeder, masmästare och gjutare hvilka, sedan de inkommit i riket, satte sig ned vid hyttorna och jernverken i Wermland. Sju år derefter (passet är dateradt d. 26 Octob. 1607) reste han åter ut och inbragte ännu flera af sina landsmän, som, under namn a Walloner, spridde sig på åtskilliga orter i riket. Efter hemkomsten blef Ch. af Enke-Dr. Christina 1615 från Gripsholm förpassad till Philipstad, hvilken stad under hans frånvaro blifvit grundlagd. Der lefde han i knappa omständigheter till sin död 16.. Väl skall K. Gustaf Adolf såsom belöning för hans möda och oförtrutenhet erbjudit honom i förläning Kroppa Kronobruk, hvilket nu heter Storefors, men Ch. afslog det med den utlåtelsen: »Hammaren är den fan och masugnen det helvete». I Vermland gifte han sig med *Johanna Pehrsdotter*. — Sonsonen *Dionysius Chenon* tog graden i Upsala 1707, blef 1708 Gymn. Adj. i Carlstad, tillika Cons. Not. 1711, Math. Lektor 1714, Kyrkoherde i Philipstad 1718, dog 1740. Hans porträtt är gra-

veradt af Bergqvist. (Se Tillägg.) — En ättling af samma slägt dog för några år sedan såsom Phil. Lector i Carlstad. (Obs. att detta skrefs 1837.)

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. 4:e D. enligt Hülphers. — Wermlands Nations Matr.)

CHESNECOPHERUS, NILS. — CHESNECOPHERUS, JOHAN.

1. CHESNECOPHERUS, NILS.

Född 15 . . i Nerike, Kumla socken, der hans Fader, *Laur. Nicolai* eller *Claudii*, var Kyrkoherde. Modern, *Ingrid Olofsdotter*, var syster till Juris utr. Doct. Andreas Olai, † 1560, till Benedictus Olai, Lifmedicus hos K. Gustaf I, Erik XIV och Johan III, och som 1578 utgaf en läkarebok, samt till Nils Olofsson, gemenligen kallad *Nils Skrifvare*, Borgare i Stockholm, hvars hus plundrades vid revolutionen 1568. — Phil. Mag. 1593 i Marburg, samt sedermera, för sin grundliga lärdom, anställd såsom Matheseos Professor vid samma Akademi, der han utgaf flera disput. En af dem heter Rosarium mathematicum, vid hvars försvarande, d. 12 Jan. 1600, företedde sig den märkvärdigheten, att den regerande Landtgrefven af Hessen, Mauritius, ej blott sjelf derför praesiderade, utan också med latinska verser gratulerade författaren. S. å. der promoverad till Juris utr. Doctor, hvilken promotionsact, på Landtgrefvens befallning, bivistades af hans Canceller Herman Vultejus, som också på sin Herres vägnar tillställde den nya Doctorn en silfverpokal och en guldmedalj. Af Kejs. Rudolf II blef Ch. jemväl adlad. Oaktadt nämnda vedermälen af desse Furstars ynnest, begaf sig dock Ch. 1602 tillbaka till Fäderneslandet, der han vann mycken nåd hos Riksföreståndaren, Hertig Carl, som gjorde honom till Hof-Cansler. Till denna ynnest banade han sig väg utan tvifvel i synnerhet genom författandet af en tractat, kallad »Skäl och orsaker, hvarföre Sveriges Rikes Ständer afsagt K. Sigismund Sveriges Krona». (Se Tillägg.) För denna skrift fick han dessutom en skänk af 1000 daler. Såsom Commissarie bivistade han 1606 mötet med de Ryska Sändebuden vid Systerbäck. År 1610 afgick han som Legat till Danmark, men blef afvisad såsom oadelig och måste åter hemresa, utan att kunna erhålla audiens hos K. Christian IV. Året derefter gick han såsom Legat till Mecklenburg, Chur-Pfalz, Cassel och Brunsvig. I den vid Kröningsriksdagen 1617 yppade tvisten mellan Konungen å ena sidan samt Enke-Drottningen och Hertigarne å den andra, angående den frå-

gan, huruvida Adeln i Hertigdömena skulle göra rusttjenst omedelbart under Konungen och Kronan eller under Hertigarne, antog sig Ch. de senares sak och författade en skrift som innehöll: »Skäl och Bevis, att Arffurstarne ega rättighet att befalla Ridd. och Adeln inom sina Furstendömen att rida under deras banér», men denna tractat blef af Kon. Gustaf II Adolf så illa upptagen, att författaren blef insatt i fängelse, hvarifrån han dock omsider på Enke-Drottn. Christinas ifriga förbön blef frigifven. Hans vidare lefnadsomständigheter samt dödsår äro obekanta.

Gift: 1) med *Agneta Lonicera*, bördig från Hessen; 2) med *Märtha Ankar* till Agnhammar. Ch. skref sig sedan till Långbro, Agnhammar och Lund. Barnen adlades och kallades *Liljeram*.

Skrifter: se ofvanf. — I Ups. Bibl. Cat. upptages dessutom: Isagoge optica cum Disceptat. Geometrica de universo Geometriæ magisterio Francof. 1593. — Oratio de Matheseos Laudibus, Marburgi habita 1593 [1594 (?) enl. Wieselgren III: 96]).

(Källor: Stjernmans Anm. till P. A. Nigri Hist. — Dens. Cent. Anon. p. 16. — Gez. Biogr. Lex. — Stockh. Magazin 1780. — Adelungs Gel. Lex. — Strengnäs Stifts Herdaminne II: 299.)

2. CHESNECOPHERUS, JOHAN.

Den föregåendes broder. Född 1581. Promoverades 1609 i Basel till Med. Doctor*). Gjorde vidsträckta resor i en stor del af Europa, under hvilka äfven Rom besöktes. Blef 1611 efter hemkomsten Informator för Hertig Carl Philip. Förordnades 1613 till Medicinæ eller, såsom det då kallades, Physiologiæ Professor i Upsala, i hvilken profession han vid denna akademi lärer varit den förste. När Prof. Moretus 1628 dog, förordnades han att tillika förestå Logices Professionen med 300 dalers tillökning i lönen, och när Med. Prof. Raicus 1630 (?) reste till Liffland, för att i Dorpt »antaga Rectoratum in Gymnasio, som upprättas skulle», blef Ch. anbefalld att tillika läsa Institutionerna. Fastän han sålunda bestridde tre professioner, sökte han dock 1631 att blifva Bibliothekarie, men detta blef afslaget af Consistorium, emedan han ofta hindrades af praxis medica. Denna måtte också varit nog vidsträckt, för att dömma af Rectors illustris Frih. Gabr. Oxenstjernas ord i begrafningsprogrammet:

"Omine qui tanto medicas exercuit artes,
Illius ut quivis quæreret æger opem".

*) Se Tillägg till det följande.

en indrägtig måste denna praktik icke varit, ty då han 31 Jan. 1635 af hetsig feber afled, voro Sterbhusets vilr så knappa, att Consistorium gaf ett Stipendium reg. åt Student, för det att han skulle läsa för de båda gossarne.

Gift: 1) med *Ursula von Pellken;* 2) med *Catharina*, tter af Christoph. Katther (?).

rifter: Regimen iter agentium, thet är, Een lijten undervijsning huru the sig förhålla skole, som någon reesa företaga, antingen till land eller vatten, at the icke måge falla uti svåra och häftiga sjukdomar. Stockh. 1613. 4:o. — 50 Diss., hvaraf 26 Physiska (Medicinska), 8 Psychol. samt 16 af blandadt innehåll.

(Källor: Gabr. Oxenstiernas Progr. ad exsequ. (omtryckta hos Stjernman). — H. Zynthii Orat. de ortu, vita et obitu ejus, 1635. — Schefferi Sn. Lit. — Molleri Hypomn. — Jöchers Gel. Lex. — Frondins Biogr. Mscrpt).

CHORÆUS, MICHAEL.

Föddes d. 15 Mars 1774, enligt andra, troligen mindre llförlitliga anteckningar, d. 20 Sept. 1755, i Vörå socken i inland. Fadern, *Michael Chorœus*, var då Pastors-adjunct Vörå; modern hette *Hammar*. Fadern, en man med hufud, något studier och en stor förmåga att utan förberedelse rån predikstolen varmt och hjertligt föredraga Guds Ord, ade genom allt för tidigt giftermål beredt sig ett ingenting indre än bekymmerlöst lif. Som Pastors-adjunct skickades an enligt vanan ifrån det ena gället till det andra, ifrån örå till Vasa, derifrån till Solf, tills han ändtligen fick en araktig stad i Christinestad, der han tillbringade sina återtående dagar såsom Comminister. De omnämnda gällen beodo af Svenska colonister, hvilka talade Svenska språket. Den döende fadern kallade sonen Michael till sin sotäng och sade till honom: »Jag dör och lemnar din mor ed dig och dina syskon i fattigdom. Vår Herre har gifvit ig goda anlag, men jag ser ingen utväg till din uppfostran å din hemort. Res till Sverige: sök opp Domprosten Fant Westerås, och säg att din döende fader skickat dig till onom, och att din farmor hetat Fant». Af några medlidamma handlande i Christinestad utstyrd med respengar och läder, lemnade ynglingen moder och syskon, utan hopp att n gång återse dem och det land, der han föddes, och der ans faders graf nyss blifvit tillsluten, samt kom till Stockolm, ensam och öfverlemnad åt sig sjelf. Ankommen dit,

försslöste han återstoden af sina respengar på körsbär päron. Snart »öppnades hans ögon, och han fann sig i en främmande verld, utan husrum, utan mat, utan gar. Det fartyg, på hvilket han kommit, var försvunnet Skeppsbron, och intet Vesterås-fartyg fann han, som mottaga honom med sitt lilla bylte. Af de många ansi som mötte honom, kände han icke ett enda; och ingen bry sig om honom det minsta, om icke kanhända en eller småløg åt den lilla sällsamt klädda figuren från landet. gick han hela dagen och glömde till slut all den öfriga gen för hungern. Dock kunde han ännu icke förmå sig begära almosa, då han blef varse ett par gossar, som penningar af en officer. Han underrättade sig om orsak och fick höra, att de togo värfning. I hast beslöt han följa deras exempel och lät inskrifva sig som skeppsg på ett krigsfartyg, som med det första skulle afgå till Sv borg 1790.

»I ett ögonblick var hela hans utsigt förändrad. Gymn sium, akademi, magisterkrans med mera dylikt, som vid na net Fant fäst sig i hans håg, voro försvunna. I deras stä stod nu, vid namnet Sveaborg, allt hvad förskräckligt för hans inbillning. Dock kom ej ångern, innan han sig mätt; sedan först tänkte han efter, huru han sålt sjelf för en måltid, och grät som Esau; ty äfven sin fad välsignelse tyckte han sig hafva förlorat. Officern, som ha värfvat honom, blef varse hans ängslan och underrätta sig om alla hans omständigheter. Gif dig tillfreds, min goss sade han; du skall få behålla din svarta rock. (Han b ännu sorgdrägt efter sin far). Blif prest: dertill passar bättre än till knekt. Res till Vesterås, och kom hädanef bättre ihåg, hvad din far sagt dig på sin sotsäng. Med de ord gaf han honom sitt afsked, lät honom behålla värfnings-penningarne såsom en skänk och skaffade honom rum på ett Vesteråsfartyg». Choræus frågade ej efter sin välgörares namn, hvilket han sedan ångrade, ty han mindes honom alltid med tacksamhet.

Vid ankomsten till Vesterås steg han först upp i Domkyrkotornet, och sedan han blickat kring sig derifrån och nedstigit, infann han sig hos Doctor Fant, som nu hade främmande hos sig. Gossen anmältes, Fant gick ut och kom derpå in efter en stund med Choræus vid handen. Så väl Fants slägtkärlek som hans kunskap om slägtens ursprung från Österbotten, dertill hans makas godhjertenhet, bevekte honom att antaga Ch. till fosterson. »Sonen sjelf intog snart genom sin

rickhet och sina öfriga goda egenskaper begge sina fosterför-
ldrar. Upptagen som barn i huset, njöt han i sju års tid
eras ömma och frikostiga omsorg, som följde honom från
ymnasium i Vesterås till Akademien i Upsala, der han redan
792 blef inskrifven», sedan han blott tvenne år vistats vid
et förra läroverket, troligen emedan han blifvit underbyggd i
hristinestads skola och af sin fader. År 1797 vann Choræus
e Akademiska lagern. Han sökte nu som en fullbildad man
tt fäderneslaud. Nu trädde han ur studerkammaren ut i
rlden, som ännu var honom ganska obekant. Med mycken
ödhjertenhet skall han under denna tid äfven förenat myc-
en lust att säga qvickheter och piquanta saker, som åt-
minstone ej äro behagliga för deras föremål. Redan förut
skall han visserligen hafva öfvat sig i bons mots, men vir-
uos skulle han enligt biographen hafva blifvit efter lager-
kördeu. Så skulle han på öfverfarten till Finland hafva
ortretat tvenne unga fruntimmer från Jacobstad och gamla
arleby, och sedan i nämnda städer ännu flera. »Såsom ett
idunder af qvickhet och förarglighet, blef han i hast rykt-
ar kring hela landet; och till slut väpnade man sig mot
ans tunga med ett medel, hvaremot inga infall förslå. Små-
ingom förändrade han sitt sätt att vara; och innan han lem-
nade orten, var han lika allmänt älskad, som han i början
var illa ansedd».

»Vid Abo Akademi, dit han begaf sig 1799, och der
han kort derefter blef Docens i Vältaligheten, förvärfvade han
sig genast både sina förmäns bifall och de studerandes för-
troende. Såsom tillika informator i ett af stadens förnämsta
hus, hos Landshöfdingen General-Majoren Baron Willebrand,
hade han tillfälle att känna verlden på en ny sida.» Infly-
tandet af den ädla och bildade qvinna, hvars söner han
underviste, den vackra belägenheten af de landställen Runsala
och Jockis, der han till följd af denna förbindelse om som-
maren bodde; ett vänskapsfullt umgänge med ett ungt frun-
timmer af förstånd, känsla och smak, som ofta vistades i
samma hus, och hvars bild han tecknat på hennes graf 1802,
Eva Loffman, samt Porthans handledning, gåfvo honom ej
allenast njutningsrika dagar, utan äfven anledning till öfning
i poesi. Under Runsalas ekar och i Jockis, omgifvet af sköna
trädgårdar, sjelft ett af de skönaste ställen i det sköna Ta-
vastland, författade han sitt stycke Åskan m. fl.

Dock, verskonsten var för Ch. ingen ny konst. Han hade
redan d. 20 Nov. 1799 för Akademien i Abo hållit ett tal vid
den nya Thronarfvingens födelse, hvilket vann mycket bifall

och väckte förhoppningar. Samma år vann han silfverpen-gen i Svenska Akademien för ett »poem till Theaterns Sk... Gudinnor (se Akad. handl. 2: 248, der poemet dock icke intaget), samt dubbelt Accessit af Göteborgska Vet. Vitterh. Samhället för ett stycke: »Yppigheten»; året d... vann han af nämnda Samhälle högsta priset för en s... »Trollhättan». År 1802 belönades hans »Ehrensvärd, Sk... sång» (i Akad. Handl. 3: 111), af Sv. Akad. med St... Accessit, vid hvilket tillfälle Directören, Frih. Flemming, ...rade: »Ni har sjungit, M. H., om Grefve Ehrensvärd me... Geniets liflighet och med tonhöjningar, som båda en mäst... Afven de mindre styckena, införda i Stockholms-Posten ... i Åbo Tidning, hvilka under denna tid intogo den större ... mänheten, som denna tid ej hade stora anspråk och fordri... af sina poeter. Den milda, elegiska tonen anslog, t. ... »Enkans visa». Ännu mera elegisk blef hans Sångmö u... hans vistelse på Tervik i Nyland, der han tillbragte ett ... såsom lärare för en ung Baron De Geer (som sedan u... Finska kriget drunknade utanför Gefle), och der han s... sitt bästa stycke: »En tanke på min egen graf».

Han stannade ej länge i Finland. År 1802 blef h... Theol. Adjunct vid Krigsakademien på Carlberg, en temli... förmånlig plats, samt Kongl. Hofpredikant och Regiments... stor för Södermanländingarne. På Carlberg predikade h... troligen i Lehnbergs manér, med sådant bifall, att åhöra... som strömmade till från hufvudstaden, ej fingo rum, och A... demiens Guvernör derför nödgades bestämma antalet af ... personer, som i Kyrkan skulle få inträde: »en omständig... som likväl gaf Ch. mer oro, än hans rykte gaf honom n... Vida större var hans tillfredsställelse vid det tillfälle, ... flere cadetter, rörde af hans predikan, kommo till honom ... yppade okända förseelser».

År 1805 ingick han äktenskap med Enkefru *Sop... Christina Robsahm*, född *Wester*, ett ungt, eldigt och qvi... fruntimmer. Äktenskapet, som välsignades af en son, h... kunnat blifva lyckligare, om ej en inre oro samt en tära... lungsot förbittrat hans återstående dagar. Denna hektik u... penbarade sig först efter en resa till Åbo för att aflägga p... för en Theol. Profession i Åbo samt dermed förenad styrel... öfver ett nytt Seminarium. Den physiska plågan var trolig... enda orsaken till hans psychiska. Hektiken gör den lidand... temperament lättretligt och dess sinne benäget för farhåg... och plågsamma inbillningar. Af sådana oroades Ch. Tank... på den sökta sysslan, på andra äldre personers förbigåend... för hans skull och många andra diktade sorger, väckta ...

let physiska lidandet, återverkade nu menligt på detsamma. Hans upplösning påskyndades med otrolig hast. Redan i Febr. 1806 kände han, att han bar döden inom sig. Tyst led han. Det enda klagoord han yttrade var fyra månader före sin död, då han sade till sin hustru: »Jag har haft tre svåra nätter; men nu är jag lugn. Ske Herrans vilja!» »Ifrån det ögonblicket lefde han ej mer för verlden. Allt, som förut smickrat eller förtrutit honom, väckt hans hopp eller saknad, rörde honom ej mera. Endast dem, han älskat, omfattade han med en stilla ömhet. Förut orolig vid den minsta kroppsliga smärta, bar han nu med tålamod de största plågor. Till sista stunden bibehöll hans själ sin eld och kraft. Mellan det han liksom räknade sina steg till grafven vid den rörelse han i sina rum tog, der hans cirklar kring golfvet blefvo, såsom han sjelf anmärkte, dag ifrån dag allt mindre och färre, skref han flera skaldestycken af religiöst innehåll, af hvilka likväl endast ett blef utfördt. De sista raderna af hans hand voro dessa:

Så lång är dagen ej, att aftonen ej nalkas,
Och aftonen ger lugn och bådar nattens frid.
Du trötte vandringsman! din heta törst skall svalkas:
Du källan finna skall uti behaglig tid.

»På sjelfva sin dödsdag höll han, sittande i sin säng, utan tvifvel i den inbillning att han stod på predikstolen, med upphöjd röst en kort predikan om en christelig död. Sedan han slutat, lade han sig ned liksom för att dö och låg en stund alldeles orörlig. Dock väcktes han ännu på några timmar till känsla af sitt kroppsliga lif, innan han drog sista andedraget». Han afsomnade den 3 Juni 1806 i en ålder af 32 och ett fjerdedels år. Han ligger begrafven på Solna kyrkogård. Hans vänner läto på hans graf lägga en ohuggen gråsten med endast denna påskrift: Choræus. Valerius och Grangren sjöngo vid hans graf; den förres sång slutas med orden:

Du är borta, — jag på stranden står;
Äfven jag skall helga dig en tår,
Äfven jag min röst i chören blanda.
Så, när Guds profet försvann i skyn,
Stod Elisa qvar med häpen syn,
Bedjande om hälften af hans anda;

och Grangren gaf »den armes skärf vid offergärden», som saknar snillets högre värden».

Choræi maka, åter enka vid några och tjugo år, sedan gift med skalden Franzén och dog 1829; hans son f honom snart i grafven.

Ch. var en mild och älskvärd natur, som äfven ej nade lifighet i umgänge och en stundom ganska sati ehuru icke bitter skämtförmåga. Hans inre var ofta oro Melancholiska tankar grumlade ofta hans glädje; m e m e mori öfverröstade ofta verldslifvets till verksamhet och nj ning manande stämmor; döden skickade nog tidigt sina fö bud i hans inre. Hans utseende var ganska eget.

»Michael Ch. dog ung, men icke dess mindre är det lätt af hvad han gjort sluta till hvad han kunnat göra. Med all idylliska enkelhet och naivetet, all sin känsla, all sin renh hörde han till de individer, som af endast yttre omständighe kallas att försöka sig i skaldekonsten och som helt och hål låta tidens art bestämma de tonarter och former, i hvilka skola sig öfva. Ch. drefs icke af någon inre skapande kraft t dikten, han hade blott en enda kraft af de många, som bil skalden; han egde känsla, men icke den glödande, af phanta siens rikdom och ideens djup befruktade känslan, utan de matta känslosamma lutning till det förståndiga, som just förståndet icke tyglas, utan uppsporras. Denna känsla är e blott mottagande förmåga, mera läsarens tillhörighet, än skaldens. Vidare egde Ch. ej något af den sjelfständighet, som om den ej bryter nya former ur en pretificerad odling, doc ger de gällande formerna en egen färg. Ch. var icke född ti skald i ordets stora mening. Vidare må den tids smak, som han följde, bära förebråelsen derför, att hans dikter i allmänhet sakna egentlig hänförelsemakt, all eldande och lifvand förmåga, om vi undantaga den stilla rörelse på menniskobjertats strängar, som en sentimental skald, han må för öfrigt vara medelmåttig, alltid vet framkalla. Samtida med Ch. såsom pristagande voro Valerii prisskrifter »Sanningen och Tålamodet», Rutströms och Gravanders »Paraphraser af Ovidius», Kullbergs »Den husliga Sällheten och Alderdomen», Stenhammars »Sånger öfver Horn, Svensksund, Religionens nödvändighet fö samhällens bestånd, Ofver ett odödligt namn»; Bloms, A. G. Silfverstolpes prisskrifter af samma syfte, Carl Lindegrens jemmersånger m. fl. Thorild, den snillrike, men egne mannen, var landsförvisad, Ehrensvärd oförstådd. Endast Franzén stod nu i fulla glansen af sitt skalderykte genom sina oförgätliga sånger till »Selma och Fanny». Ej under således, att Ch. lyssnade till tidens tongifvande, att han skref såsom sina samtida torra predikningar på alexandrinska verser om morali-

ka ämnen, predikningar fulla af falskt pathos, af utrops-
ecken på hvar rad, af allusioner på tidshändelser förklarade
långa noter, fullspäckade med konstlade omskrifningar af
enämningar på naturliga ting, af triviala sederegler, af
stötande rim och skorrande ordbildningar. Dessa andeliga
ykterhets-föreningar predikade förgängligheten af allt sträf-
ande på jorden, som ej kunde rymmas under det trånga
egreppet dygd, förbud för ungdomen och den ungdomskraf-
iga lefnadsåldern att på hoppets och ideernas vingar sträfva
pp till det stora, det höga, till de herrliga, hvilkas ära
fverstrålar häfderna, råd att låta sig nöja med en bröd-
mula och ett hjerta samt slappa och duglösa, knäböjande
id den så mycket omtalade dygdens altare, finna sig lyck-
gare än Chroesus och visa som Sokrat emellan stugans fyra
äggar o. s. v. — Till slika, med rhetoriska figurer, med
vulst i stället för sann poetisk verldsåskådning, med hop-
rympta och tvungna ordställningar i stället för friska former
ch färger öfverlastade, med moralföreläsningar i Apollos och
e nio Musernas namn, höra Ch. prisskrifter, äfvensom
ans lärodikter om menniskans värde, hennes Bestämmelse,
m Sällheten, Den dygdiges hopp, Den stilla Dygden, Tviflan
ch Tro, Oskuldens hämnd samt hans Elegier och Tillfällig-
etslyrik. Det enda, som än i dag kan intaga ett poetiskt
inne, är den milda känsla, som, likväl ofta öfvergående till
n pinande själsmarter, fläktar igenom C. sångarlund. Sor-
gens genius låter der evigt höra sin stämma: »Hvar finnes
ällheten? Ack! den var ej skapt för mig!» — Nu vet hvar
menniskovarelse allt för väl, att hon ej går på rosor här i
ifvet, och att i hennes inre sitter en bunden fånge från en
högre verld, som vid slika pino-påminnelser känner sin trånad
lit opp fördubblad. Denna själens trånad, som väckes vid
uppfattandet af den äkta skaldens känsla, är en lust i olust,
ett vemodets nöje. Men i en evig trånad, ett evigt vemod
försvinner blomman och lemnar endast taggen qvar; en evig
känslosamhet blir pinsam; att evigt höra förmaningar af en
samhällsmedlem, som naturen egentligen borde hafva utrustat
med gåfva att som skald förtjusa, glädja, hänrycka, förnöja,
blir i längden oangenämt. Annat är en molntapp, som sval-
kar sommarsolens brand, än en himmel som evigt är mulen
och evigt gråter regn. Sångens verld borde vara befolkad
med oändliga nyancer af karakterer och lifsuppenbarelser,
alla i en skönare, idealisk dager; men nu anträffades der
endast skäggprydda, allvarsamma vise, som predika penitens
och råda oss att misstro allt det skönaste i lifvet, vid sidan
af till gråterskor förvandlade sångmör, som med klagolät

taga Gud och himmel till vittne att jorden är en pestsmit-tad stad, der hvar och en, som ej ville bli olycklig, måste inspärra sig i sin skrubb, för att vara frisk och säll; d hvar och en ung örn, som ville segla till högre rymder att derifrån hämta ljus ned till den öfriga menskligheten måste låta klippa af sina »onyttiga vingar», men för all lemna stjertfjädrarna qvar, förståndets tyglande kraft, ingenting hade att tygla. I en sådan sångarlund hämta Ch. sångmö sin lifsluft, äfven när hon sjöng som bäst, t. i stycket »En tanke på min graf», hvari Ch. liknar Fre Sveriges känslosammaste skald före Lidner. »Bortresan Ederna; Rosen, Fjäriln och Biet, och Sommarnatten» är smånätta och behagliga; »Till mina barndomsvänner» är ö och hjertligt, men alla matta imitationer, liksom de flesta lyriska stycken af Ch., efter den store Franzén. Lärodik-terna hafva äfven flera ömma och rörande partier, äfvensom de, liksom alla denne författares arbeten, utmärkas af någorlunda ledig vers. »Enkans visa» vore dräglig nog, o ej den platta upprepningen af de första raderna i hvar st der förekomme. Tillfällighets-versen saknar all egendomlig-het, och den af skaldens biograph prisade qvickheten to många hafva svårt att igenfinna. Spår dertill finnes likv i »Blommor till de sköna» och »Fastlagsris», och några andra små epigrammer. Den synnerliga grace, något som annars utmärkte på ett fördelaktigt sätt tidens Fransoser och deras Svenska efterbildare, finner man äfven sällan hos Ch. — Psalm-bearbetningarna äro alla med skäl förkastade i nya Psalmboken, utom en, N. 246, som intagits, ehuru till s stora fördel omarbetad af Davidssångaren i norden. Tidens åsigt af Religionen såsom en blott sedelära och en samhälls-kraft, som underlättade polisens ordningsvärdande bestyr, vi-sade äfven i Ch. psalmer sitt menliga inflytande. (Se Tillägg.)

Skrifter: Diss. — Om könets domsrätt öfver det Sköna. Tal d. 24 Jan. 1800, då Musikaliska Sällskapet i Åbo firade sin Elfte årliga Högtidsdag. Åbo, 1800, 8:o. — Omarbetning af Svenska Psalmer, försökt af Ch. och Wallin. Förra—Senare Saml. Stockh. 1807, 12:o. 3:e uppl. af Förra och 2:a uppl. af Senare Saml. utg 1811. — Samlade Skaldestycken. (Med en förträfflig biographi af Franzén, hvarur vi lånat.) Örebro, 1815, 8:o. — 2:a Upplagan med Förf:s porträtt. Örebro, 1826, 8:o. (Se vidare Lagus, Anon. förf. i Åbo Tidn. [1870]; Allmän Catalog 1801—5; Sv. Akad. Handl. fr. 1796 D. 2, 3; Beckmans Psalm. hist.; Wieselgren 1: 441.)

(Källor: Franzéns Företal till Ch. samlade Skaldestycken. — Hammarsköld, Svenska Vitterheten. — Sv. Lit. Tidning. N. 1815.)

CHRISTIERNIN, PEHR NIKLAS.

Född d. 27 Juli 1725. Fadern var Kyrkoh. i Vester rnebo *Nicolaus Petri Christiernin.* Student 1736; Phil. ıg. 1752; Docens 1756; Jurisprud. Oecon. et Commerc. ljunct 1759; Juris Doct. 1763; Juris Oecon. et Comm. nf. 1770; ingick sedan tjenstebyte med Prof. Frosterus h blef sålunda Log. et Metaph. Prof. 1771. Prest 1777. ›pförd på Hernösands stifts Biskopsförslag 1778. Pastor i ver- och Ytter-Gran 1787. Prost s. å. Præses vid Prestmö- i Upsala 1797. Död d. 24 Febr. 1799. Gift med Biskop örnings dotter, *Inga Elisabeth.* Barnlös. (Se Tillägg.)

Såsom förf. sysselsatte sig Chr. först med Financerna och :xelcursen, i hvilka ämnen hans åsigter voro alldeles stri- nde emot den bekante Nordencrantz's, som gynnade stryp- stemet, hvaremot Chr. försvarade Hattpartiet och manu- :tursystemet. Båda motparterna voro envise och bittre, ilket hade till följd, att de ej allenast i hela tio åren med arandra vexlade hätska stridskrifter, utan äfven med hvar- ıdra råkade i en ärerörig rättegång. Denna strid varade l 1772, då den gamle Nordencrantz flyttade till en annan rld och Chr. till en annan profession. Såsom philosoph 'llade den sistnämnde Lockes grundsatser, likväl med vissa mkningar; och emedan han var prest, ansåg han det för- rdligen äfven för sin pligt att sätta sin sensations-theori förbindelse med Christendomen, hvilket dock icke kunde e utan ett theologiskt maktspråk. Redan ansåg Chr. sitt stem tillräckligt befästadt genom ungefär hundra femtio sputationer, då på närmaste lärostol bredvid honom det nu ıdtligen till Sverige importerade »Rena förnuftet» uppträdde h hotade att störta både den så länge ansedda Lockeska ıilosophien och med detsamma både Lockes och hans Sven- a lärjunges med tjuguårig flit uppresta byggnad. Den man, ›m vid detta universitet grundlade den Kritiska Philosophien, ır Phil. Pract. Professorn Daniel Boëthius: hans bok hette Stycken, til befrämjande af rätta Begrep om Philosophien –. Ups. 1794.» Slaget var så mycket mer oväntadt, ›m dess författare förut i det hela varit tillgifven Lockea- smen och på denna hufvudsakligen byggt sin elfva år förut gifna »Naturliga Sedolära». Chr., nu mera i en ålder man mindre än någonsin tål motsägelser, slungade emot nom en dundrande vederläggning; hela det yngre slägtet ädde likväl på Boëthii sida, och Chr., personligen hatad, ıg sig nu äfven litterärt öfvergifven, sitt anseende hotadt, :h frukten af sina lärda mödor förlorad. Samma år (1795) ıföll hans tredje Rectorat; vi hafva redan sett, att denne ıan af naturen var orolig, häftig och stridslysten; nu steg-

rades hans elaka lynne genom denna tvist till en förbi[...] som visade sig i åtskilliga despotiska åtgärder. Ung[...] hvilken också ansåg sig förfördelad, gjorde slutligen [...] upplopp: den sjuttioårige mannen ville sätta sig i [...] för den akademiska vakten, för att skingra samlingen; [...] möda afhölls han derifrån, men då vakten begärde fö[...]ningsorder om lämpligaste sättet att gå till väga, ropa[...] i ifvern: »Hugg, stick, skjut; jag svarar för lifvet.» [...]sider måste Regeringen lägga sig emellan, och Chr. bl[...]spenderad från förvaltningen af Rectors-embetet.

Skrifter: Utdrag af Föreläsn. ang. den i Svea Rike uppstig[...]xel-Coursen. Förra—Senare Saml. Stockh. 1761. — Förslag[...] Rättegångars förkortande genom en ansvarig Lagskipni[...] gifvit *Pro Nativo Candore.* Ib. 1762. — Svar till några P[...]nelser som utkommit ang. Vexel-Coursen. Ups. 1763. — N[...]crantzes Finance-Systeme utdragit utur Dess Skrifter och [...] *Pro Nationis Commodo.* Ibid. 1769. — Patr. Svar på de [...]tänk. Frågor, som framställas i Bihanget till de bekymm[...] Stunders Tankar. Ibid. 1771. (Anon.) — Tal om Handaslö[...] företräde för Åkerbruket. (Anon.) Ib. 1771 (vid tillträdet af [...] Ekon. profess.). — Svar på Gäddas Anmärkn. vid fören. Tal [...] 1771. (Anon.) — Försök till en - - Granskning af den Kant[...] eller nya så kallade Critiska Philosophien och det förmenta [...] Förnuftet, i anledn. af Stycken - - af - - Boëthius. Ibid. [...] — 10 Ekonom., 166 Metaphys. Dissert. (Jfr. Lidéns och Mar[...] Cat. Disp.)

(**Källor:** Hammarsköld, Ant. rör. Phil. Stud. — Särskilda upp[...] — [Tillägg och rättelser i 5 del. 1:a uppl., utan angifven kä[...]

CHRONANDER, JACOB PERSSON.

Hans lefnadsöden äro oss okända, utom att han [...] född i Vestergötland (förmodligen i början af 1620-t[...] och inskrefs som student i Åbo 1643 eller 1644); blef J[...] Licentiat i Åbo (1651); sedermera Justitiæ-Administra[...] i Pomern (längre eller kortare tid under åren 1651—[...] slutligen Borgmästare i Wisby (1661—67 eller 69) [...] Landsdomare öfver Gottland (1661—89). År 1647 lät [...] i Åbo vid magisterpromotionen uppföra en komedi, äfven[...] 1649 derstädes en dylik vid ett bröllop. (Jfr. B. Lex. [...] Följd III: 142 och se Tillägg.)

Hans dramatiska åsigt var följande: »Ljufliga Comoed[...] uppdiktande är en gammal och loflig plägsed, hvilken en [...] mena att the berömlige Athenienser hafva först uppfunnit, [...] ock sedan månge förnämlige Philosophi hafva efterföljt, [...] ther med ett odödligt namn förvärfvandes. Ther till med[...]rer höflig Comoedia ej ringa nyttighet med sig; ty hon är [...]

annat än en afmålning, hvilken oss föreställer, huru uti
len tillgår, hvaraf vi kunna menniskornes lefverne lika
m uti en spegel beskåda, alltså ther igenom ransaka oss
va, och ej sällan vakta oss för tillstundande olycka.
nes nyttighet består ock therutinnan, att af Comoediers
ande corrigeras och rättas ohöflige och bondaktige seder
uti åthäfvor, affecter och tal, hvilket ej är en mindre
ighet». Han bekände sig alltså till nyttighetspoeterna,
itetssecten i poesien.
Hammarsköld, som läst en exposition af Chr:s komedi
e-Snack, har sålunda framställt och bedömt den, ehuru
, troligen glad öfver en oas i den Svenska Vitterhetens
löken under dessa tider, i nog idealiska färger afmålade
små behagligheter. »Det har der varit skaldens afsigt
visa lättjans skadliga följder, så för jordbrukare som för
lerande personer; derför blifva de af Negligentia's löf-
förförde bönder, på slutet, af stadstjenare kastade i häkte,
den henne tillgifne Studenten Circejus utarmad och för-
ad; hvaremot Diligentia's älskare Palladius lagerkrönes
Apollo och förmäles skenbarligen med Metaphysica.
cket är indeladt i sju acter, vid hvilkas slut Chorus all-
sjunger några latinska verser, och imellan hvilka dess-
m spelas några mellan-acter, eller, som de här kallas,
cetiæ intercalares. Kännaren skall snart upptäcka (?)
vår auctor velat, i anseende till inrättningen af sina
mer, hafva Aristophanes till förebild, hvadan här visser-
n mycket händer och hufvudpersonens tillstånd betydligen
ändras, dock utan att här träffas, hvad man vanligen
lar dramatisk intrig. Likaså uppträda allegoriska perso-
bland verkliga och lefvande, och flera händelser löpa
dvid sjelfva hufvudhändelsen, utan att på den något in-
a, fastän ledande till samma mål. Men Chronander hade
långt när icke den phantastiska djuphet och det rika
lle, som erfordras för att med framgång träda i så väl-
a fotspår. Hans uppfinning är föga sinnrik, framställnin-
n utan qvickhet, och der den skall vara skämtsam, af den
st råa och ohyfsade plumphet: dictionen trög, opoetisk
h nedtyngd af ett allestädes otidigt anbragt och affecte-
it lärdomsskryt, och knittelversen hvarken vårdad eller
tande, ehuru vid den må anmärkas, såsom en egenhet, att
ir. understundom i den har användt dactyliska rim, och att
is i sin Bele-Snack stundom skall hafva afbrutit den ver-
ierade dialogen med obundet tal». — Dessa omdömen visa,
t Chr. hade ingenting särdeles utmärkt, äfvensom att hans
omedi ej var en komedi i egentlig mening, utan en Mora-

litet, lik de, som under slutet af Medeltiden allmänt up-fördes, och hade allegoriska personer samt sökte försinnli- en moralisk sats. Deruti har Hammarsköld äfven orätt, han säger Ch. hafva tagit Aristophanes till förebild, då den fastmera endast hade dessa vanliga Moraliteter att i- tera. Komedier kallades alla dramer denna tid. Ch. är väl märkvärdig, emedan om han hos oss ej är den dock den första författare till slika moraliteter. Egentl- lustspel har Sverige ej haft före C. J. Hallman, och Aristophaniskt (tryckt) endast i Dahlgrens Argus i Olymp-

Skrifter: 9 Diss. i Lagfarenheten. Åbo 1649—1651. — Oratio Vestrogothia. Åbo 1646. — Surge eller Flijt och Oflitighetz Sk- Spegel, författat vthi een lustigh Comoedia, i hvilken Lättia Flijtigheet, besynnerligen bland studerande personer, med rätte färgor, brede vidh begges theras åtskilliga vtgång beskrifv- Hvar vtinnan och Lärdom och skickeligheet, som aff bokli- konster hämptas, samt thes beståndigheet, mz andre förvansk- håfvor och Åhra, mz thes obeståndigheet jemföres. Hvilken bl- vtij Åbo An. 1647 den 6. Maji, som var 2 daghar effter at XVIII Phil. Candidati Gradum Magisterij med stoor Solenn- antogho, hollen och celebrerat. [Åbo] 1647, 7 ark 8:o. — Be- Snack, eller een ny Comoedia, innehållandes om Gifftermåhl Frijerij åthskillelige lustige Discurser och Domar, hvilken bl- til tvenne ädle, välborne, höge och förnämblige Personers Jöns Kurcks, S. R. Råd och Præs. uti Åbo Hof-Rätt, så ock Christina Horns] Bröllopz-Fäst hållen och agerat, den 31 J- och 1 Aug. 1649 på then Kongl. Akademien vthi Åbo. Åbo [16- 10 ark 8:o.

(Källor: Hammarsköld, Vitterh. Hist. — [Se Tillägg.])

CHYDENIUS, SAMUEL.

Född 1727. Fadern, *Jacob Chydenius*, var då Kyrk- herde i Euraminne, slutligen i G. Carleby *). Sonen yttr- redan från sina spädaste år en afgjord fallenhet för meca- niken och physiken, hvartill han äfven uppmuntrades af Fa- dern, som sjelf undervisade honom; också tog han hono- tvenne gånger med sig på sina resor till Lappmarken, hva- under ynglingen gjorde anteckningar, hvilka han sedan ut- År 1745 kom han till Åbo, der han lade sig på Philosoph- och läste flitigt Wolff. Ph. Mag. 1748. Året derefter gjo- han en resa till Stockholm; under vägen uthögg han i Ra- hamn utanför Umeå i sjelfva hälleberget, till efterverld-

*) Enl. Finlands Minnesvärda Män II, var fadern ännu 17- Kaplan i Sotkamo S:n, 4 mil från Kajaneborg. Modern hette H- vig Hornæus.

terrättelse, ett vattenmärke på hafvets dåvarande höjd, mte compassen och årtalet. Ifrån Stockholm begaf han sig il Upsala och studerade under Linné, Klingenstjerna och 'allerius örtkunskapen, mathematiken och mineralogien. Här gaf han tvenne Dissert., den ena (1749) om Vattenminskngen, den andra (1751) om Segelfartens befordrande inom derneslandet. Mellertid sökte han sin befordran i Stockılm, blef elève vid K. Vet. Akad. och Auscultant i K. omm. Colleg., men qvarblef dock der icke längre än till 752, då han begaf sig öfver till Åbo och blef Docens. Här rättade han på egen bekostnad ett chemiskt laboratorium :h gaf ungdomen undervisning i åtskilliga naturkunnighetens elar. Men, med blicken alltid fästad på det praktiska och tt fosterlands bästa, ingaf han till K. Vet. Akad. ett förag, åsyftande att medelst båtfarter och segelleder undanadja de hinder, som tryckte Finlands handel och näringsröise, och erbjöd i detta hänseende Kongl. Maj:t och Kronan tt biträde. Förslaget befanns »välgrundadt och moget», och .ongl. Maj:t befallte dess verkställighet. Början skulle göras ied strömrensningarna i Österbotten. Ch. reste under tiden pp till Manselkä, undersökte Uleå elfs ursprung och Savolax öar samt uppgjorde planen till en vattenförbindelse. År 755 var han tillstädes vid den påbegynta rensningen i Kyro .f. Derefter gjorde han en ny resa upp till Finska ödemarerna, vid hvilket tillfälle han oförmodadt fick fullmakt att ara Phil. Adjunct i Åbo. Högsta inseendet öfver strömrensıngarna i Finland hade varit uppdraget åt General-Major hrensvärd, men då denne reste ut i Pomerska kriget, uppog han hela verkställigheten åt Ch. Man arbetade nu på nsningen af Kumo elf, hvartill 800 man voro uppbådade. h. afvägde nu fallen och for sjelf utför de stridaste forsar. n dag — det var d. 11 Juli 1757 — ville han också utröna apet af elfven, ofvanför det vilda fallet Nikakoski. Sittnde i en båt, sträckte han sig öfver kanten och föll hufudstupa i strömmen. Flera minuter höll han sig simmande nu tätt invid båten; men roddarne, bestörte, rådville, förodligen också fruktande att båten skulle fattas af strömnget, skyndade sig bort, i stället för att hjelpa honom. änge kämpar den öfvergifne manligen mot forsen; långsamt, en oupphörligen, drages han mer och mer nedåt det brunde fallet; ändtligen är han det helt nära; ett ögonblick mes den olycklige upplyfta sina utmattade armar, och sen försvinna. Länge sökte man förgäfves den ädle patrios lik; först åtta dagar derefter blef det funnet och anändigt begrafvet i Kumo kyrka. — Under sina vigtigare

förrättningar sysselsatte sig Ch. med påfinnandet och förbättringar af åtskilliga machiner och redskaper; deribland nämnas: en Väder- eller Vatten-machin, att borra berg med; ett Vattenverk, som tröskade, malde och siktade säden; Spinnråckar, som gingo med vatten; Kakelugnar, som drefvo elden till 20 alnars längd inom sig, innan den gick ur skorstenspipan och dymedelst behöllo all värme; Cisterner till saltvattens förvarande; påfund till aflägsna gränsers och aflägsna skogars befästande, samt en Forspyndare till utrönande af vattnets tyngd och tryckande i alla slags vattenfall. — Hvilken har blifvit frukten af alla dessa uppfinningar? Hafva de verkligen ej uthärdat pröfningen, eller har vår nation, med den likgiltighet, som är oss egen för fosterländsk förtjenst, lemnat dem obegagnade, för att sedermera lära sig dylika inrättningar af utländningar? — (Samuel C. hade en yngre broder *Andreas*, hvars utförliga lefnadsteckning är införd i Finlands Minnesvärda Män II: 321—46.)

Skrifter: Afhandling om steniga backars uppodling. Stockh. tryckt? (ej upptagen i Ups. Akad. Bibl. Cat.). — De Oeconomia et Moribus Incolarum Lapponiæ Kimensis. Aboæ 1754. — Dessutom ofvannämnde Dissert.

(Källor: Prof. Trozelii Åreminne öfver honom. Stockh. 1759 [— recenser. i Sv. Mercur. 1759 Aug. o. Dec.] — Gezelii Biogr. Lex. 4:de Del.).

CLERCK, HANS.

Denna ätt härstammade från Skottland, hvarifrån *William Clerck*, Capiten för ett af de värfvade Regementena, 1607 inkom i riket. Dennes söner hette *Hans* och *Thomas*; den förre tjente sig upp till Amiral och adlades 1648; den senare, adlad 1678, dog som Under-Lagman öfver Nerike och Häradshöfding i Wermland. Förenämnde Hans hade också två söner: den yngre, *Lorenz*, blef Friherre 1707 och dog 1720 såsom General-Major och Landshöfd. öfver Österbotten. Den äldre, om hvilken här handlas, var född d. 3 Juni 1639 i Stockholm; Modern hette *Brita Svan*. Blef 1661 Hofjunkare och åtföljde Riks-Råd. Nils Brahe på ambassaden till England (s. å.). Der fortsatte han sina studier i Oxford; begaf sig sedan till Leiden, der han ytterligare studerade. Under sitt vistande derstädes fick han fullmakt att vara Svensk Amiralitets-Lieutenant (1663); han tog tjenst på Holländska örlogsflottan, tjente der under Amiralerne Tromp, Brakel och Opdam och bivistade flere namnkunniga sjöslag så väl mot Engelska och Spanska flottorna, som mot

Turkarne. Hans ådagalagda mandom och under så berömda befälhafvare förvärfvade skicklighet beredde honom här hemma befordran. Han blef Capiten 1665, Skepps-Major (Holm-Major enl. flera Källor) 1671, vidare Commendant på Waxholmen 1673, s. å. Amiral-Lieutenant och slutligen Amiralitets-Råd 1674 (eller 1677 eller båda åren). I sjöactionerna 1675 i Östersjön mot Danskarne utmärkte han sig mycket; en af de sista blef hans skepp af kulor genomborradt, och han sjelf illa sårad; icke dess mindre sammanhöll han den skingrade Svenska flottan, förde den till Dalarön och betäckte skärgården emot Danskarnes anfall. För detta sitt välförhållande blef han 1676 upphöjd till Amiral och hela sjöförsvaret honom uppdraget. 1680 Landshöfd. öfver Vesterbotten, men då Franska flottan 1683 ankom till Sundet, blef han återkallad, utnämnd till befälhafvare öfver eskadern (vid Calmar eller i Sundet?) samt tillika Landshöfding i Calmar. 1687 Friherre; skref sig sedermera Friherre till Christineholm, Bällsta m. m. 1693 Landsh. öfver Nyköpings Län. Vid Ständernas sammankomst i Stockholm 1710 var han Landtmarskalk; kallades s. å. i Nov. till Kongl. Råd och President i Göta Hofrätt, men knapt var fullmakten derå ankommen från Bender, förr än han afsomnade i Arboga d. 18 Apr. 1711. Gift med *Anna Bure*, dotter af Assessorn i Reduct.-Coll. Jonas Bure d. y. Som han ej efterlemnade några manliga arfvingar, utdog med honom denna slägt, liksom sidogrenen med broderns son, Capiten Carl Clerck 1738.

Amiral Clerck ansågs ega grundliga kunskaper, särdeles i skeppsbyggnadskonsten. Detta bevisade han bland annat, då han, såsom Capiten vid flottan, i Lübeck lät bygga och upptackla skeppet Solen. (Om C., se Hans Wachtmeisters biografi i B. XIX.)

(Källor: Stjernmans Matr. — Dens. Sv. Landtmarsk. Hist. — Gjörwell, Sv. Bibl. 5:te Del. — Rehbinders Beskr. öfv. Landtmarsk. — Gezel. Biogr. Lex. — [Jfr Stjernm. Höfd. Minne II: 301 och Anrep, som dock uppgifver oriktig dödsdag.])

COLUMBUS, JONAS. — COLUMBUS, JOHAN. — COLUMBUS, SAMUEL.

1. COLUMBUS, JONAS.

Född i Dec. 1586 i Westmanland, Munktorps Socken, der Fadern då var Capellan. Med sin hustru, *Brita Jonsdotter*, hade han haft 17 barn. Jonas var endast fem år, då Fadern dog, blef sedan uppfostrad hos Pastor Christophorus i Odensvi till sitt 12:te år, då han skickades till We-

sterås Skola, hvarest han hade att kämpa med den yttersta fattigdom. Man vet ej genom hvilken händelse han kom till Trondhjem, der han studerade i trenne år. Derifrån reste han till Danmark, der han insjuknade och blef så spolierad, att han till fots måste företaga hemresan. Under sin sjukdom tog han en gång kräkmedel och utspydde en halfalns lång orm, som, sedan den framkommit, hviftade med stjert och hufvud och sedan dog. Han tillskrifver den dåliga maten dess uppkomst. (»Viscosi res vitiosa cibi»). Först 1613 kom han till Upsala, som då blott hade sju Professorer; blef der af Prof. Rudbeck anmodad att undervisa i Grekiskan och tillika vara Director öfver Musiken och Sången. Disp. i Upsala 1614 de Coelo under Prof. Chesnecopherus. Phil. Mag. 1617. Prestvigd 1618 och v. Pastor i Leksand. Kallades 1620 Con.-Lector. Sändes s. å. af Biskop Rudbeck och Consist. till Tyskland för att uppöfva sig i musik och för att inskaffa instrumenter och musikalier. I Wittenberg fann han, att det fosterländska lärosätet hade flerfaldiga företräden (»quod nescis, Sueca juventa»). Vid återkomsten höll han föreläsningar i tonkonsten, var en af sin tids berömdaste virtuoser i Sverige samt hade flerfaldiga andra omsorger för musikens upphjelpande i sitt fädernesland. Då Gymnasium i Westerås 1623 stiftades, blef han Græcæ Lingu. Lector och fortfor att vara Rector Cantus et Musices. 1625 Poës. Professor i Upsala och var derjemte en dräglig Svensk poët, ehuru han i detta afseende sedermera fördunklades af sin son. (Äfven hans broder, *Israël*, Pastor i Sundborn, † 1658, idkade skaldskap, men på latin.) Pastor i Husby i Dalarne 1630, Prost 1643. Uti sin sockenkyrka lät han 1642 uppsätta ett orgelverk af 17 stämmor, och på detta i latinska verser anteckna, att Påfven Vitalianus varit den förste, som infört Orgelverk i Kyrkan. Dog d. 27 Aug. 1663. — Gift: 1. med *Elisabeth Thomasdotter*, Prestdotter från Söderberke; 2. med *Christina Jakobsdotter*. Son: *Samuel* (se nedanf.) Efterlemnade vid sin död åtskilliga poetiska tillfällighetsarbeten bestämda till tryckning, och som äro uppräknade i Schefferi Suec. litt. samt i Stjernmans Bibl. Suio-Goth. 2:a Del. Der läses ock en vacker latinsk grafskrift, hvarmed den lärde Joh. Loccenius hedrade sin väns minne.

(**Källor:** Person. efter Nic. Rudbeckii Likpred. — Molleri Hypomn. p. 389. — Lidéns Hist. Poët. Suec. o. Wåhlbergs Disp. p. 28. — Hülphers Dale-Resa och Beskr. om Orgelverk. — Gez. Biogr. Lex. — Fant, Biograph. Suec. P. 2, 3. 1811. — Jöchers Gel. Lex. — [Tillägg i 1:a Upl. af 5. B. af B. Lex. — Westerås Stifts Herda- III: 35, der goda upplysningar meddelas.])

2. COLUMBUS, JOHAN.

Son af den föregående, med första giftet; föddes d. 12 Dec. 1640 i Husby Socken i Dalarne. Ifrån barndomen visade han mycken böjelse för skaldekonsten. Grekiska studerade han mycket redan i läroverket i Westerås, äfvensom Musik under den i denna konst så erfarne fadern. I Upsala blef han student 1659 (?); Phil. Mag. 1668; Phil. Adjunct 1669; sedan Extra Ord. Poëseos Professor 1671 och vicarierade såsom sådan för den af ålder och ihärdiga studier försvagade Professor Fornelius, hvilken han 1673 efterträdde. Under Professor Obrechts utrikes resa åtog han sig att jemte sin egen bestrida Skytteanska Professionen. Dog d. 12 Aug. 1684; gift d. 30 Juni 1672 med *Margareta Scheffer*, den lärde Scheffers dotter. Barnlös.

Johan C. egde stora kunskaper så väl i Grekiska, Hebreiska och Arabiska Literaturen, som ock i den Franska, Italienska och Tyska, hvilka språk han äfven med mycken färdighet talade. Efter hans död fanns i hans gömmor en stor hop egenhändiga anmärkningar öfver Ovidius, Valerius Flaccus, Claudianus m. fl. Han stod i brefvexling med flere af tidens lärde i andra länder t. ex. med den beröinde N. Heinsius. C. var en af Sveriges största Latinska Skalder och öfvade äfven Grekisk verskonst. Han uppfostrade i denna poësi skalden Lagerlöf, som ock parenterade öfver honom. Man eger också af honom några små Svenska poesier, af hvilka Hammarsköld anför ett, likväl mindre lysande epigram till Carl Arosell. — C. var till växten liten, hade ett allvarsamt dock ganska fromt utseende och ett stilla uppförande.

Skrifter: 27 Dissert. 1675—84. — Laus Oleæ heroico carmine scripta. Ups. 1664. 4:o. — Incerti Scriptoris Græci fabulæ aliquot Homericæ de Ulyxis erroribus, ethice explicatæ cum versione et notis. Holmiæ 1678. 8:o. — Oratio de Harmonia mundi metrica. — Oratio de Passione Christi. — Oratio de Origine poëseos. — Oratio in obitum Illustr. Comit. Ebbæ Brahe, ejusque nepotis Ludovici Ponti de la Gardie. — Carmen pastorale in Natal. XXV. Reg. Caroli XI et in Coronationis solemnia Reginæ Udalr. Eleonoræ. Holm. 1680. — Carmen Votivum in Nat. XXVI. Udalr. Eleon. Ibid. 1682. — Orat. gratul. in Coronat. Reg. Caroli XI. — Orat. de Pace nuper inter Sveones et Danos inita, alla på vers. — Firmiani Lactantii Liber de mortibus persecutorum, c. suis et G. Cuperi notis. 1684. — Öfverskrifter utg. af C. Arosell. En centuria i svenska vers och rim afsatt, Westerås 1680. — Poëmata græca. — (En del af C:i vittra skrifter år 1871 tr. i Hansellis Saml. af Vitterhetsarbeten D. I.)

(Källor: Schütz, Progr. funebr. — Stjernman, Bibl. Suio-G. — Scheff. Suec. Litt. — Moll. Hypomn. — Wåhlberg, Poet. Lat. — Lidén,

Poët. Suec. — Floder. Poët. Su. Gr. — Fant, Lit. Gr. — Gen. Biogr. Lex. — Hammarskölds Sv. Vitterh.-Hist. — [Se anf. Saml. af Hanselli D. 1, 2, biografiska uppgifter.])

3. COLUMBUS, SAMUEL.

Den föregåendes Broder, född 1642 i Husby. Student i Upsala 1658 och gjorde der stora framsteg i physik och classisk litteratur. I synnerhet vinnlade han sig om Svenska vitterheten, dertill uppmuntrad af den store Stiernhjelm, hvars vänskap han njöt. Denne antog honom äfven till Cancellist i Krigs-Collegium, der Stiernhjelm en tid var Assessor, enligt andra i Antiquitets-Collegium, der Stiernhjelm hade præsidium. C. var äfven närvarande vid sin vördade lärares dödsbädd. Derefter gjorde han 1674—1679 med tvenne unga Reenstjernor resor genom Tyskland, Holland, England, Frankrike och Danmark. Knappast hemkommen, dog han i blomman af sin ålder, d. 8 Juli 1679, i Stockholm. Han ligger begrafven i Upsala domkyrka. Ogift. — Han var en lärd, snillrik, ädel, glad, sällskaplig man; men utrustad med en svag kroppsconstitution.

Olof Rudbeck, Atlantikans författare, säger i Begrafnings-Programmet om honom: »hans bortgång måste synnerligen beklagas, enkannerligen af dem, som någon nogare bekantskap hafva med den ädla och gudomliga poesien, emedan nutiden har sjunkit till ett så förfärligt barbari, att den ej allenast ej visar denna konst tillbörlig heder och aktning (jag vill ej omnämna att äfven mycket annat slikt och förträffligt börjar föraktas), utan anklaga den såsom onyttig och lättja befordrande». — Columbus, kallad vår Svenska Hesiodus, var född till Skald, och ehuru han ej upphann sin mästare Stiernhjelm, kan han dock anses såsom den ypperste bland hans lärjungar. Med noggrannhet skall han hafva öfverarbetat alla sina arbeten och derför hunnit skrifva endast obetydligt. Under det antagna namnet *Myrtillus af Bergen* uppträdde han först med tillfällighetsverser på Hexameter, som äro väl byggda efter Stiernhjelms förebild. Sedan utgaf han sin *Bibliske Verld*, en andlig sångkrans, som har en varmt, ljuft melancholisk anda. Genom sina *Odæ Svethicæ* fick han namn »den Svenska Flaccus». Hans Tre Herdevisor till Johan Columbus och 2 Psalmer (363, 370 i gamla eller 439 (?), 440 i nya psalmboken) äro icke utan poetiska tankar. Hans *Epigrammer* äro rätt spetsiga. Hans Tyska poemer äro vida bättre än hans Svenska, der han mer hade att kämpa mot ett vida mera outbildadt språk. De äro

samlade i *Rådrijk.* Ganska interessanta anekdoter om forntidens store män och om Stiernhjelm finnas samlade i hans *Målro.* Vi skola i Stiernhjelms biographi anföra alla honom vidrörande anekdoter. I hans Ode, *Kärleken*, andas verkligen djup poesi; hans *Åchtenskaps priis* är ett mildt och ljuft stycke. Hans beskrifning på hexameter om *Tiresias* i en bröllopsskrift uppnår fullkomligt hvilket stycke som helst i Stiernhjelms Hercules. (Se Tillägg.)

Till prof på hans och tidens esthetiska bildning vilja vi meddela några korta utdrag. Följande stycke af hans »Nachsinnen der Natur wird allhier den Korb gegeben» anföres af Wieselgren, som rättvisare än Hammarsköld uppskattat denne skald.

Ich fragte die Natur, warumb die Sonne nieder
Dort bey dem Westen geht, und kommt im Osten wieder?
Wie wehet so das Wind? wie brennet so das Feur?
Was ist das edle Ding?

Ich stieg die Sternen-Bahn und sah die Circkelwende,
Woraus ein jedes Licht zum andern übersende,
Das Wesen seiner Krafft: hör aber wie mirs gieng,
Der Wirbel meines Haupts zu drehn sich auch anfing.

Nun Gold und Rauch Ade, Ade ihr Sternenstrassen,
Ich will die Wanderschaft hinfort den andern lassen.
Ich forsche nun nicht mehr. Die Sternen mögen stehn.
Ich will was anders thun, ich will zur Ruhe gehn.

Vi vilja anföra tvenne qvicka epigrammer:

Att Man och Fru är' ett, det tros förutan då,
När de sins mellan slåss, då känn's de äro två.

Till en hes klockare:

Om intet hjertat ditt är bättre än ditt ljud,
Hur hjertans illa då så lofvar du din Gud!

Wieselgren, som oftast förledes af sitt lekande snille att ge allting färg och utstyra den torraste prosa med rhetoriska blomster, har gjort granna expositioner ur Columbi »Discurs om Döden och Lifvet» m. m., hvilka läsas i hans arbete. (I anl. häraf anm. i 13 B. s. 251: Hvad W:n anfört ur C:i Discurs etc. är ordagrannt afskrifvet. — Jfr B. Lex. Ny följd III: 142.)

Skrifter: Odæ Svethicæ. Thet är, Några Verlds-Betracktelser, Sångvijs författade. (Med musicaliska noter.) Stockh. 1674. 4:o. — Bibliske Werld. Stockh. 1674. 4:o.—Bibliske Werld, samptandre hans poëtiske Skriffter. Stockh. 1687. (Utgifven af hans lärjunge Lagman Reenstjerna. Här finnas äfven Odæ Svethicæ, samt andra Svenska verser dessutom.) — Tre Heerdvijser till Åhreborne och Höglärde M. Johan Columbus etc. vid dennes bröllopp 30 Junii 1672 öfversände från Norrköping. (Utan tr.-ort och år.) 4:o. — Tillfällighetsverser om Blixencrona, finnas i Elias Palmschölds samling af verser om Blixencronska slägten. — Rådrijk, oder Anweiser zur Tugend. Leipzig 1676. 4:o. (Dedicerad till Liljehöök, äfven innehållande några franska och svenska verser.) — Pfeil-Verwechslung dess Todes und d. Liebe, und etlichen andern Neben-Gedichte. Lpz. 1676. 4:o — Mål-Roo eller Roo-Mål. Bestående af allehanda rolige Frågor och Svar, Snack och Sagor, Pusser och Äfventyr, Språk och Kortvill, Samlade aff S. Columbus. Handskrift på Upsala Bibl. och Linköp. Gymnas.-Bibl. Ett utdrag är tryckt bland Erik Ekholms Kritiska och Hist. Handlingar, 2. Saml. — (Samlade Vitterhetsarbeten af Sam. Columbus utgåfvos 1856 i Hansellis samling D. 2. Se Tillägg.)

Källor: Ol. Rudbeckii Progr. funebre. — Schefferi Sv. Litt. — Högmarks Psalmop. — Wåhlbergs, Lidéns, Fants ofvan anf. Skr. — Gezel. B. Lex. — Hammarskölds Sv. Vitt. Hist. — Wieselgren, Sv. Kyrk. Litt.)

COYET, PETER JULIUS, och dess efterkommande.

Ätten härstammar från Brabant. (Se Tillägg.) En af förfäderna, *Gilles* eller *Julius*, skall hafva 1535 bevistat Carl V:s fälttåg i Afrika och deruti utmärkt sig. Hans son, *Gilles* (Gilius), som var guldsmed, förenade sig med Geuserne och måste fly till Frankrike; begaf sig sedan till Sverige, 1569, undfick 1571 K. fullmakt att vara Konungens Guldsmed med årlig lön och underhåll, samt kort derefter tillåtelse att hålla öppen »Wettslerijd» (vexelbank); år 1576 blef han tillika Kongl. Myntmästare. Dennes son, som också hette *Gilles*, blef 1614 jemväl förordnad till Kongl. Myntmästare efter svågern Grooth samt 1624 Uppsyningsman öfver myntverket vid Kopparberget. Till honom skref Konungen s. å.: »Och der något försummas, och skulden hänger på eder, då vele vi vid vår ankomst efter 4 vekor dit orten sålunda njupa eder i örat, att J skolen detta komma oss ihåg». Blef 1629 Styckgjutare i Ryssland och dog i Moskau 1634. År 1647 läto arfvingarne genom Svenska legationen hos hans Czariske Maj:t reclamera 10,000 R:dr, hvilka de ansågo sig ega till godo för obetald aflöning till

Öfverste» Gilles Coyet. Men Ryska Regeringen svarade der-å, att C. aldrig varit Öfverste, utan Styckjunkare, att han iktigt utfått sitt tractamente, ehuruväl de stycken C. gjutit i et Muskowitiska riket blifvit så dyra, att hvart pund kostat ;kattkammaren 6 Rubler, och ändock hade få hållit skott, det att de flesta stycken sprungit, hvaraf många personer lifvit ihjälslagna. Denne Gilles hade 2:ne söner: *Peter Julius* se nedanf.) och *Fredrik*, begge adlade 1649. Den senare ick som köpman till Indien, vidare 1652 som Holländskt ändebud till Japan, sedan Extraord. Råd i Indien, samt befälhafvare på slottet Zeelandia på ön Formosa; men då ian 1659 måste uppgifva det till sjöröfvaren Kockockinga, lef han satt i en svår arrest i Batavia och först 1670 på Carl XI:s förbön befriad. Att han sedermera blef Guvernör å ön Banda och slutligen Råd i Indien, är ogrundadt. Denna gren utdog med sonsonen *Fredrik* 1736, hvilken var Råd i Indien.

1. COYET, PETER JULIUS.

Född 1618. Son af nyssnämnde *Gilles* med *Cath. v. Steinberg*, Köpmans-dotter från Stockholm. Förvärfvade under studier utrikes mycken språkkunskap och vetenskaplig bildning*). Blef 1642 (1648 enl. Stjernman) Referendarius i K. Cancelliet; 1649 adlad; 1652 tillika Assessor i Commerce-Collegium; 1654 Envoyé extraord. till England, der han af Cromwell dubbades till Strumpebands-riddare. Men efter Protectorns död sökte C. aldrig bekräftelse å denna värdighet, hvarför också Carl II vid C:s död vägrade att återtaga det återskickade ordenstecknet, och hvarför också C. icke finnes upptagen i Registret på riddare af denna Orden. År 1657 blef han Sekreterare af Staten. 1658 Envoyé till Holland; härifrån kallades han till sin Konung, som stod i Preussen, att göra reda för Engelska och Holländska sakerne, dem han nogare än någon annan kände, och kunde således bibringa de bästa upplysningar till vägledning för Konungen i sina steg, i anseende till dessa Makter. Med ökadt förtroende följde han vidare in i Polen, der Konungen stadgade sitt beslut om verkets förande och sände C. till Stockholm, för att genom honom gifva Rådet kunskap om sitt tillstånd och de tillärnade anstalter emot Rikets dageligen tillväxande fiender. Ärendet förrättades, och C. uppsökte åter Konungen, som vid början af år 1658 uppehöll sig i Wismar». Till Roeskildska freden (afslutad d. 26 Febr. 1658) förrättades

*) Jfr det följande med Tillägg.

freds-underhandlingarna ensamt af C. i Vordingborg. De afgjordes alla fredspunkterna preliminärvis emellan honom samt Danska Riks-Råden Gersdorf och Scheel. Verkställigheten af denna för Danmark tryckande afhandling bevakade ej utan svårighet af Riks-Rådet Sten Bjelke, biträdd a Coyet. — »K. Carl X Gustaf fann sig snart nödsakad at bryta en fred, hvars uppfyllande Danska regeringen ifrå första stund sökte genom förtydningar att undkomma, p det tiden skulle sätta Danmarks bundsförvandter i stånd at med härsmakt drifva Svenska tropparna ur landet. Konungen, som fattat det beslutet, att hellre förekomma än förekommas, men icke yppat sin föresats för någon annan ä Riks-Drotset Grefve Per Brahe och General-Qvartermäst Dahlberg, sände denne senare till Köpenhamn, för att gifva C. del af det tillämnade försöket på denna hufvudstad, hvarifrån C. borde vara afhämtad, innan belägringen företogs C. hann med möda till Konungen, innan Arméen uppbröt och blef då anbefald att jemte öfriga Ministeriela ärenden bestridande uppsätta den försvarsskrift, som utfärdades, fö att öfvertyga hela Europa om rättmätigheten af det fredsbrott, som Konungen nu tillades.

»I detta senare Danska kriget bröt Holland uppenbart med Sverige, men ville dock i förening med England och Frankrike drifva fredsbemedlingen.

»C. måste i detta afseende resa till Haag, för att visa denna handlande Nation dess ögonskenliga förmån, att inloppet till Östersjön egdes med jämlik rätt af Sverige och Dannemark, hvilken förrättning så lyckligt svarade emot C:s bemödande, att Köpenhamnska freden 1660 stadfästade i det mesta Roeskildska fördraget».

1666 Cancelliråd. Efter någon tids stillhet fortfor han att deltaga i statsärendena, som ymnigt förekommo. »Det dröjde dock icke särdeles, innan främmande oenigheter kallade honom ifrån det lugn, som han efter så många resor och beständiga underhandlingar åtnjöt. England på ena sidan, samt Holland, Frankrike och Danmark å den andra, hade uppenbart brutit med hvarann; och då dessa makter vände sina tankar till förening, äskades bemedlingen af Sverige, hvars förmån härvid så mycket mindre tillät afslag, som Regeringen egde både vilja och förmåga att i denna väg gagna fäderneslandet genom sina Ambassadörer, Frih. Göran Fleming, Fältmarskalken Gr. Dohna och Cancelli-R. C., hvilken till en början nödgades resa till England, för att noga känna tänkesätten och de vilkor, som möjligen kunde finna rum. Handlingarna, som upplysa detta krig, upplysa tillika svårigheterna

n vid bemedlingen borde undanrödjas, om den eljest skulle ;pa till Sveriges heder och allas nöje. — Sådant skedde . verkligen vid detta tillfälle igenom bemedlarnes utmärkta rklighet; och det förnämsta af den hedern torde tillhöra ehuru han afled (i Breda) under Congressen kort förr än :dstraktaten underteckuades: — 1667 d. 1 Mars. Hans hemfördes och begrafdes i familjegrafven i Stockholms ır-Kyrka».

Till hans kännedom om de inre ärendena kan slutas af, att Regeringen, äfven sedan han lemnat sina arbeten i stitie-Revisionen och Comm.-Coll., ofta inhämtade hans ıkar öfver vigtiga lagsaker. »Hans noga kännedom af ri-.s hushållning fattar man af flera dess memorialer, beträf-ıde Utländska handelns vidgande och den stadga som in-dska rörelsen fordrade. Hans statskonst ligger öppen i de ikneliga skrifter, som af hans hand ifrån trycket utgingo — ı i synnerhet af det försvar som utgafs för Konung Carl ıstaf, då han 1658 bröt med Dannemark». (Se Warm-ltz 4670.) Svenska Akademien har (1788) hedrat hans nne med en Skådepenning och en Minnesskrift.

Gift: 1. med *Cath. Magd. Leuhusen*, hvars Fader var ısessor i Comm.-Coll.; 2. med *Gertrud Hoghusen*, Köp-ıнsdotter. Efterlemnade 5 Söner och 3 Döttrar.

Källor: Stjernmans Matrik. s. 439, 149 samt Rättels. o. Tillägg s. XLIII o. f. — Ejusd. Cent. 2 Anon. — Berchs Anmärkn. om Coyetska Slägten och Stjernmans svar derå i Sv. Mercur. Dec. 1756 och Apr. 1757. — Nordins Minne, i Sv. Akad. Handl. 2:a D. fr. 1796.)

2. COYET, WILHELM JULIUS.

Född i Stockholm d. 14 Apr. 1647; var den föregåen-s äldste son med 1:a giftet. Efter fulländade studier vid psala Akademi blef han Cancelli-Junkare 1666 och åt-ljde sin fader samma år på Ambassaden till Holland; er-ill af Carl II i England Knights-värdigheten, sedermera i erige befordrad 1673 till Sekreterare i Justitie-revisionen. 676 uppdrogs honom Styrelsen öfver det så kallade Troll-endets undersökning, med hvilken befattning han upphörde 678. 1682 förordnad till Envoyé Extraord. vid Danska ofvet; 1684 Lagman i Skåne och 1690 tillika Lagman i ekinge. 1692 Canceller i Pomern; 1693—95 Vice Presi-ent i Wismarska Tribunalet; 1705 Hof-Canceller. Af K. arl XII, som då segrande stod i Sachsen, 1706 upphöjd till riherre. Befullmäktigades 1707 att, jemte Kongl. Råden r. Nils Gyllenborg, Thomas Polus och Arv. Horn, afsluta

en allians med Mecklenburg-Schwerin. Död d. 27 April 17[illegible] Han egde berömlig insigt i vetenskaper och statssaker.

Gift: 1. med *Elsa Palmquist;* 2. med *Elisabeth Gylle-stierna;* 3. med *Anna Sophia Lindenow.*

Han efterlemnade 4 Söner och 1 Dotter. — Alla Sö-nerna ingingo i Svensk Krigstjenst, hvaraf en, *Erik Harde-berg C.*, stupade vid Pultava som Lieutenant. — Frih. C. ha[illegible] ärft Ljungby och Årups egendom af sin fader och lemnade d[illegible] i arf åt sina afkomlingar, hvaraf dess Sonson, *Gustaf Juli[illegible]* den sista på manliga sidan, slöt den på Riddarhuset und[illegible] N:o 117 introducerade Friherre-Åtten vid sin död 1782.

(Källor: Stjernm. Matr. och Tillägg p. XL. — Ejusd. Anmärk[illegible] till P. A. Niger. — Gezelii Biogr.' Lex. — [Rehbinders Hof-Ca[illegible] Hist. — Stjernmans Höfd.-Minne. — Anrep.])

3. COYET, GUSTAF WILHELM.

Son af den föregående; född i Stockholm d. 25 Ma[illegible] 1678. Sedan han ett år studerat i Lund, reste han till Tys[illegible]land, der han i 2:e år ausculterade i Wismarska Tribunale[illegible] reste sedan omkring i Tyskland och Frankrike. Efter hem-komsten 1699 blef han Capitaine och begaf sig 1702 med si[illegible] regimente, Skånska Dragonerna, till Stora Arméen, som d[illegible] stod vid Lublin. Utmärkte sig i detta fälttåg vid flera til[illegible]fällen, men, missnöjd med att en Major af samma regiment[illegible] i stället för honom blef skickad till Pomern, att köpa häst[illegible] tog han afsked 1705, hvarefter han reste hem och sysselsatt[illegible] sig med studerande i Riks-Archivet. Vid Danska infallet [illegible] Skåne (1709) blef han Major vid Norra Skånska Cavalleriet[illegible] under hvilket krig han äfven visade flera prof på mandom och slughet. Så lyckades det honom att med allenast 2[illegible] dragoner proviantera det af fienden omgifna Malmö, samt at[illegible] genom Ljungsjö bros uppkastande hindra fienden att öfverrask[illegible] Helsingborg. Såsom Öfverste-Lieut. för Södermanländingar-ne, hvartill han nyligen undfått fullmakt, bevistade han d. 2[illegible] Febr. 1710 slaget vid Helsingborg och slog på flykten Drott-ningens af Danmark lifregimente samt Prins Christians reg:te, som utgjorde reserven, hvarvid han dock sjelf fick ett skott genom venstra armen samt flera contusioner. S. å. trans-porterad till Vestgöta cavalleri, och kort derefter till Elfs-borgs reg:te, och slutligen, 1711, till Calmare. I denna be-ställning fick han 1711 fullmakt att vara Vice Landshöfding på Gottland, 1712 Öfverste för Uplands Tremännings Reg:te, 1714 i Nov. insatt i häkte i Stockholm, men lösgifven Maj följ. år*), 1719 General-Major; s. å. tredje Ministre Plenipot.

*) Här måtte årtalet vara orätt, ty arresteringen skedde i sam-manhang med händelserna 1719—20. Se Tillägg.

id Congressen på Åland, och 1721 förste Commissarie vid irånse-Commissionen i Helsingör. Reste derefter (1722) utan llstånd till Köpenhamn, och ehuru han af Svenska Hofvet lef återkallad, inlät han sig i en sammangaddning med Danska ımtmannen Paul Juel, hvilken åsyftade Norriges skiljande in Danmark till Holsteinska husets fördel. Men denna samıangaddning upptäcktes i Mars 1723; Juel blef halshuggen och eglad, och Frih. C. häktades och blef dömd till lifstids fänsise på Munkholmen vid Trondhjem, dit han likväl aldrig kom, tan dog på Castellet vid Köpenhamn 1730. Hans lik hemırdes till Ljungby kyrka vid Stamgodset i Skåne. C. var både ıycket lärd och belefvad, men lättsinnig till charakteren, så att ans goda egenskaper deraf fördunklades. (Se Tillägg.)

Gift med *Anna Hedvig Örnestedt*, med hvilken han hade Döttrar. Hennes fader var Hof-Cancelleren Örnestedt.

(**Källor:** Egenhänd. Biographi i Stjernm. Matr. — Gezel. Lex. — Särsk. Meddelanden.)

4. COYET, STEN.

Född d. 22 Oct. 1688. Var en af Hof-Cancellern Wilhelm Julius C:s Söner, som, lika med så många af sina amtida, hejdades på sin militära bana i K. Carl XII:s krig. Han hade avancerat till Capitaine-Lieutenant, då han vid Dnieperströmmen efter Pultava-slaget inträdde i en mångårig Rysk fångenskap, under hvilken han gifte sig med *Magdalena Sophia Horn*, dotter af Generalen Frih. Horn till Rantzien. Hemkommen erhöll han 1721 afsked med Öfverste-Lieutenants harakter och blef 1748 Ridd. af den då nyss instiftade Svärds-Orden. Dog på Ljungby 1755. Han hade 3 Söner och 7 Döttrar: *Rudolf Wilhelm*, Major vid Norra Skånska Cavall., dog barnlös 1763. *Sten*, Lieutenant vid Amiralitetet; dog ogift på Örlogsskeppet Verden 1741 i Finska Viken. Den tredje dog minderårig. — Af döttrarna dogo sex ogifta; den sjunde, *Helena Juliana*, blef gift med Landshöfd. R. S. O. Frih. Gabr. L. Sparre. Deras måg, Riksdrotsen, Gr. Wachtmeister, ärfde Coyetska stamgodset Ljungby och Årup, då den äldsta af dessa 7 systrar, men som sist dog, afled 1804. (Om hans första befordringar m. m., se Anrep. Se ock De la Gard. Arch. XVI: 97 f.)

Den äldre grenen utdog på manssidan med *Gustaf Julius*, son af *Axel Julius*, fjerde sonen af Hof-Canc. Wilh. Jul. C., död som Capiten 1719. Nyssnämde Gustaf Julius tog 1739 (1740?) tjenst vid Franska Reg:tet Royal Suedois, bevistade kriget i Bayern, befordrades efter hemkomsten efter hand till Öfverste, R. S. O. och dog barnlös på Svaneholm 1782.

Andra Ättegrenen.

Cancelli-Rådet och Ambassadören Peter Julius Coyets äldste son med Andra giftet, (Gertrud Hoghusens) barn voro: 5. JOHAN FREDRIK f. 1654; Ryttmästare vid Adelsfanan. Död ogift i Stockholm. 6. CARL FREDRIK f. 1657. Började sin militära bana 1676 vid Dal-Reg:tet; bevistade detta och följ. åren bataljerna vid Halmstad, Lund och Landskrona; befordrades till Lieutenant 1678 och intog i Oct. s. å. en redoute vid Christianstad; Capiten 1680; tog afsked 1694; gick 1695 i Holländsk tjenst och bevistade kriget och belägringen af Namur. Efter hemkomsten transporterad till Capiten vid General Soops Reg:te i Riga 1696; 1699 Major och bevistade Carl XII:s öfvergång af Düna-strömmen 1701 och Actionen vid Riga, der han svårt blesserades, hvaraf han afled 1701. Gift 1685 med enkan efter Prosten Magister Schilling i Mora, *Christina Schwartzkopf*, hvars fader varit Direktör öfver Licenten i Riga. Af detta äktenskap föddes 3 söner, hvaraf 2 dogo i späd ålder, och den 2:dra i ordningen CARL FREDRIK, född 1687 i Falun, började krigstjensten som Under-Offic. vid Dal-Reg:tet och bevistade bataljen vid Holofzin 1708, stormningen af Wiepreck 1709, der han blef blesserad, och slutligen det olyckliga slaget vid Pultava, hvarest han blef fången. Från Ryska fångenskapen återkommen 1722, blef han Conductör vid Fortificationen och i denna egenskap tjenstgörande vid Fredriksborgs Tornbyggnad från 1724 till 1735. Död i Stockholm d. 20 Febr. 1737. Gift under fångenskapen i Casan 1712 med *Maria Magd. Pröbsting*, af Liffländsk slägt. En af hans söner: 7 a. CARL FREDRIK, f. 1716 i Ryssland under faderns fångenskap, antogs till Page 1730 vid K. Fredriks hof, befordrad till Lieutenant vid K. Stanislai Lif-Dragoner, hvarmed Danzigs belägring bevistades; han drunknade sedermera under Finska kriget 1741 vid Borgo. Ogift. — 8 b. WILHELM JULIUS, f. 1719 i Petersburg; 4:de sonen af Carl Fredrik (se N:o 6). Blef 1733 antagen till Volontair vid Fortificationen och gick sedan genom alla Under-Off.-graderna vid Artilleriet, der han 1747 befordrades till Lieutenant samt fortsatte sin tjenstebana till 1777, då han som Öfverste-Lieutenant och Commendant på Waxholms fästning erhöll afsked. 1761 R. S. O. Han hade bevistat 1741—1742 års campagner i Finska kriget och var från 1750 till 1755 anställd vid fästningsbyggnaden på Sveaborg. Tillhörde Mösspartiet. Dog 1779. Gift 1745 med *Sophia Beata Bruun*, dotter till Rådman Bruun i Gefle. Utgaf Coyetska familjens Ättartal (Stockh. 1756),

…jernman visat stora felaktigheter. (Se här- …7018). — 9. CARL JOHAN, född 1746 i … gick vid Artilleriet, bevistade fälttåget i Pomern …ancerade alla grader igenom till Öfverste-Lieute- …Svea Artilleri Reg:te 1794; R. S. O. 1797. Tog …a.; dog 1813. Gift 1. med *Elisabeth Arbin* 1777; *Ulrika Cedervald.* 10 c. HENRIK GIDEON, son till *Fredrik* (N:o 6); f. i Stockholm 1725. Antogs vid …eriet och bevistade 1757—59 års fälttåg i Pomern som …lleri-Officer och 1760—61 års krig till sjös i Frische …ff såsom Capiten vid den nyss formerade Marin-Corpsen, …iken under namn af Arméens flotta af Fältmarskalken …rensvärd inrättades; befordrad till Major vid denna flotta …1765, R. S. O. 1767 (1762?); 1773 Öfverste-Lieutenant vid Sveaborgs-Eskadern af Arméens flotta. Elfva år af sin verksamma ålder var han anställd vid Sveaborgs fästningsbyggnad, hvarför Ehrensvärd som belöning benämde ett detacheradt verk vid Gustafssvärd, *Caponieren Coyet.* Under Riksdagsperioden tillhörde han det så kallade Hattpartiet och Ehrensvärds vänner, hvarför ock under 1765 års Riksdag en stark reduction af den nyss inrättade Arméens flottas Corps drabbade honom enskildt, med indragning af hans compagni. Hans charakter var en stadig mans, och hans tänkesätt hade heder och samvete till mål för sitt handlingssätt. Afled 1774 på Sveaborg och är begrafven i Helsingfors. Gift 1766 med *Apollonia Christ. Gyllenhöök*, dotter till Kammarherrn och Brukspatronen Carl Gust. Gyllenhöök och Apoll. Cath. v. Schéele. Hans äldste son var

11. CARL FREDRIK, född d. 30 Dec. 1768. Tidigt antagen till Under-Officer vid Arméens flottas Sveaborgs-Eskader, och som minderårig befordrad till Fänrik 1780 vid flottan. Aflade efter fulländad Artilleri- och Navigations-Cours, samt en sjöresa till Marocco och Medelhafvet med fregatten Gripen, fullständig Sjö-Officers-Examen vid Stockholms-Eskadern 1785; ifrån denna tid och allt framgent oafbrutet tjenstgörande igenom alla grader vid Arméens flotta, intill 1812, då han blef Öfverste. Bevistade profseglings-expeditioner med linieskepp, och commenderad på fregatter och andra krigsfartyg, samt slutligen 2:a gången Chef på Fregatten Sprengtporten under Expeditioner i Östersjön, Cattegat och Medelhafvet med Convoyer emot Barbaresk-Staten Tripoli. Chef på Galerer under Ryska Kriget 1788—90 och derunder bevistat bataljerna vid Svensksund den 22 Aug. 1789 samt vid Fredrikshamn d. 15 Maj och Reträtten från Wiborgs-viken d. 3 Juli, dervid han råkade i Rysk

fångenskap. R. S. O. 1789 och hedrad med mindre Guld-medaljen för segern vid Fredrikshamn 1790. Tjenstgörand som Flagg-Adjutant hos Befälhafvande Amiralen Gr. Cla Wachtmeister, då han commenderade den combinerade Svenska och Danska Linie-Skeppsflottan i Sundet 1794, samt General-Adjutant vid flaggen hos Befälhafvande Vice-Amiralen Baron R. Cederström, som 1809 commenderade den på Stockholms kust och i Bottniska Viken under detta Ryska krig samlade flotta. Derjemte 1795 anställd som tjenstgörande förste Kammarjunkare hos Gustaf IV Adolf 1801, har han i Konungens ärenden genomrest en stor del af Norra Tyskland samt åtföljt H. Maj:t på resan till Petersburg 1796 och till Danmark och Pomern 1800, samt 1804 (1805 enl. Riddarhus-Slägttaflan) antagen till Cavallier vid Kronprinsen Gustafs uppfostring. Erhöll 1812 befälet vid Stockholms-Eskadern och dess Sjö-Artilleri-Reg:te som Secund-Chef; blef 1825 Chef för flottans station i Stockholm, sedan han som General-Mönsterherre 1810 med Båtsmanshållet i Norrland och i Roslagen, och 1817 i Carlskrona med flottans dervarande Sjö-Artilleri-Reg:ten, fullgjort anbefalte uppdrag. 1815 befordrad till Contre-Amiral. 1821 C. S. O. 1827 Vice Amiral, 1833 Commendör m. St. K. af S. O. Erhöll 1835 Vice Amirals lön. (Död 1857.) — Gift 1798 med *Ulrika Eleonora Egerström*, dotter af Banko-Commiss. Arvid Egerström med Emerentia Cath. Modée. Af detta äktenskap föddes 2:ne Söner, hvaraf den äldste dödfödd och den yngre här nedan (under N:r 13) upptages.

12. HENRIK JULIUS, son till Henrik Gideon (N:r 10), född 1773 på Sveaborg, blef anställd såsom Page 1792 (1789) hos K. Gustaf III. Vid det derefter inträffade Konungens frånfälle befordrad till Cornet vid Skånska Vargerings-Bataljonen samt 1793 Secund-Lieutenant vid Lif-Regements Grenadör-Corps; afgick såsom courir med angelägna depescher till Paris 1798. Befordrad till Capiten vid nämde Grenadörer och Kungsörs Comp., med hvilket kriget i Norrige 1808 och affären vid Rackesta bevistades. Tog afsked 1813 och lefde med försvagad och aftynande helsa till 1828, då han med döden afgick på Löfstalund i Stockholms Län. —

13. CARL FREDRIK, andre son till Carl Fredrik (11), född på Stockholms Slott 1801; 1816 Under-Lieutenant vid Arméens Flotta, der hans tjenstgöring började med Sjö-Expeditioner i Östersjön, Stora Belt, Finska Viken och Norrbotten på Kronans mindre Örlogsfartyg. 1819 gjorde en Cofferdi-resa från Gefle på Portugal. Afgick 1825 till Södra Amerika med det försålda Linieskeppet Tapperheten, som stan-

gade i New-York, hvarifrån han öfver England återseglade till Sverige med köpmansfartyg; för öfrigt varit commenderad på fregatterna Fröja och Camilla, under större och mindre expeditioner, med kanonjollar och slupar. 1827 Premier-Lieutenant vid flottan, 1832 Informations-officer vid Stockholms station. (Död 1854.) — Gift 1830 med sin cousine, *Anna Maria Ramstén*, dotter till Hofpredikanten Ramstén med Maria Apoll. Coyet, en dotter till Henrik Gideon Coyet (N:r 10).

Tredje Ättegrenen.

14. GUSTAF ADOLF, Cancelli-Rådet och Ambass. Peter Julius Coyets fjerde son. Född 16. . Blef Lieutenant vid Westmanlands Reg:te och 1688 Capiten vid Grefve Lewenhaupts Reg. Gick derefter någon tid i Holländsk tjenst och blef 1693 befordrad till Major samt 1700 till Major vid Uplands Tremännings-Reg:te. Dog 1701 i Libau. Gift med *Bernhardina Marass* från Brüssel, hvilken afled i Stockholm 1754. Efterlemnade 2:ne döttrar.

Fjerde Ättegrenen.

15. CHRISTIAN MAGNUS, Cancelli-Rådet och Ambassad. Peter Julius Coyets femte son, f. 1663. Gick tidigt i krigstjenst och blef Fändrik vid Tyska Lif-Reg:tet till fot; Lieutenant 1690; vidare Capiten 1702 och 1719 afskedad med Öfverste-Lieut. charakter. Egare till Rönneholm i Skåne; gift med *Susanna Barbara Cronacker*, som blef död 1729. — Hans söner voro: 16 a. NILS CRONACKER, född 1699, gick i krigstjenst vid ett Skånskt Infanteri-Reg:te, bevistade fälttåget i Norrige; afskedad från Uplands Tremänninge-Reg:te 1719 som Capiten och död 1766 ogift. — 17 b. PETER JULIUS, f. 25 Oct. 1700, blef 1718 Cornet vid Skånska Stånds-Dragonerna, erhöll afsked som Capiten från Uplands Tremänningar 1719 och blef Hofjägmästare. Egare till Jordberga och Bjersö Lagårds egendomar. Dog 1752. Gift 1734 med *Brita Juliana Hammarberg*, dotter till Presidenten i Svea Hofrätt, Hammarberg, och Juliana Silfversköld. — 18. HENRIK JULIUS, äldste son till Peter Julius (N:r 17 b.), f. 1735, Cornet vid södra Skånska Cavalleriet 1754, bevistade Pomerska kriget under 1757 och 1758 års fälttåg; 1764 Ryttmästare vid Adelsfanan; 1770 R. S. O. Tog afsked som Major; var egare till Jordberga och Kåseholm samt Rösås säteri, men lemnade sitt sterbhus i concurstillstånd, då han dog i Malmö 1806. Gift 1757 med *Charlotta v. Delvig*, dotter till Öfverste v. Delvig, med Friherrinnan C. E. von Lieven. Hans äldste son var 19. BERNDT JULIUS, f. 1761. 1778 Cornet vid N. Skånska Cavalleriet; 1783 Lieut. och 1790

Ryttmästare vid samma Reg:te; 1795 Under-Stallmästare hos Konungen och 1798 på begäran afskedad med Majors charakter. — Gift med *Carolina Sophia Ankarheim* 179. Dotter till Contre-Amiralen Ankarheim; skilde sig 1805 från denna sin fru, som trädde i annat gifte. Kom i concurstillstånd, som varade till hans död 1830 i Skara. — Hans enda son var 20. FABIAN HENRIK AUGUST, född 1800; blef Cadett vid Krigs-Akademien 1812 och började sjötjenst 181. på fregatten Orädd. Sedermera anstäld vid Gottlands National-beväring som Fändrik, erhöll han afsked 1824, afgick till Brasilien och antog derstädes krigstjenst s. å.*) — 21. CARL GUSTAF, andre sonen af Henrik Julius (N:r 18). f. 1768, antagen till Stabs-Cornet vid Adelsfanan 1778. 178. Lieut. vid Bohusläns dragoner, vid hvilket Reg:te han fortfor att tjena, då han 1808 blef Major. 1810 Öfverste-Lieut. i arméen, 1811 R. S. O. Tog afsked s. å. Var en tid egare till Brunsnäs säteri i Westergötland. (Död 1843.) — 22. JOHAN GUSTAF, son af Peter Julius (N:r 17 b). Född 1737. Blef 1754 Fändrik vid ett värfvadt Reg:te, 17. Ryttmästare med sqvadron vid Blå Husar-Reg:tet, med hvilket han bevistade hela Pommerska kriget, hvaruti han mycket utmärkte sig och erhöll flera blesyrer. 1767 R. S. O., 1770 Major i arméen, 1774 Öfverste-Lieut. vid N. Skånska Cavall. 1780 Öfverste i arméen, 1792 General-Major, 1799 Gen.-Lieutenant, 1801 C. S. O. Död 1803 på sin egendom Rönneholm. Gift 1774 med Friherrinnan *Hedvig Hamilton*, död 1828, dotter till Hofmarskalken Hamilton med dess senare fru Friherrinnan Wrangel. Hans söner voro: 23 a. GUSTAF JULIUS, född 1775, blef Cornet vid N. Skånska Cavall. 1791. S. å. Lieutenant; 1793 Kammarjunkare; 1806 Kammarherre, sedermera (1827) Hofmarskalk; 1815 upphöjd till Friherre och introducerad under N:r 363. Tjenstgjorde någon tid i Kongl. Cabinettet, tillbragte en längre tid på resor i Frankrike och Nederländerna; lefver (1838) ogift på sina gods i Skåne. (Död 1862 i Marseille). — 24 b. CARL FREDRIK, den förres broder. Född 1778; ingick vid Adelsfanan 1781 som Cornet, sedan transporterad till Skånska Cavalleriets Vargering, hvarifrån han som Ryttmästare erhöll afsked med Majors charakter. Var egare till betydlig förmögenhet, men dog dock i concurstillstånd ogift 1823. 25 c. ADOLF LUDVIG. De båda sistnämdes broder. Född

*) Kapten i Buenos Ayres 1826; återkom till Europa 1827 i Jan. bosatte sig 1832 i Rotterdam, derifrån han 1854 efter öfver 30-årig bortovaro kom till Stockholm, der han nu (1875) lefver. Har aldrig, såsom man uppgifvit, varit i Holländsk tjenst. (Hans egna uppgifter.)

781, Cadett vid Krigs-Akademien, 1795 Cornet; 1802 Lieut. id N. Skånska Cavalleriet; 1805 Ryttmästare och Stabs-djutant hos Konungen; erhöll afsked med Majors charakter 310. Gift 1806 med *Ulrika Silfversköld*, dotter till Baron ils Silfversköld med Friherrinnan Ahlströmer. Ehuru egare ll flera egendomar i Skåne och Westergötland, samt af ituren utrustad med flera goda egenskaper, lät han besegra g af lättsinnighet, spelsjuka och slöseri, så att han, efter i skamlig bankrutt, af Hofrätten dömdes till landsflykt och rlust af Adelskapet. (Död. 1844 utrikes.) Hans söner oro: 26 b. ADOLF, född 1808, Under-Lieut. vid Götha rtilleri-Reg:te; 1834 (1832?) Lieut. och Stallmästare der-ädes. (Död 1849.) Gift med sin cousine, en dotter till apiten Baron *Djurklou*, med fröken Silfversköld. 27 b. USTAF AUGUST, den förres broder, född 1809. Lieut. d Nerikes Reg:te 1835 (1833?), gift med sin cousine *Hedvig . Augusta Djurklou*, dotter af nyssnämde Capit. Frih. jurklou med fröken Silfversköld.

REUTZ, LORENZ. — CREUTZ, ERNST JOHAN. — CREUTZ, JOHAN. — CREUTZ, GUSTAF PHILIP.

Slägten härstammar från Finland, hvarest i sextonde år-undradet lefde *Matts Knutsson* till Sarvelax, Skeppshöfvids-an, och dess fru *Bencta Lydikes-dotter* till Krako och torgården. Deras son *Mårten Mattsson* till Sarvelax, äf-en Skeppshöfvidsman och Fogde på Wiborgs slott, fick sina rfäders sköldebref förnyadt af K. Johan III d. 2 Aug. 1569.

1. CREUTZ, LORENZ.

Född på Sarvelax d. 31 Mars 1646. Fadern, *Lorenz reutz*, förut Landshöfding öfver Åbo och Björneborgs Län, pphöjd till Friherre 1654, sedan 1660 Riksråd och Amiral, ur en för kunskaper, nit och skicklighet utmärkt och i flere angelaga värf begagnad man, men för sent dragen från civila befattningar till sjöväsendet: »en gammal ärlig man, som väl forestått sina tjenster i Bergs-Collegio och Finland, men hvar-en sett fiende eller död». Han förgicks på skeppet Stora ronan, som sprang i luften vid sjöslaget mot Danska och olländska flottan vid Öland d. 1 Juni 1676. I les Anecdotes e Suède heter det om honom: »c'etoit un homme opiniâtre omme le sont ordinairement ses compatriotes les Finnoniens, t si rude dans le commandement, que presque tous les offi-

ciers qui avoient servi sous lui se rejouirent de sa mort.*)
Modern var *Elsa Dougall*, sedan *Duwall.* — Efter i Å
började och i Upsala under trenne år fortsatta studier
ordnades den unge Creutz 1659 af K. Carl X till Auscult
i Bergs-Collegium; anträdde sommaren 1662 en resa öfv
Danmark och Holstein till Heidelberg, der han vid det Chu
Pfaltziska hofvet njöt mycken nåd och ånyo i trenne
vinnlade sig om studierna, i synnerhet bergsvetenskape
Hemvägen togs 1665 öfver Holland, Danmark och Sverig
till Finland; men ännu samma år begaf sig Cr. på en n
resa, dervid fartyget, som skulle anlöpa Stralsund, under e
häftig storm miste sina segel, roder och en del af tackle
samt i tvenne dygn vräktes hit och dit, till dess man om
sider kunde stiga i land på Rügen. Under resans fortsättni
besågos 1666 de Saxiska, Böhmiska och Ungerska bergverke
efter någon tids vistande i Wien uppehöll han sig 1667
Venedig, Rom och Italiens öfriga märkvärdigaste städer, hvar
på han besökte Frankrikes och Spaniens namnkunnigast
orter till sin återkomst i December 1668. Under tiden had
han 1666 blifvit förordnad till Assessor i Bergs-Collegium
vid sin hemkomst utnämndes han till Kammarherre, och
1669 utsågs han till Marskalk på ambassaden till Polen, der-
vid han ånyo besökte de Ungerska bergverken. 1670 Härads-
höfding i Vesterbotten. 1673 bivistade han en commission
i Lappmarken om Kietkievari silfvergrufva, 1674 commissione
om ett infanteri-regimentes upprättande i Westmanland och
dess Bergslager, 1675 commissionen rörande bergverken i
Finland och Nyland, 1678 i Kopparbergs län, 1680 i Öster-
och Vester-Bergslagerna och 1681 om Sala Silfververk.
1675 förordnades han till Landshöfding i Westerbotten, hvil-
ket embete han dock icke tillträdde, 1680 till vice President
i Bergs-Collegium och 1683 till Landshöfding i Åbo och
Björneborgs Län samt Direktör öfver Bergverken i Finland,
med bibehållande af vice President-sysslan, från hvilken han
likväl 1686 entledigades. Han har äfven besörjt indelnings-
verket i Åbo och Björneborgs län och genom sin intercession
hos öfverheten ofta skaffat Finland undsättning af spannmål.
»I synnerhet hafver denne sal. Herren sitt Landshöfdinge-
embete, icke mindre än dess andra beställningar, med serdeles
flit och åhåga gouvernerat och förestått; varit dervid allvar-
sam och rättrådig, handhaft hvar och en vid lag och rätt,
framför all ting sökt och befordrat det allmänna bästa och
landets välstånd, alldeles som dess höga tjenst och en rätt

---

*) Ett bref från honom till hans barn, skrifvet kort före slaget, d.
27 Maj 1676, är tryckt i Sv. Mercur. 1763 sid. 655.

atriot det väl anstod». — Gift: 1. 1671 med *Ebba Maria Flemming*; 2. 1684 med *Hedvig Eleonora Stenbock*, samt gde i båda giftena 14 barn (enl. Anrep), af hvilka öfver alfva antalet öfverlefde honom, då han, efter en kort feberjukdom, den 7 Febr. 1698 afled i Stockholm.

(Källor: J. Gezelii Likpredikan med personalier. — Chr. Alandri Laudatio funebris. Åbo 1699. — Stiernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. 1:a Del. — [Stjernman, Höfd.-Minne II: 388. — Anrep.])

2. CREUTZ, ERNST JOHAN.

Född i Åbo d. 12 Febr. 1675. Fadern, *Ernst Johan Creutz*, f. 1619, upphöjd till Friherre 1654, förut Landshöfding öfver Nylands och Tavastehus län, sist Riksråd och President i Åbo Hofrätt 1674, var en utmärkt nitisk och ordningsälskande, men derjemte något allvarsam, sträng och myndig, samt derför icke allmänt älskad, man; med en lärd och mångsidig bildning. Modern, den sistnämndes maka i tredje giftet, var *Maria Silfverhjelm*, enka efter Riksrådet m. m. Friherre Gustaf Evertsson Horn. Sedan han tillbragt sin ungdom vid »de yppersta akademier i riket», till sitt 26 år, utnämndes han (1700 el. 1701) af Enke-Drottn. Hedvig Eleonora till dess Hofjunkare och förordnades 1705 af densamma till Kammarherre. 1718 befordrades han af K. Carl XII till Lagman och ordningsman i Linköpings Läns Lagsaga, hvilket embete han under de derpå följande bistra krigsåren förvaltade med den omsorg och rådighet, att K. Fredrik ansåg honom förtjent att 1721 belönas med Landshöfdinge-embetet dersammastädes. 1719 Lagman i Halland. 1727 utnämndes han till Riksråd, hvilket areställe han väl sökte undandraga sig, men fann sig dock pligtig att åtlyda Konungens på Ständernas val och förtroende grundade kallelse. 1731 upphöjdes han i Grefligt stånd och förordnades 1735 å kallelse af Åbo akademi till dess Cansler. Tidernas politiska omvexlingar och »eftersinneliga svårigheter» gåfvo honom sedermera anledning att 1739 hos Konungen anhålla om afsked ifrån Rådsembetet (se Tillägg) och derpå ifrån Canslerssysslan, hvarefter han i stillhet tillbragte sin öfriga lifstid. Han var sedan 1711 gift med *Ebba Margareta Banér*, en fru af det gamla Banerehuset, i hvilkens hjerta bodde »så mycken gudsfruktan, dygd och ära, att hon i sin tid räknades för ett mönster af allt detta uti sitt ädla kön». Deras äktenskap var barnlöst, och hon nedsteg 6 år före honom i grafven. Sjelf var han en vis och rättsinnig man, med en medfödd böjelse till ömhet och medlidande för menniskor

och gjorde näst före sin död en författning om evärdeli underhåll för ett fattighus, som han sjelf inrättat. Han afl den 3 April 1742, 67 år gammal, och blef begrafven i N köping. I v. Dalins äreminne öfver honom heter det bla annat:

Det är ej lyckan med sitt prål,
det är i striden segrens heder,
ja, vidrighet, som dygden leder
till verklig äras höga mål.
En dödlig här sitt läger har,
som rön af denna sanning hyste:
i motgångstimman likså klar
som i sin purpurglans han lyste:
han fann, förrän det var försent,
hur lyckan svigtar, verlden sviker,
hur stoftet för ett intet viker,
men guldet blir i profvet rent.

(Källor: Personal. vid Jac. Serenii Likpredik. — Stjernmans Mat — Gezel. Biogr. Lex. 4:e Del. — Lagus, Åbo Hofrätts Hist. — [Stjernman, Höfd.-Minne. — Låstbom, Höfd.-Minne D. 1, 2, en Reg.])

3. CREUTZ, JOHAN.

Född tvilling i Åbo d. 7 April 1651. Broder till Loren Creutz (se förut). Inskrefs såsom studerande vid Åbo Universitet 1660. Företog 1667 efter fulländade studier utrikes resor, derunder han 1671 antog tjenst såsom Volontä på Engelska örlogsflottan och under påstående krig emellan England och Holland tjente sig upp till Capiten samt bivistade tre sjöbataljer. Efter sluten fred erhöll han ett hedrande afsked och en ansenlig äreskänk samt blef vid hemkomsten befordrad till Capiten vid Amiralitetet d. 15 Juni 1674, till Major d. 22 Dec. s. å., till Schoutbynacht d. 15 Juni 1676, och till Öfverste-Lieutenant vid Finska landtdragonerna s. å. (Stjernman: 1677), hvarpå han åtföljde Fältmarskalken Henrik Horns armé-corps till Preussen. Sedan efter sluten fred den esquadron han tillhörde blifvit indragen, förordnades Cr. 1680 till Lagman i Carelen, hvarjemte han 1687—1689 förestod Landshöfdinge-embetet i Wiborgs län. D. 20 April 1703 förordnades han till vice Landshöfding öfver Nylands och Tavastehus län, och d. 23 Dec. s. å. till ordinarie Landshöfding öfver samma län. Landtmarskalk vid Ständernas sammankomst i Stockholm 1713—1714, bivistade han äfven riksdagen i Stockholm 1719 och var då ledamot af Secreta Utskottet. D. 9 Maj s. å. utnämndes han

il Riksråd, d. 19 Maj (Uggla: d. 9, Boije: d. 18 Juni) till resident i Åbo Hofrätt; hvilket embete ända från 1708 stått ledigt, och d. 31 Dec. till Grefve. Han var gift . 1677 med *Anna Johanna Sparre*, dotter till Riksrådet ch Presidenten Erik Larsson Sparre, och 2. 1713 med *ertrud Sophia Euphrosyna von Treyden*, och egde med det kra giftet 16, deraf 6 efterlefvande barn. Han dog i Åbo . 16 Sept. 1726, saknad såsom en kunnig, nitisk och verksam embetsman. Såsom Landtmarskalk 1713—1714 leddes an hufvudsakligen af Riksrådet Grefve Arvid Horn och örde efter all anledning till det parti, som under K. Carl XII:s frånvaro arbetade på Dess afsättning och konungamaktens inskränkning; för öfrigt kallades Creutz på de tiderna »en äkta finne». (Se Tillägg.)

Källor: Stjernmans Matr. — Dens. Sv. Landtmarsk. Hist. i Gjörwells Sv. Bibl. V. 168. — Behbinders Beskr. öfv. Sv. Landtmarsk. 189. — Gezelii Biogr. Lex. — Geijer, Acta et Litt. ad Hist. Suec. 9—38. — Lagus, Åbo Hofrätts Hist. Helsingf. 1834. — [Se Anrep.])

4. CREUTZ, GUSTAF PHILIP.

Föddes i Finland 1729 (se Tillägg), en afkomling af denna lysande ätt, som i flera leder gifvit riket Råds-herrar, Ridderskapet en Landtmarskalk, flottan och krigshären anförare, men som genom den olyckliga och nesliga freden efter K. Carl XII:s död beröfvades en stor del af sin förmögenhet jemte den jord, der ättens förfäder hvilade. Föräldrarna voro Majoren, Grefve *Carl Creutz* och Friherrinnan *Barbro Helena Wrede.* Dessa bortdogo tidigt, hvarpå den unge Creutz' farbroder, Grefve Staffan Cr. och morbrodern, Landshöfdingen Friherre Henrik Wrede af Elimå, drogo försorg om hans uppfostran och sände honom till Åbo Akademi, der han icke lärde allt af öfversättningar, berättelser, dagböcker och skådespel, utan sökte deremot, att inhämta vetenskaperna uti de störste Författares modersmål. Han vann derigenom den kännedom af de lärda språken, att han sedermera kunde tillegna sitt eget deras styrka och ovanligen nära härma eller följa de mönster ålderdomen lemnat».

År 1751 inskrefs Cr. i Kongl. Cancelliet, der han först efter 5 års tjenstgöring befordrades till Cancellist och kort derpå fick biträda vid Cancelli-presidents-expeditionen under Höpken, som särdeles gynnade honom. 1756 blef Cr. af Riksens Ständer utsedd till Cavaljer hos den yngste af de tre Kongl. Prinsarne, Hertigen af Östergötland Fredrik Adolph, hvilket uppdrag han samvetsgrant fyllde, tills han 1763 utnämndes till Minister vid Spanska hofvet. — Under dessa år hade Cr. 1761 sjungit *Atis och Camilla* och slutit sig till

den krets af vittra snillen, som samlades omkring Herdi
nan i Norden, Fru Nordenflycht, och som sedan utg
Våra Försök och *Vitterhets-arbeten.* Till denna krets hö
jemväl hans innerliga vän, skalden G. F. Gyllenborg (F
Nordenflychts Phaon), J. Fischerström m. fl.

Under resan till Spanien uppehöll Cr. sig först en
i Paris och gjorde der bekantskap med tidens största litte
törer samt besökte i Ferney Voltaire, som då stod på h
den af sitt rykte. Vid Spanska hofvet vistades han trenne
under hvilken tid han undersökte märkvärdigheterna i Sp
nien, brefvexlade med sina vittra vänner i Frankrike, ibl
andra med Marmontel, som till den grad fann Creutz skri
velser öfver Spanien intressanta, att han i Franska Akad
mien uppläste desamma. (Se Tillägg.) — År 1766 kalla
Cr. såsom Minister till Franska hofvet af Ständerna, so
annars ej gillade hans politiska tänkesätt, — ett bevis, a
snillet och förtjensten äfven under tider af demagogisk fö
virring veta göra sig gällande. — Denna beskickning var C
särdeles vuxen genom sin fina diplomatiska takt och sin ful
ändade Franska smidighet, och han utförde den väl, oakta
alla dess svårigheter, under dessa kinkiga tider, då ha
fäderneslands representanter bestuckos med penningar, och d
han dock skulle uppehålla dess anseende vid det hof, d
han var anstäld. Hos Ludvig XV och XVI samt der
ministrar stod Cr. alltid i gunst; med Turgot och Neck
hade han närmare vänskapsförbindelser. Af alla litteratör
beundrades Cr. såsom ett sällsynt snille; hos alla sökte ha
utvidga sina kunskaper, t. ex. hos Buffon m. fl. Äfve
tonsättaren Grétry hörde till Cr:s umgängeskrets och sad
sig ej finna ett ringa understöd af den Svenska Ministern
smak (se Tillägg). Här fick han äfven tillfälle att vid Kron-
prinsens besök 1771 (Febr.—Mars) visa sig förtjent a
hans ynnest, hvilken ådagalades, när Cr. utnämndes till C.
N. O., utan att förut vara Riddare, och 1772 till Ambassa-
dör vid Franska hofvet, 1780 till Seraphimerriddare och vid
Hertigens af Småland födelse till En af Rikets Herrar*).
Då Konungen år 1780 vistades uti Aachen och Spaa, upp-
vaktade Cr. och beledsagade honom på återresan genom
Holland, hvarifrån Ambassadören sedan begaf sig till Paris,
der han 1783 den 3 April slöt en Vänskaps- och Handels-
traktat emellan sin Konung och de Förenta Staterna i Norra
Amerika, med deras vid Franska hofvet erkände Minister,
den namnkunnige Benjamin Franklin.

---

*) Prins Carl Gustaf föddes d. 25 Aug. och döptes d. 5 Sept.
1782. Utnämningen uppgifves hafva egt rum d. 1 Sept.

S. å. hemkallades Cr. för att andra gången efterträda fve U. Scheffer (denne hade före honom varit Ambassa- i Paris), då han den 5 Juni 1783 utnämndes till Sveri- Riksråd och Cancelli-President. Tredje dagen derefter Tillägg) blef han Konungen följaktig vid Dess resa att ta Ryska Kejsarinnan i Fredrikshamn. Under Konungens a till Italien (1783—4) var Cr. ibland de Herrar, som estodo regeringen; blef Ordförande i Riksgälds-Kontoret Beredningen af Försvars-verket, Medlem af K. Vet. kademien (i Febr. 1784) m. m. »Vid Konungens åter- mst från Finland 1783 hade Upsala Akademi anhållit att Kronprinsen till Canceller, men Konungen uppdrog Cr. t, tills Kronprinsen blefve äldre, vara Canceller. Såsom dan verkade han mycket godt för Akademien. Han för- kade Lärarnes antal och ändrade i vissa delar arbetssättet, rbättrade öfningarna i kroppsrörelserna och språkens under- sning, stiftade tvenne nya professioner, ökade bibliotheket ch samlingarna, tillvann Akademien betydliga föräringar ch vidtog flera utvägar att tända flit, uppmuntra skicklig- eten, tvinga den tröge och vårdslöse till omtanka för eget ål.» (Se Tillägg.) Han ernade en gång besöka Akademien ch då hålla tal på Grekiska, ett språk, som han från ung- omen älskat och studerat.

»De stunder, då embetsomsorger icke upptogo hans tid, gnades ofta åt umgänge i den snillrike Konungens förtrog- aste umgängeskrets. Der undersöktes, der granskades och ömdes Philosophens, Häfdatecknarens, Skaldens och Talarens rbeten, under det Konungen utkastade teckningarna till yggnader och anläggningar»; — der »emottogos och upp- muntrades de författare, hvilkas samlingar och försök till- unnit dem uppmärksamhet och förtjente belöning, der öpp- ades de handlingar, hvilka blifvit gömda under hemligheter, ndast för att dölja våld och arghet: der frikändes förtjen- ter uti grafvarne ifrån de oförrätter dem öfvergått.»

Creutz hade länge lidit af giktplågor. »För att stundom friare luft vederfå sin vacklande helsa, hade Herr Riks- rådet börjat att på Bergshammars egor vid Kongl. Lust- lottet Ulriksdal, bereda sig en Boning, hvarest utsigten till tadens prakt och byggnader mötte landsbyggdens lugn och nfald.» Denna anläggning kallade han Tivoli. — Emellertid illtog sjukdomen. Det sista anfallet påskyndades af en för- ylning. Till sin sotsäng lät han kalla Elis Schröderheim ch sade: »Jag dör; tacka min Konung för öfverflöd af väl- erningar: säg Honom, att jag dör med den öfvertygelse att hafva tjent Honom och Fäderneslandet af all min förmåga:

säg mina vänner, att jag i dessa ögonblick njuter en lyckelig vederqvickelse af den säkerhet jag känner, att aldrig hafva skadat någon.» Han ville säga mer, men plågorna afbröto talet. Han afsomnade i Stockholm den 30 Oct. 1785, kl. 9 om morgonen. Konungen, som flera gånger besökt honom på hans sotsäng, gaf honom sedan det vittnesbördet, »att Han förtjent det största beröm, att Han förenade med ett upplyst förstånd den renaste kärlek för sitt fäderneslandet och den mest lifliga åtrå att det redligen tjena, att Hans minne lefver icke blott i vänners och anhörigas hjertan, utan att det bibehålles, så länge trohet för fäderneslandet, snille och dygd prisas.» Han dog ogift. (Se Tillägg.)

Cr. skildras på den fördelaktigaste sidan af sina samtida. Den 21 Maj 1764 skrifver Voltaire till Marmontel: »Jag har ej fått behålla Grefve Creutz mer än en enda dag, och jag skulle ha velat tillbringa hela min lefnad med honom. Vi skicka sällan sådana Ministrar till främmande länder.» »Grefve Cr.», skrifver Voltaire till Madame Geoffrin under samma datum, »är värdig att af er vara känd, han förtjenar allt hvad ni behagat skrifva mig till rörande honom. Om någon Kejsar Julianus funnes till i verlden, vore det till honom som Grefve Cr. borde skickas såsom Ambassadör, men ingalunda till folk, som göra autodaféer och kyssa klädfållen på munkar. Svenska Senaten måste ha varit yr i hufvudet, då den ej låtit en sådan man qvarstanna i Frankrike. Der hade han gjort gagn, och sådant är omöjligt att göra i Spanien.» Till en annan skrifver Voltaire om Cr.: »han är en af de värdigaste män som finnas.» Han tecknas af Marmontel sålunda: »mindre angelägen att behaga, mindre sorgfällig att väcka uppmärksamhet, ofta tankfull, ännu oftare tankspridd, var han likväl den mest intagande i vårt sällskap, då han åt oss öfverlät sig med en oförströdd uppmärksamhet. Honom, framför någon annan, hade naturen gifvit det varmaste och renaste sinne för det moraliskt sköna, den lifligaste känsla och den finaste smak i alla slag af det vackra. Med snillets passion förenade han dygdens och hade den gåfvan att i drag af eld uttrycka och måla allt, som anslagit hans inbillning eller genomträngt hans själ. Aldrig var någon född poet, om han icke det var. Ung ännu, hade han dock ett undransvärdt förråd af kunskaper. Franska talte han såsom vi och kände nästan alla Europas tungomål såsom sitt eget, att ej nämna de lärda språken. Bekant med alla grenar af litteraturen, den nya, som den gamla, kunde han i chemien tala såsom en chemist, i naturhistorien såsom en discipel af Linné. — Cr. var så känslig för alla

konstens och naturens skönheter, att då han meddelte oss de intryck, han af dem fått, trodde man sig höra berättelser ur en poetisk drömverld. I det menskliga lifvet var det moraliskt sköna för honom en källa till den högsta njutning. Men äfven då han som mest förtjustes deraf, var hans rörelse stilla, såsom drömmarna i en söt sömn. — Hans själs smärta var tyst, var gömd i dess innersta djup. Det är en egenskap hos melancholien att utandas glädjen och innesluta sorgen». — Schröderheim prisar Creutz' intellectuella företräden, hans vältalighet i skrift och tal, hans öppenhjertighet, flärdlöshet, öfverseende med andras fel mot sig, urskiktande hans hastighet i löften, onödiga tjenstfärdighet, tankspriddhet och ovarsamhet i sin hushållning (för penningebråk säges han, liksom de fleste skalder, haft mycken afsky). — Om hans tankspriddhet berättas flera anekdoter. En afton t. ex. dröjde en omtyckt Actris i Paris nog länge i klädlogen, Cr. gick för att se anledningen till dröjsmålet, fann henne nära färdig, men i distraction slog han dörren vid bortgåendet i lås, och actrisen förblef instängd tills låset blifvit uppdyrkadt. Nyckeln fanns af Creutz kammartjenare om aftonen i husbondens rockficka.

Om hans yttre säger Schröderheim: »För att öka värdigheten af hans utseende, hade naturen i förtid skänkt honom de grånade hår, hvilka åren icke hunno att gifva honom. Hans uppsyn utmärkte djupsinnighet och rikedom af tankar: hjertats godhet lyste, jemte glädjen, i hans ögon. Hans väsende, otvunget, intagande, meddelte åt alla trygghet och förtroende. Hans tal var okonstladt, men sjelfva ljudet mer än vanligen böjeligt och behageligt. Han egde en sällsynt vighet och öfverträffade uti ungdomen de flesta uti kroppsöfningar». (Se Tillägg.)

Cr. utmärker såsom skald den första islossningen i den Svenska vitterheten. Hans sång är en vårsång, bebådande en blidare årstid på den Svenska Parnassen. Ehuru ännu Fransk rimfrost låg qvar här och der i Creutz' diktverld, var han dock skald i äkta mening. Hans *Atis och Camilla*, *Sommarqvåde*, *Elegie* (qvickt parodierad af Hallman [Se Tillägg]) och *Daphne* ega partier af hänförande skönhet, i synnerhet det första. Ehuru detta Herde-epos i plananläggning är enformigt och händelsens gång nog långsam, och ehuru uttrycket då och då bär spår af allt för mycken konst och affectation, öfverskylas dock dessa fel af partier, fulla af den äktaste poesi, det renaste sinne, den innerligaste känsla och den mest glänsande, pittoreskt målande och idylliska phantasi. »Den makt, med hvilken han behandlar ämne, språk

och versification — Alexandriner af lika melodisk välklan finnas ej på Svenska — bevittnar en fullt mognad och ut bildad Skald; men den inre andan förråder en himmelsk ungdom, ty detta poem är verkligen en fulländad artistisk symbol af våren, med dess blomsterrikedom, dess klara, lugn himmel, dess vällustdoft, dess ljumma fläktar och dess öfve allt upplifvade älskogslust», såsom Hammarsköld uttrycke sig. — I allt som fordrade en kraftfull och djupsinnig skalde hug misslyckades deremot Creutz, t. ex. i *Ode öfver ängslan* m. m. Hans satir på prosa »*Lögnens Försvar*» har deremo mycken förtjenst. Man har äfven ett fragment af en opera *Rustan* qvar, som dock af somliga tillägges Lidner, hvilken skald på Gustafs befallning sändes till Creutz i Paris, men hvarifrån han dock skickades af den senare, emedan Lidner påstods hafva velat lysa med Creutz' sångmö. Ovisst är huru härmed sig må förhålla. Det tyckes likväl som Lidners snille varit nog rikt, för att icke behöfva låna af Creutz, hvilken endast hade företrädet af ett harmoniskt inre framför Lidner. Medea af Lidner påstods af flera, när den utkom, tillhöra Creutz i vissa delar, men äfven detta saknar troligen all grund, ty allt bär Lidners färger. (Jfr Lidners biogr.)

Skrifter. Poemer i Våra Försök 1—3 D. och i Vitterhets-Arbeten utgifna af ett Samhälle i Stockholm. 2 Uppl. 1, 2 Del. Stockh. 1753, 1762. 8:o. — Bref till Fru H. Ch. Nordenflycht i anledning af Sekret. vid Upsala Akademi Herr C. Klingenbergs dödliga frånfälle d. 28 Jan. 1757. (I Sånger af en förlorad vän. Stockh. 1759 [illegible]) — Atis och Camilla. Skaldedigt i Fem Sånger af G. Ph. Creutz. Stockh. 1762. 8:o. — Tal, hållit i Svenska Arméens [illegible] henne dess Constitu-[illegible] Jan. s. 43.) — Tal, hållit i [illegible] blefvo intagne i [illegible] s. 523 o. f.) — Lettre à [illegible] l'Acad. Franç., [illegible] B. I s. 624 och [illegible] — Lettre au [illegible] de Suède, de [illegible] Lärda Saker 1768. [illegible] — Lettre à Mr J. [illegible] le 25 Juin [illegible] I anledning af [illegible] till Grefve [illegible] (Poem. [illegible] hvilket [illegible] af Creutz och [illegible] (Inne-[illegible] poemer.)

..llor: Åminnestal öfver Riks-Rådet m. m. Grefve Cr. hållit i .. Vet. Akad. 1787 af E. Schröderheim. — Minne af Grefve Creutz; .. Franzén, i Sv. Ak. Handl. XVI. D. — Hammarsköld, Sv. Vit..th. Hist. — Rehbinders Canzl. Hist.)

CRONANDER, SAMUEL.

Denne var en af de många prester, som härstamma från ..ld *Almosius*, Prost i Wieslanda, hvars ättlingar nu i .. än 200 år innehaft pastorsbeställningen derstädes, och hvilken slägt man så angenämt upplyses i »Ödmanns Håg..ter från Scholan och Hembygden». För att ge ett bevis Nordbons ännu bevarade goda minne för sina, äfven de ..st märkvärdiga, anor, grunden till forntida langfedga..vill Förf. af denna artikel anföra, huru han, efter sin ..rs uppgift, som barn upptecknade sina förfäder från .. leden och fann mer än 20 år derefter att Domprost ..ander för Prof. Sommelius 1788 uppgifvit, sedan slägt..arna möttes, samma stamträd (Lex. Erud. Scanens. Vol. ..part X. p. 118 *). Samuel Cronander var född i Nov. ... Intogs i Wexiö skola 1730; blef Gymnasist 1738 och ..lent i Lund 1742. Under sin skoltid hade han nedtryckts ..stor fattigdom. Fadern lär dött, då gossen ännu var .., ty han är bland folket i sin födelseort ännu omtalad ..r namnet *Märtas Samuel* (Märte Sammel) och berättas .. samlat skillingar till bokköp genom att öppna grinden, ..a moderns stuga, för resande. Vid Akademien hemsök.. han likaledes af armodet. Likväl syftade han mot Ma..tergraden. 1747 responderade han pro ex. under Prof. .. Revis. Secr. D. Nehrman (Ehrenstråle) »de legitima Mi..strorum Ecclesiæ vocatione», blef följ. året kallad till Ama..nuens vid Univers. Bibliotheket af Dr. Corylander, responde..rade derpå pro laurea under Prof. J. Nelander »de jure non..lum natorum», hvarefter han d. 21 Juni 1748 blef Philos. Magister. Följ. hösttermin utgaf han en disp. »de Usu Principii reductionis in Philosophia Practica» (4½ ark), hvarefter han s. å. blef Docens i Philos. Faculteten. Oaktadt hans studier redan tagit den allvarsamma riktningen mot Juridiken, ansågs han för den vittraste bland Akademiens yngre lärare och valdes derför att 1750 tolka Akademiens fröjd öfver Hertigens af Östergötland Fredrik Adolphs födelse, hvilket skedde på Svensk vers. Man fann att han uppfyllde detta uppdrag så förträffligt, att han valdes följ. året att hålla tal

*) Stamtaflan, i hvilken några rättelser efter D:r P. Wieselgrens uppgift äro gjorda, igenfinnes på nästa sida.

öfver Konung Adolph Fredriks och Dr. Ulrica Eleonoras kröning — hvilken en annan af Harald Almosii ättlingar, Cro

---

Se här ett exempel på ett Stamträd i Wärend.

Simon, en Bonde i Almesås i slutet af 1500-talet.

Harald Almesåsius l. *Almosius*, Prost och Kyrkoh. i Wieslanda i Gustaf II. Ad:s, Christinas och Carl X:s tid.

Samuel Wiesel, Comminister i Blädinge, annexen till Wieslanda. Kallas designat. Pastor i Wieslanda 1659. Men hade dödt 1660, då Fadern genom sin död lemnade pastoratet ledigt.

Magnus Haraldi, disputerade i Wittenberg 1668.

Elias Wiesel, Prost och Kyrkoh. i Wieslanda.

Märta, Dotter gift med Pehr, en bonde i Norra Wahre, der Comministersbostället är. (Se B. Lex. XX: 251, XXI: 375.)

Anders Wiesel, Fältprost, Kyrkoh. i Skatelöf.

Samuel Wiesel, Prost i Wieslanda, skildrad af Ödmann.

Märta, g. m. Arvid Jönsson, bonde i Grimlöf.

Lars Wiesel, Conrector i Wexiö.

7 döttrar, gifta med 7 Kyrkoh. Deribland:

Sam. Cronander, Domprost.

And. Segud Wiesel, Prost i Slätthög.

Elias W., Comminister.

Isak Heurlin, Prost i Wieslanda.

G. Ödman, Prost.

Jon. Wieselgren, Prost.

N. Wieselquist, Prost i Wieslanda.

Samuel Heurlin, Th. D:r, L. N. O, Professor, Prost, nu Sv. Prestersk. Senior.

Elias H., Lector.

Helena, g. m. Hyltenius, Prost i Wieslanda.

S. Ödmann, Th. D:r, Prof., L. N. O.

Döttrar, g. m. Prost. Engestrand och J. Ödmann.

Sam. W., Th. D:r, Prost.

Christ. Heurlin, Biskop o. StatsrAd. (se B. Lex. VI)

Anna, g. m. Cavallius, Prost i Wieslanda

Sam. Wieselquist,

Om begäret hos föräldrar att återföra något barn till det stånd Comministerdottern i sin barndom öfvergifvit, eller den hos allmogen

moderns syssling, Mag:r Lars Wiesel, hade utsetts att vid samma tid med tal fira vid Greifswalds Akademi. 1753 utnämndes Cr. till Adj. i Philos. Fac. och 1758 till Adjunct i Juridiska. Nu mötte en trög lycka. Han måste gå Akad. Adjunct nära 20 år, förrän han kunde vinna annan befordran, och vann då — ett Lectorat vid Wexiö Gymnasium. 1758 stod han på förslag till Ekon. Professionen i Lund, 1761 till Borgmästarsysslan i Lund, 1763 till Akademiska Secreteriatet derstädes. Äfven stod han på förslaget till Borgmästare i Malmö. Gamle Major Königsfelt på Mossaröd i Ö. Göinge härad berättade ett vackert drag af vänskap från det tillfället, som han kom att se. Cronander och Widegren sökte begge denna beställning, och då de reste till Malmö för att recommendera sig hos de ansedde Borgarne, bodde de tillsammans, gingo hvar för sig till sina Gynnare, talande allt hvar till sin recommendation, men intet mot hvarandra, och berättade hvarandra om aftonen, hvad svar de af Borgersmännen fått, vid hvilkas framställning ingendera sparade sina anlag för komisk imitation. Cronander utgaf under sin Adjunctsbana flera Disputationer; den sista hette »Schediasma de Qvadratura Circuli geometrica». Promoverades 1768 af Canc.-Råd. Sv. Lagerbring till J. U. Doctor. Blef Eloqu. et Poës. Lect. i Wexiö 1771, stod samma år på Eloqu. et Poës. Professors förslag i Lund, allt jemt erfarande der, att han ej hörde till Skånska Nationen, hvilken än i dag anser sig vara »värd» vid Lunds Akademi, egande att bestämma, hvad rätt som må vederfaras »gästerna». Han valdes emellertid der det gällde snille. Vid K. Gustaf III:s och Dr. Sophia Magdalenas kröning 1772 kallades han att i Stockholm på Stora Riddarhussalen s. å. hålla ett Loftal, hvilket utkommit från trycket s. å. 1774 blef han 2:dre Theol. Lector i Wexiö samt kyrkoherde i Öjaby, sedan han 1772 blifvit prestvigd. Stod på Domprostförslag i Wexiö 1775. Contractsprost öfver Norr-Vidinge härad 1776. Prim. Theol. Lector s. å. Præses vid Prestmötet i Wexiö 1778, Prost öfver Albo härad 1779. Stod 68-årig jemte den 32-årige Wallquist på Domprostförslaget 1787 och på Biskopsförslaget s. å., då Cronander förbigicks af en mindre lärd, lika snillrik, men i politiken

från Gustaf Wasas uppmaningar ärfda föreställningen om pligten, att helga de bäst begåfvade af sina barn åt Kyrkans tjenst, varit orsaken, är svårt för andra att afgöra, men säkert är, att flera utgått ur nämnda bondslägt i Kyrkans tjenst, såsom Prosten Jonas Wieselgren i Lenhofda, Samuel Wiesel, d. yngres måg, en Cand. Eskil Wieselgren, som var Biskop Hedréns och Prof. Kjellins Informator m. fl.

långt mera verserad man. Blef Domprost efter Wallqui 1789. S. å. Häradsprost i Kinnevald. Theol. Doctor 179 C. fortsatte sina studier ända in i ålderdomen. Vid 78 å ålder utgaf han i Linköping »Qvadratura Circuli ex Primi quæ geometria excoluit, Rationis Principiis deducta». Sto 1800 åter på Biskopsförslag i Wexiö, då han förbigicks en Kyrkoherde utaf 36 lefnads- och 6 tjensteår, som doc var Baron (L. Mörner). Cr. dog d. 10 April 1801*). Inom Vetenskapen synes det bevittna åtminstone goda grundstu dier att vara Doctor i 3:ne Faculteter och stå på 2 Pro fessorsförslag, och inom Kyrkan visar det förtroende, att h kallats till Contractsprost i 3 härad och tvenne gånger inne haft Biskopsförslag. Med sin grundliga lärdom förenade ha en qvickhet och ett umgängesbehag, som gjorde ovanligt in tryck äfven på den, som blott en gång sett honom. H. E Gr. Sköldebrand berättade ofta invid sitt 70:de år, huru ha var en gång hos Landshöfdingen på Cronoberg i sällskap me både Biskop och Domprost från Wexiö, kort efter det Wall- quist tillträdt sitt Biskopsdöme, och trodde sig aldrig skratta hjertligare i sin lefnad, än öfver de qvicka prelaternas snill- rika conversation med den förnämare societeten. Då Prela- terna rest, uppstod bland de öfriga gästerna en liflig disput, om hvilkendera af de bortreste öfverträffade den andre i snille, och flertalet syntes föredraga Domprosten. Ingen märkte hos honom någon afund mot den lyckligare Kunga-gunstlingen. Han var tvifvelsutan den lärdaste i sitt stift, och hans lär- dom var ej ensidig, som en Sjögrens, hvars lynne deraf också blef lika ensidigt. Han var lärd Jurist, lärd Theolog, lärd Mathematiker, vittert bildad och välbekant med den Philo- sophiska disciplin, som gällde i hans tid. Och män af sto anseende sutto dock jemte honom vid Consistorii-bordet, ty sä dane måste en Wallquist samla omkring sig. Näst Cr. satt d lärde Latinska Philologen och Exegeten af N. T. Doct (sedan L. N. O.) Håkan Sjögren, odödlig i åminnelse f sina skolböcker och donationer. Dernäst en P. Nordsted sedan Th. Dr. och L. N. O., vördad för lärdom och en barn oskuld af samma slag som Cansli-R. Norbergs. Vid denne sida såg man Lamér, en man, som äfven fick sin Doctor hatt och Nordstjerna samt upphann Domprostbefordran, flera hänseenden förtjent af de belöningar han fick. Stör i Vetenskapernas rike, äfven Biskopen inberäknad, var do en af de yngre Lectorerna, C. M. Agrell, Sveriges störst Orientalist, Th. Dr. och L. N. O.

---

*) Möjligtvis fick han Nordstjernan för Tiaren. (Cr. blef L. O. d. 14 Juni, och Mörner blef biskop d. 2 Sept. 1800.)

1775 gifte Cr. sig med Apothekaren F. W. Apiaries tter *Catharina Maria.* De efterlemnade inga barn; enkan te sig med Lagman Bergencreutz, en son af Domprosten Rogberg och Fader till Hof-Rätts-Rådet Bergencreutz.

—N.

CRONHAWEN, PAUL.

Denne för sin käckhet och sin sjö-lycka bekante man var id 1687 i Carlskrona, der fadern, *Jakob Unbehawen*, var ıskänk. Såsom båtsman gjorde han först sjöresor så väl Medelhafvet som till Archangel, antog sedan, 1704, tjenst Franska kaparfartyget Le beau Parterre, som inom 3 måder uppbragte 13 priser. Året derpå gick den unge Unhawen i Engelsk tjenst, först såsom Archlimästare på Enlska kaparen Drottning Anna, på hvilken han under en ktning med en Vestindiefarare blef svårt blesserad både i nstra låret och venstra armen, sedan på tvenne andra kare, på hvilka han deltog i flera heta träffningar. 1709 erkommen till Sverige blef han Constapel samt året derpå rst Under- sedan Öfver-Lieutenant på skeppet Wiborg. edan detta, på dess senare expedition 1711, tog posto anför staden Reval, bemannade U. en slup och borttog, dt på ljusa dagen och utan att förlora en man, ett saltrtyg. Året derpå blef han under Amiral Henck commenrad till Pommern, då stora priser gjordes; året derefter rttog han, under en kryssning i Östersjön, med blott 20 ın ett spanmålsfartyg. Blef s. å. Capiten, fortsättande ıa kryssningar i Östersjön, hvarför hufvudändamålet var t skaffa Sveriges Tyska fästningar tillförsel af proviant. r 1714 förde han fregatten Phenix och afhöll dermed de ınske. som sökte öfverrumpla den fregatten, på hvilken rfprinsen af Hessen (sedermera K. Fredrik I) från Stralnd gick öfver till Sverige. Nästa år uppbragte han också ra fartyg; ibland annat borttog han, sjelf trettonde uti en ıp, i Preussiska armeens åsyn ett skepp, som förde sex ınoner och dessutom låg under fästningen Stettins kanor. Sedan ön Usedom af fienden var inkräktad, höll han g der icke dess mindre qvar, och ehuru han ej hade mera tre dagars proviant öfrig, slogs han med de Danske, som de 19 fartyg, hvaremot han sjelf endast hade 7, från kl. till 6 om dagen, då fienden måste retirera och af honom rföljdes. Då sedermera Danskarne med sex skepp förrkte kommo, sökte han först grundt vatten, dit fienden ej ınde komma, gick sedan, gynnad af vinden, förbi vid Anam, Wolgast och Peenemünde och ankom lyckligen till

Stralsund. För dessa hjeltedater blef han d. 21 Juni (1715) först Amiralitets-Capiten och sedan, vid ankomst till Stralsund, der Konungen då uppehöll sig, Commendeur och begåfvades med 2000 Riksd. Derefter slogs han mot de Danske vid Rudön i 2:ne dagar, under hvilken action han af 58 man förlorade 36, hvarefter han måste retirera till blockhuset på Rudön, då hans ammunition var medtagen, att han icke hade mer än 7 kulor qvar. Med lika mannamod fullföljde han sina öfriga sjöexpeditioner följande åren ända till freden 1721. Adlades 1727, då han förbytte sitt namn till *Cronhawen.* 1730 förde han en convoj till Algier; fick 1736 Commendeurs-lön och blef 17.. Schoutbynacht. S. å. seglade han, under Gr. Lewenhaupts commando, till Finland, men blef 1743 af en Riks. St. Commission dömd att förlora 6 månaders lön, emedan han skulle dels af försummelse, dels af mindre eftertanke, ej hafva efterkommit General-en-Chéfens ordres. Dog i Carlskrona 1746, barnlös, ehuru han 2:ne gånger varit gift.

(Källor: Stjernmans Matrikel. — Gezel. Biogr. Lex. 4:de Del. — [Anrep].)

CRONHJELM, GUSTAF.

Slägten härstammar från Meissen och inkom 1647 (164.. enl. Slägttaflan) i Sverige med *Casper Krumbügel* (Crumbügel), som införskrefs såsom Kock åt Drottningen, och dess son *Polycarpus.* Denne senare, f. 1629, blef 1648 D:. Christinas Kammartjenare, 1649 Skrifvare i Kläde-kammaren; 1650 Husgerådsmästare; sedermera 1661 Chartæ Sigil. Commissarius, samt derefter Assessor i Comm.-Collegium; 1675 adlad (ej introducerad) och kallad *Cronhjelm;* Kammarråd 1688; 1690 Landshöfd. öfver Skaraborgs län; 1691 Friherre, slutligen 1693 Landsh. öfver Westerås län. Lärer hava förvärfvat sig en artig förmögenhet, emedan han skref sig Friherre till Hakunge och Flosta, Herre till Segloraberg Hyttenäs, Torsjö, Krantsbo och Styrestad. Dog i Westerås 1698. En af hans söner, med *Hebla Standaert Westerhein,* Tullförvaltardotter från Westervik (*Hebbla Standorph,* hvars fader var från Dantzig enl. Anrep, *Standorff* enl. andra), *Salomon,* blef 1719 Grefve (skref sig »till Hakunge») och dog 1724 som Riksråd. En annan son,

Gustaf, var född i Stockholm d. 18 Juli 1664. Under sina utrikes resor blef han af Hertigen Administratorn 1686 antagen till Kammarjunkare hos den regerande, men minderårige Hertigen af Würtemberg; då han 1687 lemnade detta hof, undfick han ett nådigt afsked och en betydlig för-

Vid slutet af s. å. ingick han såsom Hofjunkare i [illegible] hos hofvet i Stockholm och befordrades 1688 till Kammarherre hos Kron-Prinsen. Hans hofmannabefattning hindrade honom icke att med allvar studera Svenska lagarna och Cancelli-ärendena, hvarför han äfven lät inskrifva sig i Riks-Archivet. Han uppsatte ett Utdrag af Svenska Ministrars Bref vid utrikes Hof, för hvilket arbete han af K. Carl XI fick en belöning af 1000 Riksd. 1695 befalltes han att biträda Cancelli-Rådet Polus vid Kron-Prinsens studier. 1698 (d. 15 April) Landshöfding i Westerås, i sin faders ställe, dagen efter dennes död. Vid 1710 års Riksdag utnämndes han af Senaten till Landtmarskalk, under Frih. Hans Clercks sjuklighet (se art. Clerck), och erhöll vid samma tid från Bender Kongl. fullmakt att vara Hof-Canceller. S. å. kallad till Kongl. Råd samt att tillika vara Ordförande i Lag-Commissionen, äfvensom att, jemte några andre af de Kongl. Råden, afgöra alla förekommande mål och rättegångssaker i K. Justitie-revisionen. År 1712 Grefve (skref sig »till Flosta»). 1713—14 Lunds Akad. Canceller. (Jfr det följande med Tillägg.) 1715 utsedd till första Ambassadör vid den med Rikets fiender påtänkta fredsunderhandlingen; 1718 i Dec. Director i Upphandlings-Deputat. samt President i K. Comm.-Coll.; 1719 Pres. i K. Canc.-Coll.; s. å. Upsala Akad. Canc. Då Cr. visade sig mindre hågad att ingå i de planer, som Engelska ministèren 1719 föreslog Sverige, blef han illa anskrifven hos H. K. H., som öfvertalade sin gemål, Drottningen, att förvisa honom hofvet. Också afhöll han sig några veckor från utöfvandet af sitt embete och skref sjelf Ministrarne till, att »de tills vidare ej hade att till honom sig adressera», men då Ständerna kort derefter kommo tillsammans, blef han insatt i sin förra embetsmanna-verksamhet. När likväl kort tid derefter Landtmarsk. Gr. Horn, på Ständernas tillstyrkan, återtog Presidium i Cancelli-Collegium, måste Cr. gå derutur, då äfven Commerce-Collegium blef honom tillslutet, der Grefve M. Jul. De la Gardie redan efterträdt honom. Till skadestånd beviljades 3000 R:dr i taffelpengar. Såsom Canceller var han både älskad och vördad, särdeles i Upsala, underhöll brefvexling med Professorerna samt harangerade vid Akadem. högtidligheter med färdighet på latin. Under hans presidium fullbordades vår ännu gällande Lagbok, hvarför 1731 års Ständer beslöto att öfver honom låta pregla en medaille, hvilket beslut vid 1734 års riksdag förnyades. (Se Hildebrand och Tillägg.) Dog i Stockholm d. 3 Juni 1737. Gift 1. 1693 med *Maria Wallenstedt,* dotter af Kongl. Rådet

och Presid. i Svea Hofr. Gr. Lars Wallenstedt; 2. 1723 med *Henrika Beata Horn*, dotter af Riks-R., Gen-Guvern. Frih. Henr. Horn. Egde 16 barn, af hvilka här anföras: *Carl* till Crambohl (Kambol?); Öfverste-Lieuten., R. S. O., † 1759. — *Lars* till Flosta, Lagman i Vesterbotten, † 1755. — *Johan*, f. 1707, † d. 27 Jan. 1782, var Gen.-Löjtn., Landsh. och Öfver-Comm. i Malmöhus Län samt C. S. O. m. St. K.

Skrift: En Christelig Furstes Uptucktelse uti vissa Reglor och Läropuncter föreställd af Erasm. Roterodamus. Öfvers. Stockh. 1721 (anon.).

(Källor: Arrhen. Hist. Acad. Upsal. — Stjernmans Matr. o. Landtmarsk. Hist. i Gjörwell, Sv. Bibl. 5:e Del. s. 162, samt Centur. 1. Anon. — Rehbinders Beskr. öfv. Landtmarsk. — Berchs Lefv. Beskr. 3 fl. — Von Döbelns Hist. Ac. Lund. — Gezel. B. Lex. Del 1 o. 4. — [Stjernm. Höfd. Minne I: 194. — Rehb. Canzli-Hist. s. 126. — Anrep. — Ant. om Kammarkollegiet, 1874.])

CRONHJORT, ABRAHAM.

Farfadern hette *Laur. Andreæ*, Kyrkoherde i Runsten på Öland. Sonen, *Abraham*, kallade sig *Hirsch*, tjente sig upp till Öfverste för Nerikes och Wärmlands Regimente och blef adlad 1645, då han kallade sig *Cronhjort*. Hans son *Abraham*, med Dorothea Wellingk, var född d. 1 Jan. 1634 i Kockenhusen (i Liffland). Ingick 1648 såsom Fänrik vid faderns (Nerikes och Wärmlands) regimente, avancerade efter hand till Major 1655 (1658), hvarefter han 1660 (1661) tog afsked och reste utrikes, erhöll vid hemkomsten 1668 (1666, 1667) Öfv.-Lieutenants pension. Följ. året (1669) gick han i tjenst hos Hertig Eberhard af Würtemberg och förde commando öfver hela dess af 9000 man bestående infanteri intill 1675, då han återkom till Sverige och blef Öfverste för ett Reg:te [Smålands] Dragoner. 1678 Öfverste för Kronobergs Reg:te. 1696 Landshöfd. öfver Nylands och Tavastehus Län. S. å. Friherre. 1700 tillika General-Major af Infanteriet och befälhafvare öfver de till gränsens försvar åt Finska och Ingermanländska sidan beordrade troppar, dem han så tappert anförde, att Finnarne lång tid derefter kallade en dristig och behjertad man »Ti Kurnahjort» d. ä. »du Cronhjort». Dog i Helsingfors 1703 och blef begrafven (i Skyttehjelmska grafven) i Kläckeberga kyrka i Calmar Län. Gift med *Brita Schyttehjelm*, dotter af Biskop Henning Schytte i Calmar. — (Om en af hans söner, *Carl Gustaf*, se Låstbom, Höfdinga Minne D. 1, der uppgifterna om födelse- och dödsdag, förmodligen på goda skäl, skilja sig från andra biografers.)

(Källor: Stjernmans Matr. — Dens. Nylands Höfdingedöme i Sv. Mercur. — Gezelii Biogr. Lex. — [Stjernman, Höfd. Minne. — Anrep, jfrd med slägttaflan å Riddarhuset.])

CRONHOLM, ABRAHAM. (Sjelfbiographi [1838*)])

Föddes i Landskrona d. 22 Oct. 1809. (Föräldrarne: *rans Cronholm*, Rådman och Borgmästare, och *Beata Eliibeth Corvin.*) Begagnade i Landskrona skola först enskild undledning och sedan den offentliga undervisningen; Student Lund 1825, Philos. Mag. 1829, Docens i Nordiska Historen och Antiquiteterna 1831. E. O. Histor. Adjunkt 1834. å. medlem af Physiogr. Sällsk. i Lund; 1836 Medlem af t K. Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog; å. Corresp. Led. af Samf. i Stockholm för Handskrifters gifvande. Uppfördes 1837 på förslag till Historiska Adnkturen i Upsala.

Sjelf medarbetare i detta Biographiska Lexicon, hade g helst undvikit att der intaga en plats; men då denna endast är öppen för celebriteter, utan äfven för hvarje era utsträckt författare-verksamhet, på grund deraf att betet med sin biographiska bestämmelse förenar en annan, t till Svenska Litterär-historien tjena såsom supplement, ır jag trott mig kunna hörsamma den uppmaning, hvarmed g blifvit hedrad, att insända min Biographi. Till de Maikularisk uppgifterna fogas några få upplysningar öfver in skriftställareverksamhet, hvilka jag anser mig vara yldig mina få läsare, i fall jag annars haft några. — Mitt rsta arbete, Wäringarne, uppmuntrades med det bifall, m ofta tilldelas en ung, okänd författare. Detta styrkte ig i min föresats att fortsätta mina undersökningar öfver dra momenter af samma bildningsperiod, som mitt första rsök tillhörde. Jag studerade, för att skrifva Forn-Norska Minnen. Men min tid var delad mellan egna studier h enskild undervisning, och medellöshet hindrade mig att an afbrott vistas i Lund, hvadan jag författade nämnde bete och påbörjade 1:a delen af det senare, större vert under ogynnsamma omständigheter. Något hemmastadd mitt ämne, kunde jag ej undgå att inse, huru omöjligt det r, att med de inskränkta förråd af källskrifter, som Lunds kademiska Bibliothek erbjöd, utföra en mera omfattande dersökning på ett sätt som för den historiska Vetenska-

*) För att tillmötesgå Förf:s önskan, äro icke få förändringar i rmen vidtagna h. n.

pens närvarande ståndpunkt var tillfredsställande. Jag an
höll derför om understöd af offentliga medel, för att i Kö
penhamns rikare samlingar fortsätta mina forskningar. E
högre Embetsman, till hvars departement ansökan inlemna
des, intresserade sig för framgången af min begäran; me
okänd egde jag uti ett oberömdt namn intet stöd, och mi
hopp hvilade på ansökningens hänskjutande till ett lärd
samfund, hvilket egde fullkomlig competens att döma i sa
ken, och af intresse för densamma äfven tycktes böra medverk
till en för mig gynnsam utgång. Men hvem förtänker samm
litterära myndighet, att den i stället för ett anslag till un
dertecknad föreslog att för Lunds Akad. Bibliothek skull
inköpas de arbeten, hvilka för ofvannämnda undersökninga
ansågos erforderliga. Om alla dessa källor, bland hvilka äf
ven mindre allmänna Krönikesamlingar, kunde med lätthe
erhållas, eller huru stor del af det begärda anslaget ett dy
likt inköp förutsatte, derom har undertecknad sig ingentin
bekant. Lika litet huru vida något särskildt anslag anord
nades för ofvannämnda ändamål. Säkert är dock, att För
äfven med fritt tillträde till allt hvad Lunds Akad. Biblio
thek egde, hindrades att skänka sitt arbete den rikhaltighe
och fulländning, hvarom större litterära förråd kunnat gifv
hopp. Förf. är nog litet egenkär, för att medgifva, det äm
net äfven stundom varit honom öfvermäktigt, och tiden fö
utarbetandet för kort, för att behandlingen i allt skulle kun
nat uppnå mognad, symmetrisk fulländning och den allmänn
ståndpunkt, från hvilken enskildheterna vinna historisk märk
värdighet, eller i annat fall bortvisas till en i nödfall bifo
gad, chronologisk öfversigt. — Det offentliga understöd, som
1832 söktes, blef Förf. sedan erbjudet, och detta har För
att tacka för möjligheten att han 1836 kunnat uppehåll
sig i Köpenhamn, der begagna Bibliotheken samt i Riks
Archivet med ledning af registraturen genomgå alla Svecic
och derur göra anteckningar och utdrag. Till de sakrikast
fynden kunna räknas concepter och data till fredsförhand
lingarna i Lund 1679, och (i afskrifter) åtskilliga bref ti
K. Carl X Gustaf från Christer Bonde, angående denne
beskickning till England. Dessutom samlades rhapsodisk
bidrag till Svenska historien, hvaribland bref, uppfångad
under krigsåren 1675—79.

Såsom medarbetare i detta Biogr. Lexicon, är ja
skyldig dess läsare en förklaring. Då jag nedskref lef
nadsteckningarna, som hörde till bokstäfverna A och B
gjorde jag mig den föreställning, att de historiska männe

het tecknade sig sjelfva, och att utdrag ur deras skrifvelser och anföranden skulle närmast införlifva läsaren med försvunna tider. Jag betraktade mera under synpunkten af repertorium, än af en historiemålning, de bidrag som jag till detta Lexikon öfversände. Med en sedan vunnen öfvertygelse, att det formlösa och föråldrade framställningssättet från ett annat århundrade gjorde uppsatserna mindre läsbara och framkallade klander, har det varit min omsorg att icke inskränka mig till en sammanställning af samlingar, för hvilka jag haft all möda ospard, utan hellre bearbeta dessa i en kortare framställning och i nutidens språk. Besväret är mindre, och nöjet större att bearbeta sina samlingar, utan att vara tvungen till vidlyftigare excerpter. Några kunna aldrig undvikas. En större likformighet vinner äfven hela arbetet, då alla artiklar utarbetas efter samma plan. Denna förändring torde först vid nästa bokstaf blifva synbar. (Se forts. i B. L. Ny följd III: 143—161.)

Skrifter: 8 Akad. Disput. — Wäringarne. Historisk Undersökning. Lund, 1832. — Forn-Nordiska Minnen. 1:sta Del. Nordboarne i Vesterviking; 2:a Del. Nordboarne i Österviking. Lund 1833 — 35. — Supplement till Biogr. Lexicon (innehåller Biogr. öfver Magn. Gabr. De la Gardie, samt Joh. Adler Salvius). Lund, 1836. — Tal, hållet d. 3 Maj 1836. — Flere Bidrag till Biogr. Lex., Skandia och Liter.-Föreningens Tidning. (Se anf. st. i nya följden och Sv. Boklexikon.)

CRONSKIÖLD, BRYNTE.

Född i Mariestad Dec. (Slägttaflan har d. 25 Juli) 1646. (Föräldrar: Rådmannen derst. *Christ. Zenert von Ens* och *Maria Bryntesdotter.*) Vid ett halft års ålder förlorade han sin fader; vid äldre år tog han tjenst i Stockholm hos en Cassör vid K. Amiralitetet och utredde, efter hans död, hans vidlöftiga bo med så mycken skicklighet, att nämnde Collegium tillbjöd honom att blifva sin husbondes efterträdare; likväl mottog han dock icke denna syssla, utan stod qvar i detta verk såsom Cancellist, till dess han 1669 af R. R. Öfverste-Marskalk. Gr. Joh. Gabr. Stenbock kallades att blifva dess bokhållare. Genom denne senares recommendation och sin egen duglighet blef han 1672 Commissarie i K. Kammar-revisionen och erhöll s. å. Assessors fullmakt (Ord. 1674); adlades 1674 och blef Tullförvaltare (1676) öfver stora Sjötullen, först i Sverige och derefter äfven i alla dess provinser. 1685 Kammar-Råd, med bibehållande af sina öfriga befattningar. Dessutom begagnade Konungen, hos hvilken

han tyckes hafva stått i särdeles nåd, ofta hans tjenst i Reductions-, Kammar- och Commerce-Commissionerna. D 1688 i Stockholm; liket fördes till Vingåkers kyrka, m sjelfva begrafningen firades i hufvudstaden, med ovanlig st i Konungens, Hertigens af Holstein och alla Kongl. Råde öfvervaro. Likpredikan hölls af Biskop Sam. Wirænius Wexiö, och en mängd poeter firade hans minne på näst alla språk, hvilka grafskrifter åtfölja den vidlöftiga Li predikan. Såsom Gen.-Tulldirectör lärer han icke sakn tillfälle att rikta sig, hvilket vi bland annat sluta deraf, a han skref sig »till Nyborg, Westervik, Näs och Finstaholm At kyrkan i sina fäders stad skänkte han en kostbar kyrk skrud. Gift 1682 med *Anna Cath. Fleming*, dotter af Rik Råd. Frih. Göran Fleming, sedermera omgift med R. R. G Nils Stromberg. Ätten utgick med sonen Capit. *Adam Cro sköld*, som 1710 blef skjuten vid Douay i Nederländerna.

(Källor: Wirænii Likpred. o. Personal. — Stjernmans Matr. Gezel. Biogr. Lex. Del. 4. — [Slägttaflan å Riddarh. — Ant. Kammarkollegiet, 1874.])

CRONSTEDT, JACOB. — CRONSTEDT, CARL. — CRONSTEDT, AXEL FREDRIK. — CRONSTEDT, JOHAN ADAM. — CRONSTEDT, CARL OLOF.

1. CRONSTEDT, JACOB.

Föräldrar: *Anders Olderman*, förmögen Handelsman Stockholm samt Föreståndare för Tyska kyrkan (se Lüdeke Denkmal s. 339), bördig från Rostock, samt *Anna Gerde* Modern gifte om sig med Direct. *Mårten Gavelius*, som, d han 1686 adlades, under sitt sköldemärke upptog sina stjuf söner: 1. *Johan* f. 1660, † 1697 såsom Theol. Professor Upsala och Prost o. Kyrkoh. i Danmark; denna gren utdo 1728 med dess son, Öfver-Audit. *Olof Cronstedt*; — 2 *Jacob* (se nedanföre); — 3. *Gabriel*, f. 1670, General-Lieutenant af Infanteriet, Direct. öfver Fortificationen, Öfver-Commendant öfver Fästningsverken i Stockholms skärgård C. S. O. — och 4. *Carl* (se nedanf.).

Jacob, den andre i ordningen af dessa bröder, var född i Stockholm d. 23 Nov. 1668. Blef 1705 Hofjunkare, 1712 e. o. och 1714 ord. Kammarherre, 1718 Ordningsman i Upsala Län och tillika Vice Landshöfd. öfver samma höfdingdöme, under Landshöfd. Ribbings vistande i Stockholm. 1719 Landshöfd. öfver Kronobergs Län; s. å. Friherre; 1727 Riks-Råd; 1731 Grefve; 1748 R. o. C. af K. M. O. Död i Stockholm d. 21 Febr. 1751. (Hedv. Charl. Norden-

cht hedrade honom med ett griftqväde, tr. s. å. i fol.) Han
le på sin sätesgård Fullerö i Westmanland anlagt ett stort
utvaldt Bibliothek samt en Numismatisk Samling, bestå-
le i Romerska mynt. Boksamlingen, som bestod af 4000
nd, mestadels angående Svenska Historien, inlöstes 1756
Riks. Ständer för 60,000 Dal. Km:t, till tjenst för H. K.
Kron-Prinsen, hvilken såsom Upsala Akad. Canceller
57 förärade den till Universitetet. Myntsamlingen inlöstes
1731 års Riksdag för 48,000 daler Km:t och förenades
l K. Antiqu.-Collegium; för det särskildt dertill hörande
nismatiska bibliotheket betaltes 12,000 Dal. s. m. och
s åt K. Bibl. i Stockholm. — Gift med *Margar. Beata*
endel, dotter af General-Lieut. och Landsh. Frih. Jac.
endel.

Källor: Stjernmans Matr. Del. 1. o. 2. — Dens. Höfd.-Minne. — Sv. Mercur. 1756 Jun. s. 1406. — Gez. Biogr. Lex. 4:de Del. — [Anrep. — Låstbom Höfd-Minne D. 1, 2, der många källor anföras. — Lüdekes Denkmal s. 340.])

2. CRONSTEDT, CARL.

Den föregåendes yngste Broder. Född i Stockholm (d.
Maj) 1672. Sedan han i Upsala studerat, i synnerhet
thematik, ingick han i krigstjenst 1699, blef i följd af
af honom påfunnet prof på fyrverkeri genast befordrad
Ofver-Mineur vid Artilleriet; året derpå Artilleri-Adjutant
vilken egenskap han bevistade slaget vid Narva, och följde
an vidare K. Carl XII:s segrande fanor. 1701 Fänrik.
02 Lieutenant. 1703 Reg.-Qvartermästare vid Artilleriet;
06 (1710) Mineur-Capitaine; fången vid Dniepr; men lös-
ven och utvexlad återvände han till Sverige. 1706 (1710)
jor vid Artilleriet och bidrog genom sina bomber, som
störde fiendens magasiner, icke litet till segern vid Helsing-
g (1710) och blef derför 1712 (1710) utnämnd till Öfver-
-Lieutenant. Följde med krigshären till Pommern, der
vid Damgarten, med en hastighet och lätthet, som väckte
us förvåning, bragte kanonerna öfver ett svårt moras och
jagade tvenne regimenten af fiendens rytteri genom sin
bba eld. Ännu större ära inlade han vid Gadebusch
om sitt fruktansvärda vapen, åt hvilket han hade gifvit
hittills okänd kraft, rörlighet och snabbhet. Fienden hade
satt sig på höjder, hvilka voro svåra att bestiga och
gga för ett vanligt artilleri; men Cr. utförde nu första
ifvet på sin kort förut uppfunna konst att anfalla med
noner, och detta oförväntade angrepp jemte de hastigt
jande skotten fördrefvo snart fienden. Gr. Stenbock er-

kände sjelf i ett bref till Konungen, att han näst Gud ha
Cr. att tacka för denna seger. Hans förtjenst blef också b
lönad med Öfverste-fullmakt 1713; under armeens genomtå
genom Holstein visade han ännu andra prof på sin skicklig
het, till dess olyckan kom vid Tönningen. Vid denna fäst
nings öfvergång skickade honom Stenbock, för att åt fädernes
landet bevara denna omistelige krigsman, med capitulation
till Stockholm. Derifrån blef han åter affärdad till Tysk
land, för att taga befälet och uppsigten öfver allt artiller
1714. I Stralsund hade han den hugnaden att se sin Konun
oskadd återkomma från Turkiet, men tillika den smärta
att se de Tyska provinserna gå förlorade. Under tiden va
han (1715) med i den skarpa träffningen på Rügen, der ha
i venstra låret fick ett skott, som säkert skulle aftagit sjelfv
pipan, såvida icke kulan mot en silfverpenning fått en någo
förändrad riktning. Konungen hugnade väl honom me
General-Majors fullmakt, men såret tvang honom att bli qva
i Stralsund under hela belägringen, och sedan blef han fånge
vid dess öfvergång. Ehuru han ganska strängt bevakades
fick han dock tillfälle att, förklädd till dräng, komma undan
hvarvid han äfven hjelpte flere officerare med sig till fri
heten, hvarefter han skyndade till Amsterdam och derifrå
sjövägen till fäderneslandet.

Konungen gaf honom nu, 1716, befälet öfver hel
artilleriet, hvilket han alldeles omskapade. Gamla sätte
att i fält framföra stycken blef afskaffadt; enligt den ny
inrättningen fördes dessa maschiner nu på egna lavetter,
stället förut på vagnar; de kunde nu temligen lätt öfver-
fara grafvar och träsk samt så väl i anfall som återtåg
aflossas och träffa säkrare än hittills: äfven elden fullkom-
nades så, att hvarje stycke, enligt ett med 4 trepundinga
anstäldt prof, kunde i minuten lossa 13 till 16 skott. Cr
påfann äfven en egen art kulor, som i synnerhet voro an-
vändbara till sjös; i mörsare, i bombers gjutning, i an-
spann och batteri infördes också nya förbättringar. Dessa
förtjenster belönades 1718 d. 3 Aug. med Friherrevärdig-
heten: i de båda återstående fälttågen tog äfven Cr. en verk-
sam del. Sedermera blef han General-Lieuten. af Infanteriet
1720; uppfördes 1738 af Ständerna å Rådsförslag, men undan-
bad sig detta förtroende. 1739 gick han till Finland såsom Ge-
neral-Chef öfver den då dit öfverskickade krigsmakten, som lik-
väl endast bestod af 6000 man. Men vid krigets verkliga utbrott
anförtroddes icke honom befälet, utan det blef honom i stället
uppdraget att vara President i K. Krigs-Collegium (1740). Led

if K. Vet. Akad. 1740; blef jemte sin broder, Jacob, 1748 ut-
iämnd bland de 24 första Seraphimer-Riddarne. Dog d. 13
Dec. 1750, den sista af K. Carl XII:s Generalspersoner. Det
erättas, att han på sin dödssäng, plågad af samvetsqval, skall
iafva erkänt, att han skjutit K. Carl XII; många hafva dock
nsett denna bekännelse endast såsom en följd af yrsel. (Se
Tillägg.) — Gift 1709 med *Elis. Arnell*, dotter af Superintend.
Jonas Arnell. Barn: *Jonas* och *Fredrik*, samt 3:ne döttrar,
gifta med Friherrarne Sjöblad, Funck och Cederström.

(Källor: Åminnelse-Tal i K. Vet. Akad. 1751 af Ol. Dalin. — Stjernmans Matr. — Gezel. B. Lex. — [Slägttaflan å Riddarh. — Rosenhanes Afh. om de fem höga Riks-Åmb. — Lefnadsteckn:r utg. af Vet. Akad. B. I, 1869—73, p. XVII. — Se Tillägg.])

3. CRONSTEDT, AXEL FREDRIK.

Född d. 23 Dec. 1722 på Ströpstads Sätesgård i Turinge
ocken och Södermanland. (Föräldrar: General-Lieut. m. m.
Gabriel Cronstedt [se ofvanf.] samt *Maria Elis. Adlerberg*,
otter af Assessorn i Göta Hofr. *Sam. Adlerberg*, samt dot-
erdotter af Fältmarskalken Dahlberg.) Sin ungdom tillbragte
an på det vackra Siggestad, en hans fader tillhörig egen-
om på Wermdön. Redan tidigt vändes hans håg på natu-
en; enligt Faderns önskan, som gerna ville bilda honom för
itt yrke, studerade han äfven Mathematik och förvärfvade
ig en öfvad hand i militärisk teckning; men då han 1738
om till Upsala och fick höra Gottschalk Wallerius i Mine-
alogien, en vetenskap, i hvilken först genom denne hos oss
indes egentligt ljus, fick ynglingens studier en bestämd rikt-
ing åt detta fält. Med en redan god grundläggning ingick
an 1742 i Bergs-Collegium, der han i Landshöfd. Tilas fann
n kunnig och lifvande beskyddare, som befriade den unge
uscultanten från den honom förhatliga renskrifningen och
ställlet gaf honom en för hans kunskaper och lärgirighet
iera lämplig sysselsättning. Mellertid måste han sommaren
743, då man befarade ett anfall från Ryska sidan, följa sin
'ader såsom Sekreterare på hans inspectionsresa genom
itockholms, Nyköpings och Norrköpings skärgårdar. Mera
fverensstämmande med den unge Cr:s tycke var den resa
an nästa sommar fick göra i sällskap med Baron G. Reu-
erholm till Rikets vestra bergslager, hvaröfver han sedan
örfattade en beskrifning. En del af sommaren 1745 till-
ragte han vid Sala grufva. Följ. året blef han E. O. No-
arie i Bergs-Collegium samt Amanuens vid dess Malm-Ca-
inet, hvarunder han tillika började att hos Bergs-Rådet

Brandt med allvar studera Ph
hade Beyen i Tunis genom S
skan att erhålla en Svensk B
uppfunnet koppar-malmstreck
gränsen till Algier. Cr. blef
han dertill förberedt sig geno
Nya Kopparberget och andr
nästan färdig att begifva si
telse ankom, att Beyen, för
nämnda makt, icke tänkte på
Under tiden åtföljde Cr.
betsresor till Vestra Silfverb
parberget och Garpenberg.
Geschworner i Öster- och V
då först tillskapades jemte e
parberget. Cr. qvarstannad
att dessa ej gingo förlorade
grufvorna, vore öfverflödigt
var han under sina gruf-re
sitt nit och forskningslust.
Grufrote hade bildat sig,
Geographia subterranea, ble
det var icke hans fel, att de
året 1750 blef honom ovan
Nov. förlorade sin faster (fö
och sedermera, d. 13 Dec.,
slag både sin moder och
Carl, efter hvilka i Febr.
R. R. Grefve Jacob följde.
Såsom Ledamot i Berg
stade han 1751 års riksd
Bergs-Coll. en Mineral-hist
Vestra Bergslagens bergmäs
honom sina förmäns odelad
reda honom ett rum i K.
sökte han bergverken i sö
skillnad mellan Norsk och
grufdrift, på det sättet, att
lutade till grannarnes fördel
och praktiska behandlingen
han en större frihet i N
handel, då åter hos oss råd
sätt», ett vida större närin
Sc ... åtföljd
besig ... fsl

uppgift, då ett försvar påkal-
e materiella hjelpmedlens till-
är endast jemförlig med harmen,
ste känna öfver en förlust, som
Finlands mistning. Hvarjehanda
agelse, äfven af militärer, som
Löst kan ej problemet sägas
g är att finna i en mängd om-
ns utgjorde bevekelsegrunderna
instone å Commendantens sida,
tt i förening med förräderi, än
en framställning af fästningens
styrka och af de åtgärder, som
ng.
ller klippor i Finska viken, med
n äfven utgör den grund, hvarpå
tningsgrafvar, och andra i klip-
borg en fästning af första ordnin-
f Ehrensvärds snille hade kostat
t halft århundrade hade arbetats
pmans anläggningar förökade vig-
rgön var hufvudverket och den
r, som blifvit casematterad. Åt
denna ö af klipporna Vester-
och stora Öster-Svartö. Långörn
ast landet, och Gustafssvärd ut-
stningen med en tredubbel rad af
omgifvas af murar, »breche kan
, och om äfven en och annan sva-
ör ej detta fästningens öfvergång.
eller efter andra uppgifter, till öf-
r, dels Svenskar, och deribland 721
nsags tillräcklig, då Amiral Cron-
fter uppmaning af Generalbefälet,
räckligt att försvara sig med till
ökades ytterligare från Helsing-
som brist på hästar ej tillät
den. För Sveaborgs pro-
örjt, dervid kraftigt un-
invånare visade.
at vid Viborg
trioterna
gjorde
dan

4. CRONSTEDT, JOHAN ADAM.

Son af Presid. Grefve *C. J. Cronstedt.* Född 12 Nov. (ej 14) 1749. Qvarterm. vid Östg. Cavall. 1766. Lifdrabant s. å. Löjtn. i Arméen 1773. Vice Corporal vid Lif-Drabanterna 1775. Capit. vid Enkedr. Regim. 1779. Kammarherre hos Prinsessan Sophia Albertina 1780, sedan hos Enke-Drottningen 1781. Major vid Enke-Drottningens Lif-Regimente 1784. R. S. O. och Öfverste-Lieutenant 1790. Öfverste 1793. Chef för Savolax Regimente och Savolax-Brigaden 1806. C. S. O. 1808. R. af S. O. st. K. s. å. (uppflyttades vid denna ordens indelning i 2:ne classer, 1814, i första classen). General-Major 1808. General-Adjutant 5 Aug. s. å. General-Lieutenant 29 Juni 1809. C. S. O. m. St. K. 3 Juli s. å. Landshöfding i Östergötlands och Wadstena Län 1810. Arbetande Heders-Ledamot af K. Krigs-Vetensk.-Akad. 1810. Erhöll afsked från Landshöfdinge-embetet 1817. R. o. C. af K. M. O. 1827. Död 21 Febr. 1836. Gift med Fröken *Beata Ottiliana Maria Stackelberg.* Var en af de befälhafvare, som i synnerhet utmärkte sig i sista Finska kriget. (Jfr d. med Låstboms Höfd.-Minne I: 93 [261], Anrep och Slägttaflan å Riddarh.)

5. CRONSTEDT, CARL OLOF.

Föräldrar: *Joh. Gabriel Cronstedt* och *Hedvig Jul. Jägerhorn* af Spurila, dotter af Capit. vid Nylands Dragoner *Hans Christer Jägerhorn.* Född 1756. Under-Lieut. vid Art. 1772. Fänrik vid Arméns flotta 1773. Lieut. 1774. Art-Capit. 1777. Capiten vid Arméns flotta. R. S. O. 1781. Major 1783. Öfv.-Lieutenant 1789. Öfverste och General-Adjutant samt R. S. O. med st. K. 1790. Stats-Secreterare för Sjö-Expeditionen 26 Oct. 1790 till 30 Nov. 1792. Chef för Sveaborgs Eskader 1790. Ordförande i General-Sjö-Militie-Contoret 1791. Contre-Amiral 1793. C. S. O. 1796. General-Adjutant för Flottorna 1797. C. S. O. m. St. K. 1799. Storkors af St. Johannis af Jerusalem Orden 13 Dec. 1800. Vice Amiral af Blå flaggan 1801. Revisor i Stats-, Banco- och Riksgälds-verken s. å. Led. af Vet. Ak. 1801—9. Commendant på Sveaborg 3 Dec. 1801. Entledigad 4 Maj 1808. Förklarad sina ordnar ovärdig d. 26 Mars 1811. Död 7 April 1820. Gift 1794 med *Beata Sophia Wrangel,* dotter af Amiralen, En af Rik. Herrar Gr. Anton Joh. Wrangel och Charl. Regina, född Grefvinna Sparre af Söfdeborg.

Sveaborgs capitulation, hvilken utgör hufvud-katastrophen i Cronstedts lefnad, har med rätta blifvit kallad ett psychologiskt problem och kommer alltid att väcka förundr-

öfver möjligheten af en dylik uppgift, då ett försvar påkallades både af hedern och de materiella hjelpmedlens tillräcklighet. Denna förundran är endast jemförlig med harmen, som hvarje redlig Svensk måste känna öfver en förlust, som föranledde en ännu större — Finlands mistning. Hvarjehanda är skrifvet öfver denna tilldragelse, äfven af militärer, som tillhört Sveaborgs garnison. Löst kan ej problemet sägas vara, men en möjlig förklaring är att finna i en mängd omständigheter, hvilka tillsammans utgjorde bevekelsegrunderna till ett förhållande, som, åtminstone å Commendantens sida, föregifves hafva mindre stått i förening med förräderi, än med svaghet. Vi lemna här en framställning af fästningens ressurcer, af belägringshärens styrka och af de åtgärder, som föranledde Sveaborgs öfvergång.

Beläget på sex öar eller klippor i Finska viken, med verken byggda af granit, som äfven utgör den grund, hvarpå de hvila, med hafvet till fästningsgrafvar, och andra i klipporna inhuggna, bildar Sveaborg en fästning af första ordningen. Denna minnesvård af Ehrensvärds snille hade kostat Sverige 25 millioner, och ett halft århundrade hade arbetats derpå. Thunbergs och Chapmans anläggningar förökade vigten af denna fasta ort. Vargön var hufvudverket och den enda af dessa befästningar, som blifvit casematterad. Åt Helsingfors-sidan omgifves denna ö af klipporna Vester-Svartö, lilla Öster-Svartö och stora Öster-Svartö. Långörn var en isolerad skans närmast landet, och Gustafssvärd utgjorde den egentliga sjöfästningen med en tredubbel rad af batterier. Alla holmarna omgifvas af murar, »breche kan svårligen med nytta göras», och om äfven en och annan svagare punkt intages, medför ej detta fästningens öfvergång. Garnisonen steg till 6000, eller efter andra uppgifter, till öfver 7000 man, dels Finnar, dels Svenskar, och deribland 721 matroser. Ammunitionen ansågs tillräcklig, då Amiral Cronstedt erhållit hvad han, efter uppmaning af Generalbefälet, hade uppgifvit såsom tillräckligt att försvara sig med till öppet vatten. Detta förråd ökades ytterligare från Helsingfors med 2000 centner krut, som brist på hästar ej tillät att transportera till Svenska arméen. För Sveaborgs provianterande hade General Klercker sörjt, dervid kraftigt understödd af den beredvillighet, som landets invånare visade. Vice Amiral Cronstedt hade sjelf med ära fäktat vid Viborg och Svensksund, och hans anseende berättigade patrioterna till de bästa förhoppningar. Ryska belägringshären utgjorde i början knappt en tredjedel af garnisonens styrka; sedan

ökades den till 8000 man, men af dem lågo endast 4 à 5000 man 3 à 4 mil nära fästningen. Antalet af Ryska bataljonerna, ej mindre än elfva, oberäknade fältbatterier, skansgräfvare m. m., berättigar visserligen till att antaga fiendens styrka för vida större, så framt bataljonerna varit fulltaliga, ty hvardera utgjordes då i Ryssland af 1000 man. Fiendens här uppgifna styrka förekommer likväl både i Svenska och Ryska uppgifter. På slädar framskaffades från Ryska Finlands fästningar det gröfre artilleriet, som utgjorde 46 stycken, deribland 16 mörsare. General van Suchtelen ledde belägringsarbetena. Batteriernas anläggning kostade stor möda, och då Ryssarne för deras uppförande endast hade fasciner och rullkorgar att tillgå, blef det nödvändigt att göra bröstvärnen ovanligt tjocka. De omgifvande klipporna voro höljda af snö och erbjödo hvarken jord eller torf. På isen nödgades belägringshären anlägga approcher och brechebatterier. Till att företaga en ordentlig belägring saknades tillräckligt troppar och förråd. Å Svenska sidan underlät man att bemäktiga sig de uddar, på hvilka fiendtliga batterierna uppfördes, af hvilka Skatuddens besittning kunnat gjort det möjligt att afskära Ryssarnes återtåg. Då dessa senare utvidgade sina verk, företogs å Svenska sidan ingenting, för att hindra det. Intet utfall skedde, inga patruller utskickades på isen, och när omsider en förpostkedja bildades inom isningen, använde man denna hvarken mot fienden, eller för att med fästningen för Finska bönder och spioner underlätta förbindelsen. Af sorglöshet försummades att om fiendens styrka och ställning inhemta nödiga underrättelser, och bristen derpå ökade farhågan för en fiende, som man föreställde sig vida talrikare, än han var; man räknade ända till 80,000 man och gjorde sig öfverdrifna begrepp om Ryssarnes batterier och anfallsmedel. En militär från detta fälttåg klandrar Svenska General-Befälet, som, genom inga försök att på Sveaborg inpraktisera förklädda budbärare, bjödo till att hålla Commendanten och Garnisonen vid godt mod. Från Ryska sidan kommo dem deremot till handa tidningar om tillståndet i Sverige, som afmålades vida värre, än det i verkligheten var. En revolution, hette det, hade utbrustit, Fransoser och Norrmän hade landstigit. Proclamationer och bulletiner från Ryska armeen och bref från öfvergifna familjer, hvilka meddelade en skildring af tillståndet, sådan som Ryska interesset fordrade, att den i fästningen troddes vara, öfversändes under sken af militärisk artighet, och emottogos utan misstroende med den begärlighet,

rarmed menniskor på en från den öfriga verlden afstängd
inkt mottaga alla utifrån kommande nyheter.

Den 6 Mars hade de första styckeskotten vexlats. Från
t Ryskt batteri på en klippa midt emellan Helsingfors
h Sveaborg sköts på några hundra arbetare, hvilka ef-
r Commendantens befallning söndersågade isen framför de
ttast tillgängliga ställen. Detta besvarades å Svenska
lan på ett sätt, som spridde förödelse i Helsingfors. Ry-
a Öfver-Generalen, Grefve Buxhoefden, som der ej såg
: säker, afskickade en Parlementär med den hotelsen, att
i ej skjutningen upphörde, fann han sig föranlåten att
pbränna både Helsingfors och Åbo. Cr. svarade, att hans
rsvar fordrade stadens uppoffring. Likväl, sedan han hört
igsrådets tankar, beslöts att inställa bombarderingen å
nna sidan, som förklarades för neutral. Detta gjorde
t för Ryssarne lätt att i Helsingfors anlägga sina maga-
ier och sjukhus. Högqvarteret qvarblef der, och staden
bjöd Ryska tropparna qvarter, de enda i grannskapet, och
stödjepunkt för anfallet på Sveaborg. Helsingfors hade
rt brännas, för att drifva försvaret af Sveaborg till det
tersta och betaga Ryska tropparna allt hopp om fram-
ng af en blokad på 4 mils afstånd, eller af en stormning,
m blifvit företagen efter 48 timmars marsch, då i när-
ten af fästningen inga qvarter i denna händelse varit för
nden att tillgå. Och svårligen hade Ryska tropparna
unat bivuakera under 27 graders köld. Förråden från
iden hade åt de belägrade beredt öfverflöd och ej kom-
t Ryssarne till godo. Ansvaret för en dylik, af sjelf-
rsvaret yrkad våldsamhet var likväl för stort, för att en
ensk Befälhafvare skulle vägat underkasta sig det. Men
er underlåtandet deraf säges fästningen icke mera ha varit
fvervinnelig, ehuru minst 20,000 mans belägringsstyrka
höfts, för att forcera den till öfvergång. Den starkaste
ndsförvandt, som påskyndade fästningens uppgift, var
iktan hos en del af det högre befälet och Commendan-
ns obrukbarhet på den plats, han beklädde. Bataljons-
ief
erna voro till åren, hade familjer, boställen och egen-
mar, som ingåfvo farhågor; och ingen egde anseende för
irre militärisk skicklighet. Det yngre befälet var lifvadt
kriget och önskade få göra utfall. Äfven tropparna voro
ukbara, ehuru söndrade genom olikhet i språk och genom
tional-afundsjukan mellan Svenskar och Finnar. De sak-
de endast öfning. Commendanten, med sin krigserfaren-
t, sin militäriska ära och ett hos sin nation stadgadt an-

seende, egde på krigsrådet ett afgjordt inflytande, och m
hoppades allt af hans mannamod och redlighet. Han sak
nade likväl förtroende för sig sjelf på den post han be
klädde; »van att se som sjöman, betraktade han med äng
lan några tillgängligare ställen, några luckor i sambandet i
fästningsverken; han ansåg Sveaborg som ett fartyg, blott
ställdt för äntring. Han uttröttade garnisonen, genom at
låta den träda under gevär oupphörligt, så ofta larmteckn
å Ryska sidan gåfvos, antingen nattetid ett ringare ant
trumslagare och tirailleurer smögo sig i grannskapet af fäst
ningen, eller några batterier fältartilleri uppmarscherade e
drufhagelsskott derifrån».

Canonaden å Ryska sidan riktades mot qvarnar, maga
siner och de träbyggnader, som ej af vallarna skyddade
1,565 kastkroppar förbrukades af Ryssarne, och detta be
svarades med 2,477 från fästningen. Flera gånger bröt e
den lös i fästningen, likväl utan att göra de förödelse
som befarades. Man förebrår Officers-fruarna att med s
oro och fruktan för en belägrings faror hafva smittat si
män. Och den, som underhöll fruktan och hopplöshet
misstänktes vara Öfverste Jägerhorn, som man förebrår
i Lovisa, der han förut bodde, »hafva lyssnat till Ry
anbud, samt att han nu inom fästningen afbördade ingå
förbindelser». Han inverkade betydligt på Cr. och
ledde honom. Bristen på moralisk kraft hos befäle
Sveaborg upptäcktes snart af den sluga General Such
vid de sammanträden han skaffade sig med dem; och de
bestämde honom till den plan, som medförde fästningens
vergång, säkrare än en vågsam och troligen misslyck
stormning, som General Kamensky föreslagit. Ryssarne f
foro på sätt, som är nämndt, för att uppskrämma sinne
genom blind-allarm och öfverdrifna eller falska tidning
spridande. General Suchtelen höll möten med Amir
och förmärkte snart, att denne var missnöjd öfver Sven
Regeringens politik, misstrodde förbundet med England
dess trolöshet mot hvarje sjömakt; att han fruktade
Svenska Skärgårdsflottans förstöring af fiendtliga bom
och ansåg Sveaborg för en osäker besittning.

»Som sjöman råkade han i förlägenhet, då han sk
försvara orörliga murar, och som menniska och husfader ty
tes han plågas af de lidanden, hvilka ett stort antal ho
kära personer fingo vidkännas». Han hade afslagit Ryska
budet om tillåtelse för sin egen familj att lemna Sveab

på samma tillstånd nekades en mängd andra, hvilka Amiralen önskat befria från en belägrings faror, på samma gång han minskade oron inom fästningen och sattes i tillfälle att spara dess förråd. »Amiral Cr. hade anlag för denna fegslan, detta slags självsjukdom, mot hvilken icke en gång behjertenhet och heder kunna skydda, om de ej åtföljas af styrka och beslutsamhet i charakteren». Misskännande sin styrka, obeslutsam, bevakad af förräderiet, under ett hos enskilda på Sveaborg »af missnöjet underhållet revolutionsfrö», var steget till en capitulation lätt gjordt, så oförklarligt det förefaller den lugna betraktelsen. Huruvida det missnöje Cr. från längre tid tillbaka af Konungen rönt, dertill har bidragit, är svårt att afgöra. »En framtid skall törhända upplysa, huruvida djupare dolda och politiska krafter här utöfvade ett icke ännu utredt inflytande». Dessa omständigheter tillsammans tros hafva förberedt det steg, som Cr. tog, då han tvärt emot förbudet för en Commendant, att under hvad förevändning som helst ej aflägsna sig från sin fästning, på en holme hade möte med fienden och omsider d. 6 April undertecknade med General Suchtelen en convention, som med vanära betäckte ett frejdadt namn, och af nödvändigheten opåkalladt beredde åt fiendens list en seger öfver fosterlandssinnet och krigareäran, större än den Ryska vapnen i detta fälttåg mäktat att sig tillkämpa. Conventionen innehöll, att innan tre dagar efter dess undertecknande förflutit, skulle först Långörnsholmen och sedan Vester-Svartö och Öster-Svartö till fienden utrymmas, med rättighet för Svenskarne att på de båda mindre holmarna låta sina sjuka qvarstanna under läkarvård, och derjemte med dessa ställen underhålla den förbindelse, som var nödig, för att afhämta de tillfrisknade och dit öfverskicka andra sjuka, med vilkor, att antalet af dem, som der qvarlemnades, ej blef talrikare, än det för närvarande var.

Besittningen af dessa skansar borde vara Ryssarne en underpant för att hufvudfästningen d. 3 Maj skulle gifva sig, så framt ej före kl. 12 på samma dag åtminstone fem linieskepp med hjelpsändning inlupit i Sveaborgs hamn. Anländer ej inom nämnda tid Svensk undsättning, uppgifves fästningen, och garnisonen utmarscherar med all militärisk heder, på samma sätt som vid Svartholm; alla Officerare, som äro infödda Svenskar, få återvända till fäderneslandet, mot sitt hedersord att ej deltaga i innevarande krig mot Ryssland eller mot dess bundsförvandter. Svenska Under-Officerare och Soldater försändas under bevakning till Wi-

borg eller närgränsande orter. De, som vilja träda i Rysk tjenst, hafva dertill rättighet, och Finska arméen bibehålles oförändrad, såsom under Svenska regeringen, med löfte, att Finnar, som gå i Rysk tjenst, ej skola användas mot Sverige under detta krig. Det samma gäller om marin-tropparna och civila embetsmän. Med fästningen öfverlemnas alla dess tillhörigheter, artilleri, ammunition och magasiner, med hvad till flottan och skärgårdseskadern hörer, så väl som fästningens archiv, planer och alla dokumenter. Skärgårdsflottan skall till Sverige efter slutad fred återställas, så framt England återgifver den från Danmark tagna flottan.

Det var upprörande för fosterlandskänslan, och krigaren måste rodna öfver att med de försvarsverk, som onödigt och utan några deremot svarande förmåner för det allmänna afträddes, försvåra eller tillintetgöra möjligheten af ett försvar, hvilket endast modstulenhet eller förräderi kunde förespegla såsom omöjligt, så snart alla delar af fästningen ännu voro i de belägrades händer. Det synes, som detta afträdande var beräknadt på att förbereda fästningens öfvergång, som annars svårligen inträffat. Befälhafvarne på de mindre, nu afträdda befästningsverken, hade ej blifvit kallade till det krigsråd, som godkänt conventionen; men likfullt hörsammade de Commendantens ordres att till Ryssarne öfverlemna de dem anförtrodda orter. Conventionen, felaktigt öfversatt, upplästes under blåsväder ganska otydigt för garnisonen, hvarjemte Cr. lofvade framdeles rättfärdiga detta steg. Det beröm, han tilldelade tropparna, hindrade dem ej att gifva till känna sitt förakt och missnöje. För att förekomma våldsamma utbrott af harmen, voro tropparna på flera ställen förspridda, för att höra Conventionen uppläsas. Tidens korthet — två timmar senare intågade Ryssarne på Långörn — förekom hvarje önskan hos enskilda att ombyta befäl och bryta conventionen. Ingen communication kunde dessutom så hastigt ega rum mellan de från hvarandra åtskilda delar af Sveaborgs besättning. Sedan ofvannämnda fästningsverk blifvit utrymda, föreslog Capiten Durietz för Amiralen, att till afböjande af de horreurer, som ett befaradt upplopp skulle åstadkomma, »sjelf gifva vink till insurrection, och under gehänget föra befälet», då Amiralen ej skulle kunna anklagas att hafva brutit sitt löfte. »Cr. blef tankfull, men gaf ej något svar». Jägerhorn trädde fram och begärde att få höra hvad det var för ett råd, som Durietz gaf Amiralen. Och då detta omisstänksamt upprepades, inföll Jägerhorn: »Hvad! menar N.

Amiralen och jag vilja sträcka våra hufvuden för er in-
rections skull?» »Tvärtom torde detta vara medlet att
lsa dem», blef svaret. Öfversten afbröt: »Det tillhör så
er som troppen att lyda, utan att raisonera öfver Ami-
ens göromål, och bevisar en dålig esprit i regimentet,
raf mitt icke skall smittas». — Durietz svarade: »Regi-
ntets esprit är, hvad den alltid har varit, att icke van-
ra sig; och hvad smittan angår, så torde den redan ta-
omkring sig». — Befälet fann nödigt påminna Officerarne,
de skulle lugna tropparna. Härtill svarade Durietz, att
ej kunde tranquillisera sig sjelf, mindre andra, och att
ventionen var det sämsta opus man någonsin gjort. Öf-
ste-Lieutenant Nordenstam, med hvilken han talade, gjorde
ordinationens pligter gällande och erhöll till svar, att
nad var oundviklig efter den förändring Krigsartiklarna
ergått; »men kl. 12 d. 3 Maj upphör lydnaden, och då
ll jag med mitt compagni och med 30 skott på man
a min egen capitulation, som åtminstone skall blifva mera
rande, än er». Flera Officerare voro hågade att handla
eget bevåg, vända sig till tropparnas känsla för foster-
l och heder, och med ett under en allmän resning om-
t befäl göra hvad man kunde för fästningens räddning.
och med i Ryska lägret hade ryktet derom spridt sig.
orsaker, som hindrade utförandet af denna plan, voro
t det anseende som Commendanten åtnjöt, den öfverty-
e med hvilken flera ända till det yttersta ville smickra
att han endast bedrog fienden, och att han sista dagarna
rapenhvilan skulle gifva signal till verksamma steg. Am-
e han hålla conventionen, skulle man intet kunna ut-
a »mot en lika så mäktig, som driftig man». Den förra
ingen vann ett sken af trovärdighet, då Commendanten
på stora Öster-Svartö uppföra ett batteri och fortfara
arbetet ännu de sista dagarna af stilleståndstiden. En
rrection försvårades dessutom genom den fiendtliga esprit
corps, som rådde mellan garnisonen och holmen. Till
förra hörde Drottningens Lifregimente och Jägerhornska
ljonen, och med den senare benämningen förstods ar-
ns flotta. Bland Marin-Officerarne var Commendanten
ad, och denna Corps ansågs obenägen för ett våldsamt
tag, endast derför att planen dertill utgick från landt-
nentena. Ingen äldre Officer fanns hågad att för ett
ag med tvetydig utgång blottställa sitt hufvud; i syn-
et då den paragraph i krigsartiklarna blifvit ändrad,
förut tillåtit, på en fästning eller ett örlogsskepp, Offi-

cerarne att arrestera befälhafvaren, så framt denne mis tänktes för att vilja capitulera, och att sedan i hans stä öfvertaga befälet utan att i händelse af en inträffande olyc bedömmas efter annat än de anledningar, som förefunni till en vidtagen förändring. Hvarje förbindelse mellan från hvarandra detacherade corpserna afböjdes genom d högre befälets vaksamhet. »En folksamling af högst oli interessen, olika tungomål och blind tillgifvenhet för en ga mal Chef kunde ej vid en enda vink förenas». »Politis conjuncturer voro öfverflödigt skapade, löften och förhop ningar på alla händer utströdda, villrådigheten outsäglig o det lilla privata interesset, som vederbörande ej försumm i en bedräglig dag framställa, var storskrikande». Amir Cronstedt erinrade Durietz om Ryska proklamationernas lö ten, att Officerarne fingo behålla sin lön och derjemte a cordera sig till ytterligare befordran. Durietz utlät sig hög harmsen häröfver. Då D. först klandrade conventione hade Amiralen endast yttrat: »Ni har en vana att härd allt och måla allting i svart». — Compagnie-Cheferne fin för sin enskilda del anvisning på Proviantmästaren i He singfors, att der utbekomma innestående spannemål, i fall ville begagna tillbudet.

Att Amiralen sjelf skulle vara bestucken, bestrides tän ligen allmänt. Visserligen innehöll en särskild artikel i co ventionen, att Grefve Buxhoefden skulle söka utverka, a Ryska Kejsaren betalte fästningens krigskassas skuld, ic öfverstigande 100,000 R:dr Svenskt banko och bestyrkt e ter alla vanliga formaliteter. Att denna artikel kunde gif anledning till många tydningar, [illegible] General Sacht len, men förklarar derjemte, med [illegible] kommiga kännedo han eger om förhållandet, sig vara befogad att vederläg hvarje [illegible] beskyllning. Härutinnan instämma andra fö fattare, som i sin framställning berört Sveabergs öfvergån [illegible] med denna [illegible] bestrid [illegible] dukatfjerdinga m. m., som [illegible] hastigh [illegible] så framt d [illegible] I samma skrift erd [illegible] förluste [illegible] af denn [illegible] samla och åberop [illegible] af det ofö [illegible] instämma i a [illegible] att orsake

lana de i det föregående blifvit antydda, hafva bidragit
från sin pligt missleda en förut såsom krigare allmänt
aktad man. Huruvida han likväl endast var ett medel i
rderna på Jägerhorn, blir alltid tvifvelaktigt, med den öf-
rtygelse man allmänt hyste om Cr:s personliga egenskaper,
h då man dertill lägger den planmässighet, hvarmed han
ntes arbeta Sveaborg i händerna på Ryssarne. Till hvad
detta afseende är anfördt, sluta sig följande omständig-
ter. Inga invändningar gjordes, då Ryssarne uppreste bat-
iet på Långörn och med ett starkt artilleri spärrade in-
ppet till hamnen, för att hindra undsättning att bana sig
g ända fram. Förgäfves skedde föreställning hos Cron-
edt. — Svenska krutförrådet bragtes om bord på ett krigs-
rtyg, för att försvåra möjligheten af ett befaradt myteri
and garnisonen; sädesmalningen inställdes, medan man ej
de bröd för längre tid än till d. 6 Maj, och ändock ut-
lades af förråden åt soldathustrur och andra till krigs-
enst lika obrukbara personer. Dessa voro de utvägar, ge-
m hvilka det blef omöjligt att längre än till conventions-
den hålla sig, eller att sätta sig i besittning af nödvändiga
rsvarsmedel. Dessutom voro flera hinder i vägen för att
ertaga de smärre af Ryssarne occuperade skansarna, hvil-
et likväl var ett vilkor för framgången af det företag, som
fftade på ombyte af Svenska befälet och conventionens
rytande. På den 12 à 15 alnar breda isningen voro bro-
rna upprifna, och till att återställa dem blef ej tid efter
l. 12 natten mellan d. 2 och 3 Maj, då ett utfall hade
ort ske. Märkte fienden oråd, voro 100 kanoner å deras
da färdiga att spela mot de utryckande Svenskarne. De
nka landsmän, som lågo på Lilla Öster-Svartö och Vester-
vartö, hotades dessutom vid det anfall på dessa punkter,
vilket ingick i den uppgjorda planen. Under den overk-
amhet för ett allmänt interesse, som af här framlagda svå-
igheter befordrades, visade sig omtankan för enskild fördel
å mycket lifligare. Efter hvad författaren till en här be-
agnad brochure förmäler, blef en mängd packlårar förfär-
igade, att bortföra privat egendom. »Efter berättelse öka-
es de ekonomiska arrangementerna, som quadraten af ti-
erne». Till Ryska Högqvarteret afgick en deputation med
edlemmar från hvarje corps och anhöll om en del i con-
ventionen förglömda, enskilda förmåner. Ett undvikande
var gafs, som hänsköt saken till Ryska Kejsarens godtfin-
ande. Samma skrift, der denna berättelse förekommer, fri-
känner Commendanten från delaktighet i dessa »skamliga

projecter» och yttrar om honom: »Han tycktes allt sedan conventionens uppläsande nästan öfvergifvit styret; och med den sorg, som syntes tära honom, bättrades hvarken egna fel, eller kunde andras dårskaper förekommas». Till den mot Ryssarne öfverdrifna tjenstvilligheten hörde, att förteckning öfver manskapet infordrades af hvarje Compagnie-Chef, »i fall Ryska Generalen begär denna upplysning».

Den 30 April kom General Kamensky till Sveaborg, erhöll efter Commendantens befallning militärisk honneur, och utan att hafva ögonen förbundna, blef han förd från Högvakten till Commendanten. Sammanträdet angick de anstalter, som borde träffas för garnisonens utmarsch, hvilken efter hvad der beslöts, ej skulle ske på en gång, derför att Ryssarne annars befarade vådliga följder af deras underlägsna antal, som ej kunde döljas. Det samtal, som hölls, röjde contrasten mellan Kamenskys afgörande ton och det språk Commendanten förde. De voro oense öfver vakthållningen vid en af fästningsportarna. Kamensky vidblef sin mening, och endast genom en oriktig uppgift vann Commendanten sin önskan. D. 2 Maj skickades Jägerhorn, för att utverka uppskof med fästningens utrymmande, i anseende till svårigheten att så hastigt blifva färdig med alla vantransporter. Efter någon svårighet beviljade Kamensky tre dagars förlängning. Han kunde ej till paradering sammandraga mera än 800 Ryssar, och till fästningsverkens besättande och Svenska styrkans escortering var belägringshären knapt tillräcklig. Sveaborgs garnison sträckte gevär; förtviflan och sorg stodo att läsa i alla ansigten, till och med tårar flöto, och öfver Commendanten och Conseljen utöstes smädeord och förbannelser. Aftonen förut hade Cr. begärt 6 Corporaler till sauve-garde och derjemte låtit arrestera både en del af vakten och andra soldater, hvilka samlat sig på borggården och högt ropat, att de skulle masakrera Commendanten. Af tropparna, som ryckte ut, var Enke-Drottningens Lifregimente det sista. Commendantens afskedsord besvarades endast dermed, att manskapet skar tänder och lät halfqväfda eder frambryta. Till Durietz yttrade han: »Herr Capiten känner någorlunda hur tillståndet har varit; säg nu icke värre derom, än det verkligen förhållit sig».

Af den 6000 man starka besättningen hade 5 stupat, 28 voro sårade, och de sjukas antal steg till 200 man. Krutförrådet var 1,502 centner, och 2,500 kanoner funnos på fästningen, oberäknadt en mängd andra stridsmedel. Skär-

ardsflottan med dess förråd, som der förvarades, var äfven betydlig. — De grunder, hvarmed Cr. ville rättfärdiga apitulationen i sin rapport till Svenska Konungen, voro hufudsakligen fästningens tillgänglighet för fienden, då isen låg, n för de vidlyftiga verken otillräcklig garnison, som desstom genom vakthållning och arbete var uttröttad, bristen å officerare och artillerister och fruktan för flottans förstöing. Man lär ej sakna uppgifter, hvilka vederlägga denna apports innehåll. — Till Sverige hade Cr. beslutat resa, ör att rättfärdiga sig, och äfven förbehållit sig rättighet lertill. Endast för enträgna föreställningar att undvika lenna fara, gaf han vika och qvarblef i Finland. Han tillragte sitt öfriga lif i enslighet, föraktad och afskydd ej lott af Svenskar, utan äfven af alla ädlare Finnar och Ryssar. Följande berättelse kan dertill tjena som bevis. Då refve Armfelt några år efter fredsslutet såsom Generaluvernör och Akademie-Cansler besökte Åbo, och en stor nåltid för honom anställdes, kunde man icke undgå att äfven lertill bjuda en man af den rang som Cr., och som tillika visat Kejsaren en så vigtig tjenst. Efter åtskilliga skålar föreslogs också en för f. d. Commendanten på Sveaborg, men Armfelt skall derpå hafva utropat: »dricke denna skål hvem som vill, men icke jag», hvarvid han stötte sitt glas så hårdt mot bordet, att det sprang i stycken.

Mjältsjuk och dyster, tärd af inre förebråelser, med en polyp, som bildat sig i hjertat, gick Cr. döden småningom till mötes. När han kände den nalkas, och han redan låg på sjuksängen, berättas han hafva framtagit en under hufvudgården gömd portefeuille, med papper, hvilka, efter hvad han sade, rättfärdigade hans förhållande på Sveaborg; men emedan han ansåg det numera öfverflödigt att inför menniskor sig försvara, och för att ej blottställa flera i Sverige lefvande personer, befallte han, att papperen i hans närvaro skulle brännas. Det skedde, och den fläck, som är fästad vid hans namn, förblef således evigt outplånad. Den hade måhända kunnat mildra de förebråelser, som Sverige alltid skall rikta mot en man, som, bedömd ur den lindrigaste men kanske sannaste synpunkt, af svaghet och tanklöshet vanvårdat ett så dyrbart, af Konung och Fädernesland honom lemnadt förtroende. (C:s egen skrift om Sveaborgs uppgifvande, tr. i Sthm 1811, anföres af Låstbom och Rosenhane [se Källor]. C. har hos samlare bevarat sitt minne genom en spelpenning som han låtit slå, se Hildebrand.)

Källor: Slägttaflan på Riddarhuset. — Anteckningar öfver Fälttågen emot Ryssland åren 1808 och 1809 af C. J. Holm. — Kri-

get mellan Sverige och Ryssland 1808 och 1809 af P. van S[...] telen. — Underd. Relation rörande Sveaborgs öfvergång af C[...] Durietz. — Orsakerna till Sveaborgs öfvergång och tillstån[...] under dess belägring, af J. G. Båth. — [Om Armfelt och om[...] met om Cr. å s. 327 har Palmblad tillagt enl. C-ms uppgift. Låstbom, Höfdinga-Minne II: 297, 329. — Rosenhane, Vet. [...] Hist. — Anrep.]) C—m.

CRONSTIERNA, MÅRTEN.

Farfadern, *Henrik Strussberger* (i Matr. *Struberg*), a[...] Tysk adelig ätt, General-Commissarie och Landtråd i Lif[...] land, upphöjdes 1653 till Friherre och kallade sig *Cron[...] stierna*, Frih. till Kroneburg och Herre till Jungfruhof, ble[...] 1676 Öfverste för Lifländska Adelsfanan och följ. år Pre[...] sident i Lifländska Öfver-Consistorium. Hans son *Mårte[...]* var Rådsherre i Riga. Dennes son, *Mårten*, var född p[å] Håtuna i Upland d. 20 Febr. 1682. Såsom page blef ha[n] uppfostrad i K. Carl XI:s hof, ingick sedan i krigstjens[t] och commenderade i träffningen vid Düna 1701 en division af 45 man. Derefter tog han tjenst i Franska arméen och tjente som gemen grenadier vid General Gr. Sparres regimente; han var med i slaget vid Eikeren, då af 120 man, som af detta regimente blifvit dit commenderade, endast 20 kommo igen med lifvet. Cr. fick tvenne svåra blessyrer i hufvudet och föll ned bland de döde i ett dike, men efter actionens slut blef han igenkänd och återkallad till lif. Franske Konungen skänkte honom till belöning en gratifikation af 600 livres jemte Fänriks-fullmakt. Sedermera bivistade han belägringen vid Menin samt slagen vid Ramilies och Oudenarde, vid hvilket senare tillfälle ett skott gick honom tvärt genom lifvet, helt nära hjertat.

Sedan han med möda blifvit läkt från detta svåra sår, tog han såsom Capiten afsked ur Franska arméen och ingick i tjenst hos Konungen af Polen samt blef 1710 dess Kammarherre samt Öfv.-Lieuten. vid dess Garde. K. Stanislaus använde honom i åtskilliga vigtiga ärenden och rönte af honom den största trohet. År 1716 fick han väl K. Carl XII:s fullmakt att vara dess Kammarherre, men qvarblef ändock hos K. Stanislaus, till dess denne 1718 lemnade Zweibrücken. När sedermera samma monarchs dotter blef förlofvad med Franska Konungen, skickades Cr. 1725 att lyckönska K. Stanislaus, då han, på dennes recommendation och i följd af de förtjenster han förut i Frankrikes tjenst ådagalagt, erhöll K. Ludvig XV:s fullmakt såsom verklig Öfverste vid

valleriet. 1729 utnämndes han till Öfverste och Commennt på Warberg; fick 1730 Öfv.-Lieutenants indelning vid lelsfanan; blef 1732 Öfverste för samma Reg:te; 1746 neral-Major af Cavalleriet; 1748 R. o. C. af S. O. Afed 1749. Afled på Håtuna 1752, utan manliga arfvingar. ft med *Marg. Elis. v. Strutz (Sturtz?)* dotter af Reger.-idet v. Strutz i Zweibrücken.

Källor: Åminn.-Tal, då Vapnet krossades, af Fr. Ax. Reuterholm. Stockh. 1752. — Gez. Biogr. Lex. 4:de Del. — [Anrep. — Låstbom, Höfd.-Minne II: 229, 326.])

CRONSTRÖM, ISAAK.

Farfadren, *Marcus Koch*, f. 1585 i Lüttich, härstamande från bergsfolk, var en af de många, som för religionsföljelser tvingades att lemna sitt fosterland. Sedan han atskilliga ställen försökt sin lycka, blef han 1621 Myntistare i Königsberg. Här lärde K. Gustaf II Adolf känna nom och inkallade honom till Sverige. Åtföljd af åtskilliga eder och handtverkare, begaf han sig 1626 till Sverige och lade i Nyköpings ström ett myntverk samt började slå nda kopparmynt, i stället för de förut brukliga fyrkantiga ppingarne. Mynthusen i Arboga, Säther och Arboga (!?) ställ- också under hans styrelse. Han anlade äfven ett smidesrk vid Thorshälla, der man först började skära jernet i á tenar, upptog nya jerngrufvor, befordrade kopparhandel, rmakeri, hvilket han emottog af Compagniet som ett nytt rk, anlade flera fabriker samt grundade Avestad på ett ut obebodt ställe. Der dog också denne förtjente man d. Nov. 1657. Med *Elis. v. Eyk* (Eijck?), köpmansdotter n Danzig, hade han haft flera barn, hvaribland sönerna ıak, *Abel* (död som Öfv.-Hofpred. 1668, gift med Erkeık. Lenæi dotter) och *Daniel* (död som Myntmästare). Den iste brodern åter, *Isaak*, egare af Skultuna bruk, Bjurforss h Hägervall, blef 1659 Myntmästare vid Avestad, sedan rectör öfver Gár- och Myntmakeriet derst. samt Assessor Bergs-Coll., slutligen Kammar-Råd, död 1679, sedan han 67 under namnet *Cronström* blifvit adlad jemte sina 4 orsöner: *Jacob* (död som Öfverst.-Lieut. barnlös), *Isaak* (död rnlös som Lieuten.), båda söner af Öfver-Hofpr. Abel, samt braham (död 1696, också barnlös, som Öfverdirect. öfver rotet), son af Myntmäst. Marcus Danielsson *), samt *Marcus*,

*) Så läses i Matrikeln sid. 601. Enligt Anrep bör här läsas: ad jemte sin broder Abraham och brorsönerna Marcus Danielsn samt Jacob och Isaac Abelsöner.

son af Daniel (kallad tjocka Cronström), Herre till Engel-tofta och Malingsbro (död 1680, också barnlös, såsom Asses-sor i Svea Hofr. och Häradshöfding). Adliga ätten Cr utgick på svärdsidan 1743 med Öfver-Ceremonimästaren *Gustaf Cronström*, en sonson af Kammarrådet Isaak.

Af denne *Isaak*, gift med en köpmansdotter från Stock-holm, föddes *Isaak* d. y. i Avestad d. 3 Juli 1661. Han dristighet och oförskräckthet framlyste redan i barndomen, i synnerhet vid ett tillfälle, då han jemte åtskilliga kamrater i Upsala, dit han redan vid 10 års ålder blef sänd, lekte krig på Kungsängen. Dervid hände nämligen, att då begge flockarna, som, uppförde denna barnalek, stötte hårdt tillsam-mans midt på bron, som leder öfver Fyrisån, föll en af dem, Kaulbars (sedermera Öfv. Lieuten. i Fransk tjenst) ned i ån, då Cr. genast störtade efter honom och räddade hans lif.

Efter faderns död började den unge Isaak sina utländ-ska resor, 1679. Hans äldre broder, *Daniel*, hade redan förut en tid vistats i Paris, der han så förälskade sig i det Franska lefnadssättet och dess nöjen, att han beslöt att för alltid der bosätta sig, hvilket också skedde; han dog der 1719 som Svensk Minister. Denne reste nu till Leyden sin broder till mötes och förde honom till nämnda hufvudstad 1681. På resan åtföljdes de af en Baron Banér, hvilken förälskade sig i M:me Mazarin, kom för hennes skull i osämja med en annan af hennes beundrare, Prins Philip af Savoyen, en broder till den store Eugène, och stupade i en duell med honom i England.

Cr. studerade här under berömda mästare architektur och krigskonst samt öfvade sig i ridderliga idrotter, men aftnarna tillbragtes i de lysande kretsar, till hvilka hans broder banat honom tillträde. Mest dvaldes han hos den snillrika Markisinnan Lery, hvars salong var en mötesplats för en stor del af hufvudstadens beaux-esprits, såsom Perrault, Fontenelle och andra, som under den då väckta, onyttiga men häftiga tvisten om den antika eller moderna litteratu-rens företräde, bekände sig till »la partie moderne», till hvil-ket jemväl de flesta af det vackra könet hörde, med undan-tag af M:me Dacier, hvaremot denna societet alldeles skydde af Boileau, Racine m. fl., som förfäktade de gamles sak. Men, ehuru Cr. så flitigt umgicks i Fru Lerys hus, var dock äfven han en anhängare af de gamla, hvarmed hans broder var mycket missnöjd. Slutligen förklarade sig mode-opinio-nen för de nyare, och tvisten fick alltså på visst sätt slut

Snart derefter fick dock Cr. en ny anfäktelse, men af annan art. Ofvannämnde Baron Banér, som den tiden dyrkade den berömda Ninon, hade af henne blifvit omskapad till en rättrogen Catholik, och hennes vän, Fru Lery, af nit eller fåfänga, smickrade sig också med hoppet att kunna göra äfven den andre Svensken till Proselyt. Men Cr. stod allt för fast i sina grundsatser, och försöket misslyckades.

Vid denna tid, 1682, ankom till Paris den Svenske Grefven Carl Joh. Königsmarck, en brorson af den store Fältmarskalken. Af aktning för detta lysande namn gaf Ludvig XIV den 24-årige ynglingen ett eget regemente. Denne sökte derefter ifrigt att förse sitt regimente med unga adelsmän, särdeles Svenskar, och engagerade äfven trenne sådane, Baron Kurck, Grefve Carl Gust. Lewenhaupt (död 1703 i Hamburg såsom Chursachs. Geheime-Råd och Öfverste-Lieuten.; en fader till den halshuggna Carl Emil, Svensk Generalissimus i Finska kriget), samt vår Cronström.

Från hufvudstadens förströelser måste nu den sistnämnde hastigt slita sig lös och med regimentet marschera till Catalonien 1684. Det hufvudsakligaste, som ur detta fälttåg förtjenar anföras, var följande händelse. Königsmarck ville bemäktiga sig Gerona: emedan bron redan var besatt af fienden, måste man öfvervada floden Ter. Den unge Öfversten, som älskade det utomordentliga och ville visa sin bravoure, steg af hästen, befallte alla sina officerare göra det samma, samt likasom han vada öfver floden. Många drunknade, bland dem Kurck, som väl var en god simmare, men icke ville öfvergifva sin fana, ty, såsom Cr. skrifver i sina Memoirer, »un drapeau est un meuble bien embarrassant en telle occasion». Cr. slant på en hal sten och blef af strömmen förd till samma strand, hvarifrån han kommit. Andra försöket lyckades bättre: öfverkommen infann han sig hos sin Öfverste, som emottog honom med dessa ord: »välkommen: det fägnar mig att få se en af våra fanor. Hvar äro edra kamrater?» — Cr. svarade: »jag har haft så mycket att göra att sjelf väl komma öfver, att jag icke haft tid att se mig om efter de andra». Emedan nu ingen soldat var i stånd att afskjuta ett skott, bildades första linien af idel pikenerare, vid hvilkas anfall Spaniorerna snart togo till flykten. Så utföll den första action som den unga hjelten bevistade; det öfriga fälttåget förflöt utan särdeles märkeliga händelser, till dess, i följd af stilleståndet i Regensburg, alla fiendtligheter upphörde.

Regimentet blef sedan förlagdt till Languedoc; men tidernas skick var sådant, att det icke dröjde länge, förrän krigslågan åter utbröt. Cr., som nu blifvit äldste Capiten, förordnades till Commendant i fästningen Pignerol. Snart måste han dock förena sig med Marskalken Catinat, som 1691 gick öfver Alperna och eröfrade Nizza, likväl genom förräderi. Nästa års fälttåg öppnades af Capiten Cr., som intog det vigtiga passet vid Susa. Vid denna tid afled den tappre Königsmarck på Morea, och hans regimente gafs åt Öfverste Surbeck, en Schweitzare, en obehaglig och snål man, som till och med försnillade de gratificationer, som kronan anslog åt hans officerare. I det hela var hela denna tid »le siècle des Suisses en France», i det att Louvois högst sällan till högre platser befordrade andra utländingar än Schweitzare. Detta hade den följden, att den ene efter den andre lemnade Frankrikes tjenst; så ingick Fink v. Finkenstein i Preussisk tjenst, der han sedan gjorde lycka, i det han blef K. Fredrik Wilhelms Guvernör, och Cr:s kamrat, Gr. Lewenhaupt, i Sachsisk. Äfven Cr. tog afsked och blef, 1692, verklig Capiten med compagnie vid ett af de regementen, som K. Carl XI efter Nimweger-freden skickade dels Österrikarne, dels Holländarne till hjelp. Dessa hjelptroppar stridde med beröm i början mot Turkarne i Ungern, sedermera vid Rhen och i Nederländerna mot Fransoserna. Cr. fick till Chef den förtjente General Dopf och befann sig nära K. Wilhelm III:s person. Han bevistade Namurs belägring och intagande 1695, hvilken fästning försvarades af Marskalken Boufflers och illa skyddades af Fältmarsk. Villeroi. Cr. skref öfver dem begge följande epigram, hvilket vi anföra, ehuru det icke är särdeles qvickt:

> A Boufflers disait Villeroi:
> "Il ne fallait sitôt te rendre".
> Boufflers dit: "c'est honteux pour toi
> D'être si près et me voir prendre".
> Guillaume decidait entre eux:
> Dit: "vous avez raison tous deux".

Vid början af år 1695 ingick Cr. ett i alla hänseenden fördelaktigt giftermål med Fröken *Trajectina Anna Eli[...] Tuyl van Serooskerken* (Zeerorskerken), hvars fader och förfäder hörde till Ridderskapet i provinsen Utrecht. Den unga frun älskade så högt sin man, att hon följde honom

fält och underkastade sig med hjeltemod alla dermed förknippade faror och besvärligheter. En gång flög en kula in i tältet, medan hon der var ensam, och föll ned vid hennes fötter. Hennes man, som strax derefter inkom, frågade henne, om ej hon blifvit mycket förskräckt, hvarpå hon svarade: »kulan kom så hastigt, att jag ej hade tid dertill; sedan den nu en gång fallit ned, så skulle ju det vara både onödigt och löjligt att bli rädd».

Efter slutadt fälttåg 1696 begaf sig Cr., som nu var Major, åtföljd af sin hustru och sin svåger, Holländska Öfversten J. G. Knorring († 1726 i Stockholm), på en lustresa till Sverige, der han ville besöka sin gamla moder och sina slägtingar, af hvilka han icke hade ett ringare antal än 63. Efter ankomsten till Helsingborg foro våra resande först till det närbelägna Wegeholm, för att helsa på Majorens syster, Maria Euphrosyna, gift med Lagman Cedercrantz (död 21 Dec. 1699, hvarefter hon omgifte sig med Major C. D. v. Konow, † 1731; hon sjelf dog 1736). De tjädrar, hjerpar och andra nordiska läckerheter, som här uppdukades af den Svenska gästfriheten, behagade särdeles den unga Holländskan, och än mer road fann hon sig af den för henne nya resan på klingande före upp till Stockholm. Här omfamnade Cr. sin moder och besökte sina slägtingar, bland hvilka den förnämsta var hans svåger Gr. Carl Gust. Frölich, en så from man, att han nästan betraktades såsom ett helgon. Umgänget med honom behagade dock föga vår Major; Grefven tadlade hans Franska, i Sverige då hatade, manerer, hvilka han bad honom dölja för sina landsmän, »som voro kalla Italienare». Också nödgade han sin svåger att hvar morgon kl. 6, under den kalla vintern, åtfölja sig till Slottet, på morgonbönen hos K. Carl XI. Cr. tyckte sig mellertid hos Frölich upptäcka spår till en viss skenhelighet, hvilken framlyste medelst denna ostentation i bönen, hvarigenom han ville göra sig angenäm för sin Konung, som sjelf var mycket gudfruktig och älskade att hos andra finna samma böjelse.

Sedan våre Holländske resande tillbragt en dryg del af vintern i hufvudstaden, afreste de till Kungsör, för att taga afsked af Hofvet, hvilket man fann sysselsatt med elg- och björnjagt, dock ingen mera ifrigt än den unge Kronprinsen. Vid afskedsaudiensen var en olycka nära att hända vår Cr. Lilla Prinsessan Ulrika Eleonora höll, antingen af en händelse, eller emedan hon blifvit undervisad om rätta sättet

att få den stolte krigaren till att bocka sig riktigt djupt, vid handkyssningen sin hand så lågt, att han, som icke beredt sig på en så djup bugning, var helt nära att förlora jemnvigten och falla öfver henne. Från Kungsör reste han till sin äldsta syster, Elisabeth, enka efter Konungens forna favorit K. Rådet Gr. Lindsköld, som på Kersö anlagt det präktiga Stafsund. Man ankom just då Riks-Rådinnan höll på att göra bröllop åt en af sina jungfrur, som skulle gifta sig med en Postmästare i Gefle. Nu hade den Holländska Frun den fägnaden att se ett Svenskt bröllop med alla dess vidlöftiga och för henne främmande gammaldags-ceremonier. Hennes uppmärksamhet fästades i synnerhet pa den vördige Prosten och hans stora skägg, hvilket ännu bars af prester på landet. Efter måltiden uppstämde han med hög röst en andelig bröllopsvisa, men på en melodi, som förekom den vackra Holländskan så verldslig, att hon trodde det vara en dricksvisa och ansåg det för en pligt och en höflighet att accompagnera sången med ett leende. Strax derefter såg hon, till sin ännu större förundran, samma hederliga prestman med bruden öppna balen med en slängpolska och derunder utveckla en liflighet och en vighet, som föga tycktes öfverensstämma med hans förra allvarsamhet och hans stora skägg. Den presterliga etiketten var den tiden så sträng, att Capellanen, som hade ett mindre respectabelt skägg, men ett hurtigt utseende, icke vågade blanda sig i dansen; han fick det dock till slut, på den främmande fruns förbön, då han blef så glad, att han med en kammarpiga, som han bjöd upp, utförde de mest förundransvärda hopp.

Sedan de nygifta sålunda gladt tillbragt vintern, och Majoren tagit afsked af de många slägtingarna och sitt fädernesland, hvilket han aldrig mer skulle återse, reste de om våren skyndsamt tillbaka och begåfvo sig till de allierades läger, i nejden af Brüssel. Men den snart inträffade Ryswikska freden, hvilken afgjordes genom ett par samtal mellan Grefven af Portland, K. Wilhelm III:s gunstling, och Marsk. Boufflers, satte innan kort en gräns för alla fiendtligheter. Cr. fick då anbud från Savoyen att blifva Öfverste för ett Dragon-regimente, hvilket han dock icke antog, men blef i stället befordrad af sin herre till Öfverste-Lieutenant, på recommendation af Lord Albemarle, genom hvilken K. Wilhelm bortgaf alla tjenster. Det regimente, som Cr. nu emottog och som låg i Utrecht, var så illa disciplineradt, att stundom 70 till 80 man olofvandes och under brinnande

ig plägade begifva sig bort, för att roa sig i de närbelägna terna. Men Cr. införde nu så mycken ordning ibland sitt lk och satte för öfrigt regimentet i ett sådant skick, att . Wilhelm deröfver betygade honom sitt höga välbehag, då ın mönstrade det, 1701.

Kort derefter utbröt Spanska Successionskriget. Cr. ljde Holländska arméen till Rhen och bevistade hela beıgringen af Kaiserswerth, som ändtligen intogs af Prinsen Nassau-Saarbrücken, d. 15 Jan. 1702. Vid denna begring kom, medan Cr. stod i en löpgraf, en kula och bortg en del af hans stöfvel; kort derefter, just medan en eneral berömde hans tapperhet, kom en muskötkula och ›rttog öfra delen af hans hatt.

Mellertid dog K. Wilhelm, och Marlborough öfvertog nu ›gsta befälet öfver hela arméen, men befälet öfver den olländska anförtroddes åt Grefve Henrik af Nassau-Ouverırk, den äldste Generalen i arméen. Cr. blef hans Adjuınt och tillika befordrad till Öfverste, 1703. Ehuru nyssimnde fältherre var känd för sin häftighet, förstod dock r. att så väl umgås med honom, att han betygade sin sakıd, då hans Adjutant 1704 blef förordnad till Commendant Huy, en fästning i Lüttich. Nästa år blef denna belägrad r Churfursten af Bayern och General de Basse (sedermera ıder namnet Matignon Marechal de France), men Cr. höll g i 3 veckor och uppgaf den ej förrän han af lifsmedel genting egde qvar mer än en half skinka, en half tunna ricka och en enda butelj vin. Han fördes då såsom fånın till Antwerpen, der Churfursten sjelf återgaf honom sin irja och tillät honom utvexlas. När Huy sedermera erfrades, blef han der ånyo insatt såsom Commendant.

Ehuru nämnda befattning varade ända till krigets slut, ı var dock hans militära verksamhet icke inskränkt till enna obetydliga punkt. Det var han — så påstår han tminstone sjelf — som genom de underrättelser han genom ina spioner skaffade sig om Fransosernes för ögonblicket edelmåttiga styrka, och dem han strax meddelade Marlorough, förmådde denna fältherre att lemna det segerrika laget vid Ramelies, 1706. Utan tillstånd lemnade han sin istning, för att bevista denna slagtning, men då han anom till stället, var allt förbi, och han kunde icke göra mer, n från valplatsen med sig afhämta flera illa sårade fiender, ilka annars utan honom skulle omkommit.

Afven i slaget vid Oudenarde 1708 fick han icke var med, men väl vid den bekanta belägringen af Ryssel. Han blef nu ställd under Arfprinsens af Hessen, sedermera Svenska Konungen Fredrik I:s befäl och såg denne Furste tvenne gånger i fara att förlora lifvet. Den ena gången föll han träffad af en muskötkula i hufvudet, i Cr:s armar, och då de omgifvande jämrade sig öfver denna olycka, anmärkte Prinsen kallblodigt: »je ne suis pas mort, mais rudement blessé». Likväl blef han efter några dagar återställd. Under denna tid befann sig Öfverste Cr. jemte sin Chef nästan alltid i den store Eugènes omgifning och åtnjöt flera prof af dennes aktning och förtroende. Följ. året blef han befordrad till Brigadier af Infanteriet. Med Prinsen af Hessen-Cassel framryckte han till belägringen af Mons, och då han genom spioner hade utforskat, att Fransoserne innan kort väntade förstärkning och tänkte befästa sig, rådde han Marlborough och Prins Eugène att genast eller senast morgonen derpå angripa fienden. Men olyckligtvis hade den senare utskickat sitt mesta folk på fouragering och vågade derför icke göra något anfall, förr än efter deras återkomst, hvilket ej kunde ske på minst 24 timmar. Under tiden hade fienden fått den väntade förstärkningen och hunnit förskansa sig. Visserligen vanns slaget (d. 11 Sept. 1709 vid Malplaquet) af de allierade, men med en förlust af in emot 9,000 döda och 13,000 sårade. Både Cr. och hans systerson Isaak Cedercrantz (jfr ofvanf. sid. 210) voro med i denna het träffning: den förre blef illa blesserad af tvenne skott, och morbrodern blef skjuten i benet, så att han föll omkull och måste krypa till en lada, dit äfven systersonen något senare ankom, och der båda nu afbidade slagtningens slut. Ehuru väl Prins Eugène egentligen var skuld till denna onödigt stora manspillan, så var Marlborough nog artig att taga felet på sig. Då man en gång frågade honom, hvarför han ej förr angripit Marskalken Villars, innan denne fått samla sin styrka och befästa sig, svarade Marlborough temmeligen gåtolikt: »om icke fienden hade sökt att befästa sig, hade man icke angripit honom».

År 1710 bevistade Cr. eröfringarna af Douay, Béthune, St. Venant och Aire. Nästa år inträffade den bekanta ministerförändringen i England, i följd hvaraf Marlborough blef återkallad och Engelska arméen befald till inactivitet. Denna oväntade händelse förlamade återigen Eugènes verksamhet, i hvars rörelser Cr. för öfrigt alltid deltog. Ändtligen

om freden i Utrecht 1713. Cr. bibehöll sin Commendant-ost i Huy till Nov. 1715, då, i följd af Barriere-tractaten, istningen öfverlemnades till Biskopen af Lüttich.

Men innan detta ännu inträffade, hade en ny skådebana ppnat sig för Cr:s bedrifter. Ibland de 6000 man hjelptrop-ar, som K. Georg af Holland erhöll vid Pretendentens infall Skotland, befann sig äfven vår Brigadier. Hertigen af Ar-yle slog väl rebellerne vid Dumblain, men emedan han icke ess mindre, i följd af sina långsamma rörelser och matta åt-ärder, misstänktes för någon benägenhet för sin landsman, 'retendenten, måste han afstå commandot åt Cadogan, som trax gaf kriget nytt lif och innan kort gjorde slut på hela ılttåget. Carl Stuart var redan förjagad, och Cr. hade nu terkommit från sitt vinterfälttåg i Skotska Högländerna amt tagit sitt qvarter i det gamla Kungliga slottet Scone ära Perth, hvarest Skotlands forne Konungar läto kröna ig. Han bodde i samma rum, som Pretendenten kort förut :mnat. En dag, då han åt middag, anmäldes, att några af ans folk påfunnit ett tillslutet rum, hvilket de, i det de ittat genom nyckelhålet, tyckte vara fullt af gevär. Cr. mnade med våld låta öppna det, emedan man ej godvilligt ille det, men emellertid hade Fru Stormont, som låg sjuk a slottet, skickat ett bud till Perth, yppat hemligheten och enom General-Major Sabin utverkat en befallning från Ca-ogan till Cr., att här icke utöfva sin krigsrätt. Slutligen ck äfven han veta denna hemlighet. Den var af följande eskaffenhet. Då Pretendenten kom till Skotland och icke ns egde en silfversked, skänkte honom en rik Skotsk adels-ıan, som också var en Stuart, en präktig silfverservis, med essa ord: »Jag får den nåden till Ers Maj:t öfverlemna enna servis, hvarpå ingenting behöfver ändras, emedan Stu-rtska vapnet redan står derpå». När Pretendenten seder-nera hals öfver hufvud måste taga till flykten, kunde han cke medtaga denna servis, hvilken Cadogan och Sabin delade nellan sig och således beröfvade Cr. ett krigsbyte, som rät-eligen hade bort tillhöra honom.

Efter återkomsten från Skotland inföll en trettioårig aus i Cr:s långa krigiska lif. Början deraf var mindre an-enäm: han förlorade både sin anförar-beställning och sitt egimente, hvilket upplöstes och fördelades compagni-vis Pro-nnserna emellan. Först några år derefter fick han en commen-lant-beställning i Herzogenbusch, som dock var föga inträg-ig, och som 1720 utbyttes med en dylik i fästningen Furnes

i Österrikiska Flandern. Denna gaf visserligen goda inkomster, men den hade en egen olägenhet, nämligen en så osund luft, att sällan någon främling här längre än ett år kunde uthärda. Cr. köpte denna förmenta och af honom ifrigt sökta lycka med förlusten af sin maka och sin hörsel, hvilken sedan endast mer och mer förvärrades. Barnen undgingo all fara derigenom att de bodde på hans egendom, Nemelaer, i Holländska Brabant, 1 sv. mil från Herzogenbusch. Mellertid steg hans yttre lycka ännu högre. Sedan K. Fredrik I uppstigit på Svenska Thronen, var Cr. den andre, som af honom upphöjdes i friherrligt stånd 1720. Vidare blef han 1727 General-Major, 1733 General-Lieutenant och 1736 Guvernör i Ypern.

Några år derefter begynte Österrikiska Successions-kriget. Både England och Österrike arbetade i Haag, att förmå Holländarne att skicka Maria Theresia hjelptroppar. Man var dertill icke alldeles obenägen, men man fruktade, att i sådant fall komma i krig med Frankrike. Slutligen började det krigiska partiet få öfvervigten. De äldsta Generalerne kallades till ett krigsråd; bland dem äfven Cr., hvilken afstyrkte alla fiendtligheter, 1742. Men den motsatta åsigten segrade, och den 81-årige Cr., nu befordrad till verklig General af Cavalleriet, måste åtfölja de Holländska troppar, som skickades de vid Mayn samlade Österrikarne och Engländarne till bistånd. Dock innan de makligt marscherande Bataverne hunno fram, hade K. Georg II redan slagit Fransoserne vid Dettingen, 20 Jan. 1743, hvarefter Holländarne, efter några små rörelser, åter tågade hem. Men snart flyttades kriget till Nederländerna; Cr. ställdes under den mestadels sjuka Grefven af Nassau och måste med förtrytelse åse, huru Fransoserne eröfrade Ypern, Fürnes m. fl. 1744. Om hösten hemkallades Grefven, och nu blef Cr. General-en-chef öfver hela Holländska arméen. Ingenting kunde dock i detta års fälttåg mer uträttas, emedan Engländarne redan d. 17 Oct. gingo i vinterqvarter. Cr., trött af år och mödor, begärde af General-Staterna befrielse från fälttjenst, hvilket dock afslogs. Missnöjd icke blott deröfver, utan ännu mer derför, att Regeringen gifvit öfverbefälet öfver de troppar, som förenade sig med Hertigen af Cumberland, icke åt honom utan åt Fursten af Waldeck, började han 1745 års fälttåg. Den sistnämnde, ehuru anbefald att höra Cr:s råd, uteslöt honom ur Krigsrådet; hans troppar förlorade till en del genom sin fältherres förvållande slaget vid Fontenay d.

Maj 1745, och nu sökte han skjuta skulden på General
Denne rättfärdigade sig i Haag, fick commandot öfver
;enopzoom, republikens vigtigaste fästning, och Fursten
te nedlägga öfverbefälet.
Denna motgång framkallade den märkvärdiga revolution,
i Maj 1747 upphöjde Oraniska huset, hvilket allt sedan
Wilhelm III:s död legat under, och gjorde Ståthållarn af
sland till General-Ståthållare öfver hela republiken.
ne kallade Cr., som alltid hyst en stor tillgifvenhet för
a Hus, genast till sig och utnämnde honom till President
t nyligen bildade Krigsrådet. Några månader förut (d.
Apr. 1747) hade Frankrike formligen förklarat Holland
: 25,000 man under General Löwendahls befäl öfversväm-
e Flandern, intogo dess fästningar och närmade sig mer
mer hjertat af republiken. Moritz af Sachsen slog de
rade vid Laufeld, d. 2 Juli, och Löwendahl begynte
gränna Bergenopzoom. En allmän förskräckelse, sådan
år 1672, utbredde sig öfver hela landet. Befälet öfver
troppar mellan Schelde och Maas fråntogs Landtgrefven
helm af Hessen-Philippstahl och öfverlemnades åt Cr.,
ken tillika befalltes att taga quarter i nyssnämnda fäst-
z, der samme Furste likväl var commendant. Den åttio-
arige mannen tvekade att emottaga ett så vigtigt förtro-
e, men Ståthållaren bad och befalte. Cr. begärde då,
denne åtminstone ville gifva honom sin son General-
joren Dietr. (Daniel?) Isak till Adjutant, hvilket Ståt-
larn ock gerna beviljade med följande smickrande utlåtelse:
vous le prête, mais je vous ne le donne pas». Cr. hade
sutom till General-Adjutanter tre andra Svenskar, Michael
enborg, sin systers dotterson, Major i Hessisk och Capit.
lolländsk tjenst, Fänrik König, son af den lärde Lagman
nig, samt en Capit. Urne.
Bergenopzoom är både i hänseende till natur, läge och
ist en af de starkaste fästningar i Europa och försvarades
af 12,000 man; man var alltså så mycket mer angelägen
dess bibehållande, likasom, af samma skäl, dess eröfring
så mycket vigtigare för Frankrike, hvars Konung dessutom
åg dess intagande som en hederssak och icke, förrän detta
tt, ville begifva sig hem till sin hufvudstad. Derför var
a Europas uppmärksamhet spänd på denna belägring. Ock-
fördes å ömse sidor striden med yttersta häftighet: mången
z afskötos å hvardera sidan 50,000 skott, och bestorm-
igar och utfall omvexlade tidt och ofta med hvarandra.

Mest hett gick det till d. 25 Aug., då Löwendahl, för t
fira sin Konungs födelsedag, gaf en mördande kanon- o
mörsareld, hvilken Cr. d. 1 Sept., på Ståthållarens föde
dag, lät besvara på samma sätt. Hela Holland var fört
öfver garnisonens tapperhet, städerna täflade om att f
föra lasstal af kött, sill, ost, bränvän, vin o. s. v., så
besättningen var i det bästa mod, helst som dessutom G
neralen, just för att så mycket fastare upprätthålla det, h
försäkrat, att fästningen vore ointaglig, hvilket rykte oc
spridde sig vidt och bredt kring landet. Derför träffa
hela nationen liksom af ett åskslag, då den underrättel
blef bekant, att Fransoserna natten mellan d. 15 och
Sept. eröfrat Bergenopzoom genom öfverrumpling, då stö
delen af besättningen fanns sofvande.

I de kunnigares ögon låg felet icke deruti, att fästnin
verkligen hade måst gifva sig; ty belägringen hade redan
långt framskridit, i det att både utanverken och den betäck
gången voro eröfrade, att denna katastroph ofelbart efter
dagar i alla fall måst inträffa, och derpå hade Cr. sjelf red
förberedt regeringen. Utan egentliga felet låg deruti, att de
skedde genom öfverrumpling och på ett för befälet så skaml
sätt. Cr. sköt skulden på Landtgrefven, och Landtgrefvens a
hängare, i en efter den af Gjörwell utgifna lefnadsbeskrifni
gen, åter på Cr. Den senare sade, att då Landtgrefve
och icke han, var ställets commendant, så var det Prinse
skyldighet att besörja alla detaljer, hvartill också hörde up
sigten öfver garnisonen. Deremot påstod Groschaff, Land
grefvens försvarare, att Cr. både i stort och smått öfverta
befälet, att han äfven i de minsta småsaker visat sig afun
sjuk om sitt anseende, och att han, så mycket möjligt va
utestängt Landtgrefven från alla vigtigare befattningar. A
noga öfvervägdt, tycktes denna olycka hufvudsakligen varit R
geringens fel, som ditsatt tvenne befälhafvare, sins emellan fie
der och utan bestämdt uppdragna gränser mellan hvarder
skyldigheter och rättigheter. Huruvida en gubbe af 86 å
så käck och manhaftig han än hittills hade visat sig, kun
anses ega en raskhet och beslutsamhet, som fordras på
sådan plats, är en fråga, som också icke blef tillbörligen ö
vervägd. Det rykte Cr. låtit utsprida om fästningens ointa
lighet var visserligen välment, men i hänseende till följder
för befälhafvarne, högst oförsigtigt. Derför vände sig ock
allmänhetens anklagelser emot honom, och endast emot honom
Väl blef Cr. i en af honom efter freden begärd krigsrätt fu
komligen frikänd och behöll sitt Guvernement Herzog

sch, som han några år förut fått, dock så att en Vice-vernör i stället förordnades.

Hans öfriga lif, öfver hvars ära denna olyckshändelse redt en dyster skugga, bestod i ett långsamt aftynande. n 31 Juli 1751 var hans dödsdag, sedan han upphunnit ålder af fulla 90 år. Han dog på sin egendom Neme-r och blef begrafven i reformerta kyrkan i det närbe-na Osterwich. Med sin fru hade han haft 12 barn, af lka 9 (8) dogo i barndomen. Af de öfriga voro 2:ne trar, som erhöllo förnäma giften; ena sonen, den förut nnde General-Majoren *Dan. Isak*, lärer dött ogift (1768), med honom utgick på svärdsidan den friherrliga ätten. Gjörwells Brefväxling I: 24, 30, 143 meddelanden om af Warmholtz.)

rifter och källor: General Cronström har författat Memoirer fver sig sjelf: dessa ligga till grund i de särskilda lefnadsbeskrif-ingar, som öfver honom blifvit utgifna af Gjörwell (Den Holländ-ka Generalen J. Cronströms Lefvernesbeskr. Stockh. 1756), af Ranft i hans Geneal.-histor. Nachrichten. Leipz.) samt af Schlözer Schwed. Biographie. Leipz. 1768, 2:ne Del. med Bilagor). Jfr Stjernmans Matr. och Gezel. Lex. — (Anrep)

P.

RUSENSTOLPE, MAGNUS. — CRUSENSTOLPE, MAGNUS JACOB.

1. CRUSENSTOLPE, MAGNUS.

Ätten härstammar från en *Magnus Chorinus*, som på 00-talet lärer varit E. O. Professor vid Akademien i Dorpt. ns son, *Magnus Chorinus*, född 16.., blef efter 2:ne utgif-Disput. Phil. Mag. 1685, sedermera Theol. Adjunct i Åbo; 89 Oeconomus Pauperum i Wexiö; 1696 Kyrkoh. i nnaryd i Kronobergs Län, † 1701. Gift 168. med *Sara enonia*, dotter af Biskopen i Lund Enevald Svenonius och sanna Michaelsdotter Gyldenstolpe, dotter af Assessoren ichael Wexionius Gyldenstolpe och syster till Kongl. Rå-t Grefve Nils Gyldenstolpe. — Hans son, *Magnus Corin*, ddes 1688 i Småland; studerade både i Lund och Upsala; 18 prestvigd i Lund och Huspredikant hos Grefvinnan per på Krageholm; 1719 Phil. Mag. i Lund; 1723 Rec-r vid Lunds Skola; 1724 Kyrkoh. vid Råby och Bjälle-ps församlingar, samt Öfver-Comminister vid Domkyrkan Lund; 1732 Stats-Comminister i Göteborg. Hade sedan llelse till flera lägenheter, hvaribland äfven 1736 till S:t atharina, men dog s. å. Han var en grundlärd, begåfvad h nitisk lärare, som både med lära och lefverne uppbyggde

sina åhörare. Gift 172.· med *Maria Magd. Falk*[...] 1699, † 1787, dotter af Capit. vid Lif-Dragon. Dan. Falkman och Helena Svensdotter, Rådmansdotter från [...]stervik.

Af dessa föräldrar föddes *Magnus Corin* i Lund [...] Nov. 1724 (icke 1726, såsom läses i Matrikeln).

En sorgfällig uppfostran utgjorde sonens enda arf; [...] antog derför condition hos sedermera General-Lieuten. [...] Berndt Liewen. Man var den tiden road att spela [...] dier, och åt C. uppdrogs directionen öfver dessa skåde[...] Sedan han 1745 slutat sina akademiska studier, ämnade [...] söka sin befordran i Stockholm, men blef af sin moder, [...] hyste farhågor för hans retliga lynne, öfvertalad att i st[...] ingå i Götha Hofrätt. Der blef han 1747 antagen till A[...]scultant; 1751 Auditör vid Södra Skånska Cavalleri-Reg[...] Kort derefter tilldrog sig en händelse, som C. kallade [...] märkvärdigaste i sin lefnad. En afton spisade han hos [...] skön och förnäm dame. Efter soupeen satte han sig [...] klaveret och sjöng en aria. Förtjust frågade fruntim[...] »Hvem har författat dessa verser? Hjertat talar i de[...] Hvem är deras föremål?» Ynglingen skalf och vägrade [...] svara. Slutligen tillstod han, att han sjelf vore författa[...] och den unga damen deras föremål. Då tillstod hon å [...] sida, att hon redan från första dagen, hon såg honom, fa[...]tat böjelse för honom; ett hemligt äktenskap blef aftala[...] och fullbordadt, hvilket dock genom makans död ett hal[...] år derefter blef upplöst. Detta fruntimmer var Friherrinna[...] *Gustava Charlotta Strömfelt*, enka efter Capiten Fleetwood[...] 1756 omgifte sig sedan C. med *Sara Maria Hall*, dotter [...] Hofrätts-Rådet Hall, en broder till Ryttmästaren Hall, o[...] hvilka förmäles i Ennes Biogr. Minnen af Carl XII:s krigare. Hon medbragte i boet ett arf af 50,000 daler k.m:t.

Vid Pommerska krigets utbrott utcommenderades Au-ditör C. till Tyskland, men efter erhållen permission reste han följ. månad tillbaka till fäderneslandet, der han sedan fick qvarblifva, och bestred under de följande åren åtskil-liga domar-förordnanden. Befordrades 1761 genom tjenste-byte till Lands-Sekreterare; vid flere Assessors-utnämningar till förmån för yngre tjenstemän hade C. blifvit förbigån-gen, hvaröfver han besvärade sig först hos K. Maj:t och sedan hos 1766 års Ständer; men ehuru dessa förklarade honom, för liden prejudice, berättigad till den efter Tham lediga Assessorssysslan, lades dock af åtskillige Hofrättens ledamöter honom sådana hinder i vägen, att det behöfdes

att nytt bref från Ständerna, innan han erhöll fullmakt och i sitt embete blef insatt. Nästan ingen syssla kunde den tiden erhållas utan accorder, och hvar och en hade sitt bestämda pris. Så kostade Auditörs-tjensten 12,000 daler k.m:t, Landssekreterar-tjensten ett bytes-tillskott af 9000 daler s.m:t, och Assessors-sysslan 20,000 daler s.m:t. 1767 blef Cr. af akademien i Lund föreslagen och äfven af Konungen utnämnd till Juris Doctor, men undanbad sig det i en särskild ansökning. Adlad 1769 (icke 1770, såsom läses i Matr.), då han antog namnet *Crusenstolpe*, bildadt af Gyldenstolpe och Crusimontana, hvilkas dotter, Susanna Gyldenstolpe, gift med Biskop Svenonius och syster till K. Rådet Gr. Gyldenstolpe, var Assessorns farmors mor. Kort derefter inträffade K. Adolf Fredriks död, ett för Cr. hårdt slag, emedan han och andra umgåtts med den planen att få Justitiæ-Canslersembetet deladt, hvarefter han smickrade sig med det hoppet att blifva Pro-Cansler i Götha Rike. Äfven hans adelskap stod i fara. Ty ehuruväl den aflidne Konungen redan hade gillat namn och vapen, så gick dock det ryktet, att icke alla af K. Adolf Fredrik förlänta adelskap skulle bekräftas af den nye Konungen, utan att en utgallring var tillämnad. Hos honom stod också icke Assessor Cr., särdeles efter Revolutionen, i synnerlig nåd; han ansågs såsom en Ständernas man, af hvilka han ock fått sitt embete; han var nära bekant med den bekante General Pechlin och varmt tillgifven den nyss tillintetgjorda »Frihetens» sak; nya ovänner fick han dessutom, då han genom lottning inkom i den division af Hofrätten, som skulle undersöka åtskillige embetsmäns olagliga åtgärder vid föregående riksdagsmanna-val. Mellertid underskrefs 1773 sköldebrefvet; men kort derefter inträffade en händelse, som gjorde epoch ej allenast i Cr:s, utan äfven i hela Götha Hofrätts historia. Den 1 Oct. infann sig helt oförmodadt K. Gustaf III i Hofrätten, satte sig i president-stolen och höll till ledamöterne ett skarpt tal. Derefter tillsattes en Commission, bestående af Riksråden Gr. von Stockenström och v. Hermansson, med biträde af Stats-Sekret. Frih. Hegardt, hvilka skulle ransaka öfver de af Hofrätten begångna, verkliga eller förmenta embetsfel. Cr. åter ansåg hela denna åtgärd för intet annat än en enkom emot sin heder riktad politisk förföljelse. Sedan Commissionen ett halft år sysselsatt sig med Protocollers läsande, hvarvid man ej gick längre tillbaka än 1769, inkom den till Kongl. Maj:t med sin Embets-Berättelse, då tretton af Hofrättens Ledamöter anbefalldes att d. 2 Nov. 1774 person-

ligen inställa sig i Justitiæ-Revisionen och stånda Justitiæ-Cancellers-embetet till laga gensvar, på omkring 50 stämningspunkter, de fleste af ingen särdeles vigt. Konungen förde sjelf presidium i sittande Råd, vid öppna dörrar, i närvaro af ganska litet hederligt, men en mängd gement folk. Packet inbjöds af Konungen, genom flitiga handvinkningar, och Rådsalen blef proppad af gamla blå kapprockar, beckbyxor, skinnförkläden» m. m. I hänseende till Assessor Cr och några af hans embetsbröder påyrkade åklagaren (Hegardt) tjenstens förlust, ehuruväl han medgaf att deras åtalta domar-åtgärder icke varit en verkan »af mutor eller vinning», utan »härrört dels af uppenbart oförstånd, dels af vårdslöshet». (Se B. L. Ny följd III: 161, 383.)

Rättegången blef vidlöftig och långvarig. Ändtligen var i Apr. 1775 målet utageradt; en dag i Maj vid sin utresa till Ulriksdal befallte Konungen Rådet att, under hans frånvaro, fälla domen. Denna uppsattes: de anklagade blefvo dömde till större och mindre penningeböter: i detta beslut hade alla de dömmande varit ense, utom Riksrådet Wallwijk, ehuru den ende bland alla, som var slägt med Crusenstolpe. Då Konungen om aftonen erhöll kunskap derom, lät han följande dagen utkalla alla Riksråden till Ulriksdal, med undantag af Beckfriis, Posse och v. Schwerin, hvilkas öfvertygelse han, under rättegången funnit vara orubblig, och skall han då till dem hafva yttrat följande ord: »man har berättat Mig, att Herrarne afdömt Götha Hofrätts sak, men på ett sätt, hvarmed Jag ej finner mig nöjd. Jag vill, att Crusenstolpe skall dömas från embetet. Han kan få till sällskap Ehrenpohl och von Scheele; likaledes Queckfeldt». Emot detta gjorde Ad. Horn, Liewen och Ant. Wrangel (samt i början äfven Falkengren) underdåniga föreställningar, samt förklarade att denna åsigt icke vore med deras samvetsgranna öfvertygelse öfverensstämmande. När Konungen följande dagen kom till Stockholm, sammankallades Rådet, då, med undantag af de förut nämnde sex Riksråden, de öfrige förklarade, att de vid nogare eftersinnande funnit skäl att frångå sin förra tanka, och i stället dömma — såsom Konungen dem föreskrifvit. Mellertid uppsköts domens afkunnande tills vidare; delinquenterne hemförlofvades; slutligen måste de d. 11 Dec. 1775 ånyo infinna sig i Stockholm, för att höra den afsägas. Dess innehåll var i noggrann öfverensstämmelse med den kungliga viljan.

Utan förmögenhet, utan embete, utan utsigt på räddning såg sig nu Cr., med en älskad maka och tvenne omyndiga barn, blottställd för en mörk och hotande framtid.

lyckan rågades någon tid derefter genom en vådeld, i hvil-
en hans snygga hus uppgick i rök. Hans enda tröst var
ans förträffliga maka, som oaktadt alla sina själs- och
ropps-lidanden ändock skämtade öfver motgångarna och
et mer än tarfliga lefnadssätt, hvartill familjen nu såg sig
ragt*). Dock längre än till d. 3 Febr. 1784 fick han ej
ehålla henne.

Under tiden bemödade sig Cr. af alla krafter att återfå
n syssla. Han ingaf tvenne suppliker till Konungen; efter
uomläsningen af den första, uppsatt i föga mjuka uttryck,
ttrade K. Gustaf III, i det han vände sig om på klacken:
Den der gunstig Herrn behöfver ännu att späkas.» Han
refvexlade med Riksråden Hermansson, Frih. G. C. Ce-
erhjelm (sedermera President i Åbo Hofrätt), Statssekre-
eraren Schröderheim och dess fru, med hvilken han då, genom
ess bror, C. W. von Stapelmohr, som en tid uppehållit sig
Jönköping, kommit i bekantskap. Men oaktadt desses och
ndra vänners mer eller mindre nitfulla bemödanden vann
enna önskan ingen framgång; icke heller lyckades det Cr. att få
ågon pension eller kungsgårds-arrende. En eftergift af ett
an å 150 Rd. i Hofrätten var allt hvad som kunde utverkas.
Slutligen, 1784, då den lidande uppgifvit allt hopp å hvad
han sjelf kallade upprättelse och andra nåd, erfor han,
att Schröderheim umgicks med den tanken att gifva honom
ett pastorat, någonting som väl var öfligt med den tidens
bruk, men som mycket stötte Cr:s känsla och nästan förtröt

*) Hvilket synes af följande rim:

Aldrig ärter, aldrig kål,
Aldrig strömming, aldrig ål,
Aldrig sik och aldrig lax,
Aldrig kräftor, aldrig brax,
Aldrig rofvor, aldrig lök,
Aldrig sill, som smakar rök,
Aldrig strufvor, aldrig fett,
Aldrig det, som är för hett,
Aldrig dricka, aldrig vin,
Aldrig punsch af tamarin,
Aldrig korf och aldrig gås,
Aldrig soppa, kokt på krås,
Aldrig skinka, aldrig gris: —
Allt för mig en skadlig spis.

(Afsigten med dessa rim är dock tydligen den att gifva till känna hvad som var skadligt för C. under hans sjuklighetstillstånd, men ej att beteckna hans fattigdom.)

honom än mer än allt hans förra lidande. I vredesmod skref han till den välmenande Stats-Sekreteraren ett i häftiga ordasätt författadt bref, hvarigenom han alldeles bröt med favoriten. I stället trädde Cr. nu mera uppenbart öfver på Anti-royalisternas sida; deltog, under riksdagarne, i deras planer och skref åt dem ampra tal och anföranden. Hans efterlemnade papper andas ett bittert hat mot sin kungliga förföljare, i hvilken han äfven, i följd af sina politiska grundsatser, såg fäderneslandets farligaste fiende. Cr. hann icke allenast öfverlefva hans fall, utan äfven nya utvecklingar af fosterlandets öden, under det att han sjelf gick en lång ålderdom till mötes. Hans öfriga lif förflöt i näringsomsorger; medelst juridisk praktik, som i början var honom motbjudande, blef det honom möjligt att kunna framlefva ett temligen sorgfritt lif, och vid sin död, som inträffade d. 13 Jan. 1805, efterlemnade han ett temligen vackert bo och ett litet capital. Han var en man af stark vilja och starka lidelser; känd för djupa insigter, skarpt omdöme och intagande umgängesgåfvor. — Barn: 1. *Johan Magnus* (se nedanf.), 2. en dotter, död ogift 1823.

(Källor: Slägttaflan på Riddarhuset. — Rothliebs Matrikel. — »Ur min Farfars Anteckningar» i tidningen Fäderneslandet 1832 N:r 156—170.)

2. CRUSENSTOLPE, MAGNUS JACOB.

Den föregåendes sonson. Fadern var *Johan Magnus Crusenstolpe*, f. d. 9 Mars 1757. Disputerade i Lund »de Foro Suecano extra Patriam». Af vänskap för den gamla Assessorn emottog Stats-Sekret. Schröderheim den tjugeårige ynglingen såsom gäst i sitt hus, men emedan fadern ansåg vistelsen i hufvudstaden och i detta älskvärdt lättsinniga hus något vådlig »för den unga Provinsrosen» (så kallade Fru Schröderheim den blomstrande ynglingen), hemtade han honom snart tillbaka. Under vistandet i Stockholm inskrefs han som Canslist (Copist?) i Krigs-Collegium 1778; blef efter återkomsten till Jönköping Extra Notarie i Götha Hofrätt 1778 (1780); Notarie 1785 vid Criminal- och 1788 vid Civil-Protokollet. Vice Fiskal 1794 (1793). Assessor 1794. Hofrätts-Råd 1807. R. N. O. 1816. Vice President 1828; tog afsked 1834 († 1841). Gift 1794 med *Christ. Charl. Nymansson*, f. 1770, † 1818, dotter af Kungl. Hofpred., Kyrkoherd. i Kungsholmen Nils Jak. Nymansson och Ulrika Grave: hennes fader var Brukspatron Sebast. Grave, och dess morfader var Prosten Chenon (se här ofvan sid. 252). C:s

porträtt är i stentryck utgifvet af Müller. (Se Odelcrantz, Matrikel öfver Götha Hofrätt. Linköp. 1793; några felaktiga årtal äro här rättade*).)

Af ofvannämnde Föräldrar föddes *Magnus Jacob* d. 11 Mars 1795. Sina barnaår tillbragte han till det mesta i farfaderns hus. Vid sitt tolfte år blef han sänd till en pensionsanstalt i Stockholm, der hans lärare voro, sedermera Stats-Sekreteraren, C. N. O. Grip samt afl. Amanuensen vid K. Bibliotheket Carl Ödmann, en broder till den frejdade Orientalisten. Den senare gaf sin lärjunge tidigt en viss riktning till skriftställeri, i det att han uppmanade honom att vid lediga stunder författa små romaner, en öfning, hvaruti han rådde honom att fortfara, äfven sedan han från pensionen återkommit till sin födelse-stad. Dessa romantiska uppsatser behagade så Ödmann, att han propheterade, att Sverige i hans lärjunge skulle erhålla en ny Lafontaine eller Spiess. Detta inträffade väl icke, men väl torde Cr. till en hufvudsaklig del hafva haft denna tidiga öfning att tacka för sin utmärkta stilistiska färdighet. Efter hemkomsten njöt han undervisning af Reg.-Pastorn, sedermera Kyrkoherden i Svartarp, Mag. Sam. Gumelius. Student i Lund 1811; under sitt vistande vid universitetet stod han under tillsyn och ledning af Hist. Adjuncten, numera Prof., L. N. O., Doct. Lindforss. Sedan han 1814 undergått Hofrätts-Examen, ingick han s. å. såsom Auscultant i Götha Hofrätt, af hvilken han sedermera, 1817, utnämndes till Vice Häradshöfding, hvarefter han till 1819 höll sex ord. Ting i Götha rike. 1817 antagen till Canslist i Exped.-Utskottet under Riksdagen 1817—18; Canslist i Justitiæ-Revisionen 1818. Auscultant i Svea Hofrätt 1820. Erhöll K. fullmakt på Häradshöfdinge namn, heder och värdighet, samt tour och befordringsrätt s. å. Adjungerad Ledamot i Svea Hofrätt 1820—21. Tillförordnad Lands-Secreterare i Skaraborgs Län från d. 30 Juli 1821 till d. 1 Dec. 1822, då entledigande begärdes för att bevista den förestående Riksdagen, hvarvid han af Riddarhus-directionen sistn. månad antogs till Canslist, i hvilken befattning han fortfor till Riksdagens slut. Var under tiden Riksdagsman samt en bland Adelns Electorer under senare hälften af riksdagen.

Så snart tillf. Landshöfding Ehrenborg blifvit d. 4 Aug. 1823 vald till Riks. St. Justitiæ-Ombudsman, entledigade han

*) Då källa för rättelserna ej anföres, hafva de ursprungliga uppgifterna blifvit upptagna efter Odencrantz, jfd med Anrep, och satta i ( ).

dåvarande Sekreteraren vid Justitiæ-Ombudsmans-expeditionen, Lagmannen (sedermera Justitiæ-Borgmästaren) Ullberg, samt utnämnde i hans ställe Assessor Cr. Men när åter Ehrenborg d. 16 Sept. s. å. afled, blef Cr. af hans efterträdare Justitiæ-Ombudsmannen Törnebladh förafskedad, och Lagman Ullberg ånyo insatt. 1824 d. 9 Jan. förordnades Cr. att förvalta ett Revisions-Sekreterare-embete, hvilket nåd. förordnande under särskilda dagar förlängdes, till dess han medelst K. M:jts fullmakt af d. 13 Febr. 1825 befordrades till Assessor i Svea Hofrätt. Från detta embete beviljades honom afsked d. 18 Januari 1834. (Se Tillägg.)

Gift 1825 med Stiftsfröken *Sophia Palmstruch*, f. 1807, dotter af Ryttmästaren, R. S. O., Johan Vilh. Palmstruch, f. 1770, † 1811, och Marg. Cath. Sundberg. En dotter, *Cath. Charlotta*, f. 1826 (lefver ännu, i Jan. 1875).

Syskon: 1. *Johan Fredrik Sebastian*, född 1801; Cadett 1815; Fändrik vid 2:a Lif-Gardiet 1818; Lieuten. 1824. Tog afsked 1825 och reste till Grekland, der han kämpade mot Turkarne under General Fabvier, hos hvilken han stod mycket väl. Reste sedan såsom Privat-Sekreterare till General-Consuln Gråberg i Tripoli och följde honom tills vidare till Italien, men fick en tid derefter en lika beskaffad function i Brasilien hos Consul Ankarloo, hos hvilken han vistades, tills denne, efter revolutionens utbrott, blef rapellerad, då han i lika egenskap begaf sig till Gen.-Consul Ehrenhoff i Tanger. (Lefver ännu i Jan. 1875. Se Anrep och Adels-Kalendern.) — 2. *Carl Denis*, död 1828 som E. O. Notarie i Götha Hofrätt.

Skrifter: Vedergällningsrätten. Novell. Stockh., Imnelius, 1821 (anon.). — Denis från Normandie. Romant. Berättelse från slutet af sextonde årh. Ders. 1821 (anon.). — Kollerstad. Legend. Ders. 1821 (anon.). — Några Ord om organisationen af Styrelsen öfver Jordbruk och Jern-handtering i Sverige. Jönköping. Lundström, 1822 (anon.). — Ideer till en förbättrad National-Representation. Stockh. Grahn 1825 (anon.). — Politiska Åsigter af J. M. Crusenstolpe. Stockh. Deléen, 1828. — Riksdags-Tidningen 1828, 29, 30 (utgifven i förening med L. J. Hierta). — Försök till en Kritik öfver H:rr C. H. Anckarsvärds och J. G. Richerts förslag till National-Representation;. af J. M. Crusenstolpe. Stockh. Deléen, 1830. — Fäderneslandet. (Tidning, som började d. 1 Dec. 1830 och upphörde med d. 27 Apr. 1833). — Skildringar ur det inre af Dagens Historia. I. De frånvarande. Stockh. G. Scheutz 1834, 2:a Uppl. Nordström s. å., 3:e Uppl. Hierta 1836. 4:e Uppl. ders. 1837; II. De närvarande, Scheutz 1834, 2:a

Uppl. Hierta 1836 (anon.). — 1770, 1772, 1809. Stockh. Scheutz, 1836, 2:a Uppl. Hierta, 1837. — Portefeuille, utg. af Förf. till Skildringar ur dagens Historia. Första Del. Stockh. Hierta, 1837; — 2:a Del. under tryckning (1838, utkom 1841). — Historisk Tafla af f. d. Kon. Gustaf IV Adolphs första lefnadsår; tecknad af Förf. till Skildringar m. m. Ett sidostycke till Historisk Tafla af f. d. Kon. Gustaf IV Adolfs sednaste Regeringsår. Sthm 1837. — Cr. har äfven lemnat bidrag till Ennes, Biogr. Minnen af Carl XII Krigare. — (Se forts. i B. Lex. Ny följd III: 162 och jfr Sv. Boklexikon.)

CUNINGHAME, THOMAS.

Denna ätt härstammar från Skotland, der en *Robert Varnebaldson C.* redan år 1189 gjort sig namnkunnig. Sedermera grenade den sig i 19 särskilda hus. En ättling, af grenen *Barns*, var i början af 1600-talet Borgmästare i staden Creall. Dennes son, *Thomas*, kom 1659 till Stockholm, vann der burskap och blef handlande, men drunknade 1697 vid Långholmen. Han var gift med *Ester Hajock*, dotter af Borgmästar Hajock i Jönköping och dess hustru *Cath. Strömberg*, hvars fader var den Peder Gudmundson Strömberg, som var samma stads förste Borgmästare efter dess återuppbyggande, der anlade ett vandtmakeri (klädesfabrik), det första i riket, samt för öfrigt gick K. Gustaf II Adolf till handa med allehanda penningeförsträckningar, hvarför han ock 1646 blef adlad.

Nämnde Handelsman Cuninghame's son, som äfven hette *Thomas*, var född i Stockholm d. 1 Nov. 1691. Han uppfostrades till samma stånd, men kommen till mognare år valde han sjelf svärdet. I slaget vid Helsingborg 1710 gjorde han tjenst som Handtlangare vid Artilleriet; vid capitulationen af Tönningen 1613 vardt han, nyss förut blifven Styckjunkare, Danskarnes fånge, men räddade sig genom flykten och kom 1718 till K. Carl XII:s läger i Norige. Då fick han Konungens befallning att i slaget vid Pilgården föra en med 60 man och en 24:pundig kanon bemannad slup mot Danskarne, hvilken förrättning han med heder utförde. Stridde sedan mot Ryssarne i Roslagen. Avancerade efter hand och blef 1734 Capiten, i hvilken egenskap han sedermera utgick i det olyckliga Finska kriget och blef under dess förlopp utnämnd 1742 till Tygmästare vid Finska Artill.-Bataillonen och följ. år Tygmästare öfver Artill. i Stockholm. I Fredrikshamn hade han anlagt ett Laboratorium, hvilket han likväl, vid fiendernas annalkande, nödgades sätta i brand, jemte Tyg- och Material-husen. 1747 Öfv.-Lieuten.; var 17

en bland dem, som vid bisättningen bar K. Fredrik I:s lik från Kungshuset till Carolinska grafchoret i Riddarholmskyrkan; 1757 Öfverste för Artilleriet med säte och stämma i Krigs-Collegium såsom General-Fälttygmästare. Adlad 1747 och 1748 R. S. O. 1756 Led. af K. Vet. Akad. Sjuknade på en resa till Carlskrona, i hvilken stad han afled, ogift, 1759 och der blef begrafven.

C. var en behjertad krigare och oförtruten i alla sina sysslor. Han gjorde åtskilliga nya inrättningar vid Artillerigården i Stockholm, införde vigtiga förbättringar vid kanonbruken och styckgjuterierna, hvarigenom de Svenska kanonerna vunno mycket förtroende hos utländingen, samt gjorde början till inrättandet af en Modellkammare för Artillerivetenskapen.

(Källor: Stiernmans Matr. — Mörks Åminn.-Tal i K. Vet. Ak. 1760. — Gesel. Biogr. Lex. — [Slägttaflan å Riddarh. jfd med Anrep, som dock uppger orätt födelsedag, 1/4 i st. f. 1/11].)

Tillägg.

(Tillägg och rättelser till 1:a uppl. af detta Band finnas i samma Band på flera ställen, samt i 5, 13 och 23 B. Dubbelpagineringen härstädes å s. 153 är en följd af registrets förflyttande till slutet, och å s. 269 är den enlig med 1:a uppl. Sidotalet är i följd af denna paginering 8 mindre än det synes. *Obs.* Öfverskriften: TILLÄGG å sid. 133 h. o. utgår.)

Brahe, Pehr, d. ä. Sid. 1. Namnet skrefs på 1500-talet Peder Bragde och Braghde, se Gustaf den Förstes Registratur II, IV. — I slägttaflan på Riddarhuset uppgifves, att B. återkallades till Sverige 1534, samt att han 1540 blef Öfverstekammarråd och ståthållare på Stockholms slott. (Anrep har oriktig uppgift, och 1536, på annat ställe, för den senare utnämningen torde tarfva bekräftelse, ehuru börden den tiden medförde tidiga utmärkelser.) I Stjernmans Höfd.-Minne säges, att B. "vid år 1540" innehade ståthållare-embetet, och af Lüdekes Denkmal s. 173 visar sig fullt säkert att B. i Juni 1541 utöfvade detta embete. — Enligt Uggla (Rådslängden) och Stjernman (Höfd.-M.) var B. riksråd 1540, enligt annan uppgift redan 1537, men slägttaflan har 1544. — Att B. blef riddare 1544 bestrides af Tibell, som säger, att han det året ännu tecknade sig som väpnare, men han förmodas hafva blifvit utnämnd dertill vid Konungens förmälning med Catharina Stenbock 1552 (Seraph. Ord. Hist. 39, 190). — Stjernman uppgifver (I: 83) bland lagmän öfver Upland B. såsom lagman äfven öfver Wester-Norrland 1544, men bland dessa finnes han ej (i Del. 2) upptagen. — "Riddare af Salvators Orden"; bör rättare heta Seraphimer-Orden. Tibell yttrar nämligen (i anf. arb. s. 102): "Att Kon. Erik XIV:s riddare aldrig *under deras tid* blifvit kallade af Sanct Salvatoris Orden, ej eller Johan III:s af Guds Lambs orden, utan att *desse benämningar blifvit påfunne af senare tiders, om vår gamla Svenska Riddare-Inrättnings natur okunnige författare*, är redan anmärkt; äfvensom att de af dessa konungar utdelade kedjor voro *prydde med Seraphimer-hufvuden*, och *således nya namn ej bort* inventeras efter tillfällige biprydnader, då kedjorna förde samma hufvudsakliga sinnebild, som gifvit Menenius, Favin och Ashmole *långt förut anledning att benämna det Svenska Riddare-samfundet:* Seraphimer-

Orden". (Jfr art. G. Banér i D. 2.) — Om B:s beskickning till Polen 1564, se Handl. rör. Skand. Hist. 12: 141. — I Hist. Saml. (I: 54) lärer uppgifvas att B. var Fält-öfverste öfver krigsfolket i Östergötland 1565, men det bör väl heta: Vestergötland, såvida ej ses krigståget emot danskarna i Östergötland i Nov. 1567, hvaraf förmäles i Handl. rör. Skand. Hist. 12: 154, 286; 21: 28. — B. var, enligt Anrep, Ståthållare på Rewal och i Liffland 1566. — Att han varit Ståthållare öfver Norrland samt ånyo Lagman derstädes och för andra gången Ståthållare på Stockholms slott, derom förmäles intet hos Stjernman. — Kon. Eriks bref d. 28 April 1566 till B., att han skulle skriftligen meddela sina anklagelser mot den ... dan i Okt. 1567 dömde Göran Persson vid nytt förhör och ... den öfver honom fälda domen, finnes i nyss åberopade Handl. 2: 178. — Om förbättringen af B:s grefskap 1569, se Anrep. — Sid. 1. Peder Bragdes hus vid Stortorget i Stockholm, skänkt till B. 15.. af Kon. Gustaf I (hvarom se Elers I: 89), torde vara det som ... ses i B:s testamente. — 1573 i Jan. beskyldes B. att hafva bränt tegel vid Alvastra kloster och låtit föra det till Visingsborg, och 1574 i April förevitade Kon. Johan honom "at han på så många hans skrifvelser icke är kommen til honom och kallar honom ... denna skrifvelse icke frende, som tilförenne". (Link. Bibl. Handl. ... 242, 244.) — Om den sid. 7 och 9 nämnda Krönika af Rasmus Ludvikssen om Gustaf I, som B. skulle hafva bearbetat, se Warmholtz 3036 och Handl. rör. Sk. Hist. 4: 27, 31. Om Brahe-ätten samt om P. B:s son Abraham B. och dennes efterkommande, se B. Lex. Ny följd II: 243 o. f.

Brahe, Erik. Sid. 10, 11. Var Hofmarskalk hos Prins Sigismund 1575; Kon. Johan III:s kammarjunkare 1582; Legat till Kon. af England och Drottn. af Skotland 1583 (se N. Gyllenstjernas bref derom, dat. Stockholm i Juli 1583, i De la Gard. Arch. V: 7); Legat, jämte Erik Sparre, till Polen 1587 (Instruktionen, dat. Vadstena d. 4 Maj 1587, är tr. bland Bilagorna till Werwings Hist. ... B. på polska riksdagen höll ett tal som samtidigt trycktes (se Schefferus s. 326, Wieselgren III: 60, Warmholtz 3230); Öfver-Hofmästare hos Kon. Sigismund 1587; 1594 Häradshöfding öfver Trögds härad, Ståthållare eller Höfding öfver Upland och Norrland, Ståthållare på Stockholms slott och Riksråd (Anrep, Geijers Skr. 2:a Afd. III: 323, Stjernman och Uggla) samt ståthållare i Stockholm d. 14 Jul. s. å. (Anrep och Stockholms Stads Hist., tr. 1842, s. 173, 174). I biografien synes, som skulle båda bröderna rest till Polen straxt efter Sigismunds affärd 1594 och återkommit med samme konung 1598; men förhållandet lärer icke hafva varit sådant. B. uteblef, liksom flere andra, af missnöje från riksdagen i Söderköping 1595 (Handl. rör. Skand. Hist. 10: 32); Kon. Sigismunds legat till Her...

Carl och Svenska Rådet, med föreställningar i Aug. 1596 (Werning, Anrep); var i Sverige i Mars 1597; skref efter Sigismunds flykt 1598 till denne om sitt missnöje med Hertig Carl (Geijers Skr. 2 Afd. III: 345—6.); försonade sig sedan med Hertigen och afgaf den i biografien nämnda förbindelsen, dat. Jönköping d. 10 Febr. 1599 (De la Gard. Arch. IV: 129), samt bevistade derpå belägringen af Calmar; utflyttado före 1603 till Polen, hvarifrån han aldrig återkom, oaktadt han 1604 af Ständerna kallades, hvarför ock hans grefskap 1605 indrogs och lemnades till brodern Magnus Sjöborg III: 60). I Palmsköldska Saml. om Visingsö nämnes bestämdt, att grefskapet 1602 föll ifrån gref Erik till tredje brodern gref Magnus. Genom riksdagsbeslut förklarades 1604 all de utrymdrades egendom hemfallen Kronan, om ej egarne inställde sig att svara inför rätta. Öfver B:s fru utg. Personal. 1620 (Wieselgren III: 329). — Med sin mätress Anna Philipsdotter Kern hade B. 1598 en son, Gustaf Eriksson, adlad Örnevinge (Se Anrep och detta Lex. B. 23). Om Anna Kerns fader, se Kon. Erik XIV:s fängelse och död, hist. afhandl. af Ahlqvist (tr. 1868), sid. 75 och fl. st. samt Lüdekes Denkmal enl. Regist.

Brahe, *Gustaf*. Sid. 13. Enl. Anrep föddes B. på Rydboholm, blef 1587 Hofjunkare och derefter 1593 Kammarherre hos Sigismund. — Ståthållare på Stockholms slott jemte brodern Erik d. 14 Juli 1594 (Stjernman). — Var, enligt Anrep, närvarande vid Riksdagen i Söderköping 1595. — Han synes i början af 1597 ännu hafva varit qvar i Sverige, der han då genom påskrift å ett skuldebref af brodern Erik till systern Ebba för låntagna 1000 D. s. m. lemnar sina gods i pant (De la Gard. Arch. IV: 182). — Upptages i en den 8 Mars 1600 utfärdad "Citation til the vthvr riket affvekne Svenske" (Höppner s. 22). — I ett bref till systern Ebba Sparre, dat. Wilna d. 9 Aug. 1589, omnämner han, att han för Sigismund, som ofta velat veta hvad som felades honom (Brahe), bekänt sin böjelse för prinsessan Anna och att konungen derpå svarat "inted ille", utan bedt honom vara tillfreds. Prinsessan, född 1568, blef 1586 (1593?) förlofvad med Markgrefven Johan Georg af Brandenburg, men dog ogift 1625 (Handl. rör. Skand. Hist. 15: 69 och Girs, Johan III:s Hist., Rosenhanes Konungalängd s. 53). — I förra uppl. af detta Band af Biogr. Lex. s. 13 och i 23 B. s. 429 uppgifves orätt, att J. G:son Örnevinge, död 1686, utgifvit Imagines illustr. Familiæ Braheæ, tr. 1673. (Jfr Warmholtz n:r 7011 och Ups. Bibl. Cat. II: 157, m. f. st.) — I De la Gard. Arch. VI: 34 nämnes ett af Kon. Sigismund utfärdadt latinskt bref på pergament, innefattande tillstånd för B. att i Polen söka bergverk (malmfynd?).

Brahe, *Magnus*. Sid. 14. Kammarherre hos Sigismund 1590 (Anrep); öfvergick jemte flere andra 1594 i Hert. Carls tjenst (Wer-

wing I: 232); Höfvidsman öfver Örebro och Nerike i Aug. 1 (Berch, 1592 hos Anrep är fel): fick d. 2 Sept. s. å. befallningen öf Arboga m. m. under Hert. Carls vistande i Finland; s. å. till Häradshöfding i Trögds härad i Upland; 1599 Lagman i Upl och Vester-Norrland (Stjernman); 1602 d. 27 Maj icke blott Ri råd, utan äfven Cancelli-Råd. (Werwing och Stjernman, hos h ken senare [II: 312] det säges, att B. blef Riks-Marsk 1607, ehu andra och deribland Rosenhane i Afh. om de fem Höga Riks-Å beten s. 69 [jfr s. 78] uppger 1602. Härutinnan synes dock säg osäkerhet råda.) — Vid början af 1614 blef skådepenningen, som biografien omtalas, gjuten (jfr Hildebrand). Ang:de B:s omfatta befäl i Stockholm 1614, se Kon:s fullmakt af d. 14 Febr. i Rose hanes nyssn. afhandl. s. 19. — Berch anser att utförandet af de uppdrag tillskyndade B. riddarevärdigheten vid Kröningen 161 — Svea Hof-Rätt stiftades 1614, och i biografien menas således, a B. var dess förste president. — Då Riddarhuset skulle upprätta antecknade sig B. för ett bidrag af 2000 D. s. m. (De la Gard. Arc X: 132), och efter upprättandet var B. den förste, som å sin ät vägnar introducerades, under n:r 1. — B. ligger begrafven i Ve sterås domkyrka, der hans dotter Ebba och måg Jacob Pontusso De la Gardie (se dess biografi) läto öfver honom uppföra en prå tig grafvård af marmor med inskrift, som läses hos Berch. — B:s porträtt liksom fleres af Braheätten finnes i Genealogia Brahea. — I De la Gard. Arch. (enl. Reg.) förekommer åtskilligt om B., dels som domare, dels som tjenare åt Hert. Carl och Gustaf II Adolf — Visingsö kyrka är uppbygd 1636 af Magnus B., se S. J. Alm quists disp. de Templo Visingiano, Ups. 1791, i sammandrag infördt i tidskr. Nytta och Nöje 1793 s. 167 f. — I Konung Gustaf II Adolfs skrifter (Sthm 1861) finnas 9 bref från Kon. till fröken Ebba Brahe tryckta. Jfr Tillägg till N. Chesnecopheri biografi.

Brahe, Per, d. y. Sid. 14. Kon. önskade att B. skulle ingå i Rådet och bisitta i Hofrätten för att säsom Drots kunna efterträda farbrodern Magnus. Efter hemkomsten var B. i Rådet första gången d. 27 Jan. 1632, och s. å. började ock bisittandet i Hofrätten. Redan s. å. var han ifrågasatt till Axel Oxenstjernas biträde. — Efter farbroderns död d. 3 Mars 1633 tillföll B. Visingsborgs grefskap, och från April till julen s. å. förrättade han Drots-embetet. — Redan i Maj 1634 föreslogs B. till kommissarie vid polska underhandlingarna, i hvilka han sedermera såsom caput legationis deltog, och i Aug. ifrågasattes han till general i Preussen. (Se Handl. rör. Skand. Hist., enl. Reg.) — Enligt Stjernman blef B 1634 generalguvernör och enligt Berch d. 16 Sept. s. å. guvernör öfver den del af Preussen som Sverige då innehade. I Ugglas Rådslängd säges, att han blef generalguvernör d. 16 Sept. 1635.

årtal ock upptages i Bih. till Råds-Längden. Sjelf skrifver han vid Traktaten, som afslutades i Stumsdorf d. 2 Sept. var General-guvernör öfver Preussen. 1636 i Nov. ansågs han lämplig till Axel Oxenstjernas efterträdare, om denne af-. — Var generalguvernör öfver Finland, Österbotten och samt båda Carelerna från d. 27 Okt. (27 Dec. i Bih. till Rådsden måtte vara orätt, då B. redan den 21 Nov. anlände till) 1637 till 1640. — I nämnda Bih. uppgifves, att B. blef Åbo Kansler 1640, då denna Akad. upprättades, men annars upp- 1646. — Enl. Nordin, Uggla och Berch blef B. Drottn. Chri- Förmyndare i egenskap af Drots 1641, enl. Stjernman i Febr. hvarvid S. stöder sig derpå att B. sjelf skrifvit, att han samma d och år svor förmyndare-ed. — I bref till Fältmarskalken Lillie d. 3 Juni 1657 skrifver B., att han ej påtagit sig krigsndet i hela riket, utan allenast på vissa orter, näml. i "Jönkö- och Cronebergs län till landsens defension, jemte Jönköpings ning", men i anseende till Jacob De la Gardies död fann han "högeligen förorsakad" att bekymra sig äfven om vissa orter i tergötland (De la Gard. Arch. VI: 32). — Blef 1661 direktör öf- justitiæ-väsendet i hela riket. — Om det å Visingsö 1666 an- boktryckeriet och der tryckta böcker äfvensom om Brahes ppersbruk derstädes, se Gestrins Dissert., Ups. 1793, samt Klem- Hist. om Sveriges Boktryckerier s. 80 f. och densammes Ur Antecknares Samlingar s. 240. — I Fryxells Handl. II: 318 säges, Br. dog d. 12 Sept. och begrofs d. 10 Dec. 1685, i st. f. 1680 f. efter rättelser i 1:a uppl. af B. Lex.). — Skrifter och bref om af B. finnas i Handl. rör. Skand. Hist. enl. Reg., bl. a. hans rättelse om tillståndet i Finland 1638 (31: 426); B:s Anmärknin- om Aliansen med Frankrike samt det olyckliga kriget med randenburg, i Sv. Fatburen 9: 145; skriftväxling om grefve Henrichs af Thurn frieri till B:s dotter Elsa Beata 1646, i de af Georg dlersparre utg. Handlingar 4: LXXI; samt rim af B. i tidskr. Nytta ch Nöje (1793) s. 252. Om grefve Pers hus i Stockholm, se Elers 53, 62, 65 samt andra skrifter om Stockholm. — Utom uti ofvan ch vid biografien åberopade skrifter förekomma underrättelser B. uti Rehbinders och Rothliebs Landtmarskalks Krönikor; i oyes Riksdagshistoria s. 18 f.: i Sv. Akad. Handl. V: 229 (Nordins innesteckning), XVIII: 402, 418; Fryxells Ber. 6:te D., Leben d. rafen Pt. Brahe, Leipzig 1768 (Schlözer Schw. Biogr. Th. 2); Åbo idn. 1774 s. 107—9; Hist. Saml. I: 310; Geijers m. fl. Hist. skrifter; nreps Ättartaflor; De la Gard. Arch. enl. Reg. Äldre skrifter m Brahe-ätten uppräknas hos Warmholtz under 6990, 7009—14. - Då B:s biografi saknat tidsbestämningar, och då flera omkastingar i tidsföljden deri förekomma, har det varit nödigt att efter s Tänkebok och andra källor inskjuta tidsuppgifter.

Brake, Erik. Sid. 148. I Cantzlers Nachrichten I: 70 h
det om B:s oration öfver Gustaf I: Er soll sich hierbey besom
des Grafen Pehrs Brahe Hist. Gust. I in Msc. bedienet haben.
Warmholtz 3663. — Om B:s deltagande i politiska angelägenh
synnerligast 1756, se Fersens Hist. Skrifter 2 Del. på fl. ställen
ven, bl. bilagorna, Handl. rör. Skand. Hist. XIII: 285, De la G
Arch. XVII: 9 f., 105, 121 f., 158. Cantzlers Nachrichten I:
Portefeuille III: 61. Gjörwells Anteckningar i Samlingar [röra
Skåne] utg. af M. Weibull, III [1874] s. 102 f. samt för öfrigt hist
ska arbeten om den tiden.

Brahe, Magnus. Sid. 149, 150. Led. af Seraph.-Lazaretts-
1838. Styresman för Skand. Samfundet 1840. Hoher Kirchen I
i Tyska förs. och Ordf. i Riddarhus-Dir. 1842. Erhöll i Maj
K. Carl Johans porträtt i briljanter att i guldkedja bäras om
sen. — Dessa uppgifter liksom de i biografien tillagda äro hemt
dels ur de efter Post- och Inr.-Tidn. anförda rättelser, hvilka fin
tryckta i slutet af detta bands 1:a uppl., dels ur Låstboms fort
Rådslängden och dels ur den meritfört., som finnes tryckt e
Talet vid B:s jordfästning d. 25 Sept. 1844, der dock flera fel f
komma. — Tre medaljer öfver B. anföras af Hildebrand. Un
de senare åren af sin lefnad var B. föremål för en talangfull ka
katurtecknares anfall. Denne tecknare, Tollin, utgaf i anlednin
dagens tilldragelser lösa, numera sällsynta blad, å flera af hv
B. framställes i smädlig syftning, förnämligast i anledning af h
tillgifvenhet för Kon. Carl Johan. Efter Kon:s och ännu mera e
B:s egen död ändrades dock opinionen. Se om B. Posthun
Mina Samtida I: 187—8, 210, 219—20; II: 26. Huru B. bedömde
Crusenstolpe, ses i dennes Ställningar och Förhållanden 2, 4. 5
10:de Brefven. Hvad som insinueras i 9 Br. s. 39, 40 är vederla
i Sv. Minerva 1844 n:r 126, 127. — Tal öfver B. är tr. i Krigs-V
Akad. Handl. 1844.

Brask, Hans. Sid. 84. I Linköpings och Visby stifts Her
minnen uppgifves, att B. blef Domprost 1501. Jfr hvad som sä
om företrädaren Hemming Gadd hos Rhyzelius. — Sid. 37. B. sk
1524 [illegible] Petrus Benedicti, se Wieselgren III: 40 f., hvilken re
till Tyskland, att han skulle söka få med sig hem en lerjunge
pappersmakeri. Om B. anlagt något pappersbruk vid Linköping
[illegible] Klemming, [illegible] Anteckningar Saml. s. 237. Sjöborg u
[illegible] Inledning till kunnedom af Fäderneslandets Antiquite
[illegible] att B:s pappersbruk var i Söderköping. — Om B:s tryck
i Söderköping, hvilket föreståtts af prestmannen O. Ulrici 1523-
[illegible], hvilket sedan hafva upphört i början af 1527, samt om
tryckta böcker, se Klemmings [illegible] Historia om Sveri
[illegible] [illegible] s. 4 [illegible] der B:s Reg[illegible] för 1525, s. 315.

för 1527 s. 3, 42, 406, Schröders Incunabula artis typogr. in cia, Ups. 1842 och Wieselgren II: 400. (Jfr Link. Bibl. Handl. 149 och Warmholtz 1960.) — S. 39. Om Olof Tyste, se nämnda pistratur för 1527. — S. 42. Brasks bref till Kon. Gustaf, dat. ing d. 9 Sept. 1527, är tryckt bland bilagorna till samma Kon:s pstratur för 1528. — För att till egen ursäkt göra kunnigt, att rj blifvit drifven ur riket, utfärdade Kon. d. 25 Jan. 1528 Lejdef för B., om han ville före påföljande Pingst till Sverige återama. Vidare skref Kon. s. d. dels till B. om hans afvikande m. och dels till Senaten i Danzig angående B. (Se Registraturet 1528 s. 29 f.) — S. 43. I Link. Bibl. Handl. II: 384 f. meddeen skrifvelse, dat. Landa d. 18 Nov. 1791, i hvilken anföres 1:o taphium å B:s grafvård i Landa, hvaraf synes framgå att B. dödt 6. 2:o uppgift ur en klostret tillhörig dödsbok att B:s dödsdag d. 30 Juli, året ej utsatt, och 3:o inskrift under ett i klostret istligt porträtt af B., med utsatt dödsår 1539. — Äldre förf., om Messenius, Girs, Spegel och Rhyzelius, uppgifva 1538. I by Stifts Herdaminne äfvensom i Linköpings är detta årtal ock staget. — S. 34. Brasks Skrifter. Hans geneal. Saml. äro af 2; — Annotata de proeliis Suecorum cum Danis; — Errores gistri olim dicti Martini Lutheri. Söderköping 1523; — Manuale icopense. Sudercop. 1525 (se Wieselgren II: 343, 335, 400 och i Bibl. Cat.). — Samlingar af skrifter och bref från, till och om finnas i Link. Bibl. Handl. I: 141—207, 259 (aflatsbref), 261, II: —224; i Handl. rör. Skand. Hist. XIII—XIX, XXIV samt i Tillägg B:s brefväxl. tr. 1854; i Gustaf d. förstes tryckta registratur för 1—28, hvilken samling upptager det hithörande ur de förenämnda, hvilka aftrycken, enligt Registratur-utgifvarens uppgift, skola a mindre noggranna. I öfrigt förekomma strödda aftryck i ats Saml. I: 121, Anmärkn. i Sv. Hist. (Gjörwells) s. 249, De la rd. Arch. IV: 17 (med rätt. i V) samt i andra saml. och arb. till ilka hänvisas hos Warmholtz, IV: 181, 278, och flera. — Rörande för öfrigt meddelas hänvisningar i Lüdekes Denkmal s. 52 f. — slägten Brask, se B. Lex. Ny följd II: 289 f. — Sid. 42 r. 3 difr. i texten står: Cromors, läs: Cromers.

Brask, Sam. Petri. Sid. 43. Född i Weta förs. Kyrkoherde Ekeby och Rinna 1648. Hofpredikant 1654. — Sid. 44. Reste rikes fr. 1640. (Linköpings Stifts Herdaminne III: 195, der den nare uppgiften dock torde vara mindre pålitlig.)

Brelin, Nils Johan. Sid. 55. Arrendatorsson från Carlberg i ums Socken, född 1697, kom till Upsala 1717. (Detta öfverenstämmer ock med Wermländska Nationens äldsta latinska matrikel, ... med den ursprungliga anteckningen i den nyare, men

sedermera har hans namn blifvit utskrapadt och af en nyare h[and] flyttadt till år 1715, sannolikt i följd af Gezelii uppgift [gr... på Mörks Tal öfver B.].) Blef Stads-Secreterare i Carlstad 17.. Reste utrikes 1720. Tertius Collega Scholæ i Carlstad 1727: N... rius Consistorii 1732; reste 1735, att bevaka en vidlyftig proce[ss] till Stockholm, men stannade qvar och utarbetade en hop nytt[iga] och curieusa Inventioner i Mechaniken, hvarigenom han blef v[ald] Ledamot af K. Vet.-Akad. 1739. Blef Kyrkoherde i Bolstad 17.. som han strax tillträdde. Reste andra gången utrikes 1748, ä[fven] till Italien, och blef under hemvägen Theol. Licentiat i Wittenb[erg] 1749, fick vid hemkomsten Doctors-titel, — samt tillträdde å[ter] Pastoratet 1750. — Enkan öfverlefde honom ganska länge och lär antingen hafva dött på Stigen i Frendefors Socken, eller och i Venersborg, äfvensom en Dotter. Den andra, Christina, blef g[ift] med en Nämndeman och bodde på Skottan i Ericstads Sock[en] och andra gången med en Silvén. En Dotter var gift med Adjun[c]ten Ekstedt. En son blef Capitaine, hvars öden till en del på tr[yck] utgått. Om han haft flere barn är obekant. — Hos denne "curieu[se] Magistern" såg Linné åtskilligt som "han med egne händer förfär[]digat". (Se Vestgöta Resan s. 227). Dessa Rättelser äro benäg[et] meddelade af Presterskapet i Bolstad (1838). Förestående "rättel[]ser", införda på ett tilläggsblad till 1:a uppl. af denna del af L[ex.], Lex., öfverensstämma med uppgifterna, antingen i frih. Carlhei[ms] Gyllensköldska slägttaflan på Riddarhuset (jfr Anrep I: 396) eller Carlstads Stifts Herdaminne eller i båda, och hafva derför nu bli[f]vit följda, hvarigenom 6 årtal förändrats. Det förut öfverallt upp[]gifna födelseåret 1690 har dock fått qvarstå i ( ) för att erinra o[m] behofvet af ytterligare undersökning. "Rättelserna" h. o. veta icke af B:s andra resa och ej heller den i slägttaflan förekommand[e] uppgiften, att B. föddes på Kjällebräcka och först skall hafva kallat sig Bräckselius.

Brocman, Nils Reinh. Sid. 91, rad. 11 vid Reise bör stå: (Se Sv. Magazinet 1766 i Aug. o. Okt.) — Sid. 94. Af Rättegångs-Handlingar, som förtjäna att läsas af hvar och en Svensk, som älskar allmän och enskyld Säkerhet, Lag och Rättvisa (Ups. 1767, 160 s. 8:o), inhemtas att rättegången gält utbekommande af B:s och hans systers hos deras stjuffader, fabrikören och rådmannen Stechau i Norrköping, innestående arf, hvilket 1735 blifvit i moderns bo intecknadt och 1762 af makarna Stechau skriftligen erkändt, men, sedan Stechau kommit på obestånd, af denne bestridt. Denna långvariga rättegång medförde för B. mycket obehag, och Hofrättens utslag, 1767, gick honom emot, men synes hafva blifvit hos K. Maj:t öfverklagadt. Slutliga utgången

förmäles ej i handlingarna, hvilkas titel, rätt förstådd, dock sy-
s vara befogad. — S. 95. I biografien uppgifves B:s dödsdag vara
26 Maj 1770, och samma datum uppgifves ock i Gjörwells All-
nna Tidningar n:r 72 för d. 30 Maj s. å. Dödsannonsen finnes
ørikes Tidn. s. å. n:r 42 för d. 28 Maj. I Gjörwells Brefväxling
: 64, 65 skrifver G. sjelf d. 11 Juli 1807 bl. a., att han å Solna
kogård å B:s grafvård läst, att B. var född d. 1 Nov. 1731 och
l d. 21 Maj 1770. I Solna förs. begrafnings-bok är för s. å. ant.
B. begrofs d. 29 Maj samt att han tillhört Claræ förs., men i
na förs. dödsbok står att B. dödt d. 1 Juni. Detta senare är
urligtvis orätt, och rätta förhållandet synes vara, att B. dödt d.
Maj och blifvit begrafven d. 29. Grafvården finnes icke numera
Solna kyrkogård. Att B. var född i Nov. 1731 bekräftas af of-
n. rättegångshandlingar s. 147. — Den af B. från isländskan öf-
satta Sagan om Ingvar Vidtfarne och hans son Sven -- och
lersökning om våre Runstenars ålder (1762) upptages af Warm-
tz under 2615, 2455. Af undersökningen är en del omtryckt
17) i 3 h. af Fornnordiskt Bibliotek utg. af Wahlström.

Broman, Lars. Sid. 95. B. skref sig till Apertin (Fernow
77). Gift 1662 (enl. Slägttaflan å Riddarhuset 1665) med Maria
renia. Detta synes äfven af förteckningen på "Kyrkoherdar i
s Pastorat", der det heter om Erland Gudmundi barn af senare
et, att de "kallade sig Norenius". Först hans barnbarn skrefvo
Noréen. Om hans slägtförhållanden, se Anrep I: 320. — B. var
ngerad kommissarie för Bornholms Vederlag, se Handl. rör.
nd. Hist. 31: 367.

Broman, Erlandus. Sid. 96. Hade tre söner, hvilka adlades
) d. 5 Mars, enl. Stjernman, Westén, Gezelii Suppl., Vermlands
ons Matr. och Slägttaflan på Riddarhuset. I detta Lex. har
t i 1:a uppl. uppgifvits 1683, och hos Rhyzelius d. 6 Mars 1687,
ket således måtte vara orätt. — Dottern Elisabeth blef gift d.
ec. 1686 med P. Lagerlöf, se hans Orationes etc. s. 270 och jfr
ep I: 321. — Skrifter: Lijk-Predijkan --- vthi Carolstadz
n-Kyrckia -- tå -- herr Johan Börgesson -- befordrades til sin
aff. Gtbg 1677. 4:o. — Gerhardi Enchiridion Theologicum på
nska. Åbo 1678 eller 79. (Stjernman och Strengnäs Herdam.). —
hardi En liten handbok, aff kraftig Tröst --- försvänskad af
Broman. Åbo 1679, 12:o. Sthm 1708. (Titel och årtal an-
nade dels efter ett ofullst. ex. af boken och dels efter Ups. Bibl.
samt Wieselgren III: 394.) — Om B., se de anförda förf:s
fter.

Broman, Carl Erlandsson. Sid. 96. Om honom, den föregåen-
son, se Stjernmans och Låstboms Höfdingaminnen och Anrep
21.

Broman, Erland, den föregåendes son. Sid. 96. Blef C. N. O. d. 16 och R. af Seraf. Ord. d. 17 April 1748. Jfr Rothlieb, Riddarholmskyrkan s. 175, der det uppgifves d. 28 April, förmodl. räknadt efter n. st. — Jfr art. om B. i nya följden af detta Lex. med Anm. I: 322 och se i öfrigt Tessin och Tessiniana s. 259 samt Sveriges under Ulrika och Fredrik I, s. 266. — Efter handl. ur Svea Hof-Rätts arkiv meddelades i Aftonbladet n:r 213 för 1867 talande bevis på B:s oerhörda lättsinne i affärer.

v. Bromell, Magnus. Sid. 98. Kronans Mynt-cabinet är samladt af Archiater *v. Bromell.* (Tessin och Tess. s. 347). "Kongl. Cabinettet är sammankommit igenom O. Bromelii och dess Son M. v. Bromells flitiga efterletande; köptes efter den senares död och skänktes til Ulrica Eleonora. Vid Hennes frånfälle kom det til Publicum, at förvaras i Antiquitets Archivo". (Berch om Sv. Mynt.) — "Cogitaverim ipse eruditissimi et, ut ita dicam, curiosissimi viri, Magni Bromelii, museum, omnium Svecanorum instructissimum et præstantissimum, edere; sed, nolentibus hæredibus, intermittere necesse habui, licet ejus delineationem absolvissem". (Hel. Memoria Gymn. Scarensis s. 128.) — B. underhandlade i början af Mars 1731 om försäljning af myntsamlingen till staten, för 8.000 rdr. (Se Benzelii Brefväxl. s. 60.) — Köpte 1707 Ziervogels Naturaliekab. för 220 rdr. (Lüdekes Denkmal s. 404.) — Introd. å Riddarh. d. 22 Sept. 1726. (Handl. rör. Skand. Hist. 34: 135.) — I April 1731 begärde enkan understöd vid riksdagen för sig och barn (H. r. Sk. H. 37: 341.) — Om Lethologien, se Benzelii Brefv. III. 117.

Browallius Joh. Sid. 99. Det uppgifves att hans egen son öfver fadern författat följ. grafskrift:

Nu har här vandrat ifrån jorden
En listig man i spaker drägt:
Ett elakt ljus är nu utsläckt,
Som osat ikring hela Norden.
Guds godhet ingen ända har;
Men om den själen neder stiger,
Tror jag, att fan för hans intriger
Knappt får i helvetet bo qvar.

Denna uppgift är dock högst osannolik, åtminstone motsäges den af följande titel: Bittra klageord då biskopen J. Browallius begrofs, yttrade af dess ende son (Åbo 1755), en sådan elakhet, som "grafskriften" innebär. Biskopens skrifter uppräknas i Ups. Bibl. Cat., i Rosenhanes Vetensk. Akad. Hist. s. 200—1 och Öfversigt af Finlands Litt. af Elmgren (Helsingfors 1861) s. 122—3

och Striker samt Warmholtz s. 274, 951, 1168, 6288. Ur dessa aller torde en fullständig eller nära fullständig skriftförteckning kunna sammanbringas. — Descriptio Dalecarliæ (Hammarström om Kopparberget s. 7) måtte vara den handskrift som Warmh. uppger under 274.

Brunius, C. G. Sid. 101 raden 17 står: dess, läs: sin.

Bure, Anders och Jonas. Sid. 105. Hos Hülphers om Westerbotten p. 300 läses: "Hela historien om Fale Bure och dess slägt m. m. är vid slutet af 16 eller början af 17 Seculum hopsatt af Johan Thomæ Buræus, som därmed ville gifva sig och sina anhöriga något anseende, men förut var hela denna fabel okänd. Jag bör så mycket mindre vara misstrodd vid denna bekännelse, som jag härstammar af dessa förmenta Fale Bures afkomlingar. *Norrl.*". Jfr. Biogr. Lex. XVI: 31, XXIII: 50. Se Warmholtz 7015 (a).

Den sålunda utdömda slägtledningen är imellertid upptagen i B. Lex. Ny följd II: 327 f. och hos Anrep, der ätten Bure, Tabb. 6, 14, 22, torde jemföras med motsvarande biografier här och i nya följden.

Anders Bure blef af Kon. Carl IX 1603 ombetrodd styrelsen öfver Landtmäteriet, "som då skulle snart inrättas". Landtmätare förordnades i hvarje landsort för provinsernas mätning och kartläggning. Alla geografiska mätningar och ritningar skulle landtmätarne sända till B., hvilken hade Kon:s befallning att derefter författa en generalkarta öfver hela riket. B. for sjelf omkring i landet och anstälde astron. och geogr. observationer, så godt med tidens kunskap och instrumenter kunde ske. För observationers anställande i Lappmarken affärdade Kon. Carl dit Sigfr. Aronius och Hieron. Birchholter. (Faggot.) — "Vår första egentliga karta" Lapponiæ etc., upprättad af B., grav. 1611 och tillegnad Gustaf Adolf som Kronprins, torde vara frukten af nyssnämnda observationer. Af denna karta känner man nu endast det ex., som förvaras i Kongl. biblioteket. (Klemming. Jfr Warmh. II: 131.) — För sitt nit och sin flit blef B. adlad 1624 och begåfvad med åtskilliga gods. Då den stora kartan i 6 blad, 1626, färdig öfverlemnades till Kon., tilldelade denne B. en "vacker årlig lön" samt en "ansenlig äreskänk i penningar". (Se Faggot; Warmholtz I: 9—10, 53—54; Klemmings Ur en Anteckn:s Saml:r s. 75, 76 och Ups. Bibl. Cat.) — Med "Kongl. Instruction för Andreæ Bureo, Generali Mathematico, hvarutinnan hans Embete enkannerligen bestå skall, dat. Stockholm d. 4 April 1628" (tryckt 1856 i Samling af Instructioner rör. den civila Förvaltningen i Sverige och Finnland) åsyftades att genom B. åstadkomma en omfattande landtmäteriverk-

samhet. I enlighet med denna instruktion och några förut tryckta på anf. ställe, förfärdigades flera kartor och aflemnades till archivet. Bröderna Bleau i Amsterdam begärde 1649 hos Sv. senaten att få del af dessa kartor för införande i deras under utgifning varande Atlas, hvilket ock, mot Per Brahes afstyrkande, bifölls. — I den 1:a uppl. af denna Atlas med årtalet 1658, ehuru den blef färdig först 1660, finnas 4 och i den 2:a uppl., af 1662, af B:s kartor, näml. öfver Sverige (i st. f. öfver Skandinavien i 1:a uppl.), Svea Rike, Upland, Norrland, Lappland, Göta Rike, Finland, Ingermanland och Liffland. B:s kartor, synnerligast den af 16.., copierades flitigt utomlands under 17:de seklet. (Se Warmh. samt Faggots Tal i V. Akad. 1747. Jfr Wieselgren III: 364, 366.) — B. öfversatte 1608 Typotii Relatio Historica på svenska på Carl IX befallning (Warmh. VI: 183, Biogr. Lex. XVIII: 22). — Carl IX utf. d. 11 Jan. 1609 fullmakt för Soop, Kansliförvandten A. Bureus m. fl. att resa till Enköpings marknad och handlägga der förekommande mål, enl. Handl. rör. Skand. Hist. 29: 204. I samma Handlingar, 26: 218, förmäles ock om B:s deltagande i en legation till Ryssland 1634. I Fants Minne öfver Schefferus nämnes s. 67 en professor And. Bure.

Jonas Bure. Som Resident i Danmark efterträddes han 1629 af J. Fegræus. Blef sedan Custos Archivi, för hvilken instruktion utfärdades d. 20 Maj 1629, men entledigades med lön 1649. (Hist. Saml. I: 118, 370; Geijers Skr. 2 Afd. IV: 74 not. 7; Wieselgren III: 309.) — Landslagen utg. 1608 och Stadslagen 1617. Uti biografier är således felaktigt att för utgifvandet sätta ett gemensamt år. Se Posse, Bidr. till Sv. Lagstiftn. Hist. s. 22, 57. Jfr Warmh. 8145, 8152 och Ups. Bibl. Cat. II: 206. På intetdera stället förekommer B. nämnd såsom utgifvare. Jfr Joh. Bureus. — Jonas B. var enl. Anrep född 1575. — Uti de Kansli-ordningar, som af Axel Oxenstjerna och K. Gustaf Adolf utfärdades under åren 1612—20, finnas noga bestämda så väl Anders som Jonas B:s åligganden inom Kansliet (se ofvan åber. Samling af Instructioner etc., tr. 1856, sid. 296—305).

Bureus, Joh. Sid. 106. B. blef Riks-Archivarie 1609 enl. Rehbinder (s. 503); Kongl. Bibliotekarie i Maj eller Juni 1611 enl. Celsius (Bibl. Reg. Stockh. Hist. p. 23), men enl. Rehbinder (s. 511) 1613, hvilket år biblioteket inrättades. Jfr Sjöborg, Inledning etc. s. 10. — B. hade lärt runor af bönder, enl. Wieselgren (III: 99): gjorde det första försök med svensk hexameter enl. Hammarsköld (Sv. Witterheten s. 70 och Biogr. Lex. XVI: 16); var Stjernhjelms lärare (Hammarsk. 71, 89). — Hos Werwing (II: 150) förmäles, att B. fört prot. vid ventilationen af Forbes' Theser 1607, men Nor-

lin (Sv. Kyrk. Hist. I: 254) ådagalägger, att Forbes anländt till Sverige först 1608. — Sid. 110. Burei skrifter. Om n:r 1, 11, 21 samt om Monumenta Sviogothica (1624), Lapidis Runici, Monumenta Lapidum (utg. som bihang till Götreks och Rolfs Hist. 1664) Tabula Runica m. m., se Klemmings Ur en Antecknares Samlingar s. 244. 247 f., Warmh. XV: 22, 23 och n:r 1623, Ups. Bibl. Cat.; — Om n:r 2, 3, se Werwing II: 101 och Warmh. 2376, 2377; — Om n:r 5, 6, 7, se Warmh. 8960, 8961 & Hammarskölds Fört. öfver Scholeböcker s. 14; — om n:r 12, Konungastyrelsen, bör anm. att uppl. af 1634 är i qvart., att uppl. af 1650 (tr. tills. med Uppl., Östg. och Helsingelag.) är i 12:o (Warmh. 8130) och att Schefferi uppl., Sthm 1669, är i folio (se nedanför); — om n:r 14, se Warmh. 8963, der tryckåret antages vara 1638, och Manderströms Boksamling 2724, der 1643 bestämdt uppgifves, båda årtalen grundande sig på följande ställe uti den ifrågav. skriften: Colvmba Svethica septuagenaria A. C. 1638. 25. Mar. Hoc ego vermicvlvs feci (Ante annos 44. Editâ Tabulâ, Dictâ Runa-Kenslones Läre-Spån - -), hvarvid bör erinras att sistn. skrift utgafs 1599, hvaraf synes följa att 1643 är rätta årtalet; — om n:r 16, se Ups. Bibl. Cat. som har det mindre antagliga tryckåret 1614. — Flera skrifter, näml. Runahäfd (1602), Adalruna Rediviva, Onomasticum Sveo-Gothicum, Sumla och Tabula Hieroglyphica etc. vid Carl IX kröning, uppräknas hos Wieselgren (III: 310, 313, 381), till hvilken förf. hänvisas äfven rörande öfriga skrifter af B. — I Link. Bibl. Handl. (I: 14) upptagas bland handskr. i folio en Afh. om språkens uppkomst och skrifart, 29 ark, och Cabbalistiska Samlingar, 109 ark; i De la Gard. Arch. (X: 229) redogöres för en besynnerlig skrift af B. från 1603. Handskrifter af B. förvaras i Riksark., enl. Sjöborgs Inledning etc. s. 2, 3, 156. — Brunneri begrafningstal öfver B., i Ups. d. 13 Dec. 1652, i mscpt upt. af Warmh. under 9357(a). B. anses vara utgifvare af Uplands & Östgötalagen samt Landslagen och Helsingelagen, tr. i folio 1607—9.

I detta Lexikon, XV: 13, antages såsom sannolikt att Skytte sammansatt Konungastyrelsen, men sedan bibliotekarien Elmgren i Helsingfors i början af 1867 i finska senatens arkiv upptäckt ett fragment af Konungastyrelsen i medeltidshandskrift, är allt tvifvel om dess äkthet häfdt. Detta fragment befans utgöra omslag till en räkenskapsbok, hvilken såsom rörande Finland dit öfverlemnades tillsammans med andra arkiv-handlingar 1810.

Kongl. Bibl. Klemming, som först erhöll fragmentet till påseende och sedan utverkade dess öfverlåtande på Kongl. Biblioteket, utgaf 1868 ett facsimile af och en kommenterande redogörelse (18 sidor 8:o) för fyndet. Denna åtgärd föranledde en polemik emellan Helsingfors Dagblad och Aftonbladet, i hvilket senare skrift-

växlingen finnes tryckt s. å. i n:r 84, 104, 118, 138, 141. Af Bibl. K:s redogörelse framgår att B:i uppl. af Konungastyrelsen till det mesta var tryckt före 1634, ehuru den då först utgafs. — Sid. 110, r. 3 nedifr. står: s. å., läs: s. a.

Burensköld. Sid. 111. Föddes d. 26 Mars 1625, enl. inskriften på hans graf (Norrk. Minne s. 349), och uppgiften 6/3 hos Anrep är sål. orätt.

Byström, J. N. Sid. 116. Om B:s arbeten, se Atterboms Reseminnen, Heimdall 1828 f., De la Gard. Arch. XIX: 207 och Estlander, De Bild. Konst. Hist. s. 257, 506—7. — Posthumus uppgifver i Mina Samtida IV: 50, att B. dog natten till d. 12 Mars 1848, och omnämner i VI: 206 försäljn. 1853 i Juli af hans efterl. saml. af taflor och marmorarbeten. B:s porträtt är ritadt och graveradt af Küchler i Rom 1837, sedermera litografieradt af Cardon. I Sandbergs Galleri finnes ett porträtt efter Södermark, jämte en kort biografi.

Bååt, Seved. Sid. 119. I början står: Follenäs, läs: Fållnäs; längre ned Thorsåker, läs Thorsås. I r. 2 nedifr. utgår] och sättes efter Riks-Åmb. i följande rad sålunda.])

Börjesson, J. Sid. 128. I Wenströms forts. af Hofclericiets Hist. finnes ej B. upptagen såsom Hofpredikant, måhända derför att han ej var tjenstförrättande. Blef ledamot af Sv. Akad. d. 1 Dec. 1859 och höll inträdestal d. 19 Mars 1861 öfver v. Brinkman (se Akad. Handl. XXXIII: 73). B. efterträddes af H. M. Melin, som höll sitt inträdestal öfver B. d. 20 Dec. 1866 (Se Akad. Handl XLI: 151). — Död d. 6 Maj 1866 i Upsala. Om B. se Ärke-Stiftets Herdaminne, Ny Ill. Tidn. 1866 nr 21, Sv. Tidskrift 1866 s. 175 f. och företal till Valda skrifter (1873), der det säges att B. blef Theol Doktor 1845. Om hans skrifter, jfr Sv. Boklexikon och Dahlgrens Ant. om Sthms Theatrar.

Böttiger, C. W. Sid. 129. Begärde och erhöll afsked från sin profession i Sept. 1867, då han blef prof. emeritus. Om B. se Ny Ill. Tidn. 1870 n:r 49 och Posthumus, Mina Samtida IV: 133, VII: 15, 16 m. fl. st. — I B:s Saml. Skrifter, af hvilka D. 4 utg. 1869 och D. 5 1874, äro hans skrifter i Sv. Akad. t. o. m. 1871 införda, undantagandes: Om Dantes lif och skrifter (1865) och Aurora-Förbundet i Upsala, litteratur-hist. skildring (i Akad. Handl. för 1873, D. 49, tr. 1874). Se skriftfört. i Sv. Boklexikon och, om B:s dram. arb., Dahlgrens anteckningar om Sthms Theatrar. — B. utg. 1841 Boreas, poetisk kal. för år 1842, förf. af honom sjelf under olika sign. Se rec. häröfver i Frey 1842 s. 106 af B[ergstedt], som [illegible] orätt påstår att stycken i nämnda Kal., förut tryckta, blifvit [illegible]

offentligen erkända som hans. Recensenten synes vara förvillad af de många signaturerna och har synbarligen skrifvit under inflyande af dåligt lynne.

Calonius, *M.* Sid. 167. I ( ) ofvanför skriftfört. kan tilläggas: Dr L. G. Rabenii Åm.-Tal i Krigs-Vet. Akad. H. 1817 s. 63—85 samt J. F. Wallenii parentation öfver C. (Uppgift af Dr P. Wieselgren) — J. H—n under biografien betyder Joh. Holmbergsson.

Carlberg, *Johan*. Sid. 174. Med afseende på Joh. Börjesson, se Carlstads stifts Herdaminne I: 253—4. — Sid. 176. Begärde 1693 ransakning rörande samtal med ett spöke enl. De la Gard. Arch. XII: 62. — Sonen *J. Carlberg*, blef enl. Oedman, Om Bohus län, s. 110, 186, gift med sin företrädares Fr. Bagges dotter och vice Pastor 1710, ord. Past. 1713 (jfr Bagges biografi i B. 2).

Carlberg, *B.* Sid. 176. I Duræi Dagbok s. 95 uppgifves, efter Kamereraren Fr. Fryxell, att B. föddes 1641, men i B. L. ny följd III: efter samma Fr. 1640 d. 23 Mars. Studerade i Upsala 1656 samt sedermera vid akademier i utlandet, der han äfven blef magister: erhöll hela inkomsten af Kristinehamn 1675, då Muræus dött (Duræi Dagb.). Om hans process med Flygges enka, se Duræi Dagbok s. 96 och Fernow s. 779. — I nämnda Dagbok s. 115 läses: "1682 d. 19 Dec. consulterades om Carlbergs begäran, att Riks-Consistorium ville intercedera för honom hos Kongl. Maj:t, det han måtte blifva restitutus till sin heder och embete och slippa de stora böter 2000 dal. s:mt. Alla vota stämde deri öfverens at - - - hjelpa honom till rätta - - - men de tyckte det vara för hastigt på domen". — Han fick nåd och förordnades genom Kongl. fullmakt till Kyrkoherde i Göteborgs stift, men dog innan fullmakten eller berättelsen derom hann framkomma. — Om Muræus heter det i Werml. Nat. Matr. att han "mistade curam Ecclesiæ för sinnessvaghet 1674".

Carlsson, *Gustaf*. Sid. 193. Hans moder var dotter af Rådmannen i Stockholm Claes Allerts (Chronol. Handb.). I Anecdota Benzeliana skrifver B. att hon var köpmannen Claes Alders dotter, samt att grefve Carl (b. v. Gustaf) Carlsson, som nu (så skrifver B.

1712, ehuru grefve C:s dödsår uppgifves vara 1708) är i Holland, "fick 1000 Rdr i pension åhrl. och sedan 4000 Rdr tå han reste med Lindskiöld" (se Gömdt är icke Glömdt XI: 25 eller Link. Bibl. Handl. II: 371). — Sid. 193. Försvarade Bohus (Rühs V: 235). — Att han ännu 1682 var qvar i Sverige kan ses af hans bref, dat. Stockh. d. 3 Apr. s. å., i Gjörwells Sv. Bibl. D. II: 246. — Troddes skola i egenskap af Gen.-Major commendera en del af trupperna i Wismar etc. 1688, "när Holland derom giör anfordring" (Fryxells Handl. II: 403). — Om hans fångenskap i Preussen 1679, se Sv. Fatburen I: 69. — Redan 1677 kallas han i en Kongl. resolution af 27 Nov. s. å. Öfverste (Handl. rör. Sk. Hist. 35: 443). — Se Lindschölds biografi i detta Lex.

Cederborgh, Fr. Sid. 203. Utgifvandet af tidn. Anmärkaren började d. 28 Mars 1816. Samma år köpte Georg Scheutz (enl. hans egen uppgift i n:r 7 af Tidn. Anmärkarne 1820, men 1818, enl. biografien öfver Scheutz i detta Lex. XIV: 60) C:s tryckeri. hvilket dock fortfarande enligt öfverenskommelse skulle kallas det Cederborghska. I början af Okt. 1817 inträdde Scheutz som delegare och medredaktör i Anmärkaren, men då denna tidning i anledning af en artikel i n:r 6 för d. 22 Januari 1820 indrogs, begagnade Scheutz sig af ett för honom under den 16 Sept. 1819 utfärdadt tillståndsbevis för utgifvande af Anmärkarne, hvaraf n:r 1 utkom d. 26 Jan. 1820 och sista n:r 48 d. 29 Nov. s. å. för att efterföljas af Argus. (Hvad som anföres i B. Lex. ny följd V: 358 angående tillståndsbeviset är oriktigt.) Anmärkarens utgifvande fortsattes d. 12 Febr. på grund af K. M:ts tillstånd af d. 10 s. m. Härpå följde en skriftväxling emellan C. och S., i Anmärkarne n:r 7, 8 och Anmärkaren n:r 10—11, 13—14, 17, 18. — Kongl. Sekret. Granberg synes efter Cederborgh hafva innehaft redaktörskapet för Anmärkaren, ty i Nov. 1827 anmäldes hos vederbörande myndighet att G. öfverlåtit detsamma på Öfver-Audit. Theod. Sundler. — Uti ett band af Anmärkaren (fr. o. m. 16 Mars 1816 t. o. m. 1 Okt. 1817), hvilket tillhört utgifvaren, har denna under hvarje art. tecknat förf:s namn. Utom C—gh skrefvo i Anmärkaren t. o. m. 1 Okt. 1817: H. A. Lindgren, J. F. Hyckert, Nordell, G. A. Wulf, And. Lindeberg, C. G. Walberg, G. Scheutz och Stjernstolpe, hvarförutom strödda art. förekomma af Fahlroth, Opphoff, H. A. Kullberg, Bethén m. fl. samt af Askelöf och Törneblad (dessa sistn. polemiskt). — Med afseende på den i skriftfört. upptagna Samlaren må anmärkas, att 3 h. deraf, tryckt 1815, innehåller Nattäfventyret af Scheutz, i hvars biografi på ofvan anf. ställe närmare derom meddelas.

Cedercreutz, Herman. Sid. 210—11. Inträdde i Hofrätten 1700
l. Anrep. — Leijonstedts beskickning till Berlin egde rum 1703
ligt uppgift hos Anrep, Rehbinder m. fl. — Att C. 1725 fick
exander Newski-orden, ses i Crusenstolpes Portefeuille I: 26 f.
C. var, jemte Envoyéen E. M. v. Nolcken, fullmäktig vid freds-
ngressen 1743 i Åbo, dit båda afreste i slutet af 1742 och an-
mmo d. 6 Jan. följande år. Se härom Sverige under Ulrika Eleo-
ra och Fredrik I, s. 181, och Tillägget af C. i samma bok, an-
ende hvilken hänvisas till Grefve Gustaf Bondes biografi med
llägg i D. 2 af detta Lex. Se i öfrigt Handl. rör. Skand. Hist.
II: 358, i hvilka Handl. smickrande omdömen om C:s personlig-
t och förmåga flerestädes uttalas. — Uti Tillägg i 1:a uppl. af
tta Lex. B. 5 meddelas att C. undertecknade, jemte flere, 1734,
liance-traktaten med Danmark, 1735 en förnyelse af 1724 års
liance-traktat med Ryssland, och 1747 Defensiv Alliance-traktaten
d Preussen. — Enl. Warmholtz 7264 är Åminnelsetalet öfver C.
kammarrådet frih. A. G. Reuterholm. Se härom Salvii Lärda
dn. 1755 n:r 25 och i n:r 2 en latinsk minnesruna öfver C. —
Ugglas Rådslängd säges att C. var Ambassadör vid ryska hofvet
44—45 och att det var vid afträdandet från denna post han er-
ll S. Andreæ-orden.

Cederhjelm, Germund. Sid. 212. Andliga och verldsliga dikter
C. äro tryckta 1869 i Hansellis Samling af Vitterhetsarbeten D.
, der ock biografiska underrättelser om honom meddelas, ehuru
ed felaktiga årtal. Underrättelserna om de öfrige C. äro ock
laktiga.

Cederhjelm, Josias. Sid. 213. Om C:s första tjenstebefattnin-
r, se Anrep. — C. undertecknade i Stockh. d. 19 Nov. 1723 tillika
ed Riksråden Arv. Horn och Carl Gyllenborg, Hof-Cancelleren
iben och Stats-Sekret. Höpken: En act, angående närmare hopp
r Hertig Carl Fredrik af Holstein-Gottorp, i anseende till succes-
onen på Svenska thronen, när den framdeles blifver ledig — samt
lliance-traktaten med Ryssland af d. 22 Febr. 1724 (ur Tillägg i
Lex. B. 5 1:a uppl.). — Enl. Rådslängden blef C. Riksråd d.
Aug. 1723; enl. Fant (V: 182) och Bonde (Sverige under Ulrika
leonora och Fredrik I, s. 41, 42) mot slutet af Riksdagen (som
öts i Okt.). — Om C:s beskickning till Ryssland i anl. af Catharina
uppstigande på tronen efter Peter I:s död 1725, se depescher
ch bref fr. d. 3 Dec. 1725 till d. 7 April 1726, samt uppgift att C.
terkom d. 4 Maj sistn. år, i Crusenstolpes Portefeuille I: 26—62
ch vidare Bondes bok s. 43. — C. fick under vistandet i Ryssland
725 S:t Andreæ-orden (se Portefeuille). — Om händelserna efter

C:s hemkomst, anläggningarna mot honom m. m., se detta Lex. XVIII: 75 f., 85 f. samt Fant V: 196 och Handl. rör. Skand. H. D. 7, 34, 40 enl. Reg. Enl. Rådslängden utträdde C. ur Rådet Aug. 1727. Se härom Bondes bok s. 48, 49 samt De la Gard. Ar. XV: 208—16 och Arvid Bernhard Horns lefnad (Sthm 1852) s. — Fants och Bondes uppgifter om C:s dödsår öfverensstämm med den vanliga uppgiften derom, näml. att C. dog d. 3 Sept.

Cederhjelm, C. G. Sid. 214. Drag af C., se Fant V: 101 Handl. rör. Skand. Hist. 7: 223. — I De la Gard. Arch. XV: omnämnas åtskilliga tillfällighetsvers på franska af C. Dessa liksom Kärleks-Balken och Brefväxlingen [1739] med Dalin tryc 1869 i Hansellis Samling af Vitterhetsarbeten D. XI.

Cederström, Olof. Sid. 221. "Jag afsändes d. 5 Juni 1712 jä Cancellisten O. Cederström med en angelägen depeche till ko gen m. m., skrifver C. Ehrenpreus. (Winbom, De recent. nu Arab. s. 12.) — Om C., se Sverige under Ulrika Eleonora Fredrik I; bref till Görtz samt fr. och till N. Tessin 1818, i Ha rör. Skand. Hist., enl. Reg.

Cederström, Olof Rudolf. Sid. 228. Hvad i Hofbergs Bi Lex. s. 169 berättas, näml. att denne C. blifvit dömd att arkeb ras m. m. gäller en annan C., upptagen hos Anrep I: 438. Tab

von Celse, M. Sid. 232. Hans biografi finnes i Nova Acta Soc. Ups. VIII: 359, med fullständig fört. på hans arbeten. I U Sälsk. Allm. Tidn. 1784, s. 465, uppgifves dödsdagen vara d. Juli i st. för d. 21. — Om C. (1769—70), se Handl. rör. Skand. H 16: 288—314, 423. — Om C:s skrifter, se Lüdekes Denkmal s. der det hänvisas till Warmholtz 2216, 2496, 3193, 8139, 9260 (a) 1864, om Apparatus ad Hist. etc. Sect. I, anmäld i Uppf.-Sä Tidn. 1783, s. 33. — Om Sect. II under tryckning, se Uppf.-Sä Tidn. 1782, s. 688. — Utdrag ur Sect. III är tr. i *B.* XXII: 10 detta Lex.

Celsius, Magnus, Sid. 233. I Ärkestiftets Herdaminne II: meddelas biografi öfver fadern och öfver Magnus C. i samma bete III: 293, der det uppgifves att denne till Kon. Carl XI fram- lemnat sin Computus Ecclesiasticus såsom nyårsgåfva och derför fått 100 Dukater. Om C., se De la Gard. Arch. VI: 169, 170, 180 och Handl. rör. Skand. Hist. 20: 328—34. — Då Björnstjernas Fört. på Sv. Calendarier utgör källa för de uppgifter om utgifna Alma- nachor, hvilka meddelas vid denna och flera följande biografier, så bör erinras, att B:s förteckning upptager endast hvad B. sett, och att han sjelf kallar den "någorlunda fullständig", hvaraf följer att

och annan lucka finnes att fylla. Ett par fyllnadsbidrag må, ıru icke hithörande, här antecknas. I Ärkestiftets Herdaminne 229 uppgifves att Mag. Jacobus Erici Stockholmensis utg. Alma- ·h för år 1587 (tr. Sthm 1586) och derför af Johan III fått 50 ler. På anf. st. säges ock att denna Almanach är den äldsta hos ı utgifna (?). I Sv. Lit. Tidn. f. 1824, s. 714 upplyses att i Ups. ɔl. finnes en Alm. för 1602 utg. af Haraldus Olai Tunæmontanus. 3:s fört. meddelas uppgift på de alman., vid hvilka ekon., medi- ıska och historiska underrättelser finnas bifogade. Se om M. o. Celsius i anf. fört.

Celsius, Olof, d. ä. Sid. 234—36. Enl. Thomæi Theologer skulle vara född 1671 (?). — Uppgiften att C. föddes den 9 Juli afser tagligen gamla stilen, då 19 Juli annars uppgifves och då skil- ıden på 1600-talet var 10 dagar. — I Ärkestiftets Herdaminne III: 0 meddelas biografi öfver C. — Se vidare Lüdekes Denkmal s. 6 i noten; De la Gard. Arch. XVI: 137, dér omdöme om C. 1747 ıföres; Lidéns Cat. Disp.; Sjöborgs Inledning till kännedom af äderneslandets Antiqviteter (1797) s. 156, der det heter: I Anti- ritets-Archivet förvaras O. Celsii afskrifna Runstens samling i 2 and in 8:o. — Af sonens Kyrkohist., Sthm 1767, s. 47 kan man :, att C. d. ä. utgifvit något om Väringarne. Kanske i Monumenta iogoth. (Anm. i 1:a uppl. af denna del af B. Lex.) — Några af illorna upptagas i Warmholtz under 9368—71. Om polemiken med jörner m. m., se Benzelii Brefväxling.

Celsius, Anders. Sid. 237—39. Uppgiften att C. blef prof. 1730 är emtad ur tillägg till 1:a uppl. af denna del. — Han förordnades 728 "att förestå Klingenstjernas vices", reste om sommaren 1733 ll Italien, återkom på våren 1736 och följde på fransk bekostnad ıed de fransmän som med honom hitkommit för att göra sina bservationer de figura terræ. (Benzelii Brefv.) — Sid. 239. C. om- ılad och berömd i Italien, se Björnståhls Resa I: 295. — En me- lalj slogs öfver C. 1767 af K. Vet.-Akad. och en annan af Sv. Akad. 802, se Hildebrand s. 127. Skrifter om C. anföras af Warmholtz ınder 9363—66.

Celsius, Olof, d. y. Sid 239—50. Sid. 239. Enligt Jakobs Minne ıf Wittingh s. 129 och Kungsholms Minne af Gjöding s. 121, blef C. Th. D:r vid Kröningen 1751 och fick 1754 Solna pastorat som ınnex. — S. 240. Bibehöll, adlad, sitt namn och transporterade på ına barn namnet v. Celse. — Af C. J. Benzelii biografi synes huru C. blef biskop. — Ledamot af Physiogr. Sällsk. i Lund 1777 enl. Ärkest. Herdam., hvilket jemte Vet.-Akad:s, V. H. o. A. Akad:s tr. uppgifter på ledamöter samt Upf. Sälsk. Tidn. för 1782 hafva för-

anledt flera rättelser. — Sid. 241. Resan till Köpenhamn egde rum 1749 enl. Thomæi Theologer. — Sid. 242. Utarbetandet af Sv. R. Kyrkohist. hade Riksens Ständ. 1762 uppdragit honom, enl. Riksdags-Tidn. s. 462. Jfr Warmholtz 1655, 2459. — Sid. 247. Utn. till Banko-Revisor i Dom-Capitlet d. 28 Apr. 1791, men undanbad sig för ålderdom och svag helsa enl. Sv. Arch. I: 127. — I Lüdekes Denkmal s. 411 säges att C. och Prof. Georgii ordnade ungefär 200 voll. af de Palmsköldska saml. och lät inbinda dem. I De la Gard. Arch. XV: 58 om C. i anl. af Biskop Serenii död 1776. Om C. och hans skrifter, se Ärkestiftets och Lunds stifts Herdaminnen, Anrep, Lärda Tidn. i de flesta årg., Gjörwells Tidskrifter på många ställen. — Se äfven detta Lex. VIII: 344 (jfr Uppf. Sällsk. Tidn. 1787 D. 3), XIII: 45, XVI: 268. — Den ena följdskriften till C:s tal om Smaken är, enl. Hammarsköld, af Sahlstedt.

af Chapman, F. H. Sid. 250. Uppgiften att hans fader var i Carl XII:s tjenst motsäger hvad som meddelas i *B.* I: 149, der det heter, att Alströmer öfvertalade honom att träda i Svensk tjenst o. s. v. Måhända det då skedde för andra gången? — Enl. Anrep m. fl. blef C. Öfverskeppsbyggmästare 1764, i st. f. 1762, samt Öfverste m. m. 1777, i st. f. 1776. Enl. Rehb. Matr. Chef för skeppsvarfvet i Carlskrona 1776, i st. f. 1781. Om C., se De la Gard. Arch. XV: 117, XIX: 35 samt B. Lex. XI: 42, XVII: 335. — Hildebrand upptager 2 medaljer öfver C., näml. en slagen af K. Vet. Ak. 1808 och en af Sv. Akad. 1817.

Chenon. Sid. 253. Stamfadern Chenon hade en son Dionysius Paschilius (från hvilkens dotter Christina härledas på mödernet Adlerbergs, Gejjers, Lœnboms, Myrmans, Sahlins och flere slägter enl. Wallvikska ättartalet af Hülphers s. 39 [hvilket dock torde vara mindre pålitligt]), som blef Rådman i Philipstad, † 1686, och en dotter. Från sonen härstammade Mag. Johan Chenon, död 1740 såsom Pastor i Kila, och Dionysius Chenon, död s. å. såsom Prost i Filipstad. Troligen har Gezelius af dessa gjort en person, då de haft samma dödsår, hvaraf det falska namnet Johan Dionysius uppkommit. Säkert är dock, att dessa namn höra till tvenne särskilda personer; jfr bland andra Fernow och Det 1735 florerande Sverige, s. 227—8. Mest bekant är Dionysius. Enl. porträttet af Bergquist föddes han d. 3 Oct. 1676. G. m. Elsa Wallvik d. 12 Oct. 1711. Död d. 29 Nov. 1740. I förteckningen på Filipstads Pastorer heter det: Prost 1721. Saknad och begråten såsom en rättskaffens Prestman. Utgaf 2 Likpred. enl. Stricker s. 28. Af Stamfaderns dotter Annika härstammade Denis Jeansson, Comminister i Dalby, född 1746, hvilken upptog sin moders namn Chenon. En son af honom var Jonas Chenon, Eloqu. & Poes. Lec-

ı Carlstad, g. m. Sara Morén. Han dog 1826, efterlemnande 4 ɪr. — Källor: Fernow s. 517, Camerer Fr. Fryxells Wärm-s Slägtebok (Msc. på Carlstads Gymnasii-Bibl.). (Efter 1:a Upl. ɪetta Band.)

Chesnecopherus, Nils. Sid. 253. Af det i Stockholms Magazin 1780 införda brefvet till Hertig Carl, dat. Marburg d. 10 Juni ı, vill synas att C. gift sig s. å. Han blef 1602 vår förste Hof-ɪler enligt Rehbinders Beskr. öfver Sv. Riks-Canslerer. — Fick alla Grothusens gods och gårdar. Under Gustaf Adolfs regering de Grothusens måg J. Mesenius ansökning om deras återbe-mande (Hist. Saml. 1: 376, II: 384). Dom i saken föll 1612 k. Bibl. Handl. II: 87). — Var Kommissarie vid mötet med ıka sändebuden i Wismar 1608, för att afgöra tvisten om 3 kro-men kom för sent (Werwing). — I Link. Bibl. Handl. II: 89, ıppräknas flera bref fr. C. till Axel Oxenstjerna, och s. 273 f 3 till densamme aftryckta, hvilkas innehåll visar att C. haft i ɪrag att söka utverka Enkedrottningens bifall till Gustaf Adolfs ning med Ebba Brahe. Dessa äro skrifna i Febr. och Mars ı och synas vara desamma som nämnas å s. 89. — Rehbinder gifver att C. dog 1634, men då C:s enka gifte sig med Göran blad 1625 (se De la Gard. Arch. VIII: 167), så torde det först-ında årtalet böra vara 1624. Häremot åter kan anmärkas att kanslersembetet skulle varit obesatt till 1634, då Adler Salvius rträdde C.

Om C. och hans barn, se Schlegel & Klingspor, Ättartaflor s. der det uppgifves att C. lärer hafva kört omkull och brutit ken af sig. — C. "var en illfundig man, af mycket godt begrep la saker, men intet till troende och af ett illa beryktadt hjer-g" (Handl. rör. Skand. Hist. VIII: 20). — C. utgaf De feudorum , sine præside pro Doctoratu. Marb. 1600 (Wieselgren III: 86). satte 1605 i Sv. Rik. Ständ. namn: Afsäijelse-Skrift etc. tr. s. ch i vidlyftig omarbetning ånyo tr. 1607 med omständlig titel: kommelige skäl och rätmätige orsaker - - hvarföre Sampt-Sveriges Rikes Ständer hafva med all fogh och rätt afsagdt . Sigismundum uti Pohlen etc. (Se Warmholtz 3298, 99.) Vidare C. skrifvit en Berättelse om Riksdagen i Örebro år 1610, inf. ra Sv. Bibl. II B. (Warmh. 3421). — Se om Ch. äfven E. M. Fant, s. Hist. Sv. illustr., Facs. 2.

Chesnecopherus, Joh. Sid. 254. Ankom 1596 till Marburg, der ɪern Nils då var Mathes. Professor, och studerade der medicin år. Disputerade derst. under prof. Ellenberg de Calculo 1603: sedan till Basel och blef prom. Med. Doctor 1608, hvilken vär-ıet ingen svensk förut (i Basel?) erhållit. Vid hvilken tid han ıkom till Sverige är ovisst, men 1611 var han informator för

Hertig Carl Philip. Ålades 1631 att efter Raïcus läsa institut nerna. Var den förste svensk, som utgifvit någon afhandlin Botaniken. Efterlemnade i handskrift åtskilliga physiska arbe (Sackléns Läkare-Hist. 1 B. och suppl.). — Utgaf i Basel en M Disp. 1608 (Stjernm. Bibl.), förmodligen den gradual-disp. "de drope", som Sacklén omnämner. — Enl. Sacklén hette andra strun: Lucretia Kattler. — I Lidéns Cat.-Disp. och Marklins T lägg dertill upptagas under hans namn öfver 50 disp. — Om se Strengnäs Stifts Herdam. — Blef Inspector Bibliothecæ 1630 e Gjörwells Brefväxl. III: 70.

Choræus, *Mich*. Sid. 262. Bref från Ch. till Leopold, d Jockis d. 24 Juli 1799 och rörande ett till L. öfversändt po Babels Torn, är tr. i Brinkmanska Arch. II: 335; till Ch. från T nér d. 15 Jan. 1804 finnes i T:s efterl. Skrifter II: 345. — Bla hans skrifter nämnas ock: Omarbetade Kyrko-Psalmer af Chora och Wallin. Ny uppl. Sthm 1812, men denna uppl. har ej u sett. Biogr. öfver C. finnes i Hof-Clericiets Hist. (Wenströ forts.).

Christiernin, *P. N.* Sid. 263. Om hans 1761 utg. Utdrag Föreläsn., se Lärda Tidn. 1761 och 1763, i n:r 42 af hvilken sena årgång de af C:s bok föranledda stridskrifterna uppräknas. — Om d 1767 uppkomna striden mot Nordencrantz, se Lärda Tidn. 1767—68 n:r 84 af hvilken senare årgång de särsk. utg. stridskrifterna ä förtecknade och i n:r 18 en hithörande af C. förf. art. införd, hv ken föranledde Kongl. Maj:t att infordra det Just.-Kanslerens utl tande, som finnes tryckt i Sv. Fatburen IV: 169. — Till sin m Boëthius utg. bok har C. fogat n:r 33 af Upsala Tidning för 179 deri en "insänd" synbarligen af C. sjelf förf. s. k. recension öfv hans egen skrift finnes införd. I Stockh. Posten s. å. n:r 128, 1 resens. C:s bok, angående hvilken Extra Posten s. å. i n:r 129, 13 143, 145, 153 innehöll: Reflexioner, Tankar, Välmenta upplysning m. m. Se ock Läsn. i Bl. Ämnen n:r 14 & 15 (1798) s. 14, d missnöje med C:s bok gifver sig till känna. Då 1:a h. af Silve stolpes Litt. Tidning 1795 utkom, anmäldes det med beröm i S Posten n:r 94, 103, men strax derpå inf. C. i Upsala Tidn. n:r 3 37 "I J. N. Anmärkningar och erindringar vid Herr Mag. Silfve stolpes Litt. Tidn." och skref ungefär samtidigt "I J. N. Til Herra Recensenter i Stockholms Posten" (inf. i n:r 117), ifrigt bestr dande att Kants skrifter innehölle något nytt samt åberopande sin nyssn. "Anmärkningar", i hvilka det bl. a. heter: "men om någo ny gällande sanning kan utur Kants Skrifter utletas, och, såso af Kant nyss upptäckt, varder af Kongl. Vetenskaps-Akademien Stockholm gillad och riktig förklarad, utfäster jag mig på hede

ära, att för hvarenda således gillad ny och gällande Kantisk tickt betala til första upvisaren en Ducat i Guld med Kongl. mk pregel". Han försäkrar slutligen att "goda och riktiga iska Ducater skola hållas i beredskap" o. s. v. — En, som det es, träffande karakteristik öfver C. finnes inf. i De la Gard. Arch. : 78.

Chronander, Jacob Persson. Sid. 264. I en akad. afhandl. Om deltidens Skådespel af G. E. Ingelius (Helsingfors 1861) meds om Chr. åtsk. underrättelser, ur hvilka några årtal blifvit i grafien inskjutna. I samma afhandl. äro utdrag ur Surge tryckta. Chr., se Ljunggrens Sv. Dramat sid. 517 f. och Sv. Dram. Litt. Klemming s. 30, 32. — Chr. skall hafva varit en verksam med- af Kongl. Kom.-Rätten för ransakning om Troll[doms]väsendet, Hist. Saml. V: 217, 220—22, 378.

Columbus, Sam. Sid. 277. Om C., se Atterboms Sv. Siare och alder D. 2 (1:a uppl. 1843, 2 uppl. 1862); Dens. Minnesteckning er C., då Sv. Akad. 1848 lät slå en medalj öfver honom (se Hil-brand och Sv. Akad. Handl. D. 24 eller Minnesteckningar och af Atterbom D. I, 1869). Se ock Beckmans Psalmhistoria. Den Hansellis förlag 1856 utgifna, men egentligen af Christopher ihorn ombesörjda upplagan af Columbi skrifter åtföljes af bio-fiska och bibliografiska notiser, till hvilka hänvisas. Jfr Sv. Bok-ikon. — Till hänvisningarna i ( ) nederst på sid. 277 kan tilläggas: melgren Sv. Skön-Litt. III: 417, 418, 420—21. Man jämföre för igt 450—51 derst. med det anförda stället hos Columbus och döme an om denne skrifvit den torraste prosa, som behöft smyckas.

Coijet. Sid. 278 f. De här under detta namn upptagna biografier slägtöfversigter äro jemförda med tryckta källskrifter och med gttaflorna på Riddarhuset, hvarvid åtskilliga rättelser eller tillägg ivit gjorda. Några skiljaktiga, antagligen, ehuru ej afgjordt, rik- årtal äro, hufvudsakligen efter slägttaflorna, i ( ) införda jemte förut varande eller ock i Tilläggen h. n. anmärkta.

Coijet, Peter Julius. Sid 279. Enl. Slägttaflan på Riddarhuset C. 1639 i Leyden utg. en disp. i Juridik; 1647 blifvit Referen-ius och s. å. varit sekreterare vid en ambassad till Moskwa; 4 d. 30 Sept. och 25 Nov. förordnats till Envoyé E. O. till gland och Holland och under tiden (1655) tilldelats Strumpe-dsorden; 1657 afgått i beskickning till Preussen; 1659 blifvit l-Råd (hvilket kan kallas 1662, enl. De la Gard. Arch. XII: 86), h 1662 varit Envoyé till England. Enl. Handl. rör. Skand. Hist. : 19 skrefs d. 20 Mars 1655: Sekret. Cujet är uthskikat aff K.

[illegible]

[illegible] Gard. Arch. XIII [illegible]

[illegible] 1768 s. [illegible] Hans C. hedrades i Fr[illegible]

[illegible] A[illegible]m. Tidn. 1770 s. 118 och flera af nedan nämnda skrif[illegible]

[illegible] och Björnståhls Resa 1: 85. — Sid. 295. C. hemkom från Par[illegible]

d. 7 och afreste d. 9 Juni kl. 8 e. m. med Kon. till Finland (Up[illegible]

. Tidn. 1783 och Fersens Skr.). Han helsades vid hem- Paykull med en sång, inf. i Sv. Parnassen 1784. — Om Upsala Akad. Kansler, se Upf. Sälsk. Tidn. 1783 s. 549, då C. emottog Cancellariatet d. 5 Aug. 1783, 4:o), 1786 85 s. 645 (om inrätt. af en prof. i Vitterh.) samt Rehbin- li-Hist. — C. blef 1783 d. 17 Nov. hedersled. af K. Vet.- Upsala (Upf. Sälsk. Tidn. 1785 s. 90) och 1784 af Målare- mien (anon. uppgift). — Det uppgifves i Rådslängden (Afd. C. var hedersled. af K. Vitt. H. o. Ant. Akad., men denna upprättades först ett år efter hans död. Förväxling med Vitterh. Samh. i Göteborg har trol. här egt rum. — Sid. begrofs d. 2 Nov. 1785 i Jakobs Kyrka i Stockh., och Ad- utgaf dervid ett sorgeqväde i 4:o och sedan tr. i Sv. Par- 1785 s. 861. — Upsala universitet lät 1786 slå en medalj öf- och Sv. Akad. likaledes 1835 (se Hildebrand, som ock upp- C. i Paris slagna spelpenningar). Redan 1797 hade Fran- drat honom med en sång i Sv. Akad. (se dess Handl. D. 2). — Om C., såsom enskild och offentlig person, se Fersens och Gustavianska Papperen samt Geffroy, Gustave III et la de France, och Fryxells Ber. D. 42, enl. Reg. Bref från och se Brinkmanska Arch. I: 260, II: 26 och Tolls Biografi II: . — Sid. 297. I den af Kongl. Bibl. Klemming 1872 efter al-handskrift utgifna uppl. af Bellmans Poetiska Arb. uppta- . 87 den Parodie på Elegie af Creutz, som man förut ansett af Hallman och derför infört i hans skrifter. — Sid. 298. estycken af C. finnas äfven i Sv. Parnassen för 1784, St. 1, 5. enhanes Ant. till Vet.-Akad. Hist. äro i noter rörande C:z' er åtskilliga uppgifter meddelade. — I Boyes Konst- och Ny- Magazin 1819 meddelas ett litografieradt, mindre lyckadt por- af C.

Cronhjelm, Gustaf. Sid. 305. Carl XII:s omdöme om C., i bref sin syster prinsessan Ulrika Eleonora, dat. Demitocka (!) d. 2 t. 1814, läses i Handl. rör. Skand. Hist. IV: 268. — C. var förste mäktig vid afslutandet af Preliminair-Freds-Recessen med Han- ver 1719, Stilleslånds-afhandl. med Danmark s. å., Freds-Trakta- n med Hannover s. å. och med Danmark 1720, alla afslutade i ockholm. (Modée, Aliance-tract.) — R. R. gr. N. Tessins egen- nd. berättelse, om orsaken till C:s i slutet af 1719 iråkade onåd os Dr. Ulrika Eleonora och dess Gemål, finnes tr. i Handl. rör. kand. Hist. XVI: 171 f. Se samma Handl. VII: 282—83 om Cr. amt Horn och K. Fredrik I. Om C:s ställning 1719—20, se Arvid Bernh. Horns Lefnad af Gust. Horn (Sthm 1852) s. 48—69. Jfr Horns biografi eller De la Gard. Arch. XV: 19. — Om Secreta

Deputationens anmärkningar mot R. R., deribl. C., vid riksdagen 1726—27, se Handl. rör. Sk. Hist. XXXIV: 254 f. — Om förslaget vid 1731 års riksdag, att öfver C. slå en medalj, och om ständernas tacksägelse-deputation till C. m. fl., se nyssn. Handl. XXXVII: 430 438. I samma Handl. förekommer C. på fl. st. enl. Registr. — I Ugglas Rådslängd VI: 18 nämnas flera källor. — Sv. Akad. lät 1846 öfver C. slå en medalj (se Hildebrand s. 119), och i anledning deraf hade Hans Järta förf. hans Minne, hvilket upplästes i Akad. d. 20 Dec. s. å. och inf. i 23 D. af Akad. Handl. — C:s porträtt finnes grav. af Fritsch i qvart och derefter kopieradt i oct. (Berch, Catal. de Portr.) — C. iakttog med mycken stränghet en yttre religiositet, säges det hos Stöver s. 274, der ock berättas att C. på sotsängen lät kalla till sig flere köpmän och sjelf upphandlade alla slags saker för sin familj, af fruktan att hans fru eljest skulle betala dem för dyrt.

Cronstedt, Carl. Sid. 313. Angående C:s bekännelse om mordet på K. Carl XII hänvisas till berättelsen derom i De la Gard. Arch. IX: 128 f., samt till s. 134, 143—44; i Fersens skrifter, I: 4—6, belyses och vederlägges denna "besynnerliga historia". — C:s Serafimer-begrafning beskrifves i De la Gard. Arch. XV: 216 f. Se ock Rothlieb, Riddarholmskyrkan s. 171. — C:s Bref till Kyrkoh. Jak. Troilius i Husby, rör. Narva-slaget, dat. Narva d. 6 Dec. 1700, är tr. i Handl. rör. Skand. Hist. XIX: 401; jfr Vet.-Akad. Hist. af Rosenhane s. 449. — C. var ledamot af Kommissionen öfver Görtz (enl. Tillägg i 5 B. 1:a uppl.). — Hedersled. af Vet.-Soc. i Upsala (enl. Prosperins Tal). — Om C., se Ant:r rör. Sv. Regementernas Hist. af J. Mankell (2:a uppl. 1866) s. 151—52, samt Lüdekes Denkmal s. 341.

Crusenstolpe, M. J. Sid. 348. Af förteckningen på hans skrifter (dels h. n. och dels i B. Lex. Ny följd III: 162 eller i Sv. Boklexikon) ser man riktningen och omfånget af hans verksamhet efter afskedstagandet. Den inre beskaffenheten af denna verksamhet har af kritiken, så väl i tidningar (t. ex. redan 1834 i Lit. Fören. Tidn. genom Palmblads och Geijers rec:r af Skildringarna) som i ströskrifter, af hvilka flera i sin helhet varit riktade mot C. (t. ex. Arwidssons Catilina-Crusenstolpe, Catilinariska bref, 1843, 1844 m. fl.), blifvit skärskådad och bedömd efter förtjenst. I Sv. Boklexikon äro vid flera af hans arbeten och rättegångshandlingar följdskrifter anförda. Beröm har från en del af tidningspressen i rikt mått kommit honom till del, och visst är att han tillhör våra mest populära författare. Denna popularitet har t. o. m. sträckt sig till utlandet, så att man der på andra förf:s skrifter satt C:s namn. Exempel derpå anföras i Sv. Boklexikon, och i Ställn. o. Förh.

3 i Sept.-h. s. 47 har han sett sig föranlåten förklara, att han krifvit en rad i ett på tyska utgifvet, honom tillagdt arbete om ka Hofvet. — I tidskr. Hermoder 1847 n:r 8 finnas införda gmentariska minnen, rörande Bellmans enka, undert. —ns— sign.).

Då hans lefnad slutade, d. 18 Jan. 1865, hade han blott hunnit a första häftet af St. och Förh. för s. å. Detta häfte fyldes af n hand med "ett minnesblad" öfver C., och på titelbladet stod ta häftet".

I Mina Samtida af Posthumus meddelas åtskilligt om C. (enligt gistret). — I Sveriges Sköna Litt. har Wieselgren yttrat sig kort ch sant om C:s författareskap. — Orvar Odd har ock i Grupper ch Personnager (1861) sagt åtskilligt allvarsamt och skämtsamt, en sant om honom. — Efter hans död meddelades (1865) Nekrologer i n:r 4 af Ill. Tidn. (af Blanche, 1872 omtr. i dennes Minnesblder) och i Ny Ill. Tidn. (anon.) samt i Kalendern Svea för 1866 af Orvar Odd). Det i Ny Ill. Tidn. nekrologen åtföljande porrättet är mindre lyckadt.

Cederström, Olof. Sid. 268 står: 1818, läs: 1718.

Tillägg till 1:a Bandet.

Anckarström J. J. Konungamördaren. Se om honom Nordins Dagbok (tr. 1868) s. 273 och flera ställen enligt registret.

Tillägg till 2:a Bandet.

Bellman, C. M. Om hans enka, se ofvanför på denna sida.

Bergstral, Joh. I annonsen om hans död 1795 uppgifves han då hafva varit i sitt 83 års ålder, hvaraf följer att han ej skulle vara född 1715, såsom hittills uppgifvits, utan 1712 eller 1713, förmodligen det senare året.

Björnståhl, J. J. I Ståhls Biogr. Underr. om Lunds Professorer finnes hans biografi.

Innehåll.

BIOGRAFISKT

LEXIKON

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKE MÄN.

FJERDE BANDET.

NY REVIDERAD UPPLAGA.

STOCKHOLM 1875.
F. & G. BEIJERS FÖRLAG.

(Första upplagan utkom 1838.)

Stockholm, tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1875.

D.

DACKE, NILS.

Hvarje öfvergångstid är åtföljd af starka skakningar. En sådan var K. Gustaf I:s regering, då nationelt oberoende och en fastare utbildad konungamakt trädde i ställe för Unionens förtryck och laglösheter. Den inre organisationen af kyrka, af statsförfattning, af folkbildning, försvarsverk och ekonomi fortskred med framgång och drift, oaktadt de många uppроren i provinserna, hvilka på flera ställen voro de sista förfelade försöken af allmogens gamla sjelfmyndighet att framträda i opposition mot den numera rotfästade konungamakten och de genom sin nyhet obehagliga reformer som denna vidtog. För underhållet af den stående hären, som var vida större än förr, och för den flotta, som blifvit anskaffad, förslogo ej mera de gamla gärderna; dessa hade blifvit ökade. Men deremot var den fördel vunnen, att bonden fick sitta hemma och sköta sin åker och öfriga handteringar, utan att ständigt betungas med uppbåd i fält mot rikets fiender; solden för tropparna hade stigit, men äfven prisen på lifsmedel och landtmanna-varor, och i dessa senare hade bonden en betydlig ersättning för ökade utskylder. Öfver förtryck af Adeln och öfver Fogdarnes prejerier klagades, och införandet af flera främmande författningar, hvilket tillskrefs Konungens Tyske Canceller, Conrad v. Pyhy, väckte allmänhetens förtrytelse. Regeringen hade för mycket inblandat sig i böndernas enskilda ekonomi genom en mängd förordningar, hvilka inskränkte deras frihet i handel och vandel. Den nya läran och messans afskaffande tjente äfven till förevändning för uppror. Småland var den provins, der denna väpnade opposition i sitt mest hotande skick uppträdde och sist med rötterna upprycktes. Sedan blef öfver hela riket lugn, och de särskilda landskapen »parlementerade» i den tidens språk ej längre med en fast, lagbunden

och sjelfständig styrelse. — Smålands bönder lefde nästa utom samhälls-tillståndet, sjelfrådiga, laglösa, egenmyndiga Deras charakter och hemseder voro vilda. I skogar oc bland bergen ströfvade bondesönerna omkring, och uti jag och slagsmål funno de sysselsättning och nöje. Till stor gästabud medtogo hustrurna svepning, ovissa, om deras mä med lifvet kommo derifrån eller icke. En af deras leka var, att tvenne män frågade hvarandra: »huru långt tål d kallt jern?» Detta blef på knifsbladet utmärkt. Kring dem begge spändes en gördel, som hindrade dem att fly undan. Ej förrän en af dem erkände sig besegrad, och ofta ej förr än med döden, slutade bardaleken. Under Grefve-fejden, då Svenska troppar tågade in i Skåne till K. Christian III:s och Skånska Adelns understöd, förtröt detta högligen Smålands-bönderna; i synnerhet som Grefve-fejden ej endast var ett krig mellan Danmarks thron-pretendenter, utan derjemte emellan Adel och allmoge. Skånska bönderna hade äfven från dem i Småland betydligt understöd. Sedan ombragte dessa senare flera af K. Gustafs fogdar och tjenstemän. Af fruktan för Svenska krigsmakten, som bröt in i Småland, beqvämde sig bönderna till att erlägga stora straffböter. Derigenom utarmades de, och i förtviflan öfvergåfvo många hus och hem samt förenade sig med skogstjufvarne, hvilka i moras och de tjocka skogarna uti Södra Möre och Konga härad hade sitt tillhåll. Befarade de att blifva gripne, funno de hos vänner och bekanta i Blekinge en tillflyktsort. — Dessa omständigheter voro gynnande för en djerf och förslagen äfventyrare, som ville träda i spetsen för en folkresning; eller snarare var för den senare allt förberedt, och upproret framkallar alltid en härhöfvidsman. Sinnena voro så uppretade, och ett inbördes krig hämtade af alla här ofvan antydda förhållanden en så riklig näring, att det icke var någon enskild, utan föreningen af alla dessa omständigheter, sammanstötningen af alla brännbara ämnen, som tände krigslågan. Det behöfdes mindre en stor och ovanlig charakter, än en viss fasthet, som delade mängdens sympathier, som med en yttre myndighet ersatte bristen på inre öfverlägsenhet och från frändskapen med den stora menigheten hämtade en borgen för deras välvillighet.

En man ur hopen, lågsint, orolig, öfverdådig, beslutsam, men derjemte trolös och i öppen strid feg var Nils Dacke, eller Tacke, den hufvudman som under sig förenade Smålands allmoge till det farligaste uppror, som skakade Konung Gustaf I:s thron. D. passade till folkuppviglare i vilda och för-

derfvade tider; den sämste bland de upproriska fann i honom sin like, och detta krig likaledes i hans historiskt kända charakter en passande expression. Född i Blekinge och härstammande från en ansedd bondeslägt, hade han flyttat till Småland och bosatt sig på Dackemåla i Sandsjö Socken. En process, som D. förde om ett hemman med en bonde i Blekinge, förlorade han, och i harm deröfver ihjälslog han fogden, som dömt i saken. På Calmare slott blef våldsverkarn för denna och andra illgerningar inspärrad; men då hans mäktiga slägt lade sig ut för honom, mildrades straffet till penningböter. Dessa voro likväl så betydliga, att de medtogo hela hans förmögenhet, och af böterna återstod likväl något obetydligt oguldet. För denna återstod hölls han ännu inspärrad. Omsider skaffade han sig utväg att rymma, slog sig till skogstjufvarne och de upproriska och blef två år derefter deras anförare i stället för Jon Andersson, en annan bonde, som en tid varit ledare af Småländska böndernas tilltag. År 1542 framträdde D. i spetsen för folkupproret, som blifvit mera hotande och utsträckt. Han höll stämma med allmogen i många sockn'ar, förstärktes af gränsboar från Blekinge, der han hade stor slägt och många vänner. Flera af Konungens fogdar föllo offer för den rasande menigheten. Arvid Westgöte (man satte i fråga, huruvida detta var den frejdade fältöfversten) öfverföllo de på hans gård, Woxtorp, släpade honom i skogen, bundo honom naken vid ett träd och sköto honom till döds med kulor och pilar. En fjerdingsväg från Woxtorp bodde på Gräskål Gudmund Slatte. Han var dödssjuk, och fyra gånger den dagen hade man hållit honom ljuset i handen, som Catholikerna bruka med döende. Likväl förskonades han ej, utan gården plundrades, och D. ihjälsköt med tre lod den döende. Tvenne adelsmän, Måns Pedersson Stjerna och Måns Holm, togo för bondehären sin tillflykt till kyrkan i Wäckelsånga socken i Konga härad. En Söndag vid messedags anlände bönderna till kyrkan, anförde af D. och lille Jösse, en myndig, tapper, ärelysten och för sin ordhållighet berömd bonde. Han var ökänd, såsom den der hade på händerna 6 fingrar och på fötterna 6 tår. Till honom ville de båda adelsmännen gifva sig mot löfte om säkerhet. D. tillstyrkte att lofva allt hvad de begärde; sedan kunde man väl få råd med dem. Detta bestreds af lille Jösse, som sade, att ville D. skjuta dem ihjäl, skulle detta ske, innan man lofvat dem något på tro och ära. Handlade bönderna oredligen, skulle ingen sedan tro dem om något godt. Derpå tillsade lille Jösse adelsmännen frid

och säkerhet; men när de kommit ut på kyrkogården, befallte D. sina piltar »haka upp». Detsamma befallte Jösse sina, hvarefter han till D. yttrade: »Vill du vara hållen för en ärlig karl, så håll upp, så framt du icke vill hafva så mycket igen». Då afstannade all våldsamhet. Måns Holm blef de upproriskes skrifvare, och Måns Pedersson erlade för sig lösen.

Plundring hörde till dagens ordning; i synnerhet gällde detta Adel och fogdar. Från Blekinge förskaffades vapen och krigsförråd, och med hvarje dag förstorades bondehären. Den steg inom kort till 1000 man. Bland anförarne nämnes en Thord Riddare, Måns och Jöns Hane, lille Jösse och Skerfve Nisse m. fl. Af anhörige understöddes äfven D., af Farbrodern Olof Dacke och af svågrarne Sven och Holme Gertronsöner. Han höll sig en lifvakt och vande hären att blindt lyda sina befallningar. Genom en skrifvelse från K. Gustaf I hade D. blifvit kallad att infinna sig i Stockholm. Han kom ej; i stället tillskref han Svante Sture på Stegeborg och erbjöd honom att blifva Riksens Herre, om han ville hålla allmogen vid gammal lag, rätt och sedvana. Svante Sture öfverskickade till Konungen både bref och budbärare. K. Gustaf rustade sig emellertid, befallte Adeln att hålla sig redo med sitt manskap, städerna att undsätta honom med »unge och duglige borgare, köpsvenner, borgares drängar och båtsmän», och han tillskref Höfdingarne i länen, så väl som fogdarne, att anställa värfningar. Äfven i Tyskland hade han sina utskickade, för att anskaffa manskap. Der värfvades landsknektar, en fänika af 600 man, »de käckaste af alla de landsknektar, som på den tid kunde finnas i hela det Tyska landet». Dessa voro derjemte stortaliga och läto högt förljuda, att »om det än kunde regna ned bönder ett helt dygn igenom, skulle de dock nedergöra dem alla». »Men innan leken med Småländingarne lyktades — tillägger Chrönikan — blef annat ljud i skällan, och de stormodige bussarne läto sedan en Smålandsbonde passera för krigare jemte sig».

Ståthållaren i Vestergötland, Gustaf Olofsson Stenbock, bröt in i Småland, höll samspråk med allmogen i flera härad, der denna svor K. Gustaf trohetsed, och tågade vidare till Wexiö, der det spordes att D. hade samlat 1000 man. Stenbock led förlust i skärmytslingar och befästade sig på Bergqvara, ett urgammalt slott, som bildade en fyrkant, var 6 våningar högt och försedt med 3 torn, med grafvar och vallar. Snart hade D. och lille Jösse dragit till sig förstärkningar, så att deras här utgjorde 3000 man.

Det var likväl förgäfves, att de belägrade Bergqvara. I ett enskildt samtal med Gustaf Olofsson förklarade D. sin afsigt vara, att skaffa allmogen rätt, och lofvade förlikning, mot det att allt kom åter i gammalt lag och skick och allmogen befriades från nya utskylder. Vapen-stillestånd ingicks för tiden mellan d. 21 Juli och d. 1 Nov. 1542. Bönderna lofvade Konungen trohet, och att utgöra alla brukliga skatter. Sedan drog Stenbock till Vestergötland, och D. satte sig i besittning af Bergqvara, som nedbröts och plundrades. Flera Konungens fogdar ombragtes, och D. skickade budkaflar till menigheten i Vestra härad, tillsägande dem att förena sig med honom; i annat fall hotade han dem med mord och brand. Alla, som visade tveksamhet, kallades herrehycklare. Emellertid hade Måns Johansson Natt och Dag och Axel Eriksson Bjelke med de båda Tyska fänickorna och 100 ryttare brutit in i Småland, för att förstärka Stenbock; men de blefvo vid Kisa innestängde mellan bråtar och undkommo endast derigenom, att en bonde visade dem en lönnstig. På återtåget ledo de likväl betydlig förlust, och alla tagna segerbyten bragte bönderna till hufvudhären, som vid Wexiö stod under vapen, anförd af D. sjelf. Svenska hufvudstyrkan anfördes af Lars Siggeson Sparre och Johan Thureson Roos. Dessa härhöfvidsmän mottogo i Jönköping trohetsförsäkringar af den der omkring boende menigheten, hvarefter de läto härens inbrott i de upproriska distrikterna föregås af varnande skrifvelser. Äfven Östgötarne tillskrefvo Smålandsbönderna och bådo dem taga sig till vara för brott mot edsöret. Konungen misstrodde likväl Östgötarne, och det med grund; ty upproret hade äfven spridt sig till de senare, och några af D:s underanförare ströfvade ända till Östergötland och uppviglade der bönderna. Innan Sparre och Roos hunnit fram till Wexiö, såg man utanför denna stad Gustaf Olofsson för andra gången; men för D:s öfverlägsna antal nödgades han draga sig tillbaka.

Emellertid hopades farorna för K. Gustaf. Doft missnöje, uppenbart uppror och farliga rustningar omvexlade i de särskilda landskapen, och med utländingen var ingen säker fred, hvarken med Lübeck eller Danzig eller Preussen. I Mecklenburg satt Hertig Albrecht, färdig att begagna sig af det inbördes kriget i Sverige, för att göra sina anspråk gällande. Christian II:s arfvingar hade ej förgätit att framhålla sin föregifna rätt till Nordens riken, och Kejsaren gynnade dem, samt stod i fiendtlig beröring med Danmark. Omsider skulle detta äfven sträcka sig till Sverige. I Tyskland stämp-

lades mot K. Gustaf af flere från Sverige bortvikne förrädare, såsom Berndt von Mehlen, Grefve Er. af Hoja, Biskop Magnus af Skara, Konungens förra skrifvare Wulf Gyler och Kamreraren Olof Bröms. Pfalzgrefven Fredrik, Christian II:s måg, och Hertig Albrecht rustade sig. Allt detta aflopp likväl utan de följder man befarat. Väl fruktade Konungen i början det värsta och rådde Adelsmännen att på de fasta slotten förvara sin lösa egendom och dyrbarheter. Härhöfvidsmännen befallte han att draga hären till Stockholm. Han uppräknade sina mödor, faror och besvär och den otack han till lön derför uppbar. Han tröttnade att »längre bångstyras med det oroliga folket, som ville hvar och en vara sin egen regent»; nu ämnade han nedsätta sig i Tyskland, eller annorstädes, och köpa sig ett Grefvedöme; derför skulle krigsmakten komma till hans hjelp och betäcka hans afresa ur landet. Konungens höfdingar insågo faran af deras och hela adelns ställning, i fall Konungen öfvergaf dem, då endast från hans fasta mannakraft räddning var att förvänta. I sitt svar föreställde de, att allmogens vana vid uppror hade nu hunnit det yttersta målet, och att den väl en gång skulle märka, »att regementet var af Gudi». De satte i fråga vidden af upproret, och funno det orådligt att tåga tillbaka, då i denna händelse bönderna skulle fatta mod och »många följa dem efter ända till Stockholms port». — Missnöjet i provinserna stillades allmänt, och de rörelser, som uti Dalarne förefallit misstänkta, gingo ut på att erbjuda Konungen understöd. 2000 Dalkarlar stodo under vapen. I Småland vunno Konungens Höfvidsmän flera fördelar. Af de upproriska föllo omkring 1000 man, och bland dem lille Jösse och flera af anförarne. D. låg med sin här i skogarna, men när hans folk vågade något utfall, ledo de förluster. Omsider slöts ett års stillestånd, mot det bönderna lofvade hörsamhet och att betala sina skatter. Äfven öfverlemnade D. 17 besvärspunkter, som mest handlade om öfverdrifna gärder, om förtryck af Adeln och fogdarne och om rusttjenstens afskaffande. Då Konungens härförare brutit upp till Östergötland, flyttades upproret dit, och D. lägrade sig en half mil nära Linköping. Man skickade budskap till D. och föreställde, att på grund af den ingångna freden kunde man ej annat än föreställa sig, att han kommit, för att å allmogens vägnar underhandla med rikets herrar. Härtill jakade D. och utverkade mot lejd, att vissa af Herrarne begåfvo sig till hans läger, för att höra hvad han hade att andraga. Detta bestod hufvudsakligen i det förslaget, att D. med 2000

hakeskyttar var benägen att gå i Konungens tjenst, så framt Konungen ville försäkra dem alla om sin kungliga nåd. Då Herrarne lofvat göra sitt bästa, för att utverka dessa vilkor, bröt D. upp och tågade till Småland tillbaka. I P. Brahes Chrönika anmärkes, att hade lille Jösse lefvat, skulle saken ej så hafva aflupit, »men Nils D. var en blödig förrädare».

Huru vacklande D:s välde var, och till hvad grad han berodde af den tygellösa hopen, visade sig, då han först förbjöd plundring, lyste fred öfver Adelns egendomar och med stränghet förfor mot dem, som voro honom ohörsamme, bland hvilka var Måns Hane, en af hans underanförare, som blef afrättad; men då flera härad vägrat att följa hans härbud, måste han i Wexiö på en sammankomst med allmogens utskickade eftergifva hela det årets skatt. Hvar och en skulle behålla det byte han tagit, mot en afgift till D. Med uppräckta händer lofvade bönderna att bistå hvarandra som bröder. D. sade sig vänta K. Gustafs bref, och på innehållet deraf berodde fredens långvarighet. I alla händelser kunde D. den konst han alltid kunnat, den nämligen att föra krig och örlig. Från Hertig Albrecht i Mecklenburg mottog han sändebud. Detta var en borgare från Rostock, som på hemfärden greps, förhördes och afrättades. Han bekände, att Hertigen begärt, det bönderna ville taga honom till deras Konung, och för de från dessa förslag oskiljaktiga rustningar skicka honom penning-understöd. D. förklarade sig stå i underhandling med K. Gustaf, och »om denne höll hvad han lofvat, ville Sveriges män ingen bättre Konung begära». I annat fall kunde Hertig Albrecht påräkna D., likväl skulle penningunderstödet komma från Hertigen. Till Svenska Rådet skref D., att Kejsaren lofvat honom Småland i ärftlig förläning, men att han hällre med 100 man ville för K. Gustafs räkning försvara den landsändan Småland, så framt honom skänktes en förläning, med hvilken han kunde vara belåten. »Han begärde skrifvare till alla härad i Småland; om hofmän och karlar ville han sjelf besörja, men Konungen skulle underhålla dem med kläder och penningar».

Konungen var nyfiken att se denna bondehöfding och erbjöd honom lejd, att sjelf tionde komma upp till Stockholm, då Konungen med honom ville tala om ett och annat. D. såg ej fördel i en underhandling, som icke understöddes af vapen, stannade derför qvar julen öfver på Kronoberg. Han påbjöd en allmän beväpning, utnämnde nya fogdar, eftergaf gäster och tillät plundring af Adelns gårdar. Utanför Calmar led han nederlag, men återställde i Östergötland vapen-

lyckan. Han tillbakaslog tvenne afdelningar af den kungliga hären, som mellan Skrukeby och Mölby (Mjölby?) anföllo honom. Sjelf förlorade han likväl 1000 man, och bönderna klagade öfver, att D. från Smålands skogar fört dem till strid på Östergötlands slätter. De insågo fördelarne af ett krig, som fördes med begagnande af de fördelar, som en skogig terrain erbjöd. — Vid detta uppror fästades förhoppningar af dem, som önskade Christian II:s arfvingar framgång. Kejsar Carl V befallte Granvella att resa till Sverige och å hans vägnar verka hvad han kunde för Pfalzgrefven Fredriks intresse. Norden var för kulen, och farorna under inbördes krig för hotande, för att Cancelleren vågade sig hit. Han stannade qvar i Nürnberg och ställde derifrån en skrifvelse till de ädle, ärlige och förståndige innevånare uti Sveriges rike, att de borde hylla den Furste, som till deras rike egde lagliga arfsanspråk. Äfven från Pfalzgrefven anlände bref, men inga hjelptroppar; ej heller voro Tyska Östersjöstäderna böjda för att med Sverige afbryta sin förbindelse, som Pfalzgrefven föreslagit. Slutligen bragtes till slut det farliga, vidtutseende upproret. Svenska härafdelningarna förenade sig i Småland, och vid Åsunden öfverraskade de D. På ena sidan anföllo honom Dalkarlarne och på den andra hakeskyttarne. Efter en häftig strid blef D. skjuten igenom begge låren, fem hundra af hans män betäckte valplatsen, och de öfriga skingrades. Nu föll modet hos Smålandsbönderna, då de sågo Konungens segrande troppar djupt intränga i den landsändan, och för sig sjelfva intet annat val, än den yttersta brist och nöd i skogarna, eller en strid med öfvermakten, om de vågade sig fram på slättlandet. De begärde nåd, som beviljades, mot det de biträdde att spana upp D. och hans anhängare. Flera af dessa senare grepos och afrättades. Sedan från hvarje härad 12 de mest ansedde män blifvit lemnade som gisslan för de öfrigas trohet, tågade Svenska hären hem, med undantag af ett ringare antal, som skulle hålla jagt efter skogstjufvar och röfvare. Ännu var likväl ej upproret qväfdt, så länge anföraren ej blifvit ertappad och man ännu icke uppgifvit hoppet att hämnas det öfvervåld krigsfolket föröfvat. Med Konungens tillstånd hade de plundrat öfverallt i den utarmade provinsen. Äfven voro fogdarne i närgränsande landskap förbjudne att afyttra säd till Småländingarne, så framt ej dessa för sin trohet kunde uppvisa goda vittnesbörd. Öfverdrifna rykten om den grymma hämnd, som K. Gustaf beslutat taga på alla Smålands innevånare, tände å nyo upprorslågan. D. var återställd efter de sår, han i stri-

erhållit. Han samlade kring sig de ännu lefvande af sina dingar och fick snart tillopp af sina förra anhängare. Dem espeglade han Kejsarens mäktiga bistånd. Denna folkning var likväl endast ett matt efterspel; den blef aldrig nån; utan när Konungens krigsfolk ryckte in, förenade sig d dem många härad. Flera af D:s anhängare föllo i fiens händer, sjelf led han ständiga nederlag och blef af den an så ryktbare Jacob Bagge från by till by jagad, likt tröttadt vildbråd. På ett dygn förföljde honom Bagge a sju mil. D:s tioåriga son tillfångatogs och afled sedan tockholm af pesten. Hans farbroder, svågrar och de öfa hans tillförlitligaste män blefvo gripne och i Jönköping ättade. Ännu irrade han sjelf omkring i skogarna. En dig krigsman Ragvald Persson Fargalt följde honom i iren, biträdd af flera bland D:s forna anhängare. Omsider ino de honom uti Rödeby skog, gömd emellan trädstubbar ı qvistar; men i det ögonblick han såg sin tillflyktsort d, sprang han hastigt upp, för att sticka sig undan annordes i skogen. Jagten fortsattes, och den de ej kunde gripa vande, genomborrade de med sina pilar. Ännu förvaras Lunds Antiquitetssamling den påk, om hvilken en tradition nes, att det var densamma som D. under sin sista flykt gagnat i brist på annat vapen. D:s kropp blef i Calar ställd på fyra stegel och hjul med en kopparkrona på fvudet.

Detta är den vanliga berättelsen om Dackes slut. Mesnius bestrider, att den person, som greps i Rödeby skog, r D., utan en af hans anhängare, som liknade honom myct. Dermed öfverensstämmer den med dessa uppträden mtida Grefve Pehr Brahe d. ä. Hans ord äro: »Det blef lång tid derefter annorlunda befunnet, att det icke hade rit den rätte, sannskyldige». Messenius förtäljer, att den rklige D. kom undan till Tyskland, hvarefter han i K. han III:s tid begaf sig åter till Sverige, då han blef igennd och kring Stockholms gator förd med en kopparkrona i hufvudet, och sedan insatt i ett hospital, der han dog pesten 1580. Af Pfaltzgrefven Fredrik hade D. blifvit phöjd i adligt stånd. Efter hans försvinnande företogs nu en gång en resning af några hans anhängare; men oligheterna qväfdes lätt. Hertig Albrechts försök att uppfva upproret misslyckades, och ett af hans sändebud afittades. Smålandsbönderna betalte en straffgärd i oxar, i rhållande till den del, som hvar och en tagit i upproret. eremot befriades de från den hjelpeskatt, som indrefs

öfver hela det öfriga riket. — Godtyckets tid var förbi; folkresningarna under Engelbrekt hade börjat för att afvärja utländskt och inländskt förtryck. Ändamålet var vunnet; och skulle icke anarchi göra hvarje regering omöjlig, måste en gräns sättas för folkfrihetens utsväfningar. De passade ej för det nya tidsskicket, och de utplånades äfven af en kraftfull styrelse, utan att derför folkfriheten försvann med dess utväxter.

(Källor: Tegel, Gustaf I:s Hist. — Strinnholm, Sv. Folkets Hist. under Kon. af Vasa-ätten, 3:dje delen m. fl.)

C—M.

DAHL, CHRISTOPHER.

Född i Saleby i Westergötland d. 17 Maj 1758, der fadern, *Christopher Dahl*, var Prost och Kyrkoherde; modern hette *Joh. Helena Enegren.* Sedan han genomgått Skara läroverk, blef han Student i Upsala 1775 och Phil. Mag. 1782. Dagen förut hade han låtit prestviga sig och blef följ. året kallad till E. O. Predikant vid Nylands Dragoner. Efter föregånget specimen (»Historiola Poëseos Provincialis») blef han 1784 Eloqu. & Poës. Docens. Erhöll Kgl. Hof-Predikants fullmakt 1786. Såsom Victoriansk Stipendiat höll han d. 8 Mars 1790 på Gustav. Lärosalen ett Aminnelsetal öfver Vestgötha Nations Inspector, Prof. C. Aurivillius. På K. Akad. vägnar talade han d. 5 Oct. s. å. öfver freden med Ryssland. Efter aflagdt specimen (»Tyrtæi quæ supersunt Gr. et Lat.») blef han d. 20 Oct. 1790 utnämnd till Græcæ Linguæ Prof. i Upsala. Led. i K. Comitéen för Kyrkoärendena 1793. Pastor i Näs Præbende-Pastorat 1795. Prost 1796. Ledamot i K. Bibel-Commissionen s. å. Utnämnd vid Kröningen 1800 och promoverad i Upsala d. 1 Nov. till Theol. Doctor. Led. i K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. 1803, der han följ. år tog sitt inträde genom ett Tal om den Grekiska Uppfostran. Parenterade å Akad. vägnar öfver Erke-Bisk. D:r Uno v. Troil d. 30 Nov. 1804. Akad. Rector vårterminerna 1792, 1801, 1808. Död d. 4 Sept. 1809 på Näs prestgård. Gift 1787 med *Helena Margar. Noring*, f. 1763, † 1823, dotter af Handelsm. i Upsala Jon Noring och Märta Christ. Borell. Barn: *Christina Helena* f. 1788; och *Margar. Charlotta* f. 1790, gift med f. d. Lif-Drab., Lieuten. H. Bratt.

D:r Dahls studier voro i hans ungdom hufvudsakligen vända åt vitterheten, så väl den antika som moderna. Liksom han genom sitt lynne syntes tillhöra dessa tvenne olika

ıvarf: genom sitt lugn, sitt allvar fornåldern, genom sin
ıet och fina känslighet nutiden, så tycktes hans sträf-
le åsyfta att i sina skrifter sammansmälta bådas före-
en, den enas kraft, mognad och helgjutenhet med den
'as friskhet, ideer och innerlighet. Öfver Roms språk
han tidigt förvärfvat herravälde, men hans mästerskap
od mindre uti att sätta sig i besittning af guldålderns
raste phraser, uttryck och vändningar, utan tvärtom der-
att han behandlade det såsom ett lefvande, dock på ett
dess art fullt öfverensstämmande sätt. Derigenom att
oinskränkt var herre öfver språket, och icke språket
r honom, förmådde han att deruti lägga hela sin själ,
ofta i ett enda ord en hel tanke, en idée. Så mycket
ı än beundrat D:s smak och elegans i Romersk klädnad,
rträffades dock allas väntan genom det Program han,
m Akad. Rector 1792, utgaf efter K. Gustaf III:s död,
ket af kännare ansågs stå i jembredd med det för-
ısta af hvad vi ege qvar af den classiska fornålderns
aligbet. Till och med åt sina akademiska Disputationer
e han förmågan att gifva eget skaplynne, både lärdomens
sin egen individualitets. »Så ligger oftast här, icke blott
varje ord en tanke, i hvarje vändning af språket en gestalt
anken, i dem båda val, beräkning och ändamål; utan i
ırje tanke ett fynd, i hvarje beskrifning en jemförelse,
varnande, än leende, än elegisk, mellan en förfluten tid
ı en närvarande: ändteligen i hvarje hel afhandling en
igen verldsåsigt». Så yttrar sig en Dahls lärjunge och
nnestecknare, som sjelf, mästare i samma språk, tyckes
någon del efter honom hafva bildat sin stil, och som väl
phann honom i tankens och uttryckets kraft och kärnfull-
, men icke i den ljufhet, den känslofullhet, det melodiska
ıag, som, framvällande ur en mildare själ, ett lättrördare
rta, afspeglade sig i alla Dahls skrifter. Lika beundrans-
rdt är det Latinska Åreminnet öfver Troil, ehuru fram-
llningen der är annorlunda. Det eger väl icke samma
skhet som Förf:s yngre skrifter: uttrycket är mera inveck-
lt, ja, om man vill, konstladt, på ett sätt som kostar lä-
ren möda, men den öfvervunna mödan betalas med rika
ntningar. Man finner här icke blott de mest öfverraskande,
mest sinnrika vändningar, ofta äfven philologiska epi-
ammer*). Talaren har här icke blott utsagt allt hvad

*) Blott ett exempel. Talaren ville uttrycka, att Troil var född
i gården Larsbo. Men detta namn hade i ett vältalighetsstycke ingen
ɔd klang, än mindre en classisk. Hvad gjorde då Oratorn? Han lät

den enskilda tacksamheten, den offentliga förbindelsen kri
de; han har icke blott, under det han följer sin
dangångne vän och beskyddare, under dess vandringar g
nom flera Europas länder och under dess steg i lefnad
flerfaldiga riktningar och slutligen i alla de värf, som v
ett föremål för Kyrkans högste Väktare, uttalat, ofta i nå
få ord, sina egna, merendels sinnrika och träffande omdö
och åsigter öfver natur, menniskor, inrättningar och för
landen; utan hvad som gifver detta tal, skrifvet under n
lanskofven af bittra kropps- och själslidanden, ett alldel
eget behag, är en djup, religiös svårmodighet, som min
uttalar sig, än låter gissa sig, som, långt ifrån allt coquett
med sig sjelf, snarare söker dölja sig, men dock, liksom e
sin vilja, frambryter i halfqväfda suckar. Just detta h
genomskinliga lidande, som vill men ej mäktar beslöja
är vältaligare än den omedelbara vältaligheten och har nå
obeskrifligt rörande. Förmodligen gifves det intet annat v
talighetsstycke skrifvet på ett dödt språk, der så mycket
känsla och själfullhet är nedlagd, och detta under formen
en konstrik, stundom konstlad och till utseendet stel
mödosamt sammansatt diction, — bojor, dem Talaren
stan synes hafva pålagt sig sjelf, för att lägga band på
brottet af sina inre rörelser.

För öfrigt var D. herre ej endast öfver det obundna utan äfven
öfver det bundna föredraget, och det antingen han ville nytt
Romarnes språk eller sitt fäderneslands. Det förra bevisade h
genom åtskilliga Latinska Skaldestycken af frisk anda, fin smak
egen, säker och correkt behandling af språket; det senare
genom sina Svenska Psalmer. Likväl hafva ganska få af dessa
blifvit upptagne i Nya Psalmboken, förmodligen derför, att de
dels närma sig till hymnens natur, dels för mycket bära stämpeln af en individuel känsla. Dessa andliga sånger äro dock
icke de enda profven af hans Svenska skaldeförmåga. Redan
såsom yngling hade D. meddelat allmänheten ett och ann

Virgilius uttrycka det och satte Svenska namnet i en not. Men, frågar
man, huru är det möjligt att Æneidens författare skulle känna Lareb
i Vestmanland? Vändningen blef följande:

"Est locus in Westmannia,
Laurentum agrum dixêre coloni".

Samma snille, samma philologiska qvickhet uttrycker sig också i de
fleste latinska öfverskrifterna, i form af epigrammer, tänkspråk och
gnomer, på styckena i den Grekiska chrestomathien. (Jfr 18 B. s.
341, noten.)

ıldestycke (bland annat Ode öfver Gr. Creutz' mottagande
Cancellariatet 1783), som likväl strängt agades af Kell-
n; men sedan både tadlarens kritik och den tadlades skalde-
måga mera mognat, fick D. öfver talet angående Freden,
sin forne häcklare, det lofordet, att ett sådant stycke
ıamt vore tillräckligt att grundlägga ett skalderykte.
enska Akad. belönade äfven hans mästerliga öfversättning
Ciceros Catilinariska Tal, hvilka dock aldrig blefvo tryckta.
Nyssnämnda tal öfver Freden lärer varit det, som mer
alla hans öfriga litterära förtjenster å högre ort vände
pmärksamheten på honom, och som banade honom väg
den Grekiska lärostolen, ehuru han förut vida mera sys-
satt sig med Latium än Hellas. »Men, anmärker teck-
ren af hans Minne, lärdom och kunskaper äro icke ensamt
räckliga att uppfylla den akademiske Lärarens plats. Dess-
ɔm måste de nödvändigt med hvarje dag ökas hos en man,
n eger förmåga och tillika tillfälle att känna, lust och
mvetsgrannhet att uppfylla, jag vill icke säga alla, men
första, de genast i ögonen fallande af sina förbindelser».
en om, vid sitt första uppträdande på denna lärostol, han
elf, ehuru förmodligen ingen annan, märkte, att han, för
t göra sig fullt hemmastadd med sitt nya kall, ännu be-
ɔfde genomvandra en lång bana af forskning och möda;
hann han dock snart så långt, att han äfven på detta
lt stod öfver alla andra inom fosterlandet. Mer än till
h med i sina skrifter visste han att i sina föreläsningar
gjuta en egen ande, en själ, som var mera värd än kun-
apen sjelf. »Hvad en sådan Lärare säger, må man veta,
a man hafva vetat, redan innan man i dess lärosal in-
ıdde: men att höra det sägas af honom är till värdet mera
ı en ny kunskap, är sjelf en ny kunskap, är en högtid ej
r smaken blott eller för snillet, utan för hjertat». Eller,
r att låna uttrycken af en annan hans lärjunge*): »det var
ke ett dödt språk han lärde: det var ej blott ordledningar
h fornhäfder och kalla förståndssatser och skarpsinniga
rslagsmeningar, som han föredrog och lade på sina talrika
ıörares minne. Han uraktlät äfven af detta ingenting
ɔm fanns nödigt. Men han läste tillika så, att själen höj-
es och hjertat värmdes, under det att omdömet på samma
ing skärptes och stadgades. Känslan för det sköna och
änslan för det goda hade hos honom sammansmultit i ett
lart och lifligt medvetande af deras i grunden samma vä-

*) Erke-Biskop Wallin, i förordet till Tio Guds Bud.

sende, och han förstod att i läraktiga sinnen utveckla samma medvetande till klarhet och liflighet... Man tyckte sig se hvad han talade, man igenkände det utan besvär och hufvudbry. Han stod på sin tids höjd af lärdom, af vetenskaplig odling, af djuptänkt forskningsanda; likväl var det han sade så enkelt, hjertligt, naturligt, att det begreps af alla och gjorde intryck på alla. Man trodde sig höra en prophet, som, invigd i högre verldars hemligheter, sänkte rösten för att tala med jordens okunniga barn, nedlät sig till deras begrepp, antog deras vanliga uttryck och sakbilder, men inlade deruti så mycket de kunde följa af den höga mening, i hvilken han sjelf uppfattade och öfversåg tingen».

Frukterna af sina iakttagelser af de classiska språkens lynnen allmängjorde D. först i en Latinsk och sedan i en Grekisk Språklära, den senare äfven åtföljd af en Chrestomathi. Båda hafva förtjensten af en lefvande framställning och flerfaldiga sinnrika anmärkningar. Dock har den Latinska läroboken ett afgjordt företräde. Den Grekiska åter, ehuru införd i alla skolor, var mindre passande för detta ändamål. Läroämnena äro allt för styckade; bokens kärna utgöres af den så kallade, numera alldeles öfvergifna Trendelenburgska Conjugations-theorien, hvilken likväl här något modifierad framställes, och till hvars försvar förf. på flere ställen inlåter sig i en för en lärobok olämplig polemik.

Dessutom var D. en flitig och lycklig arbetare i de båda förutnämnda Ecclesiastika Comitéer, hvaraf han var ledamot. Det vill synas, som skulle han mer än någon annan på sin tid haft förmågan att vara Evangelisternes och Apostlarnes tolk. Men huru vida han här försökt sig, veta vi ej. Frukterna af hans verksamhet på detta fält ligga, likasom så mångas andras, begrafna i Bibelcommissionens protokoller.

Arbetsamheten var också för D. icke blott inre behof, utan ock slutligen ett slags skyddsvärn mot de frätande bekymmer, hvaraf han med hvarje år hemsöktes. Dessa hade sin upprinnelse från hans husliga förhållande. »Den sköna Lena» — så kallades på 1780-talet hans blifvande hustru — var en vidt bekant skönhet, som kring sig samlade en skara af tillbedjare. Men då desse, oaktadt allt sitt smicker och sina verser, icke framkommo med några allvarsamma anbud, och då blomningens tid redan led mot sitt slut, så nedlät hon sig att räcka sin hand åt en prest, åt Hofpredikanten Dahl. Men den sköna Helena var flyktig, såsom hennes hedniska namn-syster: framför allt älskade hon nöjen och

strôelser, och snart blef Upsala en för trång skådeplats
: hennes triumpher. Hon flyttade med sina båda döttrar
Stockholm och lefde der omgifven af glans och yppighet,
der det hennes man pålade sig alla slags inskränkningar
h försakelser, utom den, att hvarje Fredag, efter slutad
tion, regelbundet resa till sin maka, hvilken han ända till
ta stunden, oaktadt alla hennes fel, dyrkade med den för-
kärlekens hela svärmeri. När då, sent om aftonen, hans
språkslösa åkdon stadnade vid hennes port, hände det icke
lan, att han fann sin hustrus våning festligt upplyst, huset
lt af gäster, musik och stojande glädje, och en bal, en
ncert eller annan lustbarhet i full gång. En öfverdrifven
ergifvenhet för den lättsinniga förtjuserskans önskningar
r D:s enda fel. För att kunna tillfredsställa hennes bö-
se för ett i deras läge så oförnuftigt slöseri, måste D. mer
h mer nedsänka sig i skulder, som, sedan de länge frätt
ns inre, fördystrat hans lynne och ur hans själ förjagat
n stilla, honom medfödda glädjen, omsider, i trots af alla
mödanden, alldeles växte honom öfver hufvudet och slu-
de med en bankrutt, året före hans död, hvilken sannolikt
skyndades af grämelsen öfver denna olyckshändelse, som
rdt träffade mången nära slägting, många af hans mest
kade vänner. Hans hustru, som öfverlefde honom i 14
. dog i stort armod och med den fixa ideen, att hon hade
thekanna i sin mage. Möjligen kan man deraf draga
n mildrande slutsatsen, att hennes uppförande mot sin
ake mindre härrört af brist på hjerta, än brist på förstånd.

rifter: Præsiderat för 59 Disput. 1784—1809. — Tal öfver
freden emellan Sverige och Ryssland. Ups. 1790. 4:o. — Minne
öfver Prof. Carl Aurivillius. Ups. 1793. 8:o. — Grammatica La-
tina, Ups. 1796, 8:o (anon.), 2:a Uppl. Hernös. 1816. — Psalmer
ingifne till K. Eccl. Comit. Ups. 1804. — Grekisk Språklära
och Lärobok, Ups. 1808, 09, 8:o; 2:a Uppl. Örebro 181 . —
Tio Guds Bud förklarade af m. m., utgifne efter Dess död. Stockh.
1822. 8:o.

(Källor: Lefnadsbeskr., tecknad af Prof. D:r Biberg i K. Vet.
Hist. o. Ant. Akad. Handl. 11:te Del. — Erke-Biskop Wallins
Företal till Tio Guds Bud. — Muntl. uppgifter.)

P.

DAHLBERG, ERIK.

Föddes i Stockholm d. 10 Oct. 1625. Föräldrarne v Landskamereraren öfver Vestmanland, Vermland och *Jöns Eriksson D.* och *Dorothea Matthsdotter.* Sonen Kammarskrifvare i Pommern 1646; Fortifications-Conduct 1647, Ingenieur (Fortif.-Kapt.?) 1648; General-Quarter star-Lieutenant 1656; Öfver-Lieuten. vid Södermanl. Reg:te adlad 1660; Commendant i Malmö med directionen af fortifi tionerna i Skåne och Halland 1669, General-Quartermäst 1674; Öfverste s. å.; Krigs-Råd 1677; Commendant i Ch stianstad 1678, i Landskrona 1680, »med befallning att in sluta denna stad i real fortification»; Landshöfding öf Jönköpings län och General-Major öfver Infanteriet 16 med bibehållande af General-Directionen öfver Svenska fä ningsbyggnaderna; Friherre 1687 (ej introd.); Caput commi sionis för en undersökning om Norrska riksgränsen vid Her dalen och Jemtland år 1690; General-Fält-Tygmästare 16 Kongl. Råd, Grefve, Fältmarskalk och General-Guvernör ö ver Bremen och Verden 1693; Gen.-Guv. öfver Liffland m Riga till residens, samt Dorpts och Pernaus Akad. Cancell 1696. Dog i Stockholm d. 16 Jan. 1703.

D. tillbragte sina barndomsår vexelvis först hos en Kyrk herde Scintelius i Vestmanland, med hvars söner han en ti tid gick i Vesterås skola, sedan i Professor Laurelii hus Upsala, och hos slägtingar i Östergötland. Farbrodern, Rän mästaren Svanfeldt, satte honom 1638 i en skrif- och räkne- skola i Hamburg, der han förvärfvade den vackra handsti som sedan var honom mycket till nytta. 1640 följde ha farbrodern på resor till Sverige och Lübeck, fick 1641 skrif- vare-tjenst hos General-Kamereraren i Pommern och Meck- lenburg Gerdt Antony Rehnskiöld. Ehuru Svanfeldt vid sin död egde 100,000 R:dlr och 120 bondgårdar, som allt va förvärfvadt i en tjenstbefattning, för hvilken han hade sin bro- der att tacka, skänkte han likväl dennes son, den unga Dahl- berg, endast fyra riksdaler vid deras afsked; innan dess hade han visat brorsonen inventarium efter dennes föräldrar och en förteckning öfver de utgifter han haft för honom sjelf, hvilka på 1¾ år stego till 400 R:dlr. Hos Rehnskiöld be- handlades D. strängt och fick för pojkstreck »smaka obränd aska», som han uttrycker sig, men han hölls både i kläder och kost bättre än det öfriga tjenstfolket, hvilket kunde till- skrifvas både slägtskapen med Frun i huset och hans allvar- liga bemödande att vara sin Herre till tjenst. Han blef stun-

ı inneläst i Rehnskiölds kammare, då några hemliga och
iga handlingar, hvilka rörde krigsväsendet, skulle af D.
skrifvas. Han följde Rehnskiöld på flera resor till West-
len, och 1643 till Svenska armeen i Pommern, der han
ervar först hela årets fälttåg och sedan stormningen af
istianspriis; skickades 1644 till Sverige med en instruc-
till Dr. Christina och med föräringar till Drotset och
s-Cancelleren, följde sedan Svenska flottan till Tyskland,
er hvilken resa han råkade i sjönöd. 1646 var D. med
för Svenska kronans räkning hyrda handelsfartyg, anviste
ı deras landningsplatser och afgaf sedan för Drottningen
tockholm en berättelse å Rehnskiölds vägnar. Fartygen
lle till Tyskland öfverföra Svenska troppar, och R. hade
t dem. Vid sin återkomst till Tyskland utnämndes D.
Conducteur, sedan hans håg bestämdt förklarat sig för
enieurväsendet, och de framsteg, han på egen hand gjort,
ättigade till förhoppningar. Hos Öfverste Mardefelt blef
af Rehnskiöld förordad till erhållande af undervisning,
kades så väl i Pfalzgrefven Carl Gustafs, hela Generali-
ets och Fruntimbrets närvaro att minera tornet vid Dem-
ı, så att Pfalzgrefven ville taga honom med sig till ar-
en, der han behöfde unga män med öfning i Fortifications-
enskapen. Mardefelt förebar, att D. behöfde ytterligare
lervisning, och gaf i stället anvisning på sin svåger, en
ʐ, ganska skicklig man, som på resan till armeen föll ett
r för en Kejserlig ströfcorps. I Mardefelts ärende reste
till Pfalzgrefven, som då var Generalissimus och en tid
ehöll sig i Schweinfurt, följde med till Würzburg i Pfalz-
fvens suite, som bestod af 1500 personer; beskrifver så-
ı »öfvermåttan lustig» denna resa mellan vinberg och
ar och ängar, som voro planterade med frukträn, hvilka
o mandlar, apricoser, pfersiger, plommon, äpple och pä-
m. fl. Han skildrar utförligt alla de högtidligheter
ı egde rum båda vid Pfalzgrefvens mottagande och und-
ande. På en fastedag serverades 60 särskilda rätter
och till de resandes nöje uppfördes »musik, comoedier
slikt, som Jesuiterne och andra Ordens-personer och
kar rätt mästerligen veta att bringa till väga!» Fyra
r dröjde de i Würzburg och kommo, »ehuruväl vi hade
i sporrarne», samma afton (på fjerde dagen) sent till
veinfurt igen.

År 1650 skickades D. till Frankfurt am Mayn, för att
fva de 120,000 R:dlr Specie, hvilka Schwabiska, Rhen-

ska och Frankiska kretsarna skulle till Svenska kronans
tisfaction utbetala. Med betalningen dröjdes; hvarför
hela tre år der stannade qvar och tog undervisning af
förnämste Ingenieuren Andr. Bökler uti »Mathesi, så
som Geometria, Fortificatio och Perspectiva», och af
förnemb» präst Magister Mohr uti Franska språket. D
utom lärde han att spela på »Mandor och Teorberat
Hos en beridare öfvade han sig i ridkonsten. Gjorde
en ung Grefve Königsmarck resan till Mainz, der han
sade vid Churfurstens bord, undfägnades af honom med
och confect, fick bese fästningen Schweichartzburg och
på en af Churfurstens jagter förd till den udde vid M
och Rhens sammanlopp, der Gustafsborg blifvit uppfördt.
Heidelberg voro de gäster hos Churfursten Carl Ludvig.
skildes D. från Königsmarck; gjorde sedan i Hanau
kantskap med Grefven af Hanau, då de tillsammans st
fadder; »och blef med honom så förtrolig, att de begge by
hattar». D. var gäst hos Grefven, fägnades af Grefvin
for med Grefven på jagt och »blef i hans trädgård med r
rännande och annan lust entretenerad». År 1653 var
tillstädes vid en riksdag i Regensburg, och vid Ferdin
IV:s kröning, såsom Romersk Konung, i Augsburg. Se
D. till Hamburg i vexlar uppskickat så mycket som han
satisfactions-summan kunnat indrifva, reste han till W
och kunde ej nog beundra de sköna städer, slott, byar
kloster, som ligga på Donaus båda stränder. I sällskap
en Fransk adelsman Monsieur De la Hay, hvars fader
Ambassadeur i Constantinopel, ämnade sig D. till de
stad, sedan han från Munkarne i Wien försett sig med
commendationsbref till klostren i Constantinopel och i A
Utan att ega penningar hoppades han att såsom Pilg
kunna tigga sig fram ända till Jerusalem, dit han före
sig att utsträcka sin färd, då han höll det för »berömlig
att på främmande orter lida ondt, än att sitta hemma
sopvrån, som somlige göra». I Gran, der de af Beyen tr
terades med »en slags dryck cherobeth (Sorbet), samt sl
handa confect», fingo de af honom den varningen att
ställa resan för de Turkiska ströfpartier, hvilka vore
befara på deras väg, och som ej skulle respectera Stor
rens pass.

Hemkommen till Sverige erhöll D. genom Würtz K
nungens löfte om ett compagnie vid dess garde; men då
kungliga bilägret fördröjde utnämningen, och dessutom
unga Friherrarne Cronstjerna erbjödo D. fri resa med
till Frankrike och Italien, och betalning dertill, mot det

ville undervisa dem i fortificationen, så antog han till-
et, »af lust att resa i långt aflägse land och lära främ-
ıde språk». Han gjorde sig äfven den föreställning, att
i hans befordran skulle gå långsamt i fredstid, »då så
ıga stora Herrebarn fram i vägen voro, af hvilka ock
ra stodo efter det compagnie, som mig lofvades». Under
ıa på Alperna hade D. i December en dag snö och vin-
och den andra dagen möttes han af varma, välluktande
tar från Söder. I Treviso såg han d. 29 Dec. »alla slags
ddor blomstra, som i fullkomlig sommar». I Venedig be-
ade han Carnavalen och »de härlige Opera, eller sjun-
de Comoedierna», beság i Pfalzgrefven Adolph Johans
e »Arsenalen, Skattkammaren, Myntet och slikt». Öf-
e sig i Italienska språket och i ritande. Sedan han till-
knat från en sjukdom, som var håll, hvilket Italienarne
la »la punta», och hvarifrån hvarken läkarne eller Pfalz-
fven väntat att se honom återstäld, förnyade han tan-
ne på en Jerusalems-resa. Han beslöt att skilja sig från
nstjernorna, som förargade D. både med sitt lefverne,
d sin ständiga oenighet och den ringa uppmärksamhet de
made åt hans förmaningar. D. reste till Draun i Dal-
tien, ämnade sig derifrån sjövägen till Ragusa och sedan
d en karavan landvägen till Constantinopel. Fruktan för
Turkisk armée i granskapet af Clissa och Sebenigo hin-
de dock resans fortsättande. Återkommen till Venedig,
g han sig Cronstjernorna ånyo, då de lofvade honom mera
nad, än förr. Under deras resa hade de i Ancona »ett
t härberge och en lustig värd, som emot Italienarnes na-
och vana lät oss conversera och umgås med hans hustru,
att vi med musik och andra höfligheter hela natten voro
ige och blefvo väl trakterade». Värden hade tjent un-
de Kejserliga och var bekant med främmande lands se-
. I Rom fingo de resande uti Dr. Christinas suite bese
inga helgedomar och rariteter». Det var äfven förgäfves,
D. för tredje gången beslöt att se Heliga Landet, hvar-
n han ämnade begifva sig till Egypten och till Persien
slutligen genom Ryssland åter till fäderneslandet; af
ktan för Algieriska Corsarer måste fartyget styra tillbaka
Palermo. Med 10 Doppier (36 Rdr) nödgades D. fri-
sig, då han i södra Italien fallit i händerna på ban-
. Andra gången räddades D. och hans sällskap af de-
snabba hästar från att undergå samma öde. I Rom
atte D. sina teckningar efter »lefvande och nakna figu-
Akademierna, afmätte antika byggnader och öfvade sig

särdeles i Architectura civilis». Bref från dåv. Gen.-Maj Mardefeld och från Fält-Marskalk Wittenberg kallade ho nom till Svenska krigshären i Polen.

På vägen dit blef han i Florens förestäld Storherti (af Toscana), och från hofvet fick han sedan i sitt härbe 6 flaskor Verdea, »som är ett rart slags vin», och de frukter och matvaror. Dagen före slaget vid Warschau lände D. till Svenska lägret, skaffade sig från Pfalz-Gref Adolph Johan ett recommendations-bref till Konungen begaf sig med detta till Frauenburg, der Konungen träffa Det första intryck, D. gjorde på honom, var fördelakti och K. Carl X utnämnde honom till General-Qvarter stare-Lieutenant vid stora arméen. På vägen derifrån Elbing blef han angripen af pesten, som han sig ådragit der resan genom smittade orter. Sin dräng skickade från sig till Frauenburg, sadlade sjelf sin häst vid värds set, der de stannat, och fastband bakpå sadeln väskor hvaruti lågo 360 Riksdaler. En dag och två nätter ir han medvetslös genom skogen, ömsom slumrande i sad tills hufvudet stötte mot grenarna på träden, och öms hvilande på marken, med betseltyget lindadt om han Hästen var sin herre trogen, och omsider kom han på skogsväg till en krog, som stod vid stranden. Endast nom att stödja sig mot gärdesgård och väggar, kunde stappla fram. Värden och husfolket ansågo honom druck Så snart D. kastat sig på en bänk, insomnade han vaknade först, då en Fiskare kom in och begärde ett st öl. D. drack med fiskaren, gaf honom aftonvard och, di åtskilldes, en Specie Riksdaler. Sedan, när värdshusvär märkte, att det var pesten, som den främmande hade, han lägga honom på en halmkärfve under några pilar hafsstranden. Här fann honom fiskaren, förebrådde vär husvärden sitt förfarande, hvaraf, i fall det blef bekan man kunde befara Svenska Konungens hämnd. Han l den sjuke i sin båt och öfvertäckte denna med segel bl den tjocka vassen, så att ingen fiende skulle blifva den sj varse. Här låg D. 21 dygn, och under tio af dem förtär han ej bröd så mycket som en valnöt; men tio à el stop öl drack han dagligen. Omsider brast en pestböl i halsen, och derefter blef hans hälsotillstånd förbättra I fiskarens hus tillfrisknade han och begaf sig sedan t arméen.

I Thorn anlade D. några fästningsverk, var med i Por rellen och då föreningen skedde med Ragozki. D., som v Latinska språket mäktig och äfven kunde tala med Ungra

Ragozkis här, blef derför af Konungen brukad som hans
neral-Adjutant, hvarje gång han hade sammanträde med
n Ungerska Fursten. D. stack ut läger för alla tre ar-
erna och var oupphörligt till häst, då han ständigt hade
pdrag till Ragozki, och dennes högqvarter vanligen låg 1
2 mil från Konungens. Vid stranden af Bug stod fiendt-
a Generalen Podozki med 12,000 hästar, och att recog-
scera skickades D. dit, med den påminnelsen af Konungen,
t »salvera sin person», då den kunskap Konungen önskade
re det vigtigaste; ginge än hela D:s parti förloradt, skulle
väl taga revenge. Med 120 så kallade svartrockar af
ungliga Lifgardiet, jemte 100 Ryttare, 200 Ungrare och
a många Kossacker utförde D. sitt uppdrag, öfverända-
stade och dels fördref, dels nedhögg sex fiendtliga Com-
gnier af förvakten, tog 12 Polska Ådelsmän och en hvit
na; hvarefter han recognoscerade floden och märkte att
n var passabel. Han gjorde allt för att förmå Konungen
t belägra Littewsky Brzecz, tog med lifsfara en afteck-
ng af denna fästning, och i hopp att inhemta närmare un-
rrättelser, följde han med de Officerare, som gingo in i
stningen för att parlementera. Följande natten uppförde
n en tenaille, och då Konungen besåg denna, bytte de
ttar, bärande D. den hatt med en stor, svart fjäderbuske,
arpå Konungen var känd. Sedan, då en trumpetare kom
t hemta D. till lägret tillbaka, tog han trumpetaren med
g och red mot fästningsporten, under förevändning af ett
mtal. Fienden hotade, om ej D. red sin väg, skulle han
convoj; men han gaf dem till svar: »Trots att J skju-
n ett skott, mågen J veta, att Konungen af Sverige har
),000 Ungrare och Kossacker hos sig, och innan en timme
all icke en lefvande själ vara af eder i Brzecz, om J haf-
n det hjerta att skjuta efter mig, som Konungen till eder
god mening sändt hafver.» Återkommen till lägret, fick
. af K. Carl Gustaf uppbära förebråelser för sin djerfhet,
som då han förra gången varit i fästningen att parlemen-
ra. Han visste emellertid berätta, att floden, som flöt om-
ring fästningen, var icke djup, och stadsmuren endast för-
ansad med pallisader. Samma dag gaf sig fästningen.

Då D. en gång spisade hos Ragozski, gaf Fursten ho-
om öfver bordet högra handen och lät honom sitta i hög-
itet, medan Ungerska och Kossackiska Fältherrarne, Stor-
larskalken och Furstens Generaler, stående, uppvaktade sin
erre. Ragozski visade äfven för D. en sabel, som han fått
f Turkiska Sultanen, och som var besatt med rubiner, turko-

ser och smaragder. Derpå drucko de Tyska K[illegible] Svenska Konungens och Sultanens skål. Med Ragozki Kossack-fältherren underhandlade D. om rättighet för S[illegible] ska Konungen att värfva några tusen Ungrare och K[illegible] ker. Det beviljades; men Konungen gjorde ej bruk [illegible]

På marschen från Polen var D. den, som nedref [illegible] stack i brand de fästen, som ej kunde försvaras. Vid [illegible] hoës belägring var han två gånger i lifsfara, först [illegible] styckekula, och sedan för en fyrmörsare, som sprängd[illegible] en fyrkula af 280 marker skulle antändas. Vid Fredr[illegible] udde undsatte D. General-Major Bödeker, då under ett [illegible] fall från fästningen Danska Öfversten Sestedt trängde [illegible] åtföljd af två skyttar med Holsteinska hakar. D:s häst [illegible] då skjuten, och dertill var Danska Konungen och hans D[illegible] ning från fästningsvallen ögonvittnen. Danska utfallet [illegible] bakadrefs med stor förlust å deras sida. Under kanon[illegible] mot Fredriksudde hade D. en het dag. Hans batteri [illegible] högt; omsider voro hans fältstycken alldeles förlamade, [illegible] mycket folk och constaplar hade blifvit skjutna. Fästni[illegible] hade under hela sju år blifvit befästad och dessutom [illegible] tagit öfver 8,000 mans förstärkning. Före hufvudstor[illegible] spejade D. bland utanverken, krypande flera nätter på h[illegible] der och fötter i den vattenfria fästningsgrafven. Vid st[illegible] ningen förde han cavalleriet och Uppländingarne i [illegible] kringom pallisaderna, och in i fästningen. Ännu försva[illegible] sig 3,000 man i den innersta skansen; D. red dit, oakt[illegible] Wrangels varning, och förmådde dem att sträcka ge[illegible] Fästningen hade 6,000 man, då den gaf sig till en belägri[illegible] här, som ej öfversteg 4,000 man.

Innan Lilla Bält passerades, pröfvade D. isen och [illegible] sedan med 80 hästar öfver till Langeland, och med h[illegible] deraf till Laaland, »ridande i fullt traf tillbaka, och [illegible] allestädes, i synnerhet hvarest strömmen var starkast, [illegible] tjocklek». Han lofvade Konungen att ansvara för öfverfart[illegible] till Laaland. Denne slog då händerna ihop och utbrast [illegible] »Nu, bror Fredrik! skola vi talas vid på god Svenska.» G[illegible] nast lät K. Carl Gustaf spänna för sin vagn, befallte [illegible] spisa vid Kungliga taffeln och sedan följa sig till Nyb[illegible] der Konungen ville öfverlägga med Wrangel och U[illegible] Dessa bägge bestredo möjligheten af D:s uppgifter, och [illegible] dan Konungen, utan att än hafva något beslutat, gått i [illegible] sängkammare, förehöllo de D. strängt, att han ingaf H[illegible] Maj:t »sådane skadlige och farlige resolutioner». Sam[illegible] natt skickade Konungen efter D. och bad honom ännu [illegible]

gång på samvetet säga sina tankar. Han skulle ej akta Ulfelds och Wrangels invändningar, Konungen visste dem förutan hvad han ärnade göra. D. svarade, att ehuru ringa hans *lif* var att betala den olycka, som inträffa kunde, vore han likväl säker på, om frosten fortfor, att han skulle föra H. M. öfver, äfven om han hade 3 gånger hundra tusen man. Då inföll Konungen: »Nu, det är godt, J skolen ocksä göra, och jag vill i Herrans namn gå fort, Wrangel och Ulfeld må säga hvad de vilja; deras mening är god, men denna occasion för kostelig, att låta så förbigås.» Efter ordres, som Wrangel ovetande utfärdades, stodo Svenska regimentena andra morgonen i Svendborg. Wrangel var vred, då Konungen bröt upp, och han sade till Dahlberg: »J bringen Konungen om scepter och krono.» Under tåget red D. förut, och sedan följde Konungen med cavalleriet. Då de uppnått Laaland, fick Wrangel ordres att föra infanteri och artilleri samma väg. »Blef Riks-Amiralen (Wr.), skrifver D., mig efter den dagen aldrig god, utan alltid hätsk, hafvandes alltid sedan förhindrat min lycka, i synnerhet i det påföljande, högst beklagliga interregnum, att jag, i det jag hade förtjent tack, derföre blef hatad, och alltså befann infra invidiam virtutem».

På Seeland utstack D. lägret, och sedan följde han Svenska Konungen, då denne efter slutad fred som gäst besökte Danske Konungen på Fredriksborg. Vid bordet föll samtalet på tåget öfver Bält. Carl Gustaf vände sig då om, pekade på D., som stod bakom hans stol, och yttrade: »denne har vist mig vägen hit in på Seeland». Danska Konungen räckte D. sin hand, som denne kysste; men Drottningen vnedde esomoftast ögonen på mig, och mente fuller tilläfventyrs icke allt det som godt var.» Sedan var D. Konungen följaktig till Skåne och gjorde der en geometrisk delineation af fästningsverken vid Helsingborg, Landskrona, Malmö och Christianstad. I Bodekulla utstack han några skansar och planen till en stad, der sedan Carlshamn byggdes. I Götheborg hade D. en duell med en öfverdädig Ryttmästare, som förut hade, utan att sjelf blifva sårad, 52 gånger slagits på värja; men denna gång fick han en farlig blessure; hvarför D. blef af Konungen varnad att hålla sig undan, tills man såg, hvad utgång saken tog. Konungen lofvade D. så mycket penningar han behöfde. Den sårade blef återställd, och D. afgick till Wrangel på Seeland i ett vigtigt ärende. Sedan afttecknade han alla hamnar, inlopp, landningar och advenuer på Fyen och uppskickade till Konungen sina arbeten.

Före det andra Danska krigets utbrott öfverbragte D. till Svenska Legaterna i Köpenhamn, och likaledes till Christer Bonde och Gyllenstierna i Skåne, förhållningsordres från Konungen. I Köpenhamn företog D. af stad och citadell en afritning, huru mycket han än hindrades af bekantas besök och af inbjudningar till banquetter. Bland andra var han bjuden till Gyldenløve. Så tappert de än drucko om aftnarna, begagnade D. morgonstunderna och hade inom några dagar en ritning af staden färdig, »hvilken oss sedan mycket väl kom till pass». D:s förnäma bekanta, bland dem Commendanten i Köpenhamn v. Ahlefeld, ville med ett dryckeslag fördröja hans resa, men dertill samtyckte han endast med det vilkor, att stadsnycklarna buros upp i hans härberge. Sedan kl. 2 om natten fortsatte D. sin resa. Han rådde Konungen att oförd röjligen rycka mot Köpenhamn, då man i följd af missnöjet i staden och de ännu bristfälliga fästningsverken kunde vara säker att ej träffa något motstånd. »Jag lofvade H. M. i allas deras närvaro, att vilja sätta mig på en vagn, och köra öfver grafven och vallen in i Köpenhamn med vagn och hästar, och således föra dem an, som storma skulle.» Konungen fann förslaget icke rådligt, och belägringen företogs. D. dirigerade approcherna och red oupphörligt mellan Köpenhamn och Kroneborg, tills General-Qvartermästaren Gotgas vid sin ankomst öfvertog ledningen. Derefter stannade D. vid Kroneborg och tvang denna fästning att gifva sig. Han deltog i stormningen på Köpenhamn d. 11 Febr. 1659, som han fruktlöst afstyrkt. På Seeland aftecknade han alla hamnar och inlopp, och Kroneborgs fästningsverk utvidgade han med ett arbets-biträde af 1200 Seeländska bönder.

De nådiga löften, med hvilka Konungen erkände D:s verksamhet, blefvo genom hans för tidiga död ouppfylda, men icke minskades afunden till den i vigtiga värf brukade mannen, som »gick in till H. Maj:t i kammaren, enär en del måste stå ute». D. var oförtruten att till Sverige från Kroneborg utskeppa 74 sköna metallstycken, som Pfalzgrefven af Sulzbach ämnat låta bli qvar; han afslog Danska Konungens anbud att fortsätta Kroneborgs befästning och återvände till en obemärktare tjenstbefattning i sitt fädernesland under en förmyndare-regering, som med glömska af förtjenster lät honom gråna på en underordnad plats. Wärpinge gård i Skåne, en skänk af K. Carl Gustaf, indrogs.

Under fredsåren företog D. mönstringar och utskrifningar och gick på »tjäd—r och orrelek», och i skärgården att »fogla»

ste till Frankrike och efter uppdrag af Svenska Regerin- anskaffade derifrån kopparstickare, för att biträda vid ifvandet af sina teckningar öfver K. Carl X:s fälttåg (se la Gard. Arch. VI: 167; X: 153—6). Han var äfven i lland och i England, blef i London till handkyssning preterad för Engelska Konungen, Drottningen och Hertigen York. Konungen fick se D:s ofvannämnda teckningar och ade honom i stället ritningar af Engelska fästningarna, d förfrågan, hvilka förbättringar på dem borde företagas. gånger gaf han D. företräde, sade sig behöfva en som stod fortificationen, då han väl hade i sin tjenst två utdska Ingenieurer, en Fransos och en Holländare; men den var en bedragare, och den andra en skälm. Kunde Kongen få en ärlig man i sin tjenst, ville han honom belöna llt ut så mycket, som hvilken annan Potentat». Han klaple D. på axeln, och sade: »vous seriez un homme pour in. D. svarade, att han berodde af sin regering. Den a i hans sällskap, som Konungen föreslagit till Plymouth, psköts för Drottningens sjuklighet, och då vintern närmade , återvände D. till Sverige.

K. Carl X Gustafs önskan, att D. skulle i Fortification Mathematik undervisa Kronprinsen, förbisågs af Förmynreregeringen. Det var under Danska kriget som K. Carl blef uppmärksam på D:s utmärkta förtjenster, hvilka ökagenom nya ansträngningar för det allmänna. Han hinde Konungen från det förtviflade beslutet att endast med gardet och lifregimentet till häst i Oct. 1675 anfalla Gylnlœve. Konungen lofvade omsider att afvakta de undertelser om fiendens styrka, som D. åtog sig att skaffa från cheberg. Denna gång blef intet anfall af. Nästa år samnkallade D. i Malmö de Skånska, Halländska och Blegska ständerna och förmådde dem att bevilja till ett anliligt belopp medel till krigets förande. Under kriget hade ingen hvila; han utstack läger, byggde skansar, ledde beprings-företagen och samlade troppar. Han och Johan Gylistjerna hade af Konungen »plenipotens och myndighet» att stämma de orter, der förstärkningsmanskapet skulle inträffa, h deras ordres skulle Riksens Råd och Militär-Befälhafvarne provinserna hörsamma. Middagstiden d. 21 Oct. 1676 iniffade i Halmstad 12,000 man från alla vägar i smärre afningar, utan att befälet öfver hvardera af dessa visste om n tillämnade föreningen förrän ögonblicket, då den verkälldes. Danska lägret på andra sidan om Lydde å recognoerade D. och var sjelf den fjerde, då Konungen med Helmlt och Ascheberg gick öfver isen en natt och besåg Danska

lägret. Det var D., som jemte Ascheberg undersökte och förmådde Konungen gå öfver med hären; hvarpå slaget vid Lund, under hvilket D. var vid Konungens alla faror. En musköt-kula tog bort D:s sadelknapp, trängde genom begge hans lifjackor nära intill veka Efter slaget utstakade D. och J. Gyllenstjerna vinter Sedan gaf D. nödig instruction för belägringen af H borgs slott, var med att innesluta Christianstads fä skickades derifrån till Dalarön och Stockholm, der för tans försvar tarfvades en starkare befästning. Vidare des D. till Skåne, afgick derpå till Bohuslän med vid fullmakt att sammandraga provinsmilitären till denna ändas försvar mot Gyldenløve. Derifrån reste han Stockholm för befästningens skull, och sedan oförd till Skåne, der han var behöflig vid Christianstads bel

Dessa oupphörliga resor intyga D:s oumbärlighet aldrig hvilande verksamhet, som omsider rönte en märkelse, när D. på sin ålderdom befordrades till rikets sta värdigheter. I sina sista lefnadsår skyddade han Lif och Riga mot ett infall af K. August II:s Sachsiska tr D. tillhöll Liflands invånare att förblifva Svenska trogne, befästade Riga, och då Fältmarskalk Fleming grade denna stad, under förevändning af att det öppna det på flodens andra sida var blottställdt för fara från skarnes fasta orter vid Düna, lät D. afbränna Rigas der, att de ej skulle tjena fienden till betäckning. Riga ointaget, men Dünamünde gick öfver, likväl endast kort tid, tills nya Svenska troppar, som anlände från land, tvungo Sachsarne att draga sig undan på andra om Düna. Ännu en gång år 1700 belägrade K. August med 13,000 man och hotade, om ej staden gaf sig dagar, att förvandla den i en askhög. Efter trenne lyckade bombarderingar, gick K. August tillbaka öfver vid underrättelsen om den framgång Svenska vapnen mot Danskarne.

Czar Peter tog till förevändning för sitt krig mot Sver att han 1697 i Riga på en incognito företagen resa ej nog hedrad. D. i en skrift till K. Carl XII vederlade Czarens svepskäl. Denna Ryska beskickning hade med betjening och escort blifvit hedrad mera än någon föreg Sjukdom hade hindrat D. att bjuda till sig Ambas För förbudet till Le Forts Officerare att afrita fästnings och den vaksamhet, hvarmed D. sökt hägna denna fästning, hoppades han snarare förtjena beröm än (Se Warmholtz 5256.)

Till K. Carl XII:s öfvergång öfver Düna skall Grefve afva gifvit planen. Han anskaffade fartyg, inredde pråtill blockhus, som förde kanoner af svår kaliber, och arade fiendtliga elden på andra stranden. När efter floöfvergång det ryktbara slaget följde, var D. själen i a af en öfverlägsen strategi utmärkta, militäriska action. eröfringen af Kockenhusen biträdde han med råd och :ade till belägringscorpsen vid Dünamünde de mörsare kanoner, hvilkas ankomst påskyndade capitulationen. Dessa prof på D:s offentliga verksamhet voro de sista rien känner. Slaget vid Düna var kronan af ett lyle hjeltelifs obegränsade verksamhet. Rik på år och ära, l han i Stockholm d. 16 Jan. 1703, i en ålder af 77 år 4 månader. Den Grefliga ätt, som han begynt, utgick honom på manslinien. Han hade 1666 ingått äktenskap *Maria Eleonora Drakenhjelm*, död 1680. En hoppgifde son *Wilhelm*, som hade i Upsala på Latin publice dicerat och sedan valt krigareståndet, blef genom döden 9 bortryckt. En dotter, *Anna Maria*, blef gift med en or Beijer; en annan, *Dorothea Beata*, med Assessor erberg.

Grefve D. hvilar i det präktiga grafchor, som han åt byggt vid Turinge kyrka i Södermanland. Hans minne er i Sveriges historia, i de Svenska fästningar, som till stor del äro af honom anlagda eller ombygda eller förtrade, och i hans båda stora verk, Suecia antiqua et lierna och teckningarna till K. Carl X Gustafs historia af fendorf. Före D:s tid var i Fortificationen ingen Svensk is like. Man har kallat honom Sveriges Vauban.

Källor: Grefve E. Dahlbergs af honom sjelf uppsatta lefvernes lopp uti Gjörwells Sv. Bibl. Del. I. — Schlözer, Schwed. Biogr. I. Th. — Gezelii Biogr. Lex. — Carl XII:s Historia af Lundblad, 1:sta Del.)

C—M.

DAHLBERG, NILS.

Föddes d. 1 Apr. 1736*) i Linköping. (Föräldrar: Skrädren *Erik D.* och *Marg. Lundberg.*) Student i Upsala 52; genom en condition hos Direct. vid Ostind. Compagnies Grill i Stockholm, som egde stora samlingar i Natural-

*) Med. Råd. Sv. Hedin uppgifver födelseåret: 1735 (se Karakteristiker af Crusenstolpe s. 115 [1851]), och dödsannonsen i Inr. dn. är 8 1820 har d. 1 Apr. 1735.

han tycke för detta studium och tillika utvä- sin akademiska bana. Promoverad 1763 till förut hade han blifvit Fattigläkare i Stock- han Husläkare hos Riksrådet Gr. Ax. v. hans förord 1768 Lif-Medicus hos dåvarande Snart fick D. tillfälle att utmärka sig, hvarom handskrifven autobiographi berättar följande: deltog redan i allmänna ärendena med en verk- adrog honom allas uppmärksamhet. Riket var af hatt- och möss-partiernas tvister och bemö- genom kungliga husets biträde få rycka till sig I början af Dec. sistn. år blef Konungen öf- i Rådkammaren föreslå Ständernas snara sam- och hotade att i annat fall icke befatta sig ngsärendena. På ett oförmodadt sätt understöd- af Rikets Collegier, så att Rådet nödgades an- ungens förslag, men på det sättet att Ständerna i Norrköping d. 19 Apr. 1769, hvarigenom att Kronprinsen kunde hindras att dit åtfölja Ty koppor af ovanligt elak art voro der gängse, af de Kungl. Barnen hade ännu genomgått denna Kronprinsen yttrade deröfver bekymmer för sin hvilken strax föreslog en skyndsam koppymp- som förstod af hvad vigt för hans regent- denna riksdags bevistande var, lät sig ock ympa d. 1769, oaktadt Drottningen, dess moder, på det häf- satte sig deremot, och hans efterdöme följdes också insessan. Till belöning erhöll D. 4,000 dal. s:mt af under jemte 1,000 dal. extra lön och lika mycket ningar. För öfrigt fann D. Kronprinsens physik svagad »af en oförnuftigt veklig uppfostran». Han ta af svåra hjertklappningar. D. tillstyrkte der- gagna baden vid Loka, hvilket en gammal Tysk afstyrkte, biträdd af Deras Majestäter, som den gamle rådgifvaren ett oinskränkt förtroende. och hjertklappningarna aftogo. »Vid denna tid acktes hos mig, skrifver D., den misstankan, besynnerliga och beklagansvärda sinnelag grund i hans hufvuds mycket synbara miss- jag bestyrktes allt mer och mer i denna be- genom D:r Galls sedan kungjorda forsk- rade allt hopp om någon lycklig förändring». Kronprinsen på hans utländska resa. År 1772 adelskap, hvilket han undanbad sig; ut- till Förste Lifmedicus, med säte och stämma

i K. Colleg. Med. såsom Vice Præses. Sitt inflytande hos den unge Konungen begagnade D. sedermera till »det nästan alldeles försummade Medicinalverkets, upphjelpande». Men, heter det i en D:s uppsats om Medicinalverket, dervid yppades strax så mycket partihat och brist på kunskaper samt nödig tankeförmåga, att det nu för tiden torde förekomma otroligt. Icke allenast Hof-folket af båda könen och åtskilliga åldrar, utan ock några bland Riksens Råd, yrkade onödigheten af provinsernas förseende med skicklige Läkare. Detta ökte villrådigheten hos Konungen, »som dessutom hade medfödd osmak för allvarsamma göromål». En reglering kunde dock tvinga sig fram, så god den ske kunde, i Juli månad 1773, och Collegium sattes i stånd att författa en allmän föreskrift för Apothekare i riket, hvarefter de till salu hållne medicamenter borde vara preparerade, hvilken förut saknats. Härmed, ansågs allt vara gjordt, så att det sedermera ej var möjligt att vända uppmärksamheten på nödiga rättelser och förbättringar i det gjorda hastverket, utan D. fick nöjas dermed, att Konungen ej lät förleda sig att år 1774 indraga allt som redan gjorts. D. hade dock lyckats före regements-förändringen 1772 att förmå K. Gustaf till förärandet åt K. Vet. Akademien af vid pass 20 utvalda physiska instrumenter, hvilka skolat på öppen auction försäljas till betalande af den afledne Konungens enskilta skulder, och, kort efter det ofvannämnda reglerandet vanns, att Anatomiæ & Chir. Professionen inrättades i Upsala, med lön efter Juris Publ. & Patriæ Professorn, hvilken D. naturligtvis ansåg mindre vara i behof af efterträdare. Doctor Ad. Murray, »en i hög grad skicklig person», blef kallad till den nya Professionen, under det han, stadd på utrikes resa, var i okunnighet om hvad som skett.

Vid hofvet »tilltog sedermera lättsinnigheten med hvarje dag och kom efter hand till en så stor höjd, att den knappt kan med ord beskrifvas». Om de allvarsamma vetenskaperna, var ej värdt att tala. D. önskade derför få draga sig från hofvet, i synnerhet i anseende till de inom Kungliga huset oupphörligen tilltagande misshälligheterna; förgäfves gjorde han derom flera ansökningar, men nödgades i stället mot sin vilja åtaga sig Kronprinsen Gustaf Adolphs physiska uppfostran.

Han fick dervid strid med hofvet af allvarsam art. Man fordrade, att förnäma barn skulle nyttja läkemedel vid den minsta åkomma, och tvekade ej att säga rent ut, det en s. k. »petite santé» egnade högt stånd. Drottningen delade denna opinion. Men D. segrade genom Konungens förtroende. Han

lät hvar dag under Prinsens första år tvätta honom öfver hela kroppen med en fin svamp doppad i kallt vatten. Då Konungen beklagat sig för Kejsarinnan i Ryssland för de strider han måste utstå i och för sitt förtroende till D., svarade hon, att H. M:t borde fortfara, utan hänseende till »les vieilles matrones tant feminines que masculines», i ett uppfostrings-princip, efter hvilken Kejsarinnan lät uppfostra sin sonson Alexander. D. anmärker att Gustaf Adolph derigenom blef så härdad, att han i hela sitt lif sällan behöfde anlita läkare, och anser således sig väl lyckats. Om detta likväl ej skedde på det psychiskas bekostnad, är en annan fråga. Mellertid befalltes han att åtfölja Konungen, på det han på ett hederligt sätt måtte skiljas från sin befattning med Kronprinsens helsovård. Konungen var så svag, att han i 11 dagar måste ligga i Damgarten. Efter slutad brunnscur ville Konungen utsträcka resan till Italien, men, i anseende till landets betänkliga ställning, öfvertaltes han af D. att återvända. Dock ehuru väl Konungen gaf vika, fattade han likväl en viss ovilja mot sin rådgifvare, hvilken derigenom fann sin tjenstebefattning i närheten af Konungens person dubbelt tung. Han begärde alltså och erhöll afsked d. 11 Sept. 1781, men förordnades samma dag till tjenstgörande Bergsråd, med bibehållande af Lifmedici-lönen samt förut erhållen pension, hvarjemte han dessutom erhöll Rådmansö Kungsgård i Upland på lifstid emot ett ringa arrende.

Här uppställde han sitt dyrbara bibliothek och tillbragte sommarmånaderna. Till hofvet kallades han ej förr än sista natten af K. Gustaf III:s lefnad. Han fann honom nu »fri från den annars åtföljande fåfängan, med redigt sinne sluta sin oroliga lefnad». Hvad angående Konungens sista stunder Biskop Wallquist har berättat, påstår D. i många omständigheter vara oriktigt, och att Biskopen var allt för kort tid inne för att säga hälften af hvad han förmäler sig hafva anfört. Äfven nekar han sanningen af hvad Tyske fältskären G. Kletten (sedan Prof. i Greifswald) anfört om den sjuke Konungens behandling, i Hartenkeils Med. Chirurg. Zeitungs 3 B. s. 80. Konungen, försäkrar D., lyftades dagligen ur sängen i en enkom dertill gjord stol, der skadan kunde beqvämligen ansas, var dagligen lika klädd och drack intet vin, än mindre några glas, samt hade såret i ömnig bulning ända till dess den af O. A. påtrugade citronglacen uppväckte pleuresien 4 dagar före Konungens död, då bröstfebern ej tillät någon vindrickning. D. anser dock, att skötseln med fullt skäl kan sägas mycket bidragit att påskynda döden,

den ock ej var ensamt orsak dertill. »Under föreadning att uttaga spiknubbar och förgiftad förladdning, man föregaf hafva inkommit i kroppen, ehuru ogrundadt ock var, handterades skadan obeskrifligen groft i en timme genom skärningar eller dilatation, som man sade, deles efter den gammalmodiga chirurgiska slendrian, i okunghet om den lindrigare och förnuftigare method, som under mare krigstider visat sig gagneligast vid skador af skjutvår. De efter citronglacens förtärande uppkomna plågorna ifvo väl något efter, sedan ådern blifvit öppnad och vesicarium lagdt på bröstet, men suppurationen miskades hastigt, och en ömnig upphostning infann sig och fortfor ända tills efter midnatten emellan d. 28 och 29 Mars, då en stark tryckning på bröstet tillstötte med rosslande andedrägt och afstannad upphostning. D:s inkallelse förhindrades dock ännu af E. S. (Salomon), till dödsdagen kl. 4 om morgonen. Konungen yttrade sin glädje vid D:s ankomst, då de 4 förut närvarande läkarne afträdde. Han begärde samma läkemedel, som han fick 1780 i Damgarten. Han fick det, och följde deraf en sådan lindring, att han begynte tala om sitt uppsåt att göra en utrikes resa. D. yttrade, att det ej vore tid tänka på sådant, utan att ändå Konungen förstod hvad D. ville antyda. Slutligen såg sig D. föranlåten att anhålla, det han finge inkalla Hertigen af Södermanland, som var i audiensrummet. Med utseende af stor förundran såg nu Konungen på D. och sade: »Nu förstår jag; skall jag dö?» och slående sig häftigt för bröstet utropade han åter: »säg mig uppriktigt: skall jag dö nu straxt?» D. svarade, det han ej kunde säga, huru lång stund vore öfrig att lefva, men förnyade sin anhållan. Härtill svarade Konungen med en aldrig tillförne yttrad häftighet: Nej, och fattande D. i handen befallte han honom ej öfvergifva sig. Schröderheim inkallades i stället och uppsatte i största skyndsamhet och tysthet 3:ne författningar, och vid andra erinran fick D. inkalla Wallquist, för att bereda Konungen att med en christlig försonlighet skiljas hädan.

D. blef 1813 Jubel-Doctor; erhöll 1816 afsked från sitt Bergsrådsembete; 1816 C. W. O. Dog ogift i Stockholm d. 3 Jan. 1820.

Af sin ej obetydliga förmögenhet gjorde D. åtskilliga för det allmänna nyttiga anslag. Till Barnsängshuset Pro Patria, till hvars iståndsättande han hufvudsakligen bidrog, skänkte han redan 1776 1500 Dal. k:mt, samt 1815 och 1817 en sammanräknad summa af 5600 Rdr B:o; till K. Vet.-Akad. 3000 R:dlr; till K. Sundhets-Collegium en rik samling af utmärkt

Läkares porträtter i kopparstick; till Linköpings Stifts Bibl sin af 5000 Voll., en stor del plancheverk, bestående boksamling. Han var Medlem af ganska många ut- och inländska lärda sällskap (se Sacklén, der dock årtalen böra kontrolleras); till minne af honom och tillika af Öfverste C. G. Dahlberg (se om honom Björnståhls Resa II: 177, i noten) som skickat en mängd Surinamska växter, hafva åtskilliga naturalster erhållit namnet Dahlbergia. K. Vet.-Akad. lät öfver D. 1816 pregla en medalj (storleken 9½ enl. Hildebrand, som upptager ännu en 1808 af Patr. Sällsk. slagen medalj öfver D.); på Linköpings Gymn. hölls 1820 öfver honom en parentation; hans porträtt finnes i K. Sundhets-Collegium.

D. var en fåfäng och snarsticken man. Då han gifvit till känna, att han ämnade skänka sin boksamling till Linköping, fordrade han, att Erke-Biskopen derför skulle tacka honom, men då denne hindrad af göromål länge dermed dröjde, lät han förljuda, att om ej besöket skedde inom en viss dag, skulle Vet.-Akad. få hans böcker. Lyckligtvis för Stiftet ankom Lindblom inom fatalietidens slut. — Öfver K. Gustaf III och hans hof hade D. skrifvit en historia i mycket mörka färger, men emedan han lefde i ständig fruktan, att K. Gustaf Adolf derom skulle få kunskap samt hos honom anställa en husvisitation efter hans papper, och i anledning af detta Manuscript göra honom olycklig, uppbrände han största delen; blott en liten del, som skonades, skänktes till Linköpings Bibl. i ett förségladt convolut, att efter en viss tid få öppnas. Visserligen kände han ganska noga de personer och förhållanden han skildrade, men emedan han var stött på Konungen, kunna ej hans uppgifter utan noga pröfning antagas. För öfrigt berättas, att sedan nuvarande Konungen (Carl XIV Johan) genom H. E. Gr. v. Essen fått veta, huru nära D. var bekant med det inre af den Gustavianska tiden, hade han tvenne gånger tillkännagifvit sin önskan att besöka gubben; men då denne var rädd att nödgas omtala en mängd oangenäma omständigheter, hade han underdånigst undanbedt sig detta besök. — För öfrigt var D. en lärd man, och hans läsning omfattade ej blott läkare- och natur-vetenskaperna, utan äfven historia, politik och geographi. Likväl inskränkte sig hans författare-verksamhet till de få uppsatser, som nedanföre anföras.

Skrifter: 2:ne Rön i K. Vet. Akad. Handl. 1770 o. 1772. — 2:ne Præsidii Tal i samma Akad. Handl. 1777 o. 1784.

(Källor: Egenh. Biographi. — Biogr. i K. Vet. Akad. Handl. 1821. — Parent. på Link. Gymn. af Prosten Chr. Stenhammar. — Sacklén Läkare-Hist. Del. I. och Suppl.)

—N.

DAHLGREN, CARL FREDRIK.

Är född på Stens Bruk i Quillinge socken i nejden af Norrköping d. 20 Juni 1791. Fadern, som var Inspector på samma bruk, dog i gossens ungdom, och Modern flyttade sedan till en liten egendom i trakten af Söderköping. Student i Upsala 1809; prestvigd i Stockholm 1815; Comministers-Adjunkt vid Hedvig Eleonoræ (Ladugårdslands) församling 1816. Undergick Pastoral-examen i Linköp. 1823. Comminister i nämnda församling 1824; samt i Storkyrkan 1829. Riksdagsman 1829 och 1834, och har i denna egenskap tillhört Oppositionen. Fullmäktig i Riksgälds-Cont. 1824. Sekreterare i Sällsk. Pro Fide & Christ. 1837.

D:s skalde-talent vaknade tidigt. Hans första poemer äro tryckta i Norrköpings Tidningar 1809. Sedermera lemnade han under signaturerna *—l—n*, *D-n* och *D.* poetiska Bidrag till Phosphoros, Poetisk Kalender m. fl. För ett skaldestycke, kalladt Nye Hercules (som finnes tryckt i Heliodor eller en Ynglings Läroår af Friedrich, öfversättning) erhöll han 1818 Belöning af K. Vet. o. Vitterhets-Samhället i Göteborg. Sedermera lät Svenska Akad. tilldela honom Lundbladska priset. (Se B. L. Ny följd III: 230.)

Skrifter: Aurora eller Norrska Flickan. 2 Del. Stockh. 1815. — Mollbergs Epistlar. 2:ne häft. Stockh. 1819—20. — Opoetisk Kalender för Poetiskt Folk. 2:ne häft. (det 1:a omtr. 1822). Stockh. 1821, 22 (i förening med Almquist, Hammarsköld, Livijn, Sondén). — Babels Torn. En Rymdskrift Norrut. D:o Söderut. 2:ne häft. Stockh. 1824, 25. — Kometen (en Tidning utgifv. i förening med Hammarsköld m. fl.). Oct. 1825—27 Stockh. — Argus i Olympen. Komedie med stort Spektakel och full Orchester. Stockh. 1825. — Julklappar åt Argus. Första Klappen. Sthm 1825. — Samlade Ungdoms-Skrifter, 2 del. Stockh. 1828. — Odalgumman. Icke en pendant till Odalmannen. Stockh. 1829. — Freja, Poet. Kalender för 1832, 33. Sthm 1830—31. — Aftonstjernan. Poet. Kal. för 1833. Sthm 1832. — Toilett-Kalender för 1833. Sthm 1832. — Ulla Vinblads Födelsedag. Ett litet Skådespel uppfördt på Djurgårdstheatern. — Morgonstjernan. Poet. Kalender för år 1834. Sthm 1833. — Samlade Skrifter. 1:a Del. Stockh. 1834. — Poetisk Sång-Kalender för 1837. Sthm 1836. Ångbåts-Sånger. Sthm 1837. — Djurkretsen för 1838 (med Gravurer). En Almanacha. Sthm 1837. (Se i öfrigt Sv. Boklexikon.)

(Källor: Stockh. Matrikel. — Hammarskölds Sv. Vitterh.-Hist. — Enskilda uppgifter. — [Saml. Arbeten af D. 1847, D. 1, 2.])

DAHLHEIM, BALTZAR VON.

Föddes i Radeburg i Sachsen år 1669. Han härst made från en ätt, som berättas redan i 9:de århundr hafva förvärfvat ryktbarhet i Tyskland. Farfadern *Balt von Thahlheim* trädde i Svensk krigstjenst under K. Gu II Adolphs Tyska krig. Han var gift med *Ingrid H* och hade hunnit Capitensgrad vid ett Dragon-reg:te, då jemte en son stupade vid Lützen. Hans yngre son *Gr* tjente sig äfven upp till Capiten i Svensk tjenst, men e sluten fred bosatte han sig i Sachsen, der han gifte sig *Emerentia Rimpler.* Deras son var den hjelte, hvars nadsteckning här lemnas.

Redan i T:s första ungdom lekte hans håg åt krig vapenbrak; fjorton år gammal var han 1683 följakti troppar, som skyndade till Wiens undsättning och förs mot den hotande Turkiska öfvermakten. Sedan gjorde en resa till Italien, deltog jemte Maltheser-Riddarne i sjödrabbning och följde som frivillig med på Wilhelm I tåg mot England 1688. Af sin fader hade Th. ärft en v kärlek för Sverige, och derför längtade han att få egna tjenst åt det rike, som blifvit Thalheimarnes andra fä nesland. Th. trädde alltså 1689 i Svensk tjenst, blef Fänd vid ett af Svenska Öfversten Hastfer nyvärfvadt regime som blifvit åt de mot Frankrike allierade öfverlåtet till b under Nederländska kriget. Th. tog del i dessa årens f tåg, i slaget vid Mehain-strömmen 1692 och i Namurs lägring 1695, hvarefter han befordrades till Lieutenant. U der den berömda Holländska Generalen Coehorn öfvade Th. de derpå följande åren uti fästningsbyggnader och hvad till Ingenieur-vetenskapen hörde. År 1701 använ han som Fortifications-Lieutenant af General-Guvern. N Gyllenstjerna i Bremen och skickades 1702 med förstärkn till Svenska hären i Pommern. Från och med bataljen Clissov till den vid Pultava följde han sin hjeltemodige K nung i alla de årens fälttåg och krigiska actioner. V Holofzin, vid Thorn och Pultava blef han sårad; under si slaget fick han ett skott i högra sidan och blef i högra net sårad; 1708 hade Th. blifvit utnämnd till Capiten o 1711 till General Qvartermästare vid Fortificationen. Fr Pultava följde han Konungen till Bender, sedan 1711 Pruthströmmen, och var äfven med, då K. Carl XII Stor-Visirens eget tält hotade denne, att en så skamlig f skulle kosta hans lif. Samma år blef Th. af K. adlad o

turaliserad, med en förändring af namnet från Thalheim
l Dahlheim. Under vistandet i Turkiet besökte D. Ara-
en på hög befallning. 1714 begaf han sig på hemvägen,
lände s. å. till Stralsund, som han bidrog att försvara,
en blef på ett batteri öfver Franken Thor, medan Konun-
n var närvarande, sårad i halsen och tungan. Han blef
ven tillfångatagen; befordrades följande året till Öfverste
d Fortificationen; öfvervar 1718 Norrska fälttåget, under
ppet af hvilket han bestridde en General-Qvartermästares
fattning, förde befäl öfver Konungens Lif-Grenadierer och
r den som med framgång utförde ett af K. Carl XII er-
llet uppdrag, att öfver land låta draga 7 galerer i Ide-
rden, hvarefter han skingrade eller sköt i sank de der
ientliga Danska fartyg. Under Konungens ögon utfördes
fallet, och han lofvade D. i belöning 1000 R:dr, oberäk-
dt ersättning för de kostnader, som han haft så väl i och
r detta, som för de till Officerare och manskap lemnade
rskott. Genom Konungens mellankommande död blef löf-
t ouppfyldt.

Under Ryssarnes härjningar i Svenska skären år 1719
ppsatte D. på befallning »plan till försvarsverket för Stock-
olms stad vid Södra Stäket»; hvarefter, sedan detta för-
ag erhållit vederbörlig sanction, utförandet anförtroddes åt
. Han tillbakaslog tre skarpa anfall å Ryska sidan d. 13
ug. Från middagen ända till sena aftonen försvarade han
g och sin lilla tropp med hjeltemod mot en dem till an-
let vida öfverlägsen styrka Ryssar. Omsider hotade fien-
en att från alla sidor omringa den Svenska hjelteskaran,
ch segern var tvifvelaktig, då Svensk undsättning under
fverste Fuchs anlände och upprätthöll en vapenära, hvars
vetydiga glans beror på den underlägsenhet i antal, som
hindrade Svenskarne att så länge med framgång försvara
g och äfven afslå alla anfall å fiendens sida. Under den
sta attacken blef D. af en granat svårt sårad i hufvudet;
en likväl drog han försorg, att Ryssarne ända till hafs-
randen förföljdes af de under hans befäl stående troppar.
ör att i mörkret igenkänna hvarandra, hade D. befallt sina
rigare att knyta sina halsdukar som hvita bindlar om ven-
ra armen. Nästa dag var en Bönedag, och då hvilade
llt verldsligt bestyr, men dagen derpå lät D. begrafva de
öda, och han författade en rapport, som afgick till Stock-
olm, jemte en begäran om mera manskap och ett större
ntal galerer, för att innestänga Ryssarne, som af motvind
indrades att löpa ut. På tredje dagen ändrade sig vinden,

och Ryssarne lade ut i öppna sjön. — För sitt sår mi… D. undergå trepanering. — Då han år 1722 tog afsked, er… höll han i årlig pension 200 daler s. m. Sin öfriga ti… lefde han på landet indraget och obemärkt. Genom e… ofördunkladt hjeltemod och en under den kraftfulla mann… åldern aldrig hvilande krigare-verksamhet hade D. visat s… förtjent af mera lysande belöningar, än den långsamma be… fordran, som var vida under de tjenster han gjort fädernes… landet. Dock blef han vid Svärdsordens upplifvande (174… utnämnd till den förste Riddaren. Hos K. Stanislaus Les… zinski stod D. mycket högt, och han erhöll från samma Ko… nung ett Friherrebref, men gjorde aldrig bruk deraf.

D. var gift (Anrep upptager en föregående hustru) me… *Elisab. Gertrud von Storcken* (eller Storck), men hade me… henne inga barn. Hon uppehöll sig oafbrutet i Preussen… och sedan på flera år inga bref från henne erhållits, inko… den underrättelsen att hon aflidit. D. förlofvade sig då me… *Christina Engel Bergemarck*, dotter af Schoutbynacht… Wilh. Otto Bergemarck och Engel Gyllenbrinck. Reda… hade lysningen försiggått, och bröllopsdagen var utsatt, … ett bref från Öfverstens broder i Pommern underrättade, att … dit anländt den för död ansedda Öfverstinnan, som ämnade… sig till Sverige. Det nya giftermålet måste afbrytas, och … den utvalda bruden nödgades eftergifva den rättighet på … D:s hand, som hon kunde anse sig ega, på grund af hva… strax derefter hände. Hon blef moder åt en son och kyrk… togs som Öfverstens hustru. Dennes son, Öfverste-Lieute… nanten och Riddaren *Carl Fr. von Dahlheim*, kom genom … Kungl. resolution uti åtnjutande af sin faders säte och stämma… på Riddarhuset. Fadern dog i Stockholm 1756 i en ålder… af nära 88 år.

(Källor: Minnet vid grafven (af Wadenstjerna). — Sv. Mercuriu… 1756 Juli, p. 43. — Gezelii Biogr. Lexikon, Del. I. o. IV. — [Anrep.])

C—M.

DALSTJERNA, GUNNO EURELIUS.

Föddes 1661 i Öhrs prestgård på Dahl. (Föräldrarne… voro Prosten och Kyrkoh. *Anders Torstani Eurelius* och… *Marg. Bluthera.*) Han studerade i Upsala, skickades 168… till Lifland, att som landtmätare afsticka och uppmäta pro… vinsens egor och besittningar; fortfor dermed uti fyra år ti… 1685, då han tog afsked från sin landtmätare-befattning…

sedan på Östersjön gjorde några resor, för att lära sig
rmanskonsten. Derefter for D. till Tyskland, bevistade
a Universiteter och höll 1687 i Leipzig en disputation,
rvid han så utmärkte sig, att en profession skall hafva
rit honom erbjuden, hvilken han likväl vägrade att emot-
a. I Sverige blef D. 1690 Inspektor för Kungl. Svenska
ıdtmäteriet, och 1699 förordnades han till Direktör öfver
ıma verk. 1702 upphöjdes han i adligt stånd och erhöll
ıx derefter Öfver-Direktörs titel. Hela sin tjenstetid var
nästan oupphörligt sysselsatt med mätnings-commissionerna
'yskland och sällan närvarande vid hufvudverket. Han har
ckit Chartor öfver Sveriges Lifländska och Tyska provin-
, hvilka förvaras i K. Landtmäteri-Contoret. Dessutom
han utgifvit en charta öfver Pommern och Rügen. I
mmern insjuknade D. under sina embetsförrättningar och
; år 1709. Han var gift med *Elisabeth Schloman.*

Liksom D. vid Upsala Universitet delat sin tid mellan
mathematiska vetenskaperna och humanistiska studier,
deles poëternas, så delade han sedan mannaålderns verk-
nhet mellan sina tjenstebefattningar och skaldeförsök,
n skänkte ett mera oförgängligt minne, än de trägna, om
obemärkta arbeten, hvilka hufvudsakligen togo hans tid
ıspråk. D:s kärlek till sånggudinnorna, fortsatt allt ifrån
ns ungdom, blef obelönt af deras ynnest, och om öfnin-
ı beredde honom en lika stor lätthet i behandlingen af
dersmålet och latinet, så tillhör troligen en högre utbild-
ıg de stycken, som nedskrefvos på det senare, till högre
reckling uppdrifna och med lyckligare förebilder begåfvade
ıgomålet. Af D:s Svenska poëmer är hans »Kungaskald»,
fattadt vid K. Carl XI:s död, mest kändt. Det röjer be-
dandet att på ett ännu obildadt idiom öfverflytta de bil-
r, naturbeskrifningar och metaphorer, hvilka de då före-
desvis rikare, classiska språken räknade bland Parnassens
i communes i en med fin smak upparbetad och vårdad
d, men hvilka synbart vantrifdes under den hand, som
le omplantera dem i sina diktningar och förgäfves sökte
i sina poëtiska studier göra dessa utländska frön frukt-
ingande. D. är i formen tvungen, målningarna sakna lif
h organisk fullbildning, de öfverflyttade skildringarna visa
; matta, och fortsättningen i lägre ton svarar ej mot den
undom högtrafvande begynnelsen. Vi åberopa till stöd
r detta omdöme följande stropher:

"Så länge jorden står, och karlevagnen svarfvas
Kring Svenska stränder om, på dess förgylte naf,

Så länge nyplöjd ren i Göta landom harfvas,
Och lax och strömling finns i Norrebottens haf,
Skall din åminnes dag på Runestafvar karfvas;
Och fast du lägges ned till ro i stilla graf,
Jag skära skall ditt namn till evig minnes läxa
I lönn, i bok och lind, som skall med barken växa".

Vida lyckligare är följande ställe:

Du ädla marmorhäll, som villigt innesluter
I svala gömmor din min dyre Hjeltes ben,
Det skall min fägnad bli, om jag hvar dag åtnjuter
Med bleka läppar att få kyssa denne sten
Och säga, då min hug åtnjuter Carls frånfälle:
Hvi tar min Hjelte, förr så stor, så litet ställe.

D. öfversatte också Guarinis »Il pastor fido», men lycka des mindre än en senare tolk af samma poëm. D. visar si äfven här fjettrad af ett ännu hårdt och obearbetadt språk Detsamma gäller äfven om hans öfriga skaldestycken.

Fru Nordenflychts omdöme öfver D. lyder så här:

"Om du rimmen mindre tvungit
I din vackra Kunga-skald;
Om du så de gamle härmat,
Att man mera eget fant;
Om ej phantasien svärmat
Från naturligt, likt och sannt,
Vore du ett ljus, en stjerna
Bland de svenska skalders här.
Lika godt, du höres gerna,
Clio lagren dig förär".

Skrifter: Kunga Skald, med tusend troplichtige heete tårar be-sprängd, som på - - Carl den Ellfftes - - Dyra Lijck-Steen - - Den 24 Nov. åhr 1697, som var - - Lijkfärds-Dag är sjungen - -. Alt Stettin s. a. Fol. Omtryckt i Carlesons skaldeflockar, Stockh. 1737. 4:o. — Den trogna Heerden, från wijdt aflägsnan Bygd framhafd, och alle wackre Svänske Wallbarn, som redelig älskog kiär hafwa, til wällmeent efterdömme öfwersänd och föreställd af Gunno Eurelius. Stettin s. a. (1696 ? Rar.) — Götha KiämpaVisa om Koningen å Herr Päder. Stockh. 1701. 4:o. — Hjeltequad, uti enfaldig skaldeart sammansatt öfver Carl XII:s margfaldige, dråplige segrar, emot sine märkelige fiender. 170 . — Panegyris, piis manibus Comitis Erici Lindsköld dictus Holmiæ in palatio equestri 1690. Fol. (De föregående, utom Den trogna Herden, finnas jemte flere smärre skrifter införda i Hansellis Saml. af Vitterh.-arb. VI.)

(Källor: Stiernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — Faggots tal om Sv. Landtmäteriet. — Lidéns Historiola litt. poët. Suec. — Wåhlberg, de Poëtis in Suio-Goth. Latinis. — [Anrep. — Klemming, Sv. Dram. Litt. s. 63. — Biografi i Hansellis samling.])

C—M.

DALIN, OLOF VON.

Född i Winbergs församling i Halland d. 29 Aug. 1708. (Föräldrar: Prosten o. Kyrkoh. *Jonas Dalin* och *Marg. Brig. Auséen* [Ausén].) Blef 1731 E. O. Cancellist i Riks-Archivum, förflyttades följ. år till K. Canc.-Collegii expedition och 1735 till Krigsexped., 1737 K. Bibliothekarie i Stockholm; gjorde 1739 en utländsk resa; 1742 Medlem af K. Vet.-Akad.; 1751 Lärare för Kronprinsen; s. å. adlad; 1753 Cancelli-Råds Fullmakt och d. 24 Juli s. å. Secreterare i den d. 20 Mars s. å. af Dr. Lovisa Ulrica upprättade Vitterhets-Akademien; 1755 Riks-Historiograph; nedlade 1756 sin befattning med Kronprinsens undervisning; 1759 tjenstgörande Cancelli-Råd; 1761 R. N. O. och 1763 Hof-Canceller. Dog på Drottningholm d. 12 Aug. 1763. Adliga ätten *von Dalin* utgick med honom. Hans stoft förvaras i samma Mausolée, som i Lofö kyrka gömmer qvarlefvorna af den ej mindre ryktbara Klingenstjerna, Dalins efterträdare såsom Kronprinsens lärare.

D:s fader hade först upptagit slägtnamnet efter Dalstorp i Vestergötland, der förfäderna allt ifrån reformationen varit Kyrkoherdar. Han sjelf både älskade och idkade skaldekonsten. Morfadern, Sven Auséen, hade under sina vidsträckta resor uppehållit sig vid Dr. Christinas hof i Rom och motstod frestelsen att för en Cardinals-hatt, som honom erbjöds, öfvergifva den kyrka, hvars läror han sedan förkunnade i den obemärkta befattningen af landtprest i Torps församling. Under utöfningen af detta sitt kall blef Auséen i tillfälle, både under Halmstads belägring och under det Skånska kriget, att göra K. Carl XI stora tjenster.

Den unge D:s anlag yttrade sig redan vid 4 à 5 års ålder i den fallenhet han hade för teckning, och de skaldestycken han 12 år gammal författade, lästes med allmänt nöje i hemorten, och redan dessa ställde författaren framom de flesta af hans samtida. Ännu 1764 egde man qvar några småstycken från denna första period af hans poëtiska verksamhet. Hans uppfostran var, efter faderns tidiga frånfälle, ett föremål för styffaderns, Prosten Severin Bökmans

omvårdnad, till dess han upptogs af dåvarande Philosoph. Professoren i Lund Andreas Rydelius, under hvars ledning D. skärpte tankeförmågan och stadgade smaken vid läsningen af de Romerska skalderna, efter hvilkas förebild han utkastade ett och annat försök i Latinsk skaldekonst, som vann bifall. D. valde först Medicinen till hufvudstudium, men fortfor dermed blott ett år. Osäkerheten i det Medicinska studium, hvilket, efter hvad Archiater Kilian Stobæus den tiden på sina föreläsningar yttrade, ej hunnit nog långt för att »med full visshet kunna häfva en frossa», gaf D. en önskad anledning att i ett Svenskt rimbref till denne sin mästare bjuda Hygiæa farväl. »Philosophien och Eloquentien, men i synnerhet Sedoläran och Historien», voro de vetenskaper, hvilkas studium utbildade D:s naturliga anlag, och under ett nära umgänge med Rydelius och Stobæus fann han den genväg, som lärda mäns råd och anvisningar öppna för den annars på egen hand långsammare framskridande ungdomskraften. Rydelius var en Aristarch öfver de verser, som den unge skalden för honom uppläste, och inskärpte huru vigtigt det var, att omdömet fick regelbinda, icke qväfva inbillningskraften, och att den naturliga productions-förmågan först uti obehindrad frihet borde öfverströmma, men sedan lemna rum för en strängare granskning, hvilken återställde alla genom en möjlig öfverdrift rubbade proportioner. Äfven visades företrädet af den rena och sanna tanken framför den »falska», mellan hvilka samma skilnad eger rum, som emellan »ett stilla ljus, hvilket förlustar ögat, och irrbloss och lekeldar, som i ett och samma ögonblick både behaga och försvinna».

År 1723 reste D. i sin styffaders sällskap första gången till Stockholm och var honom äfven 1726 följaktig, då Bökman begagnade det tillträde till de förnämas hus, han dels som Riksdagsman, dels på grund af äldre bekantskap, egde för att dit införa den hoppgifvande ynglingen. Denne blef sedan för sin egen skull omtyckt genom ett angenämt umgängessätt, och både behag och salt kryddade den sparsamt anbragta gärd, som han lade till umgängesspråket. Genom Rydelii förord erhöll D. en lärarebefattning för dåvarande Kammar-Rådet, sedan Landshöfding Rålambs söner. Bland de stora, som för D. öppnade »sitt hus och sitt hjerta», nämnes företrädesvis Presidenten Conr. Ribbing, hvars minne D. önskade åt efterverlden bevara igenom den sång som han sedan egnade åt denne sin bortgångne Mæcenas. D. delade sin tid mellan undervisning, tjenstgöring i Cancelliet och samlingar i histo-

rien, hvilka han redan i Lund påbörjat, och hvilkas ytterligare riktande underlättades genom det tillträde han hade till de uti Rålambs Bibliothek förvarade historiska handlingar. Då Bibliotheket sedan blef rof för en eldsvåda, fingo D:s samlingar ett fördubbladt värde. En föresats, som redan under vistandet i Lund blifvit väckt, men på vänners råd uppskjuten, utfördes nu, då D. lät sin penna leka med de dagens föremål, som hemfallit åt löjet eller klandret. Först skref han »åtskilliga små satyrer, under form af avisor», likväl utan att låta trycka dessa förespel till den sedan rikskunniga Argus, som endast voro bestämda till tidsfördrif, hvarmed han önskade underhålla sina båda gynnare, Presid. Ribbing och Frih. Rålamb. Afskrifter af dessa blad flögo kring Sverige, men originalerna, ännu otryckta, förstördes jemte andra af skaldens ungdomsarbeten, genom den vådeld, som lade i aska Rålambska huset på Kungsholmen år 1751. Åren 1733 och 1734 utgaf D. sin »Svenska Argus», som i Addisons Spectator hade sin förebild. Författarens anonymitet var en bundsförvandt åt hans ungdom och skänkte vigt åt de sanningar han inskärpte. Det från stadsbullret afskilda lugn, som han på den vackra Kungsholmen njöt, erbjöd ett ostördt tillfälle att anordna de taflor öfver menniskolynnet och menniskolifvet, till hvilka författaren erhöll rikhaltigt ämne genom sin bekantskap med samhällets särskilda kretsar. Då första året var till ända, ämnade D. inställa utgifvandet, men tvangs af det allmänna bifallet att fortfara. Biskop Celsius har tecknat samtidens längtan efter denna tidskrift i det yttrandet, att man företog dess genomläsande hvarje gång, »liksom då man går till bords med en hungrig mage», och den tomhet man erfor, »huru man, snart sagdt, sörjde öfver hela riket, liksom öfver ett besynnerligt dödsfall, då Argus ändtligen vid slutet af år 1734 kastade sin penna».

Under en utländsk resa, som D. i sällskap med sin disciple, Frih. Hans Rålamb, företog, och hvarvid han äfven försågs med penningar af Direct. vid Ostind. Compagn. Claes Grill, blef han i Leyden vid en disputationsakt, som en landsman höll för Medicinska Doctorsgraden, af presiderande Professoren inbjuden till extra Opponens. Fastän oberedd uppträdde han och gjorde ett så lyckligt bruk af sina första ungdomsstudier i Medicinen, att denna opposition förvärfvade honom »en allmän högaktning inom hela Leydiska Parnassen, den tid han sig der uppehöll». I Paris blef han genom Svenska Ministern, Grefve Tessin, föreställd Cardinal Fleury, som var »ett vittert snille af första rangen», och på Car-

dinalens befallning öppnades för honom alla bibliotheker och alla dyrbara samlingar. Han delade sin tid mellan den förnäma och lärda verlden, på båda ställen lika omtyckt; bland hans bekantskaper från denna resa var den ryktbare Ramsay, som brefvexlade med D. ännu efter dennes återkomst till fäderneslandet.

Hemkommen fortsatte D. sin författare-verksamhet, och för Svenska historien gjorde han lyckliga fynd, så väl i de offentliga bibliothekerna och archiverna, som i de enskilda samlingar, hvilka på adliga herresäten förvaras, såsom på Sko kloster, på Salstad och i Rålambska Bibliotheket i Stockholm. Det höga förtroendet, han nu erhöll, att handleda den femårige Kronprinsen, härledde sig af den allmänna aktning, som äfven till thronen bragt D:s namn. Så berättar en af hans minnestalare; deremot förmäler Gr. Tessin, att han endast med yttersta svårighet förmått Drottningen att till detta lärarekall nämna en man, för hvilken hon hyste det högsta misstroende, så att såsom ett vilkor för hennes bifall fordrades, det Tessin alltid skulle vara närvarande, då D. underviste Prinsen. Sedan förvärfvade D:s skaldegåfva honom hofvets ynnest, så att han möjligen aktades värdigare att vara Guvernör, än Tessin Præceptor, efter hvad denne senare harmsen tillägger. Denne hans gynnare förebrår D. otacksamhet, säger sig en gång hafva afböjt hans aflägsnande från den honom anförtrodda undervisningen och ej heller hafva haft någon del uti hans förafskedande. D. blef 1736 ställd för en Cancellirätt och anklagad för att med en allt för fri penna hafva berört heliga saker. Enda påföljden blef, att han en tid skildes från hofvet. Sedan den tiden säges D:s helsa och munterhet hafva försvagats, och af fruktan att den dåvarande jäsningen kunde föranleda ytterligare förföljelser, kastade han på elden sin resjournal och de anteckningar han fört öfver mer och mindre bekanta händelser i det allmänna, sedan 1734 års Riksdag. Han beklagade sedan ofta den förlust för det allmänna, som ett dylikt förhastande vållade. Öfver D:s aflägsnande yttras af Gr. Scheffer: »att en i fria länder ofta sedd, och snart sagdt oundviklig, politisk ställning var driffjädern till alltsammans, och att lyckan, sig sjelf alltid lik, inom få år åter upprättade hvad hennes egna händer nedrifvit». Deras Majestäters nåd bibehöll D. alltid orubbad, och den af honom på Kronprinsens undervisning nedlagda möda rättvisades genom de ansenliga framsteg, som Kronprinsen röjde vid den offentliga examen, som med honom anställdes i Ständernas närvaro 1736, då D. frånträdde sin lärarebefattning.

Såsom Hof-Canceller och embetsman i allmänhet utvecklade D. på långt när icke egenskaper, jemförliga med dem, som förde skriftställarens namn till efterverlden. Han var ofta tankspridd och egde ej lätthet att uttrycka sig på främmande språk. Hvad han kände, var verlden och menniskorna, »i satiren gaf hans penna ett bläck, som ingen annan egde. Denna skärpa oaktadt, som vände sig snarare mot laster än personer, var D. af ett fromt och stilla sinnelag, i grunden redlig och välgörande och hade en sannskyldig aktning för religionen». Den motsägelse härmed, som någon skulle finna uti hans så kallade Calotte-predikan och andra fria uppsatser öfver religiösa föremål, försvinner antingen såsom en af de många motsägelserna i menniskonaturen, följden af ett naturligt lättsinne, eller af begäret att med infällen behaga en förderfvad tid, något som vek för en mognande, bättre urskilning. Uti sedeläran concentrerade D. troligen religionen, och det lätta, fladdrande sinnet öppnade sig ej lika lätt för intrycken af det mysteriösa. För sin andakt skall han hafva i »korta men sinnrika verser» gjort uppteckningar, sedan han om söndagarna först bevistat den offentliga Gudstjensten. Celsius lemnar af dessa anteckningar ett kort utdrag. För öfrigt var D. »en säker vän och ädelsint ovän, som aldrig missbrukade sitt anseende och sin lycka till någons förtryck». Han hade en redbar lärdom och i synnerhet i historien och vitterheten goda insigter, skarpsinnighet i omdömet och klarhet i begreppet, förmågan att åt sitt ämne skänka åskådlighet och, utan att han uttömde ämnet, taga derur liksom blomman och vätja läsarens begrepp, så att denne sjelf ledde sig till hvad förf. ej uttalat. Det lyckliga urvalet af ord var en skänk af den förmåga öfver språket och den kännedom af dess tillgångar, som företrädesvis utmärkte D. Hans utseende skildras sålunda: »D:s anlete utmärkte något besynnerligt och skiljde sig med särskilda drag ifrån allmänheten. Han hade en hög, tillbakaliggande panna, något upphöjd öfver ögonen, som voro qvicka; näsan stor och aquilinsk; hans anletes färg var blek; tungan mindre färdig till tal än hjernan till tankar och handen till skrifning: rösten mera låg än hög, kroppen mera lång än kort, men hela dess ställning mager, och utvisade, att den sinnrika själen bodde i ett svagt hus. Hans gång var något lutande; hela utseendet fromt, djupsinnigt och allvarsamt».

D:s märkvärdighet berodde på hvad han var för Svenska språket och vitterheten. I sin ryktbara Argus gyckla han med samtidens löjligheter och bestraffade dårskaper

Med glömska af det bekanta »hodie mihi, cras tibi», log den ena på den andras bekostnad, och alla uppsnappade begärligt hvarje flygblad af den lekande ephemeriden. Numera har skämtet förlorat sin udd och det träffande saltet sin skärpa, på samma gång de tidsförhållanden blifvit oigenkännliga och de seder främmande, hvilka lånade ämnen åt de muntra taflorna. Smaken är förändrad, och effekten ej mera den samma, som det intryck samtidens läsare erforo. Den förening af mognad i tanken med förmåga af uppfinning, med åskådlighet och qvickhet i skildringen och med erfarenhet af verlden och lifvet, som gemensamt bidrog att skänka tidskriften sitt värde och allmänheten interesse, väckte derjemte den föreställning, att ej en enda person var auctor, utan att ett sällskap förenat sig om utgifvandet och dolde sina initialer i bokstäfverna till namnet Argus. Man gissade på en Lagman Abrahamsson, Cancelli-Rådet Rosenadler, Landshöfding Gyllenborg, Historiographen Wilde och Cancelli-Rådet Stjernman. Tva år efter, sedan tidskriften upphört, röjde sig Förf. sjelf genom den grafskrift, som öfver Presidenten Ribbing utkom under titeln »en ärlig Svensk», och som på grund af stil och behandling erinrade om den allmänt lästa och värderade Svenska Argus. I följd af 1734 års Ständers förord, att den okände förf. till Argus måtte hugnas med någon kunglig belöning, då han bortlade anonymiteten, blef D., så snart han erkände sig för författare, befordrad till Bibliothekarie. Redan två år förut hade hemligheten af författarskapet blifvit för Konungen och Drottningen röjd af Baron Rålamb, den ende utom en D:s vän i Cancelliet Carleson (sedan Stats-Sekreterare), som fått förf:s förtroende; D. föreställdes för Deras Maj:ter och erhöll af Konungen en gulddosa och af Drottningen 3000 dlr k:mt. — Förrän D. uppträdde med Svenska Argus, hade han skärpt sin penna med en satir öfver dåliga präster: »hvarföre är allt förvändt uti chaos och underlig vilja». Föremål för somligas beröm och fleras missnöje, rönte den anonyme förf. en utmärkelse i den belöning af 6000 d. k:mt, som utlofvades för upptäckten af Auctor.

Bland D:s arbeten i bunden stil må nämnas »Svenska Friheten» i fyra sånger, der de allegoriska personerna Friheten, Svea, Afunden och Sjelfsvåldet framställa sig för läsaren och i rimmade tal lemna ett utdrag ur Svenska historien. Utan att ställa fram för phantasien några bilder, eller i dictionens värma och kraft lyfta sig öfver prosa-språket, egde poëmet endast en litterär-historisk märkvärdighet, såsom en af hans mest värderade producter, och särdeles såsom det, hvarpå

samtiden byggde förhoppningen att i förf. få se fäderneslandets häfdatecknare. Stycket var skrifvet i Hattpartiets interesse och förfelade ej att vid författaren fästa en betydenhet, som andra alster af hans penna ej jäfvade. Bland hans poetiska arbeten märkes ock sorgespelet »Brynilda», öfver hvilket Leopold yttrar, att det var olyckligt i allt, till och med i dess teckning. D. egde ej det djup och det allvar, den förmåga att intränga i skiftningarna af särskilda charakterer, att utveckla en med omsorg anlagd plan, som fordras, för att bilda en god tragedi. Icke heller ersättas dessa djupare brister af en skön och jemt hållen stil; utan denna släpar sig fram i tunga Alexandriner, och den prosaiska trivialiteten i uttrycket omvexlar sällan med en cothurnen värdigare diction, med lifligare målningar af hjeltemod och passion. D:s sånggudinna bar ej masken och den tragiska dolken; hon jollrar hellre glad och skämtande, strör kring sig infall och ett komiskt salt. Det var uti komedien Styrbjörn eller den Afundsjuke, der D. röjde sin förmåga som Comicus, och der han, enligt samtidens omdöme, visade sig fullt jemförlig med Holberg och Molière. I sina otaliga tillfällighetsstycken nedlät han sig att tända rökoffer åt hofvet, åt Mæcenater, åt de sköna, hvartill anledningen hemtades än från en namnsdag, än från en förlofning, än från ett dödsfall. Med rätta är anmärkt, att om den ständigt strömmande skaldeådran var vilkoret för D:s umgänge i de högre kretsar, dit han af samma poëtiska förmåga blifvit lyftad, hade för hans skalderykte det varit fördelaktigare och en oeftergiflig pligt mot honom sjelf att bryta dessa band och glömma de stora, för att sjelf blifva stor. Stycken, der han förstår roa och tillrycka sig läsaren, äro sagan om Hästen, vissa artiklar i Argus, den Afundsjuke och Aprilverk om vår herrliga tid. Likväl äro om sistnämnda stycke meningarna delade, då man nekat det genialitet i uppfinningen och frihet i utförandet, så väl som en djupare och mera poëtisk ironi. Versificationen berömmes.

Uti »Arngrim Berserks förträffeliga tankar öfver ett fynd i jorden» drifver D. gäck med det antiquariska vurmeriet i sin öfverdrift hos en Björner (se dennes biogr.) och andra samtida. Vid bedömandet af de visor D. författat hafva flere konstdomare frånkänt honom hvad som är visans lifsprincip, det musikaliska sinnet, under det en författare söker mildra det hårda i omdömet derhän, att D. endast var otillgänglig för intryck af musikalisk grannlåt, och anser dessa samma visor af en art och beskaffenhet, som omisskänneligt förråder sin diktares naturliga sinne för tonkonstens behag.

Mindre känsla än epigrammatisk uddighet utmärker hans infällen flödande små stycken, hvilka gerna klädde sig idyllens drägt, ehuru främmande denna var för andan tonen i dessa författarens producter. D. underlät ej att försöka sig i behandlingen af andlig skaldekonst, hvilka stycken höra qvädet: »Förblindade verld» och imitationen af Popes »Allmänna bön». Öfver D:s småstycken synes detta omdöme vara behörigt, att han af sin lätthet att finna rim och uttryck för tanken förleddes till att i tillfällighetsstycken förspilla sin talent, utan att denna nu är så märkbar, som i en tid, då ett rått, obearbetadt språk för den bildande handen böjde sig i smidiga vers, då skriartens renhet och lätthet ersatte frånvaron af omvexlande rikdom i uppfinning och af melodisk hänförelse i skaldespråket. Rimmet gömde sig under D:s penna, slöt sig otvunget till tanken och tjente till ursäkt för en enformighet, som i den enahanda anledningen eger sin förklaring. D:s förtjenst är att hafva hyfsat och till en hög grad utdanat Svenska språket, skänkt sina poëtiska arbeten en logisk bestämdhet och regelbundenhet, vårdat versbyggnaden och framför allt i prosan utbildat en stil, som framskred med orubbad jemnhet, med lätta behag och osminkad naturlighet. Det hårda var afnött, det stela och kantiga undanböjdt, och det råa hade vikit för bildningen. Hans Svea Rikes Historia gör oss bekanta med den förtjenstfulla stylisten, som ännu ej satt sig i oinskränkt besittning af sitt ämne och af en pröfvande kritik. Han öfverträffar Lagerbring lika mycket i framställningens värdighet, som han för denna senare nödgas vika, så snart fråga blir om grundlighet och utbredd detaljkunskap. En mera originell än af granskningen godkänd åsigt ligger till grund för tidsbestämningen i fråga om Skandinaviens colonisation och dess första bebyggande. Med den uträkning, som hämtades från vattenminskningen, då denna fixerades till ett halft tum på året, eller »två goda Svenska alnar på 100 år», ledde sig D. till det resultat, att vattnet för 2000 år sedan gick några och 40 alnar högre än på förf:s tid, och att i förstnämnda tidsålder utgjorde Seve-berget det längsta fasta land i Sverige. Han härleder Skandinaviens första invånare från de Skyther, hvilka för Darius Hystaspes flydde ur sitt gamla fädernesland, men förser sig mot en strängare kritiks fordringar, då han sammanblandar Herodoti Skyther med Budinerna och från Neurerna låter Finnar och Lappar leda sitt ursprung. Nordens andra colonisation sättes i sammanhang med de krig Mithridates, Konungen af Pontus, förde mot Skythiska stammar, och Fornjoter bringas i beröring med denna invandring;

genom denna förslagsmening sammanblandas Göter och Jotuner, äldre och nyare, senare Nordiska och utländska, för hvarandra främmande uppgifter. Den historiske Odin göres samtida med Trajanus, och den förres utvandring till Norden framställes som en följd af sistnämnde Kejsares eröfringskrig. De ethnographiska och mythologiska undersökningarna hade ej på D:s tid hunnit göra de framsteg, som voro nödvändiga, för att åt kritiken bereda en säker ståndpunkt. Ej heller hade D. i dessa ämnen fullt framskridit med samtiden. Att hans arbete ej vittnar om de studier i jus publicum, i den allmänna ekonomien och kammarverket, hvilka för en grundlig, historisk framställning af rättsförfattning, af regeringsformernas skiftning, näringarna, handeln och lefnadssättet äro oumgängliga, utgjorde en af Botins »anmärkningar vid Hof-Cancelleren O. v. D:s Svea Rikes Historia». Enskilda oriktigheter, som härflyta från missförstånd af sakförhållanden eller från oegentlighet i uttrycket, förklaras lätt af den brist på föregående special-undersökningar, öfver hvilka en författare på D:s tid kunde beklaga sig, och öfverses för den lefvande uppfattning, för den materialiernas lyckliga sammanställning och utbildning till ett stort helt, hvarigenom D:s Svea Rikes Historia, relativt till tiden och sina föregångare, närmar sig ett historiskt konstverk. Man förebrår honom att ej alltid hafva gått till källorna, utan citerat senare bearbetningar; en anmärkning, mindre lätt att vederlägga, än den som enskilde bland hans samtid hafva uppkastat mot denna Riks-historia, nämligen att den saknade den allvarsamhet, som ämnet egde anspråk på, att händelserna voro i framställningen blottade på deras orsaker och de målningar, som skänka lif åt historien. Dessa inkast kunna ej förklaras, utan att härledas från ett misskännande af historieskrifvarens pligter, och det sistnämnda, från en förvexling af den enkla, historiska skildringen med Eloge-manerets allt för färglagda, rhetoriska stil. — Arbetet fortsattes till slutet af K. Carl IX:s regering. Ständerna vid 1744 års riksdag hade för det förtroendet att skrifva fäderneslandets historia, hvarmed de hedrat D., utfästat en gratifikation af 2000 ducater, mot det att arbetet utfördes fullständigt ända till dåvarande tider. Hälften af denna summa uppbar författaren. (Hildebrand upptager 3 medaljer öfver D., af hvilka en slagen 1769 af Vet. Akad. och en 1798 af Sv. Akad., då Nordins Åreminne öfver D. äfven författades.)

Skrifter: Then Svänska Argus. Veckoskrift. Stockh. 1733, 1734. 4:o. (Nyckel til Then Svenska Argus eller Alphabetiskt Register

- -. Sthm 1739. 40 s. 4:o.) — Den Svenska Argus. 1, 2 B. (3 Uppl.) Stockh. 1754. 8:o. — Argi nögda Tanckar om Guds Försyn (med Tysk Öfversättning). Norrk. 1736. — Tankar öfver Critiquer. Stockh. 1736. 4:o. — Den Afwundsiuke Comedie i Tre Öpningar. Stockh. 1739. — April-wärck om wår härliga tid. Stockh. s. a. (omkr. 1740.) — Tankar öfwer Oweldigheten. Poem til Landtmarsk. - - Grefve C. G. Tessin, Stockh. 1738 o. 1761. — Wisdomsprof eller Herr Arngrim Berserks Förträffelige Tankar öfwer et Fynd i jorden intet långt från Stockholm, utgifne 1739. Stockh. 4:o. (Se Warmholtz D. 3. N:r 1587 och jfr Björner.) — Brynilda eller den olyckelige Kärleken; Tragoedia i Tre Öpningar. Förestäld i Nov. mån. 1738. Stockh. 1738. 4:o. — Sagan om Hästen. Utgifven 1740. Stockh. 4:o. Flera gånger omtryckt. — Svenska Friheten. Skalde-Dikt i Fyra Sånger. Af O. D. Stockh. 1742 a 1755. 4:o. — Wederläggning af ett i Köpenhamn år 1749 utgifv. Akademiskt arbete rörande den namnkunniga Calmare-föreningen emellan Sverige, Danmark och Norrige. (I Lärda Tidn. 1749 N:r 37.) — Svea Rikes Historia ifrån des Begynnelse till våre Tider Efter H. K. Maj:ts Nåd. Behag på Riks. Högl. Ständers åstundan författad af Olof Dalin: I. D. Stockh. 1747. 2 Uppl. 1763. - - 2 D. 1750. 2 Uppl. 1765. - - 3 D. I, 2 B. 1760—62. 4:o (jfr Warmh. 2532—33). — Beskrifning om en Runsten wid Drottningholm (1751. Endast 30 Exemplar tryckte. Se vidare Warmholtz Del. 2 N:r 1166.) — Herde-Spel i tre Öpningar, uppfördt till firande af K. Adolf Fredriks återkomst ifrån Finland d. 11 Aug. 1752. Stockh. (1752?) 4:o. (Begagnades, bland annat, såsom skäl att skilja Dalin från Kronprinsens information 1756; omtrycktes derför icke ibland hans Vitterhets-Arbeten.) — Sedolärande Fabler. Stockh. 1752. 4:o. (Af orig. uppl. i folio s. å. äro endast 3 ex. kända.) — Herr Montesquieu's Tankar öfver Orsakerna till de Romares Väkt och Fall. Af Fransyskan öfversatte af O. von Dalin. Stockh. 1755. 8:o. — Ätte Taflan öfver Skyldskapen emellan några de mägtigaste Regerande Hus i Europa. Bihang till Nya Sv. Biblioth. Band 2. (Se St. 11, 12, sid. 760). — Hvarjehanda Ströskrifter på vers och prosa 1729—1763. (Flera i Gr. Manderströms Boksamling s. 104—5.) — Vitterhets-Arbeten, i bunden och obunden skrifart 1—6 B. Stockh. 1767. 8:o. (Denna samling, som är mindre väl redigerad, föranstaltades af Dalins halfbroder Archiatern J. C. Bökman m. fl.) — Olof von Dalins Poetiska Arbeten. 1, 2 B. Stockh. 1782, 1783. 8:o. (Vacker Uppl., utg. af P. Rudin, med förf:s Lefverne af Riks-R. Gr. C. F. Scheffer.) — Tal om Sverige i sitt ämne och Sverige i sin uppodling, vid Præsidii nedläggande i K. Vet.-Ak. 1749. — Personalia öfver Grefvinnan Marg. Beata Stenbock 1735 (Se Bergii Allehanda 1757 I: 24). — En ährlig Swensk afmålad vid Conrad Ribbings Graf 1736. Sthm. s. a. — Åminnelse-Tal öfver Sam. von Triewald, i K. Vet.-Ak.

1743. — D:o öfv. Doct. Erik Benzelius, derst. 1744. — D:o öfv. Per Elvius, derst. 1750. — d:o öfv. Frih. Carl Cronstedt, derst. 1751. — d:o öfver Friherre Nils Reuterholm, derst. 1758. — Inledning till K. Vitterhets-Akademiens Handlingar, af Olof von Dalin. 1 D. Stockh. 1755. 8:o. — Korta Påminnelser vid Svenska Skaldekonsten i vår tid af O. D. (i Vitt.-Akad. Handl. 1 D.). — Berättelse om en dumbe, som kan sjunga (i K. Vet.-Akad. Handl. 1745). — (Valda Skrifter. Örebro 1872. Se Sv. Tidskr. 1873.)

(Källor: Åminnelse-Tal i K. Vet.-Akad. 1764 af Olof Celsius. Stockh. 1764. — Minne i Svenska Akad. Handl. 1798. — Hammarskölds Sv. Vitterh.-Hist. — [Warmholtz. — Rosenhane. — Klemming, Sv. Dram. Litt. — Manderströms Boksamling. — Rehbinder, Hof-Canzl. 413. — Anrep.])

C—M.

DALIUS, SVENO.

Denne på sin tid omtyckte rimmare berättar om sig följande:

Anno 1604 man kundgör,
Född til verld i Prostgården Ör:
Far, Brynolf Haquin, Prost in Dalia,
Mor, Præstorens Dotter Amalia.
Näst god Christendoms anfång,
Lärde mig Far sjelf sju år lång,
Sju år mer höll til boklig' konster
I Carlstad, Skara, Gråmunk-Kloster;
Men i Upsala allenast tu år,
Sedan til Kongl. Kammar-Collegium jag går,
I try års tid mig der månde öfva,
Sedan 19 år vid Krigs-staten pröfvat
Sergeant, Regements-Skrifvar', Krigs-Rätts-Notar',
Krigs-Contributs Commissarius jag ock var;
Blef ock i Rolsdorps Skans af hungers nöd
Kastad bland fler, som försmägts til död,
Men af Gud frelst med en, som såg at min kropp
Än hade något lif; ty togs jag opp.
Sedan derute 7 år, efter Salig Kungens död,
Verserad, for så åt Sverige at qvittera nöd;
Men fick mer oro, än säkerhet,
Hemma i min gård, til stor förtret:
De för mig bodde månde hovera,
Mång Bergetroll som de inlogerat;
Torde ej thy som Desperanter göra,
Om qvällar ute sit arbete röra:
Det skrymt jag så ej kunde gilla,
Men tog mig före des lag förspilla:

De kunde ej tåla Musquete-gny:
Dermed dem utdref i bäst Namn try:
Sedan jag i Jesu Namn bygger
På samma bärg, och bor der trygger,
I 30 år, med lycka som Gud vil,
Laus Deo, som gaf mod dertil.
Gud mig ock der månde begåfva
Tvänne Hustrur, med dem jag fick äga,
Med den första 4 Söner, Döttrar två,
Den andra 3 Söner, 3 Döttrar också,
Första Hustrun Josiæ Ebhards Dotter,
Kongl. Hauptman, af Gref Axel död skuten
På sin Säng, at han lydde sin Konung;
På Gräsnäs Hus togs lifvet af honom.
Den andra ock Ärlig Mans Filia,
Per Larssons i Näs höfvisk Familia.
Och sedan i de Danska Fegders tid,
Då mine krafter ej så väl stodo bi,
Blef jag likväl, til slut på Tjänsten,
Capitaine uppå den Norska Gränsen;
Men imedlertid ock inviterad
Til Prest, dock sjelf mig ej nog höll värderad;
Icke dess mindre mig sedan förvisst,
Gärna öfde som en Cantilenist,
Ställde enfaldiga Skrifter och många,
Deraf 5 små Böcker på Tryck äro gångna,
Af mit lilla pund små Compositioner,
Dock angenäme mång' fromma Personer:
Bland dem ock sig låtit behaga
Kongligt Hus det i Nåder uptaga;
Men til de Mammonisters behag
Gör ingen Vällärd, fast mindre jag.
Sedan besökte oss Guds ris i vår negd,
Dyr tid, Krig med den Norska Fegd;
Des Armée tu dygn i min Gård grassera,
Det timliga gods mest totale ruinera.
Det stora Ruin min Ålderdom dref,
At nolens volens jag nödgader blef,
Min Christliga Öfverhet jag besökte,
Som mig prisvärdigt vederqveckte,
Och då Kongl. Majestät af Skåne hemkomm,
Honom underdånigst anföll min Ålderdom.
Hans Majestät mig hugnade som en mild Konung:
Gud så sant rikeligst behugne Honom!
At mig Resan ej för tung månd gånga,

Gaf mig väge-penningar god och många.
Nu är jag ålder mått, har lefvat så länge,
At jag stundar nu från verlds elände.
Trettiofem år var min tid och ungdom,
Förrän jag i Äktenskaps stånd kom:
Med första Hustrun lefde i tolf år,
Med den andra trettio jag når:
En Enkeman på året fjerde,
Väl 80 det tillsammans gjorde.
När nu Gud vil, så vil jag med
Bjuda Valete, och fara i fred.
Min Hustru och Barn Gud protectere
'Mot Satanister, som fast mång äre.
Troskyldigst först jag valedicerar
Min Christlig fromma Öfverhet kära,
Förnämligast Konglig Hus och Gård,
Gud hålle deröfver sin Änglisk Vård!
Riks-Herrar och trogne Ämbetsmän,
I råd och dåd Gud Nåde förlän!
Krigs-Staten all, och hela Gemenhet,
Önskar jag Lycka båd' i strid och fred.
Guds Ords Lärare, tro och bålde,
Gud upplyse, på rättan han hålle!
All Stånds Estime, Patrioter fromma,
Låte Gud sit lopp väl fullkomna!
Sidst min fattiga Vårdnad käre,
Som här i Trones Rike äre,
Hustru, Barn, Chariteter och alla
Under Guds beskydd jag nu befaller!

Så beskref Sveno Dalius, Salig Gubben kallad, 1684 sitt lefverne i »Rese pass och epitaphium», hvarmed han slutar sin sista Cantilen-bok, kallad Finem Respice*). Något närmare om hans lefnadsomständigheter är icke heller bekant ner än dödsåret 1693. Som prof på hans rimkonst anföra vi ännu några godbitar:

Vee tigh tu falska verldinna Fortun tu arga verld,
En svikfull Lurantinna, Ästu med list och flärd.
Tå tu lofvar stor fröjd Skänker tu suck och qvida
Sorg medh stoor ach och blöyd.
Cordialiter begrunda O Svea till Essentz
Hvad nåd tig Gud mon unna; Genom sitt providentz.

*) Stafningssättet i det anförda är ej Dalii, utan sådant det förekommer i Sv. Fatburen III: 20, 1768, med några få rättelser.

Dygdig som Maccabeus Tapper och Ridderligh,
Som David Ptolemæus Begåfvat rikelig
Som Regent Ciceronus Förnuftig mycket säll,
Som Rex Carolus Nonus En fast Heroisk Hielt. —
Med Gudz Rådh i hans dagar, är Jus och Pietas
Bland Riks Officialer Fides et Aequitas
Hans Rådh och Högbaroner Pax, Sapientia
Krigs, Generals personer Spes och Prudentia.

Musica tu ädla berömda konst
Ho rätt tig öfvar, finner mycken gunst
Ja både hos Gud och människor många
Tin ljuflig præsentz man gärna undfångar
Tig älska alla in genere
De små som store in specie.

Stjernhjelm skulle hafva parodierat D. i den »Latinska Capitainens» person i Parnassus Triumphans. I en senare tid skall han äfven blifvit parodierad af Dalin. Deremot erkänner Sophia Brenner, att han väckt hennes poëtiska anlag.

Skrifter: Gratulatz Memorial m. m. Stockh. 1661. 8:o. Omtryckt under titel: Halelujah aureum. (Upsala 1675?). — En liten ny Cantilen-Book m. m. Götheb. 1681. Aflång qvart. — Sven Bryngelsson Dalii Valet-skänck på sitt 77:de vandringsåhr, eller ett skönt gyldne Frögde-Speel och ljufligh Comoedia, om en stoor Herre Hecastus benämnd. Götheb. (1681.) 8:o. — Finem respice. Componeradt af gamle S. B. D. på sitt 80 år. Actum Næes anno salutis 1684. 4:o. — (Dalii skrifter, hvaraf orig. uppl. äro högst sällsynta, omtrycktes 1869 i 9 D. af Hansellis Samling, der titlarna ock fullständigt anföras. Se Klemming, Sveriges Dram. Litt. s. 58. Hanselli meddelar en biografi öfver D.)

(Källor: Svenska Fatburen 3 Öppn. — Gezel. Biogr. Lex. — Lidens Historiola. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist.).

DALMAN, LARS. — DALMAN, JOHAN WILHELM. — DALMAN, WILHELM FREDRIK.

1. DALMAN, LARS.

Föddes i Stockholm (d. 7 Maj g. st.) 1680. Fadern var Mynt-Kamereraren *Lars Dalman* och modern *Elisabeth Wibbling*. D. blef 1710 Sekreterare hos Fältmarskalken Gr. Magnus Stenbock i Skåne. 1712 verklig Fältsekreterare i Svenska och Tyska expeditionerna vid armeen, som då stod i Tysk-

land. 1716 Öfver-Auditör vid den del af Svenska hären, som bröt in i Norrige, erhöll Gen.-Auditörs n. h. o. v. 1719, 1720 adlad, 1728 Amiralitets-Kammar-Råd, 1747 Landshöfding öfver Blekinge, 1748 R. N. O., dog hastigt (d. 27 Jan.) 1752 i Carlskrona. Gift med *Brita Marg. Psilanderhjelm*.

D. utmärkte sig för flit i studier den tid han tillbragte vid Universiteterna i Lund och Upsala, och var äfven utsedd till Lector i Göteborg; men föredrog den beställning, som han, efter hvad redan är nämndt, mottog hos Gr. Magnus Stenbock, och bestridde derjemte i Skåne en Guvernements- och Fält-sekreterares befattningar, innan han i Tyskland erhöll det senare uppdraget såsom en ordinarie syssla. Han bevistade 1712 års Tyska fälttåg och fältslaget vid Gadebusch, hvarefter han vid capitulationen uti Tönningen blef Danskarnes fånge. Försedd med Danskt pass reste D. med ett angeläget uppdrag från Fältmarskalk Stenbock till Hamburg och var sedan samma Grefve följaktig, då han i Schleswig skulle vaka öfver den ingångna capitulationens uppfyllande. Gr. Stenbock skickade D. till Stockholm, för att inför Kungl. Rådet aflemna berättelse om fälttåget och om de Svenska krigsfångarnes belägenhet. Sedan D. som General-Auditör öfvervarit fälttåget i Norrige 1718, fick han tillika med General-Major Pehr Adlerfelt 1719 uppdrag att om fångarnes utvexling upprätta ett cartel med en Dansk deputerad, som var Öfversten Paul Löwenörn. Mot slutet af samma år höll han med Danska committerade en öfverläggning angående bortvikne krigsfångar och hvad öfrigt till samma ärende hörde. 1720 utförde D. en beskickning till Petersburg, och 1721 var han Commissarius på mötet mellan de Svenska och Danska. Hans öfriga befordringar äro nämnda. — D. egde egenskaper, hvilka gjorde honom som embetsman både älskad och vördad. Han förenade med ädla tänkesätt en utbredd erfarenhet och många insigter.

Jemte D. adlades äfven hans yngre broder Olof Johan. Denne skref sig till Hinseberg, hade med beröm i flera år tjent i Kungl. Krigs-Cancelliet och åren 1711—16 öfvervarit campagnerna i Pommern, Mecklenburg, Holstein, Bohuslän och Norrige. 1718 blef han Assessor i Svea Hofrätt och omsider vice Lagman i Vestmanland. Dog 1756. Han uppgaf sättet att bringa fänkolsfrön till mognad, samt att af lönnsaft koka socker.

(**Källor**: Stjernmans Matr. — Gez. Biogr. Lex. 4:de Del. — [Anrep. — Lästbom, Höfd.-Minne I: 211, 271.])

C—M.

2. DALMAN, JOHAN WILHELM.

Född d. 4 Nov. 1787 på Hinseberga säteri i Vestmanland. (Föräldrar: Bergmäst. *Jacob Wilh. Dalman*, † 1813 på Roo i nejden kring Lidköping, och *M. U. Mullberg*, † 1800). Sändes jemte en yngre Broder 1796 till den då mycket berömda pensions-anstalten i Christiansfeld i Schleswig-Holstein, återkom derifrån 1801 och tillbragte sedan ett par år hemma under privat information. Student i Lund 1803 och tog der 1805 Juridiska Examen, såsom en förberedelse till den tilltänkta Bergsexamen. Reste s. å. till Upsala. Redan länge hade D:s håg varit vänd åt Natural-historien och företrädesvis Entomologien; denna erhöll en bestämdare och vetenskapligare riktning genom bekantskapen först med Major Gyllenhaal, sedan genom Prof. Retzii och Falléns undervisning, och slutligen genom tillträdet till Paykulls och Upsala Universitets samlingar. D. beslöt således att utbyta Bergsvetenskapen mot Medicinen, såsom stående i närmare samband med hans favoritstudium. Men emedan D. ej kunde hindra sig sjelf ifrån att egna sin mesta tid åt den vetenskap, som utgjorde hans käraste sysselsättning, och till hvars utvidgande han anställt flera resor, så uppsköt han tid efter annan fullbordandet af sin medicinska curs, ända till 1816, hvarefter han blef promoverad 1817. Följ. året K. Vet.-Akad. Bibliothekarie och Intendent öfver dess Zoolog. Museum, samt Medlem af K. Sundhets-Coll. 1819 Adjunct o. Botanices Demonstr. vid K. Carol. Institutet. 1821 Medlem af K. Vet.-Akad., af Patr. Sällsk. och Kejs. Vet.-Soc. i Moskwa. Erhöll 1823 Professors fullmakt. 1827 förordnad att förestå Botan. och Hist. Natur. Profess. vid K. Carol. Instit. 1828 jemte Prof. A. Retzius utsedd att såsom K. Vet.-Akademiens Deputerad bevista de Tyska Naturforskarnes sammanträde i Berlin uti Sept., men döden bortryckte honom dessförinnan d. 12 Juli s. å. Hans helsa hade redan från ungdomen varit svag, och de sista åren plågades han af en tärande sjukdom.

D. hade genom sin uppfostran utrikes förvärfvat en förtrolig, då ännu i Sverige sällsynt bekantskap med Tysklands vitterhet, och beundrade i synnerhet Schiller. Tyska språket talade och skref han såsom en infödd. Forte-piano spelade han med stor färdighet; dessutom ritade han utmärkt väl, hvilket gjorde honom god tjenst vid hans naturhistoriska studier. Efter honom hafva många Naturalster blifvit uppkallade, deribland åtskilliga petrificater, med hvilkas studium han i de senare åren mycket sysselsatte sig. (K. Vet.-Akad. lät 1860 öfver D. slå en medalj, hvarom se Hildebrand.)

Skrifter: Nya Insekter beskrifne i C. J. Schönherrs Synon. I
ter. 1817. — Årsberättelse om framstegen i Zoologi (å K.
Akad. vägnar) från 1821 till o. med 1828 (de äldre årgg. är
tryckta 1828; en tysk öfvers. från årg. 1824 begynte 1826 ut
i Bonn). — Analecta Entomolog. Stockh. 1823 4:o. c. Tab
— Ephemerides Entomol. I. Ibid. 1824. 8:o. — Svensk Zoo
12:e Häft. Stockh. — Beskrifn. öfver Insekter, Petrificater i
Ak. Handl. 1816—22, 24—27, af hvilka några af Förf. blifvi
skildt utgifna samt på tyska öfversatta. — Förteckn. på i Sv
utkomna Skrifter i Medicin, Chemi o. Natur.-Hist. 1817—21
Läk.-Sällsk. Årsberätt.

(Källor: Lefnads-Beskr. i K. Vet.-Ak. Handl. 1828. — Sa
Läk.-Hist. I. 781, Suppl. 148. — Ensk. uppgifter. — [Anrep

3. DALMAN, WILHELM FREDRIK.

Född d. 26 Aug. 1801 på Fledingstorp i Calmare
(Föräldrar Kammarjunkaren *Lars Johan Dalman* och
nora v. Segebaden.) Efter dels enskild, dels offentlig u
visning blef han Student i Lund 1815. Undergick ders
Cameral-examen 1817, Hof-Rätts-examen 1818 och Canc
examen 1820, hvarefter 2:ne terminer användes till mer
männa studier. Blef 1821 om hösten anställd såsom I
Cancellist i Justitie-Fördelningen af K. Cancelliet; i Kam
Collegium; Förvaltningen af Sjö-Ärendena; äfven Au
tant i Svea Hof-Rätt; vid 1823 års Riksdag Cancellis
Ridd. och Adeln; 1825 Förste Riddarhus-Cancellist; 1
Maj Copist i Justitiæ-Fördelningen af K. Cancelliet. —
dan år 1824 hade D. emottagit redaktionen af de så ka
Inrikes Underrättelserna i Allmänna Journalen, hvarmed
fors uti fyra år. Vid 1828—1830 årens Riksdag öfv
han redaktionen af Riksdags-underrättelserna i Dagligt
handa. Under samma Riksdag utöfvade han Represen
kallet på Riddarhuset. År 1830 utgaf han Tidskriften M
deri alla med signaturen tre stjernor tecknade Original-
satser äro af honom författade och deribland en fullst
Recension af Herrar Ankarsvärds och Richerts försla
National-Representation, föregången af en kort historik
tillkomsten och utvecklingen af vårt representativa stats
Fortfor tillika att biträda vid redaktionen af Dagligt
handa och öfvertog i början af 1831 redaktionen af
Utrikes nyheter. De sista månaderna af 1830 och f
hälften af 1831 tillika Medarbetare i den inrikes detalj
tidningen Svenska Medborgaren. Från Jan. 1833 Red
jemte Kungl. Sekreteraren N. Arfvidsson af den utaf
inköpta tidningen Dagligt Allehanda med Aftontidningen

allt sedan haft ledningen af dessa Tidningars inrikes p tiska, administrativa och statsekonomiska artiklar och rec sioner, deraf de allra fleste äro af D. författade; hvarje han äfven i öfrigt, efter tid och lägenhet, deltagit i red tionen af Tidningens öfriga detaljer, särdeles under N. A vidssons frånvaro in- och utrikes i sammanlagdt nära två Bevistade 1834—1835 årens Riksdag, hvarvid D:s verksa het är af Tidningarna känd och vidare kan inhämtas Riddersk. och Adelns Protokoller. 1835 om hösten Ledam och Ordförande i en af Storkyrko-Församlingen i Stockho vald Comité för afgifvande af utlåtande i frågan om lagsti ning för Sockenstämmor i Städerna, hvilket utlåtande ige finnes i Afton-Tidningen för den 20 Nov. 1835 och af Fö samlingen hufvudsakligen bifölls. 1837 vald till en bla Civil-Statens Fullmäktige för granskning af Civila Pension Inrättningens förvaltning under föregående fem år. (Se I Lex. Ny följd III: 230 och sjelfbiografi, 1874, i Hofber Biogr. Lex. — Se äfven Posthumus, Mina Samtida, enl. regis — Skrifter uppt. i Sv. Boklexikon.)

(Källor: Enskilda Underrättelser.)

DANIELSSON, ANDERS.

Emedan denne Riksdagsmans lefnads-omständigheter ick noga äro oss bekanta, fästa vi oss företrädesvis vid han offentliga verksamhet*). — Spridda elementer till en opposi tion förefunnos redan innan de med strängare sammanhang och ökad skärpa sökte bilda sig till ett helt. 1823 års Riks dag lemnade fullt tillfälle till utveckling deråt. Innan dess hade A. D. på fem riksmöten egt sin landsorts förtroende att föra dess talan, och riksdags-protokollerna bevittna, hur han fullgjort detta kall. Med 1823 växa motionerna i vidd, stilen är stundom för utstyrd, för att påminna om det stånd, till hvilket talaren hör, och de förut mera varsamma uttryc ken antaga skärpa och stundom bitterhet. Vi vilja med få ord angifva den synpunkt, hvarur denne hufvudman för oppo sitionen i bondeståndet betraktat de vigtigare frågorna.

Riksdagen 1815. Frågan om den Allmänna Bevärings skyldigheten vann A. D:s bifall, men han fann billigt, att de Conscriberade borde erhålla af Staten ersättning för förspild tid. Bondeståndet biträdde hans mening.

I ett Memorial af d. 13 April, vid samma riksdag, an gående Penningebristen och Jordbrukets aftynande, föreslå

*) D. föddes i Bondarp i Elfsborgs län 1784 och dog d. 2 April 1839. (Sv. National-Kal. för 1840.)

han upphäfvandet af allt skråtvång och af alla gränser för näringsfriheten och handeln. — D. 17 April påyrkar han en förbättrad skogsordning, som borde utarbetas af en Comité. — D. 24 Apr. Försvar för gårdfari-handeln, såsom nödvändig för en del af Elfsborgs Län. Till försvaret för denna handel har han under de följande riksdagarna åtskilliga gånger återkommit och sökt bevisa, att denna slags köpenskap icke utan hela landsortens undergång skulle kunna afskaffas.

Riksdagen 1817—18. D. 18 Dec. föreslog han, att i fall räntetagare och räntegifvare ej kunde sämjas om det belopp, som skulle tagas och gifvas, borde det ej stå de förra fritt att utkräfva sin fordran antingen i spannemål eller i penningar, utan blott i penningar, beräknade efter markegången. — I sammanhang härmed föreslog han, att de författningar, som bestämde Svenska jordegares rättigheter och skyldigheter, borde utgifvas i ett sammandrag, som hvar och en landtman kunde lägga sig till; åberopande exempel från Danmark och Norrige, i hvilka båda riken bönderna ega en handbok, der deras rättigheter äro bestämda. »Men Svenska bonden nödgas lita på hvad traditionen har att säga om förordningar, hvilkas författare i en svassande och invecklad stil utsmycka lagarnes föreskrifter. Genom bestämda föreskrifter skulle deremot många rättegångar förebyggas. I sakernas närvarande skick är det derför ej underligt, om kronobetjening, gästgifvare, resande, ja ej sällan sjelfva hållkarlen, anse sig samt och synnerligen nog vigtige, för att framställa deras vilja som en allmän bjudande lag». Allm. Besvärs- och Ekonomi-utskottet afstyrkte likväl denna proposition, derför att de författningar, som man önskade se i sammandrag redigerade, voro genom sin heterogena beskaffenhet ej egnade att sammanföras, och i ett kort utdrag kunde misstydningar ej undvikas. Ständigt inträffande förändringar gjorde äfven snart ett dylikt arbete mindre brukbart. A. D. upptog och vederlade dessa anmärkningar d. 7 Mars 1818.

Öfver Enskiftesverket yttrade sig A. D. d. 27 Dec., att det ej var tillämpligt på alla rikets provinser. Man hade redan från början trott, att det ej kunde komma i fråga i Norrland, Dalarne och Gefleborgs län. Talaren ansåg härtill Wermland, Jönköpings och Kronobergs, största delen af Elfsborgs och Bohus län jemväl böra tilläggas. Der åkerbruket med ringa fördel och endast med stort arbete drifves, måste vid enskiften den utflyttande erhålla betydlig odlingshjelp, och de qvarsittande hafva ringa gagn af den förökade areal åkerjord, som dem tillfallit, då dennas bruk förutsätter

en betydligare arbetskraft, och med mindre gödningsämnen blir afkastningen mindre.

Då fråga om odlingslån var väckt, yttrade A. D. först (d. 17 April), att fördelningen mindre borde rätta sig efter landskapens folknummer, än efter hvarje provinces större eller mindre behof af lån. Han åberopade för tillfället Skåne och Dalarne till intyg för billigheten af denna princip. Sedan (d. 23 April) yttrade han, att folknummern endast kunde tagas till fördelningsgrund. Vigten af denna lånehjelp motiverades af en sannolikt ökad bevillning, af den penningbrist, som måste blifva följden af Discontsedlarnes försvinnande ur rörelsen och den med 1820 upphörande rättigheten att i Banken erhålla fastighetslån.

Med anledning af Filial-disconternas fall befarade A. D., att gäldenärerna sökte skaffa sig de för underpris lätt erhållna discont-obligationerna, och att de dermed ville godtgöra sin skuld, hvarigenom bankens i disconterna insatta fonder kunde helt och hållet förloras. Ett concurstillstånd borde till förekommande häraf inträda, och förlusten så väl som ersättningen lika fördelas på alla disconternas fordringsegare. Disconternas assignationer borde genom statens mellankomst till deras fulla belopp inlösas, men icke 3 procentsedlarna. (D. 13 och 17 Febr. ventilerades denna fråga.)

Så litet böjd A. D. var för att tillstyrka förökade statsanslag, kunde han likväl ej underlåta att understödja förslaget om ett understöd af statens medel för Isländska handskrifters öfversättande och tryckning. »Bondeståndet skulle genom ett sådant beslut ådagalägga sin aktning för minnet af förfädernas ära och sin önskan att se sådane anstalter befrämjade, som hafva nationens upplysning till föremål, och som, då de lemna lärorika underrättelser om ursprunget till vårt eget modersmål och våra urgamle förfäder, lifva åtrån att träda i deras fotspår». Oaktadt detta och flera andra anförda skäl fann likväl icke ståndet anledning att tillstyrka någon utgift som skulle betunga det allmänna.

A. D. talade för att 1810 års beskattningsgrunder skulle följas, och icke de som 1815 blifvit föreslagna. Han åberopade vigten af skatternas billiga fördelning på en tid, då kronoutskylderna genom utpantningar måste indrifvas, och fästade uppmärksamheten dervid, att sedan 1813 skulle 2 millioner Rdr B:co hafva influtit till staten öfver hvad dess behof fordrade. Hans uppfattning af orsaken till fattigdomen bestreds af Erik Svensson, som tillskref mindre be-

ttningen, än »andra deraf oberoende, tillfälliga händelser» utmätningar, som skett.

Med ännu mera vigt uppträdde A. D. på 1823 års sdag. Han valdes icke i sin hemort, utan i Häradsding Richerts domsaga. Då var. Landshöfding Ehreng skrifver sig vid detta val hafva varit constitutionssigt passiv. »Gud låte hela Landshöfdinge-embetet kunna a detsamma. Jag har fått någon anledning frukta». Ytterre ber han sin Correspondent underrätta A. D., i fall ne träffas, att Ehrenborg »är fullt öfvertygad om både s (A. D:s) capacité och hans vilja att befordra det allına bästa; men att det å andra sidan vore ledsamt, om on Riksdagsman här ifrån länet någonsin skulle utmärka med en så bestämd syftning till fronderi, till klander på och olikt, till öfverdrifna framställningar och postulater; att lika ypperligt det vore, om en inskränkning i det ika militär-befälet kunde beredas, och beklädnaden äfven cavalleriet regleras på en bestämd fot och nogräknad hållning; lika nödvändigt synes det vara, om vår sjelfndighet och vår Konungs nitälskan derför skulle tagas i äkning, att någon rubbning i sjelfva indelningsverket — Carl XI:s mästerverk, som nu hållit profvet genom halftat sekel — icke motiveras, minst af de stridbara och ka Westgötarne».

De farhågor, som här yttras för A. D:s abstract libeı grundsatser, rättvisades af hans skarpa opposition, som i oförtäckt dristighet framträdde. Skildringarnas förfate skrifver, »att A. D. i den constitutionella frihetens yngre nitälskade för sina åsigter mera verksamt och omedelt, dels i stånd och utskott, dels i enskilda brödralag, der ı icke sparade sina enskilda tillgångar, för att tala till ertygelsen på samma sätt (ehuru i annan anda), som nisterens vänner på andra håll. I senare tider har han rendels framstält sina tankar i vidlyftigt utarbetade annden, om hvilka väl ingen någonsin satt i fråga, att de uttalat hans verkliga åsigter och tänkesätt; men hvilkas klädnad stundom tydt på hans relationer till folk af an, samhällsklasser än bondeståndet».

Med nyssnämde riksdag förökas antalet af vidlyftiga tamina, som A. D. lemnade till protokollet öfver ståndserläggningarna och till utskotten. Hans ton blir bittrare, ısnöjet öfver det bestående mera högljudt och klagomålen 'er för handen varande missbruk mera skärande. Charakistisk både för A. D. sjelf och Ståndet är den färg af

harm och obelåtenhet, som sprider sin skugga öfver de helningstal till de öfriga Stånden, hvilka A. D. höll vid början af riksdagen, och hvartill sedan Bondeståndet öppet förklarade sitt, bifall. Till Ridd. och Adeln yttrade han bland annat: »att vår stat kan bestå med inrättningar, som kosta ojemförligt mindre än de nu varande, är icke ett ämne för tvifvel, ehuru kanske för tvist. Dessa inrättningars reformerande, embetsmannahärens minskande, arméens reducerande, afskaffande af grannlåten i dess beklädnad, ny frihet att drifva de näringar och begagna de hjelpkällor, vi kunna ega, beskattningens jemnare fördelning — allt detta är ämnadt utgöra föremål för Bondeståndets yrkanden på denna riksdag». Talet till Presteståndet innehöll bland annat: »vi äro ombud för jordbrukare, som allt mer allmänt utarmas, som dag från dag hoptals jagas från en undergräfd jordegande rätt, så fort det hinner gå till vrakpris under utmätningsklubban. Det kan icke fela, att detta betryck härrörer från en omåttlig beskattning. Utvägar till dess nedsättande måste finnas; ty dess utgörande upphörer i alla fall. Det måste blifva möjligt, att landet styres genom inrättningar, ej kostsammare, än att det mäktar underhålla dem — eller ock upphörer landet att styras — det tredje gifves ej». ... »Högvördige prestståndets fördelar stå väl föga i något omedelbart sammanhang med landets allmänna välstånd, eller trångmål». Talaren hoppas af »Högv. Presteståndet ett deltagande, som tillhörer dess bestämmelse och tvifvelsutan ligger till grund äfven för bibehållandet af dess deltagande i lagstiftningen, ett deltagande, hvarigenom Svenska Presterskapet framför andra länders religionslärare utmärkes. — Presteståndet beslöt att på Bondeståndet ställa den frågan, huruvida A. D:s tal var ett uttryck af hans enskilda eller hela ståndets tänkesätt. Enhälligt beslöts vid den genom Riksdagstidningen derom bekomna underrättelse att justera det protokoll öfver ståndets öfverläggningar, som innehöll på en gång bifall till hvad A. D. framstält, och derjemte den önskan, att hans tal måtte till trycket befordras.

D. 6 Febr. tillstyrkte A. D. förslaget att inköpa ett hus, der de tre ofrälse stånden kunde hafva sina arbetsrum jemte Canslier och Klubbrum. Bland motiverna anfördes, »att det icke kan vara nationen likgiltigt, att dess representanter hålla sina sammanträden under sådane yttre omgifningar, som icke motsäga begreppet om den värdighet, hvarmed de vid alla tillfällen böra visa sig».

Ett ämne, som denna Riksdag förekom under öfverläggning, var publicitet vid ståndets öfverläggningar. Begripligtvis blef detta förslag af A. D. med mycken värme omfattadt. Han kunde ej fatta olägenheterna af ett åt främmande åhörare lemnadt tillträde till bondeståndets öfverläggningar. Man invände, att de vid justeringen tillåtna ändringar af enskilda uttryck och hela deliberationer ej kunde företagas, sedan alla debatter offentliggjordes, innan de hunnit bli justerade. Han anmärkte, att då offentligheten ej kunde »upphäfva methoden för protokollsförningen, kunde ej den fria yttrande rätten rubbas, eller någon farligare kūnskap om debatterna, än den, som i allt fall eger rum, så ofta man ej talar emellan fyra ögon». Talaren stödde sig på allmänna opinionen: »Budbärare af hennes vilja, äro vi henne lydnad skyldige, i allt hvaruti hon ej sjelf visar sig omyndig eller mindre vetande, hvilket åter aldrig låter sig bevisa, förrän hon sträfvar mot samfundsordningen eller söker till folkets förderf undergräfva dess bestånd». A. D., »ehuru bonde, och ehuru i följd deraf obevandrad i phrasernes och vältalighetens prydligaste bruk», fruktar ingalunda, att »tidningsskrifvare skola hålla sig lustige öfver våra öfverläggningars rhetoriska brister, eller att åhörare af alla slag skola, i den vrå af sessionsrummet vi åt dem upplåta, formera sig till ett välfärdsutskott, som lägga oss samt och synnerligen på schavotten, när vi icke tala dem i lag». Förslaget bestreds af flera stånds-medlemmar; bland andra uppträdde mot talaren Erik Larsson från Södermanland. »Robespierre och Marat känner jag icke», yttrade han. »Jag har ännu knappt hunnit lära mig Svenska historien, och för en riksdagsman af det Svenska bondeståndet har jag trott, att utom denna några historiska kunskaper föga vore af nöden». Vore publiciteten åtföljd af någon verklig nytta, skulle jag ej hafva motarbetat den, »ehuru namnen på dessa män icke trängt ända fram till min hydda, de må hafva varit huru förfärliga som helst. Till och med spöket från Verona skulle i sådant fall hafva fått sin plats». (Allusioner på uttryck i A. D:s tal.) Med 97 nej mot 27 ja förkastades A. D:s motion (d. 17 och 21 Febr.).

A. D. hade dessförinnan opponerat sig mot den åt Landshöfdingarne uppdragna, locala lagstiftningen och deras rättighet att med viten belägga dem, som bröto mot de för hvarje län utfärdade ekonomiska och politiska författningar. Mängden af dessa påbud gjorde det omöjligt att skaffa sig fullständig kunskap om hvad som i Sverige var lag. Han styrkte

detta med exempel på hvad som i ett Län var tillåtet och i ett annat förbudet. På en resa från Stockholm till Arboga »kan man hos vänner fägnas med ett glas bränvin, utan att sätta sig till bords.... På resan genom Nerike får man se, huru värden endast i smyg vågar bjuda en sup liksom vore det ett brott.... Emellertid ser man i Nerike landsfolket om söndagsaftnarna opåtaldt hålla lekstugor. Man finner intet ondt deri och blandar sig kanhända i dansen, och låter ingen inbilla sig, att det skulle vara väl gjordt, om man ville beröfva folket deras oskyldiga glädje.... I Jönköpings län ser man ej någon dans. — Finnes då ej här samma folklynne? lefver ingen glädje i dessa skogsbor, hvilkas glädje annars öfverträffar slättbornas?... Man tager en fiol, och spele en polska för en samling af unga drängar och flickor. Man måste binda dem, eller dansa de. Hvarföre skaffa de sig då icke detta nöje? Emedan de fått en ny Landshöfding. Detta kostar dem nu 10 R:drs böter, om de dansa efter kl. 7 på aftonen, och tidigare kunna de icke gerna börja. Således lönar det icke att tillställa någon lekstuga». A. D. förliknar vidden af en Landshöfdings makt de facto med den som utöfvas af Turkiska Paschar, och anser rättigheten att i ekonomi-mål pålägga viten betyda detsamma, som att upphäfva Konungens och Ständernas »makt att stifta allmän civil och criminal lag». Motionen remitterades till Lagutskottet (d. 12 Febr.).

Då proposition vägrades till remiss af Rutbergs motion hvilken utsträckte conscriptionsskyldigheten till alla under 40 års ålder, förhöll sig A. D. i början passiv, men klandrade sedan Ståndets förfarande, såsom första steget till upphäfvande af den fria Riksdagsmanna yttrande-rätten. Ståndet fann sig såradt af flera förebråelser, som framkastades uti de allmänna ordalagen af missledning, inflytelser, förvillelse och af A. D:s önskan, att enighet och inbördes förtroende måtte återvända. A. D. hade vid första debatten öfver detta ämne »varit för mycket upprörd, för att i ett ögonblick, då så stora, så vigtiga interessen voro på spel, kunna yttra sig med den bestämdhet han önskat». Stånds-ledamoten Sandsten upptog detta med en förfrågan, hvilka interessen som voro på spel och hvilka de befarade följderna voro. Antingen Rutbergs ställande för rätta, »eller ett sådant skulle träffa värdigare ledamöter af detta stånd». Han tillade: »den, som handlar öppet och ärligt, behöfver aldrig frukta att orättvist bedömmas inom detta stånd, der endast egenkärlek och maktspråk äro förhatlige». Bitterheten mot

. D. var ej ringa, och Nils Månsson yrkade, att alla dagens ıföranden öfver närv. ämne borde ur protokollet utgå. Ordıxlingen fortsattes likafullt, ehuru icke länge, mellan A. D. h Sandsten, sedan den förra genom moderation i uttrycken h en för tillfället afgifven förklaring mildrat förtrytelsen ver sitt förra anförande. Han androg till sitt försvar and annat: »Då jag som ledamot i Constitutions-utskottet er rättighet säga, att hela Statsrådet handlat orätt, skulle g icke våga förklara mitt ogillande af mitt eget stånds almans åtgärder?» Då förtrytelsen ännu genljöd i de föreäelser, hvilka växlades mellan A. D. och f. d. Talmannen ars Olsson, föreslog Nils Månsson, att »allt vidare talande ämnet måtte upphöra», och han besvarades med ett alläant ja.

En hufvudtanke, hvilken i alla denna Riksdagsmans utlanden gjorde sig gällande, var nödvändigheten af indragng och sparsamhet. D. 11 Mars föreslog han, att på grund 60 § Reg. Formen Sjötullen skulle ställas under Stänrnas disposition, då de derigenom inflytande medel borde reda en minskning i bevillningen.

Den 30 Apr. framkom A. D. med det förslaget, att äfn privilegierad jord skulle bidraga till allmänna byggnaders ›pförande och underhållande. Man borde kunna vänta någon amgång af ett förslag till jemnkning i jordens beskattning, rför att så mycken frälse-jord var i ofrälse händer. Han lle likväl ej påyrka någon allmän refning, som endast medrde tidsutdrägt, och omsider befann man sig på samma ınkt (d. 27 Maj).

Grundskatternas försvinnande önskade A. D. (d. 29 Oct.), h att en ersättning för den förlust, som derigenom tillskynıdes statsverket, skulle sökas i en allmän bevillning. Alla ntagares inkomster borde till deras belopp uppskattas efter t visst normal-år, och på grund deraf deras aflöning för de ljande åren bestämmas. Stats-förvaltnings-kostnaden önade han förenklad och nedsatt. På grund af meddelade, atistiska uppgifter visades, att tjenstemännen voro för ånga och deras inkomster för betydliga i förhållande till t antal (20,000) besutne krono- och skattebönder, som ınlle contribuera till de förras underhåll. Redan 1778 hade en förordning blifvit erkändt, att tjensterna voro allt för anga; och likväl hade antalet af dem sedan den tiden lifvit förökadt.

Då Constitutions-utskottet tillstyrkt representations-rätns utsträckande till frälse-hemmans egare, och endast några edlemmar af samma utskott deremot sig reserverat, der-

för att fastighetens natura dymedelst ändrades, hvilket sto i strid med hvad man 1810 lofvat Adeln för dess concessio af frälsejordens uteslutande besittning, då dessa svårighete (d. 14 Juli) i befogad reservation uppkastades; erinrade A D., att löftet om frälsejordens oföränderliga friheter gafs å de afträdande, att den köpare som beviljade mera, än ha förbundit sig till, ej kunde sägas »bryta helgden af de grund-bestämmelse, hvilken helt och hållet åsyftar de afträdandes interesse». A. D. fasthöll synpunkten af en utvidga förmån, som bereddes genom en tillagd representations-rättighet, och då många bönder voro i besittning af frälse-jord, syntes intet billigare, än att hela Sveriges besutne all-mogne blef delaktig af representations-rätten, och derigenom bereddes äfven för skattebönderna en lindring i deras riks-dags-arfvoden.

För att underlätta rörelsen och befordra crediten, var det A. D:s öfvertygelse, att staten i utomordentliga fall, sa vid dåvarande tidpunkt af en allmän penningbrist, borde träda emellan med sin credit. Stats- och Banco-utskottet hade afstyrkt en inrättning, som var egnad att för högt ut-spänna och möjligen förstöra Statens egen credit, och hvaraf följden för de enskilda skulle blifva creditens inskränkning till den del af fastigheter, som det allmänna genom inteckningen garanterat. A. D. anmärkte deremot, att en Hypotheksinrättning var af nödvändigheten påkallad, »derför att staten eger credit, och de enskilda i närvarande förhållanden sakna den». Han aflägsnade den föreställning, att egendomens värde skulle sjunka till värdet af statens dervid fästade gravationer. Dessa erhöllos på både säkrare och billigare betalningsvilkor, än lån af enskilda. Äfven funno de i Banken belånta fastigheter alltid köpare, och discontgäldenärerna hade alltid blifvit mindre blottstälda, än de, som hade skuld till enskilda fordringsegare. En annan fördel uppkom genom sedelstockens ökning medelst Hypotheks-sedlarne. »Dessa voro att anse fullt så goda som statspapper, och dessutom säkrare, då deras värde upprätthölls af hypothicerad jordegendom. Utskottet hade rubricerat räntan, hvilken de gäldbundne jordegarne skulle erlägga, såsom nya på egendomarna lagda skatter att dermed bestrida den nya arten af statsskuld». A. D. fann dervid snarare en minskning i de procent, som skuldsatte jordbrukare nu nödgades utbetala. En förmögen köpare kunde lätt afbörda sig egendomens skuld till hypotheks-inrättningen, och för den obemedlade blef en billig låneanstalt en välkommen tillflyktsort från procenteriet.

Då Banko-utskottet ville göra frågan om Bankens pu-
:itet beroende af några ännu outredda förslag till penning-
:endets reglering, vidhöll A. D., att detta senare »utgår
n Banken, såsom dess centralpunkt. Man plägar ej upp-
a byggnaden, förrän man lagt grunden». Han yrkade så-
es redogörelse för Bankens functioner, för rörelsekapita-
storlek och fördelning och sedelstockens förhållande till
reela fonden.

Mot nya Skolordningen anmärkte A. D., att en Rector
iolæ syntes kunna från tillträde till läroverket utestänga
obemedlade; vidare att den, som var öfver 15 år, borde
'va mot sin ålder svarande kunskaper. Timmarna för
oämnen syntes vara med mindre beräkning fördelade, då
itorien påstods fått sig 2 timmar i veckan anvista, men
thematiken deremot 8. Han klandrade för öfrigt Ephori
tighet, att det var honom och Consistorium tillåtet att
era göra afseende på sitt omdöme öfver en sökandes för-
ister, än på flera andra auctoriteters vitsord». Utskottet,
granskat Skolordningen, hade vid sidan af historien
eslagit till undervisnings-ämne på Gymnasium »en enkel
mställning af fäderneslandets statistik och lag». A. D.
e till Universitetet hänvisa dessa läroämnen och i deras
lle föreskrifva grundlagarnas läsning i skolor och gymna-
:. Utskottets inkast, »att man ej borde öka tidens miss-
lningar med politiserande barn», sökte A. D. vederlägga
med, att han såg »ingen större våda i politiserande barn,
i okunniga gubbar och embetsmän, som knappast känna
första bokstäfverna af grundlagen». (D. 12 Juni.)

För nödvändigheten af en bättre folkundervisning talade
D., åberopande, »att allmän uppfostran är det constitu-
iella lifvets grundfäste». Han var öfvertygad, att man
högt uppskattade vår allmoges kunskaper, och ville ej
dessa inskränkta inom hvad undervisningen bibragte. Åt
sterskapet ville han inrymma inseendet öfver folkbildnin-
och önskade, att en prestman icke trodde »sig hafva
rt nog, förrän han lärt sin församling känna, näst Gud,
fäderneslanđ, dess öden, dess behof, dess grundlagar».
25 Juni.)

År 1827 var A. D. en af Riks. Ständers Banko-Revi-
er. Fråga väcktes, huruvida han, såsom Direktör vid
nekontoret i Göteborg, skulle kunna anses berättigad att
aga en Revisorsplats. Genom omröstning af de öfriga
isorerna förklarades han af pluraliteten för competent.

Likväl skulle för framtida fall hos Riks. Ständer anh om bestämdare föreskrifter, då en fråga af dylik beskaf het ej kunde anses höjd öfver alla betänkligheter.

På 1828—30 års Riksdag afstyrkte A. D. det fortsättningen af Göta kanal begärda lånebiträde. — I fr om kungsskjutsen begärde han bestämda föreskrifter, icke, som nu hände, ett större antal hästar än som beh des skulle uppbådas, eller tiden för deras uppbådande sättas förr än man dem behöfde.

En tid derefter framträdde A. D. med det förslaget, Presterna borde blifva statens löntagare, för att undv obehaget af deras närvarande löningssätt. Äfven önsk han att Riks-Markegången skulle sättas af Ständerna ef en medelproportion och gälla för det följande quinquenni eller till ny Riksdag. Riks-markegången borde tjena norm för värderingen af tionden och allmogens utbetalni till löningstagare.

Till dem, som önska en förändring i den närvar representationen, hörde äfven A. D. — Vid det bekanta slaget om statslån yttrade han obenägenhet, befarande man derigenom sökte utvägar till högre statsanslag och höjning af tjenstemännens löner. På 1834 års Riksdag gaf A. D. ett memorial af det innehåll, att förökning i st utgifterna enligt senaste statsregleringen måtte afslås, åtskilliga vid föregående riksdag provisoriskt beviljade slag måtte upphöra och nummer-lotteriet afskaffas. honom förenade sig hela bondeståndet. — I fråga om R.-F. röstade A. D. för bibehållandet af den gamla re tionen. — Då det öfverlades om statslån till förmån hypotheksföreningen, gaf A. D. det förslaget, att Riksg Contoret borde dermed träda i befattning, och lånet vara inländskt, mot 4½ procent, och dess storlek bero af låneansökningar, som inlemnades från fastighetsegare.

I April 1835 åtnjöt A. D. ett tillfredsställande prof sitt partis aktning och tillgifvenhet. Atskilliga medlem af bondeståndet och några ståndspersoner i Stockholm genom Nils Månsson till honom öfverlemna ett rör guldkrycka och ett guldur; det förra till minne af Riks gen 1834—35, och det senare till intyg af Stockholms-arnes tänkesätt.

Sedan A. D. hemkom från sista riksdagen, har blifvit invecklad i obehagliga rättegångar, dels med sin der, angående arf och egendom; dels med sina committe angående beloppet af det honom tillkommande riksdags

godet. Hans iråkade ekonomiska obestånd lärer beröfvat hans politiska vänner hoppet att åter se honom vid en ny riksdag; äfven om detta skulle inträffa, kan han icke mer uppträda i sin forna glans, såsom deputerad från tjugusju härad, emedan det blifvit stadgadt, att en medlem af bondeståndet icke kan representera mer än en domsaga.

(Källor: Bondeståndets Protokoller för riksdagarne 1815, 1817, 1818, 1823, 1828—1830. Skånska Corresp. 1834—35.)

C—M.

DARELLI, JOHAN ANDERS AF.

Född d. 23 Nov. 1718 i Vestergötland och Ods Församling, der Fadern *Anders Dalerius*, gift med *Karin Rhyzelius*, var Kyrkoherde. Emedan denne tidigt dog, påkostades sonens uppfostran af hans morbroder Biskop Rhyzelius. Sedan D. vid Skara läroverk grundlagt sina studier, sändes han 1733 till Upsala. Der lärde han sig rita och teckna, hvarigenom han snart blef känd af Archiater Rosenstein, som rådde honom att studera läkarekonsten. Reste 1743 till Stockholm, då han af K. Sundhets-Commissionen förordnades att sköta så väl de sjuka, som hemkommo från Finska Armeen, som de vid upproret blesserade Dalkarlar. 1745 inrättade han för Biskop Kalsenii räkning vid Sätra ett Brunns-Lazarett, hvarvid han tjenstgjorde i 2 år som Läkare, och i de båda följande som Brunns-intendent. Under denna tid öfvertalte han nämnde Biskop att icke allenast skänka Sätra Brunn till Upsala Akademi, utan äfven att der stifta en ny theologisk profession. Promoverad 1749 Med. Doctor; 1750 Medlem af K. Coll. Medicum samt uppsyningsman öfver sjukvården i Mariæ församling. 1754 Läkare vid det på Dr. Lovisa Ulrikas enskilda stat inrättade Frökenstift. 1755 Assessor i Coll. Med. och 1758 Öfver-Läkare vid Seraphimer-Lazarettet, i hvilken befattning han fortfor till 1772. Adlad d. 23 Jan. 1770 under namnet *Darelli*, men sköldebrefvet blef först 1773 underskrifvet. 1775 Led. af K. Patr. Sällskapet. Tog d. 19 Jan. 1780 afsked från Assessors-tjensten samt afled samma dag af en karbunkel i nacken. — Assessor D. var en skicklig och erfaren Läkare, egde en vidsträckt praktik; hans umgänge var vänligt och gladt. — Gift 1755 med *Joh. Marg. Faggot*, † 1762, dotter af Advokat-Fisk. Isak F. Barn: 1. *Isak*, f. 1756, Landthushållare, R. W. O.; 2. *Catharina Maria*,

gift med K. Biblioth. Adolph Ristell; 3. *Fredrika*, f. 1761 gift med Biskop Joh. Wingård.

Skrifter: Socken-Apothek och några Hus-curer m. m. Stockh 1760. 2:a Uppl. 1771. Öfvers. på Danska 1770. — Frågor o. Anmärkn. vid de utkomne sanningar rörande Medicinal-verket Stockholm 1761.

(Källor: Stjernmans Matr. — Sackléns Läk. Hist. — [Anrep.])

DE BESCHE, GERHARD. — DE BESCHE, GILLIS — DE BESCHE, GEORG.

1. DE BESCHE, GERHARD.

Var född 1585 i Biskops-Stiftet Luyk eller Lüttich i Nederländerna. Fadern, *Gillis Gillisson* (?) *De Besche*, var der både Handlande och Öfver-Architekt och måste för religionsförföljelsers skull med tvenne döttrar öfvergifva sitt fädernesland, då han begaf sig till Sverige, dit redan förut tid efter annan hans söner med betydlig förmögenhet inflyttat. Den unge Gerhard, som af fadern i Tyskland, der denne då var sysselsatt med utöfvandet af sin konst, inhämtat kunskap i byggnadskonsten, blef 1608 liksom brodern Welam (1596) af K. Carl IX inkallad, och erhöll 1613 af K. Gustaf II Adolph uppdrag att uppbygga de nedbrända Domkyrko-tornen i Upsala, hvilka åter afbrunno 1702. Fick sedan fullmakt såsom Kungl. Architekt. Något efter 1615 uppbyggde bröderna för Kronans räkning Forsmarks och Barkinge Jernbruk i Upland, hvilka Gerhard derefter förpaktade och slutligen 1654 fick inlösa. Han stod hos öfverheten i mycken nåd och älskades af allmänheten såsom en välgörande man. Före sin död, som inträffade 1656 på Forsmarks bruk, öfvergick han från Reformerta till Lutherska bekännelsen. Om brodern *Welam (Wilhelm)*, som var Louis De Geers commissionär i Sverige, se De Geers Biographi. — Gift: 1) med *Maria Peitz* (Pietz enl. Slägttaflan å Riddarh.); 2) med *Marg. von Emersen.* Sönerna af senare giftet, *Daniel* † 1685 barnlös som General-Qvarter-Lieutenant; och *Georg* (se nedanf.) adlades 1678.

(Källor: Likpred. o. Person. Ups. 1656; — Peringskölds Stamträd öfver denna ätt, 1711. — Salvii Beskr. öfv. Upland, sid. 190. — Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — Skandia IV., s. 32 och 221. — [Anrep.])

2. DE BESCHE, GILLIS.

Född 1624. Fadern hette *Hubert*, äfven bördig från ittich och beslägtad med den föregående, samt adlad af ejs. Ferdinand III, inkom i Sverige, der han anlade åtilliga jern- och messingsbruk. Modern hette *Maria Rocvette* från Languedoc och var syster till Claude R., som kallades af Dr. Christina som Hofskräddare, blef sedan ofköpman, förvärfvade stor förmögenhet och slutligen 1654 llad under namnet Hägerstierna. — Sonen Gillis satte uksrörelsen i mycken drift, adlades 1692 och ansågs vid ı död i April 1709 (då han var 84 år 7 mån. 10 dag. mmal) såsom den rikaste Brukspatron i Sverige. Liksom ı morfader hade han ofta bisprungit kronan med flera förott. Gift: 1) med *Christ. Möller*; 2) *Cath. Störning;* *Marg. Mollsdorph* (el. Mollsdorff).

(Källor: Peringskölds, Stjernmans, Gezelii nyss anf. skrifter. — [Anrep I: 538. — Fru Brenners Poet. Dikter, 1713, s. 169.])

3. DE BESCHE, GEORG.

Var sonson af *Gerhard* (N:r 1) och son af *Georg*, rre öfver Forsmark, Barkinge, Forsbohl och Wigelsbo, ilken stod i mycket anseende för sin rikedom och sin bedvillighet att gå det allmänna till handa med försträckningar. an var gift med *Althea Bothler* från Amsterdam. Den gre Georg var f. 1669, studerade i Upsala, företog derefr en utländsk resa och emottog sedan sin faders egendomar. id Ryssarnes härjningar i Svenska skärgården 1719 hade en eneral Zöge med 600 man blifvit commenderad att föremma dessa sköflingar; men vid fiendens ankomst drog denne skamligen undan, då De B. måste se sina bruk lemnade i pris åt en omild fiende; förlusten uppgick till mer än 4 nnor guld, oberäknadt ett vackert bibliothek och en dyrr rust- och konstkammare, hvilka också lades i aska. Med öda fick Bruksherren jemte hustru och barn rådrum att dda sig undan på en liten holme i en närbelägen insjö, r de flere dagar måste uthärda både hunger och köld. ra år derefter träffades De B. åter af ett dylikt missöde, en eldsvåda i Stockholm 1723 förtärde en betydlig del hans återstående egendom. Likväl egde han förmåga att re sin död 1730 så iståndsätta Forsmark, att hans hustru h sju barn åter försattes i temmeligt välstånd. För öfrigt r han en lärd och mångkunnig man samt en aktad medrgare. Gift med *Anna Cath. Boor* från Holland. En af

sönerna, *Carl*, antog Catholska religionen och blef Capiten Kurfurstens af Trier lifgarde.

(Källor: Gezelii Biogr. Lexicon. — [Anrep.])

DE GEER, LOUIS. — DE GEER, CARL.

1. DE GEER, LOUIS.

Denna ätt hette i medeltiden *De Hamale* och var bosatt i Lüttich. En af desse Friherrar hade med sådan tapperhet stridt för Frankrike, att dess Konung tillät honom at i sitt vapen insätta de Franska liljorna, hvartill han fogade den stolta devisen »non sans cause». Louis var född d. 17 Nov. 1587 i Lüttich. Hans föräldrar voro: *Louis Lambertsson De G. de Gaillardmont* samt dess senare Fru *Jeanne de Neille* från Florens. Då han var 9 år gammal, beslöt fadern, såsom Reformert, att i följd af de Påfviskes förföljelser gå att söka ett annat fädernesland. Detta kunde dock endast hemligen ske. På en från Maastricht till Rotterdam gående torfskuta gömde sig den gamle De Geer med tvenne söner och sex döttrar samt en trogen tjenare under torfven, der de suto såsom i en hvälfd kammare.

År 1615 flyttade Louis till Amsterdam, der han öppnade handel och der hans contor snart blef ett af de mest ansedda handelshusen. Snart riktades hans uppmärksamhet åt Norden: Welam Giliusson (eller Gillisson, se De Besche) vände företrädesvis hans blickar på Sverige, såsom ett land, der det fanns ännu ymnigare tillgång på jern samt tjenligare vattenfall än i hans forna fädernesland. K. Gustaf II Adolf, med hvilken han redan länge stått i handel och penninge-förhållanden, bjöd honom inflytta, hvilket råd De G. dock blott till en del antog. Han började nämligen med att, enligt fördraget af d. 12 Oct. 1619, i Welam Giliussons namn förpakta Finnspång (hvilket likväl först 1622 lärer gått i verkställighet) samt anlade der kanongjuteriet; genom denne sin landsman anlade han äfven 1627 Norrköpings Messingsbruk; han öfvertog derjemte en del af Dannemora-verken, der han införde Wallonsmidet, i stället för det urgamla Osmund- och det nyare Tysksmidet: också tog han en betydlig lott i det nya Koppar-Compagniet och skulle till och med enligt contraktet öfvertaga alla dess factorier. Genom K. Bref af d. 27 Apr. 1627 blef han naturaliserad Svensk medborgare; året derefter reste han för första gången öfver till

Sverige och blef då förestäld Konungen *). Han uppehöll sig i Norrköping till inpå året 1631 och blef 1632 af Konungen, då han låg i högqvarter vid Würtzburg, efterskickad, emedan Konungen med honom ville rådgöra om Svenska handeln.

Under tiden hade De G:s furstliga förmögenhet ofta af Svenska Kronan blifvit anlitad: år 1641 stego hans fordringar till öfver 118,000 Rdr. I afräkning derå öfverlätos honom s. å. Finnspångs landt- och bruks-egendomar, 79¼ hemman, samt 5¼ hemman i Dannemora socken, värderade till 50,557 Rd. sp., och blef köpeskillingen uträknad efter godsens ränta till halffemte procent. Samma år blef De G. Svensk adelsman; icke utan svårighet, och endast genom Drottningens personliga mellankomst, fick han behålla sitt anborna vapen, emedan de regerande herrarne ej ville veta af något adelskap hos den Holländske köpmannen. År 1643 erhöll han, till ersättning för tvenne andra förskott, tillsammans 67,656 Rd., Leufsta, Österby och Gimo bruk. Han deltog äfven i Svenska handeln på främmande verldsdelar, särdeles på Afrika, der ännu en udde heter Cap De Geer.

Under kriget med Danmark gjorde De G. sitt nya fädernesland så stora tjenster, att ej »hela riket var capabelt att them prestera». För sina enskilda penningar och på sin credit lät han i Holland genom privata utrusta 21 (andra säga 30) fartyg, hvaribland 12 linie-skepp; dessa, förenade med Svenska flottan, som vid krigets början var 30 skepp stark, vunno utanför Laaland d. 13 Oct. 1644 den stora sjöseger, som bröt Christian IV:s välde öfver Östersjön samt hans stolthet deröfver, att han förut kufvat Lübeck och tvungit Hamburg att göra afbön. Sålunda var det De G., som »halp oss till en reputerlig fred»; äfven vid fredsunderhandlingarna begärdes hans råd, och han tillstyrkte att »göra fred, förrän man hazarderar, på det icke flere interessenter inkomma och göra verket svårare». Men enigheten försvann, då liqviden för flottans utrustande skulle uppgöras. Räkningen uppgick till 2 millioner Rdr; man fann den öfverdrifven: De G. erbjöd sig att efterskänka hälften, men allt hvad han fick bestod i några Halländska gods, värderade till 50,000 Rdl. **). Flera

---

*) Att De Geer redan 1627 kom till Sverige och att Gustaf Adolf genom bref af den 12 Juli 1628 kallade honom till sig i Preussen för att i vexelsaker vara behjelplig, kan ses i Geijers skrifter, 2:a Afd. IV: 60, 140, der Registraturet citeras.

**) Så berättas det vanligen. Burén, Sundelius, Franzén m. fl. antaga liksom a priori, att De G. af Svenska regeringen blifvit bemött med otack. Se dock Skandia IV. s. 225. (Jfr Geijer anf. st. s. 380)

gånger förnyade De G. och efter hans död Sterbhuset sina anspråk på vidare ersättning, men i stället att erhålla en sådan, ålades familjen att för Finnspångs och Leufsta strömfall betala en årlig skatt.

Denne man, med hvilken Svenska bruksrörelsen i stort egentligen började, som dervid genom sina Walloner införde ett nytt smide och en förbättrad tackjernsblåsning, afled i Amsterdam (icke i Sverige) d. 19 Juli 1652, under tillredelserna till en ny resa till Sverige, der han blott tidtals vistades. Hans egentliga bostad var alltid Amsterdam, hvarest man, på »de keizersgracht», ännu ser hans hus, med gamla vapnet, de tre liljorna, uthugget i marmor. Han blef äfven i Holland stamfader till en ansedd friherrlig ätt, som ännu der blomstrar. Hans maka hette *Adriana Gerard.* Med henne hade han 6 söner och 10 döttrar, af hvilka senare dock flera dogo i barndomen. Sonen *Louis*, som öfverflyttade till Sverige, fortplantade der ätten och var herre till Rhynhusen, Nyvaal, Finnspång, Ringstaholm och Fossala. Denne hade redan åt Dr. Christina i Holland värfvat ett regimente, för hvilket han 1645 blef utnämnd Öfverste. Sedermera, 1676, ehuru året förut hans anläggningar vid Finnspång af en vådeld blifvit ödelagda, värfvade han ett regimente Cuirassierer af 800 man och infann sig med dem vid mönstringen på Eneby-slätten utanför Norrköping. K. Carl XI red flere gånger omkring den rikt utrustade truppen, beskådande den med välbehag; slutligen stannade han midt för Louis, som hade tio handhästar, blänkande af dyrbara munderingar, och anmärkte, sedan han berömt det vackra manskapet: »denna tropp lärer väl komma att kosta oss dyrt», men De G. utbad sig då den nåden att få göra Konungen en skänk af det lilla regimentet. Det nyttjades sedan i Danska kriget. — Oaktadt allt detta blef en del af dessa egendomar indragna till Kronan under reductionen. Man ville äfven komma åt sjelfva Finnspång och göra det till ett boställe för Öfversten vid Östgöta Cavalleri; men K. Carl XI, erinrande sig faderns och sonens tjenster, afslog detta, anmärkande: »de hafva byggt det för sina egna penningar». Denne yngre Louis dog 1695 och hade 12 barn.

(Källor: Stjernmans Matr. — Brocman, Östg. Beskr. — Sundelii Norrk. Minne. — Bergii Nytt förråd. — Gezelii Biogr. Lex. Del. I. och IV. — Buréns Åreminne, med portr. Linköp. 1789, omtr. 1790. — Commentarii de gente De Geeriana, auct. Ludovico De G. Holm. 1816. — Franzéns Minnestal år 1829 i

Sv. Akad. Handl. Del. XIII. — Nya Handl. t. Skand. Hist. Del. III. — Skandia IV. 223 f. — Lodewijk De Geer. Eene biidrage tot de handelsgeschiedenis van Amsterdam, in de zeventiende Eeuw.'s Gravenhage 1834, recens. i Sv. Lit. För. Tidn. 1835 N:o 9 m. fl. — [Anrep.])

P.

2. DE GEER, CARL.

Född på Finnspång d. 10 Febr. 1720. Han var son af *Johan Jakob De G.* och *Jaqueline Cornelie Assendelft* af gammal Nederländsk adel. Han blef Kammarherre 1740, Hof-Marskalk (1760) och R. N. O. 1761, C. W. O. m. st. K. 1772, då denna orden stiftades, Friherre 1773. Var medlem af K. Vet.-Soc. i Upsala och (fr. d. 24 Dec. 1739) af K. Vet.-Akad. i Stockholm, och kallades 1748 till Franska Vet.-Akad:s Correspondent. Gifte sig 1743 med Friherrinnan *Catharina Charlotta Ribbing*, dotter af Öfversten och General-Adj., Frih. *Gerhard Ribbing* och dess Fru *Elsa Banér.* 4 söner och 4 döttrar voro en frukt af detta äktenskap. De G. dog d. 8 (7?) Mars 1778.

Han var ej mera än på fjerde året, då föräldrarna gjorde en resa till Holland och togo honom med sig dit, der han qvarstannade till sitt adertonde år. Vid 6 eller 7 års ålder erhöll han af en slägtinge några silkesmaskar till skänks, och detta var den yttre anledning, som först väckte hans håg för Entomologien, en vetenskap, som han var bestämd att med så stor framgång bearbeta och utvidga. Den sjuåriga gossen vårdade sina silkes-maskar omsorgsfullt, studerade deras böjelser, ekonomi och metamorphoser och utsträckte till andra insekters studium det interesse, som blifvit väckt af ett lifligt natursinne, och som stod i sammanhang med ännu outvecklade rika anlag. De G. studerade Entomologien vid sidan af andra vetenskaper och utmärkte sig för flit och lärgirighet under sitt vistande vid Universitetet i Utrecht. Han blef der känd af den ryktbare Physikern van Muschenbroek, som underhöll och stadgade hans lifliga interesse för Naturvetenskaperna och äfven efter deras skilsmessa ej afbröt förbindelsen med den unge, hoppgifvande vetenskapsidkaren, utan med honom underhöll en brefvexling, som ej förr upphörde än med Muschenbroeks död 1761.

De G. hade blifvit af sin ogifta Farbroder, Landshöfding Carl De Geer, upptagen till arfvinge, och då denne 1730 dog,

tillföll Leufsta med öfriga bruksegendomar den ännu en
tioåriga gossen. Den aflidne testatorn hade insatt till fö
valtare af egendomarne den omyndige egarens fader och
Direktör Svebilius, som genom drift och pålitlighet ut
sig den föregående tiden han förestått samma bruksröre
Först vid 25 års ålder skulle den unge egaren hafva rätt
het att sjelf öfvertaga förvaltningen. Fem år öfverle
Svebilius sin Patron, och under denna tid drefs rörelsen m
fördel, ej så sedan. Detta gjorde den unge De G. hågad
sjelf sköta sina egendomar. Fyra år återstodo ännu af
tid, som testamentet föreskref; men den öfvertygelse
anhörige hyste om De G:s insigter, förmåga och stadga
alla invändningar, och 1741 började han ensam förestå
vidsträckta hushållning. Han visade i sin förvaltning en
omtanke och verksamhet, förenad med nödig varsamhet,
skaper oundvikliga för att en bruksrörelse skall kunna
framgång drifvas, i synnerhet i Roslagen, »emedan
tackjern och kol finnas inom samma district, så att både
ning och smide ske för en och samma egares räkning».
förlag i penningar, utom hvilket det stannar vid fruktlösa
begynta försök, understödde De G:s hushållsomtanka.
Dannemora grufvor, som dels lågo hvarandra för nära,
voro illa brutna, hade flera stalp rasat; och det, som i J
1766 följde från ett söndrigt band, förskräckte till den
grufarbetarne, att »ingen ville arbeta, innan öfverhäng
berget blefve undanröjdt». De G. med sina Medinteressenter
beslöt att företaga en betydlig reparation, äfven med
kännande af dryga kostnader. Bergs-Rådet Sandels rådfrå
höll besigtning och fastställde, »att vissa band och pål
fästen skulle lemnas samt gamla rämnade och osäkra fö
sigtigt borttagas; att till storgrufvans räddande ett flera fam-
nar bredt band borde lemnas tvärs öfver der gången är bre-
dast; att nyare grufvor borde efter konstens regler anläggas,
och framdeles ej hela malmfångsten grundas på större af-
sänkning, hvarigenom uppfordringen omsider blir allt för dyr».
För att tillvägabringa en förenkling och lättnad i den vi
Dannemora kostsamma vattenuppfordringen, som försvåra
genom det enda der disponibla vattenfallets aflägsenhet, had
interessenterna redan 1726 med Cap.-Mechanicus M. Tri-
wald träffat öfverenskommelse om en eld- och luftmachins upp-
byggande, som tre år derefter blef färdig och inom 7 dyg
tömde till större delen norra silfverbergs-grufvan. Maschin
råkade sedan i oordning och blef för de till dess istånd-
sättande allt för betydliga utgifter, som man beräknat, ö

ıera använd. Då en ny method sedan föreslogs, i likhet med en vid Pehrsberg införda nya eld- och luftmaschin, var De G. benägen för att anställa så dyra experimenter. Han hyste nisstroende till nya upptäckter, hvilkas nytta ej ännu genom ruket blifvit styrkt, och hvilkas möjliga resultater ej torde vara mot de dryga utgifterna. Eld- och luftmaschinens reıltater voro beräknade på den kraft, som frambragtes geom en vattenmassas utvidgning och hoppressning under koking och afkylning, då den, bragt i ångform, intog 14,000 gåner större volum och, sedan afkyld, inskränktes inom sin örra volum. Man kände ännu ej de förbättringar, hvilka ıinskade det stora förråd af bränsle, som i början åtgick, ör att bringa i gång denna inrättning. Då vattnet i Dannemora grufvor inträngde från en närgränsande sjö, började 1757 n gräfning, som ännu 1764 fortfor och hade kostat 1 million, utan att hafva hunnit tömma mera än hälften af vattenmassan. År 1770 uppkastades mellan grufvan och sjön en damm. — Alla dessa svårigheter och kostnader uppvägdes ikväl af Dannemorajernets godhet, som företrädesvis söktes af utlänningen, och äfven fanns metallen der i sådan ymnighet, att 15 masugnar drefvos på en gång. Den noggrannhet, hvarmed köpare i England förstodo pröfva jernets godhet, tvang till en vid blåsningen och smidet använd, fördubblad omsorg, hvilken ej heller uraktläts af De G. Han var äfven uppmärksam på, att de särskilda arbetena verkstäldes, hvartdera på sin behöriga tid, att råämnen af full godhet och tillräckig mängd anskaffades. Han inhämtade sina »hufvudbetjeners» tankar, innan någon vigtigare förändring vidtogs, och var han frånvarande, stod han med dem i brefvexling, förde sjelf hufvudböckerna öfver inkomster och utgifter, för att ständigt behålla en öfversigt af sin egendom och sättet, hvarpå hushållningen drefs. De G. införde vid alla sina verk Wäsströms upptäckt, att till sädes-torkning använda värmen från hammarsmedjor, masugnar och andra eldstäder, och sparade derigenom den ved (12- à 14,000 lass) och de dagsverken (30- à 40,000), som erfordrades för att torka 12- à 14,000 tunnor säd. Han anlade vid Leufsta ett mälteri, som gaf betydlig vinst med besparing af skog.

Sina arbetare lönte De G. väl, öfvertygad att deras fördel var äfven husbondens. År 1772 under en allmän missväxt voro hans underhafvande väl försörjde. När de ej längre kunde tjena, hugnades de med understöd. Detta sträcktes äfven till alla behöfvande på hans egendomar och dessas gran-

skap. Lika litet ville han vinna pris för sina gåfvor til christliga inrättningar; ty det skedde alltid anonymt. För öfrigt lät han bygga och reparera kyrkor och uppföra skolhus för folkundervisningens befordrande.

Den verksamhet, som här blifvit tecknad, förökade De G:s förmögenhet och förvissade honom om samtidens erkänsla. Hos efterverlden lefver han genom sina bemödanden för naturbeskrifningens utvidgande och riktande. De G. var Entomolog. Han egde i denna vetenskap en dyrbar samling af nästan allt, som deröfver var skrifvet, dessutom en stor insektsamling och de utsöktaste synglas och instrumenter. Med ryktbara naturkunnige brefvexlade han, ibland andra med Réaumur, Muschenbroek, Lyonnet, Tremblay och Bonnet. Till Franska Vetenskaps-Akademien, och till den Svenska så väl som till Vetenskaps-Societeten i Upsala lemnade han flera bidrag af lärda undersökningar; men då hans upptäckter mångfaldigades, så att de ej kunde rymmas i dessa handlingar, började De G. på sina utländska Correspondenters, särdeles Réaumurs, uppmuntran att på Franska utarbeta ett eget verk, hvilket var bestämdt till en fortsättning af Réaumurs. Det förra skulle endast innehålla hvad R. förbigått, eller de sedan detta verks utgifvande gjorda upptäckter. Han rättade de hos Réaumur förekommande oriktigheter. Första Tomen utkom 1752. Fortsättningen afbröts länge, derför att De G. ansåg arbetet blifva ofullkomligt i brist af illuminerade kopparstick. Dessa saknades i första delen, och om de bifogades de senare, skulle en olikformighet uppstå i planen för arbetet; utom det att dessa bihang kostade betydligt, voro de att anse som en lyx-artikel, och härtill kom, att man i Sverige länge saknade konsterfarna personer, åt hvilka ett dylikt arbete kunnat anförtros. Förra delen af andra Tomen utgafs 1771, och sedan utkommo de följande delarna. Den sjunde var den sista och var till hälften färdigtryckt, då författaren dog. — I detta arbete genomgick De G. insekternas slägten och anförde sina anmärkningar öfver deras förvandling, lefnadssätt, utseende och kännemärken. Beskrifningarna vunno i ljus genom noggranna figurer, ritade af De G:s egen hand och vida öfverträffande dem, som voro intagna hos Réaumur. 1:sta Tomen hade han i händelse af längre lifstid ämnat omtrycka och redan uppsatt flera ändringar. Likaledes var han sinnad utgifva supplement-tomer, innehållande ytterligare upptäckter. Den noggrannhet, hvarmed han bestämde insekternas genera och species, grundade sig på den kännedom han förvärfvat om

deras förvandlingar och ekonomi. Arbetet skänktes till alla in- och utländska entomologer, som genom sin verksamhet kunde derpå ega anspråk. Det öfversattes i Tyskland. De G:s utvalda och stora insekt-samling, som han med egen hand ordnat, blef jemte hans öfriga Naturalie-cabinett och ett mycket dyrbart mikroskop förärad till K. Svenska Vetenskaps-Akademien.

De G. hade intill 1771 en temligen god helsa, men denna aftog sedan, i synnerhet de 4 sista åren, då podagern, hvaraf han förr äfven haft känning, ej kunde bringas ned i fötterna. Härtill stötte andtäppa, svår kolik och blodig diarrhé, och några gånger grus med urinen. »Ehuru svag, gick han dock mest uppe, men som en skugga; krafterna aftynade dag från dag, oaktadt han hela tiderne var fri från värk, men synen märktes icke aftaga, ja ögonen bibehöllo sin friska glans. Två dagar före sin död corrigerade han ett ark af sina under pressen varande memoirer. Följande dagen frågade han ock efter correctur, men hade då ej kunnat läsa det, ty han satt mest och slumrade i en stol; klagade dock ej öfver värk. Andtligen slocknade han ut som ett ljus d. 8 (7?) Mars, hjertligen begråten ej allenast af sin familj, af anhörige och vänner, utan äfven af alla sina underhafvande. Hans rättsinniga, jämna och okonstlade väsende gjorde honom allmänneligen både älskad och högaktad». (Om medaljer öfver De G., se Hildebrand.)

De G. och hans Fru voro i Sverige de första, som underkastade sina barn koppympning. Till Friherrinnans ära lät Riks-Råd. Grefve Tessin af denna anledning prägla en skådepenning.

Skrifter: Tal om Nyttan, som Insekterna och deras kännedom tillskynda oss. Stockh. 1744. — Tal om Insekternas Alstring. Ders. 1754. — Mémoires pour servir à l'Histoire des Insectes. T. 1—7 (= Voll. 8). Ders. 1752—78. 4:o. (Jfr. ofvanför.)

(Källor: Bergmans Åminnelse-tal i Vet.-Akad. 1779. — Rehbinders Matr. — [Slägttaflan på Riddarhuset.])

C—m.

De la Gardie, Pontus. — De la Gardie, Jakob. — De la Gardie, Pontus Fredrik. — De la Gardie, Jakob Casimir. — De la Gardie, Magnus Gabriel. — De la Gardie, Gustaf Adolph. — De la Gardie, Johan. — De la Gardie, Jakob.

Åtten härstammar från Roussol (Rousol?) och La G
uti Languedoc och kan der med säkerhet fullfölja sina
led ända till 1387 (enligt Örnhjelm till 1382), då *R*
De la Gardie, Herre till Roussol och La Gardie, ingick
tenskap med *Anna l'Estendart* (de l'Estandart?) af en
som tillhörde de mest lysande i det gamla Frankrike.
här nämnda förbindelsen antyder, att familjen De la
sitt hemland var en af de första, i trots af de obesty
tvifvelsmål, som deremot uppkastades af afundsmännen
denna i Sverige nya slägt. Namnet l'Estendart utbredd
i tvenne sidogrenar, Montfort och Baine. Till den förr
dessa slägter hörde Simon af Montfort, som under Ph
August krigade i nejderna af Toulouse och, efter det
Albigenserna slutade förföljelse-kriget, i samma trakter
satte sig tillika med trenne bröder. Af familjen Baine
den Wilhelm, som följde Ludvig den heliges broder, Ca
Anjou, till Neapel och der gjorde sig för sin tapperhet
berömd. Han bar rytteriets standar, och för honom
alla fiender, som kommo i hans väg. Till ett minne af
tapperhet gafs honom namnet l'Estendart. Med denna
trädde den De la Gardieska i äktenskaps-förbindelse.
gren af familjen De la G., som i Frankrike qvarstann
var ännu ej i medlet af 17:de årh. utslocknad, då en Vi
De la G. trädde ur Pfalziska Kurfursten Fredrik V:s tj
i Svenska Kronans och stod under Sv. Riks-Marsken Ja
De la G:s befäl i Liffland, der han dog. En hans bro
Franciscus erhöll i Frankrike ett Abbotsdöme 1646, ge
den dåvarande Sv. Ambassadören, Grefve Magni Gabr
intercession. Den yngste af ofvannämnde bröder, vid n
Gabriel, stupade i Elsas under Duc de Rohan.

1. De la GARDIE, PONTUS.

Friherre till Ekholmen, Herre till Kolka (Kolcka?)
Sundby m. m., Fält-Öfverste öfver hela Svenska krigsm
ten, föddes (i Languedoc) 1520. Efter Warbergs eröfr
(1565) af Nils Boye trädde han i Svensk krigstjenst, b
1568 (med Kon. Eriks tillstånd hos Johan som Hertig, eller 15
hos Johan som Konung) Hof-Marskalk, 1569 Riddare af Gu
Lambs Orden, 1571 Friherre med Ekholmen till Friherresk
1574 Fält-Öfverste i Liffland, 1575 Öfverste-Befallningsh
vande öfver Revals slott, 1580 Fält-Öfverste i Finland, 15
Befälhafvare öfver hela Svenska krigsmakten, Riksråd 15
drunknade s. å. och ligger begrafven i Revals Domkyrka,
en praktfull mausolée reser sig öfver hans graf. År 15
tog han till äkta *Sophia Gyllenhjelm*, K. Johan III:s nat
liga dotter, och hade med henne sönerna *Johan* och *Jak*

Pontus De la G., af föräldrarna bestämd för klosterlifvet, erhöll sin uppfostran i Montlieu uti stiftet Carcassonne. Kärlek till krig och ära utbytte den tillämnade tonsuren mot en hjelm och radbandet mot ett svärd. Han gjorde sitt första fälttåg under Marskalk Brissac i Piemont; såg sedan olika länders olika seder och deltog i flera af de Europeiska rikenas inre hvälfningar och strider, såsom då han i Skotland landsteg med de troppar, hvilka Henrik II (i Frankrike) ditsände för att understödja Maria af Guise, och sedan efter freden (1559) i Château Cambresis tog krigstjenst i Danmark. Af sin nya herre skickades De la G. med en fana Franska och Skotska så kallade halsjernsknektar, att förstårka besättningen i det af Svenskarne (1565) hotade Warberg, vid hvars öfvergång han tillfångatogs. Namnet halsjernsknektar gafs i Sverige åt det utländska, värfvade krigsfolket, och man anser det härleda sig från rustningens utseende. Vanligen voro dessa värfvade skaror ett plågoris för alla de länder, der de togo tjenst, och detta förklarar sagan, att de skulle vara från Frankrike bortskickade galerslafvar. Hastigt steg Pontus De la G. hos K. Erik XIV i ynnest och anseende, och detta afbröts ej genom Jöran Perssons varningar till Konungen »att ej lemna blindt förtroende till en utländing samt höfvidsman för halsjernsknektar och annat löst parti, hvilket immerfort gått ur Konunga-tjenst i Konunga-tjenst, och väl nu kunde fälla Konungen genom sina illpariga och smickrande råd åt Hertig Johan, och nogsamt såg, att mångens tillit var till Hertigen, samt att der kunde vara, att göra vidare lycka». På Jöran Perssons föreställning att sända Hr Pontus till sitt land igen, »der hans slägt intet är att skräppa och skryta med», svarade Konungen sig ännu behöfva honom, för att i Sverige utbilda den främmande krigskonsten och disciplinen, »dertill Pontus väl är karl, som mycket kloker och förfaren uti allahanda, och synnerligen i krigsväsendet». Jöran Persson påminte om den Ingemar under Magnus Ladulås, som för hofgunst blef ihjälslagen, men fick endast det svaret af Konungen: »än behöfver jag Pontus, som min man att hafva hos min bror, och finna hvad han tager sig före i den här tiden med sitt ljusa hufvud, som ändå en gång gör min olycka». Man anser Pontus De la G. för ledaren af den sammansvärjning, som under Hertigarne utbröt i uppror och störtade K. Erik XIV:s thron. Det lemnas derhän, hvad grund det samtal eger, som De la G. skall hafva hållit med Dr. Catharina Jagellonica, hvaruti han för henne framställde [illegible], att hennes herre kunde bestiga thronen, då hela

Sverige hatade Eriks tyranni, och de sex tusen Skottar, som stodo i hans tjenst, voro missnöjda öfver soldens uteblifvande samt önskade byta om herre. Död eller evig fångenskap skulle för Erik blifva följden af en resning, hvilken var lätt förklarlig af Hertigarnes och de storas misshag till Eriks giftermål med »la fille d'un miserable Sergent». Att Pontus De la G. så kunnat tala, då man i honom ser regeringens hemliga hufvudman, bestrides ej; huruvida dessa ord, som läggas honom i munnen, dock verkligen voro hans, kan aldrig afgöras, derför att ett dylikt förtroende var fästadt vid vilkoret af den djupaste tystnad, och säkert har det ej brutits hvarken af Drottningen eller De la G., såsom deruti allt för mycket interesserade. Möjligt, att berättelsen derom under K. Johan III:s regering blifvit utspridd, och talet så fattadt i pennan, som sannolikheten fordrade, att man tänkte sig förloppet. Berättelsen finnes i ett Franskt Manuscript om Svenska händelser, hvilket har till författare Parlaments-Advocaten Jolivetus, hvars son sålde M:scriptet till Grefve Magnus Gabriel. I samma urkund står, att Pontus var af K. Erik XIV omtyckt »pour son esprit et son courage; que le Roi se servit de ses dignes conseils en toutes les affaires de haute et grande consequence». Förbittringen blef lika stor, som nåden varit förr; och Erik önskade intet högre, än att i brinnande strid drabba tillsammans med den Franske Riddaren. Det var Konungens vilda tapperhet, som vid Botkyrka tvang Hertigarnes folk att taga till flykten och från Brunkeberg tåga tillbaka till Rörstrand, och det oaktadt De la G. »anförde Hertigarnes troppar både modigt och väl». De la G. var en af Befälhafvarne öfver de troppar, för hvilka Stockholms stadsportar öppnades af Rålamb. Under K. Johan III fortfor Konunga-nåden och förtroendet till den genom odödliga förtjenster med hvarje år allt utmärktare Fransmannen, hvars otacksamhet mot K. Erik XIV väl ej ursäktas, men otvunget förklaras af den skarpa blick, för hvilken den vacklande thronens faror ej kunde döljas. Den utländske Riddaren kände sin förmåga att spela en hufvudrol, om han endast gjorde sig till herre öfver omständigheterna, och trohet mot det nya fäderneslandet ersatte, hvad han felat mot en af dess Konungar.

Under K. Erik XIV hade De la G. för hans räkning i Frankrike värfvat och hitfört 3,000 ryttare och ett lika stort antal fotknektar. Under K. Johan III afgick han som sändebud till Lübeck, till Neder-Sachsen, till Hamburg och Münster år 1571, och följande året till Ost-Friesland, till Frankrike och Nederländerna. 1576 erhöll han en beskickning till Stralsund, till

sen-Lauenburg, till Brunswig, till Kejsar Rudolph II, Påfven Gregorius XIII och sist till Neapel. I Rom skulle framställa K. Johan III:s löfte att öfvergå till Katholska bekännelsen, mot följande vilkor: att Adeln tillerkän- besittningen af de förra kyrkogodsen, att Nattvarden lades under bröd och vin, att Gudstjensten hölls på iska, och att presternas giftermål medgafs. Påfven kunde å in på dessa fordringar, men önskade likväl bibehålla iska Konungen i tillgifvenhet för den Katholska kyrkan; för Possevinus skickades till Sverige, att underhålla en nare förbindelse. De la G:s Romresa, förhatlig i det ngt Protestantiska Sverige, gaf sedan Johan Skytte an- ing till den förebråelse denne gjorde Riks-Marsken Grefve ob, »att Hr Pontus på K. Johans liturgiska grillerbud i sådana Jesuitiska ärenden till Påfven, Sverige till ringa iad». Erland Båt sade då, för att bilägga saken: »sal. Pontus, så väl som Kung Erik, må hvila i fred, sådane voro, och Hr Jakob Pontusson tillhör vår tacksamhet, de krigstjenster han gjort oss som en redlig man».

Odödligt i Svenska vapnens minnesböcker är namnet itus De la G., buret af en man, som i Estland fäste lyc- vid våra fälttecken och förändrade krigets charakter från defensift till ett offensift. Förut hade Estland varit af isar öfversvämmadt, och Reval flera gånger hårdt be- adt, sedan alla Svenskarnes försvarskrafter blifvit inom s murar inspärrade. Befälet, lemnadt i De la G:s hand, ett med Polen slutadt förbund satte Svenskarne i stånd gå anfallsvis till väga. Med glödande kulor besköto de på trenne sidor af vatten omkringflutna Kexholm, till s stad och slott efter en förlust af 2,000 Ryssar nödga- till uppgift (i Nov. 1580). Öfver den isbelagda Finska en och vidare hela femtio mil tågade De la G. till We- berg i Estland, ett fäste från Korsherrarnes tider; detta itulerade (i Mars 1581). Likaledes Tolsburg; nu sträckte la G. sin marsch in i sjelfva Ryssland, der han brände den Sormak, gick öfver isen till Finland åter och for ifrån till Stockholm, sedan han åt Carl Horn anförtrott ålet. Under det De la G. med Konungen öfverlade om iftiga medel till krigets förande, satte Horn sig i besitt- ig af Lode, Leal, Wickel och Hapsal; hvarefter De la G., snart han åter anländt till sitt läger, började belägra rwa. Han lät påbjuda, att endast de, som hos honom dertill anmält, fingo deltaga i stormningen. Alla andra

voro uteslutna från den plundring af staden, som för en-kad stormning lofvades, hela tjugofyra timmar, med undantag att kyrkor och qvinnor skonades. Staden föll, sju tusen menniskor, oberäknadt Ryska soldaterna, nedhöggos, och betydligt var Svenskarnes byte. Till minne af Iwanogorods eröfring, som följde derpå, förvaras på Gripsholm två kanoner. Sedan Jama, Koporie, Nyslott och Wittenstein capitulerat, höll Pontus De la G. i spetsen för sitt rytteri, under klockringning, i trängseln af jublande folkskaror, sitt intåg i Reval, der han i Nicolai kyrka, knäböjande, tackade Gud för segern. Predikanten talade öfver texten, »när du drager i örlig mot dina fiender, och får se hästar och vagnar, ett folkes, som större är, än du, så frukta dig intet för dem; ty Herren din Gud, som dig utur Egypti land fört hafver, han är med dig». Af den bedrägliga vapenlyckan icke dårad, rådde De la G. Konungen att sluta fred med Ryssland och ej för den fåfängan att utvidga sin titel med namnet på ovaraktiga eröfringar uppoffra de redbara fördelar, hvilka Ryssarne erbjödo i Estland med Narwa och handelsfrihet för Svenskarne utsträckt till hela Ryssland. Efter De la G:s bref till Johan Henriksson vore dessutom de Tyska ryttarne, så länge de behöllo de till dem pantsatta husen (fästningarne), framgent obenägne att låta bruka sig mot fienden, och Liffländska Adeln var »icke Konungen mycket godt bevågen». För att tillfredsställa Skottarne, hade De la G. tillgripit sin egen förmögenhet, upplånt i Reval halftredje tusende daler och för deras skull utsatt sina guldkedjor och bästa klenoder. Till underpant hade Konungen lofvat honom hundra bönder, men dessa hade Tyska ryttarne fått. De la G. skrifver stundom bittra sanningar till Konungen och klandrar den Kungliga skrifvelse, som anbefaller att återgifva ett, på grund af hvad som var stadgadt om seglatsen på Narwas farvatten, uppbragt fartyg. »Hafver K. M. stor nesa och skam deraf, att låta först taga, och sedan efter en blind berättelse gifva det strax tillbaka igen; hvarför förundrar mig storligen, hvem som ger K. M. sådana råd in». Till fred med Ryssland var K. Johan framgent obenägen. Flera möten höllos, och på dem blefvo stillestånd ingångna och förlängda. Sista sammanträdet med Ryssarnes utskickade höll De la G. den 5 Nov. 1585. Detta afbröto de förra, i förbittring öfver att Svenskarne ej ville inlåta sig på ofvannämnda vilkor, och sedan samtyckte de ej till längre stillestånd än på femton dagar. Derifrån seglade De la G. på Welika-strömmen till Narwa; farkosten var bräck-

›ch då tvenne kanoner om bord aflossades, remnade en ta i botten på fartyget. Oaktadt man, med bylten och som i hast kunde anskaffas, fyllde öppningen, inström- vattnet, då roddarne kastade sig alla på ena sidan. n kantrade, och aderton personer drunknade; bland Pontus De la G., som var ännu svag efter en genom- en sjukdom.

De tjenster, De la G. gjort Sverige, belöntes med hä- ·äntan af Trögd, som gafs honom i förläning år 1579, Limingo socken i Österbotten och några gods och går- år 1580, Kolka gård i Liffland 1581, med ett stenhus rwa 1582, med Ketilhof i Liffland 1584, hvartill kom tenhus i Åbo. Årliga räntan af hans egendomar steg I,095 daler.

De la Gardieska Archivet saknar många upplysningar r familjens stamfader i Sverige, men förmodligen träffas a bland de vid reduktionen från Grefve Magnus tagna ingar, hvilka troligen äro att söka i Svenska Riks- iivet. Bland De la G:s utländska Correspondenter näm- Bothvidus Nericius de Sala (en Cardinal i Rom), Her- Magnus af Sachsen, Dav. Chythræus, Georgius Radziwill, . Possevin, Castellon l'Amiral de France, Cardinalen af io, Card. Commendore, Carlo Capello, Danzæus, K. Hen- i Polen, utom många andra utländingar af högre adeln. ta visar hans vidsträckta förbindelser.

ällor: Vita Ponti De la G. af Örnhjelm. — Girs, Johan III:s chrönika. — De la Gardieska Archivet, Del I o. IV. — Fryxells Berättelser, Del. 3:dje och 4:de. — Handlingar hör. till Skandinav. Hist. Del. 3 o. 8 m. fl.).

C—M.

2. DE LA GARDIE, JAKOB.

Denne, som skref sig Grefve till Leckö, Friherre till iolmen, Herre till Hapsal, Dagö, Kolcka, Kisa (Kida), isa och Arnö, var son af *Pontus De la Gardie* och *So- z Gyllenhjelm*, föddes i Reval (den 20 Juni) 1583. Blef 'erste för ett Norrländskt infanteri-reg:te 1601, General- nt. öfver hela krigsmakten i Finland 1608, Riksråd 1613, L General-Fältherre öfver de troppar, som voro bestämda afgå till Ryssland, och sedan underhandlare på samman- det i Nowgorod. Grefve 1615, Riksmarsk och General- ltherre (äfven Riddare) 1617; General-Guvernör öfver Est-

land och Reval 1619 (härtill lades år 1622 Riga med
derliggande gebit och herrskaper), President (den först
Krigs-Collegium 1630, Lagman i Upland 1633, Med
förmyndare-regeringen 1632—44. Dog den 12 Aug.
Gift d. 24 Juni 1618 med *Ebba Brahe*, dotter af
Drotset *Magnus Brahe*, och hade med henne sju söner
lika många döttrar.

Jakob De la G:s första, stora vapenbragd var för
af Wolmar, som han jemte Carl Gyllenhjelm sig åtog, i
af hvad Grefven af Nassau-Dillenburg sade, »att den,
Nederländerna sig understod att försvara en så usel
ning, blef otvifvelaktigt för sin förmätenhet hängd öfver
ten». »Om murar och vallar äro bristfälliga, måste tapp
folk och friskt mod hjelpa upp saken», blef vapenbröder
svar. Tre månader uppehöllo de Zamoiskys hela här
för en fästning med murar af endast två alnars tjock
och äfven omöjlig att försvara af brist på lifsmedel.
när staden blifvit stormad, gaf sig slottet mot det
att Svenska manskapet skulle få tåga bort; likväl måste
förarne stanna qvar som fångar hos Polackarne och
förråd utlevereras. Zamoisky bemötte de fångne mildt,
vade dem ett vittnesbörd om deras mod och välförhåll
men detta undanbådo de sig, såsom tvetydigt, då det
från en fiende; »dessutom hade de sjelfva gifvit sig ett
nesbörd, som ingen redlig krigsman kan jäfva». Den
de åtnjuto, sträckte sig dertill, att dem gåfvos varma
terkläder, då deras egna voro utslitna. Från Riga, der
tern tillbragtes, blefvo de sedan förde till Wilna, der de
ställdes K. Sigismund, som anförtrodde dem åt Wiesolow
Denne sökte på allt sätt att göra fångenskapen ännu
tryckande, ehuru De la G. rönte en mildare behandling
äfven erhöll anbud att ensam blifva utvexlad, ett
som han först afslog, för att dela vapenbroderns öden,
efter 4 års förlopp antog, då han gick i Nederländsk
tjenst, »så väl för andra considerationer», som för det
seende Nederländska kriget egde att vara den bästa
der krigsvetenskapen och belägringskonsten inhämtades
de största mästares ledning. De la G. var der allmänt
tyckt, och »för hans generositet och vackra comportement
föredrog honom Prins Moritz af Oranien framför alla
Öfverstar. Att taga tjenst i Frankrike föreslogs
muntligen af Ambassadören Janin, utom det att Henrik IV:s
bref till De la G. innehöllo stora löften, allt med hänseende
till hans rykte och börd. Men De la G. föredrog att tj
Sverige och gjorde sig vid hemkomsten 1608 dubbelt

ien hos K. Carl IX, då han förde med sig in i riket utländska Officerare och handtverkare, »de första, som tiden inrättade militien och manufacturerna här i lan- De ofvanför nämnda »considerationer», hvilka förmådde la G. att träda i utländsk krigstjenst, voro de i Sve- ännu ej alldeles slocknade partistriderna, och med håg- at af sin store faders nära förhållande till K. Johan III, le Jakob De la G. frukta att blifva ansedd som en af smunds anhängare, för hvilka misstankar han dittills blif- skyddad af sin ungdom och den aflägsenhet, hvaruti han hållen från alla förbindelser med hvardera af de stri- de partierna i Sverige.

Hemkommen från Nederländerna anklagades De la G. med sin utresa dit hafva haft för afsigt att inleda en ermåls-förbindelse mellan Prins Moritz och Prinsessan a, då Svenska kronan skulle tillfallit Prinsessans Ge-. Detta föregafs hafva varit orsaken, att De la G. blef än Gyllenhjelm befriad ur Polsk fångenskap. De la G., opp att för denna plan vinna de förnämsta familjerna i rige, skulle efter sin återkomst hafva hållit sammankom- på en herregård utanför Örebro. Oaktadt ingen skugga grundad misstanke fördunklade De la G:s undersåtliga het, måste han likväl ställa borgen för sig. Anklagelsen ledde sig från Erik Tegel, som ville störta De la G. och igenom undgå att gifva den ersättning, hvarpå De la G. e anspråk för de under hans omyndighet honom beröf- e egendomar, som samma Tegel slagit under sig. Fri- d, skickades De la G. till Finland, att der taga befäl r tropparna. Sedan han 2 år uti Nederländska krigs- stens handgrepp inöfvat Finska krigsfolket, blef han ut- md till Befälhafvare öfver den hjelpcorps, som K. Carl skickade Ryska Czaren Wasili Schuiskoi, mot det att ne afträdde Kexholm med dess län och hvarje månad talte i sold 32,000 rubel. Svenska styrkan är troligen rdrifven i Ryska uppgifterna, som upptaga den till 8,000 Infanterister och 4,000 Cavallerister. Solden, som Rys- ne erlade, förband endast till att lemna 5,000 man, och l 4,000 anlände De la G. till Moskau. Hans tåg genom sland är minnesvärdt lika mycket för de svårigheter, myteriet bland de värfvade tropparna lade i hans väg, för den omvexling af segrar och motgångar, som i det nmande landet skänkte märkvärdighet åt en här, inom ken i sin hela regellöshet olägenheterna af värfvade ut- lingar under deladt befäl framträdde. Kopories beläg-

ring måste af brist på kanoner öfvergifvas. I Nov förenade sig De la G. med Knes Michaël Schuiskoi och under klockringning och kanonskott sitt intåg i staden, dan de förnämsta Bojarerna i spetsen för 1,500 ryttare tagit honom vid stadsportarne. Svenska tropparna fing komma in i staden, då Knes Michaël å deras sida befa våldsamheter. En uppmaning från Zborowsky till De la att öfvergifva Wasili och sluta sig till Demetrius, som den rättvisaste saken, besvarades sålunda, att De la G. kommit till Ryssland för att disputera om Demetrii Schuiskois sak var rättvisast. Detta hade hans Konung dan öfvervägt. Svenska Fältherren skulle endast öfver huru han svärdet manligen föra skulle». Då budbär ville i Svenska lägret sprida uppror, blef han spetsad. Twer stod Zborowsky med 5,000 man. I den inbry striden var det för regnet omöjligt att bruka Svenska gevären, och Ryska pikarna trängde tillbaka flyglarna, hvilka stodo värfvade Fransmän och Tyskar, Finnarne Ryska hjelptropparna, medan centern, som utgjordes Svenskar under De la G:s eget anförande, dref Zborow liftroppar framför sig in i staden och upp på slottet. net kom striden att upphöra.

Två dagar senare, eller sjelfva midsommarsdagen, De la G. en afgörande seger, då han återtog de fälttec som Svenskarne i förra slaget förlorat, och dessutom eröfr flera af Ryssarnes. Ryska hjelptropparnas feghet gjor att stormningen af staden misslyckades; och efter ett försök med lika liten framgång, påminte Knes Michaël nödvändigheten att marschera till Moskau och undsätta Czaren. Fick tåget en lycklig utgång, skulle alla på deras ännu ointagna fästen ofördröjligen gifva sig. Ännu vigt erhöll denna föreställning af den omständighet, Sapieha med sina troppar brutit upp för att bemäktiga de pass, som ledde till Rysslands hufvudstad. Från Kas och Jaroslaw påräknade man nödig proviant för marsch. I Koljäsin utbröt bland De la G:s troppar ett myteri, föranledt af den uteblifvande solden, af förbudet att plundra landet, af Finnarnes allt från Klubbkriget fortfarande sjelfrådighet och af det utländska befälets roflystnad. Afve växte farhågorna och missnöjet, ju längre tåget framskr genom allt vildare nejder, bland främmande menniskor, der och språk. Finnarne klagade, att deras hustrur barn förtrycktes hemma af Fogdarne, medan de sjelfva fördes allt djupare in i det fiendtliga landet. Ryssarne,

veko i striden, förtjente ej, att man för deras skull lät sig öra såsom till en slagtbänk. De la G. och Knes Michaël nvände lika fruktlöst hotelser och löften. Finnarne böradde hemtåget, och sedan hördes bland Tyskar och Fransmän ett sorl, att om Fältherren förde dem längre i det främmande landet, ville de gå öfver till fienden. De togo samma äg som Finnarne. De la G. nödgades följa efter, och då an fyra mil derifrån hann upp Finnarne, dref han dem med dragen värja i leden tillbaka och ryckte från dem fanorna, utan att likväl förmå dem att följa sig. I Twer, der De a G. ämnat afbida förstärkning från Sverige, förnyades upproret, och hela hären med en mun sade, att »så framt Herr Jakob icke ville tåga hemåt, skulle de lemna honom ensam qvar». I Moldowa först förmådde Fältherren så mycket öfver tropparna, att de åter började sitt Ryska tåg. Innan dess hade Boje till Finland anträdt återtåget med de mest uppstudsiga och de som af ålderdom voro i ett krig obrukbara. Till befälhafvaren på Wiborg skref De la G., att de, som innan dess på eget bevåg skyndat hem, skulle straffas. Med 1,200 man, till hvilka halfannan månads sold utbetaltes af Ryssarne, fortsatte De la G. marschen, men ville, innan han närmade sig Moskau, afbida ytterligare förstärkning från Sverige. Då denna anländt och hela Svenska styrkan steg till 4,000 (efter en annan uppgift 5,000) man, bröt hären upp och befriade från belägring det starkt befästade klostret Troizkoi-Sergiew, som Sapieha med 15,000 man ett helt år hållit inneslutet. Då lefde af 498 Munkar ej flera än 6 jemte Abboten. Utaf klostret mottogos Svenskarne som befriare, och der valde de sitt högqvarter, hvarifrån de företogo ströftåg, under hvilka skidlöparne gjorde mesta nyttan, men öfver de snöbetäckta fälten marscherade rytteriet och fotfolket med svårighet. Vid Demitriof led Sapieha nederlag och inspärrades på slottet, som han sedan tvangs att sticka i brand; hvarefter han med en förlust af mycket folk, af några fanor och 12 fältstycken drog till Polen.

Nu var vägen öppen till Moskau, och då De la G. stod 8 mil från Czarernas hufvudstad, upphäfde Rusinski belägringen, som räckt hela 2 år. D. 12 Mars 1610 intågade Svenskarne i Moskau, och Knes Michaël i spetsen för alla tropparna. Folket helsade dem som stadens fäder och befriare, och till undergifvenhets-tecken framräckte de bröd och salt. Då ingen med svärd vid sidan fick visa sig för Czaren, förklarade De la G., att Czaren väl kunde se det svärd, som befriat honom. Man tillät äfven fältherren att visa sig väpnad, och Czaren under uttryck af sin glädje för-

nyade löftet om Kexholms afträdande. Bland topparna li han utdela belöningar och förfriskningar. Under vistand i Moskau höll De la G. ett sorgetåg, till ett minne af de för tre år sedan aflidne Prins Gustaf, som var en son af K Erik XIV. Hufvudstadens utsväfningar förderfvade krig folket, och då en Engelsman Colwin hotade att ur fanorn rycka Svenska vapnet och i stället dit insätta Engelska Ko nungens, beslöt De la G. lemna Moskau, utan att han der för var hågad att rycka mot Smolensk, der hela Polsk hären stod. Czaren hade hos Svenskarne förlorat för troende och tillgifvenhet, både derför att han ej återga Kexholm och emedan det var med hans samtycke att Kne Michaël genom förgift blifvit undanröjd. För att tillfreds ställa Svenska Fältherren, lät Czaren smälta sina guld och silfverkärl till sold åt tropparna, och hvad som dera sedan återstod, skulle inom 6 månader vara betaldt efte en förskrifning, som Czaren gaf. Före nästa midsomma borde Kexholm vara afträdt. De la G. förstärktes me Ryska troppar under Demetrius Schuiskoi och med Svenska som anlände under Evert Horns befäl. Han var nu beredd att rycka mot Smolensk och innan dess på Czarens enträgna begäran undsätta Woiwoden Wolowid i Zaroba, dä upproret spridde sig på nytt bland tropparna. De tilläto ej Evert Horn resa till Czaren, för att yrka på soldens utbetalning, hvarigenom De la G., i fall det lyckades, hyste det hopp att qväfva missnöjet. I Klusina stod Svenska lägret, på ena sidan omgifvet af en gärdesgård, och på den andra af en bäck och en tjock skog. Gärdesgården, hvilken var beräknad till ett skyddsvärn mot öfverraskning, blef under natten nedbruten, tvärt emot De la G:s ordres, inga bålverk uppkastades, inga vakter utställdes, och i gryningen hade en Polsk här under Zalkowski uppställt sig bredvid Svenska lägret. De la G. hade i spetsen för rytteriet öfverändakastat de Polackar, som inlåtit sig uti handgemäng, under det Svenska infanteriet förhöll sig overksamt; och så snart Zolkowski såg detta, lät han mellan dem och Svenska rytteriet några af sina troppar framrycka, för hvilka De la G. blef tvungen att draga sig undan till sitt läger. Der träffade han allt i förvirring. Några hade förskansat sig inom en vagnborg, andra ropade, att det var fåfängt att strida, och gingo öfver till fienden. Demetri Schuiskoi gjorde med sina Ryssar ingen nytta, så länge de stannade qvar, och omsider togo de flykten på vägen till Moskau. De värfvade utländingarne riktade mot sjelfva Fältherren sina vapen, när han afslog att dagtinga; först plundrade de Svenska trossen och Fältherrens

vagnar, hvarefter de gingo öfver till Polackarne. Nu lät Zolkowsky fråga De la G., om han ej ville biträda den capitulation, som Conrad Link, en af de Tyska Cheferna i Svenska hären, redan för sig hade afslutat. Detta var det enda som nu återstod, och på ett ställe som låg midt emellan begge lägren möttes båda Fältherrarne i full rustning, med lika stor omgifning hvardera. Mot det De la G. förband sig att under detta fälttåg ej vidare strida för Czaren Schuiskoi, skulle hans troppar vara fritagna från att gå i Polsk tjenst och ostörda få fortsätta marschen till fäderneslandet.

Medan denna underhandling fortfor, hade nitton fanor ryttare och tolf fanor knektar förenat sig med de förra öfverlöparne. Och oaktadt De la G. bland de ännu qvarblifvande fördelade 5,450 rubler i guld och silfver och 7000 rubler i kläde och pelsverk, öfvergafs han äfven af dessa troppar, som, uppäggade af nyssnämnde Link, företogo sig att plundra trossen och hotade Fältherrens lif. Han räddade sig endast derigenom, att han tog sin tillflykt till 2:ne Franska compagnier, som stodo vid Pogarelew. I Svenska lägret stridde Fransmän med Tyskar och Engelsmän; omsider följde dessa Link till Polackarne. Upproret sträckte sig slutligen till Fransoserna i Pogarelew (Pogorlou); de öfverföllo De la G. en morgon bittida, innan han stigit upp, plundrade hvad han ännu egde qvar af dyrbarheter, och det var med möda han räddade lifvet. Öfver Torjok drog De la G. till Svenska gränsen, och hans bref till K. Carl IX innehöll, »att då han under lyckliga tider fört styrelsen, ville han ej undandraga sig att förestå verket under svårare omständigheter, när det genom nedriga menniskors förräderi fått ett ofördelaktigt utseende». Konungen bad honom ej misströsta om lyckan, »som kunde vända sig genom Gud, egen klokhet och bättre soldaters mod». De la G. beordrade tvenne underbefälhaffvare att bemäktiga sig Kexholm och Ladoga. Båda företagen lyckades. Sjelf inöfvade han tropparna och drog försorg för magasiners upprättande i Wiborg. Han började underhandlingar med Nowgorod, i förlitande på denna stads känsla af en försvunnen storhet, för hvilken hvarje främmande ok måste förefalla vanhederligt, och det allmänna hatet mot Polackarne stegrades genom berättelsen, att dessa under Moskaus belägring stuckit en del af denna stad i brand; dessa omständigheter begagnade De la G., för att bana väg för Svenska Prinsen Carl Philips val till Storfurste öfver norra Ryssland.

afbrötos, då Svenskarnes fordringar sträckte sig ända till Iwanogorod, Augdow, Koporie, Nöteborg, Ladoga och Kexholm. Då dessa anspråk sedan inskränktes till Ladoga och Nöteborg, ökades derför ej förtroendet, och 14 dagars stillestånd tjente endast till att å båda sidor underlätta rustningarna. De la G., förstärkt med 1000 man och med ökade krigsförråd, tågade mot Nowgorod. Denna stad delades af floden Wolchow i tvenne delar, den så kallade handelsstaden, der alla rikedomarna voro hopade och befästningen svagast, öster om Wolchow, och Sophia-sidan, så kallad af Sophiakyrkan, som tillika med Erke-biskopspalatset och slottet (Kreml) var belägen på vestra stranden af nämnda flod. Ryssarne förökade sin vaksamhet i handelsstaden, emedan de der väntade en stormning, både för den svagare befästningen och emedan Svenska tropparna med kanoner och petarder ströfvade åt detta håll. Detta underlättade planen att genom öfverraskning taga den visserligen starkare befästade, men numera på manskap blottade Sophia-sidan. De la G. uppmuntrade tropparna genom erinran »om deras tapperhet, om Ryssarnes otacksamhet och den lön, som båda af en rättvis Gud kunde hoppas». De skulle ej heller af stadens forna anseende låta sig förfäras, »ty det finnes numera ingen ting stort i stora Nowgorod». Denna forna fristad, som för Mongolerna och flera Ryska Storfurstar varit ointaglig, hade genom sina rikedomar blifvit vigtig, och, ett rof för Iwan Wasiljewitsch, var den numera hvarken krigisk eller fruktansvärd, och intet påminte om det gamla ordspråket: »Hvem kan stå emot Gud och stora Nowgorod». D. 15 Juli under den inbrytande natten förde De la G. tropparna öfver till Sophia-sidan, en petard sprängde stadsporten; under dånet af salfvor, af trummor och trumpeter intågade Svenska hären. Förskräckelse och öfverraskning gjorde alla vapenlösa, många Ryssar drunknade, då de öfver floden ville fly till andra delen af staden, och Butterlin plundrade och satte eld på köpmansstaden, innan han flydde. Slottet, som återstod att eröfra, uppgafs af några förnäma Ryssar, hvilka ej trodde sig kunna uthärda en stormning. De lofvade äfven att till Storfurste välja en af K. Carl IX:s söner. Carl Philip var erkänd för Storfurste ej allenast i Nowgorod, utan af hela Jaroslaw och af alla Ryssar, som bodde från Wologda till Archangel, och af några kretsar i Nischnei Nowgorod.

Ännu en gång, och det var sista gången, gjorde några af tropparna uppror, förebärande deras anhörigas förtryck af Fogdarne hemma. Med flygande fanor ryckte de ut ur Now-

gorod. En del, uppehållne af Fändriken, under det han från dem återtog fanan, blefvo af De la G. kringrände och straffade till lifvet. De öfriga, under sjelfvaldt befäl, då deras Officerare stannade qvar hos Fältherren, skyndade straffet till mötes, då de efter ankomsten till Finland blefvo, på grund af De la G:s bref till Svenska Höfdingarne i Wiborg, dömde några till döden och andra till slafveri. Carl Philips afresa till Ryssland fördröjdes, hvartill både Konungen och Enke-Drottningen hade sina skäl, de senare grundade på farhågorna för hennes mest älskade sons öden i det då barbariska Ryssland, och de förra stodo i sammanhang med K. Gustaf II Adolphs önskan, att hellre på Ryssarnes bekostnad utvidga sin gräns, än skänka dem en Storfurste i sin bror, med hvilken man kunde hafva framtida gräns-stridigheter att befara. De stora i Sverige sågo äfven ogerna, att den nya ätten De la G. skulle vid ett redan lysande namn fästa en ära, varaktigare än de flyktiga segrarnes, den att hafva åt Wasa-huset skänkt en ny krona. Endast en obetydlig del afgick af de förstärkningar, hvilka blifvit De la G. lofvade, och Prinsen uteblef äfven. Konungen tillskref fältherren att ej bestämdt lofva något om Prinsens ankomst, utan snarare »tillspärra tyglarne och hålla detta folk (Ryssarne) inom sina skrankor». Denne svarade, att han ingalunda, vid de beting han gjort med och i Nowgorod, förglömt Sveriges rätt och ej heller gifvit åt Ryssarne friare tyglar, än att han dem kunde regera. Till Svenska Konungen skickade han äfven ett bref, hvilket intygade, att Polackarne försökt draga honom på deras Konungs sida, såsom en utväg »att dymedelst än ytterligare förherrliga sitt stora namn». K. Gustaf Adolph försäkrade skriftligen om den tillförlit han bar till De la G:s trohet. Denne senare hade ej endast fienden att strida emot, utan äfven befarade resningar att bekämpa i de landsändar, som redan underkastat sig, sedan numera en inhemsk Czar blifvit vald. Om en resning spridde sig, var De la G. befald att härja landet, bortföra kanoner, kyrkoklockor och allt redbart, sedan sätta eld på Nowgorod och sjelf draga sig till Svenska gränsen.

Under tiden bilade han oenigheten mellan Evert Horn och Philip Scheding, förmanande dem »att skicka sig så som då man i storm är stadd på en gemensam båt. Väl kunde det hända, att ägg stöta tillsammans i ett och samma fogelbo, men hvarje man, hvarje redlig medborgare och krigsman borde akta sig, att missförståndet ej bröt ut i öppen ovänskap». Emellertid hade fältherren från besättningarna i Iwa-

nogorod, i Nöteborg och Ladoga afskilt allt det opålitliga Ryska manskapet; ännu hvilade vapnen, till dess Konungen år 1614 afgick till dessa orter, »för att, som han sade, af den erfarne hjelten (De la G.) lära sig krigskonsten». Vid Bronitz segrade De la G. och Evert Horn öfver en till antalet dem öfverlägsen styrka Ryssar, men erinrades af Konungen att spara sig, emedan »det är mig mera angeläget om edra personer, än om hela stora Nowgorod».

Efter freden i Stolbowa (1617) utnämndes De la G. till General-Guvernör öfver Estland och Reval. Utanför Riga anförde han en af de fyra corpser, som utgjorde belägringshären, och sjelf sårad, dref han på flykten de Polackar, som ville undsätta den belägrade staden. Vid Konungens hemresa hade han öfverinseendet öfver allt, som hörde till kriget och till landets förvaltning. Konungen gaf sitt nådiga bifall till känna för det sätt, hvarpå dessa pligter uppfylldes. Sedan De la G:s Ståthållaredöme blifvit förökadt med Riga och hvad af Liffland som var eröfradt, skulle han jemte Axel Oxenstjerna arbeta på att sätta landet i bättre skick. Då Konungen flyttade kriget till Preussen, lemnades De la G. qvar i Liffland, med befallning att i det närgränsande Kurland skonsamt behandla invånarne, »hvarigenom man endast kan vinna fiendtliga sinnen; dock skulle alla egendomar, tillhöriga Kurländska Adelsmän, sköflas och brännas». Underrättelserna äro knapphändiga för åren 1626—28. Massan af Svenska stridskrafterna sammanträngdes i Preussen, der Konungens närvaro gaf företagen större lif och fart. De la G. fullbordade Lifflands eröfring, och under det han förföljde fienden, ryckte han tolf mil in i Lithauen.

Efter det 1629 med Polen slutade stilleståndet, kallades han till Stockholm att der i (det 1630 upprättade) Krigs-Collegium intaga sin plats och draga omsorg för medels anskaffande till Tyska kriget. Oförtrutet höll han under strängaste vintern mönstringar, besörjde manskaps utskeppande och drog sjelf 1635 med en betydlig styrka öfver till Preussen, för att understödja Svenska Commissariernas fordringar på mötet med de Polska utskickade. Före sin utresa mottog han ett besök af Franska Ministern Comte d'Avaux och berömde för honom Polska Kronfältherren Koniecpolskys tapperhet, med det tillägg, att han snart hoppades komma med honom i handgemäng i Preussen. Koniecpolskys porträtt hängde i De la G:s rum på Ulriksdal, der d'Avaux aflade besök. De la G. berättade ytterligare, att han en gång räddat trettio Polska ädlingar, som Ryssarne velat uppoffra. Då frågan om stilleståndet med Po-

len förekom i Rådet, afstyrkte De la G. allt slags eftergift af eröfrade orter, då denna endast skulle förmå Ryssland och Danmark till samma anspråk. »Äro vi olycklige, så är det bättre att återgifva våra eröfringar vid Nordsjön än Finska vikens och Östersjöns säkra och sammanhängande besittningar. I alla fall bör icke fäderneslandet mottaga lagar af en alltid öfvervunnen fiende.»

Till denna framställning af vår hjeltes krigiska verksamhet sluter sig här öfversigten af de författningar han utfärdat som Ståthållare och Länsinnehafvare i Estland; hvartill vi bifoga hans enskilda anförande såsom medlem i Svenska Rådet. De la G. gjorde det förslaget att förläna åt soldaten hemmanslotter och derigenom närmare fästa honom vid fäderneslandet. En ryttare i Estland erhöll 2 hakeland i jord, och de plöjdes med dragare från det huset (slottet), under hvilket jorden låg. På sina egna gods fördelade han jord åt tropparna, ½ hakeland åt Under-Officerare och Corporaler, för att de skulle hafva uppsigt öfver soldaternas arbete. Hvarje halft hakeland utgjorde 15 tunneland. En soldat fick 3 tunneland; och önskade han mera, skulle derför utgöras tionde, dagsverke och vakthållning vid slottet. I soldaternas vapenöfningar skulle deras söner deltaga, för att sålunda bilda en plantskola för krigare. Noga skilnad gjordes mellan gränserna för de särskilda ståndens yrken, så att adelsmän förbjödos att drifva borgerlig rörelse, och borgarne att lägga sig till landtgårdar af en areal öfver 6 tunneland. Bönder, som inflyttade på öde hemman, skulle af Fältherrens förvaltare förses med dragare och säd, hvilket förskott sedan efter räkning borde återbetalas, utom i fall medellöshet hindrade, då Fältherren åtog sig förlusten. Skolmästare och Landtmätare skulle tillsättas. De böter, som i smärre brottmål, i skuldfordringsmål och andra civila saker tillföllo Fältherren på grund af de till honom afstådda regalier, anslog han till kyrkorna. De af »Launleuten, Bürgern oder Pauren», som vädjade till »Landrichter», blefvo land och län förlustige. Det löfte Fältherrens Fogdar afgåfvo att bönderna vid lag och rätt hålla och dem med inga pålagor eller med ovanlig vigt och mål betunga, bröts, efter hvad klagomålen öfver Hauptmannen Arnold von Husen upplysa. Det förtryck, denne utöfvade, hindrar oss ej att göra rättvisa åt Fältherrens ädla afsigter, om än de föreskrifter han utfärdade ej alltid hade en önskad verkan.

Då man uti Rådet öfverlade om nya skatter, utan hvilka staten ej kunde bära sig, yttrade De la G.: »det är intet fun-

dament till vår discours, hvad som vill behöfvas; men quæstio är, om Ständerna äro till att maintenera i devoir på sättet.» Han påminner om folkbristen i landet och hemmanens ödesmål. Då vid samma tid deputerade från Presteståndet hade företräde, talade Fältherren ur en strängare ton; möjligen för att öfvertyga om åtgärdernas nödvändighet och fastheten af Senatens beslut: »J ären intet hitkallade, så föllo hans ord, för att besvära eder, utan mera som ett sätt att consultera, huru riket må kunna vid makt hållas». De öfverklagade skatterna voro för riket conservation oundvikliga, och innan de blifvit påbudna, hade de varit förelagda för öfverläggning. Det berättades, att Fältherren jemte flera af rikets stora dragit inkomster af kronouppbörden bortarrenderande, och att han derför satt sig emot afskaffandet deraf. Han yttrar likväl, att »Arrendatorerne ej slippa onäppste, om de beträdas att göra orätt». Att bestämma om uppbörden genom Fogdar eller Arrendatorer skulle indrifvas, var ett regale, hvaröfver sig Rådet yttra ville. I frågan om skjutsningen yrkade Fältherren, att den skulle fortfara, då man i annat fall »ej af bonden kunde få något för lön och bön». Äfven var det billigt, att Riksens Råd i Kronans ärenden hade friskjuts.

Fältherrens mening hördes gerna i Rådet, och det var han, som i Oxenstjernas frånvaro vanligen talade till Ständerna. År 1635 yttrade han med anledning af Rådets ställning till Enke-Drottningen: »att om den unga Drottningen skulle uppfödas i ond affection emot oss, vore oss fast bättre att vara under, än på jorden. Enke-Drottningens steg mot Regeringen göra deras tjenst så tung, att de fast hellre vilja sitta i deras hus och äta kål och rofvor, än med regementet sig befatta, om deras trohet och kärlighet till fäderneslandet dem icke dertill droge». Öfver ståndsföreträden och de anspråk, som tillkommo den utmärktare personligheten, höll De la G. en vaksam hand; misstyckte sin styfsvärmoder Ebba Bjelkes giftermål med Herman Fleming, »som ej ännu var i Friherrestånd och uti Herre-Classen». Vid fredsunderhandlingen med Ryssarne tillät ej Fältherren, att Henrik Horn, oaktadt äldre Riks-Råd, tog första platsen, då detta skulle hos Ryssarne minska Fältherrens anseende. Hans mogna råd förvärfvade honom i alla vigtiga mål Dr. Christinas öra, och ännu i sina sista lefnadsår trädde han blind, en ny Appius, upp i Rådet vid dess öfverläggningar. Den politiska ställningen i Europa följdes af honom med uppmärksamhet, och utländingar kunde ej till fyllest berömma den gästfrihet och

glädje, som rådde i hans hus, både i Stockholm och på Jakobsdal. Hans hvardagslif var sparsamt, men på gästabud gick ståtligt till, och rätterna inburos af adlige pager. På en måltid, som Fältherren gaf åt Comte d'Avaux, förtärdes för öfver två hundra Rdr. Om K. Gustaf II Adolphs praktfulla kröning yttrade De la G.: »der gick Elfsborgs lösen». Fransmannen Ogier säger, att Marskens hus var icke mycket bättre, än en ringare borgares lusthus vid Paris. Detta faller svårt att förena med storheten i byggnad och anläggningar på Leckö och Jakobsdal, äfven om man medger, att dessa herresäten ytterligare utvidgades och förskönades af Grefve Magnus. I sammanhang med ofvanstående yttrande tillägger Ogier: »I denna boning träffades en man, som säkert i historien intager sitt rum öfver dem, som byggt de präktigaste slott». Vetenskaperna och deras idkare omfattade De la G. med varm tillgifvenhet och sträckte denna längre än till blotta bifallsyttringar. En Petrus Oxstadius antog han till sin Stipendiat i Upsala med 100 daler i penningar och 10 t:r spannemål årligen, för »att han dermed sina studier continuera skulle, på det vi framdeles någon god tjenst af honom hafva kunna». Den namnkunnige Loccenius kom ofta i Fältherrens hus, Björnklou var lärare för Grefve Magnus. Sandhagen, som antogs till Præceptor för de yngre sönerna, måste förbinda sig att dem instruera i deras studier, så länge de i riket skola dem continuera, samt sedan åtfölja dem på deras peregrination». Fältherren försträckte kronan betydliga summor, ett år (1615) öfver 58,000 daler, och sammanlagdt gingo dessa försträckningar till 138,630 daler.

Drottning Christina lemnar af Jakob De la G. denna skildring: »Han var en man, som förstod sin syssla, var ganska tapper och hade gjort riket stora tjenster, så väl i Ryssland som i Polen. Han hade gått steg från steg till Riksmarskembetet i Sverige. Var till sitt väsende öppenhjertig, af en tillräcklig skicklighet, något bullersam af sig, utan förställning och något stortalig; men för öfrigt en man som vid alla tillfällen gjort sin skyldighet. Han dog, mätt af år och timmelig heder, uti den Lutherska trosbekännelsen, uti hvilken han var född och uppfostrad.»

Han var gift med *Ebba Brahe,* Riksdrotset Grefve Magni Brahes dotter, och hade med henne sju söner och sju döttrar. Den sköna Ebba Brahe, den store Gustaf Adolphs ungdomsälskarinna, blef af Enke-Drottningen aflägsnad från utsig-

ten till en kunglig krona. Hon prisas af skalderna i vers på både Greker- och Romare-språket. Vi införa nedanstående:

"Coelum Deus
pinxit sub coelo;
Oculos chrystallo,
Genas Aurora,
Labia rosis,
Os gratia;
Eridos pomum
Non nisi fortissimo
Nubebat Duci,
qualem non Græcia,
non olim extulit Roma."

Ebba Brahe, medan hon älskades af K. Gustaf Adolph, ritade på ett fenster i en af Hofsalarne följande rimslut:

"Jag är förnöjd med lyckan min
och tackar Gud för nåden sin".

Enkedrottningen fick se det och skref inunder:

"Det ena du vill, det andra du skall,
så plär det gå i sådana fall."

Af ännu bevarade bref, som vexlades mellan Konungen och Fröken Ebba, ser man, att det varit hans afsigt att med henne dela sin thron. I Skoklosters Bibliothek förvaras kärleksvisor, som Gustaf Adolph under Ryska fälttåget diktat, medan hans hjerta ännu var fästadt vid den sköna Ebba. Efter Augdows eröfring d. 10 Sept. 1614 skref han till henne: »Besynnerligen tackar jag Hans Gudomliga allsmäktighet, som mig hafver den ära gjort, att jag hafver uti eder faveur mina fiender öfvervunnit.» (Se Magnus Brahes biografi med tillägg i B. 3.)

Enkedrottningen kunde endast genom ett uppskof afböja den tilltänkta förmälningen. Hon vann tid, och dermed vann hon allt. Den nye Konungen fick se den sköna Margareta Cabiliau, förälskade sig i henne, och en pant af deras kärlek var Gustaf Gustafsson, sedan Grefve af Vasaborg, som föddes 1616. Ebba Brahe skänkte sin hand till den segerkrönte härföraren, Jakob De la G. Bref, som kunna läsas i De la G:a Archivet, göra oss bekanta med henne och med flera omständigheter ur hennes privatlif såsom Jakob de la G:s maka. Hon skrifver som hon talar, känner ej interpunctering, språkregler eller en utbildad stil. Den höga skönhet, som fästat sig vid Ebbas blotta namn, blomstrar ej i dessa stela, färglösa stapplande uttryck af den moderliga tillgifvenheten i sin varma innerlighet. Dessa förtroliga utgjutelser återspegla henne som en öm, from och god husmoder, men det romantiska färgdoftet hade förflugit med ungdomens glänsande fägring. Små hushållsangelägenheter förekomma der vid sidan af uttrycken

hennes känslor för barn och anhöriga. Allt är godt och rtligt, men någonting ovanligt eller poetiskt upplyftande lle man der förgäfves söka. Hennes qvarlåtenskap i guld silfver uppgick till 52,418 lod (då guldet reduceras till vervärde), och deribland voro pjeser af 300 markers vigt. therren och hans Grefvinna skänkte till Nicolai kyrka i ckholm, der de 1618 blifvit vigde, en dyrbar ljuskrona silfver om 78 marker. Han afled i Skara d. 12 Aug. 2. Han är i koppar stucken af Falk 2:ne gånger efter enstrahls originalmålningar.

ällor: Emporagrii Personalia. — Hallenbergs Gust. II Adolphs Hist. — Fryxells Berättelser. — Svensk Plutark af Lundblad. — De la Gardieska Archivet, VI:te del. — Adlersparres Histor. Samlingar, IV:de del. — Handlingar hör. till Skandinav. Hist., VIII:de del. — Ugglas Rådslängd. — Geselii Biogr. Lex. — [Stjernman, Höfd.-Minne. — Rosenhane, Fem Riks-Åmb. — Tibell, Ridd.-Hist. — Anrep. — Tillägg i 5 B.])

C—m.

3. DE LA GARDIE, PONTUS FREDRIK.

Son af den föregående, föddes (d. 4 Okt.) 1630. Blef gt Öfverste för Uplands Cavalleri. 1664 General-Major Commendant i Malmö. 1665 v. Guvernör i Skåne. Om s samtal i denna egenskap med f. d. Drottning Christina lyses man af vigtiga documenter i Skandin. Sällsk. Handar. 1666 blef han Riks- och Krigsråd, efter Gustaf Banér siderande Krigsråd i Krigs-Coll., 1679 President i Dorpts frätt. Dog (d. 9 Okt.) 1692 (ej 1693). Gift med *Beata s. v. Königsmark*, dotter af Fältmarsk. Grefve H. Christ. nigsmark. Begge deras döttrar äro märkvärdiga i vitterens annaler. *Ebba Maria*, f. 1657, räknas bland Svenska ldinnor. Hon har äfven utgifvit Andliga Betraktelser. er sin fader sjöng hon 1692 ett Tyskt Sorgeqväde, hvaraf utdrag finnes i De la G. Arch., VII Del. Öfver Drottning ika Eleonoras dödliga afgång utgaf hon ett dylikt på nska och tyska. En dess lyckönskan till K. Carl XI är svenska. Hon dog 1697. — Dess syster *Johanna Eleoa* är än mera berömd för lärdom och vitterhet. Hon des 1661, blef 1680 Hoffröken hos Drottn. Ulrika Eleoa d. ä. Gift med General-Lieut. Öfverste-Kammarherren Erik Stenbock. Statsrådet Sam. Triewald, en af de traste Svenskar i sin tid, hade conditionerat i nämnda etliga hus. Han bekände, att han af Grefvinnans böcker, ntal och rena smak i vetenskaperna haft mera nytta än

af något in- och utrikes Universitet. (Dalins Tal öfver Trie wald i K. Vet. Akad. 1743, Gezelii Biogr. Lex. III. s. 295. Af Grefvinnan finnes i Palmsk. Saml., XV Tom. xxii, Sup plem. p. 3., ett poem på 3 ark: *Portrait d'Ismène* (Drottn Ulrica Eleonora, d. ä.), en Fransk pastoral i bunden oc obunden stil. En framställning af pastoralen jemte utdra träffas i De la G. Arch., VII D. Hon har äfven skrifvi N. 225 i Stockholmisch. Gesangbuch: »Weich, Falsche Welt» Död (d. 6 Jan.) 1709. M. Rönnow yttrar sig i dess äre minne: »hennes esthetiska studier upphöjde henne till ideer nas verld, hennes fromhet förenade henne med den Högt- besutne Guden».

4. DE LA GARDIE, JAKOB CASIMIR.

Den föregåendes broder, Grefve till Leckö och Arens- burg, Friherre till Ekholmen, Herre till Kolka, Kida, m. m Föddes i Stockholm d. 3 Febr. 1629. Hemkommen från sina utländska resor, blef han 1650 Öfverste vid Dalregi- mentet, efterträdde (1652) sin broder Grefve Magnus som chef för K. Lifgardet; någon tid derefter Öfver-Kammarherre hos Dr. Christina och General-Major; 1653 Riks-Råd; s. å. Krigs-Råd; förde under Polska kriget befäl som General- Major; sedan General-Lieutenant; Guvernör på Seeland och Fyen och General öfver hela Svenska Infanteriet. Stupade vid Köpenhamns belägring d. 7 Oct. 1658, ej fullt 30 år gammal, och begrofs med stor prakt i Riddarholmskyrkan året derpå. Sedan 1652 var han gift med Friherrinnan *Ebba Sparre.*

Intet sparades för Grefve Jakob Casimirs undervisning, som underlättades af naturliga anlag och böjelse för allvar- liga sysselsättningar. Redan 1641 skickades han till Upsala under en Præceptors uppsigt. Den framgång, hvarmed ha idkade sina studier och sina ridderliga öfningar, jemte d anseende han vunnit för stadga, gjorde, att han med förd troddes kunna på egen hand peregrinera. Mellertid följ han i Aug. 1646 sin broder, då denne som E. O. Ambass dör afgick till Frankrike, uppehöll sig någon tid i Paris »me så stor frukt och nytta, som vid sådan sollennitet kun iakttagas». Grefvens Hofmästare var en Hr Wanger. Vi Dünkirckens belägring förvärfvade sig Jakob Casimir förfa renhet i allt som till belägringskonsten hörde, och af Fält Marskalken Ranzou, som ledde belägringen, var han myck omtyckt och hade honom så väl som sitt eget lätta um gängessätt att tacka för den affection han vann hos [illegible] nämsta vid hofvet i Paris och hos sjelfva Franska K

m tillade honom en årlig pension af 2000 R:dr. För den
pperhet, den unge Svensken visat i Kungliga partiets tjenst
der Barricadstriderna, erbjöds honom plats såsom Öfver-
vid cavalleriet, men han undanbad sig den, emedan hans
ler, Riks-Marsken, önskade, att han först erbjöd fäder-
slandet sin tjenst. Likväl tilläts honom att gå i tjenst i
andern under Duc d'Orleans, men icke i Catalonien eller
ilien. Bland De la G. Archivets Handl. finnes ett bref
in fadern (af d. 27 Maj 1647), hvaruti denne tillåter sin
att hos Amb. Rosenhane lyfta 2000 R:dr. Förut (d. 30
n.) hade han begärt veta hvartill de 3,700 R:dr blifvit
vända, som redan voro remitterade. D. 17 April förklarar
arsken sitt misshag öfver att sonen »gjorde sig så mycket
men med Fransoserne, och gåfve dem baletter och comoe-
r, efter sådant honom ingen nytta eller ära gaf. De skulle
rigenom, jemte andra stora promisser, söka förföra honom
l deras religion». Jakob Casimir var mycket omtyckt »för
t skickliga och angenäma sätt att lefva så med höge som
drigare». Under resan försummades ej de lärda studierna,
minstone föreskref Marsken, att den unge Grefven skulle
rtfara med Latinska tal och skriföfningar och derjemte
gagna någon af de ypperliga ridskolorna uti Genève eller
rassburg. Derefter gjorde han en resa genom Frankrike
h Italien och besåg der allt märkvärdigt; på återvägen
de han i Brüssel enskildt företräde hos Erke-Hertig Leo-
ld; i Nürnberg uppvaktade han dåvarande Generalissimus
'alzgrefven Carl Gustaf; hade sedan uppdrag till samma
irste från Leipzig, der Gr. Magnus var General-Guvernör;
ef nådigt mottagen på hofven i Dresden och Coburg; och
mkom slutligen efter fyra års frånvaro till fäderneslandet.

Då Dr. Christina afsade sig regeringen, förrättade De la
tjenst som Öfverste Kammarherre, »så uti anläggande,
m afdragande af den Kungliga kjorteln». År 1650 skic-
des han till Wien att ursäkta, det Grefve Magnus ej ännu
mmit och emottagit Kejserliga investituren af de Tyska
ovinserna. Han följde sin broder, då denne som Royal-
eutenant öfvertog befälet i Liffland; han bragte stiftet
lten under Svenska kronan, var med Gr. Magnus i Lithauen
h Preussen, tvang staden Welau, som var med folk och
rråd väl försedd, att gifva sig på discretion, bidrog till
arienburgs eröfring, intog i Konungens närvaro Guthländer
ans vid Danzig, nedgjorde 150 man af besättningen och
g de öfriga till fånga. Till belöning derför upphöjdes De
G. till General-Lieutenant; användes sedan vid befästnin-
n af Danziger-Haupt, följde Svenska arméen till Polen,

der han under Konungens egna ögon deltog i fälttåget, var med vid Philippova, vid Dirschau, vid Conitz, vid belägringarna af Brezan, af Petrikau och Warschau. Eröfringen af Flatau var hans sista bedrift i Polska kriget. Terlon, ett åsyna vittne, berömmer den skyndsamhet och skicklighet hvarmed De la G. och Gr. af Waldeck fattade posto vid en defilé och derigenom beredde den öfriga Svenska hären en trygg passage. Under tåget i Polen stucko tropparna i brand de qvarter, der de hvilat natten öfver, och vid ett af dessa tillfällen blef en Page hos Jakob Casimir tillika med flera andra innebränd, då de ej nog skyndsamt räddade sig ur det antända huset.

I Danska kriget bidrog De la G. verksamt till Fredriksuddes eröfring. Hans regemente var ett af de första, som besteg vallarna, hvarefter han bemäktigade sig fästningens kanoner och riktade dessa mot fienden. Under marschen öfver lilla Belt anförde han venstra flygeln af infanteriet. Som Guvernör på Seeland och Fyen sökte han arbeta sig in i civila saker, att afhjelpa alla besvär och göra sin förvaltning så litet tryckande, att de Danska undersåtarne ej skulle märka någon skilnad i sitt tillstånd under krig och fred. Han lemnade detta Ståthållaredöme, för att skynda till Sverige, der hans Grefvinna var farligt sjuk. Då hon var utan fara, följde han Konungen i fält under det då förnyade Danska kriget. Vid Köpenhamns belägring anförde De la G. som General hela infanteriet och skydde hvarken faror eller mödor, för att tillfoga fienden förlust. Han visade sig verksam med att i löpgrafvarna leda arbetet, och då ett Danskt batteri tillfogat Svenskarne betydlig förlust både i en löpgraf och på en närbelägen skans, skyndade han dit, der han på stormstegen träffades af en kanonkula. De återstående sista stunderna voro hans tankar sysselsatta med Gud, hans Konung och hans maka. De sista ord, som den bortdöende rösten tillät honom framföra, voro, »att han sin Konung och Herre underdånigst recommenderade sin hustru, som den, hvilken numera efter hans död sina dagar uti elände och sorg tillbringa måste». Han hade ej haft nog krafter att emottaga sakramentet, men dog med liflig tro på christendomens löften och utan någon besvärlig dödskamp.

Terlons omdöme om denna i förtid fallne hjelte var bland annat följande: »c'étoit un très-bon Officier, et le Roi de Suède eut un très-grand déplaisir de la perte de ce jeune Seigneur». — Grefvinnan Ebba Sparre, Dr. Christinas enda vän, var berömd för sin utmärkta skönhet och ofördunklade qvinliga dygd. Hon kallades »la belle Comtesse» och [illegible]

lfva Puritanen Whitelocke. Då hon och Gr. Jak. Cas. de bröllopp, var spel på slottet, der alla Gudar och Gu- nor voro gäster hos Herdar och Herdinnor. Ulfeld var piter, Piementelli var Mars, och Polska Canslern Bacchus, ottningen och Hoffolket visade sig i herdedrägter. En må- d senare gaf Gr. Magnus till det nygifta parets ära en gränning vid fackelsken, då Gr. Jakob vann ett pris.

Källor: Personalia vid Empçragrii Likpredikan. — Terlons Memoirer. — Geselii Biog. Lex. — De la G. Archivet, 6 o. 7 Del. — [Ugglas Rådslängd. — Anrep. — Mankell, Ant:r till Sv. Krigshist. — Se för öfrigt De la Gard. Arch. XII: Registr.])

C—M.

5. DE LA GARDIE, MAGNUS GABRIEL.

Den föregåendes broder, Grefve till Leckö och Arensburg, iherre till Ekholmen, Herre till Höjentorp, Hapsal, m. fl. ddes i Reval (d. 15 Okt.) 1622. Han hade till lärare den lan så ryktbare Björnklou och fortsatte under dennes led- g sina studier vid Upsala Akademi. Reste 1640 utrikes sällskap med Gr. Erik Oxenstjerna. Efter hemkomsten ordrades han 1645 till Öfverste vid Svea lifgarde; bevi- de s. å. fälttåget i Skåne, gick sedan (1646) som Ambas- lör till Frankrike; utnämndes 1647 till Riks-Råd med igs-Collegium till sin verkningskrets; 1648 General öfver nska och finska trupper i Tyskland och Guv. i Guverne- ntet Leipzig; 1649 General-Guvernör öfver Liffland; 1651 ts-Marskalk; 1652 (d. 31 Jan.) President i Kammar- llegium; s. å. Lagman öfver Vestergötland och Dal; 1652 31 Dec.) Riks-Skattmästare; 1654 General-Guv. öfver stergötland, Dal och Halland; s. å. Canceller för Upsala ademi; 1655 Konungens Lieutenant-General i Liffland, land och Ingermanland; 1660 Ambassadör vid fredscon- ssen i Oliva; s. å. Riks-Canceller och President i Can- i-Collegium; en af K. Carl XI:s förmyndare 1660—72; sident i Svea Hof-Rätt och Riks-Drots 1680; tjenstledig 32 (?) (1685 erhöll han tillstånd att draga sig tillbaka på det, enl. Berch m. fl.) Dog på Wengarn d. 26 April 1686. t 1647 med Prinsessan *Maria Euphrosyna*, † 1687, dotter Pfalzgr. *Johan* och *Catharina*, K. Carl IX:s dotter.

Hans vidare öden äro utförligt berättade i det Supple- nt, som åtföljer detta Lexicon.

6. DE LA GARDIE, GUSTAF ADOLPH.

Den äldste och bland 11 syskon ende öfverlefvande so- af Gr. *Magnus Gabriel* och Furstinnan *Maria Euphro-*

syna (se förut); föddes i Stockholm d. 10 Dec. 1647. Ble 1670 Öfver-Kammarherre; 1672 Envoyé E. O. till England Frankrike och Holland; s. å. Sveriges Legat i Regensburg s. å. (d. 18 Dec.) Fullm. som Öfverste för Uplands reg:t (Cavall. eller Lif-Reg. till häst); 1673 Riks-Råd och (1674 Riks-Cancelli-Råd; 1681 Lagman öfver Vestergötland oc Dal; 1682 President i Svea Hof-Rätt; 1687 Canceller fö Abo Akademi. Dog på Vernanäs sätesgård i Småland d. Mars 1695. Gift (1673) med *Elisabeth Oxenstjerna*, dotter a K. Rådet, Grefve Erik Oxenstjerna. Äktenskapet var barnlöst

År 1658 började Gr. Gustaf Adolph sina studier vi Upsala Akademi under inseende af Prof. Schefferus; ha vinnlade sig i synnerhet om Historia, Politica, Jus naturæ oc gentium. Rector illustr. i Upsala, från d. 20 Dec. 1665 til d. 4 Sept. 1666, då han vid afträdandet höll en prydlig, la-tinsk Oration. Företog sedan 1667 sina utländska resor under hvilka han i Köpenhamn vid Fredrik III:s hof ble nådigt mottagen och i Hamburg träffade Dr. Christina, som förklarade sitt välbehag öfver den unge Grefvens insigter och umgängessätt. Sedan han besökt flera furstliga residens-städer i Tyskland, reste han till Breda på den tid freds-congressen der hölls, derifrån till England och sedan till Tyskland åter. I Cöln blef han farligt sjuk; begaf sig se-dan öfver Wien och Schweitz till Rom, der han ånyo upp-vaktade Dr. Christina. Hemresan till fäderneslandet skedde öfver Frankrike och Nederländerna.

De la G. hade förvärfvat en bildning, som gjorde honom icke allenast i juridisk väg användbar, utan äfven för stats-mannavärf. Hans insigter lofordas, och hos Konungen st han i nåd, hvilken ej rubbades genom den ställning till st relsen, hvaruti reductionen försatte Riks-Drotset, Grefve fader. Uppdraget att medla mellan Frankrike och Engla å ena sidan och Holland å den andra misslyckades i föl af tidsförhållanden. Beskickningen till Regensburg åsyfta att genom öfverläggningar med Tyska riket trygga Westfa liska freden och de enskilda Furstarnes rättigheter und dåvarande krigsoroligheter. För öfrigt ansågs Gr. Gust Adolph under en senare tid skicklig att fylla Bengt Oxen stjernas plats i ledning af de utländska angelägenheterna, fall denne frånträdde på grund af en förändrad politisk stä ning. Såsom Cancelli-Råd afgjorde han de vigtigaste sak som tillhörde Cancelliet och Justitie-Revisionen, och und sin faders frånvaro egde han Konungens förordnande att Svea Hof-Rätt bringa till skyndsamt slut de der ännu o gjorda rättegångsmål. Detta uppdrag tillhör året 1681, i nan De la G. ännu blifvit President i samma domstol

: det han beklädde detta embete, hade Hof-Rätts-Fiscalen
talat en vid namn Åkermark, för det att denne visat Hof-
tten sidovördnad. Konungen sade, att detta var ett sam-
nsmidt verk, och tilltalade Hof-Rätts-Fiscalen så strängt,
denne gråtande kommit till Gr. Gustaf och frågat, »quid
isilii». Grefven, som intet handlagt målet, tröstade honom
med: »J hafven ju intet trädt öfver officii limites». I
t. 1687 upptager Gr. Gustaf i bref till Konungen den
ikyllningen, att han skulle hafva försummat Hof-Rätts-
sionerna, och försvarar sig dermed, att han aldrig varit
nvarande, utom de dagar han suttit i Rådet, eller också
Hof-Rätten förehaft mål, »som jag efter all process och
ärbarhet i hela verlden icke observera bör, eller något
porterande mig sjelfvan inför K. M:s justitie thron occu-
rar». Då Grefven förmiddagen suttit i Rådet, har han
ermiddagen ända till kl. 7 och 8 öfvervarit Hof-Rätts-
sionerna och ofta resolverat öfver en à två saker, medan
der förmiddags-sessionerna, då han varit frånvarande,
appt ett à två mål på hela fjorton dagar blifvit afgjorda.
enden, som angingo hela Hof-Rätten, hade Grefven ensam
rbetat till tidens vinnande. »För att Kongl. Maj:ts gagn
i bästa .... befordra, har jag allting ospardt hållit. Hvil-
t nu en sjuklig kropp och ruinerad välfärd betyga kan».
sessorer och Hof-Rätts betjente har Grefven tillhållit att
a sin tjenst, men för opasslighet ej velat dem hos K. M.
gifva, väl vetande, att Konungens vrede är dödsens sände-
d, och en belackares tunga skär mycket skarpare, än ett
äggadt svärd». Detta ger begrepp om både De la G:s
der en bruten helsa oförminskade verksamhet och den stränga
psigt, hvarmed K. Carl XI följde embetsmännens åtgärder.
Konungens förtroende till Gr. Gustaf förblef orubbadt,
ktadt dennes ömtåliga ställning under Reductions-hemsö-
kerna. En gång, då Grefven talat med Konungen om
f-Rättsmål, ville han vända samtalet på sina föräldrars
gelägenheter, men Konungen hade rodnat »ögonen som
d» och velat gå ifrån honom. Till Lindsköld sade Ko-
ngen, att han så väl kunde hafva sitt, som Creditorerna
go det. Öfver att Gr. Gustaf ej fått mera än 1000 daler
m. lön var Konungen harmsen. Ännu en annan gång
dvek Konungen det samtal Grefven ville inleda om samma
ne. En tredje gång fick han bättre hopp, då Konungen
Rådet sprungit mot honom och med begge händerna nådigt
ttat i hans armar, under det han frågade: »kommer intet
ster in?» Han tillade: »jag har nu nappats med ett bref,
n Faster mig tillskrifvit».

Under rättegången mellan Riks-Drotset, hans fader, och
Riks-Marsken Stenbock ville Gr. Gustaf, att den förre nå-
got mildrade sina uttryck mot Stenbock, fast dennes skrif
var »impudent». Då ingen fick bibehålla titlarna efter
gods, som voro indragna, tillät Konungen, att Grefven efter
något annat af sina gods titel förde; härtill svarade denne,
att »Jag hvarken gods eller torp i hela verlden eger, mycket
mindre något, hvaraf jag skulle kunna önska att föra nam-
net, utan som min fadersfaders fader för 120 år sedan
infört med sig i Sverige, än namnet De la G., så måste
ock hädanefter dermed allenast och med ett godt samvete
till freds vara. Mot förfädrens förtjenster kunna mina
comparaison komma; så har ock lyckan ingen ting
lemnat mig, hvaraf jag mig gloriera kunde». (Se Stock.
Mag. 1781 s. 362.)

För sina vidsträckta insigter i Romerska rikets rätts-
författning blef Grefven (1688?) förordnad att vara Ord-
rande i den Commission, som skulle granska Wismarska tri-
bunalets åtgärder och undersöka stridigheterna mellan den
domstol och Brehmiska och Pommerska Regeringarna. Den
visitation var åtföljd af många svårigheter, och dessutom
den första, som skulle tjena de följande till eftersyn. Gref-
ven uppfyllde sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt,
skaffade missbruk, befordrade till ett skyndsamt afgörande
alla i tribunalet oafgjorda mål och utfärdade instruction
för framtiden. 1692 publicerades hans Visitations-recess,
försedd med uttrycket af K. M:ts nådiga välbehag. Under
vistandet i Wismar undfick han Konungens befallning att
tillika med Nils Bjelke utskrifva en Landtdag i Pommern
och med Ständerna der öfverlägga om några vigtiga provin-
sens angelägenheter. De beträffade contributioner och
stat för Pommern. Efter att väl hafva skiljt sig vid detta
uppdrag, återvände han 1689 till utöfningen af sina embets-
åligganden i Sverige.

År 1692 blef De la G. förordnad att presidera i en Reduc-
tions-commission, som skulle sträcka sina undersökningar till de
Pommerska Hertigarnes forna embets- och taffelgods, hvilka
blifvit bortförlänte. Grefven, så svag än hans helsa var, lydde
befallningen och underrättade från Hamburg Pommerska
ständerna om sin ditkomst. Han träffade der anstalter till det
angelägna verket, som skulle företagas; gjorde under tiden en
hastig resa till varma baden och fullföljde vid sin återkomst
de ärenden, som stodo i sammanhang med den honom upp-
dragna förrättningen. Pommerns beklagansvärda ställning den
tiden inhemtas af Nils Bjelkes Biographi. De la G. höll

ttin det för Pommerska regeringen utskrifna sammanträ- och gaf der vid handen alla de förslag och medel, som nsklig försigtighet för utförandet af detta vigtiga verk utka kunde. Med en icke vanlig flit och skicklighet bragte detta arbetet till ända, hvarvid den modification träffa-, att de, som med Landt-ständernas och Kejserlig stadtelse kunde bestyrka sina förläningar och visa, att de för sa erlagt penningar, hvilka verkligen blifvit till landets ta använda, behöllo sina förläningar, till dess de hade fått ersättning. Åt dem, som hade Furstligt patent, förunnabesittningen till framtida öfverenskommelse med Svenska geringen; och alla, som afstodo från rättegång, fingo utom ialen ständig arrende-rättighet. Denna reduction utfördes d strängaste oegennytta, rättvisa och omsorg för enskildes ligheter, utan att Kronans uppoffrades, och i Tyskland ver ännu Gustaf Adolph De la G. i ett vördadt minne, ilket en senare Gr. De la G. som Landt-Marskalk i Greifsld rönte i den välvilja, som genast vid hans ditkomst visa- honom, till en början derför att han bar samma namn n den förra Presidenten i Pommerska reductionsverket.

Grefve Gustafs redan förut svaga hälsa undergräfdes af strängning, då han, för att bringa Reductions-verket till ett önskadt slut, hvarken sparade medtagna krafter eller njöt nattens hvila. 1693, då han för sin hälsa ville begagna Pyrmonts hälsobrunn, nödgades han intaga sjuksängen; han blef visserligen sedan så vida återstäld, att han kunde anträda resan, men fick slag på vägen. Brunnskuren förbättrade helsotillståndet så vida, att han sedan i Stettin kunde med slocknande krafter bringa till slut reductionen. Konungen skref honom till och önskade en fullkomlig restitution, på det han »länge måtte kunna nyttja hans redliga, trogna och nyttiga tjenster till godo». Med Konungens tillstånd reste Grefven, efter uträttadt uppdrag, till Sverige åter 1694, blef vintern öfver i Calmar, och då han nästa år ämnat sig till Stockholm, fann han sig så svag, att han nödgades återvända till Vernanäs, nära Calmar, der han d. 5 Mars afled i en ålder af 47 år. Han begrofs i Riddarholms-kyrkan. Till likpredikan hade han sjelf utvalt texten, Luc. 18 cap. 13 v. Ett Epitaphium med Latinsk inskrift upprestes i Warnhem, och en skådepenning, som slogs öfver honom, visar på aversen en sol med omskriften: »igneus est illi vigor et cœlestis origo». (Om denna och 2 andra medaljer, se Hildebrand s. 63, 98, 400.) I Åbo parenterade öfver Akademiens Canceller Med. Prof. Braun d. 30 Oct. 1695.

Gustaf Adolph De la G. var en man med stora och sä
synta egenskaper, i sina embetsförrättningar utmärkt för
betsamhet, redlighet och rättrådighet och alltid hugnad m
sin öfverhets nåd och samtidens odelade loford. Den redb
mannen behöfde, för att vara oumbärlig, ej skyla sitt tän
sätt, äfven då detta stridde mot dagens, t. ex. om Öfver
ten är »immediate» af Gud, hvilket han bestred, såsom ved
lagdt af Bibeln, af pacta och arfföreningar, och endast
anse som en dörr öppnad för våld och usurpation. »Om
tro Konungaväldet vara af Gud immediate, på det deras
tioner måtte a judicio populi eximi, så står deras Majes
på svag grund; ty all öfverhet är af Gudi, och således Bo
mästaren i Amsterdam. Och hvem tror derföre, att de e
meras judicio». Detta skrefs under enväldets tider, d.
Maj 1691. Fördunklad familjlycka spridde sin dyster
kring den förtjente Rådsherren, och han tecknar sin ställn
i följande ord: »Jag ärnar antaga något arrende uti Vest
götland eller Småland, hvarest jag in sudore vultus mått
mig föda. Att jag härtills littus aravi, lärer intet göra ti
saken. Quæ me genuit Suecia, quoniam alere non vul
occultet saltem, donec tegere poterit». Bref till Lindskölᵈ
d. 25 Mars 1682.

Hans bild är graverad i fol. och 8:o, och hans porträtt
finnes i K. Svea Hof-Rätt.

(Källor: Berchs Lefnads-teckningar. — Gezelii Biogr. Lexicon. — De la Gardieska Archivet, del. 6 o. 8, enl. Reg. i D. 12. [Se och Reg. i D. 20]. — Bondes Anekdoter ur Svenska Historien. — Stjernman, Höfd.-Minne. — Hist. Acad. Ups. — [Rådslängden. — Anrep].) C—M.

7. DE LA GARDIE, JOHAN.

Friherre till Ekholmen, Herre till Kiulaholm, Rasich, m. m., var en son af Pontus De la G. Föddes i Dec. 1580, blef 1611 Ståthållare på Åbo Slott och i dess Län; 1616 Ståth. på Åbo och Tawastehus Slott samt öfver dess Län; 1625 introd. som Friherre; 1626 Ståth. eller Guvernör i Rewal och dess Län; Landtmarsk. vid slutet af riksd. 1630; 1633 Riksråd; 1634 Assessor el. Hofrättsråd i Svea Hofrätt; dog 1642 utan manliga arfvingar, och med honom utgick på svärdsidan Friherrliga ätten De la G. Han var gift 1) med *Catharina*, Friherre Christer Gabrielson Oxenstiernas dotter, och 2) 1640 med Gjörwel el. Görwel Posse, en dotter af Arvid Lageson Posse till Engsö m. m.

Johan De la G. eger föga historisk märkvärdighet. Hans mn står i skuggan för broderns. Några få upplysningar h honom lemnar De la G. Archivet i der förvarade bref. 1609 d. 10 Dec. utfärdade han för en Bertil ett uppdrag t i Holland och äfven hos Abraham Cabiliau efterfråga, vad brodern Jakob var skyldig. 1610 d. 28 Aug. uppdrager n William Brun i Danzig att inlösa en del guld- och silfrpanter, som Johan De la G. hade i Danzig utestående, dan den tid Jakob, hans broder, befann sig i Polsk fånnskap, då de blifvit ditsända, honom till undsättning. Brefet handlade ytterligare om försäljningen af tio timber sobelkinn. — År 1611 tillskrifver han en Lars Abrahamsson i Stockholm från Åbo och ber honom sända sig »denne stadsens lagbok», och dessutom underrätta honom om hvad märkvärdigt som föreföll. — 1612 påminner han som Ståthållare på Åbo, att alla ryttare, hvilka låta bruka sig mot rikets fiender, skola hafva sina hemman fria för alla utlagor.

Mellan arfvingarne efter Frih. Johan och Riksmarsken Jakob uppstod sedan arftvist, som bilades 1644, efter hvad ett ännu förvaradt document upplyser. Ytterligare väcktes en process mellan Grefve Magnus Gabriel och Riksmarsken Stenbock, hvars moder var en dotter af Johan De la G. Rättegången hade sin grund i de utan afseende på skilnaden af krono- eller frälse-natur skiftade godsen, af hvilka en del genom reductionen tillföllo Kronan, och de lidande sökte hos medarfvingarna hålla sig skadeslösa.

(Källor: Stjernmans Matr. — De la G. Archivet, 6 Del. — [Ugglas Rådslängd. — Stjernmans Höfd.-Minne. — Boijes Riksdagshist. — Anrep.])

C—M.

8. DE LA GARDIE, JAKOB GUSTAF.

Af det föregående hafva vi sett, att den store Riks-Marsken Gr. *Jakob Pontussons* äldste sons, Riks-Drotset Gr. *Magnus Gabr. De la Gardies*, stam utgick med dennes son R. R. och Presid. i Svea Hof-Rätt Gr. *Gustaf Adolph*. Riks-Marskens andre son, Generalen Gr. *Jakob Casimir*, dog barnlös. Dess tredje son R. R. och Presid. i Dorpts Hof-Rätt Gr. *Pontus Fredrik* efterlemnade blott tvenne i vitterhetens annaler bekanta döttrar. Genom Riks-Marskens fjerde son Gr. *Axel Julius* har ätten bibehållit sig till våra tider.

Grefve AXEL JULIUS De la GARDIE var född 1637. Redan 1657 var han Öfverste-Lieuten.; 1664 General-Major af Cavall. och Öfverste för Lifgardet. 1668 General-Lieuten.

af Cavall. 1674 Riks-Råd. S. å. tillika Fältmarskalk-Lieutenant. 1687—1705 Gen.-Guvernör öfver Estland. Död 1710. Såsom General-Guv. öfver Estland och högste militära befälhafvaren öfver Sveriges östliga provinser, har han lemnat spår äfven inom vår litteratur. (Warmholtz Bibl. Svio-Goth. N:r 5233, —58, —59, 5318.) I handskrift-samlingarna på Löberöd finnas många bevis på, med hvilken vaksamhet han upprätthöll freden med Ryssland under K. Carl XI:s fredliga regering.

Dennes son Gr. MAGNUS JULIUS De la Gardie (född 1668) danades under nämda fredstid i Fransk tjenst. I slaget vid Malplaquet räddade han trossen, som redan rapporterats såsom förlorad, då han dagen efter slaget ankom med densamma. Hemkom såsom Öfverste för att deltaga i K. Carls XII:s bragder och inkallades som General-Lieut. i Riks-Rådet (d. 30 Dec. 1718) efter K. Carls död; blef tillika Presid. i Commerce-Coll. 1719 och Öfv.-Marskalk 172. Död 1741. Hade 12 barn med sin grefvinna, *Hedv. Cath. Lillie*, en dotterdotter af Fabian Wrede.

Hans äldste son Gr. PONTUS FREDRIK inhämtade också i Frankrike sin militära bildning. Uppsteg i Sverige till Gen.-Lieut. och Commend. af K. M. O. samt en af Rikets Herrar. 1785 d. 24 Jan. öfverlemnades honom af K. Gustaf III ett offentligt bref, hvari försäkrades, att de 5 äldsta grefveätterna i Sverige, »hvilka verkligen varit i besittning af den aktning Hertigar och Furstar af adliga hus njuta i Europa, ej någonsin skola lemna företrädet åt den eller de af Konungens undersåter, H. M. var sinnad att med Furstedighet försen. Han dog 1791*). Han var först gift med *Cath. Charl. Taube*, namnkunnig för sitt ädla och lyckliga bemödande att för alltid släcka Inquisitionens bål i det Lutherska Sverige. Ty sedan hon räddat de för trolldom dömda Dalqvinnorna, har ingen domstol fläckat Sveriges ära med slika domar. Vid Riksdagen 1760—61 slogs af R. o. Adeln en medalj i guld öfver henne, föreställande å ena sidan Grefvinnans bröstbild med en eklöfskrans på hufvudet och å andra sidan en grönskande Stubbe, som är Taubeska vapnet, med öfverskrift, »Fulcrum infelicibus», samt nederst: »Ob XII ab injuria servatas cives Ordo R. Eqv. 1761. (Jfr Hildebrand s. 145.) Hon förmådde några bönder öfverlemna sina barn till henne för att ympas och bidrog mycket till koppympningens popu-

---

*) Se Anrep I: 562 och jfr Mankells Anteckn:r till Sv. Krigs hist. s. 96, der det uppgifves att De la G. blef Öfverste för Lifreg. t. h. 1762.

ariserande. Nämnda barn lära vara de förste bland allmogen, som här i Sverige blifvit ympade. Grefvinnan dog d. 24 Mars 1763. Hennes porträtt och biographi träffas i Sv. Galleriet, utg. af J. F. Martin 1782. Genom sitt andra gifte med Friherrinnan *H. E. Rålamb* blef Grefve Pontus Fr. fader till 5 söner: *Jakob Gustaf, Magnus Julius, Fredrik Robert, Axel Gabriel* och *Etienne Casimir.*

Den äldste sonen, JAKOB GUSTAF, föddes i Stockholm d. 16 Juni 1768. För att ej trötta läsaren med en oordnad massa af uppgifter blott i chronologisk ordning, vilja vi fördela synpunkterna, för att derigenom få hvilopunkter för både ögat och minnet.

Som enskild menniska har Grefven egt en lefnadsbana utmärkt både för glada och sorgfulla skiften. Redan sin ungdom började han tillbringa i Svenska konungahofvet. Vid 30 års ålder ingick han i äktenskap med *Christina Sparre,* dotter af Kammarherren Gr. *G. A. Sparre* och *Amalia Ramel* på Kulla Gunnarstorp, hvarefter han med sin hustru nedsatte sig på Löberöd, en af de vackraste egendomar i Sverige, som under hans hand ansenligen förbättrats och förskönats. 1811 bortgick hans älskade maka ur lifvet, lemnande honom ett enda barn, sonen *Gustaf Adolf Fredrik,* född i Wien d. 29 Juli 1800. Jemte honom lät Grefven uppfostra den son, hans bror Majoren och Öfveradjutanten Grefve *Magnus Julius* vid sin död 1805 efterlemnat, *Claes Fredrik,* född 1801. Grefven köpte, jemte Ramelska stamgodset Löberöd, sedermera 1817 äfven Ramelska godset Westerstad, 1 mil från Löberöd beläget, gjorde det redan i Dr. Philippas tid bekanta Tängelsås till enkesäte vid Löberödska fidei-commisset (endast tillämnadt, ty fidei-commissbref uttogs aldrig, enl. Sv. Geogr. Lexikon), under namn af Christinetorp, anlade vid Löberöd ett utmärkt orangeri, parker, alléer, ökade det efter sin fader inköpta och hit nedflyttade Bibliotheket årligen och i synnerhet under sina resor ansenligen, nedhämtade från Sjöö i Upland der förvarade Archiv-samlingar samt ordnade och catalogiserade sjelf De la G:ska Archivet på Löberöd 1820.

Så hade han samlat omkring sig ett Bibliothek af mer än 12,000 band, ett af de märkligare i Sverige; ett Archiv, innehållande flera tusen handskrifter i 12 skåp, räknadt af många in- och utländske lärde bland de yppersta i enskild ego i Norra Europa; ett Museum för skön konst, som, jemte konstverk af Sergell och Byström, hyser den troligen största samling af handteckningar af utmärkta mästare utaf nästan alla skolor, som i norden kan framvisas (en del ärfd efter

den konstälskande Gr. G. A. Sparre, en del skänkt a Österrik. Kejsarens Oncle Hert. Albert, hvilken för 15,00(floriner hade inköpt denna skatt efter Prins Charles d Ligne; en del af Grefven sjelf köpt); ett Historiskt Museum som hyser både dyrbara och rara saker samt allt jemt förökes: — allt, genom grundläggarens försorg, förenadt me det af honom stiftade (tilltänkta) De la G:ska fidei-commisset

1828 hade Grefven den glädjen fira sin sons bröllo med Fröken *Mariana v. Saltza*, dotter af Öfverste Kammarjunkaren Friherre Edv. v. Saltza, och se det unga pare emottaga och nedsätta sig på det för sin naturskönhet vidtberyktade Kulla Gunnarstorp, vid Sundet gent emot Helsingör än mera förskönadt genom rika konstsamlingar, der taflo äfven af verldens namnkunnigare mästare befunno sig. Me år 1833 d. 19 Juli bortrycktes denna enda sonen af döden då han vid baden i Strömstad sökt helsan, och länge va all anledning tvifla på Faderns förmåga att bära detta slag Han sökte dock tröstegrunder, som aldrig svika, och hoppade på återseendet i en bättre verld. — Såsom egare, efter sin sons död tills 1834, utaf Kulla Gunnarstorp, fortsatte Grefven den stora kyrkoreparationen vid Allerum, hvilken dess son, såsom kyrkans patron, begynt, och har sjelf fullbordat en större tillbyggnad af Östraby kyrka, hvars patron Grefven (1838) är, såsom egare till Westerstad.

Som militär uppfostrades Grefven af en Fader, hvilken med skäl ansåg det militära yrket liksom tillhöra De la G:ska familjens manliga medlemmar. Han har på denna bana egentligen varit Väring, tillhörande Lifdrabantcorpsen, som länge utgjort vakten omkring landets Konung, ehuru, enligt landets sed, derunder efter tour framflyttad inom de militära graderna. 1776 inskrefs han som Qvartermästare vid K. Lifreg:tet till häst. 1778 blef han Cornett vid lätta Dragonerna. 1781 Lieutenant och 1788 (Riddarhus-slägttaflan har 1786 $^{24}/_{1}$) Capiten derst. Begynte tjenstgöring som militaire d. 20 Nov. 1785. D. 23 Juni 1788 utgick den 20-årige ynglingen till Finska kriget; men han återvände med regementet i Nov. s. å. Begärde d. 28 Febr. 1789, på grund af faderns önskan i anledning af Fersens fängslande, afsked från lätta Dragonerna och erhöll det d. 2 Maj. På sin sotsäng utnämnde K. Gustaf III Grefven d. 26 Mars 1792 till Capitaine-Lieutenant vid Lifdrabanterna, ehuru fullmakten först d. 11 Nov. s. å. är utfärdad. Han utöfvade denna Väringatjenst hos Sveriges Konungar alla år från 1792 till 1799; från 1802 till 1811 samt 1816. Ar 1807 d. [illegible]

strade han som Capitaine-Lieutenant Skånska Carabi-
erna, som skulle utgå till Pommern, och s. å. d. 23 Sept.
Mörnerska Husarerna, då de fått ordres att utgå till
ma destination. S. å. kallades han till Ledamot af Krigs-
na-Sällskapet i Stockholm. 1808 utnämnd till Brigad-
f vid den då under H. E. Gr. Toll sammandragna södra
ieen. S. å. d. 12 Apr. Chef för det då upprättade
nska Landtvärnet, som strax derefter sammandrogs till
styrka af 3600 man. Beordrades s. å. att upptaga krigs-
na-eden af nämnda corps. Han begynte med 4:de Landt-
is-bataljonen, som var förlagd omkring Cimbritshamn.
sinnade hade bland manskapet utspridt, att, oaktadt K.
s förordning innehölle, att hvar en landtvärnsman vid fyllda
år vore fri från krigstjenst, så skulle de, efter edens
ggande, anses som soldater, bortföras mot Bonaparte och
erligen aldrig återkomma. Både anonyma och vänners
f varnade Grefven, upplysande huru de uppretade, från
gen nästan med våld ryckta bonddrängarne ämnade mörda
e sin Chef och sina Officerare. De la G. ankom det
tadt om aftonen d. 4 Oct. till Borreby gård, der styrkan
sammandragen, lät strax uppställa bataljonen, låtsade
först ej märka mumlandet och det dofva knotet, men,
det ökades, höll han ett af mången ännu väl ihågkom-
t tal, deri han sökte lägga ynglingarne på hjertat deras
gter mot ett fosterland i fara, hänvisande till den lika
ra äran att falla för fosterlandet i strid mot dess fiender,
n vanäran att stupa för lagens straffande hand, under
mäktigt försök att trotsa Konung och lagar. Talet, ehuru
kort, afhördes med fullkomligaste tystnad, och eden aflades
efter mangrannt. Förordnades 1811 att, i Landshöfd. Gr.
Rosens ställe, förrätta roteringsverket i 6 återstående hä-
l af Malmöhus län. 1812 General-Major. S. å. d. 12
pt. mönstrade han på K. M:ts befallning begge Lifgardena,
lands, Södermanlands och Westmanlands regimenten, som
ille öfvergå till Pommern. 1818 General-Lieutenant; 1826
neral af Cavalleriet.

Som Sändebud till utrikes makter har Grefven af
e regeringar blifvit använd. 1795 gjorde han en utrikes
a med särskildt uppdrag till Sachsiska hofvet och i lika
eende 1798 en resa till Köpenhamn. 1799 utnämndes
n till Envoyé E. O. & Ministre plenipot. vid kejserliga
fvet i Wien. Återvände till Sverige 1801 i Sept. på per-
ssion, sedan han lyckats bilägga en i flera år fortsatt stri-
ghet mellan Kejsaren och Konungen i Sverige såsom Her-

tig af Pommern, samt afböja den fordrade länseden. Alla dess aflåtna depescher finnas i afskrift uti Bihanget till dess derunder förda Journal. 1813 d. 13 Juni nämndes han till Konungens Envoyé E. O. & Ministre Plenip. vid Spanska hofvet, qvardröjande under resan 8 månader i England, der han, på K. M:ts uppdrag, negotierade med Casten Anker rörande Norriges förening med Sverige och erhöll derefter både H. M:ts och H. K. H. Kronprinsens ganska nådiga bifall öfver sin underhandling. Depescherna träffas i Bihanget af dess under missionen förda Journal.

Inom **Lagstiftande församlingar** har Grefven nära ett halft sekel haft tillfälle gagna sitt fädernesland. Vid Riksdagen 1789 anträdde han först denna bana, då han måste se sin Faders svåger, den utmärkte Riksdagstalaren R. R. Gr. Ax. Fersen, innanas i fängelse, hvarefter De la G. ej visade sig på hofvet, förr än han med ytterlig bedröfvelse kände sig kallad att vid sin Konungs dödsbädd sig infinna. Vid Riksdagen i Gefle 1792 anförde han för första gången R. o. Adelns helsningsdeputation till ofrälse stånden och var Ordförande i Riddarhus-utskottet. 1806 utnämndes han till Landtmarskalk vid den då sammankallade landtdagen i Greifswald. I en »Svensk historia för Ungdom» läses, att han förde Landtmarskalksstafven »under vapnens makt». Derför må anföras, att Landtmarskalken hugnades med lika stor vänskap för sin egen person som beredvillighet för Konungens förslag, att utbyta flera stadganden af en uråldrig germanisk feodalism mot några af Sveriges friare institutioner. Och vänskap plägar ej den gerna vinna, som med tvång vill leda ombud. Det torde vara nog att anföra, det Pommerska Adeln begärde enhälligt vid Landtdagens slut, »att få låta förfärdiga Landtmarskalkens porträtt, att uppsättas i deras nya Riddarhus, såsom ett minne af Ståndets vördnad, erkänsla och tacksamhet», som ordo lydde. Landtmarskalken fick det nöjet att vid Landtdagens slut uppsätta, på K. M:ts befallning, de vigtiga författningarna för Pommern: 1) Om Lifegenskapens upphäfvande; 2) Om enskiftande af städernas och byarnas samfällta marker, i likhet med hvad i Sverige var antaget; 3) Om Pommerska adelns rätt att sjelf utskeppa sin spannmål. 1807 valdes De la G. att som R. o. Adelns fullmäktig och ordf. öfvervara den Banco-revision, som skulle sammanträda d. 1 Sept. 1809. 1808 vald till Ordf. i Revisionen af Riks-Discontten. Efter Revolutionen 1809 bevistade Grefven den vigtiga Riksdagen 1809—10, då han valdes d. 18 Juni till Ordf.

le i Hemliga Utskottet; d. 17 Aug. till Ordf. i Bevillnings-
kottet samt 1810 i Jan. till Ordf. i det s. k. Jemnknings-
kottet. Grefven ansågs då vara själen bland dem, som
rade, att vinsten för fäderneslandet af en revolution, i
ken de ej tagit del, måtte fullt motsvara faran af en re-
tions skakningar. Bevistade Riksdagen 1812 i Örebro,
d. 26 Apr. Ordf. i Banco-Utskottet, i Juli Ordf. i Pri-
gii-Utskottet, samt Ordf. i Stora Nämnden vid Riksda-
slut. Vid Riksdagen 1818 var han Ordförande för den
utation, som öfvervar Konungens kröning i Trondhiem;
äfven Ordf. i Stora Nämnden vid Riksdagens slut och
1817 i Juli månad Ordf. i Riddarhus-Directionen. Vid
3 års Riksdag anförde han helsnings-deputationen till de
ra stånden, likasom vid Riksdagen 1828—30. År 1834
15 Jan. nämndes Grefven vid 66 års ålder, kort efter
isten af sin ende son, till Landtmarskalk vid den då sam-
lysta Riksdagen, hvilken varade till d. 27 Maj 1835. S.
d. 5 Juni aflemnades till Grefven på Mem, der han sig
ehöll några dagar under nedresan till sina gods i Skåne,
en Courir från Konungen en Seraphimercrachan i juve-
[hvilken K. Carl XIII gifvit H. M:t vid dess utväljande
Sveriges Kronprins och dess utnämnande till Seraphimer-
dare]. (Det i [ ] inneslutna är oriktigt, se De la Gard.
h. XX : 196.)

Som Civil Embetsman och i Civila ärenden har Gref-
också fått tillfälle verka i staten. 1812 blef han kallad
Ledamot af Rikets ärendens allmänna Beredning, deri
d. 12 Mars 1819 nämndes till Ordförande. Inkallades
ov. 1820 till Led. i en under Konungens eget höga Ord-
ande nedsatt Finans-comité. 1825 förordnad till Ordfö-
le i den comité, som skulle reglera Höganäs nya bolag.
7 kallad att deltaga i en comité rörande Tullverket hos
K. H. Kronprinsen. Undanbad sig 1830 d. 1 Juli K.
s nådiga anbud af presidentskapet i K. Kammar-Colle-
n. Inom Hofvet blef han, vid H. M:t Drottningens krö-
g d. 21 Aug. 1829, af K. M:t nämnd till Drottningens
erste-Marskalk. Inom Ordensväsendet, denna qvarlefva
forna tiders ridderliga institutioner, har Grefve De la G.
m fått uppdrag att fylla. 1806 blef han Öfver-Officiant
Skattmästare vid K. M. O. och har uppsatt den år 1807
agna Instructionen för nämnde Skattmästare-embete. Har
oftast haft uppdraget att antaga andra till Riddare. I
gland dubbades år 1813 Amiralerna Saumarez och Bertie
Commendörer samt 8 Engelska Sjö-Officerare till Rid-
e af Svärds-Orden. I Spanien öfverlemnades på Sv. Ko-

nungens vägnar år 1815 Seraphimer-Orden till K. Ferdinand VII och Svärds-Orden med St. Korset till Don Carlos. D 28 Nov. 1832 dubbade Grefven ej mindre än 13 Riddare på Löberöd. 1821 i Dec. valdes Grefven af Seraphimer-Orden Riddarne och nämndes af Konungen till Ledamot i Seraphimer-Gillet; 1825 d. 28 April nämnd af K. M:t till Öfverste Ombudsman vid K. M. O., samt 1838 i Mars utnämnd till Vice Ordens-Canceller. 1829 beslöt Seraphimer-Gillet på Grefvens förslag, att göra Wadstena Hospital till Centralhospital i Sverige. Han har årligen inspecterat Malmö hospital samt åtskilliga gånger Christianstads, Wexiös, Wadstenas m. fl. Inom Frimurare-Orden har Grefven användt mycken verksamhet. 1811 blef han Riddare af den samma dag stiftade K. Carl XIII:s Orden. 1812 nämnd af K. M:t till v. Ordf. i Frimurare-Barnhus-Directionen. I London dubbade Grefven d. 2 Dec. 1813 Hertigen af Sussex till Stormästare af allt Frimureri i England. 1825 d. 24 Mars förordnad till föredragande hos H. K. H. Kronprinsen i alla Frimuraremål. 1829 d. 5 Juni ökte Frimurare-Barnhus-Directionen, på Grefvens hemställan, numrornas antal från 50 till 75. 1831 Ordförande i Frimurare-Barnhus-Directionen.

Äfven i andra Ordnar och philanthropiska Sällskapet har De la G. deltagit. 1814 vald till Ledamot af Sällskapet i London: for Foreigners in distresses. 1817 Ledamot af Sällskapet: de Nödlidandes Vänner. 1827 antogs Sekreterare-befattningen i det af H. K. H. Kronprinsessan stiftade Sällskapet för befordrande af en öm och sedlig modersvård, hvars stadgar Grefven uppsatt, bevekt till emottagande af denna befattning af den öfvertygelse, att om de fattigare folkklasserna i hufvudstaden skola grundligen hjelpas ur sitt armod, måste det ske genom deras barns uppfostran till arbetsamhet och seder.

Som medborgsman har han nitälskat för institutioner af det allmännaste gagn. Koppympningen egde i honom en varm förespråkare, då ännu Collegium Medicum den motarbetade. Han lät i Wien ympa sin son och skref om den lyckliga utgången till Konungen, som sedan syntes med än större förtroende anse och nitälska för densamma och lät vaccinera Kronprinsen (sedan K. Oscar I). 1821 stiftades af Grefve De la G. och 30 andre Svenska män Stockholms sparbank, föresynen för de snart öfver hela riket spridda sparbanks-inrättningarna. Grefven antog härvid det sparbankssystem, som han i England lärt känna och
Han mötte dervid motstånd äfven af högt
men understöddes af andra, deribland J. W

förgätas, som insågo klart, huru här var ett sätt gifvet, att skaffa dem, hvilkas enda capital vore deras arbetskraft, räntebehållning, äfven då detta capital ej mera funnes att tillgå. 1822 erhöll Grefven H. M:ts nåd. stadfästelse å de stadgar, han med några andre herrar och män uppgifvit för ett sällskaps stiftande till Vexelundervisningens införande i Sverige, efter Bell Lancasterska methoden, sådan Grefven sett stiftarne sjelfve använda den i England. Nödiga medel för det Svenska Sällskapets första uppträde till verksamhet sammanskötos af grundläggarne. Man känner allmänt hvilka stora framgångar denna folkundervisnings-method sedermera vunnit i vårt fädernesland. Sjelf ville Grefven ej gerna ändra methoden inom den församling, der han ensam hade en röst, då en omkr. 90 årig Pastor fann sig bäst vid att följa gamla methoden; men sedan han kunnat åt en yngre man öfverlåta detta kall, inrättades i Westerstad en Vexelundervisnings-skola, som strax besöktes af mer än 150 barn, och i hvilken Grundläggaren rest den värdigaste minnesvård åt sin älskade son, benämnande den samma Gustaf De la G:s skola. Den invigdes af Biskop Faxe d. 16 Aug. 1835.

Såsom en varm älskare af fosterländsk historia har Grefve De la G. bevisat sig i det offentliga så väl som enskilda. Af Rasks dedication af sin upplaga af Eddan 1817 känner man de förbindelser han erkände till fränden af den, som först bragte Isländska litteraturens klenodier till Sverige. 1820 kallades Grefve De la G. till Ledamot af K. Samf. för utgifvande af Handskrifter rörande Skandinaviens historia och blef 1823 d. 31 Dec. första gången Ordförande i nämnda sällskap. Emellertid ökade han sina egna rika samlingar i detta hänseende, genom köp och byte, och lät efter ny plan ordna dem alla. 1830 började han förlägga De la G:a Archivet ell. Handlingar ur Grefl. De la G:a Bibliotheket på Löberöd, hvaraf han lofvade utgifva en del af 16 ark hvarje år. Första delen utkom i Stockholm 1831*).

Såsom Vitterhetsidkare är Grefven äfven känd. Trogen den impuls, K. Gustaf III gifvit åt hoftonen i sin tid, sökte De la G. i sin ungdom att fästa konstens vingar vid de nöjen, som omsväfvade de kunglige. Gemensamt med sin vän Grefve J. G. Oxenstierna, skref han: Ju flera kockar, ju värre soppa, proverbe dramatique på Konungens

*) Verket blef 20 delar med ett Bihang. Tryckningskostnaden [illegible] till mera än 4,000 R:dr B:co. Försäljningen har inbringat [illegible] slut 500 R:dr, som tillhöra Gustaf De la Gardieska [illegible]sterstad. (Anm. 1847 i detta Lex. XIII: 251).

namnsdag d. 6 Nov. 1793; samt den Glada dagen, komedi i 1 act, uppförd på H. K. H. Hertig Carls födelsedag d. 7 Oct. 1795. Vidare öfversatte han 1793 från franskan: Clementine och Desormes, Dram i 5 acter, vid hvilken Kellgren sedan lade en lätt förbättrande hand, samt Det oförsigtiga vadet; skref: Den unge Arrestanten och Den öfvergifne friaren, parodi af Gustaf Adolph och Ebba Brahe; Det angenäma bryderiet, Prolog på H. K. H. Hertiginnans namnsdag d. 15 Oct. 1794, författad på den unge Konungens befallning; Pensionen, piece i 1 act, uppförd på H. K. H. Sophia Albertinas namnsdag d. 24 April 1795; Plaisanterie på H. K. H. Hertiginnans namnsdag d. 27 April 1795; Dagligt Allehanda, plaisanterie på H. K. H. Prinsessans namnsdag d. 24 April 1795; Extra General-Ordres af d. 19 Juni 1796, ett plaisanterie vid en hoffest på H. K. H. Hertiginnans begäran; m. m. Fale Bure lät Grefven inlemna till Theater-directionen, som den antog och uppförde på Dramatiska theatern, dervid Grefven, för att vara desto vissare på bevarad anonymitet, bedt Thure Wennberg att angifva sig såsom författare. Åreminnen författades 1794 »öfver Riksmarsken Gr. Jakob De la G.» och 1803 »öfver R. Canc. Gr. Axel Oxenstjerna»; ett dylikt påbörjades 1827 »öfver K. R. Gr. Bengt Oxenstjerna».

Som Talare har Grefven blifvit mycket anlitad. Man träffar Tal af honom i nästan alla Riksdags-protokoll från 1792 till 1834. I Frimurarelogen har han årligen hållit tal i mer än 30 år; deribland »Åminnelsetal öfver Öfverste Carl Wollenstierna 1802», öfver »Hertig Fredrik Adolph af Östergöthland 1802», öfver »Generalen Carl Gideon Sinclair 1804» etc. etc. Om de tryckta, nedanför. På Engelska skref han sina tal till Hertigen af Sussex m. fl. i England; på Franska, talen till K. Ferdinand och Don Carlos, då Svenska Ordnar dem öfverlemnades; Hans Tal vid Landtdagen i Greifswald äro på Tyska. Dessutom förvaras i handskrift mer än 100 tal, som han hållit i Frimurare- och Amaranther-Orden, Pro patria, Vexelundervisnings-, Sparbanks- och andra Directioner, vid särskilda Deputationer ur- för de Kunglige m. m.

Som Publicist har han på d. v. Konungens befallning insändt en artikel i en Hamburgsk tidning 1799 till försvar i anledning af ett (då förekommet) anfall mot Svenska arméen under 30-åriga kriget.

Som Resande har han fört Journaler, prydda med vuer, porträtter o. d. af anmärkta föremål. Dess »Journ…

under Wienska Missionen 1799—1801» utgör 3 tomer in fol. »Journal under resan till England, Frankrike och Spanien» 1813—1815 utgör 10 tomer, med bilagor i 5 tomer och register i 1 tom, allt i stor 8:o. Under Riksdagen i Örebro 1812 förde han äfven Journal.

Grefven har skördat rika prof på sina Konungars bifall. 1806 d. 26 Nov. blef han, efter Landtdagens slut, C. N. O. samt Öfverste-Officiant vid K. M. Orden. 1809 nämndes han till Riddare af Svärds-Orden, med Valspråk, Gud, Konung, Fäderneslan d. 1817 d. 14 Jan. kallad af K. M. till Hedersledamot af Landtbruks-Akademien. 1818 vid Kröningen i Trondhiem nämnd till R. o. C. af K. M. O. med bibehållande af sitt förra valspråk. V. Ordens-Canceller d. 14 Mars 1838. 1823 d. 19 Juni vid H. K. H. Kronprinsens förmälning upphöjd till En af Rikets Herrar. 1829 d. 28 Jan., jemte andra utsedda Ledamöter af Rikets då församlade Ständer, stod han fadder åt Prins OSCAR FREDRIK, Hertig af Östergötland.

Äfven på sina Medborgares förtroende och högaktning har De la G. erfarit många prof. 1803 d. 4 Oct. valdes han af fem härad till god man vid blifvande enskiftesförrättningar — ett ämne för hans varma nitälskan. 1807 d. 12 Mars valdes Grefven af Skånes R. o. Adel, att anföra den deputation, som uppvaktade H. M. med anhållan att få uppresa dess minnestod å det efter Honom nämnda torget i Malmö, hvarvid Konungen, som bekant är, undanbad sig denna heder, till förmån för Måns Stenbock, hjelten vid Helsingborg 1711. Man har fällt vidriga omdömen häröfver, i betraktande af den ställning, hvari snart riket befanns, och den neutralitet, som förspordes, då man efter 2:ne år med Konungens uppoffrande sökte landets räddning. Man glömmer således, att denna tacksamhetsgärd afsåg en enstaka författning, Enskiftes-stadgan, om hvilken man väl må säga, att den bragt Skåne mera godt än Finlands förlust mäktat bringa det ondt, och man torde ej mycket fela, om man ser i tillställningen ett vackert sätt att få en minnesvård åt Stenbock föreslagen. Följande årens stormar skingrade tankarna från monuments-uppresningar. Någon annan skall säkert lyckas bättre i detta värdiga bemödande. Tyska Församlingen i Stockholm kallade Gr. D. d. 19 Maj 1823 till Patron och Chef för dess Kyrkoråd, ett förtroende, som dess Farfars farfar Jakob Pontusson och dennes son Magnus Gabriel äfven egt. Det var M. G. De la G., som under sin styrelse skänkte Tyska Kyrkan dess ännu egande Klockspel. 1825 d. 23 Sept. valdes Grefven till Ordf. i Malmöhus Läns

Rotecassa och dess Delegare. Religiösa Sällskap ha tillegnat sig hans namn. 1813 kallades han till Led. af Bibel-Sällskapet i Göteborg; 1814 L. af Central-Bibel-Sällskapet i London; 1816 af Bibel-Sällskapet i Lund och Bibel-Sällskapet i Stockholm. Likaledes Vetenskapliga och Vittra Sällskap. Så kallades han 1815 d. 4 Jan. till Heders-Ledamot af R. Academia Espannola samt d. 2 Maj af K. Spanska Vetenskaps-Akademien S. Fernando, hvilken dubbla heder han ensam bland Svenskar åtnjutit; 1818 till Heders-Ledamot af Norska Vet.-Akad. i Trondhiem; 1820 af Musik. Sällsk. i Carlskrona. 1832 af K. Nordiska Oldskrift-Sällsk. i Köpenhamn. 1838 Hedersled. af Vitt.-Hist. och Ant.-Akad. Äfven i Andra Sällskap, slutna för särskilda syften af Medborgare, har han inträdt. 1797 blef han Ledamot af Sällsk. Pro Patria, deri han valdes till Ordförande 1812. 1802 Ordens-Mästare i Amaranther-Orden. 1826 Förste Heders-Ledamot af Sällskapet: »Redlige Svenskar». Dessutom Ledamot i åtskilliga Hushållnings-Sällskap m. m. (Se Biogr. Lex. Ny följd III: 240, Rådslängden 9 Afd. s. 23, 81, Anrep och Hildebrand s. 329.)

Tryckta Skrifter: Haydns Oratorium öfver Skapelsen, öfversättning, tryckt i Wien 1800. — Tal öfver H. E. Fält-Marsk. m. m. Grefve J. C. Toll, hållet i Riseberga kyrka, d. 16 Julii 1817, då dess Grefl. Vapen krossades. Christianstad 1817. — Åminnelse-Tal öfver Högtsalig Konung Carl XIII vid Sorgefesten uti Stora Frimurarelogen, d. 28 Apr. 1818. Stockholm 1818. — Tal, öfver H. E. Fältmarsk. m. m. Grefve Carl Carlsson Mörner, af Tuna, d. 6 Julii 1821, då dess Grefl. Vapen krossades. Stockh. 1821. — Tal, hållet i Frimurarelogen vid Minnesfesten öfver Presid. m. m. Frih. W. Bennet, d. 27 Maji 1826. På Svenska Landt-Logens begäran till trycket befordradt. Stockh. 1826. — Tal då H. Exc. Grefve af Wetterstedts Vapen krossades. Stockh. 1837. — Tal då Gen.-Maj. H. G. af Melins Vapen krossades, 1839. — Dessutom: Stadgan för Vexel-Underv.-Sällsk., för Stockholms Sparbank, för Sällskapet till beredande af öm och sedlig Modervård m. m. — Tal och Dictamina, tryckte i Riksd.-Protocoller, Tidningar m. m. — Handskrifter: se ofvanföre s. 115—16. (Tillägg och rättelser i biografi och skriftförteckningar äro gjorda efter De la Gard. Arch. XX: 217 m. fl. st.) —N.

DE LA VALLÉE, JOHAN (JEAN).

Härstammade från en gammal, ansedd, men sedan afsigkommen Fransk ätt. Fadern, *Simon*, som förut varit Architekt hos Prins Fredrik Henrik af Oranien, inkom till Sverige, blef 1639 Hof-Architekt, men 1643 (1642?) ... på Stockholms Stortorg af Öfversten Erik O...

ı (hvilken derför fick pardon d. 18 Febr. 1643, enligt istraturet för s. d. och år samt Anrep III: 116).

Sonen *Johan* var född 1620. Fick år 1653 en tomt ad Kalfhagen, hvarest Fredrikshof nu ligger, med tillıd att på denna uppbygga ett Värdshus, med bageri, lkök, vinbränning och destillering, samt att der anställa handa lustspel och tidsfördrif till loflig recreation såsom spel, klot och trycktaffel-spel. Detta ställe kallades den n Lusthof och kom 1668 i Fältmarsk. Königsmarcks ego. ' 1671 Borgmästare i Embets- och Byggnings-Collegium tockholm, samt 1681 Hof- och Stads-Architekt. Utom ı allmänna och enskilda byggnader hafva dels enligt hans ingar, dels omedelbart under hans uppsigt St. Catharinæ St. Hedvig Eleonoras kyrkor i Stockholm, samt Riddaret blifvit uppförda, hvilket sistnämnda lärer blifvit färtill 1680 års Riksdag. Dog 1696. Gift med *Anna* ·s, Borgmästardotter från Örebro; hennes begge bröder vo adlade; den ene kallade sig Drakenhjelm, var Tull-altare och slutligen Kammar-Råd; den andre Gyldencrantz, Hof-Råd och derefter Vice Landshöfd. i Halmstad.

Deras son, *Christopher*, studerade, liksom far och farer, architekturen, och för att i denna konst förvärfva ıdligare insigt, vistades han på Kunglig bekostnad många utrikes. Under dessa resor ingick han 1685 som Ingeniör enetiansk tjenst, bevistade kriget i Grekland och satte flera fästningar i stånd. Återkom 1689, blef Ingenieur-ıitaine i Wismar, 1692 adlad, 1699 Gen.-Qvartermästarıten. Död ogift 1700 vid Narwa under dess belägring.

:ällor: Stjernmans Matr. — Gezel. Biogr. Lex. 4:de Del. — Elers, Stockholm III: 120, 225. — [Anrep]).

DILLNER, JOHAN.

Född d. 3 Oct. 1785 i Selångers socken i W. Norrland. dern var Theol. D:r, Prost o. Kyrkoherde derst.) Stut i Upsala 1802. Phil. Mag. derst. 1809. Prestvigd i ckholm samt Adjunct i Finska församlingen derst. 1809. O. Kongl. Hofpredik. 1810. Sedan han under största deaf sitt vistande i Stockholm försörjt sig med conditioande, uppdrogs honom att förrätta Pastorstjensten vid ıtlands Reg:te under Norska Fälttåget 1814; hvarefter s. å. utnämndes till Regiments-Pastor. Vid den secu-'est som 1818 i åtskilliga städer begicks till firande af Carl XII:s minne, kallades han af det allmänna förtroentill Talare i Riddarholms-kyrkan d. 11 Dec. År 1820

utnämnd till Pastor i Östra Ryd, som tillträddes 1821, sam till Pastor i Funbo 1831, som tillträddes 1833. Prost 1835 — Gift med *Johanna Lovisa Lidström*, dotter af Häradshöfding Lidström. Af detta äktenskap äro 6 barn i lifvet.

Prosten D. har i synnerhet gjort sig bekant genom uppfinningen af Psalmodikon: ett musikaliskt instrument af så enkel construction, att det kan göras af hvarje snickare, och således kostande högst obetydligt (32 sk. à 1 R. b:o). De är försedt med en enda sträng. På detta kan hvar och en utan att ha erhållit den ringaste musikaliska underbyggnad uttaga lätta melodier. Hufvudsakligast är det dock, i förening med texten, i hvilken melodierna äro betecknade med siffror, ämnadt att bereda en förbättrad kyrkosång, antingen unisont, såsom hittills, eller helst fyrstämmigt. Såsom medel för enskild sångundervisning har detta instrument vida utspridt sig; D:r Engström träffade till och med ett Psalmodikon i en hydda långt upp i Lappland, men ännu har denna uppfinning af församlingarnas Pastorer och Cantorer blifvit omfattad med vida mindre värma än man bort förmoda. Bland de få socknar, der allmogens barn efter Psalmodikon undervisas i fyrstämmig kyrkosång, känna vi, utom Prostens egen, äfven Österby Bruksförsamling, hvarest, genom Pastorn Mag. Rollins nitiska omsorg, sedan flere år på de större högtidsdagarna psalmerna sjungas af en stor fyrstämmig chor, då de göra en obeskrifligt högtidlig verkan. Ännu större måste deraf verkan blifva i en följande generation, då alla församlingens medlemmar hunnit musikaliskt inöfvas och sålunda kunna bilda en enda gemensam chor. (Se B. Lex. Ny följd III: 240, 383 och Årkestiftets Herdaminne III: 435. D. dog d. 21 Jan. 1862, enl. Kal. Svea för 1863).

Skrifter: Axel och Walborg. Sorgespel af Ad. Oehlenschläger. Öfversättn. Stockh. 1811. (anon.) — Tal till Minne af K. Carl XII. Stockh. 1819. — Melodierna till Sv. Kyrkans Psalmer, noterade med ziffror Stockh. 1830, omtr. under titel af Psalmodikon (Diskantstämman) Stockh. 1832. De tre öfriga Stämmorna äro tryckta i Upsala 1837. (Se skriftfört. i Sv. Boklexikon.)

(Källor: Årke-Stiftets Matr. — Hammarsk. Sv. Vitt. Hist.)

DITTMER, JOACHIM. — DITTMER, HERMAN.

1. DITTMER, JOACHIM.

Född 1681. (Fadern, *Herman D.*, blef sedan Borgm... i Narva; modern hette *Maria* [Lucretia?] *Keder*, ...

Assessor Keder.) Ingick 1697 vid Guvern.-Cancelliet i Narva; 1700 Registrator i General Wellingks Fält-Cancelli, samt tillika Fält-Postmästare; ingick 1701 i K. Cancelliet och blef 1705 Ord. Cancellist. Åtföljde derefter armeen, ända till dess han 1709 blef fången vid Dnieper-floden. (I Gezelii suppl. s. 546 uppgifves, efter Dittmers egen lefvernesbeskr., att han blef rysk fånge redan 1704 vid Narvas öfvergång.) Svenska fångarne i Moskau blefvo i början ganska hårdt behandlade: förgäfves hade Gr. Piper deröfver klagat i 2:ne till Ryska Guvernementet ingifna memorial; slutligen skref han ett tredje, hvilket genom D. skaffades i Czarens egen hand. Detta medförde den verkan, att de Ryska herrarne bestraffades och kastades i ett styggt fängelse, hvarjemte genom anslag på gatuhörnen kungjordes, att ingen genom ord eller gerning skulle fördrista sig att förfördela de Svenske fångarne. D. måste likväl 1712 medfölja sina landsmän till Sibirien; erhöll der 1714 K. fullmakt, att vara Registrator i K. Cancelli-Collegium, hvilken syssla han 1722 efter sin hemkomst tillträdde. S. å. K. Sekreterare; 1723 af Riks. St. Banko-Deputation skickad till Lifland, att vid den i Riga förordnade Commissionen bevisa Läne-Bankens panträttighet i Starostiet Pebalg, samt i dess gods söka inteckning. 1724 Agent i Moskau och 1727 såsom sådan adlad. 1729 Cancelli-Råd och Envoyé E. O. hos Kejs.-Ryska Hofvet. 1738 Landshöfd. öfver Nyslotts och Kymenegårds Län; tog afsked 1741. R. N. O. 1748. Dog ogift 1755. (Se Stjernman, Höfd.-Minne II: 451; Låstbom, Höfd.-Minne II: 20, 317; Anrep; D:s Slägttafla; Hildebrand s. 401, medalj öfver D.)

2. DITTMER, HERMAN.

Den föregåendes Broder, född 1683 i Stockholm. Ingick 1699 i krigstjenst; hans första förrättning var att till K. Carl XII, som då ankommit till Pernau, öfverbringa en depesch från Narva, hvilket skedde med den skyndsamhet, att han i belöning af Konungen fick 100 dukater. Fick året derpå Fänriksfullmakt vid Wellingks infanteri-reg:te. Bevistade sedan de följande årens fälttåg, såg i slaget vid Clissow Hertigen af Holstein träffas af ett dödligt skott och blef 1704 Capiten(-Lieutenant?). Såsom mäktig Ryska språket, inpraktiserade han i det belägrade Narva ett angeläget bref till Commendanten Frih. Horn, men när staden öfvergick, råkade han jemte föräldrar och syskon i Rysk fångenskap, der han tillbragte 18 år, till dess han ändtligen befriades 1722. Vid hemkomsten blef han utnämnd till (Capiten-Lieuten. med titel af) Major vid Garnisons-Reg:tet i Göte-

borg; fick 1737 (1735 enl. Slägttaflan å Riddarh.) compagni vid Östgöta reg:te, men med rättighet att bo i Göteborg. År 1739 blef han utcommenderad till Finland och företog på befallning en resa inåt Ryssland under förevändning att helsa på sina vänner och slägtingar der, men i sjelfva verket för att spionera, huruvida Ryssarne åt Svenska sidan dragit några troppar. I Willmanstrand träffade han sin bror, Landshöfdingen, men insjuknade der illa och fick sedan tillstånd att resa hem till Göteborg. Tog afsked 1746; blef vid K. Ad. Fredriks kröning R. S. O. och dog (i Göteborg) 1760. Gift 1725 med *Anna Oldekop*, hvars fader var Biskop på Ösel. Sönerna *Henrik Herman*, Supercargueur vid Ostind. Comp., samt *Joach. Ulrik*, Packhus-Inspector och sedan titul. Assessor, adlades 1769 under namnet *af Dittmer*.

(Källor: Stjernmans och Rehbinders Matr. — Nordbergs Carl XII:s Hist. — Gezel. B. Lex. — Ennes, M. af K. Carl XII:s Krig. 1:a Del. — [Anrep.])

DJURBERG, DANIEL.

Född i Gefle d. 3 Juni 1744, hvilket han sjelf i sitt Skandinav. Lexicon naivt upptager bland denna stads märkvärdigheter. Fadern var Lector vid Gymnasium derst. Student i Upsala 1761. Lärare vid Informations-inrättningen i Stockholm 1770. Page-Hofmästare hos Enke-Drottn. Lovisa Ulrika 1772. Apologist vid Cathar. Skola 1776. Rector vid Clara Skola 1782. Efter flera års tjenstfrihet tog han afsked 1820. Dog d. 2 Oct. 1834.

Dj:s namn är införlifvadt med den offentliga och enskilda uppfostran från omkring år 1780 till början af detta århundrade, ty under denna tid nyttjades både af yngre och äldre i vårt fosterland inga andra geographiska läroböcker än hans. Betraktar man desamma från Jordkunskapens nuvarande ståndpunkt, så kan man väl icke tillerkänna dem något särdeles värde, emedan i dem knappt finnes någon aning om en vetenskaplig idee. Betraktade åter ur en historisk synpunkt, stodo de, den tid de först utkommo, någorlunda i jemnbredd med sin tid och vida öfver de läroböcker, som förut varit nyttjade i Sverige. Det mathematiska var Dj:s starkaste sida; deremot hade han föga begrepp om den physiska geographien och i allmänhet om allt hvad som utgör denna vetenskaps egentliga själ och kärna, ehuruväl grunden dertill redan före hans författaruppträdande blifvit lagd under hans ögon genom Th. Bergmans ännu icke öfverträffade Physiska Beskrifning öfver Jordklotet. Af Geographiens vidare

liga framsteg tog Dj. för öfrigt ringa kunskap, åtnöjande
›lott med att i hvarje ny upplaga införa de politiska in-
ngarna, hvilket vid denna tid Napoleon, denne »magnus
nunis Divisor», gjorde mycket besvärligt, samt länders
städers nyare folkmängd. Hans läroböcker kunde såle-
ej undgå ödet att undanträngas af en lyckligare med-
re: denne medtäflare var Rector G. A. Silverstolpe, hvars
geographiska arbeten likväl föga voro annat än sam-
lrag af Tyska läroböcker, inklädda i en nyare och smak-
re drägt, statistiskt rikare, men, i hänseende till den
ıskapliga uppfattningen, snarare sämre än bättre än den
nalmodige veteranens, hvilken man i sjelfva verket icke
förneka sjelfständig forskning och originel behandling.
ıa originalitet gick visserligen stundom för vida, t. ex.
nyckfull stafning och i godtyckliga eller obekanta namns
ande till betecknande af bekanta föremål. Så hette de
lamerikanska Förenta Staterna i alla hans böcker *Vin-
lacoa*, Nya Holland *Ulimaroa* o. s. v.

Dj. var annars på sin tid bekant såsom stor Schack-
ıre. Under inemot ett halft århundrade såg man honom
igen vid ett visst klockslag infinna sig på Lovisas kaffe-
för att finna ett parti, skattande sig lycklig, om han
unde träffa sin gamle vän Tempelman, hans ende vär-
medtäflare i detta svåra spel. Det berättas ock, att
med en och annan utrikes boende spelat schack genom
, och att hvarje parti räckt ungefär ett decennium.

Dj. var sedan 1779 Medlem af det i Upsala inrättade
nographiska Sällskap, hvars verksamhetsfrukter bestå i
mans, Mallets och Insulins Verldsbeskrifning. Dj. skref
ännu alltid Ledamot af detta Sällskap, sedan det länge
n utdött, eller, om man så vill, blott fortlefde i honom.
öfrigt var, vi vete ej från hvilken tid, Dj. enögd.

ifter: J. Byrons Resa kr. Jordklotet. Öfversättn. Stockh. 1772
non.). — Utförlig Geografie. 5 Tomer i 13 Band. Stockh. 1785 —
02; 1:a Del. omtrycktes 1808 under titel af Cosmographi eller
›skrifn. af Jorden i allmänhet. — Sammandragen Geografie i 4
r. Stockh. 1776—95. — Geografie för Ungdom, i 3 Uppl. Stockh.
89, 1793, 1800. — Geogr. för Begynnare, i 6 Uppl. Stockh.
Örebro 1783, -90, -98, 1801, -05, -15. — Geogr. Handbok,
3 Uppl. Stockh. 1784, -97, 1805. — Allmänt Geogr. Lexicon.
Del. Örebro 1811, -13. — Geogr. Lex. öfver Skandinavien, i
Band. Örebro 1818. — Beskrifn. om Frankrike, efter dess
nvar. indelning. Stockh. 1796. — Dessutom utgifvit ungefär 30
kartor.

(Källor: Bergman, Stockh. Matr. — Särsk. Meddelanden.)

P.

DJURKLOU (DJURKLOW), NILS.

Föddes i Stockholm 1641 (1642 enl. slägttaflan å Riddarh. Fadern var Kamereraren vid K. Post-Cont. och Riddarh. Fiscalen *Jacob Johansson*; modern *Magd. Ericsdotter*, hv fader varit Borgmästare i Stockholm. — D. blef, efter hafva stått i utländsk krigstjenst, antagen såsom frivillig Svenska Konungens Drabantcorps till häst år 1659, Fän först vid Södermanlands (1661) och sedan vid Vestman reg:te 1663 (1665); Lieuten. 1667; Capiten vid samma re 1675; Fregatt-Befälhafvare 1677; adlad 1680; Major 16 Öfverste-Lieut. 1694; Chef för Calmare Infanteri reg:te e Magnus Stenbock 1699; tog afsked 1701. Afled 1714 är begrafven i Heds kyrka i Vestmanland. — D. var mycket ung, då han upptogs af en slägtinge i Amsterd der han först tillbragte någon tid och sedan afgick Leydens Universitet och begagnade undervisning i språ och bland vetenskaperna särdeles i fortificationen. Han nade Holland 1658, för att erbjuda K. Carl X Gustaf tjenst. Förgäfves sökte han Konungen i Göteborg, fick sedan hos honom företräde på Seeland, uppehöll sig gon tid vid Svenska armeen och for derifrån till Engl der han tog tjenst på ett örlogsskepp, som var bestämdt gå mot Turkiska sjöröfvare, och öfvervar en häftig sjödra ning. Efter återkomsten till England gick han in vid Cro wells ridande garde, följde derpå den Engelska flottan, afgick till Öresund, men hvilken för storm och isgång gades draga sig undan tillbaka. En fregatt öfverförde nom jemte Engelska Officerare till Danmark, der Svens hären lägrat sig. D. blef känd af Öfverste Johan G och stod vid dennes reg:te under stormningen på Köpen hamn, hvaruti han deltog. Upptagen bland Konungens Dra banter medföljde han till Göteborg och reste efter Carl X död till Stockholm, för att söka befordran; var me Ambassadören Pehr Sparres suite vid en beskickning till Ham burg och vidare till Wien. Der qvarhölls D. af sjukdom, tog e återstäld hälsa tjenst i Ungern och återvände 1663 till fäder landet, hvarpå de befordringar följde, som redan äro nämnd År 1675 låg han i garnison i Demmin, under det staden de Kejserliga belägrades och lades i aska. Vid capitulation qvarhölls han i fiendens läger som gisslan. År 1677 förord nades han att taga befäl öfver Fregatten Carlshamn och öfv alla på Pommerska redden liggande fartyg, på hvilka man rä nade till convoy för de Holländska fartyg, som voro lastad med spannemål och bestämda till Svenska tropparnas transp

). verkställde med framgång, hvad som honom blifvit uppdraget. I egenskap af Major commenderade han venstra flygeln af infanteriet i den för Svenska vapnen hedrande actionen på Warschower-fältet på Landt-Rügen. Han var med land de Svenskar, som på grund af en beviljad capitulation med Danska pass ville resa öfver till Sverige, men strandade vid Bornholm, der öfver tusen menniskor drunknade, och de som räddades ur skeppsbrottet fördes till Danmark i fångenskap. D. fick sig Glückstadt anvisadt till vistelseort. Efter slutad fred återvände han till fäderneslandet, men i Malmö erhöll honom ordres att gå till Oldenburg, der samman- och till Sverige öfverföra allt det manskap, som på grund af freden blifvit befriadt ur Danska fångenskapen. Återkommen efter väl uträttadt uppdrag, benådades han med adlig sköld. Såsom Öfverste deltog han med Calmare regimente uti K. Carl XII:s landstigning på Seeland, och hemkommen till Småland beordrades han att hålla sig marschfärdig. Han skulle afbida General-Amiral Hans Wachtmeisters och Amiralitets-Collegii ytterligare ordres och emellertid besätta Carlskrona, Calmar och Carlshamn med underliggande skansar. Först efter 44 års krigstjenst sökte han hvilan.

Gift med 1. *Elis. Morgonstjerna;* 2. Enkefru *Anna Maria Reenstjerna.* Af hans många barn hunno ej flera än 3 till mognare ålder: 1) *Johanna Maria* (Margaretha), gift med en Bruks-Patron Tersmeden; 2) *Jacob Johan*, stupade såsom Fändrik vid Pultava 1709, och 3) *Nils* f. 1686, Friherre 1751, Landshöfding i Calmar 1755, slutligen General-Major och Öfverste för Calmare Infanteri-reg:te 1757. Dog 1758. Gift med *Sidonia Kalling.*

(Källor: Stjernmans Matrikel. — Gezelii Biogr. Lex., Del. IV. — [Anrep. — Mankell, Anteckn:r till Sv. Krigshist.].)

C—M.

DOUGLAS, ROBERT.

Härstammade från en af Skotlands äldsta och mest ansedda familjer. Fadern var Marquis *Patrick D.*, gift med Friherr. *Christ. Lesle.* Sonen (född 1611) var en af de många Skottar, som under K. Gustaf II Adolphs tid ingick i Svensk tjenst; från kunglig Page uppsteg han småningom till General-Lieutenant, i hvilken egenskap han 1651 blef Svensk Friherre och fick Skälby Kungs-Ladugård vid Kalmar. Förut under det han, år 1642, jemte några Generalspersoner förehade en underhandling med de Kejserliga, rörande Svenska fångars utlösen, råkade han i häftig ordvexling med en Öfverste Spiegel i kejserlig tjenst. Denne lossade emot D. en pistol, hvaraf han blef farligt sårad, men Spiegel blef på stället ned-

huggen af de tillstädesvarande Svenskarne. Då det befästa slottet Pleichenstein af Svenskarne 1647 med storm intogs och förstördes, blef D. för andra gången illa sårad. I Polska kriget stridde han med tapperhet. Blef Grefve 1654 och erhöll till Grefskap Skenninge stad med alla dess inkomster utom tullarna. Utnämndes 1657 till Fältmarskalk och Geheime-Råd; året derefter gick han med arméen öfver till Lifland, eröfrade staden Wollmar och tog till fånga dess man starka besättning, hvilken emot accord hade plundrat staden, innan de derifrån uttågade. Efter flera lyckliga förrättningar i nämnda land, vände sig D. med sina vapen mot Kurland, öfverrumplade staden Mitau samt tog Hertigen och dess familj i dess eget slott till fånga och förde dem till Riga. För öfrigt bibehöll han hela tiden öfvervigten i detta hertigdöme samt besegrade 1659 Litthauiske Generalen Komorowsky, hvarvid han tog 200 fångar. (Se De la Gard. Arch. IX: 43, om bref fr. D. I Handl. rör. Skand. Hist. nämnes D. på flera ställen.) Efter freden reste han till Stockholm der han 1662 af slagfluss afled. — Gift 1646 i Leipzig med *Hedvig Mörner*, dotter af Riks-Jägmäst. Landshöfd. Stellan M. — Hans son, *Vilhelm*, dog 1674 såsom Öfverste-Lieut. vid Skånska Cavall. och Kammarherre; dennes (bror-)son åter, som ock hette *Vilhelm*, gick i fransk tjenst 1696, tjenade sig under fälttåget i Spanien upp till Capiten, tog afsked 17.., ingick sedan i Svenska arméen, blef blesserad i slaget vid Frauenstadt, som han bevistade i egenskap af General-Adjutant hos Fältmarsk. Gr. Rehnsköld, och blef slutligen såsom innehafvare af samma grad fången vid Pultava. I Wologda gifte han sig 1715 med en der bosatt Holländsk Köpmans dotter *Maria Houtman van Bouchshorn*. Efter hemkomsten från Ryssland 1722 fick han Ryttmästare indelning och tog afsked som Öfverste 1725. Blef 1738 General-Major i Holsteinsk tjenst, R. S. O. 1748 och dog på sin egendom Stjernarp i Östergötland 1763, 80 år gammal. Dess fru, som dog 1771, upphann en ålder af 89 år. (Se Biografi öfver R. I. i Sv. Fältmarskalkar af Sundholm, 1873, s. 63.)

(Källor: Likpred. med Person. Stockh. 1674. — Stjernm., Matr. — Gauens Helden-Lex. — Theatr. Europ. Th. IX. — Gesel. Biogr. Lex. — Ennes, Biogr. Minnen I: 85. — [Rådslängden. — Anrep.)

DRAKE, ANDERS VON.

Född 1682*) i Jämtland, Ovikens Prestgård, af Kyrkoh. *Hans Dr.* och *Elsa Embdeman*. Phil. Mag. 1707 i Upsala

*) D. 25 Maj enl. den å Riddarhuset befintliga slägttaflan, hvilken först stått endast 5 men 2 sedan blifvit tillsatt.

gick 1711 i Canc.-Colleg. och Riks-Archivet. Då K. Senaten 1713 fann rådligt att flytta Riks-Archivets handlingar till Örebro, fick Dr., jemte charakter af Commissarie, uppdrag att besörja denna flyttning. Fartyget med handlingarna sprang läck på Hjelmarn och var nära att sjunka; men det lyckades Dr. att med fara för sitt eget lif rädda denna dyrbara riksegendom. Han befordrades derefter först till Vice-Actuarie och sedermera 1714 till Fält-Sekreterare vid den Roslagiska arméen, som commenderades af Fältmarsk. Gr. Taube. När Arfprinsen af Hessen, på K. Carl XII:s anmodan, åtog sig försvarsverket uppe i landet, var Dr. den förste Svensk, som contrasignerade expeditionerna. Blef 1719 Krigs-Sekreterare; blef i följd af ingifven supplik adlad 1720; 1722 Slottsfogde (= fogate) vid K. Slotts-Cancelliet; 1728 Under-Ståthållare; 1739 uppförd på Riks-Rådsförslag, hvilken heder han sig dock undanbad. S. å. Fullmäktig vid det då nyligen inrättade Manufactur-Contoret samt Led. af K. Vet.-Akad. 1741 President i K. Comm.-Coll. efter Frih. D. N. v. Höpken; två dagar efter denna utnämning tillkännagaf Ridd. och Adeln, att ståndet till honom hyste det förtroende, att det medgaf honom rätt att sjelf, i händelse af sjukdom, få välja sig medhjelpare och, i händelse af dödlighet, sin efterträdare i Manuf. Contoret. För handaslöjdernas upphjelpande visade Dr. ett outtröttligt nit, besökte sent och bittida alla hufvudstadens verkstäder och kände noga hvarje näringsgrens och hvarje fabriks styrka och svaghet. Han älskade läsning och egde sjelf en vacker boksamling. Afled i Stockholm d. 2 Aug. 1744. Gift 1720 med *Sophia Lov. Psilanderhjelm*, dotter af Öfver-Commissarien Anders Psilanderhjelm. (Om ättlingarna, se Lüdekes Denkmal.)

Skrifter: Dissert. Ups. 1703, 1707. — Tal och Rön i K. Vet.-Ak. H.

(Källor: Åminn.-Tal af Faggot i K. Vet.-Akad. Handl. 1744. — Stjernm. Matr. — Gezel. Biogr. Lex. — [Rosenhane, Ant. till Vet.-Akad. Hist. — Låstbom, Höfd.-Minne s. 22, 354, der flera källor anföras. — Anrep.])

DRYSELIUS, ERLAND.

Född 1641 i Ljungby socken i Småland af Bonde-föräldrar. Sedan han genomgått sitt Stifts läroverk, reste han till Tyska universiteter. När han för andra gången 1672 reste ut, erhöll han af Enke-Dr. Hedvig Eleonora ett årligt understöd af 20 t:r Spannmål på 3 års tid. Hemkommen prestvigdes han 1675 i Strengnäs och antogs till Hofprest vid Furstliga hofvet på Räfsnäs. S. å. skref Enke-Drottningen för honom ett recommendationsbref till Biskop Scarinius i

Wexiö om snar befordran. Fick 1676 Sorunda regala storat; presiderade vid Prestmötet i Strengnäs 1681; satt följ. åren såsom Ståndets fullmäktig i Commissionen öf förmyndarförvaltningen. Erhöll 1687 Jönköpings Pasto och dog 1708. En grundligt lärd man efter tidens smak ganska arbetsam. — Gift med 1. *Cath. Jungberg;* 2. *C Billing;* 3. *Rebecka Korp.* Yngsta dottern af sista gi biträdde fadern med correcturet af hans sista skrifter. Westén, Hof-Clericiets Hist. II: 171.)

Skrifter: Lineamenta Gloriæ Suecicæ. Wittenb. 1673. — Monarch Spegel, Jönköp. 1691. — Luna Turcica eller det Mahometiska gementet. Ib. 1694. — Kyrko-Historia öfv. G. och N. Testam Ders. 1704, 1708. — Likpredikn. öfver Håk. Ståhle; K. Carl X; Pt. Cederschiöld, 1689, -97, -98. — 172 särsk. Predikn.

(Källor: Aurelii Strengnäs Stifts Herdam. — Stricker, Hom. Bibl. — Loenboms Handl. till Carl XI:s Hist. — Gen. Biogr. Lex.

DUBB, PER.

Född i Mariestad d. 14 Jan. 1750, son af Rådmannen oc Vågmästaren derst. *Gustaf D.* med *Joh. Billingren.* Student i Upsala 1768; Med. Doctor 1779, flyttade derefter till Göteborg, der han 1781 blef Amiralitets-Medicus, samt 17 tillika Läkare vid och Styresman öfver Sahlgrenska sjukhuset till hvars organisation han hade uppgjort planen. Då en armée 1788 sammandrogs mot Danskarne på Rikets vestra gräns, blef han constituerad till förste Fältmedicus; likas vid dylika tillfällen 1801 och 1808. Sedan år 1799 började han utarbeta planen till allmänna fattigförsörjnings-anstalter i Göteborg, hvilket arbete så vann Stadens Äldstes bifall att de 1806 öfver honom läto slå en skådepenning. (Afbild. en upptages af Hildebrand, s. 319.) R. W. O. 1805. Af Konungen erhöll han 1807 en briljanterad gulddosa för organisationen af Känsö Quarantaines-inrättning. 1810 Ledamot af den Commission, som var anbefald att utarbeta förslag till en allmän fattigvård i riket. 1811 C. W. O. samt R. af Carl XIII:s O. 1826 C. m. stora K. af W. O. Dog ogift d. 6 Jan. 1834. Såsom både hög Frimurare och för öfrigt mycket aktad medborgare, erhöll han en stor och praktfull begrafning, i åsyn af inemot 10,000 personer. Hans inflytande i det allmänna var ganska stort och gick så långt, att under hans sista år, då han icke gick ut, stadens klockor blefvo ställda efter hans ur. Var sedan 1795 Led. af K. Vet.-Akad. samt flera sällskap.

Skrifter: Samling af Rön och Uppt. i Medicin, Landthushållning, Physik m. m. 2:e Bd. Götheb. 1781—85. — I K. Vet.-Akad. Handl. Åminn.-Tal öfver Baron Cl. Ahlströmer 1796. — Om Sillfisket

Bohuslän, 1817; Om Quarant. anst. på Känsö 1818. — I Läkaren o. Naturforskaren: 2:ne Uppsatser. — I Journal de Médecine 1781: Om Bar. Ahlströmers sjukdom.

(Källor: Sacklén, Läkare Hist. samt Suppl. dertill. — [Rosenhanes Ant.]).

DÜBEN, JOACHIM von.

Åttens stamfader var *Michael Düben*, Ludi Moderator ch Rådsförvandt i Lützen omkr. år 1558. Sonsonen *Anreas* inkom 1624 i Sverige och blef först Hof-Organist, sean K. Capellmästare. Sonen *Gustaf*, gift med *Emerentia Standaert*, efterträdde fadern vid K. Capellet.

Deras son *Joachim* var född 1671. Ingick 1694 i K. ancelliet och hade 1707 hunnit till Referendarie Sekreteare, då han blef adlad. Året förut, då han för sin helsas kull besökte Aachen och sedan gjorde en lustresa till Paris, nisstänktes han, ehuru orätt, af främmande makter att vara fskickad af sin Konung, för att söka förbindelse med Frankike. År 1709 var han Expeditions-Sekreterare (i Fält-Canelliet), då han blef fången vid Pultava; lefde sedan i Moskwa, ill dess han 1719 fick hemkomma. Mellertid hade han 1717 lifvit utnämnd till Cancelli-Råd; efter återkomsten utnämnes han (1719) till Stats-Sekreterare, först vid Utrikes, sedan id Krigs-Exped. S. å. (1719) Friherre. 1723 Hof-Canceler, 1727 Riks-Råd samt tillika Cancelli-Råd. Dog 1730 d. 30 Nov., af orsak att lungan var förtärd, enl. uppgift i Benzelii Brefväxl. s. 58) i Stockholm och ligger begrafven i Linköpings Domkyrka. Gift med *Marg. Spegel*, dotter af Erke-Bisk. H. Spegel. Blef efter döden (1731) upphöjd i grefligt stånd, i hvilken värdighet sonen, Riks-Rådet, C. af K. M. O. *Carl Vilh. v. D.*, blef introducerad 1743. (Se om onom B. Lex. Ny följd III: 224.)

Skrifter: Then namnkunnige Franske Poeten Boileaus Skaldekonst på Svenska öfvers. Stockh. 1721. — Dens. Skaldeskrifter eller Poet. Bref, Satyrer och Pulpet. Stockh. 1722. — Utvalde Andel. Sänger af Tyska språket på Svensko tolkade. 1725.

(Källor: Stjernmans Matr. — Hofcanc. Hist o. Cent. Anonym. — Nordbergs Carl XII:s Hist. — Gezelii Biogr. Lex. — Ennes, Biogr. Minnen, Del. I. — [Rehbinder. Canzl. — Råds-Längden, Afd. 7. — Anrep. — Se äfven Handl. rör. Skand. Hist. enl. Reg.]

DÜKER (DÜCKER), CARL GUSTAF.

Grefve till Säby och Jakobsberg, föddes i Lifland 1663. var Majoren *Carl Fredrik Düker* och modern *Anna*

Elis. Sass. Efter att hafva genomgått de lägre militäriska tjenstegraderna blef D. General-Adjutant (1700) hos K. Carl XII och var i denna egenskap närvarande i slaget vid Clissow 1702; General-Major (och Chef för Westgöta Cavall.) 1710; tjenstgörande General-Lieuten. i Pommern 1711; General 1713; Friherre 1715 (1711 enl. Slägttaflan på Riddarhuset); Riks-Råd 1718; Fältmarskalk 1719; Grefve s. å.; President i Krigs-Collegium 1720. Dog i Stockholm 1732, natten mellan d. 2 och 3 Juli, och begrofs i Riddarholmskyrkan.

Mod och krigisk förtjenst lade grund till Dükers befordran. Vid Svenskarnes öfvergång af Düna-floden var D. i samma båt som Konungen och en af de första, hvilka tillika med honom sprungo i land. Han bevistade sedan slaget vid Clissow (1702), Thorns (1703) och Lembergs eröfring, och förde befälet i träffningarna vid Punitz och Wilna. Under Konungens egna ögon lade han i dagen sitt hjeltemod, när Lemberg (1704) eröfrades. Vid Punitz tog D. en Öfverste Braun till fånga. På partigång drabbade han vid Wilna (1706) oförmodadt tillsamman med 4000 Ryska Dragoner och 3000 Lithauer, och oförfäradt slog han den öfverlägsna fienden på flykten, sedan många af dem med sina lik betäckt valplatsen. Segern öppnade för D. vägen till staden, der han tog ett rikt byte af ammunition, lifsförnödenheter och tross, utom en mängd dyrbarheter, som fienden lemnat efter sig. År 1709 var han ute med ett parti och fällde i strid hundra Ryssar, tog fångar, tusen hästar och en betydlig del af Ryssarnes tross, som bragtes till Svenska lägret. Vid Dniepern blef D. fången af Ryssarne, men fick på sin parole resa öfver till Sverige. 1710 commenderade Gen.-Major D. reserven i slaget vid Helsingborg, fattade 1711 som General-Lieutenant posto under Stralsunds murar, för att aktgifva på rörelserna af de fiendtliga troppar, som inbrutit i Pommern. 1712 dref han Danskarne ur Damgarten och Ryssar och Sachsare från Stralsund, deltog i slaget vid Gadebusch d. 9 Dec. 1712 och fick der af en kula ett svårt sår i halsen. Var 1714 af Svenska Rådet anbefalld att gå öfver från Stralsund till Skåne och der taga befälet; men K. Carl XII ansåg D. i Stralsund omistlig, der han hade ett vigtigt uppdrag som Commendant, hvarjemte Konungen, som snart ämnade sig dit, önskade der träffa honom; derför ändrade han Senatens beslut och uppdrog Riks-Rådet Gyllenstjerna befälet på de punkter, der Danskarne hotade med anfall, och D. fick stanna qvar i Stralsund. Han träffade alla nödiga [illegible] ter till stadens försvar mot Danskarne, anskaffa[illegible] räckligt förråd af lifsmedel så väl för Stralsund[illegible]

ledermera d. 11 Nov. 1714 den glädjen att i Stralsund K. Carl XII vid Konungens återkomst från Turkiet honom följaktig, då han 1715 gick om bord för att tvinga ska tropparna att utrymma Wollin. Det var kl. 1 tten d. 11 Nov. 1714 Konung Carl XII, åtföljd af anlände utanför Stralsunds stadsport, föregifvande, att a vore courirer, hvilka fordrade att genast bli insläppte. gjorde svårighet i början och rapporterade saken för al Düker. Denne skyndade då ut, men på gatan vid sdörr mötte han Konungen. En annan berättelse om möte förmäler, att D. låg, då Konungen trädde in till D. frågade efter nyheter om honom, och först när gen gaf sig till känna, märkte D., hvem han hade för Han kastade sig genast ur sängen till den vördade hjelötter, och glädjen var ömsesidig.

Oct. 1715 nödgades Stralsund capitulera, sedan Gene- i det yttersta försvarat sig med sin vanliga tapperhet. tt hedersord fick han tillika med några Generaler och rare resa till Hamburg, för att sköta sin helsa och utståndna mödor finna hvilan. Denna blef ej lång, emehan fick från Strömstad K. Carls bref, med befallning föra befälet öfver hela Svenska hären i Norge. I Strömd gjorde sig Konungen underrättad, hvad Generalen i hans nvaro uträttat, och efter den redogörelse han fått förklae han dertill sitt nådiga välbehag, sägande skämtvis: »Gealen har gjort mera än jag väntat; — om jag kommit rätt ihåg, skulle jag ännu längre hafva blifvit härifrån».

År 1718 commenderade D. näst Konungen, och vid dens död skickade han en Stjerneld till Hertigen af Holstein, d uppdrag till Hertigens gunstling Roepsdorff, att denne alle förmå Prinsen till att på ögonblicket bege sig dit, der t kungliga liket låg, hvarest han kunde vänta att få träffa la Generalitetet, som Düker under tiden skulle hafva sam-. Ville Hertigen afstå från suveräneteten och förbinda sig l Gustaf II Adolphs Konunga-försäkran, lofvade D. honom, t han skulle erhålla hyllning af Generalitetet och de tillidesvarande regimentena. Stjerneld fick ej träffa Hertigen, an endast Roepsdorff, som återkom från den förre med det aret, att bestörtningen öfver den sorgliga nyhet, han errit, hindrade honom från att fatta något beslut. Roepsdorff lade, att Hertigen ej som valkonung, eller med mindre makt ı sin företrädare, var sinnad att mottaga kronan. Då D. erillit dessa underrättelser, sade han om Hertigen: »Nå! kan n ej vara en karl, så må han vara en käring; nu är det ssutom så godt som för sent, oss fattas intet Regent». —

I en samling som hölls med Generalitetet i Uddevalla, ... General Silfverhjelm föreslog Suveränetetens afskaffande, ... D., såsom äldste General, Ordförande, och vid öfverläggningen om thronvalet, då de flesta rösterna mot ofvanstående vilkor bestämde sig för Prinsessan Ulrika Eleonora, ... D. på axlarna, men fann, att icke bättre var att göra. ... D. kallas »en redlig, hastig och orädder Herre»; »med en renhet att begagna, höll han af att synas, hade bepröfvadt mod och tjente berömligt». D. gifte sig 1) i Oct. 1707 ... (furstinnan) *Theodora Zkozielska Oginska*, som han tillika med trenne hennes systrar tagit ut ur ett kloster i Wilna ... 1706. Hon dog i Lübeck 1719; 2) med *Hedvig Wilhelmina Oxenstjerna*. Grefve Carl Gustaf D:s portr. är graveradt flera gånger. Slägten härstammar från Cöln och har därifrån utbredt sig till Bajern, Westfalen, Lifland och kom i början af 17:de årh. till Sverige. (Se Handl. rör. Skand. Hist. enl. Reg.)

(Källor: Stjernmans Matr. — Gezelii B. Lex. — Handl. rör. Skand. Hist., 7 delen. — [Se nämnda Handl. enl. Reg. — Rådslängd ... — Anrep. — Sundholm, Sv. Fältmarskalkar, 1873, s. 119. — ... lieb, Riddarholmskyrkan s. 146.])

C—M.

DURÆUS, SAMUEL.

Född i Östergötland (d. 20 Maj) 1718. Student i Upsala 1736. Phil. Mag. 1746. Phil. Adjunct 1749. Physices Professor 1757. Erhöll afsked 1787. Dog barnlös d. 8 ... 1789. Gift med 1) *Charl. Amal. v. Spången*; 2) Prof. *Arhenii* dotter, enka efter Capit. *Burchhausen*.

I sina yngre år var D. en ganska skicklig Physicus, ... också blef, ända in i senare tider, hans Physik vid Upsala Akademi begagnad såsom en förberedelse till denna vetenskap. År 1752 (d. 24 Okt.) blef han utnämnd till Ledamot af K. Vet.-Akad., men sedermera utesluten, då han ej inkommit med något rön (osant, se nedan). Med åren fick han ... mycken smak för starka drycker och efterlemnade sin enka i fattigdom, hvilken slutligen öfvergick till den yttersta misère. Var Promotor 1776 och 3 gånger Akademiens Rector. (I De la Gard. Arch. XV: 79 omtalas D. på ett än mindre smickrande sätt. Tog afsked 1787, enl. Upf. Sälsk. Tidn. 1789.)

Skrifter: 35 (?) Dissert. 1742—82. — Om Logarithmers Ursprung, Bruk och Uträknande. Stockh. 1751. — Utkast till Föreläsn. öfver Naturkunnigheten. Ups. 1759. — (3 rön i Vet.-Akad. Handl.)

lla: Frondins Handskr. Catal. — [Rosenhanes Ant. — Hammarskölds Fört. på Schole-Böcker.])

DURÉEL (eller DURELL), MAGNUS.

Född i Norrköping (d. 3 Maj) 1617 af Borgmästaren *Månsson Duréel*, en rik och betydande man, åt hvilken ustaf II Adolph hade erbjudit adelskap, samt *Elis. Hård*, r af Landshöfd. Ol. Hård i Jönköping. Sedan han stu- utrikes samt äfven sedermera tvenne gånger rest utom- (den senare 1644—45 med Gr. Erik Oxenstjerna, -Cancellerens Son), blef han 1646 tillsatt såsom Agent lsingör, för att vaka öfver den i Brömsebro-freden Sve- tillerkända Tullfriheten, hvilken befattning efter 1649, et år Danmark åt Holländarne bortarrenderade Öresund-Tullen, blef än mer kinkig och besvärlig. Under tiden han (1647) blifvit Resident i Köpenhamn och adlad , hvilken utmärkelse 1654 äfven vederfors hans 3:ne half-ler. År 1652 inskickade han en Relation om Tillståndet anska Riket, hvilken ansågs såsom ett mästerstycke af dlighet och politisk blick. 1654 Landtdomare eller Lag- i Halland, hvarjemte han dock fortfor att bevaka Sveri- interesse vid nämnda hof, hvilken befattning fortfor äfven n han 1657 (Anrep och Barfod: 1655) blifvit Sekrete- af Staten. Men då de beständiga tull-tvistigheterna ej do kunde afgöras, lemnade han 1657 Danska hofvet. Ef- Roeskildska freden (1658) förordnades han, jemte Gen.-vern. i Skåne Gust. Otto Stenbock samt Danska Grefven itz Ulefeld, att föreslå sättet för de nya provinsernas in-ifvande med Svenska riket, hvarom han 1659 ingaf ett nkande eller så kalladt Consilium Status. År 1660 sam-nträdde han med Danska Commissarier, för att uppgöra iden med Danska Adeln för de af dess gods i Skåne, blifvit under kriget åt Svenskar förlänta. S. å. gaf han utlåtande, på hvad sätt de nya undersåtarnes, särdeles elns, privilegier bäst kunde jemkas efter Svenska Grund-rna. 1661 var han ledamot i den Commission, som af-rde Bornholmska vederlaget, och s. å. utstakade han gränse-lnaden mellan Bohus och Aggerhuus Län. 1666 blef han e Presid. i Göta Hofrätt och s. å. (1667 enl. Barfod) rator vid den nya Akademien i Lund (invigd d. 28 Jan. 68), hvars ekonomiska Stat hufvudsakligen af honom är gjord. S. å. undersökte han jemte R.-R. Sten Bjelke de tankar, som uppstått emot Biskop Vinstrup, äfvensom, 9, de misshälligheter, som uppkommit mellan Professorerna ve. Sistn. år Landshöfd. öfver Christianstads och Ble-

kinge Län. Då nämnda stad 1676 af Danskarne intogs, fö lorade han sitt dyrbara husgeråd. Denne man, som ansåg såsom en af sin tids bästa embetsmän, dog (vid Klemestor nära Jönköping, i sin vagn) på en resa till Stockholm d. 2 Sept. 1677, utan manliga efterkommande. Gift 1647 me *Brita v. Crakow*, dotter af Holländska Sekreteraren (Resi denten?) Carl v. Cr. (Skrifter af D. uppräknas hos Ise och i Handl. rör. Skand. Hist., D. 30, 31, äro ett par a hans ämb.-skrifvelser tryckta. Se äfven Suhms Saml. ti Danske Hist.)

(Källor: v. Döbeln. Hist Akad. Lund. — Stjernm. Matr. o. Bib Sveo-Goth. — Gezelii Biogr. Lex. — [Iser, Geneal. o. Biogr. Ant s. 50 f. — Odencrantz, K. Götha Hofrätts Presid. — Stjernman Höfd.-Minne. — Anrep. — Barfod, Märkv. om Skånska Adeln.]

DU RIETZ, GREGOIRE FRANÇOIS.

Härstammade från en gammal Fransk adelig ätt, född 1607*) i staden Arras (Norra Frankrike). Blef Med. Doct. i Salamanca, sedan Professor i Frankrike, K. Lifmedicus och Conceiller de France. I sistnämnda egenskap skall han vid ett tillfälle blifvit skickad till K. Gustaf Adolph i Tyskland. År 1642 inkom han i riket, i sällskap med (Sacklén: inkallades genom) Kammar-Rådet B. Skytte; försedd med rekommendationsbref från Adler Salvius, Grotius m. fl., hvaruti han skildras såsom »in omnibus Medices Factultatis partibus ad miraculum usque versatus», och såsom »acutissimus philosophus», blef han strax Lif-Medicus hos Dr. Christina och fick sin lön af ett kloster i Bremen. Emedan läkare-undervisningen den tiden påstods vara på förfall i Upsala, erbjöd sig Du R. att i Stockholm öppna en medicinsk skola; detta förslag emottogs af Styrelsen med bifall, och till en början blefvo 6 ynglingar från universitetet af Cancelleren anbefallde att komma till hufvudstaden och der taga undervisning. Denna anstalt varade dock icke många år, förr än den Franska Doctorn dervid ledsnade. Vida mer framgång hade en annan af honom företagen anstalt. Han jemte trenne andra Doctorer inrättade nämligen 1663 ett Läkare-Sällskap, hvilket kort derefter (d. 16 Maj s. å.) af Dr. Hedvig Eleonora privilegierades under namn af Collegium Medicum, och hvars första Præses Du R. blef. Mellertid hade han 1651 (d. 10 Juni erhållit afsked från sin befattning som lifmed. och i Aug.) blifvit naturaliserad Svensk Adelsman samt 1655 Kongl. Archia-

*) Under hans af Berndes efter Ehrenstrahl graverade porträtt står födelseåret 1606, på grund deraf att D. uppgifves ... sitt 76:te år.

ır. Dog 1682 (d. 5 Mars) af kolik, en plåga, af hvilken an redan ofta förut hemsöktes, men dittills plägat fördrifva ıed tobaks-klistir. Du R. var en lärd och aktad man, äfen stark i Grekiskan, idkade en stor medicinsk praktik, till tseendet mager, för öfrigt stolt, så att han aldrig tog af sig atten för de stora herrarne. Länge lefde hans namn på potheken i ett elixir, kalladt Du Rietz' modervatten. — Gift ıed 1. *Estrée Radoul*, hvars förfäder varit Princes de Morıigne och Vicomtes de Tournay; 2. med *Helena Radou*, ıka efter G. von Emerssen (Emensen?) och syster till Geıralskan Wachtmeister. Af hans barn märkas: *Gustaf ldolph*, † 1671 som Assessor i Svea Hof-Rätt, stamfader ır den år 1799 (på svärdssidan) utdöda Friherreätten; samt *'arl*, Hof-Junkare, † 1708, stamfader för den ännu lefvande dliga ätten.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. — Sv. Mercur. 1758 Oct. — Stjernm. Matr. — [Sacklén, Läkarehist. — Anrep. — Se De la Gard. Arch. IX: 42.])

DÜRING, JOHAN CHRISTOPHER VON.

Denna ätt härstammar från Böhmen, der den redan år 70 gjorde sig ryktbar; utbredde sig sedan till Bremen och ppbyggde der stamhuset Düringen i socknen Lochstede vid ıneström. Der lefde år 1144 en Didrik von Düringen. I lutet af 17:de årh. kom familjen till Sverige. D:s förälrar voro Holstein. Öfversten *Joh. Christ. v. Düring* och *Anna Sabina Grothusen*, dotter af Svenska och Holsteinska ieneral-Lieuten. och Öfver-Commendanten i Hamburg, Baon Otto Johan v. Gr. Född 1695 (i Horneburg inom Breıens område). Ingick tidigt i krigstjenst, blef först Cornet id ett Dragonreg:te i Holstein och följde detta till Braıant, der han aflade sin lärospån i slaget vid Malplaquet. Befordrades 1710 till Capitaine vid Gen.-Lieuten. Banérs nfanteri-reg:te och bevistade belägringen af Douai, af Bouhain och flera andra Franska fästningar; tillhörde den corps, om 5,000 man stark under den ryktbare Bonnevals (då Kejerlig Gen.-Lieut.) befäl lägrade sig 1712 utanför Valenciennes, och tillbakaslog ett utfall från fästningen, som Prinsen af Tingry gjorde med 14 bataljoner. Fyra års fälttåg jorde D. under dåvarande Hessen-Casselska Arf-Prinsen Fredriks ögon och visade sig värdig dennes loford. År 1712 följde han samma Holsteinska troppar från Brabant ill Pommern, der de trädde i Svensk tjenst. År 1714 blef Öfverste-Lieut. vid Öfverste Vitinghofs Dragoner, del- under K. Carl XII i den hårda och manliga ac-

tionen vid Stresow på Rügen, der hans morbroder, Gen. Major Grothusen stupade. D. var sedan en af dem, som mot trenne makters förenade anfall af alla krafter försvarade det hårdt belägrade Stralsund; commenderade under stormen på Hornverket tillika med sin broder, Öfverste Otto Fr., hvardera sitt regimente, till dess den senare under första anfallet föll, då den öfverlefvande brodern satte sig i spetsen för båda regimentena. Konungen, ögonvittne till Dürings tapperhet, utnämnde honom samma afton (d. 1 Dec. 1715) till Öfverste för Vitinghofska reg:tet. Följande dagen var D. med, då General-Major Delwig gjorde ett i anseende till fiendens öfverlägsna antal fruktlöst försök att återtaga Hornverket. Vid Stralsunds capitulation måste D. med sitt reg:te gifva sig såsom krigsfånge till Danskarne, dock med rättighet för honom att vistas i Hamburg. Öfver Holland for han 1717 sjöledes till Göteborg, för att uppvakta K. Carl XII, som befordrade honom till Öfverste för ett Tyskt Dragon-reg:te. 1718 deltog D. i belägringen af Fredrikshall och camperade begge de följande åren i Stockholm och i Roslagen. 1719 (förut adlad, men ej introducerad, och derefter) Friherre, 1721 förordnad till Secund-Öfverste, med Öfv:ste-Lieut:s indelning, vid N. Skånska Cavall.-reg:t, sedan hans eget reg:te af R.-R. Gr. Dicker blifvit upplöst. 1727 Ord. Öfverste efter Gen.-Lieut. Baron Horn; 1730 General-Major; 1740 Gen.-Lieut.; 1747 General af Cavall. Afgick s. å. i en vigtig beskickning till Ryssland. 1748 C. S. O. och R. af Seraph.-O.; 1751 Fält-Marskalk; s. å. Grefve; och 1753 Öfverståthållare i Stockholm. Dog d. 5 Jan. 1759. Gift 1720 med Kongl. Råds. Grefve *Carl Bondes* dotter, *Cath. Marg.* D. »var, hvad man kallar, en oförskräckt och förfaren krigsman. I fält tjente han riket med utmärkt heder, och i hufvudstaden förde han med värdighet befälet mellan en Fuchs och en Lantingshausen». (Se Biografi öfver D. i Sv. Fältmarskalkar af Sundholm, 1873.)

Ofvannämnde hans broder, Öfversten *Otto Fredrik* (saknas hos Anrep, men finnes å Slägttaflan i Riddarh.-archivet), som stupade utanför Stralsund, var tillika med dåvarande Gen.-Adj. Grefve Rosen K. Carl XII:s reskamrat på vägen från Turkiet. Rosen höll sig stundom bakefter, men D. höll sig under den starka ridten oafbrutet vid Konungens sida. En gång tröttnade dock den senare under vägen, och det var förgäfves, att han bad Konungen hvila några timmar, hvilken ensam fortsatte resan. D. vände sig då till Postmästaren, tog honom afsides och föreställde honom sin

Jaskan på detta sätt: »mannen der är min Cousin; vi resa tillsammans för en och samma angelägenhet. Han ser, att jag är sjuk och vill icke vänta på mig endast 3 timmars tid. Gif honom derför, jag ber er, den sämsta hästen ni har i stallet; men skaffa mig en chaise eller postvagn». Derjemte lade han 2 dukater i Postmästarens hand, och denne gjorde allt hvad D. begärde. Konungen fick en istadig och halt häst, på hvilken han red sin väg kl. 10 om aftonen, i blåsväder, snö och regn. D. deremot sof några timmar och satte sig sedan i en vagn, som drogs af ett par starka hästar. Efter ett par mils resa träffade han Konungen, som gick och ledde sin häst, för att åtminstone uppnå nästa ombyte. Konungen blef då ej litet belåten med att få stiga in i vagnen och lade sig att sofva på halmen. Efter 16 dagars färd anlände de d. 11 Nov. om natten till Stralsunds portar. (Se Retour de la Turquie de Charles XII et des troupes suédoises par la Transylvanie, la Hongrie et l'Autriche en 1714 & 1715. Traduction de l'original Suédois revu & augmenté. Bruxelles 1874. [Förf. och utg. liksom sv. uppl. af sv. ministerresidenten vid Belg. och Nederl. hofven C. Burenstam, som låtit trycka dessa uppl. i få ex. för utdelning.] Pass för D. från Bender till Stralsund, dat. $\frac{28}{16}$ 1714, är tr. i Handl. rörande Skand. Hist. IX: 269.)

(Källor: Sv. Mercur. 1760, Aug. — Stjernm. Matr. — Gezelii Biograph. Lex. — [Låstbom, Höfd. Minne D. 1, der flera källor åberopas. — Anrep. -- Handl. rör. Skand. Hist., enl. Registr.)

C—M.

DUVALL, GUSTAF.

Arfbaron till Mackerston i Skotland, Friherre till Ladwika (Lådvika?), Herre till Chornäs (Kårnäs?), Tawasteby och Hof, var född i Stralsund d. 21 Mars (Palmsöndag) 1630. Fadern var Generalen öfver Sv. armeen i Schlesien *Jacob Mac* (Dougal) *Duvall* och modern *Anna v. d. Berge*, hvars fader var Landt-Råd i Estland.

D. hade med flit idkat studierna och var hemkommen från sina utländska resor, då han (1652) utnämndes till Kammarherre hos Dr. Christina och sedan (1654) till samma hoftjenst hos K. Carl X. Hans skicklighet och den nåd, hvaruti han stod hos Konungen, skaffade honom en Marskalksplats vid den legation, som under R. R. Christer Bonde afgick till England 1655. Blef sedan, 1658, afsänd till England, för att beklaga Protectorns frånfälle och utverka en hjelpsändning af 30 fregatter. Hemkommen från denna beskickning sändes han till Danska hofvet, att försäkra om

sin Konungs vänskap, och derjemte att som Resident i Helsingör vaka öfver postväsendets, handelns och seglationens riktighet och frihet. År 1660 blef han för andra gången utnämnd till Resident vid Danska hofvet; 1662 Landshöfd. öfver Stora Kopparbergs län; 1674 Svensk Friherre; 167. Landt-Marskalk. Dog d. 1 Jan. 1692 (enl. en annan uppgift i slutet af år 1691). Gift med *Helena Yxkull*, dotter af Öfversten vid Lifgardet, Didrik Y. (ej v. Y.) Bland sönerne märkas: 1. *Lars* (Lorentz), som var Capiten och stupade vid Stralsund 1715. — 2. *Axel*, en af K. Carl XII:s krigare från 1700, äfven närvarande vid Calabaliken i Bender; sedan Öfverste, General-Major och R. S. O. Dog på Tisby gård barnlös 1750. Han var gift med *Brita Gyllenstjerna*, dotter af Landshöfd. Conrad Eriksson G. — 3. *Jakob*, † 1710. Carl XII:s sändebud hos Hospodaren i Wallachiet och dog som Öfverste, i Bender 1713, ogift. (Fle. Åmbetsskrifvelser af D. äro inf. i Handl. rör. Skand. Hist. D. 31, 35, 40. — I D. 25, 26 om fadern.)

(Källor: Stjernm. Matr. o. Landtmarsk.-Hist. i Gjörwells Sv. Bibl. d. IV. — Rehbinders Landtm. Hist. — Gezelii Biogr. Lex. d. I o. IV. — [Jfr Boyes Riksdagshist. och Anrep samt Stjernman Höfd.-Minne, till hvilka hänvisas.])

DÖBELN, JOHAN JAKOB, von. — DÖBELN, GEORG CARL, Friherre von. — DÖBELN, JOHAN WILHELM, von.

1. DÖBELN, JOHAN JAKOB von.

Född d. 19 (annars uppgifves d. 29, förmodl. n. st.) Mars 1674 i Rostock, der Fadern, *Joh. Jak. Döbelius*, var Med. D:r, Math. Prof. samt genom Diplom af 1681 Comes Palatinus Cæsar. — Studerade Läkarekonsten i Rostock, Köpenhamn, Danzig och Warschau, hvarefter han 1695 promoverades till Doctor i Rostock. På en resa till England blef han 1696 väderdrifven till Göteborg, praktiserade der en tid, reste sedan (1697) till Stockholm och blef, sedan hans skicklighet blifvit känd, (s. å.) utnämnd till Provincial-Medicus i Bohus Län. På en resa, som han (1698) företog utrikes, fick han (i Mars 1699) fullmakt på en dylik tjenst i Skåne, då han återvände till Sverige. Under de följande åren upptäckte och undersökte han Ramlösa Brunn, som 1707 först öppnades till allmänt bruk. Under tiden blef han 1704 tillika Directör öfver Malmö Barnhus, 1709 Stabs-Medicus vid Fältmarsk. Stenbocks trupper (i Skåne); 1710 Med. Prof. i Lund; vid den 1711 härjande Pesten visade han sig mycket verksam. Då Carl XII 1716 vistades i Lund, vann

D. dess synnerliga nåd och lät på Kon:s befallning ex tempore anställa en disputations-act (1716). 1717 adlad med namnet *v. Döbeln.* 1733 Medlem af K. Vet. Soc. i Upsala, samt 1736 af Kejs. Acad. Nat. Curios. Död d. 14 Jan. 1743, af en förkylning, som han ådrog sig, då Dr. Ulr. Eleonoras begrafningsdag firades i Lund. Vid denna Akademi, der han gjort flera nyttiga inrättningar, var han mycket älskad och aktad; han var för öfrigt qvick och i umgänget liflig. Han efterlemnade en ansenlig förmögenhet, till en del samlad genom upphandlingar för Sv. Armeen under Danska kriget (se nedanför); Säteriet Björkholm i Halland jemte 33 underliggande hemman och ett i Bremen nedsatt capital gjorde han till slägtens fidei-commiss. — Gift 1) 1698 med *Dorothea Minden*, köpmansdotter fr. Göteborg; 2) 1738 med *Maria Scheuer*, enka efter Consist. Not. i Lund Joh. Klinthe. Af hans Barn märkas: 1) *Johan Jakob*, till Björkholm, † 1764 som Cancelli-Råd. — 2) *Ernst Fredr.*, till Jonsjö, Assessor och Häradshöfd., † 1766. — 3) *Conrad Wilh.* till Floda och Sällerhög, Amiralitets-Capiten, † 1770. (I Biogr. Underr. om Professorer i Lund af Ståhl s. 84 f. meddelas biografi öfver D. — I några Ant:r om och af Gen. v. Döbeln D. I [1856] s. 6 bestrides att J. J. v. D. samlat förmögenhet på ofvan uppgifvet sätt. Se derst. äfven om fideikommisset Björkholm. — Jfr De la Gard. Arch. XVII: 23.)

Skrifter: 15 Disput. — Carmen Heroicum 80 versibus conscriptum ob Narvam obsessam. 1700 — Beskrifning om Ramlösa. 1708. — Disqu. super Estheræ Norre Obyensis morbo, ob diuturnam inediam notabili. Lund 1714. — Historia inediæ Estheræ. Lund 1715. — Hist. Acad. Lund. Holm. 1740—42. — Flera Rön och Upps. i Nova Acta Lit. Maris Balthici et Septemtri, och i Acta Lit. Suec. m. fl.

(**Källor:** Sacklén, Läk. Hist. — Bergii Tal om Stockh. för 200 år sedan. — Gez. Biogr. Lex. — [Anrep. — Ståhl.])

2. DÖBELN, GEORG CARL VON.

Föddes d. 29 April 1758 på Säteriet Stora Torpa i Skaraborgs Län. Son af Häradshöfd. Joh. Jakob v. D. till Jonsjö, Strucksjö och Torpa och *Anna Maria Lindgren*, dotter af Ryttmäst. Georg L. och enka efter Capitenen C. Joh. Gyllenhaal. I dopet hade han erhållit namnen *Göran Carl*, men förändrade det förra till *Georg*. Vid åtta års ålder blef han faderlös. Hans Farfars och Brors begrafning på en och samma dag gaf anledning till den första värjan (det brukades på den tiden sorgvärjor), och denna åter igen ingaf gossen första begäret att blifva soldat. Likväl sändes han till Thuns skola i Westergötland, emedan

han var bestämd till prest. Men då ynglingens böjelse för krigarståndet mer och mer bestämdt yttrade sig, insatte hans förmyndare honom några år derefter (1773) i Cadett-Corpsen i Carlskrona. Året derefter blef han commenderad på den eskader, som gick till Wismar att hämta Hertig Carls blifvande gemål, hos hvilken han under resan bestridde pagetjenst. Sedan han genomgått denna Corps och 1775 tagit officers-examen, ansåg hans förmyndare det mera lönande, att han skulle ändra bana och blifva Jurist. Den unge v. D. gaf vika för denna välmenta önskan och försökte verkligen detta yrke; i tvenne år följde han Häradshöfdingar på ting och skref protokoller och utslag; men snart insåg han, att denna väg icke öfverensstämde med hans kallelse, ehuru alla hans förfäder varit antingen Lärde eller Jurister. För att få fria händer och sjelf bestämma sitt öde, gjorde han hos Kongl. Maj:t ansökning att blifva myndig och blef det äfven.

Han accorderade nu och blef 1778 Secund-Adjutant vid Sprengtportens värfvade Reg:te, ett par månader derefter blef han nämnd till Fändrik i Arméen, placerad på samma Reg:te. Amerikanska kriget, som vid denna tid utbröt, väckte hans håg att resa dit, öfver Frankrike. Ambassadören Gr. Creutz emottog honom väl och skaffade honom 1780 ett »Brevet de Sous-Lieutenant à la suite du Regiment Royal Suédois»; men han återlemnade denna fullmakt, emedan garnisons-tjenst, hvarvid han såg sig bunden, icke var hans afsigt. Tretton månader förflöto i Paris, under hvilken tid han i synnerhet sysselsatte sig med fältmätning. Under tiden anmälde han sin afsigt att ingå i den nya Republikens tjenst hos Amerikanska Sändebudet D:r Franklin, som för detta ändamål gaf honom ett handbref. Just då han var resfärdig att som Artilleri-Befälhafvare gå om bord på en snällseglande Amerikansk brigg, armerad till kapare, från Havre de Grace, uppgaf Baron Stael ett annat project: La Marcks Tyska Infanteri-Reg:te (i fransk tjenst) fick uppbrottsordres, dess chef antog honom, och han blef Under-Lieutenant.

Den 11 Dec. 1781 gick flottan, förd af Grefve Guichen, till segels från Brest. Den bestod af 19 örlogs-skepp, ... fregatter samt 80 transport-skepp; en del deraf destinerad till Ostindien, en annan till Amerika. Dagen derpå sammanträffade flottan med en Engelsk under Amiral Kempenfelt, af 13 linie-skepp, vid höjden af Quessant. Engelska flottan styrde på Convoyen, som befann sig bakom Eskadern, kanonerade den, samt, efter en häftig strid mellan Engelska linieskeppet Edgar och Franska örlogsskeppet Actif, som ...

rande arrière-gardet ensamt befann sig nära Convoyen, afskar och eröfrade 14 transport-fartyg. Som Engelsmännen voro mycket svagare, vågade de ej antaga strid med Eskadern, utan styrde undan. Det skepp, hvarpå v. D. befann sig, måste för skott och sjöskador, emedan stark storm uppkommit, den 30 åter gå till ankars vid Brest, dit hela flottan återkom d. 1 Jan. 1782.

Den 11 Febr. gick flottan åter till segels. Den 18 skilles större delen af Eskadern från Convoyen, för att ingå till Cadix. Den 25 skildes Amerikanska Convoyen från den Ostindiska. Denna senare bestod af 34 skepp inalles, hvaribland 2 krigsskepp och 3 fregatter under Brigadieren Peyniers befäl, hvilka utgjorde eskort. v. D. befann sig på transportskeppet L'Amitié. Den 19 Maj ankrades i False-baye vid Goda Hopps Udden. Der funnos 3:ne stora Svenska Ostindiefarare. Den 27 marscherade det detachement, som varit på l'Amitié och hvaribland v. D. befann sig, längs kusten till Nordhoek 2 mil från Simons-baye, der flottan låg för ankars, för att betäcka en transport af lifsmedel, för en från St. Helena befarad landstigning. Sedan v. D. gjort en resa till Cap-staden, steg han åter om bord med tropparna på l'Amitié. Convoyen bestod nu af 12 skepp, eskorterade af en fregatt. Den 29 Juli kastades ankar vid Port-Louis på Ile de France. Den 15 Sept. ankom Hr Peynier och dess Convoy. Vid Port Louis dogo Baronerna Göran Casimir och Henrik Wrede samt Lieutenant Frese, alla i La Marcks Reg:te. Sjukdomar rasade fruktansvärdt under sjöresorna och vistelserna i dessa trakter. Ett af bevisen derpå var detta, att v. D., som var den 18:de i sin grad vid afresan från Brest, den 1:sta Sept. 1783, var den 3:dje deruti, och manskapet var reduceradt till några få hundra man. Efter Henrik Wrede blef han d. 15 Oct. Under-Lieutenant vid Grenadiererna. Den 2 Dec. afseglade man från Port Louis. Den 3 ankrades på redden af S:t Paul på ön Bourbon. General en Chef Marquis de Bussy befann sig nu på flottan, som d. 24 lyfte ankar.

Den 10 Mars 1783 ankrade den vid Trinkomali på ön Ceylon: man träffade der en eskader, hvaröfver Amiralen Suffren de St. Tropez (en af Frankrikes största sjömän) förde befäl. I Hospitalet låg Lieut. Ankarloo sjuk, som fått låret afskjutet. Han äfvensom Lieutenant Bildt hörde till Suffrens eskader. v. D. författade så väl ritning och beskrifning öfver affären vid Quessant, som öfver staden Trinkomali. Den 14 gick flottan åter till segels, under Hr Suffrens befäl. Den 16 ankrade Convoyen på kusten Coromandel, der Heider Ali nyss förut efter en vunnen seger öfver Engelsmännen förstört

Porto novo. Armeen landsteg genast och afmarscherade t Mangécoupon, $^3/_4$ mil norr om Goudelour, der armeen i dagars tid bivouaquerade. Engelska flottan bestod af krigsskepp under Amiral Hugues; den Franska under Co mendören Suffren af 15 krigsskepp, 5 fregatter och 3 c vetter. Samtliga tropparna till lands och vatten stodo u der General-Lieut. Marquis de Bussys öfverbefäl. An Befälhafvare öfver armeen var d'Offlize och Major-Gene (d. v. s. General-Adjutant) Freytag; Brigad-Chefer voro Bar d'Albignac och Grefve de la Marck, von D:s Chef. Ch för Avant-gardet Vicomte d'Houdetot. Saye-Saëb, en I disk Furste, commenderade det infödda infanteriet eller S pahis, Cavalleriet och Artilleriet, hvartill hörde 9 Elephant

I början af April ingick armeen uti ett mycket star och väl befästadt läger vid ån Ponear nära Goudelour. De na stad sattes i försvarsstånd, och en stark redoute b anlagd. Mellertid nalkades Engelska armeen under den skic lige General Stuart och lägrade sig på höjden Perimb Rapport inkom om natten, att den hade lemnat denna stä ning och satt sig i rörelse. v. D. blef då afsänd, för a recognoscera samt aftaga trakten. Den 6 marscherade Fran ska armeen till Mangécoupon, hvarest den gjorde halt öfve natten. Dagen derpå tågade armeen, för att campera söde om Goudelour; här erhöll den underrättelse att hela Enge ska armeen var i antåg. Franska armeen uppställdes i slagordning på en ojemn terrain, 400 famnar söder om Gou delour, hvarest den förblef flera timmar oaktadt den häfti gaste solhetta, under hvilken tid flera Officerare och Solda ter dogo af solstygn, och en mängd sjuknade. Kl. 3 om e m. intog armeen den position, 250 famnar söder om Gou-delour, hvaruti den sedermera förblef flera dagar, under hvilk Avant-gardet skärmytslade med fiendens. Engelska armeen camperade 1,400 famnar söder om Goudelour. Retranche-menter uppfördes; det, som construerades framför La Marcks Reg:te, besörjdes af v. D.

Den 13 Juni inträffade slaget vid Goudelour, det häfti-gaste, som någonsin förefallit i dessa trakter. Franska ar-meen bestod af 11,900 man och 9 Elephanter, den Engel-ska af 17,600 man med 80 kanoner och 13 Elephanter, d- Indiska tropparna å båda sidor inberäknade. Kanonaden var gruflig. Första bataljonen af La Marcks Reg:te, hvarvid v. D. befann sig, chargerade under den förres eget anfö-rande, dels med bajonetten, dels under eld flera fiendtliga trupper, och jagade dem undan. La Marck blef blesserad i magen af en kula, så att han föll af hästen; strax derefter

k v. D. en svår contusion i venstra foten. Mellertid hade taljonen kommit för långt fram, så att då den fick veta, : Brigaden Austrasie, som slagits mycket tappert och för- 'at mycket folk, blifvit återkastad, måste den vända om. ıder reträtten sökte flera fiendtliga troppar för den afskära gen, men dels genom egen tapperhet, dels understödd af gra skott från batterierna, slog den sig igenom och åter- ; 2:ne kanoner som fienden bemäktigat sig. Den hade ırt så stora förluster, att då den formerades på Goudelours ıcis, bestod den endast af 131 man.

Engelska armeen hade fördelen af bataljen, ehuru dess :lust i folk var större, men den Franska formerade sig i ordning på Goudelours glacis, samt ingick innan dag- äckningen i nämnda stad. Dessförinnan släpade den i all ıthet om natten bort 11 kanoner, som fienden tagit, men m stodo qvar på slagfältet, emedan Engelsmännen, öfver- ldigade af trötthet, lemnat dem utan bevakning. På Fran- a sidan voro 43 Officerare dödsskjutna och blesserade, om de Indiske, hvilkas antal var obekant; på den Engel- a 107 utom Hinduer. Omsesidiga förlusten af manskap ır 1500 man Europeer. Emedan v. D. beständigt varit vänd att recognoscera och fått en contusion, erhöll han gratifikation. Likväl fortfor han att göra tjenst vid denna fienden företagna belägringen.

Sedan underrättelsen om den i Versailles afslutade fre- ın ankommit d. 30 Juli till Indien, reste v. D. till Pondi- ıery, på Grefve La Marcks befallning, att författa en charta ver krigstheatern samt så väl Franska som Engelska ar- eens ställningar och slaget vid Goudelour. En dag i Aug. ck han med Grefven jemte andra till sjelfva slagfältet, för t der visa dem rörelserna under bataljen. De dödskjutne go ännu efter öfver 2 månader till hälften uppgräfda ur ınden, oförtärda med lemningar af uniformen, så att man 'ver allt red mellan döda kroppar på det ställe der slaget ifvit hållet. Ett exemplar af nämnda Charta presentera- ıs sedan K. Gustaf Adolph under minderårigheten, och äro la concepterna till denna mätning ännu qvar.

Den 1 Sept. erhöll v. D. fullmakt af General Bussy att ıra Capiten. Vistelsen på Koromandel fann han i det hela ıgenäm, hvartill de Indiska fruntimrens behaglighet mycket ırer bidragit. I sin dagbok prisar han deras vackra an- ısdrag, deras svart-glänsande, fina skinn och deras lifliga gon. Den 9 Sept. lemnade han Indien, såsom Adjutant os Grefve de la Marck, om hvars militäriska skicklighet ch älskvärda charakter v. D. i sin journal lemnar de stör-

sta loford. D. 2 Nov. ankom man till ön Bourbon, och d. 1 Febr. (1784) kastade man ankar vid Rochefort.

Med det detachement af La Marcks Reg:te som var om bord på fregatten afmarscherade v. D. till Strassburg, der han hade sin garnisons-ort. Såsom Grefve de la Marcks Adjutant vistades han dock tidtals hos honom än i Paris, än på dess egendomar i Flandern. Den 10 Juni blef han jemte flera andra Svenskar i Paris presenterad för K. Gustaf III (Grefve af Haga, hvilken d. 7 Juni, s. d. som D., kom till Paris). Den 22 Juli reste han på permission öfver Rouen sjövägen till Sverige och ankom d. 31 Aug. till Landskrona. Han vistades någon tid i fäderneslandet, hvarefter han (1785) återvände till Frankrike; af Konungen i Frankrike erhöll han en lifstidspension af 300 livres, som förlorades under revolutionen.

Då 1788 års krig utbröt, och slaget vid Hogland blef bekant i Frankrike, beslöt v. D. att återvända; beslutet fattades, permissionen söktes och vanns, samt resan företogs på en och samma dag (i Okt, 1788). Men då han hemkom, visade sig ingen utsigt till befordran; han var på vägen att återvända från Göteborg, men hela hans förmögenhet var såld och förtärd; några dussin lånta dukater hade D. blott qvar, och dessa gingo första afton bort på Pharao-Bank. Han begaf sig då till Stockholm, der han d. 2 Mars 1789 erhöll Capitens-fullmakt vid Savolax lätta infanteri, hvarefter han for öfver till Finland, der han blef Öfver-Adjutant hos dåvarande Öfversten och Brigad-Chefen von Stedingk. Ett af Ryssarne anlagdt Magasin vid Suomeniemi ville Stedingk bemäktiga sig eller åtminstone förstöra; att samla troppar var ej möjligt; han beslöt derför att göra en oväntad attaque med posteringarna i Christina och Kyro, ehuru de voro ganska obetydliga. Öfverste Gripenberg beordrades att detachera en Capiten och 100 man åt Menduhariu, för att derifrån marschera öfver isarna och anfalla Suomeniemi på en och samma gång som det angreps från Wäckerä eller Kyro-sidan. Den Capiten, som fick befälet öfver nämnda detachement, ansåg så många svårigheter vara honom i vägen, att han lemnade befallningen utan verkställighet. Väl voro isarna svaga, men ändock, såsom många trodde, ännu praktikabla. Från Kyro marscherade mellertid Brigad-Chefen sjelf med 230 man. Fiendens förpost vid Suomeniemi brygga blef oförmodadt angripen, men de i byn förlagda tre Jägare-Compagnier och ett Compagnie af Viborgska Reg:tet kommo genast till undsättning. Affären varade öfver timmes tid, hvarefter Brigad-Chefen på erhållen

:, att Detachementet öfver Menduharin ej framkom, må-
öfvergifva försöket. I denna träffning deltog v. D. med
verksamhet och fick en häst under sig skjuten.
En rysk armee-corps under General-Lieutenanten Michel-
inbröt i Savolax och ankom d. 12 Juni (1789) till pas-
Porosalmi. Den 13 började affären. Brigad-Chefen
: der anordnat allt till bästa försvar, ehuru han hade
:at, att Ryska hufvudstyrkan skulle gå öfver Tuckula,
att afskära honom från St. Michel. Flanquer anlades
:r fiendens eld, till den uppkastade traversen. Attaquen
ltes af v. D. uti 3:ne delar, emellan manskapet och che-
a, på det ej hela den lilla styrkan skulle på en gång
i elden och onödigtvis uttröttas. Fienden å sin sida
de äfven batteri. Svenska styrkan bestod af 580 man
nteri, 155 Dragoner samt 2 st. små kanoner. Utom Bri-
-Chefen voro närvarande Öfverste Gripenberg, Öfverste-
it. Aminoff, Major Jägerhorn, alla utmärkte officerare.
idens styrka bestod af 5,100 man. I 17 timmars tid fort-
affären, hvarunder Ryssarne tvenne gånger stormade.
D. ådagalade utmärkt tapperhet, men blef (kl. 1/2 12
d. 13 Juni) i pannan (emellan båda ögonen) blesserad
n jägarkula, som störtade honom till marken. Ryssarne
vo tillbakaslagne. Deras förlust var omkring 150 man
: och 500 man blesserade, hvaribland den märkvärdige
:ngtporten, en af befälhafvarne. Svenska förlusten ut-
de omkring 60 man döde och 140 blesserade. Några
ır efter affären, då v. D. låg sjuk vid Capellansbostället
are af sin svåra blessur, ankommo Kosacker, togo ho-
till fånga och plundrade honom, liksom alla andra.
Detta skedde dock med ett visst ädelmod, och äfven se-
nera visade de sig ej omenskliga, hvarför han mycket
: att tacka Ryska Generalen Rautenfelts bemedling, som
besökte honom. Denne General ernade låta i betäckt
föra honom bort till Willmanstrand; men för blessurens
-a beskaffenhet blef han qvarlemnad, mot afgifvande af
skriftlig försäkran att på första kallelse af Kejsarinnan
älla sig. General Michelson skickade honom till afsked
present af frukt, hvarefter Ryssarne småningom afmar-
:rade.
Samma dag, som bataillen vid Porosalmi stod, blef v.
Major, och d. 13 Aug. erhöll han Svärds-Orden. Efter
;ets slut tredje Major d. 24 Apr. 1791. (Enl. uppgift i
. om och af v. D. I: 146 skedde utnämningen strax ef-
trepaneringen). Efter hemkomsten måste han 1791 (i
ril) undergå trepanering, som verkställdes af Öfver-Direct.

Hagströmer; sedermera ända till 1797 utkommo flera skärfvor; uti hela sin lifstid måste han bära en för om hufvudet. 1793 transporterades han till Andre vid Vestgötha Dals Reg:te samt blef derjemte Öfverste-L i Arméen. S. å. blef han Öfverste-Lieutenant i Reg

Under hela denna tid ända till 1807 var v. D. en tig landthushållare, förbättrade bostället och lyckades samla en liten förmögenhet. Emedan han gifvit anl till Tröskmachiners införande i Sverige, blef han Led af Patriotiska Sällskapet. År 1796 blef han transport till Skaraborgs Reg:te, med bibehållande af sin förra ning, samt 1805 utnämnd till Öfverste i Arméen. S år Secund-Chef vid Nylandska Brigadens Infanteri.

1808 i Februari vid krigets utbrott åtföljde han F Arméens rörelser såsom frivillig Bataillons-Chef, i börj första, sedan vid tredje Brigaden, ifrån Regimentets brotts-station Borgå, der han bevistade en arrière-ga kanonad. Den 16 April commenderade v. D. vid Can rings-qvarteret Lahintalo 2:dra Nylandska bataillonen, utgjorde fältvakten med dess förpost vid Kalajocki. Fi den anföll om morgonen med öfverlägsen styrka, men framgång, emedan v. D. redan förut gifvit hvart och ett pagnie sin stridsplats, och i ögonblicket voro de på sin Sedan brigaden, som commenderades af Öfverste Gripen satt sig i marche, för att efterfölja den öfriga Arméen, satte fienden striden oupphörligt till Ypperi bro; der bataljonen af 3:e Tavastehus Bataillon under Öfverste Essen. Ankomne till Pyhäjocki, befallde General-Adj ten Grefve Löwenhjelm, att bataljonerna skulle intaga fördelaktig ställning på höjderna: v. D. garnerade sål höjd derstädes med sin bataillon och ställde sig tvärs vägen; hade till höger om sig Tavastehus 2:dra Bat förd af Major Gripenberg, och till venster om sig Tavast 3:dje Bataillon. Här hade han att uthärda en häftig och haubitz-eld. Nu blef Åbo Läns Rusthålls-Bataillon, hörig första Brigaden, och som commenderades af Major och hvarvid Öfver-Adjutanten Baron v. Otter befan beordrad att utgöra 3:dje Brigadens arrière-garde, och v. beln fick öfverbefälet deröfver. Under alla dessa strider, i Krigshistorien bära namn af »Affairerna vid Ypperi-La talo och Wiret-Pyhäjocki», rättfärdigade v. D:s goda lämpliga dispositioner fullkomligen hans militäriska kun per och tapperhet. Nämnda Nylands-Bataillon hade i 8 d utgjort arrière-gardet. Fastän han satt till häst, voro hatt och rock öfverstänkta med blod.

v. Döbeln erhöll nu befälet öfver 2:dra Finska eller Björ-orgs-Brigaden, med hvilken han betäckte Arméens retraite n Brahestad. Den 18 April bevistade han affairen vid kajocki under General Adlercreutz's befäl; v. D. uthär-e med sin Brigad fiendens första anfall.

Den 24 Juni var han med vid Ny Carlebys intagan-af General Adlercreutz emot General Jankowitz: v. D. lle med större delen af sin Brigad på en biväg söka uppnå Carleby stad, för att afskära Ryska tropparna på norra ın om ån, men den väg, som Brigaden skulle marschera, och ı endast var en gångstig, var så oländig, och dessutom längre vägvisaren uppgifvit, så att ej Brigaden ankom förr än ıeral Jankowitz hunnit draga sina troppar öfver bron och ıda densamma. (Majoren Baron v. Otter var af v. D. acherad att angripa på en annan sida.) v. D. försökte då, ›etsen för en Björneborgs-Bataillon, vada öfver elfven, men ste återvända, emedan vattnet var för djupt och manskapet l på att drunkna. Sedan åtskilliga borgare öfverbragt bå-från andra stranden, satte han sig och sina troppar öfver 'en och förföljde fienden, men som denne hade för stort för-ång, kunde endast flere efterblifne uppbringas som fångar.

Uti affairen vid Lappo den 10:de Juli under Adlercreutz's äl emot General Kayewsky angrep v. D. med 3 bataillonér sin Brigad och 4 sexpundiga kanoner fiendens venstra fly-, och som denne uti den växande rågåkern framom sin linie le förlagt mycket Jägare och Infanteri och äfven riktade el-ı från sitt batteri på den attaquerande, så uppstod der en färlig strid. Men v. D:s tappra bataillonér trängde fram ı ena efter den andra uti Lappo by (hvarvid den tappre rerste Eek utmärkte sig), och så väl dessa som hans Ar-eri, hvarvid han sjelf befann sig för att dirigera alla rö-ser, afgjorde denna dagens seger. Men den kostade myc-:: 15 Officerare och 103 Underofficerare och Soldater fvo dödskjutna och blesserade allenast af 2:dra Brigaden.

Uti samma månad detacherades v. D. 9 à 10 mil bort d andra Brigaden, att återtaga Kauhajocki, som Rys-me efter vunnen strid innehade, men vid v. D:s ankomst acuerade. Den 10 Aug., då Ryska troppar ifrån Tavast-ro och Lappfjerd, under General Schepelefs befäl, anföllo ıuhajocki (en under dåvarande krig vigtig position), vann D. derstädes efter 9 timmars strid en herrlig seger öfver nden, slog den tillbaka ända till Omåsan å ena och Kungs-llan på andra vägen; så att han den 13 Aug. detacherade ne bataillonér under Majoren Baron v. Otter till Numi-rvi och gick sjelf med den öfriga delen af Brigaden till

Lappfjerd, hvarest Gyllenbögelska corpsen och en division kanonslupar förenades under hans befäl. Här intogs en så fördelaktig ställning för 2:dra Brigaden och Gyllenbögelska corpsen, att Ryska anfallet d. 3 Sept. under Öfverste Bibikoff emot Öfv.-Lieuten. Furuhjelm, som, sedan v. D. såsom sjuk afrest till Wasa, förde befälet, misslyckades.

Fiendens förlust vid Kauhajocki var ganska betydlig. 119 dödskjutne Ryssar begrofvos på slagfältet, oberäknade de som bönder bortsläpat till mossar, 4 à 5 i hvarje grop, hvilkas antal man icke känner; dessutom blefvo omkring 200 blesserade, samt flere fångar.

Ungefär vid denna tid insände v. D. ett förslag, åsyftande att närma kriget Ryssarnes egen gräns. Det befanns i militäriskt hänseende antagligt, men i anseende till åtskilliga ekonomiska skäl uppsköts dess verkställighet. Äfven General Aminoff inlemnade vid ett annat tillfälle ett dylikt. D. 30 Juli (1808) utnämndes v. D. till R. S. O. med st. K.

Annu ej alldeles återställd från sin sjukdom, gick v. D. med en del af sin Brigad och Gyllenbögels corps emot den corps, som under General Kasatschkoffskys befäl sökte från en annan sida anfalla arméen. Den 13 Sept. kl. 5 e. m. vid Juutas anföll nämnde General svenska styrkan under v. D. ganska häftigt. Striden varade flera timmar, tills emot natten Ryssarne blefvo tillbakaslagna och retirerade 2 mil till Ekois, hvarest voro 2 batailloner och 2 kanoner; men de vågade ej förnya anfallet, utan retraiten fortsattes till nedra Härmä pass, hvarest bron afbrändes. Svenskarne kunde blott ett litet stycke förfölja dem, dels för nattens skull, dels emedan de marscherat oupphörligt i 14 dagars tid, föregående dagen 6½ mil, derunder slagits flera gånger och voro mycket uttröttade. De stodo nu hela natten i slagordning med vattnet ända upp till knäet, emedan trakten endast bestod af kärr, sten och skog. Denna seger var vigtig, emedan arméens retraite från Oravais derigenom försäkrades, som eljest blifvit afskuren. Sedermera verkställde v. D., såsom befälhafvare för flere Brigader, retraiten från Sundby, under Ryska arméens åsyn, dock utan att strid af dem kunde entameras.

Den 5 Oct. (1808) blef Öfverste v. D. utnämnd till General-Major samt d. 11 förordnad till Befälhafvare på Åland, hvilket tillika var åtföljdt af Landshöfdinge-befattningen; en svår sjukdom, efter en hård campagne, anföll honom i Gefle, så att han först 1809 d. 11 Febr. kunde tillträda befälet. Fördelningen derstädes utgjorde 5,400 man 3 fältbatterier och 2 haubitzer. Hade alla regimenten, som

primitivt utgjorde denna armée, varit samlade, hade den utgjort 13,000 man; men nu voro större delen deraf detacherade. Man skulle tycka att goda, ehuru till en del af detachementer från åtskilliga Regimenten bestående, väl försedda troppar och en lysande stab bort göra detta befäl afundsvärdt, men så var ej förhållandet i verkligheten. Ungefär hälften af antalet voro sjuka, så att endast omkring 2,600 man voro disponibla. Härmed kunde ej Åland försvaras emot den armée af 16,000 à 20,000 man med 70 kanoner, som under General en Chef Knorring, General van Suchtelen, Krigs-Ministern Grefve Araktschjeff, General-Lieutenanterna Prins Bagration och Knorring m. fl. på flera colonner anföll ön. Också verkställdes den för sådan händelse anbefallda retraiten d. 17 Mars, hvarvid, oaktadt fiendens påträngande, ej förlorades mer än en liten arrière-gardes-bataillon och 2:ne inactivt satte jern-haubitzer, hvilkas hästar upptröttnat. Kanonsluparna uppbrändes, proviant-magazinerna lemnades till det stora antal sjukas behof. Efter ankomsten till Grisslehamn framställde General v. D. inför den Ryska Befälhafvaren, den 19 Mars *), sina förhoppningar om en snar fred och emottog General Koulneffs Kosacker vid Grisslehamn vänligen, för att ej störa den proposition som gjordes. Följden deraf blef den, att anfallet mot Stockholm inställdes, och Ryska tropparna under Ge-

*) Det var denna Parlamentair, hvilken General v. D. afsände den 19 med bref till Ryska Generalen Knorring, då rapport inkom, att Ryska colonner syntes på isen, för att öfvergå till Grisslehamn — som räddade Stockholm och kanske Sverige; ty om Ryssarne en gång hade öfverkommit till Sverige, hade säkert inga underhandlingar mer förmått Ryska Generalen att återgå till Åland. Nämnda bref innehöll: "att dagen derpå skulle Fredsnegociateurer från Stockholm komma till Åland, med vilkor att ej någon Rysk tropp beträdde Sveriges botten". Detta föranledde General Knorring att låta sina colonner återgå till Åland. D. 20 sent om aftonen ankom också Öfverste Lagerbring till Ryska Högqvarteret, ehuru just ej som Fredsnegociator; och med hvilken skicklighet han afböjde det förnyade anfall, Ryssarne ernade göra, samt ingick en fördelaktig Convention, är kändt.

För öfrigt funnos tvenne skäl, som förmådde Ryska Befälhafvaren vara mycket försigtig, samt troligen underhjelpte de Svenskas negociationer, näml.: 1:o visste han ej, huruvida Kejsar Alexander önskade krigets fortsättande, nu sedan styrelsen var mera sinnad för fred; 2:o fruktade han isens snara uppbrytande, emedan det led till våren.

neral-Lieuten. Barclay de Tolly, som redan passerat Qva-
ken samt intagit Umeå, fingo ordres att återvända. D.
Mars afsade sig v. D. befälet öfver f. d. Åländska Fö-
delningen.

D. 9 April (1809) förordnades han till Befälhafva
öfver Norra Arméens Södra eller Svenska Fördelning, st
tionerad omkring Hernösand. I samma månad beordrad
han af General-Befälhafvaren Gr. Wrede att emottaga b
fälet öfver Norra-Arméens Norra eller Finska Fördelni
i Umeå, efter Generalen Grefve Cronstedt. Vid Ryska A
méens anmarsch emot Umeå (7,500 man under General
Grefve Schuwaloffs befäl) nödgades Öfverste-Lieuten. Fur
mark med dess detachement, efter så lämpliga disposition
som möjligt och tappert försvar, omringad på alla sidor
en mångdubbel styrka, sträcka gevär. Von D., hvars åte
stående division var ganska svag, tillskref Ryska General
och föreslog stillestånd. I följd häraf ingicks en conventi
d. 26 Maj i Umeå, i följd af hvilken denna stad skulle va
evacuerad den 1 samt gränsen af Vesterbotten d. 3 Ju
samt stillestånd ega rum till d. 6. Härigenom vann v.
tid att utrusta 10 briggar, utan matroser och sjöfolk, blo
med några Arméens Flottas Officerares tillhjelp; derpå inlasta alla de betydliga förråden i Umeå, hvilket verkställdes med otrolig skyndsamhet, samt frälsa 31 metall- och jern-kanoner. Detta allt afgick sjöledes till Hernösand. Von D. intog sedermera en position bakom Öreström.

I samma månad aflöstes v. D. af General-Major Sandels och återtog befälet öfver Södra Fördelningen.

Uti början af Juli månad inbröt en Norsk Armée under General von Krogh uti Jämtland och Herjeådalen. Von D. öfvertog befälet öfver de troppar, som skulle mota denna armée. Dertill utsågos dels manskap af den nämnda Fördelningen, dels krigsfolk hemtade ifrån Upsala. General v. D:s strategiska rörelser voro väl uttänkta. En del af fiendtliga styrkan hade satt sig i rörelse åt Alsen, men återvände om natten d. 24 till Blekåsen, på erhållen underrättelse om faran att den kunnat tagas i ryggen af Svenskarne. Samma natt afsände Norska Befälhafvaren ett parlamentair-bref till Öfverste-Lieutenant Nordenadler. Om morgonen den 25 deboucherade v. D. med sitt eget detachement på stora landsvägen uti skogen vid Blekåsen framför Norrmännen, färdig till angrepp. Han hade äfven förlagt en embuscade, för att oroa fienden under dess reträtt. I anledning af ofvannämnda bref, afsände han en Officer till Norska Högqvarteret, och som Norska Generalen genast ingick på hans til-

ꞗ propositioner, så afslöts samma dag Conventionen i sko-
n vid Blekåsen, i följd hvaraf Norrmännen drogo sig till-
ika öfver gränsen samt ersatte med några tusen R:dr all-
ogen all skada. Conventionen skrefs på ryggen af en sig
tande soldat, som ersatte behofvet af ett bord. Kort der-
ter erhöll v. D. från K. Carl XIII ett enskildt handbref,
aruti Han förklarade honom sitt nådiga välbehag öfver
ns skicklighet, både som militair och underhandlare under
tta fälttåg.

Den 29 Juni (1809) hade v. D. blifvit upphöjd i Fri-
rrlig värdighet. Uti Augusti afgick han med Södra För-
lningens troppar i samband med General-Major Frih. San-
ls' fördelning, under Generalen Grefve Wredes befäl, på
xpeditionen emot Umeå. Härvid föreföll blott en obetyd-
g kanonad, emedan Ryssarne aftågade — och fredsslutet
alkades.

Den 2 Sept. blef han förordnad till General-Befälhafvare
fver Norra Arméen. I denna egenskap samlade v. D., d. 8
ct., tropparna, för att tillkännagifva dem den (d. 17 Sept.)
fslutade freden, och höll vid detta tillfälle ett Tal, fullt af
nkel och manlig vältalighet, som vann allmänt bifall.

Efter freden fortfor v. D. att innehafva Öfverbefälet i
Vesterbotten och Ångermanland, till d. 1 April 1810, sys-
elsättande sig med tropparnas hemförlofvande, aflöning, be-
önande, upptagande af Officerares och Soldaters reclama-
ioner m. m. Den 24 Sept. 1810 blef han C. S. O.

1811 d. 28 April blef han af H. K. H. Kronprinsen
Carl Johan (v. D. var en af dem, som mycket gladde sig
öfver H. K. Höghets utväljande till Svensk Thronföljare;
Massena och Bernadotte hade, jemte Napoleon, varit hans
favorit-hjeltar), nådigst förordnad till Öfver-Commendant å
Marstrand och Carlstens Fästning, i anledning af Engelska
flottans förmodade krigiska ankomst mot svenska kusten. En
flotta bloquerade också verkligen några veckor hamnen (detta
är ett mindre kändt factum) på långt håll; men den besköt
aldrig fästningen eller landsatte några troppar. Den 9 Juli
entledigades han på begäran från detta befäl.

Under loppet af året förrättade han åtskilliga mönstrin-
gar. 1812 d. 14 Jan. blef han transporterad till Chef för
norra Skånska Reg:tet. S. å. d. 8 Sept. förordnad till Chef
för Arméens 4:de Fördelning, bestående af Småländska och
Skånska regimenten, samt den 28 Nov. C. S. O. med St. K.
Vidare blef han d. 26 Jan. 1813 befordrad till General-
Lieutenant.

Då Svenskarne deltogo uti kriget i Tyskland, beordra-

des General v. D. att öfverresa till Pommern och fic
Maj månad befäl öfver alla svenska troppar i Mecklenburg
landet, då han förlade sitt högqvarter till Wismar. De
troppar bestodo af 12 bataillоner, ett par divisioner Art
leri och ett litet detachement Husarer; de voro fördelte
2:ne Brigader under General-Majorerna Baron Boye och Po
(sedermera Exc. och Grefve).

Nu ingick tidningen, att en Fransk armé-corps und
Marskalk Davoust marcherade emot Hamburg. Man begär
derifrån enträget hjelp af v. D., som ensamt hade infante
Ryska Garnisonen i Hamburg var väl temligen stark, m
det mesta var cavalleri — äfven General Wallmoden i Bo
zenburg hade mest cavalleri. Von D. eftersinnade gena
huru någonting skulle kunna göras att hindra Fransmänn
passera Elben; troligen ansåg han att endast en hjelp ski
kad till staden kunde verksamt uträtta någonting; måhän
hade han önskat att med hela sin Division få afgå dit; h
hade då upprättat en talrik borgar-milice, och genom si
grundliga insigter i befästningskonsten hade han gjort Ham
burgs intagande ganska svårt; detta var ett verkligt tillfälle
till ära, som kanske ej så lätt återkommit! Emellertid, då
General-Lieuten. Grefve Wallmoden Gimborn ansåg sig kunna
dagagera Hamburg genom en demonstration gjord på andra
sidan Elben och derför begärde något infanteri af Svenskarne, för att besätta Boitzenburg, underhandlade v. D. derom med honom. Rapport afgick till Svenska commenderande General Adlercreutz om Fransmännens snara ankomst, hvilken man kände genom en af General Wallmodens Kosacker uppsnappad ordre; äfvenså förelade man nämnde Öfver-Befälhafvare en plan, att från Boitzenburg öfver Elben göra en diversion uti Lüneburgska Landet. Men Adlercreutz ansåg sig ej under H. K. H. Kronprinsens frånvaro, hvars snara ankomst till Tyskland väntades, kunna företaga någonting; men ville dock göra en starkare demonstration till Hamburgs undsättning samt befallte alltså d. 17 Maj, att i händelse sådant kunde ske utan fara för Danskarne, skulle General Boye afgå med 4 bataillоner, ett batteri artilleri med 2:ne haubitzer och 30 husarer till Boitzenburg, der Ryska Generalen Wallmoden äfven lofvat ställa 1,000 man Cavalleri till hans disposition, försvara detta ställe i det längsta, samt, om så öfverlägsen styrka angrepe honom, att försvar blefve omöjligt, retirera fot för fot till Wismar, dock söka afböja alla fiendens företag på Hamburg.

Men under det att denna Rapport afgick till Stralsund, samt Adlercreutz's ordre derifrån expedierades, hade sakerna

tagit ett farligare utseende. Fransmännen stodo redan på öarna framför Hamburg, och General Vandamme hade redan börjat bombardera staden; de Danska troppar, som tillika med de Ryska under General-Major Tettenborn der utgjort Garnisonen, hade lemnat Hamburg. General Tettenborn tillskref derför v. D. och bad honom enträget att ändtligen skicka honom Infanteri och Artilleri, eljest kunde han omöjligt hålla sig i tvenne dagar. Wallmoden, som insåg att demonstrationen ifrån Boitzenburg numera tjente till ingenting, bad honom äfven skicka den dit ernade expeditionen directe till Hamburg. Samma föreställningar gjorde den skicklige Öfverste Björnstjerna, som af v. D. var sänd till Hamburg, för att göra sig underrättad om hvad Danskarne ernade göra samt i allmänhet om hela förhållandet derstädes. Han, äfvensom Tettenborn, garanterade, i följd af en med Danska Generalen Wegener träffad öfverenskommelse, hans neutralitet tills vidare *); dessutom kunde man antaga, att Danskarne ej skulle utan mycken farhåga angripa en så fruktansvärd makts, som Rysslands, troppar, hvilket de måste göra om de angrepo Svenskarne. Således var ej för närvarande någon fara från det hållet, och mellertid kunde H. K. H. Kronprinsen öfverkomma och gifva saken den vändning han behagade.

Von D. ansåg således för bäst att sända den till Boitzenburg ernade expeditionen rakt till Hamburg, som, emedan det först afskuddat sig det Franska oket, hade en gruflig hämnd att förvänta. General Boye framkom, med 2 bataillo-ner, 2 kanoner och 2 haubitzer, den 21 Maj om aftonen till denna stad; en timme derefter började kanonaden. Fransoserna gingo med en mindre styrka öfver på båtar och bemäktigade sig 2:ne fartyg, hvaraf det ena var beväradt; men då de skulle transportera det undan, kommo de för nära en bataillon och tvenne kanoner af våra troppar, som så starkt besköto dem, att de måste återlemna fartyget, med 50 mans förlust, och 1 Officer och 28 man fångar. Kanonaden varade till kl. 3 på morgonen. Natten mellan den 22 och 23 besköts äfven staden af Fransmännen; men den följande var lugn. Den 26 afmarcherade våra troppar från Hamburg.

Emellertid hade v. D. från H. K. H., som var öfverkommen till Stralsund, genom en courir erhållit befallning, att de till Boitzenburg afgångna troppar skulle stanna antingen vid Schwerin, eller, om de kommit längre, på det ställe, der de anträffades af couriren, och att endast ett detachement

---

*) Detta löfte höll också General Wegener redligt.

Jägare skulle framgå till Boitzenburg, för att beställa qvarter för en armee-corps, och derigenom ingifva Fransmännen den tron, att en sådan snart skulle ankomma till Hamburgs undsättning. Von D. skickade då genast med den ridande Husarpost, som var anordnad mellan honom och General Boye, en afskrift af nämnda ordre till denne General, men han gaf ej någon egen ordre. Detta blef honom sedan lagdt till last, men hans mening dermed var förmodligen den, att, emedan han visste, det tropparna, som afgått med marche forcée, skulle redan vara framkomna till Hamburg, då couriren och hans skrifvelse träffade dem, hvilket äfven inträffade, hade det varit olämpligt att återkalla dem i samma ögonblick de voro ankomna till ort och ställe, der de kunde gagna.

Kort derefter inställdes v. D. för en General-Krigs-Rätt, som dömde honom att arquebuseras, men H. K. H. Kronprinsen mildrade domen till ett års fästning, med bibehållande af dess värdigheter.

Den 12 Oct. skref v. D. från Waxholm till sin slägtinga och förre Adjutant, Major v. D., en authorisation, att för H. K. H. framställa v. D:s önskan att tjena som frivillig uti sin grad, uti Svenska eller allierade armeen med löfte att vid krigets slut återgå till dess fängelse. Major v. D. hade blifvit skjuten vid Leipzig, hvarför Grefve Björnstjerna, som uti händelserna vid Hamburg och med v. D. tagit en verksam och ädel del, föranstaltade att v. D:s bref kom under H. K. Höghets ögon, hvilken rörd af denna begäran utverkade vid slutet af året icke allenast v. D:s befrielse för en tid, utan hel och hållen. Denne afreste derpå emot våren till Prinsens Högqvarter i Norrige, der H. K. H. ernat använda honom, men freden inträffade strax derpå.

Vid slutet af år 1815 blef v. D. begåfvad med en Pomersk Dotation och 1816 d. 6 Febr. utnämnd till ständig Ordförande i Kongl. Krigs-Hof-Rätten. Följande år var han en af de verksammaste deltagarne uti armeens då samlade Krigs-Befäl. Uti K. Krigs-Vetenskaps-Akademien, hvilken benämning var antagen af Krigsmanna-Sällskapet, i hvilket v. D. redan länge varit medlem, hade han såsom General blifvit Heders-Ledamot samt sedan vald till Arbetande Heders-Ledamot.

Efter mötenas slut år 1818 önskade v. D. placera sin son uti det höga Militair-Läroverket i Metz, der äfven Svenska Officerarne Baron v. Stedingk och Grefve v. Fersen sig förut befunno. Önskan att återse Frankrike, der han tillbragt så många af sina yngre år, bidrog dertill, att han sjelf gjorde denna resa. Den företogs öfver Antwerpen och Paris till

Metz, sedan nådigt tillstånd, genom Hertigens af Richelieu intercession, erhållits för unga v. D:s studiers idkande derstädes; hvarefter General v. D. efter ett ömt afsked från sin son återvände öfver Strassburg, Tyskland och Köpenhamn till Sverige.

I början af år 1820 insjuknade v. D. häftigt och afled d. 16 Febr. och begrofs på Johannes kyrkogård. Så slutade denne berömde man sin bana. Ett ljust förstånd, nit för fäderneslandet, ett ädelt hjerta, en tapperhet som någon gång gränsade till öfvermod, men som dock var förenad med strategiska beräkningar, en jernfast vilja, en hetta, som lätt uppbrusade, men snart pålade sig sjelf tyglar, utgjorde grunddragen af hans personlighet. Kriget var för honom ingen skyldighet, utan ett nöje. Han skref en vacker handstil och tecknade mycket väl. Öfver sitt fälttåg i Indien efterlemnade han Dagböcker, som upplysas af chartor och teckningar.

Gift (1810) med *Christina Ullström.* Hans son, *Napoleon,* född d. 19 Mars 1802 († 1847), blef legitimerad, hvarefter äktenskapet d. 28 Juni 1810 upplöstes. (D:s befordringar uppräknas fullständigt i Låstboms Höfd.-Minne D. 2, hvarmed jemföres Anrep. — Kammarherren E. G. v. Döbeln utgaf 1856: Några Anteckningar om och af General von Döbeln [D. 1—3. Sthm 1856], hvartill hänvisas. — År 1861 d. 13 Sept., årsdagen af slaget vid Juutas, aftäcktes en å D:s graf å Johannis kyrkogård af »vapenbröder och fosterlandsvänner» rest minnesvård, afbildad i Ill. Tidning n:r 38 s. å. och sedan i Kal. Svea för 1862, på båda ställena med upplysande text.)

Skrift: Anmärkningar vid de af f. d. vice Amiralen O. Cronstedt till trycket utgifna sanna Upplysningar om orsakerna till Sveaborgs öfvergång. Sthm. 1811.

(Källor: Rothliebs Matr. — Bulletinerna under 1808 o. 1809 års krig. — Krigs-Vet. Akad. Handl. år 1826. — Krigsmanna-Sällskap. Handl. — Berätt. öfver Campagnen i Savolax 1789. — Nekrolog i Allm. Journal. 1820 N:r 54. — Handskrifven Journal öfver fälttåget i Ostindien samt andra efterlemnade Anteckningar.)

3. DOBELN, JOHAN WILHELM von.

Född år 1785 på Björkholms säteri (se J. J. v. D.) Föräldrar: Hof-Junkaren *Johan Vilh. v. D.* och *Christ. Elis. Söderström.* Vid tio års ålder sändes v. D. till Pensions-anstalten i Christiansfeld, der han qvarblef i 3 år. Student i Lund 1800, i Upsala 1803. Tjenstgjorde såsom Under-Läkare 1805—06 vid Svenska Arméen i Tyskland, under hvilken tjenstgöring han på korta mellantider fick hemkomma för att taga Med. Cand.-examen 1807 samt Licent.-ex. 1808.

Blef derefter i Apr. anställd såsom Sjukhusläkare vid Vest
Arméen. Fulländade 1809 den chirurgiska cursen samt
1810 promoverad Med. Doctor i Upsala. Understödd af
Stipendium reste han s. å. i Nov. utrikes, för att i Köpen-
hamn och Paris fullkomna sig i sin vetenskap. Återkom-
men 1813, afgick han strax, i April, såsom Fältläkare
Svenska Arméen, bevistade slagtningarna vid Gross-Beeren
Dennewitz, tjenstgjorde derefter i Holstein, der han
vårdade Fältmarsk. Stedingk under dess sjukdom i Kiel,
vidare vid sjukhusen i Nederländerna och i flera städer i
liga Tyskland. I likhet med de öfriga Fältläkarne
han 1814 med en pension af de Pommerska domänerna,
befordrades 1815 till Reg:ts-Läkare vid 2:a K. Lifgardet
s. å. Med. Pract. Prof. vid K. Carol. Institutet, och
derefter tillika Öfver-Fält-Läkare vid Stockh. Garnison.
Led. af Comitén för regleringen af Arméens Läkarstat.
tillförordnad Öfver-Fält-Läkare vid öfningslägret i Norge;
å. R. W. O.; åtföljde 1826 H. Exc. Gr. Stedingk på
Ambassad-resa till Kejserl. Kröningen. 1834 R. N. O.
tog i 1828 och 1834 års riksdagsöfverläggningar. — Gift
1826 med *Hedv. Mar. Charl. v. Utfall*, 2) 1831 med *Sophie*
Henr. Reuterskōld, dotter af General-Maj. Casimir R.
vidare om v. D. Sveriges Läkarhist. Nytt suppl., utg.
af A. H. Wistrand och Ny följd [1872 o. f.] s. 176,
det dock orätt uppgifves att D. dog d. $^{20}/_{4}$ 1846, hvaremot
Anrep och Biogr. Lex. Ny följd III: 240 rätt uppgifva d.
Sept. Se P. o. Inr. Tidn. 224 s. å.)

Skrifter: i Sv. Läk. Sällskap. Års-Ber. 1815: Bref om Galdpre-
paraternas förtroende i Paris.

(Källa: Sackléns Läkare Hist.)

E.

ERSTEIN, CARL JOHAN.—EBERSTEIN, CARL CHRISTIAN.

1. EBERSTEIN, CARL JOHAN.

Föddes på Hanstad i Södermanland och Vestra Wingrs Socken d. 28 Sept. 1758. Fadern, Professorn Th. *Carl Christian E.*, som 2:ne år förut lemnat Universit i Lund, der han varit Theol. Adjunct, innehade då nämnda egendom, men blef 8 år derefter Kyrkoherde och st i Skåne. Modern var *Anna Margar. Heyn*, Enka r afl. Prosten *Strengbom* i Vestra Wingåker. Student i ıd 1772. Studerade sedermera i 2:ne år i Greifswald, han blef Phil. Mag. 1777. Återkommen till Lund s. å., siderade han derst. och responderade 1778 pro Cand. eol. Docens vid samma Akademi och Notarius i Theol. cult. 1779. Presiderade 1780 för L. L. O. O. & Græc. g. Adjuncturen. Framställde Theol. Doctors-frågan s. å. Doctors-Promotionen i Lund. Speciminerade för Theol. junct. 1784. S. å. Theol. Adjunkt och prestvigd. Tillıde Prebende-Pastoratet Hellestad, Dahlby och Bonderup l. Prost öfver egna församlingar s. å. Tillträdde Prede-Pastoratet Husie och V. Skreflinge 1796. Contractsst öfver Oxie Härad 1799. Kallad att såsom en af ftets Deputerade bivista Riksdagen 1800, blef han utnd till Theol. Doctor s. å. Contracts-Prost öfver Bara rad i förening med Oxie 1802. Theol. Professor Ord. Lunds Akademi 1808. Tillträdde s. å. Prebende-Paratet Wallkärra och Stångby. Domprost och Primarie eol. Prof. i Lund 1812. Contracts-Prost öfver Torna rad s. å. Erhöll första rummet å förslaget till Wisby kopsstol och utnämndes till Biskop öfver samma Stift 13. L. N. O. 1814. C. N. O. 1837. Var 2:ne gånger

uppförd på Biskopsförslag af Lunds Stifts Presterskap, för sta gången i ledigheten efter Biskop Munk i 3:dje rummet och andra gången i ledigheten efter Biskop Hesslén i 2:dra rummet med 194 röster. — Troligtvis hade han äfven senare gången blifvit Biskop, om icke i hans charakter legat en from och älskvärd resignation, som icke ville bestrida den i 3:dje rummet uppförde Prof. Faxe platsen, hvilken ehuru vida yngre och bland E:s forna colleganter, ansågs vara mera skicklig att föra biskopsstafven, i anseende till hans ovanliga drift och verksamhet, så behöflig under de oroliga tiden 1811, då bondupproret i Skåne inträffade. Man måtte likväl ansett E. vid detta tillfälle hafva blifvit prejudicerad, emedan från högre ort gafs en vink, först åt Presterskapet i Hernösands Stift, att E. vore förtjent af dess förtroende i ledigheten efter Biskop Nordin, och sedermera åt Presterskapet på Gottland i ledigheten efter Biskop Gardell, då H. Ex. Grefve Puke frambar en nådig helsning från K. Carl XIII:de till E., att om han ville bli Biskop på Gottland, skulle hans önskan gerna uppfyllas.

Ehuru Biskop E. icke älskade Riksdagsmannalifvet, utan trodde en Biskops egentliga kallelse vara den att stå som trogen väktare på Zions murar samt i likhet med förra seklets Öfverherdar documentera sig för grundlig theologisk lärdom, med förmågan att bedömma och vederlägga alla anfall mot den rena Evang. Läran, samt kraft och håg att försvara sanningen intill döden, — så bivistade han likväl Riksdagarna i Norrköping 1800 och i Stockholm 1815 och 1817, — var således närvarande vid 2:ne Konungars kröningar. Officierade äfven vid H. K. H. Kronprinsen Oscars confirmations-act 1815 och vid K. Carl XIII:s begrafning. — Led. af K. Evang. Sällsk., Bibel-Sällskapet i Stockholm, af Landtbruks-Akademien med flera.

Såsom ett ytterligare bevis på resignation må nämnas, att Biskop E. icke blott 1818 undanbad sig den honom genom H. Exc. Gr. v. Engeström erbjudna Commendörsvärdigheten, utan lät äfven i allmänna Tidningar 1820, då några vänner af den grånade förtjensten yttrat offentligen sin förundran deröfver, att han ej erhållit Commendörsstjernan, införa, det han icke eftersträfvade någon stjerna på jorden — utan blott en stjerna för evigheten. Emellertid förunnades honom nådigst denna utmärkelse i Aug. 1820 vid Kronprinsens lyckliga återkomst till fäderneslandet, jemte tillåtelse att bära decorationen, ehuru ännu icke dubbad.

Såsom offentlig man och Akademisk Lärare i Lund, njöt E. allmän aktning. Ännu i dag prisar man honom såsom den redigaste Föreläsare och Examinator. Han hade också alltid fullt auditorium, då han föreläste Dogmatiken, och hans efter dictamen skrifna Collegium var så begärligt bland de studerande, att en stor mängd afskrifter ännu finnas, som betaltes ända till 10 R:dr ex. Han utgaf sedermera dessa sina föreläsningar under titel af »Lärobok i Theolog. Dogmatiken», hvars värde med billighet ej kan underkännas, ehuru en ung Recensent i Theol. Qvartalskrift fällde ett mindre fördelaktigt omdöme om boken, troligtvis derför, emedan den gamle kärnfulle Författaren och Theologen icke hyllade läror, som i Tyskland höra till ordningen för dagen.

Såsom Biskop har D:r E. nitälskat för ordning och skick inom sitt Stift samt renhet i lära och lefverne hos sitt Presterskap. Till bevis derpå må nämnas, att under hans embetstid, från 1813 till 1838, blefvo 6 prestmän inom stiftet för oordentlig lefnad skilda från embetet, och bland dem en gammal Kyrkoherde.

År 1832 höll Biskop E. prestmöte i Wisby, der sådant ej skett sedan Biskop Möllers tid eller för mer än 20 år. Handlingarna äro tryckta och innehålla ett för sin hjertlighet märkligt tal af Biskopen, som derför i allmänna Tidningar skördade bifall.

För Stiftets undervisningsverk hade han det varmaste nit, som belönades med den tillfredsställelsen att under sin tid se ett Gymnasium i Wisby inrättadt, hvilket invigdes i Febr. 1821. Genom Ephori omtanka besparades af de årliga vacansmedlen en fond, tillräckligt stor att inköpa det nuvarande Gymnasiihuset.

Såsom Predikant var D:r E. icke så mycket pathetisk, utan fast mera dogmatisk. Allt hvad han sade var uppbyggligt, grundligt och lättfattligt. Han var mycket road af predikande och predikade intill sena ålderdomen ofta i Wisby domkyrka. Han predikade alltid utan concept, skref aldrig sina predikningar eller andra offentliga tal, utan på en liten papperslapp tecknade han alltid på latin vissa momenter.

I sin enskilda lefnad var han oändligen älskvärd och trifdes bäst i den husliga kretsen, med maka och barn samt några få utvalda vänner. Han delade dagen mellan bibelläsning och annan lectur, synnerligen af resebeskrifningar, dem han genomgått till en alldeles ovanlig mängd, samt umgänget med sin familj, som hyllade honom med den varma-

ste kärlek och tillgifvenhet. Han tillbragte äfven sista aftonen af sin lefnad med läsning i skötet af sin familj. Sina morgon- och aftonbön förrättade han alltid med synbar rörelse och gaf deraf ett välsignadt efterdöme åt sin omgifning. Sin sista aftonbön förrättade han, mot vanligheten, med hög röst, så att den hördes i andra rummet, liksom hade han önskat, utan att veta det han stod grafven så nära, att den sista välsignelsen skulle ljuda öfver hela hans hus.

Han ingick äktenskap 1790 med sin cousine, *Maria Jacobina Eberstein*, dotter af Prosten i Ystad, Johan Christopher E. Med henne egde han 5 barn, en son (se nedan), samt fyra döttrar, af hvilka 2:ne äro gifta: *Anna Ulrica* med Krigsfiskalen Lagman Rhodin i Stockholm, och *Eva Charlotta* med Provincial-Läkaren D:r Platzman i Sundsvall.

Biskop E:s sista lefnadsår voro fulla af bekymmer. Dertill var egentliga orsaken hans lättrogenhet i penningaffärer, en svaghet, som är så förlåtlig hos fromma menniskor, hvilka tro alla om godt. En ganska rik slägting, Brukspatron E. i Norrköping, hade, under bestämdt löfte att göra honom testamente, lemnat honom betydliga penningelån, som aldrig skulle återbetalas, hvarå likväl låntagaren utgaf förbindelse, för att visa sitt förtroende till Brukspatronens hedersord. Men saken tog en oförmodad vändning; den rika slägtingen gifte sig vid 75 års ålder och lemnade vid sin kort derefter inträffade död alla skuldbrefven i enkans händer, som transporterade Biskopens på en annan hand, hvarefter denne genast blef lagsökt. Från denna tid blef Biskop E. ganska nedslagen och förlorade mycket af sitt vanliga goda lynne. Han beslöt då att föra en högst indragen lefnad och bad till Gud, att han måtte få lefva tills han hunnit blifva skuldfri. Hans bön blef hörd — ty hans dödstimme inföll ej förr än tillgångarna någorlunda betäckte skulderna.

Lika stilla och obemärkt som hela hans lefnad blef äfven hans död. Efter att hafva varit besvärad af andtäppa hela hösten 1837, anade han sin bortgång och yttrade bestämdt, då han på sin födelsedag samma år helsades af Gymnasii-ungdomen med en sång, att det vore »sista gången han väntade sig ett sådant nöje». Denna aning gick ock i fullbordan snart nog. Den 20 Jan. 1838 slocknade hans lefnadslampa inom några ögonblick, sedan han hastigt ur sin sömn uppvaknat vid midnattstiden, kännande sig något illamående. Han ropade då med hög röst, seende på en nattlampa, som brann vid hans säng: »Min lampa vill slockna». Det var dödsskri-

gan, som redan börjat att hölja den gamles ögon. Inom några minuter var hans ande förlossad, förrän de hemmavarande döttrarna, som en timme förut bjudit honom god natt, hunno fram till hans dödssäng. Han hvilar nu sina ben på Visby nya kyrkogård, djupt saknad af enka och fem barn, åt hvilka han icke lemnat något annat arf än ett aktadt minne som lefver i välsignelse». Hans drag äro med mycken trohet på duken framställda af Prof. Kraft.

Skrifter: 7 Dissertt. — Compendium Theol. Moralis, eller Sammandrag af den Christ. Sedoläran. Lund 1781; 2:a Uppl. 1795. — Försök till en Lärobok i Theologia Dogmatica. Stockh. 1826. — Kort inledning att rätt förstå och använda Bibeln. — Likpredikan öfver Prosten Stratz i Skabersjö, 1804. — En kort förklaring öfver vissa svåra Bibelställen. — Program, vid firandet af Gustaf II Adolphs dödsfest i Wisby 1832. — (Se Sv. Boklexikon.)

(Källor: Ståhl, Biogr. Anteckn. — Lunds och Visby Stifts-Matr. — Ensk. meddelanden. — [Lemke, Visby Stifts Herdaminne].)

2. EBERSTEIN, CARL CHRISTIAN.

Son af den föregående. Föddes i Lund d. 23 Mars 1794. Inskrefs bland de Studerandes antal vid Lunds Akademi på sin födelsedag 1802. Skref pro exercitio och disputerade vid 14 års ålder. Tog första candidat-examen 1809, eller vid 15 års ålder, och erhöll Laudatur af den berömde Orientalisten Norberg. Tog andra candidat-examen 1810, med Laudatur i Philosophien. Promoverades 1811 till Phil. Mag. i Lund. Efter utgifvet specimen kallad till Docens i Grekiska Litt. 1812. E. O. Adjunct 1813. Atföljde fadern, Biskop E., till Riksdagen i Stockholm 1815; begaf sig derifrån till Upsala för att med vederbörligt tillstånd derstädes speciminera för L. L. O. O. et Græc. Lingu. Adjuncturen i Lund, utgaf samt försvarade med särdeles färdighet inför ett ovanligt talrikt auditorium en disputation »de Dictione Lyrica Græcorum & Orientalium», hvarför erhölls Facultetens högsta betyg. Blef Græcæ Linguæ Adjunct i Lund 1815; men emedan denna befattning ej åtföljdes af lön, sökte E. sig derifrån och blef Rector vid Helsingborgs Skola 1819. Presiderade med Nådig tillåtelse i Lund 1821 för Prest- och Pastoral-examen med betyget Laudatur. Speciminerade för tvenne lediga Professioner vid samma Universitet, näml. i Latinet efter D:r Lundblad och i Theoret. Philosophien efter Prof. Fremling, samt erhöll 1821 förslaget till den sistnämnda professionen. På samma gång denna profession bortgafs till

Adjuncten Bring, hugnades E. med Professors titel 1821. Prestvigdes i Stockholms Storkyrka af Biskop Faxe 1823 under påstående Riksdag. Erhöll, såsom extra sökande, Wisseltofta Pastorat i nejden af Christianstad 1824 och utnämndes vid installationen 1827 af Stiftets Biskop till Prost öfver egna församlingar. Har innehaft flera förslag till stiftets första pastorater, såsom till Åsum och Skepparslöf, då det märkvärdiga fallet inträffade, att D:r Rönbeck, som fått derifrån transport till Landskrona, fick Nådig tillåtelse att qvarstadna i Åsum; vidare till Landskrona tvenne gånger i 1:sta rummet; till Jemshög, Glimåkra, Stora Råby och Bjellerup. Var första profpredikanten bland de sökande till Jönköpings pastorat 1826. Vidare uppförd i 2:dra rummet till St. Clara pastorat i Stockholm, i ledigheten efter Biskop Franzén 1832. Sökte förslaget till V. Karups pastorat i nejden af Laholm 1833, men uteslöts derför att sökanden ej undertecknat meritförteckningen, hvilket aldrig förr kommit i fråga; kallades derefter af samma församling till fjerde man och blef i Nåder utnämnd till Kyrkoherde derstädes 1835. Är utsedd att vara Præses vid det blifvande Prestmötet i Lund och har för sådant ändamål redan utarbetat Synodaldisputationen »de Morte», hvilken, ehuru redan tryckt, icke blifvit ventilerad, emedan Prestmötet för Biskopens mellankommande sjuklighet blifvit uppskjutet.

Gifte sig 1817 Midsommarsdagen med *Ingrid Ursell*, dotter af Befallningsman O. Ursell, som skänkt honom 12 barn, af hvilka blott 7 (1838) lefva, och bland hvilka en dotter redan är gift med Kyrkoherden Prosten Wallgren på Gottland; och har han vid 44 års ålder erfarit den ovanliga glädjen, att redan vara morfar.

Prof. E. har i synnerhet egnat sina studier åt Vitterhet (redan vid sitt 12:te år skref han med lätthet vers), Grekiska och Latinska studier. Ännu ganska ung öfversatte han för öfning skull på latin en stor del af Schröckhs Verldshistoria, under inseende af sin handledare, den grundlige Prof. Wickelgren, numera Eloqu. et Poës. Lector i Wexiö. Under hans præsidium anställdes ofta latinska disputations-öfningar, vid hvilka Opponenten var E:s barndomsvän, numera Öfversten m. m. Grefve Joh. C. af Puke. (Se B. Lex. Ny följd III: 374.)

Skrifter: 6 Disputt., hvaribland: Svensk metrisk öfversättn. af Hesiodi Theogoni. — Predikningar. 1:a häftet. — Mina Tidsfördrif. Skaldestycken. Helsingb. 1826. — Wisby Stifts-Matrikel (den första, som för detta Stift blifvit utgifven). — Prof-Predikningar: i Clara 1832 och i V. Karup 1834 (tr. 1835). — [illegible]

Skaldestycken, Tidningsuppsatser. Begynt äfven en Månadsskrift, kallad "Luna", och hvaraf blott 1 ark utkommit, riktad mot Tidskriften Svea (se dess 11 häfte s. 107), der hans "Tidsfördrif" med mindre bifall blefvo granskade. (Öfriga skrifter uppräknas i Sv. Boklex.)

(Källor: Lunds Stifts-Matr. — Ensk. meddelanden).

ECHMAN, CARL.

Född 1686 på Visingsö, der Fadern var Rector Scholæ, sedermera Kyrkoherde i V. Tollstad i Linköpings Stift. Modern hette *Justina Mellin.* Phil. Mag. i Upsala 1719. Prestvigd i Linköping 1720 och 1721 Docens vid Gymnasium derstädes. Conrector 1722; Rector s. å. Logices Lector derstädes 1725. Presiderade vid Prestmötet 1737. Erhöll 1738 Landeryd till Prebende; s. å. Prost och Kyrkoh. i Söderköping, der han dog ogift 1749. — E. var en af sin tids bäste Homileter; för öfrigt en lärd och from man, »en Gamaliel för Stiftets prester». Hvarje dag skref han en egen bön. Utkastet till sina predikningar plägade han alltid uppsätta på latin.

Skrifter: J. Hübneri Brevis Introd. ad Histor. politicam in lat. sermon. translata. Lincop. 1728 (anon.) — Har författat alla Högmesso-predikningarna i de "Meditationes homilet. in Textus poenitentiales", som 1741—49 utkommo i Östergötland och öfver hela riket vunno bifall. — Flera särskilda Predikn. 1740—48. — 4 Likpredikn. — (Se Ups. Bibl. Cat.).

(Källor: Elogium Echmannianum af H. J. Sivers. Norrköp. 1749. — Lärda Tidn. 1749. sid. 363. — Gez. Biogr. Lex.).

EDELCRANTZ, ABRAHAM NIKLAS.

Förut kallad *Clewberg.* Slägten härstammar från Clew Alunda Socken i Upland. Detta hemmans egare, Häradsdomaren *Erik Nilsson,* var fader till Prosten *Nicolaus Clewberg.* Dennes son i 2:a giftet, med *Barbara Aurivillius,* var Theol. Profess. i Åbo *Carl Abraham Cl.,* född 1712, † 1766 (1765 enl. Årkestift. Herdam. I: 158) och begrafven i Upsala Domkyrka; han var gift med *Charl. Agatha Fahlenius,* dotter till Biskopen Johan Fahlenius.

Af dessa föräldrar föddes *Abraham Niklas* i Åbo d. 28 (Riddarhus-slägttaflan har 29) Juli 1754. Phil. Mag. derst. 1772, vid samma tillfälle som Kellgren emottog lagerkransen; kort derefter Physices och Hist. Liter. Docens derst.; 1778 E. O. Phil. Adjunct; 1780 Bibliothekarie. Ett Sorgetal

på vers, som han 1782 vid detta Universitet höll öfver Dr. Lovisa Ulrika och som på sin tid gjorde ett allmänt och lifligt intryck, gjorde honom känd af denna Furstinnas Konungslige Son och beredde hans lycka. Clewberg blef kallad till hufvudstaden, der han förut var en medlem af Sällskapet Utile Dulci och hvarest han redan hållit ett Tal på Konungens födelsedag. Genast förordnades han till Andre Directör af K. Maj:ts Spektakler samt Förvaltare af dess Handcassa; erhöll 1783 K. Sekreterare fullmakt; s. å. Ledamot i General-Tull-Directionen, der han tjente i 17 år. 1787 Handsekret. hos K. Gustaf III. 1789 adlad med namnet *Edelcrantz*; 1793 titeleradt Cansli-Råd; 1794 ordinarie Cansli-ledamot, i hvilken befattning han fortfor i 12 år. S. å. Archivarie vid K. M. Orden; 1800 R. N. O. 1804 Förste Directör af de Kongl. Spektaklerna och Hof-Capellet. 1805 Öfver-Intendent, Intendent öfver K. Museum, samt Ordförande Directionen af Allmänna Brandförsäkrings-verket, hvars sys organisation 1808 och utvidgade verksamhet var hans verk. 1808 C. N. O.; 1813 President i K. Commerce-Collegium: 1815 upphöjd i Friherrligt stånd.

Han var dessutom Ordförande i Comiteerna för Salpeter-alstrings-försöken, för inrättande af en Postjaktsfart med ångbåt mellan Ystad och Stralsund, för Congrewska raketternas införande, för organisation af Civila Pensions-inrättningen, i Mynt-Comitén, i Franska Manufactur-Redskaps-Comités, i den för undersökningen om Animala Magnetismen m. fl. Ledamot i Kungsholms-byggnads-Casernen, i den för Skrif-författningarnas öfverseende m. fl. Dessutom Ledamot af alla Stockholms vetenskapliga och vittra Akademier. Redan 1786 blef han En af de Aderton, i ledigheten efter den af de ursprunglige Ledamöterna, som först med döden afgick, Riks-Rådet Grefve Carl Fr. Scheffer. Sedan 179[illegible] var han Ledamot af K. Vet. Akad., hvars handlingar har riktat med flera bidrag, och blef på hans förslag Technologiska professionen vid denna Akademi inrättad. Efter nedläggande af Öfver-Intendents-Embetet förblef E. Hedersledamot i K. Akad. för de Fria Konsterna. Han var äfven Hedersled. af K. Vitt. Hist. o. Ant.-Akad. (fr. 14/6 1808); arbetande Hedersledamot i K. Krigs-Vet.-Akad. (fr. 1806), Led. i K. Musikal. Akad och i Patriotiska Sällskapet. År 1811 ingaf Frih. E. på K. M:ts befallning, i följd af gifven anledning af dåvar. Kron-Prinsen, ett förslag till Sv. Landtbruks-Akademiens organisation, och då denna Akademi 1813 stiftades blef han dess Directör. Denna befattning fordrade hans närvaro vid 10 särskilda Utskott och Afdelningar. Härmed vore

dessutom förenade föredragningen i Akademien, författandet af Årsberättelserna, inseendet öfver Experimental-Fältet, Modell-Kammaren och Åkerbruks-Verkstaden, redaktionen af Akademiens Annaler, som riktades med flera Afhandlingar och Betänkanden af hans hand, samt brefvexlingen med 22 Hushålls-Sällskap i Riket. — Icke mindre trägen, men ofta förknippad med stora ledsamheter, var hans theatraliska styrelse, som varade i 28 år. Under denna tid fortfor den kort före honom tilldanade Stora Operan till 1806; Dramatiska Theatern inrättades 1793; Operett-spektaklet intog Operans ställe 1807. Tvenne Franska Theater-trupper, på olika tider inkallade, hafva äfven stått under hans förvaltning.

Frih. E. var äfven Ledamot af Åkerbruks-Societeten i Paris samt den dervarande Societé pour l'encouragement de l'Industrie nationale; Hedersled. af the Board of Agriculture och Led. af the Society for the encouragement of Arts and Manufactures i London, hvilket senare Samfund tvenne gånger tilldelade honom prismedaljer för nyttiga uppfinningar.

Han var jemväl Hedersledamot af la Società italiana di Scienzi, Lettere ed Arti i Livorno samt Medlem af Naturforskande Sällskapet i Berlin.

Bevistade 6 Riksdagar, näml. 1792, 1800, 1809—10, 1812, 1815 och 1817—18; vid de trenne senare var han Ledamot af Constitutions- och Ekonomi-Utskotten.

Företog tvenne utländska resor; den ena 1791—92 i Konungens enskilda angelägenheter till England och Frankrike; den andra 1801—04 i Statshushållnings-ärenden till Tyskland, Frankrike, Holland och England. Med flera af de utländske Lärde och Naturforskare, med hvilka han då gjorde bekantskap och bland hvilka vi blott nämna Lacepède, Arthur Young, Sir Humphry Davy och Thaer, stod han ännu i senare tider i brefvexling.

Frih. E. var begåfvad med ett snille, som med framgång fullföljde de mest olika riktningar. Knapt har det, åtminstone i nyare tider, gifvits någon Svensk medborgare, hvilken i mera olikartade värf och befattningar blifvit begagnad. Men det är i vårt fädernesland alltför vanligt, att man vill använda Snillet antingen till intet eller till allt. I sistnämnda fall splittras verksamheten och ledes in på mångfaldiga banor, utan att kunna medhinna att på något fält göra sig fullt hemmastadt. Frih. E:s namn skall visserligen alltid med aktning nämnas i Svenska Statshushållningens häfder, i de Lärdes salar, på Odlarens fält, i Slöjdernas verkstäder, inom

pande förmåga, som älskade att alstra snillrika upptäckter dels af egentligt vetenskapligt värde, dels af en i techniskt och ekonomiskt afseende vigtig användbarhet, blifvit mera varaktiga, ännu mera mogna och i alla detaljer genomtänkta, i fall han mera ostördt fått öfverlemna sig åt den bana, hvaråt Naturen kallat honom. Han skulle då icke blott brutit väg, ej blott improviserat djerfva och vågsamma upptäckter, utan äfven förmått gifva dem en högre grad af fulländning. Vi veta dock ej, huruvida denna splittring af ädla krafter icke blott var en verkan af yttre omständigheter, utan äfven af E:s egna lynne, af begäret att mera uppdraga grundlinier, än sjelf sysselsätta sig med detalj-utarbetningen och den sista fulländningen, samt af den icke ovanliga, men visserligen förlåtliga äregirigheten att göra sitt namn frejdadt i så många och så skilda yrken.

Då E. först ankom till hufvudstaden, var vitterheten ännu hans egentliga sysselsättning. Han ansåg sig icke böra vara otacksam emot Sånggudinnorna, som skapat hans lycka. Bland alla hans Skaldestycken vann intet mera bifall än det, som benämndes »Ode till Svenska Folket», men i sjelfva verket är en lofsång öfver Gustaf III. Det är författadt i ett rent språk, klart öfvertänkt, väl anlagdt, fullt af manliga tankar, och egde dessutom den då ännu nya märkvärdigheten af framkallandet af Asarnes poetiska gudomligheter. Äfven åt Scenen, hvars högsta Styresman han var, frambar han offer, bestående i trenne små lyriska skådespel, i ändamål att förhöja glansen af Kungliga namns- och födelse-dagar. Längst skall utan tvifvel lefva hans öfversättning af »God save the King», hvilken första gången afsjöngs vid den fest, som Officerarne af Stockholms garnison på stora Börssalen gåfvo d. 12 Febr. 1805 vid Konungens återkomst till sitt rike. E. öfversatte den äfven på Finska.

Men det var dock inom andra kretsar, som Frih. E. af naturen var kallad att intaga ett upphöjdare rum. Bland hans rent vetenskapliga upptäckter nämnas följande: en L u f t p u m p af en ny sammansättning; en C o m p r e s s i o n s - m a s c h i n för kroppars behandling under en starkare tryckning af luft eller ångor; Digestörens (Olla Papini) fullkomnande till ett instrument för chemiska undersökningar, hvarigenom observatorn alltid kan reglera ångans expansions-kraft.

Bland hans uppfinningar för praktiska ändamål intager den S v e n s k a T e l e g r a p h e n s förmodligen första rummet. Den har till princip och sammansättning ett afgjordt företräde för alla utländska. Den derom 1796 utkomna Afhandlingen blef öfversatt på flera främmande språk, och de deri utveck-

lade grunder följdes snart vid telegraph-inrättningarna i England. E. var i 16 år chef för Svenska Telegrapherna, hvaraf, flera linier vid Ålands haf och i Bohus skärgård bildades; en gick under kriget 1808 från Landsort längs kusten till Gefle, bestående af öfver 40 stationer. En särskild Corps, ställd under hans uppsigt, bildades och undervistes för detta ändamål.

E. har äfven i fäderneslandet infört de nya Engelska Ångmaschinerna, hvilka han i flera delar förbättrade; han uttänkte också tvenne sådana nya uppfinningar, af hvilka en i modell blifvit exsequerad. Under hans inseende skedde, kort efter deras införande, tillämpning deraf i stort vid Dannemora, som var hotad att genom vattenflöde råka i fullkomligt lägervall, äfvensom vid Kronans Brännerier i hufvudstaden. År 1807 uppbygde han, för egen räkning, i Stockholm den så kallade Eldqvarnen med en maschin af 20 hästars kraft, hvarigenom han ville trygga hufvudstaden för den förlägenhet, som genom vanliga qvarnars stillastående hittills stundom uppkom. I många år har dock detta verk varit stående. Äfven lättades fullbordandet af Södertelje Canal mycket genom användandet af ångmaschiner. — Frih. E. var ock den, som öfvertalade H:r Owen att hit inflytta och anlägga sin mechaniska verkstad, hvarigenom behofvet af sådana maschiners införskrifning från England upphörde. Genom denne förtjente Manufacturists inkallande var E. en medelbar orsak dertill, att Sverige näst England var, om vi ej misstaga oss, det första land i Europa, der Ångfartyg blefvo införda.

År 1812 uppfann E. den Torknings-maschin för spannemål, som han beskrifvit i K. Vet. Ak. Handl., och som sedan i flera utländska Journaler med loford blifvit omnämnd. Enligt så väl nyssnämnda som Landtbruks-Akademiens vittnesbörd uppfyller denna inrättning fordringarna af det af Riks. Ständer för en dylik maschin föreslagna prisämne. Denna anstalt, hvarigenom 100 t:r säd om dygnet torkades, blef först använd vid Eldqvarnen, men sjelf, icke fullt nöjd dermed, sysselsatte sig uppfinnaren ännu under sin sista sjukdom med att uttänka nya apparater och förbättringar på densamma. — I England hade E. väl sett Linnespånads-inrättningar, men hade icke noggrannt fått undersöka dem. Efter återkomsten uppritade han dels efter minnet, dels genom egen tankekraft modellen till en sådan inrättning.

Ständigt outtröttlig i sina forskningar, i sitt oemotståndliga undersökningsbegär, märktes till och med hos den döende ett af den fullkomligaste tankeredighet understödt sträfvande att liksom i flykten fatta känslan af lifvets yttersta minut

Denna dag var d. 15 Mars 1821. Han dog ogift — och v således den siste, liksom han varit den förste, af sitt nam (Se B. Lex. XIV: 357 och Ny följd III: 375, men jemf dermed hans sjelfförsvar af 1809 i De la Gard. Arch. XI 6, 7, i noten. Se för öfrigt Konst- och Nyhets-Mag. 5 år [1822], Anrep, Dahlgrens Ant. om Stockh. Theatrar, Klem ming, Sv. Dram. Litt., och Hildebrand, Minnesp. s. 29 samt Krigs-Vet.-Ak. H. 1821 och Vet.-Ak. H. 1823.)

Skrifter: *a*) i **Vitterhet:** Sorgetal öfver H. M. Enke-Dr. Lovi Ulrika, hållet i Åbo d. 30 Oct. 1782. Åbo 1782. — Epileg t Operan Atis på H. K. H. Kron-Prinsens födelsedag d. 1 No 1784. — Ode till Sv. Folket. Stockh. 1786. — Alcides' Inträde Verlden, Opera uppförd d. 1 Nov. 1793. — Svensk Folksån Stockh. 1805. — Strödda Skaldestycken i Vitterhetsnöjen IV: 31; i Sv. Parnassen 1786, m. fl. — Flera Tal i Sv. Ak. Handl. (S Reg. i D. 47 af Akad. Handl.) — *b*) **Vetenskapl.** uppsatser åtskilliga af de Akademier och Samfund, hvaraf han var medlem — Om Holländska Linneblekningen i Ekonom. Annaler. Bd. 1807. — Om Telegrapher och Försök till en ny inrättning der Stockh. 1796. — 3 Dissertt. Åbo 1771—76. — *c*) **Embetsbetä kanden.** — (Anon. bidrag till Åbo Tidn., enl. Förteckning W. Lagus. Helsingfors 1870.)

(**Källor:** Rehbinders och Rothliebs Matr. — Lagerbjelke, Tal Vapnet krossades. Stockh. 1821. — D:r C. P. Hagbergs Inträ Tal i Sv. Akad. 1821. [Ak. H. X.] — Rosenhanes Anteckn. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — [Se äfven Anrep m. fl. — Li dekes Denkmal s. 557.])

EDENIUS, JORDANUS NICOLAI.

Född (d. 11 Sept.) 1624 i Vermland af fattiga och rin föräldrar. Blef 1641 Student i Upsala och 1652 Magiste Primus. Året derpå försvarade han såsom Respondens Pr Joh. El. Terseri Dissertatio Mosaico-philologica ex Cap. Genes., hvaruti bevisades, att Hebreiska språket var de äldsta af alla, hvaremot G. Stjernhjelm, som ville tillerkänna Göthiskan samma heder, opponerade med största eftertr Acten bevistades från dess början, kl. 7 om morgonen, Dr. Christina, och ansågs så märkvärdig, att både Dispu tionen och Stjernhjelms argumenter förvaras bland Palmskö ska Samlingarna. År 1654 företog E. en vidsträckt utrik resa, efter hvars slut han, 1656, blef Adjunct i Phil. Fac Theol. Professor (»inscio Consistorio» heter det i dess Prot coller) och Kyrkoh. i Börje d. 9 Jan. 1659. 1661 utnä Theol. Doctor. Afled af lungsot d. 27 Maj 1666. Gift m

lagdalena Camoenià. E. anses såsom en af de största Theo-
ger Sverige haft; han stod i nära förbindelse med den
nnkunnige Hottinger.

krifter: Vindiciæ pro innocentia Vermelandiæ, seditionis injuste
accusatæ. Ups. 1645. — Memoriale Biblicum, Ib. 1664. — Opu-
scula Theologica, Ib. s. a. — 17 Dissert. Theolog. (1757-65), till
en del sammantryckta och utgifna i Åbo 1664. — Epitome Hist.
eccles. Novi Test. Ed. J. Gezelius (Episcopus). Aboæ 1681.

(Källor: Schefferi Suec. litt. — Moll. Hypomn. — Verelii Progr.
exsequ. — Fernow, Beskr. öfv. Vermland. — Jöchers Gel. Lex. —
Gezelii B. Lex. — Fant, Lit. Gr. Sect. I. — [Ups. Bibl. Cat. —
Ärkestiftets Herdaminne I: 218.]

EGGERS, JAKOB VON.

Föddes i Dorpat d. 14 Dec. 1704. Antogs som frivillig
id Svenska Fortifications-corpsen 1723; Sergeant i Fransk
enst 1725, efter återkomsten till fäderneslandet Conduc-
ör (1730), och strax derpå Adjutant vid Fortifications-
taten; gick i K. Stanislai tjenst, under det denne belägra-
es i Danzig, och befordrades af honom till Capitaine öfver
tt Compagnie af Lifdragonerna 1734: Lieutenant vid Forti-
kationen i Sverige 1735; s. å. af K. Fredrik I utnämnd
ill Capitaine vid Artilleriet i Cassel; företog resor i södra
uropa 1736—40; Capit. vid Fortif. i Sverige och Major
id Fältbrigaden af Sachsiska Ingenieur-corpsen 1740; bevi-
tade arméens fälttåg i Böhmen och Prags stormning 1741;
fvervar Kejsar Carl VII:s kröning i Frankfurt 1742, återv-
ände derifrån till Böhmen, men måste för det mellan Sve-
ige och Ryssland utbrustna kriget begifva sig tillbaka till
äderneslandet; gjorde i Finland tjenst såsom General-Qvar-
ermästare-Lieutenant; efter återkomsten till Stockholm För-
te Öfver-Adjutant 1743 och förrättade General-Adjutants-
jenst hos Riks-Rådet Gr. Rosen vid en observationscorps,
om blifvit sammandragen i Bohus län; deltog i fälttågen i
rabant och i Böhmen år 1744; s. å. General-Adjutant hos
ältmarskalken Hertig Joh. Adolph af Sachsen-Weissen-
els; derjemte Chef för Fortifications-fältstaten och Gene-
al-Qvartermästare-Lieutenant; afgick 1745 till Österrikiska
rméen i Böhmen och befordrades till Öfverste-Lieutenant
id Chursachsiska Ingenieur-corpsen; s. å. deltog han i sla-
et vid Kesselsdorf och blef strax derpå af Preussarne till-
ångatagen i Dresden; utvexlades vid det strax derpå föl-
ande fredsslutet. Gick 1747 till Franska hären, som un-
ler Marskalk Loewendahl den store mästaren i belägrings-

Efter fälttågets slut antagen till handledare i Krigsvetenskapen för K. August III:s båda söner, de Sachsiska Churprinsarne Xavier och Carl; till belöning för det sätt, hvarpå han utförde detta uppdrag, befordrad till Öfverste och Chef för Fortifications-fältbrigaden i Sachsen d. 31 Dec. 1749. Året förut hade han från Sverige erhållit Svärds-Orden; blef 1751 vid återkomsten till Sverige Chef för Svenska Fältbrigaden och upphöjd i Adligt stånd; d. 28 Jan. 1752 Öfverste-Lieuten. vid Fortificationen, erhöll d. 8 Januari 1753 lön såsom General-Qvartermästare-Lieutenant vid Fortificationsbrigaden i Stockholm och blef 1755 Öfverste vid Fortificationen i Stralsund. Trädde i Sachsisk tjenst vid sjuåriga krigets utbrott och utnämndes till Commendant på Königstein 1756; blef af Rådet i Danzig vald till Commendant i denna stad 1758. Lemnade Sachsiska tjensten med fullmakt som General-Major. Af K. Gustaf III i Sverige utnämnd till C. S. O. m. St. K. och upphöjd i Svenskt Friherrligt stånd 1772 (ej introd.). Dog d. 12 Jan. 1773 i Danzig.

Denna meritförteckning visar taflan af ett rörligt lif och en outtröttlig verksamhet. Vi se en man, som med framgång försöker sig uti flera riktningar, en lägrets son i besittning af en hög militärisk och vetenskaplig bildning, hvilken gör honom öfverallt eftersökt och oumbärlig; och interesset för den rastlöst verksamma mannen stiger, när man erfar alla de svårigheter, genom hvilka han i barndom och ungdom nödgades kämpa sig fram till den första undervisningen, hvilken så ofta tacklöst slösas på medelmåttiga anlag.

E. var faderlös, när han kom till verlden. Fadern *Jakob Eggers*, bagare i Dorpat, men bördig från Holstein, hade omkommit under nämnda stads belägring af Ryssarne. Modern, som hette *Margareta Krüger*, blef då med sin fyraåriga son och många af Dorpats invånare bortsläpad till Archangel. Der åtnjöt E. sin första undervisning i en skola, som genom den ädle Frankes nit blifvit upprättad. År 1713 förflyttades hans moder till Ustjug Weliki, en provinsstad i Archangelska landet. Hon trädde der (s. å.) i äktenskap med en Svensk Friherre Knut Gabrielsson Sparre (se Anrep IV: 47 o. detta Lex. XV: 107). Nästa år nödgades familjen utbyta detta nya hem mot Totma, en handelsstad, som likaledes var belägen i det Archangelska Guvernementet. Här funnos fångne Svenska officerare, hvilkas undervisning E. hade att tacka för sina första framsteg i Latinska, Franska och Italienska språken; och under deras handledning studerade han Mathematikens elementer samt öfvade sig i

äkning och ritning. Det Mathematiska studiet var hans avorit-studium, och redan i barnaåren kunde man af hans iftiga interesse för denna sak sluta till att han beträdt ett ebit, inom hvilket hans anlag lofvade honom en bestämd amgång. Brist på nödiga böcker försvårade undervisninen och hindrade ynglingen att dessa åren hinna så långt, om en lågande vetgirighet efterssträfvade. Utom de redan ämnda språken lärde han Ryskan, derigenom att detta allänt talades der i traktea; Svenskan lärde han samtalsvis f Svenska officerare, och Tyskan var att anse för hans moersmål. Att E. var Ryska språket fullkomligt mäktig, jorde, att man antog honom till renskrifvare vid Ryska ancelliet i Wologda. Under dessa mechaniska göromål förick visserligen någon tid fruktlöst för den lifliga håg efter anskaper, som brann i ett ungdomligt sinne; men hindren tadgade och underhöllo hans håg, som sedan med fördubbad flit tillfredsställdes.

Efter freden (i Nystad, hösten 1721), då fångarne utexlades, ankom E. med sina föräldrar till Stockholm (1722). Hans befordringar äro redan anförda. Han gick i Fransk rigstjenst, för att der lättare vinna de i Fortificationen erorderliga insigter. Ännu ej af campagner och verksam fältjenst upptagen, använde E. sin tid på resor, för att bese e större fästningarna i Frankrike, i Brabant och Holland, essa odödliga minnesvårdar af en Vaubans och Coehorns nille. För sin önskan att utvidga kretsen af redan förärfvade kunskaper och på stället vinna en praktisk insigt ti befästningens detaljer försakade han beqvämligheter. Han este ej för att söka nöjen, utan för att arbeta på sin militär-vetenskapliga utbildning. Då han saknade medel att öpa böcker, hvilka ingingo i hans studier, »arbetade han natt ch dag att från början till slutet afskrifva hela stora tryckta erk, som han kunde få låna». Han återkom till Sverige ned vidsträckta kunskaper och med en praktisk blick som Fortifikations-officer. Han användes vid uppförandet af de ya fästningsverk, som voro bestämda att vid Oxdjupet förvara ett af inloppen till hufvudstaden.

Då E. sedan 1734 tog tjenst hos K. Stanislaus i Danig, var han i tillfälle att gagna med sina insigter som Ingenieur. Med en fransos delade han förtjensten att före Danzigs belägring hafva satt stadens utanverk i godt förvarastånd. Hans kännedom af Ryskan gjorde det för honom möjligt att öfversätta de mellan flera af belägrings-corpsens Ryska Befälhafvare vexlade bref, som föllo i de belägrades händer. »Derjemte förrättade han alla commende-

ringar inom sitt regimente, i sin ordning, och bivistade å skilliga skarpa bardalekar». Då förvärfvade han i Dans den tillgifvenhet, hvarpå han sedan, sannolikt med ökad a ledning, såsom Commendant fick röna prof. E. hade på gång studerat Fortificationen och Artilleriet, och detta gjord honom skicklig att användas vid det senare vapnet i Hesse Cassel på en tid, då i Sverige det gick trögt med befordra inom Fortifikationen, i anseende till mängden af gamla, ofö sörjda officerare, så väl vid denna corps, som vid hela Sven ska arméen. Det var ej endast i Sverige, som E:s utmärkt skicklighet värderades; det var denna han hade att tack för sin befordran till Major i Sachsisk tjenst. Han had gjort ett besök hos en gammal General, som förde befäl öfve Sachsiska Fortifications-corpsen. De samtalade öfver äm nen hörande till befästningskonsten, och då E. bestridt Ge neralens åsigter, stödde han sina på så talande skäl, at hans vederdeloman, af högaktning för utmärkt duglighet, ge nast hos hofvet i Dresden förordade honom såsom värdig at med tiden bekläda Generalens plats.

Då han 1743 var i tjenst vid Svenska observations corpsen i Bohus län, anstälde han recognosceringar på Norr ska gränsen och grundade derpå den tillförlitliga charta, so han utkastade öfver alla de gränspass, hvilka öppnade e möjlighet för inbrott å någondera sidan. Posteringarna be stämdes med ledning deraf. Då fäderneslandet återvunni freden, ansåg sig E. här ej hafva något att uträtta och in trädde åter i Sachsisk tjenst. Han gick från Sachsen til krigstheatern i Brabant, men återkallades samma år för att följa sachsiska hären på tåget till Böhmen. Ändamålet med marschen uppnåddes, och Preussiska tropparna utrymde Böhmen. Då Sachsiska och Österrikiska arméerna gingo från Böhmen, nödgades de bana sig väg öfver Elben, hvars andra strand var occuperad af Preussiska troppar. »E. fattade posto med Grenadiererna på det till öfvergången utsedda stället, och man tillskref hans goda anstalter mycken del i förrättningens lyckliga utfall».

Samma framgång krönte ej den expedition, i hvilken E., såsom en af befälhafvarne, deltog med uppdrag att afskära återtåget för Preussiska besättningen i Prag. Denna under befäl af General-Lieutenant Einsiedel slog sig igenom, likväl med betydlig förlust. — På slagfältet vid Kesselsdorf vann E. ära, om han än icke tillhörde de segrande. Vi förbigå de ofvan meddelade intyg om E:s verksamhet, hvilka meritförteckningen innehåller, och fästa oss i största korthet vid hans förtjenster af krigsvetenskapen. Öfver Bergen

Looms belägring, som af honom bevistades, författade
en dagbok med bifogade, noggranna chartor; ett arbete,
allmänt lofordades och gjorde heder åt sin författares
kriska studier. Han hade ock ämnat att beskrifva sina
ög i Finland, Böhmen, Bayern, vid Rhen och uti Neder-
erna och dertill foga anmärkningar ur sina på stället
la anteckningar. Man har beklagat, att E. ej utförde
a sin föresats, hvilket troligen bör tillskrifvas hans höga
råk på författarskapet, hvilka hans långt drifna blyg-
iet ej fann tillfredsstälda i egna arbeten. Ett verk af
e omfattning är hans omarbetning af de la Chenayes Dic-
aire Militaire, som var bestämd att omfatta terminolo-
så väl i krigsvetenskapen i allmänhet, som i artilleri,
stningskonst och navigation, och att derjemte upplysa
som dermed stod i sammanhang. E. utgaf först i Dres-
originalet, delvis omarbetadt; och sedan, uppmuntrad af
asiska Churprinsen, företog han deraf en öfversättning på
ka, som eger förtjensten att vara ett nästan helt och
et nytt arbete. Åtskilligt mindre nödvändigt utelemnades,
ra artiklar förkortades och omarbetades, och många flera
des, af hvilka flera hade förtjensten af sjelfständiga af-
dlingar. »Många delar, som höra till de Mathematiska
nskaper, mechanik, borgerliga bygnadskonsten, älderdo-
s minnesmärken, geographie, historia, statskunskap, he-
ik, jagtkonst efter det Tyska sättet, med mera, äro här
eles nya». Kopparstycken äro bifogade och alla Latin-
och Franska termer särskildt förklarade. Samtiden
de ej förneka den möda, som var nedlagd på omarbet-
gen af nämnda Encyclopedie, men ville deremot inskränka
jensten till samlarens, oaktadt alla nya rön och anmärk-
gar, som blifvit bifogade, och den förhöjda tydlighet och
nfulländning, som framställningen vunnit i omarbetningen.
som detta ej undgick, upptog anmärkningen i företalet
den Tyska bearbetningen, hvarjemte han förklarar sig
va valt den method att undervisa, som var mindre högt
skattad, än den var nyttig.

Sitt interesse för vetenskaplig bildning yttrade E. ge-
n de gåfvor af valda arbeten i Krigsvetenskapen och For-
ationen, hvarmed han förökade K. Fortifications-Conto-
s Bibliothek i Stockholm. Han skänkte äfven många
bara verk i Lärdoms-historien, i Mathematik, Krigs- och
ggnads-konst, Historia, m. m. till K. Vet. Akad., af hvilken
n var medlem (sedan d. 19 Oct. 1751). Han skänkte äf-
n samma Akademi sin buste, till hvars uppställande bland

antalet af dem, som af nämnda Akad. gjort sig väl fö tjenta, han förvärfvat rätt genom lärd verksamhet och frikostighet. Att samla böcker var E:s nöje. Han hade betydlig samling, i hvilken äfven förvarades de afskrifter stora verk, hvilka i en medellös ungdom voro den handens arbete; men dessa hedrande minnesmärken af ansträngning förstördes vid den eldsvåda, som lade i hela hans Bibliothek i Stockholm 1751. E. började att inköpa en boksamling, och oaktadt de skänker, han till flera publika verk, af ej mindre än flera hundra beten, hvarförutan han skickat många böcker till slägt vänner, var det Bibliothek, han lemnade efter sig, betydligt. Döden hindrade honom att om denna samling träffa något förordnande.

Äfven egde E. ett betydligt antal modeller och teckningar öfver hufvudfästningarna i Europa och öfver namnkunniga belägringar. Många chartor hade han egenhändigt kastat öfver krigsföretag, hvaruti han under sina fälttåg hade tagit del. En samling i denna väg af högt värde han genom Presidenten, Frih. Liljenberg, tillställa Svea Konungen. E. läste och arbetade ständigt. Han hade fattning och lifligt minne. Äfven egde han förmågan af lätt framställning så väl muntligen, som när han anförtrodde pennan sina åsigter. Allt städade han till reda och ordning. Ehuru Fortifikation och Krigsvetenskap voro hans favoritstudier, blef Vitterheten dock ej främmande för honom; litet som en allmän öfversigt af de ämnen, hvilka ingå en vetenskaplig bildning; och denna mångsidighet var prydnad för den stränga grundlighet i hans egentliga fack, som blifvit allmänt erkänd och som bestämde valet af honom till handledare i Krigsvetenskaps-Akademien för Sachsiska Prinsarne. Vid ett hof kunde han väl skicka sig. Han var der lika hemma, som på valplatsen eller i arbetsrummet. Eggers' angenäma sätt och glädtiga lynne hade beredt honom tillfälle att göra flera resor i Europa; såsom 1736 sällskap med Riks-Rådet, Grefve Adam Horn till Vendig genom en stor del af Tyskland, då många hof och äfven det i Wien besöktes. 1739 beledsagade han Grefve Friese, beslägtad med Comte de Saxe, då en resa genom del af Frankrike, Savoyen och Piemont till Mailand Rom och vidare till Frankfurt am Mayn, der Kejsarval då företogs. Vid Sachsiska hofvet var E. högt ansedd och värderad.

För att fullända porträttet af Eggers, bör tilläggas, att han förenade med den fina verldens ton en gravitet, som ingaf vördnad. Han imponerade med en reslig kroppsställning, med en krigares växt. Själens och kroppens företräden stodo i samklang med hjertats egenskaper, hvilka yttrade sig i vackra handlingar och förvärfvade honom allmän kärlek. — Sedan han de första åren af sjuåriga kriget med ära försvarat Königstein, mottog han en Commendants-befattning uti Danzig. Att han i detta krig, så olika med hvad han i de föregående gjort, höll sig skild från krigsskådeplatsen, kom troligen deraf, att han ej hyste förtroende till det sätt, hvarpå kriget den tiden fördes af Sverige och Sachsen. Han upplefde revolutionen 1772, och man trodde, att E., om ej hans död så oförmodadt följt, hade ämnat att erbjuda fäderneslandet sin tjenst. Han dog ogift, efter att ej längre än 2 dagar varit sängliggande af en bröstsjukdom, som hvarken han sjelf eller hans vänner ansågo för farlig.

Skrifter: Dödsens Tempel. Öfversättn. Sthm. 1747. — Journal du siège de Berg-op-Zoom par un Lieutenant-Colonel-Ingenieur en 1747. Amsterd. et Leips. 1750. Sedan flera gånger upplagd. — Dictionnaire militaire par M:r A. D. L. C. Aubert de la Chenaye. Nouvelle Edition, revue et considerablement augmentée par M. E. (M:r Eggers), Colonel Ingenieur de sa M:té le Roi de Pologne, Elect. de Saxe. Dresden 1751. — En förbättrad upplaga af Aubert de la Chenayes dictionnaire militaire. 2 T. Dresden 1752. — Krieges-, Ingenieur-, Artillerie-, See- und Ritter-Lexicon. 2 B:d. Dresden 1757.

(**Källor:** Stjernm. Matr. — Schönbergs Åminn.-Tal i K. Vet. Akad. 1773. — Gadebusch. Lifl. Bibl. I: 242. — Adelungs Lex. — Ehrengedächtniss, Danzig 1773. — [Anrep och Slägttaflan å Riddarhuset samt Åttartaflor af Schlegel och Klingspor.]) C—M.

EHRENBORGH, CASPER WILHELM MICHAEL.

Åtten härstammar från Jutland och är först känd af Tingsfogden i Nöllöf derstädes, Michael Sörensson. Dennes son, *Jöns Michelsson*, f. 1621, var Räntmästare hos K. Christian IV, hvilken tjenst han innehade, till dess Skåne (1658) kom under Sverige. År 1657 tillböds honom Lagmans-beställningen i Norrige; men han qvarblef i Skåne och hyllade 1659 K. Carl X Gustaf. Han köpte 1666 Hofdala gods i Christianstads län och benådades samma år med adeliga friheter »för sin mot Sverige visade huld- och trohet». Blef 1670 Commissarie vid Skattläggningen i Skåne; förhöll sig under det

år 1675 med Danmark började kriget såsom en trogen Svensk undersåte, befrämjade militiens bästa och goda qvarter på sin egen sätesgård och anskaffade magasiner, hvarför ock Danskarne, när Svenska arméen måst draga sig tillbaka, aftvungo honom stora penningsummor, utplundrade hans gods och afbrände Hofdala gård. Äfven sedermera gjorde han Svenska tropparna goda tjenster samt förmådde allmogen att sjuda saltpeter. Brukades ock 1684 vid Cavalleri-indelningen i Skåne. Erhöll derför 1687 adelskap, då han antog namnet *Ehrenborg*, och gjorde Hofdala till fidei-commiss. Dog 1690 och är begrafven i Brönnestads kyrka. Gift med *Anna Giedde*, hvars fader var Engelsk handlande i Helsingborg, var han farfaders far till Capitaine *Johan Daniel*, f. 1744, † 1815; gift med *Wilhelmina Douglas*, dotter af Hofmarsk. R. S. O. Gr. Wilh. Otto Douglas.

Deras Son är *Casper Wilhelm Michael.* Han föddes d. 14 Apr. 1786. Sedan han i Upsala 1803 fullbordat sina studier, lät han s. å. inskrifva sig i Svea Hofrätt; blef 1806 tillika E. O. Cancellist i Justitiæ Revisionen; förestod 1807 och 1808 trenne domar-förordnanden i Östergötland; 1809 titulerad Häradshöfding; 1810 tjenstgörande Kammarherre hos dåvarande Drottningen och s. å. Assessor i Svea Hofrätt. 1810 Ledamot i Öfre Borgrätten; 1817 tillförordnad Stats-Sekreterare vid Kammar-exped. af K. Cancelli; s. å. Friherre. 1818 ordinarie Stats-Sekreterare vid samma expediton; s. å. R. N. O. 1821 utnämnd President (den förste) uti den för Skåne och Blekinge upprättade Hofrätten. 1823 C. N. O. (Se B. Lex. Ny följd III: 376.)

(**Källa**: Adel. Matrikeln. — [Anrep I: 661.])

EHRENBORG, CASPER, se vid Bokstafvens slut.

EHRENHEIM, FREDRIK WILHELM (VON).

Ätten hette ursprungligen *Paliche (Palitsch?)* och härstammar från Stor-Polen, hvarest i nejden af Lublin en by af detta namn ännu finnes. Vid början af 1600:talet nödgades *N. N. Paliche* för religionstvång öfvergifva sitt fäderneslaud, då han nedsatte sig som Läkare i Stettin. Hans son *N. N.*, blef Borgmästare i nämnda stad. Dennes son, *Peter*, f. 1659, var Krigs-Comissarie i Svenska arméen, sedan Öfver-Kamererare i Lifland, blef adlad 1705 och dog af pesten i Riga 1710. Hans yngste son, Assessor *Johan Ludvig*, f. 1707, gift med *Brita Eleon. Montgomery*, hvars fader var Major,

på Broby Sätesgård i Södermanland 1761 (1764 enl. ›inder). Hans maka lefde ända till 1797.

Af dessa föräldrar föddes på Broby *Fredrik Wilhelm*) Juni 1753. Efter idkade studier i Upsala antogs han till E. O. Cancellist i Riks-Archivet, befordrades 1776 Copist och 1780 till Cancellist derst. Inträdde 1782 n Andre Sekreterare i dåvarande Presidents-expeditio- numera Cabinettet för Utrikes Brefvexlingen. Utnämn- 1785 till Commissions-Sekreterare vid Sachsiska Hofvet 1787 till Chargé d'Affaires, flyttades 1790 i lika egen- till K. Danska Hofvet och utnämndes 1794 till Mini- derst. S. å. (d. 24 Nov.) R. N. O. En af sin tids rste Statsmän, Grefve Bernstorff, stod då i spetsen för ka Cabinettet, och denne visste att värdera det Sven- Sändebud, hos hvilket han fann alla de egenskaper, ıf han sjelf gaf ett så lysande föredöme. Också bibe- s förbindelserna mellan båda Hofven på den mest för- a fot, och v. E. efterlemnade i Köpenhamn ett aktadt ıedrande minne. 1797 blef han Envoyé E. O. och Mi- › Plenipotentiaire vid nämnda hof d. 15 Dec. 1795 (?). Få dagar (?) derefter blef han från denna beskickning allad, för att (1797) tills vidare förvalta Hof-Cancel- Embetet och derjemte Utrikes Ärendena under Riks- ell. Grefve Sparres erhållna tjenstledighet. Året der- (1798 i Jan.) blef han Ledamot i Rikets Allm. Ären- Beredning, Ledamot i Stats-Beredningen samt i Be- ngen af de Pommerska och Wismarska Ärendena. C.). (d. 16 Nov.) 1799. Bevistade såsom Hof-Canceller lagen i Norrköping 1800. Efter K. Cancelli-Collegii ısning utnämnd 1801 till Cancelli-President. 1802 för- .d till Ordförande i Tabell-Commissionen; 1804, under -Sekreter. Francs tjenstledighet, chef för postärendena. (d. 1 Mars) Friherre (då han lät *von* framför sitt bortfalla). D. 14 Jan. 1808 Ledamot i den särskildt inade K. Beredningen; d. 14 Sept. s. å. Ledamot i ıce-Comitén.

Genast efter Regimentsförändringen yttrade till honom 'arl XIII sin önskan, att han ville bibehålla ledningen trikes Ärendena. Men Frih. v. E. hade förmärkt, att ıllmänna meningen icke för honom var gynnande. Den gade honom för de sår, hvaraf Fäderneslandet i följd t vidunderligt politiskt system nu blödde. Man ville icke ıtt den Konung, hvars tjenare han varit, sällan tog råd ågon annan, än af sin egen vilja; man visste icke, att E., om han än icke var tillgifven den Våldsherrskare,

för hvilken alla Europas Furstar, utom Sveriges och St Britanniens, hittills slafviskt böjde sig, likväl aldrig kun vara nog sanslös att tillstyrka, att Sverige skulle trotsa h nom och möta hans härar med så ringa och så illa ordna krafter; än mindre af en blott nyck stöta sig med rik enda bundsförvandt. Man visste icke, att Friherrens syst varit lugnets och neutralitetens; icke, att hans rådslag a tid hade syftat till en sansad beräkning af egna krafter o att han alltid sökt afböja de vådligaste besluten. Man glöm att han under de sista fyra åren genom Konungens täta o långvariga frånvaranden från hufvudstaden var skild fr möjligheten att ens gifva råd, emedan de diplomatiska b sluten kommo honom redan afgjorda till handa. Men und den jäsning i sinnena, som en statshvälfning alltid medf och då minnet af fäderneslandets förluster och nederlag, fö stärkt af nya hotande faror ännu lefde i sin fulla friskh kunde den, som under dessa olyckliga tider stått närma thronen och förmentes hafva ledt Sveriges yttre angeläge heter, icke blifva lottlös på oblida omdömen. Honom för bråddes allt hvad han icke kunnat förekomma, allt hv hans ifriga bemödanden icke förmått leda till ett annat mål Med ett ord: man ansåg otroligt, att Despotismens gråna tjenare kunde blifva ett tjenligt och villigt stöd för d återfödda Friheten. Emedan Frih. E. väl kände denna si nesstämning och var för stolt att rättfärdiga sig inför a mänheten, samtyckte han blott att så länge bibehålla port feuillen, till dess den, hvilken ansågs mest lämplig för utrikes ärendenas ledning, hunnit hemkallas. Frih. E. ne lade sitt embete d. 27 Mars 1809. L. von Engeström bl hans efterträdare, d. 16 Maj, och Frih. af Wetterstedt Ho Canceller. Till den senares ära må nämnas, att han aldr glömde den tacksamhet han var skyldig den Man, som f honom öppnat lyckans bana, och att det värdigaste förhå lande af aktning och vänskap ständigt rådde mellan dem.

Frih. E. drog sig nu undan den allmänna uppmärksam heten och nedsatte sig på en liten egendom, i Småland, Lom maryds socken, som han köpt sig för besparingarna af si inskränkta tillgångar. Allmänhetens röst gillade detta st man gjorde den redlige mannen mer och mer rättvisa, o Riks. Ständer voro snart (d. 30 Aug. 1810) villiga att honom anslå en pension af 600 R:dr Hamb. B:co, som i M 1817 förvandlades till 2000 R:dr svenskt B:co. Frih. tycktes numera endast lefva för landtbruk och ännu mer

*) Jfr den upprättelse, som Montgomery i detta afseende ver Frih. E. 1831 uti: Anmärkningar i anledning af de af G. lersparre utg. Handlingar etc. (Se Sv. Bokl

etenskaperna. De närmaste omgifningarna af sitt Skareda mskapade han, så vidt traktens ursprungliga fulhet medgaf, ll ett litet elysium. Han fördjupade sig i geologi, chemi, phyk och förvärfvade sig deruti insigter, som erkändes äfven af e lärda. Stundom hörde man honom yttra, att naturen egentgen skapat honom till vetenskapsman. Om statssaker talade an aldrig, hvarken om den förra eller närvarande styrelsen. et tycktes som han alldeles hade glömt, att han fordom spet en vigtig rol i det fosterländska sista stora dramat *).

Efter åtta års enslighet såg man Frih. E. åter oförmodt uppträda i hufvudstaden. Väl bivistade han 1817 och 323 års Riksdagar; väl var han vid den förra Ledamot i onstit.-Utsk. och blef vid begge vald till Fullmäktig i Banen, men någon plats i regeringen sökte han aldrig. »Från en vunna hamnen, der hans refvade segel endast höjdes ll utfarter inom lärdomens vida områden, följde hans erirna blick deras strider, som på den öppna rymden kämade mot tidens stormar och händelser, utan afund öfver eras segrar, utan klander öfver deras missräkningar». Han ortfor att lefva för vetenskapliga forskningar; under slutet f hans lefnad voro meteorologiska rön hans käraste sysselittningar. Frukterna deraf meddelade han i de skrifter, om nedanför skola nämnas och som skola lefva, äfven sean minnet af hans diplomatiska verksamhet längesedan förrunnit. Å båda dessa fält var han lika utmärkt genom ramställningens förtjenster. Från hans inträde i Conseljen tervann Svenska Cabinettet i sina offentliga Handlingar et företräde i uttryck och hållning, som det länge hade åtjutit, och det en mellantid i väsentlig mån hade förmintat. Äldre läsare torde såsom ett af de många bevisen erpå erinra sig en af E. författad och i Inrikes-Tidningen ieddelad skrift, full af lugn och värdighet, till svar på en mädeskrift öfver Gustaf Adolph, som Napoleon låtit införa en Tysk Tidning. Hans enkelt grandiosa stil, skild från lomstrens prål och bildernas slöseri, men ändock hvarken ärf eller liflös, hans sätt att kärnfullt, genuint använda iodersmålet påminde på visst sätt om en Höpken, ehuru i n föryngrad gestalt. Denna stil var en prägel af honom jelf. Han var till utseendet lång, mager, i umgänget allarsam, nästan sträng, fåordig och förbehållsam. Men i hans ire bodde värma och starka lidelser.

Frih. E. dog ogift i Stockholm d. 2 Aug. 1828. Af sju yskon öfverlefde honom endast Vice-Presid. R. N. O. *Johan Ludvig v. E.* och Ryttmästaren *Erik Christopher v. E.*

Lex. Nv följd, III: 376.

Sedan 1800 var han Medlem af K. Vitt.-, Hist. o. Antiqu. Akad.; sedan 1802 af K. Vet. Akademien; sedan 1806 d. 20 Dec. af K. Vet.-Soc. i Upsala; sedan 1812 af Landtbruks-Akademien. Det kan synas underligt, att Svenska Akademien icke tillegnat sig samtidens förste mästare att skrifva Svensk prosa, och som tillika i samhället innehade en så upphöjd plats. I sjelfva verket felades icke Akademien dertill god vilja, men Frih. E. hade låtit förljuda, att han icke skulle emottaga en sådan kallelse. (Om medalj öfver E. 1829, se Hildebrand s. 307 och E:s portr. efter Breda i Mag. för Konst. Nyh. o. Moder 1828.)

Skrifter: Bildningsgåfvan, Philosopheme. Sthm 1817. — Tessin och Tessiniana. Sthm 1819. — Antikritik etc. och Något om Antikritiken etc. (mot 2:ne polem. skrifter af G. Adlersparre, rörande Tessin och Tessiniana). Sthm 1821. — Samlingar i allmän Physik. Sthm 1822. — Fragmenter af Meteorologiens historia. Sthm 1822. — Om Climaternas rörlighet. Tal vid præsid. nedl. i K. Vet. Akad. Sthm 1824. — Disquisitiones Meteorologicæ (i Nova Acta Reg. Societ. Scient. Ups.) 1827. — Tal och Polit. skrifvelser, m. m.

(Källor: Tal vid .... Frih. v. E:s Jordfästning d. 16 Oct. 1829 af G. af Wetterstedt. — Enskilda Meddelanden. — [Biographi öfver E. Sthm 1829 (11 sidor). — Anrep.])

EHRENPREUS, CARL DIDRIK.

Föddes i Örebro d. 18/28 Jan. 1692, började sina studier vid Upsala Akademi 1706; blef 1711 E. O. i K. Cancelliet och Utrednings (Utrikes ?)-expeditionen; 1712 Copist i nämnda Expedit.; anträdde s. å. en resa till K. Carl XII i Turkiet; återkom 1714; Assessor i Svea Hofrätt (1718). Vid 1720 års riksdag Ledamot i Justitiæ-deput., 1729 Hofrätts-Råd; vid 1731, 1734 och 1738 årens riksdagar Ledamot af Secreta Utskottet och Elektor till Ständernas deputationer; 1739 Svea Rikes Råd; 1741 en af Riddarhus-Direktörerna; 1746 Commissarius vid afslutandet af en handelstraktat med Spanien; biträdde 1747 vid den alliance, som ingicks mellan Sverige, Frankrike och Preussen. Friherre s. å. 1748 C. N. O. samt R. o. C. K. M. O.; s. å. President i Lag-Commissionen; 1751 Upsala Akad. Canceller; s. å. Grefve (ej introd.). Sedan 1746 medlem af K. Vet. Akad. Dog d. 21 Febr. 176[illegible] Gifte sig 1716 med *Catharina Linroth*, dotter af Assess[illegible] Johan Linroth. Aktenskapet var barnlöst.

E. var omkring 3 veckor gammal, då han förlorade s[illegible] moder *Anna Clerck*. Fadern, *Hans Preuss*, 1695 adlad und[illegible] namnet *Ehrenpreus*, Öfver-Inspektor öfver Gevärs-faktorier[illegible] och Harnesk-fabriken i Örebro, hade all möda ospard f[illegible] sonens uppfostran och undervisning, som började under e[illegible] skild handledning hemma och sedan fullföljdes i stadens T[illegible]

ka skola, der han fick till lärare Rektor Stenmeyer och Conrektor Spöring; tvenne män, som med grundliga kunskaper förenade stora förtjenster af undervisningsverket. I Upsala hade Professoren, sedan Stats-Sekreteraren, Rosenadler öfverinseendet öfver ynglingens studier. De Professorer, hvilkas föreläsningar han begagnade, voro Hermanson, Magnus Celsius, Lundius, Arrhenius och Bellman. Då pesten 1710 utbröt, kallade fadern honom till sig i Arboga; men då regeringen i detsamma flyttades till denna stad, utfärdades ett strängt förbud för alla personer, som kommo från pestsmittade orter att begifva sig till Arboga. Således hindrad att komma dit, reste E. i stället till sina slägtingar i Wermland. Det var under vistandet i denna landsort, som han erhöll underrättelse om sin befordran till Extra Ordinarius i Cancelliet. E. var hemma i språken och hade vid Akademien lagt en god grund i de studier, som den tiden drefvos. Arbetet föll sig således lätt. Han värderades af sin chef, Gr. Arwed Horn, som lemnade honom öppet att välja mellan en då ledig Cancellist-befattning, i fall han blefve hemma i landet, eller att såsom Copist resa till Konungen i Bender, då E. fick tillfälle att arbeta under Konungens egna ögon och der han kunde påräkna handledning af sin svåger Feiff, som då var Cancellie-Råd och som sedan blef President. Utsigten att göra lycka var der lofvande. För rese-omkostnader måste E. sjelf ligga i förskott; men han kunde vara säker att få dem af Konungen ersatta. Efter mogen öfverläggning bestämde sig E. för utresan, hvilken han företog i sällskap med Frih. Olof Cederström, då Cancellist, sedan Riks-Råd och Akademi-Canceller. Svenska flaggan respekterades ej den tiden, och de få segel, som gingo ut, nödgades ställa sig under Engelskt beskydd. Det Svenska köpmansfartyg, som tog våra unga Svenskar om bord, hade af fruktan för Danska kryssare under Amiral Wilstens befäl ställt sig under Engelsk convoy. De resande Cancellisterna medförde vigtiga bref och depecher till Konungen, hvilka de gjorde sig all möda att dölja, för att de ej skulle falla i Danskarnes händer, då dessa anställde den visitation, som ett Svenskt köpmansfartyg ej kunde afböja. Brefven insveptes i en säck jemte en stor jernkula och anförtroddes till Svenska skepparen, som hette Smitt, med en bevekande föreställning om, huru maktpåliggande det var att undandölja dessa dokumenter eller, om detta var omöjligt, att då hellre låta dem falla i sjön, än i fiendens händer. Deras koffertar förseglades med adress till ett Engelskt Handelscontor i London. Sjelfva förklädde de sig och togo sin plats i hängmattor. Det före-

gafs, att de voro sjuka matroser. Fruktan för en upptäckt, som kunde blifva en följd af den ständiga visiteringen, som anställdes af de Danska Örlogsskeppen, hvilka kryssade öfverallt i deras väg, förmådde dem att begära det de skulle få gå om bord hos Engelska Convoy-Capitainen, mot det de gåfvo honom en hederlig vedergällning. Han biföll och hemtade dem med sin egen slup natten den 24 Juni (1712). De hade då varit fyra dygn på sjön. Nu voro de i säkerhet och åtnjöto af sin värd ett vänligt bemötande. Motvind och storm drefvo dem ända till Skottska vallen. De styrde tillbaka och träffade ett Holländskt fartyg, med hvilket de gingo till Amsterdam. I Haag erhöllo de af Svenska Gesandten depecher, bestämda för Konungen, och reste sedan vidare till Wien, der Svenska Commissions-Sekreteraren Stjernhöök satte upp en berättelse om politiska ställningen vid Kejserliga hofvet. Denna berättelse ingick i de depecher, som borde intressera Svenska Konungen. Öfver Ungern och Siebenbürgen skedde resan till Bender, der de träffade K. Carl, i olyckor obesegrad, och de lifvades till en fördubblad sorgfällighet i hans tjenst genom prof på den »nåd och mildhet, som inga olyckor kunde förändra i det kungliga sinnet».

Calabaliken i Bender inträffade (d. 1 Febr. 1713). »E. tog till värjan, när pennan icke mera kunde uträtta till hans Konungs tjenst. Han följde Hjelten utur det ena rummet in uti det andra och fäktade, till dess elden stod uti alla hörn». K. Carl blef, som bekant är, tillfångatagen, då hans sporrar snärjde honom på vägen till Cancelliet. E. blef vid samma tillfälle af 12 Tatarer tillfångatagen. I strängaste vintern på isen plundrades han till bara linnet. Man drog af honom stöflarna, i hopp att der finna dukater. I stället för de kläder, som afrycktes honom, hängde de på honom en söndrig fårpels och några osnygga slarfvor. För öfrigt led han en hård medfart, tills åtta dagar derefter en Engelsk köpman, vid namn la Moutraye, friköpte honom. Köpebrefvet ligger i hufvudskrift förvarad bland Upsala Akademis handlingar. E:s vid detta tillfälle visade mod och tillgifvenhet för Konungens person ökade den nåd, hvaruti han stod. »Ja, Konungen berömde i flera personers närvaro hans förhållande och sade sig vara sinnad att göra honom till Öfverste-Lieutenant». E. fick veta detta genom bref från Feiff och undanbad sig en nåd, som var egnad att väcka afund, förebärande såsom giltigt skäl sin närsynthet. »Konungen ansåg en nöjd sedighet mera, än en pockande förtjenst, som sätter värde på sig sjelf, och antog denna ursäkt med synnerligt nådigt välbehag».

Misshandlingar under fångenskapen hos Tatarerna ådrog [illegible]en sjukdom. Sex veckor låg han i flussfeber och bröst[illegible]rk; och hade ej Holsteinska Ministern Fabrices ädelmod [illegible]mmit emellan med omvårdnad och penning-försträckning, [illegible] hade saknad af allt det nödvändiga gjort slut på hans [illegible]ckliga lif. Konungen var flyttad till Timurtasch vid Adri[illegible]opel, och E. var ej förr återstäld, än han begaf sig efter [illegible] anlände dit midsommarsafton. K. Carl var sängliggande, [illegible]n tog icke desto mindre emot honom och visade honom [illegible]faldiga prof på en särdeles nåd. Den osunda orten var [illegible]nlig för allas helsa och kastade E. ånyo på sjuksängen, [illegible]väl ej för längre tid än en månad. Han tjenstgjorde se[illegible]n i Demotica hos Konungen, och såsom Commissions-Se[illegible]reterare åtföljde han General-Major Grothusen, då denne å Svenska Konungens vägnar afgick till Constantinopel, för att complimentera Sultan och underrätta om Konungens tillämnade hemresa. E. var i sin embetsbefattning närvarande vid de båda audienser, som Grothusen erhöll, »vid hvilka tillfällen denne Svenska beskickningen vistes all upptänkelig heder, så väl genom kaftaners tilldelande, som ansenlig Turkisk välplägning». E. och dåvarande Commissions-Sekreteraren Hans Olivencrona stannade qvar någon tid i Constantinopel för att uppbära en summa penningar, som för Konungens räkning var uppnegocierad.

Den i Turkiet rådande osäkerheten gjorde det till ett farligt uppdrag att hafva om hand en större summa. Men klokhet och försigtighet användes, och penningarne bragtes i säkerhet till Demotica. Den tid, som förflöt före remissens inhändigande, användes af E. till att se allt märkvärdigt, som den stora staden hade att erbjuda en utlänning. Genom särskild ynnest erhöll han inträde uti Sophia-Moskeen, i hvilken Muhammedanska helgedom annars högst få Christna hafva fått komma. E. tog kännedom om landets lagar, om religionen och Turkarnes seder, så mycket som det för en Frank var möjligt. Han bereste Propontiden och Hellesponten och landsteg på kusterna och på flera af Archipelagens öar.

Sedan han tillfredsställt sin vetgirighet, anträdde han hemresan genom Wallachiet, Siebenbürgen och Ungern, öfver Wien och Breslau till Svenska Pommern. Hvar något märkvärdigt var att se, tog han sig tid och »gjorde sig stort gagn af sin resa». D. 14 Dec. (1714) kom han till Stralsund. Nästföljande Juni började belägringen af denna stad, då K. Carl med sina Svenskar visade sin vanliga heroism i strid med öfverlägsna fiender. De af Konungens omgifning, som tillhörde civilståndet, voro vana att dela alla faror och voro krigare så väl som de, hvilkas yrke det var. »Styckens knal-

lande, kulors hväsande kring öronen och eldars skimrand för ögonen hade blifvit deras hvardagsro; ja, döden blef de icke mera förskräcklig, sedan han stundeligen fick vara deras sällskap». E. gick dagligen till sin Konung med expeditioner och underskrifter. »I retranchementer och på vallarna dvaldes Konungen; på trumman skref han sitt namn» Omöjligheten af ett längre försvar erkändes allmänt, och efter prof på ett hjeltemod, som gränsade till det otroliga, gick K. Carl öfver till Sverige d. 10 Dec. (1715). Samma afton besteg E. en jakt, som tog om bord Cancelliet och alla dess handlingar. Faror och svårigheter tillstötte i mängd; på sjön låg tjock is, som man måste såga sönder för att komma fram, och från land fingo de en ovänlig helsning. En fiendtlig kula genomborrade jakten uti vattengången nära intill kölen. Skepparen Smitt, densamme med hvilken E. år 1712 gått ut från Göteborg, var den, som genom rådighet räddade alla från en ögonskenlig dödsfara. Han stack sin arm i ena hålet på kölen och tillstoppade den andra öppningen med hvad som i hast var att tillgå. Sedan lät han med tunna blyplåtar beslå båda öppningarna. Knappt var denna fara öfverstånden, innan en ny styckekula kom och dödade en Cancellist vid namn Glaser och en Polack, som stod vid sidan af E. Då jakten följande dag hunnit ut i öppna sjön, träffade den på Vice-Amiralen Taube, som med 7 Örlogsskepp kryssade mellan Pommerska vallen och Skåne. E. jemte Müllern, då Ombudsråd, och Cedercreutz, då Registrator, sedan Riks-Råd, hemtades upp om bord på Taubes skepp. Storm och oväder fördröjde segelfarten, och först femte dag Jul landsattes E. i en slup vid Ystad.

Han hade snart den tillfredsställelsen att återse sin Konung, som alltid omfattade honom med samma nåd. Under första infallet i Norge begagnade E. sin ledighet till att göra en resa till Wermland. Vid samma tid (1716) trädde han i äktenskap. Han hade ej varit borta mera än 6 veckor, då han å nyo inställde sig i Lund och der återtog sin embetsbefattning. Konungen gjorde rustningar för ett nytt tåg till Norge. Krigs-expeditionen var i oupphörlig verksamhet, och kl. 2 hvarje morgon började tjenstemännens arbete under monarchens ögon. Ingen ansträngning var svår för dem, »som visste, att Konungen räknade alla andras möda, förutan sin egen».

Befordringen till Assessor i Svea Hofrätt var oväntad, och sättet, hvarpå fullmakten kom E. till handa, lemnade honom i villrådighet, om han skulle mottaga eller undanbedja sig denna nåd. D. 13 Febr. 1718, en afton, då E. gick från Cancelliet

till sitt logis, mötte honom på gatan en Cancellipost, som tillställde honom ett papper, utan att kunna upplysa om dess innehåll. Då E. kom hem och läste fullmakten, började han frukta, att han fallit i sin herres onåd, helst denna befordran kommit, utan att han sökt den, och derjemte stod i strid med hans föresats att aldrig öfvergifva Konungens person. Han tog till råds sin svåger Feiff, som tillstyrkte honom att mottaga fullmakten, hvilken vittnade om Konungens önskan att förskaffa honom en befordran, som i saknad af någon ledig plats ej kunde vinnas i Cancelliet.

I allmänhet ansåg man E. mindre vuxen en domare-befattning, derför att han ej förr handlagt juridiska mål, och man önskade, att Cancelliet ej gått miste om en mans verksamhet, som på detta fält med rätta hölls för oumbärlig. Snart tystnade likväl hvarje fördom mot en man, hvilken såsom domare lika mycket utmärkte sig för vidsträckta juridiska insigter, som för skarpsinnighet, oväld, charaktersfasthet och menniskokärlek. Han var en fiende af alla chicaner, hvarigenom den enfaldige snärjdes, och lika benägen han var att öfverse med en ringa förseelse, lika strängt beifrade han brottet, som blifvit en vana. »Han hörde med tålamod, tjente alla med gladt lynne och afviste äfven dem med behagkghet, som icke kunde villfaras. Genom vänlighet lättade han förtryckta och sorgbundna sinnen; genom saktmodighet uppmuntrade han enfaldig fromhet; och genom allvarsamhet satte han blygsel och förfärelse i slug vanart».

Såsom ledamot af Justitiæ-deputationen utarbetade han ändringen i gamla lagens stadgande om börd. Assessor E. var eftersökt, så snart i den tidens riksdags-commissioner och deputationer vigtiga ärenden förekommo, och på hans verksamhet förvara de offentliga handlingarna många vedermälen. Ständernas oinskränkta förtroende hade han förvärfvat, och hans upphöjelse till Riks-Råd (1739) — ett för hans dåvarande befattning alldeles ovanligt steg — gillades på det högsta af allmänna rösten. Man önskade hans duglighet ett vidsträcktare fält för dess verksamhet. Och att de högsta åreställen vunnos, utan att sökas, efter 23 års tjenstgöring i Hofrätten, befriade från afund en man, hvars stora förtjenster endast kunde jemföras med hans anspråkslöshet. »Han var ödmjuk i största höghet, stilla i bullersammaste oro och orörlig i omskiftliga tidehvarf.»

Många vigtiga värf fortforo att taga E:s verksamhet i anspråk, »såsom Stats-Commissionerna, Ostindiska handeln m. m». För manufakturernas befordran var han verksam,

icke endast med väl utarbetade förslag, utan äfven me-
penning-förskott, och detta utan beräkning på någon enskil
vinst. — Han egnade dessutom vetenskaperna sina omsor-
ger, dels såsom Præses i K. Vetenskaps-Akademien, och de-
såsom Upsala Universitets Canceller. I den första af dessa be-
fattningar vakade han öfver efterlefvandet af Akademien-
stadgar, hvilka bland annat innehöllo, att den medlem, so-
utan giltiga skäl var frånvarande från Akademiens samman-
komster, borde uteslutas från antalet af Akademiens med-
lemmar. Större lif inträdde i Akademiens verksamhet. De-
var i Konungens närvaro som E. der höll tvenne tal såso-
Præses. Han sörjde lika oförtrutet för Akademiens eko-
nomi och förärade till dess boksamling »det stora och dy-
bara verket: Allgemeines Universal-Lexicon». — Såsom Ca-
celler för Upsala Akademi förenade han strängaste rättvis-
med de mest outtröttliga omsorger för vetenskapernas o-
detta samhälles tillväxt och flor. Förtjensten befordrade ha-
och lyssnade aldrig till de mäktiga förord, hvarpå mind-
meriterade sökande byggt sitt hopp. Alla rättvisa anspr-
var han angelägen att tillfredsställa, och blygsamheten be-
friades från en ansökning, som var uppfylld innan den han-
framställas. Till nya lärare-befattningar skedde utnämnin-
gar; och om några grundade sig på enskilda anslag, så va-
det Cancellerens förtjenst, att till flera af dessa tjenster m-
del anslogos af Ständerna. Kalsenianska och Borgströms-
Professionerna upprättades, och Adjunkter tillsattes i Ju-
dik, Chemi och Botanik. För Astronomi, Chemi, Medic-
Botanik och Ekonomi byggdes auditorier och anskaffades in-
strument-samlingar. Akademiska Bibliotheket blef betydli-
riktadt och dess årliga inkomster förökade. Den betydli-
Ehrenpreusiska myntsamlingen var ett vigtigt vedermäle -
denne Cancellers kärlek och nit för högskolan. Innan ha-
(1751 för endast 36000 dal. k. m.) sålde den till Akademi-
hade han i 30 år gjort inköp för denna samling, och myck-
hade kommit till genom vänners frikostighet. Den inneh-
3000 mynt och medaljer, både in- och utländska, och mång-
som för sin höga ålder hade stort värde. Den var derjem-
sorgfälligt ordnad*). Han gaf 120 runstafvar till Akademi-
Bibliothek och bifogade dertill förklaringar och anmärk-
ningar, utarbetade dels af honom sjelf dels af andra lärd-
män. Med myntsamlingen följde ett betydligt antal Num-
matiska arbeten till Akademiska Bibliotheket.

---

*) Se berättelse härom i Bussus Beskrifning om Upsala II -
f. Om E:s myntinköp, se Benzelii Brefväxl. s. 19—22.

E. utverkade anslag för nya Professorer, som utnämndes, dan ännu emeriti uppburo den ordinära lönen. Under Cancellariat tillsattes nya tjenstemän för att skyndsamre expediera Akademiens räkenskaper och alla kuranta göiäl. Akademien kunde vid ansökningar hos K. M. alltid äkna sin Cancellers verksamma förord, och detta gällde t. Cancellerens enskilda bedömande af vetenskapernas ide vittnade om det höga värde han satte på lärda studier förvärfvade honom allas kärlek. Han kallade dem »sina n och vänner». Länge fingo de ej vänta i hans förmak; genom sitt vänliga tilltal och otvetydiga bevis på välvilja gte han dem derhän, att de ej för honom hade några hemieter. Den lifligaste entusiasm väckte den ädle Mæcenaredan första gången, när han som Akademiens Canceller ökte Upsala och med sin herrliga röst på det gamla Rorspråket utdelade Venia till Doctorspromotioner i Theologi, idik och Philosophi. Och denna gång verkade ensamt iaget af hans personlighet; ty besöket skedde strax ır sedan han öfvertagit Cancellariatet, innan ännu Akanien hunnit skörda frukten af hans styrelse. Akademien ; öfver honom (1759) en medalj med hans bröstbild på sidan och på den andra en Apollo med sina attributer öfverskriften: »ditat et illustrat». (Se Hildebrand s. l, äfvensom 180.)

Saknaden beklagade E:s för tidiga bortgång; men han var klig, som icke hann att öfverlefva sig sjelf. »Sinnets munhet och kroppens styrka följde honom i dess sista förrättgar, och den förra gjorde, att han tog ett nöjdt afsked n jorden». ... »Hans Excellence hade en stor, väl växt stark kroppsställning, ett behagligt utseende samt en l, jemn helsa till den 6:te sistl. Febr. (1760), då han om onen angreps af en feber; dertill kom sedan gulsot och ammation i lefren, som på 14 dagars tid så afmattade ı lifskrafter, att han d. 21 derpå följande slöt sin lefnad, år och 3 (? se s. 180) månader gammal».

rifter: 2:ne Tal i K. Vet.-Akad., ett vid Konungens besök, det ndra vid Praes. nedlägg. — Nummi Runici brevi Commentario llustr. Se Acta Lit. Suec. 1738, p. 26—30. — Tal vid intr. i Lagommiss. d. 4 Juni 1748 i Lärda Tidn. s. å.

Källor: Arrhenii Hist. Acad. Ups. — Frondins Orat. Parent. — Stjernmans Matr. — Åm.-Tal i Vet.-Akad. 1760. — Schlözers Biogr. 2:r Th. — Carlesons Tal vid grafven [d. 24/3 1760, jfr Warmholts 7293—95]. — Gesel. Biogr. Lex. — Rosenhanes Anteckn. — [Anrep. — Rådslängden. — Rothlieb, Riddarholmskyrkan s. 177. — Lüdekes Denkmal. — Lärda Tidn. 1760].) C—M.

EHRENSKIÖLD, NILS.

Fadern hette *Johan Nilsson*, som, född i Finland, från Kamererare tjente sig upp till Stats-Commissarie, Kammar Råd och sist Landshöfding i Österbotten. Adlades 1666 Modern var *Cath. Rask*, Kamererare-dotter. (Se nedanför.) Sonen *Nils*, född i Åbo (d. 11 Maj) 1674, tog 1692 tjenst vid Amiralitetet. Var 1790 Kapten på skeppet Liffland 1714 finna vi honom såsom Contre-Amiral öfver den Svenska flotta, som (i slutet af Juli) 1714 på höjden af Åland vid Hangö udd mötte den Ryska, bestående af 30 krigsskepp (under Czarens befäl), 80 galerer och 100 halfgalerer (under Apraxins befäl) med 20,000 soldater om bord. Amiral Apraxin förde öfverbefälet, och Czaren sjelf tjente som Contre-Amiral. Ehuru E:s esquadre bestod af endast 8 fartyg med 38 kanoner och 900 man, emottog den striden och uthärdade den i tre timmar. Czaren äntrade Svenska Amiral-skeppet Elefanten och tog både det och befälhafvaren till fånga. Denna seger var Czaren äfven i särskildt hänseende angenäm. Han hade nämligen kort förut hos sin egen Senat gjort ansökning att få blifva Vice-Amiral, men Senaten hade derpå svarat: »Att som flottan vore en dyrbar rikets klenod, så borde han hafva betänkande vid att taga den under sitt eget commando, såsom ännu ovan att strida till sjös.» — Nu, efter vunnen seger, höll Peter (d. 9 sept. 1714) ett präktigt intåg i Petersburg och skänkte vid detta tillfälle den fångne Svenska Amiralen en med silfver rikt beprydd klädning. Sedan tog han honom vid handen, förde honom upp till Senaten och frågade: »om de nu ville samtycka till hans förra begäran, sedan han i en så stor och blodig action tagit en så dråplig sjöman till fånga?» Alla jakade enstämmigt, lyckönskade Czaren till den ärorika segern och förklarade honom värdig att blifva Vice-Amiral. — E. blef sedan mycket väl hållen och besöktes ofta af Czaren. Sin frihet återfick han dock icke förr än efter freden (i Nystad), och vid afresan 1721 gaf honom Czaren en dosa med sitt derpå rikt infattade porträtt.

Strax efter hemkomsten i slutet af nämnda år utnämndes E. till Amiral och Directör vid Amiralitetets ekonomi; han dog i Carlskrona (d. 2 Nov.) 1728. Gift med *Lovisa Anckarstjerna.* E. hade grundliga kunskaper, särdeles i matematiken. Under sin fångenskap sysselsatte han sig med vetenskapliga studier och förfärdigade flera instrumenter, bland hvilka ett Astrolabium universale, beskrifvet i Acta Lit. Suec. 1723.

Farbrodern *Erik Nilsson* hade också såsom Kamrerare börjat sin bana; blef sedan Öfver-Commissarie vid Amiralitetet, Ståthållare i Kalmar och Lagman, först i Ne-

rike, sedan i södra Finland, och adlades 1675. Gift med Maria Hansdotter. (Enl. Riddarhus-slägttaflan voro Erik och hans hustru N. E:s föräldrar, såsom ock af slägttaflan hos Anrep synes. Se B. Lex. Ny följd III: 377 och Finlands Minnesvärda Män I: 147—72, hvarur tillägg och rättelser h. o. äro gjorda, men hvarest E. uppgifves vara född d. 4 Maj.)

(Källor: Stjernm. Matr. — Norbergs och Voltaires Carl XII:s Hist. — Beckstadii Sv. Sjömän. —, Gezelii B. Lex. — Ennes. Carl XII:s Krigare. — [Se ofvan.])

EHRENSTEEN, EDVARD och CARL.

1. Ättens stiftare EDVARD var född (d. 25 Febr.) 1620. Fadern, *Philip Bononius,* bodde då i Häradshammar på Vikbolandet, men blef sedan Kyrkoherde i Locknevi. Sonen skickades till Upsala, der hans uppehälle blef något trångt, men medelst understöd af ett Kongl. Stipendium, det af K. Gustaf II Adolph inrättade Communitetet samt en condition (1637) hos R. R. Amiralen Åke Hansson Ulfsparre blef det honom dock möjligt att fullborda sina studier och taga den philosophiska graden. En historisk lection erbjöds honom i Linköping, men emedan han vid samma tid hade utsigt att såsom hofmästare för tvenne unga Baroner Khewenhüller få göra en utländsk resa, så antogs det senare anbudet. De reste alltså ut 1648 och besågo de flesta Europas länder. Påfven Innocentius X beskrifves sålunda: »Till människligit anseende var han af grym och häslig aspect: uti hans gestalt, gång och åthäfvor lik ett deforme monstrum, messlings-ärrot och stort ansigte, glest skjägg mäst under hakan och på halsen och ben och fötter som en elephant; dock eljest icke utan godt förstånd och som hans ställe fordrar icke den ogudaktigaste». I Lombardiet förekom det honom, som om de förnäme och klokare der redan (1652) »hade en rök om Dr. Christinæ på the orter tillkommelse, för hvilken (orsaks) skull the Svenske hos dem vore mägta angenäme och blefvo för andre nationer märkeligen fägnade».

På hemvägen besöktes Regensburg, der E. träffade Legaten Björnklou, hvilken bevisade honom särdeles vänskap, såsom förlofvad med hans frus syster, och skickade honom med åtskilliga depecher till Kejsar-valet i Augsburg, dit han sjelf såsom främmande gesandt ej fick komma. Sedan E. besökt Wien, Ungern och flera andra länder, samt vid öfverfarten på Östersjön varit i lifsfara, ankom han i Nov. 1653 till Stockholm. Drottningen hade då rest till Upsala och var så sysselsatt med sina förestående planer, att hon intet öra hade

för E:s böner om en anställning i Cancelliet. Lyckligare var han hos K. Carl X Gustaf, som förordnade honom 1654 till Sekreterare vid en (Shering Rosenhane anförtrodd) negociation med det upproriska Bremen.

Kort efter hemkomsten erhöll E. befallning att med Gr. Joh. Oxenstjerna afgå till Tyskland. Han skyndade att (... Febr. 1755) fira sitt bröllop med *Catharina Wallenstedt*, dotter af Theol. Prof. i Upsala, sedan Biskopen i Strengnäs, L. O. Wallius. Om hösten 1655 lät Konungen kalla honom till Polen att arbeta omedelbart under sig. Här måste han flitigt föra pennan, någon gång svärdet och utstå många faror och äfventyr, vanligen i Konungens nära omgifning. Han uppsatte förbundsakten med Churfursten af Brandenburg och den så kallade Elbingska traktaten (af $\frac{1}{11}$ Sept. 1656) med Holländarne.

Vid Danska krigets utbrott åtföljde han sin Herre till Holstein och vidare framåt på hans segrande bana. Göromålen blefvo då än mer ökade, ehuruväl Cancelliet alltid var på rörlig fot, så att E., såsom han uttrycker sig, både dag och natt måste hafva foten i stegbygeln. Men det var en stor uppmuntran att arbeta »under en sådan Konungs direction, som hade ett så incomparabelt judicium, kunskap och minne om alla saker och en så accurat experience och arbetsamhet ... att ingen penna det beskrifva mägtar.... Och såsom Sveriges vapen under en så stor Herre florerade, så florerade ock pennan».... Vid slutet af fälttåget måste E. om dagen vara närvarande vid underhandlingarna i Roeskild och om natten rida till Kongl. Högqvarteret i Köge, för att afgifva relation om hvad dagligen passerat och inhämta nya order. Slutligen afslöts freden (d. 26 Febr. 1658), då Hofrådet Coyet och E. voro Assistenter. Om de föregående underhandlingarna berättar han en märklig anekdot, hvarom äfven Pufendorff nämner några ord. »När man preliminarier tracterade i Perstorp för Kiöpenhaven, och K. M. i nåder recommenderade mig så ordren att menagera, att, om möjligt vore, vi måtte både Bornholm och Trondhem erhålla; men i fall af stor difficultet, ville K. M. sig med ettdera benöja låta. Nu refererade jag för Legaterne (Ulefelt och Sten Bjelke), att K. M. icke ville skrida till något fredsslut, med mindre begge cederades, reserverandes för mig, att kunna vid bordet under concerten göra min påminnelse. Nu kallades Engelska Mediatoren Medou, att han skulle göra goda officier och förmå de Danske härtill, det han ock gjorde. Imedlertid kommer Gr. Cl. Tott, som vakt om kalla natten hade, och kastade sig i en säng i tractaterstugan inom förlåten, och

Frantzöske Mediatoren Terlon låg vid spisen på golfvet. Då kom Medou, som icke visste af Gr. Totten, sade till Terlon, att de Danske ville cedera begge, allenast begge Mediatorerne ville dock hjelpa dem fägta derföre: de skulle stiga opp från bordet och låtas (låtsa), som allt skulle brytas; men om icke annars vara kunde, så ville the de (dessa) tvenne stycken på gården cedera. Gr. Tott, hörandes detta, kallade mig sackta utur förlåten i sängen vid dörren, och begärde få tala med H:r Sten Bjelke, hvilken han uppenbarade Medous relation, hvarefter han, så väl som efter min insinuerade ordres, sig rättade, och mäkta hårdt stod på bägge, så att de Danske begynte lyfta på rumpen och hota (med) bortgång. Bjelke lät intet movera sig. Nu mente jag vara tid, att insinuera den secrete recommenderade modificationen om cession af ettdera. Men H:r Bjelke ville intet anhöra mig, rättandes sig efter Tottens uppenbarelse, af hvilken jag allsingen kunskap hade. När de nu uppstodo på båda sidor, kan du, min Son, tänka, hvad alteration mig åkom, som befarade genom min konstling hela tractatens ruptur. In discessu tog jag Bielcken i jackan, men han ville intet achta mig: jag blef öfvermåttan bestört och visste icke hvad råd att taga; men när de Danske togo på sig resekapporna på gården, cederade de ändteligen begge, och Ove Juhl aborderade mig, sägandes: »För ett Bornholm och Trundhem släppa vi icke freden». Vid detta var jag mächta curieux att fråga om cessionen af begge, och som jag förnam honom vara skedd, hastade jag förut till K. M. och refererade om saken».

Efter fredens underteckande medföljde E. sin Konung till Frederiksborg, der Danska Konungen träffades, och tillfälle för honom yppades att se, huru man med förställning och hala ord sökte förkläda den ännu i djupet af sinnena glimmande bitterheten. E. tyckte sig då förmärka, att man å Danska sidan var sinnad rygga en del af fredsvilkoren, och sade detta också för K. Carl X, som likväl i början icke trodde honom.

E. blef 1657 adlad och erhöll i årlig ränta 700 dlr sm:t af capitel-godsen i Skåne och 300 dlr i Östergötland. Sysselsatt att biträda vid de nya provinsernas organisation, kallades han vid krigets utbrott ånyo till Konungen, och fick fullt upp att göra med uppsättande af »justificationer, remonstrationer, declarationer, resolutioner, instructioner, expeditioner». Dock uppmuntrades han 1659 med fullmakt att vara Sekreterare af Staten. Vid Ständernas sammankomst i

Göteborg (1660) anbefalldes han uppsätta en Berättelse om rikets tillstånd, hvilket märkvärdiga document till hälften finnes tryckt i Sv. Archivum, T. 5. Han uppsatte äfven Konungens testamente, och var den förste, som i den nye Konungens namn uppsatte den mängd bref, ordres och memorialer, som föranleddes af dödsfallet.

Fortsättande sina trägna diplomatiska värf med sin vanliga flit och all den pedantiska vidlöftighet, som var tiden och honom sjelf egen, framskred E. mer och mer på lyckans bana. (1665 eller) 1668 blef han Hof-Råd af Staten; 1671 befordrades Gripenhjelm till Hof-Canceller, hvilket gick E till sinnes, som ansåg sig förbigången, men tröstades s. å. med en Cancelli-Råds-fullmakt. Sommaren derefter blef han anbefalld att jemte Pehr Sparre gå såsom E. O. ambassadör till Holland och England, i ändamål att medla mellan de stridande Makterna. I London blefvo de med stor utmärkelse emottagne af Konungen, och E. såg vid audiensen den Britiska aristokratien glänsa »i större prål och ståtlighet», än han någonsin hittills sett hade. Hela Svenska ambassaden blef också af Hofvet underhållen, men detta kostade gesandterna mer i skänker, än om de sjelfva för egna pengar skulle underhållit sig och hela suiten. Mediationen blef emottagen, och efter sex veckors vistande lät Carl II på en jakt öfverföra dem till Holland, der allt var i allarm och förskräckelse. För öfrigt mottogo Holländarne den erbjudna bemedlingen med misstroende och påstodo, att Svenskarne icke voro fullt oväldiga, utan mer deras fiender benägna; likväl antogo de mediationsförslaget, och Aachen, sedan Cöln, utsattes till conferensort. Mellertid uträttades der intet, och Legaterna åtskildes 1674.

E. begaf sig dă till Haag, för att ytterligare poussera på fredsverket, men ehuru saken i början syntes lofva framgång, förklarade dock General-Staterna Sverige krig 1675, sedan vi öfverfallit deras bundsförvandt, Churfursten af Brandenburg. Det kom då till en häftig ordvexling mellan General-Ståthållarn och E., som alltid var Holländarne afvog, likasom de hatade honom, kallande honom »den stora Scriptisten». Innan E. lemnade Holland, skickades till honom en stor packe med avisor och paskiller öfver slaget vid Fehr-Bellin och öfverrumplingen i Rathenau. Hela olyckan kom ifrån »den unge, dumme Wollmar Wrangel, som var en man af en stor temeritet privatim, men i commando-saker af litet förstånd och råd, och derför vid denna retraiten var hel rådlös»; äfvensom af »Commissarien Örnstedt, som intalade Fältherren

t hela arméen blifvit slagen». — »Örnstedt hade meriterat scem, men blef genom brodern i stället befordrad till Rerings-Råd i Pommern». De öfriga olyckorna under detta iget härledde sig »af de höge Officerares fauter», bland ilka nämnes Riks-Amir. Gr. Gustaf O. Stenbock, Amiral ahe, Stjernsköld, Creutz, Wachtmeister. — »Flottan commnderades af Amiraler, som aldrig sett en fiende till sjös, lrig commenderat en båt; befälet öfver tropparna till lands nades åt Cancelli-Råder, Hofrätts-Assessorer» (Magn. De Gardie, Joh. Gyllenstierna, Thord Bonde).

Öfver Hamburg och Lübeck reste E. till Sverige 1675 h led nära nog skeppsbrott i sjelfva hamnen, Elfsnabben. ı del af hans kläder, tapeter och gyllenläder ledo skada. ın redogjorde för sin ambassad och nedlade i Cancelliet ıa acter, bestående i 6 folianter. Legationen i Nimwegen ɜf honom kort derefter erbjuden, men han undanbad sig n för sin svaga helsas skull; i stället blef han hemma och ötte sin syssla som Hof-Canceller, hvartill han 1674 blif; befordrad. Bevistade Riksdagen i Halmstad 1678; 1680 ɜf han utnämnd till President i Wismarska Tribunalet ıot sin vilja; men detta var ett streck af Örnstedt, som lle efterträda honom som Hof-Canceller. Aftynande krafr förhindrade dock E. att utresa till Tyskland och emotga sin höga befattning. 1683 blef han Kongl. Råd. Derıot blef vid Reductionen E:s räkning å ambassad-utgifter h resten af hans Hof-Cancellerslön från 24,000 dlr nedutad till hälften och hälften af K. Carl X Gustafs donan honom fråntagen. Emellertid egde han Forssby gård, ırkestorp och Blackstad. Hans dödsdag inföll d. 30 Juli tjernman har och Riddarhus-slägttaflan har haft Juni) 1686; n jordfästades i Jacobs kyrka, men blef begrafven i Österers kyrka. (Likpred. hölls af Vultejus d. 13 Febr. 1687 tr. s. å. jemte Personalier.)

rifter: Epist. E. Paciani ad Chr. Przimiski. Haag 1655. — Responsio ad duo Scripta Danica. Greifsw. 1657. Omtr. i Frankf. 1658. Öfvers. på Tyska, Greifsw. 1657. — Sambtaal ... uthöfver närvarande Conjuncturers Tillstånd. Öfvers. s. l. et a. (se Warmholtz 4920 och De la Gard. Arch. XII: 101.) — Bevis emot Adelens Rättighet öfver Skattegods. Stockh. 1769. — Jfr Schefferi Suec. litt. och se Warmholtz 4662, 4802, 4813.

(Källor: Loenbom, Anekdoter om Sv. Män. I Bd. 5 o. 6 St. (E:s egen lefv.-beskr.) — Obrecht, Laudat. funebr. 1687. — Schefferi Su. Litt. — Moll. Hypomn. — Stjernmans Matr. o. Centur. Anonym. — Witte, Diar. Biogr. — Adelungs Lex. — Gezelii B. Lex. D. 1, 4. — [Rehbinder, Hof-Canc. — Rådslängden. — Anrep. — [illegible] Tidn. 1769 N:o 49, 50.]

Enkan lefde ända till 1719, då hon dog i sitt 93:dj år. Deras barn voro:

2. [1]) CARL, som var född i Thorn 1656, studerade Upsala; åtföljde sin fader under legationen 1672. Blef 167 Cancelli-Junker; 1677 Sekret. i K. Revisionen och, emeda han stod i mycken nåd hos sin Konung, använd vid åtskillig vigtiga förrättningar, så väl i arméen som vid Danska freds verket (1679). Året derefter, 1680, åtföljde han Gr. Gyllen stolpe på dess legation till Holland, och sedan reste han me Envoyén Liljeroth till Paris, hvarifrån han begaf sig ti Wien. Men då Turkarne belägrade denna stad, förfogade ha sig till München, dit Kejs. hofvet tagit sin tillflykt. Återkommen till Sverige 1683, utnämndes han 1691 till Häradshöfding i Södermanland och året derpå till Lagman öfver Skån och Blekinge. En hetsig feber lade honom 1702 på dödssängen i Stockholm. Ogift. Han var känd för stor skicklighet och trohet och såsom en rättvis lagens skipare.

(Källor: Th. Ihre, Orat. Funebr. och Personal. till Likpredik. — Gezelii Biogr. Lex. II: 195. — [Stjernman, Höfd.-Minne. — Anrep.]

[2]) *Margareta*, f. 1659, † 1721, gift med K. Rådet, President. i K. Canc.-Colleg. Gr. Nils Gyllenstolpe, denna Grefliga ätts stammoder. — [3]) *Lars Philip*, f. 1662, Commendant på Ottersberg i Bremen, † ogift derst. 1700. — [4]) *Edvard*, f. 1664, Capitaine, † ogift på Forssby gård 1711, och utdog med honom ätten på svärdssidan. — [5]) *Chat. Regina*, f. 1666, gift med Öfversten L. G. Stöltenhjelm, † barnlös 1709. — [6]) *Anna Beata*, f. 1669, gift med Gen.-Majoren, sedan Riks-Rådet och Presid. i K. Canc.-Coll. Gr. Arv. B. Horn, † i Riga 1703.

K. Rådet E. hade en halfbroder, *Gustaf Philipsson*, som adlades 1674, deltagande i sin broders sköld och vapen; tjente sig upp till Öfverste-Lieut., och blef död ogift 1677 i byn Wä under belägringen af Christianstad. (Se Sv. Ad. Ättartaflor af Schlegel och Klingspor.)

EHRENSTRAHL, DAVID KLÖCKER.*)

Hette förut *Klöker*. F. i Hamburg (d. 23 Sept.) 1629. Ingick 1646 i Svenska Cancelliet och var närvarande vid Westfaliska fredens afslutande. I Osnabrück sysselsatte han sig vid lediga stunder med ritning; snart öfvergick detta från blott tidsfördrif till en bestämd kärlek för konsten. I denna stad tog Klöker undervisning i målar-konsten af en vanlig målare; för att vidare deruti fullkomna sig, begaf han sig

*) Klöcker skref E. sjelf i senare tid, efter adlandet, men von tillhör ej hans namn.

er freden till Holland, der han studerade under den be-
nde Djurmålaren Georg Jacobs. Återkommen 1651, blef
ı antagen i Dr. Maria Eleonoras tjenst; 2 år derefter
etog han på hennes bekostnad en resa till Italien och an-
. länder, der han vistades i 8 år. Hans första arbeten i
m blefvo så väl emottagna, att en Cardinal upptog ho-
n i sitt hus under de 4 till 5 år han der vistades. Emel-
:id hade Maria Eleonora och Carl Gustaf aflidit; men Enke-
Hedvig hemkallade Klöker, för att ornera Ulriksdal,
ipsholm, Strömsholm och Drottningholm. Sistnämnda slott
f i synnerhet fältet för hans skicklighet, i föreställningar
Enke-Drottningens och K. Carl XI:s historia, den han
rgaf i allegoriska taflor, hvilka uttrycka de märkvärdi-
ıte händelser och förrättningar intill år 1693. Utom den
ngd porträtter, som af honom äskades, förefölle äfven vid
'vet högtidligheter, dem han genom sina arbeten åt min-
förvarat. Så blef den vid K. Carl XI:s kröning hållna
'usell af honom tecknad och sedan på 63 blad (inber. ti-
n) stucken i koppar i Nürnberg (se nedan). — I E:s taflor
ler effect i det hela, utan att de särskilda delarna äro
rdslösade; i behandlingen af ämnen öfvergick han aldrig
öfverdrift; hans teckning är correkt, säker och ädel; ljus
ı skuggor, luftperspectiv äro oklanderligt behandlade, car-
:ionen naturlig. Egentligast stor är han såsom djur-målare,
han återgaf fullkomligt dessas physiognomi, böjelser, in-
ıkt och naturliga egenheter. Särdeles förträffliga äro hans
ıtar. I allt igenkänner man Cortonas då för tiden beun-
ıde, nu stundom klandrade manér. Med åren minskades
ıs uppfinningsförmåga, så att han stundom måste låna
ıpper och figurer ur kopparstycken.

Strax efter återkomsten från Italien blef E. 1661 K.
f-Målare, 1674 adlad, 1690 Hof-Intendent. Dog i Stock-
m (d. 23 Oct.) 1698 och är begrafven i Storkyrkan. Gift
1663 med *Maria Momma*, dotter af Brukspatr. Wilh. M.
ras dotter, *Anna Maria*, gift med Vice-Pres. i Svea Hof-
t, Johan Wattrang, var en skicklig porträttmålarinna.
Biogr. Lex. XXII: 109—11.) 2) med *Emerent. Bau-
nn*, hvars fader var Rådman i Wismar, och förut gift
d Tyska Pastorn i Stockholm, Joh. Gerdes. Stjufsonen,
ans Joach. Gerdes, † 1735 som Landsh., blef under hans
nmer adopterad.

Ett epitaphium med en stolt inskrift blef öfver honom
Kunglig befallning upprest. (Se Rüdling: Det i flor stående
ckholm 1: 37, 38.) — Hans porträtt in qvarto utgafs 1772
Akrell. — Sv. Akad. lät 1808 öfver honom slå en medalj
ı teckna hans minne. (Se Hildebrand s. 66, 401.)

Hans förnämsta arbeten, af hvilka flera blefvo stuckn i koppar äro: K. Carl XI:s kröning (på Drottningholm) hvi ket af samtiden betraktades såsom hans mästerstycke; Ryl tet förestafvande Historien hvad hon bör säga; Sanning upptäckt af Tiden; Christi Korsfästelse; Glorian; Platfond i stora Riddarhussalen; Yttersta Domen, hvaruti åtskilli är lånadt. Denna stora tafla blef vid eldsvådan 1697 frå Slottet flyttad till Storkyrkan. (Se Handl. rör. Skand. His 34: 113—22.)

Skrifter: Certamen Equestre cæteraque Solemnia Holmiæ Su corum A:o MDCLXXII. M. Decbr. Celebrata Carolus XI - - - Avi Regni regimen capesseret (60 blad, inber. titeln, i aflång folio oc 3 i stor folio, graverade efter E:s ritningar af Eimmart i Nürn berg; med latinsk och tysk text, hvardera 18 sidor, tr. i Stock hos Eberdt s. å. Se Klemming, Ur en Antecknares samling s. 84, der ännu flera gravurer efter E. upptagas.) — Die vo nehmste Schildereyen welche in den denen Pallästen des Kö nigreiches Schweden zu sehen sind. Sthm 1694. Fol.

(Källor: Stjernm. Matr. — Tessins Bref. — Gezelii Biogr. Le — Minne i Sv. Akad. Handl. D. 5 1808 (af Nordin). — Boye Mälar-Lex. m. fl. — [Anrep. — Warmholtz 8000. — Se De Gard. Arch. enl. Reg.]

EHRENSTRÅLE, DAVID.

Förut *Nehrman*. Föddes i Malmö d. 14 Juli 1695. Föräldrarna voro Handelsmannen *Johan* eller *Hans Nehrman* och *Ingeborg Faxe*. Sonen blef Student i Lund 1712; Auscultant i Göta Hofrätt 1717; E. O. Juris Professor i Lund 1720; Ord. Juris Professor 1721; 1731 och 1740 medlem af två vigtiga commissioner; föreslogs af Göta Hofrätt till Lagman, och af K. Cancelli-Collegium tvenne gånger till Revisions-Sekreterare; 1749 titulerad Revisions-Sekreterare; 1746 adlad. Tog afsked d. 12 Mars 1753 och tillbragte sina återstående dagar på sin sätesgård Säby i Småland, der han dog d. 6 Maj 1769.

E. vistades sina två första studentår i Lund under And. Rydelii handledning, företog sedan 1714—17 en resa till Tyskland, der han i Halle studerade Romerska lagen, och till Holland, samt hade äfven ämnat sig till Frankrike, hvilket dock ej blef af. Som Akademisk lärare var E. högligen värderad och jemte Lagerbring den utmärktaste man på sin tid vid Lunds Universitet. Han föreläste med grundlighet, klarhet och smak; han utmönstrade alla skolastiska qvarlefvor och den mängd af voces hybridæ, som i den tidens lagspråk åstadkom en brokig förvirring. Också besöktes hans föreläsningar talrikt af en ungdom, som hans stora

ıte drog till högskolan. Han läste särskildt öfver jus publi-
n och utarbetade förklaringar öfver alla balkarna i lag-
ken, hvartill han bifogade parallel-ställen »apparenta an-
omiers concilierande och hänvisning till andra Kongl. stad-
och förordningar, som antingen upphäfva, ändra, skärpa
r lindra något lagens rum, och hvad dermed eger gemen-
ıp». Öfver de 3 första balkarna äro hans anmärkningar
ckta. »Efter nya lagen hade han ändrat och på trycket
ifvit både jurisprudentia civilis och criminalis; hvarför-
ın han hade i pennan författat jurispr. oeconomica, ca-
ralis, ecclesiastica, militaris, metallurgica, mercatoria, thera-
ıtica, heraldica, samt i ett särskildt collegio förklarat de
rkvärdigaste termini technici i Lagfarenheten». — Med
rätt yttrade om honom Lagerbring, att med hans upp-
dande som akademisk lärare en ny epoch börjar för den
idiska vetenskapens uppkomst, och att han var en pryd-
l både för sin vetenskap, för den plats han innehade och
hela Akademien. Den juridiska litteraturen i Sverige
före E. föga bearbetad, och han förvärfvade sig den
tjensten att genom många nya arbeten i denna väg hafva
lerlättat ett förut vanvårdadt studium. — För att skaffa
samlingar i sin vetenskap, reste E. till Köpenhamn 1726,
till Stockholm 1730 och 1734. Han egde äfven en af
största Manuscript-samlingar i riket, men denna, som för-
ades på Säby, förstördes genom åskeld år 1752, ehuru
ı, i hopp att vid en dylik olyckshändelse lättare kunna
da sina bokskatter, låtit uppföra sitt bibliotek på något
tånd från de öfriga byggnaderna. E. kände sin förlust,
ı bar den med styrka, och om han äfven året derpå
ıträdde sin akademiska lärare-befattning, som han 33 år
stått, upphörde ej derför hans verksamhet såsom för-
are. Han var utmärkt för sin arbetsamhet och vörd-
svärd för sin exemplariska vandel. Han försummade in-
offentlig Gudstjenst och gick till och med i otte- och
ınsånger och i veckopredikningar; »olik häruti de fleste
ge Professorer, som, utom Theologi, voro rare att se i
kan, och nyttjade merändels söndagen att medicinera på»,
er en minnesteckning från den tiden. Han hade ett vac-
t utseende och det behagligaste väsende. (Hans porträtt,
adt af Scheffel 1731 och grav. af J. F. Martin 1798,
es bekräfta detta omdöme).

Gifte sig 1724 med *Helena Maria Linnerhjelm*, dotter
Biskopen i Lund D:r J. Linnerius. Han hade med henne
söner: 1) *Jonas*, Cancellers-Sekret., f. 1725, † 1748; 2)
us, Öfverste R. S. O., f. 1727, † 1790, och 3) *Fredrik*,
ra Fiskal i Göta Hofrätt, f. 1731, † 1754.

Skrifter: 27 Dissertt. 1719—52. — 7 Programmer. — Inledning t[illegible] then Svenska Jurisprudentiam Civilem, af Naturens Lag och Sv[illegible] riges Rikes äldre och nyare Stadgar uthdragen och upsatt. L[illegible] 1729. 4:o. — Inledn. till then Svenska Processum Civilem, m. [illegible] Lund 1732. 4:o. Ny upplaga. Stockh. o. Upsala 1751 o. 17[illegible] 4:o. — Föreläsn. öfver Giftermåls-Balken. Stockh. 1747. 4:o. — Föreläsn. öfver Årfda-Balken. Stockh. o. Upsala 1752. 4:o. — Then Svenska Jurisprudentia Civilis, m. m. Stockh. 1746. 4:o. — Inledn. till then Svenska Jurisprudentiam Criminalem, m. m. Stockh. o. Upsala 1756. 4:o. — Oratio Par. in Mem. Martini Hegardt SS. Th. Doct. atque Prof. Prim. & Archi-Præpositi Lundensi Lundæ 1732. 4:o.

(**Källor**: Giörwell, Biogr. SuioG. p. 105. — Brings Programm 17[illegible] och Åm.-Tal 1770. Öfvers. Götheb. 1771. — Colianders Liks[illegible] mon. Lund 1770. — von Döbeln, Hist. Acad. Lund. — Adelsv[illegible] Lex. — Charakters-skildr. af Nyrén. — Ståhl, Biogr. Underr. [illegible] — [Anrep, som har ett par skiljaktiga årtal.]) C—x.

EHRENSTRÖM, OLOF.

Född 1713 nära Falun på egendomen Liljesund, t[illegible] hörig dess föräldrar, Bergs-Rådman *Anders Larsson E.* o[illegible] *Anna Trotsig*. Olof jemte 2:ne andra äldre bröder skick[illegible] des 1722 till Upsala under handledning af Mag. Joh. Li[illegible] som sedan blef deras stjuffader och sist Th. D:r samt Pr[illegible] i Stora Tuna. E. blef 1736 inskrifven i Landtmäteri-C[illegible] toret, 1739 utnämnd till Bergs-Collegii Landtmätare, 17[illegible] till Directör öfver den i Österbotten s. å. förordnade Ge[illegible] Mätnings-Commissionen. Dog ogift i Wasa 1750. E. e[illegible] vidsträckta kunskaper, och hans embetsberättelser innehöl[illegible] äfven anmärkn. om landets hushållning och försvar. D[illegible] sistnämnda »blefvo sedan begagnade af en stor generals. M[illegible] dan han 1743 vistades i Dalarne, gjorde han den på Fa[illegible] torg församlade Dalallmogen ifriga föreställningar, för att a[illegible] råda dem ifrån det tillärnade upproret. Men då dessa in[illegible] uträttade, reste han i största hast och på bivägar till Stoc[illegible] holm och aflade för Konungen berättelse om upprorets b[illegible] skaffenhet, hvilket mycket nådigt upptogs.

Skrift: Anmärkn. öfver det gensvar, som en obekant Auctor fr[illegible] gifvit emot det, som uppå H:r Amir. och Landsh. Th. A[illegible] kronas d. 12 Juli 1744 hållna Tal är gifvit af H:r Inspect. J[illegible] Faggot.

(**Källa**: Gez. Biogr. Lex. Bd. IV.)

EHRENSVÅRD, JOHAN JAKOB. — EHRENSVÅ[illegible] AUGUSTIN. — EHRENSVÅRD, CARL AUGUST,

1. EHRENSVÄRD, JOHAN JAKOB.

Hette förut *Scheffer* (Schæffer?) och var född i Tyskland (i Finland enl. Riddarhus-slägttaflan) 1666. Trädde ung i Svensk tjenst vid Artilleriet; blef Fändrik vid detta vapen i Narva 1701, Lieutenant 1704; Capitaine 1710; Major 1712; Öfverste-Lieutenant 1715; Öfverste och Commendant på Carlstens fästning 1719. Dog 1731.

E. bevistade Dünas öfvergång i slaget mot Sachsarne, fälttågen i Kurland och i Polska Preussen, var med i affärerna vid Holofzin och vid Desna, vid Viprek och Pultava, och gjorde sig öfver allt känd som en käck officer. I sistnämnda slagtning blef han fången, men visste att göra sig fri och ankom till Stockholm i början af år 1710. Han commenderades sedan med Artilleriet till Skåne, der Danskarne gjort infall, och tog del i slaget vid Helsingborg. 1712 skickades han till det då blokerade Wismar, men förstod att praktisera sig in i fästningen; och det var det förbättrade skick, hvaruti E. bragte Artilleriet, som satte staden i stånd att uthärda en lång belägring. 1716 erhöll han befäl öfver fält-artilleriet i Skåne och 1718 beordrades han att åtfölja Svenska arméen till Norrige. Under Fredrikshalls belägring hade han vakt den afton K. Carl XII blef skjuten. I den dagbok han förde har han på flera ställen i brädden afritat fästningsverk och förskansningar. En pelare, i fallet afbruten, har han tecknat, der han berättar om Konungens död, hvilken efter E:s uppgift inträffade mellan kl. 10 och 11. E:s journaler skola intyga hans dristiga, oförskräckta och allvarsamma lynne, hans tillgifvenhet för öfverheten och den glädtiga sinnesstämning, som aldrig öfvergaf honom. — Den sista fält-commendering, som uppdrogs E., var till Roslagen 1719. K. Carl XII hade adlat honom 1717, men diplomet underskrefs först 1719.

Gift 1) med *Anna Margareta Mannerheim* † 1724, dotter af Banko-Commiss. Aug. Marheim, adlad 1693 med namnet *Mannerheim*, och 2) med *Sophia Polus*, dotter af K. Rådet, Gr. Th. Polus, och enka efter Cancelli-Rådet Peringsköld. Med sin första Fru hade han flera barn (se Anrep).

(Källor: Stjernm. Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — [Låstbom, Höfd.-Minne. D. 2, der födelseåret är 1676. — Anrep.])

C—M.

2. EHRENSVÄRD, AUGUSTIN.

Den föregåendes Son. Född d. 25 Sept. 1710 på Fullerö i Vestmanland. Studerade i Upsala, der han önskat blifva

Mathes. Professor, men en karg stjufmoder nödgade honom att afbryta sin akademiska bana, då han 1726 ingick som Volontaire vid Artilleriet. Trängtan att bygga sin kunskap på vetenskapliga grunder dref honom till Stjernsund att söka undervisning hos Comm.-Rådet Polhem; sedermera studerade han artilleri-vetenskapen hos sin slägting, Presid. Carl Johan Cronstedt (E. var en dotterson af dennes syster.) 1733 Adjutant, 1734 Lieutenant vid samma reg:te. Företog 1736 och med ett årligt understöd för 2:ne år af 1,000 dlr sm:t af allmänna medlen en resa till Frankrike; återkommen, blef han 1739 Capitaine-Mechanicus vid det under 1738 års Riksdag inrättade Cadett-Compagniet, 1739 Led. af K. Vet.-Akad. strax efter dess instiftelse. 1741 och följ. åren bevistade han Finska kriget. Reste 1745 åter utrikes, bevistade Preussarnes fälttåg i Böhmen och var närvarande i slaget vid Sorr, hvarefter han af K. Fredrik blef anmodad att till Svenska hofvet öfverföra underrättelsen om denna seger; 1746 Major vid Artilleriet i Göteborg; 1747 Öfv.-Lieutn.; s. å. transporterad till Gottland, men sedermera, jemte Riks-R. Gr. Liewen, anbefalld att utse ställen till fästningars anläggande vid Finska gränsen samt att tillika föra direction vid fästningsverkens anläggande så väl i Helsingfors och Sveaborg, som vid Lovisa och Svartholmen, med hvilka arbeten han, med undantag af trenne år, fortfor ända till sin död. 1748 R. S. O. 1749 Öfverste för K. Artilleri-Reg:tet. Vid 1747 års Riksdag uppgaf han plan till Landskrona stads flyttning närmare hafvet och dess befästande, hvilket redan 1679 R. R. Frih. Joh. Gyllenstjerna uppgifvit och af Gr. Dahlberg skulle utföras, samt förslag till inrättande af Arméens flotta. Den förra planen blef endast ofullkomligt utförd; det senare gillades vid 1756 års Riksdag, och han sjelf förordnades till Chef öfver denna flotta. S. å. erhöll han General-Majors fullmakt, och tillika öfverinseendet vid undersökning om durchfarter och nya uppstäders anläggning i Finland. Bevistade hela Pommerska kriget, dels som General-Major och blef 1758 C. S. O., dels sedan 1759 som General-Lieutenant, tills han sjelf 1761 förordnades till commenderande General-en-Chef; vid Passewalk (1760 d. 3 Oct.) illa blesserad i bröstet. (Se Hildebrand s. 175.) Vid 1762 års Riksdag tillåts honom att genom byte emottaga Öfverste-beställningen vid K. Lifdragon-reg:tet i Finland. 1764 General af Cavalleriet. S. å. Friherre jemte sina bröder *Carl*[1]) och *Fredrik*[2]). 1769 R. o. C. af alla

[1]) Hade tjent i Hessen; var vid adlandet Öfverste för K. Artilleri-Reg:tet; slutligen General-Major. Dog 1770 i Stockholm. Sl...

K. M. O. 1771 Grefve. 1772 Fältmarskalk. S. å. d. 4 Oct. död på Öfverste-bostället Saris i Finland och begrafven (d. v. s. jordfäst) i Helsingfors stads kyrka. (Hans lik nedsattes sedermera (1783) på Sveaborg, och öfver honom restes på K. Gustaf III:s befallning en minnesvård. Se Inr. Tid. 1783 N:r 63 och detta Lex. XVIII: 227.)

Gift 1739 med *Cath. Elis. Adlerheim* f. 1715, dotter af Lagman Carl A. och Christina Hjärne, dotter af Landsh. Urban Hjärne.

E. var ett bland de största militäriska snillen Sverige någonsin egt. Han riktade, redan ung, artilleri-vetenskapen genom sin uppfinning att kasta bomber à ricochet både med större noggrannhet än tillförene samt med tolfdubbel större hastighet. Äfven påfann han ett nytt sätt att förskansa sig på öppna fältet. Hans storverk är dock skapelsen af Sveaborg och Svenska galèr-flottan. De nya fartygen kunde fortskaffas i mot- och medvind, kunde användas i trängsel och grunda farleder och freda egna skärgårdar. De erhöllo egna kast- och skjut-maskiner och ett särskildt inöfvadt krigsfolk, som likt amphibier kunde röra sig både på vattnet och det torra. Med förundran såg Europa inom tvenne tiotal af år de oländigaste klippor i Finlands skärgård omskapas till en af de starkaste fästningar och öppna sitt sköte för att emottaga rikets örlogsflottor. Lyckligtvis anade icke anläggaren, att, då han reste detta bålverk, frukten af hans snilles ansträngningar och en hel lefnads mödor, han endast arbetade för den fiende, emot hvars framträngande han just med denna jätte-byggnad ville sätta ett värn.

Men, kan det frågas, hvilken var orsaken, att för detta mäktiga snille, som i flera hänseenden gaf kriget en förändrad riktning och fosterlandets försvar nya stöd, stridens fält icke

---

1. *Gustaf Johan* (bekant för sin Journal, förd uti K. Gustaf III:s hof 1777—80, se B. Lex. Ny följd III: 257), död 1783 som Envoyé i Berlin; 2. *Carl August*, Envoyé, sedan Minister vid Franska hofvet, slutl. General-Lieuten., död ogift i Stockholm 1805; 3. *Johan August*, General-Adj., Öfverste, död 1802. — 4. *Carl Fredrik*, Lieutenant, ogift, dömd 1792 förlustig adelskap och till evig landsflykt, såsom delaktig i konungamordet. Bosatte sig i Köpenhamn under namnet Gyllenborg. (Jfr Anrep.)

2) Tjente också vid Artilleriet, sedan i Franska arméen; var vid adlandet Öfverste i arméen, R. S. O. Sedan Öfverste för Jemtlänningarne, tog 1769 afsked med General-Majors titel; dog ej förrän 1807 på Björknäs å Wermdön i sitt 89:de år, sedan hans Fru, Marg. Palmfelt (dotter af R. R. Frih. Gust. Palmfelt), sex dagar förut föregått honom i en ålder af 86 år.

bar några lagrar. Här är icke fråga om Finska kriget; E. förde der blott ett lägre befäl, och då han dit ankom i sällskap med Öfverbefälhafvaren, Gr. Charles Emil Lewenhaupt, var slaget vid Willmanstrand redan hållet och fälttågets öde afgjordt. Men vi tala om Pommerska kriget, der han sjelf ett par år förde högsta befälet. Svaren på detta spörjsmål äro flerfaldiga. För det första voro åtskilliga af de enskilda actioner, rörelser och företag, som förefölllo i detta krig, mera hedrande för Svenska vapnen än man i allmänhet föreställer sig, fastän detta krig i det hela icke var det. För det andra var E:s verksamhet under ungefär ett år förlamad af det sår, som höll honom dels vid sängen i Stralsund, dels, sedan han något tillfrisknat, i fäderneslandet, fjerran stridens skådespel. För det tredje var han, lika som de öfriga befälhafvarne, bunden af Drottningens politik och andra dels redan kända, dels ännu icke uppdagade omständigheter. Slutligen torde vi föga misstaga oss, om vi yttra den meningen, att Ehrensvärd på slagfältet icke var lika stor som i sitt arbetsrum med ritstiftet i handen. Han var en skapare, en djerf uppfinnare, en snillrik grubblare på den militära vetenskapens fält: men han synes icke egt samma förmåga att sjelf göra sina upptäckter gällande emot en fiende. Gåfvorna äro olika utskiftade; hvar och en stor theoreticus är icke lika lycklig i utförandet, icke i det techniska användandet. Detta är dock en blott gissning af oss: Arbin, hans biograph, lagerströr så väl hans som de öfriga Pommerska befälhafvarnes krigarbana. Alla Svenskarnes rörelser voro enligt hans framställning taktiska mästerstycken, idel glänsande tåg från den ena segern till den andra! Det vissa är, att E., oaktadt ett lågande fosterlandsnit och en manlig vältalighet, saknade förmåga att entusiasmera soldaten och inverka på menigheten.

E:s själsdaning företer stora likheter med sonens. Samma djuphet i tankar, samma karghet i ord. Äfven Fadern var konstnär, ehuru blott vid lediga stunder. Han skref vers: han målade förträffligt i olja, och i teckning på fri hand var han en mästare. Sedan han tillbragt en tid i Paris, försvinner han; en del ansåg honom vara hemrest, andra i Holland. Ändtligen återfinner man den unge Lieutenanten: han hade gifvit sig i lära hos en berömd Gravör i en afsides del af staden och af honom inhemtat hans konst.

E. lefde och dog fattig: millioner af Kronans medel gingo genom hans hand, men i hans hus stannade intet guld. Till sitt yttre var han välbildad; hans utseende och alla hans rörelser vittnade om en stark själ och ett stort hjerta.

umgänge var behagligt och ledigt: ibland vänner öppenhjertigt och gladt: i stora samqväm var han merendels tystlåten.

Skrifter: Anledning att skjuta och kasta bomber. Stockh. 1741. — Tal om ungdomens uppfostran till krigsmän; vid Presid. nedl. 1743. — Tal om en Svensk Sjömakt, vid ett lika tillfälle 1766. — 4 Rön i K. Vet. Akad. Handl. — Egen Grafskrift, tecknad i hans Almanach för 1770, införd i Gjörwells Hist. Extr. Saml. VIII. N:r 60. — Embetsskrifter.

(**Källor:** Adel. Matr. — Åminn.-Tal i K. Vet. Akad. 1774 af Ax. Magn. Arbin. — Rosenhanes Anteckn. — [Ofvan anförda. — Rothlieb, Riddarholmskyrkan s. 189. — Anrep, som dock har felaktiga uppgifter. — Riddarhusslägttaflan. — Sundholm, Sv. Fält-Marskalkar, 1873.])

3. EHRENSVÅRD, CARL AUGUST.

Son af den föregående med *Cath. Elis. Adlerheim*, född d. 5 Maj 1745. »Hans uppfostran var manlig och allvarsam. Kunskap och seder bildades på en gång». Detta kan man sluta af de sunda uppfostringsåsigter, som fadern framlade i sitt förut omnämnda tal »om Ungdomens uppfostran till krigsmän». Redan vid 8 års ålder blef E. inskrifven som Cadett vid Artilleriet, och vid 17 år aflade han vid sin faders sida i Pommern de första profven af tapperhet, 1761 och 1762. Han deltog nämligen i landträffningen vid Neuensund och i den »under hela detta krig för Svenska tapperheten mest smickrande» sjödrabbningen vid Frische-Haff. Härigenom visade han sig värd sin befordran (1761) till Fänrik vid Åbo inf.-reg:te och sedan (s. å.) till Lieutenant vid Arméens flotta. När freden blifvit sluten, gjorde han tjenst såsom Flagg-Capitaine under dåvarande Majoren Trolle. Nybyggnaderna på Sveaborgs varf och docka samt expeditionen med arméens flotta till Carlskrona och i Finska skärgården sysselsatte honom de följande åren. I sällskap med sin vän Trolle begaf han sig till Brest, för att der lära känna det Franska sjöväsendet, som den tiden kunde mäta sig med det Engelska. »Knappa villkor, hedrande vedermälen af en fars oegennytta, som haft förvaltning af allmänna medel till millioners belopp, kunde icke återhålla, men blott försvåra detta företagande». Vid sin hemkomst biträdde han med recognoscering på Norska gränsen under Major Sprengtporten och befordrades till Capitaine (1770). Vid samma tid (1776) tog han, som Friherre, sitt inträde på Riddarhuset, der Fältmarskalken Ehrensvärd (1771) blifvit upphöjd till Greflig värdighet. 1772 R. S. O. S. å. Major i arméen och 1774 vid [illegible] i arméen och 1775 vid flottan. Öf-

Under embetsåliggandeu fortsatte E. oupphörligt sina i Classikerna, Matematiken, Naturvetenskaperna och Kon sterna egnade studier. Ledd af denna konstkärlek och läng tan till konstens förlofvade land, företog han 1780 i sällska med sin slägting Expeditions-Sekr. Frih. Lars A. Manner heim sin resa till Italien, hvilken han 1782 i Stralsund me så mycket snille, i en lakonisk, tankediger stenstil, beskrifvit Denna resa är för mycket bekant, att vi skulle behöfva åte framställa dess hufvuddrag. Samma år 1782 skrefs, ehuri den först utgafs 1786, hans Afhandling om »De fria Konsters Philosophi», hvarom mera nedanför. Efter sin återkomst öfverlemnade han äfven sin »Underdånigste Promemoria till K. Gustaf III», som just då var betänkt på en resa till samma trakter, hvilka E. nyss lemnat. Konungen qvarlemnade vid sin afresa (som skedde d. 27 Sept. 1783) ett förségladt paket, hvilket först fick öppnas efter General-Amiralen Trolles död. Denne befann sig då i Carlskrona, men kom sedermera i embetsärenden till Stockholm. Då berättas att de båda infunnit sig hos Mamsell Arfvidson, den bekanta spåqvinnan, och att hon, som förr ej skall hafva känt dem, uppdagat deras inbördes förhållande och sagt, att E. skulle efterträda sin vän. Trolle var ännu vid god helsa, och det var så mycket mindre troligt, att E. skulle bli hans efterträdare, som han ej var i tour. Dock besannades spådomen; Trolle dog d. 12 Mars 1784, och det Kungliga brefvet innehöll Ehrensvärds utnämning till hans efterträdare. (Se Fersens skrifter V: 202—3.) 1785 äktade han *Lovisa Sophia Sparre,* Hoffröken hos Prinsessan Sophia Albertina, sedermera Statsfru, och blef C. S. O. 1786.

Såsom Öfver-Amiral var E. i Carlskrona verksam för flottans utredande. Svenska flottan lopp ut i det bästa stånd (jfr Fersens skr. VII: 15, 26 och Upf. Sälsk. Tidn. 1789), och när det gälde, att den äldre Ehrensvärds plan med skärgårdsflottan, säsom ett stöd för landtarméen, skulle verkställas, njöt den yngre den stora tillfredsställelsen att icke endast finna den fullkomligen rättvisad, utan ock att sjelf dertill medverka. Vid de sammanhängande rörelser, som skulle ske till lands och sjös, erbjöd han sig, ehuru högre till befäl, att stå under Meijerfelt, som då anförde arméen. I det första slaget vid Svensksund 1789 den 24 Aug. förde han befälet och hade redan slagit den så kallade Aspö-eskadern, som anfördes af Amiral Kruse, då hufvudstyrkan af den Ryska flottan, under Prinsen af Nassau, trängde in i sundet, sedan den upptagit de försänkningar, med hvilka Svenskarne förskansat inloppet. Det nederlag, som den Sven-

ka flottan sedan led, hade kunnat undvikas, om E., som förutsåg det nya anfallet och vådan deraf, fått fullfölja sin afsigt att, efter den slagna eskaderns flykt, i tid draga sig undan. Men Gustaf III, som stod nära i land vittne till striden, förbjöd det, i hopp att vinna en ny och större seger. Två dagar efter slaget, deri han förlorat 7 stora skepp, flera små och 26 transportfartyg, trädde E. inför Konungen och yttrade: »Ers Majestät har icke mer någon skärgårdsflotta», hvarpå Konungen svarade med att tilldela E. Svärdsordens Stora Kors, som blott kan tilldelas lyckliga härförare. Det oaktadt ville E. ej längre behålla ett befäl, hvarvid han icke kände sig tillfredsstäld. Han tog 1790 afsked, innan Konungen, som inom kort tid åter hade en skärgårdsflotta, i det senare slaget (d. 9 o. 10 Juli 1790) vid Svensksund genom den mest lysande seger hade återställt både äran och freden. Han flyttade nu på landet och studerade Physiken, hvari han brefvexlade med Kammar-Rådet Gedda, men hvilken brefsamling beklagligtvis lärer vara inköpt af utlänningen; gjorde rön i landthushållningen, presiderade i K. Vet. Akademien, hvars medlem han blifvit 1790, liksom förut (1783) i Akad. för de Fria Konsterna.

Den nya Regeringen kallade honom åter i tjenst 1792 med titel af General-Amiral. En följd af denna befordran var, att han trädde i spetsen för en mängd inrättningar, som hade gemenskap med sjöväsendet; så blef han ledamot i Directionen för Convoy-Commissariatet 1792, Gen.-Sjö-Militiæ-Cont. 1793 samt Cadett-skolan vid Carlberg m. m., men hans själ, som fann sig hemma i sjöslagtningens hvimmel, var ej skapad för denna lugna, ej sällan småaktiga och punktligt maschinmessiga verksamhet. Han stod ej ut dermed mer än tre år. Han tog å nyo afsked 1794. »Dertill bidrog, att han genom sin ädla frimodighet stötte sig med en man af stort inflytande hos dåvarande regering, i det han sade till honom kort och öppet, som hans sätt var: Herre! ni vill regera, men ni kan inte regera». (Här afses Reuterholm.) — Sina öfriga dagar tillbragte han i det enskilda lifvets lugn och frihet med sitt enda och 1787 födda barns uppfostran. När han 1800 skulle resa till Riksdagen i Norrköping, dog han i Örebro den 21 Maj s. å. Hans efterlemnade Enka blef sedan gift med General-Lieutenanten Isaak Lars Silfversparre. Sonen *Gustaf Carl Albert August* var Officer vid Smålands Dragoner; blef sedan Öfverste och R. S. O.; år 1803 introducerades han ibland Grefvar på Riddarhuset, hvarvid Konungen, till hugkomst af [illegible] förtjenster, sjelf behagade bestå kostnaden.

E. skildras af sin samtida Adlerbeth till sin charakter sålunda: »Han var en man af Gudsfruktan, menskliget och medborgerlighet; hans seder buro stämpeln af hans grundsatser; oföränderlig och lugn i medgång och i motgång; aktande hvarje menniska som sin like och ett högre stånd blott som ett högre tillfälle att gagna; värd genom sin själs förmögenheter att lefva i en ljusare och genom sitt hjertas böjelser i en mindre förderfvad verld; men det oaktadt alltid mera grannsynt på egna än på andras brister. — Han hade en stor charakter. Han berodde aldrig af lyckan och hade varit den samma i det lägsta stånd och i det högsta, i vallmarn och i purpurn. Lika skild ifrån fördomar i sina begrepp, som från enskilta afsigter i sina gerningar, kände han hvarken dessa passioner, som äro utbrott af en sårad egoism, eller dessa svagheter, som fästa sig vid yttre omständigheter. Afund och hämnd, högdragenhet och fåfänga voro känslor, som han aldrig erfarit. Han betraktade hvarje sak sådan den i sig sjelf var, men han hänförde den icke till sig. Deraf detta lugn i hans själ, som svarade mot dess renhet; deraf denna ädelhet i tänkesätt, som upphof sig ända till en för små och vanliga själar ofattlig grad af dygd. Han var beherrskad af sitt snille. Den hänryckning, som merendels tillhör stora talanger, var hos honom ett hufvuddrag. Då hans inbillning var sysselsatt, vårdslösade han ofta de smärre afseenden, som i loppet af vanliga förrättningar pläga och, medgifvom det, äfven böra iakttagas. Han bant sig med svårighet vid vissa tider, vid viss ordning, vid vissa former. Hans lynne var i allt mera skapadt för det hela än för detaljer. I de större förvaltningar, som voro honom uppdragna, kunde denna egenskap leda till verkliga fel: i sammanlefnaden någon gång få ett utseende af besynnerlighet, någon gång stöta deras egenkärlek, som ej kände honom. Han var naturens barn i känslornas renhet, snillets i tankarnes liflighet, han tillhörde sanningen lika mycket som inbillningen». Han var oegennyttig, »men hans oegennytta var ej verkan af en långsam begrundning; den flöt af en medfödd ädelhet i hans själ samt af den vidsträckt omfattande blick, för hvilken den enskilta varelsen likasom försonade sig. Af samma grund tillhörde han mera menskligheten än menniskor. Allt hvad som befrämjade upplysning och förbättring var hans föremål; alla, som dertill bidrogo, hans vänner. Han hade afundsmän och ovänner, men var sjelf ingens; det goda hans oväldiga öga upptäckte hos dessa, fördunklades aldrig i hans omdöme af deras enskilta tänkesätt emot honom. Varnad om deras för-

sök att skada honom, fortfor han att göra dem tjenster, icke som det plägar sägas för att hämnas genom ädelmod, utan för det han icke kände någon hämnd. I enskilta värf och afhandlingar var han af en uppriktighet, en enkelhet, som kunde missbrukas till hans förfång. Konsten att misstro menniskor — kände han ej. Rikedomar hade för honom inga behag; fattigdomen ingenting föraktligt. Han var utan ärelystnad. I sin husliga lefnad var han den bästa make, far och husbonde; i umgänget sina vänners vällust».

Grunddraget i hans charakter var sträng moralitet, ej religiositet, ty hans samtid var ej religiositetens, åtminstone icke Christendomens. Men under tider, då den enkla Christendomen föraktas, tar det religiösa elementet i menniskans bröst sin tillflykt till magiens religion! Särdeles eger detta rum i stora brytnings-perioder i mensklighetens historia och hos vissa stora menniskor, som äro personifierade brytningsperioder. E. lutade en gång till Magien. Finnen Björnram från Savolax spelade, som man vet, just nu rolen af Magus. E. var i sällskap med honom en tid, hvilket för tre veckor så förbryllade honom, att hans sömn försvann. En natt hade Björnram med sin adept infunnit sig på Johannis kyrkogård, klädd i en Magiers drägt och med en trollstaf i handen. Somliga berätta, att lågor uppstigit från kyrkogården, andra att kyrkoporten blifvit öppnad genom Björnrams staf, men åter slagit igen med ett förfärligt sken. Björnram bleknade, sade, att något i tillredelserna var försummadt. E. gick hem, skref dagen derpå ett bref till Magiern, deri han uppsade all bekantskap med honom. Man torde äfven kunna härleda E:s deltagande i Frimurar-Ordens högsta mysterier från samma böjelse för det underbara, om ej äfven högst prosaiska naturer af simpel nyfikenhet denna tid deri låtit initiera sig.

E. har visserligen som författare grundat sin odödlighet, men man bör ej förbise hans oförgätliga talent att teckna. Han skulle hafva eröfrat hvilken af Apollos lagrar han bemödat sig att vinna. »Han hade kunnat bli stor sculptör, stor målare, stor poet, stor talare, om hans skickelse velat, att han i tid bundit sig vid det mechaniska i konsten. Idealet af det sköna låg fullformadt i hans själ. Det gaf honom öga att skåda naturens skönhet, både i henne sjelf och i konsterna. Det ledde honom till ett slags dyrkan för antiken, emedan han der igenkände hennes trognaste bild». — Hans teckningar hafva en sällsynt fullkomlighet, men ock en alldeles egen stil. »Han visste i detta

ämne, som i andra, att ur det sammansatta utleta det enkla, som gör effect. Några drag, utkastade på papperet i ett ögonblick, gåfvo ögat eller åtminstone själen allt hvad den finner på en väl utarbetad tafla och ofta mera. Hans carrikaturer voro hans yppersta nöje och ofta ett slags hieroglypher af hans tankar, som röjde den rikaste inbillning, mycken sinnrikhet och stundom en fin, men alltid oskyldig satir. Man kunde kalla dem epigrammer för ögat». I bref, i sällskap, ja på sjelfva embetsrummet roade han sig med teckningar. »I sällskaper satte han sig vid ett bord, hvarpå penna och bläck och papper voro för hans räkning laggda. Och under det han deltog i samtalet, tecknade han hvad helst honom i hågen rann eller för ögonen kom. Merendels var det satiriska drag, för hvilka han ej skonade sina bästa vänner». Så fördref han tiden, då de öfriga af sällskapet sutto vid spelborden, så förkortade han »i embetsrummet dermed den långa uppläsningen af akter och föredragningen af mål, på hvilka han likväl fäste all nödig uppmärksamhet. Skulle denna någon gång brustit, så afhjelptes bristen genom dem som honom omgåfvo. Man förlät honom, att han stundom var tankspridd, då man visste, att han alltid ville rätt». Märkvärdiga äro hans teckningar ur Svenska Historien, från Fornjoter till Adolph Fredrik. »Det är ingen rent objectiv framställning, som man i dessa fria konstverk bör vänta, utan det är E. sjelf man alltid igenfinner, än poetiskt diktande, enligt sin fina känsla för det sköna och ädla, än komiskt skämtande öfver det han finner fult och styggt. Stundom uttrycker han på ett löjligt sätt något ganska allvarsamt. Ofta tyckes han con amore gjort ansigtena förskräckliga eller löjligt fula, för att visa huru den nordiska fysionomien står efter den sydliga i regelbunden fägring». Det må tillåtas att anföra några de mest charakteristiska. Under en teckning af Odens tåg till Norden läses: »Ledsen vara blott Kung, vill bli Gud, söker okunnigheten, råkar Sverige». Sverige såsom valrike föreställes af två pojkar, som slåss. Vid Håkans giftermål med Margareta låter han i sjelfva bröllopssalen ett par framstående groteska figurer knyta näfven åt hvarandra. Lagman Thorgnys näsa uttrycker med sin spetsighet det skarpa i hans tal. Olof sitter mulen och med handen bakom örat och hör på. Erik XIII gör sin hund till Erke-Biskop och kör sedan bort honom med en spark under svansen, hvarvid tiaren och kåpan falla ifrån honom. Stundom tyckes E:s hand hafva tröttnat, men aldrig hans snille. Äfven i de vårdslösa streck och liksom ur pennan fallna plum-

r, med hvilka han antingen af olust för ämnet eller för just der lägga en betydelse, tecknat en del uppträden i ristian Tyranns tid, ligger alltid en sinnrik tanke, och de ;öra i det hela en stor composition». Vid blodbadet ser n dennes hufvud framtitta ur ett fönster. Han föreställresa till Danmark genom en lång haye af galgar. Derd slutas första bandet. Det andra omfattar Vasarne, men mindre originellt. Gustaf Vasa stiger naken i land vid lmar. Norrby står på kölen af ett fartyg och utsträcker hand med en vidt utflygande flagga, hvars fållar förlora bakom horisonten. »De bästa styckena i detta band äro t och hållet komiska eller blandade med något humorikt drag». Olaus Petri och Galle, den ena i katholsk, den lra i luthersk drägt, knyta näfven inför Gustaf Vasa t hvarandra. Laurentius Petri i skrud, vördig och bred, ler i ena hand en stor kräckla och vid den andra en späd nna, såsom en pendant till den förra. Detta skall bea hans giftermål. Biskop Brask, en ofantlig figur med pus på hufvudet, flyr i en bondvagn ur riket. Erik och an ligga på knä för hvarandra. Liturgien är föreställd om en qvinna med påfvemössa och klöfvar, i en med rjehanda tecken utsirad styfkjortel, ifrån hvars begge siuppstå vingpar med ögon mellan dem. Carl XII:s stöfspela en stor rol, t. ex. vid beslutet att börja krig lyfde på rådsbordet, item, när fråga blir i Turkiet om huru t skall styras under hans frånvaro. Äfven under sitt tal med Storvisiren rifver han ett hål på dennes koftan sin stöfvelsporre. Baron Görz är förklädd i en högst g costum. Sammaledes Siquier, då han till Drottning Ulbär fram Carl den XII:s hatt, hvarvid begge hålla en för sina ögon. Adolf Fredriks inskränkta makt är föreld genom en stämpel med bokstäfverna A. F., för hviltvenne personer ligga på knä. Tidens begge partier äro cknade i en tafla, der man på den ena sidan ser en man en hatt som besår en åker, der kråkor flyga omkring och äta det sådda; och på den andra en man med mössan nde vid en kruka, på hvilken tvenne råttor krypa upp, an en tredje tar sin väg öfver hans rygg. — Oxenstjerna ade dessa teckningar: »Snillets lek i Svenska Historien».

Hans snille var ej mindre mäktigt i ord. »Det egde › djuphet och omfattning, men framför allt en genomträngle och hastig blick. Begåfvad med den lifligaste inbillskraft fogade han med förundransvärd lätthet enkla be›p till sammansatta, upptäckte dessas förhållande till

hvarandra och uppställde dem i system. Sökom icke en kedj i hvars alla böjningar en länk är vidrörd. Skådom i ställ blott några få af dessa länkar utmärkta, emellan hvilka tan ken, lik den elektriska gnistan, frambryter genaste vägen oc öfverspringer en mängd mellanliggande. Några ord ur han penna uttrycka ofta, hvad en annan god författare knapp skulle sagt på flera sidor». — E:s »De Sköna Konsterna philosophi», — om hvilken hans själafrände och samtid Thorild sade: »denna bok sätter mig i förundran. Den lik nar det stora i naturen. Alla gapa derpå och få begrip det. Men det stora i naturen är evigt det stora. Boke börjar med att synas besynnerlig och slutar med att finna djuptänkt, ren, förträfflig, men ännu säkrare sjelfständig, ori ginal. Den går in på den väsentliga sanningen, blottar de rena och stora naturen, visar den sanna skönheten, lärer de säkra Lycksaligheten»; — denna bok är, liksom Thorild Critik öfver Critiker, rik på stora väckelser. Ehuru E. flera hänseenden stod i beröring med Encyklopedismen, ä dock hans bok ett under för sin tid, emedan den innehåll frön till ideer, som stå i rak motsats med de ytliga smak åsigter, som under hans tid förderfvade nationens vittra snil len. De begrepos derför ej heller. Den sedan långt fort-skridna ästhetiska forskningen fann först sina resultater di-vinatoriskt antydda redan hos E. Sedan förstods han, och försök att framställa i system så väl hans Sköna Konster-nas philosophi som hans omdömen öfver de bildande kon-sterna i Resan hafva sedan gjorts af Atterbom (Ehrensvärds lära om skönhet och konst. Phosphoros, 1813 s. 348—380, sedan upptagen, omarbetad, i Sv. Siare och Skalder), Ham-marsköld (Det philos. Stud. i Sverige fr. 337—347), Lén-ström (Ehrensvärds Sköna Konsternas philosophi, gillad af Thorild, s. 42—46, i Thorilds ästhetiska åsigter till ett helt sammanställda) och v. Beskow (här och der i Vandrings-minnena). En och annan ensidighet kan man ej uraktläta att förebrå E., t. ex. hans uteslutande beundran för Greker-nas konst, för Södern, med åsidosättande af Norden. Han saknade blick i Historiens philosophi, som — skapad af Vico och Herder, utförd af Hegel, — visar den evolutiva kraft som innebor menskliga culturen och som motverkar allt stillastående på vissa punkter och hos vissa nationer, såsom e n s a m t förträffliga.

Till sina arbeten gjorde E. sedan hvarjehanda tillägg, som tyvärr ej blifvit begagnade i den nya upplagan. Vi anföra några af de väsentligaste. »Huru ske verkningarna i folk med sjuka inre organer?» besvaras på nytt sätt så:

: flöja öfver en gräns af måtta, eller krypa derunder». lägg: hvilken religion var sådan (att den personifierade ds egenskaper)? Hellenismen. Varar ej denna Religion ia? »Jo midt i Christenheten ibland snillet och nöjen: nligen i den delen af tillståndet af hela vår lifskraft och t der som sann christendom i sitt högsta behöfves, att ma prakt ej må vara gemen, stygg och förhatlig». »De a lagarne äro sammanbindningar af ännu större, dem inbegriper och som ingen angå; men hvilkas verkan menkan torde ofta kunna och böra afböja i de ting som henne gå». — »Den dygdigaste man var bildhuggare, var en så- som besett naturen utan tillåtelse till afväg». — »Täckt nmer af Täckelse. Täckt är det fula, som är betäckt d vackert. Täckhet är oreda, men all oreda är ej täck. t täcka är sammansatt af ett är och ett intet är. Det således sväfvande mellan skönt och styggt. Täckhet är som en oreda, der åskådaren är bestört att se ordning». Vid jemförelsen mellan en gammal Romersk vagn och en ure, der man ser nakna inkråmet af remmar, jernböglar träverk, är tillagdt, att då allt detta är blottadt, sker »tvärtemot naturens egen sedvana, som öfvertäcker alla stiga saker». På frågan: »Hvad händer, då man är illa pad och fått en god uppfostran?» svaras på nytt sätt: raf händer, att man i sina tankar, ord och gerningar fär sig vid det lagbundna, men ej vid sjelfva lifsandan i en, är van men intet vis». På den följande frågan: vad händer tvärtom, när man är väl skapad och icke fått god uppfostran?» svaras nu: »deraf händer att man samnfogar nya saker och skrider från allmän ordning, antaflärd och med snille förvirrar hela sekler».

E. var lika snillrik och besynnerlig i sina bref, t. ex. till Grefvinnan von Törne, dotter af Riks-Rådet Grefve irne. Dessa bref begagna både ord och figurer och handla dagens frågor, med inströdda reflexioner, t. ex. »om jag e målare, nämnde jag det svarta ondt, jag skulle således la allting hvitt. Häraf ingen skapnad och vore hvad önskade. Verlden borde ha blifvit krithvit bara af solen, ingen skapnad, intet lif, som åt, som bodde, som skref, n läste». Om Napoleon säger han: »detta var en spelen». Om tidens förbistring yttrar han — hvarvid man n tänka åtskilligt, — »Öfverbefälet är utan kraft, Borgmästne utan drift och Justitiæ-Cansleren overksam, innan vålt väcker dem». Derunder står en hukande markatta. »Men ra Regeringen väl får någon under sig, så skall du tro den plaggar på». Här följer en grupp af Två Satyrer.

som med spön i begge händren basa en Tredje. »Jag ... rar huru våra efterkommande skola säga annat, än ... haft prester, som uppfostrat oss för det tillkommande, att ingen har uppfostrat oss för det närvarande och ... äro der, hvarifrån ingen repar sig», — uti en stor ... som den Onde äter. Den Onde har två horn, hvilkas ... sar likna menniskohufvuden och bära kronor; pastej ... utanpå prydd med kringlor och inuti uppfylld af en ... mängd otydliga figurer. (Se B. Lex. Ny följd III: 37...

Skrifter: Resa till Italien 1780, 1781, 1782. Stockh. 1786. ... illum. kpst. — Ny Uppl. utg. af Frih. Fredrik Boye. 18... De Fria Konsters Philosophie. Stockh. 1786. 8:o (blott 50 ... plar). Öfversatt på tyska af Arndt (anon.) och tr. i Berlin ... Båda dessa arbeten äro sammantryckta i Strengnäs 1812. ... Underd. Pro-Memoria till Hans Maj:t Konung Gustaf III. ... Handl. ur v. Engeströmska Bibl. I. b. 1809 och i Konst... hets-Mag. 1818. Dessa tre skrifter äro tr. i Strengnäs 18... och i Stockh. 1837. i 12:o. — Hans bref i handskrift ... Svenska Akad. och lära komma att utgifvas.(?).

(Källor: Åminnelsetal, hållit i Frimurare-Orden 1802. Stockh. 8:o. — Rosenhanes Anteckn. — Biograph. Tidskrift. 1 ... sala 1820. — Franzéns Åreminne. Sv. Ak. Handl., 15 ... Svenskt Pantheon, 13 Häft. — Biographien i hans Skrifter. ... 1837. — [Ofvan å s. 110 och på fl. st. anförda skrifter ... B. af detta Lexikon I. uppl. — Anrep.])

EKEBERG, CARL GUSTAF. — EKEBERG, A... DERS GUSTAF.

1. EKEBERG, CARL GUSTAF.

Född d. 10 Juni 1716 på Djursholms sätesgård ... Stockholm. Fadern, *Gustaf E.*, tjente som Frälse-K... hos Grefvarne Brahe. Modern hette *Ebba Cath. Fe...* sitt elfte år skickades Sonen under enskild handledn... Upsala; efter tre års studier tog han condition hos e... thekare i Vesterås, och sex år derefter befann han sig ... Provisor i Åbo. Under tiden hade han, så godt tillfälle ... gaf, sysselsatt sig med studerandet af läkarekonsten (... dens Apothekare fuskade i medicin), äfvensom med N... kunnighet och Chemi. Dessa kunskaper blefvo honom s... nyttiga. Då ett tillfälle för honom öppnades att som Skepp... kare få medfölja till Spanien, begagnade han det med ... nöje, och begåfvad med lätt fattningsgåfva, lärde han ... der vägen, såsom tidsfördrif, styckjunkeriet och naviga... så att han, efter hemkomsten, gjorde två andra resor p... delhafvet såsom Constabel och Styrman.

Detta väckte en viss uppmärksamhet. Lagman König händelsevis att omtala denna ovanliga läraktighet för alen och Direktören öfver Ostind. Compagniet Ankar-, som, sedan han sjelf gjort bekantskap med den hopp-ynglingen, 1742, utnämnde honom, med öfverhoppande lägre tjenstegraderna, till Fjerde Styrman på Ostindie-en »Drottningen». Början af hans sjömanna-bana i stort lock icke lycklig. Nämnda skepp stötte på en klippa i ige, hvarigenom mycken tid för expeditionen förlorades, tt det blef öfverliggande i Ostindien och hemkom först . Under tiden hade förste Capitainen dött, den andre , så att då E. hemkom, var han den andre i befälet.

Andra gången utgick han i början af det följande året n Tredje Styrman på skeppet Stockholm, som åtföljdes rottningen. Denna resa blef ännu olyckligare. Den 12 drefvos båda skeppen under en förfärlig storm mot ett vid Shetländska öarna och krossades. På ett vrak flöt ämte en del af kamraterna, i land på en öde holme, der i tre dagar, plågad af hunger, köld, snöslask, höll på att mma. Efter detta skeppsbrott blef hans hår alldeles rhvitt.

Efter återkomsten förde han såsom Andre Styrman Götha 1747 till Canton, och hemkom 1749.

År 1750 lyckades det honom, att till Göteborg från ige föra en af kaparen Tyrrot köpt pris, oaktadt Engels-ien lurade i Sundet för att återtaga den. S. å. tog han n Capitaine emot det gamla skeppet Freden, förde det Cadiz och försålde det för Compagniets räkning.

Sin tredje ostindiska eller rättare chinesiska resa gjorde 1751—54 såsom Förste Styrman på skeppet Hoppet. r en fjerde, som han 1755—56 gjorde på skeppet Sophia rtina, blef han utnämnd till Lieutenant vid Amiralite-och efter hemkomsten anbefald att plikta och afmäta borgs hamn.

Såsom Capitaine gjorde han en ny resa 1758—60 på pet Prins Fredrik Adolph. Året derefter tog han befälet det nybygda skeppet Finland. Om detta skepp hade redan under dess byggnad, gjort åtskilliga spådomar. a besannades till någon del. På utresan utbrast en röt-, hvaraf de fleste af besättningen omkommo, på hem-i törnade fartyget på en okänd mudderbank i Banka-sun-men räddades denna gång af E:s rådighet. Då han om n 1763 hemkom till Göteborg, skickade han Linné 14

lefvande Thébuskar, men dessa dogo på vägen till U;
hvaröfver denne blef otröstlig. Lyckligtvis hade doc
E., som rest ned att möta sin man, satt undan en lic
väl vårdat dessa plantor, och när hon nu reste tillbaka
hon på sina knän i täckvagn upp den tunga lådan och sk
den till Blomsterverldens Konung, som sedan till sin
glädje och Europas förvåning såg dem blomma i U;
Botaniska trägård. E. förärade dessutom både Lin
Bergius flera naturalster, till tacksamhet hvarför
Afrikas Elfen-träd, som liknar eken, efter honom ble
kalladt, *Ekebergia Capensis*. Sedan 1761 var han Le
af Vet.-Akademien.

Sin sjunde ostindiska resa anträdde E. 1764, på si
Stockholm, i sällskap med botanisten Sparrman, som
blef hans biograph. År 1767 blef han utnämnd till Capi
Lieutenant, men emedan han af sina ständiga resor h
des att tjenstgöra i Carlskrona, tog han följande året af
I stället sysselsatte han sig med att utreda skeppet Fi
samma fartyg, på hvilket han seglade 1761. Det var
denna resa, som de om detta skepp gjorda spådoma
nära att gå i fullbordan. Vanligen afseglade man i De
att komma i lagom tid till Tropikerna och der träffa pa
vinden; nästan alltid åtgingo sex månader på utresa
till lastens intagande och sex andra eller litet mindr
hemresan. När nu Finland, som kort före julen 176
nat Göteborgs riviere, utkommit i Nordsjön, uppstå
storm, som rasade ett par veckor och slutligen förva
sig till en orkan, i styrka jemförlig med en Taifong i C
nesiska sjön. Likväl bergades fartyg och last, ehuru
blef väderdrifven till Norrige; den öfriga resan, hvilken W
lenberg i »Min Son på Galejan» så muntert beskrifvit,
lyckligt, och skeppet hemkom på vanlig tid i Juni 17
Sedan gjorde E. åter en ny resa om bord på Terra N
såsom Commendör-Capitaine öfver tvenne fartyg. Tr
år och utståndna mödor, lidande af hæmorroider och A
pectoris, hade hade han beslutat, att denna resa skul
den sista. Också tog han afsked af sina sjökamrater
utdelade bland dem 3000 dlr. Men Ostindiska Compagniet
läget om en erfaren befälhafvare på Sophia Magdalena, h
Capitaine, Chapman, oförmodadt dött, öfvertalade E. at
en gång göra en ny resa, 1777. Ankommen till Cadiz,
tog han med posten en skrifvelse, hvaruti Wasa-Orden
inneslutén, en utmärkelse, som den tiden var ojemför

större än nu. Utkommen på sitt element, kände E. sina krämpor lindrade och krafter och lynne mycket förbättrade.

Efter hemkomsten från denna sin tionde resa till »det himmelska riket», stod den grånade sjömannen likväl fast i sitt beslut att öfverlemna sig åt hvilan, eller rättare förändra fältet för sin aldrig hvilande verksamhet. Han nedsatte sig på sin gård Altomta i Upland, der han utdikade kärr, odlade åkrar och besådde dem med Ægyptisk råg och Sicilianskt hvete, byggde hus och täckte sina lador med rör på Capska sättet, pressade cider, gjorde försök med odlande af hvit vallmo och idkade läkarkonst till sina underhafvandes bästa, till dess döden skördade den värdige medborgaren, d. 4 Apr. 1784.

E. var en af de mest mångsidiga män, som vårt fosterland burit. Redan i sin manna-ålder ansågs han till och med af utländingar såsom sin tids förste sjöman på den stora chinesiska stråkvägen och såsom den bäste kännaren af dessa farvatten. Den bekante Engelska Geographen Dalrymple trädde med honom i brefvexling, sökte och erhöll upplysningar. E. efterlemnade en plantskola af dugliga sjömän, hvilka från denna tid gjorde öfverflödigt användandet af utländske Capitainer och annat befäl vid Svenska Ostind. Compagniet, och de skepp han förde betalte mindre assecurans-premier än andra. Vi hafva förut omtalat hans medicinska och pharmaceutiska kunskaper. Dessa satte honom i stånd att controllera de mindre skickliga Fältskärer, hvarmed de ostindiska fartygen, särdeles i de första tiderna, ofta försågos. Han sysselsatte sig också med naturalhistorien, med physik och ekonomiska rön. E. var den förste som upptäckte orsaken till hafvets lysande under tropikerna, i det han afritade och i Spiritus vini till Linné hemförde det kräk, Scolopenda phosphorea, som, 3 à 4 tum långt och försedt med dubbla brandgula strimmor längs utåt kroppen, förorsakar detta eldsken på oceanen, som sjöfarande förut så ofta beundrat, utan att känna orsaken. Hans rön i K. Vet. Akad. Handl. handla om metallen Tutanego — om ett Norrsken 1757 — om ön Fernando Noronho — om Sojatillverkn. i China och förslag att af Svenska bönor bereda dylik soja — om Chinesiska Oljeberedningen — om Chin. sättet att i ugnar utkläcka ank-ägg — observationer om magnet-nålen, samt beskrifning af Banka-sundet med charta. Talet vid Præs. nedläggande 1768 handlade om Hafsströmmar. I Patriotiska Sällskapets Journal skref han om Cidertillverkningen, Skogsbesparingen, Sädesbergningen och Vallmo-odlingen. Dessutom

vittnar hans Resa om grundlig forskning och en uppmärks vetenskaps-blick. Två af Tabellerna till denna bok graverade af hans egen hand, som, för att vara det första försöket, äro temligen lyckade. Dessutom tecknade han, rita sjökort och chartor, målade porträtter och hade äfven i Chi lärt sig konsten att måla på glas. På en predikstol och läktarskärm, som han jemte åtskilliga andra kyrkoprydnader skänkt till sin sockenkyrka (Tensta), voro målning, förgylning och en del af bildhuggeriet af gifvarens egen hand. Då annan sysselsättning på sjön felade, öfversatte han romaner från engelskan.

Såsom menniska var E. munter, älskvärd, frikostig och välgörande. Före honom hade man på Svenska handelsflottan trott, att ingenting kunde uträttas utan svordomar, slag och täta bestraffningar, och att »sjögasteri» utgjorde prägeln på en käck sjöman. På de fartyg, der E. förde befälet, framdrogs daggen högst sällan, och allt gick tyst och utan buller; och dock var ingenstädes bättre ordning och ingen noggrannare åtlydd än h a n, som blott tycktes herrska genom kärlek.

Med *Hedvig Erlandt*, med hvilken han gifte sig 17.., och som öfverlefde honom, egde han 3 barn: en dotter, gift med Capitaine-Lieuten. Otto Wilh. Rückerskiöld, en annan med Fänrik Dan. Wilh. Nisbeth; sonen, *Nils Gustaf*, blef Architekt.

Arbeten: Berättelse om den Chinesiska Landthushållningen. Stockh. 1757. — Ostindisk Resa åren 1770—71, beskrifven i Bref till Sv. Vet. Akad. Sekreterare. Stockh. 1773 med Tabb. 12 Rön i Vet. Akad. Handl.; 1 i de Ekonom. Handl.; 4 i Patr. Sällskap. Handl. (se ofvanf.). — Tal om Hafsströmmar, 17.. Sjökort öfver 1) Straet-Sunda; 2) östra delen af Indiska Hafvet; 3) Norrsjön, graveradt på Ostind. Comp. bekostnad. — Charta öfver Bay Falso vid Cap.

(Källa: Sparrmans Åminn.-Tal i Vet. Akad. 1790. — [Rosenhane] Ant.])

2. EKEBERG, ANDERS GUSTAF.

Född (d. 16 Jan.) 1767. Fadern, *Joseph E.*, var Kongl. Skeppsbyggmästare i Carlskrona och yngre broder till den föregående. Blef Student i Upsala 1784 och promoverad Phil. Mag. 1788. Chemiæ Docens 1794. Chemiæ Laborator 1799. Led. af K. Vet. Akad. 1799; af K. Vet. Societ. i Upsala 1810. Död d. 11 Febr. 1813; ogift.

E. var en i sin vetenskap högst utmärkt man och har deruti gjort flera märkvärdiga upptäckter, af hvilka minsta delen blefvo bekanta. Så upptäckte han hemligheten att tillverka ett porcellain, klart och genomskinligt som benglas och utomordentligt starkt. Han nyttjade deraf i Laboratorium koppar, som, fällda på stengolfvet, icke gingo sönder. Men då ingen anmälde sig att lära denna upptäckt, som kunnat blifva af stor vigt, dog den med honom. E. var döf och hade fel på ena ögat. (Se Biografi i Vet.-Akad. Handl. 1813.)

Skrifter: 5 Dissert. 1788—1800. — 3 Rön i Vet. Akad. Handl. — Tal öfver Freden mellan Sverige och Ryssland, hållet d. 29 Oct. 1790.

(Källor: Frondins Mscpt. — Rosenh. Anteckn. — Enskilda Meddelanden. — [Uppgift i B. V af detta Lex., 1 uppl.])

EKEBLAD, CHRISTOPHER JOHANSSON. — EKEBLAD, CLAES, d. ä. — EKEBLAD, CLAES d. y.

Ätten härstammar från Herr *Ingebyörn* till Rörebro, som lefde 1300—36; hans son, *Carl*, var år 1352 Advocatus eller Ståthållare öfver Dalarna och Bergslagen. (Jfr Anrep. Om denna slägt meddelas många underrättelser i De la Gard. Arch. VIII: 149 f. samt på fl. st. enl. Reg.)

1. EKEBLAD, CHRISTOPHER JOHANSSON.

Var född på Stola (ej Ståhla såsom Sondén i Hammarskölds Sv. Vitt. uppgifver) i Strö socken af Skaraborgs län Annandag Pingst 1592 *). Bevistade det Tyska kriget. Öfverste-Lieutenant vid N. Kagges Regimente 1639. Öfverste för ett Infanteri-Regimente 1645. Död på Stola d. 28 Mars 1664. Gift med *Brita Clasdotter Uggla.* — E. var i sina dar en tapper krigsbuss, som emellan vapnen slog lyran. Emellan 1618 och 1663 författade han hvarjehanda andeliga, patriotiska, krigiska och erotiska visor, af hvilka endast tvenne, och dessa på en senare tid, blifvit tryckta. (Se B. XIX: 41 af detta Lex.) I handskrift förvara[de]s de i Engeströmska Bibliotheket i Stockholm. E. är en bland de få och bättre Lyriker under den före Stjernhjelmska perioden. Visserligen är formen högst ofullkomlig och känslans uttryck ofta högst platt och blandadt med prosa, men der är dock något hjertligt, naivt och folkvismessigt. Sådant är t. ex. hans Stycke »De fem farligheterna» i Atterboms Nordmannaharpan. Vi anföra som prof ett stycke ur Småsaker, Sthm. 1756 (3 D., s. 47), »en klagan öfver tidens förderfvade seder»:

*) 1593 enl. De la Gard. Arch. VIII: 168 f., der biografi öfver E. äfvensom flera poem (se ock s. 247 derst.) af honom meddelas. Annandag Pingst detta år torde motsvara 4 Juni (?). Dödsdagen är der liksom h. o. d. 28, men Riddarhus-slägttaflan har d. 8 Mars. Se vidare De la Gard. Arch. XI: 71, XV: 219 m. fl. st. derst.

Swerges rike du goda land,
I fordom tid wast du försan
Guds utwalde Egypti land,
Som öfverflöd med mjölk och honung;
Dess frögdade sig både gammal och ung.
Alt gods gick dem tilhanda.

Men nu är kommit ett annat gny,
Det höres både på land och by,
För de utlänningar många,
Som strömma här in i Swerges land,
Förhärda här både qwinna och man,
Med högfärd och girighet den wrånga.

Ej höres någor Swensker man
Befäle få i främmande land,
Ehuru vis han månd wara:
Men kommer en främling i Swerge in,
Så får han befäle i samma sin,
Han lyster ej hädan fara.

Ämbetes-män som Skräddare ära;
Hwart år månde de nya seder lära,
Och främmande mönster upleta,
Med klädedrägt så underlig,
At fromma måga förundra sig;
De må högfärd wäl hetå.

Skomakare göra ock sammalund,
Måste finna på ett annat fund,
Stöflar och skor att göra;
Le nötas allen under häl och tä.
Midt under dem synes himmelen blå:
Som man nu här får höra.

Mig tyckes at jag icke kan gå,
Med mindre spårarna skallra uppå,
Fast jag aldrig lärde rida,
Mycket mindre ryckta och sadla häst,
Likväl är spåren wid foten fäst,
Den seden kan jag ej wäl lida.

Så går han på den häl så hög,
Du kan ej säga at jag lög,
Som en sjuk kalf han ragar.
Och skorna kalla honom narr,

Dertill låta de knirr och knarr;
O Skomakar så wäl du lagar.

En piga utaf ringa slägt
Wil ock sig kläda i Fruedrägt,
Sin arma skalle hon pryder;
Der skorfven växer och lusen går,
Öfverbinder hon de dödas hår,
Och det på många sätt wrider.

Derpå binder hon en storan walk,
At hon må täckas mången skalk,
Hon tycker sig däjelig wara.
Gack til de dödas benechor,
Spör hwart den sköna Dina for,
Och hwart din högfärd skall fara.

Hon säger til Skomakarn, gör så väl,
Sälj mig par skor som gifva bra smäll,
Fast de woro aldrig så dyra,
Ty det är sed i denna stad,
At qvinfolk skola hålla sig braf,
Och skola slätt ingen fira.

En Djekne, som i skolan går,
När han kommer för dörren stå,
Beder sig almosa gifwa,
Han kan ej lida ris eller stut,
Ej heller läsa Donatum ut,
En Skrifvare wil han blifwa.

Högfärd är en dygd så stor,
Som kom med en stor ängsla for
Ifrå Guds ansigte blida,
Och leddes till helfwetets pina och we.
The helfwetets bojor att lida.

Jag råder eder alla flitelig,
Som med högfärd besmitta sig,
Samt girughet den leda,
Omwänd dig i nådenes tid,
Så är Gud dig nådig och blid,
Och du undwiker hans wrede.

E. hade en Bror, *Göran Johansson*, som också idkat verskonsten, t. ex. då han öfversatte en andlig visa: »Jesu! du äst

qvar än ett ledsamt minne af förflutna behagligheter och oförmögenhet att tänka och åstadkomma något allvarsamt — »Ekeblad fann mera nöje uti arbete än i lättja, uti rikets angelägenheter än uti fåfänga samtal, som ledsnad uti förstugor ofta frambringar», skrifver den Romerska tänkaren om Svenska Riks-Råds-talaren.

Sveriges styrelse- och representations-sätt under den så kallade frihets-tiden framkallade och uppmuntrade stora talenter. Skarp blick vid ärendenas behandling, kunskaper och embets-erfarenhet behöfdes och belöntes med höga platser. Riksdagarna öppnade ett fält för den parlementariska vältaligheten. Riksens Ständer förenade hos sig en af inga controller bevakad, af inga motvigter inskränkt makt; ett envälde ej utan sina vådor, efter hvad erfarenheten visade. Under partiernas stämplingar kunde likväl den sanna fosterlandsvännen göra sig bekant med rikets angelägenheter, förvärfva sig den menniskokännedom, som statsmannen önskar, och med ökade insigter utbilda förmågan att behandla och tala öfver riksvigtiga värf. 1738 års Riksdag gjorde epoch i partiernas och Sveriges historia. Arved Horn frånträdde, och 6 Riks-Råd af Möss-partiet måste lemna sina platser i Rådet. Orsaken härtill var missnöjet öfver sista Ryska förbundet, hvilket föranledt Frankrike att inställa betalningen af de utlofvade subsidierna. Andra grundsatser efterföljde det fredssystem, hvilket sträckte sina beräkningar till upprätthållande af jemnvigten i Europa, »som betydde jemnvigten mellan Frankrike och England». Från skådeplatsen bortträdde män med ett anseende, som stödde sig på deras ålder, långvariga tjenster och den imponerande ställning, som råds-purpurn skänker. Andra trädde nu i deras ställen, hvilka ville ersätta det namn, som de ännu ej egde, genom de djerfva planer, hvilka åsyftade återställandet af Svenska national-äran och industriens och välmågans utvidgande och förkofring. Man beklagar endast, att många af dem brukade corruption som medel för ändamål, hvilka voro lofvärda och ädla. E. var härifrån ett undantag. Chefen, Grefve Gyllenborg, var sin företrädare, Arv. Horn, underlägsen; men på Gyllenborgs sida stodo män, hvilkas namn snart växte till en Europeisk ryktbarhet. Efter Tessin och Höpken intager E. en plats. Han satt uti Secreta Utskottet vid 1738 års Riksdag. Detta tillstyrkte visserligen ett krig med Ryssland, men endast vilkorligt, så vida förbund med andra makter gaf hopp om gynnande framgång. Det illa beräknade och sorglöst förda kriget kan således ej skrifvas på Secreta Utskottets räkning. Utskottets verksamhet fordrade hemlighet; »till hemlighetens bevarande brukades få, och bland dem

Grefve Ekeblad». Det var troligen med hänsyftning på de sex Riks-Rådens licentiering som R. R. Grefve Creutz i början af Riksdagen frågade: »Huru må våra vargungar i Secrete Utskottet?» »De börja få ögon och tänder», svarade E. — E. och Höpken begagnades vid utrikes brefvexlingen, sedan Gyllenborg mottagit Cancelli-Presidents-platsen. Den förre afgick sedan (bör heta: E. skulle sedan afgå) till Spanien som Minister Plenipot., efter att till Sverige i samma egenskap anländt Markis del Puertes (?), den första Spanska Sändebud i Sverige sedan Dr. Christinas tid. — Åt E. anförtroddes dock snart en vigtigare post, såsom Gr. Tessins efterträdare vid Franska hofvet (1742). Denna förestod han i brydsamma tider på ett sätt, som gör heder på en gång åt hans diplomatiska skicklighet och hans redbara, flärdfria väsende. Krigets utgång med Ryssland ökade Sveriges behof af understöd, olikheten af de grundsatser, efter hvilka ett nytt parti styrde Sverige, och den nya thronföljden voro omständigheter, som kunde väcka villrådighet och aflägsnade oss från Frankrike; hvartill kom, »att man hade att göra med Cardinal Fleury, som åldern gjorde betänksam och naturen sparsam». E. hade genom sitt öppna och redliga väsende vunnit Franska Konungens tillgifvenhet och förtroende. Detta underlättade hans bemödanden, och intrigen var och blef för honom främmande.

Med Konungen af båda Sicilierna afslöt E. en handelstraktat, hvilken blifvit inledd genom de underhandlingar, som Gr. Tessin börjat. Den skänk, hvilken vanligen vid ratifications-utvexling tillföll den underhandlande Ministern, afstod E. till sin företrädare.*) Detta var ej enda exemplet på ren oegennytta, som han lade i dagen på en tid, då Svea Rikets Ständer fråntogo honom hälften af hans anslag som Minister. Tidens tänkesätt fordrade i en ambassads lefnadssätt en viss glans, såsom vore denna oskiljaktig från kronans och nationens värdighet. Åt denna opinion gjorde Gr. E. ett offer af sin förmögenhet, hvarigenom han ersatte de felande medlen, som han ej från andra källor kunde fylla; ty »utom lönen kände han intet annat sätt att förvärfva». Fruktan för en betydligare skuld var en anledning till hans begäran att blifva rappelerad. De omkostnader, han gjort för ambassadens skull, voro kännbara för honom hela hans återstående lifstid.

Hemkommen (1744) erhöll han intet nytt embete, utan att derför sakna verksamhet. Denna sökte han i Cancelliet,

*) Dessa uppgifter tarfva kontroll. Här må blott anmärkas, att E. ankom till Paris 1742 i Maj (se Tessin och Tessiniana s. 91) och att traktaten är af 30 Juni, men att Tessin först i midten af Juli lemnade Paris (se detta Lex. XVIII: 127).

af håg för arbete, af tillgifvenhet för Gr. Gyllenborg, och emedan E. icke ville förlora sammanhanget af de offentliga, riksvigtiga ärendena. — På 1746 års Riksdag var han åter ledamot af Secreta Utskottet och blef af Ständerna föreslagen till Riks-Råds-värdigheten, hvarefter Konungens utnämning följde. »Ekeblads naturliga misströstan till sig sjelf blef vid det valet icke rådfrågad, och det var för riket och rådskammaren en lycka».

Efter Gr. Tessin blef E. Riks-Cancelli-Råd, och i denna befattning afslöt han följande traktater med utländska makter: med Preussen 1747; med Danmark 1756; med Frankrike trenne, under åren 1754, 1757 och 1760; med Ryssland 1759, och med Österrike tvenne, en 1757 och den andra 1760. Med sin befattning som Riks-Råd och med sin verksamhet i utrikes departementet förenade E. Öfverste-Marskalks-embetet, på en tid då detta åtföljdes af mycket besvär, såsom vid en Konglig begrafning och kröning år 1751.

I Rådskammaren utmärkte sig E. för manlig fasthet och jemn betänksamhet; han »gick aldrig från sitt samvete och sin öfvertygelse, fastän sakernas utseende ofta var hotande». De inre brytningarna tilltogo, och under obehaget och faran af våldsamma partistrider mottog Gr. E. Cancelli-Presidents-platsen efter Höpken, som afsade sig sin värdighet vid 1762 års Riksdag, då Palmstjerna och Scheffer licentierades. Såsom Cancelli-President afslöt E. med Marocko en fred, för att trygga Svenska sjöfarten. En traktat, som E. sedan ingick med Frankrike, angick resterande subsidiers betalning, och »hvarvid någon tvistighet egde rum i anseende till beräkningssättet». Ständerna yttrade missnöje, E. vidblef sin öfvertygelse och gick ur Rådet. E. drog sig undan till sitt landtgods i Vestergötland, der han lefde för ekonomien och vetenskaperna. Dessa hade han både älskat och idkat; det senare likväl ej så mycket som han önskat, då hans tid var tillräckligt upptagen af statens värf. Ett offentligt uppdrag mottog E. med öfverinseendet öfver segelledens öppnande vid Trollhättan. För öfrigt tillhörde hans tid underhafvande, »hvilka uti honom sågo mera en fader, som vårdade sig om deras väl, än en sträng öfverman, som förtärde deras krafter. Ciceros Tusculum har ej varit honom behagligare, än Stola Gref Ekeblad». — Han rycktes ur sitt lugn genom den omhvälfning, som inträffade år 1769. — Den nya Konungen helsade han vid rikets gräns, då denne 1771 återkom från sin utländska resa. Räddningen ur anarchien förbidade E. af

staf III:s lysande krafter; men revolutionen upplefde han
D. 9 Oct. 1771 hade E. gått upp i Rådskammaren, för
infinna sig uti Secreta Utskottet. Det illamående, som
ej kunnat dölja, åtföljdes af en hastigt påkommande
:thet. Man förde honom ur Rådssalen i ett annat rum.
tog han fram ett tal, som han ämnat hålla i Secreta
kottet, och lemnade det från sig, för att af annan person
ändas. Sjukdomens våldsamhet var mäktigare än läkarens
st. Med dåvarande Öfver-Hofpredikanten, D:r Schröder,
talade han i andliga ämnen, tog farväl af sin maka och
närvarande anhörige och vänner; hvarefter »han dog på
embetsrum, med lugn och frimodighet; hans vandel och
gång voro lika uppbyggelige».

»Hans Excellence», skrifver Höpken, »var utan motsägelse
ärligaste man, som någonsin bland menniskor kunde träf-
Redlighet styrde alla hans gerningar, och om den vill-
lse ännu vore till, att politik grundar sig på Machiavelli-
ka satser, hade han dertill varit den oskickligaste». Han
te religiositet utan skrymteri, ofördragsamhet och vidske-
e; och fördrog intet skämt med det heliga. Hans yttre
ende vittnade om köld; men detta var en följd af sjelf-
erreskning, då hans sinnesrörelser voro häftiga. »Uti den
n tryckta beskrifningen uppgifves orsaken till hans hastiga
. Jag ville snarare söka den uti hans sinnesbeskaffenhet
uti tidernas». E:s vidsträckta studier omfattade äfven
ttomi och Medicin, och en vacklande helsa var orsaken
han lade sig på sistnämnda vetenskaper, »hvilka voro för
om de minst hugneliga; ty de yppa för många bräcklighe-
och behof, och plåga sinnet oftare, än de bota kroppen».
»Han hade lätt att arbeta, lätt att fatta, lätt att tänka.
skref väl och med smak; hvilket hans tryckta tal intyga.
målar sig sjelf uti sitt skrifsätt, som var jemnt och
t. Uti umgänge var han nöjsam, munter och till sinnet
edig, som hade han haft hvarken sysslor eller bekymmer.
hade till sig sjelf, till sina gåfvor och till sin skicklighet
sällsynt misströstan, och dermed gjorde han sig den största
t; ty till ingens omdöme kunde man tryggare lita, och
iti låg egentligen hans styrka». — »Europas politiska
lning och makters inbördes interessen förstod han full-
ligen, handelssaker måtteligen, allra minst finance».

Han gifte sig 1741 med *Eva de la Gardie*, dotter af
R. Gr. Magn. Julius de la Gardie och Hedvig E. Lilje.
delade sin mans smak för lärda studier och blef 1748
ld i K. Vetenskaps-Akademien. (En henne af mannen

tillegnad jettòn upptages hos Hildebrand s. 216.) — Son Claes Julius, blef General-Major, Landshöfd. öfver Ska borgs Län samt R. af K. M. O.

Skrifter: Åtskilliga Tal, se Rosenhanes Anteckn. s. 202, 450. (T vid återinträdandet i Cancelli-Presidents-Ämb. d. 13 Juni 176 s. å. i Sv. Fatburen, 6 Öpn. s. 97 f.).

(Källor: Åreminne af Höpken i Vitt. Akad. Handl. — D:o af Sk kenström i K. Vet.-Akad. Handl. 1778. — Rehbinders Canc Hist. — Lagi Åbo Hofr. Hist. — Tessin och Tessiniana, s. 7 [Rådslängden. — Rothlieb, Riddarholmskyrkan. — Anrep Slägttaflan å Riddarh. — De la Gard. Arch. enl. Reg. — Öfv biogr. anf.]) C—M.

EKERMAN, PETRUS.

Född 1696. Fadern, *Paul E.*, var Kyrkoherde i E och Kisa. Student 171.. Phil. Mag. 1722. Phil. D 1727. Phil. Adjunct 1728. Akad. Sekret. 1729. E Prof. 1737. Fick tjenstledighet 1779. Dog d. 1 Oct. 17

En lärd man. Mängden af hans Dissertationer är för nande och är större, om vi ej misstaga oss, än någon Svensk akademisk Lärares, före och efter honom. Deras i nehåll och värde är blandadt. De hvälfva sig hufvudsa gen kring det gamla Latiens språk, religion, lagar, seder brук, om hvilka ämnen dessa länge sedan glömda skrifter torde förtjena rådfrågas. Förf:s flit och beläsenhet voro o liga, och om allt var han färdig att skrifva. Den ber Ihre skickade en gång till honom en Student, som begärd få disputera under honom. »I hvad ämne, gubbla?» (gade han kalla de Studerande) frågade Professorn. (Gubb skulle vara en förkortning af gubbe lilla.) — »De rebus nibus et nonnullis aliis», var den enfaldige Studentens förestafvade svar. Mellertid samlade E. genom Præsidii- Collegii-pengar de medel, med hvilka han uppbyggde sitt stenhus vid S:t Eriks Torg (sedermera Aurivilliska I umgänget var han skämtsam och munter; hans omtanke sin utkomst, börjad på en tid, då den var nödig, och se mera fortsatt af vana, hade öfvergått till karghet och för gade, i förening med hans något scurrila sätt att vara, aktning han annars förtjente. Likväl var han ganska för Ungdomens bästa, särdeles för Österbottningarnes Östgötarnes, för hvilka han var en nitisk Inspektor.

Gift med Prof. *Törners* dotter. Barn: 1. En Son, som Kamrer i Banken; 2. *Eva Ulrika*, gift med Prof. C Aurivillius.

Skrifter: 615 (515 enl. Ups. Bibl. Cat., som dessutom upp dissert. af 1738, jfr Cat. Disp.) Dissert. 1739—75. — Orat. pan cum Canceller. Acad. Ups. adiret Princ. Adolph. Frederic. 17

(Källor: Frondins Mscr. — Fant, Lefv.-Beskr. öfver Dom-Prost. Ålf. — Muntliga uppgifter. -- [Detta Lex. VI: 354.])

EKMAN, OLOF.

F. 1639 i Fellingsbro socken i Vestmanland, af Bonde-räldrar. 1672 Phil. Mag. i Upsala, der han studerade eologi till 1675, då han kallades till pastorsadjunct af Pastor imarius i Stockholm och prestvigdes, hvarefter han blef ställd som predikant hos Fältm. H. Horn och slutligen fördnad till Fält-Superintendent i Liffland. 1681 Domprost i rengnäs; presiderade på prestmötet derst. 1685; 1688 Kyrko-rde och derefter prost i Fahlun. Utnämnd 1692 till Super-tendent på Gotland, men undanbad sig denna nåden, för att qvarstanna i sitt älskade Fahlun, der han dog $^{28}/_{1}$ 1713, rdad i lifvet, saknad efter döden. — Hans bild är graverad de af Landsberg och Gillberg.

rifter: Dissertat. — Sjönöds-Löfte. Del. 1—2. Stockh. 1680, omtr. 1733. — Christendomens Öfning. Upsala 1708, omtr. i Vesterås 1726. — Crux Christi s. Enarratio Hist. Passionis. Stockh. 1713. — 5 Likpredikn. 1685—98. (Statsekon. förslag tr. i Sv. Mercurius 1757.)

(Källor: Stjernm. Bibl. Svio-G. T. III. Mspt. — Strickers Homilet. Bibl. — Berchs Catal. des Portr. — Gezelii B. Lex. — [Munktell, Vesterås Stifts Herdaminne II: 481, hvartill hänvisas.])

EKMANSON, CARL GUSTAF.

Född d. 8 Sept. 1744. (Fadern kyrkoherde i Weta.) udent i Upsala 1760; Phil.-Mag. 1767. Prestvigd 1768 som Huspredikant på Solberga och tillika 1771 Adjunct i eta. Tog Pastoral-examen s. å. 1776 Comminister i Ör-mta; 1783 Kyrkoh. i Weta; 1784 Opponens vid Prestmötet; '86 Prost; 1793—1805 Contracts-Prost öfver Walkebo och ifolka; 1786 och 1800 Riksdagsman. Sistn. år Theol. Doct. yrkoherde i Åby 1805. Dog d. 14 Maj 1812. Gift med *aria Hallström.* Sonen *Carl Erik* blef äfven prest.

E. intager här ett rum, såsom Författare af en Postilla, ilken, författad i ett lätt och bildadt språk, blef på sin d mottagen med bifall, ehuru den saknade mycket af den irna och dogmatiska grundlighet, som utmärkte en Nohr-org och flere andra äldre Homileter.

krifter: Predikn. o. Skriftetal. Norrköp. 1795. Sjette Uppl. Örebro 1833. — En ny Årgång Predikn. 1807. — Utkast till Skriftetal. 1797. — Andeliga Tal. 1800, m. fl. — [Se Sv. Boklexikon.]

(Källor: Linköpings Stifts-Matriklar för 1801 och 1812. — Företal till Postillans 6:te Uppl. — [Link. Stifts Herdaminne III: 241.])

EKMARCK, ANDERS.

Född i Nerike d. 19 Nov. 1741. Föräldrarna voro C... ministern *Lars E.* i Svennevad och *Marg. Ekebrodd.* 17.. Student i Upsala. 1764 prestvigd och Adjunct i Öfver-S.. 1766 Huspred. hos Öfverstinnan, Frih. Falkenberg. 176.. O. Bataillons-Pred. vid Westmanl. reg:te. 1772 Commi..sters-Adjunct vid Mariæ Förs. i Stockholm. 1773 Pastor.. Adjunct vid Cathar. Församling. 1775 Comminister i Cl.. S. å. Svensk Pastor vid Hedvigs Församling i Norrköp.. 1787 Kyrkoherde i Ekeby och Rinna. 1792 Prost. 17.. Vice Præses vid Prestmötet. 1809 Theol. Doctor. Död 17 Sept. 1822. Gift (se Tillägg). Söner: 1. *Christoph..* Mag. Doc. i Upsala, död 1808 (se detta Lex. XIV: 15..) 2. *Fredrik*, äfven död ung, besjungen af Atterbom. (Se ... Dikter B. 2, 1863.)

D:r E:s skrifter vittna om mycken fromhet, ett sa.. christeligt nit och mycken theologisk lärdom. Men de v.. författade på ett redan för sin tid gammalmodigt språk .. blefvo i senare tider föga lästa.

Skrifter: Disp. under Wallerii pr. Ups. 1763. — Svar på fr.. om prester. Sthm 1763. — Gudelig Faddergåfva. Strengnäs 17.. omtr. i Norrköping 1778. — Försök, att föreställa den Chris.. religion uti dess öfverensstämmelse med den Naturliga .. Del. 1—3. Stockh. 1774, -75 o. -79. (Andra Delen har titeln: G.. saliggörande Nåd för Syndare.) — Guds Barns goda S.. Norrköp. 1779. — Jesu Christi Evangelium sammandraget. St.. 1779. — (Se Tillägg.)

(Källor: Linköpings Stifts-Matr. — Ups. Bibl. Cat. — [Link. St.. Herdaminne III: 197—98, der flera skrifter anföras.])

D:r E. var en Broder till Domprosten i Strengnäs, D:r *Lars Ekmarck*, † 1797. Dennes söner voro: 1. *Carl Eri..* Assessor, Boktryckare i Strengnäs; 2. *Lars August*, Exped.. Sekreterare; 3. *Jon Ulrik*, Histor. Docens i Upsala, † 18.. Den sistnämndes efterlemnade skrifter (»Smärre Skrifter i åtskilliga Ämnen») utkommo i Strengnäs 1837. (Hans sj.. biografi utgafs s. å.)

EKSTRÖM, DANIEL.

Föddes i Nov. 1711. Föräldrarna voro *Daniel H..son*, Knipsmed vid Eksågs jernbruk i Södermanland, .. *Brita Larsdotter.* Moderns tidiga död gaf en hennes syster som var gift med en Trädgårdsmästare i Stockholm, anledning att taga den unge E. till sig, som således i hufvudstaden fi.. tillbringa barndomsåren. Valet af näringsfång stod honom öppet, men han kunde ej bestämma sig för något visst för ..

n i en redan något framskriden ålder trädde in uti en strumentmakar-verkstad. Han fann då så stor håg för dessa beten och märkte sin fallenhet vara så gifven, att han n långt betänkande der ingick som lärling. Rosenberg, hans stare, var inom landet den bäste i sitt yrke. Han saknade en viss technisk färdighet, men utan säkrare underbyggnad gade han ej företaga några större och laggrannare arbe-n. Han fann ej heller länge sin räkning vid att drifva dteringen, utan lade ner den och flyttade till Jönköping, han blef Rustmakare vid Kronans gevärsfactori. E. hade följt med honom; men han önskade utbyta detta ställe, han ej kunde lära något för sitt yrke, mot något annat, Mathematiken och Physiken kunde inhemtas, hvilka o vilkor för hastiga och säkra framsteg. Han var ej nöjd d den handtverksmässiga färdigheten att väl göra efter, hvad andra före honom gjort. E. hade genom de utomlands förfärdigade instrumenter, som han sett, blifvit väckt till täflan med en främmande konstflit. I Jönköping hade han endast utbytt »filen mot polerstålet; nu ville han på någon tid bortbyta dem begge mot boken».

E. begaf sig alltså till Stockholm, obemedlad och utan annat förord, än det han från Rosenberg erhållit till Landtmäteri-Öfverdirektören Nordencreutz och till H:r Faggot. Båda hade de erfarit behofvet och bristen på goda instrumenter; deras interesse och förhoppningar fästade sig vid den unge man, som vände sig till dem. Han erhöll en liten inkomst från Landtmäteri-Contoret och åtnjöt äfven någon tid fri undervisning i Mathematiken af Faggot. På dennes tillstyrkan reste han till Upsala, der man i en praktisk slöjdskola erhöll undervisning i Mathematik och hvad som på industrien hade sin tillämpning. Lärarne voro Gabriel Duhre och en Tysk Mechanicus vid namn Fuchs. Den förre hade utom sin skola äfven upprättat en verkstad för Mathematiska instrumenters förfärdigande, och denna vann större förtroende genom E:s skicklighet. E. drog äfven fördel af umgänget med den lärda Sekreteraren Elving, hvars vänskap han förvärfvade, och denna upplöstes ej förr än genom döden. År 1735 var E. så underbyggd, att han ej längre behöfde någon handledning, utan anlade i Stockholm en egen verkstad, blef Kongl. Landtmäteri-Contorets instrument-makare och fick många beställningar, äfven af den store Astronomen Anders Celsius. Denne, hemkommen från sin långa resa, blef förundrad öfver att i fäderneslandet se astronomiska instrumenter förfärdigade med en skicklighet, hvarom han endast hade tilltrott Graham i London. Han rådde lik-

väl E. att besöka utländska verkstäder, der han säkrast kunde inhämta alla förbättrade metoder och genvägar i den industri-gren, åt hvilken han egnat sig. Faggot skaffade E. ett rese-anslag vid 1738 års Riksdag, hvarigenom han sattes i till-fälle att besöka London, der han skyndade att uppsöka Graham. För att lätta tillträdet till honom, hade E. af Celsius fått uppdrag att betala och afhämta några tingade instrumenter jemte ett pendelur, som var en af Grahams nya upptäckter. Denna recommendation var öfverflödig. Snillets frändskap gjorde i ögonblicket de båda mechaniska Artisterna bekanta. De blefvo förtroliga vänner, och Graham förskaffade E. de bästa instrumentmakares bekantskap i London. Dessa voro så mycket mindre förbehållsamme, som de ansågo främ-lingen icke för en medtäflare i deras yrke, utan för en Astro-nomiæ Studiosus. E. skaffade sig tillträde till de lärde, sär-deles till dem, som hade instrument-samlingar; han besökte flitigt Observatorium på Greenwich och afhörde Desaguliers föreläsningar i experimental-physiken.

Ett år tillbragte E. i London, gjorde till Paris en lust-färd på några månader och underlät ej heller der att taga kännedom om hvad som stod i sammanhang med föremålet för hans resa. År 1741 kom han tillbaka till Sverige, der man behöfde honom. De arbeten han förfärdigade för astro-nomiska, geographiska, optiska, mechaniska och physiska be-hof värderades för en fullkomlighet och noggranhet, som ej gaf utländska arbeten efter, utan snarare stod framom dessa. Upsala Observatorium erhöll flera af dessa arbeten, och dess apparatus physicus var till större delen af hans hand; äfven anlitades hans konstskicklighet för en mängd instrumenter, som behöfdes vid fästnings-, sluss- och andra byggnader, landtmäteri- och gräns-commissioner, Ostindisk och annan sjöfart, vid Akademier och Cadett-skolor, och dessutom af konstnärer och bergsmän. Han arbetade också för K. Adolph Fredrik, som var mycket road af Mechaniken. Dessutom er-höll han beställningar från Vetenskaps-Societeten i Peters-burg, från Danmark, från Greifswalds Akademi och från flera andra ställen i Tyskland. Don Antonio Ulloa, en rykt-bar Spansk Sjöofficer, hvilken genom gradmätningen i Peru visat sin behörighet som domare öfver astronomiska instru-menter, kom till Sverige 1751, besåg E:s arbeten och för-klarade sig ej annorstädes hafva sett några så väl gjorda. Han tingade sig äfven åtskilliga instrumenter för det nya Observatorium i Cadix, öfver hvilket han hade öfverinseende.

Hvad E. beklagade, var, att »styck-arbetning» ej blifvit i Sverige införd. Tillverkningen går både fortare och bättre,

när hvar och en arbetare har blott en eller vissa delar till förfärdigande sig uppdraget. Äfven försvårades den hastigare fabricationen genom brist på dugliga elever och derigenom att de, som hade anlag, saknade förberedande studier och i förtid sprungo ur skolan. E. var i hög grad samvetsgrann, och mera angelägen att förfärdiga goda, än många arbeten; likväl satte han inga höga pris på sina tillverkningar, utan var nöjd, om han blott blef skadeslös. »Publique verk», sade han, »knappt lönte embetsmän och en medellös, välartad ungdom äro mine mesta afnämare: skulle jag med dyrhet betunga och afskräcka dem?» Till belöning för hans techniska och medborgerliga förtjenster utnämnde honom Konungen till Direktör öfver Mathematiska instrumentmakerierna i riket och tilldelade honom en årlig lön af 6000 dlr kmt, större än någon i Sverige på en dylik plats uppburit.

E. var road af läsning och hade skaffat sig en vacker samling af de nyaste Engelska arbeten i Naturkunnigheten och Mechaniken. De afhandlingar (jfr skriftförteckningen h. n.), som han i Vetenskaps-Akad. uppläste, voro sakrika och äfven å framställningens sida ej utan sin förtjenst. Han lemnade beskrifning på en Diopterlineal, gaf förslag till ett betydligen förbättradt Astrolabium, som sedan blef mycket värderadt, och uppsatte en berättelse om två spannmålsprofvare, af hvilka den ena blef införd till allmänt bruk. E. egde en lycklig uppfinningsgåfva, både när det gällde att förbättra redan brukliga och uttänka hittills okända instrumenter. Han var lycklig i sina experimenter, och begagnade dem till ledning för vigtiga upptäckter. Sedan han länge anställt sina rön på cirklar af stål, som skulle föreställa jordens magnet-meridianer, och hvarvid han fann magnetnålens förändringar till declination och inclination analoga med dem magnetnålen undergick vid flyttningar på jorden, beslöt han göra en hel glob af stål och magnetisera den, för att af magnethvirflarnes förhållande leda sig till en säker slutsats om deras rörelser på vår jord. Vet.-Akad. lofvade att bekosta experimentet, men E. sjuknade några dagar efter sedan han fattat beslutet, och döden satte en gräns för hans vetgirighet. Han dog d. 30 Juni 1755 i sitt 44:de ålders år och testamenterade sin verkstad till Staten, med vilkor att den skulle stå under Vet.-Akad:s inseende och drifvas af dem, som detta Samfund ansåg dertill skickliga. Sjelf lemnade han efter sig flera kunnige lärjungar. Akademien, hvars medlem han blef 1742, slog (1758) en skådepenning öfver honom. Han var förlofvad med den lärde Elvii syster, som sedan blef gift med Professor Strömer. Hans moraliska cha-

rakter tecknas i detta omdöme, att hans »dygdiga hjerta redliga sinnelag och hela uppförande gjorde honom öfverall hedrad, sökt och älskad».

Skrifter: Tal om Jernförädlingens nytta och vård, vid Præ nedl. i Vet. Akad. 1750. — 3 Rön i samma Akad. Handl.

(Källor: Vargentins Åm.-Tal i Vet. Akad. 1758, öfvers. i Neu ste Gesch. d. Gelehrs. in Schweden. — Sv. Mercurius. 1759 Mar — Adelungs Lex. — Gezelii Biogr. Lex. — [Rosenhanes Ant. - Hildebrand.]) C—M.

EKSTRÖMER, CARL JOHAN AF.

Förut *Ekström*. Född på Rådanfors bruk i Dalsland d. 3 Oct. 1793. Föräldrar: Bruksinspektor *Nils E.* och *C. M. Broström*. Blef 1810 Student i Lund; Med. Phil. Cand 1811; 1812 Elève i det nyligen inrättade Carol. Med.-Chirurg Institutet; 1813 Bataillons-Läkare vid Uplands reg:te, i hvilken egenskap han bevistade fälttågen i Tyskland och Norrige 1815 Chir. Mag. och Med. Licent. samt Läkare vid Garnisons-sjukhuset. 1816 Med. Theor. Adj. vid Med.-Chir. Instit.; 1817 promoverad Med. D:r. Reste 1819, såsom K. Stipendiat, utrikes, då han i Köpenhamn, Tyskland, London och Paris gjorde sig bekant med alla vigtigare chirurgiska inrättningar och med de berömdaste chirurgiske mästares methoder. Efter återkomsten 1821 befordrades han s. å. till K. Lif-Medicus samt Öfver-Chirurg vid K. Seraphimer-Lazarettet. 1826 R. W. O. 1827 Medic. och Chir. Theor. Prof. vid K. Carolinska Institutet. S. å. Led. af K. Vet.-Akad.; af detta Samfund 1828 och 1834 vald till Riksdagsman och var då ledamot af Besvärs- och Ekon.-Utskottet. För öfrigt sedan 1828 Led. af Societas medica i Köpenhamn, sedan 1829 af det liknämnda Sällskapet i Berlin, samt sedan 1833 af K. Vet. o. Vitt. Samh. i Göteborg; för öfrigt har han deltagit i åtskilliga Comitéer. Reste åter utrikes våren 1830 och bevistade på återvägen i Sept. Naturforskarnes sammankomst i Hamburg. 1832 R. N. O. Sedan han tvenne gånger varit Sekreterare vid Läkare-Sällskapet, blef han 1835 vald till dess Ordförande efter Med.-Rådet Trafvenfelt. 1836 adlad, då han antog namnet *Ekströmer*. — Gift 1822 med *Cath. Fredr. Eichorn*, hvars fader varit Fabrikör. — (Död 18/8 1860, se Biogr. Lex. Ny följd III: 378 samt nedan tillagda källskrifter.)

Skrifter: Medicinsk Tidning N:o 1—20. Stockh. 1818—19. — Många Afhandl. och Uppsatser i Sv. Läk.-Sällsk. Handl. Bd. IV o. f. — i Sv. Läk.-Sällsk. Års-Berätt. 1817 o. f. — och i Tidskrift

ɔr Läkare och Pharmaceuter 1838. — Årsberättelse om Sv. Läk.-ällsk. Arbeten 1823—29. — Betänkande om Sjukvårdens förbättande i Hufvudstaden 1828. (Se vidare nedan tillagda källor ch Sv. Boklex.)

Källor: Sackléns Läkar-Historia. — [Wistrands Suppl. till Sacklén s. 101, 487. — Sv. Läkarhist. Ny följd s. 203. — Anrep.])

ELERS, JOHAN.

Föddes 1729. E. O. Cancellist i Inr. Exped. 1749. pist 1762. Kongl. Sekret. 1766, med tour från d. 6 Juli ɔ2. Andre Protocolls-Sekret. 1766. Exped. Sekret. 1772. d. af Vitterh. Akad. 1773 och sedermera af V. H. och ıt. Akad. R. N. O. 1785. Cancelli-Råds n. h. o. v. 1787. d. af Rikets Allm. Ärendens Beredning 1789. Död d. 20 v. 1813 i Carlskrona. Var i sin ungdom ledamot af Sällıpet »Utile Dulci». Hvarken hans allvarsamma eller glada äden, icke ens Elegien »Mina Tårar», som vann priset i Vitt. Akad., höja sig betydligt öfver det manér, som Dainfört och Fru Nordenflycht m. fl. varierat. Likväl vann n ej obetydligt rykte som poet, hvilket äfven kan ses af orden i den recension öfver hans glada qväden, som i ockh. Posten 1792 n:r 228 är införd. Det bör dock medvas, att meter och vers hos honom äro ganska lediga. Att n der skulle hafva imiterat Bellmans dithyramb-stil är misstag af Hammarsköld. E. lemnade sedan vitterhetens t och sysselsatte sig med geographiskt-historiska forskninr, af hvilka hans förträffliga Beskrifning om Stockholm frukten.

:rifter: Tal på Prints Carls Födelsedag. Sthm 1750. — Mina Tårar. Skaldeqväde (1774) af J. E. i Vitterh. Ak. Handl. 2 Del. — Mina försök. Del. 1—4. Stockh. 1755—59. — Glada Qväden. (Stockh. 1792. Med Musik.) — Tal i Vitterh. Ak. Handl. — Stockholm (historisk-topograph. Beskrifning). Del. 1—4. Stockh. 1800—01.

(Källa: Hammarsköld Sv. Vitterhet. Historia. — Tillägg i detta Lex. B. V, l:a uppl. — Upsala Bibl.-Cat.)

ELGSTRÖM, PER.

Var född i Småland julaftonen 1781. Han var oäkta son en fader, som, vare sig af oförmåga eller likgiltighet, öfrlemnade honom åt sig sjelf och en torftig moder. En äktig inre drift förde dock ynglingen framåt på kunskarnas bana: ständigt kämpande med brist och armod, måe han under sin mesta tid vinna sitt bröd genom informaon, och ändtligen då alla utsigter inåt vetenskapernas rymd ir honom tycktes mörkna, antog han bokhandels-condition os Magister Viborg i Stockholm. Äfven här använde han

alla sina fristunder till läsning; af denna sin patron försed med något understöd, begaf han sig till Upsala, der han var den akademiska lagern 1809. S. å. lät han inskrifva s såsom E. O. Cancellist i Eccles. Exped. och befordrades år derpå till Copist. Men ansträngningar, stillasittande o mjeltsjuka hade grundlagt en sjukdom, som den 28 O 1810 bortryckte den knappt 29-årige ynglingen.

Det slags svärmeri, som med phantasiens öga åskåd naturen och menniskolifvet och der finner eller tror sig finn antydningar, signaturer och uppenbarelser ur en förborga men oss nära berörande andeverld, utgjorde ett hufvuddrag E:s lynne. Denna riktning vann en ökad styrka, då han, un der en condition i Vermland, gjorde bekantskap med en naturen rikt begåfvad och med honom till sin själsdaning b fryndad yngling, en broder till Biskop Tegnér, hvilken seder mera äfven af döden för tidigt skördades. Båda öfverlemna sig nu åt mystiska grubblerier och trodde sig emottaga uppen barelser från den verld, hvars förlåt de sökte lyfta. Enda några få förtrogne, till hvilkas antal hörde de ynglingar, so i Upsala 1807 instiftade Aurora-förbundet, och till hvilk E. äfven slöt sig, skådade dock in i djupet af en själ, som ständigt brann af en helig låga; alla de öfriga kamrater kände honom endast såsom en vanlig lefnadsbroder, som delt i deras skämt och nöjen. De visste icke ens, att han skr vers, minst sådana, som de kanske skulle ansett för fost af vanvett, och hvilka i sjelfva verket af mängden vid dera första framträde så bedömdes. Efterverlden har dömt annor-lunda. E:s sångmö rör sig helt och hållet inom en idealisk verld; alla sinnliga gestalter och föremål äro för honom en-dast symboliska configurationer af de eviga idéerna; sjelfva Kärleken, äfven då den af honom målas med de mest glö-dande och skenbart sinnliga färger, tillhör dock denna verld. I alla hans dikter andas ett stilla vemod, en sentimentalitet som man kallat sjuklig, emedan deruti uttalar sig en Psyche, som, aldrig hemmastadd med stoftverlden, hemligen suckar ef-ter befrielse och lyfter sig på phantasiens regnbågsglänsande vingar, för att söka den högre verld, i hvars omätliga rymder hon älskar att förirra sig. I dessa och andra hänseenden gifves det flera beröringspunkter mellan E. och Stagnelius: den senares sångmö var utan tvifvel vida mer rik och ymnig den förre stod deremot kanhända på en mera positiv specula-tiv ståndpunkt. För öfrigt saknade E. förmågan att sluta sina skapelser inom säkra, strängt begränsade former; till och med sjelfva hans period-byggnad har någonting löst, sväfvande half-chaotiskt. Hvarje ton på E:s lyra har någonting skärt

ıtheriskt, underbart musikaliskt. Liksom det gifves virtuoser, ıom blott med ett enda anslag, en enkel accord träffa åhöarns själ och visa att de förmå framlocka ton-verldens djupaste hemligheter; likaså gifves det skalder, hvilka i blotta on-arten ega någonting onämnbart, oförklarligt, som, oberonde af innehållet, omedelbart berör känslan. Sådan var bland ldre skalder Kellgren i sina flesta lyriska stycken; sådan fven Oxenstjerna, som ehuru egentligen ingen skald af första rdningen, dock ofta egde i sin makt detta magiska tjusingsmedel; sådan var, bland våra yngre skalder, E. och föeträdesvis Stagnelius.

Man skulle misstaga sig, om man trodde, att E. var en rämling i den verkliga verlden. Han skötte dess värf, så idt de föllo inom hans trånga verkningskrets, med insigt och rdentlighet; och i hänseende till dessa egenskaper omfattaes han med mycken ynnest af sin chef, Landshöfd. Rosentein, som i honom såg ett ämne till en duglig embetsman. Ians prosaiska skrifter bevittna, huru högt han älskade fäernеslandet och den nyfödda friheten. (Se B. Lex. Ny följd II: 378. Den uppsats, till hvilken der hänvisas, är tr. i Atteroms Minnesteckn. och Tal D. 2. 1869, äfvensom i Hansellis pplaga af E:s Skrifter. Se för öfrigt Böttigers afh. Auoraförbundet i Upsala, tr. 1874 i Sv. Akad. Handl. för 1873.)

krifter: Poemer i Phosphoros och Poetisk Kalender, under signaturen E. eller ock hela namnet. — Hvad Rätt har ett folk att döma sin Regent? Sthm 1809. — Om ett stort, ett patriotiskt Tänkesätt. Ders. 1810. (Af Agardh förlöjligad i Polyfem 1:a Saml. n:r 13.• E:s art. i anledning deraf är inf. i n:r 23. Se Phosphoros I: 40, 100. E:s bidrag till Polyfem återfinnas der i 1:a Saml. n:r 30 31 och i 21:a Saml. 7, 9, 16, 17, 18, samtl. tr. i Hansellis uppl. af Samlade Vitterhetsarbeten af Elgström och Ingelgren. Ups. 1860.)

(Källor: Hammarsköld Sv. Vitt. Hist. — Enskilda Meddelanden.)

ELIANDER, CLAES.

Föddes d. 18 Juli 1708. Fadern, *Håkan Eliander*, var ınspektor öfver Riks-Rådet, Grefve Cl. Ekeblads egendomar Westergötland. Håg och anlag för byggnadskonsten syntes ara något ärftligt i denna slägt. Nyssnämnde Håkan E. var ınlitad, så snart i hans landsort någon betydligare byggnad kulle företagas. Flera kyrkor uppfördes under hans ledning, ɔch öfver reparationen af andra hade han öfverinseende. För in sons undervisning hade han all kostnad ospard; skickade lenne vid hans åttonde år till Skara skola och, sedan han genomgått denna, till Upsala Akademi. Den unge E. fann ej hos sig någon kallelse för de akademiska studierna, men

desto mera för ritning och byggnader. Att se på och var med vid dessa arbeten, som stått under faderns ledning, had varit gossens nöje och blef mannens idrott och ära. — Gr Cl. Ekeblad hade upptäckt ynglingens anlag och uppmuntrad dem genom många ynnestbevis. Det var genom hans omsorg som E. blef upptagen i Stockholm hos Slottsbyggmästaren Gerdes. Stockholms slott uppfördes då. E. fick se så myc-ket, hvarom han på landet hos sin fader knapt haft någon aning. Lysande palats fästade hans uppmärksamhet, och de ritningar han fick se gåfvo honom ett begrepp om architek-turen och dess utsträckning. Under det E. vistades hos Ger-des, blef han känd af Elvius, som hos samma mästare in-hämtade de hufvudsakliga mechaniska handgreppen. Af ho-nom tog E. undervisning i mathematiken och sökte deruti en vetenskaplig grundläggning för en konst, som han ej kunde förmå sig till att drifva som handtverk. Efter de framsteg han på några år gjort, gaf honom Gerdes det vittnesbörd att »han ej allenast var i civil-architechturen väl grundad utan också vuxen att i ordning sätta rörliga verk och hand-hafva allehanda mechaniska inrättningar».

E:s namn omtalades redan med loford, och allmänheten fästade vid honom stora förhoppningar. Han sjelf ansåg sig likväl hafva långt ifrån tillegnat sig den theori och hand-ledning, som var vilkoret för större framsteg; utan sökte ytter-ligare undervisning, och det hos den ryktbare Polhem, hos hvilken han förordades af Grefve Cronstedt. Polhem var nöjd med E:s flit, dömde af hans anlag, att han var bestämd att gå långt, och att han var i stånd att fatta sin lärares upptäckter och gaf honom äfven del deraf. Efter tre års studier fick han sin lärares recommendation till en utländsk resa, som E. borde företaga, för att på främmande orter bese alla märk-värdiga verkstäder och mechaniska inrättningar. Af Alströmer hade han äfven blifvit känd och erhöll hans förord hos Pre-sidenten von Drake, som var ledamot af Ständernas Manu-faktur-Contor, hvilket beviljade rese-anslag, och för honom uppsatte en instruction. Före resan besöktes Alingsås, och E. erhöll af Alströmer nya anvisningar.

Utresan skedde 1741; E. besökte Holland och England for sedan till Paris och uppehöll sig öfver ett år i Norman-die, Picardie och uti Lyonnais, allt i ändamål att vinna så-dana upplysningar, som voro af vigt för Svenska slöjdernas uppdrifvande. Abbé la Pluche skref då sin »Spectacle de la Nature» och begagnade sig af E. för de ritningar af mecha-niska verk, som äro bifogade detta arbete, och nämnde ho-

›m med beröm, ehuru namnet förändrades från Eliander ll Leandre.

Under det E. vistades i Frankrike, blef Slottsbyggmä-are-tjensten ledig i Stockholm. Hårleman, angelägen att ımla alla utmärkta mästare, höll platsen obesatt öfver ett r till E:s hemkomst. På hemresan tog E. vägen öfver .lingsås och gaf Alströmer alla de upplysningar, som denne egärt, om oljeslagerier af boknötter och rapsat, om färgplante-ngen i Köpenhamn, hvarifrån han medförde frön, om koppar-ammaren vid Lübeck och om knipsmidet vid Helsingör. 'ämnde patriot hade sjelf önskat begagna E. för en mängd ya byggnader, som han tillämnat, allt med beräkning på nya ıbriksanläggningar; men E. hastade till Stockholm att in-ör Manufaktur-Contoret redogöra för sin resa. Detta skedde å tillfredsställande, att han antogs till Manufaktur-Conto-ets byggmästare. Att blifva Stockholms stads byggmästare, rbjöds E.; och han mottog den då lediga Slottsbyggmästare-jensten. Medan han ännu uppehöll sig i Alingsås, hade han 1745) blifvit kallad till medlem af Vetenskaps-Akademien. E:s stora verksamhet lofordades af samtiden, som hänviste ill de många och olikartade anläggningar, hvilka härledde sig 'rån hans oförtrutna ihärdighet. K. Vet. Akad:s Handlin-gar riktades af honom med beskrifningar om kalkugnarna i England och i norra Frankrike; med förslag till en sädes-rensnings-machin, och till en kran för nedslående af lutande pålar. Den senare inventionen afsåg varaktigheten af de byggnader, som uppfördes på pålar i flytande vatten. Han lemnade ett project till slaggteglets upptagande i vissa der-till utsedda formar, för att bespara allt besvär vid bortskaf-fandet af denna materia och derjemte göra bruk af denna, som mera än lertegel motstår fuktighet. Utom hvad här blifvit anfördt, har E. på flera sätt varit denna Akademi nyttig. Han förärade den många ritningar och biträdde vid uppföran-det af dess Observatorium. E. hade föresatt sig att taga copior af alla Baron Hårlemans ritningar och deraf göra en skänk åt Vet. Akad.; men döden kom emellan.

Sjukdomen hade börjat med häftig blodstörtning. Det blef lungsot, som ej lemnade hopp om lång lifstid. Sina åter-stående dagar lefde E. inom hus, »och hans verld var då inom hans kamrar». Han upphörde likväl ej att vara verksam och sysselsatte sig med ritning och att taga de copior, som åt efterverlden skulle förvara Hårlemans utkast. Hans död inträffade d. 4 Maj 1754. E. hade två gånger varit gift: 1) 1748 med *Anna Rosina Körner*, Ålderman Kör-ners dotter, som afled följande året; 2) med *Catharina Char-*

lotta Bäckman, Assessor Bäckmans dotter, med hvilken han hade 2 barn. Till sin charakter var han glad, vänlig, stilla och saktmodig, sparsam och flitig.

Skrifter: 4 Rön i K. Vet. Akad. Handl.

(Källor: Mörks Åm.-Tal i Vet. Ak. 1756. — Sv. Mercurius 2:dra Årg.) C—M.

ELOFSON, SVEN.

Lärer egentligen skrifvit sig *Elafson*. Var först i tjenst vid Cancelliet hos K. Gustaf I, och efter dess död Sekreterare hos K. Erik XIV, som nyttjade honom i flera värf och beskickningar, bland annat att 1561 ledsaga hans syster Cecilia ut till sin gemål Grefve Edzard af Ostfriesland, till hvilken beskickning han redan af den afledne Konungen var utsedd. Om hösten 1563 afgick han på en beskickning till Konungen i Polen, men ankommen till Kurland, blef han på Hertig Kettlers befallning insatt på slottet Bauske, till dess han 1567 blef utvexlad. Då Hertigarne Johan och Carl uppreste sig mot sin Kunglige Broder, affärdades E. jemte Göran Gera ned till Östergötland, att med dem handla om fred, men detta var nu för sent, och de kunde numera intet uträtta. Sedan trädde E. i K. Johans tjenst, skickades 1569 till Polen, i afsigt att notificera Konungens kröning, påyrka betalning dels af brudskatten, dels af de summor Kronan Polen för öfrigt var skyldig K. Johan. Andra gången skickades han mot slutet af 1570 till Stettin, för att bevista fredsverket mellan Sverige och Danmark. År 1573 fick han afsked ur K. Johans tjenst och gick då i Hertig Carls. S. å. blef han sänd på en beskickning till Tyskland, för att af åtskilliga Furstar och Riksstäder i norra Tyskland begära lejde-bref för sin herre, vid den resa denne i detta land ämnade företaga, för att utse sig en gemål. Men denna resa blef uppskjuten till 1577, då E. åtföljde Hertigen, äfvensom på den resa samma Furste följande året jemväl till Tyskland företog. Men då Hertigen 1579 reste till Bröllops, förde E. regeringen i Hertigdömet och emottog, på hertigdömets vägnar, Hertiginnan Maria, då hon i Nyköping landsteg.

När åldern nalkades, uppläts åt E. ett hemman nära Vesterås, att i sin lifstid innehafva. Här sammanskref han sina »Annales» (Dessa kallas äfven Paralipomena eller Bijhandlingar, mycket nyttige att veta, som lyda till Kon. Göstafs, K. Eriks och K. Johans Regementes-Handlingar, och äro efter handskrift i Riksarkivet aftr. i Handl. rör. Skand. Hist. XII: 91—239 samt omfatta åren 1556—79. Se Warmholtz 3190, om flera afskrifter med

olika titlar.) Företalet är dateradt Vesterås 1599, hvaraf synes, att E. icke, såsom Thun uppgifvit, dött 1597 eller tillförene. Denna skrift har Tegel i sin Erik XIV:s historia flitigt och stycktals ordagrannt afskrifvit. Den egenhändiga handskriften uppbrann med Stockholms Slott 1697. (Hos Warmholtz, anf. st., finnes intet härom.) — Vidare skref E. en Berättelse »om det som förelupit näst före K. Gustafs död och under dess bräcklighet». Om denne sin forne herre yttrar han sig bland annat: »sampt är med honom i grafven ock Riksens karskhet och välmåga nederlagd och försvunnen». (Att döma af detta citat är denna berättelse, hvilken Warmholtz upptager såsom sjelfständig under 3027, endast ett utdrag ur förenämnda »Annales», Detsamma torde ock vara förhållandet med 3145(a) hos Whz.) Skriften åtföljdes af ett Bihang »öfver åtskilliga vår Historie rörande mål, såsom ock en samling Acter och Documenter, i synnerhet hvad Liturgiska oväsendet angick». Dessa handskrifter ärfdes af E:s närmaste slägting, *Lars Erikson*, och sedan af denne senares son *Erik Palmsköld*, hvilken skänkte dem till Riks-Archivet. Vid M. v. Celses tid funnos ännu der Historien om Gustaf I:s sista tid i original samt en afskrift af Annalerna, men år 1825 igenfanns af den förra endast ett fragment på 12 ark, som dock enligt Warmholtz n:r 3028 skall vara författadt af en annan hand (näml. af Mag. Johannes, hvarom närmare i Westéns Hof-Cleric. Hist. I: 43). För öfrigt öfverensstämma ej handskrifterna hvarken till titeln eller till tiden, då Dagboken slutar.

År 1593 testamenterade han sitt icke stora, men väl valda bibliothek dels till Strengnäs, dels till Vesterås skolor. Dödsåret är obekant.

Skrifter: Se ofvanföre.

(Källor: Schefferi Su. Lit., der E. orätt kallas Elaus Suenonis. — Thuns Vita Palmsköld. p. 11—17. — Stjernmans Företal till Tegels Erik XIV:s Hist. — Densammes Register till Johan III:s Chr. artik. Sven. — Kgl. Bibl. Handl. 1 Del. sid. 14. — Handl. rör. Skand. Hist. 12:e Del. sid. 240 följ. — Hammarskölds Sv. Vitt. Hist. — [Werwing. — Ofvan i ( ) anförda tillägg äro af Utg.])

ELVIUS, PER.

Född i Upsala d. . . . Aug. 1710. Föräldrarna voro *Per Elvius*, Astron. Professor, samt *Anna Maria Spole*, dotter af den lärde Prof. And. Spole.

Redan tidigt framträdde hos den unge E. en bestämd kärlek till Mathematik, hvilken syntes vara ett arf i hans

slägt, ty, oberäknade Fader och Morfader, hafva hans Farbroder, *Gustaf E.*, Mathes. Lector i Vesterås, hans morbroder, *Lars Rosenborg*, General-Qvartermästare vid Fortificationen, hans Moders Svåger, *Nils Celsius*, dess fader *Magnus* och hans son *Anders* alla varit berömde Mathematici.

Vid sitt åttonde år förlorade E. sin fader, men fick i stället den lyckan att vid sitt 14:de år studera geometrien under sitt syskonbarn, den nyssnämnde store Astronomen Anders Celsius; sedermera afhörde han jemte Mårten Strömer den berömde Klingenstjerna, så snart denne 1730 hemkommit från sina utrikes resor, och slutligen tog han Polhems undervisning i Mechaniken. Elvii tycke föll i synnerhet på vattuverkskonsten; och han förfärdigade sjelf en ny uppfordringsmaschin af enklare sammansättning än de, som vid våra grufvor förut voro brukliga. Derigenom vann han hos K. Bergs-Collegium det förtroende, att dess machinkammare lemnades under hans uppsigt, 1738. Vid K. Vet. Akad:s första inrättande 1739 blef han liksom dess sjelfskrifna ledamot. Riks. St:s Manufactur-Contor anmodade honom 1743 att företaga en resa genom Sveriges södra orter, att utse de för vattuverk tjenligaste orter, hvilket förtroende han med bifall utförde.

År 1744 blef han efter Faggot K. Vet. Akademiens ständige Sekreterare. Akademien saknade då medel att sjelf löna en sådan embetsman; men Commerce-Rådet Tham hade anslagit en fond, hvars ränta skulle användas till arfvode åt en man, som på Riddarhussalen höll Föreläsningar i Mathematik och Naturkunnighet. Då nu Triewald, som hittills hållit dessa lectioner, var död och en efterträdare skulle utses, föll Akademien på den tanken, att denna betalda skyldighet kunde med det lönlösa Sekreteriatet förknippas. Med bifall så väl af Testators arfvingar som af Ridd. och Adeln blef E. i dessa dubbla befattningar installerad, och en del af hans år 1746,-47 på Riddarhuset hållna föreläsningar blefvo ock i Akademiens handlingar införda. Men snart fann E. sin tid otillräcklig, och i följd deraf träffades den nya öfverenskommelsen, att Föreläsningarna skulle inställas, med vilkor, att E. en gång i Qvartalet lät i Handlingarna införa ett rön ur Vetenskapernas historia. Denna klandervärda anstalt, hvarigenom en död mans vilja eluderades, fortfor äfven i Vargentins tid. Mellertid blef denna skyldighet för E. en förnyad anledning till en ökad författar-verksamhet. Han fortfor att rikta så väl denna Akademis Handlingar, som Vetenskaps-Societetens i Upsala, hvaraf han äfven var medlem, med en kedja af

ppsatser, innehållande mer och mindre sinnrika rön och pptäckter i mechanik, physik, ekonomi m. m.

E. var äfven sinnad att på Svenska sammanskrifva en ledning till Geometrien, mindre invecklad än Euclidis och iera lämplig för det praktiska begagnandet, men sedan han dan gjort en början dermed, fick han se Clairauts Geoetri, då han, belåten med dess syftning, åtnöjde sig med t öfversätta detta arbete.

E. var ock den, som förmådde Vet. Akademien att angga ett eget Observatorium; Stockholms Magistrat skänkte ertill platsen, Claes Grill försträckte kostnaden, Frih. Hårman gaf planen, och Grefve Seth utförde den. Grunden ides d. 26 Maj 1748, och byggnaden blef färdig d. 20 Sept. 753.

Men E. hann icke se detta verk fullbordas. Om somaren 1749 företog han med Frih. Hårleman en resa utåt en projecterade Vestgöta Canal-linien, äfvensom till Skåne, varunder han äfven besökte ön Hven och anställde mätninar på Tycho Brahes förfallna Uranienborg. På hemvägen isjuknade han och dog på Ekholmsund d. 27 Sept. 1749 sin bästa ålder och midt i loppet af sina rastlösa underökningar. Vet. Akad. lät öfver honom slå 2 skådepenninar (en 1750, den första som Akad. låtit prägla öfver någon af sina aflidna ledamöter, och en förmodligen 1759).

E. skildras såsom en enkel, älskvärd man, i umgänge ädtig och behaglig; dock, endast sysselsatt med vetenskapga problemer, förnekade han sig nöjet att genom giftermål kapa sig en egen huslig krets och bekymrade sig för öfrigt iga om den omgifvande verldens fikande och åflan. Mest erran låg honom Politiken. Under den märkvärdiga midommarsveckan 1743, då hela Stockholm fylldes af gny och atorna färgades af uppproriskt blod, satt han, liksom fordom rchimedes under liknande förhållanden, i sin vrå sysselsatt ied sina räkningar; till och med den oroligaste dagen var an så helt och hållet fördjupad i sin öfversättning af Claiaut, att han ej tog den minsta del i hvad som föreföll, eller ens visste det minsta hvarom frågan var, förr än allt ar öfverståndet.

krifter: Tractat om Effecter af Vatndrifter. Sthm 1742. — Clairauts Geometri. Utg. i sv. öfversättn. Stockh. 1744. — Historien om de mathemat. Vetenskaperna. Tal vid de Thamiska Föreläsningarnes början, 1746. — Dagbok öfver dess Resa till Trollhättan, utg. af Frih. C. Hårleman. Stockh. (1750.) — 27 Uppsatser i K. Vet. Akad. Handl. och 4 i Acta Soc. Ups.

(Källor: Åminnelse-Tal af Ol. Celsius. Ups. 1749. — D:o af O. v. Dalin i K. Vet. Akad. 1750. — Gezelii Biogr. Lex. — Bro... hanes Anteckn. — [Hildebrand s. 133.])

EMPORAGRIUS, ERIK.

Fadern, *Gabriel*, född 1565, prestvigd 1590, var Krigs-prest i Stångebro slag 1598, sedan befordrad till Kyrkoherde i Fitja uti Upland, hvarest han afled 1622. Sonen var född icke »i Upland», såsom Spegel uppgifver, utan i Tor... åkers socken i Gestrikland 1606. Blef Magister Primus i Upsala 1632; året derefter Akademisk Consistorii-Notarie, uppehöll sig sedan på Dr. Christinas bekostnad vid flera ut-ländska Akademier; efter hemkomsten befordrad 1637 ... Physices Prof. i Upsala, vid hvilket tillfälle denna professur skildes från den medicinska, med hvilken den dittills varit förenad. År 1641 Theol. Prof. och Kyrkoh. i Börje pr...; 1645 K. förste Hofpredikant; 1648 Theol. D:r; 1649 Pastor Primarius och Kyrkoh. i Lafö; 1664 Biskop i Strengnäs; död d. 14 Mars 1674.

E. gjorde sig på sin tid känd såsom en nitisk, med lär-dom och vältalighet utrustad lärare och predikant, samt ... som en sträng orthodox. Han skref med eftertryck emot ... varande Biskopen i Strengnäs, Johan Matthiæ, som ... de symboliska böckerna och misstänktes vilja åvägabringa en förening mellan Lutherska och Calvinska bekännelsen: hvilken tvist så slutades, att den senare nödgades afsäga sig Biskops-embetet, då E. blef hans efterträdare. Till den-na kamp fordrades dock icke särdeles mod; men ehuru Drott-ningen visat honom mycken nåd och förtroende och bland annat 1651 uppdragit honom att förbättra Kyrko-ordningen, vände han dock sina andliga vapen emot henne sjelf. «Il prechoit fortement en cour contre Christine et les faux sa-vans qui la seduisoient» (Arckenh.). Hos K. Carl X Gustaf stod han i särdeles nåd, förde med honom en förtrolig brefvexling, fick vård om Kronprinsens undervisning i christen-dom och uppvaktade såsom biktfader vid Konungens ... sjukdom. Vid Riksdagen 1664 höll han afskedspredikan. Ö... ville dock, att denne Orthodoxiens nitiske kämpe sjelf ... sistone skulle blifva beryktad som irrlärig. I sin år 16.. utgifna förklaring öfver Catechesen hade han, i anledning af 10:de Budordet skrifvit: Hvad är tå thet, som Lagen för-binder skola begäras? Ens nästas Hustro, Oxa etc. thet ... hans Löösören, eller rörlige egendom, ehwad nampn ha... hafwer, aff hwilken hustrun är thet förnämsta stycket. Detta stötte det vackra könet och i synnerhet Dr. Hedvig Eleo-nora, som lät utverka förbud mot boken.

Gift 1. med *Sara Eriksdotter Simtelia;* 2. med Erke-Biskop Laur. Paulini Gothi dotter *Elisabeth Olivecrantz;* 3. med *Anna Depeken* (Depken ?). — Barn: 1. *Gabriel,* f. 1639, Histor. Prof. i Upsala 1666 (1665 ?), adlad 1668 med namnet *Liljeflycht,* Commiss.-Sekr. s. å., 1675 Hof-Råd, 1682 Lagman, † 1690, utan manlig afkomma. Gift med Riksrådet M. Björnclous dotter *Maria.* (Den andra systern *Brita* äktades af hans morbroder, Stats-Sekret., Canc.-Rådet Johan Olivecrantz). 2. *Elisabeth,* gift med Biskopen i Vesterås D:r Brodinus; 3. *Catharina,* gift med Archiater Bröms. Om E:i i lifsfara, se Link. Bibl. Handl. II: 92 och jfr Handl. rör. Skand. Hist. XXVII: 265—66; om hans styfsons [Schütt] äfventyr, se De la Gard. Arch. IX: 47.)

Skrifter: Admonitio consolat, ad obeundam pio et constanti animo mortem. Ups. 1629. — Disputationer. — Diss. quæ est Proeemialis ad Hexiologicas. Ibid. 1636. — Methodus Theologiæ, ell. kort Förslag, huru Trones Artiklar kunna sammanbindas och predikade varda uti Dr. Christinæ Hofförsamling. Sthm 1647. — Bröllopps-Tal öfver Pfaltz-Gr. Christ. August och Prinsessan Amalia. Ibid. 1649. — Bröll.-Tal då K. Carl Gustaf vigdes med Dr. Hedvig Eleonora d. 24 Okt. 1654. Ibid. 1655. — Positiones et Antipos. de Disciplina eccl. Ibid. 1661. — Defensio af samma skrift. — Oratio pro reddita Pace. Ibid. 1664. — 2:ne Decader Likpredikn. Stockh. 1653, 1660. — Flera andra strödda Likpred. — Catechesens enfaldige Förklarning. Strengn. 1669 m. m., jfr Schefferi Suec. Lit., Strickers Homil. Bibl. (Se ock Westén. Lidén, Cat. Disp.)

(Källor: Spegels Kyrkohist. — Rhyzelii Episc. — Gez. Biogr. Lex. — Westéns Sv. Hof-Cleriiciets Hist. I: 650 f. m. fl. — [Årkestiftets Herdaminne II: 225. — Anrep II: 703.])

ENBOM, PEHR ULRIC *).

Han föddes d. 14 Aug. 1759 i Stockholm (der fadern var postvaktmästare) och blef student i Upsala 1778. (Detta anföres efter Hofbergs Biogr. Lex., der för öfrigt intet nytt om E. meddelas.) — Hans sysselsättning i Stockholm efter återkomsten från Akademien till början af 1787 är ännu obekant, men vid den tiden anställdes han såsom lärare vid den då berömda Stridsbergska skolan. 1789 i April offentliggjorde E. och Carl Ruders (se dess biografi i detta Lex. XIII: 20) i Stockholms-Posten (N:r 82) »Plan till en ny Skol-Inrättning», enligt hvilken plan dessa båda ämnade till-

*) Denna artikel är ny och uppsatt af *Utg.*

vägabringa en undervisningsanstalt liknande den Stridsbergska, men med vissa modifikationer till förbättring. I anledning af detta tillkännagifvande gjordes angående de båda lärarne förfrågningar hos Stridsberg, och denne fann sig deraf föranlåten att i samma tidning (N:r 85) tilldela dem de mest smickrande vitsord för deras skicklighet och kunskaper, hvarjemte han förklarade sig ledsen öfver mistningen af deras biträde. De utlofvade modifikationerna (förbättringarna) voro dock till en del af den art, att de först i våra dagar vunnit erkännande och, beträffande religionsundervisningen, torde det ännu dröja länge, innan ifrågavarande plan kan vinna tillämpning. Det heter nämligen: »Det duger ej att endast tro i dessa farliga tider (1789). Man måste från barndomen vänja sig vid en raisonnerad Religion, för att sedan så mycket lugnare kunna hvila i sin öfvertygelse om dess sannfärdighet och så mycket lifligare känna hennes kraft». Strax derpå gjordes i St. P. (N:r 91) af en insändare anmärkningar mot den religionsundervisning man tänkte meddela i den tillämnade skolan, och E. afgaf i anledning deraf förklaring (inf. i St. P. N:r 120, 122—24), hvilken bekräftar Stridsbergs omdöme och tillika visar, att E. hyste åsigter långt framom sin tids. Häri torde få sökas orsaken till att skolan icke, så vidt man vet, kom till stånd. E. fortfor må hända i sin befattning som biträdande lärare. — Som förf. uppträdde han 1782 i Stockh. Posten (N:r 59, 65, 190, 191, 219, 220) med tillfällighetsvers, Ode til Doris, Elegi o. d. i den gamla stilen, äfvensom med en orimmad fri öfvers. utur Propertius, hvarvid han först begagnade sign. P. U. E., derefter P. U. E - - - m och slutligen utsatte hela namnet. De senaste bidragen till samma tidning torde vara de s. k. Prosaiska Oder, hvilka förekomma i årg. 1790 och hvilka derefter blefvo upptagna i hans Kärleks- och Religions-Sånger. — E:s egen bekantskap med utländska mönster och Thorilds frihetssträfvanden, äfven inom diktens område, synas hafva föranledt E att försöka den då ännu hos oss ovanliga, obundna poetiska framställningsformen. Då E., att döma af åtskilliga ställen i hans dikter, måtte hafva varit en känslomenniska, var det naturligt, att revolutionshändelserna i Frankrike skulle lifligt anslå hans sinne och hos honom väcka nya idéer, och lika naturligt var att dessa skulle gifva sig luft, helst sedan Thorild kämpat sin stora kamp mot smaktyrannerna och derigenom gifvit exempel af frimodighet. Hos E. kom det snart till utbrott, men på ett ovanligt sätt. Han ingaf nämligen 1792 till svenska akademien såsom täf-

gsskrift: *Medborgeligt Skalde-Försök öfver et odödeligt* *ωn, författadt i obunden stil*, deri han på det oförbehåll-ımaste uppträdde mot folkens förtryckare, hvilka han öf-·allt kallar tyranner, och slutligen vände sig till Hertigen-genten med erinran om en regents pligter m. m. I en ·skild skrifvelse till Akad. förklarar han sig öfver poemets anliga form och innehåll samt förutsätter och prisar hos ιad., såsom befintliga, de egenskaper den som konstdomstol ιnade, men bort ega för att döma opartiskt. (Forts. bland llägg i slutet.)

ENEMAN, MICHAEL.

Född d. 1 Febr. 1676 i Enköping, der fadern, *Olof E.*, t med *Anna Vingia*, var Rådman. Sedan han genom-tt Vesterås läroverk, blef han Student i Upsala 1695 ıl. Gjörwell 1692) och Phil. Mag. 1703. I tre år bodde ı hos Prof. Olof Rudbeck d. y. och njöt dess undervis-ıg i de Orientaliska språken, som var dennes käraste stu-ım, ehuru han var läkare. Prestvigdes 1706. S. å. före-g han en utländsk resa; ett år uppehöll han sig i Greifs-ıld, i följd af en Kongl. befallning, som föreskref, att alla 'enska ynglingar, som i Tyskland ville studera Theologien, ulle vistas en tid i denna stad, för att der i rena läran ιa befästa sig af Superintendenten Majer, på det de ej ımdeles måtte blifva förförde af de Halliska Pietisterna. år utgaf E. en Disputation, hvarefter han begaf sig till ı Konung, som då stod i Sachsen, på höjden af sin makt. ır blef han 1707 utnämnd till Notarie i Hof-Consistorium; ljde sedan Konungen och arméen under det långa och far-ıa tåget och var vittne till segrarna vid Holofzin och esna-floden och till nederlaget vid Pultava. Efter ankom-en till Bender fick han befallning att såsom Legations-'edikant afgå till Constantinopel, der hans andliga biträde ycket anlitades af hans Lutherska trosförvandter, särdeles ιenska fångar, dem Ryssarne under deras härjningar i ifland, Ingermanland och Finland bortfört och sålt som afvar. Sin öfriga tid använde E. på studerandet af Ori-ıtal-språken. Sedan han der vistats i halftannat år, an-ımmo trenne Svenska Officerare, Loos, Baron Sparre och yllenskepp, med Konungens befallning till E. att i deras illskap företaga en resa till Palæstina, hvartill denne var ι mycket mer benägen, som han redan i Upsala 1703 dis-ıterat om Christi Graf. Den 11 Sept. 1711 afreste E., ick ej i sällskap med desse officerare, utan med en Hr ilfvercrantz; genom Troja begaf han sig till Smyrna, och erifrån till Alexandria och Nilfloden uppföre till Kairo.

Härifrån reste han våren 1712 till Sinai, och var den för ste Svensk, som veterligen besökt Arabien. Återvägen tog till Kairo, och vidare till Damiette; från denna stad seg lade han till Jaffa, reste derifrån till Jerusalem och besökt för öfrigt Acre, Sidon, Damascus och Libanon. Från Tri polis reste han sjöledes och återkom till Constantinopel ef ter 2 års frånvaro.

Medan E. vistades i Ægypten, hade han af Konunge blifvit, utan ansökning och förslag, utnämnd till L.L. O.O Prof. i Upsala. Pligten kallade honom således till fäder neslandet. På återvägen uppvaktade han K. Carl i Adria nopel och ankom på svensk botten d. 5 Aug. 1714. Hä skyndade han sig att träffa anstalter till sitt bröllop me *Catharina Rudbeck*, med hvilken han före utresan förlofva sig, samt att taga sitt inträde i professionen. Det sist nämnda skedde d. 26 Sept., men under acten lärer ha hafva förkylt sig, ty dagen derefter insjuknade han häftig i håll och stygn; på sotsängen vigde han sig med sin fästm och dog d. 5 Oct., sex dagar efter vigseln. Hans sista or voro: vale! vale! Enkan omgifte sig med Capit. Ankar crantz i Finland.

Skrifter: 2:ne Disp. — Bref införde i Sv. Bibl. Del. 1. sidd. 73, 250, 261, Del. 2. sidd. 18—72. — Af hans Det hel. Landets Be skrifning lät Biblioth. Norrelius 1740 trycka tvenne profark; men fortsättningen uteblef i följd af brist på tillgångar. Mscptet för varas nu på Upsala Akad. Bibl. Bland annat, som E. hemförde var ock en charta och teckning öfver Mekka och dess Tempel, efter hvilken den lärde Reland i Utrecht utgaf sin charta.

(Källor: Oratio Parent. af Bibl., sedan Erke-B. H. Benzelius, Up. 1715. — Sv. Bibl. Del. 1. — Gezelii Lex. – Benzelii Brefvex. — Westéns Hof-Cler. Hist.)

ENGESTRÖM, JOHAN.—ENGESTRÖM, LARS VON.

1. ENGESTRÖM, JOHAN.

Född i Lilla Slågerup (allmännare: Slågarp) den 21 Nov. 1699. Fadern var Krono-Befallningsmannen i Oxie me flera häraders fögderi i Malmöhus län *Jonas Åkeson E.* och modern *Maria Saur* (Sauer?). Efter faderns död intogs han 1709 i Malmö skola och blef 1715 Student i Lund; men i anseende till ett befaradt nytt anfall från Danska sidan uppehöll han sig flera år hos Prosten Schönbeck i Välinge. hvars rika boksamling gaf den vetgirige ynglingen tillfälle att förkofra sig i studier, till dess han 1720 kunde år-

ıma till Akademien. Sedan han der under Prof. Schul-
flitigt studerat Oriental-språken, företog han en resa till
nburg, der han under Fabricius, Wolf och några lärde
obiner utvidgade sin kännedom i Hebreiskan. Efter åter-
nsten blef han 1723 promoverad Phil. Mag. samt erhöll
:9 den enda Adjunctur, som då fanns inom Philosophiska
:ulteten. 1732 utnämndes han till L.L. O.O. et Græcæ
of. vid K. Carolinska Akad.; förflyttades 1742 till Andra
eol. Professionen med Uppåkra och Flackarp till præbende.
lan han 1743 blifvit utnämnd till Förste Theol. Professor
ı Dom-Prost, samt följande året innehaft rum på Biskops-
slaget i Göteborg, samt 1746 blifvit promoverad Theol.
ctor, blef han 1748 Biskop öfver Lunds stift. Bevistade
sdagarna 1751, 1755 och 1760; vid inrättandet af Bibel-
mmissionen 1773 kallades han till en af dess förste Leda-
ıter. Vid Kröningen 1751 beviljades adligt stånd åt hans
rn. Sedan han såsom Pro-Cansler 1768 firat Carolinska
ademiens hundraåriga jubilæum, afled han d. 16 Maj
hos Anrep är orätt) 1777. — Biskop E. hade genom
ıa talrika disputationer och sin Bibliska Grammatik gjort
känd för djupa insigter i Hebreiska och Chaldeiska språ-
n; dessutom var han mer eller mindre bevandrad i de Sy-
ıka, Arabiska, Samaritanska, Koptiska, Æthiopiska, Per-
ıka och Turkiska språken.

Gift 1735 med Erke-Bisk. D:r Jak. Benzelstjernas dot-
r *Margareta*, † 1792, och hade med henne 15 Barn. Bland
m märkas:

1. *Jakob*, f. 1735, Canc.-Råd, R. N. O.; gift 1776 med
eata Sophia Benzelstjerna, † 1820, dotter af Biskopen i
esterås, C. N. O. *Lars B.* Dog 1802. (Se B. Lex. Ny
ljd III: 291.)

2. *Jonas*, f. 1737, Juris Doctor och Lagman i Vermland,
öd 1807. Gift 1764 med Canc.-Rådet, Prof. R. N. O. Joh.
ıres dotter *Hedvig Maria*, † 1798.

3. *Gustaf*, f. 1738, Riks-Värdie vid Myntet, sedan
ergs-Råd. Led. af K. Vet. Akad., Phys. Sällsk. i Lund
ch Naturf. Sällsk. i Berlin. Afled 1813. Gift 1769 med
lbela Charlotta, dotter af Canc.-Rådet, Prof. Sven Lager-
ring. (Se B. Lex. Ny följd III: 294.)

4. *Johan*, f. 1743, Protokolls-Sekr. i Krigs-Exped.,
öd 1807. Var invecklad i Ankarströmska sammansvärj-
ingen mot K. Gustaf III. Gift 1774 med *Sara Catharina*,
lotter af Biskopen i Carlstad, D:r Dan. Herweghr. (Se B.
Lex. Ny följd III: 295.)

5. *Maria Beata*, f. 1774, död 1822. Gift 1779 me Theol. Prof., sist Biskopen i Lund, C. N. O. D:r Nils Hesslén, † 1811.

7. *Lars*, Grefve, Stats-Minister, se nedanföre.

8. *Adolf*, f. 1753, d. 1825. Bergs-Råd, R. N. O. Gif 1792 med *Marg. Lovisa Vauchez.*

Biskop E:s Skrifter: 147 Disp. 1724—48. — Grammatica Hebræ Biblica. Lund s. å. — Appendix ad Gr. Hebr. 1773. — Riksdags predik. 1752. — Flere Likpredikn.

(Källor: Nelanders Sermo funebr. — Personal. — v. Döbeln Hist. Ac. Lund. — Rhyzelii Episc. — Sommelii Lex. — Stjernmans Matr. — Ståhls Biogr. Underr. m. fl.)

2. ENGESTRÖM, LARS VON.

Son af den föregående. Föddes i Stockholm d. 1/2 Dec 1751. Student i Lund 1757, undergick Juridiska examen 1770, inträdde s. å. i Konungens Cancelli och i Riks-Archivet, der han 1771 befordrades till Copist; 1773 Cancellist; s. å. Registrator och andre Sekreterare uti Konungens Cabinett för allmänna brefvexlingen; 1776 Chef du Bureau; 1782 Chargé d'Affaires i Wien; förblef der till 1787, då han reste till Warschau, hvarest han stannade qvar utan offentlig befattning till d. 10 Aug. 1788, då han erhöll creditiv såsom Svensk Ministre Resident. 1790 R. N. O. och Envoyé E. O. 1791 erhöll han indigenats-rättighet såsom Polsk adelsman. 1792 Hof-Canceller i Sverige och Ledamot af Allm. Ärendenas Beredning; s. å. ledamot uti nya Statsberedningen och ledamot i Pommerska beredningen; 1793 medlem af Vitterh. Hist. och Ant. Akademien; afgick i Sept. s. å. till England såsom Envoyé E. O. och Ministre plenipot.; utsågs att 1795 öfvertaga en beskickning till Kejserliga Tyska Hofvet, hvilket dock mötte hinder. 1798 i Aug. nedlade han Hof-Cancellers-Embetet, sedan han i April s. å. blifvit utnämnd till Ministre plenipot. vid Preussiska Hofvet; rappelerad 1803. 1805 C. N. O. 1809 d. 16 Maj Cansli-President; d. 9 Juni s. å. Stats-Minister för Utrikes ärendena; d. 3 Juli Seraphimer-Riddare; d. 29 Juni Friherre; d. 21 Aug. President i Tabell-Commissionen; 1810 Led. af K. Vet. Akad.; s. å. Ordförande i Pommerska beredningen; s. å. Canceller för Akad. i Lund, medlem af Polska Vitterhets och Vet. Akad. och af Vet.

Soc. i Upsala, samt Storkors af Franska Hederslegionen; 1811 Ridd. af den då stiftade Carl XIII:s Orden. 1812 Led. af Landtbruks-Akad.; 1813 Ridd. af K. Preussiska Svarta och Röda Örns Orden; s. å. upphöjd i Grefligt stånd; Canceller för Landtbruks-Akad., Heders-Led. af Musik. Akad.; Medlem af Patriotiska Sällskapet; 1814 Riddare med Stora Korset af Ungerska St. Stephans Orden; 1815 Ledam. af Franska Institutet och 1816 af Vet.-Akademien i Marseille. Nedlade sina värdigheter 1824 och nedsatte sig på slottet Jankowitz i Polen, der han dog d. 19 Aug. 1826.

Gift 1790 i Warschau med *Rosalie Chlapowska*, dotter af Under-Landt-Domaren i Stor-Polen, *Johan Chl.*, af ätten *Drya;* en familj, som i 11:te århundr. invandrade med Riddaren Matina från Burgund till Polen. Den gren af ätten, som upptagit namnet Chlapowski, kan genom domstols-handlingar visa sig i öfver 400 år hafva besuttit adliga gods uti Stor-Polen.

L. v. E. åtnjöt en sorgfällig uppfostran; under ledning af män, sådane som Nils Hesslén och Thure Weidman, förberedde och fortsatte han med den framgång sina akademiska studier, att han vid 19 års ålder hade undergått juridiska embets-examen och likväl haft tid för vidsträckta språkstudier och humanistisk bildning i den tidens riktning. Lifvet blef sedan hans skola, och om han i det rörliga vimlet af trägna embetsgöromål och bland mängden af offentliga uppdrag ej kunde framskrida till en högre vetenskaplighet, egde han likväl en fond af kunskaper, som höjde hans embetsmanna-verksamhet öfver routinen, och dermed förenade han ett sinne för bildning, som röjer sig i det nära samband, hvaruti han sökte bringa vetenskapen och lifvet. Nya upptäckter inom det vetenskapliga gebitet följde han med uppmärksamhet, och i hopp att med resultaterna gagna sitt fädernesland, brukade han under sina resor till Patriotiska Sällskapet öfverskicka berättelser om nya rön och nyttiga uppfinningar. Bergs-Collegium förklarade honom äfven sin tacksamhet för de mineralier, hvarmed han förökt dess samling.

Ännu var v. E. blott Protokolls-Secreterare, då hans arbetsamhet samt hans lätta och behagliga umgänge ådrogo honom K. Gustaf III:s uppmärksamhet. Må hända bidrogo äfven hans resliga växt och ståtliga figur att öka det fördelaktiga intrycket. Han afsändes på en beskickning till hofvet i Wien (1782?). Vid afskeds-audiensen yttrade Konungen till de närvarande af hof-cirkeln: »Hvad tycker ni Kejsaren i Österrike skall bli mig skyldig i utbyte på en sådan figur

och sin Prindel, som han har här?» (Prindel var liten och krokryggig).

Bland diplomatiska corpsen i Wien, der sinnena genom Kejsar Joseph II:s oöfverlagda reformer då voro i stor jäsning, förvärfvade v. E. anseende för duglighet, och detta rättvisades äfven af det välbehag, hvarmed Sveriges Konung bemärkte hans nitiska och skickliga underhandlingsförmåga på en post, som för tillfället möjligen egde någon vigt i anseende till det tillämnade Ryska kriget. v. E. kunde bland antalet af sina vänner räkna den ryktbare, då ålderstigne Fältmarskalken Laudon och den mäktige Grefve Stahremberg, som betydde mycket i Österrikiska Cabinettet. Dennes enskilda umgängeskrets stod honom öppen, och det fördelaktiga omdöme, som Stahremberg öfver honom fällde, befästade än mera Gustaf III:s goda tanke om v. E. Då v. E. var bestämd att såsom Minister afgå till Regensburg, var det Stahremberg, som afböjde detta och utverkade hans qvarblifvande i Wien. Det lefnadsglada, vänliga och gästfria Wien gjorde på v. E. ett angenämt intryck, och han erkände med tacksamhet »den myckna vänskap, som mig blifvit visad, och det angenäma umgänge jag der njutit». Vid samma tid hade Nicolai i sin bekanta resebeskrifning förlöjligat Wienarnes seder, deras andaktsöfningar och språk, med glömska af den gästfrihet, han i Wien åtnjutit. v. E. anmärker detta, under det han gör rättvisa åt bokens förtjenst och förf:s sakkännedom. I Wien lefde v. E. sina gladaste dagar. Reste sedan (på befallning, se sid. 253 i noten) till Warschau, hvarest han någon tid uppehöll sig endast i egenskap af resande, tills han år 1788 erhöll creditiv som Svensk Minister. Hans uppdrag på denna plats äro ej officielt kända.

En memoire af en bland v. E:s ungdomsvänner afslöjar en djupt utgrenad plan, som visserligen endast stödjer sin trovärdighet på en enskild persons sanningskärlek och tillträde till förtroliga, muntliga meddelanden, men som likväl torde förtjena uppmärksamhet, såsom icke i strid med den tidens anda och riktning i ett visst Nordiskt Cabinett.

Konungen i ett Slaviskt valrike (Polen) misstänkte, att vissa stora makter redan gifvit honom en efterträdare. Han hade tröttnat vid förödmjukelserna af det beroende, hvaruti han hölls af en mäktig grannstat (Ryssland), och lyssnade nu begärligt till de framställningar, som gjordes honom från en Nordisk makt (Sverige), att mot 800,000 dukater i årlig lifränta nedlägga sin krona till förmån för en främmande Konung (Gustaf III). Denne senare skulle genom sitt biträdande till en coalition mot [illegible] på en gång af-

na en makts troppar, som han fruktade, och derjemte gna sitt eget lands till understödjande af de thronpråk han ville genomdrifva. Ett dödsfall hindrade utlingen af dessa vidt utseende förslag, som endast i ti- oro och jäsning egde en möjlig utsigt till framgång. diplomat, som genomdref denna underhandling, förstod deröfver kasta en slöja af djup hemlighet och förtegenhet. v. E. var ett vittne till Polska national-andans lyftning om Polska läroverkens upphjelpande, som var ett verk af Stanislaus August, utan att denne deraf beräknat så viga resultater. Äfven bidrog dertill upplifvandet af fosteradska hjelteminnen, bland andra af Johannes Sobieskys, m utgjorde föremål för de tal, som höllos år 1783. Ungmen, bildad vid läroverken i Krakau och i Wilna samt i 'arschaus kadett-skola, egde kunskaper, men ej tillräcklig farenhet och mognad. »Men allmänna ärendena fullborde deras bildning, och efter 2 års förlopp voro de sig ej era like». v. E. stod på en förtrolig fot till K. Stanislaus ugust, som var beslägtad med Grefvinnan Chlapowska, och etta underlättade betydligt alla underhandlingar, för hvilka venska Ministern ej behöfde gå omvägar, utan kunde vända g omedelbarligen till Polska Monarchen sjelf.

v. E. blef Hof-Canceller under Förmyndar-regeringen ch egde i början ett betydligt inflytande, åtminstone i yttre olitiken. I Armfelts correspondence läses: »Reuterholm, parre, Rosenstein och Engeström uträtta allt». ... »Regerinen, styrd af Hof-Cançellerens enthusiasm, nyttjar all sin akt att åstadkomma en total brytning i vårt politiska syteme. Jag vet från ganska säker hand, att Regeringen, vars afsigter finna motstånd uti Drottningholms-traktaten, ch tillika fruktande styrkan af Kejsarinnans personliga harakter, beslutat att bryta med Ryssland och ingå i en uadruple-alliance med Frankrike, Porten och de missnöjde Polen. Jag var en af de första, skrifver Aminoff, att uppicka denna besynnerliga politik; men då jag underrättade ågra af mina vänner derom, ville de alldeles icke tro mig. 'i få väl inom kort tid, som jag fruktar, se utvecklingen af essa förslager, i allt afseende värdiga sin uppfinnare».)enna uppfattning af ställningen skulle af de missnöjde medelas Ryska sändebudet med anhållan om hjelp, hvars nödändighet motiverades med farhågan för den riksdag, som venska Regeringen, i strid med K. Gustaf III:s testamente, kulle vara sinnad att sammankalla. Partispråket i denna krift, som ej behöfver någon version, brännmärker Hertigens 'onselj såsom Jacobiner och förklarar, att ett af vilkoren

för Ryska sändebudet Stackelbergs rappel var Hof-Cancelleren Engeströms aflägsnande, »såsom onaturligt förhatlig der» (i Ryssland).

Efter en muntlig uppgift, som vi erhållit, var det Reuterholms vilja, eller ovilja, som aflägsnade v. E. Möjligen hafva begge dessa orsaker verkat i förening med den förändrade riktningen af Sveriges utländska politik. För Engelska Cabinettet fick en beskickning med Hof-Cancelleren i spetsen gälla som bevis på, huru högt Svenska Regeringen värderade den Engelska. Detta besvarades å sistnämnda makts sida med en ambassad, som anfördes af en utmärkt Lord, hvilken afgaf en lika lydande förklaring. Öfver beskickningen till England yttrar v. E.: »Jag hade då skäl att förmoda, det mitt vistande utrikes ej skulle blifva så långvarigt, som det blifvit». Han använde tiden att »göra sig bekant med Engelska folket, med dess författning, seder, tänkesätt och oppositionens strid med Ministèren». Ett rykte gick, att v. E. hade uppdrag att i England underhandla om Svenska Konungens förmälning med en Engelsk Prinsessa.

v. E. stannade qvar i England till 1796 i Nov., då han utsågs att såsom Minister afgå till hofvet i Wien, men okända hinder kommo i vägen*), och v. E. var utan någon offentlig befattning till d. 26 April 1798, då han skickades till Preussen i egenskap af Minister plenipot. S. å. d. 22 Aug. entledigades han på begäran från Hof-Cancellers-beställningen. Uti Preussen stannade han qvar till Nov. 1803. Han trifdes väl i Berlin, der han hade anseende och inflytande: Efter sin hemkomst till Sverige lär han någon tid hafva varit begagnad i Cabinettet; men Styrelsens tänkesätt öfverensstämde ej med hans, och han öfvergaf fosterlandet för att ordna ekonomien på de vidsträckta gods i Polen, som tillfallit honom med hans Grefvinna, och hvilka hade betydligt lidit af kriget. Man har trott, att v. E. motarbetades af en man med inflytande, som under förmyndar-regeringen varit föremål för en högmåls-action (Armfelt). v. E. ansåg visserligen sin närvaro i Stockholm nödvändig för ordnandet af de vidsträckta, litterära samlingar, som han der egde; »men olyckliga omständigheter, skrifver han, álägga mig att resa. Jag bekänner, att det i närvarande stund bekymrar mig. Vid tilltagande år minskas hoppet att återse ett kärt fädernesland, åt hvilket jag önskat uppoffra mina dagar, och hvilket jag, å hvad ort jag vistas, aldrig skall förglömma».

*) Jfr s. 248 der 1795 uppgifves, antagligen riktigt, ty samma år blef P. v. Asp Minister i London, men han lär ej hafva ditkommit förr än i Nov. 1796 (er' [illegible] Sv. Kyrkan i London).

)m honom betoges hvarje annan utväg att vara nyttig, så ıoppades han åtminstone blifva det genom sina samlingars örökande, och deråt vill han egna sitt återstående lif*). — ˙nder sitt vistande i Polen blef v. E. utnämnd till Starost

*) Vi meddele ett par andra utdrag af hans bref vid denna tid:

Lund d. 19 Dec. 1808. "Jag reser en af dagarne. Gud vet ıed hvad känslor af oro och bekymmer. Att hafva med ifver ar- etat emot det system, som hotar fäderneslandet med undergång, redar mitt samvete, men minskar ej min oro. Den följer mig utom- ınds på ett grymt sätt. För Gud är ingenting omöjligt. Således an ett underverk frälsa gamla Sverige. Gud gifve det. Jag kan ıafva min utkomst annorstädes, men jag kan ej glömma fädernes- andet". Lund d. 14 Jan. 1808. . . . "Det tyckes som dagen, då iustaf III:s stod decouvreras, kunde gifva tillfälle, att med nåd hågkomma dem, som haft den lyckan göra högbemälte Herre nyt- iga tjenster. Då ingen, som nu är uti ärendena, vet något derom, kulle jag löpa fara att ej blifva trodd. Baron Ehrenheim var då ı längre afstånd, Lagerbjelke hade Informator, och Wetterstedt ar knappt född. Baron Carl Bonde minnes hvad Konungen sagt ıonom om min tjenst. Baron Rosenhane, som tjente uti Cabinettet, et hvem jag tjenat. De äro begge satte å sidan. Hvad äro då nina bevis? . . . Jag hade återställt det goda förståndet med Wien- ka hofvet och fick genom nådig depèche af d. 2 Jan. 1787 för- darandet af Konungens nådiga välbehag öfver min åtgärd, "hvilken örenat allt, som vår och rikets höghet samt begges tjenst af eder iskat; och då dessutom hela eder förrättning såsom vår Chargé l'affaires gifvit oss nöjaktiga prof af skicklighet, mogen urskillning och underdånigt nit" &c., så ville Konungen hugna mig med veder- näle af sin nåd, och ålade mig att säga hvad jag önskade. Under l. 11 Maj gaf mig H. M. ånyo sin försäkran att hafva mig i nådigt minne. Då började frågan om det senare uppståndna kriget. Under d. 21 Sept. fick jag befallning att afgå till Polen. "J kunnen vara tillfreds deröfver, att J vid eder återkomst till fäderneslandet ej af oss skall förglömmas; men i anseende till nu yppade omständig- heter vele vi först nyttja eder på annat ställe på ett sätt, som för eder blifver ett ytterligare prof af vårt förtroende". Concepterna till dessa depecher ligga uti Cabinettets Archiv, der jag förleden våras sjelf afskref dem. Huru jag under min beskickning i Polen uppfört mig, det kan bevisas af det bref Högtsalig Konungen skref mig till dagen efter Viborgs-affären. Det är tryckt uti samlingen af Konungens brefvexling. Originalet finnes uti mitt Bibliothek. Konungen har sett det. Det innehåller utom loford ett formligt löfte att draga försorg om mig. Döden hindrade fullgörandet. Bör löftet glömmas?"

genom intercession af den frånträdande Starosten, en gamm... barnlös slägting till Grefvinnan Chlapowska, som på grun... af v. E:s öppna, flärdfria och okonstlade väsende för honom fattat en uppriktig tillgifvenhet. v. E. erhöll investitur och insattes i embetet och i åtnjutande af de egendomar, som åtföljde värdigheten.

Under utöfningen af denna befattning blef han efter ett halft år derefter hemkallad till Sverige, för att efter den timade statsförändringen inträda i styrelsen. Några haf... velat tillskrifva detta Adlercreutz' inflytande*). Hos K. C... XIII steg v. E. högt i nåd och förtroende. Han blef för... Cancelli-President och sedan efter den nya Regeringsform... antagande Statsminister för Utrikes ärendena, med ett up... drag vidsträcktare än titeln syntes innebära, i kraft hvar... alla rikets Landshöfdingar, Commendanter och flera öfr... Functionärer skulle till innehafvaren af denna höga värdig... inkomma med vecko-rapporter om allt märkligt, som i land... passerade. Såsom Statsminister undertecknade han ratifica... tionen af frederna med Frankrike, Danmark och Ryssland ... 1809, med England 1812 och med Frankrike för andra gån... gen 1814. Den öfvergifna och förtviflade ställning, hvar... fäderneslandet sig då befann, under ett krig med både Frank... rike och Ryssland, utan att af England kunna påräkna ... kraftigt understöd eller af Franska Kejsaren erhålla gynnsamt svar på de gjorda fredsanbuden, denna sakernas ställning satte de mäns patriotism och mod på prof, som åtagit sig vården om fäderneslandets intressen i en så redlös och för... tviflad belägenhet, på en tid då den ålderstigne Konung... insjuknade och ingen thronföljare ännu var vald. Des... män voro »förtjenta af samma tacksamhets-uttryck, som ... Roms Senat efter slaget vid Cannæ tilldelade Varro, för att han ej förtviflat om fäderneslandet».

Då freds-negociationer med främmande makter ... öppnade, brefvexlade Svenska Statsministern med den ... betydande Adlersparre, troligen på hög befallning, för att höra dennes tankar. Man inhämtar häraf v. E:s sätt att ... sakerna och derjemte de svårigheter, som ökade hedern fö... ett lyckligt återställdt fredstillstånd. Adlersparre hade ... bedt sig penningmedel »för ett stort ändamåls vinnande» v. E. hade hittills förgäfves sökt anskaffa dem; han be... å K. Carl XIII:s vägnar att få veta beloppet (br. d. 1... Aug. 1809).

---

*) Enligt Frih. Wetterstedt talade v. Ehrenheim för detta ... se ofvanf. s. 178.

»Man bör söka att så mycket härifrån ske kan undanrödja alla hinder, som kunna ligga Hr Baron (Adl.) i vägen. Att jag af själ och hjerta för fäderneslandets skull arbetar deruppå, det veta härvarande. Vid underhandlingen med Danmark kan ej undvikas att antaga status quo ante bellum, efter vi ingenting tagit från dem; men jag finner ej nödigt, att man preliminairement yttrar sig bestämdt» (den 22 Aug. 1809). Danmark fordrade, att Engelska kapare skulle aflägsnas utom skotthåll från Svenska kusterna, och att Engelska priser i Svenska hamnar skulle qvarhållas. Förbud mot Engelska krigsskepps inlöpande i Svenska hamnar kunde ej utfärdas före ratificationen af freds-tractaten med Ryssland. Då hade Englands kapare ställt sig under Engelska flottans beskydd. Danmarks förluster i sjökriget härrörde från dröjsmålet att beqväma sig till fred.

Öfver ställningen till Frankrike skrifver v. E. (d. 3 Dec. 1809): »Depecher från Paris lofva fredens snara undertecknande. . . . Det synes, som skulle vi komma någorlunda väl från denna brydsamma saken. Jag kallar väl, när all möjlighet till handel med England icke afskäres. Att Kejsar Napoleon ingen ting har emot thronföljaren, det synes 1) deraf, att under underhandlingen ingen fråga varit om thronföljden, och 2) deraf, att K. Napoleon samtycker till afsändandet till Schweiz. Alla Franska Ministrar och Auctoriteter få befallning att vara behjelplige till resans fortskyndande. I början tyckte Kejsaren Schweiz vara något nära, men beviljade det slutligen, för att visa sin verkliga vänskap för Konungens person. Detta är endast kändt af Platen, Wetterstedt, Adlercreutz och mig. Vi dölja det, för att undvika uppmärksamheten å resan . . . (d. 3 Dec. 1809)». Ytterligare om Sveriges förhållande till Frankrike förekommer i brefvet d. 25 Dec. 1809: »Lagerbjelke har visat stora talanger. K. Napoleon vill Sverige väl; men har sitt sätt att se vår lycka, som just icke är vårt. Uti den sjönöd, hvaruti f. d. Konungen oss lemnat, är frågan att rädda, och kunna vi vinna aldrig så litet, så har Sverige gjort storverk. Ögonblicket är icke gynnande. Framtiden kan blifva bättre». Fruktan för en reaction och contra-revolution, för hvilken v. E. likväl var mindre tillgänglig, än flera hans samtida, ger sig tillkänna under obehaget af split och missnöje på riksdagen, en tid då de högre functionärerna voro alldeles öfverhopade af göromål. Den 14 Aug. 1809 skref han: »Jag ber Hr Baron (Adl.) vara öfvertygad, att jag skall söka till, så mycket jag kan, att vaka uppå dem som vilja störa

allmänna lugnet. Allting skulle kunna vågas af förtviflade menniskor; men jag hoppas, de skola hållas tillbaka. På Riddarhuset grälas något. Jag anser det ingen uppmärksamhet värdt, och önskar, att man från högre ort ej villvara för eftergifvande. Det gör barnen sjelfsvåldiga». — Den 20 Nov. 1809: »Konungen vill icke vara illa med bönderna; men de äro besvärliga och gifva bekymmer. Då vi emottogo de embeten vi beklädа, kunde vi icke föreställa oss att få den angenämaste tjenstgöring; således hände oss ingenting oväntadt, och vi skulle öfverhölja oss med skam, om vi icke med ståndaktighet höllo ut att arbeta på det vi på samvete anse det bästa för landet». — Vidare d. 25 Dec. 1809: ... »Riksdagen hvilar; contra-partiet förmodligen icke; men jag anser det vara ur stånd att göra något annat än små förargelser».

Bland förtjensterna hos dem, som den tiden hade ledningen af utländska politiken, ingår det lyckade bemödandet efter 1809, »att under synbar ovänskap med England och en hotande förbindelse med Frankrike . . . . med klokhet och försigtighet begagna continental-systemets fördelar och undvika dess fjettrar». För Svenska handeln bereddes tillfällen till förtjenst, och likväl äfventyrades ej rikets politiska ställning. Göteborg ensamt inbragte i tull 1 million 300,000 Rdr.

Ej utan all betydelse torde den omständighet vara, att Sveriges Statsminister, som från så många länder mottog utmärkelser, aldrig från Ryssland erhållit något ordens-tecken. I Preussiska Konungen deremot hade han en gammal pröfvad vän, och genom honom erhöll han en del domainer i egenskap af privat egendom, mot det han afträdde sitt Starosti med åtföljande höghets-rättigheter, hvilka Preussiska regeringen ej ville erkänna, sedan den del af Polen, hvaruti Starostiet låg, blifvit afträdd till nyssnämnda makt. Starostiet var redan disponeradt för publik räkning vid samma tid, som de Grefvinnan Engeström tillhöriga egendomar varit föremål för krigets härjningar. Det Polska fäderneslandet bibehöll hembygdens behag för den främmande Grefvinnan, och det var utan tvifvel för att gå hennes önskningar till mötes, som v. E. i en framskridande ålder, och under känslan af en aftagande helsa, öfvergaf sitt fädernesland och sina höga värdigheter, för att söka ett lugn, hvartill hans hela lifs vidsträckta verksamhet berättigade honom. »Post publicos labores quies», lärer inscriptionen vara på Jankowitz, det slott, der han lefde sina sista år. Såsom statsman står v. E. för nära vår tid för att en fullständig charakteristik skulle vara möjlig, då en

idan förutsätter en mängd uppgifter, hvilka höra till diplo-atikens esoteriska historia. Det är äfven obekant, i hvad län Svenska politiken de senare åren anlitade en lysande, plomatisk talent, som stod vid v. E:s sida, och som sedan in-g hans plats. Hvad som kan sägas till den senares heder, att hans politik bar en fosterländsk charakter och eger ıspråk på en högaktning, som ej alltid skänkes en äfven verlägsen talent, då denna står isolerad. Den diplomatiska ıhet, som i försvar och reaction bryter sin udd, synes ej ıfva öfverensstämt med det öppna lynnet hos en man, som ,ydde alla omvägar, och som hade en för starkt prononce-d vilja, för att stanna vid blotta negociationer och för att ırdera den hala smidighet, som en invecklad statskonst stun-ım erfordrar. Det tillhör likväl män i en högre spher att ·dömma en like, som haft sig anförtrodd ledningen af Sveri-s politiska förhållanden. Sveriges Konung har gjort rätt-sa åt v. E:s förtjenster. På Beckaskog år 1823 var hofvet ımladt, då underrättelsen anlände om Exc. v. Engeströms sjuknande i Lund. Det yttrandet fälldes då, att v. E. med ı varm tillgifvenhet för Konungen och hans hus förenade ı sjelfständighet i charakteren, som gjorde, att han aldrig 'ekade att i vigtiga stats-angelägenheter säga sina tankar, ven om dessa voro i strid med en högre vilja. Hans be-röfvade redlighet hade aldrig varit skuggad af ett enda drag f egennytta. Detta omdöme tillhör på visst sätt offentlig-eten, då många personer voro närvarande, och bland andra ı man på en hög plats i Svenska kyrkan; och af honom ar biographen denna uppgift.

Några vinkar om v. E:s ställning till flera i Sveriges istoria märkbara män. K. Gustaf III tjente han nitiskt och 'oget, utan att detta hindrade honom att på grund af sin fvertygelse sluta sig till den moderata oppositionen. Till .rmfelt kom v. E. i en fiendtlig ställning; med Reuterholm ıträdde en brytning, och v. E. afböjde dennes qvarblifvande Sverige. Med Adlercreutz var han vän och en slägting ll denne. (A. var gift med G. v. Engeströms dotter.) Adler-parre och v. E. hade omständigheterna närmat till hvar-ndra och sedan söndrat.

Såsom Canceller öfver Lunds Akademi lefver L. v. E. i n kär och tacksam hågkomst. Med hela värman af sin till-ifvenhet omfattade han det lärosäte, som i honom egde en ader, och de studier som der idkades. Ett lika lifligt intresse, om det han egnade lärarnes vetenskapliga verksamhet, fram-

kallnade hans nit för Universitetets heder och fortkomst; aldrig tröttnade den i förhållande till Akademiens knappa tillgångar frikostiga handen att utdela understöd och uppmuntran åt de lönlösa lärare som utmärkte sig för vetenskaplig verksamhet. Cancelleren fästade mycken vigt vid litterära productioner och förklarade den profession för insomnad, hvars innehafvare endast visade sig verksam genom de föreläsningar han höll. Han begärde förteckning öfver alla de lärda arbeten, som under hans Cacellariat utkommit i Lund. De verk, som flutit ur det diktande snillets ingifvelser eller voro den lärda forskningens alster, läste han begärligt, spridde dem i hufvudstadens högre kretsar och visade genom de upplysningar han begärde, att intresset var något mera, än ett skenbart. — Vi anföra härå några prof, hämtade ur hans bref. Den 4 Jan. 1821: »tackas för de mig tillsände exemplaren af Nattvardsbarnen, ett poem, som utmärker sig genom genie, tankestyrka och religiositet. . . . Jag kommer på det nya året med ett tiggeri. Jag eger Platonis Menexenus, 1:a delen till och med pag. 20. Fortsättningen önskas». — Den 1 Mars 1822: »Tackas för det mästerliga poem, som nu senast flutit ur Prof. T:s penna*). Hade hundrade exemplar varit häruppe, så hade de blifvit sålde inom en dag. Det som ... varit så god att anförtro mig, har vandrat genom så många händer, att det nu ser ut, som vore det hämtadt ur ett läsebibliothek. Det har gjort allom det största nöje. H. K. H. Kronprinsen icke allenast gör rättvisa åt afhandlingens vittra värde, utan äfven åt den fosterlandskänsla, som så hederligen utmärker detsamma. B. är galen af enthusiasm, och L:s känslor lära redan vara Prof. T. kända». — Den 4 Mars 1816: »Jag har haft bref från Prof. Norberg, som säger mig, att hans disputationer de Etymologia Græca sluta pag. 82; men lemnar mig i okunnighet, om han vill fortsätta arbetet, eller icke. Detta senare önskar jag förnimma; äfvensom det vore mig angenämt att få en fullkomlig förteckning på alla Norbergs disputationer». — Denne Cancellers förhållande till Lunds Academici var en faders till sina barn. Han deltog i alla deras angelägenheter; behöfde de böcker till låns ur Stockholms bibliotheker, så skaffade han dem sjelf; kommo skänker t. ex. Naturalier från Petersburg och Rio Janeiro, så åtog han sig sjelf deras öfversändande. Då en nu längesedan afliden Akademisk lärare i Lund vändt sig till en hög Magnat i en ansökning för sig sjelf och för en sin Client, som önskade sig en Lectors-plats, yttrar Canc.: »sökanden

*) Här afses Tegnérs Axel.

ır bättre att hålla sig till sin Canceller, än till dem, som 'o alldeles främmande för ärendena. Jag har eljest gjort r ... så mycket, att jag bör vänta hans förtroende».

Ett oeftergifligt vilkor för akademisk befordran och för .delandet af gratialer var en genom lärda arbeten vitsorıd verksamhet. Utan en sådan gällde anciennitet ingenng. Öfver en sökande, som förordnades till en ledig lärareats vid Akademien, yttrar sig Canc. med tillämpning af ljande Voltairiska sarkasm: »När Voltaire, skrifver han, ste genom Aix, blef han uppvaktad af Akademien derstäs, hvars President sade honom: »l'Academie d'Aix fille née de l'Academie de Paris». Voltaire afbröt honom, säande: »Oui! bon enfant, qui n'a jamais fait parler de lui!» et skulle, om jag blefve tillfrågad, blifva mitt yttrande m ...» — En Academicus hade blifvit befordrad till en coltjenst, men gjorde likväl anspråk på att bibehålla sin our vid Akademien. Canc. skrifver: »Hvad han kallar tour ll befordring, känner jag icke; ty sådan gifves icke. Akaemien är intet skrå, och den skickligaste eger tour framför lla andra».

Men om v. E. med all möjlig ynnest omfattade de Acaemici, som stodo under hans styrelse, så kunde han dock mot dem, när så behöfligt syntes, vara sträng. Han tålde ke något slags tjensteförsummelse och ville icke en gång, tt den så kallade akademiska qvarten, första fjerdedels immen före hvar lections begynnelse, skulle gå förlorad. Den, som ej noga iakttog tiden, hotade han med ett afdrag f lönen (Cancell. Br. d. 9 Oct. 1818). — Äfven såg han j gerna tjenstledigheter för ofta eller för tidigt begäras. Jag har sett — skref han vid ett dylikt tillfälle — Canc.-ådet Lagerbring, Prof. Rosenblad, min sal. Svåger (Biskop lesslén), Prof. Nelander m. fl. alla göra sin tjenst vid en ög ålder, och jag begriper alldeles icke vår tids lättja. lla börja nu att tröttna mycket bittida».

Han erkände omöjligheten för den akademiska styrelsen t meddela fullt detaljerade föreskrifter för examina, hvilka nligen endast tjena till att neutralisera Examinatorns perliga inflytelse. Likväl uttalade han i början af sitt Canlariat sin öfvertygelse om behofvet af skärpta examina; de såsom den bästa utvägen att »hålla ungdomen vid bon», och derjemte att förekomma en mängd öfvertaliga ndidater vid Promotionerna; oberäknadt att detta medlet r det enda att vederlägga den opinion, som vid embets-

verken gjort sig gällande; der »de snarare berömma Akademien för mildhet, än de tadla den för hårdhet».

I allmänhet utmärker sig v. E:s Cancellariat från den föregående tiden deruti, att det vetenskapliga lifvet, förut mera inskränkt till vissa lysande Corypheer, numera utvidgade sin krets och utsträckte sin verksamhet till en djupare, litterär beröring mellan Docentes och Discentes, som ej blef utan inflytelse både på den Akademiska undervisningen, på examina och på embetsmanna-bildningen. v. E. ville höja den studerande ungdomens litterära ståndpunkt genom en utsigt öfver de ständigt nya företeelserna på det vetenskapliga området och genom en öfverblick af det framskridande, som så fördelaktigt utmärkte den lärda forskningen. Denna insigt bereddes genom vetenskapliga journaler; och för att dessa skulle blifva för alla tillgängliga, föreslog Canc. inrättandet af ett Läsesällskap, hvartill alla omkostnader skulle bestridas med den inträdes-afgift, som deltagarne erlade; och särskildt för de medellöse borde Nations-Cassorna lemna bidrag. Journal-läsningen uteslöt ej de djupare och grundligare studierna, och det kunde aldrig vara meningen att göra den förra till hufvudsak, utan endast nyttigt och angenämt sysselsätta ungdomen vid lediga stunder, som annars uppoffrades på biljard-spel och mindre förädlande tidsfördrif. Då saken så uppfattas, visar sig Cancelleren mindre ensidig, än de Consistoriales, hvilka ifrade mot denna inrättning och derigenom väckte hans missnöje. I anledning af följande Consistorii Acad. yttrande: »Sällan finnas sämre läse-ämnen, än det som innefattas i de mångfaldiga, små och blå pappersbanden», anmärker Cancelleren: »Bland journaler finnas så vigtige, att svårligen någon kan följa sin vetenskaps framsteg, utan att läsa dem; och den som icke går med sitt århundrade, han går tillbaka». Det litterära intressets befordrande var ej det enda, som Canc. afsåg genom det Läsesällskap, som han önskade inrättadt. Han satte detta i förbindelse med vården om ungdomens sedliga bildning och med möjligheten att öppna en föreningspunkt för det stora antal studerande, hvilka ej kunde påräkna fördelen af umgänget i Professorshusen. En biljard hade funnits i Lund, och deröfver förklarade v. E. sitt missnöje, både derför att ungdomen så lätt derigenom afvändes från arbete och äfven till seder och tänkesätt kunde lida genom den beröring, som svårligen kunde undvikas med sysslolöst sällskap på ett för alla classer af menniskor öppet samlingsställe. I ett senare bref förundrar sig Canc. öfver att Rector ej vidtagit någon åtgärd

nämnda inrättnings afskaffande; och om någon främmande
ıctoritetet satte sig deremot, lofvar han å sin sida all med-
rkan, för att ernå det ändamål, hvars vigt han behjertade.
Att ett Läse-sällskap i socialt hänseende var öfverflödigt,
rför att Professorernas hus stodo öppna för de studerande,
stred han. Han ber Consistoriales ej glömma, »att de skrifva
en man, som sjelf varit vid Akademien uppfödd, och som
e längesedan tillbragt öfver ett år uti Lund. Då de stu-
randes antal öfverstiger flera hundrade, är det en omöjlig-
t, att de alla kunna njuta lika höflighet uti Proff:s hus; och
t, som visas åt vissa privilegierade, kommer icke allmänhe-
ı till nytta». — Genom en dylik förening, som den före-
ıgna, blef det möjligt att inlåta sig i samtal öfver litterära
ıenu; något, som efter hvad Canc. anmärkte, var främman-
för de samqväm han i Lund bevistat. »Vid en Akademi
icke fråga om skolgossar; der bör ungdomen redan börja
nka. Den studerande läser i Sällskapet de journaler, som
gå den vetenskap han studerar; han får tillfälle att råd-
ıga sina lärare, och dessa derigenom tillfälle att lära känna
ss framsteg, uppmärksamhet och vidden af dess fattnings-
fva». v. E. åberopade äfven sin erfarenhet från Berlin,
r han såsom Direktör förestått en dylik inrättning, och
ın flera andra utländska Universiteter. »Jag har sett flera
kademier, än den Carolinska, icke såsom vandrande stu-
nt, utan redan hunnen till en mognare ålder».

Cancelleren fästade uppmärksamhet vid ungdomskrafter-
ıs öfning och stärkande genom gymnastiska anstalter och
ıskade sådana förströelser åter införda, »hvartill fordom vid
kademien ungdomens lediga stunder användes, då den icke,
som nu stundom inträffat, sysselsatt sig med kortspel, utan
det stället samlades i fria luften, för att genom bollkastning
h andra kroppsöfningar muntra sina sinnen och stärka kraf-
rna». (Canc. brefvet d. 21 Mars 1813.)

Att Cancelleren i alla frågor sjelf pröfvade och fattade
tt beslut, tillkännagifves i följande yttrande: »När jag nöd-
ıs rådfråga constitutioner och författningar, dem jag ej kän-
r, infordrar jag Cancellers-Sekreterarens yttrande. I allt
ınat dömmer jag sjelf».

Lätt tillgänglig för alla, som sökte honom, var v. E.;
h i det förtroende han visade alla verkliga vetenskaps-
än, med hvilka han gerna omgaf sig de timmar han uppe-
öll sig i sitt bibliothek, i de litterära samtal och intres-
ınta meddelanden han der utvexlade, igenkände man icke

förmannen och Statsministern, utan Benzeliernas ättling, so lika högt värderade dessa lärda anor, som andra sina släg led af framlidne Riks-Råd och andra högättade män*). — Hade en lika blygsamhet som utmärkt förtjenst blifvit unda skymd för hans kännare-öga, och han först genom en utlänings berättelse blef derom underrättad, så gaf han ersättning genom en lika hastig som lysande utmärkelse.

Hvad man klandrat hos denne Canceller, visar sig f ett rättvisare omdöme som en förtjenst, den omständighet nämligen, att flera nya lönlösa Professioner upprättades. Dessa voro dock egentligen blott i Natur-vetenskaperna, hvilkas tillväxt var sådan, att behofvet af dessa lärostolar oumgängligen var erkändt. Det tillhörde en annan myndigh än Cancellerens att sörja för beviljandet af de anslag, som erfordrades för vetenskapernas blomstring och culturens stigande vid rikets södra Universitet. Gratialer, som beviljades de unga Professorerna, inskränkte sig vanligen till 30 Rdr B:co, och stundom öfverstego de ej halfva beloppet af denna summa. Ingen klagade likväl öfver njugghet, utan öfver fondens otillräcklighet. Och länge dröjde det ej heller, innan v. E. beredde utväg till ökade anslag. En förtjenst hos honom blir det i alla fall, att han undvek att tillgripa Akademiens capitaler, innan någon utsigt visat sig för framtiden att få ersättning för hvad som anordnades till de nödvändigare behofven. Den 11 Nov. 1816 önskade han blifva underrättad om beloppet af den brist, som skulle hafva yppat sig. Han ämnade hos K. Maj:t göra hemställan om inställandet af de utbetalningar, som skedde i gratialer och gratificationer, för att ej Akademiens då varande fruktbara fond, 74,557 Rdr 24 sk. 8 r., skulle behöfva tillgripas. Först när Cassan fick öfverskott, kunde utbetalningar åter komma i fråga. Den 28 Oct. 1817 skrifver Canc.: »Ingen känner bättre än jag Akademiens behof, och ingen önskar högre att dem afhjelpa. Men jag är icke mäktig nog att kunna göra allt hvad jag önskar. Jemförelsen mellan Upsala Akademiens förmögenhet och Lunds Akademiens fattigdom är ganska riktigt skildrad. .... Det gör mig ondt, att jag icke kunnat dela med Hr Rector och Cons. Acad. dess öfver-

---

*) I en lönnlåda uti sitt Bibliothek nedlade v. E. allt hvad han så väl i offentlig väg som genom hemliga polisen erfarit rörande förre Kronprinsen Carl Augusts och Grefve v. Fersens död, för att det der skulle förvaras åt en efterverld. En Academicus från Lund, för hvilken v. E. visade packen, hörde honom försäkra, "att der var visdomen"

:ygelse om vidden af hvad som var Akademien ämnadt genom K. Maj:ts donation. Jag vågade verkligen icke sträcka nina begär så långt; och jag fruktar, att ingenting blifvit nig beviljadt, derest jag vågat ett sådant försök. Jag trodde nig redan hafva vunnit mycket för Akademien genom sjukärdens utvidgande och genom inrättningen af en så kallad 'arm till utbredande af nyttiga kunskaper för landtbruket i n provins, hvars rikdom detsamma utgör, och på ett ställe, ler lärarne uti praktiska vetenskaperna kunde så nyttigt efrämja undervisningen». Consistorium och Landtbruks-Akad. tänkte olika i denna fråga, och Canc. ville gerna förna båda dessa stridiga intressen. Ständigt verksam att nskaffa Akademien ökade inkomstkällor, vidtalade han Filéns Curatorer, om deras medverkan till utverkande af en lisposition för Universitetet». De inkomster, Akademien genom v. E:s medverkan erhöll af Hospitals-gården, återgingo sedan till Hospitalet. — Universitetets medellöshet i förhållande till behofven förbisågs af Canc. lika litet, som detta hindrade honom att verka till vetenskapernas och förtjenta mäns uppmuntran. Den ekonomiska förlägenheten, eller missförhållandet mellan ökade anslag till Akademien och till nya lärareplatser, måste endast blifva ögonblicklig, alldenstund ett erkändt behof svårligen i framtiden kan afvisas.

Några projecter, som han förehade till förmån för Skåne och för staden Lund, voro en Veterinär-inrättning och en Ridbana, hvartill han bestämt lokalen i Lund. Han afsåg dermed gagnet för provinsens ekonomi och den omständigheten, att Cavalleri-officerarne ej borde behöfva att »lära rida i Köpenhamn». Förslaget förföll, då den projecterade lägenheten ej var fal.

Lund ville Canc. försköna med nybyggnader, bestämda dels till Biskops-residens, dels till ett Astronomiskt Observatorium. Helgonabacken fann han något aflägsen för en äldersigen Biskop, som behöfde vara i grannskapet af Consistorium. Den dåvarande Biskopsgårdens lokal önskade han begagnad. »Observatorium hade, efter hvad han anmärkte, en mycket otjenlig belägenhet i anseende till den skakning, som tornet är underkastadt vid minsta buller. Domkyrkan skymmer från ena sidan, och alla från staden uppstigande dunster göra stora hinder för alla observationer. Rätta stället för ett Observatorium är på en höjd norr om östra Thorns by, nära landsvägen, på något afstånd från Helgonabacken. Det stället skymmes af intet: ty det är högre än Helgonabacken, och det är

mycket öfver stadens dunster»*). Canc. lofvar att gå den [illegible] litade Architekten till handa med en beskrifning öfver Obser[illegible] torium på Seeberg vid Gotha. Muren vid Lundagård önska[illegible] Canc. skulle rifvas, emedan han ansåg stället vinna derpå »städning och prydnad». Han hade kommit till detta resul[illegible] genom kyrkogårdsmurens rifning vid Linköpings Domky[illegible] och vid Riddarholmskyrkan. Han föreslog att i stället [illegible] stängsel omkring Lundagård sätta stenpelare, försedda [illegible] jernkedjor (d. 20 Sept. 1816). Cancelleren kunde också [illegible] undgå att finna olägenheten deraf, att Skåne ej hade n[illegible] Gymnasium. Dertill önskade han samla en fond genom [illegible] dragningen af en del öfverflödiga skolor, särdeles de så [illegible] lade Latin-skolorna, hvilka i hans tanke voro allt för k[illegible] samma och mindre motsvarade allmänhetens behof än eg[illegible] liga Borgare-skolor (d. 3 Dec. 1822). Hvad hans organisat[illegible] af den Akademiska undervisningen beträffar, så är [illegible] nämndt, att 3 nya Professioner upprättades. Grekiskan skul[illegible] efter Cancellerens utan tvifvel oriktiga åsigt sammanslås [illegible] Latinet, »emedan dessa språk hafva enahanda natur» [illegible] äfven »för att inrätta en verklig Eloquentiæ Profession». Utan att misskänna Latinska språkets vigt för de sträng[illegible] lärde, ville han från detta språks skrifning fritaga de[illegible] hvilka bildade sig till praktiska Jurister. Gradual-dispu[illegible] tioner, ville han, skulle författas på Latin, och det undanta[illegible] som gällde för Svenska topographiska afhandlingar, borde hans tanke utesluta dessa från att tillhöra de specimina som pro gradu utgåfvos (d. 6 Apr. 1811).

Hufvuddragen af v. E:s verksamhet för Carolinska Akademien äro här antydda. Inga slägtförhållanden, intet förem[illegible] för personlig välvilja kunde, utan motsvarande förtjenster, [illegible] honom påräkna befordran; och äfven i förening med de[illegible] vilkor nödgades de stå tillbaka för äldre anspråk. Men vetenskapsvän än vetenskapsman, kunde han visserligen beg[illegible] misstag, t. ex. då han för högt uppskattade farorna af den philosophiska speculationens möjliga misstag, och då han med en viss förkärlek understödde de praktiska vetenskaperna. Om honom och hans ställning till vetenskaps-idkarne i Lund kan användas ett förut om en af Sveriges Konungar begagnadt uttryck, att han för deras yrken hade ej endast belöningar, utan äfven ett hjerta.

---

*) Stället blef af indelnings-innehafvaren, Biskop Faxe, erbjudet Kongl. Akademien, under förbehåll af högvederbörlig tillåtelse att låta derå uppföra Observatorii byggnad.

Sitt vistande på Jankowitz fann v. E. angenämt och stället mycket vackert. »Jag är hela dagen i luften och mår mycket väl», skrifver han (d. 8 Aug. 1824). »Mina ögon bättra sig; men det går långsamt». Om hans sista dagar, berättar D:r Lachendorph, en Dansk Läkare, som åtföljde honom, i ett enskildt bref följande:

»Efter en lycklig resa från Sverige ankom H. Exc. Grefve v. E. d. 10 Juli 1824 till sitt gods Jankowitz, 2 Tyska mil från staden Posen i Preussiska Storhertigdömet Posen.»

»H. Exc:s helsa var i det hela temligen god; men H. Exc. var blind på ena ögat, och det andra ögat var mycket svagt. Härtill kom äfven, att H. Exc. darrade så starkt, att han endast med möda kunde skrifva sitt namn. Emellertid förbättrade det svaga ögat sig sedermera betydligt, och efter ett halft års förlopp hade darrningen nästan alldeles upphört, så att H. Exc. utan stor svårighet kunde skrifva».

»Under de två åren, H. Exc. lefde på sina gods i Posen, var hans lefnadssätt temligen enformigt. Dagligen användes vanligtvis 2 à 3 timmar till correspondence, ty H. Exc. besvarade vanligtvis genast de många bref han hvarje postdag emottog, i synnerhet från Sverige. Många af dessa bref glädde H. Exc.; men då H. M. Konungen af Sverige någon gång hedrade honom mèd bref, läste han alltid dessa flera gånger under hjertliga tårar».

»När väderleken någorlunda medgaf det, tillbragte H. Exc. en stor del af dagen ute och sysselsatte sig då vanligtvis i den vackra parken, som han årligen förskönade. Detta lefnadssätt bidrog betydligen till att vidmakthålla hans goda helsa, som, i förening med en stark kroppsbyggnad, tycktes lofva många återstående år».

»Men — Försynen behagade det annorlunda. — En gallaktig feber angrep i Augusti månad 1826 en stor mängd menniskor, och äfven H. Exc. insjuknade på morgonen d. 11, dagen efter hans 74 års namnsdag*). Sjukdomen var icke häftig, och endast H. Exc:s höga ålder gjorde den från början betänklig; men helt oväntadt tillkom ett apoplektiskt anfall thorsdagen d. 17 e. m. Talförmågan försvann genast; men H. Exc. behöll sin sansning till följande dagen, och Lördagen d. 19 Aug. kl. 5 på morgonen lemnade hans ande jorden.»

»Den starka hettan var orsaken till, att liket redan måste begrafvas d. 21 Aug. mot aftonen».

---

*) Dagen efter hemkomsten från en resa till Landsberg, företagen i afsigt att uppvakta Preussiska Kronprinsen.

»Först var det bestämdt att H. Exc. skulle ligga på den Protestantiska kyrkogården i Posen, och att begrafningen skulle ske med de ärebevisningar hans höga rang tillkom, i synnerhet då H. Exc. var Riddare af den Kongl. Preussiska Svarta Örns Orden; men då hans efterlemnade Fru Grefvinna, som är Katholik, önskade en gång att hvila i samma graf, nedsattes H. Exc:s lik i en murad graf vid kyrkan, som hörer till Jankowitz. — Men då menigheten är katholsk, erfordrades härtill Erkebiskopens af Posen tillstånd, och emedan han var en vän af H. Exc., erhölls denna genast».

»Utom bönderna, som voro tillsagda att följa liket, bjödes inga; men en talrik skara hade samlat sig från Posen och grannskapet för att ledsaga H. Exc. till grafven, der den Lutherske Superintendenten König förrättade jordfästningen och höll ett Tyskt liktal».

»Hans Exc:s död uppväckte ett allmänt deltagande, ty, sanningen trogen, kan författaren till dessa rader försäkra, att H. Exc. var i hög grad vördad och älskad af alla, och saknad af många».

Grefve v. E. efterlemnade en Son och en Dotter, som begge följde honom till Polen och blefvo Preussiska undersåtar. (Två döttrar dogo före fadern.) — Bibliotheket, hvilket han såsom fidei-commiss erhållit af sin morbroder, Stats-Sekr., Öfver-Post-Direct. C. af K. M. O. M. Benzelstjerna, men sjelf mycket förökat, qvarstannade i Stockholm. Det innehåller omkr. 15,000 band, utom mscpter, chartor och kopparstick. Äfven anslog han lön åt en egen Bibliothekarie, som tvänne gånger i veckan skulle hålla det öppet för allmänheten. (Sedan 1864 är det statens och förenadt med K. Bibl.)

(Källor: E. S. Brings Orat. paneg. — Rothliebs Matrikel. — Handl. till Sveriges nyare och nyaste Historia. — Handl. ur H. Exc. v. Engeströms Bibl. — Gustaf Mauritz sitt fäderneslands förrädare (titeln på correspondencen i Armfelts högmåls-action). — Cancellers-brefven i Lunds Akad. Archiv. — En enskild correspondens af Exc. Engeström. — Otryckta och muntliga uppgifter).

C—M.

ENGSTRÖM, JOHAN.

Född d. 7 Apr. 1794 på Kärnebo i Fliseryd socken af Kalmare län. Föräldrar: *Carl E.* och *Marg. Lindström.* Sedan han genomgått Kalmare läroverk, blef han Student i Upsala 1813, studerade sedan i Lund, der han 1817 blef

Med. Cand. och 1818 Licentiat. Blef s. å Bataillons-läkare vid Vermlands Reg:te, från hvilken syssla han 1825 tog afsked. Har sedan egnat sin tid åt landthushållning, vitterhet och vetenskapliga resor. (Död d. 27 Jan. 1870, se Sveriges Läkare-Historia, Ny följd I: 217 och der anförda källor).

Skrifter: Nordiska Dikter af Eivin. Ups. 1821. — Eols-Harpan. Ett echo från fordom. Häft. 1—2. Sthm 1830. Innehåller, jemte smärre poemer, Erik Segersäll, Hist. Skådespel, samt Hjalmar och Ingeborg, Sorgespel. — Rosa på Julgillet. Poet. Kal. för 1832. Sthm 1831. — Dramatiska Dikter. Första Häft. Hjalmar och Ingeborg, ny uppl.; Andra Häft. Styrbjörn. Sorgespel. Sthm 1832, 33. — Förbunds-Bröderna. Romant. Berättelse om Vermland. Del. 1—4. Sthm 1833, 34 (anon.). — Resa genom Norrland och Lappland år 1834. Förra o. Sedn. Del. Sthm 1834. — Resa genom Södra Lappland, Jemtland, Trondhem och Dalarne år 1834. Förra o. Sednare Del. Kalmar 1835, 36. (Se Sv. Boklexikon.)

(Källor: Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — Sacklens Läk. Hist. — Sv. Liter.-Fören. Tidn.)

ENGZELL, GUSTAF.

Föddes af ganska fattiga föräldrar i Vika socken i Dalarne d. 25 (21 enl. Muncktell) Jan. 1757, måste med fadern (Corporal vid Dalregementet) vandra omkring och förfärdiga svenska skor, till dess han var 14 år gammal, då Hospitals-Sysslomannen Ekman i Vesterås, underrättad om gossens ovanliga lust att läsa, beredde honom utväg att begagna undervisning vid skolan, till dess han sjelf såsom Informator kunde hjelpa sig fram. Han blef student i Upsala 1782. Uppehöll sig sedermera såsom Informator i Fahlun till 1784, då han begaf sig till Stockholm. Der ville han utgifva ett Franskt Lexicon, men saknade förlag. Angripen af en svår gikt och urståndsatt att conditionera, fördjupades han i skulder, hvarigenom han ansåg sig nödsakad att blifva prest, ehuru han förut hade förklarat, att han »ej orkade bära det dyra ansvaret». Ordinerad till Adjunct i Svärdsjö 1787. Commin.-Adjunct i Fahlun 1788. Mycket verksam vid upprättandet af Dal-Fricorpsen, utnämndes han af K. Gustaf III till Regiments-Pastor vid densamma och E. O. Kgl. Hofpredikant 1788. Efter slutadt fälttåg Kyrkoherde i Ö. Torp och L. Isie i Skåne 1790. Prost 1795. Död d. 2 Maj 1797.

Thorilds mäktiga snille hade på honom liksom på Enbom m. fl. mäktigt inverkat, hvilket väckte honom till hvarjehanda sånger på vers och prosa. I de senare år han vis-

serligen stundom konstlad, men ock ofta nog kraftfull och eldig. Särdeles manlig och vältalig är hans stil i några tal till Dalkarlarne i Svärdsjö, som finnas intagna i hans skrifter; ledig är äfven hans öfversättning af Gerstenbergs Prosaiska Sånger. Hvad åter hans poesier i bunden form angår, så måste vi öfverensstämma med Hammarsköld och Stockholms-Posten i deras ogillande af dem, särdeles af stycket Dalkarlarne, späckadt med lärda noter och odrägligt tråkigt och oredigt, ett sammelsurium af hopplockade blomster. En och annan liten visa förtjente dock ett rum i en framtida Svensk Anthologi. (I Nordins Dagbok, tr. 18.., s. 157, uttalas omdöme om E.)

Skrifter: Hertig Maximilian Julius Leopolds död. Skaldestycke. Sthm 1785. — Det menskliga lifvets sanna värde. Öfvers. från Engelskan och af D:r Youngs arbeten. Sthm 1786. — Dalkarlarne. Skaldestycke. Sthm 1786. 4:o. — Strödda Skaldestycken. 1–. Flocken. Sthm 1786. — Prosaiska Sånger (af Gerstenberg). Öfvers. Sthm 1787. — 4 Tal i anledn. af kriget mellan Sverige och Ryssland. Fahlun 1788–91. — Nyare arbeten. Fahlun 1790. — Skaldebref till odödlighetssökare. Fahlun 1793. — (Tal till Dal. Fri-Corps. — Predikningar. — Poemer i St. Posten.)

(Källor: Hammarskölds Svenska Vitterh. Hist. — [Muncktell, Westerås Stifts Herdaminne III: 504. — Westén, Hof-Clericiets Hist. III: 781.])

ENVALLSON, CARL.

Om hans lefnadsomständigheter känna vi icke mer, än att han var Notarius Publicus i Stockholm. Af företalet till sista häftet af hans Nya Acerra Phil. inhämtas, att han var blind och fattig. Han uppträdde på den tid, då Svenska Komedien föddes, för hvilken Hallman, Kexell, Elis Schröderheim, Lannerstjerna m. fl. arbetade. E. öfverträffade dem alla i fruktsamhet: i öfver tjuge år från 1781 fortfor han att rikta Svenska scenen med en mängd skådespel, mest i den komiska genren, dels originaler, dels öfversättningar, vanligtvis lyckligt localiserade. Redan deras mängd tillkännagifver en ovanlig lätthet i uppfinningen och ledighet i utförandet. E. egde onekligen en betydande talent; flera af hans lustspel och farcer hafva i situationerna mycken komisk kraft och innehålla många lyckliga drag ur Svenska folklifvet. Sjelf musikkännare förstod E. äfven att skickligt lämpa orden till musiken. Också hafva några af hans stycken, t. ex. den förträffliga parodien Iphigenie den Andra,

Komedien Kronofogdarne, som genomandas af äkta svensk olkpoesi, ännu i våra dagar bibehållit sig på repertoiren. Den sistnämnde gafs d. 4 Mars 1790 på Sv. Komiska Thetern redan för 55:te gången. (Närmare underrättelser om E. meddelas i B. Lex. Ny följd III: 378, der ock hans skrifter äro antecknade. Nedanstående förteckning är jemförd med Klemming, Sv. Dram. Litt. och med Dahlgrens Ant. om Stockholms Theatrar, till hvilka arbeten hänvisas. Dahlgren upptager 20 icke-tryckta theaterpjeser af E. I n:r 224 af Stockh. Posten för 1785 annonceras flera dylika till uppförande på abonnement.) Alla skrifterna äro tryckta i Stockholm; för korthetens skull är compositörens namn, utan vidare tillägg, tecknadt inom parenthes.

1) Dramat. Arbeten: Tunnbindaren. Op. Com. i 1 A. Öfversättn. 1781. — Den bedragne Cadi. Op. Com. i 1 A. 1781. — Pigan Husbondfru. Op. Com. i 2 A. 1781. — Kopparslagaren. Op. Com. i 1 A. (Zander.) 1781. — Hofslagaren, Op. Com. i 2 A. Från Fransk. 1782, 1786. — Den nya Secten. Moraliskt Lustspel i 1 A. 1782. — Den Talande Taflan. Op. Com. i 1 A. af Anseaume. (Gretry.) 1782. — Målaren, kär i sitt Modell. Op. Com. i 2 A. af Anseaume. (Duny.) 1782. — Soldaten. Op. Com. i 1 A. af Anseaume. (Duny.) 1782. — Så blefvo alla nögda etc. Op. Com. i 1 A. 1782 (se Dahlgrens Ant. n. 2287). — Nybygget. Op. Com. i 2 A. (Sacchini) 1783. — Divertissement i Sång d. 12 Juli 1783 (ytterst sällsynt). — Gustaf Ericsson i Dalarne. Dram i 3 A. (C. Stenborg.) 1784. — Njugg spar och fan tar. O. Com. 1784. — Bajocco och Serpilla. Operett i 3 A. 1784, 1787 (ej 1792). — Cassander Oculist. Com. Parade i 1 A. 1784. — Det indianska Campementet eller den betslade Philosophen. O. Com. i 1 A. 1784. — Herregårdshögtiden. Dram. Divert. i 1 Akt 1784. — Kungen och Skogsvaktaren. Opera Com. i 3 A. af Sedaine. (Monsigni.) 1784. — Skomakaren. Opera Com. i 2 A. Imitation. 1785. — Trollstafven. Divertissement i 1 A. Uppförd med Marionetter (St. Post. 1785, n:r 224). — Divertissement i Sång d. 28 Juni 1785. — De Musulmanniske Pelegrimerne, eller det Oförtänkte Mötet. Opera Com. i 3 A. (Gluck) 1786 (äfven 1787 tillsammans med andra). — Datum in Blanco eller Procentaren, Com. i 5 A. Öfversättn. 1786. — Slätterölet, eller Kronofogdarne, Lyrisk Com. i 3 A. 1787, 1788, 1794 (och 1857). — Colin och Babet, Op. Com. i 2 A. 1787 (2:ne uppl.) och Lyr. Com. 1800. — Sorgen för Glädjen går, eller Mor Bobi och Skolmästaren. Lyrisk Com. i 3 A. Original. 1788. — Bobis Bröllopp. Lyrisk Com. i 3 A. Original. 1788. (Omarb. af föreg. En svit af Collin och Babet och Kronfogdarne.) — Sophie, eller den dygdiga Landtflickan. Com. Dram. i 3 A. Fri Öfversättn. 1788. —

— Divertissement öfver Segern vid Hogland d. 17 Juli 1788 (s... synt). — Divertissement vid Hertigens återkomst till Stockh... d. 4 Dec. 1788. — Divertissement (d. 27 Dec.) i anledning ... Konungens återkomst 1788. — Sven och Maja, eller Kärlek... på Landsbygden. Lyrisk Com. i 2 A. 1789. — Skärgårdsflickan ... Com. i 1 A. Imiterad efter Fransk. (Gossec). 1789. — Den f... lorade Pupillen, eller Man kan ej gissa til Alt. Opera Com. ... A. Imitation. (Monsigni.) 1790. — Den svartsjuke Älskaren el... de falska Apparencerna. Op. Com. i 3 A. Öfvers. (Gretry.) ... (mycket sällsynt). — Tom Jones. Comisk Op. i 3 A. Fri Öfv... (Philidor.) 1790. — Den Glade Medborgaren. Divert. d. 4 Sept. 1790. — Konung Rikhard Lejonhjerta, eller Kärleken och Trohet... Skådespel i 3 A. Öfvers. (Gretry.) 1791, 1807. — Den tokroliga Natten, eller Lyckan står de djerfve bi. Comisk Opera i ... Fri Öfvers. (Zander.) 1791. (Den blef uthvisslad, enl. Stockh. Posten 1792 n:r 13, som kallar det en här i landet alldeles r... händelse). — Den falska Svartkonsten. Opera Com. i 2 A. (Gretry.) 1792. — Den stormiga Aftonen. Skådespel med sång i 1 A. 1793. — Grefven af Walltron, eller Subordinationen. Skådesp. i 5 A. Fri Öfvers. 1793. — Fruntimmernas Jacobiner-klubb. 1793. — Azemia eller Vildarne. Skådespel med sång i 3 A. Öfvers. (D'Alayrac.) 1793. — Savoyar[d]-Gossarne. Skådespel med sång i 1 A. 1794. — Det farliga Förtroendet. Skådespel med sång i 2 A. 1794. — Marquis Tulipano, eller det oförmodade Giftermålet. Opera-Buffa i 3 A. 1794. — De ädelmodige Bönderna, eller dygden tillhör alla stånd. Op. Com. i 2 A. 1794. — Sargines, eller Kärlekens Fosterson. Skådespel med sång i 4 A. af Monvel. (D'Alayrac.) 1795. — De Gamle Friarne. Skådespel med sång i 2 A. Öfvers. (D'Alayrac.) 1795. — Den ädelmodiga Prinsessan, eller Nybyggarne i Normandiet. Lyrisk Com. i 2 A. Imitation. 1796. — Grefven Schlenzheim och dess Familie. Skådespel i 4 A. Öfvers. 1796. — Giannina och Bernardone, eller Den Svartsjuke Klockaren. Opera Buffa i 2 A. [1 A. till stor del öfvers. af C. Stenborg, det öfriga af C. Envallson]. (Cimarosa.) 1796. — Musik-vurmen. Lustspel på vers och med sång i 1 A. Öfvers. (Champein.) 1796. — Renaud d'Ast. Skådesp. med sång i 2 A. 1796. — Casper och Lona, eller Betalt som Qvitteras. Lustspel i 1 A. Imit. 1797. — Camilla, eller det Underjordiska Hvalfvet. Skådespel med sång i 3 A. af Marsollier. (D'Alayrac.) 1797. — Högtiden, eller det glada Folket. Divert. i 2 A. 1797. — Klensmeden, eller det onyttiga lifvet. Lustsp. med sång i 2 A. 1797. — Tos-Orden, eller de nyfikna Fruntimmerna. Lustspel i 4 A. Imitation efter Italienskan. 1797.

---

*) Till undvikande af förvexling erinras, att Nordforss äfven öfversatt Sargines, samt att musiken till denna hans öfvers. är af Paer. Jfr Dahlgrens Ant. n:r 2073, 2074.

— Raton och Rosette, eller den Segrande Kärleken. Lyrisk Com. Pastorale i 2 A. Imitation. 1799. — Den unge Arrestanten. Skådespel med sång i 1 A. 1799. — Peter den Store eller Strelitzerne. Skådespel i 4 A. 1799. — Förmyndaren. Skådespel med sång i 2 A. Öfvers. (Piccini.) 1799. — Iphigenie den andra, eller de gamla grekiska historierna. Op. Com. i 3 A. Parodi af Iphig. i Tauriden, fl. uppl. 1800. — Julaftonen, eller den fattiga Enkan. Dram i 3 A. Orig. 1801. — Dalarö-Flickan. Lustspel i 2 A. 1805. — Kusinerna, eller Fruntimmers-sqvallret. Lustsp. i 3 A. 1807 (uppf. redan 1791).

b) Andra Arbeten: Svenskt Musikaliskt Lexikon efter Grek., Lat., Ital. och Franska språken. 1802. — Ny Acerra Philologica eller Läsning till Nytta och Nöje. 1:a Bd. h. 1—5. Sthm 1802—5. — Vinterläsning 1:a Häftet 1806. (Se vidare B. Lex. Ny följd III: 378 och Allmän [Bok-]Catalog 1805 s. 44, der 2 Nationalsånger af E. äro upptagna.)

(Källor: Hammarskölds Sv. Vitt. Hist. — Stockh. Posten m. fl. — [Klemmings och Dahlgrens Arb., se ofvanför.])

EOSANDER, JOHAN FREDRIK. (Frih. GÖTHE.)

För hans slägt redogöres under namnen *Göthe* och *Liljeroth* i Anreps samt i Schlegels och Klingspors Sv. Adelns Ättartaflor. Man finner der att hans förfäder varit prester i Östergötland. Hans fader var *Nils Eosander* generalqvartermästare-löjtnant i Narva 1697—99, samt var först gift med *Gertrud Warneken* och derefter med *Christina Gutheim.* Den förra var moder åt *Johan Fredrik Eosander*, adl. och *Friherre Göthe.* Han blef 1692 konduktörlöjtnant vid fortificationen och vistades s. å. i Berlin. Fick afsked ur svensk tjenst 1698 och gick i Brandenburgsk tjenst, då han på kurfurstens bekostnad fick resa i Italien och Frankrike, från hvilken resa han återkom 1699. Blef kapten och hofarkitekt; anordnade dekorationerna i operahuset i Berlin och vid K. Fredrik I:s kröning i Königsberg samt intåg i Berlin 1701. Preussisk generalqvartermästare-löjtnant; förste byggnadsdirektör öfver alla militära och civila byggnader i Preussen 1702; skickades till Carl XII i Warschau med fredsförslag 1704 och derefter till Senaten i Stockholm; började s. å. byggandet af slottet Schönhausen; Öfverste och Generalqvartermästare 1705; fick uppsigt öfver byggandet af lustslottet Charlottenburg; ombesörjde s. å. Drottn. Charlottas begrafning; byggde 1706—9 lustslottet Favorite och orange-[illegible] Oranienburg samt lustslottet Monbijou; fick direk-

tionen öfver slottsbyggnaden i Berlin 1707 och fullbordade åtskilliga delar deraf; likaså äfven Atlandsburgs byggnad 1709; abgesandt till Carl XII i Bender med fredsförslag 1712; blef sedan direktör af fortifikationen och brigadier, men sedan han gjort anordningarna till Fredrik I:s begrafning 1712, och K. Fredrik Wilhelm ville göra indragningar i hans lön, tog han afsked ur preussisk tjenst och utnämndes d. 7 Dec. 1712 till svensk abgesandt vid preussiska hofvet samt fick s. å. d. 12 Dec. öppet bref att inbegripas i sin farbroders (rättare: faders syskonbarns) Assessor Samuel Göthes adelskap; friherre d. 8 Juni 1713; Generalqvartermästare vid Svenska Arméen i fält s. å.; inställde sig vid Arméen i Pomern 1714; Generalmajor af infanteriet 1715; blef vid Stralsunds kapitulation preussisk fånge s. å.; fick på hedersord resa till Frankfurt a. M. och hade som fånge till 1720 half sold från Statskontoret. I Frankfurt lefde han yppigt och förstörde sin frus arf samt förskingrade det dyrbara Merianska biblioteket och kopparsticks-samlingen, som han fått med henne; kallades af K. August II i Polen till Dresden 1722 och blef der generallöjtnant i Polsk och Sachsisk tjenst samt Chef för fortificationen 1723. Han dog i Dresden 1729 och ätten med honom, ty en son hade dödt före fadern. Han sysselsatte sig i synnerhet med Alkemi. Hans porträtt af Pesne finnes i Schwedische Fama. Var gift med *von Merian*, som var mycket rik och af en namnkunnig kopparstickare- och målareslägt i Frankfurt, dotter af Geheimerådet von Merian.

(Förestående är anfördt efter Schlegel och Klingspor. Se och jfr detta Lex. VIII: 199, XXII: 83). Det lärer ej ensamt varit yppigt lefnadssätt utan äfven inköp af böcker och konstsaker som bragte honom på obestånd i Frankfurt. Hans utseende skall hafva varit vackert och hans umgängessätt, muntert och intagande, en fullkomlig hofmans, enl. Apelblads biogr. hos Gezelius.

Skrift: Kriegsschule oder der Teutsche Soldat. Erster Theil. Frankfurt a. M. 1744. Folio.

ESSEN, HANS HENRIK VON.

Den friherrliga och grefliga familjen *von Essen* (N:ris 158 och 118) bör noga skiljas från de liknämnda, under N:ris 723, 1919 och 1957, introducerade åren 1664, 1751

och 1756, och härstammande dels från Westphalen, dels från Geldern. Denna, som förde ett annat vapen och först omnämnes år 1470, var då bosatt i Lifland. Den förste Svenske undersåten af detta namn var *Alexander v. E.*, som 1628 var Öfverste för Österbottens fotfolk, slutligen General-Major samt tillika Landt-Råd i Estland. Han blef Svensk adelsman 1643; åtföljde 1655 R. R. Frih. Gustaf Bjelke på en beskickning till Ryssland, der de qvarhöllos till år 1658. Dennes sonson, General-Lieut. Landshöfd. öfver Österbotten *Reinhold Wilhelm,* blef 1719 Friherre. Hans son var Kammarherren R. N. O. *Fredrik Ulrik* till Kaflås (Kafvelås) i Vestergötland, f. 1721, † 1781, gift med *Anna Charl.*, dotter af Capit. Frih. Hans Jakob *Kruse* af Verchou.

Af dessa föräldrar föddes *Hans Henrik* d. 26 Septemb. 1755. Sedan han fulländat sin bildning (vid 13 års ålder!?) i Upsala och Göttingen, ingick han vid Mörnerska Husarerna och blef 1768 Fanjunkare och s. å. Second-Adjutant; 1773 Cornet vid Vestg. Cavalleri; 1777 Kgl. Hof-Stallmästare; 1778 Ryttmästare vid Smålands Cavalleri; 1783 Premier-Major vid Lätta Dragonerna. Åtföljde s. å. K. Gustaf III först till Fredrikshamn att möta Kejs. Catharina och sedan till Italien. 1787 Sekreterare vid Seraphimer-Orden, C. N. O., Öfverste i Armeen samt Öfverste-Lieut. vid Lätta Dragonerna. 1788 K. Förste Hof-Stallmästare, i hvilken egenskap han åtföljde Konungen under Finska fälttågen; s. å. följde han Konungen till Dalarne och Göteborg, der han jemte Landshöfd. Gr. Claes Ekeblad organiserade en Fri-Corps i Vestergötland. Erhöll 1789 tills vidare befälet öfver Bohus Läns Dragon-regimente; 1790 R. S. O.; 1792 Öfverste och Chef för Lätta Dragonerna; 1794 Ridd. af Seraph. Orden; 1795 General-Major; s. å. Öfverståthållare i Stockholm, hvilket embete han nedlade 1797. Den korta tid han förvaltade detsamma var utmärkt genom drift och flera nyttiga anstalter. Äfven blef Gustaf II Adolphs statue då aftäckt, och arbetet med Gustaf III:s statue, som i flera år hvilat, sattes åter i gång.

Under tiden förordnades v. E. 1796 att förrätta Riksstallmästar-embetet med bibehållande af öfverinseendet öfver Stuterierna i riket. S. å. utnämnd till En af Rikets Herrar; s. å. åtföljde han Konungen jemte Hertig Carl till St. Petersburg och underskref, såsom en af Commissarierna, den med Ryssland då afslutade traktaten. 1800 General-Guv. öfver Pommern samt Akad. Canceller för Greifswalds Akademi. General-Lieutenant 1805. Vid krigets utbrott med Frankrike förde han öfverbefälet då Konungen sjelf ej var närvarande.

1807 General af Cavalleriet och R. S. O. m. st. Kors äfvensom R. af Preussiska Svarta Örnen.

Efter Regements-förändringen 1809 blef Hans Exc. d. 2 Mars kallad till Ledamot af Conseljen; s. å. d. 9 Juni Stats Råd och d. 29 s. m. upphöjd till Grefve. S. å. Chef fö Skånska Husarerna. Sedan han d. 29 Sept. tagit afsked u Stats-Rådet, afreste han s. å. till Paris, för att underhandl om freden, som afslöts d. 6 Jan. 1810, i följd hvaraf ha begaf sig till Stralsund, der han d. 12 Mars å Konungen vägnar af Franska Commissarierna emottog Hertigdömet Pom mern och Furstendöm. Rügen. Efter hemkomsten förord nades han den 24 Sept. att tills vidare förvalta Riksmarskalks embetet, hvarefter han den 30 afreste till Helsingborg fö att emottaga Fursten af Ponte Corvo såsom utvald Thron följare. 1811 Befälhafvare öfver Kust-Arméen och s. å Fältmarskalk; 1812 Befälhafvare öfver tropparna, som sammandrogos i Småland, Halland och Blekinge; 1813 under hel fälttåget Öfverbefälhafvare öfver Norska Arméen näst unde H. K. H. Kronprinsen. S. å. tog han afsked från Chefskapet öfver Skånska Husarerna.

Efter föreningen mellan Sverige och Norrige blef Grefv v. E. utnämnd till Riks-Ståthållare öfver detta Rike, Norsk Fältmarskalk och Canceller för Akademien i Christiania hvilket embete han förestod till d. 2 Aug. 1816. S. å. utnämnd till verklig Riksmarskalk. Året derpå General-Befälhafvare i Skåne. Afled d. 28 Juli 1824 i Uddevalla. Biskop Wingård höll öfver honom Liktal, som blef tryckt tillika med Personalier.

Gift 1. 1788 med *Charl. Eleon.*, f. 1771, † 1791, dotter af Kammarh. C. W. O. Frih. *Charles De Geer* till Löfstad (Leufsta); 2. 1802 med sin köttsliga systerdotter *Hedvig Charl.*, f. 1779, dotter af Hofmarsk. Frih. *Carl Georg* v. *Krassow*. I första giftet hade han 2 barn, i det senare 6 barn. (Se Anrep.)

Grefve v. E. var till sitt yttre utmärkt genom en särdeles ståtlig figur; i sitt väsende förenade han medfödd höghet med höflighet, allvarsamhet med vänlighet. Han var född att representera och förstod mästerligt att i sin person göra aristokratien populär. Genom sitt lugna och sitt jemna uppförande vann han Norrmännens aktning och kärlek, ehuru han ofta kraftigt satte sig emot deras republikanska sträfvanden och särdeles i början nödgades afvisa deras försök att allt för familiert umgås med Riksståthållaren.

(**Källor**: Rothliebs Matr. — Convers. Lex. — Särsk. Meddelanden — B. Lex. V, 1:a uppl. — [Anrep. — Post o. Inr. Tidn. 1824 n:r 192, dödsannons.])

EURENIUS, JÖNS.

Fadern var Prosten *Jakob E.*, gift 1) med en syster till Erke-Bisk. *Matth. Steuch*, 2) med *Maria Blanck.* Sonen var född 1688, blef 1716 Magister i Upsala, sedan, vid återkomsten till sin hemort, först Con-Rector vid Trivial-skolan i Hernösand, derefter Mathes. Lector, hvilken lection 1721 förbyttes mot en i Eloqu. & Poës. Erhöll slutligen 1725 Thorsåkers Pastorat, hvilket han till sin död 1751 innehade. Med sin hustru *Cath. Renhorn* hade han flera barn, af hvilka en son, *Abraham*, blef Konstmästare vid Trollhätte Slussbyggnad. E. har genom sina skrifter gjort sig känd för stor arbetsamhet och mycken lärdom, skref äfven latinsk vers; med Consistorium i Hernösand hade han flerfaldiga strider. (Se B. Lex. Ny följd III: 325, utförligare biografi.)

Skrifter: En liten Barna-Syntax. Sthm 1733. — Incendium Hernoesandiæ triplex (på latinsk vers). — Atlantica Orientalis, eller Atlands Näs, skrifven 1722, tr. 1751 i Strengnäs. — En Prest i sin prydning, eller om en Prestmans och Christi Tjenares skyldigheter. Sthm 1770. (Se Lärda Tidn. s. å. n:o 81, 82.) — Flera Parentationer och Tillfällighetsskrifter (bland hvilka i Upsala Bibl. Catal. äfven anföres "Tal på Gustafs Dag 1778. Sthm 1780"; men då var Förf. längesedan död?). — Dessutom efterlemnade han ett stort antal Manuscripter.

(Källor: Stjernm. Cent. 2 Anonym. — Gezelii Biogr. Lex.)

EVENSON, DAVID.

Ett numera förgätet namn; och dock var den, som bar det, på sin tid vidtbekant för sin skicklighet i Latinska verskonsten, sina utmärkta predikogåfvor och de dygder, som pryda en Guds tjenare. Född 1699 i Skåne och Riseberga prestgård. Föräldrarne voro Kyrkoh. *Evenius Johannis* och *Anna Elis. Möllerstedt.* Han njöt en sorgfällig undervisning under den berömlige Rectorn i Landskrona Joach. Willborn och lärde äfven under hans handledning grunderna till den Latinska Prosodien. Blef 1715 Student i Lund; begaf sig 1720 öfver till Rostock, der han dels fortsatte sina verldsliga studier, dels under Prof. Petr. Becker lärde sig konsten att predika. Följande året återkommen till Lund, blef han 1723 Mag. och 1725 Domkyrko-Adjunct. Ryktet om hans ora embetsgåfvor spridde sig snart, ej blott i hemorten, der stads och flera andra församlingar begärde honom till sin rare, utan äfven till hufvudstaden, så att Riks-Råd. Arv.

Horn kallade honom 1730 till sig såsom Huspredikant; följande året erhöll han fullmakt som K. Hofpredikant och Pastor vid Lif-Drabant-corpsen. År 1794 blef han utnämnd till Kyrkoherde i Norrköping och året derpå, vid tillträdet, Prost. Var Riksdagsman 1740, 41, 42 och 43; sistnämnda år, d. 23 Juni, då Adolph Fredrik valdes till Thronföljare, predikade han på Rikssalen. Han fick 1731 flera röster vid Biskopsvalet i Linköping efter D:r Erik Benzelius äfvensom vid Superintendent-valet i Carlstad efter sin svärfader D:r Aurivillius, † 1740, samt de flesta rösterna vid Kyrkoherde-valet i Storkyrkan 1743. Presiderade med stor utmärkelse på Prestmötet i Linköping 1744; afled d. 14 Febr. 1750, allmänt högaktad, saknad och sörjd. Gift med *Marg. Christ. Aurivillia*, dotter af Superintend. i Carlstad D:r M. Aurivillius. (Se Westén, Hof-Clericiets Hist. III: 100 f. utförlig biografi, i hvilken ock meddelas det Epitaphium, som finnes å hans graf i Norrköpings stads kyrka, samt skrift-förteckning.)

Skrifter: Lyckönskan på Dr. Ulr. Elenoras födelsedag 1734. — Tal öfver Prins Gustafs födelse 1746. — Strödda Predikn. — 9 Lik predikn.

(Källor: Sivers Elogium Evenssonianum efter Biskop Rhyzelii Lik-pred. — Lärda Tidn. 1750, N:o 50. — Nov. Bibl. Lubecens. Vol. 8. — Schmersahls Nachr. von jüngst verstorb. Gelehrten. 2:r B. — Adelungs Lex. — Alnanders Theol. Bibl. — Strickers Hom. Bibl.

EDHOLM, ERIK AF.

Född d. 5 Febr. 1777 i Fors Socken, Jemtlands Län. (Föräldrar: Vice Länsmannen *Mårten E.* och *Magd. Åström*, Kyrkoherde-dotter.) Student i Upsala 1796, tog 1807 både Candidat- och Licentiat-examen, hvarefter han med sin Discipel, Grefve Magnus Brahe, öfver Finland anträdde en resa till Ryssland. Blef 1809 Under-Chirurg vid Seraph.-Lazarettet, 1810 promoverad Med. D:r samt kort derefter Chir. Mag. Åtföljde 1811 Gr. Magnus Fredrik Brahe på dess ambassad till Paris, der han begagnade alla tillfällen att än mer förkofra sig i vetenskapen. Efter hemkomsten 1812 utnämnd till Lif-Medicus hos Kronprinsen Carl Johan och Prins Oscar. Åtföljde 1813 och 1814 såsom Fältläkare H. K. H:s General-stab under fälttågen i Tyskland och Norrige; erhöll förstnämnda år K. Preussiska Röda Örns Orden 2 Cl. i anseende till vid flera tillfällen lemnadt biträde vid blesserade Preussares skötsel; 1814 R. W. O. Efter H. Maj:ts uppstigande på thronen 1818 förordnad till Dess Förste Lif-Medicus.

lef 1818 adjungerad Led. i Sundhets-Collegium, 1821 ssessor på Stat, 1822 Vice Ordför. derstädes. Sedan han mte flera Läkare vårdat H. K. H. Kronprinsen Oscar under ess svåra sjukdom 1821, blef Lif-Medicus E. s. å. hugnad ed adelskap. 1825 R. N. O., 1832 C. W. O. Plågad af ten, reste han 1833 till Paris för att undergå Lithotricien fter en ny uppfunnen method och återkom alldeles frisk. — lef 1815 Ledamot af Sällsk. Pro Patria, 1819 af K. V.-kad. samt Corresp. Led. af Soc. Acadèm. de Medecine i Iarseille äfvensom af K. Norske Videnskab.-Selskab och rbetande Led. af K. Vet. och Vitterh.-Sällsk. i Göteborg; 821 Led. af Niederrhein. Gesellsch. für Natur- u. Heilkunde Bonn; 1823 Corresp. Led. af Soc. Med.-chirurg. i Berlin; 824 af Gesellsch. für Naturwiss. u. Heilkunde i Heidelberg; 827 af K. Patr. Sällsk.; 1830 Heders-Led. af Jägar-förbunlet; 1832 Heders-Led. af Verein f. Heilkunde i Preussen amt Led. i 1:a Cl. af K. Krigs-Vet.-Akad. — Gift 1815 ned *Sara Fredrika Hülphers*, dotter af Lärftskrämaren J. W. Hülphers. (Död natten emellan d. 28 och 29 Maj 1856. Se om honom B. Lex. Ny följd III: 376; Wistrands Supplenent till Sacklén; Sv. Läkarehist. Ny följd s. 184 och Vetenkaps-Akad. Lefnadsteckningar I: 457 f.)

Skrifter: 1 Uppsats i Sv. Läk.-Sällsk. Årsber. 1813 och 3 Rön i samma Sällskaps Handl. (Se ofvan sist anf. biografi o. Sv. Boklexikon.)

(Källa: Sackléns Läkare-Historia. - [Anrep, som dock orätt uppuppgifver 5/1 såsom födelsedag.])

EHRENBORG, CASPER ISAAK MICHAEL.

Var född d. 17 Nov. 1788 på Premier-Majors-Bostället vid Norra Skånska Cavalleriet Hjelmshult i Skåne. Föräldrarne voro Majoren, R. S. O. *Jöns E.* och *Beata Maria*, född *Tham.* De studier han under enskild handledning grundlagt fortsattes vid Lunds Akademi, till dess han inskrefs i Göta Hofrätt och sedan, 1807, i Krigs-Expeditionen af K. Cancelli. Erhöll Prot.-Sekr.-fullmakt d. 29 Juni 1809. Copist s. å. Tidigt blef han nyttjad i åtskilliga angelägna tjenstebefattningar och (1810) befordrad till Vice Advokat-fiskal i Kammar-Rätten, samt (d. 20 Dec. s. å.) till Lands-Sekreterare i Skaraborgs Län. Vidare utnämndes han 1813 till Förste Expedit.-Sekr. i K. Cancelliet, 1819 till R. N. O. samt 1821 till tillförordnad Landshöfding i Skaraborgs län. Erhöll på begäran afsked från Lands-Sekret.-sysslan d. 9 Febr. 1823.

Sällan har någon medborgare varit åtföljd af en mera allmän, en mera odelad aktning, än Landshöfding E. Han förvärfvade den genom grundliga embetsmanna-kunskaper och outtröttlig arbetsamhet, genom utöfvandet af ordning och rättvisa, genom verksamhet och klok omtanka för den landsort. hvilken var förtrodd åt hans omsorger, och genom redlighet och fasthet i charakteren. Egare af en betydlig förmögenhet, behöfde han icke söka hvarken nådebevisningar eller folkgunst. Men ju mindre han sökte dessa utmärkelser, ju säkrare och hastigare kommo de honom till mötes. Snart trängde nämligen ryktet om E:s redbarhet från Vestergötland, fältet för hans verksamhet och der han åtnjöt en allmän tillgifvenhet, till hufvudstaden och andra landsorter, så att 1823 års Ständer gåfvo honom den utmärktaste gärd af medborgerligt förtroende och aktning, som möjligen kan tilldelas en Landsman, då de d. 4 Aug. valde honom till deras Justitiæ-Ombudsman. E. skyndade till hufvudstaden, der hans första åtgärd var att entlediga den då varande Sekreteraren vid sin Expedition från denna befattning och i stället dertill utnämna Assessor Crusenstolpe (jfr dennes biogr. i B. III). Men knappt hade han hunnit sätta sig i besittning af sitt nya embete, förr än döden bortkallade honom. Ännu lidande af en förkylning, företog han nämligen en resa till Skaraborgs Län och förrättade der under svår väderlek åtskilliga embetsförrättningar, hvilka efter återkomsten till Stockholm förvandlade hans ohelsa till en hektisk feber, som efter 8 dagars plågor slutade hans lif d. 16 Sept. 1823. I följd af Ridd. och Adelns inbjudning åtföljde honom Deputerade af samtliga Riksstånden till grafven den 22 Sept. sistnämnda år. (Medalj öfver E., slagen 1826, uppt. hos Hildebrand s. 300.)

Gift 1811 med *Anna Fredrika Carlqvist* (bekant som flitig författarinna, se Sv. Boklex. och Qvinnan i Sv. Litteraturen), dotter af Handelsmannen i Carlstad *Nils C.* och *Anna Christ. Reimer.* Fem barn öfverlefde honom.

(Källor: Tal vid Begrafn. af Erke-B. C. v. Rosenstein. — Crusenstolpe, De Frånvarande. — [Anrep. — Låstbom, Sv. o. Götha Höfdinga-Minne I: 59, 258. — Mag. för Konst, Nyheter och Moder 1823, der hans porträtt — detsamma som finnes i 1823 års riksdagsmän af Roos — finnes.])

F.

FABRICIUS, JAKOB*).

Bekant genom sitt giftermål med den sedermera så be-
nda skaldinnan *Hedvig Charlotta Nordenflycht*, som ehuru
blott omkring nitton år, när hon lärde känna F., redan
ut haft en fästman, hvilken var ful och puckelryggig.
och den unga fröken förälskade sig snart i hvarandra, men
ras giftermål måste omkring 4 år uppskjutas, emedan en
gting (brodern Anders, som 1740 gick ur riket), som ogil-
le detta val, lade hinder i vägen för föreningen. »Den
fvaste tiden af min lefnad — skrifver skaldinnan — ehuru
satt han var af förföljelser, afund och romanvärda äfventyr,
r mig likväl både behaglig och nyttig. Min fästman var
elf fallen att göra vers, i synnerhet latinsk. Vi öfvade oss
tigt i den der konsten, ty vår brefvexling är ej annat än
rdaqväden». Slutligen, då F. blifvit Amiralitets-Pastor,
ınde giftermålet gå för sig i Maj 1741 (1743 i fru Norden-
ychts biografi är orätt). Men det unga parets lycka varade
ıdast till d. 30 Dec. s. å., då mannen bortrycktes af döden.
aknad och sorg lade enkan på sjuksängen, der hon fasthölls
elfva veckor, hvarefter hon uppflyttade till Södermanland
ättare: till Lidingön vid Kyrkviken), bosatte sig i ett torp,
lädde rummet svart, prydde det med sorgliga taflor och
iktade elegier, dem hon gaf namnet »Den sörgande Turtur-
ufvan» och som, då de 1743 utkommo, ådrogo sig hela det
ildade Sveriges uppmärksamhet. Året derefter utgaf hon
ckså under titel af Amaranther sin mans efterlemnade vittra
krifter. De rimmade styckena deruti äro af föga värde, men
et stycke i obunden stil, som kallas Vänskaps Väg och är
tt slags philosophiskt-moralisk dikt, utmärker sig genom
jupbet i tankar och åsigter, en svärmande mystik och en
ör denna tid ovanlig renhet i dictionen och språkets bildning.
Iammarsköld har derur lemnat ett utdrag, som verkligen
örtjenar uppmärksamhet.

*) F. föddes 1703, förmodligen i Lindesberg, der hans fader
Thomas F., gift med en Rundel, var handlande och rådman.
Student i Upsala 1724. Magister 1734. Prestvigd i Dec. s. å., att
ara Biskop Kalsenii adjunkt för Dingtuna och Lundby förs. Ordin.
at.-pred. 1735. Blef genom presid. baron Cronstedt anställd vid
Artilleriet i Stockholm 1738. Adjunkt vid franska förs. derst. In-
trädde i Amir.-Consist. i Okt. 1741 och dog d. $^{30}/_{12}$ s. å. Han var
allestädes älskad och för sina predikogåfvor mycket omtyckt. (We-
sterås Stifts Herdaminne III: 501 och Lunds Stifts Herdaminne
V: 411.)

Skrift: Amaranther, eller några Poetiska Tankar vid åtskilliga tillfällen yttrade. Stockh. 1744.

(Källa: Hammarsköld, Sv. Vitterh. Historia. — [Anrep. — Saml. skrifter af Hedv. Charl. Nordenflycht, Ups. 1852, i förordet s. 301 f. — Atterbom, Sv. Siare och Skalder D. 2.])

FABRITIUS, LUDVIG.

Denne mans lefnadshändelser utgöra en kedja af märkvärdiga äfventyr, som skulle lemna ämne till en högst interessant roman. Vi måste inskränka oss till de händelser, som stå i närmaste beröring med honom sjelf.

Fadern, *Johan Gregorius F.*, Med. Doctor och Professor i Leiden, hade genom de af Hertigen af Alba föranstaltade religions-förföljelser blifvit tvungen att fly till Brasilien*). Der, på fästningen Oranien, föddes Ludvig d. 11 September 1648. Modern, *Elisabeth Funck*, omgifte sig med Major Beem, som sedan återreste till Europa och ingick 1660 som Artilleri-Öfverste i Rysk tjenst, då stjufsonen blef hans Adjutant. (Annars uppgifves att Beem kom till Holland 1660 och inträdde i rysk tjenst 1663, då stjufsonen blef Adjutant vid ryska Artilleriet och 1664 Lieutenant.)

Efter ankomsten till Moskwa blefvo de båda främlingarne afsända först till Ukraine, för att deltaga i striden mot Polackarne, och sedan till nejden af Astrakhan, för att kämpa mot den rebelliske Kosak-Hetmannen Stenko (Stephan) Razin. Sedan denne i flera år varit en förskräckelse för Kaspiska hafskustens invånare både i Ryssland och Persien, omsom segrande och förföljd, en gång fången och sedan lösgifven, kom det mellan honom och Ryssarne till en större drabbning, då soldaterna i Ryska hären gingo öfver till fienderna (1665). Officerarne, som nu måste gifva sig, blefvo instängda i ett torn, hvarefter en Kuruk eller stående krigsrätt öfver dem blef hållen, som skulle afgöra, huruvida de skulle skonas till lifvet eller straffas med döden. Detta åter skulle bero af de Ryska soldaternas yttrande om deras emot dem visade uppförande. Nu framträdde Hetmannen med klubban i handen midt i kretsen, der Lif-fanan stod, och tillfrågade gemenskapen huru deras förmän emot dem hade skickat sig; när nu alla ropade död! död! blefvo officerarne nedhämtade från tornet och allesam-

*) Så heter det i Lefnadsbeskrifningen jemte det att utflyttningen skett omkring 1648. Men detta är omöjligt, ty ofvan nämnde Hertigs Ståthållarskap inföll åren 1567—73, således öfver 70 år förut. (I Rüdlings Suppl. til Thet i flor stående Stockholm s. 158 heter det, sannolikare, att L. F:i förfäder 1570 flytt till Brasilien. Jfr Anrep. Rüdling har flera afvikande uppgifter.)

ans, äfven Beem, nedsablade, hängde eller dränkte i Wolga.
ıdast General Ilwoff, som dock sedermera blef dödad, und-
ım för denna gång blodbadet, äfvensom Lieutenant F., den
nare genom ett halft underverk. Under det nämligen massa-
rn påstod, kom hans Ordonnans rusande emot honom, fat-
de honom i håret och släpade honom under grufliga eder
h förbannelser ur kretsen nedåt strömmen. Kosakerna,
ilka liksom F. sjelf ej trodde annat än att Ordonnansen
lle kasta honom i floden, läto dem passera, men när de
ommit i nejden af Ryssarnes fartyg, hviskade han till sin
ıge herre, att hans afsigt vore att rädda honom. Nu afskar
ın med en knif F:i hår, afdrog hans uniform, lät honom
åtaga sig en buldans-rock och gömde honom på ett af farty-
en, hvilka allaredan voro barbarernas rof. Sedan F. här i
ändig lifsfara tillbragt några dagar, upptäckte han sig för
ı honom bekant Polsk adelsman, som stod i Hetmannens tjenst.
enne passade på ett tillfälle, när Stenko var vid ett godt
nne, berättade då, att en Rysk officer, hvilken han utgaf
ır att vara sin halfbroder, händelsevis blifvit vid lif, och
tbad sig honom till skänk, hvartill Stenko också samtyckte.
Efter detta ryckte barbarerna mot Astrakhan (1665).
emene man i staden, som hatade sina bojarer, gjorde gemen-
am sak med de belägrande, och det hufvudsakligast enda
raftiga motstånd, som försöktes, gjordes af det Holländska
jöfolket, de utländska köpmännen och en Persisk ambassad,
om, ämnande sig till Moskwa, då befann sig i denna stad.
Desse försvarade sig med förtviflans hela tapperhet; sedan
fter en lång strid de ej egde några kulor mer qvar, sköto
le tappert med Kopeker, som sedan utskuros ur Rebellernas
löda kroppar, men när ändtligen också krut alldeles felade,
nåste de gifva sig. Nu uppstod ett gräsligt blodbad och all-
nän plundring. Några dagar derefter ankom F., då hopar
ıf enkor och barn, som förlorat sina män och fäder, sökte
hans hjelp och skydd, ehuru han sjelf blott var en arm fånge.
Genom sitt ädelmod kom han sjelf i ny fara. Han hade på
sätt och vis lofvat Kosakerna att betala lösen för tvänne
sina landsmän, den ene en Fältskär, den andre Sjö-Capitaine,
men kunde omöjligen anskaffa de 270 Rubler, som dertill er-
fordrades. Slutligen erhöll han af en Indisk köpman några
varor, hvarmed han lyckades tillfredsställa barbarerna. Den
närmaste dödsfaran var nu afvänd, men han och hans båda
vänner befunno sig icke dess mindre i den uslaste belägenhet,
utan föda, utan pengar, och derjemte var F. så sjuk, att han
måste nyttja tvenne kryckor.

I denna belägenhet beslöto de tre vännerna att fly. Men sättet? Efter mycken rådplägning beslöts, att det skulle ske i de Indiska Banianernas (köpmännens) följe, hvilka hyrt ett Tatåriskt fartyg, med hvilket de ämnade segla söderut till Persien. Men desse vågade icke emottaga dem utan pass. Fältskären, som hette Termund och nu fått sig en talrik praktik bland Kosakerna, föll då på den utvägen, att han skulle föregifva sig ämna resa öfver till Persien, för att der uppköpa medikamenter, då Butler, Sjö-Capitainen, skulle medfölja som dräng, och lät i denna afsigt anmäla sig hos Hetmannen. Men den sluge Stenko gaf honom till svar, att hans begäran icke kunde beviljas, så vida han ej satte caution för sin återkomst. Termund gick då till F. och besvor honom att ingå denna borgen, mot löfte att han inom tre dagar skulle afskicka en skytt, för att afhämta och ledsaga honom till en ort vid Wolgas utlopp, hvarest de med fartyget ville afbida hans ankomst. F. hade dervid stora betänkligheter, men på sin väns upprepade böner och löften, hvarvid denne gick sa långt, att han erbjöd sig att lemna en med sitt eget blod skrifven försäkran, lät F. öfvertala sig att med fara för sitt eget lif ingå en så beskaffad borgen.

Sedan detta skett, fingo de båda andra Holländarne sitt pass, bestående i ett silkessnöre med två knutar (efter de voro tvänne personer) med vidhängande sigill, och afseglade i Banianernas sällskap. När de kommo till Schowelt, den öfverenskomna orten, ville Termund trogen sitt löfte lägga till och invänta F., men öfvertalad af den fege Butler, som föreställde sin vän, att F. såsom en ung, rask och Ryska språket mäktig man lätt kunde slå sig ut, gaf han sitt samtycke till den nedrigheten att öfvergifva den, som tvänne gånger varit deras välgörare, och seglade vidare. Men försynen straffade dem för denna deras trolöshet. Ty när de 30 mil längre bort lade till, blefvo de öfverfallna af en flock Kosaker och Tatarer, som borttog hela sällskapets fartyg, egendom och till och med kläderna; endast Termund räddade sin lilla skatt, på det sätt att han i hemlighet slukade både pung och dukater. Lyckligtvis var sjön grund, så att de, dock splitt nakna och i vattnet ända upp till halsen, kunde vada till den midt emot liggande staden Terki, dit de först efter tre dagar framkommo.

Mellertid afbidade F. i Astrakhan sina förlossares ankomst. De tvenne dagarna förflöto, och ännu flera, utan att någon skytt hördes af. Han började ana förräderi, och hans belägenhet blef mer och mer vådlig, i samma mån den tid

alkades, då Termund skäligen kunde väntas tillbaka. Han örjade då tänka på utvägar till flykt, men detta var icke tt. Under tiden hade han gjort bekantskap med en Tatarisk rest, som, född Litthauare, i sin ungdom blifvit bortröfvad :h försåld till slaf, men efter 7 års fångenskap fått sin fri- :t och sedan köpt sig ett fartyg, med hvilket han i små ındelsärenden som oftast besökte Astrakhan. Han hade nu t ankommit med en liten last af ris, valnötter, äpplen och iron, samt befanns icke ovillig att medtaga F., i fall han ınde anskaffa pass och ville betala 20 Rubler. Det först- imnda villkoret var det svåraste. Dock fann F. på råd. I aden funnos tvenne Commendanter: den ene hade emottagit ıns caution. F. vände sig till den andre, i förhoppning att ın vore okunnig om denna omständighet, och litade också i den slöhet, som plägar åtfölja en hög ålder, ty denne var :dan 104 år gammal, dock ännu så rask, att han i dessa ıgar tagit sig en hustru. Till honom inkom nu F. med en bönen, att det måtte förunnas honom ett pass, för att fverfara till Terki, der han ämnade köpa säd och andra mat- ıror. Gubben gaf honom utan misstroende det begärda, och . glad och lycklig steg nu om bord på Tatarens farkost.

Men Försynen hade bestämt, att han skulle genomgå ınu flera farliga öden. Det var motväder, det friska vatt- et började tryta, och man måste söka land, för att skaffa g nytt. I det samma kommo tre fartyg midt emot dem och örjade skjuta skarpt. Då allt motstånd var förgäfves, måste kepparen förfoga sig om bord på ett af dessa fartyg och un- ergå förhör. Han erkände nu, att en del af passagerarne oro Indiska köpmän, andra Armenianer och en från Europa. nligt den sed, som då rådde öfver hela Asien, lössläpptes de irstnämnde, sedan de afgifvit all sin medhafvande egen- om, men F. förklarades som god pris, fördes till Tarku*) ch blef der på torget försåld för 200 Rubel. Detta tilldrog g år 1668 (rätta årtalet måtte dock vara 1666).

Lyckligtvis hade han fått en god husbonde. Hans enda efattning bestod uti att med en båge i handen och en sabel id sidan valla boskapen vid en utanför staden belägen landt-ård. Han hade till sällskap många slafvar och bland dessa re Polskor, hvilkas syssla bestod uti att mjölka boskapen

*) Denna stad ligger i Dagestan och är en annan ort, än det örut omtalade Terki.

samt bereda ost och smör och hvar tredje dag bära dess produkter till sitt husbondfolk i staden. De tre slafvinnorn fattade tycke för den unge Ex-Lieutenanten. De skänkt honom till en början ett par skjortor och förklarade efte någon tid sin åstundan, att han ville taga de båda af dem som voro ogifta, till hustrur, hvilket förslag vore så mycke mindre, att förkasta, som de härstammade från en adeli ätt i Wolhynien och i en framtid väl kunde lösköpas. F föreställde dem, att detta stridde emot Christendomen, som vore deras gemensamma religion, hvarpå de svarade, att ma måste rätta sig efter seden i det land man vistas. F., som hade föga lust till en sådan allvarlig förbindelse, utbad si betänketid.

Mellertid hade Butler och Termund med sitt Indiskt sällskap, på vägen från Terki till Derbent, ankommit til Tarku och träffade der F:s resekamrater. Båda partierna öfverenskommo nu att företaga resan i en gemensam kara van, men innan dess gick Mola, den sid. 281 omtalte Bania nen, i följd af ett gifvet löfte, till F:s husbonde och lösköpte honom för 400 Rubler (1668). F. blef nu inkallad till sta den och erhöll der underrättelsen, att han blifvit såld och kunde förfoga sig till sin nye husbonde. Men när en af de tre Polska fröknarna, som följt med till staden, hörde detta, rusade hon tjutande in till sin husbondfru, kastade sig till hennes fötter, påminte om sin femåriga trogna tjenst och sin matmors löfte att förhjelpa henne till ett godt gifte, tilläggande, att hennes tycke fallit på denne främling, som vore hennes »landsman», och besvor henne att ej släppa lös ynglingen, utan hvilken hon ej kunde lefva en enda dag. Den beskedliga frun, som fann detta tal billigt och ganska förnuftigt, gjorde föreställningar hos sin man; denne svarade, att han icke, utan att fläcka sin heder, kunde upprifva handeln; en häftig ordvexling uppstod då mellan de båda makarna, under hvilken frun afskickade en af sitt folk för att tillsäga Mola, att det ej kunde blifva något af med handeln. Ledsen och bestört kom Banianen sjelf tillbaka med budet; alla föreställningar voro förgäfves, ända tills ett stycke sidentyg om 8 Rublers värde tystade alla Tatar-fruns betänkligheter. Slafvinnan måste afstå från sitt påstående, sedan hon fått ett stycke sämre tyg och förnyadt löfte att längre fram blifva försörjd med en bra man.

F. fick nu gå hem med sin ädelmodige vän och träffade der sina båda landsmän, Butler och Termund, som på allt sätt sökte gifva en vacker färg åt sitt trolösa uppförande. Karavanen satte sig snart i rörelse och ankom lyckligen till

rbent, som då tillhörde Persien. Våra Europeer voro nu ira om friheten, men sedan de betalt sina ledsagare, stodo med två tomma händer. För att vidare hjelpa sig fram, lo de på det rådet att utgifva sig för christna läkare. pitaine Butler, såsom den förnämste och äldste, föreställde Doctor, F. en Apothekare och Termund den han var. nom ett fortsatt qvacksalvande lyckades det triumviratet förtjena både uppehälle och medel till nya kläders anaffande, utan att deras patienters helsa derigenom betyden led, emedan medikamenterna bestodo af de oskyldiga simplicia. Sedan de ett par månader hållit på med denna aktik, blefvo de till förhör kallade till Guvernören. De farade det värsta; men examen slog tvärtom ut till deras ista, i det att denne, som var en särdeles beskedlig man, fvade att sörja för deras fortskaffande till Schamakie, dit ville begifva sig. De tackade för nåden och tillkännaifvo sin afsigt att dess förr ju heldre uppbryta, hvilket biföll s.

Efter flera dagars resa, dock icke utan äfventyr, dem likväl förbigå, ankom vårt Collegium Medicum till Schaakie. Här gjorde F. bekantskap med en Polsk adelsman ch en Armeniansk köpman. Den förre gaf honom fri spising vid sitt bord, den senare afsände för hans räkning ett ecommendationsbref till Stor-Viziren, sedan F. förklarat sig illig att ingå i Persisk krigstjenst. Men emedan intet svar nkom, beslöt F. att sjelf resa till Ispahan, hvilket också kedde, sedan han tagit ett ömt afsked från sina välgörare, ärdeles den ädelmodige Banianen, och sedan det lyckats onom att förskaffa en Holländsk Segelmakare friheten; enne hette Straussen, densamme, som efter hemkomsten eskrifvit och af trycket utgifvit sin Resa (Amsterdam 1678).

Till tacksamhet för denna tjenst fick F. efter ankomten till Ispahan bo i Holländsk-Ostindiska Compagniets hus.)fver-Directören afstyrkte honom dock alldeles att taga jenst i Persiska armeen, utan ville, att han i stället skulle esa till Batavia och ingå i Compagniets. F. var verkligen ära att antaga detta förslag, men hans betjent, hvilken förut åsom Constapel tjent desse herrar, föreställde honom orådet f att tjena en nation, »der officerarne hållas för patrask».

Vid samma tid ankom underrättelse, att Czaren ändtigen återtagit Astrakhan, och att alla hans undersåtar, om räddat sig med flykten, kunde återvända och hade att änta ersättning och belöning för utståndna mödor. Detta örmådde F. att åter försöka sin lycka i Ryska tjensten. Sedan han af Molas broder, som var bosatt i Ispahan, till

låns erhållit 100 Rdlr (?) till resepenningar, begaf han si på återvägen, träffade i Schamakie Mola sjelf och reste hans sällskap till det befriade Astrakhan. Här utbekom han full lön för alla åren han varit borta, men på det sät tet, att hälften deraf tillställdes honom i varor efter ett gan ska högt pris, hvilka varor dock den hederlige Banianer emottog till samma värde.

Vid denna tid kom till staden en ny Ståthållare vi namn Adoifski, en vild och brutal barbar. Ehuru Kosa kerna vid Capitulationen fått löfte om pardon, lät han doc till större delen utrota dem, i det somliga dränktes, andr hängdes, ur andra skuros tungorna ur halsen. Folket påstod att denne tyrann ej kunde spisa sin frukost, förr än han ge nom åskådandet af någon med utsökt grymhet förrättad af rättning eller någon tortur skaffat sig apetit. För öfrigt ra sade han ej blott emot de förra rebellerna utan äfven emo de andra invånarne, som bland annat tvungos att nedrifva en stor del af den inre delen af staden och åter uppbygga den; dock hann detta arbete knappt blifva halfgjordt, förr ä de redan till hälften upptimrade husen måste ånyo nedtagas och stockarna bortföras.

F. var rätt glad att komma från skådespelet af sådana ohyggligheter, då honom anbefalltes att i en beskickning afgå till Czaren. Inom elfva dagar anlände han till Moskwa, Trefaldighetsdagen 1671. Czaren befann sig då i kyrkan. F. begaf sig genast dit, men fick ej gå in, såsom icke hörande till Grekiska trosbekännelsen. Men vid gudstjenstens slut fick han ändock icke tala vid Monarchen, utan måste på detta sätt tre dagar å rad, för- och eftermiddagar, stå utanför och uppvakta. När ändtligen företrädet gick för sig, erhöll han Capitainesfullmakt, en vacker klädning, rocken af kläde, västen af damast, jemte 25 Rubel i penningar.

Efter ett halft års vistande i Moskwa skickades F. till Sewoski, men blef sedan transporterad till Lifgardiet, vid hvilket regimente han stod i 2½ år. Hela somrarna måste man marschera fram och tillbaka, och först sent om hösten fick man gå i qvarter. År 1673 blef han Major vid Hamiltons Tyska regimente (annars uppgifves ryska dragonerna). Någon tid derefter anställde Czarens Morbroder en Generalmönstring, hvarvid så tillgick, att många högt uppsattes, andra åter djupt degraderades, t. ex. Öfverstar till Fänrikar, allt efter gunst eller godtycke. F. var ibland de lycklige, emedan han befordrades till Öfverste-Lieutenant, 1675, hvilken var den högsta charge, till hvilken han någonsin kom, ehuru han ännu lefde i 50 år.

Ledsen vid Ryska fältlifvet, der besvärligheterna voro många, utan att ändock någonting stort uträttades, inkom han med ansökning att få lemna detta rikes tjenst. Men denna begäran upptogs så onådigt, att han hotades med Siberien. Genom Holländska Residentens mellankomst bemedlades dock slutligen saken, så att han fick afsked, hvarefter han i Engelska Ministern Hebdons suite reste till Riga och derifrån till Stockholm, för att erbjuda K. Carl XI sin tjenst, 1677. När Konungen fick veta, att han vore bekant med Orientens seder och språk, tillfrågade han honom, om han icke ville såsom Svensk Envoyé afgå till Persien, hvartill F. med stor glädje samtyckte. Men emedan det i anseende till Danska kriget var ondt om penningar i Stats-Contoret, mötte saken ändock uppskof och svårigheter, hvilka dock genast häfdes, då F., som i Holland efter sin farbroder fått ärfva 180,000 gulden, erböd sig att förskjuta resekostnaderna.

Med en suite af 20 personer afreste han d. 30 Juni 1679. Efter ankomsten till Moskwa sökte man att lägga flera hinder i vägen för hans vidare resa. Sedan dock dessa blifvit besegrade, for han på släde till Astrakhan och derifrån på ett fartyg öfver Kaspiska hafvet till Niskowa, första staden i Persien. Under hela resan blef han bemött med höflighet och vanliga hedersbevisningar, men när han framkom till hofvet och skulle föredraga sitt ärende, som bestod uti att leda Persiska silkeshandeln öfver Narva till Sverige, mötte honom stora svårigheter, ehuru presenterna till Schaben uppgingo i värde till 16,300 Rdlr sp., hvaribland 1000 nya Svenska dukater. I långliga tider hade Perserna skickat sitt silke till Smyrna, men Ryssarne hade sedermera förmått dem att föra sina balar till Ryssland, dels till Nowgorod, dels till Smolensk, dels till Arkangel. Att nu förmå Perserna afbryta denna köpenskap och föra sina varor till en nation, som de förut aldrig hört omtalas, förekom dem ganska förunderligt och betänkligt, men det lyckades ändock att af dem erhålla ett sådant löfte, hvarvid den Svenska saken gynnades af följande omständighet, som någon tid förut tilldragit sig. En laddning af 400 balar, som Holländarne afhämtat i Arkangel, blef under vägen jemte de Persiska köpmännen uppbragt af Fransoserna och förklarad för god pris. Efter väl förrättade ärenden återreste F. och hemkom i Nov. 1682.

I följd af den ingångna öfverenskommelsen afreste Perserna verkligen med en karavan till Ryssland, i afsigt att med den gå till Narva, men när de kommo till Moskwa, öfver-

taltes de af Ryssarne att der sälja den. Så snart detta blef kunnigt i Sverige, affärdades F. å nyo (1683) till Persien med en suite af 70 personer. I Moskwa hade han ett högtidligt företräde, då båda Czarerna sutto på hvar sin thron, klädda i hvita kläder, med stora slagsvärd i händerna. Efter ett års resa ankom han till Ispahan, der han, efter erhållet företräde så hos Schah Suleiman som Stor-Viziren, i hänseende till hufvudsaken förvisades till de Armenianska köpmännen, som skulle få afgöra saken. Desse voro i början dertill obenägne, emedan de hört Svenskarne omtalas som en nation, som blott förstode sig på att slåss, men icke på handel; dock genom Stor-Vizirens bemedling blef saken så afgjord, att åtskilliga handlande rustade sig till att åtfölja Envoyén. Under tiden hade F. flera gånger offentliga och enskilda företräden hos Schahen, som roade sig att göra honom frågor, dels på skämt, dels på allvar, under hvilka samtal han ej, såsom med andra Europeer, behöfde nyttja tolk. En gång tillsporde han honom, om Konungen i Sverige nu vunnit den Prinsessa (den Danska), för hvilken han i så många år fäktat? Vidare huru många hustrur han hade, och då F. svarade, att Christendomen bjuder, att man måste låta sig nöja med en hustru till mans, anmärkte Schahen vändande sig till Viziren: »detta är det underligaste jag i min lefnad hört». Äfven frågade han om Svenska och Ryska kriget, och då F. svarat, att Svenska Konungen nyligen inkräktat stora provinser från flera af sina grannar och i freden behållit dem, sade Schahen: »min Broder, Konungen i Sverige, måtte vara en riktig karl. Han gör icke som Konungen i Frankrike; ty hvad denne tager den ena dagen, ger han igen den andra och kanske än mera till»; — hvarefter han ur en guldskål, som höll en kanna, drack den Svenska Konungens skål. En annan gång blef F., då Usbekernes Khan skulle hafva en högtidlig audiens, bjuden på en stor fest och erhöll sin plats vid bordet närmast Viziren, ofvanför en Kejserlig Erkebiskop, en Polsk Grefve och en Rysk Minister, som också voro gäster. Inalles blef han elfva gånger af Konungen undfägnad under de tre år, som han vid detta hof måste uppehålla sig, och först efter många memorialers ingifvande lyckades det honom att göra sig fri från denna besvärliga gästfrihet och få tillstånd att resa hem. Slutligen fick han Newrus-dagen, Persernas nyår (d. 10 Mars), sitt recreditiv och entledigades i de nådigaste ordalag. Presenterna å Persiska sidan utgjordes af 7 sköna hästar med schabrak m. m., 2 tält och 200 guld- och silfverstycken à 200 Rdr i värde stycket.

I Moskwa förefóllo åter åtskilliga stridigheter, i det att ssarne påyrkade, att Perserna, som åtföljde Envoyén, skulle lja sitt silke i deras land; men genom lämpliga föreställninr och en skänk af 100 dukater till den unge Galitzin öppdes vägen. I Dec. 1688 inträffade F. med köpmän och des gods i Stockholm, der Konungen blef högeligen glad och fallte att allt slags höflighet och frikostighet skulle visas de immande Armenianerna och Perserna. Sedan en ordentlig verenskommelse om varornas stående pris och tull blifvit för mtiden upprättad, afreste de ganska belåtne öfver Holland lbaka till sitt land.

F. hade under tiden, 1687, under sin frånvaro blifvit bedad med Adelskap. 1689 gifte han sig med *Anna Christiana*, dotter af Commerce-Rådet *Greger v. Schönfelt*. År 93 skickades han till Holland, för att, såsom det heter i fnadsbeskrifningen, lyssna efter, hvad afsigten vore med ar Peters vistande i Amsterdam. Men denna uppgift är iktig, emedan det var först 1697 som Czaren anträdde sin kanta stora resa, och detta år var F. på vägen till Peren. Efter hemkomsten blefvo resekostnaderna F. ersatta ed 8000 plåtar, samt en lön af 1000 daler s:mt honom slagen, ehuru han aldrig hvarken sökte eller erhöll någon ssla; men hans fordran för den första Persiska resan blef rst betald till hans arfvingar. (Till Öfverste-Lieutenant i r. tjenst utn. F. 1696.)

Efter K. Carl XI:s död blef F. för tredje gången i Maj 597 affärdad såsom Envoyé till Ryssland och Persien. I loskwa skulle han 1) notificera thronförändringen; 2) göra ı present af de 300 jernkanoner, hvilka Czaren förut beällt i Sverige och redan voro på vägen till Moskwa, såom ett bevis af K. Carls fägnad öfver Ryssarnes seger öfver hristenhetens arffiende, Turken, och i synnerhet öfver Azows fvergång; 3) utkunskapa, hvad Danska Envoyén v. Hein ade att vid hofvet i Moskwa bedrifva. När F. ankom till enna hufvudstad, hade Czaren rest bort, men med uppoffng af åtskilliga dukater kom F. underfund med hemligheen, som sedan medelst krigets utbrott, hvartill v. Hein medörde planen, innan kort trädde i dagen. Derifrån begaf han ig flodledes till Kasan; dit ankommen, felades det fartyg tt komma vidare, så att Envoyén sjelf måste låta bygga sig råmar. När detta arbete var nära färdigt, tillfrös Wolga; ch när hästar och slädar begärdes, gjordes allehanda uppeåll och svårigheter, så att F. ej kunde komma från Kasan örr än d. 11 Febr. 1698. Till Astrakhan kom han d. 21

Mars och måste äfven der vänta på fartygs utrustande, att han först blef klar d. 8 Maj. Hans väg var den vanliga öfver Niskowa, Schamakie, Kasbin och Kom; men denna resa var i flera hänseenden besvärligare och förtretligare än någon af de båda föregående. Till Ispahan kom han ej förr än d. 8 Nov. Der regerade icke mer Schah Suleiman utan dess son, Hussein. Denne emottog dock Envoyén vänligt och skänkte honom 3000 Rdr i penningar, lika mycket i varor samt en Kalath eller hedersklädning. I audienssalen fanns K. Carl XI:s porträtt, hvilket F. på första resan medfört, hängande midt för thronen. Hufvudärendet var, att åter bringa silkeshandeln i ordning, sedan en Polsk äfventyrare sökt leda den öfver Polen. Schahen beslöt, att till befästande af en närmare förening mellan de båda hofven, sjelf skicka en Ambassadör till Stockholm, hvilken också verkligen afreste, men när denne i Juni 1700 ankom till Moskwa blef han tagen tillfänga, och skänkerna samt de medföljande köpmännens gods förklarade för god pris. Sedermera blef i hänseende till det nu utbrytande kriget aldrig mer fråga om någon handel mellan Persien och Sverige.

Mellertid hade F. i Maj s. å. inträffat i Stockholm, hvarifrån han begaf sig till Konungen i Carlshamn, för att aflägga berättelse om sin ambassad.

Den öfriga delen af F:i förut så verksamma och på äfventyr så rika lefnad förflöt utan några för efterverlden märkliga händelser. Också började åldern i förening med begär efter hvila att numera nalkas. Från denna tid blef han endast då och då använd på några smärre beskickningar, t. ex. mellan Kongl. Regeringen och Kongl. Högqvarteret. Under Konungens frånvaro förlorade han 1705 sin pension, men återfick den vid dess återkomst 1715, jemte lika mycket eller 1000 daler s:mt i hemmansräntor, hvilken pension 1721 förknappades till inalles hälften i reda penningar och räntor. Han bodde på sin gård Läckstaholm till år 1712, derefter i Örebro till 1719 och slutligen i Stockholm, der han vid Clara Kyrka egde ett hus, vid hvilket han anlagt en liten trädgård. Sedan hans förra fru aflidit 1710, gifte han sig följande året med *Margareta Barckhusen*, enka efter Slottsfogden på Örebro Slott, Hans Clerck. Hon dog 1726, och F sjelf följde henne d. 6 Oct. *) 1729 samt blef begrafven i Kungsholms kyrka. Sista äktenskapet var barnlöst, men med sin förra fru hade han 15 barn. Af dessa dogo 8 före fa-

*) Rüdling och Anrep uppgifva d. 17 Okt., hvarmed torde menas n. st., men den förres bok tr. 1740, och n. st. infördes i Sverige först 1753.

hvilka 5 på samma år (1710) af elakartade koppor; ande voro: 3 söner och 4 döttrar. (Om porträtt af enzelii Brefväxl. s. 117 och om Minnespenningar öf- om, se Hildebrand 402. I De la Gard. Arch. IX: s refer. bref fr. 1797 m. m.)

r: Stjernmans Matrikel. — Lefnadsbeskr., utgifven af Johan pe. Sthm 1762; rec. i Sv. Mercur. 1763 sid. 43. — Gezelii r. Lex. — [Anrep. — Rüdling.])

FAGGOT, JAKOB.

ödd den 13 Mars 1699 på Holfverbo gård i Vendels h i Upland. Fadern af Wallonsk slägt, som hit inkom et för att anlägga masugnar, var Befallningsmannen *Ja- F.*, gift med *Helena Vendler*, hvars fader var Härads- g. Sedan sonen slutat sina studier i Upsala, inskrefs 721 i Bergs-Collegium, då inseende öfver Maschin-kam- genast åt honom anförtroddes. Också höll han före- gar öfver Experimental-physiken, en då för tiden hos ga känd vetenskap. År 1726 blef han E. O. Ingenieur andtmäteri-Contoret. 1728 kallades han af ett Bolag rätta Lovers Alunverk vid Kalmar, hvilket arbete han 5 år bragte till stånd. Några år efter återkomsten till dstaden blef han Ordin. Ingenieur och Inspector vid mäteri-Contoret. Hans uppmärksamhet fästades då på ings-verket; han visade att Kronan, sedan Stjernhjelm mått och vigt i ordning, derigenom att kärlen dels nötning, dels af egennytta blifvit mycket falska, årli- gjort stora förluster; i följd deraf inrättades en Com- on, som slutade sitt arbete 1733, och en derpå grundad dning utkom om Mått och Vigt. Dock kom icke saken, lken F. var egentliga driffjädern, på redig fot förr än , efter en ny Commission och en ny Förordning, ehuru F. icke kunde genomdrifva sin önskan, att få en för alla varor och alla Svenska orter gemensam Vigt och ett gemensamt Mått föreskrifna. Äfven afskaffades på hans tillstyrkan den så kallade Roistocken, ett instrument, hvarmed man hittills vid ll-uppbörden mätt viner och andra flytande varor, och ett nat, på en af F. utgifven skrift grundadt mätningssätt blef stället påbudet, 1739.

Det var äfven på F:s förslag, som Landtmäteri-Conto- et 1734 började utgifva Chartor, till hvilket företag det fick ll låns en liten summa af Manufactur-Contoret. Men då fsättningen, sedan första chartan utkommit, blef högst rin- nkom F. med det förslaget till Riksens Ständer, att Ho-

ska Arfvingarne i Nürnberg kunde få tillstånd att för Contorets räkning afsticka Svenska Chartor och här försälja. Detta blef dock afslaget; likväl blef på en följande riksdag ett större lån till Chart-verkets fullbordande beviljadt. Men nu först fann man rätt tydligt alla mötande svårigheter; ganska få orter voro till sitt läge bestämda; väl saknades icke skickliga mathematici, men deremot både dugliga instrumenter och dugliga instrumentmakare. Den senare bristen häfdes genom Ekström (se dess biographi), hvilken F. skaffade respenningar till England, för att der vidare fullkomna sig i sin konst.

Genom en år 1746 utgifven afhandling om »Landtbrukets Hinder och Hjelp» hade F. bevisat sig ega insigter i Hushållningen, hvarför han blef en Ledamot i den Commission, som efter Finska krigets slut tillsattes, för att uppfinna medel till Finlands upphjelpande. F. uppsatte deröfver sina tankar, hvilken skrift Comitén ingaf som sitt eget betänkande, och hvilken äfven af Konung och Ständer bekräftades. I följd af den der uttalade öfvertygelsen, att inga hufvudsakliga åtgärder till ett lands förbättring kunna vidtagas, förr än man förut grundligt känner dess physiska beskaffenhet, anbefalltes 1747 Landtmät.-Cont., att utse 20 Landtmätare jemte en Directör och en Observator, som till Finland skulle afgå. Genom deras arbeten förbereddes en ny epoch i Finlands hushållning; ty nu undersöktes, huru landet genom strömrensningar kunde befrias från en mängd kärr och mossar, nya durchfarter öppnas, äfvenså fick man först nu ett ljusare begrepp om landets naturliga och politiska styrka eller svaghet. Derför funno 1757 års Ständer för godt att dit öfverskicka 40 nya Landtmätare, hvilka hufvudsakligast skulle påskynda Storskiftes-delningen, hvarjemte 1760 beviljades den rättigheten, att der på alla utegor och ödemarker, som blifvit delade odalbyarne emellan, skulle få byggas så många hemman, som rymmas kunde, och att samma byar sedermera skulle taga del uti bolbyarnas räntor, utan att någonsin vidare för Kronans räkning kunna skattläggas: — en författning, som hade de mest välgörande följder för Finlands cultur och folkmängdens tillväxt.

Efter Öfver-Directör Nordencreutz' död 1747, blef F. hans efterträdare. År 1755 afgaf han ett betänkande »Om allmänna tillståndets sjukdom och bot», hvartill Storskiftningen i synnerhet hörde, hvilken skrift vann sådant bifall, att större delen deraf inflöt i den Kongl. Propositionen till 1756 års Ständer och föranledde 1757 en Storskifts-förordning, antagandet af 100 nya Landtmätare, samt ett Circulär till Landshöfdingarne, att hägna och skydda raskt, ungt folk, som ville

bygga hjonelag och nedsätta sig i nybyggen och backstugor. Andre åter ogillade F:s åsigter och upptogo i synnerhet det illa, att han ville införa en så hufvudsaklig ändring i Jordabalken af den allmänna Lagen, för hvilken orsaks skull han en gång blef uppkallad inför Kgl. Lag-Commissionen och der skrapad.

F. vände derjemte sin uppmärksamhet på Salpeter-tillverkningen, i hvilken konst han gaf undervisning så väl åt lännessvenner, som, i en uti Krigs-Collegii namn 1747 utgifven skrift om processen dervid, åt hela allmänheten. För att bilägga den då ofta förekommande tvisten mellan Artilleriofficerare och Krutbruksegare angående rätta proportionen af salpeter i krut, anbefalldes F. att derom företaga en undersökning, hvilken af Krigs-Collegium gillades och hvarför han erhöll en belöning.

Åt F. uppdrogos för öfrigt flera andra befattningar af olika beskaffenhet, såsom att undersöka de vid Ållestads Kungsgård företagna så kallade förbättringar i landthushållningen; att 1748 öfvertaga inseendet öfver Ekolsunds Kungsgård; att 1755 afgifva betänkande, huruvida fördämningarna vid Hyndevade ålfiske i Södermanland förorsakade Hjelmarens skadliga stigande; att 1757 deltaga i den Amiralitets-Öfverrätt i Carlskrona, som skulle dömma, huruvida fregatten Postillonens kantring midt i hamnen härledde sig af våda eller vårdslöshet; att undersöka Polheims plan för Trollhätte slussverk, hvilken befanns omöjlig, o. s. v.

Allt sedan Vet.-Akademiens stiftelse (1739) hade F. varit dess ledamot; år 1742 blef han dess Sekreterare, men lemnade denna befattning 1744 åt Elvius. I trettio år hade han riktat dess Handlingar med en kedja af afhandlingar, och döden fann honom ännu, ända inpå sitt 78:de år, sysselsatt med nya rön, då han kom d. 28 Febr 1777. Akademien lät (1778) öfver honom slå en jetton. (Se Hildebrand s. 184).

F. gifte sig 1730 med *Elisabeth*, † 1762, dotter af Lectorn i Vesterås Mag. *Per Ehrenström*, och hade med henne 4 döttrar och en son, *Jakob*, som 1763 dog som Ingenieur vid K. Landtmäteri-Contoret.

Skrifter: 20 Uppsatser i K. Vet.-Akad. Handl. 1739—70. — Rymdmätning, eller Rön af Mäte-konsten m. m. Sthm 1739. — Sv. Landtbrukets hinder och hjelp. Ders. 1746. — Förbättring på Kornhusbyggnad. Ders. 1758. — System. Begrepp om allm. Hushållningens Brister och Botemedel. Ders. 1763. — Anledning till en rigtig Myntfot. Ders. 1766 (tillegnas vanligen A. af Botin). — Vetenskapernas Upphof och Verkan på förståndet och viljan. F

1768. — Tankar om Riksdags-bevillningar. Ders. 1769. — Historien om Sv. Landtmäteriet och Geographien. (2:ne Præsidii-Tal 1757, 1760). — Åminnelse-Tal af Presidenten A. v. Drake 1744. — Om Kärrors förbättring, 1764, belönt af Vet.-Akad.

(Källor: Nikanders Åminnelse-Tal i K. Vet.-Akad. 1778. — Rosenhanes Anteckn. — [Ups. Bibl. Cat.])

FAHLCRANTZ, CARL JOHAN. — FAHLCRANTZ, CHRISTIAN ERIK.

1. FAHLCRANTZ, CARL JOHAN.

Denne Sveriges förste Landskapsmålare är född den 29 Nov. 1774 i Dalarne och Stora Tuna Socken, der hans fader var Adjunct och Comminister samt sedermera Kyrkoherde och Prost i Kungsåra och Kärrbo. Sonen kände sig redan från sin spädare ålder af en ännu medvetslös drift mäktigt dragen till målningskonsten; den uppfyllde alla hans tankar och sysselsatte alla hans fristunder, ehuru det hittills icke i denna aflägsna ort lyckats honom att få lära känna ett ordentligt konstverk. Först sedan han uppnått sitt 18:de år, erfor han den glädjen, att få se en tafla samt några copior och kopparstick efter Claude Lorraine. Dessa konstverk gjorde det för honom åskådligt hvad han blott hittills skådat i sina drömmar, och från denna tid egnade han sig uteslutande åt landskapsmålning. Äfven tyckas Poussins och van Everdingens mästerstycken icke utöfvat obetydlig inflytelse på hans uppfattning af naturens skönheter. Någon egentlig lärare har F. aldrig haft; det var endast naturen, som undervisade honom. Också har han aldrig kännt någon annan än Nordens natur; särdeles var det hembygdens, åt hvilken han företrädesvis egnat sin pensel: för en sammansmältning af nordens och söderns landskaps-charakter i konsten var han alltid obenägen. Väl hade han 1806 företagit sig en resa till Italien, men han insjuknade på vägen, och sedan han tillfrisknat, hindrade honom det kort derefter inbrytande kriget att utföra sin föresats. Visserligen ha sedermera tillfällen för honom stått öppna att göra sig bekant med Söderns natur, men han har icke begagnat dem. Deremot har han i flera riktningar genomrest Sverige, Norge och Danmark och studerat dessa länders skönaste och individuellaste nejder. Antalet af F:s taflor är utomordentligt stort; de finnas i nästan alla Europas länder, ja äfven i Amerika. De vigtigaste egas af Konungen i Sverige och af Konungen i Baiern; för Ko-

ungen i Danmark har han målat åtskilliga Norska naturcener. Till hans nyaste och utmärktaste taflor höra en tsigt af Christiania, tillhörig Hans Maj:t Konungen, samt renne Landskapsstycken, tillhöriga f. d. Öfverståthållaren riherre Sprengtporten. — F. erhöll 1815 Professors-titel och ågra år derefter Wasa-Orden, (sedermera äfven R. N. O.) edamot af K. Akademien för de Fria Konsterna i Stockolm (1803), i Philadelphia m. fl. — (Se B. Lex. Ny följd V: 111 och Hildebrand s. 356, der en minnespenning öfver '. upptages. — Om F., se Estlander De Bild. Konst. list. 1867.)

(Källor: Boyes Målare-Lex. — Convers.-Lex. der neuesten Zeit. Leips. 1832. — [Hildebrand.])

2. FAHLCRANTZ, CHRISTIAN ERIK.

Den Föregåendes Broder, född å Stora Tunas Comminiters-boställe d. 30 Aug. 1790. Student i Upsala 1804. Phil. Mag. 1815. Lit. Arab. Docens 1821; bestridde de Orientalika föreläsningarna båda terminerna 1825. Af Sv. Akad. utnämnd till Gustaviansk Stipendiat s. å. Utnämnd af Direcionen till Rector vid St. Mariæ Skola i Stockholm 1827; men i följd af klagomål (anförda besvär) erhölls sysslan af Prof. Fryxell. Theol. Cand. 1828. Prof. Kalsenianus samt Kyrkoherde i Hagby och Ramstas præbenden 1829. Predikade vid Mag.-Promotionen 1830. Prost s. å. Utnämnd Theol. D:r s. å. och promoverad 1831. Höll i Akademiens namn ett Svenskt Tal vid Jubelfesten 1830. Företog 1835—37 en resa till Tyskland, Frankrike, Italien m. m. Utnämnd till Theol. Dogmat. Prof. 1835. (Se B. Lex. Ny följd IV: 112. F. dog d. 6 Aug. 1866 af hjertförlamning.)

Skrifter: a) Öfversättn.: De Christna Dogmernas Hist. af Augusti. Fahlun 1821. — Tron, Hoppet och Kärleken af Dräseke. Ders. s. å. — Lärobok i Psychologien af Sibbern. Sthm 1827. — b) Noachs Ark (anon.) 1:a och 2:a Våningen. Sthm 1825, 1826. — D:o, Första Våningen omdiktad, 1826. — Ansgarius. Episkt Poem. Ups. 1835. — Dispnt. — Poemer vid åtskilliga akad. högtidligheter och andra tillfällen. — Uppsatser och Rec. i Skandia och Sv. Litter.-Fören. Tidning.

(Källa: Ekstrand, Upsala Akad. Matr. — Särsk. meddel.)

En tredje Broder till de båda föregående, AXEL MAGNUS, född 1780, elève af Ornaments-Bildhuggaren Ljung, Medlem af de Fria Konsternas Akademi, har gjort sig känd för sina förträffliga arbeten. (Se Hofbergs Biogr. Lex.)

FALCK, JOHAN PETER. — FALCK, ANDER

1. FALCK, JOHAN PETER.

Var född i Broddetorps församling i Vestergötland på Auditörs-bostället Kokstorp 1733 (1732, enligt Knös Handskrift). Fadern, *Peter F.*, var Auditör vid Skaraborgs reg. Modern, *Beata Winge*, Kyrkoherde-dotter i Broddetorp. Sedan han genomgått Ulricehamns och Skara läroverk, ankom han 1751 till Upsala. Här vinnlade han sig i synnerhet om Natural-Historien, hvaruti han gjorde utmärkta framsteg. Men hans villkor voro så svaga, att han hela sin akademiska tid måste sysselsätta sig med conditionerande, utan att ändock derpå kunna förtjena så mycket, som behöfdes till bestridande af kostnaderna för vinnande af den Medicinska Doctors-hatten. Väl njöt han något understöd af Alströmer, hvarför han sedermera till ämne för sin under Linné år 1762 utgifna Disputation valde ett nytt örtslägte, som fick namnet *Alströmeria.* Också tog honom Linné i sitt hus och gjorde honom till informator för sin Son; men det mål, hvilket ynglingen oupphörligt hade i sigte, kunde ändock af brist på tillgångar icke upphinnas. Detta lade hos honom grund till en obotlig mjältsjuka, som i torftigheten och i striden om dagligt bröd fann en ständig näring. Väl lät Linné honom på sin bekostnad företaga en resa till Gottland, för att samla växter och koraller, men han återkom lika nedslagen och sinnessjuk som förut.

På sin gynnares förslag och försedd med hans förord, afreste han 1761 i sällskap med Prof. Forskål till Köpenhamn, för att försöka blifva antagen vid den vetenskapliga expedition, som Danska regeringen ämnade afskicka till Arabien. Men personalen var då redan utsedd, och med svikna förhoppningar och än mera fördystrad återkom F. följande året till Upsala.

Kort derefter emottog Linné från Stats-Rådet och Lif-Medicus Kruse i Petersburg en anmodan att skaffa honom en Intendent öfver hans Naturalie-Cabinett. Linné valde dertill F., som ock genast afreste. Sedan hans skicklighet der blifvit känd, erbjöds honom på en gång Botaniska Professionen både vid Vet. Akademien och Collegium Medicum; han emottog det senare anbudet och blef tillika Intendent öfver dess Apothekare-trägård, 1765. Denna riktades genom hans omsorg med flera sällsynta växter; hans föreläsningar hade stort tillopp, och det Ekonomiska Fria Sällskapet upptog honom som Medlem.

En ännu ärofullare bana öppnade sig för F., när han 1768 undfick kallelse att jemte Pallas, Georgi, Güllenstedt, Gmelin m. fl. deltaga i den physikaliska karavan, som, delad i flera flockar, skulle genomströfva en stor del af hela Ryska riket. F. emottog också detta anbud med stor förnöjelse och gjorde sig full förhoppning, att denna resa skulle verka fördelaktigt till förbättring af hans kropps och sinnes helsa. Men hans hypochondri var redan allt för djupt rotad, för att någonsin kunna förqväfvas. Hans krafter voro för svaga, för att uthärda en så beskaffad resas besvärligheter. Ledd af en loflig ärelystnad angrep han sig öfver förmågan, ehuru ofta hans arbetsamhet afbröts af sjukdom och plågor. Under tiden var hans phantasi ständigt sysselsatt att upptänka nya föremål för oroande grubblerier. Oaktadt det outtröttligaste nit, fruktade han, att hans namn skulle lida genom brist på märkliga upptäckter, att han alltid skulle förblifva en insolvent borgenär till Vetenskaperna, till Regeringen, af hvilken han jemte de andra under resan uppbar dubbel lön, och till Vetenskaps-Akademien, som ledde detta företag. Andock kunde han ej förmå sig att afsäga sig detta förtroende, af farhåga att sådant kunde tillskrifvas, icke bristande helsa, utan oskicklighet.

Oupphörligt förföljd af dylika sjelfkallade furier, genomreste han Orenburgska Guvernementet, Isetska Provinsen och en del af Siberien. Hans rese-anteckningar, ehuru korta och rhapsodiska, ega dock ett högt värde, innehållande de bästa underrättelser man ännu (1838) eger om stepp-länderna kring Tarabagatai, särdeles i hvad som beträffar dessa trakters naturalhistoria. År 1773 befann sig F., redan på återvägen, i Kasan, reste derifrån till baden i Kislar, hvaraf han fann sig förbättrad, men när han mot hösten återkom till Kasan, utbröt åter sjukdomen med fördubblad styrka. Sedan Dec. blef han nästan alltid sängliggande. Blott ett starkt opiat, ett halft lod om dagen, af Laudanum liquidum Sydenhami skaffade honom en ögonskenlig lindring. Hans enda föda bestod i litet soppa eller thé med knäckebröd. När hans förre reskamrat, Georgi, i Mars kom till Kasan, fann han sin vän utmärglad, förvildad och faslig. Allt sällskap hade han afsagt sig; redan förut hade han varit förbehållsam och i vissa fall misstänksam, ty »kärlek hade alltid för honom varit en vidrig böjelse», ehuru han annars var gifmild, fast mindre af godhet än liknöjdhet. I öfrigt var han rättskaffens och höflig. Någon brist tryckte honom icke, emedan han kände få behof. Oaktadt hans skygghet mot andra, banade sig dock Georgi inträde till sin sjuka vän.

Han talte litet, och detta bestod i klagomål öfver pinande och ständig sömnlöshet. G. besökte honom sedan ofta och var hos honom äfven den sista aftonen d. 21 Mars (1 April n. st.) 1773 ända intill midnatten. Om morgonen ankom bud efter Georgi från den jägare, som tillika var F:s betjent. En ryslig syn mötte då den inträdande. F. syntes simmande i sitt blod. Bredvid lågo en pennknif, med hvilken han gjort ett litet skår i halsen, en pistol och en strut krut. Sedan han genom knifven förgäfves sökt ända sitt lif, hade han satt pistol-mynningen under strupen och stockändan emot sängen, och så aflossat skottet. Kulan hade gått genom hufvudet och fastnat i kammartaket. På bordet låg en dagen förut skrifven oredig lapp.

Innan F. afled, gick i verkställighet den önskan, om hvars fördröjda uppfyllelse han i 20 år misströstat, i det han 1772 i Upsala blef promoverad Med. Doctor af Archiater v. Linné. Huruvida dock tidningen om denna ära hann till den i Siberien kringströfvande F., finnes icke uppgifvet.

Skrifter: Hans Rese-anteckningar, fördelade efter ämnena, finnas införda i Beiträge zur Kenntniss des Russischen Reichs. Th. 1—3. Petersb. 1786.

(Källor: Lefnadsbeskrifn., förf. af Georgi och införd i Deutsch. Museum, Juli 1777; i öfvers. uti Gjörwells Allm. Bibl. Juli 1777. — Ånyo aftryckt med förändringar i Föret. till ofvannämnda Verk. samt i öfvers. uti Gjörwells Upf. Sällsk. Tidn. Jan. 1787. — Rättelser dertill af en »Landsman» ders. Febr.-häft. — Jfr Stockh. Lärda Tidn. 1776 sid. 15, Nya Lärda Tidn. 1774 o. 1775.)

2. FALCK, ANDERS.

Den föregåendes Broder. Var född den 1/12 Jan. 1740. Redan under vistandet i Skara Gymnasium visade han håg för Mathematik och tillika för Skaldekonst, samt tog afsked af Läroverket 1758 med ett tal på Svensk vers om Foglarne.

Året efter ankomsten till Upsala blef han lärare för en Grefve Carl Ludv. Hård (sedermera Öfverste), hvars fader var General i Preussisk tjenst. Med sin elève företog han 1762 en resa till Tyskland, der han hade det nöjet att göra Eulers bekantskap. Efter återkomsten till Upsala (1763) fortfor han att studera Naturkunskapen, särdeles Astronomien under Prof. Melanderhjelm och utgaf under hans præsidium tvenne Disputationer, De variatione situs fixarum 1766—67, hvilket svåra problem han med stor skicklighet utredde, hvarefter han sistnämnda år blef Phil. Mag. och Primus. Ehuru Mathematicus, fortfor han dock med sin kärlek till

sånggudinnorna och blef ledamot af Sällskapet Apollini sacra i Upsala 1768, och af Utile Dulci i Stockholm 1769. Året derpå blef han informator för Kammarh. Baron Fr. Ulr. . Essens son, Hans Henrik, sedermera En af Rikets Herrar och Riksståthållare. Med honom företog han 1770 en ny utländsk resa, hvarifrån han återkom 1772.

Redan före sin utresa hade F., ämnad att blifva en prydnad för ett Universitet, sökt och fått en ringa skol-syssla. Han blef nämligen 1770 Apologist i Skara, och vid detta läroverk qvarstannade han hela sin lefnad. Han blef Con-Lector 1780 och Rector 1793. Oaktadt hans bästa tid upptogs af en mödosam syssla, hvilken han dock skötte både med nit och glädje, kunde han likväl icke glömma sin kärlek till den vetenskap, åt hvilken han egnat sina flesta och käraste stunder. Äfven i denna landsort uppgaf han icke hoppet att kunna verka något för vetenskapen; i synnerhet hågfäldes han att anställa astronomiska observationer. Men han egde inga instrumenter. Sådana skaffade honom Wargentin. Han egde intet observatorium. Han vände sig till Skara Consistorium, med begäran att gamla Biskopshuset, som just nu skulle takbeläggas, måtte förses med en liten, till ett Observatorium tjenlig påbyggnad, hvilket sedan af honom och Matheseos Lectorn gemensamt kunde begagnas. Denna inrättning fordrade blott en ringa tillökning i kostnaden, hvartill dessutom en fattig prestman hade skänkt 100 Rdr; men detta oaktadt blef hans begäran afslagen, och Consistorium behöll icke dess mindre de till detta ändamål anslagna penningarna. F., som hittills anställt sina observationer på öppna gatan, byggde då i sin trädgård ett litet Observatorium, hvilket De la Lande med loford omtalar i 3:dje upplagan af sin Astronomi.

Kort efter sedan F. börjat sina astronomiska arbeten, inföll en liten solförmörkelse (den 17 Oct. 1781), då Wargentin bad honom se efter, om den å hans ort kunde observeras, helst som den alldeles icke i det nordligare Sverige kunde blifva synlig. F. insände sina anteckningar, hvilka till hans stora förundran blefvo tryckta i Vet. Akad. Handlingar. Detta uppmuntrade honom att sedermera tid efter annan till samma Akademi inskicka sina observationer. Sedan Herschel upptäckt Uranus, var Skara ett af de tre ställen i Sverige, der man följde denna svårsynta planets gång. K. Vet. Akademien kallade honom till sin Ledamot 1788, sedan K. Vet. och Vitt. Samh. i Göteborg tillegnat sig honom redan 1780. Mellertid nalkades ålderdomen, och den hittills alltid glade F., som märkte att han gått förlorad för

den högre vetenskapen, nedtyngdes af svårmod och hjertängslan, ehuru han dock aldrig tillät ledsnad och olust följa sig i skolrummet. Slutligen kom döden d. 10 Febr. 1796. Han var således en af de många krafter, som i vårt fädernesland, ställda på orätta platser, förspillas gagnlöst för vetenskapen. Hans syster skänkte hans Observatorium och Instrumenter till det Läroverk, hvars Styrelse så litet förstått värdera hans sällsynta förtjenster.

Skrifter: 2 Disput. (se ofvan). — 8 Observ. i K. Vet. Akad. Handl. 1781—89, samt 1 i Göteb. Samh. Handl.

(Källor: Prosperins Åm.-Tal i K. Vet. Akad. 1797. — Skara Stifts-Tidn. 1797 N:r 43, 46, 47.)

FALKENBERG, DIDRIK. — F., MELKER D. Ä. — F., HENRIK. — F., GABRIEL. — F., CARL. — F., MELKER D. Y.

Ätten härstammar från Mark Brandenburg, hvarest den redan i 15:de årh. florerat; kom sedan i det 16:de till Lifland samt slutligen 1595 till Sverige med Svärds-Riddaren HENRIK BALTZARSON F. till Schönnermark, Salisburg, Armis, Börstorp och Trystorp samt Hammarbyholm. Han blef K. Carl IX:s Krigs-Råd och General-Commissarie samt 1611 Ståthållare på Kalmar Slott. Gift med *Elis. v. Vietinghoff*, dotter af Ridderskapets Hauptman och Svärds-Riddaren Conrad v. V. *Henrik F.*, den Svenska ättens stamfader, dog antingen 1615 eller 1629 *). — Han egde flera söner, bland hvilka voro: 1. CONRAD HENRIKSON till Börstorp (i Vestergötland) och Trystorp m. m. Blef 1631 Svensk Commissarie i Holland; 1633 Kammar-Råd samt Häradshöfd.; 1637 Landshöfd. öfver Kalmar och Öland; 1651 Riks-Råd; 1652 Riks-Kammar-Råd och kort före sin död utnämnd Friherre, men ej introducerad. Död 1654. Gift med *Catharina Bonde*, dotter af Riks-R. Carl Philipson Bonde till Bordsjö m. m. Bland hans söner märkas *Henrik*, *Gabriel* och *Carl* (se nedanf.). — 2 o. 3. DIDRIK och MELKER se nedanföre.

1. FALKENBERG, DIDRIK HENRIKSSON.

Född 1595. Föräldrar se ofvanf. Ganska ung ingick han i krigsyrket och blef under K. Gustaf Adolphs Polska krig Öfverste för ett Tyskt infanteri-reg:te. Åtföljde denne

*) Antagligen det förra, ty enl. Bagges Beskr. öfver Örebro 1786 s. 186 f. bar det Epitaphium öfver F., som då fans i denna stads kyrka, årtalet 1621, hvilket torde angifva tiden för Epit. uppsättande. Anrep har dödsåret 1629.

Konung vid landstigningen i Tyskland 1629 såsom dess Hofmarskalk med General-Majors värdighet; samt blef 1631 afskickad såsom Commendant i Magdeburg, som af de Kejserlige under Tilly och Pappenheim belägrades. Den senare gjorde flera försök att besticka honom, medelst löfte om 4 tunnor guld och Grefvevärdighet. Vid sista beskickningen gaf F. budbäraren i tillkallade vittnens närvaro det svaret, att om han eller någon annan i det ärendet mer visade sig, skulle han få en snara om halsen. Efter ett hårdnackadt och förtviftadt motstånd blef dock staden med storm eröfrad. Pappenheim sjelf var en ibland de förste, som inträngde i staden. F. gick honom till mötes och var nära nog att tvinga sin fiende att återvända, då han sjelf träffades af en kula och i ögonblicket nedsjönk död. Modet föll då hos besättningen, och staden blef öfverlemnad till pris för de fasor och ohyggligheter, som genom historien äro kända. F:s lik blef jemte otaliga andras förtärdt af de lågor, som här förvandlade allt till en askhög. (En Didrik F. nämnes i Handl. rör. Skand. Hist., men återfinnes ej å Riddarhusslägttaflan, hvilken deremot upptager flera hos Anrep [I: 770] saknade syskon till Conrad och Melcher von F.)

(**Källor**: Stjernmans Höfd. Minne. — Gezelii Biogr. Lex. IV: 141 m. fl.).

2. FALKENBERG, MELKER HENRIKSSON.

Den förres Broder, f. (d. 1 Dec.) 1597 på godset Kiärimpe el. Kiriempä i stiftet Dorpt. Skref sig till Bålby och Falkenå. Blef 1613 Page hos Axel Oxenstjerna, 1617 hos K. Gustaf II Adolph och af honom 1620 gjord till Varaktig (förklarad vapenför). Blef strax derpå Hofjunkare, 1621 Fänrik, och hade 1627 tjent sig upp till Ryttmästare. 1632 General-Commissarie i Neder-Sachsen. 1633 Kammar-President öfver Mainz, Worms och Franken. År 1635 skickades han i vigtiga ärenden till Churfurstarne af Sachsen och Brandenburg, samt till Hertigarne af Pommern och Mecklenburg. Blef 1637 Landshöfding öfver Norra och Södra Finland, 1645 Under-Ståthållare i Stockholm samt 1648 Krigs-Råd. Afled i Stockholm (d. 3 Febr.) 1651. Gift med *Elisabeth*, dotter af Consist.-Presidenten *Jöran v. Löben* i Magdeburg.

Dennes son, *Henrik Georg*, blef till slut Vice President i Göta Hofrätt, fader till *Henrik*, Öfversten, och farfader till Riks-Rådet, Grefve *Melker*, hvars biographi igenfinnes sid. 305.

(**Källor**: Stjernmans Matr. — Geselii Biogr. Lex. — [Stjernman, Höfd.-Minne II: 354. — Anrep I: 770, som dock uppgifver orätt födelsedag, d. 1/2. — Elers, Stockholm III: 192.])

3. FALKENBERG, HENRIK CONRADSSON, dess Söner och Sonsöner.

Skref sig Herre till Börstorp, Nynäs, Skagerholm och Pyhäjokki. Född i Stockholm d. 10 Mars 1634 (på hans vapen i Wadsbro kyrka står orätt $^{11}/_{8}$ 1637). Ofvannämnde Riks-Kammar-Rådet Conrad F:s son. Efter fullbordade utländska resor blef han Commissarie i Reductions-Contoret, 1664 Kammar-Råd samt 1674 Landshöfding öfver Elfsborgs Län och Dahl. 1678 Landtmarskalk vid Herredagen i Halmstad. År 1680 affärdad jemte R.-G. Claes Rålamb samt d. v. General-Lieut. samt Guvern. öfver V. Norrland, sedermera K. Rådet Gr. G. Sperling till Bremen, Verden och Pommern, för att vidtaga tjenliga åtgärder till dessa provinsers förkofran. Död (enl. systerns ant.) d. 4 Dec. 1691. (Se B. Lex. Ny följd IV: 113.) Han blef begrafven i Riddarholmskyrkan, men liket sedermera flyttadt till Vadsbro kyrka i Södermanland. — Gift med 1) *Maria Spanheim*, dotter af Rådet hos Prins Mauritz af Oranien, Theol. Doct. Fredr. Sp.; 2) *Christina Maria Kruse*, dotter af General-Lieut. och Guvernören öfver Bohus, Frih. Erik Sivartson Kruse. (Jfr Boijes Riksdags-Hist. s. 171 och Riddarhusslägttaflan.)

Af sönerna märkas:

1. HENRIK, ene sonen af första giftet, Ryttmästare vid Enke-Drottn. Lifreg:te, tog 1700 afsked som Öfv.-Lieut., gick 1706 ut som Volontär till Svenska armeen i Sachsen och bivistade slaget vid Frauenstadt, samt begaf sig derefter till K. Carl XII i Bender. Efter kalabaliken reste han till Breslau, och sist till Wien, der han antog Katholska religionen. Död ogift.

2. GABRIEL, ende sonen i senare giftet, till Odensviholm, Lagmansö, Börstorp och Skagerholm, f. 1685. 1713 (1714?) Kammarherre hos Enke-Drottn., 1731 Hofmarskalk, 1733 upphöjd till Friherre; 1735—48 Landshöfd. öfver Skaraborgs Län; 1748 R. o. C. N. O. Död 1756. Gift med *Beata Margareta Douglas*, dotter af Landshöfdingen i Vesterbotten Grefve Gustaf D. till Stjernarp. — Hans söner blefvo 1775 som Friherrar introducerade. Desse voro: a. *Gabriel*, född 1716, blef 1739 Kammarherre, 1746 Lagman, 1748 Landshöfding i Skaraborgs Län efter fadern, 1751 R. N. O., 1761 Landshöfd. i Vesterås, tog afsked 1763. År 1772 C. W. O. m. st. K. † 1782 på Stäringe i Södermanland. Gift 1752 med *Beata Catharina*, dotter af Presid. i Bergs-Coll. Conr. Lennartson Ribbing. — b. *Henrik*, Öfverste, R. S. O., f. 1721, † 1777 utan söner. Gift 1762 med *Fredr. Stenbock*, dotter af Lagmannen, Vice Landsh., R. N. O. Gr. Gust. L. Sten-

bock. — c. *Carl Magnus*, f. 1729, Ryttmästare vid Adelsfanan, R. S. O., † 1774 på Frideberg nära Mariestad. Gift med *Maria Ant.*, dotter af Hofmarsk. Henrik Jakob Hildebrand. — d. *Melker*, f. 1730, Major, R. S. O. Gift 1. med *Maria Marg.*, dotter af Landt-Rådet v. Ysedom; 2. med *Anna Magd.*, dotter af Majoren Gust. Adolph Fleetwood.

(Källor: Stjernmans och Rehbinders Matr. — Gjörwell, Sv. Bibl. 4:de Del. s. 341. — Rehbinders Sv. Landtmarsk. — Gez. Lex. — [Stjernmans Höfd.-Minne. — Låstboms Höfd.-Minne. — Anrep I: 775, 777. — Boije, se ofvan.])

4. FALKENBERG, GABRIEL CONRADSSON.

Henrik Conradssons Broder. Född d. 5 Juni 1646. Kammarherre (1667); 1678 Landshöfding öfver Nyköpings Län; 1687 Friherre, 1693 Grefve, hvarefter han skref sig Grefve till Sandemar och Friherre till Odensviholm. S. å. K. Råd och President i Åbo Hof-Rätt, 1703 förflyttad till Svea Hof-Rätt och 1705 Åbo Akad. Canceller. Död i Stockholm d. 30 Maj 1714, och emedan han var ogift, utdog med honom denna grefliga ätt.

Grefve F. skildras sålunda: »Till sitt yttre välskapad och ansenlig; till sinnet lugn och ädel. Hans insigter voro vidsträckta och grundliga. I sin embetsförvaltning var han rättvis och nitisk, men foglig. Fäderneslandet älskade han af allt hjerta; äfvenså sin Konung, hvarför han icke heller gillade de konungamakten förnärmande planer, hvilka under K. Carl XII:s frånvaro voro å bane. Äfven var han en vetenskapernas upplyste vän och befordrare». — Akademiens heder och bästa sökte han på allt sätt befordra, ibland annat i den tvist, som yppat sig mellan Consistorium och Hof-Rätten, bestående deruti, att några af den senares ledamöter så i samqväm som vid sollenna tillfällen icke velat gifva Rector Academicus rang före sig. I följd af de besvär, som Akad. Cancelleren öfver detta, enligt tidens åsigter, vigtiga mål på Consistorii begäran anmälde hos K. Maj:t, anbefalltes genom K. Brefvet af d. 12 Juli 1709 K. Hof-Rätten, att förekalla »de Assessorer, som understått sig att betaga Rectori Academiæ den heder och förmån, som samma embete från långliga tider haft, och dem deras obetänksamhet i detta mål förehålla, samt åtvarna, att hädanefter taga sig till vara för slika förgripligheter». — Att F. stått väl vid Hofvet, skönjes af Prof. Lunds utlåtande vid Cancellersvalet, då rösterna voro delade mellan honom och Gr. N. Gyllenstolpe; han röstade nämligen derför på F., emedan

han förmenade, »att K. Maj:t ändå lärer förordna honom dertill». Åfven Pro-Cancelleren yttrade, att »F. hos Konungen var väl ansedd». (Se B. Lex. Ny följd IV: 113.)

(Källor: Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — Lagus, Åbo Hofr. Hist. der flera andra källor angifvas. — [Stjernman, Höfd.-Minne. — Rosenhane, Fem Riks-Åmb. — Råds-Längden. — Anrep I: 775.])

5. FALKENBERG, CARL CONRADSSON, dess Söner och Sonsöner.

CARL *Conradsson*, broder till de båda föregående (N:r 3 o. 4) och således son till Riks-Kammar-Rådet Conrad F., sonen af ättens stamfader i Sverige, var Landshöfding. Dennes söner voro:

1. CONRAD *Carlson*, var född 1674, skref sig till Hulteby, slöt 1723 sin bana som Öfverste-Lieut. Han var gift med *Brita Cath. Cedercrantz*, hvars fader var Ståthållare och Lagman på Gottland med Öland. Sönerna, adopterade 1772 af Hofmarskalken och Landshöfd. *Gabriel F.* (se under N:r 3) och med dennes egna söner 1775 som Friherrar introducerade, voro:

a. *Gustaf Christian* till Barksäter i Wingåker, f. 1705, tog afsked som Major, 1761 R. S. O., † 1785. Gift med *Catharina Rosenstråle*, hvars fader var Ryttmästare, Barnlös.

b. *Melker Georg* till Trollebo i Lemnhult, Jönköpings län och Holma, f. 1714, tjente i Finska och början af Pommerska kriget och fick afsked 1759 som Ryttmästare vid Lifreg:tet. 1755 R. S. O. Död 1774. Gift med *Beata Christ. Rosenhane*, dotter af General-Majoren R. S. O., Friherre Göran Gust. R. till Östad m. m.

2. GABRIEL *Carlson*, f. 1689, Kammarherre och Öfverste-Lieut. Död 1741. Gift: 1. med *Maria Chr. Bonde* af Stenholms-grenen, fadern Capitaine; 2. med *Magd. Scheffer*, dotter af Presidenten Sch. och syster till Riks-Råden m. m. Carl Fredr. och Ulrik Scheffer. Deras son, *Gabriel* till Trystorp, f. 1718, hade Majors afsked, blef 1761 R. S. O., hvarefter han s. å. som de båda föregående, blef adopterad och som Friherre introducerad. Gift 1740 med Capit. Hægerflychts enka *Magdalena Cath.*, dotter af ofvannämnde Öfverste-Lieut. Conrad Carlson till Hulteby.

(Källor: Rehbinders Matr. — [Anrep I: 776, -81, -82, -77, -83.])

6. FALKENBERG, MELKER D. Y. HENRIKSSON.

Fadern var Öfversten, R. S. O. *Henrik F.* till Haga, Bålby och Hasselfors m. fl., f. 1681, † 1754. Gift med 1) *Ulrika*, dotter af K. Rådet o. Presid. i Dorpts Hofrätt Carl Bonde; 2) *Anna Maria*, dotter af Öfverste-Lieut. R. S. O. Frih. Hans Mörner.

Sonen, född $^{7}/_{18}$ Juni 1722, studerade och disputerade vid Upsala Akademi; blef 1740 inskrifven i Konungens Cancelli och 1744 befordrad till Cancelli-Junker. Reste utrikes, dels i sällskap med Prof. M. Strömer, dels med Riks-Rådet Carl Fr. Scheffer, som 1744 gick som Envoyé till Frankrike, dels ensam. Hemkom 1746. 1748 utnämnd till Kammarherre. S. å. E. O. Protok.-Sekret. i Utr.-Exp. 1758 Lagman först i Vesterbotten, sedermera 1765 i Vermland. 1770 R. N. O.; 1772 kort före revolutionen Riks-Råd och tillika Riks-Cancelli-Råd. S. å. Canceller vid Lunds Akademi, President i K. Lag-Commissionen och C. N. O.; 1773 Friherre; 1778 Grefve; 1781 R. o. C. af K. M. O. Tog afsked 1783 från Riks-Canc.-Råds-beställningen samt 1789 från sina öfriga embeten. Död d. 21 Mars 1795.

Arfvinge till en betydlig förmögenhet hade F. i sin ungdom njutit en ganska sorgfällig uppfostran. Han var, säger hans loftalare, den siste af sin tids purpurprydde män i Sverige, som talte och skref Roms språk med nästan lika lätthet som sitt eget. Han utmärkte sig äfven i de Svenska talöfningar, hvartill Prof. Ihre i sitt hus en gång i veckan inbjöd de hoppfullaste af den då studerande ungdomen, och hvarvid dels höllos korta tal, dels upplästes små afhandlingar öfver sjelfvalda ämnen. Det latinska lärdomsprof, som F. offentligen under samma lärares præsidium underkastade sig, bevisade både hans insigter och lätthet att tala. — Vid alla tre Riksdagarna från 1751 till 1761 satt han i Secreta Utskottet och 1766 i den Stora Deputationen och särdeles i det såsom kärnan deraf formerade Lag-Utskottet, som skulle undersöka orsakerna till lagarnas vanvård och derför utfinna de rätta botemedlen. Efter Regements-förändringen nyttjades han i flera särskilda Commissioner och Directioner. — År 1774 blef han Led. af K. Vet.-Akad., hvars Ordförande han tvenne gånger var. — Såsom Canceller för Lunds Universitet satte han Drätselverket i ordning och under säkrare controller; befordrade till afgörande en långvarig tvist, som Akademien haft med Domkyrkan, hvarigenom hon vann ett capital af 100,000 daler kopparm:t; anbefallde Bibliotekets ordnande, hvartill han sjelf skänkte 1372 Voll. och 21 Mscpter. Då anslaget

för Mullbärsplanteringen i Skåne indrogs och platsen skänktes Akademien, vidtog han de åtgärder, hvarigenom planteringen, utan tyngd för Akademiens cassa, blef bibehållen och utvidgad. — Grefve F. »var till hjerta och själ en stadig och ärlig, en gammaldags äkta Svensk man». — Han hade ett temperament »utaf en särdeles mild och till godo böjd art, deri hvarken för mycken eld eller för mycken köld var rådande, men hvari dock en tillräcklig värma, spänstighet och styrka ej saknades, för att göra lynnet lifligt och muntert.»

Gift 1761 med *Hedv. Eleonora*, dotter af Öfverste-Lieut. R. S. O. Frih. Axel Gust. Wachtmeister till Rotenberg och Vindö samt Magd. Sophia Wachtmeister, dotterdotter af Fältmarskalken Stenbock. — Öfverlefdes af följande barn: 1. *Magd. Sophia*, gift med Öfverste-Lieut. Frih. I. Lagerfelt; — 2. *Ulrika Eleonora*, gift med Lagmannen och Ridd. C. G. Spens; — 3. *Anna Charlotta*, gift med Landsh. F. Ulfsparre; — 4. *Henrietta Elisab.*, gift med General-Lieut. och Commend. Gr. Gustaf Wachtmeister; — 5. *Henrik*, Öfv. Kammarjunkare, † 1837; — 6. *Melker Axel*, Kammarherre hos H. K. H. Prinsessan Sophia Albertina, † 1828; — 7. *Carl Adam*, afskedad med Gen.-Majors n. h. o. v. 1827 († 18..).

(Källor: Rehbinders Matr. och Canc. Hist. — Åminn.-Tal i K. Vet. Akad. af J. W. Liljestråle, 1796. — Lundblad, Panegyricus de Melker F. dictus. Lundæ 1797. — [Låstbom, Höfd.-Minne I: .. der flera källor uppgifvas. — Anrep I: 773, der dock ... 1753 b. v. 1758. Upf.-Sälsk. Tidn. 1789 II: 193, 206.])

FALKENGREN, GERMUND ABRAHAM — FALKENGREN, CHRISTOPHER.

1. FALKENGREN, GERMUND ABRAHAM.

Attens stamfader, *Anders F.*, förut kallad *Siggesson*, var son af Kyrkoh. i Forss och Eskilstuna *Sigge Christophersson*. I början var han Cancelli-Skrifvare, men tog afsked från denna syssla, för att i stället ingå i krigstjenst, 16..

År 1644 hade han hunnit till Major, och 1645 blef han adlad, samt förordnad till Uppsyningsman öfver Slussverken i riket, särdeles vid Arboga graf (Hjelmare slussverk), hvarifrån han 1647 blef entledigad. Dog 1655. Gift med *Maria* ... Hans sonson var *Abraham F.*, f. 1670, i Helsingborgs slag 1710 illa blesserad och fången, sedermera Major, † 1738 och begrafven i Stenbrohults kyrka i Småland. Gift med *Ebba Cath.*, dotter af Landshöfd. i Skaraborgs Län, Frih. Ceder-hjelm. Deras son var

Germund Abraham, född (20 April) 1713 på Ryttmästar-
:ället Roen i Småland. Studerade i Lund, 1732 inskrifven
öta Hofrätt; 1745 (?) Häradshöfding öfver Göinge Härader
kåne; 1747 Assessor; 1753 Hofrätts-Råd; 1761 Vice
sident; 1763 R. N. O.; 1769 Landshöfd. öfver Vester-
rlands Län; 1771 Friherre; 1778 afskedad med lönens
ıhållande. Död d. 3 Mars 1785 på Möckelsnäs sätesgård
måland och begrafven i Stenbrohults kyrka. Gift 1) 1742
Ingeborg, dotter af Assessor Gust. G. Ehrencrona; 2) 1766
Anna Christina, dotter af Landsh. v. Hyltéen samt enka
r Assessorn, Kammarh. Per Lindencrona.

:ällor: Rehbinders Matrikel. — [Låstbom, Höfd.-Minne D. 1, 2,
der flera källor och ett par skrifter af F. anföras. — Upf.-Sälsk.
Tidn. 1785 s. 221. — Anrep I: 784.])

2. FALKENGREN, CHRISTOPHER.

Fadern var Amiralen *Abraham F.*, född 1685 (1686 $^6/_8$
Anrep), † 1752; modern *Christina*, dotter af Capit. Ham-
berg (Handlanden Hammar i Göteborg enl. Anrep).
en var född d. 12 Oct. 1722. Ingick efter fullbordade
lier vid flottan; blef 1743 Lieutenant och var året der-
r commenderad på det skepp, som från Rügen öfverförde
ısessan Lovisa Ulrika. Trädde sedan, efter beviljad
nission, i Fransk sjötjenst 1745. År 1746 commende-
ı han Fregatten Le Volage om 32 kanoner i striden med
Engelskt Orlogsskepp om 70, uthärdade kampen i 7 tim-
, då han först gaf sig och blef jemte besättningen tagen
fånga. Efter utvexlingen erhöll han, för den tapperhet
vid detta tillfälle visat, af Franska Konungen en heders-
a af guld. Tjenstgjorde sedan i Flandern och var när-
nde vid flera belägringar. Nästan samtidigt blef han af
ıska Monarchen utnämnd till Capitaine de Fregatte och
in egen Konung till Capitaine-Lieutenant 1746 och 1747
Amiralitets-Capitaine.

Efter återkomsten till fäderneslandet 1748 (då han blef
S. O.) nyttjades hans tjenst i åtskilliga befattningar; så
han redan 1755 ute på en kryssning emot Marokkanerna;
anbefalldes han att hafva särskild uppsigt öfver den i
skrona nyligen inrättade Cadett-skolan. Förut, 1752,
ı han blifvit befordrad till Commendeur-Capitaine; 1762
mendeur vid Amiralit.; 1765 Schoutbynacht; 1767 Chef för
re-flottan i Sverige och Finland och Vice Amiral; 1771 Fri-
e; 1772 Riks-Råd och C. S. O.; C. S. O. m. St. K. 1773;
President i Amiralitets-Collegium. 1778 R. o. C. af

K. M. O. Död d. 22 April 1789. Ogift. Han var se
1778 Led. af K. Vet.-Akad. och dess Præses 1781 och 17

Skrifter: Evolutioner till Sjös. Carlskrona 1752. — Memo
ang. Galer-flottan och Marinens commendering. Stockh. 176

(Källor: Rehbinders Matr. — Åminn.-Tal af J. G. Lagerbjell
Vet.-Akad. 1810. — Rosenhanes Anteckn. — [Upf. Sälsk. Ti
1789 II: 33. — Anrep I: 785—6 och Riddarhus-slägttaflan.
Rådslängden. — Rothlieb Riddarholmskyrkan s. 199.])

FANT, MICHAEL. — FANT, JOHAN MICHAEL. FANT, ERIK MICHAEL.

Slägten *Fant* är Finsk och härstammar från Fantas gi
i Nerpes Socken i Österbotten. Råd- och Handelsmanne
Wasa *Michaeël F.* var den förste, som upptog namnet. Ha
Son, *Erik*, äfvenledes Råd- och Handelsman i Wasa, var g
med *Clara Gammal*, dotter till Kyrkoherden i Wörå *Mårt*
G., och egde med henne 17 barn. Bland dessa blef *Micha*
född 1676, stamfader för slägten *Fant* i Sverige*). H
blef Phil. Mag. i Åbo 1700, sedermera Prest och Consist
Notarie derstädes 1706 samt 1712 utnämnd till Kyrkoherd
Malax Pastorat i Österbotten. Härifrån måste han do
snart för Ryssarnes infall fly öfver till Sverige, der han
nära trenne år uppehöll sig utan någon lägenhet, till de
han 1716 erhöll K. Carl XII:s fullmakt på Alfta Pastorat
Helsingland. Här lefde han till sin död år 1746, var 2
gånger gift; 1. med *Maria Wargentin*, dotter af Handland
i Åbo Robert W., † 1720; 2. med *Elisabeth Helsingius*, dott
af Domprosten i Borgo Georg H. och enka efter Consist
Notarien *Joh. Alopæus*, † 1769, samt egde med dessa bå
hustrur äfven 17 barn, 9 söner och 8 döttrar. Af sönern
blef *Michael* Prost o. Kyrkoherde i Eskilstuna, *Carl* i Knutb
Georg i Vester-Löfsta och *Johan Mich.* Domprost i Vester
och sedan Kyrkoherde i Leksand.

1. FANT, MICHAEL.

Född i Alfta i Helsingland d. 16 Aug. 1718 af Prest
och Kyrkoh. derstädes *Michael Fant* och *Maria Wargenti*
Student i Upsala 1732 i Österbottens Nation. Phil. Ma
1743. Prest och Huspredikant hos Öfver-Ståthållaren Bar
Fuchs 1746. E. O. Kgl. Hofpredikant 1747; Kyrkoherde
Eskilstuna, Kloster och Fors Pastorat af Strengnäs stift 175
Död d. 7 Nov. 1754. Gift med *Christina Ström*, dotter a

*) Hans biographi, se Tidn. utgifna i Upsala 1774. N:o 2
vensom Erkestiftets Herdaminne I: 79).

orgmästaren Ström i Stockholm, 1753.. Hade med henne n son *Erik Michael* (se nedanf.) samt en dotter *Margareta Christina*, gift med Kyrkoh. *Johan Svedelius* i Elfdalen och annu lefvande såsom enka efter honom. Hon är moder till en äfven aflidne Prosten Doctor Jak. Mich. Svedelius i Leksand.

Hofpredik. F. var redan ifrån barndomen af en särdeles vag kropps-constitution. Tidigt förlorade han sin mor, som fven var sjuklig. Dock började han tidigt sina studier och ortsatte dem i Upsala under ledning af sin äldre broder *Erik*, om der dog såsom Phil. Mag. 1740. Af Prof. O. Rudbeck . y. antogs han 1737 till Amanuens att afskrifva hans *Thesaurus Linguarum Asiæ et Europæ harmonicus*, hvilket arete dock afbröts genom författarens död 1740. F:s villkor oro under hans studietid knappa. Han conditionerade derör först hos Brukspatron Wendelin på Sura i Vestmanland ch sedan hos sin sedermera blifvande Svärfader, Rådmannen, edan Borgmästaren Ström i Stockholm. Den sistnämnda tationen banade väg till hans tidiga lycka. Sedan han af Öfverståthållaren Frih. Fuchs blifvit kallad till Huspredikant, ade han året derpå den nåden att predika på Kongl. Hofvet närvaro af Konungen, Riksens Råd och en stor frequens, och tvenne dagar derefter utnämndes han på Frih. Fuchs ecommendation till E. O. K. Hofpredikant. Han gjorde sitt nträde såsom sådan 6:e Sönd. e. Påsk 1748. Han hördes id hofvet med ett utmärkt välbehag, ehuruväl hans försvagade bröst lade hinder i vägen för declamationen, i anledning hvaraf Biskop Wallin i Göteborg yttrade: »denne predikanten har en predikant i sitt bröst, som predikar allvarsamt för honom, liksom han för oss». Oaktadt läkemedel och en noggrann diet kunde hans helsa ej återställas. I 4 år fortsatte han dock sin tjenstgöring vid hofvet. Men sedan han tillträdt sitt Pastorat och gift sig, tilltog hans sjuklighet och slutade inom få år hans lefnad vid endast 36 års ålder.

F. charakteriseras af sin samtida embetsbroder och närmaste vän Öfver-Hofpredikanten D:r Rosén sålunda: »Du var en hel prestman och icke en bland dem, hvars ena sida ligger liksom borttagen. Förstånd och hjerta rörde sig hos dig på en gång lika christeligen. Det renaste hufvud var förbundet med det redligaste hjerta mot din bäste Vän i himmelen, och derför mot dem, du hade på jorden» m. m.*), och hans predikosätt af samme vän sålunda: »Fant var icke ibland dem, de der predika sig sjelfvom, flyga upp som meteorer i luften, blänka en stund, men förblända och falla snart

*) Se företalet till Alnanders Theol. Bibl. not. f).

ned och försvinna i rök, utan med ögat ifrån sig och på G att vinna själar till Honom, sökte han att föra ett rent o stadigt ljus och jemn värma i åhörarenas hjertan» *).

Skrifter: 2 Disputt. — Högmässo-Pred. 14 Sönd. e. Trefald. Be Guds Barns dageliga rening i Jesu blod. Hållen inför Kon Hofvet 1750. Sthm 1750 (ej 1757). 4:o. — Högmässo-Pred. Sönd. 1750. Text Kl. V. 3: 39. Betr. Ett ogudaktigt folk såso ett stormande haf, det ingen frid och lycka hafva kan. Sth 1750. 4:o. — Afskedspredik. för Kongl. Hofvet 3 Sönd. e. Pås Betr. Guds Vishets och Nådes härliga uppenbarelse i den blan ning af ondt och godt, som finnes i verlden. Sthm 1752. 4: — Christl. Betraktelser öfver samteliga Sön- och Högtidsdag Evangelier uti fyra delar. (Utgifna af brodern, Domprosten D Joh. M. Fant). Sthm 1760—1762. 4:o.

(Källor: Tidningar utg. i Upsala 1774 N:o 27. — A. Westén, S K. Hof-Clericiets Historia III: 231. — [Lärda Tidn. 1750.])

2. FANT, JOHAN MICHAEL.

Yngre broder till den förre, född i Alfta d. 14 Octobe 1735 af Prost. och Kyrkoh. *Michael F.* och dess andra hustr *Elisabeth Helsingius.* Han var den yngste af 15 då lefvand syskon och blott 11 år gammal, då han förlorade sin fader Han hade då redan 2:ne gånger besökt Upsala under sin äldre bröders handledning och upptogs nu, under husets torf tiga omständigheter, till uppfostran af sin faders vän, Pro sten O. Bergman i Bollnäs. Med hans son återkom han til Upsala 1751 och inskrefs nu för att kunna erhålla det Pos siethska stipendium, som af Prost. Bergman bortgafs, i Stock holms Nation. I strid med mycken torftighet, ty han plägade berätta, att han under sin Upsala-tid ofta ej den ena dagen visste hvad han skulle lefva af den andra, måste han från 18:de året i Stockholm egna sig åt andras undervisning, men skyndade dock på mellantiderna med gladt sinne till Upsala för att der aflägga de för Phil. graden erforderliga prof. Han promoverades 1758.

Det var vid denna tid, som hans anlag såsom andelig talare och vitterhetsidkare utvecklade sig. Med en högväx kroppsbyggnad och ett behagligt utseende, som röjde mycken liflighet och godhet, förenade han ett angenämt mål, lätta umgängesgåfvor, munterhet och qvickhet. Han blef snart hvad han sedan alltid var, själen i de sällskap, i hvilka han deltog. I synnerhet utmärkte sig deribland ett slutet samfund.

*) Se företalet till Norborgs Postilla.

n förenade sig att i skaldekonst och vältalighet täfla med
gdomliga försök. De framträdde inför Allmänheten utan
språk, men icke utan bifall, först i *Öfningar af Sällskapet*
tterlek, sedan i de så kallade *Vitterhets-nöjen.* Flera de-
af dessa Samlingar äro utgifna och vittna ännu om lyck-
a anlag och bemödanden hos en Bergklint, Brandel, Elers,
rand m. fl., som dertill, jemte F., voro författare.

Kallad till Huspredikant af H. E. Riks-Rådet Gr. Ruden-
öld, prestvigdes han i Upsala 1760. Sina första prediko-
sök aflade han i Riddarholmskyrkan i Stockholm under
öfning och inseende af D:r Petterson, som fann dem för-
nta af beröm och uppmuntran. Biträdande dessutom så-
n predikant vid Storkyrko- och Finska församlingarna, vann
n snart anseende såsom en af hufvudstadens förnämste
dliga talare. 1766 valdes han att vara H. E. Öfverste-
ırskalken Gr. Adam Horn följaktig såsom Ambassad-pre-
ːant vid dess beskickning till Köpenhamn för att afhämta
'onprinsen Gustafs brud, Prinsessan Sophia Magdalena,
arpå han följande året nämndes till E. O. Hofpredikant
ːd antedaterad fullmakt från d. 21 Sept. 1761. Orsaken
rtill var, att han redan flera år förut varit nämnd till denna
ıction, men fullmaktens expedition af missgynnare förhin-
ıd. Han gjorde sitt inträde vid Kongl. Hofvet på samma
ındag, som hans bror Michael 19 år förut der börjat sitt
deliga kall. År 1768 förordnades han till Ord. K. Hof-
edikant och förste Pastor vid Kgl. Lifdrabant-corpsen,
ınstgjorde vid K. Hofvet under Norrköpings Riksdag 1769
h var samma år om sommaren H. K. H. Stor-Amiralen
ːrtig Carl följaktig såsom Skeppspredikant under en då
'etagen sjö-expedition. Emellertid fortforo hans löneförmå-
r att vara otillräckliga, och då hans välgörande hjerta säl-
ı rådfrågade tillgångarna, råkade han snart i förlägenhet
ı nödig utkomst. Goda utsigter visade sig, men försvunno.
ıperintendent-sysslan i Carlskrona, Domprosteriet i Skara,
ːöfde Pastorat söktes med hopp, tid efter annan, men bort-
fvos åt andra. Emellertid utnämndes F. vid K. Gustaf
I:s kröning 1772 till Theol. Doctor och promoverades i
psala å sin födelsedag d. 14 Oct. s. å. Snart derefter fick
ın ock en fullkomlig ersättning för sin väntan, då han d.
. Dec. s. å. utnämndes till Domprost i Vesterås.

År 1775 gifte han sig med fröken *Lovisa Sophia af*
eyerstam, dotter af Bergs-Rådet *Eman. af G.* till Al-
'ittern och *Sara Hel. Piscator.* Detta 27-åriga, lyckliga
ːtenskap välsignades ej af några barn, men deras ställe in-
gs af behöfvande anhöriga och andra, som uppfostrades och

följdes med understöd och ömhet till mognare år. Fög lärer något hus kunna anföras, mera öppet för sammanlef naden likasom för behofvet, mera deltagande i andras öden än deras hus i Vesterås var.

Under det F. i detta embete delade sina omsorger emel lan församlingens vård och stiftets angelägenheter, blefvo han förtjenster icke obemärkta utom Stiftet. Han kallades, me närmaste rummet till de föreslagne, af Carlstads, Hernösands Visby och Vesterås Stifts Presterskap till Biskops-embetet Storkyrko-församlingen i Stockholm kallade honom flera gånger till Profpredikant, till Pastor-prim. embetet och Göteborgs stad till Domprost-sysslan 1785. 1789 uppdrogs honom att från altaret i Slotts-capellet tala inför Sv. Akademien Fem Riksdagar, 1778, 1786, 1789, 1792 och 1800, samt Jubelfesten i Upsala 1793 bivistade han såsom Stiftets fullmäktig. Under Riksdagarna var han 3 gånger ledamot a Hemliga Utskottet, och vid Kronprinsens döpelse-akt 177 var han en af faddrarna, till minne hvaraf han erhöll Konungens medaillon emaillerad att bära i guldkedja om halsen Ledamot af K. Nordstjerne-orden blef han 1789. Han var Revisor i Riksgälds-Contoret 1796. Då han s. å. talade i Leksands kyrka vid sin väns K. Öfver-Hofpredikanten D:r Eneboms graf, väckte han en sådan uppmärksamhet bland sina åhörare, att denna församling genast anmodade honom och äfven sedermera sjelfva enhälligt hos Konungen begärde honom till sin själasörjare. F. ansåg detta såsom en Försynens kallelse, och utnämnd i Dec. s. å. till Kyrkoherde i Leksands Pastorat, tillträdde han i Maj 1798, redan vid en annalkande ålder, men med stärkt liflighet och kraft, ett kall, som i anseende till församlingens vidsträckthet och folkmängd är ett af de mödosammare. År 1802 utnämndes han till Prost öfver sin församling.

S. å. borttog döden hans älskade maka. Detta var för honom sjelf ett steg närmare till grafven. Det återhölls väl ännu genom en ny äkta förening, som ingicks 1805 med *Eleonora Conradi*, dotter af Commerce-Rådet C. i Stockholm och enka efter Hof-Rådet och Med. et Botan. Prof. D:r J. A. Murray i Göttingen; men denna förening var ämnad att nu lika kort med glädje njutas, som den i en yngre ålder varit med ifver förgäfves önskad. Aldrig vid sina många och mödosamma embets-förrättningar rådfrågande sin ålder, var det vid ett sådant tillfälle, som Dompr. F. om julen 1806 första gången fick ett anfall af slag. Detta förnyades, då han följande våren sysselsatte sig med barnens undervisning. Brunnsdrickning vid Sätra och andra medel försöktes, men utan något [illegible]

verkan. Årligen förnyades anfallen. Om hösten 1811 aftogo hans kropps- och sinneskrafter märkligen. Likväl erfor han ännu en glädje i lifvet, då Phil. Faculteten i Upsala 1812, efter 54 års förlopp, för andra gången lemnade honom lagerkransen såsom Jubel-magister. Hans förfallna anlete klarnade då ännu en gång, och det glada minnet af hans ungdom uttryckte sig i en tacksägelse för denna hågkomst. Snart derefter, d. 27 Febr. 1813, gjorde döden slut på hans berömliga vandel vid 78 års ålder. Vid hans graf hölls likpredikan af Contracts-Prosten Baggstedt.

Domprostinnan F. återflyttade sedan till en egendom vid Göttingen, der hon egde en dotter med sin förra man, gift, och afled der d. 4 Jan. 1827.

Domprosten F:s predikosätt charakteriseras sålunda af författaren till hans personalier. »Bibeln var hans källa. Der hämtade han både läran och uttrycken. Jesum Christum och honom korsfästan var det enda han hölt före att han visste i sitt kall. Ingen utsväfvande vältalighet, inga blott för upplysta tjenande undersökningar och bevis, ingen kall sedolära träffades i hans predikningar. Tydligt, rent och klart delade han sanningens ord. Alla hans åhörare fattade, träffades, rördes och mindes till återhämtning hvad de hört honom föreställa. Intet under, ty han talade af hjertat under förståndets ledning. Allt var anda och lif». Många togo honom i sitt predikosätt till föresyn, och till ledning för unga predikanter utgaf han derför i Svensk öfversättning och med egna anmärkningar D:r Bastholms *Anvisning att predika*. För undervisningen i Leksands församling utgaf han *Salighetens Ordning till de enfaldiges tjenst*, som sedan flera gånger har blifvit omtryckt och med fördel på andra orter begagnad. Såsom medborgare var han alltid sin Konung obrottsligen tillgifven. Detta ådagalade han alltid äfven i oroliga tidepunkter och med uppoffrande af gamla vänskapsförbindelser. Hans sorg öfver K. Gustaf III:s död var sann och djup, och redan från den tiden tyckte hans närmare vänner sig förmärka ett aftagande af hans kropps- och sinneskrafter. (Se B. Lex. Ny följd IV: 115 och jfr denna äldre följd XIV: 108, XIX: 18. Se äfven Nordins Dagbok, enl. Regist.)

Skrifter: Pred. och Tal m. m. se ofvanf. De äro för öfrigt uppräknade i Westéns K. Sv. Hof-Clericiets Historia.

(Källor: Westén, K. Sv. Hof-Clericiets Hist. III: 472 f. — Hammarsköld, Sv. Vitterh. Hist. — Handskrefne Personalier af Brorsonen framl. Prof. D:r E. M. Fant, äfven i utdrag aftryckta i Westerås Stifts-Tidn. 1813 d. 30 Oct. och följ. — [Westerås Stifts Herdaminne II: 228.])

3. FANT, ERIK MICHAEL.

Den föregåendes Brorson. Född i Eskilstuna den 9 Jan. 1754. Enda sonen af K. Hofpredik. Mag. *Mich. Fant*, Kyrkoh. derstädes, samt *Christina*, dotter af Borgmästaren *Ström* i Stockholm. Fadern afled i Nov. s. å., blott 36 år gammal. Modern trädde derefter i annat gifte med Brukspatronen Birger Rothoff, med hvilken hon hade 3 söner: 1. *Isaak*, död ung; 2. *Birger*, Bergs-Råd, R. N. O., adlad; 3. *Lorens*, Kongl. Sekreterare.

Domprosten Doct. Johan Mich. Fant i Westerås antog sig sin lärgirige Brorsons närmare vård. Tio år gammal skickades han med Informator till Upsala 1764. Någon tid derefter mottogs han till undervisning af d. v. Theol. Adj. Prof. Palmberg, i hvars hus han tillika bodde. De gamla classiska Språken jemte fäderneslandets Fornhäfder utgjorde tidigt föremålen för hans kunskapsbegär. Bevis på hans insigter i de förra och hans forskningar i de senare ådagalade han i de Dissertationer han sjelf utarbetade angående Grekiska Litteraturens öden i Sverige, af hvilka de 2 första delarna utgåfvos pro Ex. och pro Gr. samt sedermera af honom fortsattes till år 1700; de särskilda delarna samlades under den gemensamma titeln »Historiola Litteraturæ Græcæ in Suecia». /

Nyss promoverad Phil. Mag. 1776 och Primus, blef han s. å. utnämnd till E. O. Bibl. Amanuens samt följande år till Eloqu. Docens. Flera år förut hade han gemensamt med sin ungdomsvän, Carl Gust. Nordin, äfven Docens och vid Akad. Bibl. tjenstgörande, varit sysselsatt med att granska och till deras trovärdighet undersöka källorna till vår äldre historia och sedan, så ur tryckta som otryckta urkunder, samla och redigera ett Corpus Historicorum et Diplomatum, hvars utarbetande de sedermera delade sig emellan. Nordin og för sin del Scriptores och F. Diplomatarium. Prof af deras derå nedlagda arbete finnes i den förres: Monumenta Svio-Gothica falso meritoque suspecta, och i den senares: Conspectus Rei Diplomaticæ Suecanæ, båda af utmärkt värde. Planen för deras arbete meddelade de den nitiske Gjörwell, som i Stockholms Lärda Tidningar 1778 (n:r 76) införde de af F. anonymt uppsatta »Tankar om nödvändigheten och beskaffenheten af ett Svenskt Corpus Diplomaticum», der grunddragen innehållas till de tvenne historiska verk, som, efter Nordins bortgång, den efterlefvande vännen, 40 år derefter, bragte till verkställighet.

Sedan F. 1779 erhållit fullmakt att vara E. O. Vice Bibliotekarie, utnämndes han, efter Prof. Georgiis afskeds-

tagande 1781, till Histor. Professor i Upsala, en befordran, hvartill den 27-årige läraren utan tvifvel var värdig, och hvarvid man endast kan anmärka, att den redan då så grundlärde Hallenberg var medsökande. Under sin 35-åriga embetsbana var F. fyra gånger (1788, 1797, 1805, 1814) Akademiens Rector, fem gånger Philosophiska Facultetens Decanus samt en gång (1797) Promotor. Inspector för Göteborgs Nation var han sedan 1781, för Medelpado-Jemtländska sedan 1785, och en lång tid Interims-Inspector för Stocholms Nation. Genom särskild Kongl. nåd blef han 1788 tillika Kyrkoh. i Alunda och Morkarla. Prestvigd och Prost d. 9 Maj 1789. Han præsiderade 1802 vid Erkestiftets Prestmöte; var sedan 1800 medlem af Consist. Ecclesiasticum; vid Kröningen s. å. blef han Theol. Doctor och nio år derefter, vid ett lika tillfälle, Led. af K. N. O. Han hade varit Medlem i det Utskott, som vid Jubelfesten 1793 nedsattes för Psalmbokens granskning, och kallades sedan, 1811, till Led. i nya Psalmboks-Comitén. 1804 erhöll han rum på Hernösands, 1805 på Linköpings Biskops-förslag samt blef 1811 af Storkyrkans församling kallad till Profpredikant, hvilket förtroende han sig dock undanbad. För öfrigt var han Led. af Uppfostrings-Sällskapet, som af Gjörwell inrättades 1778, sedan 1782 af K. Vet. Soc. i Upsala, sedan 1793 af K. Vitt. Hist. och Antiqu. Akad., sedan 1797 af Skandinav. Litteratur-Selskabet samt sedan 1815 Corresp. Led. af Samf. för utgifvandet af Handl. rörande Skandinaviens Historia. Det var detta Sällskaps frikostighet, som beredde honom möjligheten att utgifva sitt Register öfver tryckta Handl. i Sv. Historien; den hittills utgifna afdelningen går dock endast till år 1430; fortsättningen inköptes af Upsala Akad. Bibl. och sträcker sig till början af K. Fredrik I:s regering.

F. egde en mångkunnig insigt i fäderneslandets häfder, och hans vigtigare arbeten innehålla en skatt af historiska uppgifter, dem man annorstädes förgäfves söker. Han var en insigtsfull forskare och flitig samlare; men för att intaga ett rum bland verkliga häfdatecknare, saknade han åtskilliga väsentliga egenskaper. Begåfvad med ett utomordentligt minne, som omfattade en omätlighet af detaljer, frukter af en omfattande beläsenhet i allt hvad som stod i närmare eller fjermare förening med fosterlandets historia, förleddes han alltför ofta att för mycket derpå lita, hvaraf misstag någon gång blefvo en följd. Han saknade den äkta historiska blick, som intränger till tingens grundväsende och söndrar det vigtiga från det ovigtiga. Han gaf sig icke tid

att behörigt ordna ämnena, hvarför också den historiska tråden är löst knuten och uppgifterna ofta utan ordning kringkastade. Slutligen komma de stilens lyten, hvilka man förebrådde Förf. i en tid, då framställningens behag och färg gällde vida mer än det inre väsendet. I det hela är dock F:s skrifart lätt och flytande, rask och lefvande, och de flesta af dessa fel äro af det slag, att de med ett enda penndrag kunnat borttagas; de märktes icke under det muntliga föredraget, som af hans personlighet erhöll både lif och värdighet. F. egde nämligen, ännu i sina äldre år, en vacker figur, hans röst var full och välljudande, ehuru kanhända nog entonig. Han prydde således sin kateder, och hans föreläsningar voro, utom mot slutet af hans lärare-tid, talrikt besökta.

Sedan F. den sista tiden varit Consistorii Senior, tog han afsked med Emeriti lön 1816. Han afled d. 23 Oct. 1817. Gift 1. år 1783 med *Christina*, dotter af Direktören *Sven Rydberg* vid Hargs bruk, moder för 5 Döttrar, af hvilka en var gift med framl. Theol. Prof. D:r C. G. Rogberg, samt 3 Söner, nämligen *Elis Michael*, Med. D:r, Assessor och Prov. Med. i Skaraborgs Län; *Sven Erik*, Ph. Mag., Canc. i Eccl. Exped., † 1821, och *Carl Johan*, Ph. Mag., E. O. Vice Bibliot. vid Akad. Bibl. i Upsala. — 2. år 1803 med *Ulrika Charl.*, dotter af Öfverste-Lieuten. E. Klingenstjerna, med hvilken han egde sonen *Erik Samuel*, Ph. Mag., engagerad i K. Cancelliet. (Om F:ska slägtförhållanden, se Lüdekes Denkmal s. 436, 571.)

krifter: 14 Programmer. — 328 Disput. (bland hvilka de vigtigaste äro: 1) Historiola Litt. Græcæ 1-12 med 2 Suppl. 1775-86; 2) Obs. selectæ Historiam Suec. illustr. I: 1-16, II: 1-17. 1785-1806; 3) Diarium criticum Actorum R. Gustavi I. Spec. 1-7. 1788-1802; 4) Annales Typographici seculi XVI in Suecia. 1-6 med 4 Suppl. 1793-1800; 5) Acta et Litteræ ad Hist. Reformationis in Suecia 1-11. 1803-07; 6) Biogr. Suecana. 1-6. 1810-15; 7) Monument. veterum Historiæ Sveo-Goth. Prolegomena 1-6, (mestadels utdrag ur Nordins samlingar. Rec. i Dansk Lit. Tidende 1816). — — Öfningar i bunden och obunden stil. 1767 (blott 14 Ex. upplagda). — Minne af Joh. Schefferus. Sthm 1782. — Kort utkast till K. Gustaf Adolfs Hist. T. 1-2. Sthlm 1784-85. — Utkast till Föreläsn. öfver Allm. Historien; ifrån 16 Seculi början. D. 1-8 (af hvilka några blifvit omtryckta) 1786-1800. — Handlingar till upplysning af Sv. Hist. T. 1-4. Ups. 1789-1802. — Fortsättn. af Lagerbrings Svea Rikes Hist. Ups. 1794. (Går från 1457 till 1497, sedermera i Disput. fortsatt till d. y. Sturarnes tid. Dessutom har han utgifvit Animadversiones in Hist. Suec. nob. Lagerbring i 4 delar). — Lärobok för be-

gynnare uti Allm. Historien. Ups. 1802, sedan flera gånger upplagd. — Utkast till Föreläsn. öfver Sv. Hist. Styck. 1-5. Ups. 1801-04 (går till Adolf Fredriks död). — Samlingar i Sv. Historien. T. I. Ups. 1814. — Kronolog. Register öfver tryckta Handl. i Sv. Hist. Afd. 1-4. Sthm 1816-17 (se ofvan). — Scriptores Rerum Suecicarum Medii Ævi T. I. Ups. 1818 (efter Förf:s död fortsatt af E. G. Geijer och J. H. Schröder; 2:a T. utkom 1828). — — I N. Acta R. Societ. Scient. Upsal.: 1) De Codice Ulphilano vers. coenobii Werdinensis etc. T. 6; 2) Vita Nic. R. a Rosenstein. T. 4; 3) Andr. Berch. T. 5; 4) Caroli a Linné ib.; 5) Sam. Aurivillii T. 6; 6) Dan. Solander ib. — — I K. Vitt. Hist. o. Ant. Akad. Handl.: Lefvernesbeskrifn. 1) öfver D:r J. H. Eberhardt. T. 7; 2) öfver Domprosten D:r S. Älf. T. 8. — — I Handl. rör. Skand. Hist. se ofvanf. — Dessutom meddelat documenter och uppsatser i Stockh. Magazin, Ups. Tidn. m. fl.

(Källor: Lefvernesbeskrifning, författad af J. H. Schröder. Sv. Litt. Tidning 1818. Bih. N:o 3, och derur särskildt med Tillägg utgifvet. [Omtr. 1839 och i Schröders Saml. Skrifter, Ups. 1856.] — Enskilda meddelanden. — [Årkestiftets Herdaminne I: 108-9, der dock åren för invalet i Skand. Lit. Selsk. och för F:s död äro oriktiga. — Upf. Sälsk. Tidn. 1782. — Nordisk Tidskrift för 1869 om Skand. Lit. Selskab. — Nordins Dagbok enl. Reg.])

FALLÉN, CARL FREDRIK.

Föddes i Christinehamn d. 22 Sept. 1764. Fadern *Olof F.* var borgare der i staden och beslägtad med Biskopen i Åbo Jonas Fahlenius. Modern hette *Anna Claësson.* Efter inhämtad dels enskild dels offentlig undervisning i Christinehamns skola, och derefter i Carlstads skola och slutligen Gymnasium, dimitterades han till Upsala Akademi år 1783. År 1786 reste han till Lund och fortsatte der sina studier; blef Mag. 1790, Botanices et Oecon. Docens 1792, Bot. Demonstrator 1799, uppfördes på förslaget till Ekon. Pract. Professionen i Upsala 1802, erhöll Professors namn, heder och värdighet med lönetour 1810 och förestod detta år Hist. Nat. et Ekon. Professionen; valdes s. å. till Medlem af Vet. Akad.; utnämnd till Professor i Natural-Hist. vid Lunds Universitet 1812; var Akademiens Rector 1818, Promotor i Philos. Faculteten 1823. Död d. 26 Aug. 1830 på sin gård Esperöd vid Cimbritshamn.

Gift med *Maria Wollin,* dotter af Lif-Med. och Med. Prof. *Christian W.*, och hade med henne två döttrar.

F:s håg för Naturvetenskaperna väcktes först af Thunberg i Upsala, och med outtröttligt nit bearbetade han sedan

i många år den Svenska Entomologien. Hans disputationer lära vittna om sorgfällighet i iakttagelser. Flera af dem äro mycket eftersökta. Utan att räknas till stora Naturforskare, bibehåller F. förtjenster såsom samlare och författare af monographier. Af hans muntliga föredrag skulle man ej kunnat sluta till, att han satte värde på det sköna i formen. Likväl älskade han poesi och musik och spelade sjelf ett instrument. Hans väsen var rättfram och okonstladt. En man af gamla verlden, frågade han föga efter en ceremoniös convenans. (Vet. Akad. lät 1855 öfver F. slå en minnespenning, se Hildebrand s. 314.)

Skrifter: 81 Disput. — Afhandling om Bondens upplysning. 1794. — Fleischers Trädgårdsbok. Öfvers. 1795. — Den värdiga Bondhustrun. 1800. — Åtskilliga uppsatser i Vet. Akad. Handl.

(Källa: Ståhls Biograph. Underrättelser.)

C—m.

FAXE, JAKOB VILHELM. — FAXE, ARVID. — FAXE, VILHELM. — FAXE, JAKOB.

JÖRAN FAXE, slägtens stamfader, var född i Faxö stad på Seeland 1614. Blef Kyrkoherde i Skabersjö 1642, Contracts-Prost i Bara Härad 1661; har såsom deputerad ifrån Contractet underskrifvit Malmö recess 1662. För sin trohet mot Svenska Öfverheten under Danska kriget 1675 hade han ådragit sig fiendens förföljelse. Utsände från Danska arméen hade befallning att gripa och föra honom till Köpenhamn. Men på hustruns och sonens (som sedermera efterträdde honom) förbön och på den sistnämndes erbjudande att i faderns ställe öfverlemna sig åt de utskickade, blef han förskonad. Efter tre månaders fångenskap i Köpenhamn blef sonen frigifven. Jöran F. afled 1681. Hans mormors fader var den lärde Canonicus i Lund *Jonas Turson*, som lefde omkring 1550.

1. FAXE, JAKOB VILHELM.

Föddes d. 2 Sept. 1730 i Skabersjö, Malmöhus Län. Fadern var *Vilhelm F.*, Kyrkoherde i Skabersjö och Törringe församlingar, och Modern *Anna Christina Moller*, dotter af Moral. Profess. i Lund Arvid M. och Margareta Lagercreutz. Farfadern *Jakob* och Farfarsfadern *Jöran Faxe* (se ofvan.)

'va son efter fader varit Kyrkoherdar i Skabersjö något
er 100 år.

Vid en eldsvåda, som öfvergick föräldrarnes hus, var han,
halft års ålder gammal, i fara att blifva innebränd. Un-
r ungdomen kullseglade han på en resa emellan Malmö och
penhamn. Från begge dessa vådligheter blef han lyckligt
ı förunderligt räddad. Den första undervisningen fick han
ottaga i föräldrarnes hus. Upptogs bland de studerandes
tal i Lund den 19 Febr. 1741 af Morfadern, som då var
ademiens Rector. Två år derefter dog fadern. Det under-
id han genom detta dödsfall måste sakna blef ersatt dels
förenämnde dess morfader, dels af stjuffadern Prosten i
abersjö, Peter Wåhlin, som begge blefvo dess store väl-
rare. Under sina akademiska studier begagnade han för
ıeoretiska Philosophien Adjuncten, sedermera Domprosten
Vexiö N. Alins och för den Practiska Prof. Joh. Nelanders
dervisning, efter Biskopens D:r And. Rydelii metod och
ander. Den, som känt dem, vet huru väl den unge F. så-
les blef anförd. Vid 19 år hade han redan vunnit så för-
laktig uppmärksamhet, att han blef kallad af Superinten-
nten i Carlstad D:r N. Lagerlöf till Informator för hans sö-
r. Hans vistande der kunde likväl icke blifva långvarigt.
an måste skynda till Akademien för afläggande af specimina
r Magister-graden. Sedan dessa med heder blifvit fullgjorda,
aottog han d. 4 Juli 1751 lagerkransen af Prof. Sv. Bring
edermera Canc.-Rådet Lagerbring). S. å. den 6 Dec. höll
ın på latin i Akademien ett Tal till firande af Kon. Adolf
redriks och Dr. Lovisa Ulrikas uppstigande på thronen. År
'52 præsiderade han för en på 5 ark utgifven Akademisk
handling de Prudentia circa leges oeconomicas och kallades
ljande året till Docens. Förordnades 1757 att förestå Hi-
or. Professionen. Præsiderade åter 1758 för en philosophisk
isputation. Såsom akademisk lärare var han mycket flitig
:h nyttig, hvarigenom han förvärfvade sig de studerandes
ärlek och aktning samt sina förmäns förtroende. Hans
andledning i Theologien för prestmän, som skulle undergå
astoral-examen, vann mycket bifall, och då han sjelf under-
ick denna examen, sedan han 1761 blifvit prestvigd i Stock-
olm af Biskopen D:r Engeström, erhöll han intyg om grund-
g Theologisk insigt. Under tiden öfverlemnades till hans
askilda handledande flera adliga ynglingar, som sedermera
eklädde ansenliga embeten i staten: Contre-Amiralen, Lands-
iöfd. i Linköping m. m. Grefve Fr. G. Strömfelt, Generalen,
L. o. C. af K. M. O. Grefve Carl Strömfelt, en af Rikets
Ierrar Grefve Tage Thott samt Capit. De Geers söner på

Kåreholm i Östergötland. Han besökte äfven Upsala Akademi. Samma tid informerade han tvenne unga Friherrar Adlermark. Han hörde der Archiater Linné, Theol. Prof. Amnell och Adjunct. sedermera Prof. Hageman i synnerhet i Arabiska språket.

Under Riks-Rådet m. m. Frih. Palmstjernas Cancellariat hade han 5 gånger varit uppförd på förslag till Akademiska Adjuncturer, men Hans Exc. lärer helst befordrat dem, hvilka han var öfvertygad hade lika tänkesätt med honom i den tidens politiska ämnen. Men strax efter Riks-Rådet m. m. Gr. Löwenhjelms tillträde till Cancellariatet utnämndes Mag. Docens F. till Theol. Adjunct 1761. Han hade författat en af Theol. Faculteten approberad afhandling, men som af den anledning icke blef utgifven, att fråga snart uppstod om transport till en Kyrkoherde-lägenhet på landet, hvilken han, ehuru han helst önskade att oafbrutet förblifva Akademisk lärare, emottog, då Præbende-Pastorater icke ännu voro anslagne till Theol. Adjuncterna. Han uppfördes på förslag till Kyrkoh. vid Qvistofta och Glumshöfs Pastorat, sedan han der blifvit begärd till 4:de Profpredikant, och erhöll församlingarnas kallelse, oaktadt de icke fordrat af honom något predikoprof. Af Konungen utnämndes han 1762 till Kyrkoherde derstädes; förordnades till Prost 1767. Uppförd på förslag till Landskrona, Asmundtorp och Tofta 1769, hade han vid prestvalet derstädes de flesta rösterna; 1778 blef han Konungen föreslagen af Cons. Eccles. i Lund till erhållande af Theol. Doctorsvärdigheten och undfick 1782 K. Maj:ts nådiga fullmakt på Theol. Professors namn och heder. Till Prost öfver Rönnebergs Härad förordnades han 1784. S. å. kallades han till Profpredikant i Carlskrona vid dervarande Amiralitets-Superintendents-ledigheten, men undanbad sig detta tillfälle att komma i ansökning. Valdes 1789 af Stiftets Presterskap till Riksdagsfullmäktig i Stockholm. Blef 1781 af Physiogr. Sällskapet i Lund kallad till Ledamot och af Samf. Pro fide et Christianismo i Stockholm 1789.

Flyttad på landet, skötte Prof. F. sitt embete med drift och nit och använde alla lediga stunder på Litteratur. Få år efter tillträdet af Qvistofta Pastorat hade han tillfälle att offentligen ådagalägga sin theologiska lärdom, då han af Stiftets Biskop uppdrogs att vara Vice Præses vid Prestmötet 1767. Ordin. Præses blef hindrad att utgifva och försvara sin tillernade disputation. Den 3 Aug. anmodades Prosten F. att præsidera d. 11 och 12 Octob. På så kort tid författade han sin med heder försvarade Synodal-Disputation, 9½ ark i det svåra ämnet: De Sacramentis generatim. Han var dessutom, såsom Biskop Wallqvist yttrar, en flitig författare och

landet flitigare än många, med större förbindelser dertill, › det vid lärohusen*). Om hans sista, efter hans död utna Theologiska arbete, hade tvenne af Högv. Prestestånt till dess genomseende utvalde, inom Svenska församlingen lt godkände Theologer intygat, att »det är grundligt och lligt till den vigtiga Lärans om Jesu försoning för våra nder både försvar och upplysning», och Biskop Wallqvist lägger: »Boken visar ock stadgade grunder i Philosophien i redighet i begrepp och framställning samt en vacker ilologisk kunskap i förklaring af sakerna och försvar af r bekännelse. Hon har dessutom den förtjensten att af t slag vara den enda på modersmålet för närvarande tid 794). — Stridskrifter i religionsfrågor äro alltid olycklige, en ännu olyckligare är det, om man under uppväxande irrighet icke frågar efter hvad orätt läres. Det falska vedergges icke med blott nit. Teller, Steinbardt, Eberhardt, ırdt, Semler, Basedow, Döderlein, Freret m. fl. äro icke unniga. Det fordras att vara Philosoph, Philolog och Historicus för att läsa, granska, döma och fälla dom. Prof. ıxe har på fältet visat sig med den styrka, som ingen lärer lerkänna sig lika stor eller större, förr än han inför publim utgifvit i samma ämne ett arbete, som är grundligare, llare och bättre»**).

»Gudstjenst höll han alltid i sin rätta tid, och solens ugga gick aldrig tillbaka på hans säjare. Han visade en änd omtanka för Christendomens tillväxt, en klarsynt verkmhet öfver församlingens helgd, en skärpt tillsyn på sederıs renhet och en mogen rådighet jemte mycken drift i alla romål, så att han utförde sina beslut, medan en annan ännu sinnade sig på hvad göras skulle»***). Under hans embetsl blef Qvistofta kyrka försedd med 2:ne större tillbyggnaır, en på norra och en på södra sidan, äfvensom med ny altarfla. Glumshöfs kyrka blef ock utvidgad och omdanad. För gdomens undervisning hade han ett sorgfälligt nit.

Såsom Riksdags-fullmäktig blandade han sig icke uti de atssaker, som han icke kände, utan skötte med flit de relionsmål, som blefvo honom uppdragna. Till Högv. Presteåndets Protokoll 1789 ingaf han ibland andra anföranden) förslag om bästa sättet att i Christendomen undervisa ırn, b) om nyttan och nödvändigheten att å landsbygden

*) Wallqvist, Eccl. Saml. 6 och 7 Flock. p. 479.

**) Anf. st. p. 480.

***) Norbergs Äreminne öfver Prof. Faxe p. 23.

hålla predikningar öfver Epistel-texterna, c) om medel t[ill] Naturalismens och Socinianismens hämmande i vårt k. fä-dernesland. Han rönte flera prof af sitt stånds förtroende; han blef utsedd att vara ibland dem, som å dess vägnar skulle vid Kronprinsens förhör vara närvarande; och anmodades af flera embetsbröder att författa så väl sammandrag af Bibliska Historien såsom Inledning till Christendoms-kunskapen, som lärobok att nyttja vid barn-undervisningen, hvilka begge voro före hans död färdiga till trycket. Den förstnämnda är ock sedermera utgifven*).

Efter hemkomsten från 1789 års Riksdag kände han sin början till de plågor, som slutligen efter den uppbyggligaste dödsberedelse under stort tålamod och stark förtröstan slutade hans dagar i Qvistofta d. 7 April 1790. Vid begrafningen ... 19 Maj upplästes den aflednes lefnadslopp, författadt af den berömde Matth. Norberg.

Prof. F. var 2:ne gånger gift. 1) 1763 med *Petronella Hjorth*, dotter af Prosten och Kyrkoh. på nyssnämnda st[älle] Adam Lorentz H. och Cath. Patersen. Denna k. maka d[öd] 1783 och efterlemnade sonen *Vilhelm*, Prof. F:s enda barn, som hade den lyckan att af en älskad och vördad fa[der] undervisas i språk och vetenskaper, så väl före den tid han blef studerande vid Lund, som sedermera, då fadern u[nder] sommar-ferierna föreläste Theologi, Philosophi och Histor[ia]. — 2) 1785 med *Engela Marg. Bödker*, dotter af Öfver-U[pp]syningsmannen i Malmö N. J. B. och Marg. Carnej. Död 18..

Skrifter: Det ädlaste hjerta i Qvinnobröst. Moralisk och histor[isk] teckning. Lund 1785. — Brefvexling emellan 2:ne vänner, Ep[i]nor och Theocles, rörande vigtiga ämnen i Philosophien o[ch] Moralen. Sthm 1785. — Andra delen af Brefvexlingen, rör. L[äran] om Jesu Christi Guds Sons blodiga död till försoning för verldens synder. Sthm 1786. — Kort väg till öfvertygelse om Chr[istna] Religionens Sanning. Lund 1787. — Tal vid Landskrona k[yrkas] invigning. Lund 1789. — Pröfning så väl af Hrr Tellers, S[tein]barts och Eberhardts, som fleras tvifvelsmål och inkast mot L[äran] om Jesu Christi, Guds Sons blodiga död till försoning för [ver]dens synder. Götheb. 1792. — Sammandrag af Bibliska Histor[ien]

*) Tryckt i Stockholm 1812 hos Rumstedt, som af den ... ning, att den aflednes son föranstaltat om tryckningen, uppgaf h[o]nom vara författare, hvilket dock sedermera blef [af denne] rättadt i Journal för Litterat. m. m. 1813 N:o 71. [Denna rättelse föranleddes af Hammarskölds omilda omdöme i Sv. Lit. Tidn. s. ... 102 f. och framkallade en bister duplik i samma Tidning s. 29...

Sthm 1812. — Dessutom efterlemnat 17 afhandlingar i Theologiska och Moraliska ämnen.

(Källor: Memoria Jacobi W. Faxe i Norbergi Selecta Opusc. Acad. — Särskilda Meddelanden. — [Ups. Bibl. Cat.])

2. FAXE, ARVID.

Född i Skabersjö d. 7 Sept. 1733; Broder till den föregående. Handledd på kunskapsvägen lika med honom af enskild lärare, inskrefs han 1741 ibland de Studerandes antal i Lund. Undergick förberedande examina och disputerade pro Exerc. under Medic. Prof. Harmens; reste 1754 till Greifswald, efter någon tid vidare till Frankfurt a. d. O. och derifrån till Berlin. Der antogs han 1756 som Medicus vid Kgl. Preussiska Hofstaten, hvilken då gick i fält, och bevistade fälttåget i Sachsen samt slaget d. 1 Oct. s. å. vid Lowositz. Strax derefter anbefalldes han af Svenska Envoyén Baron Wulfenstjerna att tillika med flera andra Svenska undersåtar söka dimission ur Preussiska tjensten, återreste genom Berlin och kom i slutet af året tillbaka till Lund. Aflade der Med. Licentiat-examen samt blef der Anat. Prosector 1757.

Detta och följande 2:ne åren gjorde han tjenst på Kgl. Örlogsflottan såsom Expeditions-Medicus; disputerade 1759 i Lund pro Gr. under Prof. Eb. Rosenblad. Promoverades 1760 till Med. D:r, hvarpå han 1761 åter bevistade Expeditionen på Örlogsflottan och belägringen för Colberg. 1762 besökte han Upsala Akademi på kort tid; antogs strax derefter till Medlem af K. Collegium Medicum och erhöll s. å. fullmakt att vara Stads-Physicus i Westervik. 1767 tillades honom Provincial-Medici namn och heder, och 1771 blef han utnämnd till Provincial-Medicus i Blekinge Län. Härifrån befordrades han 1774 till Andra och 1779 till Förste Amiralitets-Medicus i Carlskrona. S. å. åtföljde han Svenska flottan, som kryssade i Öster- och Nordsjön. År 1780 hugnades han med Assessors namn och värdighet. Kallades 1782 till Ledamot af K. Patriotiska Sällskapet; 1783 af Physiogr. Sällskapet och 1787 af K. Vet. Akad. i Stockholm. Redan 1777 tillerkände nyssnämnda Akademi honom en belöning af 5 Silfver-Jettoner för hans svar om de hinder, som möta Medic.-Författningarnas verkställande i Riket, och 1788 belöntes han af K. Patriot. Sällsk. med stora Silfverpenningen för svaret om konsten att simma.

Oaktadt han på senare åren börjat blifva sjuklig och i synnerhet mycket plågades af stenpassion, gjorde han likafullt ifrån krigets början 1788 ända till dess slut, i egenskap af Förste Fält-medicus, beständig tjenst vid Hospitalerna i Carlskrona, under hvilken tid han vid branden i Carlskrona 1789 hade den olyckan att förlora all sin egendom. Han dog i nämnda stad den 10 Maj 1793 i sitt 60:de år af stenplågor. Han var allmänt erkänd såsom en kunnig och nitisk läkare. För öfrigt bekant för sin uppfinning af stenpapper, på hvars ensamma tillverkning han 1786 erhöll 42 års privilegium, men hvilket papper dock aldrig vann önskad credit eller afsättning.

År 1762 ingick han äktenskap med *Ulrika Christina Braun*, † 1789, dotter af Carl Fr. Br. och Christina Wigg; hade med henne 4 söner och 3 döttrar. Af dessa märkas: 1. *Abraham Vilhelm*, Under-Lieut. vid K. Amiralitetet, omkom vid 17 års ålder, då Örlogsskeppet Sophia Albertina 1781 förolyckades i Nordsjön. — 2. *Carl Arvid*, Öfver-Fält-Läkare, död 1821. — 3. *Jakob Axel*, död som Capitaine vid Lif-Grenadiererna. — 4. *Christina Fredrika*, gift med Fält-Läkaren Palander.

Skrifter: Åminn.-Tal öfver Amiralitets-Medicus Mårt. Kähler i Carlskrona 1774. — Afhandling om Hushållningen till sjös, i afseende på hälsans bevarande: till Kgl. Örlogsflottans tjenst utgifven. Derst. 1782. — Åreminne öfver f. d. General-Amiralen C. S. O. m. st. Korset H. af Trolle. Derst. 1784. — Minnesbok för Skepps-Läkare. Sthm 1785. — Inträdes-Tal i K. Vet. Akad. om Stenpapper. Sthm 1787. — Åminn.-Tal öfver Öfv.-Lieut. m. m. Joh. G. Månesköld, Carlskr. 1788. — Svar på K. Patr. Sällsk. prisfråga: Hvilken är den bästa, lättaste och på egen erfarenhet grundade method till Simningskonstens lärande för Rikets ungdom. Infördt i Hushålln. Journ. för 1788 Oct. — Svar på K. Vet. Akad. fråga: Om de mäst härjande sjukdomars förekommande och botande på Svenska Örlogsflottan under krigstider. Infördt efter hans död, uti Läkar. och Naturforsk. Tom. XII. — Lärobok för Landtmannen. Carlskr. 1792. — Läkarebok till underrättelse för dem, som föra Kronans fartyg. Ders. 1793. — Berättelse till K. Collegium Medicum om väderleken och gångbara sjukdomar uti och omkring Vestervik för åren 1764, 66, 67 och 68. Infördt i K. Coll. Medici Riksdags-relation för år 1765 s. 275; för år 1769 s. 245. — Beskrifning öfver Stenpapper, efter hans död tryckt med anmärkn. i Inrikes Tidn. 1793 N:o 120. — Flera Rön i K. Vet. Akad. Handl. 1764—87. — Tvenne handskrifna arbeten.

(Källor: Sackléns Läk. Hist. — Särskilda Meddelanden).

3. FAXE, VILHELM.

Son af Prof. F. (se N:o 1). Föddes i Qvistofta prestgård d. 18 Maj 1767. Sedan han hemma njutit sin faders undervisning i språk och vetenskaper, blef han d. 12 Dec. 1782 Student i Lund, då han anförtroddes åt närmare tillsyn och handledning af Professorerna Matth. Norberg och Joh. Lundblad samt Akad. Räntmästaren O. C. Wåhlin, faderns halfbroder. Från sin första ankomst till universitetet vinnlade F. sig i synnerhet om kännedom af arabiska och de öfriga österländska språken och utgaf 1786 uti en Disput. pro Exerc. öfversättning af ett arabiskt mscrpt under nyssnämnde Prof., sedermera Cancelli-Rådet D:r Norbergs præsidium.

Efter aflagda lärdomsprof blef han 1787 Phil. Mag. och 1788 Eloqu. Rom. Docens. Efter en pro Cand. Theol. författad och försvarad Disputation flyttades han 1791 till Docens i Theol. Faculteten. Prestvigdes 1793 och förordnades att Vårterminen s. å. förestå andra Theol. Professionen. Uppfördes 1795 på förslag till Theol. Adjunct och 1799 till Histor. Professor. Utnämndes 1800 till Adjunct i Österländska och Grekiska språken jemte innehafvandet af Notariatsbefattningen vid Dom-Capitlet, hvilken han bestridde ifrån d. 29 Jan. 1791 till d. 1 Maj 1805. Uppfördes 1801 på förslag till Vestra Karups Pastorat och erhöll vid valet nära enhällig kallelse. Efter vunnet förslag 1804 till Söderhviddinge och Annelöfs Pastorat, erhöll han församlingarnas kallelse och Dom-Capitlets fullmakt, men bibehölls enligt Akad. Cancellerens förordnande vid Akademiska Adjuncturen. Framställde Magisterfrågan vid prom. 1805. Uppdrogs s. å. Contracts-Prost-embetet i Harjagers Härad. Förordnades 1806 af Kongl. Maj:t att författa Samling af gällande författningar hörande till Kyrko-Lagen. Kallades 1807 till profs afläggande vid K. Amiralitets-Superintendents-Embetet i Carlskrona. Utnämndes 1808 till E. O. Theol. Professor i Lund, med förbindelse att hålla offentliga föreläsningar i Homiletiken och Kyrko-Lagfarenheten, samt 1809 till Ordin. Theol. Pastoralis Professor och Seminarii Director. S. å. promoverad i Upsala till Theol. Doctor.

Efter erhållet förslag till Biskops-Embetet i Lunds stift utnämndes han af Kongl. Maj:t till Biskop och Akademiens Pro-Canceller d. 12 Aug. 1811, till L. N. O. s. å. och 1815 till Commendör af samma K. Orden.

Under Biskop F:s Ephorat hafva hus för lärda Skolor nybyggts, inköpts, ombyggts — i följd deraf invigts — i Lands-

krona, Malmö, Carlskrona, Christianstad, samt ett nytt hus för Vexelundervisningen i Ystad. I alla städerna äro Latinska skolor utom i Engelholm; men der är en Borgarskola inrättad. I Malmö äro en Apologist-class och en förberedande class inrättade. Folkskolorna räknades först år 1814; då funnos 155 med stående lön för lärare och bestämda läsrum. 338 voro ambulatoriska. År 1826 funnos i stiftet 225 ständiga Landtskolor med hus, af hvilka 115 blifvit uppförda sedan 1814. 9 ständiga skolor höllos i lärarnes egna hus. 239 voro ambulatoriska. 1832 funnos 356 skolhus, 26 skolor i lärarnes hus, 431 ambulatoriska. Från d. 1 Maj 1832 till Febr. 1835 hade tillkommit 24 skolhus. Resultatet ungefärligen: Skolhus vid F:s tillträde till Stiftsstyrelsen 150, nu nära 400. I en mängd af dessa följes Vexelundervisnings-methoden, både i stad och på land. Biskop F. har hållit 134 Biskopsvisitationer, oaktadt den tid Riksdagarna upptagit. Som Pro-Canceller har han haft det nöjet se Professors-stolar ökas från 19 till 24.

Biskop F. bevistade Riksdagarna i Stockholm 1809, i Örebro 1810 och 1812 samt de, som å förstnämnda ställe hållits åren 1815, 1817—18, 1823, 1828—29 och 1834—35. Var Ordförande i Eccles. Lag-Utskottet 1815 och 1818; höll predikan vid Riksdagarnas början 1812 och 1817; officierade vid H. K. H. Kronprinsens Confirmations-akt i K. Slotts-Capellet 1815, vid H. Maj:ts Kröning 1818, vid Dr. Hedvig Elisabeth Charlottas jordfästning s. å., vid H. K. H. Kronprinsens och Dess Gemåls Förmälnings-akt 1823; var Fadder vid H. K. H. Hertigen af Östergötland Oscar Fredriks Döpelse 1829 och assisterade s. å. vid H. M. Drottningens Krönings-akt.

Kallades till Led. af Samf. pro Fide et Christ. 1809, af K. Patr. Sällskapet 1810, af Evang. Sällsk. 1811, af Malmö Läns Hush.-Sällsk. 1813, af Sällsk. pro Patria, af Physiogr. Sällsk. i Lund samt till Ordförande i Bibel-Sällskapet derstädes 1815, af Sällsk. till utgifvande af Handlingar rör. Skand. Hist., af K. Landtbr.-Akad. och Sällsk. de Nödlidandes Vänner 1816; af K. Vet. och Vitterh.-Samf. i Göteborg 1818; af Sällsk. för befrämjande af Vexel-Undervisningen 1824, af Danska Oldskrifts-Selskabet 1827, af K. Vitterh. Hist. och Antiqu. Akad. 1829, af Societas Historico-Theologica i Leipzig 1831 och af Linnéiska Samf. för Natural-Historien 1832. (Detta Samf. stiftades d. 28/5 1832, men i dess Handl. för s. å., tr. 1833, finnes ej F. upptagen såsom Led. Se B. Lex. Ny följd IV: 116.)

Gift: 1) 1795 med *Agneta Sophia Lindman*, † 1805, lotter af Lands-Kamereraren Peter Zach. L. 2) 1806 med *Ielena Joh. Billberg*, dotter af Pr. och Kyrkoh. i Bunkeḷod Elias B. — Barn, alla med första giftet: 1. *Jakob*, se edanf. — 2. *Lovisa Petronella*, f. 1797, gift 1825 med 'apitainen Carl v. Greiff; — 3. *Margareta Sophia*, f. 1799, ift 1823 med Chemiæ Prof., Contr.-Prosten, D:r A. Engetröm; — 4. *Peter Georg*, f. 1800, Cancellist vid Skånska ꞁofrätten; — 5. *Vilhelmina Ulrika*, f. 1802, † ogift 1829, ch — 6. *Adolf*, f. d. 6 och död d. 8 Mars 1805.

krifter: 7 Disput. — Lunds Stifts Prestmötes Handl. Lund 1795. 8:o. — Matrikel öfver Lunds Stifts Presterskap 1798. Derst. 4:o. — Handl. rör. Prestmötet i Lund 1799. Derst. 8:o. — Prof-Predikan i V. Karup och Hof, på Allhelgona-dagen 1801. Derst. 4:o. — Predikan i Dalby kyrka, före några fångars afrättande 1803. Derst. 4:o. — Dictamen till Högv. Presteståndets Protocoll, rörande obilligheten af påståendet om något särskildt bidrag af Rikets Presterskap till Staten 1809. Sthm 4:o. — Åminn.-Tal öfver Kyrkoh. Theol. Cand. Nils Tidner. 1810. Lund 1811. 8:o. — Likpredikan öfver Biskopen, Pro-Canc., C. N. O. m. m. Nils Hesslén, 1811. Derst. 8:o. — Predikan vid Riksdagens början i Örebro 1812. Derst. 8:o. — Tal å Högv. Presteståndets vägnar vid Riksdagens slut 1815 till de öfrige Resp. Riksstånden. Infördt i Presteståndets Protocoll. — Tal vid öppnande af Lunds Bibel-Sällskap d. 10 Nov. 1815. Derst. 8:o. — Åm.-Tal öfver Contr.-Pr. och Kyrkoh. i Hasslöf af Götheborgs Stift D:r P. Osbeck, i Oct. 1815. Christianstad 8:o. — Tal i Lunds Bibel-Sällskap d. 30 Nov. 1816. Lund 8:o. — Predikan, hållen i Lunds Domkyrka, då H. K. H. Kronprinsen uppnådde myndig ålder d. 4 Juli 1817. Derst. 8:o. — Predikan vid Riksdagens början i Stockholm s. å. Sthm 8:o. — Likpredikan öfver Theol. Prof., Pr. och Kyrkoh. D:r R. Rothstein, 1820. Lund 4:o. — Predikan inför K. Hofrätten öfver Skåne och Blekinge, 1821. Christianstad 8:o. — Berättelse om Fornlemningar af Tycho Brahes Stjerneborg och Uranienborg på Ön Hwen. Sthm 1824. 8:o. — Anmärkningar vid Biskopen Münters Biographi öfver Eskil, Nordens förste Primas, 1826. Christianstad 8:o. — Oratio Synodalis de Fatis Articuli de Prædestinatione in Suecia, s. å. Lund 4:o. — Åminn.-Tal öfver Contr.-Prosten och Kyrkoh. i Vestra Karup, Mag. S. D. Nibelius, 1832. Lund 8:o. — Dessutom åtskilliga andra Tal, Böner o. s. v.

(Källor: Lunds Stifts Matr. — Ståhls Biogr. Underrättelser. — Enskilda Meddelanden. — [Lunds Univ. Matrikel af Cavallin, 1846.])

4. FAXE, JAKOB.

Son af den föregående. Föddes d. 21 Juli 1796. Vid 9 års ålder måste Jakob F. se sin moder bortgå, men blef sedermera lycklig nog att erhålla en ny moder, hvilken med utmärkt ömhet omfattade den, synbarligen genom själens för tidiga mognad, till helsan försvagade gossen. Han erhöll Studentbref 1804, ehuru fadern ej tillät att han derom underrättades. Det blef honom först bekant, då han vid Magister-promotionen 1805 frambar till Parnassen de frånvarande Promovendernas lagerkransar. Promotor satte då en krans kring hans tinning till förebud af en blifvande ärofull lager. Det var allmänt erkändt, att han för sina kunskaper rättvist uppfördes först å förslag både inom Theologiska och Philosophiska Faculteterna, såsom den för året bäst betygade, då han undergått de för Magister-cursen erforderliga examina. Præmierna afsade han sig likväl vid begge tillfällena till förmån för andra. Likaledes afsade han sig första hedersrummet vid Promotionen 1817, till hvilket han hade rätt, såsom egande de högsta betygen, hvilkas rättvisa också hvarje kamrat erkände. Bland hans kamrater befunno sig en Reuterdahl, en Sv. Hylander, en Hill, en Ekstrand m. fl. Han hade ej ens dervid tillfälle att rådfråga sin fader, hvilken då var frånvarande.

Magister F. beslöt först att ingå i K. Cancelli och undergick juridiska examen 1818. Antogs till E. O. Cancellist i Eccles. Expedit. 1819. Återvände dock innan årets slut till det Akademiska lugnet. Han kallades till Docens i Grek. Litteraturen 1820, sedan han med högsta betyget utgifvit och försvarat några öfversättningar ur Plato. 1822 förestod han någon tid Professionen i lefvande språken. 1824 bestred han en tid Grek. Professionen. År 1823 blef han E. O. v. Bibliothekarie vid Universitets-Bibliotheket och s. å. Ord. Amanuens. Här kom honom förträffligt till pass den bibliognosi, han haft tillfälle förvärfva i sin faders Bibliothek, bestående af mer än 5000 band. »Han författade en förträfflig systematisk Catalog öfver folianter och quarter i Akademiens Historiska Bibliothek och förrättade sin tjenst vid Bibliotheket med den mest utmärkta skicklighet, nit och oförtrutenhet», enligt Prof. och Bibliothekarien Lidbecks yttrande, anfördt i D:r A. Z. Peterssons Minnesteckning. Det är ock sannt, att denna Catalog är den bästa, som från Akademiens stiftelse till närvarande tid (1838) blifvit vid Lunds Akademiska Bibliothek författad. Af de förut varande Catalogerna hade han ringa ledning; men mycken missled-

ning hade de meddelat, om han ej med sin utmärkta grundlighet gått till väga. En asketisk skrift: de Corona Angelica var förd till Engelska historien, en mängd dylika exempel att förtiga.

För den Akademiska läraren i Grekiskan var det lätt att inse, att den studerande ungdomen behöfde en säkrare och fullständigare grammatisk handledning än Gezelii och Dahls, hvilkas läroböcker mest begagnades. För att afhjelpa detta behof, utarbetade F. derför 2:ne öfversättningar, den ena från Tyskan af Buttmanns Grekiska Skol-grammatik, tryckt i Lund 1825, och från Danskan af Fredr. Lange's det Græske Sprogs Grammatik, till Scholernes Brug, som utgafs äfven i Lund 1826. Det förstnämnda arbetet är försedt med förord af Biskopen D:r E. Tegnér. Döden afbröt fulländandet af ett arbete: De populi Atheniensis in φύλας & δήμους, atque Romani in tribus & curias distributione, med hvilket Docenten F. ernat speciminera för Adjuncturen i Grekiska och Romerska Litteraturen. Han kallades 1825 till Led. i Physiogr. Sällsk. i Lund. Död d. 27 Mars 1827, hedrades han med en stor och öm saknad bland alla, som kände honom. Skalder sjöngo vid hans graf. Tegnér yttrar bland annat:

— — Din Jacobsstege till himlen
Steg du för tidigt uppå, kunde väl stannat hos oss . . .
Alla vi älskade ju det redliga sinnet, det fasta,
Färdigt att lefva ej blott, färdigt att dö för en vän.
Säkrare, sade vi oss, graviterar ej Jorden till Solen
Än till Andarnes Sol, än till det Rätta hans själ.
Alla vi älskade ju den blyge, som gömde sitt värde,
Som i förseglade hvalf Konungar gömma sitt guld.
Flärden, så sade vi oss, predikar sin vishet på torget;
Den som det djupare vill, tänker och tiger och hör.

Och Thomander:

Hätsk på allting uselt som du var,
Intet under att Du flärden skydde,
Valde dina Greker och din Far,
Framför lyckan, som Du redligt flydde.

Skrifter: Se ofvanföre.

— N.

FEIF, CASTEN.

Atten härstammar, liksom så många andra på vårt Riddarhus, från Skottland. Svenska Stamfadern, *James Fyf* från Montrose, inkom i K. Gustaf II Adolfs tid och ned-

satte sig som handlande i Stockholm. Sonen, *Peter*, följde samma yrke och var Kramhandlare. Han var gift med *Maria*, dotter af Vinskänken vid Norrmalmstorg (nu Gustaf Adolfs torg), *Casten Hoff*. (Det hus, i hvilket han dref sin rörelse, bar hans namn ända till 1857, då det förändrades till »Hôtel Rydberg».)

De båda sistnämnda voro *Castens* föräldrar. Födelseåret var 1661, d. 29 Sept. I sin barndom blef han satt till en hattmakare, med hvilken han for till Finland och i hvars hus han tillbragte trenne år, till dess husbonden gjorde bankerott, då unga Casten återvände till Sverige och började studera. Hans kännedom af Finska språket samt hans färdighet i skrifvande beredde hans lycka. Sedan han ingått i K. Cancelliet (1682), blef han först Cancellist (1689), så Registrator (1697) och (1704) Kongl. Sekreterare, i hvilken beställning han 1705 jemte båda sina bröder (se Anrep) adlades. År 1708 vardt han Krigs-Råd och följande året Cancelli-Råd samt Stats-Sekreterare af Inrikes Expeditionen. År 1714 utnämndes han till Landshöfding i Vestmanland (hvilket år han i Pitest på gränsen af Wallachiet d. 25 Oct. utfärdade ett resepass till Tyskland för v. Rosen, v. Düring och för Konungen, den senare under namnet Peter Frisk, de förra äfven under diktade namn, då de ämnade sig till Stralsund). Som han hos K. Carl XII stod i stor nåd, fick han 1715 det förtroendet att vara Ombuds-Råd vid Krigs-Expeditionen och blef s. å. upphöjd till Friherre samt slutligen 1723 President i Kgl. Stats-Contoret. Afled d. 12 Mars 1739 utan manliga arfvingar och ligger begrafven i Öby kyrka i Nerike. Gift med *Anna Chr. Barckhusen*, Borgmästar-dotter från Arboga. (Jfr Anrep.)

(Om F. se B. Lex. Ny följd IV: 116. — Om hans i Brinkmanska Archivet införda bref, jfr Gjörwells Brefväxling III: 92, 134 och Eichhorns Sv. Studier, 1869, I: 178. — Om andra bref från F., se De la Gard. Arch. XIII: 201, 206—13.)

(Källor: Stjernmans Matr. — Norberg, Carl XII:s Hist. — Gezelii Biogr. Lex. — [Passet, se ofvan, är tr. i Handl. rör. Skand. hist. IX: 269. — Stjernmans Höfd.-Minne I: 195. — Anrep, som dock orätt uppgifver F. vara född $^{29}/_{12}$. — Riddarhus-slägttaflan.])

FERLA (FÅRLA), ÅKE BENGTSSON.

Skref sig till Eka, var en son af Riks-Rådet *Bengt Nilsson* till Bergshammar och *Bengta Åkesdotter* *). Sedan

*) Om Färla-ätten, se B. Lex. Ny följd IV: 106 f. samt Sv. Adelns Ättartaflor af Schlegel & Klingspor, ätten Gera.

emkommit från långvariga vandringar i främmande län-
lef han först begagnad i Danska kriget, sedermera 1563
nd till Fält-Öfverste i Lifland; 1564 skickades han
en commendering till Blekinge, der han intog Lyckå
yckeby) slott; 1565 belägrade han förgäfves Bohus och
rg och blef derför afsatt från befälet. Lika liten
ång rönte fem hans efterträdare, bland andra Per
och Carl de Mornay, hvilka alla, kort efter hvarandra,
igades. År 1566 blef F. Öfverste-Befallningsman på
rg och 1567 Fält-Öfverste. Vid Dr. Catharina Måns-
s kröning (d. 5 Juni 1568) undfick han Riddare-slaget
med tvenne Drottningens morbröder, som voro bönder
Medelpad. F. hade undanbedt sig denna nådebevisning,
då Konungen fortfor i sin föresats, måste han gifva efter.
570 blef han Slottslofven på Kalmar slott. S. å. Riks-
Dog d. 9 Dec. 1578 och begrofs i Gråmunkeklostret i
holm. Ätten utgick med honom på svärdssidan. F. var
nyndig, förfaren, lärd och väl försökt adelsman». Till
rnes anslag hyste han misstroende, hvartill kan slutas
hans yttrande, »att om ingen annan funnes, så skulle
ilja vara Nils Stures bödel».

llor: Stjernmans Höfdinga-minne I: 306, II: 244. — Gezelii
iogr. Lex. — Fryxells Berättelser m. fl.)

C—M.

FERRNER, BENGT.

Föddes d. 10 Dec. 1724 uti Nyeds prestgård i Vermland.
rn *Georg Ferner* var Prost och Kyrkoh., och modern
Anna Helena Noréen; båda härstammade de från två
a prestslägter, af hvilka den förra bland sina medlem-
räknade flera, som slagit sig på borgerliga yrken. F.
student i Upsala 1743, Astron. Observator derst. 1751,
re i Mathematik och Astronomi vid Navigations-skolan
rlskrona 1756; bestred Astron. Professionen i Upsala
1756 till 1758; anträdde s. å. en utländsk resa från
en han återkom 1763, då han (1764) utsågs till Kron-
ens Lärare; erhöll titeln af Cancelli-Råd 1765, adlades
, R. N. O. 1778.
F. var sedan 1756 Medlem af K. Vet.-Akad. i Stock-
; under sin utländska resa hade han blifvit invald till
af Vet.-Societeten i London, till Corresp. Led. af Vet.-
l. i Paris och dessutom till Medlem af den i Montpellier
en inrättade Vet.-Akad. I Sverige erhöll F. kallelse till
lats i Vet.-Societ. i Upsala 1784 och i K. Vitterh.

Hist. och Ant. Akad. d. 20 Mars 1786. Han tillhörde Ar... Patr. Sällskapet. Bevistade 5 Riksdagar, nämligen åren 17... 1786, 1789, 1792 och 1800, och på de fyra senare tillh... han Riddersk. och Adelns Electorer; satt i Lag-Utsko... vid de 2 första af dessa Riksmöten och tillhörde Hem... Utskottet år 1789.

År 1770 ingick han äktenskap med *Dorothea Ja...* dotter af Justit. Borgmästaren J. i Norrköping och enka ... ter Rådmannen Gartz. Hon bragte honom 4 styfbarn; ... deras eget äktenskap blef barnlöst. (Hon dog 1788.) H... sjelf afled d. 20 Okt. 1802.

Om F:s barndom och ungdom är ingenting bekant, ut... det, att han erhöll en vårdad uppfostran och en sorgfä... undervisning, som förberedde honom till de Akademiska s... dierna, bland hvilka han företrädesvis älskade de mathem... ska. Vid Akademien afhörde han Klingenstjerna och Str... mer och deltog i den senares astronomiska observatio... hvarunder han genom sitt säkra öga och sin noggrannhet v... dennes förtroende och sedermera dess vänskap. En verks... del tog han i synnerhet i de corresponderande parall... observationer, som åren 1749—50 anställdes på en g... Upsala af Strömer, i Berlin af La Lande och på G... Hopps-Udden af de la Caille. Hans dervid ådagalagda ... och skicklighet beredde hans utnämning till Observator.

En Navigations-skola hade blifvit anlagd i Carlskro... och F. utnämndes dervid till Lärare i Mathematik och Ast... nomi, med skyldighet att göra tillämpning på navigation ... skepps-manövrer, och att derjemte anställa observationer ... sjös jemte de deraf beroende calculer. Likväl kom han al... att tillträda denna befattning, utan Strömer åtog sig att ... obestämd tid bestrida den, medan F. förestod Astron.-Pr... fessionen i Upsala. Man önskade troligen, att på en lära... plats, som stod så nära i samband med det praktiska, s... den i Carlskrona, se förenad med F:s theoretiska underby... nad en öfning i tillämpningen deraf, som han ej ännu i ... hög grad hunnit tillegna sig, som den vida äldre Strömer. ... bestred med heder nämnda Profession, hvarmed han fort... till år 1758, då tillfälle öppnades att företaga en utländ... resa i sällskap med Bergs-Rådet Lefebure. Vägen togs fr... Stockholm öfver södra Sverige till Tyskland och vidare ... Holland, hvarifrån de begåfvo sig till England, till Frankri... och Italien, derifrån till Österrike och sedan genom Böhm... Sachsen, Brandenburg och Pommern till fäderneslandet å... baka. De återsågo Stockholm i Dec. 1763. Ingenting märk... värdigt undföll F:s uppmärksamhet. Öfver allt hvad F. s...

rde han en dagbok och upptog deruti händelser, som rörde
nom sjelf, och mångfaldiga uppgifter af anekdotiskt interesse.
rbetet växte till fyra handskrifna voll. in folio och var efter
ns död ännu i hans slägtingars förvar. Det lemnar tillfälle
ll läsvärda och underhållande utdrag, efter hvad F:s Minnes-
lare försäkrar. Längst uppehöll sig F. i England och
rankrike, tvenne länder, i hvilka han lättast kunde inhämta
vad som stod i sammanhang med navigationen, och som till
i del utgjorde resans hufvudändamål. Han kunde der få se
: bästa instrumenter i nämnda vetenskap och göra sig under-
ittad om dessas construction och användande. Ett år dröjde
an i hvartdera af dessa riken och gjorde bekantskap med
åde Engelska och Franska Geometrer och Astronomer;
land andra märkvärdiga män med d'Alembert. I Italien
ppsökte han två berömda Geometrer Paul Frisi och Perelli
ch knöt med den senare i synnerhet ett nära vänskapsband.
Wien fick han tillträde hos Astronomen Hell, och i Berlin
lef han personligen känd af den ryktbare Euler.

Hemkommen uppvaktade Ferrner DD. MM. Kon. Adolph Fredrik och Dr. Lovisa Ulrika jemte Kronprinsen Gustaf. Han hade mycket intressant att berätta om sina resor, och framställningssättet skänkte deråt ett ökadt behag och värde. Man fästade uppmärksamhet vid honom såsom en användbar person, och då Stats-Sekreteraren Klingenstjerna af ålder och sjuklighet hindrades att fortfara med sin undervisning för Kronprinsen, utsågs F. till hans efterträdare. Detta uppdrag uppfyllde han så, att Kronprinsen år 1765 sjelf yttrade sin önskan att längre få begagna hans handledning. Den upphörde också ej, förr än år 1771, då lärjungen bar Svenska Kronan och var hemkommen från sina utländska resor. F. erhöll en pension af 500 Rdr och dessutom många vedermälen af den kungliga nåden, hvarpå vi anfört flera intyg. Men hvad han önskat och äfven förtjent, kunde han dock icke ernå, nämligen en publik tjenst, i hvilken han kunnat gagna fäderneslandet med sina utbredda kunskaper, hvilka ej inskränkte sig inom den mathematiska sphæren, utan derjemte omfattade historia, statistik och stats-ekonomi. Han hade äfven till förbättring i sina villkor behöft den lön, som en dylik plats kunnat bereda. Pensionen var ej mera tillräcklig för hans behof. Men hans önskan blef ouppfylld. Ingen plats vid rikets Akademier var ledig, som F. kunde söka, och som var förenad med löneförmåner. Möjligen önskade han ej heller en dylik lärare-befattning för rikets ungdom, sedan han handledt Sveriges Konung. Han hade, såsom sist befordrad, då måst intaga sin plats sist bland sina Colleger

Vi upptaga ur minnestalet denna föreställning, utan att d
fästa någon vigt, då den omständigheten, att ingen pla
rikets Universiteter var ledig, är en tillräcklig förklarin
att F. ej sökte eller erhöll någon. Han hade velat i
tjenstväg användas, der hans statistiska och ekonomis
sigter kunnat komma det allmänna till gagn; men åren
utan att någon befordran uppnåddes, tills F. blef hi
derför och i sin ålder fann en giltig anledning att insk
sig inom sitt vetenskapliga otium. Huru detta blef verks
derom vittna de tal, hvaraf flera hafva vetenskapliga äm
till föremål, och som han höll dels i Vet.-Akad., dels i Vitt
Hist. och Ant. Akad. Den förstnämnda af dessa Akade
förvarade äfven bland sina handlingar de Meteorologiska O
servationer, som F. åren 1748—56 samlat och insändt.

F. använde sin mesta tid på läsning. Företrädesvis
skade han Mathematiken. Han var mycket språkkunnig.
Till Vet.-Akad. har han öfverlemnat ett capital af 1000 R
B:co, hvaraf räntan skulle användas för afhandlingar
mathematiska vetenskaperna.

F. var starkt byggd och hade en jemn helsa. Han
nådde 78 år. Till charakteren var han en »ärlig, redlig
rättskaffens man, långt skild från falskhet, flärd och smick
Han fattade en öfvertygelse endast på säkra grunder,
vidhöll den sedan orubbligt. Han var betänksam på att
taga något nytt. På hans ord och löften kunde man
Hans vänskap var fast och ohycklad. För att tjena en
räknade han ej hvad möda det kostade. För de tjenster,
andra visade honom, upphörde han aldrig att vara tacks
Detta intygas af en vän, som känt F. i sextio år. Till sin
laget var F. lugn och blef ej nedslagen af motgångar.
umgänget var han fri och okonstlad, och deltog gerna i g
och med anständighet muntra sällskap. Han yttrade
klart och fåordigt och med fördragsamhet mot andras me
gar, när dessa voro i strid hans egna.

Vet.-Akademien har (1803) öfver F. slagit en med
(se Hildebrand s. 250). Då F. blef adlad, insköt han
en bokstaf i sitt namn och skref sig *Ferrner* i stället
Ferner. (Hans portr. graverades af J. F. Martin 1796.)

Skrifter: 3 Disp. — Flera Tal och 9 Rön i K. Vet.-Akad. Hand
Åminn.-Tal öfver 1) Prof. M. Strömer 1772; 2) Prof. A. Be
1776; 3) Grefve Carl Rudenschöld 1785; 4) Gr. C. Joh. Cron
1798. — Försök att upptäcka Vetenskapernas upprinnelse och
en utväg att förminska de ofantliga årtal, som förekomma i di
historien, till ett skäligt antal af solår, i Vet.-Akad. Handl. Del
— Bref till N. N. Se Lärda Tidn. 1757 N:o 62. — Bref und

utländsk Resa 1758—63 till P. Wargentin i Sv. Mercur. 1763 sid. 794 o. följ. — Bref till Gjörwell ders. 1764 sid. 114 o. följ.

(Källor: Rehbinders Matr. — Fernow, Beskr. om Vermland. — Melanderhjelms Lefn.-beskr. i Vitt. Akad. Handl. Del. 9. — Rosenhanes Anteckn. — [Tal öfver F. d. 2 Nov. 1802 af A. G. Silfverstolpe. — Vet.-Akad. Lefnadst. 1 B. — Anrep.]) C—M.

FERSEN, FABIAN VON. — FERSEN, OTTO VILHELM V. — FERSEN, REINHOLD JOHAN V. — FERSEN, FREDRIK AXEL V. — FERSEN, AXEL V.

Denna gamla adeliga ätt skall ursprungligen härstamma från Hessen; derefter bosatt sig i Holland, derifrån flyttat till Skottland, sedan utgrenat sig i Polen, Pommern, Estland och sist i Sverige. (Se Anrep I: 796.)

1. FERSEN, FABIAN VON.

Var född (d. 7 Febr.) 1626 i Rewal, son af Öfverste-Lieut. *Reinhold Fabianson v. F.* med *Dorothea Wrangel*, hvars fader var Öfverste och Landtråd. Helt ung skickades han 1643 till Sverige och blef (såsom Hofjunkare) anställd vid Dr. Christinas lysande hof, men emedan hågen mera lekte på krigsbragder, utbad sig den unge ädlingen att (som volontär) få tjenstgöra på flottan, som nu under Amiral Carl G. Wrangels anförande utlopp emot Danskarne (1644). Men då en hastig fred gjorde slut på detta krigståg, begaf han sig till Svenska arméen i Tyskland och blef der 1645 Capitaine vid Torstensons lifreg:te. Han utmärkte sig der på ett sätt, som 1646 förskaffade honom fullmakt som Major vid Casp. Mortaignes Regem.; inom 1647 års slut var han redan Öfverste-Lieutenant och blef 1648 Öfverste.

Efter freden företog han 1650 en resa genom Nederländerna till Frankrike. Återkom till sitt regemente i Stade 1652. Blef 1654 Öfverste för Hvita regementet. Förordnades af K. Carl X Gustaf 1657 till Commendant i Krakau. Åtföljde 1658 arméen till Danmark och erhöll i slaget utanför Kroneborg 5 farliga sår, hvarefter han d. 2 Dec. upphöjdes till General-Major. 1659 blef han åter commenderad för Köpenhamn och derpå skickad att undsätta det belägrade Stralsund, der han d. 5 Oct. s. å. blef Öfver-Kommendant, hvilken befattning han innehade till 1662. År 1663 utnämndes v. F. till Guvernör öfver Lifland och Riga samt blef 1664 tillika öfverste för Åbo läns infanteri och 1668 General-Lieutenant af Infanteriet. År 1674 d. 4 Nov. vardt han General af Infanteriet och tillika upphöjd i Friherrligt stånd.

När han året derefter kom till Stockholm, utnämndes ha (d. 10 April) till Krigs-Råd, med befallning att öfvervar alla vigtiga krigs-deliberationer. Vid Danska krigets utbrot 1675 blef han (d. 6 Okt.) General-Fältmarskalk; General Guvernör i Skåne, Halland och Blekinge d. 23 Juni 167 och Uppsyningsman öfver allt hvad der hörde till milicen oc fästningarna. Alla dessa vigtiga förtroenden skötte han p ett sätt, som tillvann honom så väl Konungens nåd so medborgares aktning. Inemot krigets slut fick han 1677 be fallning att i en vigtig angelägenhet afgå till Lifland. Me döden kom emellan och slutade hans lefnad i Malmö d. 3 Juli 1677. Den 3 Mars s. å. hade han blifvit upphöjd ti Riks-Råd (se källor h. n.). Liket fördes till Rewal och ned sattes der i familjens graf i Domkyrkan. — Gift 1657 Krakau med *Sabina Elisabeth von Westerhagen*, enka efte Öfverste Breitlach, hvilket äktenskap blef ofruktsamt.

Broder: HANS V. FERSEN, från hvilken den grefliga Fer siska ätten härstammar, född 1625, var, då han jemte Broder blef Friherre, General-Lieut. och blef 1675 Guvernör i Riga erhöll till Friherrskap Skabersjö gods i Skåne, som derefte skulle kallas Kronendal. Befordrades 1682 till Guvernör öfver Ingermanland och Kexholms Län, afled 1683. Gift 1. med *Cath. Elis. Burth;* 2. med *Anna Magd. v. Tiesenhausen.* Hans son var *Reinhold Johan*, se nedanf. N:o 3.

(Källor: Personalier vid Likpred. — Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — [Stjernmans Höfd.-Minne, der det uppgifves att F. för sina förtjenster 1678, efter döden, hedrades med Riksråds-värdighet. — Rådslängden. — Sundholm, Sv. Fältmarskalkar. — Anrep I: 798.])

2. FERSEN, OTTO WILHELM VON.

Föddes (d. 25 Juli) 1623 i Rewal; Fadern var Lieuten. *Herman Fabianson v. F.*; Modern *Marg. Anrep*, hvars fader var Fältmarskalk och Landt-Råd. Vid 18 års ålder följde han Öfverste Hans Wachtmeister öfver till Sverige och blef (1642) Hofjunkare hos Dr. Christina. Derifrån begaf han sig i krigstjenst och blef Volontär under General-Major Wachtmeisters commando samt kort derefter (1643) Cornet, i hvilken egenskap han tjente under Danska fejden. Efter åtskilliga bevisade mandomsprof blef han (1647) befordrad till Lieut. vid Fältmarskalken Wrangels Lifgarde. I den skarpa träffningen vid Donau 1648 blefvo tre hästar under honom skjutna, och han sjelf farligt sårad. Vid Prags öfvergång s. å. till de Svenske blef han Ryttmästare.

Efter fredsslutet (förmodl. det Westfaliska d. 14 Okt. 1648) begaf han sig till Frankrike och befordrades der (1650) till Major vid General Rosens reg:te. I slaget vid Saint-Marth (?) blef han blesserad och råkade i yttersta lifsfara, medan han red på en Ungersk häst, som, ursinnig af elden, flera gånger med honom rusade in i fiendens leder och slutligen sprang med sin ryttare ned i en djup ström, der han sannolikt skulle omkommit, om han ej af sjelfva fienden blifvit räddad.

Sedan v. F. tagit afsked ur Franska krigstjensten, reste han tillbaka till Sverige och blef (1654) Kammarherre hos K. Carl Gustaf. Sedan han bevistat kröningen fick han befallning att till Danmark åtfölja Dr. Christina på hennes resa ur riket. Vid Polska krigets utbrott beledsagade han såsom Hofmarskalk Konungen på dess resa till rikets södra provinser. Jemte bibehållande af sin Kammarherre-beställning utnämndes han 1655 till Öfverste-Lieut. vid Lifgardet. Derefter reste han på värfning till Tyskland, der han åter råkade i lifsfara genom en häst, som skyggade. Sedermera bevistade han de Polska och Danska fälttågen och avancerade (1657) till Öfverste. För sitt särdeles tappra uppförande vid ett tillfälle fick han af Konungen 1000 dukater till skänks.

Efter Polska krigets slut vardt v. F. (1660) Landt-Råd i Estland. År 1672 befullmäktigades han af Adeln i denna provins att resa till Stockholm, för att af K. Carl XI söka bekräftelse på dess privilegier. Under vistandet der blef han 1674 jemte sina båda cousiner (se ofvanf.) samt sin yngre broder, *Herman*, som då var Capitaine, benådad med Friherrlig sköld äfvensom befordrad till General-Major (vid finska cavalleriet 1672) och derefter (1674) till General-Lieutenant. År 1675 beordrades han att jemte armeen begifva sig till Norska gränsen, Danskarne till mötes. I slaget vid Lund fick han 2:ne sår, måste slutligen gifva sig fången och blef förd till Danmark, der han ovärdigt behandlades och led dessutom stora plågor af sina blessurer. Efter några år, tillbragta i den uslaste belägenhet, fick han tillåtelse att resa till de varma baden, dock på sin parole att derefter åter inställa sig. Efter återkomsten erbjöds honom friheten emot en lösen af 3000 Rdr, men som han ej förmådde anskaffa dem, måste han återvända till sitt fängelse och qvarblifva ända till dess, efter den tappre Fältmarsk. Gr. Königsmarcks seger (d. 8 Jan. 1678) på Landt-Rügen, han mot några Danska officerare utvexlades.

Efter återkomsten blef han utnämnd till General och

deltog 1678 under Fältmarsk. Henr. Horn uti det olyck tåget från Lifland genom Kurland, hvars ändamål var bispringa Sveriges tyska provinser, hvilket dock missly des; 1681 Guvernör samt sedermera General-Guvern Narva (?). Här förlorade han vid den eldsvåda, som 1681 vergick staden, all sin egendom och var till och med helt nära att omkomma i elden. År 1693 tillsändes hon Fältmarskalks-fullmakt. 1698 tog han afsked från sitt Ge neral-Guvernörs-embete och tillbragte sin öfriga lefnad sitt landtgods Curnell (Kurnal) vid Rewal. Oaktadt alla många lifsfaror han bestått och sina många blessurer nådde han en ålder af 80 år, då han (d. 23 April) 1703 a somnade och sjelf slutade sin friherrliga ättegren. — Gi 1669 med *Gertrud Yxkull*, enka efter Öfversten Frih. H Wrangel till Ludenhoff.

(Källor: Personal. vid D:r Langs Likpred. tr. i Rewal 1704. F. — Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — [Anrep, som upp att F. blef general 1677, då han ju var fången, samt att ha 1691 blef gen. guv. öfver Ingermanland och Kexholm. — S holm, Sv. Fältmarskalkar.])

3. FERSEN, REINHOLD JOHAN VON.

Född 1646, son af General-Lieut. och Guvernören Fr. *Hans v. F.* (se under N:o 1) med dess första Fru. Tid egnade han sig åt krigstjensten (se Biogr. Lex. ny följd IV 122); år 1701 vid öfvergången öfver Düna-strömmen nämnes han såsom Öfverste. I slaget vid Clissow (1702) st han med sitt regimente på venstra flygeln. År 1702 General-Major och Commendant i Göteborg; 1709 General-Lieut. och Guvernör i Riga; 1710 i Wismar. Den 3 Jan. 1711 kallades han till Råds-embetet, jemte det att han skulle bevista öfverläggningarna i Krigs-Collegium och Defensions-Commissionen, och d. 5 Juli s. å. blef han General-Fält-Tygmästare efter Friherre Sjöblad, som dog 1710. Då K. Stanislaus 1711 kom öfver till Stockholm, emottogs han och fördes till K. Slottet af K. Råden Gr. Horn och Gr. v. Fersen. Äfven emottog F. Arfprinsen af Hessen-Cassel vid dess högtidliga intåg i Stockholm 1715. I Grefve-ståndet hade han 1712 blifvit upphöjd, hvarefter han skref sig till Granhammar. År 1715 vardt han President i Svea Hofrätt och dog (d. 10 Dec.) 1717 (1716 enligt Stjernman. Riddarhus-Slägttaflan m. fl. Se om F. detta Lexikon B. IX: 248 o. Bref i De la Gard. Arch. XIII: 226.)

Gift med *Anna Sophia v. Ungern-Sternberg*, dotter af Ståthållaren på Riga Slott, Frih. Wolmar v. U.-St. — De-

ras Son, Gr. HANS, som förut varit General-Lieut. af Cavalleriet, blef ock President i Svea Hofrätt och dog 1736. Han var gift med *Eleon. Marg. Wachtmeister*, dotter af K. Rådet, Fältmarskalk. och Presid. Axel Hansson W. till Melsåker, Granhammar och Hjelmarsnäs.

(Källor: Rüdlings Flor. Stockholm. — Norbergs Carl XII:s Hist. — Stjernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. — [Stjernman, Höfd. Minne. — Anrep.])

4. FERSEN, FREDRIK AXEL VON.

Sonson af N:r 3 och son af General-Lieut. *Hans* (se nyss förut). Föddes i Stockholm d. 5/16 April 1719. Sedan han i Lund och Upsala fullbordat sina studier, blef han 1737 Volontär och 1738 Corporal vid Lif-Reg. till häst. Gjorde derpå en resa genom Tyskland, Frankrike och England och trädde 1739 med Kongl. tillstånd i fransk tjenst samt blef 1740 Capiten vid Inf. Reg. Royal Alsace, hvarefter han s. å. i Dec. befordrades till Adjutant vid nämnda sv. lif-Reg. Befordrades derstädes 1741 till Cornet, 1742 (då han hemkallades och bevistade finska kriget) till Lieutenant och 1743 till Corporal vid Lif-Drabanterna. Derefter ingick han s. å. å nyo i Fransk krigstjenst och bragte sig upp till Öfverste för ett eget (1745) värfvadt reg:te. Han var (sedan 1748) Brigadier, då han 1750 erhöll General-Majors fullmakt i Svensk tjenst. Redan förut, 1748, hade han blifvit utnämnd till R. S. O. Tog afsked ur fransk tjenst 1753 och återvände hem.

Efter återkomsten till Sverige valdes Gr. v. F. till Landtmarskalk vid Riksdagarna 1755—56, 1760—62 och 1769—70. Vid den förstnämnda läto Riksstånden öfver honom slå en medalj (se Hildebrand s. 233). 1756 blef han Öfverste för Konungens Lifgarde, 1757 General-Lieut., 1758 C. S. O. m. St. K., 1763 General, 1765 R. och C. af K. M. O. med valspråk *nec citra, nec ultra*, 17.. Commend. af Johanniter-Orden (af hvilken han blef Riddare i sin barndom), 1770 Fältmarskalk, 1772 d. 22 Aug. Riks-Råd, hvilket embete han dock nedlade d. 22 Mars följande året. För öfrigt Ordförande i åtskilliga Commissioner, Deputationer och Directioner. (Blef led. af Sv. Akad. d. 20 Mars 1786.) Blott en obetydlig del af sin lefnad tillbragte han på sina gods Ljung och Löfstad i Östergötland. Det förra hade han såsom fidei-commiss ärft af sin fader, som köpt det af Enkefriherrinnan Grefvinnan Fleming; det senare erhöll han genom sitt gifte med *Hedvig Cath. De la Gardie*, dotter af Riks-Rådet och Riksmarskalken Gr. Magnus Julius De la G. och Hedvig Catharina Lillie.

Riksrådet Axel v. Fersen var en talentfull, men st..k djerf och hersklysten man. Hufvudman för Hattpartiet spelte han en stor role under senare perioden af frihetstiden, och äfven under den följande periodens Riksdagar ställde han sig i spetsen för hela Adeln.

Redan hans första utnämning till General-Major 17.. är märklig, emedan första oenigheten emellan K. Adolph Fredrik och Rådet derigenom bereddes. »Rådet ville vid tillfälle skapa sig en Lewenhaupt i Corporalen vid Drabanterna och Brigadieren i Fransk tjenst, Gr. Axel Fersen. Under det Prinsen var på jagt, satte de emot dess inhämtade vilja honom jemte flera på förslag. Han blef ock a Konungen, såsom ganska sjuklig och lätt att förleda, nämnd emot all tour och vanlighet vid vår armée. Liewen, som var Prinsens factotum, hetsade upp alla Öfverstar och Officerare att hämnas denna tort. Derigenom blef grunden ..lagd till ett Hofparti, och Rådet eller Franska partiet skilt från unga Hofvet». (Bonde, Upplysn., Handskrift. Geijer Sveriges Tillstånd s. 186.)

Den första skådeplatsen för v. F:s aristokratiska verksamhet var Riksdagen 13 October 1755—21 October 1756, .. han i egenskap af Landtmarskalk förde sitt Stånds talan. Han anmälde redan i Sekreta Utskottets tredje session, huruledes ett missförstånd hade yppat sig mellan Konungen och Rådet, bestående deruti, att den förre icke utan pröfning ville underskrifva de mål, som af Rådet voro beslutade. Ärendet hänsköts till Ständerna, som dömde till Rådets fördel, förklarande att Konungen vore förbunden att antaga och underskrifva det, som de fleste af Riks-Råden ansåg för nyttigast; i fall detta förvägrades, erhöll Rådet rättighet att medelst en namnstämpel aftrycka Konungens namn. Detta Ständernas beslut tillkännagafs Konungen i sittande Råd genom en stor Deputation af alla Stånden, anförd af Landtmarskalken.

Just som Ständerna voro på väg att åtskiljas, upptäcktes en sammangaddning, åsyftande att öfverändakasta den närvarande Regeringsformen och förskaffa Konungen en utvidgad makt. Efter slutad ransakning erhöllo Konungen och Drottningen skarpa förebråelser, många straffades med hårdare eller lindrigare straff och tio halshöggos. Bland de sistnämndes antal befunno sig också Gr. Erik Brahe och Frih. Jakob Horn. Den förres grefvinna lärer med knäfall besvurit Grefve v. F. att genom sin inflytelse rädda hennes make, men han förmådde det icke (se Fersens skrifter II 126). — Öfversten för Lifgardet fick vid denna Riksdag a'

Ständerna en särskild instruction, åsyftande att hålla Konungen och hans gemål under noggrann uppsigt, och Gr. v. F. utnämndes till detta embete (d. 30 Juni 1756).

Vid samma Riksdag hade äfven genom Hattarnes bedrifvande kriget mot Preussen blifvit beslutadt. Befälet gafs först, 1757, åt en Mössa, Fältmarsk. v. Ungern-Sternberg, men öfverflyttades sedermera, 1758, på Grefve Rosen, vidare s. å. på grefve Hamilton och slutligen på general Lantingshausen. I Aug. 1759 uppdrog sistn. General åt v. F. eröfringen af öarna Usedom och Wollin, och uppdraget slutades i Sept. med den framgång, att preussarne förlorade sin flotta, befästningarna vid Svinemünde, 2000 fångar och 130 kanoner. Den största fördel denna grefve F:s expedition medförde, var att lifva modet hos hären, då denna framgång var den första sedan 1757. (Efter Fersens Skrifter VIII: 120 f.)

Missnöjet med krigets gång och med dem, som vållat det, utbröt vid den långa Riksdagen, som började den 15 Oct. 1760 och slutade d. 21 Juni 1762. Emedan man förutsåg en storm mot Hattarne, hade i Riksdagskallelsen, tvärt emot riksdagsordningen, krigsbefälet, som mest tillhörde detta parti, blifvit anmodadt att infinna sig. Ehuruväl Konungen sedermera utgifvit befallning, att inga officerare af adeln utan särskildt tillstånd skulle få resa hem från Tyskland, hindrade detta icke, att ju en mängd midt under kriget lemnade arméen och strömmade till Riksdagen. Oaktadt den förstärkning, som Hattarne härigenom erhöllo, och ehuruväl Gr. v. F. återigen blef Landtmarskalk, kunde man ej förhindra det sedan 1738 undertryckta Mössepartiet, till hvilket Hofvet nu slöt sig, att mäktigt uppresa hufvudet och mer och mer befästa sig, ehuruväl man af fruktan att gå miste om Franska subsidierna afhölls att ännu bryta löst. v. F. sökte bibehålla enigheten och varnade, att »riket går under». I denna afsigt närmade han sig å ena sidan till Hofvet, å den andra till de moderatare af Mössorna och sökte gå båda deras billiga fordringar till mötes. Detta bidrog att ännu några år fördröja Hattarnes fall, under det att båda partierna stodo i ett slags beväpnad neutralitet emot hvarandra, ehuruväl de, som hörde till den yttersta sidan af båda, voro missnöjda med denna bemedling, och alla, som ej hörde till Ständerna eller voro deras anhang, beklagade sig öfver bådadera (C. F. Scheffer, i Handl. rör. Skand. Hist. Del. 16).

Oredan i det allmänna penningeväsendet fordrade, att en ny riksdag i förtid sammankallades. Den öppnades d. 15

Jan. 1765 och slutades d. 15 Oct. 1766. General-Adjutanten, C. S. O., sedermera Öfverståth. och Landsh. Frih. Thure Gustaf Rudbeck var Landtmarskalk. Hattarnes redan vid förra riksdagen förberedda, men ännu uppskjutna nederlag följde nu: bland de få, som i Sekreta Utskottet förde det fallande partiets talan, höjde sig v. F:s värdiga och oförskräckta röst. Han försvarade äfven de åtalade Rådsherrarne, bland hvilka ock befann sig hans svåger, Gr. Ekeblad. Den factionen, som nu bemäktigade sig statsrodret, var dock för ingen del benägen att inrymma Konungen en förökad makt, hvilken tvärt om snarare inskränktes. Det strypsystem, som till coursens styrande och credit-myntets upphjelpande vid denna riksdag vidtogs, och den skadliga verkan dessa åtgärder utöfvade på bergsbruket och de andra näringarna, i förening med det öfvermod Mössorna utöfvade mot det besegrade motpartiet, gjorde missnöjet med de nu rådande ännu större än det någonsin varit mot Hattarne, som nu, och Gr. v. F. i synnerhet, voro väl anskrifna vid hofvet. Den allmänna rösten fordrade Ständernas sammankallande; Konungen gjorde derom proposition i Rådet, som hårdnackadt satte sig deremot, hvarefter Konungen nedlade regeringen. Det är bekant, att Collegierna vägrade att efterkomma Rådets befallningar, och ibland de förste, som tolkade dessa tänkesätt, voro v. Fersen och Ehrensvärd, som uppkommo i Rådet och anmälde, att Stats-Contoret icke ville anordna några medel till tropparnas underhåll. Rådet måste nu gifva efter, och en kallelse till Riksdag utfärdades, som sammanträdde i Norrköping d. 19 Apr. 1769, då v. F. med en öfvervigt af 234 röster framför General-Major Th. Gust. Rudbeck för tredje gången blef vald till Landtmarskalk och bibehöll denna befattning äfven sedan Riksdagen blifvit flyttad till Stockholm. Tio Riks-Råd blefvo afsatta, och öfvervigten återkom på Hattarnes sida. Det bör anmärkas i hänseende till v. F., att i en tid, då corruptionen var allmän, han aldrig af det frikostiga Frankrike, oaktadt alla de tjenster han, såsom den mest betydande af sitt parti, gjorde detta land, derifrån emottog någon gåfva.

Thronförändringen gjorde en ny Riksdag, som begynte d. 13 Juni 1771, åter nödvändig. Till Landtmarskalk valdes Öfverkammarherren, R. S. O., sedermera Presid. C. N. O. Ax. Gabr. Leijonhufvud. Redan detta val och Fersens uteslutande förebådade, att Hattarnas nyss vunna öfvervigt åter var förlorad. Båda partierna voro dock ense om att hålla Konungamakten i lika trånga eller ännu trångare gränser än förut, men de voro oense om sättet; Mössorna ville

a Ständernas makt, Hattarna åter ytterligare befästa Råts myndighet. De förra hade en öfvervägande inflytelse s de trenne ofrälse stånden, som nu, icke utan öfvermod, rjade antasta Adeln och för sig också sökte vinna privizier. Till det gamla parti-hatet hade alltså nu äfven ståndsitet sällat sig. Man förklarade samtlige Riks-Råden, med dantag af tvenne, ovärdiga Ständernas förtroende. Hatrne, som sågo sin undergång oundviklig, gjorde dervid, ärt emot förmodan, nästan intet motstånd, utan slöto sig tysthet intill Konungen, hvartill äfven Franska Ambassaıren tillstyrkte dem. Många lemnade staden, och bland m Gr. v. F., sedan han förut yttrat till Ständerna, att gen vän af det allmänna bästa kunde gilla deras förfande; att sakerna skulle mycket förändras, innan de fingo honom åter; han ville icke taga del i deras oenighet.

Denna spådom gick innan kort i fullbordan. Efter reolutionen kallades v. F. (d. 22 Aug.) till Rådsbordet. Vänkapen varade dock icke länge; 7 månader derefter tog ristokraten sitt afsked, och när sex år derefter (den 30 19?] October 1778) Ständerna åter samlades och Gustaf II utsträckte sin hand efter Bankens klenodier, uppträdde . F. och yrkade instruction för Banko-utskottet. Konunen upptog detta mycket illa och skall bland andra föreråelser hafva yttrat, att F. ville ryckas med honom om piran. v. F. berättas derpå hafva svarat, att han visste, tt ett dylikt tillmäle af en Konung plär vara dödens sänebud, men att han med sitt inträde i krigstjenst hade gjort äderneslandet ett fritt offer af sitt hufvud. Det åtrade an icke, helst samma hufvud genom år och bräcklighet förorat af sitt värde. (Af Fersens skrifter IV: 92 f. synes tt det anförda, rör. Kon:s yttrande, ej är riktigt.)

Då Sprengtporten om vintern 1783 uppgjort den planen tt göra Finland till ett sjelfständigt Furstendöme under Rysslands beskydd och meddelat denna plan åt v. F., afådde denne honom derifrån; när den sedan genom andra lef meddelad Konungen, nödgades Sprengtporten gå i Holändsk tjenst och fick respengar af v. F. (Se Adlerbeths Anteckningar I: 35.) Likväl återkom han 1786, uppträdde om en häftig oppositionsman, men ingick sedan i Rysk krigstjenst.

När Gustaf III, som fann 1772 års Regeringsform otillräcklig till genomdrifvandet af sina planer, derför 1789 ånyo sammankallat Ständerna, fann han redan i början af detta oroliga riksmöte Adeln beredd på ett bestämdt och kraftigt motstånd. Första utbrottet föranleddes af Konun-

gens obenägenhet för tillsättandet af ett Stats-Utskott, bru-
ket, i följd af Regeringsformens tydeliga föreskrift och bru-
ket vid de tvenne föregående riksdagarna, skulle öfverse Ri-
kets penningeväsende, hvaremot Konungen ville draga det
under Hemliga Utskottet. Ett häftigt buller uppstod i följd
deraf på Riddarhuset, och då Landtmarskalken, Gr. Char-
les Emil Lewenhaupt, ville afstyra det, hotade man honom
med knytnäfvarna*). »För att bilägga söndringen mellan
Adeln och Konungen begärte F. att enskildt få tala med
Konungen. Samtalet varade i två timmar, mellan fyra ögon.
F. beviste då, huru Konungen hade öfverträdt alla paragra-
fer i Regeringsformen, värfvat anhängare i Ofrälse-stånden
på Adelns bekostnad, och tillade, att inga utvägar stode i
Konungens magt att tvinga Adeln att vika från en bokstaf
i grundlagen, samt att om våld försöktes, vore Adeln fär-
dig att förr låta begrafva sig under spillrorna af sina bän-
kar, än uppoffra det ringaste af friheten. Han bad slutli-
gen, att Konungen måtte följa en rättvisare väg, då Adeln
ej skulle eftergifva något annat Stånd i nit för Konung och
Fäderneslaand. Konungen dolde sin harm och gaf F. under
samtalet endast otydeliga svar; men han yttrade sedan, att
all oreda i Sverige sedan 1772 kom ifrån F., som under
täckemantel af saktmod och billighet underhöll partiandan
hos sina anhängare, och att han alltid varit en afsagd fiende
till Konungamagten och Konungahuset. Konungen sade, att
F. talat med en ton så tilltagsen, som en sjelfständig Fur-
ste af mindre rang till en större, och att det var sista gån-
gen Konungen ämnade tala med honom. En slägtinge till
Landtmarskalken uppläste bland Adeln hans klagoskrift,
hvilken var undertecknad af några och femtio Adelsmän,
hvilka till större delen voro ynglingar. Landtmarskalkens
angifvelser mot F. härrörde i synnerhet deraf, att F. under
sitt tal på Riddarhuset gjorde några rörelser med högra han-
den, hvari han höll en näsduk, hvilket Landtmarskalken ut-
tydde såsom en hotelse med knytnäfven. Ständerna upp-
kallades omsider på Rikssalen, der Konungen gjorde Adeln
hårda förebråelser. Han sade, att han ansåg för sin först
pligt att näpsa dem, hvilka, sedan de burit förmätna händer
på hans faders krona, nu ville ryckas med honom om spi-
ran. Adeln befalltes slutligen göra Landtmarskalken ursäkt
för sitt uppförande och ur sina Protocoller utplåna de öf-
verläggningar, hvarunder oväsendet skulle hafva tilldragit sig.

*) Det följande bör jemföras med Fersens skrifter VII: ...
samt med Adlerbeths Ant. I: 98; se för öfrigt flera ställen i dessa
skrifter.

(d. 7 och 9 Febr.). För att verkställa detta, ålades Adeln att genast afträda till Riddarhuset och i en Deputation, anförd af Gr. Brahe, i hvilken F., De Geer och andra skulle deltaga, göra Landtmarskalken tillbörlig ursäkt. Under talet, som Konungen höll, gnistrade hans ögon, hans hy förvandlades och hans åtbörder röjde den häftigaste vrede. De största tillvitelserna voro ställde mot F., som med flere anmälte sig att tala; men Konungen tystade honom med hög röst och ett hårdt slag med spiran i bordet. F. åberopade sig likväl sin rätt att ej dömmas ohördan. Konungen tillsade honom då, att Adeln ej ägde der att tala, utan blott att höra, och förviste dem till sitt samlingsrum, der de kunde öfverlägga. När Adeln skulle afträda från Rikssalen, yppades ett doft sorl och någon villrådighet hos en del, som trodde att Konungen ej ägde rättighet att så förafskeda Adeln; men F. tog Brahe vid handen och började gå. Sedan Adeln bortgått, fortsatte Konungen likväl öfverläggningarna på Rikssalen med Ofrälse-stånden, beviljade dem Privilegier i ganska nådiga ordalag och befallte dem utse 2 Fullmägtige af hvarje Stånd, att derom med Konungen öfverlägga, för hvilken nåd de aflade sin tacksägelse och ropade högt vid Konungens bortgång: »Lefve Konungen!» Då Adeln kommit på Riddarhuset, behöll F. all köld, sade, att den befallta afbönen för Landtmarskalken var ett straff, som Adeln ej kunde undergå, förr än det blifvit utredt, om de hade förbrutit sig; att de borde tänka på sitt urskuldande, uppläsa och justera Protocollet för den oroliga dagen, hvilket ock bifölls. då F. och De Geer mildrade något sina uttryck. Det beslöts då äfven att Brahe skulle uppvakta Konungen, säga honom Adelns beslut och begära del af Konungens tal. F. sade, att han för sin del ämnade be Konungen utnämna en domstol, vid hvilken han fick utföra sin sak mot Landtmarskalken. Konungen svarade Brahe, att han framdeles skulle låta Adeln veta sin vilja».

Konungen använde nu alla möjliga medel, för att i Stånden genomdrifva Förenings- och Säkerhets-Acten. Adeln förblef obeveklig. Fråga uppstod då om att arrestera de mest högljudda bland Adeln. Wallquist afstyrkte detta våldsamma steg, men då detta råd icke följdes, afskickades en tropp af lätta Dragonerna och Borgerskapets kavalleri, för att häkta de ifrigaste talarne på Riddarhuset. Desse voro Fersen, General Horn, Stjerneld, De Geer, Rutger och Gustaf Maclean, Frietzcky, von Gerdten, Billberg, Johan v. Engeström, f. d. Justitiæ-Canc. Lilljestråle, Öfverste Almfelt och hans bror Lieutenant Almfelt, Riddarhus-Sekret. Bun-

gencrona och Riddarhus-Fiskalen Ihre; de sju första af dess insattes (d. 20 Febr.) på Fredrikshof. Motståndet på Riddarhuset blef derigenom icke minskadt, utan tvärt om häftigare. Adeln vägrade orubbligt Actens antagande och förblef dervid, ehuru Landtmarskalken öfvertalades att underteckna den. Derefter afblåstes Riksdagen, och de fängslade adelsmännen, utom tvenne, utsläpptes dagen derpå, sedan de nära 10 veckor setat innestängda. (Se härom Fersens skrifter VII: 127 f.)

Den nu redan sjuttioårige kämpen för Svenska friheten och den högre Aristokratiens intressen i synnerhet lefde ändock länge nog, för att blifva ett vittne till de bittra frukter, som detta ingrepp i grundlagen medförde för fäderneslandet, och den fasansfulla olycka det beredde segraren sjelf. F. dog i Stockholm d. 24 April 1794.

Söner: 1. AXEL (se nedanf.) 2. FABIAN REINHOLD f. d. 7 Oct. 1762. Erhöll sin bildning hufvudsakligast utrikes, i synn. vid Universitetet i Strasburg. Blef redan vid 5 års ålder Sergeant och hann vid 21 år till Capitaine, i hvilken egenskap han bevistade Finska kriget. Lika hastigt följde hvarandra befordringarna äfven sedermera, så väl å krigsmannabanan som vid hofvet. År 1793 blef han Öfverste-Lieuten. och Sekundchef för Göta Garde samt 1796 Secundchef vid Svea Lifgarde; 1794 (1795?) R. S. O., 1800 C. S. O., 1802 C. m. st. K., s. å. Öfverste Kammarherre i survivance. Ur Krigstjensten tog han afsked 1796, blef 1799 Ledamot i Rikets Allm. Ärendens Beredning; vid Riksdagen 1800 utvaldes han af sitt stånd till dess fullmäktig i Banken, hvilken befattning han lemnade 1810. Vid Kröningen 1809 tillades honom titeln af En af Rikets Herrar. Efter sin Broders mord tog han (den 28 Juli 1810) afsked från sin tjenst vid Hofvet och bibehöll af alla sina befattningar endast platsen i Beredningen. Blef slutligen 1814 R. af K. Seraph. O.; s. å. Heders-Led. af Landtbr.-Akad. Dog d. 10 Mars 1818. Gift 1797 med *Lovisa Sophia*, dotter af framl. Hofmarsk. C. N. O. Sten *Piper* och Cath. Wilh. Ehrensvärd. Barn: 1. *Axel*, f. 1798, ingick vid Svea Lifgarde, dog i Pisa 1838; 2. *Gustaf Hans*, f. 1802. (Död d. 15 April 1839, då ätten med honom utgick på manssidan); gift med *Sophia Bonde*, dotter af Frih. Carl B. på Eriksberg; 3. *Hedvig Wilhelmina*, f. 1816, gift (1835) med Capitainen vid Gardet m. m. Grefve Carl Aug. Gyldenstolpe († 1872).

(Källor: Rehbinders Landtmarsk. Hist. — Bruzelii Sv. Historia. — Geijers Teckning af Sveriges Tillstånd i Sv. Akad. Handl. Del 18. — [Anrep. — Boijes Riksdagshist. m. fl. ofvan i texten anförda skrifter.])

5. FERSEN, AXEL VON.

Son af den föregående. Född d. 4 Sept. 1755. I sin ngdom njöt han en sorgfällig uppfostran, som leddes först f Jak. Forsslund, hvilken sedermera blef Cancelli-Råd, sean af en Ungersk Adelsman vid namn Fredr. Bolemanny. 'ill och med Latinet försummades icke, så att han äfven i ænare år kunde brefvexla på detta språk.

Ännu icke 16 år gammal skickades v. F. 1771 utrikes ör att studera vid Carolinum, ett institut i Braunschweig, ch sedan vid Krigs-Akademien i Turin. Sedan han der ılländat sin bildning och besökt de flesta af Europas hyfade länder, hemkom han 1775, hvarefter han s. å. utnämnes till Capitaine vid Lif-Dragonerna. Några år derefter 1779) utreste han till Frankrike, der han redan 1770, uner sitt första vistande, blifvit antagen såsom Lieutenant à suite vid Franska reg:tet Royal-Bavière; nu utnämndes ıan till Öfverste. Såsom Adjutant hos Grefve de Rochamıeau bevistade han Amerikanska kriget, der han åtskilliga ånger utmärkte sig, i synnerhet 1781 vid belägringen af York Town. I följd deraf blef han 1782 Colonel en Second lu Regiment Royal Deux-Ponts och 1783 Colonel Proprieaire du Regiment Royal-Suedois. Tillika avancerade han ıemma, i det att han 1782 blef Öfverste i armeen, sedan ıan året förut erhållit Svärdsorden, samt 1783 Öfv.-Lieut. id Lif-Dragonerna. Den unge ädlingen var firad och omyckt både vid hofvet och i de högre sällskapskretsarna i Paris; redan minnet af den tillgifvenhet hans fader ständigt isat Frankrike, gjorde hans namn der kärt och afhållet; hans bildning, hans fina och belefvade seder, hans vackra gestalt (som denna familj tycktes vara ett arf) och öfriga personliga egenskaper gjorde honom till en prydnad för hvart och ett hof: framför allt blef han en gunstling hos Frankrikes Drottning. Torde hända skulle också v. F. gerna hafva velat framlefva en stor del af sin lefnad vid detta glada hof, om icke K. Gustaf III, under resan till Pisa, gifvit honom en vink att förena sig med hans suite. I följd af denna befallning reste han till Tyskland, Konungen till mötes, och for sedan i hans sällskap genom Italien, Frankrike och Tyskland, hvarefter återkomsten till Sverige skedde 1784.

Efter Finska krigets första utbrott bevistade v. F., som 1787 blifvit Capitaine-Lieutenant vid Lifdrab. Corps. samt Öfv.-Lieuten. vid Adelsfanan, endast första fälttåget, emedan han på hösten 1788 blef afsänd till Frankrike, der den politiska horisonten redan börjat mörkna. K. Gustaf III ville der hafva någon pålitlig och i förhållandena invigd man,

som kunde meddela honom säkra underrättelser och gifva hofvet goda råd samt, om möjligt, leda det efter sina planer. v. F. blef nu vittne till revolutionens utbrott och hastiga tillväxt. Ändtligen kom det så långt, att den Kongliga familjen beslöt att rädda sig med flykten. v. F. var med i hemligheten, men saken bedrefs utan särdeles försigtighet. Han hade åt Drottningen låtit göra en vagn, som genom sin storlek och sin egna inrättning redan väckte uppseende. Mellertid tycktes företaget vilja lyckas. Midnatten d. 20—21 Juni 1791 afreste från slottet Konungen, Drottningen, Dauphin, Madame Royale och hennes Syster samt Prinsessan Elisabeth; v. F. satt på kuskbocken; en annan vagn följde efter med några kammarfruar; eskorten utgjordes af tre Lifgardister som kurirer. Den sorgliga utgången på denna resa är allmänt bekant; man vet att K. Ludvig XVI i följd af sin egen oförsigtighet blef igenkänd i St. Menehould, anhållen i Varennes, återförd till Paris och kort derefter insatt i Tempeltornet. Under tiden arbetade K. Gustaf III att få ställa sig i spetsen för den coalition, som skulle anfalla Frankrike, befria Konungen och sluta det borgerliga kriget. Hvilken andel v. F. tog i denna plan, känne vi icke; mellertid uteblef Sveriges deltagande i denna expedition genom den Svenska Konungens kort derefter timade död.

Sedan v. F., i följd af sitt deltagande i denna misslyckade flykt, måst lemna Frankrike, användes han på beskickningar, rörande Franska ärendena, till åtskilliga Tyska hof. Han bevistade äfven Congressen i Rastadt, men kunde der ingenting uträtta. Lyckligare var han på sin beskickning till Baden, der han afslöt giftermåls-contraktet med Prinsessan Fredrika Dorothea Vilhelmina.

Grefvens vidare befordringar voro: år 1791 hade han blifvit C. S. O.; 1792 General-Major; 1798 C. S. O. m. st. K.; 1799 (d. 16 Nov.) En af Rikets Herrar; s. å. (d. 6 Dec.) Upsala Akademi-Canceller, sedan Konungen af missnöje med Universitetet, i anledning af ett der förefallet uppträde, afsagt sig Cancellariatet, hvilket han, sedan 1796, ehuru han redan tillträdt regeringen, sjelf hittills fört; 1800 R. o. C. af K. M. O.; 1801 Riks-Marskalk; 1802 General-Lieutenant; 1809 General. Vid Kröningen 1800 förde han Riksbaneret; var Ledamot i Regeringen fr. d. $^{29}/_{11}$ 1800 till $^{11}/_{1}$ 1801 under Konungens resa till Petersburg, 1801 fr. d. $^{20}/_{2}$ till $^{10}/_{5}$ under Konungens resa till vestra och södra orterna, 1803—05 under Konungens vistande i Baden, 1808, Juni—Nov., under Kon:s resa till Finska och Åländska skärgårdarna.

Vid krigets utbrott emot Napoleon åtföljde v. F. Ko-

ıungen till Tyskland och biträdde honom i dess bemödanlen att der förvärfva bundsförvandter. Då K. Gustaf Adolph, ıtött på Konungen i Preussen, som ej ville foga sig efter ıans vilja, var på vägen att förklara denne mäktige bundsörvandt krig och med sin ringa, i Tyskland för handen vaande styrka angripa hans rike, gjorde v. F. sitt bästa att ned trägna böner i bref afstyrka honom från ett så vådligt öretag. Han fick sedan befallning att återresa till Stockıolm, för att åtfölja Drottningen till Skåne, der hon skulle nöta sin från Tyskland återkommande gemål.

Revolutionen inträffade, i hvilken v. F. icke tog minsta lel. En ny Thronföljare valdes, som genom sin stora popuaritet ansågs mindre behaga den högre Adeln. Carl Auɡust dog hastigt: ett rykte utspridde sig, att han före sin ıedresa till Skåne blifvit förgiftad, hvilket troddes hafva ıkett i thé hos Grefvinnan Piper, v. F:s Syster, och på Broderns anmodan. Det behöfver icke sägas, att detta skändiga rykte, så helt och hållet stridande mot Grefvens ridderiga och rättskaffens charakter, saknade all grund. Sinnena voro dessutom antända genom tidningarna och i synnerhet genom en i Nya Posten införd fabel om Räfvarna. När nu 1. 20 Juni 1810 det furstliga liket infördes i Stockholm, och v. F., såsom Riksmarskalk, utanför tullen emottog det och i spetsen för sorgetåget for genom stadens gator, upphof sig ett högljudt sorl; den granna vagnen, den prunkande Riksmarskalks-skruden förekom folket såsom ett hån i den allmänna sorgen. När tåget under ett ständigt växande oljud kommit på Stora Nygatan, begynte man kasta stenar på den åkande och ropa Mördare! Vagnen blef anhållen; v. F. sökte tillflykt i ett nära Riddarhustorget beläget hus; man rusade efter honom, misshandlade honom, slet ordnar och kläderna från hans kropp, hvilka kastades ut genom fönsterna, upptogos af folkhopen nedanför med vilda hurrarop och sletos i tusen stycken. För att stilla det allmänna raseriet och tillika rädda det olyckliga offret, lofvade tvenne höga officerare att föra v. F. till Rådhuset, för att der sätta honom i häkte. Dödsblek och blodig gick han nu ut på gatan, men så snart folkhopen åter fick se honom, började man åter slå honom med parapluier och käppar. På sådant sätt vandrade han fram till Rådhuset. Redan uppkommen på trappan blef han derifrån nerknuffad, utsläpad och slutligen slagen till döds. Folkhopen slet hans återstående kläder i stycken och bortförde dem som segertecken samt tågade derefter till Fersiska huset för att utfordra Grefvinnan Piper, men hon hade redan på en båt flyktat

till Vaxholmen. Det nakna och stympade liket lades i e kista af några polisbetjenter och insattes i polisens arrest rum. Allt detta tilldrog sig i åsynen af talrika på Riddar hustorget uppställda troppar, hvilka hvarken af egen drift elle på högre befallning gjorde ett steg, för att under detta fler timmar fortsatta oväsende komma den förföljde till hjelp Så slutade Sveriges stoltaste aristokrat, tvenne hofs älsk ling och prydnad, sin fordom så lysande bana!

Under den ännu jäsande sinnesförbistringen vågade ma icke gifva den mördade en med hans värdighet öfverens stämmande begrafning. Liket blef alltså utfördt till han gods Steninge och der i parken bisatt, öfver hvilket ställ sedan ett vackert monument i götisk stil af hans brode och arfvinge (ty Axel v. F. dog ogift) blef upprest. (Ha ligger begrafven i Ljungs kyrka, i F:ska familjegrafven.)

Hans utseende och charakter skildras af hans akademi ska loftalare sålunda: »Hunc tantum Virum eximia form natura exornaverat; grandior Illi erat corporis statura, se concinna tamen et ad dignitatem apposita; incessus gravi nobilisque; gestus omnes elegantes atque politi: vultus erec tior et serenus: frons ad mansuetudinem plerumque porrecta in tristitiæ speciem subinde dejecta: ex oculis incredibile jubar Pulchritudinem corporis pulcherrimæ virtutes et animi dote auxerunt. Ingenio polluit acri; memoria tenacissima; alacri tate in discendo perrara. Multa experientia edoctus, quod in quavis re esset, facili negotio eruit, et deinde, quod sibi proposuisset, ad finem perduxit. Multorum hominum com mercio adsuetus, mores sibi condidit cultissimos, amabiles et ad omnis elegantiæ habitum pronos: sermonem sibi finxit ve nustum et festivitatum leporibus jucundissimam. Fide erat, in quocumque negotio, incorruptus et integer, æqui servan tissimus, promissionum memor, neque a tramite veritatis ho nestatisque, quaquaversum, *nec citra, nec ultra* (hans val språk), aberrare umquam visus». — Denna teckning saknar visserligen beskuggning, men också fanns i denne ädlings charakter knappt mer än en enda skugga: en stolthet, som af några kallades högdragenhet, men som mera röjde sig i um gänget med likar, än med dem, som stodo under honom; mot dessa var denne aristokrat alltid höflig, ofta vänlig, så vida ej hans lynne fördystrades af plågorna af en inre, chro nisk sjukdom.

(Källor: Murrays Tal vid Grafven. — Offic. Parent. d. 21 Mars 1811 nomine Acad. Ups. præstitit L. G. Rabenius. — Särsk. Med del. — [Upf. Sällsk. Tidn. — Anrep. — Rådslängden IX. — Anrep.])

FISCHERSTRÖM, JOHAN.

Om denne man känna vi endast några få spridda data. ın föddes d. 28 Juli 1735. Studerade i Lund, der han 53 utgaf en historisk disputation. År 1761 såg han Fru ›rdenflycht, då (sedan 1741) enka efter Pastor Fabricius › dennes biographi och jemför hennes i detta Lex. X: 56), ſ första gången i sällskap med Grefvarne Creutz och Gylıborg och blef en af de unge män, som slöto sig kring nne och bildade Sällskapet Utile Dulci. Snart förälskade ; skaldinnan i F., men då han för en annan öfvergaf henne, stade hon sig, en ny Sappho, i sjön, ur hvilken hon väl əd lifvet blef uppdragen, men afled tre dagar derefter d. Juni 1763. F. utgaf sedan jemte Gyllenborg hennes ımlade Arbeten och firade henne i ett poem. Ehuru F. sina samtida värderades såsom vitter och vältalare samt ven berömmes af Thorild, var det likväl i ekonomien, som ın mest förvärfvade sig anseende. Han var Ekonomi-Inndent och Andre Sekreterare i K. Patr. Sällskapet samt edan 1786) Led. i K. Vet. Akad., der han nedlade sitt föra præsidium d. 2 Juni 1789, den dag, då Akademien firade tt femtioåriga jubilæum. Han dog d. 28 November 1796.

crifter: Påminnelser vid Sveriges allm. och ensk. Hushålln. Sthm 1761 (rec. i Sv. Merc. 1761, Sept.). — Berättelse om äkta Perlors anseende och bruk i äldre tider, se Nya Sv. Mercur. Nov. 1761. — Några Rön och Anmärkn. vid Strand- och Insjöfisket m. m. Sthm 1768. — Den enfaldige Naturforskaren. Veckoskrift. D. 1 n:r 1—24 Sthm o. Ups. 1768—69. D. 2 n:r 1—7 Sthm 1769 —72. — Tal till Sv. Folket. Ups. 1769. — Bref om Landtbruket. Sthm 1772. — Nye Sv. Ekonomiske Dictionären eller Försök till ett allmänt och fullständigt Lexicon i Sv. Hushålln. och Naturläran. Del. 1—4 (upphör med art. Cabysa). Sthm 1779—92. — Fruntimmers-Port-Feuillen. Sthm 1781. (Se Wälsignade Tryckfriheten 1782 d. 9 Jan. n. 79 s. 316.) — Fru Hedv. Ch. Nordenflycht (Lefvernesbeskrifning i Svenska Galleriet för år 1783, af Martin). — Utkast till en Beskrifn. om Mälaren. Sthm 1785. — Underrättelse huru Såckerkokning m. m. kan verkställas. Sthm 1791. — Tal om de Medel genom hvilka Styrka och Härdighet kunna hos Sv. Folket befrämjas. Sthm. 1794. — 2 Rön i K. Vet. Akad. Handl.; 1 i Vet. Akad. Ekonom. Handl.; 13 i Patr. Sällsk. Journal samt Anmärkn. ang. Skogsskötseln i Patr. Sällsk. Handl. St. VI.

(Källor: Hammarskölds Sv. Vitt. Hist. — Rosenhanes Anteckn. — [Vetensk. Akad. Lefnadsteckn. I Sthm 1869- 73. Ups. Bibl. Cat.])

FLEMING, FAMILJEN.

Denna ätt*), hvars ursprung från den Romerske Consuln *Titus Qu. Flaminius* hör till forntidens dikter, är likväl gan-

*) Se Stjernman, Höfd.-Minne; — Fant, Obs. in Gentem Flemingorum; — Anrep I: 821 f.; — Rådslängden; — Tibell.

ska gammal och var i Medeltiden utbredd både i Englan
och Tyskland. Den äldste af detta namn i Sverige var Ri
daren *Petrus* (el. Peder) *F.*, som omtålas vid år 1387,
1395 och begrafven med sin fru Christina i Gråmunkeklost
i Stockholm. Han egde trenne söner, hvaraf vi märk
de båda följande: näml. 1. *Johan* (Jönis el. Jöns) till Norr
näs (på Vermdön), K. Albrechts Råd 1384, † 1395, begraf
ven i Vermdö kyrka, som han byggde; hans son, *Jöns*, va
1430 Kyrkoherde på samma ö. 2. *Claes* (Clawus) til
Penningby, K. Erik XIII:s Råd 1396 (?), Lagman i Finland
† 1425. Skänkte året förut 100 Mark till ofvannämnd
Kloster i Stockholm, till hållande af en årlig själamessa fö
hans fader Petrus, hans bröder Magnus och Johan samt ho
nom sjelf jemte deras hustrur. Denne Claes egde 2 söner
Henrik och *Magnus*, hvilka grundade hvar sin slägtlinie.

a) Äldre Grenen.

JOACHIM (1), Henriks son var 1489 Riksråd och 1491
Höfvidsman på Åbo slott. Hans söner voro:

ERIK (2) till Svidja och Qvidja (2 mil från Åbo), blef
1518 Häradshöfding, 1522 Amiral, 1523 Riks-Råd, kort der-
efter Öfverste för mest Tyska troppar, med hvilka han in-
tog hela Finland; 1525 Lagman öfver Viborgs och Rase-
borgs m. fl. Län; 1526 Sändebud till Ryssland; 1528 Rid-
dare vid Konungens Kröning; 1534 Slottslofven på Viborg;
1535 Öfverste för det krigsfolk, som skickades till Skåne
K. Christian III till hjelp. S. å. Sändebud till Danmark
1536 Höfvitsman på Raseborg; fick 1537 ett ampert bref
från sin Konung, i anledning af allmogens förtryck med
skjutsfärder och länsmansgästning (se Sv. Magaz.); 153
Lagman i s. Finland; 1541 andra gången Amiral. 1542 fick
han Stockholms slott och stad till getreuer hand och uti en
ärlig Slottlofven. Död d. 14 Dec. (Aug. hos Anrep är fel)
1548 och begrafven i Pargas kyrka. Gift med *Hebla Sparre*,
dotter af Riks-Rådet Sigge Larsson. (Anrep I: 822, Tab. 6.
— Se B. Lex. Ny följd IV: 125.)

IVAR (3) till Sundholmen och Nynäs, blef 1523 Riks-
Råd. Sedan (jemte Erik) Krigs-Öfverste i Finland. 152
Ståthållare på Castelholm med Åland samt Lagman öfver
Finland och Åland. 1528 vid Gustaf I:s kröning Riddare.
1532 Sändebud till Köpenhamns möte. 1533 åter förordnad
Lagman öfver Finland. 1534 utsänd till Pommern och Preus-
sen att värfva krigsfolk och båtsmän. Död 1547 i Finland.
Gift med *Märta* (Mätta) *Ulf* till Nynäs, enka efter Rag
Pik eller Pijk. (Anrep I: 822, Tab. 9.)

Ofvannämnde *Erik* (2) var fader till *Joachim* (4) och

), hvilken senares lefnad h. n. berättas. JOACHIM (4) fte sig 1561 med Erik XIV:s frilla *Agda Pehrsdotter*, med ilken Konungen hade haft tvenne döttrar. Dessa anmo-des hans Syster, Prinsessan Cecilia, att uppfostra, emedan n ej tilltrodde modern nog skicklighet dertill. Joachims tter, *Anna*, blef gift med Hieronymus Birckholtz, Hertig rls Kammarjunkare. (Anrep I: 822 Tab. 7.)

Ofvannämnde *Ivar* (3) hade sonen *Lars* (6) K. Erik [V:s Troman och Sekrete-Råd och förste Guvernör i Est-ıd. Blef Friherre vid kröningen 1561 och dog s. å. nrep I: 822 Tab. 10.)

1. FLEMING, CLAES ERIKSON.

Född 15 ... Son af ofvannämnde *Erik F.* (2) och *bla Sparre.* Var ibland de 33 Riddare, som dubbades i kröningen 1561. S. å. Riksråd samt Guvernör öfver tland och Ståth. i Rewal. 1563 Öfverste-Befallnings-n på slottet Wittensten. När Hertig Johan d. 29 Aug. å. affördes på en jakt till fängelset i Gripsholm un-r 100 knektars bevakning, uppdrogs verkställigheten deraf F. och Matths Törne. (Annars heter det hos Stjern-an, att F. d. $^{28}/_{8}$ 1563 förordnades att föra befäl vid ert. Johans förvaring på Åbo slott samt att följa honom i resan från Finland.) År 1564 var han såsom Öfverste ygmästare med ibland de troppar, som förgäfves belägrade ohus. Öfver den flotta, som s. å. i Juli utlopp, förordna-s F. (till Öfverste-Amiral enl. Stjernman) jemte Nils Grip h Per Banér till Amiraler. Dessa voro i början lycklige, pbragte 26 (18?) Lübska och 8 Holländska fartyg samt go ett Danskt örlogsskepp, men sedan uppkom oenighet dem nellan, flottan drog sig undan till Öland, dit fienden följde ter och gjorde en landstigning. K. Erik reste då sjelf till nåland, och på hans befallning öfvertog Cl. Christerson om befälet, drabbade tillsammans med Danskarne utan-r klippholmen Jungfrun och tvang dem med tre skepps rlust att draga sig tillbaka åt Öresund. F. fick likväl erföra flottan till Elfsnabben och tog äfven på hemvägen igra köpmansskepp, men minnet af den förut lidna förlu-en, till hvilken Konungen i synnerhet tyckes hafva ansett . skyldig, vaknade två år derefter hos Erik XIV och var åra att då kosta Amiralen lifvet. Då slutligen 1568 de åda Hertigarne i fiendtlig afsigt närmade sig hufvudstaden, tsände K. Erik Sivard Kruse och F. med några espingar ch en galère att mota deras framsteg i Mälaren, men de åda befä[illegible] gingo i stället öfver till Hertigarne.

Belöningen uteblef icke, ty vid Kon. Johans kröning d. 10 Juli 1569 blef F. Friherre (till Wik i Finland). Var s. å. Lagman i S. Finland. I Dec. s. å. anförtroddes honom befälet öfver en tropp, som gick öfver fjällen midt i vintern in i Trondhiems län samt der härjade och brände omenskligt, under det att en annan tropp under Brynte Lillje inföll i Bohus län och förfor lika grymt. 1570 finna vi F., under titel af Öfverste-Amiral, åter till sjös, då han eröfrade örlogsskeppet Björnen och höll hela sommaren sjön klar. Samme man, som hade fört Hertig Johan till Gripsholm, förde i Nov. 1571 dit Brodern och erhöll i Mars 1572 befäl öfver dennes bevakning eller »förvaring» derstädes. År 1574 uppträdde F. i Finland, blef der, sedan han i Januari såsom fullm. Commissarie försökt en underhandling med Ryssen, Öfverste-Befallningshafvande i Finland och sedermera tillika öfver Wiborgs Slott och stad. Vidare utnämndes han 1582 åter till Öfverste-Amiral, 1588 (1587?) till Riks-Amiral (då ännu icke ett af de fem höga Riksämbetena, hvilka först 1602 upprättades), 1591 (1594 ny fullmakt) till Riks-Marsk och 1594 till General-Guvernör i Finland.

När Sigismund blifvit vald till Konung öfver Polen, men K. Johan 1587 tvekade, huruvida han borde tillåta sin älskade Son att dit afresa, var F. den ende ibland hela Rådet, som afstyrkte detta. Likaså var F. den ende, som var af Konungens mening, då denne på mötet i Rewal 1589 beslutat att taga sin Son med sig tillbaka till Sverige och endast af ett uppror derifrån kunde hindras.

I Aug. 1592 begaf sig F. jemte trenne andra Commissarier till Narva, för att med Ryssarne underhandla om fred eller stillestånd, men då desse befunnos högst öfverdrifna i sina anspråk, reste han sin väg. De qvarvarande, som på länge ingenting kunde uträtta, handterade han i sina bref så skarpt, som om de varit hans »stalldrängar», enligt deras eget uttryck i klogomålen till H. Carl, och en af dem, Stålarm, hotade han i ett enskildt mål med bödelsyxan. Anledningen till F:s hastiga afresa var måhända mindre oviljan öfver fiendens stolthet än den inträffade underrättelsen om Konungens död. Riks-Marsken skyndade nu att besätta alla pass och färjställen, i afsigt att afskära all förbindelse med Sverige, taga ed af krigsfolket å Sigismunds vägnar samt genom sändebud underrätta honom, att han höll honom så väl landet som flottan till handa; men icke nöjd härmed, skickade han till Sverige öppna bref med hotelser emot en hvar, som ej ville hålla sig stilla och blifva Konungen trogen. Dessa bref, skrifna på bruten Finska, och der han. utbre-

dande sig öfver sin Herres makt, bland hans anhängare äfven ıppräknade några, som redan voro döda, väckte både löje ɔch förtrytelse. Detta nit hade sitt ursprung på en gång af ɾroheten mot den lagliga öfverheten, af hat till Hertig Carl ɔch Svenska Rådet alltsedan mötet i Rewal, och tillika af ɡennytta och hersklystnad. Ty F. uppförde sig i Finland ılldeles som om han varit dess Furste; han dref in skatter ɔch besörjde alla ärenden fullkomligt efter eget godtycke. 'örgäfves skickade Hertigen bud på bud, löften, förmaningar, ıotelser. I Finland uppstod nu ett tillstånd, som var föga ɔättre än ett inbördes krig: våldsamma utbrott mellan krigsolket, som höll med F., och allmogen, som höll med Carl. Ian gaf Riks-Marsken allehanda öknamn, såsom »sotnäsa» ıf hans mörka hy, »Svedje-Clas» af hans gård Svidja; Polacarne kallade honom »Dominus Admirabilis» i st. f. Admialis. Oberäknad sin grofhet var han derjemte en stark ıtare, så att han i ett mål, utom den vanliga maten, kunde ıta opp en hel skinka, hvarför Hertig Carl om honom sade: 'det ena svinet äter det andra».

Enligt Sigismunds förordnande afseglade Riks-Amiralen i Iuli 1593 med 27 skepp och galèrer, som dock voro illa utustade, för att öfverföra Konungen från Danzig till Sverige. Han hade i bref tillkännagifvit Carl, att han på vägen skulle ägga till i Elfsnabben och sedan i Kalmar, för att intaga ifsmedel, vid hvilken underrättelse Hertigen genast började ned Rådet uppgöra en plan att afhända honom befälet. Men F. seglade förbi. I Danzig infunno sig också Erik Sparre och Claes Bjelke från Sverige med 13 fartyg; dessıtom hade Sigismund hyrt 20 Holländska, som voro bättre ıeglare än de Svenska, hvarför han ock sjelf steg om bord ɔå ett af de sistnämnda och gick d. 6 Sept. till segels.

Vid Konungens ankomst begärde Hertigen hans lof att agligen få tilltala så väl Riks-Amiralen som Axel Lejonıufvud, hvilken senare anställt ett uppror i Vestergötland. Sigismund gaf derpå icke något svar, men båda afhöllo sig 'rån alla rådplägningar, hvaruti Hertigen var tillstädes. Vid Hofpresten Sucas begrafning d. 20 Nov., som skulle ske med Katholska ceremonier, var Riks-Marsken den, som med väpıad hand stillade det i anledning deraf utbrutna upploppet se ber. härom i Stockholm, dess Hist. etc. [1842] s. 165). På Distings marknad 1594 talade han för allmogen till Koıungens och Papismens fördel, men i sådana ultra-uttryck (han kallade t. ex. Upsala mötes beslut ett »onödigt kalfskinn»), att hans försvar mer lände Sigismund till skada än fördel. Vid K. Johans begrafning i Upsala d. 1 Febr. 1594

måste Riks-Marsken hålla sig undan, hvadan Svärdet bars af Erik Stenbock, ty förbittringen emellan H. Carl och honom hade stigit till sin höjd, sedan F. julen förut tillskrifvit Hertigen ett skarpt bref. Då Hertigen, ett par dagar efter begrafningen, reste upp till Slottet, dit han af Konungen var buden till måltids, mötte han Riks-Marsken, åkande i en släde omgifven af hakskyttar, då han yttrade, att han rätteligen borde skilja honom vid både lifvakt och lif. Då sedan vid bordet af en Italienare sjöngs en Svensk visa, hvaruti följande omqväde förekom: »jag passar intet på», utlät sig Hertigen med ett spotskt löje: »jag passar heller intet mycket på». På den nu församlade riksdagen användе Sigismund och Jesuiterna allt bemödande att få åtminstone en Kyrka åt de Påfviske inrymd. Claes F. utdelte på slottet vin och skänker så rundeligen bland bönderna, att de dertill lofvade sitt samtycke; och förmodligen var han icke den afstyrkande i det på hofvet fattade rådet att fängsla och afdagataga Hertigen. När den Påfviska saken få dagar derefter föredrogs i bondeståndet, ropades icke dess mindre att man borde bedja Konungen skilja Claes F. och Påfvens Legat ifrån sig; äfven krigsbefälet, med Horn i spetsen, anförde bittra klagomål emot den förre och förklarade sig ej vilja tillsammans med honom tjena i fält. Vid kröningen d. 19 Febr. (1594) var likväl Riks-Marsken tillstädes och bar svärdet.

Under den tid Sigismund qvarblef i Sverige var, sedan Hertigen afrest till sitt Furstendöme, Riks-Marsken den allrådande: ingen blef hörd, som antingen ej hos honom stod i gunst, eller som ej infann sig med mutor hos Sekreteraren Jöns Bult. F., som nyligen återrest till Finland, fick ny fullmakt att vara Riks-Marsk, Fältherre, General och Öfverste-Landshöfding. Riks-Cancell. Erik Stenbock, Flemings Frus systerson, förordnades till Ståthållare öfver Vestmanland och Dalarne, F:s ena svåger, Erik, fick Vestergötland, den andra, Arvid, Östergötland, den tredje, Carl, Småland till län. Sålunda blef en stor del af riket liksom delad emellan denna slägt. Efter dessa förordnanden tog Sigismund afsked och gick d. 14 Juli 1594 om bord; han hade äfven hemligen på skeppet låtit nedbära de Svenska riksregalierna, dem han ville föra med sig, men Drotset, Nils Gyllenstjerna, tog dem tillbaka, sedan han gifvit både Konungen och F. deröfver en allvarsam föreställning. F. skyndade efter Konungens afresa tillbaka till sitt ståthållaredöme.

Der regerade F. lika envåldigt som Hertig Carl i Sverige; också fick han 1596 titel af Riksföreståndare. Han vägrade att underskrifva Söderköpings mötes beslut och mottog alla

Papister och missnöjde, som kommo öfver från Sverige. Från allmogen inkommo förgäfves till Hertigen klagomål öfver förtryck, särdeles genom hård borgrätt af Ståthållarns rytteri. Slutligen uppblossade i Österbotten lågan i ett formligt uppror, som kallades klubbkriget, under hvilket bönderna började med att föröfva mycken grymhet. Denna betalades dem i fullt mått af Riks-Marsken och af en ny från Polen skickad Befallningsman, Abraham Melkerson, som ankom i början af år 1597. Dennes grymheter retade så menigheten, att de samlade sig nästan mangrannt och öfvermannade honom, hvarefter han blef förd till Stockholm och halshuggen. Men mot våren ryckte F. emot dem med 2,500 ryttare samt omringade den på elf-isen vid Imola uppställda menigheten och gjorde ett förfärligt nederlag. Blodbadet stannade dock icke dervid. Somlige af fångarne sammanbundos i tolfter och nedkastades i vakar, andra tvungos att med tänderna bita lösa tegelstenar ur murar, emedan de sagt, att de på det sättet ville förstöra Åbo slott o. s. v. På detta vis dödades i och efter slaget 5,000 man. F. drog sedan till Tavastland, der han förfor lika omenskligt. Inalles skola 11,000 bönder i detta krig hafva omkommit.

F. fick dock ej länge smaka frukten af denna seger och den nya ynnest, hvarom Konungen efter tidningen derom försäkrade honom. Han dog i Nyland d. 13 Maj (1597) af en så kallad förtrollad, förmodligen förgiftad, pil, som lärer kommit från Hertigens partj. (Se Rådslängden IV: 13 i noten, der det hänvisas till Åbo Tidn. 1773, 1774, hvarest uppgiften om dödssättet lärer rättas.)

F. gifte sig 1573 med *Ebba Stenbock*, dotter af Riks-R. Gustaf Olofsson till Torpa, systerdotter till Gustaf I:s andra och syster till dess tredje gemål Barn: 1. *Johan*, f. 1578, 2. *Catharina*, gift med Erik Claesson Bjelke till Wik m. m., samt 3. *Hebla*, gift med Peder Gustafsson Banér. Den nära skyldskapen räddade dock icke slägten från Hertig Carls hämd. Ty när denne i Aug. 1597 genom en förrädare intagit Åbo slott, affördes modern och döttrarna till Stockholm och insattes i Myntmästarn Welam de Wiks hus. Sonen hade redan några månader efter faderns död begifvit sig till Sigismund och blifvit dess Kammarherre. År 1598 följde han Konungen öfver till Sverige och förde, såsom det sedan benämdes, »afvog sköld emot fäderneslandet» i slagen vid Stegeborg och Linköping. Modern hade också hos Hertigen ådragit sig ny onåd derigenom, att hon genom ord och bref förmått ofvannämde Myntmästares son, som var Skepps-Capitaine, att stifta myteri och uppror på Hertigens flotta, hvilket [illegible] kostade honom lifvet. Johan F. följde sir [illegible]

herre åter till Polen, men begaf sig kort derefter till Finland, dels för att tillse om han kunde uträtta något för sin moders bästa, dels för att se om sina egendomar, dem han fann sköflade, hvarefter han sedan ville begifva sig till främmande land. Men när Carl 1599 för andra gången återkom till Finland, råkade Johan i Hertigens våld, som d. 10 Nov. lät aflifva den 21-årige ynglingen, den siste af denna Friherreätt, jemte 11 andra adelsmän.

(Källor: Girs, K. Johan III:s Hist. — Werwing, K. Sigismunds Hist. — Stjernmans Höfd.-Minne (der dock denne Claes Erikson F. [förmodligen i D. I: s. 83, der denne uppgifves som Lagman i Upland och Norrland] förblandas med Claes Hermansson F.) — Dalin, Lagerbring, Botin m. fl. — Gezelii Biogr. Lex. — Fant, Obs. in gentem Flemingorum. — [Rådslängden IV: 13. — Rosenhane, De fem höga Riks-Ämbeten. — Dens. Konunga-Längd. — Stockholm, dess Hist., 1842, s. 165, 170. — Anrep I: 822.] — Om Sonen: Lönbom, Anekd. om Sv. Män, St. I.) P.

b) Den yngre Grenen.

Ofvannämnde *Magnus Claesson F.* (se s. 352 h. o. och Anrep I: 821, 823), var Fader till *Herman F.* till Willnäs (7), Höfvidsman på Åbo 1492. Hans son, *Pehr F.* (8), var Under-Lagman i Södra Finland 1515 (1520?). Dennes son

HERMAN F. (9) till Lechtis, Willnäs, Hannula (rättare Annola) m. m. blef 1544 Hofjunker; gifte sig julen s. å. med *Gertrud Hand*, Håkan Pehrssons dotter, till Attorp m. m.; 1563 Slottsfogde på Wittensten; 1564 Vice Guvern. öfver Rewal och Lifland; 1565 andra gången Slottslofven på Wittensten och 1571 på Wiborg. 1572 Fältöfverste i Finland; 1573 Befallningshafv. öfver Konungens krigsskepp på Narviska farvattnet. S. å. Riks-Råd och Fältmarskalk och Chef öfver Arméen i Lifland; 1574 Commissarie vid Ryska fredshandeln; s. å. åter Befälhafvare öfver Narviska flottan och åter Fältöfverste i Finland. 1575 Commendant på Wiborgs och Nyslotts Fästningar. Död 1583. (Se Anrep I: 824, Tab. 18.)

Hans söner voro *Claes* (10) och *Lars* (11), Frih. 1561, Ståthållare på Åbo, † 1602. CLAES (10) blef 1584 Befallningsman öfver Koporie befästning m. m., 1587 afskedad; 1589 Ridmästare (= Ryttmästare?) öfver Kongl. Hof-Fanan; 1590 Lagman i Upland; fick 1593 Abo befästning i antvard. S. å. Ståthållare i Narva. 1596 Commissarie vid Ryska gränsläggningen; s. å. Commissarie vid mötet i Kex[illegible]; 1597 Ståthållare öfver Åbo Slott och Län. Var 1600 [illegible] flyktig; tillfångatogs och blef 1604 insatt på Sme[illegible]

i Stockholm, men sedan lössläppt mot borgen (se härom Anrep). Död 1616. Gift med *Elin Horn*, dotter af R. R. o. Ridd. Henrik Claesson till Kankas. Har författat den nu högst rara boken »Res in Fennia, qui mutarint et variarint per octoennium a morte Johannis III» etc. Rostock 1603 (se Elmgren, Öfversigt af Finlands Litt. Helsingfors 1861, s. 21, 30. Jfr Warmholtz 3214). Hade två söner: *Herman* (12) och *Henrik* (13). (Se Anrep I: 824 f., Tabb. 19, 30, 20, 24.)

HERMAN (12), som var den äldre (icke, enl. Fants uppgift, den yngre) brodern, var född före år 1584. Antingen han eller brodern var 1621 Fullmäktig vid Ryska gränsregleringen, jemte Christer Claesson Jägerhorn (icke Horn, såsom Hallenberg förmäler). 1623 Assessor i Åbo Hofrätt; 1641 Landshöfd. i Savolax och Nyslotts län. Anklagad för grofva embetsfel, hvilka ej numera äro kända, dömdes han embetet 1645 förlustig. (1645 d. 18 Dec. afskedad för sin höga ålderdoms skull, enl. Stjernman II: 450. † 1652, enl. Anrep I: 824.) Gift 1) med *Märta* (*Mätta*) *Ille*, 2) med *Anna Stubbe*, enka efter Claes Christerson Jägerhorn. I hans lefnadsbeskrifning (se Lagi Åbo Hofr. Hist.) förekommer den märkliga och förut okända omständigheten, att redan 1607 ankom öfver Viborg till Sverige ett Persiskt Sändebud, som Herman F. fick befallning att förpläga.

2. FLEMING, HENRIK CLAESSON (se 13 h. o.)

Till Lais, Lechtis, Fagernäs m. fl. Född d. 15 Aug. 1584. Blef 1605 Hofjunkare; ingick sedan på Konungens åstundan i krigstjenst och bevistade med Gustaf II Adolph fälttågen mot Danmark och Ryssland. Blef 1612 (1611?) Ryttmästare för 350 man Uplands Ryttare. 1614 Subdelegat jemte Engelske Hofjunkaren Th. Smith mot Ryska Sändebuden och afslöt med dem freden i Stolbowa (d. 27 Febr.) 1617. S. å. Ståth. öfver Viborgs och Nyslotts fästningar och län. 1618 Öfverste för Karelska krigsfolket. 1620 Landshöfd. öfver Ingermanland samt Ståth. i Narva fästning (ej Län) m. m. samt belägrade på befallning Dorpts fästning. 1622 Öfverste för hela Finska Rytteriet. 1628 Vice Amiral. 1634 Gesandt till Ryssland, men emedan han yttrade missnöje öfver underhållets knapphet, tillförordnades i hans ställe Erik Gyllenstjerna; när han (F.) likväl sin felaktighet afbad, togs han (F.) till gunst, och beslöts att båda skulle föra underhandlingarna (jfr Gyllenstjernas biografi i B. V); 1638 förordnad till Assessor i Krigs-Rådet samt Mönsterherre i Sverige och Finland; 1643 (i Sept.) Landt-

marskalk; 1644 uppdrogs honom försvarsverket på gränse till Jemtland, med befallning att »bringa samma landsk under Svenska kronans lydno, hvarunder det tillförene hör och legat», hvilket han också så lyckligt uträttade, att invånarne i Mars svuro Sverige tro- och huldhet. Kallades strax derefter (i Sept. s. å. enl. Boije) till Stockholm, då andra gången Landtmarskalkstafven honom anförtroddes. Död d. 7 Nov. 1650 och begrafven i Wirmo kyrka. Gift 1) 1608 med *Ebba Bååt*, Häradshöfd. Erland Bååts till Fituna dotter och Dionysii Beurei dotterdotter; 2) 1633 med *Sigrid Kursell* (el. Kurssel), hvars fader, Jost K., var Landshöfding öfver Nerike.

Under sin barndom och ungdom var F. i flera lifsfaror. Bland annat föll han en natt, då han duellerat med Axel Wachtmeister, tvenne gånger i en öfver 4 famnar djup brunn. Emedan fadern emot honom visade sig mycket njugg, var han också i början i stor penningeförlägenhet. »Åtta dagar efter mitt (första) giftermål — berättar han sjelf — blef vår olägenhet så stor, att jag utöfver alla utgifter till mitt bröllopp ej mera i behåll hade än ett halft runstycke, det jag i några vänners närvaro slog fast i min kammarvägg, och strax band den tomma pungen vid min pistols laddstock och sköt den således i vädret, bedjande min unga hustru att hon ville bedja Gud om sin välsignelse» m. m. Svärfadern hjelpte honom till en början med åtskillig proviant, hvarefter han begaf sig till sin fader, som väl inhyste honom på sin gård Hannula, men lät förut derifrån bortföra all säden. Derför for han 1609 öfver till Sverige och arrenderade Fituna af Svärfadern. Han utmärkte sig i Danska kriget (vid ett tillfälle »drabbade 6 kulor på harnesket»), men »Gud välsignade honom i detta och Ryska kriget rikligen med alla ymnigheter i guld, sölf och penningar». Då Fadern dog, hade han i sitt testamente förordnat, att Henrik skulle mot lösen erhålla Lechtis gård. Sedermera förtjenade han på leveranser till armeen, kronoarrenden och handel med egna skutor och »krejare» på Tyskland, Lifland och Holland ganska ansenligt, så att han blef en rik man och kunde inköpa flera stora gods. Så t. ex. hade han 5000 dalers årlig behållning af sitt arrende af Nyslotts Län: på ett annat hade han 10,000 dalers vinst. En del af dessa egodelar använde han till fromma ändamål. Så har han skänkt predikstolen (icke den nuvarande) och låtit bygga södra muren i S:t Jakobs kyrka i Stockholm, äfvensom i Finland uppbyggt Mitois (Miestois?) vackra kapell-kyrka (under Wirmo) samt dessutom gjort stora föräringar till Åbo, Viborgs och andra kyrkor.

Söner: med förra giftet: 1) *Johan*, f. 1609, Öfverste . Österbottens reg:te och Commendant på Calmar, † 1646 barnlös. 2) *Erik*, se nedanf. 3) *Claes*, f. 1617, Amiralitets-Capitaine, † 1668 (1669?) utan söner. 4) *Henrik*, Öfverste . Björneborgs reg:te, erhöll 1674 General-Majors afsked, † 697. Med senare giftet: 5) *Jakob*, Landsh. öfver Vester-botten. Gift 1) med R. R. och Riks-Skattmäst. Seved Bååts, ch 2) med R. R. och Riks-Skattmäst. Frih. Gustaf Bondes lotter.

(Källor: Egenhändig Lefnadsbeskr. i Lönboms Upplysn. i Sv. Hist. Del. I. — Gjörwells Sv. Bibl. Del. 3. — Gezelii B. Lex. — Rehbinder, Landtmarsk. Hist. — Fant, Obs. in Gentem Flemingorum. — [Stjernman, Höfd.-Minne II: 448. — Boije, Riksdags-Hist. s. 55 f., innehållsrik öfversigt af F:s lefnad. — Anrep I: 825.])

3. FLEMING, ERIK HENRIKSON.

Friherre till Lais, Herre till Fituna, Strömnäs, Riksten, ›vidja, Edeby, Pickala och Lindö. Son af den föregående, ödd d. 19 Febr. 1616 på Edeby gård i Salems socken i ödermanland *). Efter fulländade studier samt en 1632—3 inom Riket anstäld resa till vinnande af kunskaper i ergshandteringen, åtföljde han 1634 såsom titulerad Kammarherre sin fader på ambassaden till Moskwa. År 1635 1634 enl. Stjernman) afsändes han jemte Assessorn i Bergs-Collegium, Hans Philip, för att upptaga och i stånd bringa asa Silfververk, det första, som i Lappland blef upptaet. Ingick s. å. såsom Auscultant i nämnda Collegium och lef 1637 derst. Assessor. Företog 1639 en utrikes resa, ör att göra sig kunnig om bergverkens tillstånd och drift i üneburg, Sachsen och Böhmen, for derefter till Holland för tt studera praktisk mathematik och mekanik, vidare till ngland och Skottland, hvarigenom han betydligt ökade sina sigter. Hemkommen befordrades han 1643 till Commissarie i Bergs-Collegium och Rikets Bergslager. 1651 Lands-öfd. öfver Stora Kopparbergs Län. 1652 tillika President General Bergs-amtet (Bergs-Collegium) samt Kammar-åd. 1654 Friherre. S. å. Landtmarskalk vid detta års ksdag (i Upsala), då han alltså såg Dr. Christina nedstiga ån thronen och Carl Gustaf intaga dess ställe. Också vid 655 års Riksdag erhöll han samma förtroende; äfven bar an stafven vid Dr. Maria Eleonoras begrafning (d. 13 Maj 655) och kort derefter (förut: d. 24 Okt. 1654) vid Dr.

*) Salems s:n ligger i Stockholms län. Annorstädes uppgifves deby i Helgarö s:n, hvilken ligger i Södermanland.

Hedvig Eleonoras biläger. S. å. (i Sept. 1655) utnämnd til Riks-Råd och tillika Commissarie i Reductions-Collegium med bibehållande af Presidents-embetet; ifrån sin befattning i Red.-Coll. tog han 1678 afsked. Jemte R. R. Christer Bonde öfverlade han 1657 med Riks. Ständer i Westmanland, Nerike och Wermland om medels anskaffande til kriget. För öfrigt nyttjad vid åtskilliga tillfällen, t. ex. 16.. i den Commission, som skulle undersöka och afdöma de i Skåne) mellan Svenska och Danska undersåtar uppkomna tvistigheter angående Andrarums Alunverk. Under hans styrelse befunno sig rikets bergslager uti ett förträffligt skick. För öfrigt berömmes han såsom en gudfruktig, rättskaffens emot fattige och kyrkor gifmild herre. Död d. 19 Apr. 16.. på Riksten, 1680 jordfästad i Stockholms Storkyrka, men ligger begrafven i Sorunda kyrka i Stockholms län. Epitaphiet är uppsatt af Joh. Schefferus (och inskriften anföres i Stjernmans Höfd.-Minne, likaså i Sv. Bibl.). Hans bild är af Akrell graverad.

Gift: 1) år 1642 med *Maria Eleon.*, dotter af Kammarh. Bengt Åkeson *Soop* till Lindö m. m.; 2) år 16.. med *Christina*, dotter af Landsh. öfver Kalmar Län Jesper *Cruus* till Edeby, syster till R. R., Frih. Chr. Bondes förnare fru. — Af hans 14 barn märkas: 1) *Henrik*, Amiralitets-Capitaine, antog Katholska religionen och dog 17.. i ett kloster. — 2) *Axel*, Frih. till Lais, Edeby och Riksten, f. 1655, Vice President i Reductions-Collegium, † 1714. Gift med *Elsa Elisabeth*, dotter af Riks-R. Frih. Svante Banér till Djursholm m. m. — 3) *Per*, † 1730, ogift. Kapten i Svensk och Major i Venetiansk tjenst.

(Källor: Stjernman, i Gjörwells Sv. Bibl. Del. 4 s. 1..—.. — Rehbinder, Landtmarsk. Hist. — Gezelii B. Lex. — Fant, Or. in gentem Fleming. — [Stjernman, Höfd. Minne I: ... — Rådslängden. — Ant. om Kammar-Koll. 1874. — Boije, Riksdags Hist. s. 96 f. — Anrep I: 822. — Likpred. af Bisk. Carl Carlsson med personalier 1680.])

4. FLEMING, CLAES LARSSON.

Född på Willnäs i Finland 1592 i Mars. Tidigt förlorade han sin Fader, Landshöfd. öfver Nyslotts län, *Lars Hermanson F.* (se 11, s. 358 h. o.), men Modern, Fru *Anna Horn*, vårdade hans uppfostran. Sedan han i flera år besökt utländska Akademier, återkom han 1612 till fäderneslandet, då han genast begaf sig till Svenska arméen i Ryssland, hvilken anfördes af hans slägting, Fältherren Evert Horn, och blef 1613 Cornett. Följande året deltog han

kriget i Ryssland, och då Konungen öfverkom till armeen, blef han Kammarherre samt litet derefter (1615) Ryttmästare för Uplands Compagni. Blef 1619 Under-Amiral; 1625 Riks-Råd och erhöll godset Ringen i Lifland. 1629 President i Räkne-Kammaren och tillika Amiral. (1632 Lagman i Södermanland, enl. Anrep.) 1634 Öfver-Ståthållare i Stockholm och s. å. Lagman öfver Södra (ej Norra) Finland. 1637 President (den förste) i Commerce-Collegium.

Claes F. var en högst duglig och i många hänseenden förtjent embetsman. Derföre hedrades han också med lika stort förtroende så väl af K. Gustaf Adolph, som under Tyska kriget enkom utkallade honom för att rådgöra med honom, som af Förmyndar-Regeringen och Dr. Christina. Han var hjelte och tillika skapare och organisateur både i krigets och fredens värf. När han såg sin Konung förlägen, för att med värjor beväpna de troppar, som skulle utföras till Rigas belägring, då sådana gevär åt de utgående måste sammanhämtas från de hemmavarande soldaterna, anlade han sjelf Vira Bruk på sin gård i Riala socken och blef sålunda den förste, som införde Klingsmidet, hvilket sedermera så uppbragtes, att Sverige icke mera såsom hitintills behöfde köpa utifrån värjor, sablar, liar m. m.

Sedan Riks-Skattmästaren Cruus (1622) afled, hade detta embete ej blifvit besatt, utan förrättades af Riks-Rådet Skytte, såsom President i Räkne-Kammaren. När denne herre kallades att mottaga Gen-Gouverneurskapet i Riga, uppdrog Konungen inseendet öfver Kammarverket åt sin Svåger, Pfalz-Grefven Johan Casimir (1631 $^{23}/_{1}$). Men som denne Furste hvarken var mäktig landets språk eller kännare af dess författningar, sattes vid hans sida Riks-Rådet F. såsom Kammar-President. Under de fem (h. v. omkr. tre) år, som desse män förestodo drätseln, var penningeförlägenheten mindre än både förut och efteråt, ehuru ändock bristen på penningar till statsbehofven var och förblef den enda fiende, som hvarken Konungen sjelf eller hans embetsmän kunde öfvervinna.

Konungens död och en ny Regeringsform skilde 1634 nyssnämde Herrar (Pfalz-Gr. 1633) vid dessa bekymmer, hvilka nu öfverlemnades åt Riks-Skattmästaren. Pfalz-Grefven erhöll ledighet från allt besvär med Riks-Styrelsen, men F. förordnades till Öfverståthållare. Nu öppnades för hans verksamhet ett vidlyftigt fält. Norra Förstaden, som hittills varit en egen stad med en egen Magistrat, förenades åter under en gemensam styrelse. Husen á båda Malmarna, som hittills varit byggda utan ordning, efter hvars och ens

godtycke, blefvo reglerade, och breda gator och torg anlagd
Norr-Malm, som bestod af 1000 gårdar, hade hittills enda
haft en enda kyrka, Clara; nu fullbordades Jakobs, som stå
i 50 år taklös. I gamla staden tillhöllos tomtegarne att e
ter en stadfästad planritning uppföra sina hus. Stora Barn
huset, Repslagar-banan och Slussen byggdes, stadens stak
och tullar utvidgades. Såsom President i det nyssinrättad
Commerce-Collegium, vidtog F. flerfaldiga åtgärder, som länd
till handelns och näringarnas förkofran.

Störst voro dock denne mans förtjenster om Örlogsflot
tan, hvilken hade råkat i förfall, men inom få år bragtes
det skick, att Konungen med 30 väl beväpnade fartyg kund
ankra utanför Dünas utlopp, hvarpå Rigas eröfring (1621
följde. Högsta inseendet öfver det 1619 (1617 enl. Rüdlin
och Elers) inrättade Amiralitets-Collegium blef väl, för de
Kongliga skyldskapens skull, uppdragen åt Gyllenhjelm (Riks
Amiral 1619), men F. var redan ifrån början själen deruti
Då några vigtiga expeditioner förefollo, var F. alltid me
och stod närmast Riks-Amiralen. Öfverbefälet uppdrog
honom, då flottan, 40 örlogsskepp stark, 1644 utlopp från
Stockholm, för att bjuda spetsen mot den Danska, som be
stod af 39 skepp utom brännare och anfördes af K. Chri
stian IV sjelf, en bepröfvad sjöhjelte. Flera sammanträff
ningar egde rum, hvarvid Danske Amiralen Göran Vind till
satte lifvet, samt Konungen erhöll 23 contusioner och förlo
rade sitt högra öga. Danska flottan seglade då tillbaka til
Köpenhamn och den Svenska till Christianspris, för att dels
bota tackel och tåg, dels underhålla förbindelsen med Tor
stenson. D. 7 Juli visade sig fiendtliga flottan å nyo; F. be
slöt att löpa ut emot den, men det uteblef i följd dels af
Fältherrens afstyrkande, dels af motvind. Danskarne be
gynte då att från en å stranden anlagd skans oroa de när
maste Svenska skeppen: en förflugen styckekula träffade
Amiralen d. 26 Juli, under det att han stod och tvättade
sig, slog lårbenen (venstra lårbenet) tvärt af och dödade på
stället drängen, som framför honom höll tvättfatet. Efter
knappa 2 timmars förlopp afled Amiralen (jfr detta Lex.
XXI: 137). Liket blef sedermera begrafvet i familjegrafven
i Wermdö kyrka och ett monument af marmor deröfver upp
satt. Wrangel öfvertog sedan befälet öfver flottan och vann
några månader derefter det slag, som krossade Danska öf
verlägsenheten till sjös och bidrog att bereda freden i Bröm
sebro.

F. skildras af samtiden med fördelaktiga drag; bland
annat berömmes han såsom en herre, »som var tålmodig och

e lätt att reta till vreden. Denna hans foglighet bevitt-
s äfven af det goda förstånd, hvaruti han stod till sina
da chefer, Johan Casimir och Gyllenhjelm. — Sv. Aka-
nien har 1801 öfver honom låtit pregla en minnespenning
Hildebrand s. 18).

Gift 1) 1618 med *Anna Snakenborg Bådt* (Anrep I:
6); 2) 1638 med Riksdr. Magnus Brahes Enkefru, *Helena*
elke, som drunknade 1651 (vid Waxholm) på vägen mel-
 Stockholm och Norrnäs. Af första äktenskapet föddes,
m trenne döttrar, sönerna 1. *Herman* (se nedanf.), 2.
rs (se nedanf.) samt 3. *Göran*, hvilka 1651 blefvo upp-
jda till Friherrar, samt alla blefvo Riks-Råd. Den sist-
mnde, till Norrnäs (på Vermdön), Lydinge (i Upland) samt
urböl, var född 1628, blef 1660 Riks-Råd och Riks-Kam-
r-Råd, gick 1666 såsom medlande Ambassadör E. O. till
dsverket i Breda, der han året derpå hastigt afled. Han
r gift med *Sigrid*, Kammarh. Frih. Johan Gyllenstjernas
tter till Lundholmen. Denna gren utdog med sonsonen,
ih. *Axel Johan* till Göksholm och Sjöholm, † 1752.

Källor: Laurelii Likpred. och Personal. — (Warmholtz 7302,-3) — Beckstadii Svenska Sjömän. — Gezelii Biogr. Lex. — Nordins Minne i Sv. Akad. Handl. m. m. — [Stjernman, Höfd. Minne I: 55; II: 478. — Ant. om Kammar-Koll. 1874. — Rådslängden. — Rüdling. — Elers. — Anrep I: 827.])

5. FLEMING, HERMAN CLAESSON.

Son af den föregående. Friherre till Liebelitz (i Kex-
lms norra län), Herre till Willnäs, Hermansari m. m. Född
 Willnäs (d. 17 Sept.) 1619. Begaf sig 1640 på utländ-
a resor; i Amsterdam uppehöll han sig i fulla tvenne år,
r att der studera Architectura Navalis. Af fadern recom-
enderad hos de berömde Amiralerna Tromp och Witte, tog
n tjenst på Holländska flottan, bevistade (1642) åtskilliga
ncontres mot Spaniorerna, hvarefter han lemnade den och
ste 1643 till Paris. Derifrån ämnade han sig äfven till
alien, då faderns bref underrättade honom om det före-
ående kriget med Danmark samt befallte honom att åter-
mma, för att tjena fäderneslandet. I följd deraf skyndade
 tillbaka och blef 1644 Capitaine på skeppet Regina, med
rilket han gick till sjös och bevistade den förut omtalta
ofulla expeditionen, som dock kostade hans fader lifvet.
fter återkomsten blef han 1645 Amiral-Lieutenant och
olm-Major (Amiral 1646 enl. Stjernman). 1650 Riks-Råd
mt tillika Amiralitets-Råd. Öfverståthållare i Stockholm
650—52. 1651 Friherre. S. å. skulle Dr. Christina bese

ett nybygdt skepp vid Skeppsholmen. Drottningen steg då tillika med Amiralen på en planka, som svigtade, så att båda föllo i vattnet. F. fattade i häpenheten Drottningen i kläderna och drog henne med sig åt botten. Öfverstallmästaren Steinberg kastade sig då genast i sjön och drog upp Drottningen, som under hela tiden icke visat minsta tecken till fruktan eller bestörtning. Äfven Amiralen blef räddad. 1653 $^{15}/_{6}$—$^{12}/_{12}$ Rikskammar-Råd. År 1653—60 President i Kammar-Collegium; 1654—57 General-Guvern. öfver Dr. Christinas underhålls-länder. 1657 Lagman i Södra (ej Norra) Finland; 1660 Riks-Skattmästare, hvilket embete han dock ej kom att tillträda (jfr Frih. G. Bondes biogr.). 1664 General-Guvernör öfver Finland samt 1665 tillika öfver Österbotten, hvilket ämbete upphörde 1669. Dog efter långsam sjukdom d. 28 Juli 1673, och blef i hela Kongl. familjens närvaro begrafven i Jakobs kyrka.

Gift 1645 med *Christina Rosladin*, hvars fader var Öfverste. Söner: *Claes* (se nedanf. N:r 7) och *Herman*, hvilken blef Lagman i Södermanland och dog 1718. Denne Lagman *Herman F.* efterlemnade 2:ne söner: *Göran* och *Otto*, hvilken senare var Riks-Råd. Den förre åter, som dog 1754 som General-Major, hade också två söner: 1. *Fredrik*, som var Öfverste, och 2. *Johan Casimir*, som var Hofmarskalk och dog 1794 (se sid. 368).

(Källor: Personalier vid Likpred. af Pontinus, 1674 [Warmholtz 7309,-10]. — Stjernmans Höfd.-Minne. — Beckstadii Sv. Sjömän. — Archenholtz. Mém. de la Reine Christine. — Gezelii Biogr. Lex. m. fl. — [Rådslängden. — Anrep I: 829. — Ant. om Kammar-Koll. 1874.])

6. FLEMING, LARS CLAESSON.

Friherre till Liebelitz, Herre till Hesselby, Mälby, Norrnäs m. m. Den föregåendes Broder. Född (d. 3 Jan.) 1621 på Norrnäs. Hemkommen från sina utländska resor, blef han 1649 (1644 enl. Fant) Kammarherre, 1651 Kammar-Råd och Friherre och 1652 Landshöfd. öfver Stockholms Län, hvartill 1654 äfven Upsala Län lades. S. å. på begäran förordnad till Landshöfd. öfver Dorptska Kretsen; då Ryssarne 1656 med en talrik armée belägrade Dorpt, försvarade han denna stad omkring 11 veckor med endast 400 man krigsfolk och 200 borgare. Sedan dock Dorpt måste gifva sig, utnämndes F. (1657) till Öfver-Krigs-Kammar-President vid Svenska arméen, hvilket embete han förestod både under Polska och Danska kriget. År 1665 blef han President i Dorpts Hofrätt, 1668 Riks-Råd, 1669 Canceller

den då tillämnade, men först 1699 upprättade) Akade-
i Pernau. 1676 (då han d. 6 Juli blef Riks-Kammar-
förordnad att biträda Riks-Skattmästaren Frih. Sten
e i K. Kammar-Collegii förvaltning. 1678 skickades
till Estland, för att med Riddersk. och Adeln derstädes
enskomma om en särskild bevillning till det pågående
t mot Danmark. Lagman i S. Finland 1680. Under
ista åren var han i anseende till sin svaga helsa frikal-
från all tjenstebefattning och bevistade sessionerna i
et blott så ofta hans krafter det medgåfvo. Dog i Stock-
d. 9 Mars 1699. Ligger begrafven i Wermdö kyrka.
(1653) med *Anna Natt och Dag*, Kammarjungfru (Hof-
en) hos Dr. Maria Eleonora, dotter af Landshöfd. Ivar
son af Strömstad. Denna friherrliga gren utdog 1718
sonen *Magnus*, Öfverste-Lieut., Friherre till Mälby,
näs m. m.

ällor: Personal. vid Likpred. d. 24 Sept. 1699 af Georg Wallin. — Stjernmans Höfd.-Minne och Matr. — Gezelii Biogr. Lexicon. — [Rådslängden, som uppgifver att F. var Kansler för Akad. i Dorpt. — Anrep I: 834. — Ant. om Kammar-Koll. 1874.])

7. FLEMING, CLAES HERMANSON.

Friherre till Liebelitz, Herre till Hermansari, Ljung, Bo, a (nu Sjötuna), Tynningsö. Son af Riks-Rådet och Ami- n *Herman F.* (se ofvanf. art. 5). Född i Stockholm d. Febr. 1643 (b. v. 1649 enl. Vapnet i Jakobs kyrka i ckholm och enl. Personalier i Lagerfeltska Archivet på gerlunda). Under sina år 1671 började utrikes resor upp- tade han Svenska Ambassaden i Paris och Köln samt rde äfven en campagne i Franska arméen, som då stod Bonn och Mastricht. Efter återkomsten till fädernes- det utnämndes han 1674 till Hofråd i K. Cancelli samt f vid 1675 års Riksdag förordnad till Ledamot i den mmission, som skulle undersöka förvaltningen af Rikets tor under minderårigheten, äfvensom Fullmäktig i Rik- s Ständers Bank. Befordrades 1677 till Cancelli-Råd (1678) till Öfverste för ett Finskt regimente till häst. d Riksdagen 1680 var han Landtmarskalk. S. å. utnämnd Landshöfd. öfver Nerike och Vermland samt derjemte esident i Reductions- och Liqvidations-Commissionen. 1681 29 Mars) blef han flyttad till Upsala Höfdingedöme och lika samma dag President i K. Kammar- och Commerce- llegierna samt d. 7 Dec. s. å. kallad till Kongl. Råd. År 84—85 var han Canceller för Lunds Akademi. 1684 för-

ordnad, att, i den s. å. aflidne Riks-Skattmästaren Sten Bjelkes ställe, föra presidium öfver hela rikets Kammarverk, Stats-Contoret och Bergs-Collegium. Denne rike och myndige man, i hvars händer så många embeten voro samlade, afled d. 31 Juli 1685 i Aachen; liket öfverfördes till Stockholm och begrofs (1686) i Jakobs kyrka. (Se Boijes Riksdags-Hist. s. 181 f. o. Wittingh, Jakobs Minne s. 90.)

Gift 1675 med *Anna Cruus*, dotter af Öfversten, Frih. Lars Jesperson Cruus till Gudhem m. m., hvars syster, Christina, var gift med Presid. Erik Fleming (art. 5). Enkan blef sedermera (1688) Hofmästarinna och derjemte 1687 med sina tre söner, 1. *Herman* till Willnäs, Kammarherre, † 1729, 2. *Lars*, stupade som Ryttmästare i slaget vid Clissow (1702), och 3. *Claes Gustaf*, Capitaine, samt sina tre döttrar upphöjd i Grefligt stånd. Som de båda sistnämnde sönerna voro ogifta och den förstnämnde barnlös, utdog denna grefve-ätt med den äldste 1729.

(Källor: Stjernmans Matr. — Rehbinder, Landmarsk. Hist. — Gezelii Biogr. Lexicon. — [Boije o. Wittingh, se ofvan. — Stjernman, Höfd.-Minne. — Ant. om Kammar-Koll. 1874. — Riddarhuset. — Anrep I: 829.])

8. FLEMING, CLAES ADOLPH JOHANSON.

Född d. 24 April 1771 på Lydinge gård i Upland, under en af mordbrännare tillstäld eldsvåda. Föräldrarne voro Hofmarskalken, Frih. *Johan Casimir F.* (f. 1738 † 1794 se sid. 366) och *Florentina Henrietta Hamilton*, dotter till En af Rikets Herrar, Fältmarsk. m. m. Gustaf David H. och Jakobina Henr. Hildebrand. Denna sin moder förlorade den unge Claes F. vid två års ålder, hvarefter han, såsom enda barnet, blef ett mål för hela sin faders ömma, kanske alltför ömma kärlek. Efter tidens bruk inskrefs Frih. F. tidigt i krigstjensten och var redan vid 11 år (1782) nämnd till Fändrik vid Lifgardet. 1781 ankom han till Upsala. Han fortsatte der, under enskild handledning, sina studier; under de öfningar, som då varande Skytteanska Prof., sedermera Erke-Biskopen, D:r Lindblom, anställde med den der studerande adeln, ådrog han sig en synnerlig uppmärksamhet af K. Gustaf III, som ofta under sina besök i Upsala bevistade dessa öfningar. Det var på Dess inrådan, som F. efter en kort militärisk bana, från 1787 då han blef Lieut. vid Lifgardet till 1790, hvarunder han gjorde garnisonstjenst i åtskilliga städer, lemnade krigsståndet och återvände till Universitetet. Redan under sista året af sitt förra

vistande derstädes (1786), hade han inträdt i ett der stiftadt Vitterhets-samfund, hvars öfriga medlemmar voro Johan Stenhammar, Axel Gabriel Silfverstolpe, hans Broder Gustaf Abraham (Sällskapets Sekreterare), Benjamin Höijer, Gr. Adolph Göran Mörner m. fl. Äfven Elis Schröderheim tog 1793, då Landshöfding i Upsala, inträde i detta Samfund, och hans Tal besvarades af F. Det år 1786 grundade, så kallade Historiska Sällskapet upplifvades 1790 vid F:s återkomst till Akademien. Dit hörde bland andra Olof Kolmodin och då varande Adjuncten (sedermera Lektorn i Skara) Olof Knös (se detta Lex. VII: 114). Första och enda häftet af detta Sällskaps Handlingar utkom 1798, under namn af Samlingar i Svenska Historien.

Sedan Frih. F. 1792 utmärkt sitt vistande vid Universitetet genom ett å den der studerande Adelns vägnar hållet offentligt Tal till K. Gustaf III:s minne, kallades han 1794 till Hofvet, såsom Cavaljer hos dåvarande Hertiginnan af Södermanland. Den nära likheten i ålder, det blygsamma och ädla i Frih. F:s väsende drog den unge Monarchen till honom, och mellan dem uppstod ett förhållande, som man kunde kalla vänskap, om detta ord och den sällhet det innebär kunnat ega betydelse för en Furste, som ifrån sin barndom, äfven i de minsta saker, var mån att ej glömma sin värdighet. Frih. F. blef, såsom 1795 utnämnd Öfverste Kammarjunkare, hans dagliga sällskap. Då Konungen 1795 blifvit förlofvad med en Mecklenburgisk Prinsessa, afsändes F. till Köpenhamn, för att för Danska Konungahuset tillkännagifva denna förbindelse. Och då densamma följande året blef upphäfd, var F. Konungen följaktig på den resa han i Aug. 1796 i sällskap med Hertigen Regenten företog till Petersburg. Utan annat embete än sin höga hofsyssla, hvarken egde eller sökte Frih. F. inflytelse i de allmänna ärendena och kan i dem under hela denna tid knappt sägas hafva deltagit, om man ej dertill vill räkna hans närvaro vid Riksdagen 1800, der han var Ledamot af Riddarhus-Utskottet. S. å. emottog han i Nordstjernan det sista nådebeviset han af f. d. Konungen erhållit.

Sysselsättning med vitterheten, hvilken 1799 för honom öppnade Svenska Akademien (efter J. Stenhammar), hofvets och sällskapslifvets nöjen, förströelser och förförelser fyllde den förra perioden af hans lefnad till år 1809. Vid det nu följande Riksmötet kallades han att föra ordet i Stats-Utskottet och sedan äfven i Constitutions-Utskottet. Vid Riksdagen i Örebro 1810 öfverlemnades honom Landtmarskalksstafven, och blef han sålunda den fjerde af sin ätt,

som kommit i åtnjutande af denna ära. Redan vid Kröningen 1809 nämnd till C. N. O., skickade honom 1810 K. Carl XIII på sin 63:dje födelsedag Seraphimer-Ordens-tecknet jemte ett nådigt handbref. Efter Riksdagen blef han, d. 1? Nov. 1810, Ledamot i Stats-Rådet, hvilket embete han i 14 år bestred; 1811 emottog han K. Carl XIII:s orden; 1813 och sedan åter 1815 förordnades han att förestå Riksmarskalks-embetet; 1814 fick han titeln af En af Rikets Herrar (förut hade hans ätt bland sig räknat 16 Riks-Råd); 1816 blef han Öfverste-Skattmästare vid K. Maj:ts Orden; 1818 i Nov. Ordens-Canceller, sedan han vid Kröningen d. 11 Maj s. å. förut blifvit upphöjd i Grefligt stånd; 1824 verklig Riksmarskalk; s. å. President i Kammar-Rätten. För öfrigt blef han 1810 Heders-Ledamot i K. Vitt. Hist. o. Ant. Akad. och s. å. af de Fria Konsternas Akademi; 1814 (1812 enl. Boije) Heders-Led. i K. Landtbruks-Akademien, 1816 af Samf. för utg. af Handl. rör. Skandinaviens Historia, hvars Ordförande han sedermera blef; 1821 Heders-Led. i K. Vet. Soc. i Upsala; 1824 Led. af K. Vet. Akad.; 1827 Ordförande i Comitén för rikets undervisningsverk; för öfrigt Ledamot och Ordförande i åtskilliga andra Comitéer, äfvensom Medlem af flera utländska Sällskap.

Efter en svår sjukdom 1824 försvagades krafterna; redan sedan länge hade verldens buller och hofvets nöjen för honom förlorat sitt behag; mer och mer kärt blef honom vistandet på det täcka Lydinge, der han sysselsatte sig att ordna sin talrika och dyrbara boksamling, till hvars förökran han använde öfverskottet af sina icke rikliga tillgångar. Före sin död, som inträffade i Stockholm d. 12 Maj 1831, gjorde han Upsala Universitet ett testamente af denna skatt. Den delen deraf, som innehöll de Historiska skrifterna och nästan fullständigt omfattar allt, hvad som i och för Svenska Häfderna utkommit, anvisades till evärdligt bruk åt Läraren i denna vetenskap. Valet af hans bok-inköp styrdes efter en väl beräknad plan, helst denne herre var en af de utmärktaste bibliognoster i fädernesladet. Han dog ogift och ligger begrafven i Stafby kyrka i Upsala län.

Grefve F. ansågs såsom en sin tids vackraste män; äfven ålderdomen kunde icke utplåna de ädla och angenäma dragen. Hans röst var klangfull och behaglig. »Sanning och menniskokärlek» var hans valspråk och rättesnöret för hans handlingar. Hans omdöme var ljust, hans umgänge gladt och kryddadt af det fina skämtet. (Se B. Lex. Ny följd IV: 125 och Agardhs inträdestal [öfver F.] i Sv. Akad. 1834.)

ifter: Flera Tal, tryckta och otryckta, vid särskilda tillfällen.
ällor: Rothliebs Matr. — Tal vid Grafven, af Erke-Biskopen D:r J. O. Wallin. — Lefv.-beskrifn. i K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. af E. G. Geijer. — Parentation på Latin, i Upsala Akad. namn, af J. H. Schröder, otryckt. — [Rådslängden Afd. IX. — Anrep I: 832. — Boije, Riksdags-Hist.]

FLINTBERG, JAKOB ALBREKT.

Född 1750. Cancellist i Öfver-Directionen för Hospin och Barnhusen 1767. Copist i K. Commerce-Colle1 1771. Cancellist 1776. Var Notarie 1784. Vice Adat-Fiskal 1790. Erhöll Lagmans fullmakt 1801. Comce-Råd 1803. Död d. 19 Mars 1804. Detta är allt l vi känne om denne utmärkte författare, hvars skrifter farande högt värderas af Jurister.

ifter: Den Indianske Philosophen. Öfvers. från Fransyskan. Sthm 66. — Tal på K. Gustaf III:s födelsedag. Derst. 1773. — Apoekares, Badares och Chirurgers Förmoner och Skyldigheter. rst. 1786. — Borgeliga Förmoner och Skyldigheter. Del. 1. rst. 1786. — Bruksidkares, Städers och Borgerskaps ömse Förner och Skyldigheter. Del. 1—2. Afd. 1. Derst. 1788, 89. — märkningar till Sv. Rikes Sjölag. Derst. 1794, 1802, 1815. (Se rom Åbo Allm. Litt. Tidn. 1802 s. 503.) — Städernas med Hanl, Sjöfart och Bruksrörelse gemenskap ägande Inkomst af To; m. m. Derst. 1795. — Lagfarenhets-Bibliothek. Del. 1—6. rst. 1796—1807.

FLODERUS, JOHAN.

Född d. 6 Oct. 1721. Son af Prosten *Petrus F.* i Ska- i Småland och *Helena Cath.*, dotter af Biskop *Caval-* Student 1738. Var Informator för Biskop Beronii som sedan blef Svensk Envoyé i Regensburg. Phil. Mag. l. Græc. Litt. Docens 1752. Litt. Human. Adjunct 1757. c. Litt. Professor 1762. Ledamot af Bibel-Commissionen l och af K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. 1786. Kyrkoh. i G:la ala d. 12 Juni 1779. Prestvigd och Prost s. å. Storo-Församlingen i Stockholm kallade honom 2:ne gånger Profpredikant, hvilket förtroende han dock undanbad sig; j uppfördes han på förslag till Linköpings Biskopsstift, till äfven Konungen ämnade nämna honom, men också a nåd undanbad han sig. Sedan F. i flera (fjorton) år t sjuklig, afled han d. 28 April 1789. Det berättas, att på sin dödsdag, som var en Ordensdag, varit ämnad att

utnämnas till L. N. O. Var Akademiens Rector 1770 o 1778, Promotor 1785, samt Inspector för Smålands, Veste bottens och Kalmare Nationer. Dess porträtt är gravera af Martin. Prof. E. M. Fant parenterade öfver honom.

Gift med Domprosten *Asps* dotter *Ulrika.* Söner: *Matthias*, blef Theol. Prost och Kyrkoh. i Rasbo och O dens-Historiograph; han jemte son och dotter dogo näst samtidigt och utfördes alla tre i samma likfärd 1822; 2. *Pe* Krono-Befallningsman och Assessor.

Prof. F. var en stor kännare både af Grekiska och La tinska språken; en lycklig Orator och Latinsk poet. Ha njöt ett stort förtroende af ungdomen, och hans Auditoriu var alltid talrikt besökt. F:s charakter skildras sålunda hans nedanföre citerade Lefnadsteckning: »aldrig upphöjd han sig sjelf, aldrig förringade han andra, lika fri från af und som från högmod. Hans blygsamhet gick så långt, at han behöfde tvingas att visa sig.... Ingen har i tänkesät och gerningar varit mera skild från flärd, beställsamhet oc fåfänga».

Skrifter: 108 Disput. 1752—80. — Opuscula Orat. et Poëtica Edid. filius Matth. Floderus. Ups. 1791. — Exercitt. phil. in Mat thæi Evangel. ejusque Metaphras. Suec. P. 1—21. Ups. 1763—7 — Versio Suecana selectorum ex Paulinis Epist. Locorum. P 1—24. Ups. 1771—79. — Orationes in Memor. N. Rosén. 1773 Joh. Ihre 1781; C. Aurivillii 1786. — Lat. Tillfällighetsvers 175 1758.

(Källor: Lefv.-Beskr. i K. Vitt. Hist. och Ant. Akad. af N. von Rosenstein. — Frondins Catalog, Handskrift. — [Årkestiftets Herda Minne III: 302 o. De la Gard. Arch. XV: 79.])

FLORMAN, ARVID HENRIK.

Föddes d. 4 Sept. 1761 på Tosterup, nära Helsingborg, der fadern, *Paul F.*, var Frälse-Inspektor öfver Rosendals gods. Modern hette *Elisabeth Gemzæus.* År 1774 intogs gossen, hvilken för sin klena helsas skull bestämdes för ett annat yrke än faderns, i Helsingborgs skola, derifrån han 1777 afgick till Lunds Akademi. Understödd af tillgångar, som han genom conditionerande hufvudsakligen sjelf måste förvärfva, tog han alla för philosophiska graden bestämda examina, men började efter Phil. Candidat-examen 1781 att studera Medicinen. På Prof. Retzii tillstyrkan reste han 1783 till Köpenhamn, för att under Prof. Abilgaards hand- ledning vinnlägga sig om en dittills alltför ringa ... af läkarekonsten — Veterinär-vetenskapen, ...

fven begagnade Proff. Saxtorphs undervisning i Ars Obstetr., lottbölls och Winslows i Anatomien, Callisen Kranzensteins Physiken och Chirurgien. Utnämnd härunder till Anat. Docens i Lund 1785, återvände han följande året till fäderneslandet, började den anatomiska undervisningen vid Carolinska Akademien. Han förfärdigade snart på Anatomiesalen 2:ne vackra Angiologiska preparater, hvilka jemte åtskilliga andra anatomiska preparater af menniskokroppen förvaras på Anatomiesalen i Lund. F. undergick Licentiatexamen i Dec. 1786 och utnämndes 1787 till Anatomiæ Proector. Då kriget med Ryssland 1788 utbröt, dref honom både menniskokärlek och vetenskapskärlek att utgå som E. O. Expeditions-Medicus på K. Örlogsflottan, i hvilken egenskap han bevistade slaget vid Hogland d. 17 Juli s. å. Återkom med flottan om hösten till Carlskrona, der han en tid låg illa sjuk af fältfebern. Denna pest, hvars beskrifning man bör läsa i Sköldebrands »Marche och Segling», för att rätt fatta dess hemskhet, fick dock ej sköfla den unge läkaren. I sin gradual-dissertation meddelade han deremot läkare-vetenskapen hvad han af sjukdomen lärt. Under följande åren 1789 och 1790 tjenstgjorde han vid sjukhusen i Carlskrona samt undervisade på hög befallning de yngre Lasaretts-chirurgerna i Anatomien. Utgaf 1790 sin gradual-dissertation och blef 1791 Med. D:r i Lund. 1797 företog han en resa till Berlin, för att öfva sig i Anatomien hos Prof. Walter d. ä., i Chirurgien hos Prof. Mursinna och (Zencher), och att besöka Hospitalet Charité samt Veterinär-Skolan, äfven uppehållande sig i Dresden, Leipzig och Halle, der han vann förtroende hos de berömde läkarne Reil, Sprengel och Meckel. 1798 återkom han till Lund. 1801 blef F. Anatomiæ, Chir. & Art. Vet. Prof. i Lund. Anträdde 1802 på Kongl. bekostnad en resa till Polen och Lithauen, egentligen för Veterinär-vetenskapens studium. Förrättade Med. Doctors-promotion 1806. Erhöll 1828 ständig tjenstledighet och 1831 afsked från Professionen. 1832 förärade han sin vackra Med. Boksamling till Bibliotheket vid Lunds Akademi.

År 1797 kallades han till Ledamot af d. v. Krigsmanna-Sällskapet, n. v. Kongl. Krigs-Akad. i Stockholm, likaledes af Skandin. Litter. Selskabet i Köpenhamn; 1807 af Societas Fautorum rei veterinariæ derst.; 1808 af K. Vetensk. Akad. i Stockholm; 1811 till Heders-Ledamot af K. Coll. Medic. och till Corresp. Led. af K. Vet. Akad. i Berlin; 1813 till Arbetande Led. af K. Landtbr. Akad. i Stockholm m. m. 1824 uttryckte hans Konung sin aktning för den grå-

nade förtjensten af samhälle och mensklighet genom meddelande af K. Nordstjerne-Orden. Hans porträtt i olja är uppsatt jemte Kilian Stobæi d. ä. på Lunds Universitets Bibliothek*).

Dylika utmärkelser har Prof. F. gemensamma med många; med färre delar han äran af att både genom sträng vetenskapliga och utmärkt populära skrifter gagnat samtid och efterverld, om hvilka nedanföre. På ålderdomen har F sällan oftare fattat pennan, än då menniskokärleken dertil uppmanade honom. Så utgaf han, när Cholera-farsoten härjade fäderneslandet, Underrättelser om botemedlen derför. Och när dryckenskaps-farsoten tydligen visade, att hon ej lät besvärja sig af de vanliga åtgärderna deremot, började F. att grundligen behandla denna af hela verldens jemmerrop öfverklagade sjukdom. Han utgaf först i en tidning »C. v. Linnés Tanka om Bränvinet», och då detta började vända allmänna uppmärksamheten mot sjelfva bruket af en dryck, som täflade i allmänlighet snart sagdt med vattnet och i förderflighet ej hade någon medtäflare, så utgaf Prof. F. som bihang i en annans skrift**) sina egna »Tankar om Bränvinet», der han sökte vindicera det läkemedel, som han med Linné ansåg som »ett starkt gift» för organismen, åt Apotheken i stället för åt matborden. Uppmärksamheten ökades deraf, och då K. Maj:ts gåfva af »Bairds Historia om de Nord-Amerikanska Nykterhets-Föreningarne» mellertid ingifvit många förtroende för Sällskapsformen, för att åt den föreslagna sede-reformen väcka ett allmännare intresse — eller ock en offentlig opposition, hvarigenom sakens förfärligaste fiende likgiltigheten skulle besegras; så stiftades på uppmaning af Prof. F., Prof. Thomander m. fl. ett Nykterhets-Sällskap i Lund d. 19 Oct. 1837, deri Prof. F. valdes till Ordförande, i hvilken egenskap han hållit och sedan utgifvit 2:ne Tal, som med största förtroende emottagits af den mera tänkande Allmänheten. Redan 1797 hade han i Leipzig kommit att af en tillfällighet reflektera på detta ämne och har sedan i bref, tidningsartiklar, samtal och tal arbetat mot en folksed, — i F:s tanka — lika skadlig ur synpunkten af en förnuftig diet, som nationalförderflig genom den helgd inför de lägre folkklasserna, som de högres bränvinsbruk medför.

---

*) K. Vet. Akad. lät 1851 slå en medalj öfver F., se Hildebrand s. 326.

**) Hvad skall man säga om detta Nykterhetsväsen i fall man annars tror Guds Ord? — Wieselgren. Lund 1837, s. 154—158.

F:s medicinska ståndpunkt har för öfrigt betingat ans verksamhet för absolut Nykterhet, hvilken ståndpunkt tyder hela riktningen och charakteren af hans verksamhet m läkare. F. uppträdde, då den allmänna otron på det dudomliga i Naturen», hvilken uppenbarade sig i ett vida ingspridt förnekande af Uppenbarelsen och betviflande äfn af Philosophiens grundsanningar, hunnit, genom tidsanans mäktiga inflytande på allt, också inom Medicinen utöfva sitt herravälde. En Engelsman Brown, Medicinens Voltaire, hade upptänkt ett system, sådant det borde vara, om ingen evig ande lifvade materien, utan anden, efter den tidens tro, blott vore det flygtiga, förgängliga färgstoftet ofvan på den eviga materien. »Efter hans system, yttrar F., kunde sjukdom förträffligen cureras i kathedern efter en antagen incitationsscala, men vid sjuksängen ville organerna icke foga sig efter dessa reglor. Organismen hos de lifvade varelser är en föränderlig och outgrundelig ting. Läkarne, huru kloka de stundom synas vara, voro dock aldrig med vid dess inrättning. Den kännedom, de kunna ernå, blifver dock ytlig. Den inre lifskraft, som verkar till organernas harmoniska lifshelhet, måtte Brown aldrig fattat eller åtminstone icke respecterat. För denna inre kraft måste äfven läkaren hafva aktning, så att han icke genom otillbörliga ingrepp uti organernas functioner våldför sig på densamma». F. fann strax missvisningen. Man kände, att Brown lefde som han lärde, och F. fick se många hans lärjungar tydligen förkorta sina dagar genom den falska princip de insupit*). »Med sina

---

*) Förf. till denna uppsats har undersökt den för mensklighetens högst vigtiga frågan om incitations-begreppets inflytande på mortaliteten bland dem, som man bör ega rätt anse "rationelt" tillämpa det samma i egen diet. Till den ändan har han skaffat sig uppgift om födelse- och döds-år ä 916 svenska läkare från 1600 till 1835 (der Sacklén slutar), blott upptagande dem, om hvilkas födelse- och döds-år säkra uppgifter funnits att tillgå. Antagande 1780 såsom det år, hvarefter Brownska inflytandet, understödt i Sverige af styrelseåtgärder, må räknas verksamt ibland Sveriges läkare, finna vi, att, då af 265 som dött 1600—1780, 89 dött före 50:de året, ha 176 eller nära dubbla antalet hunnit öfver sitt halfva sekel; då deremot af 651, som dött 1780—1835, 278 dött före denna ålderspunkt och blott 373 hunnit derutöfver. Märkligt är att jemföra de decennier, under hvilka de bortgått:

	20-30.	31-40.	41-50.	51-60.	61-70.	71-80.	81-90.
1600-1780:	10.	31.	48.	64.	60.	34.	18. = 265.
1781-1835:	60.	110.	108.	118.	109.	93.	53. = 651.
	70.	140.	156.	182.	169.	127.	71. = 916.

incitamenta mente de sig kunna leda och styra organismen I sina yngre år måste F. ofta se »unga och oerfarna läka à la Brown med stor tillit till sin konst skada både and och sig sjelfve. Säkerligen hade Materialismen i Med cinen kommit att ännu mera förderfva slägtet», om tcl »Hufeland i Tyskland bibehållit tyglarne och så lämplig styrt åkdonet att den någorlunda bibehållit sig». Till Huf land slöt sig F. och hade nöjet se Browns lära snart glöm mas, men följderna af dess gång fram genom tiden följo med minnet af hans namn. Hela F:s läkareverksamhet ha troget burit pregeln af hans läkaregrundsatser. Under me än ett halft sekel har han emellertid motarbetat det inci tationsbegrepp, hvilket gynnat den närvarande förderfliga die ten hos alla folkklasser, och hvilket, att nyttja Prof. Hwas sers*) ord, »är en ytlig och så till sägande plump form af de

---

Af desse 265 dogo:							
1600-1700:	1.	1.	6.	19.	14.	8.	3.
1701-1750:	3.	5[a].	14[b].	11.	13.	11.	2.
1751-1780:	6.	25.	28.	34.	33.	15.	13.
	10.	31.	48.	64.	60.	34.	18.

Men af de 651

dogo	20-30.	31-40.	41-50.		51-60.	61-70.	71-80.	81-90.	
1781-90:	8.	21.	21. =	50.	26.	20.	11.	9. =	66.
1791-1800:	9.	10.	10. =	29.	23.	29.	20.	6. =	78.
1801-10:	12.	26.	28. =	66.	17.	24.	20.	9. =	70.
1811-20:	15.	16.	27. =	58.	25.	16.	22.	14. =	77.
1821-30:	10.	20.	18. =	48.	16.	12.	12.	10. =	50.
1831-35:	6.	17.	4. =	27.	11.	8.	8.	5. =	32.
	60.	110.	108. =	278.	118.	109.	93.	53. =	373.

2 öfverlefde 90 år.

a) Deraf 4 vid pesten 1710. b) Deraf 5 nämnde år (1710).

Huru mortaliteten tilltagit mellan 30-40:de året ådrager sig uppmärksamhet hos den tänkande. Det bör ej heller lemnas utan begrundning af insigtsfulla läkare, att lungsoten så ofta i senare tider uppgifves af Sacklén m. fl. såsom dödsorsak. Äfven läkarevetenskapen lider af att bli stationär vid ett en gång fattadt begrepp.

*) I en recens. af Heinroth i Sv. Litt. Fören. Tidn. 1833, der han yttrar: "incitationsbegreppet härrör, såsom bekant, från den i Medicinens sednaste historia så bedröfligt namnkunnige Brown och innehåller, »att det som bestämmer den lefvande va-

cosmologico-physikaliska föreställningen om det yttres positiva förhållande till organismen och den dermed nödvändigt sammanhängande förnekelsen af lifvet såsom organismens grund». Men F. har deraf ej hänförts till den motsatta ytterligheten, som i homöopathiens dicilliondelar vill verka blott på phantasien, på själen, liksom ingen materia både inskränkte och möjliggjorde själens verksamhet. Han synes intagit sjelfva æquatorn mellan Browns och Hahnemanns ytterligheter, och troligen är det der sanningens ljus faller lodrättast ned. Men der en läkares undervisning och praktik ledes af dessa jemnvigtsprinciper, alstras mer ett välgrundadt förtroende än en afgudisk tillit; der skördas flera tysta välsignelser än loftal, som stöta i ryktets basun; der uppstår ej någon egentlig skola, men der gå ut lärjungar af sjelfständig āra. (Se Wistrands Supplem. till Sacklén̄s Läk. Hist. och B. Lex. Ny följd IV: 128, enl. hvilka källor F. dog, ogift, d. 21 Jan. 1840.)

Skrifter: 21 Dissert. — 3 Programmer. — Häst- och Boskaps-Läkaren m. m. af Abilgaard. Öfvers. Sthm 1785; ny tillökt uppl. Lund 1792. — Inledn. till Hästars Kännedom m. m. Lund 1794, omtr. med tillägg derst. 1798. — Pharmacopoea Veterinaria, eller Handbok för Häst- och Boskaps-Läkare. Lund 1809. — Nödig Underrättelse om de allmänna Hästsjukdomar. Lund 1815. — Thesaurus Anatomicus, complectens Præparata Anatomica et Pathol. ex Homine et Brutis &c. Lundæ 1817. — Anvisn. till säkraste kännemärke å Hästars ålder. Lund 1819. — Anatom. Handbok för Läkare och Zoologer. 1:a Del. Osteologien; 2:a Del. Om Hjernan och Ryggmergen. Lund 1830. — Underrättelse om bruket af de mest bepröfvade Preservativer och Botemedel mot... Cholera-sjukdomen. Lund 1831; ny uppl. 1834. — Underrättelse om Husdjurens vård och skötsel m. m. Lund 1834. Ny uppl. 1838. — Tal i Lunds Nykterhets-Sällskap 1837 och 1838. — (Kort Beskr. om Nykterhets-Föreningarnes beskaffenhet etc. Lund 1839.) — Flera Rön och Afhandl. i K. Vet. Akad. Handl.; i Vet.-Handl. för Läkare och Fältskärer; i Sv. Krigsmanna Sällsk. Handl.; i K. Krigs-Vet. Akad. Handl.; i Sv. Läkar-Sällskap. Handl. och Årsberättelser; i Phys. Ekon. og Med.-Chir. Bibl. for Dannemark og Norge 1797; i Nytt Bibl. for Physik, Ekon. og Medicin 1801; den der införda afhandl. (Om Dödstecken för Drunknade) har blifvit öfversatt både på Tyska och införd i Nordisch. Archiv für

relsen till verksamhet är det på honom utifrån verkande, hvilket derföre kallas incitament, då deremot hans egen inneboende kraft består endast i incitabilitet eller förmåga att emottaga det yttres inverkan och deraf väckas till verksamhet»".

Naturkunde, Arzneiwissensch. u. Chir. B:d III, samt på Svenska i Hedins Vet. Journal för Läk. o. Fältskärer, T. II.; i Danske Veterinär-Selskab. Handl. 1813. (Se vidare Sacklèns Läk. Hist.) — Har äfven parenterat öfver Assessorn, Med. D:r G. Lund, hvilken till Lunds Universitets-Bibliothek förärat 1100 Voll. i Medicin och 1000 Rdr B:co, hvars ränta skall användas till inköp af böcker i denna vetenskap.

(Källor: Sacklèns Läkare-Hist. — Breve fra Sverige i Aaret 1812 af Chr. Molbech. Kiöbenh. 1814. — Ståhl, Biogr. Underr. — Särsk. Meddelanden. — Rättelser i B. V. — [Ofvan anförda hvarjemte hänvisas till hans biografi i Vet. Akad. Handl. för 1840.])

—N.

Fortsättning af Bokstafven F *i nästa Band.*

Tillägg.

(Åtsk. smärre tillägg och rättelser, inf. i 1:a uppl. af detta och 5 B. samt i 13 och 23, äro på sina ställen införda i texten, merendels med anteckning derom bland källor. Ett par tillägg följa här nedan.)

Dahlberg, Erik. Sid. 16—27. Teckningar och Skrifter af D.: Svecia Antiqua et Hodierna, se derom De la Gard. Arch. VI: 162 (privil. derpå af 1661); Handl. rör. Skand. Hist. IX: 237, XVI: 423; J. Björnstjernas afhandl. 1796 i K. Vitt. Hist. o. Ant. Akad. Handl. VIII: 35—95 (1808); Klemming, Ur en Antecknares samlingar s. 92, 135, 174. — Teckningar till Pufendorfs Carl X Gustafs Historia, utg. 1697, se derom De la Gard. Arch. VI: 167, X: 153—56 (Kongl. Maj:ts befallning af 20 Nov. 1666 att D:s resa till Paris för ombesörjande af plåtars gravering skulle af allmänna medel betalas). — Då Skjöldebrand utgaf Batailles de Charles X Gustave, begagnade han sig af D:s teckningar enligt detta Lex. XIV: 333, 392. — Relation till Fältmarsk. Banér, inf. i De la Gard. Arch. XII: 43—56. — Diarium för åren 1655—60, handskr. uppt. af Warmholtz under 4863. — Charta öfver fältslag mot danskarne d. 17 Aug. 1676 vid Fyllebro nära Halmstad, se Whz 4997. — D:s rättfärdigande 1700 inför kon. mot ryssarnes beskyllningar, se Whz 5256. — Plakater utf. i Skåne 1677 och i Riga 1700, 1701, se Whz 5019, 5231, 5310. — Bref, Memorialer m. m. äro tr. i Handl. rör. Skand. Hist. enl. registret. — Dagbok utgifven af S. Lundblad o. tr. i Stockholm 1823. — Skrifter om D., utom de bland källor efter biografien uppgifna: Gabr. Sjöbergs Orát. Funeb. 1703 vid Akad. i Pernau (Whz 7277); — Tal då D:s vapen krossades (Ekholms Krit. o. Hist. Saml. s. 91 f.); — Stjernmans Höfd. Minne I: 363, II: 201 m. fl. st. derst.; — Ugglas Rådslängd; — Hildebrands Minnesp., der s. 72, 399 uppt. 2 medaljer öfver D. af hvilka en slagen af Sv. Akad. 1786, i anl. hvaraf Nordin förf. hans Minne, inf. i Akad. Handl. och sedermera i Saml. af N:s Minnen; — Äreminne af Pontin 1845, prisbel. af Sv. Akad., ej intaget i dess Handl., men särsk. utgifvet; Äreminne af A. Fryxell, 1848, i Sv. Akad. och tr. i dess Handl.; — Sv. Fältmarskalkar af Sundholm

(Sthm 1873) s. 112; — Ättartaflor af Anrep; Fryxells m. fl. hist. arbeten.

Dahlgren, Carl Fredr. Sid. 33. I Kgl. Biblioteket i Sthm finnes en samling bref till D. från Thomander, Euphrosyne, Sondén Hammarsköld m. fl., äfvensom bref af D. sjelf från Köpenhamn, der han var om sommaren 1831. Vidare finnas derst. förvarade Aganippiska Sällskapets Handlingar, hufvudsakligen bestående af den af D. handskrifna tidningen Den Heliconska Wattenskopan, 1840. — Om Ulla Winblads Födelsedag eller Paris' dom, fars med sång i 2 akter, uppf. 1829—32, se Dahlgrens Ant:r om Stockholms Theatrar s. 376. — Ny uppl. af D:s arbeten började man utgifva 1873. — D. har förf. Markalls Sömnlösa Nätter. Andra Natten. Sthm 1821. Några ställen deri äro af Levijn, Sondén och Hammarsköld. — Försök till Utkast öfver D:s Skaldeverksamhet, akad. afhandl., utgafs af C. F. Bagge (Upsala) 1869.

Dalberg, Nils. Sid. 27—32. Skrifves ej Dahlberg. Uti minnen från Äldre och Nyare Tider (1855) II: 95 f. äro erinringar gjorda vid D:s biografi; se äfven om D. s. 85 f. derst. och Biogr. Lex. IX: 314. — I Crusenstolpes Karakteristiker (1851) s. 114—32 skildras D. af Med. Råd. Sv. Hedin. — Om D:s belöning vid 1769 års riksdag, se Handl. rör. Skand. Hist. XVI: 377. — D:s berättelse om Gustaf III:s sista lefnadsdag är tryckt i De la Gard. Arch. XV. 118—23; jfr Biogr. Lex. XIII: 280. — D. utgaf 1775 handlingar i en smutsig rättegång rörande hans fiende Schulz (v. Schulzenheim), se Biogr. Lex. XIII: 300. — Grefve Jakob Gustaf De la Gardie blef af D. sannfärdeligen öfvertygad, att K. Gustaf III hade lika litet skäl att fägna sig åt fadersglädje 1782 som 1778, enl. förordet till D. XVIII af De la Gard. Arch. p. XIII.

v. Dalin, Olof. Sid. 39—41. Om D. såsom medlem fr. 1732 af Avazu- och Wallassis-Orden, se Hist. Öfversigt af de Vittra Samfunden i Sverige af Göthe (1875) s. 38 f. och detta Lex. XI: 249. — D. efterträdde Benzelstjerna såsom K. Bibliotekarie 1737; erbjöds att blifva professor i Petersburg, hvilket han afslog; sökte få efterträda Keder (Benzelii Brefväxl. enl. Reg.) — D:s Kalottskrifter äro dels tryckta, dels i afskrifter med varierande titlar spridda. Tryckta äro: Supplique [om Lofö eller Löfhyddo pastorat] undert. Bucephalus Mathanasius (i Nya Småsaker til Nöje och Tidsfördrif, 1768, II: 28, och i Skämtets Tidningar 1815 n:r 12); Predikan om kalotten (i tidn. Musernas Försök, 1783, n:r 5, 8); Förteckning på Kalottiska församlingens Pastorer (i Nya Småsaker etc. I: 9 f. och i Conservationsbladet, 1823-24, Saml. IV n:r 18-20). Den sistn. är måhända förf. af någon annan än D.; likaså torde flera kalottskrif-

ter vara tryckta, äfvensom de här uppgifna tryckta flerestädes. I handskrift förekomma, utom Suppliquen, Profpredikan om ett godt brödstycke (d. 1 Aug. 1751), Inträdespredikan och Predikan om hjerteknip. Till Kalott-litt. höra Verser om den Arga Kalottpredikanten och K. M. Kundgörelse och Förbud angående någre uti orterna kringlöpande skrifter, dat. Stockholm d. 11 Martii 1752. Denna kungörelse antages vara föranledd af Suppliquen och af Profpred. (se ofvan), hvilka skrifter väckt missnöje hos preste-ståndet vid 1751 års riksdag (se Warmholtz 6336 och Fersens skrifter II, kapitlet 2 och Bil. s. 309). — Om Tessins förhållande till D., då denne valdes till lärare för kronprinsen Gustaf, se detta Lex. XVIII: 166; om D. såsom lärare och i öfrigt, se Fersens skrifter III: 10; Om D:s uteslutande från hofvet för kalottpredikn. m. m., se detta Lex. XIII: 133, och om hans återinträdande vid hofvet i Dec. 1760, se Handl. rör. Skand. Hist. XV: 120. — Om D:s Herdaspel etc. 1752, hvilket ansågs förgripligt, se Warmholtz 6346 och Klemming, Sv. Dram. Litt. s. 82. — Enl. Handl. rör. Sk. H. XIII: 305 hördes D. som vittne inför ständernas Commission under 1756 års riksdag.

Skrifter af och om Dalin: Berättelse om Douglasiska slägten 1731 af D., msct, se Warmholtz 7023. — Om Then Sv. Argus med följdskrifter, se Journ. för Litt. o. Th. 1811 n:r 45, detta Lex. VII: 29 och Göthes ofvann. afhandl. s. 35. — Det antages att D. (omkring 1734?) förf. Tidens Seder, som af misstag inkommit i Hammarskölds uppl. af Stjernhjelms skrifter (1818). Se härom detta Lex. VI: 340, XVI: 12—16 och De la Gard. Ach. XVI: 157. — D. har öfversatt Keders lat. sjelfbiografi på svenska, enl. Warmh. 9471. — Om D:s dramat. arbeten, se Klemming, Sv. Dram. Litt., åren 1738, -39, -52 och Dahlgrens Ant. om Sthms Theatrar. — Två rara med gravurer försedda grafskrifter af D. öfver en Fröken Taube 1747 beskrifvas af Klemming i En Antecknares Samlingar s. 49. — Rhyzelius gjorde vid riksdagen 1747 i Nov. anmärkningar vid I del. af D:s Sv. Hist., hvilka finnas inf. i Sv. Fatburen 9 Öpn. s. 73. — Om D:s fria behandling af källorna till Sv. Hist., se detta Lex. XVI: 218. — Om Kalottskrifterna, se ofvan. — Skrifter och kopparstick i anl. af D:s död uppt. af Warmholtz under 9383—88. Vers öfver D. anföres i Sv. Fatburen 3 Öpn. s. 47. Om nedsättning af D:s lik jämte Klingenstjernas vid Lofö Kyrka d. 17 Aug. 1769, se Handl. rör. Sk. H. XVI: 266. — Om D. såsom förf. hänvisas till Atterboms Sv. Siare och Skalder, äfvensom till Malmströms Sv. Vitt. Hist.

De Geer, Louis, d. ä. Sid. 70—73. I Handl. rör. Skand. Hist. förekomma underrättelser om honom på flera ställen, enl. Regist. till dessa Handl. I D. IX: 95 uttalas omdöme om DG., och i öfrigt röra notiserna mest underhandlingar emellan Rådet och DG.

1634, 1636 angående kopparaffärer med och försträckn:r till kronan. — Om utrustandet af De Geers flotta 1644, se Geijers skr. 2:a Afd. IV: 380. — DG. fullbordade messingsbruketi Norrköping, se Norrk. Minne s. 655. — Sv. Akad. lät 1829 slå en medalj öfver DG., och Franzén hade i anledning deraf förf. hans Minne (se Hildebrand s. 21). — Af Lodewijk De Geer utg. 2:a uppl. med portr. 1841 på samma ställe som den första (se källor vid biogr.). — Här må antecknas: Notice Historique sur la Famille de De Geer par deux de ses membres. Utrecht 1843. Apostille posthume. Ib. 1857. Folio. Af L. De Geer till Finspong († 1758) och L. De Geer till Jutphaas († 1857). Med portr. af L. De Geer d. ä., grav. af Jer. Falck 1649, samt 4 andra i lithogr. Detta arbete trycktes endast för utdelning. (Se Manderströms Boksaml. n:r 6483.)

De Geer, Carl. Sid. 77. Mém. ... des Insectes upptages under n:r 919 hos Warmholtz, der det hänvisas till. Nya Lärda Tidn. 1774 n:r 21, m. m. Första delen af nämnda arbete anses rar.

De la Gardie, Pontus. Sid. 78—83. Biografien är jämförd med Anrep äfvensom med slägttaflan på Riddarhuset, hvarjämte hist. arbeten blifvit rådfrågade. Vid förf. af ny biografi böra Handl. rör. Skand. Hist. och De la Gard. Arch. begagnas efter hänvisningarna i registren. — Magnus Gabr. De la Gardies skrifvelse till K. Carl XI om upprättelse i anledning af Jakob Typotii angående farfadern Pontus förf. smädeskrift (se Warmholtz 3343) och senare smädelser mot familjen finnes tryckt i De la Gard. Arch. VII: 143—55. En anekdot om honom finnes i Sv. Fatburen I: 100, näml. att han ej, enligt bruket, ville aflägga sin värja vid ett företräde hos ryska Zaren.

De la Gardie, Jakob. Sid. 83—97. Föll i polsk fångenskap 1601; förordnades till befälhafvare i Liffland 1609; bemäktigade sig Kexholm m. m. 1611; var väl hjeltemodig, men mycket maklig och skref ej ofta nog till Kongl. Maj:t, hvarför han ock fick förebråelse 1626; i anseende till sin tröghet som härförare förordnades han till Guvernör i Riga (i April?) 1628; öfverförde i Juni 1635 20,000 man till Preussen. (Se Geijers skrifter 2:a Afd. III: 358, 388; IV: 133, 142, 236.) — I De la Gard. Arch. VI: 43—148 anföres eller redogöres för en mängd handlingar angående De la G. som enskild och offentlig person, äfvensom skrifter från och till honom. Sid. 128 meddelas att han åren 1612—32 fått 400 bref från K. Gustaf Adolf. Sid. 67 finnes ett bref från honom till Ebba Brahe, af 25 Okt. 1617; sid. 95—123 15 bref från Ebba Brahe till flera personer under åren 1643—58, deraf ett 1645 och ett 1646 om hen-

nes mans ögonsjukdom; sid. 93—94 nämnas skaldestycken och tal öfver henne af Sam. och Joh. Columbus m. fl. Två af Gustaf Adolfs bref till henne äro tr. XI: 60 f. Se detta Lexikon III: 354, jfr sid. 96 h. o. Bref från henne till sonen Magnus Gabr. De la G. äro tr. i Handl. rör. Skand. Hist. XV: 99 f. Det säges att J. De la Gardie dött i Stockholm, må hända derför att han begrofs derstädes i St Nicolai kyrka. (Liket flyttades genast derefter till det af honom sjelf påbegynta och af sonen Magnus Gabriel förskönade grafkoret uti Weckholms kyrka i Upland, hvarest både hans och Ebba Brahes lik hvila enl. Tillägg i 1:a uppl. af denna del. — Om kostnaden för hans begrafning, se De la Gard. Arch. VI: 147—8. — Se för öfrigt flerestädes i samma verk enl. Reg. i V och XII Band samt Handl. rör. Skand. Hist. II och XXXVI Band. enl. Reg.

De la Gardie, Pontus Fredrik, samt hans vittra döttrar. Sid. 97—98. Om honom meddelas biografiska underrättelser i Stjernmans Höfd.-Minne II: 168, 200, i Ugglas Rådslängd och i Rosenhanes Afh. om De fem Höga Riks-Ämbeten, i hvilka skrifter dödsåret 1693 dock är, oriktigt, äfvensom dödsdagen i Rådslängden. Hos Anrep är detta rätt. — Om kostnaderna för en resa 1652, se De la Gard. Arch. VIII: 129; se om honom äfven X: 133. — Bref till brodern Magnus Gabriel jämte Kordt relation Om Hennes M:ts Drottning Christinas åtskillige Discurser wedh hennes ahnkombst och åtherresa i Swerige 1667, med ett tillägg, alla dat. Malmö d.6 Juni 1667, äro tr. i Handl. rör. Skand. Hist. XVI: 150—165. På dessa handlingar syftas h. o. i biografien. — Om döttrarna *Ebba Maria* och *Johanna Eleonora* se De la Gard. Arch. VIII: 147—48 (hänvisningen till VII i biografien h. o. är 1:a uppl:s). Hanselli har i sin Saml. af Vitterhetsarbeten 8 D. af den förras vittra skrifter infört 1 svenskt och 5 tyska poem, bland hvilka ock grafskriften öfver fadern med uppgift på dag och år då han dog samt att han d. 2 April 1693 begrofs (jordfästes) i Riddarholmskyrkan. (Han ligger begrafven i Westerås domkyrka.) Af systerns skrifter finnas i samma del af Hansellis samling 4 tyska poem och psalmen: Weg, falsche Welt, uppt. i Stockh. Gesangb. 1695 (n:r 725) och 1707 (n:r 716) samt portrait d'Ismène. Hanselli meddelar ock bådas biografier. Öfver hvardera finnes en minnespenning, se Hildebrand s. 400, 424.

De la Gardie, Jakob Casimir. Sid. 98—101. Att han d. 10 Jan. 1653 (ej $^{11}/_{1}$ 1652) gifte sig med "den sköna Sparren", framgår af bref derom i Handl. rör. Skand. Hist. XXII: 301 samt De la Gard. Arch. VIII: 198—9, på hvilka ställen ock festligheterna efteråt omtalas. — I nämnda Archiv VIII: 224 berättas, att han genom "en styckekula blef tvert afskjuten" och att hans hustru 14 dagar förut var kommen till honom.

De la Gardie, Magnus Gabriel. Sid. 101. Med biografien äro jämförda: Stjernmans Höfd.-Minne II: 8, 103 m. fl. st.; Rådslängden V: 24; Rosenhanes Afh. Om de fem Höga Riksämbeten; Rehbinders Biogr. Beskr. öfver Sv. Riks-Canzlerer etc. s. 83; Mankells Ant:r till Sv. Krigshistoria; Ant:r om Kammarkollegiet I, 1874. Anrep. — Här må hänvisas till Sv. Fatburen I: 101, der en, dock antagligen oriktig, uppgift om orsaken till De la G:s onåd uppgifves; Hansellis samling af Vitterhetsarbeten 7 D., deri psalmer och andliga dikter af De la G. äro införda; Beckmans Psalmhistoria; Hildebrand s. 53, 56, der medaljer öfver Grefven och öfver grefvinnan finnas upptagna (jfr Berch); Linköpings Bibl. Handl. I: 31, Hedersförsvar (jfr Warmholtz 7289—90); Warmholtz 4977, 7286 f. 9269 m. fl.; De la Gard. Arch. enl. reg. i B. V, XII, XX (De la G:s skrifter äro ant. VII: 1); Handl. rör. Skand. Hist. enl. general-reg., Geijers, Fryxells och fl. hist. arbeten. Vid biografien i Supplement till Biogr. Lex., Lund 1836, af Cronholm, anföres (s. 111—12), en mängd källor, hvarförutom må erinras att biografiska bidrag finnas flerestädes i detta Lexikon, enl. registret. Ännu finnes icke någon väl utförd, sakrik och omfattande biografi öfver denne märkvärdige man, vårt lands störste mæcenat.

De la Gardie, Johan. Sid. 106—7. Se om honom De la Gard. Arch. VI: 42 f.; s. 49 f. meddelas öfver honom ett epitafium, uppsatt af M. G. De la G. samt dels rättadt, dels renskrifvet af J. Lorin, enligt hvilket J. De la G. föddes d. 3 Maj 1582 och dog d. 10 Mars 1640 på Steninge.

De la Gardie, Axel Julius. Sid. 107—8. Biogr. är jfd med Anrep, Mankells Ant:r till Sv. Krigshist., Rådslängden m. fl. Se i öfrigt De la Gard. Arch. VIII: 131 f. samt fl. st. enl. reg. i XII o. XX

De la Gardie, Magnus Julius. Sid. 108. Biogr. är jfd med Anrep, Mankells Ant:r, Rådslängden, Rosenhanes Afh. Om de fem Höga Riksämb. Se De la Gard. Arch VIII: 141 f. samt fl. st., enl. Reg. i D. XII, XX, äfvensom Handl. rör. Skand. Hist. XXXVII: 395 f. om saken mot Helena Wrede vid 1731 års riksdag.

De la Gardie, Pontus Fredr. Sid. 108. Se om honom Rådslängden. Afd. IX: 2, 76; De la Gard. arch. XIV m. fl. enl. reg. i XX; Ders. IX: 173, 252 om medaljen öfver hans hustru (jfr Hildebrand). Oaktadt denna medalj slogs på R. o. A. bekostnad, öfverlemnades den dock af så väl Landt-Marskalken som de 3 ofrälse ståndens talmän (enl. uppgift i tillägg till 1:a uppl. af detta band).

De la Gardie, Jakob Gustaf. Sid. 109—118. I De la Gard. Arch. XVIII—XX finnas bidrag till hans biografi samt anteckningar om

de händelser han upplefvat och om honom bekanta personer. Regist. i D. XX vägleder.

De la Gardie, Gust. Ad. Sid. 105. Med begrafning i Riddarholmskyrkan menas jordfästning. Hans lik nedsattes liksom hans föräldrars, i Warnhems kyrka.

Dücker, C. G. Sid. 130. Blef Friherre 1711, enl. Schlegels & Klingspors Åttartaflor.

Ehrenheim, F. W. Sid. 176—80. Bref och embetsskrifvelser af E. finnas i Brinkmanska Archivet II: 337, 208—21, i De la Gard. Arch. XX: 66 f., i Tolls Biogr. II: 148—67 och i Gustaf IV Adolfs Senare Regeringsår (jfr Rosenhanes Ant:r s. 380). — Se om E. Schinkels Minnen. — Om E:s personlighet, se detta Lex. IX: 137 och E:s omdömen om Kant XI: 412. — Ett samtal mellan E. och Gustaf IV Adolf är inf. i Adlersparres Handl:r (1830) D. I. — Biografi öfver E. finnes i Vet. Akad:s Handl. för 1828. — Tessin och Tessiniana, före hvars utg:de prospekt för pren. inf. i St. Posten n:r 66, 1819 (hvilket år boken ock utgafs), föranledde följande kritiker och skrifter. Anmäldes med långa utdrag i Allm. Journ. n:r 204—15; Anmärkning (af Fab. Wrede) inf. i St. Post. n:r 229, hvarpå svarades (af E.) i Allm. Journ. n:r 234, hvarpå följde återsvar (af Wrede) i St. Post. n:r 236; bref från landsorten (ins.) inf. i St. Post. n:r 243, allt s. å.; utdrag af ett bref från landsorten etc. inf. i Tidn. Anmärkaren 1820 n:r 27, 28; boken rec:s i Sv. Lit. Tidn. n:r 25 (s. 385 f.) s. å.; strödda Anmärkningar vid boken Tessin etc. (40 s.) utgåfvos (af G. Adlersparre) s. å.; dessa Anm:r rec:s i St. Post. n:r 19 och i Sv. Lit. Tidn. n:r 14, 15 (s. 217 f.) 1821; vidare följde s. å. Anti-Critik öfver Strödda Anmärkningar etc. (af E., 23 s.) och svar på Anti-Critik etc. (af Adlersparre, 21 s.), hvilka båda skr. rec:s i St. Post. n:r 106; derpå utgafs (af E.) Något om Anti-Critiken och Stockholms-Posten (4 s.) s. å. — Denna skriftväxling föranledde en ins. att i St. Post. n:r 101 s. å. meddela en art. med öfverskrift: C. G. Tessin och C. Linnæus, deri ingår ett bref från L. till T. dat. Ups. 1758, hvaruti den förre tackar för den medalj den senare låtit slå öfver honom.

Ehrensteen, Edv. Sid. 192, rad. 3 läs: Loenboms Sv. Arch. T. II.

Ehrenstrahl, David Klöcker. Sid. 194—96. I Protokolls-Sekret. F. Sanders arbete: Nationalmuseum. Bidrag till Taflegalleriets Historia I (1872), s. 35 f. och i Bil. meddelas upplysningar om E:s verksamhet och taflor. Sigrid Bjelkes kontrakt med David Klöker om

förfärdigande af 4 "skilderier", dat. Stockh. d. 2 April 1666; hans fört. på "skilderier" för grefve Nils Bjelkes (till Salsta) räkning, dat. d. 28 Febr. 1679; bref från E. till nämnde grefve, ang. bl. a. E:s utn. till Hofintendent, dat. Stockh. d. 29 Aug. 1690 och d. 21 Juli 1695 om E:s under händer varande arbeten, finnas samtl. efter orig. aftr. i Handl. rör. Skand. Hist. XXXIV: 113—122. Jfr förenämnda handl. med Förteckning öfver en stor och dyrbar samling porträtt - - taflor - -, som komma att genom auktion försäljas å Salsta slott i Upland d. 12 Maj 1875. Sthm 1875.

Ehrensvärd, C. A. Sid. 203—12. Humoristiskt bref från E. till Zibet 1779 och bref i ekonomiska ämnen till professor A. J. Retzius 1795—99 meddelas i De la Gardieska Arch. XIII: 65, 26 f. I Nord. Univ. Tidskr. 10 årgången 4 häftet (tr. 1866) s. 58 f. finnes bref från E. under 1789 års riksdag samt bref till E. från Reuterholm 1792. Se äfven Toll, Biogr. Teckning (1849—50) flera skrifvelser af E. I Post och Inr. Tidn. 1867 n:r 4 har professor G. Ljunggren infört en uppsats om "Äldsta handskriften till Ehrensvärds Resa till Italien", af hvilken framgår, att den ursprungliga texten, genom utstrykning och bearbetning, afsigtligt blifvit gifven sitt genom trycket bekanta lakoniska skick. — I St. Posten 1825 n:r 85 finnas "Otryckta Fragmenter" af E. — Reuterdahls uppsats om E:s teckningar ur Sv. Historien med 4 af teckningarna, i Stud., Krit. och Noticer 1841, är återgifven i Sv. Familjboken, med 3 af nämnda teckn., B. I under 21 Febr. — E:s Skrifter utgåfvos af Eichhorn 1866 med porträtt efter Catons ritning, samt med en utförlig biografi, hvari källor anföras och bland hvilka förekomma de i och efter biografien h. o. uppgifna m. fl. — Utom v. Beskows 1834 i V. H. o. Ant. Ak. prisbel. och i Akad. handl. för 1842 tr. afhandl. om E., erinras om Atterboms i Sv. Siare och Skalder D. I, samt "Jemförelse mellan Ehrensvärd och Winckelman såsom konstfilosofer" och "Om Ehrensvärds konstfilosofiska ståndpunkt" båda af prof. Ljunggren och tr. i Sv. Akad. Handl. 29 och 46 D. samt Nationalmuseum. Bidrag till Taflegalleriets Hist. af F. Sander II: 9 f. (1873). — Se i öfrigt Fersens Skrifter 5 och 7 D. samt Schinkels Minnen. — Enl. Hildebrand s. 247 finnas 2 medaljer öfver E., den ena slagen af Sv. Akad. 1833, då Franzén förf. hans Minne, (tr. i Akad. Handl. D. 15 o. särsk.). — I Konst- och Nyhets-Mag. f. 1819 finnes ett porträtt, under hvilket står E:s namn, men ingen må deraf låta narra sig att tro på någon porträttlikhet. Det är karrikatur öfver en karrikaturtecknare. E. har efterlemnat en mängd groteska och karrikaturmessiga handteckningar af det mest oförbehållsamma slag, stundom endast med penna hastigt utkastade men stundom mera utförda och kolorerade. De

nas vara tillkomna under sammanvaro med goda och glada vän-
›r och äro merendels försedda med qvicka underskrifter. Hans
ıskilda bref, af hvilka många ännu finnas bevarade, äro vanligen
rsedda med texten förtydligande teckningar, såsom ofta fallet är
ed konstnärsbref.

Ekman, Olof. Sid. 227. Då han 1679 fick dimission från armén
ch sjöledes begaf sig till Sverige, utstod han i sex dagar den häf-
gaste storm, då han tänkte på ett löfte till Gud, uti hvilket detta
rgument kom honom före: "Den förfallna kristendomens för-
ättrande och upprättande". Skeppet förgicks, men E. frälstes.
[an råkade dock i tvekan om att kunna fullborda hvad han lof-
at, men åtta dagar derefter, då han gått om bord på ett annat
kepp, uppkom åter en svår storm, under hvilken han fastare gjorde
itt förra löfte. (Hammarströms Märkvärd. vid Stora Kopparber-
;et, 4:de Saml. s. 65.) (Ur 1:a uppl. af detta Band.)

Ekmarck, And. Sid. 228. Gift 1) med *Elis. Christ. Riselius.*
2) med *Elis. Dorothea Sjöstén*, Enka efter Collega Scholæ Sam.
Berzelius, genom hvilket giftermål E. blef stjuffader åt Professorn
Frih. Berzelius. Hon dog 1787. 3) med *Maria Elis. Wistrand*
Enka efter Kyrkoh. Nils Brunkman. Tre söner afledo före Ek-
marck, alla år 1808, näml. *Lars Christopher,* Physices Docens i Up-
sala, död d. 11 April. *Daniel,* Artist i Målarekonsten, död i Ham-
burg d. 16 Sept., och *Anders Fredrik*, Uppbörds-Fältskär, död i
Carlskrona d. 18 Dec.

Skrifter (utom de förut uppgifna): Större Försök till förnuf-
tig och Christlig Sedolära 1785. — Påminnelser utur den Heliga
Skrift, om Religionens Sanningar och Forntidens minnesvärdaste
händelser 1797. — Angående Preste-Eden, några erinringar för
eget och Ämbets-bröders samvete (1799). — Summa Doctrinæ Chri-
stianæ, comprehendens Responsa Biblica quæstionibus ad Religio-
nem pertinentibus accomodata (1809). — Christna Religionens mär-
keliga Befordrare och fördelar emot uppenbare Förföljare och Be-
drägliga Medhållare, från Apostlarnes till vår tid. 1818. — De se-
nare åren intill sin död utarbetade han på latinska språket För-
klaring öfver flere Pauli Epistlar. (Linköp. Stifts-Tidningar 1823.)
(Ur 1:a uppl. af detta Band.)

Elers, Joh. Sid. 233. Född $^{8}/_{6}$ 1730, Kanslist 1750, Kopist 1760
Prot.-sekr. 1766, enl. Sv. Slägtboken II: 31.

Elgström, Per, Sid. 235. I skriftförteckningen bör läsas: Po-
lyfem --2:a Saml., i st. f. 21:a.

Emporagrius, Erik. Sid. 242. Läs: Kyrkoherde i Lofö, i st.
f. Lafö.

Enbom, Per Ulric. Sid. 243—45. (Forts.) Att förf. påräknat något pris synes osannolikt, ty dertill är det ironiska eller biafsigtliga syftet i täflingen allt för uppenbart. — 1793 utgaf E. så väl täflingsskrift som bref och lät dervid å titelns frånsida trycka följande rader: "Vittre och Medborgeliga Läsare! Svenska Akademien har ej ansedt detta Poem värdigt någon uppmärksamhet. Jag vädjar från Henne till Eder. Om J finnen det förtjent til Ert bifall, har jag ära och vinning nog". Att poemet af den tidens fåtaliga och orthodoxa vitterhetsälskare icke åtnjöt synnerlig uppmärksamhet är antagligt, men i tidskr. Nytta och Nöje (1793), der det anmäldes, yttras derom bl. a.: "Uti en annan tid och i et annat Land, där mindre Uplysning härskat än hos oss, skulle denna Bok hafva kunnat blifva et rof för de mäst inquisitoriska lågor".

E. var 1783 medlem ett vittert samfund, som kallade sig Franciskan-Orden och i hvilket deltogo många då eller sedermera framstående personer, och 1786 d. 8 April (omkring 3 veckor efter Sv. Akademiens stiftelse) ingick han bland stiftarne af ett annat dylikt samfund, som antog det då icke betydelselösa namnet Ära och Frihet. Antalet ledamöter i detta samfund skulle vara 20, och ledamöternas namn göra det påtagligt att E. vid denna tid haft ett visst anseende. (Se Hist. Öfversigt af de Vittra Samfunden i Sverige före Svenska Akademiens stiftelse. Akad. afh. af G. Göthe. Sthm, 1875. Sid. 153, 161.) Att detta förhållande sedermera ändrades derhän, att E. blef ansedd som jakobin (då för tiden liktydigt med rabulist i våra dagar), härledde sig utan tvifvel deraf, att han öppet gillade Thorilds åsigter samt att han, i enlighet med dessa, först genom sin täflingsskrift oroade Sv. Akad. och derpå genom täflingsskriftens utgifvande förargade sina vedersakare. E. fortgick imellertid på den obundna poetiska banan och utgaf 1794 icke blott Kärleks- och Religions-Sånger (i Juli el. Aug.), utan ock Gessners Idyller, i en öfversättning som kan kallas fri. Ingen af E:s skrifter anmäldes eller granskades i St. Posten, i hvilken tidning flera af hans skaldestycken dock förut varit införda. Detta väcker genast den misstanken, att E. råkat i onåd, och att han derom var medveten ådagalägges tydligen af hans polemiska uppträdande mot St. Posten. I denna tidning infördes d. 6 Dec. 1794 (n:r 280) Protokoll hållit (!) uti Parnassens Jacobinerklubb, hvars innehåll E. ansåg syfta på honom, och efter långt betänkande uppträdde han d. 20 & 21 Jan. 1795 i Extra-Posten (n:r 15, 16) med en Til Redacteurerne af Stockholms Posten ställd skarp skrift, beledsagad af vidlyftiga noter. (Skriften är inf. i B. E. Malmströms Skrifter III: 89—92, med ett par af noterna.) Den 6 Febr. genmälde "Redacteurerne" af St. P. i sin tidning (n:r 30) att de ej ansågo sig böra

ingå i något svaromål, då intet af E:s arbeten blifvit i St. P. recenceradt. Härpå följde ett svar af E. i Extra-Posten (n:r 43) d. 21 Febr., och d. 28 i s. månad stälde red. af St. P. i anledning deraf i sin tidn. (n:r 49) en Förklaring til Almänheten, innehållande bl. a. den upplysningen, att den art. i St. P. (n:r 280 för 1794), som föranledt E:s polemik, var öfversatt ur Den Danske Tilskuer, en upplysning som skulle öfvertyga E. om hans misstag med afseende på art:s syfte. Man kan likväl härvid fråga: hvartill skulle det tjena att införa denna art., och det utan att nämna dess ursprung, om man ej haft någon afsigt dermed? Man måste tro att E. kände ställningen bättre än de, som sedermera skrifvit Litteraturhistoria och hvilka visat benägenhet att göra E:s uppträdande obehörigt. Långt derefter, näml. d. 11 April, följde i St. P. (n:r 81) en skrift Til utgifvarne af Stockholms Posten, i anledning af deras förklaring rörande Hr Pehr Enbom, åsyftande att nedsätta denne och hans öfvers. af Gessners Idyller. Dermed var polemiken mot St. P. slut, men samtidigt hade en annan mot Extra-P. pågått. I sistn. tidning infördes, utan något omdöme, d. 31 Dec. 1794 (n:r 299), Et profstycke ur Kärleks- och Religions-Sångerne (s. 67) och d. 13 Jan. 1795 (n:r 9) en parodisk uppsats kallad Egenkärleks- och Confusions-Sånger„ nytt profstycke af den slags Poesien, som skrifves längre än den läses etc. (se Malmströms skrifter III: 98 f.). Den 31 Jan. offentliggjordes (i n:r 25) Svenska Parnassens Klago- och Svane-Sång til Pehr Enebom etc. (inf. i Malmströms skr. III: 96), men då Blom i samråd med Rosenstein deri, af rädsla för tryckfrihets-lagen, vidtagit några ändringar, hvilka icke gillades af Leopold (som då var bosatt i Linköping), så lät man en ironisk medlare d. 7 Febr. (i n:r 31) göra rättelser i visan. Att döma af de råheter, som i denna art. förekomma, har Blom haft sin hand med deri, men den härrör från Leopold, hvilken imellertid i Linköpings-Bladet n:r 14 för d. 6 Febr. lät införa visan, sådan den samma af honom gillades. Den 14 s. m. meddelades i Extra-Posten (n:r 37) en af E. Til vismakaren i Extra-Posten n:r 25 ställd skrift, i hvilken skarpt framhölls motparternas gemena beteende. Detta framträder för oss ännu gemenare uti de numera tryckta bref till Leopold, i hvilka Blom redogör för sina åtgärder mot E. t. ex. huru han, genom sina "police änglar" och genom "stadens tjufpojkar" skulle ombesörja att visan blefve utropad "så att gator och torg skola genskalla" o. s. v. Bloms bref äro tr. i Brinkmanska Archivet II: 317 f. (det odaterade s. 322 är af d. 7 el. 8 Febr.) och bära vittnesbörd om en ovärdighet, att ej säga nedrighet i handlingssätt, som man annars knappast skulle tilltrott två ledamöter af Sv. Akademien, Rosenstein och Leopold, och en tredje

som (må hända just för sin tjenstaktighet 1795) 1797 ansågs värdig att inträda i Akad. Man bör besinna, att E. förföljdes för det han uttalade och förfäktade sina åsigter i litterära mål. Det uppgifves väl, att E. retat Leopold genom förgripligt yttrande om tragedien Oden, men parodien i Extra-Posten (n:r 9) föregick E:s berörda yttrande (i n:r 16). Detta kan dock hafva framkallat visan (i n:r 25), men i sådant fall var det icke litterärt intresse utan endast författarefåfänga som förde Leopolds hand. Må hända E. fick umgälla hvad den med honom liktänkande L. M. Philipson brutit genom den grymma behandling han lät Leopold undergå i tidn. Patrioten, i början af 1794, uti en polemik om Uplysningens princip af Thorild, dervid L. betett sig lika ovärdigt som förut emot Regnér och sedermera mot E. Sedan det Enbomska litterära högmålet i Extra Posten var utageradt, förekommo derstädes s. å. några efterdyningar, hvilka för fullständighetens skull här antecknas. Den 24 Febr. (n:r 45) fick en välvilligt medlande granskare yttra sig om Kärleks- och Religions-Sånger, och dagen efter meddelades en insänd och på begäran (sål. icke gerna) införd granskning af det i slutet af 1794 införda profstycket ur nyssnämnda sånger. Denna senare kritik fann E., med rätta, föga tillfredsställande och bemöter den derför (n:r 53) i en Til min Criticus i Extra Posten n:r 46 ställd motskrift. Slutligen fick E. d. 28 Mars (i n:r 71) en smädlig släng uti Rimad Sång til Apollo, och dermed ändades det skandalösa uppträdet, hvilket dock i sina följder blef för E. olycksbringande.

E. hade åtagit sig utgifvandet af Lidners Nyare Arbeten, hvilka försedda med företal af Rosenstein utkommo 1793. Dervid icke blott utbytte E. vissa uttryck, utan utfylde äfven lacuner och utarbetade till hela skaldestycken "en vacker och rörande idée fruktbar på andra idéer", när han fann någon sådan af Lidner framkastad, som han ej ville "låta komma i förgätenhet". Så uppkommo Melankolisk Sång (Hur rördes jag ej af det sköna etc.) och Sång i en gladare stund (Nej mänsklighet! jag ömt begråter etc.). Af den förra har Lidner skrifvit "endast några rader i början", och af den senare "endast två rader". När denna samling af L:s arbeten anmäldes i St. Posten n:r 271 s. å., valdes och aftrycktes som prof just Enboms nämnda stycken, om hvilka red. yttrade det omdöme, att de voro "de bästa, som oss tyckes, i hela boken, och til renhet i tankar, i styl och harmoni snart sagdt det bästa af hvad Auctorn til Spastara och Året — 83 skrifvit". När E. 1796 utgaf första häftet af sina Skaldestycken i Strödda Ämnen, införde han deribland de båda sångerna (s. 27 f.) och förklarade huru de inkommit bland Lidners skrifter, förmodligen till sina förföljares stora förvåning. I 1836 års uppl. af Lidners skrifter äro

le intagna, likaså i den af 1859 (redig. af F. Sander), dock så att le 3 första stroferna af Melankolisk Sång (s. 391) äro af utg. uteslutna, af det skäl att i poemet Ungdomsnöjet och dess förändring (s. 395) 8 rader likna och 4 rader äro alldeles lika motvarande rader i Enboms poem. Denna sammanblandning får väl illskrifvas något redaktionsförsök af en föregående utgifvare, som haft att tillgå handskrifter (original och afskrift) i mer eller mindre redigt skick. Detta sistnämnda poem finnes icke i någon samling före den af 1812, 1814 och har påtagligen varit E. obekant, då han af de Lidnerska raderna föranleddes att skrifva ett poem. Bland E:s dikter i hans ofvannämnda samling finnes ock (s. 3) en som kallas Frihets och Dryckes-Sång hos forntidens greker (Du af hvars gudalika bud etc.). Denna sång införde Wallmark i den af honom utgifna samlingen: Svenska språkets skönheter på vèrs och prosa II: 239 (1823), under antagande att förf. dertill var Hans Järta, hvars namn derstädes obehörigt står under poemet. Man finner häraf, att den så hätskt förföljde E. åtnjutit mycken heder — i andras namn, d. v. s. af misstag på person (!!!). Vid upplagan af Lidners Nyare arbeten (1793), der E. hade sin hand med öfverallt, gjordes ingen anmärkning mot form, språk o. s. v., men då L:s Samlade Arbeten (D. 1) 1796 utkommit, blef utgifvaren, hvilken äfven nu lärer hafva varit E., i Journal för Sv. Litt. 1797 (s. 13 f.) skarpt klandrad för språk- eller textförsämringar. Dessa måtte dock, åtminstone till största delen, få skrifvas på Lidners egen räkning, ty E. upplyser i sina ofvanberörda Skaldestycken (1:a h. s. 28) att Fru L. "ansåg sin salig mans skrifter för så canoniska som Bibelen, och ville at man hvarken skulle tillägga eller borttaga en enda bokstaf af dem", hvadan hon ock var missnöjd med den af E. förbättrade upplagan af L:s Nyare Arbeten 1793. Som E. sjelf sedermera förklarade, att han gerna skulle efterkommit hennes önskan då, om han känt den förr än det mesta var tryckt, är det ock antagligt att han 1796 gjorde henne till viljes och att texten i det årets upplaga är Lidners. Det beror på huru man får förstå de å titeln tryckta orden: "mycket tillökt och förbättrad".

Nämnda kritiska Journal klandrar imellertid denna upplagas text och åberopar gillande den Lidner-Enbomska af 1793, hvilken sedermera följdes i den berömda Delénska af 1812—14, enligt förordet till densamma. Om det är sant att L. sjelf lånat bidrag till sina skaldestycken (se detta Lex. III: 298) och dertill kommer att flere än E. putsat eller renoverat hans skrifter, så kan man ej annat än uttala den önskan att vid en ny uppl. af dessa skrifter de främmande tillsatserna måtte i möjligaste mån frånskiljas eller åtminstone påpekas, ifall näml. man kan uppspåra L:s handskrifter.

E:s litterära verksamhet efter denna tid ses af skriftförteckningen här nedan. Hans sysselsättning för öfrigt är obekant, men att hans skrifter i följd af den honom öfvergångna ovärdiga behandlingen icke vunno afsättning och att han lefde i fattigdom, 1805 t. o. m. i stor nöd, det finner man af hans bref d. 5 Dec. s. å. till Leopold, hos hvilken han, klagande öfver sin ställning, begär ett penningelån, det han genom ett eller annat teaterstyckes utarbetande hoppades kunna om ett halft år återbetala. Det synes af brefvet, att han för samma ändamål en gång förut personligen vändt sig till Leopold. I ett senare bref, d. 30 Juni 1809, tackar E. i värdiga ordalag för det L. sjelfmant sändt honom ett penningeunderstöd, men undanbeder sig lika värdigt någon vidare nödhjelp af detta slag, önskande endast komma i tillfälle att genom eget arbete finna sin utkomst (se Brinkmanska Archivet II: 362—63). Bland hans skaldestycken finnas flera, i hvilka förebråelser äro riktade mot dem, som förstört hans lycka. Han antages hafva dött omkring 1810, men någon dödsannons har ej kunnat påträffas hvarken det året eller det följande.

Den orättfärdiga behandling som vederfors E. för hans så att säga litterära tro och öfvertygelse, det oförtjenta förakt som derigenom drabbade honom och det olycksöde som i följd deraf slutligen blef hans lott, äfvensom hans ofvan belysta intima förhållande till Lidners skrifter, torde tillräckligt motivera den omständliga, men likväl af rummets knapphet begränsade redogörelse för E:s litt. lif, som ofvan blifvit lemnad. Det anförda är blott utkast till en litterär tidsbild, nyttig för dem, som studera vår litteraturhistoria och deri finna den s. k. nya skolan klandrad för sin vanvördnad mot gamla skolans målsmän, framför allt just mot Leopold och Blom. Malmström har i sin Vitt. Hist. gjort E. mycken rättvisa, men någon närmare redogörelse för E:s litt. lif meddelar han icke.

Skrifter: Medborgeligt Skalde-Försök öfver et odödeligt namn. Författadt i obunden stil. Sth. 1793. (44+12 s. 8:o.) — Kärleks- och Religions-Sånger. Sth. 1794. (134 s. 8:o.) — Salomon Gessners Idiller(?). Öfvers. Ups. 1794. (4+136 s. 8:o.) — Bihang til Extra-Posten. Strengnäs 1795. (4:o. Anon.? Antecknadt efter Hammarskölds uppgift.) — Fabriksflickan. Drame i 3 akter. Svenskt original. Sthm 1796. (6+90 s. 8:o. Anon. Ej uppförd.) — Skaldestycken i strödda Ämnen. 1:a h. Sth. 1796. (2+70 s. 8:o.) — 2:a h. Sth. 1799. (138+6 s. 8:o.) — 3:e h. Sth. 1806. (2+94 s. 8:o.) — Bondens Låf, Skalde-Stycke. Sth. 1809. (20 s. 8:o.)

v. Engeström, Lars. Sid. 248—66. Bref fr. v. E. till H. H. v. Essen 1809—14 och till Leopold 1807 f. samt från Fru Staël [illegible] t. E.

1813 finnas tr. i Brinkmanska Archivet I: 319—26, II: 242, 339, 251.; från v. E. till Toll, i Toll, Biografisk teckning (1850) II: 178 f., för åren 1788—1815; från v. E. i Schinkels Minnen, der för öfrigt meddelanden om v. E:s offentliga verksamhet på flera ställen förekomma. Bref från Tegnér till v. E. äro tr. i Tegnérs Efterl. skrifter (1874.) Exc. v. E:s brefsamling förvaras i Kongl. Biblioteket. Bref af v. E. om hans aflägsnande, genom utnämning till Minister i England 1798; hans Berättelse om Tronföljarevalet efter Carl Augusts död 1810; hans diktamen, i anl. af Iserhjelms vägran att kontrasignera gen. v. Döbelns ansökan att få sin son legitimerad (1810?), äro tr. uti Portefeuille IV: 114, II: 175, III: 208. — Om v. E., se Nordins Dagbok för 1786—92, enl. reg. Se för öfrigt detta Lex. på flera ställen, enl. reg. — Biografien h. o. är jemförd med Anrep och med Rådslängden 9 Afd. utg. af Låstbom. Biogr. öfver v. E. finnes i Vet. Akad. Handl. för 1826. Om E:ska bibliotekets öfverlåtande till staten, 1864, se Ställn. o. Förhållanden s. å. Okt.-H. s. 10, 11. Om detta bibliotek, se detta Lex. B. 2 s. 407. Handlingar ur H. E. Frih. (sedan Grefve) v. Engeströms bibliothek utgåfvos i 5 häften 1809, -13, -19, -24, -65, af hvilka det 4:e (handskriftskatalog) af L. v. E. — Sid. 266 r. 24 uppifr. läs: C. af K. N. O. el. C. N. O. — Gr. v. E:s Memoirer äro efter originalhandskriften [på franska och svenska] öfversatta på polska af J. I. Kraszewski och tr. i Posen 1875. Denna öfvers. upptager XXX och 257 sidor, samt åtföljes af memoirförf:s porträtt.

v. Essen, *H. H.* Sid. 272—74 och på fl. st. enl. Registret. Om v. E., se De la Gard. Arch. XIX, XX, enl. Reg. — Bref från och till v. E. äro tr. uti Brinkmanska Arch. I: 41, 68, 308, 319—26; II: 78—101, 221—27, 242. — Breve fra Grev H. H. von Essen til Kronprinds Carl Johan 1814—16. Udg. af Yngvar Nielsen. Christiania 1867. — Om v. E., se Nordins Dagbok 1786—92 (1868), enl. Reg.; Schinkels Minnen; Geffroy, Gustave III et la Cour de France (Paris 1867); Det Lefvande Sverige (Gjörwells) I: 130, 140; Rådslängden Afd. 9; Låstboms Svea och Götha Höfd.-Minne (bland Noriges Ståthållare, der befordringarna äro på dagen angifna); Anrep; Sundholm, Sv. Fältmarskalkar (Upsala 1873). I Malmö utgafs 1855: Essen, ett Tillägg till Palmblads Biogr. Lex. af P. Wieselgren (med v. E:s porträtt), som s. 282 derst. uppgifver att E. dog d. 18 i st. f. d. 28 Juli 1824. Det senare är enligt med dödsannonsen och får väl anses riktigt, ehuru Stockholms Tidning s. å. n:r 11 (för 2:a halfåret) uppgifver d. 29 Juli. — Om v. E:s duell med grefve Ribbing 1788, i anledning af sin förlofning med fröken De Geer, se Fersens skrifter VII: 10 f. — Här må, ehuru ovigtigt för v. E:s biografi, antecknas: Bref Til--- Herr Baron Hans Henr. v. Essen,

Under Des Resa til Italien. Dateradt Stockholm den 27 Novemb. 1783. Stockholm MDCCLXXXIII. Stor qvart 12 sidor. Tryckt i få ex. och anses sällsynt. En liten gravure åtföljer. Detta bref, undert. J. S[immingsköld], har synbarligen intet annat syfte än att med det svulstigaste smicker rörande Kon. tillvinna författaren dennes ynnest.

Fahlcrantz, Chr. Erik. Sid. 295. Af Dahlgrens brefvexling i Kongl. Bibl. finner man att F. lemnat bidrag till tidn. Kometen. — Om F., se Posthumus, Mina Samtida, enl. Registret. — F. gifte sig 1847 med Aurora Wilhelmina Valerius, dotter af kansliradet J. D. Valerius, och hade med henne flera barn. — Biografi med porträtt meddelas i Ny Ill. Tidn. 1866 n:r 33 och Minnesruna af Orvar Odd i kal. Svea för 1867 (tr. 1866). — Litt. karakteristik öfver F., förf. af prof. Nyblom, är inf. i Sv. Lit. Tidskrift för 1866 s. 257 f. — Sedermera statsrådet Wennerberg, som invaldes i Sv. Akad. efter F., höll, vid sitt inträde der 1867, tal öfver honom (tr. i 43 D. af Akad. Handl.). Minnestal öfver - - - F. vid allmänt prestmöte i Westerås d. 28 Juni 1871, af Er. Jon. Nordenson, trycktes i W:ås s. å. — F:s samlade skrifter utgåfvos i Örebro i 7 B. 1864—66, och under rubriken Fahlcrantziana meddelades i Söndags-Nisse 1866 n:r 35 f. en samling af F:s ordlekar.

Faxe, Wilh. Sid. 325—27. Uppdrogs af K. Maj:t d. 18 Maj 1837, att under H. K. H. Kronprinsens utrikes resa besörja de i egenskap af Lunds Akad. Canceller H. K. H. tillhörande Akademiska ärenden. Utnämndes d. 28 Jan. 1838 till Ridd. af K. Carl XIII:s Orden. Var vid samma års Magister-Promotion i Lund Jubel-Magister. Kallad d. 3 Maj 1836 till Heders-Ledamot af Zoologiska Jägare-Sällskapet i Lund.

Skrifter (utom de förut anförda): Inträdes-Tal i Vitt. Hist. o. Ant. Akad. 1829 om Sodalitium Clericorum Majus i Lund (Akad. Handl. XV Del.). — Tal vid invign. af Gust. Ad. De la Gardies Vexelundervisn.-Skola i Westerstad d. 16 Aug. 1835. — Tal vid invign. af det för Hertig Carls Skola i Christianstad nybyggda Lärohus. Christianstad 1835. — Tal vid invign. af Lunds Domkyrkas nya Orgel. Lund 1836. — Tal då Carol. Cathedral-Skolans nya Lärohus invigdes. Lund 1837. — Afskedsord vid Prof. G. R. Ahlmans jordfästning i Malmö St Petri kyrka. Malmö 1838. (Ur 1:a uppl. af detta Band.) — Gustaf III:s Tal d. 3 Febr. 1789 å rikssalen, ur minnet upptecknadt af F., är tr. i De la Gard. Arch. XVIII: 86—99. — Bisk. F. har förf. åtskilliga biografier i detta Lexikon.

— I Nord. Universitets-Tidskr. för 1855 h. 2 s. 134 omtalas F:s död och uttalas hedrande omdöme om honom. — I motsats härtill må antecknas följande skrifter mot F.: 1) Biskop Wilhelm Faxes Historia, jemte Bidrag till Lunds Domkapitels karakteristik (tr. i Köpenhamn 1848), förf. af kyrkoherden Henrik Schönbeck i Hesslunda (se Ställn. o. Förh. 1856 Aug.-häft s. 20 f.), hvilken ock lärer hafva förf. ett sedan utgifvet Bihang till nämnda Historia, och 2) Bispen, Utkast till En Poetisk Kalender för år 1853 af E—n (C. C. Eberstein), tr. i Köpenhamn 1852 samt försedd med en vignett framställande biskopen för hvilken "döden" visar "Bispens skuldregister". — Om den förstnämnda af dessa skrifter se Ahnfelts Studentminnen II: 279 f. I dessa Studentminnen "behandlas" Faxe på flera ställen.

v. Fersen, slägten. Sid. 335. Om denna ätt utgafs af en assessor C. L. von Schantz: Wahrhafter Beweis von des uhralten Adelichen Fersenischen Geschlechts Herkommen und Stamm-Wapen, anno 1730 von Schotland nach Schweden übersandt. Auf Lateinisch in Pergament geschrieben nach dem aber ins Teutsche übersetzt, med motsvarande svensk titel, dock utan tryckort och årtal, men tryckt i Stockholm, antagligen 1732, in octavo, och innehållande 72 sidor, af hvilka 49 upptagas af den skottska berättelsen. Boken har emot hvarannan stående tysk och svensk text. Emedan familjen sjelf, enl. Warmholtz (7025), skall hafva indragit skriften, är densamma mycket sällsynt. — Om grefliga Wachtmeisterska och von Fersenska grafkoret i eller vid Riddarholmskyrkan, der bland andra Hans v. F., död 1736, ligger begrafven, se Rothliebs beskrifning om nämnda kyrka s. 158 f.

v. Fersen, Otto Wilh. Sid. 338. Att v. F. 1681 blifvit guvernör i Narva är väl möjligt, men härvid bör erinras, att han (enl. De la Gard. Arch. IX: 52) hos K. Maj:t, "i anledning af det slätta tillstånd hvari han genom den Revelska branden råkat", begärde "att landsh. i Finland måtte anbefallas att lemna honom hans finska förläning omolesterad, fast han ej efter kgl. påbud kunde säteribyggningarna väl hålla vid makt", samt att han 1687 d. 18 Aug. tillskref A. J. De la Gardie "om åtskilliga ting vigtiga för en Gen.-Gouv. i Estland att känna". Det synes häraf, som skulle v. F. haft tjenstebefattning i Rewal till nämnda år, då De la Gardie blef Gen.-Guvernör i Estland, och derunder varit utsatt för den eldfara, som i biografien förlägges till Narwa. Möjligt är ock, att han som guvernör hade befäl i sjelfva det befästade Narwa från 1681 och tillfälligtvis varit i Rewal då eldsvådan der egde rum, men gen.-guv. i Ingermanland och Kexholms län kunde han ej blifva förr än efter grefve S[illegible], hvilken tillträdde detta embete 1687 och afled

1691. Detta öfverensstämmer ock med Anreps uppgift, anförd bland källor efter biografien. Att kalla honom gen.-guvernör i Narva är naturligtvis oegentligt.

v. Fersen, Fredr. Axel. Sid. 339—46. F. hade till lärare Sv. Lagerbring, enl. detta Lex. VII: 230, var i Paris 1745 och uppsatte der ett eget regemente (De la Gard. Arch. XIV: 8); förslaget till hans utnämnande till general-major 1750 väckte ovilja (derst. XVII: 103); att han blef vald till landtmarsk. vid 1756 års riksdag "hängde på ett hår" (derst. XVII: 158); bref till F. vid denna riksdag från frih. Wrangel, som sedan rymde, meddelas i Handl. rör. Skand. Hist. III: 273 f.; om den af Riksens ständer efter denna riksdag öfver F. slagna medalj, se Hildebrand s. 234 (233 upptages en af F. 1756 slagen jetton); om F:s deltagande i Pomerska kriget 1757—62, se Mankells Ant:r till Sveriges Krigshistoria, 2:a uppl. s. 31 f., samt Fersens Skrifter hela 8:de delen; bref från F. till grefve Ekeblad 1759 o. f. äro tr. i Handl. rör. Skand. Hist. III: 298 f., se ock De la Gard. Arch. XV: 167 f.; bref fr. F. till frih. Carl Sparre 1759—83 äro tr. i Brinkmanska Arch. II: 180—88; F. nämnes i polit. partiskrifter 1761, 1765, se De la Gard. Arch. XVII: 88, 25; Gr. C. F. Scheffers uppsats d. 4 Okt. 1764, om ställningen i landet och om F:s närmande till "Mössorna", är tr. i Handl. rör. Skand. Hist. XVI: 181; om 1765 års riksdag, se detta Lex. XII: 345; F. i mösspartiets jubelsånger 1765, se Hansellis Ur En Samlares Papper (1869) II: 3, 6; F:s tankar om franska alliansen 1765 och om mösspartiet, dat. Stockholm d. 20 Dec. 1765, äro tr. i De la Gard. Arch. XVII: 127—37; om F:s val till landtmarskalk 1769 samt huru han i denna egenskap hyllas på vers, se Handl. rör. Skand. Hist. XVI: 204 och Sv. Fatburen 6:te Öpn. s. 31, 111; om hans utn. till Fältmarskalk d. 12 Jan. 1770, se Handl. rör. Skand. Hist. XVI: 390; bref af F. d. 25 Mars 1773 och bref fr. Anjala-förbundet till F. 1788 meddelas i De la Gard. Arch. XVIII: 5, 36; vers vid F:s fängslande 1789 och parodi derpå äro tr. i Hansellis Ur En Samlares Papper II: 51. Uti Anteckningar af En Gammal Gustavian (frih. Carl Didr. Hamilton till Boo) inf. i Minnen från Äldre och Nyare Tider (Link. 1855) s. 13 uppgifves att F. önskat blifva arresterad för att ej komprometteras inför sitt parti, men i Nordins Dagbok (tr. 1868) s. 124, 173 yttras tvifvel om sannfärdigheten af detta rykte och detta med rätta, enl. Fersens skrifter VII: 127 f. Se för öfrigt om F. många ställen i nämnda Dagbok. Om F. och Sinclair, se detta Lex. XIV: 279 och De la Gard. Arch. XV: 62. A. L. Hamiltons omdöme om F. anföres i De la Gard. Arch. XV: 62 och i detta Lex. XIV: 279. J. G. Oxenstjernas epigram från gustaviansk synpunkt öfver F. är tr. i nämnda Arch. XVIII: 141.

Biografiska öfversigter, utom förut anförda, meddelas i Gjörwells Det Lefvande Sverige II: 1—6 (1798), deri det upplyses att personalierna öfver F. trycktes i liten uppl. (de äro af Rosenstein och omtr. 1838 bl. dennes Skrifter, I: 218), och vidare i Sv. Fältmarskalkar af Sundholm (1878). Se äfven Rådslängden 8, 9 Afd. — Biografien i Boijes Riksdagshist., kortfattad men likväl sakrik, har felaktigt dödsår, 1792 i st. f. 1794. — Gr. v. F:s inträdestal i Sv. Akad. d. 5 April 1786 och A. G. Silverstolpes inträdestal öfver F. d. 4 Mars 1795, hvilket togs till förevändning för Akad:s tillslutande, äro tr. i Akad:s Handl. från 1786 I: 55, V: 317 f. — Gr. v. F:s Historiska Skrifter utg. 1867—72 i 8 Band. De anmäldes i Sv. Tidskrift 1869 & 70, men underkastades i årg. 1871 af prof. Malmström en strängare granskning, hvilken tydligt gaf vid handen, att de före utgifvandet bort undergå en kritisk behandling af en i historien hemmastadd person. De rättelser, som prof. M. anfört, äfvensom de, hvilka anföras i slutet af 8:de B., böra iakttagas af dem som på allvar studera ifrågavarande skrifter. Utom det att arbetet vanprydes af språk- och tryckfel, bör anmärkas, att flera namn äro orätt skrifna. I uppfattningen och bedömandet af Gustaf III öfverensstämma Fersen, Adlerbeth (i Anteckn.) och C. J. Ekeblad (i Gustaf III och hans Gunstlingar, tr. 1871).

v. Fersen, Axel. Sid. 347—50. F. i Italien på 1770-talet, se Björnståhls Resa I: 505. — Om F. i Frankrike, se Geffroy, Gustave III et la Cour de France (2:me edition 1867) enl. Reg.; hans förhållande till Marie Antoinette behandlas i två franska arbeten, hvilka nämnas i Ställn. och Förh. 1858, Dec.-häft.; franska gratifikationer till honom, enl. le Livre Rouge, omtalas i Läsn. för Bildning och Nöje 1848 s. 224. — F. nämnes flera gånger i Nordins Dagbok (tr. 1868), enl. Reg. — Bref fr. G. af Wetterstedt, 1806, äro tr. i Brinkmanska Arch. II: 228 f. — Då man hittills gifvit förf. af Fabeln Räfvarna skulden för att hafva varit den, som upphetsat allmänheten emot grefve F., må här anföras följande om påtagliga anledningen till fabelns förf. m. m. I Bih. till Dagl. Alleh. n:r 68 (d. 22 Mars) 1810 läses en så lydande annons: "Åstundas köpa, inom 14 dagar, 12 lefvande Räfvar. Om någon kan lefverera nämnde kreatur i huset n:r 19 vid Wästerlånggatan, till höger i förstugan, så utlofvas en villig betalning". Hvilket hus, som då hade n:r 19, kan utg. ej nu uppgifva. I n:r 72 af samma tidning (d. 27 Mars) följde derpå bland Diverse Kungörelser ett tillkännagifvande af detta innehåll: "Den som i Bihanget till Dagl. Alleh. för d. 22 & 23 dennes åstundat få köpa 12 lefvande Räfvar, kan få anvisning hvar de finnas, med det förbehåll att han sjelf åtager sig deras afhämtning. Patrioten äskar ingen annan vedergällning härföre, än

att öronen afskäras och uppspikas på Trähästen å Packartorget hvaremot Patrioten ytterligare gifver anvisning, hvarest flere och ännu större Rofdjur finnas att afhämta, så vida min herre ej skall tröttna efter den första fångsten. Afsigten är god och berömlig och min herre gör sig ovedersägligen till en bland de största Män Sverige ägt, och jag lofvar högtidligen, att alldrig för min herre dölja, hvarken Rofdjurs eller Roffoglars hemvist, så vidt mig är. Billet inlemnas på Dagl. Alleh. Contoiret till Rofdjurs-Hatare" Enl. Schinkels Minnen V: 221 uppslogos d. 8 Juni handskrifna uppmaningar att hämnas Carl Augusts död. Att efter sådana föregående och möjligen andra dylika, om hvilka vi nu sakna kännedom, fabeln Räfvarna såg dagen, är mindre underligt, synnerligast som förf. otvifvelaktigt tillhörde de missledda. Fabeln publicerades i Nya Posten (n:r 22) den 14 Juni, och förf. var denna tids utg. B. J. Törneblad, hvars concept till fabeln Hammarsköld förevisat Wallmark, enl. dennes egen uppgift (se Schinkels Minnen V. 2 uppl., 1856, s. 224 och jfr Crusenstolpes Carl XIII och Hedv. Elisab. Charlotta s. 607, der A. C. af Kullberg orätt antages vara förf.). Den 16 Juni skref Askelöf till Hammarsköld, att fabeln skaffat Nya Postens red. 70 prenumeranter, och i Nyerups Reise til Stockholm i Aarene 1810 och 1812 berättas, att inom åtta dagar Nya Postens prenumeranter ökades med 400. Detta visar hurudan sinnesstämningen då var. Efter F:s mord yttrade många sin förbittring öfver fabelförf., se Brinkm. Arch. II: 353 och fl. andra böcker. Om händelserna vid mordet, se Nyerups nyssn. bok, De la Gard. Arch. XIX: 93, detta Lexikon XIV: 342—46, Schinkels Minnen, Crusenstolpes Carl XIII etc. s. 448, 607 m. fl. — I Nya Posten följde efter Räfvarne flera politiska tendenspoem, se t. ex. n:r 30 och 41 samt slutl. d. 26 Nov. (n:r 69) Räfvarne n:r 2, Fabel och Pendent, hvilken framkallade en tillrättavisning i Dagl. Alleh. (n:r 280) d. 29 Nov., i anledning hvaraf Nya Posten d. 6 Dec. (n:r 72) käckt försvarade sina Räfvar. Sedermera visade sig Red. alldeles omedveten af någon brottslighet å sin sida. — Enl. Rothliebs Beskr. öfver Riddarholmskyrkan s. 219 blef F. i Nov. 1810 med riddare-ceremonie begrafven (d. v. s. jordfästad) i nämnda kyrka och derpå förd till Ljung. Partihatet följde honom efter döden, ty "Ord afsjungne vid parent. i Upsala" öfver honom parodierades, och dessutom skrefs en smädedikt Fersiaden i 2 sånger (inf. liksom de föregående och Räfvarne m. m. i Hansellis Ur en Samlares Papper II: 100 f., 124—33).

Fleming. Sid. 351. I tidn. Aftonbladet, utg. 1784, meddelas s. 341 o. f. Beskrifning öfver Wermdö kyrka och dess Monumenter —, bland hvilka senare äfven sådana öfver flera medlemmar af ät-

ten Fleming. Slutet af denna beskrifning (s. 569 f.) innehåller uppgifter om ätterna Blixencron, Palmqvist m. fl. — Om Wermdö kyrkas ålder meddelas s. 382 en handling. (Jfr s. 352 h. o.)

Fleming, Claes Eriksson. Sid. 353—58. I de la Gard. Arch. meddelas några af honom utfärdade domar, enl. Reg. i D. V. — I Handl. rör. Skand. Hist.: omdöme om F. — Om F. som bevakare af Kon. Eriks broder Johan (III: 31, 80, 88); om F:s förh. till Carl IX (X: 32, 35, 46); om förordnandet för F. att vara Amiral på fart. Elefanten 1564 då, d. 14 Juli, 26 fartyg togos (XII: 270, jfr biogr. h. o.); om hans rymning från K. Erik till Hertigarne i Sept. 1568 (XXI: 84); om F:s deltagande i afslutandet af stillestånd med ryssarne dat. Systerbäck d. 8 Juli 1575 (XXXVI: 116—141) och vid Iwanogorod 1593 i Jan. om fred på 2 år (XXXVIII: 110); att man önskade bli af med honom i Rådet (I: 49 f.). — Se för öfrigt Geijer, Fryxell m. fl.

Fleming, Henrik Claesson. Sid. 359—61. Var 1622 i Iwanogorod (De la Gard. Arch. IX: 54); anklagades 1624 för begagnande af falskt mått m. m., men förklarade sig i alla punkter (derst. XVII: Bih. s. 74 f.); föreslås att såsom legat afgå till Ryssland, åtföljd af Scheding (Scheiding) och And. Bureus 1634 (Handl. rör. Sk. Hist. XXVI: 189, 218).

Fleming, Erik Henriksson. Sid. 361—62. Privatbref af 1668 från honom och en tills. med Christer Bonde till H. M. Drottn. afgifven inlaga rörande rikets bergverk refereras i De la Gard. Arch. IX: 53 och XI: 137.

Fleming, Claes Larsson. Sid. 362—365. Deltog i Rådets öfverläggning 1629 om tyska kriget (Handl. rör. Skand. Hist. II: 79); skref till en Falkenberg 1631 (IX: 80); Resolution i ett par högmålssaker 1635 (XXIX: 209); Jak. De la Gardie ville af bördsskäl motsätta sig F:s frieri till drotset M. Brahes enka, Helena Bjelke, men Per Brahe hade ingenting derimot, utan talade för honom (VIII: 27, IX: 164—5, II: 112); enkedr. meddelade sig d. 10 Aug. 1638 med drottningen om hans bröllop (XVII: 249—50). Om fortsättning af de skeppsbyggnader F. föreslagit (XXIV: 288); bref från Torstenson till Wrangel om F:s död 1644 (V: 86 f.). — I Aftonbladet 1784 s. 342 beskrifves det öfver honom och hans maka i Flemingska grafkoret i Wermdö kyrka uppsatta epitafium, från hvilket dock mannens dödsår är orätt aftryckt i tidningen, näml. 1764 i st. f. 1644. Båda makarna äro begrafna i nämnda grafkor.

Fleming, Herman Claesson. Sid. 365—6. Om hans råd till

Drottningen med afseende på Messeniernas intriger samt om F:s och Drottn:s fall i sjön, se Handl. rör. Skand. Hist. IX: 107, 110. — Fl:s och Christer Bondes skrift till K. M. om lastpenningar 1658 samt F:s Ber. af 15 Maj 1667 till K. M. om tillståndet i Finland äro inf. i nämnda Handl. IX: 216, XXXI: 448. — Han och hans maka Christina Rosladin ligga begrafna i Wermdö kyrka. I Aftonbladet 1784 sid. 363 sägas deras likkistor vara präktiga, i synnerhet hennes. Enl. inskrifterna å dessa skulle han vara död d. 28 Juni (i biogr. står, liksom på andra ställen, Juli) 1673 och hon vara född d. 14 Juni 1628 och död d. 12 Aug. 1676 på "Tönningö".

Fleming, *Lars Claesson*. Sid. 366—67. Anklagades under riksdagen 1650—51 för att hafva misshandlat en bonde (H. rör. Sk. Hist. XXII: 151); duellerade med Svante Svantesson Baner omkr. Maj 1654, dervid den senare blef lindrigt sårad (XXII: 308); antastade utan anledning Rikskansleren M. G. de la G. i rådet, enl. Christer Horns bref till Bengt Horn 1670 d. 16 Dec. (XXVIII: 372); skref i Febr. 1677 till Gustaf Larsson Kruus att K. M. nödgats anmoda R. o. Ad. i Lif- och Estland om godvillig krigshjelp och att K. M. nu måste vända sig till de Ingermanländska ständerna o. s. v. (De la Gard. Arch. IX: 56 f.) — Om hans och hans makas graf med tillhörande prydnader och inskrifter, se Aftonbladet 1784 s. 350.

Fleming, *Claes Hermansson*. Sid. 367—68. Om F. såsom president i Red. Coll., se De la Gard. Arch. IX: 53. Får present af Carl XI i Mars 1685; far till varma baden d. 2 el. 3 Juni 1685, se derst. VI: 237, 241. Kon. beklagar sig d. 19 Sept. 1685 öfver hans död, enl. Handl. rör. Skand. Hist. VI: 60.

Fleming, *Claes Adolph Johansson*. Sid. 368—70. Bref fr. F. till Gr. Jakob De la Gardie 1791—1828 meddelas i utdrag i De la Gard. Arch. XX: 84 f. — Rosenhane skrifver 1799 i Aug. till De la Gardie att F. ej inkommit i Sv. Akad. såsom litteratör utan såsom skyddsherre för la belle litterature (derst. s. 108). F. var 1808 i onåd för något yttrande (derst. s. 7). Bref fr. Fl. till Leopold 1810—13 äro tr. i Brinkm. Arch. II: 377—81 och till De la Gardie 1817 i De la Gard. Arch. XIX: 229. Bref från Tegnér till Fl. 1824 finnes i T:s efterlemnade Skrifter D. 2. — I Stockholms Tidn. 1:a halfåret 1831 n:r 37 tillkännagafs hans död, i n:r 38, i 39 meddelas nekrolog, i 44 & 45 omtalas hans jordfästning i Jakobs kyrka.

Dacke, Nils. Sid. 10. Epitaphium Nicolai Dacke (1542) finnes tr. i Sv. Hist. och Polit. Wisor, utg. af Hyltén Cavallius och Stephens (Örebro 1853) s. 174.

v. Dalin, Olof. Sid. 381. I Anteckningar af Gjörwell, inf. i Samlingar utg. för de Skånska Landskapens Hist. och Arkeol. Förening af M. Weibull, III, 1875 (Lund 1874) s. 116. ber. G., att D. d. 16 Okt. 1756 "fått böta 50 dr smt och erhållit vederbörlig förmaning af kansli-koll. för sina skrifter mot presterna och friheten, som gått omkring sedan 1751".

Rättelse till 2:a Bandet.

Sid. 231, sista raden, står: s. å., läs: 1824.

Rättelser till 3:e Bandet.

Sid. 39 rad. 14 nedifr., läs: Thure Jönsson Tre Rosor.
„ 88 „ 9 uppifr., läs: Wexion.,
„ 107 „ 11 nedifr., läs: Eris i st. f. Iris.
„ 213 „ 15 uppifr., läs: 1726.
„ 300 „ 3 nedifr. i Stamträdet läses: Ödman och rad. 4 Engstrand.
„ 302 „ 16 uppifr., läs: Skjöldebrand.
„ 354 „ 23 uppifr., läs enl. boktiteln: Brahsea.
„ 361 „ 15 nedifr., läs: Birckholtz, se s. 352 h. o. eller Anrep I: 188.

Innehåll.

Stanford University Libraries
3 6105 024 579 083

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
Digitized by Google

Stanford University Libraries
3 6105 024 579 083

